

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32

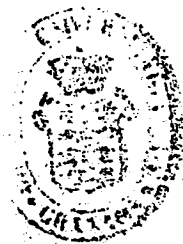
BIBLIOTHECA

HISPANA

VETUS

TOMUS SECUNDUS

Completens scriptores ab anno M. usque ad MD.

BIBLIOTHECA HISPANA VETUS,

S I V E

Hispanorum, qui usquam unquamve scripto aliquid
consignaverunt, notitia.

*Complectens scriptores omnes qui ab anno M. usque ad MD.
floruerunt.*

TOMUS SECUNDUS.

A U C T O R E

D. NICOLAO ANTONIO HISPALENSI J.C.

Ordinis S. Jacobi equite, patriæ Ecclesiæ canonico, regionum negotiorum
in Urbe & Romana curia Procuratore generali,
demum Matriti Consiliario regio.

OPUS POSTUMUM:

Nunc primum prodit jussu & expensis

EMINENTISSIMI ET REVERENDISSIMI DOMINI

D. JOSEPHI SAENZ

CARDINALIS DE AGUIRRE.

ROMÆ, M. DC. XCVI.

Ex Typographia Antonii de Rubeis propè S. Sylvestrum de Capite in Via Vitis.

SUPERIORUM PERMISSU.

Cujus sospitatem, felicitatem, ac fecunditatem

Ardenter exoptat & sperat

Orbis Christianus;

HANC VETEREM HISPANIÆ BIBLIOTHECAM

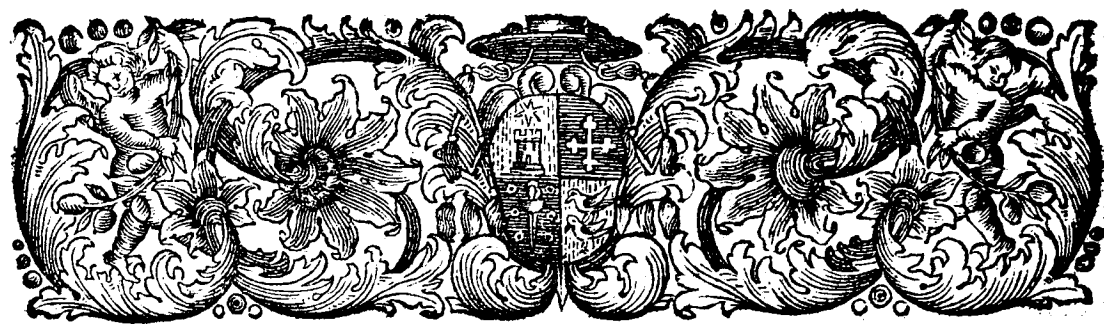
Nunc primùm Romæ luci commissam,

In novum signum grati animi,

Et doloris sui ob Reginam Matrem nuper vivis ereptam

Dicat Sacrat

JOSEPHUS CARDINALIS DE AGUIRRE.

INDEX AUCTORUM

Qui in hoc secundo Tomo continentur.

Qui asterisco notantur, sunt auctores supposititii, vel falsò Hispania tributi.

A

- A**BDALA Narach paginâ 231. columnâ 1.
Abdalhi Iben Baccal El Tolaitali pag. 231. col. 1.
Abel Madi, seu Aben Madi, pag. 231. col. 1.
Aben Agatin pag. 114. num. 321.
Aben Alfange ex Judæo Christianus pag. 3. num. 8. & pag. 231. col. 2.
Aben Alfange Valentinus alius pag. 231. col. 2.
Aben Gezar pag. 232. col. 1.
Aben Jahie Acirovicla pag. 232. col. 1.
Aben Pace, seu Ebn Bajah pag. 232. col. 1.
Aben, seu Ibnu, Habar pag. 232. col. 1.
Aben Zohar pag. 232. col. 1.
Aben Zohar junior, qui & Ibnu, pag. 234. col. 2. & seqq.
Abi Muhamed Ali pag. 235. col. 1.
Abi Zelti pag. 235. col. 1.
Abu Bahar Ibnu Chalfon pag. 235. col. 2.
Abu Becrus Ebn Al Sajeg, idem cum Aben Pace, pag. 235. col. 2.
Abu Becrus Mahomet Aben Zacharia pag. 235. col. 2.
Abu Chalid pag. 235. col. 2.
Abu Chalim pag. 235. col. 2.
Abu Hamed pag. 237. col. 1.
Abu Hazen pag. 237. col. 2.
Abu Labas Cordubensis pag. 237. col. 2.
Abu Lcacim Tarif Aben Taric pag. 237. col. 2.
Abu Nazarus Phatihus pag. 239. col. 1.
Abu Said Honein Ibn Ishaquel Abedi pag. 239. col. 1.
Ægidius Carrillo de Albornoz Archiepiscopus Toletanus pag. 112. num. 295.
& sequentibus.
Ægidius Gil pag. 46. num. 117.
Ægidius quidam Minorum sodalis pag. 257. col. 1.
Æmilius quidam Hispanus pag. 257. col. 1.
Ahmed Muhamedis filius pag. 239. col. 1.
Aimericus de Gaufa pag. 257. col. 1.
Albertus Monachus pag. 8. num. 40. & seq.
Ali Aben Ragel Toletanus pag. 239. col. 1.
Ali Albucazem Toletanus pag. 239. col. 2.
Almeon Almanzoris filius pag. 239. col. 2.
Alphonfus de Alphama Carmelita pag. 159. num. 286.

Index Auctorum

Alphonfus Alvarus de Villa-Sandino poëta pag. 223. num. 853.
 Alphonfus Aragoniæ & utriusque Siciliae Rex pag. 178. num. 443. & seqq.
 Alphonfus Bonus-homo Dominicanus pag. 105. num. 249. & seqq.
 Alphonfus Burgenfis, aliàs de Valladolid, pag. 102. num. 234. & seqq.
 Alphonfus Camara pag. 221. num. 842.
 Alphonfus Carrillus de Albornoz pag. 178. num. 441. & seqq.
 Alphonfus Castellæ Rex X. pag. 54. num. 186. & seqq.
 Alphonfus Castellæ Rex XI. pag. 109. num. 271. & seqq.
 Alphonfus Chirino, sive de Guadalaxara, pag. 140. num. 107.
 Alphonfus Didaci à Montalvo jurisconsultus pag. 218. num. 811. & seqq.
 Alphonfus de Flores Salmanticensis pag. 226. num. 891.
 Alphonfus de Fuentidueñas Franciscanus pag. 229. num. 932.
 Alphonfus Grammaticus. Vide Halo poëta.
 Alphonfus Hispalensis de Corduba pag. 208. num. 730. & seqq.
 Alphonfus de Madrid pag. 257. col. 1.
 Alphonfus Martini à Toledo pag. 164. num. 324. & seqq.
 Alphonfus de Oropesa Hieronymianus pag. 192. num. 565. & seqq.
 Alphonfus de Palentia, seu Palentinus, pag. 216. num. 796. & seqq.
 Alphonfus de Paredes pag. 68. num. 283.
 Alphonfus Pecha Episcopus Giennensis pag. 116. num. 330.
 Alphonfus de Peralta pag. 257. col. 1.
 Alphonfus de Portugallia pag. 108. num. 270.
 Alphonfus Ramiri, aliàs Fernandi, Auriensis Episcopus pag. 32. num. 6.
 Alphonfus de S. Maria, sive de Carthægena, Burgenfis Episcopus, paginâ 172.
 num. 389. & seqq.
 Alphonfus de Soto Civitatenfis pag. 227. num. 903. & seqq.
 Alphonfus de Spina Minorita pag. 182. num. 481. & seqq.
 Alphonfus de la Torre pag. 215. num. 776. & seqq.
 Alphonfus Tostatus Episcopus Abulensis pag. 168. num. 355. & seqq.
 Alphonfus de Vargas Episcopus Hispalensis pag. 113. num. 305. & seqq.
 Alvarus Garfias de S. Maria pag. 158. num. 282. & seqq.
 Alvarus de Luna Comestabilis Castellæ pag. 164. num. 322.
 Alvarus de Luria & Mendoza pag. 46. num. 125.
 Alvarus Pelagius pag. 100. num. 220. & seqq.
 Alvarus de Villascusa pag. 135. num. 61.
 B. Amadeus Lusitanus pag. 207. num. 725. & seqq.
 Andreas Cordubensis medicus pag. 135. num. 66.
 Andreas de Escobar Episcopus Megarenfis pag. 155. num. 260. & seqq.
 Angelus Estanyol Barcinonensis pag. 223. num. 854.
 Angelus Pacensis pag. 257. col. 1. & seqq.
 Anonymi duo pag. 33. num. 17.
 Anonymi duo alii pag. 42. num. 73. & seqq.
 Anonymi duo, libri del Becerro auctores, pag. 111. num. 292.
 Anonymus pag. 260. col. 1.
 Anonymus alius pag. 260. col. 2.
 Anonymus alius pag. 259. col. 1.
 Anonymus alius pag. 261. col. 2.
 Anonymus alius pag. 14. num. 73. & seqq.
 Anonymus alius pag. 261. col. 1.
 Anonymus alius pag. 49. num. 148.
 Anonymus alius pag. 68. num. 282.
 Anonymus alius pag. 261. col. 1.
 Anonymus alius pag. 259. col. 2.
 Anonymus alius pag. 261. col. 1.
 Anonymus alius pag. 261. col. 1.
 Anonymus alius pag. 15. num. 81.

Anonymus

Qui in hoc II. Tomo continentur.

Anonymus alius pag. 261. col. 2.
 Anonymus alius pag. 262. col. 1.
 Anonymus alius pag. 258. col. 2.
 Anonymus alius pag. 259. col. 2.
 Anonymus alius pag. 261. col. 1.
 Anonymus alius pag. 19. num. 106.
 Anonymus alius pag. 261. col. 2.
 Anonymus alius pag. 260. col. 2.
 Anonymus alius pag. 103. num. 241.
 Anonymus alius pag. 258. col. 1.
 Anonymus alius pag. 260. col. 2.
 Anonymus alius pag. 261. col. 2.
 Anonymus alius pag. 261. col. 2.
 Anonymus alius pag. 260. col. 2.
 Anonymus alius pag. 260. col. 2.
 Anonymus alius pag. 261. col. 1.
 Anonymus alius pag. 261. col. 1.
 Anonymus alius pag. 258. col. 1.
 Anonymus alius pag. 18. num. 105.
 Anonymus alius pag. 261. col. 1.
 Anonymus alius pag. 46. num. 116.
 Anonymus alius pag. 259. col. 1.
 Anonymus alius pag. 259. col. 2.
 Anonymus alius pag. 259. col. 2.
 Anonymus alius pag. 258. col. 2.
 Anonymus alius Burgenfis pag. 59. num. 225.
 Anonymus alius forsan Hispanus pag. 261. col. 2.
 Anonymus alius Granatensis Maurus pag. 239. col. 2.
 Anonymus alius historicus pag. 167. num. 354.
 Anonymus alius historicus pag. 229. num. 915.
 Anonymus alius Lusitanus pag. 258. col. 1.
 Anonymus alius scriptor libri *de las virtudes* pag. 208. num. 729.
 Anonymus alius Valentinus pag. 208. num. 732.
 Anonymus canonicus Regularis S. Isidori Legionensis pag. 259. col. 1.
 Anonymus Catalanus pag. 259. col. 1.
 Anonymus Catalanus alius pag. 259. col. 2.
 Anonymus clericus Regularis S. Augustini pag. 259. col. 1.
 Anonymus cognomento Almenar pag. 258. col. 1.
 Anonymus cognominatus Ochoa de Salazar pag. 261. col. 1.
 Anonymus Darocensis canonicus pag. 261. col. 2.
 Anonymus de Padilla. Vide *de Padilla Anonymus*.
 Anonymus de Palma dictus pag. 229. num. 921.
 Anonymus Ferdinandi Aragoniæ Regis I. historicus pag. 135. num. 61.
 Anonymus Ferdinandi Portugallia Infantis historicus pag. 160. num. 294.
 Anonymus Gerundensis canonicus pag. 258. col. 1.
 Anonymus Hispaniæ chronographus pag. 17. num. 99.
 Anonymus Hispaniæ historiæ scriptor pag. 111. num. 291.
 Anonymus Hispanus, seu Arabo-Hispanus pag. 258. col. 1.
 Anonymus Lusitanus pag. 258. col. 2.
 Anonymus monachus Benedictinus pag. 260. col. 2.
 Anonymus monachus Benedictinus pag. 3. num. 10. & seqq.
 Anonymus monachus Benedictinus alius pag. 261. col. 1.
 Anonymus monachus Cisterciensis pag. 259. col. 2.
 Anonymus poëta pag. 165. num. 334.
 Anonymus poëta alius pag. 205. num. 705.
 Anonymus Regum Hispaniæ historicus pag. 131. num. 24.

Anonymus

Index Auctorum

Anonymus Sancti Joannis Pinnarenfis historicus pag. 113. num. 304.
Anonymus, seu Anonymi Hispano-Hebraei pag. 260. col. 1.
Anonymus Toletanus, philofophus nuncupatus, pag. 260. col. 2.
Antinchus de Bages Caſar-auguſtitanus pag. 194. num. 586.
Antonius Andreas pag. 97. num. 188. & feqq.
Antonius de Caſtellanos pag. 164. num. 321.
Antonius Cerdà S. R. E. Cardinalis pag. 182. num. 473. & feq.
Antonius Garſias de Villalpando canonicus Toletanus pag. 229. num. 917.
S. Antonius Patavinus pag. 33. num. 10. & feqq.
Antonius Tajal Mercenariorum fodalis pag. 135. num. 63. & feqq.
Antonius de Tanales pag. 126. num. 397.
Arabi, aliàs Iben, feu Eben Arabi, pag. 239. col. 2.
Aratius Aben Zacharias pag. 240. col. 1.
Arfaracides, feu Iben Arfaracides, pag. 240. col. 1.
Arnaldus de Podio, vulgò de Puig, pag. 262. col. 1.
Arnaldus Pontius, five Pons, pag. 65. num. 259. & feqq.
Arnaldus de Roſignol pag. 80. num. 69.
Arnaldus de Villa-nova pag. 74. num. 31. & feqq.
Arnoldus, five Arnaldus de Moraria, Catalanus pag. 262. col. 1.
Arzachel, feu Arzahel, vel Abraham Eizarakeel, pag. 240. col. 1.
B. Atto Piſtorienſis in Italia Epifcopus pag. 15. num. 82. & feqq.
Averroës medicus pag. 240. col. 2.
Aufredus Gonterus pag. 97. num. 198. & feqq.
* Avicena, feu Aben Sina, pag. 4. num. 15. & feqq.
* Aulus Halo poëta Burdigalenſis & civis Toletanus pag. 19. num. 111.
Aufias March poëta Valentinus pag. 105. num. 246. & feqq.
Aybertus abbas Ciſterciienſis pag. 262. col. 1.

B

BAITAR, aliàs Ibnu El Baitar, pag. 248. col. 2.
Bartholomæus Catanius Minorita pag. 185. num. 500. & feq.
Bartholomæus Peyrò Carmelita pag. 134. num. 51.
Bartholomæus quidam Dominicanus pag. 46. num. 121.
Benedictus XIII. Anti-papa, vide Petrus de Luna.
Benedictus Crinigandus, feu Crinigrandus, Dominicanus, pag. 138. num. 90.
Berengarius natione Catalanus pag. 262. col. 1.
Berengarius de Montrava canonicus Urgellenſis pag. 140. num. 105.
Berengarius de Noja Gallæcus pag. 262. col. 1.
Bernardus quidam Dominicanus pag. 262. col. 1.
Bernardus Ciſterciienſis monachus pag. 179. num. 453.
Bernardus Compoſtellanus pag. 43. num. 79. & feqq.
Bernardus de Boil facerdos eremita pag. 214. num. 774.
Bernardus de Ceva Catalanus pag. 262. col. 2.
Bernardus Fenollar presbyter pag. 220. num. 824.
Bernardus de Montefa Carmelita pag. 179. num. 446. & feqq.
Bernardus Ollerius Carmelita pag. 114. num. 318. & feqq.
Bernardus Oxomenſis Epifcopus pag. 111. num. 294.
Bernardus de Riera Mercenariorum fodalis pag. 132. num. 30.
Bernardus de Sclot pag. 62. num. 243. & feqq.
Bernardus Senollar poëta Catalanus pag. 230. num. 923.
Bernardus theſaurarius Compoſtellanus pag. 44. num. 92.
Bernardus Trilla pag. 64. num. 252. & feqq.
Bertrandus quidam Hispanus pag. 262. col. 2.
Bonifacius Ferrerius Carthuſianus pag. 140. num. 114.

Bonifacius

Qui in hoc II. Tomo continentur.

Bonifacius Luſitanus pag. 200. num. 645. & feq.
Bonifacius Luſitanus alius pag. 228. num. 910. & feq.
Brafome filius Mudir pag. 249. col. 1.

C

CACHAM, aliàs Iben Cacham, pag. 249. col. 1.
Cacim Aben Hegi pag. 249. col. 2.
Cag quidam Toletanus pag. 56. num. 207.
Calliſtus III. Romanus Pontifex pag. 179. num. 454. & feqq.
Carolus Vianæ princeps pag. 184. num. 491.
Catharina Portugalliæ Infans pag. 185. num. 503.
Catiib, feu Iben Chatib, pag. 249. col. 2.
Clemens Sancii de Vercial archidiaconus de Valderas pag. 138. num. 93. & feqq.
Cyprianus Benetus, five Benedictus, pag. 262. col. 2.

D

DIDACUS Ægidius, vulgò Gil, pag. 100. num. 217.
Didacus Bernaldez parochus pag. 228. num. 914.
Didacus Campidoctus pag. 262. col. 2.
Didacus de Campis pag. 32. num. 8.
Didacus de Comontes pag. 180. num. 458.
Didacus Henriquez del Caſtillo Segobienſis pag. 226. num. 892. & feqq.
Didacus de Herrera pag. 166. num. 343.
Didacus de S. Petro poëta pag. 165. num. 326.
Didacus Rodriguez de Almela pag. 212. num. 759. & feq.
Didacus de Torres pag. 212. num. 756.
Didacus de Valentia pag. 164. num. 319. & feq.
Didacus de Valera Conchenſis pag. 206. num. 708. & feqq.
Dionyſius Galvaon pag. 98. num. 201.
Dionyſius de Murcia p. 116. num. 331.
Dominicus archidiaconus Segobienſis pag. 262. col. 2.
Dominicus Epifcopus Placentinus pag. 32. num. 7.
Dominicus de Catalonia Dominicanus pag. 262. col. 2.
Dominicus de S. Joanne Majoricenſis pag. 262. col. 2.
S. Dominicus Ordinis Prædicatorum inſtitutor pag. 68. num. 284.
Dominicus Seminiverbius pag. 262. col. 2.
Durandus de Oſca pag. 31. num. 4.

E

EDUARDUS Portugalliæ Rex pag. 159. num. 287. & feq.
Eduardus quidam pag. 263. col. 1.
Elias Rotenſis canonicus pag. 14. num. 70.
Emmanuel Brudus Luſitanus pag. 263. col. 1.
Emmanuel Didaci, vel Diez, pag. 181. num. 470. & feqq.
Emmanuel Rodriguez de Sevilla pag. 142. num. 125.
Ennecus Lupi de Mendoza S. Julianæ Marchio pag. 180. num. 459.
Evanafſa Hiſpalenſis pag. 249. col. 2.
Eximinus Petri Sala-nova pag. 99. num. 206. & feqq.
Ezarharagui medicus pag. 249. col. 2.

¶¶

FARA-

F

- F** ARAMELLA, seu Pharamella, Cordubensis, pag. 250. col. 1.
 Febrer poëta Valentinus pag. 50. num. 150.
 Ferdinandus Alphonfi parochus S. Justæ Toletanæ pag. 125. num. 395.
 Ferdinandus Cordubensis Sedis Apostolicæ subdiaconus pag. 209. num. 734.
 & sequentibus.
 Ferdinandus Gomezius de civitate Regali pag. 165. num. 327. & seqq.
 Ferdinandus Lopez pag. 162. num. 306. & seqq.
 Ferdinandus Mexia pag. 220. num. 822.
 Ferdinandus Nonius de Concha pag. 131. num. 26.
 Ferdinandus de Pazos Mercenariorum sodalis pag. 138. num. 95. & seq.
 Ferdinandus Perezus Guzmanus pag. 213. num. 761. & seqq.
 Ferdinandus Petri Guzmanus pag. 177. num. 430.
 Ferdinandus de Ribera pag. 226. num. 890.
 Ferdinandus Sancii de Tovar pag. 115. num. 322. & seqq.
 Ferdinandus de Vafurto pag. 223. num. 855.
 Ferdinandus Zamorensis pag. 263. col. 1.
 Fernandus monachus Benedictinus pag. 15. num. 80.
 Ferriolus de Bolea pag. 2. num. 5.
 Franciscus de Bachone Carmelita pag. 114. num. 314. & seqq.
 Franciscus Eximenius pag. 119. num. 353. & seqq.
 Franciscus de Leone pag. 220. num. 823.
 Franciscus Martini Carmelita pag. 116. num. 334. & seqq.
 Franciscus de Pace Mercenariorum sodalis pag. 263. col. 1.
 Franciscus Romanus pag. 200. num. 649. & seqq.
 Franciscus de Toletis Cauriensis Episcopus pag. 202. num. 675. & seqq.
 Franciscus à Velasco pag. 219. num. 817. & seqq.
 Franciscus Ximenius pag. 34. num. 18.

G

- G** ALAF quidam Judæus Catalanus pag. 263. col. 1.
 Garfias Eugui Bajonensis in Gallia Episcopus pag. 122. num. 374.
 Garfias Hispanus pag. 62. num. 241. & seqq.
 Garfias Lupi de Ronces-valles pag. 263. col. 1.
 Garfias Menesius orator pag. 205. num. 703.
 Gaubertus Fabricius de Vagad monachus Cisterciensis pag. 222. num. 849.
 Gaufridus archidiaconus, sive Jofre de Loaysa, pag. 64. num. 250. & seqq.
 Geber, aliàs Mahomed Geber, pag. 250. col. 1.
 Georgius Jafer pag. 99. num. 209.
 Georgius Manriquiis ordinis S. Jacobi eques pag. 223. num. 856. & seqq.
 Gerardus Carmonensis pag. 263. col. 2. & seqq.
 Giraldus quidam pag. 98. num. 202.
 Girardus Compostellanus canonicus pag. 13. num. 66.
 Gofredus de Biure, vulgò Jofre, pag. 99. num. 210.
 Gofredus de Fexa monachus Benedictinus pag. 265. col. 2.
 Gombaldus de Uligia Dominicanus pag. 116. num. 333.
 Gomefanus quidam monachus & abbas Ildensis pag. 265. col. 2.
 Gomezus Joannes de Zurara pag. 204. num. 695. & seqq.
 Gomezus Manriquiis pag. 224. num. 860. & seqq.
 Gomezus quidam Franciscanorum sodalis pag. 225. num. 875.
 Grimoaldus, sive Grimaldus, Benedictinus, pag. 3. num. 13.
 Guido de Terrena, sive de Perpiniano, Carmelita, pag. 106. num. 252. & seqq.
 Guiliel-

- Guilielmus Dominici Catalanus pag. 265. col. 2.
 Guilielmus Gorris Aragonensis pag. 225. num. 867. & seqq.
 Guilielmus Loarte pag. 166. num. 341.
 Guilielmus de Monferrat Catalanus pag. 224. num. 864. & seqq.
 Guilielmus Præpositi, sive Despaborde, pag. 111. num. 293.
 Guilielmus à Valle-sicca pag. 107. num. 264.
 Guilielmus Rubione pag. 100. num. 218.
 Gundifalvus de Berseo Benedictinus pag. 3. num. 12.
 Gundifalvus de Frias monachus Hieronymianus pag. 226. num. 869.
 Gundifalvus Garfias de Sancta Maria pag. 161. num. 302. & seqq.
 Gundifalvus Gundifalvi de Bustamante Episcopus Segobiensis pag. 123. num. 378.
 Gundifalvus de Hinojosa pag. 96. num. 187.
 Gundifalvus Hispanus pag. 71. num. 5.
 Gundifalvus Hispanus alius Conchenfis diocesis pag. 71. num. 6.
 Gundifalvus Hispanus alius pag. 265. col. 2.
 Gundifalvus Martini à Peñafiel pag. 109. num. 277.
 Gundifalvus de Valle-bona pag. 73. num. 28. & seqq.
 Guterius Didaci de Gamez pag. 140. num. 106.
 Guterius Gamiz pag. 165. num. 332.

H

- H** AJAN, sive Ibnu Hajan, Lusitanus pag. 251. col. 2.
 Hali Uxafal pag. 251. col. 2.
 Halo poëta, sive Alphonfus grammaticus, pag. 22. num. 130. & seqq.
 Hamech Ben Serif pag. 251. col. 2.
 Hani, sive Iben Hani, pag. 252. col. 1.
 Hafen, aliàs Iben Hafen, pag. 252. col. 1.
 Henricus de Aragonia Marchio de Villena pag. 144. num. 151. & seqq.
 Henricus Castellæ Infans Ordinis S. Jacobi pag. 160. num. 296.
 Hieronymus abbas Cisterciensis pag. 266. col. 1.
 Hieronymus à S. Bernardo monachus Cisterciensis pag. 266. col. 1.
 Hieronymus Cucalon pag. 219. num. 817. & seqq.
 Hieronymus de S. Fide, sive Josias Lurki pag. 133. num. 45. & seqq.
 Hieronymus Michaël Carmelus pag. 97. num. 197.
 Hieronymus de Ochon Carmelita pag. 138. num. 91. & seqq.
 Hieronymus Paullus pag. 222. num. 844.
 Hieronymus quidam monachus Cisterciensis pag. 226. num. 887.
 Hieronymus Torrellas Valentinus pag. 221. num. 839. & seqq.
 Hugo Catalanus pag. 266. col. 1.
 Hugo Portucalensis pag. 13. num. 65.

I

- J** AAFAR, aliàs Abu Jaafar Ebn Tophail, sive Abu Becr, pag. 252. col. 2.
 Jacobus Aragoniæ Rex I. pag. 49. num. 143. & seqq.
 Jacobus de Aragonia S. R. E. Cardinalis pag. 118. num. 345. & seqq.
 Jacobus Calicius Vicensis eques pag. 132. num. 31. & seqq.
 Jacobus Cardoni Catalanus pag. 266. col. 2.
 Jacobus Catalanus Dominicanus pag. 266. col. 2.
 Jacobus Conesa protonotarius regius pag. 266. col. 2.
 Jacobus Dominicus Dominicanorum sodalis pag. 114. num. 310.

Index Auctorum

Jacobus de S. Joanne pag. 177. num. 428.
 Jacobus Lupi Rebello Lusitanus pag. 266. col. 2.
 Jacobus Magni Augustinianus pag. 134. num. 56. & seqq.
 Jacobus Marquilles jurisconsultus pag. 161. num. 299. & seqq.
 Jacobus Matthæi Catalanus pag. 266. col. 2.
 Jacobus de Monellis Catalanus pag. 266. col. 2.
 Jacobus de Monte-judaico, sive de Mont-jui, pag. 103. num. 239.
 Jacobus Perez de Valentia pag. 215. num. 779. & seqq.
 Jacobus Pons Catalanus pag. 200. num. 648.
 Jacobus Roig poeta Valentinus pag. 160. num. 293. & seq.
 Jahia Aben Muhamed filius Abi Siuker pag. 253. col. 1.
 Jahia Iben Habetis Iben Edden pag. 253. col. 1.
 Jaljal, sive Eben Jaljal, pag. 253. col. 1.
 Jafa Gafekæus pag. 253. col. 1.
 Iben Ibrahin pag. 253. col. 1.
 Ibnulc Hatib pag. 253. col. 1.
 Jehuda Barcinonensis pag. 2. num. 6.
 Joannes Ægidius Zamorensis pag. 71. num. 7. & seqq.
 Joannes Alphonsus de Baëna pag. 165. num. 335. & seqq.
 Joannes Alphonsus de Benavente pag. 225. num. 878. & seqq.
 Joannes Alvarez Gato Matritensis pag. 225. num. 877.
 Joannes Alvarez presbyter militaris de Avis pag. 160. num. 395.
 Joannes Andreas canonicus Ilerdensis pag. 267. col. 1.
 Joannes Andreas ex Mauro Christianus pag. 212. num. 757.
 Joannes Andreas ex Mauro Christianus alius pag. 266. col. 2. & seqq.
 Joannes Aragonensis pag. 267. col. 1.
 Joannes de Aragonia pag. 100. num. 219.
 Joannes Arias de Avila pag. 222. num. 844.
 Joannes Ballistarius Carmelita pag. 114. num. 311. & seqq.
 Joannes de Capua forsan Hispanus pag. 222. num. 848.
 Joannes de Cardalhago Archiepiscopus Bracarensis pag. 113. num. 309.
 Joannes Carvaxalius Cardinalis pag. 194. num. 584. & seq.
 Joannes de Casa-nova S. R. E. Cardinalis pag. 155. num. 258. & seq.
 Joannes de Castro, sive de Castro-mocho, pag. 118. num. 348. & seqq.
 Joannes Cirita Taurocanus pag. 17. num. 97. & seq.
 Joannes Claravò, sive à Clara-valle, Carmelita. pag. 107. num. 262. & seqq.
 Joannes Confobrinus Lusitanus pag. 227. num. 896. & seqq.
 Joannes Conversus, sive Vallis-oletanus, pag. 104. num. 243. & seqq.
 Joannes de Deo pag. 44. num. 93.
 Joannes Diaconus Matritensis pag. 65. num. 257. & seq.
 Joannes Emmanuel Castellæ Infans pag. 110. num. 278. & seqq.
 Joannes Emmanuel Eduardi Portugalliæ Regis filius Carmelita paginâ 125.
 num. 395.
 Joannes Euangelista de Corduba Minorita pag. 267. col. 1.
 Joannes Eximini Cerdan jurisconsultus pag. 156. num. 267. & seqq.
 S. Joannes de S. Facundo Augustinianus pag. 203. num. 685. & seq.
 Joannes Francès Boïcan pag. 160. num. 290. & seq.
 Joannes Francès Catalanus pag. 159. num. 290.
 Joannes Garfias de Castro Xeris pag. 119. num. 352.
 Joannes Gundifalvi pag. 267. col. 1.
 Joannes Hispalensis pag. 267. col. 2. & seq.
 Joannes Hispalensis Augustinianus pag. 228. num. 913.
 Joannes Hispanus pag. 277. col. 1.
 Joannes Ivandus de Bardaxi pag. 229. num. 888.
 Joannes ex Judæo conversus pag. 266. col. 2.
 Joannes de Ixar pag. 177. num. 427.

Joannes

Qui in hoc II. Tomo continentur.

Joannes Lopez de Salamanca pag. 216. num. 792.
 Joannes Lopez Dominicanus pag. 216. num. 792.
 Joannes Lopez Segobienfis pag. 220. num. 825. & seq.
 Joannes de Lucena pag. 165. num. 331.
 Joannes Mancipe Augustinianus pag. 268. col. 1.
 Joannes Martinez Mercenariorum fodalif pag. 201. num. 671. & seqq.
 Joannes Martorell pag. 183. num. 460.
 Joannes de Mella pag. 185. num. 506. & seqq.
 Joannes de Mena poeta pag. 175. num. 412. & seqq.
 Joannes Moles Margarit S. R. E. Cardinalis pag. 210. num. 740. & seqq.
 Joannes de Montefono Dominicanus pag. 123. num. 379. & seqq.
 Joannes Nonnius de Villafan pag. 116. num. 326. & seqq.
 Joannes Papa XXI. aliàs Petrus Joannes. pag. 30. num. 151. & seqq.
 Joannes de Pastrana pag. 268. col. 1.
 Joannes Polemar, sive Palomar, archidiaconus Barcinonensis. pag. 147. num.
 166. & seqq.
 Joannes Port-alegrensis pag. 46. num. 118.
 Joannes de Quadros Aragonensis pag. 268. col. 2.
 Joannes quidam pag. 45. num. 113. & seq.
 Joannes Raymundus de Trafimiera pag. 268. col. 2.
 Joannes Rodriguez del Padron pag. 13. num. 315. & seqq.
 Joannes Sanchez pag. 268. col. 2.
 Joannes Sanchez à Mendoza pag. 166. num. 342.
 Joannes Sancii à Mendoza pag. 165. num. 330.
 Joannes Segobienfis S. R. E. Cardinalis & Casarensis Archiepiscopus paginâ
 148. num. 172. & seqq.
 Joannes Senior Toletanus pag. 268. col. 2.
 Joannes Serra pag. 165. num. 333.
 Joannes de Socarrats Catalanus pag. 201. num. 667. & seqq.
 Joannes Stephanus Valentinus pag. 200. num. 647.
 Joannes Teixeira, aliàs Ludovicus, Lusitanus pag. 214. num. 775.
 Joannes de Turrecremata pag. 187. num. 515. & seqq.
 Joannes Valentinus Minorita pag. 203. num. 683. & seq.
 Joannes Valerus Majoricensis pag. 199. num. 644.
 Joannes Velascus Lusitanus pag. 212. num. 750.
 Joannes Ventallol Majoricensis pag. 268. col. 2.
 Joannes Vespertilio pag. 268. col. 2.
 Joannes Villar Catalanus pag. 200. num. 651.
 Jofre de Loaisa. Vide Gaufredus archidiaconus.
 Joleus Joli Toletanus pag. 253. col. 2.
 Jonas Benganach pag. 2. num. 6.
 Jordanus Dominicanus pag. 268. col. 2.
 Jordi poeta Valentinus pag. 49. num. 149. & seq.
 Joseph Aben-Isaac pag. 32. num. 9.
 Josias Lurki. Vide Hieronymus à S. Fide.
 Isaac Cordubensis pag. 2. num. 6.
 Isaacus Aben Zulaime pag. 253. col. 2.
 Isai Iben Caada El Lauxi El Garnati pag. 252. col. 2.
 Ismaël Andalusius pag. 253. col. 1.
 Juda Ben Rabbi Mosis Hacohen pag. 57. num. 209.
 Julianus Gutierrez Toletanus pag. 222. num. 845.
 * Julianus Petri archipresbyter S. Justæ Toletanus pag. 24. nu. 139. & seqq.
 Julianus Toletanus quidam medicus pag. 220. num. 832.

Korobi

Index Auctorum

K

KOTOBI Castiliensis pag. 253. col. 2.

L

LAURENTIUS Companis Mercenariorum sodalis pag. 201. num. 674.
 Laurentius Lusitanus monachus Cisterciensis pag. 204. num. 694.
 Laurentius Martinez pag. 109. num. 277.
 Leander de Murcia pag. 166. num. 339. & seq.
 Lefanoddinus Aben Chatib. pag. 253. col. 2.
 Lucas Tudensis Episcopus pag. 41. num. 61. & seqq.
 Ludovicus de Angulo pag. 268. col. 2. & seqq.
 Ludovicus de Avignon pag. 269. col. 1.
 Ludovicus de Escobar Minorita pag. 212. num. 758.
 Ludovicus Fernandez de Tarancon pag. 185. num. 504. & seq.
 Ludovicus Fontanus Mercenariorum sodalis pag. 201. num. 670.
 Ludovicus Panfanus pag. 139. num. 103.
 Ludovicus Teixeira. Vide **Joannes Teixeira Lusitanus**,
 Lupus Barrientus Dominicanus pag. 193. num. 570. & seqq.
 Lupus de Espejo pag. 167. num. 350. & seqq.
 Lupus Garzia de Salazar pag. 216. num. 793. & seqq.
 Lupus de Olmedo Hieronymianorum sodalis pag. 142. num. 129. & seqq.
 Lupus Salinas Franciscanus pag. 194. num. 582. & seq.
 Lupus Vasquez de Serpa pag. 205. num. 706.

M

MACARIUS quidam pag. 269. col. 1.
 Magribus Hispanus Maurus pag. 254. col. 1.
 Mahomed Geber. Vide Geber.
 Marcus Garzia pag. 164. num. 323.
 Marcus quidam Toletanus pag. 269. col. 1.
 Martinus de Almodovar eques Calatravenfis pag. 212. num. 751. & seq.
 Martinus Alpartilius canonicus Cæsar-augustanus pag. 131. num. 27. & seq.
 Martinus Alphonfus à Corduba pag. 201. num. 658. & seqq.
 Martinus Alphonfus de Melo pag. 116. num. 332.
 Martinus de Corduba pag. 269. col. 1.
 Martinus Didaci de Aux pag. 160. num. 292.
 Martinus Episcopus Ulyssipponensis pag. 123. num. 377.
 Martinus Indaletius pag. 269. col. 1.
 Martinus Legionensis canonicus pag. 19. num. 108. & seqq.
 Martinus Mindoniensis. Vide Munio.
 Martinus Perez pag. 269. col. 1.
 Martinus Pertusa pag. 229. num. 916.
 Martinus Toletanus pag. 269. col. 2.
 Mathæus Ortiz Dominicanus pag. 269. col. 2.
 Mauricius quidam forsan Hispanus pag. 269. col. 2.
 Melchior de la Torre pag. 269. col. 2.
 Mendus Vasquez de Briteiros pag. 98. num. 203.
 Mendus Gomez pag. 270. col. 1.
 Menegaldus Magister pag. 270. col. 1.
 Michaël de Fraga pag. 80. num. 65.

Michaël

Qui in hoc II. Tomo continentur.

Michaël Mafforus Carmelita pag. 185. num. 502.
 Michaël Perez Valentinus pag. 220. num. 833.
 Michaël Verinus poeta pag. 212. num. 749.
 Mugaribus Maurus Granatensis pag. 254. col. 1.
 Muhammed Aben Isaac pag. 254. col. 1.
 Muhammed Iben Cacim Iben Ademe El Gafique pag. 254. col. 1.
 Munio, sive Martinus Mindoniensis, pag. 13. num. 64.
 Muslimus Cordubensis pag. 254. col. 1.

N

NARCISSUS de S. Dionysio pag. 270. col. 1.
 Nicolaus Eymericus Dominicanus pag. 124. num. 383. & seqq.
 Nicolaus Roffel S. R. E. Cardinalis pag. 111. num. 286. & seqq.
 Nicolaus Saguntinus pag. 194. num. 580.

O

S. OLDEGARIUS, sive Ollegarius, Tarraconensis Archiepiscopus
 pag. 14. num. 71.
 Ordonius quidam monachus Cellæ-novæ pag. 17. num. 100. & seqq.
 Osmundus Asturicensis Episcopus pag. 3. num. 14.
 Ota quidam pag. 270. col. 1.

P

DE Padilla anonymus pag. 270. col. 2.
 Paschasius quidam canonicorum regularium abbas pag. 19. num. 107.
 Paullus Heredia ex Judæo Christianus pag. 215. num. 788. & seqq.
 Paullus Lusitanus Canonicus Regularis pag. 167. num. 353.
 Paullus de Sancta Maria Episcopus Burgenfis pag. 156. num. 270. & seqq.
 Pelagius Ovetensis Episcopus pag. 8. num. 43. & seqq.
 Petrus Alberit Aragonensis pag. 132. num. 29.
 Petrus Albertus Barcinonensis canonicus pag. 135. num. 62.
 Petrus Alladius pag. 270. col. 2.
 Petrus Alphonfi ex Hebræo Christianus pag. 6. num. 31. & seqq.
 Petrus de Amerio pag. 46. num. 122. & seqq.
 Petrus Aragoniæ Rex IV. pag. 117. num. 341. & seqq.
 Petrus Belluga jurisconsultus pag. 182. num. 475. & seqq.
 Petrus de Biure pag. 99. num. 210.
 Petrus de Canales pag. 206. num. 707.
 Petrus Castrovól pag. 228. num. 912.
 Petrus de Cavalleria pag. 163. num. 314.
 Petrus de Cixar Mercenariorum sodalis paginâ 200. num. 652. & sequenti-
 bus.
 Petrus Compostellanus. Vide Petrus de Monfongio.
 Petrus Dagui Catalanus pag. 212. num. 751. & seqq.
 Petrus Despens Catalanus pag. 270. col. 2.
 Petrus Diaz de la Costana pag. 213. num. 766. & seqq.
 Petrus Diazius de Toletó pag. 166. num. 344. & seqq.
 Petrus de Escabias urbis Illiturgitanæ præfectus pag. 270. col. 2.
 Petrus Fernandez pag. 46. num. 119.
 Petrus Figuerola pag. 270. col. 2.

Petrus

Index Auctorum

Petrus Fomich Catalanus pag. 229. num. 919. & seq.
 Petrus de Fonte-luporum Dominicanus pag. 133. num. 44.
 Petrus Garzès de Cariñena pag. 140. num. 104.
 Petrus Garzia Valentinus pag. 214. num. 769. & seqq.
 Petrus Hispanus pag. 52. num. 159. & seqq.
 Petrus Hispanus alius pag. 152. num. 163.
 Petrus Hispanus alius pag. 271. col. 1.
 Petrus Hispanus alius pag. 271. col. 1.
 Petrus Ilerdensis pag. 271. col. 1.
 Petrus Joannis. Vide Joannes Papa XXI.
 Petrus Legionensis Episcopus pag. 8. num. 38. & seq.
 Petrus de Luna, seu Benedictus XIII. Antipapa pag. 138. num. 97. & sequen-
 tibus.
 Petrus Lupi de Ajala pag. 127. num. 5.
 Petrus Marfilius pag. 80. num. 66.
 Petrus Marfilius alius pag. 104. num. 242.
 Petrus Maza Dominicanus pag. 131. num. 25.
 Petrus Maza Dominicanus alius pag. 141. num. 115.
 Petrus de Monfocio pag. 8. num. 42.
 Petrus Nuñez de Osma pag. 227. num. 900. & seqq.
 Petrus de Opta, vel de Huete pag. 211. num. 748.
 Petrus Paëz Lusitanus pag. 271. col. 1.
 Petrus de la Panda pag. 230. num. 924.
 Petrus Paschalis, vel Petrus Nicolaus Paschalis paginâ 65. num. 263. & se-
 quentibus.
 Petrus de Perpignano, seu de Riu, pag. 80. num. 67. & seq.
 Petrus Portugalliæ Infans pag. 107. num. 265. & seqq.
 Petrus Portugalliæ Infans alius pag. 160. num. 297. & seq.
 Petrus quidam pag. 45. num. 113. & seq.
 Petrus quidam alius pag. 270. col. 2.
 Petrus quidam alius Archiepiscopus Hispalensis pag. 270. col. 2.
 Petrus Ribera de Perpeja pag. 40. num. 59. & seq.
 Petrus Seguinus Auriensis Episcopus pag. 16. num. 92. & seq.
 Petrus Tafur pag. 167. num. 349.
 Petrus Tenorio Toletanus Archiepiscopus pag. 123. num. 375. & seq.
 Petrus Terrafa Carmelitanus pag. 229. num. 918.
 Petrus Terreni pag. 271. col. 1.
 Petrus Toletanus magister pag. 16. num. 94. & seqq.
 Petrus de Turri pag. 200. num. 648.
 Petrus Uxamensis, vulgò de Osma, pag. 203. num. 687. & seqq.
 Petrus Ximenez de Prexano, seu Prexamo, paginâ 221. numer. 834. & se-
 quentibus.
 Pharamella. Vide Faramella.
 Phatechaddinus filius Seid Alphas pag. 254. col. 1.
 Philippus Ribot Carmelita pag. 117. num. 336. & seqq.
 Philo Gaditanus pag. 271. col. 1.
 Picatrix quidam Hispanus pag. 271. col. 1.
 Pontius Carbonellus pag. 63. num. 244. & seqq.
 Ptolemæus de Hispania pag. 271. col. 1.

R

RAIMIRUS Gaditanus pag. 271. col. 2.
 Raymundus Albert pag. 99. num. 211.
 S. Raymundus de Penya-fort pag. 47. num. 126. & seqq.

Raymun-

Qui in hoc II. Tomo continentur.

Raymundus Lullus pag. 81. num. 70. & seqq.
 Raymundus Martini pag. 59. num. 227. & seqq.
 Raymundus Montaner pag. 98. num. 204. & seq.
 Raymundus de Ponte pag. 79. num. 63.
 Raymundus Sebunde pag. 141. num. 116. & seqq.
 Raymundus Vidal pag. 271. col. 2.
 Raynaldus, vel Renallus quidam magister Barcinonensis pag. 271. col. 2.
 Reginaldus de Arca Catalanus pag. 271. col. 2.
 Ricardus monachus Cisterciensis pag. 271. col. 2.
 Rodericus Didaci de Quesada pag. 194. num. 581.
 Rodericus Gundisalvi à Clavijo pag. 130. num. 20. & seqq.
 Rodericus Sancii de Arevalo pag. 194. num. 587. & seqq.
 Rodericus Ximenez Archiepiscopus Toletanus pag. 34. num. 20. & seqq.
 Rolandus quidam pag. 59. num. 226.
 Rolandus Ulyssipponensis alius pag. 271. col. 2.
 Rupertus, sive Robertus quidam coquus pag. 182. num. 479. & seq.

S

SAED, aliàs Alkadi Saëd Eben Ahmed pag. 254. col. 1.
 Saigh, aliàs Aben, sive Ibnu Saigh pag. 254. col. 2.
 Salomon quidam pag. 267. col. 1.
 Salomon quidam alius archipresbyter Toletanus pag. 3. num. 9.
 Salvatus, sive Salvianus quidam pag. 15. num. 78.
 Sampirus Episcopus Asturicensis pag. 1. num. 2. & seqq.
 Samuel Eben Juda pag. 256. col. 1.
 Samuel quidam ex Judæo Christianus pag. 2. num. 6. & seq.
 Sancius Castellæ Rex pag. 65. num. 256.
 Sancius de Befaran Dominicanus pag. 141. num. 115.
 Sancius Porta Dominicanus pag. 140. num. 108. & seqq.
 Sancius de Ull, sive Ul, pag. 109. num. 214. & seqq.
 Siekouri Lachmens Granatensis pag. 256. col. 2.
 Simon Poncius Hieronymianorum sodalis pag. 144. num. 150.
 Stephanus quidam Prior Cellæ-novæ pag. 18. num. 100. & seqq.

T

THOMAS Mieres jurisconsultus pag. 159. num. 289.
 Thomas de Templo pag. 46. num. 120.
 Thomas de Toledo Dominicanus pag. 199. num. 643.
 Thomas de Tor-quemada pag. 222. num. 846. & seq.
 Tristanus de Silva Civitatenfis pag. 226. num. 889.

V

VASCUS de Gama Asiaticæ Indiæ inventor pag. 222. num. 843.
 Vascus Lobeira Lusitanus pag. 69. num. 291.
 Vincentius Ariæ de Balboa Placentinus Episcopus paginâ 134. num. 52. &
 seqq.
 Vincentius de Burgos pag. 220. num. 831.
 S. Vincentius Ferrerius pag. 136. num. 68. & seqq.
 Vincentius Mazuela pag. 204. num. 692. & seq.
 Vincentius quidam pag. 45. num. 113. & seq.

Vincen-

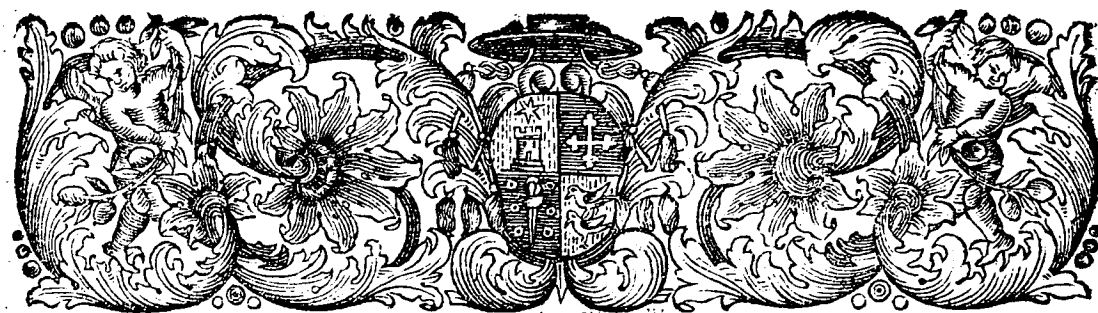

Index Auctorum

Vincentius quidam alius cognomento Hispanus pag. 271. col. 2.
Vincentius, sive Zeit Abu Zeit Valentia Rex ex Mauro Christianus pag. 49.
num. 146. & seqq.
Vitalis de Canellas Oiscensis Episcopus pag. 42. num. 75. & seqq.
Wulfa Episcopus pag. 271. col. 1. & seqq.

Z

ZEIT Abu Zeit Valentia Rex . Vide Vincentius Zeit.
Zourus quidam *Sapiens* cognominatus pag. 256. col. 2.

BIBLIOTHECÆ

V E T E R I S

H I S P A N Æ

LIBER SEPTIMUS,

De scriptoribus sæculorum undecimi
ac duodecimi.

CAPUT PRIMUM.

De SAMPIRO Asturicensi Episcopo historie scriptore. FERRIOLUS DE BOLEA seculi undecimi scriptor. JONAS BENGANACH, ISAAC Cordubensis, & JEHUDA Barcinonensis, Hebraei scriptores. De SAMUELE & ABEN-ALFANGE conversis. De SALOMONE archipresbytero Toletano. De ANONYMO Benedictino, ejusque opere, seu Vita S. Dominici Exiliensis. De GUNDISALVO DE BERSEO & GRIMOALDO Benedictinis monachis, & OSMUNDO Asturicensi Episcopo.

1.

QUO anno undecimum à Christo in terris orto sæculum inchoavit, Legionense tenebat regnum Alphonfus V. Veremundi filius, Castellanis præerat Garfias Ferdinandi Comes: Alphonso ad Viseum occiso à Mauris filius successit Veremundus tertius anno MXXVII. & huic Ferdinandus I. levir, qui eum in prælio interfecit, anno XXXVII. Hic Ferdinandus cognomento Magnus, Castellæ etiam Rex fuit; quo diem suum anno MLXV. obeunte, Sancius filius usque ad LXXII. atque, eo ad Zamoram urbem interfecto, Alphonfus Sancii frater, hujus nominis VI. quod reliquum sæculi fuit, Castellanis ac Legionensibus præfuere. Navarræ alterum Christianorum regnum Sancius, appellatus Major, tenuit ab initio sæculi usque ad annum ejusdem XXXIV. hinc Garfias Sancii ad LIV. Sancius Garfiæ ad LXXVI. hinc Sancius Ranimiri, qui in ob-

fidione Oscæ urbis occubuit anno XCIV. & filius ejus Petrus, qui sæculum absolvit, regnavere. Surrexit & novum aliud circa annum XXXIV. in Aragonia regnum, Ranimiro Sancii Majoris Navarræ Regis filio habenas moderante; cui filius Oscam Ranimiri, is quem diximus apud Oscam urbem à Mauris occisum fuisse, in regimine succedens, Navarræ atque Aragoniæ regna uno sub jugo tenuit.

His præmissis de Hispaniæ moderatoribus huic sæculo equalibus, ad scriptores qui sub eorum imperio vixere, jam accedamus.

2. **SAMPIRUS**, Episcopus Asturicensis, primus venit exornandus laude non infima, ob scriptam, post Isidorum Pacensem, ac Sebastianum Salmanticensem, sive Alphonsum Regem Magnum, CXXIV. ann. historiam, seu Chronicon, nempe ab era DCCCXCVI, sive anno DCCCLVIII. quo Alphonfus prædictus Rex cognomine Magnus regnare cepit, absolvitque narrationem suam laudatus Sebastianus, sive Alphonfus, per Garfeanis, Ordonii II. Froilani II. Alphonfi IV. Ranimiri II. Ordonii III. Sancii Crassi, tempora, usque ad annum CMLXXXV. quo extinctus fuit Ranimirus III. Sancii filius. Dedit hanc historiam ex pervetusto codice Ovetensis Ecclesiæ, atque eodem illo, unde Sebastianus, sive Alphonfus, primum erupit, Prudentius Sandovalius Pampilonensis præsul, ediditque Matriti cum Isidoro, Idacio, Sebastiano, antiquioribus historicis, Pelagioque Ovetensi, qui è manu hujus nostri accepta lampade regiam hanc historiam ad sua usque tempora continuavit. Incipit: *Era DCCCXCVI. Adepsonus filius domini Ordonii successit.* Hujus aucto-

rem libri omnes Asturicensis Episcopum vocant; floruit autem sub Alphonso V. Legionis Rege, qui ad Viseum obiit, uti diximus; quod constat ex quodam instrumento (*privilegium* sermo nolter appellat) ejusdem Regis anno MXIX. confecto, cui Sampirus subscribit Episcopus. Noviores aliqui Sancium Petri, sive Sancium Pirez, pro Sampiro interpretari, seu resolvere amant. Sed Sampiri loci nomen in alia hujusmet Regis concessione anni MXXII. expressum legi docet nos Ambrosius Morales lib. 17. cap. 37. appellatum hunc à Sampiro nostro suspicatus.

3. Ejus meminit, atque hujus ejusdem historię, Pelagius jam laudatus Ovetensis Episcopus in libro Chroniconum ab exordio mundi usque ad eam MCLXX. cujus operis mentionem fecimus in Isidori Hispanensis, Juliani Toletani, Sebastiani que Salmanticensis, Episcoporum, prodendis germanis & notis libris. In præfatione hujus libri Chroniconum legitur: *Ab Adephonso Casto usque ad Veremundum Regem postagricum, Sampirum Asturicensis Ecclesie Episcopum, sicut à majoribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, de Gothicis Regibus, prout potuit, plenissime scripsisse.* Quæ si certa essent, huic tribui oporteret ejus Chronico Colophonem Sebastiano Salmanticensi vulgò tributi Chronici, quo res ab Ranimiro primo Alphonso Casti successore, & Ordonio I. ejus filio gestæ continentur. Planè in editione Sandovalii, ad hoc tempus unicâ horum Chroniconum, adeò obscurum est in Sebastiano Chronico, quænam ejus verba, quænam verò Pelagii Ovetensis additiones, sive alterius sint; ut penè deferam eidem Pelagio inter Sebastiani & Sampiri historias limites præscribenti.

4. Res digna esset accuratâ docti hominis industriâ quatuor hæc Chronica, sive antiquæ nostræ historię corporis membra, sic lacera deformiaque, iterum componere, & in aliquam tolerabilem restituere formam, notis & animadversionibus illustratam; quærereque horum historicorum codices, quibus inter se diversis usus fuisse Morales videtur. Sæpe enim duobus tribusque eorum easdem res acceptas ferre solet, tanquam si ejusdem temporis eventa omnes, & non alius post alium, persequuti essent. Cujus exemplum rei opportunè hic dabimus. Sub Veremundi Regis titulo in Sebastiano Chronico insertus alius titulus legitur: *De arca reliquiarum Toletano in Asturias translata.* Ubi quæ de Ecclesia S. Joannis Baptistæ, Ecclesie S. Salvatoris ab Alphonso Casto edificatæ adjacente, leguntur, non quidem Sebastiano, neque Pelagio, sed Sampiro is tribuit, tantum eadem verba è Latino in vulgarem sermonem transferens.

5. Circa medium ferè hujus sæculi vitam agebat in monasterio Pinnatensi regni Aragoniæ FERRIOLUS DE BOLEA, cujus, uti operis cujusdam historici de rebus sui temporis auctoris, Surita meminit *Indicium Latinorum* lib. 3. ad ann. MXLIX. his verbis: *Vetustæ præterea tabule exstare in cœnobio S. Joannis Pinnatensis Gothicis literis inscriptæ feruntur, quibus Ferriolus Bolea, qui se cum Nuernone*

fratre ei sacro cœtæ addixerat, dum hostium feritatem atque immanitatem devitat, & paganos vocat, perbibet hoc anno Ranimiro Regem &c. Hæc Surita.

6. Hujus loci erant, nisi manere jussissemus Hebræos omnes bibliothecam suam Hispano-Rabbinicam, JONAS BENGANACH, Cordubensis medicus, & grammaticus celeberrimus; ISAAC ejusdem urbis civis, Hebræi Granatæ Regis Consiliarius, JEHUDA Barcinonensis, & si qui alii huic tempori æquales fuere. Nihilominus tamen horum Hebræorum albo eximere eos libuit, qui renunciantes mortuæ jam & antiquatæ legi, Christianæ legis suave jugum sponte subiere.

7. Quare huc SAMUELEM advocamus, ex Judæo Christianum, Toleti, recens, postquam ab Alphonso Rege VI. anno hujus sæculi octogesimo quinto recuperatum est à Maurorum manibus, ad veram fidem conversum. Incircò eum Hispaniæ adscribimus, qui revera in Africa & Fessana urbe natus dicitur, apud nos tamen fidei natales sortitus. Postquam verò Ecclesie gremio exceptus fuit, aliqua ex causa Marochum rediens, concertationem ibi cum Albucalebò Mahometanorum magistro insignem habuit, de qua historiam Arabico sermone, quæ MS. adservatur in regia Escorialensi bibliotheca, formavit.

8. Celebrior tamen ejusdem Samuëlis epistola, seu verius liber justus, ad Isaac Rabbinum synagogæ, quæ in Subjuncta fuit prædicti regni Marochitani, magistrum directus, Arabicè & ipse loquens; cujus translationem habemus Latinam auctore Alphonso Bonhominis Dominicanò Hispano, huic operi circa annum MCCCXXXVIII. incumbente. Quæ quidem est manu exarata in bibliothecæ Vaticanæ cod. 4079. 98. librorum MSS. cum hoc titulo: *Alphonso Hispani interpretatio argumentorum de Fide Samuëlis Ismaëlitæ.* Excusa fuit unâ cum Petri Alphonso dialogo contra Judæos Colonia apud Gymnicum MDXXXVI. in 8º. & in *Bibliotheca SS. PP.* seorsumque Venetiis à Matthæo Leni MDCLV. in 8º. cum Hieronymi Moratini ad Joannem Franciscum Barbadicum senatorem Venetum epistola. Hispanam quoque Alvari de Villacusa jurisconsulti Salmanticiæ degentis exstare, anno MCDXVIII. in gratiam cujusdam amici sui, nomine Joannis de Villa-fuerte, factam scribit Hieronymus Romanus de la Higuera in *Hist. Tolet. urbis* ms. lib. 16. cap. 5. Et hac quidem epistola ex Prophetarum dictis, Christum Jesum verum Messiam venisse, passumque ac mortuum esse, resurrexisseque, & ad cœlos ascendisse, iterumque adventurum, liquidò monstratur. Quare interpret Latinus jure suspicatur merum in tenebris Judæorum industriâ tandiu fuisse opus, quòd tam luculentis rationibus testimoniisque adversus eorum perfidiam ageret. Namque scriptum fuisse mille annis post gentis & Hierosolymorum excidium testatur auctor, quo indicat annum hujus sæculi septuagesimum: nam eodem septuagesimo sæculi primi Christiani à Tito urbs capta,

ever-

eversumque fuit & incensum Hierosolymorum templum.

8. Æqualis fuit horum temporum ABEN-ALFANGE Maurus ex Valentia regno, sed & ipse Christiano adscriptus gregi, postquam Valentina urbs regia in manus Roderici Didaci de Bivar, cognomento Cidi, magni hujus ætatis, quam persequimur, ducis, pervenit; quod an. MXXIV. sive erâ MXXXII. contigisse novimus. Scripsit hic historiam nuper laudatam, nunquamque pro dignitate laudandi, herois. Quâ usus fuit in describendis ejusdem rebus gestis, nescio cujus operâ in vulgarem linguam conversâ, Petrus Antonius Beuter, ut in prologo historię suæ *De rebus Hispaniæ* nos docuit, ministrum fuisse eum, sive officialem, admonens ejusdem Cidi. Laudat quoque hanc historiam Gaspar Escolanus lib. 7. *Hist. regni Valentini* cap. 24. §. 4. Ignota ea tamen est Castellanis scriptoribus, qui res magni viri gestas literis tradiderunt. nisi vulgaris illa sit, quæ absque nomine auctoris proflat.

9. Ad Hispani generis viros redeuntibus primus occurrit SALOMON archipresbyter Toletanus, si ipse proprius auctor fuit libelli *De virginitate sanctæ Mariæ* literis Gothicis scripti, quem sanctissimæ Trinitatis sodales Toletani adservant. In cujus fine ita legitur: *Benedictus es Domine, qui adjuvisti me, & consolatus es me. Ego miser Salomonis archipresbyter, servus Dei indignus, & peccator, scripsi hoc libellum De virginitate S. Mariæ Virginis & Dei genitricis Domini, & ad finem usque conscripsi in civitate Toletano in Ecclesia S. Mariæ Virginis sub metropolitana sedis domino Paschali Archiepiscopo xviii. Kal. Octobris in era millesima centesima quinque; notatum sub die sexta feria, hora tertiâ, in diem sancti Cypriani Episcopi.* Annus hic est septuagesimus septimus supra millesimum; totque in hac notula tribilignes vix persuadent aliam quam exscriptoris operam in libello forsitan sanctissimi Idephonsi *De virginitate Deiparæ Virginis* à Salomone navatam; de quo nos admonere debuit auctor rei Hieronymus Romanus ab Higuera in Notis ad Luitprandi Chronicon.

10. ANONYMUS Benedictinus monachus antiquæ domus S. Dominici de Silos in Castella veteri, & Burgenfi diœcesi, hoc ferè tempore, id est sub Alphonso VI. Rege, *Acta* seu *Vitam* scripsit ejusdem sancti viri *Dominici Exiliensis, sive de Silos*, hujus monasterii abbatis, qui sanctissimè obiit Decembris xx. anni MLXXIII. cujus memoria factis sacris, præsertim nostris Hispanis, ritè inserta legitur. Acta hæc edidit D. Joannes Tamajus *Martyrologii Hispani* tomo 6. hac die xx. Decembris, quæ exhibuit ei D. Josephus Pellizerius, quod præterquam à Pellizerio ipso in bibliotheca suorum librorum fol. 67. affirmante didicimus, fatetur Tamajus ipse, pariter monens exstare ea in monasterio eodem Exiliensi, & in S. Martini Matritensi: sed & ad calcem hujus codicis, quo usus ille fuit, legi ait narrationem, quam uti prolixam edere noluit, centum quatuordecim miraculorum ad ejusdem Sancti intercessionem à Deo factorum duobus

d Sandoval
Histor. del Rey
D. Alfonso VI.
fol. 86.

e Hieron.
Romanus de
la Higuera in
Hist. Tolet.
ms. lib. 16. c. 5.

e Ad annum
MXXXVII. pag.
410.

bus libris contentam, quam quidem D. Josephus Pellizerius ineditam à Tamajo relictam fuisse dolet.

11. Eidem aut alii ejusdem cœnobiticæ domus habitatori, cujus nomen ignoratur, Chronicon Castellanonum, sive potius Legionensium, Regum, à Pelagio usque ad Ferdinandum, sæculo huic supparem, quod *Exiliense* audit ab auctoris monasterio, tribuimus.

12. GUNDISALVUS DE BERSEO Benedictinus monachus in eodem S. Æmiliani monasterio scripsit carmine illius ævi usitato, quod tredecim pedibus constat, vulgarique nomine audit *endecha doblada*, Sanctorum quorundam Vitas, aliæque. Inter has eminet S. Vincentii levitæ illa quæ incipit:

Quando ofrecio Christus la su carne preciosa. delinit que his versibus:
Gonzalo fue su nombre, que hizo este tratado
En San Millan de suso fue de ninez criado,
Natural de Berseo, dode San Millan fue nado.

Dios guarde la su alma de poder del pecado. Sunt & Vitæ sancti Æmiliani, & S. Dominici de Silos, necnon & carmen aliud de prælio Septimancensi (*De la batalla de Simancas*) quo Ranimirus II. Legionis Rex anno CMXXXVIII. Sarracenorum exercitum penè ad internecionem delevit: exempla item, seu monita ad promovendam pietatem. Membranaceis duobus voluminibus hæc & alia ejus opera custodiuntur in cœnobii S. Æmiliani archivo. Floruisse autem Gundisalvum sub Alphonso VI. Rege circa an. MLXXX. ex relatione ad nos ab eodem monasterio transmissa notum facimus. Hunc S. Dominici Vitæ auctorem nescio quare Megiam vocat Ludovicus Arizius, Benedictinus & ipse, in *Abulensis urbis historia*.

13. Ejusdem æceterii monachus fuit eodem ferè tempore GRIMOALDUS, seu Grimaldus, nempe circa annum sæculi nonagesimum octavum. Hic Latino atque eleganti stylo scripsisse refertur *Vitam & mortem S. Dominici de Silos: translationem item corporis S. Felicis à castello Bilibio* (quod Haro nunc audire credunt) *ad monasterium Æmilianense*, atque aliorum sanctorum Vitas. Transulisse eundem sacra Biblia, & S. Gregorii Moralium libros, quod ex eadem religiosissima domo ad nos delatum fuit, nescimus planè an ad scribendum tantum, an ad ex Latinis vulgaria faciendi majorem industriam pertineat. Asservari ea omnia opera in monasterii tabulario inde item sumus certiores facti.

14. OSMUNDI quoque Asturicensis Episcopi circiter annum sæculi quinquagesimum nonum ad Idam Eustachii Comitis Bononiensis in Gallia uxorem scriptæ epistolæ mentionem jure, quantumvis brevissimæ, hic facimus. Continet enim hæc & septem discipulorum, Torquati, Iscii, & sociorum in Hispaniam adventus notitiam; transportatarum item ad alpes (ita vocat) Asturicensis, Maurorum ob meritum, sacrarum reliquiarum, quæ Asturicæ, Ovetique repositæ fuere. Nos verò posterius (finem audis) sic eas habentes, & præcepto nostri Regis, videlicet Adephonsi, non obviantes, misimus vobis de melioribus & dignioribus

f Morales
lib. 16. cap. 14.

g Edidimus
nos hanc epistolam tom. 3.
Collect. Max.
Concil. Hisp.
pag. 225. cum
Notis D. Joannis Mabillonii.
CARDINAL. DE
AGUIRRE.

a Apud
Morales lib.
15. cap. 34.

b Lib. 13.
cap. 40.

vivis magnam partem, obsecrantes, ut suis memoratix Astoricensis Ecclesie. Valete. Ego vero Adepbonus Rex hanc certam vili & legi, & quecumque in ea scripta sunt, propria manu confirmavi. Idam tunc temporis in castro Lenensi, quod nunc Lens vocant, pagi Atrebatensis, Deipare Virgini extruxisse templum, in eoque canonicorum collegium instituisse, reliquis undique conquisitis in ædem istam sacram invecitis, ex Balderici Chronico, & Jacobi Malbranc libro 8. De Moribus cap. 49. observavit, illustranda huic epistole Joannes Mabillonius Benedictinus, vir ingentis in producendis antiquis libris, ac dijudicandis meriti, qui eam in veterum Analestorum tomo I. h superioribus annis Lutetie edito, primum protulit.

h Pag. 287.

CAPUT II.

AVICENAM, seu ABEN-SINAM, male à quibusdam ex nostris auctoribus Hispanorum ab hq & huic seculo assigni. Joannes Gerundensis Episcopus qualis eruditionis vir. Avicena non Rex dignitate, sed Alrajits, sive Errahis princeps ob excellentiam doctrinæ. Bochara Persiæ, sive Aphsbana vicus huic urbi proximus, Avicena patria: quod ex Sorfano Vita ejus auctore, verbisque Avicena ipsius, atque aliis Arabibus historicis confirmatur. Nec item in Hispania fuit. Contrarium autem increbuisse verosimile est ex fabula que in Chronico Lucae Tudensis legitur, Isidori Hispalensis Episcopi medicos libros à quodam Avicena in Arabicum translatos & falsatos. Avicena fatum in obscuro sibi à pluribus scribendi merito. De etate Avicene Stephani Garibajii error. Absque illo fundamento duo à nonnullis constituntur Avicena. In transcurso de hujus interprete, qui Gerardus Carmonensis, non Cremonensis, fuit. Verum Avicene nomen Abu-hali El-husein Abdalla Ibnu-sina, sive Aben-sina, unde corruptum Abicena.

i De Ludib. Hisp. lib. 6. five De viris ejus doctima illa trib.

k Damianus Goës in sua Hispania, Joã nes Garcia De nobilitate.

l Didacus Lopez Bibilitanus ad Avicene lib. De viribus cordis anno MDXXVII editum.

m Pet. Medina. Græcorum de Espana. Matamoros De academijs & doctis Hisp. viris. Ludov. Nonnius in Hispania sua cap. 10. Volaterranus lib. 21. Coment. Urbanor. Henricus Vaca de Alifaro in Vita Avicene.

n Catalogorum collectores Paschalis Galus, Gesnerus, Lycosthenes, Simlerus, Gaspar Bauhinus, quos Ramirez citat ad Luitprandum Notis anno MDCCVIII pag. 377. Blantavivus in Biblioth. Rabbinnica, Lucius Marinæus Siculus dicto lib. 6. De laudib. Hisp. Tarafa De Regib. Hisp. in Alph. Jo VIII. Valerius Andreas in Catal. scriptor. Hisp. Lantius in Consultationibus, Consult. pro Hispania. Bern. Lutzemburgensis in Catalogo hereticorum lib. 2. litera A. verbo Avicena.

15. AVICENAM medicorum Arabum florem ac principem, injuriâ magnâ recentiorum quorundam, Persiæ, unde ortu fuit, eripi, adscribique Hispaniæ egrè ferimus. Disquiremus igitur de ejus patria, deque origine erroris. Falsaque esse, quæ veluti fato quodam adversus ejusdem famam à quibusdam jaçantur, ostendemus.

16. Nescio unde invasit nostros homines, non recenter, sed jam diu nata persuasio, Avicenam medicorum Arabum principem, qui Persa fuit, in Hispania esse natum. Sæpissimè enim hunc errorem committi video, priusquam ex Arabicis recentiorum operâ evulgatis historiis immissa his tenebris vera lux fuisset. Eo nempe tempore, quo verè dicere Lucius potuit Marinæus Siculus i, de Avicena vita certi quidem nihil inveniri. Hispanum sanè sunt qui vocent sine loci nota, Beticum alii l, plures qui Cordubensem m; plurimi qui Hispalensem n. Qui Cordubæ favent, vanè sic arguantur. Corduena populi sunt Persiæ, Corduena illius regio Plinio,

Ammiano, & aliis laudata. Necnon Corduba urbs Hispaniæ à Persis condita, ut contendit Stephanus Garibajus lib. 5. Compendii histor. Hispan. cap. 4. pro quo stat Pseudo-Luitprandus in Chronico ad annum DCXCVIII. urbem istam à Persis conditam non obscure affirmans. Cordubensem ergo, & Cordubensem qui Avicenam dixerint, unâ tantum literâ variantes erunt; faciisque à Corduba Hispaniæ ad Corduenam (Cordusiam Garibajus vocat) Persiæ, ab Hispano ad Persam lapsus.

17. Nondum tamen vagandi finis. Nam Aragonenses ad se pertinere ajunt Avicenam, quippe natum in castro Avicena, quæ nunc Avizanda, hujus regni, dicto audientes Fabricii Gauberti ejusdem chronographi: nec improbat Vincentius Blasius de la Nuza in Histor. Aragonie volum. I. lib. 5. cap. 44.

18. Valentini quoque civem suum contendunt, Hieronymi Pauli fide, viri doctissimi, quem laudat Gaspar Escolanus lib. 9. Hist. Valent. cap. 48. huncque ait existimasse Abicena oppidum in Valle Gallinaria hujus regni situm Avicena originem, atque ejus gentiles nomen dedisse oppido.

19. His omnibus commissus error ex vocabuli proximitate. Quemadmodum, & his qui Avicenam in Ebuso insula (Ibiza nunc) Balearium una, esse ortum jaçant; in testimonium rei adducentes quandam turrim, sive in ea domum, in muro Ibiza civitatis, de Avicena dietam, vulgaremque apud insulanos famam inde eum fuisse: quod in Itinerario suo legationis ad magnum Tamberlanem, Henrici III. Castellæ Regis nomine ante CCL. ferè annos obita, Rodericus Gundisalvi à Clavijo memoriæ tradidit. Hinc factum, ut in eadem Ebuso insula hunc regnasse Joannes Margarit, Gerundensis vulgò dictus Episcopus, per somnum viderit. Qualis huic Paraleipomenon Hispanicarum historiarum observatori debeat fides, ex his de re verbis conjectari lector poterit. Dicta Ebusa à condore salis, quod ebori simillimum est. (ait lib. I.) Nunc autem eadem insula Ibiza dicta est ab Avicena Arabe medico, quem ibi regnasse ferunt Arabum tempore.

20. Cordubæ o alii, Ægypti alii p, Bithyniæ & aliqui Regem q, non nihili homines credidere. Huic errori ansam dedit attributa magno huic philosopho ac medico principis appellatio, Alrajits, sive Errahis, quæ honoris ob doctrinam exhibiti, non potestatis nota est, uti observavit Joannes Leo Africanus in Avicena elogio libri sui r De scriptoribus Arabicis, & Vopiscus Fortunatus Plempius in scholio ad præfationem Canonis hujus auctoris, cujus unum & alterum librum nova ex Arabico versione, scholiisque illustriorem, ante aliquot annos in lucem emisit.

21. Planè nugati sunt qui aliam Avicene patriam constituere quam Persiæ regnum, atque in eo Bocharam, aliàs Bucharam, ab Europæis Bachora nuncupatam, ad Euphratem fluvium vetustissimam urbem, Bactrianæ quondam metropolin, sive villam huic proximam Aufene dietam (Bachora urbs habet circum se plures villas & vicos, quos omnes mu-

o Didacum Lopezium vicis in Coment. ad Avicena librum De viribus cordis Tolosæ edito MDXXVII. p. Joannes Bapt. Montanus apud Plempium in prologo ad suam Canonis Avicena ultimam interpretationem ad lectores medicos. q Marinæus Siculus lib. 6. De laud. Hisp. Matamoros in De acad. Hisp. r Apud Hottingerum in Bibliothecario pag. 256.

s Pag. 177.

murus ulterior, hoc est tertius, cingit, quorum è numero Aufene, sive Aphsbana, nam & ita audiit, esse potuit. Golium vide in Notis ad Alfergani elementa Astronomica. Cujus rei testis est omni exceptione major Sorfanus in magistris, cujus auditor fuit, Vita Arabicè conscripta; quam primum transtulit in Italicum Marcus Fadella Venetorum mercatorum interpres, ac postea in Latinum (ex Italico forsàn) Nicolaus Massa medicus; eamque præfixere Junta Veneti editioni suæ Avicena operum anni MDCVIII. Inferuit item suis Medicorum Vitis Petrus Castellanus; Georgius item Abulfarajus in Historia Dynastiarum adducit ejusdem Avicena de se ac parentibus suis verba, quæ ex Eduardi Pocockii, Arabicarum literarum clarissimi professoris Oxoniensis, versione dabimus. Pater meus Belchenfis (Belch urbem vocant) fuit, unde se in Bocharam transtulit diebus Nubi Ebn-Mansur, & in villa Harmatain procuranda occupatus est; matremque meam è villa, cui nomen Aphsbana, duxit, atque ibi ex ea natus sum ego & frater meus. Inde cum Bocharam migrassemus, missus sum ad præceptorem, &c. Quo quid clarius dici potuerit, non video.

t In præfatione ad Avicena opera.

u Ad annum MDCCVIII pag. 377.

x Morales lib. 12. cap. 22. fol. 127. & lib. 16. cap. 8. Mariana lib. 6. cap. 7. Monardes De lapide Bezoar. fol. 113. Texeira in Histor. Regni Persiæ Hispanica lib. 1. cap. 37. Item quot quot ferid, & doctè de Avicena scriperunt, Plempius in dicto Prologo ad lectores; Eduardus Pocockius in Specimine Historiæ Arabum, Caferrus in Compendio chronologico, eoque laudato R. P. D. Julius Bartolocius amicus noster in Magna biblioth. Rabbinnica 1. tomo pag. 6. Golius in Notis ad Alfergani elementa Astronomica pag. 177. y Pag. 229. z Vide Golii Notas ad Alfergani elementa Astronomica cap. 9. pag. 220.

22. Consonat omnino Mahomed Ben-Casem, cujus testimonio utuntur, diligentissimum Vitarum illustrium virorum auctorem appellantes, Gabriel Sionita, & Joannes Hefronita, professores & interpretes Arabicæ linguæ Christianissimi Regis Galliarum, in tractatu De nonnullis orientalium urbibus, quem versione suæ Latine Geographiæ Nubiensis subjecere. Hæc forsàn est historia Arabica De Vitis philosophorum & medicorum Arabum & Grecorum ab Andrea Alpago Avicena interprete laudata t, eave, quam ex Arabico vertisse Marcum Obelum, in curia Matritensi hujus linguæ interpretem, docuit nos D. Laurentius Ramirezius ad Luitprandum Notis u. Quibus solidissimis testimoniorum fundamentis nostri etiam, qui judicio & non prejudicio utuntur, vulgariter jam acquiescunt x.

23. Adeoque verum est Hispanum non fuisse Avicenam, ut nec eum ad Hispaniam venire potuisse, quod Garibajus noster admittit, ex historia ejus constet, conjecturisque ex ejusdem libris deductis fulciatur. Tenorem vitæ omnem, locaque ab eo habitata, cum ex Avicena ipso, tum ubi deficiunt, que de se is narravit, ex Abu-Obaida Alfuziani ejus familiari, & usque ad mortem socio, comprehendit Gregorius Abulfarajus in Historia Dynastiarum y memorata. Obiissetque diem suum Hamdani (hec est Parthiæ urbs z) monet Abulfarajus, & ex Historia Aben-Casem laudati Maronitæ Geographiæ Nubiensis interpretes.

24. Nusquam autem, ut credo, inter tot rerum ad medicam artem toto orbe defervientium commemorationem Hispaniæ à se habitate, observationumve ibi factarum vestigium reliquit. Quinimmo lib. II. Canonis tract. 2. cap. 6. ubi de Wagi, sive Acoro, postquam Dioscoridem citasset, addidisse eum descriptioni à se factæ hujus radices ait sibi à

Josepho Hispano Batico relatum esse, aliquod quoddam esse Acori genus, Gabatense vocatum, quod ex Hispania Batica advehitur, ex Plempii nova interpretatione a. Quibus satis ostendit Hispanas, immo & Beticas res, aliorum tantum indicio sibi notas. Clarius cap. II. ubi de Ketsengj, sive Ketsengio. Crescit plurimum (inquit) in regionibus nostris, nimirum Maurenabra, atque etiam Chorasana.

a Pag. 115. edit. Lovan. an. MDCLVIII.

b Pag. 258.

c Octava parte Climatæ quarti paginæ mihi 211.

d Vide dict. tract. 2. cap. 9. in Tharthihets, Cicada cap. 11. in Kenimum Cynifum cap. 1. in Bakhili, seu faba. e Lib. 4. Canon. seu. 21. tract. 3. cap. 4.

f An. MDCCVIII Tolosæ in fol.

25. Alteram ab altera ex duabus his Asiæ provinciis dividit Oxus fluvius, uti Plempius ad hunc locum notat. Fragmentum Geographiæ Abulfede principis Hamatæ in Syria de duabus his provinciis edidit à se convertum Joannes Gravius, ut in Bibliotheca orientali Hottingeri b legitur. Cap. 12. ubi de Laija, inquit: Videtur illa esse planta, quam in Ferrauwa & Busengia nominant antidotum. Utraque urbs est illarum partium, Ferrauwa, fortè Farab, cujus geographus Nubiensis meminit c, Busengia una est è præcipuis Chorosanæ, ut notat Plempius. Frequentissimè etiam Caramanica, Persica, Syriaca, Nabathæa, Ægyptica, Arabica, simplicia inter se distinguit d, rarè aut nunquam Hispanorum meminit. Opponunt haberi apud Avicenam e earum concharum mentionem, quas ad visitandum S. Jacobi Compostellanum templum venientes secum reportare consueverunt. Esto id quod Didacus Lopezius observat Bilbilitanus, qui auctoris librum De viribus cordis commentario à se illustratum ante sesquiseculum in lucem edidit f, quem locum querere nunc non vacat. Potuit enim ex aliorum relatione id nosse.

26. Examinare autem volentibus hujusce majorum nostrorum erroris in adscribendo civitati nostræ Avicene originem, inuam quod suspicor; ex fabula eum derivasse, quam Hispalensis præfulis sanctissimi ac Hispaniarum doctoris Isidori rebus temerè immistam Lucas Tudensis Episcopus Chronico suo, quasi ex S. Ildephonso delumeret, inferuit. Successit (ait) beatissimo doctore Isidoro Theodiscus natione Græcus, varietate linguarum doctus, exterius locutione nitidus, interius autem, ut exitus demonstravit, sub ovina pelle lupus voracissimus. Nam libros quosdam De naturis rerum & arte medicine, necnon & De arte notoria, quos pater Isidorus facundo stylo composuerat, & ne dum ad publicum venerant, in odium fidei corrupti, ressecans vera, & inserens falsa, atque per quendam Arabem nomine Avicenam de Latino in Arabicum transtulit. Hec ille. Que S. Ildephonsi verba esse ex additione ad Isidori Chronicon, & non potius glossæ scioli alicujus, persuadere mihi non possum.

27. Fatum hoc Avicena fuit, ut abnegaretur ei ex tot libris conscriptis meritum. Apud Orientales enim increbuit rumor, nota ab eo, sed à summo quodam alio medico, cui famulabatur is, digestos, tantumque ab eo exscriptos & vulgatos fuisse; quod Maronitæ in laudato cap. 3. De Bocharia Avicena patria prodidere. Apud Hispanos quoque nostros aliter viri famæ insultatum reperio. Dicam id verbis Joannis Ægidii Zamorensis Fran-

Franciscani, qui tribus ferè ab hinc sæculis varia scripsit historica: hucusque enim non maximo dispendio his etiam nunc ineditis caremus. Accedit ad Hispaniam decorandam (ait) Avicena philosophus, qui præ ceteris philosophis plures libros composuit, omnes scientias circumiens, & perscrutans, triviales, & quadriviales, cælicam, & mundanas. Ut aliqui asseverant, quater viginti philosophi Cordubæ congregati omnes libros illos composuerunt, & Avicene cuidam Regis filio adscripserunt, ut ex hoc in majori auctoritate libri haberentur, & filii Regis nomen, & majori memoria & reverentia haberetur. Nec inverisimilia his dici Garibajus credit; immo convenire ait Abu-hali verum Avicene nomen cû Regis nomine, qui per id tempus Africæ & Hispaniæ Mauris imperabat. Magnus quidem hic historicus nostræ gentis parum hic lynceus fuit, æquales ejusdem temporis Avicenam, Averroem, Aben-Zoar, philosophos inter se, & cum Abu-Hali Aben-Tafin Rege Maurorum existimans; cum Avicena toto sæculo præcesserit ceterorum ætatem.

28. Mortuus quippe anno Christi MXXXVI. aut uno è duobus sequentibus, quinquaginta sex circiter in ætate habens, juxta exquisitam Erpenii & Gutschonii, quibus Plempius utitur, computi rationem. Aben-Zoar verò mortuus fuit an. MCLXXXVI. & adhuc eo tardius Averroës ejus discipulus: Abu-hali autem, Hali filium, Josephi nepotem, qui tres è genere Almoravidum fuere, Alphonso VII. nuncupato Imperatori æqualem vixisse, & anno MCXLVII. interfecit Africanum in prælio ab Abdelmone fuisse, idem agnoscit Garibajus. Cadit ergo chronico isto telo & altera fabula de Avicene & Averroës inimicitia, ob quam sese mutuo eos interfecisse, tam verè quàm superiora dicuntur. Et tamen retulit in historiam Jacobus Philippus Bergomensis, Garibajus, quem nuper laudavimus, Marinæus Siculus, similitum nugarum amaxarius, & quod magis est, Alphonso Garfias Matamoros vir haud parum eruditus, implacabilem Averroës emulum Avicenam vocans.

29. Nec video quare avertendis his nebulis Perficarum rerum, & hominum cum Hispanis confusorum opus, aut operæ aliquod pretium sit, Avicenas duos, alterum hunc Persam, qui verè fuit, alterum civem nostrum, constituere. Tribuitur conjectura hæc Joanni Mariane, quem sequuntur Joannes Riolanus, & Renatus Moreau, medici doctissimi, apud Plempium, Gaspar item à Regibus in Elysio jucundarum questionum campo. Mariane locus mihi adhuc invisus est.

30. At quod in Avicena pessimo jure nobis defertur, in ejus interprete præcipuo ac principe aufertur maximâ injuriâ; cum qui Gerardus Carmonensis fuit, & nuncupari debuit, hoc est ex Carmona urbe, non parum inter Bæticas, etiam tempore illius civis, nobili, pravâ unius literulæ transmutatione Gerardus Cremonensis, etiam inter eruditos, audiat; quem tamen nos loco suo

patriæ, & genti vindicabimus. Duo interim non tacebo in Avicene, qui saltem reputatus fuit noster, gratiam. Primo opera ejus Arabica extant mss. in bibliothecis Ecclesiæ Toletanæ octo voluminibus, Hebraicæ autem versâ quatuor aliis in ea quam habent Romæ PP. Societatis Collegii Sancti Ignatii. De translationibus in Latinum agemus in Gerardo Carmonensi. Secundò, verum illud nomen fuisse Elbussem, Albazen-Sem, sive Hazen; dictum verò vulgari appellatione Abu-hali Elbussem Abdalla Ibnu-sina; à qua ultima, sive avi, sive familiæ appellatione, corruptè pronunciarî cæpit, vel Aben-sina, quomodo appellat Reuchlinus lib. I. Cabale, & alii, sive adhuc corruptius, Avicena, sed nimium jam in extero commoramur.

CAPUT III.

De scriptoribus sæculi XII. PETRUS ALPHONSI ex Hebræo Christianus. De hoc, ejus patria, & ævo, errores quorundam notantur. Ejus dialogi contra Judeos, & alia. PETRUS Legionensis Episcopus Alphonso VI. Regis historicus. ALBERTUS monachus. PETRUS Compustellanus Episcopus idem est cum PETRO DE MONSONCIO superius laudato. PELAGIUS Ovetensis præsul. De ejus collectione historiarum Hispaniæ, & quodam earum codice ms. cujus præfatio verò haud constat. De aliis ejus libris. Nostrorum hominum incuria historia fontes non querendi, & publico bono exponendi. Ambrosium Moralem alii quàm nos Isidori Pacensis, Sebastiani, Sampiri, atque hujus Pelagii Chronicis usum fuisse, pluribus argumentis comprobatur. BERNARDUS Gallus, Toletanus Archiepiscopus temerè creditur quorundam sermonum S. Bernardo Clare-vallensi attributorum auctor. De NONNIO Lusitano abbate, & quodam ejus opusculo.

31. INITIO sæculi duodecimi jam Regum Christianorum in Hispania vires & imperium longè lateque dispersa in unam Bæticam viciniorum & commodiorum Africa, Sarracenos ferè protruderant. Quo quidem excellentissimi principes ampliandæ Ecclesiæ ditioni à Deo nobis concessi, bellica vi atque virtutibus regis, si qui alii, florere. Obiit quidem Alphonso VI. Castellæ ac Legionis Rex magnus, anno MCVIII. relicta hærede Urraca, quæ Alphonso I. Aragonensium Regi, Præliatori cognominato, non dudum nupserat; qui aliis Alphonso Castellæ VII. aliis, quod Urraca ex priore conjugate Raymundo Burgundionum Comitis filio Alphonsum regni hæredem futurum jam susceperat, nullo inter hujus nominis Reges Castellæ numero habetur. Post Urracæ obitum Alphonso Raymundi jam laudatus, vulgò septimus, & Imperator Hispaniarum dictus, ab anno MCXXII. usque ad MCLVII. utriusque regni habenas moderatus, obiit, Sancium primogenitum Castellæ, Ferdinandum verò juniorem Legioni præfecit. Sancio unius anni Regi, qui propterea vulgari ad poste-

posteris nuncupatione Desideratus audit, Alphonso filius VIII. Nobilis & Bonus appellatus, anno MCLVIII. succedens, absolvit sæculi longævus ac felicissimus princeps. Ferdinandus item Legionis an. MCLXXXVIII. fato functus, Alphonsum filium, sæculo & ipsum æqualem, successorem reliquit.

32. Aragoniæ verò regnum, cui Navarræ unitum erat, post Petrum germanum fratrem, hujus nominis tertium, qui eodem in eunte sæculo rerum potiebatur, Alphonso obtinuit, ille qui propter Urracam conjugem Castellæ quoque Rex, uti diximus, fuit. Quo absque liberis diem suum obeunte, Aragonenses Ranimirum monachum Benedictinum, Navarræ Garfiam Ranimiri, & regia utrumque stirpe, anno MCXXXIV. Reges elegerunt. Ranimirus ducta conjugate Petronillam suscepit, quæ Raymundo Berengarii Barcinonensium Comiti nupta circa annum hujus sæculi XXXVII. Alphonsum filium, Cassum nuncupatum, anno sexagesimo tertio reliquit Aragoniæ, unâ cum Cataloniæ Principatu, Regem. Huic Petrus, cognomento Catholicus, nonagesimo sexto successit.

33. Navarræ verò post Garfiam prædictum Sancius ejus filius Sapiens ab anno MCL. Huic alius Sancius, Fortis appellatus, ab anno MCXCIV. præfuere. Portugalliæ Comitatum Henricus cum Teresa Alphonso VI. Castellæ ac Legionis filia initio sæculi regabat; cui anno MCXII. successit Alphonso filius, primusque ejusdem jam regni Rex, quod septuaginta tribus annis usque ad MCLXXXV. tenuit, successore relicto Sancio I. Hæc de Hispaniæ totius Regibus prænoscere, ut liqueat quibus eorum quisque æquales hujus sæculi scriptores vixerint, non inutile duximus.

34. Agmen ducit hos inter Moyse Hebræus natione sectaque, ab ea ad Christianissimum conversus anno MCVI. in urbe Osca regni Aragoniæ, ac PETRUS ALPHONSI nuncupatus, eo quod in festo SS. Apostolorum Petri & Pauli sacro tinctus lavacro Alphonsum Aragoniæ simul & Castellæ atque Legionis, uti diximus, Regem, cujus medicus fuit, sponforem aut susceptorem, sive, ut vocat ipse, spirituales patrem, habere meruit. Id quod expressissimè idem narrat in prologo ejus dialogi, de quo paulò post dicemus. Hunc esse quem innuimus Alphonsum, de quo loquitur, tum ratio temporis, tum Hispaniæ Imperatoris titulus, quo eum vocat, contra eos evincunt, qui Alphonsum hujus nominis II. Aragoniæ intelligunt, quem non ante annum sexagesimum tertium ejusdem sæculi regnum suum inchoasse jam notavimus. Nec minus virgâ censoriâ dignus est Petrus Amboësius, qui in præfatione apologiæ pro Petro Abailardo, Alphonsum hunc Regem optimum, & mathematicum doctissimum appellat, confundens eum cum Alphonso X. Castellæ Rege, Ferdinandi sancti filio, Sapiente cognominato.

35. Baptismatis item locum Oscensem urbem ejus regni nobilissimam Sertorii Academiâ, & longè plus sanctissimorum marty-

rum Laurentii Vincentiique natalibus celeberrimam, unde domo idem fortè Petrus noster Alphonso fuit, corruptè Ostam vocat auctor Magni Chronici Belgici inter scriptores rerum Germanicarum à Pistorio editi, dum anni MCI. gesta refert; atque eo corruptè magis Vincentius Bellovacensis, & S. Antoninus Florentinus, apud quos Hostia legitur. Malè itidem Mathæus Palmerius in Chronico ad annum MLXVIII. nostri meminit, qui ante sex tantum fuerat natus: anno enim MCVI. quo in gremio Ecclesiæ fuit susceptus, quartum & quadragesimum, ut ipse ait, in ætate habebat. Quo autem nomine appellandus erit eorum crassissimus in paucis error, qui uno & ultrâ sæculo, antequam Dominicus Prædicatorum sanctissimus parens ordinem suum instituisset, Dominico Prædicatorum ordini Petrum adscribunt? quem errorem Adreas Schotus in Bibliotheca Hispana, & Valerius Andreas Taxander in Catalogo suo Hispanorum scriptorum inadvertenter admisere. Scripsit, nomen suum à gentilitium suorum, qui ejus ad castra Christianorum transitum malignè interpretabantur, calumniis vindicaturus doctissimè atque eruditissimè.

36. Dialogos, (sive dialogum in XII. partes sive titulos distributum) in quibus impie Judæorum opiniones evadentissimas, cum naturalibus, tum cælestibus philosophiæ argumentis confutantur, quædamque Prophetarum abstrusiora loca explicantur. Quomodo nuncupati Colonæ primùm ex Gymnici officina anno MDXXXVI. in 8.º. prodire, ab Hermanno Comite Nuenario Ecclesiæ Argentinensis Præposito, viro doctissimo, ac doctorum amicissimo, sedulo conquisitum, & Bibliotheca tandem Corbejenfi reperit opus. Quod Moyse Judæus, & Petrus Christianus, nempe is qui olim fuerat, cum eo qui jam esse ceperat, accuratissimè pertexunt. In eo (auctor ait) omnium aliarum gentium credulitatis destructionem præposui, post hæc Christianam legem omnibus præstantiorem esse conclusi; ad ultimum etiam omnes cujuslibet Christianæ legis adversarii objectiones posui, positasque pro meo sapere cum ratione & auctoritate destruxi. Prodiit quoque in editionis Bibliothecæ veterum PP. tomo 12. & in novissima Lugdunensi tomo 21. Laudat hominem opusque sequentis sæculi scriptor Raymundus Martini Dominicanus in Pugione fidei adversus Mauros & Judeos; fuisse eum, priusquam Christianus fieret, magnum apud Judæos Rabbini asserens. Vincentius, uti diximus, Bellovacensis, & Antoninus Florentinus, & Mathæus Palmerius, Alphonso item Spina Fortalitii fidei auctor, qui sapientissimè & eruditissimè, & Alphonso Imperatoris medicum, & venerabilem vocat; Valerius historiarum noster, Alphonso Venerus, Jacobus Philippus Bergomensis, Paulus Langius, præter noviores bibliothecarum editores, Possivinum, Schotum, Miræum, & Hispanos historicos. Tribuitur quoque eidem à non-nemine

37. De scientia & philosophia lib. I. Qui for-

f Lib. 38. cap. 12.

g Joannes Leo in hujus & Abenrois eologiis.

h Dict. cap. 12. 13. & 14.

i In supplem. ad annum MCLXIX. n. Dict. cap. 12.

l Lib. 6. De laudibus Hisp. m De academiis & doctis Hisp. viris.

n Quest. 2. num. 28.

o Ita credit Lanuz Hist. de Aragon.

p Pag. 210.

q Et cum eo Paulus Langius in Chronico Citizen. & ad hunc ann.

r 3. par. diff. 3. cap. 4. pag. 340. editionis Parisinæ anni MDCL.

s In Spec. histor. par. 2. t In Chron. ad annum MLXVIII.

u Lib. 1. fol. 39. 65. & lib. 3. col. 122. 128.

x Lib. 8. tit. 6. cap. 9.

y In Enchiridio.

z Supplem. lib. 12. fol. 210.

a In Chron. Citizen ad ann. MLXVIII. b Bergomensis ubi supra, Venero in Enchiridio.

forfan idem est cum libro *Discipline*, ita ab eo appellati: cujus exemplum veteris valde scripturæ codex Vaticanus MS. 4161. conservat: cujus initium: *Dixit Petrus Alphonfus servus Jesu Christi, compositor hujus libri: Gratias ago Domino &c.* Et mox: *Prologus libri Petri Alphonfi. Deus in hoc opusculo mihi fit in auxilium, qui me librum hunc componere & in Latinum convertere compulit. Cum enim apud me sepius &c.* Et paullo inferius: *Propterea ego libellum compegi, partim ex proverbii philosophorum, & suis castigationibus Arabicis, & fabulis, & usibus, partim ex animalium & volucrum similitudinibus &c.* Principium libri: *Hoc philosophus qui linguâ Arabicâ cognominatur Edrich, dixit filio suo &c.* Et in fine est: *Explicit liber Petri Alphonfi, qui intulatur Disciplina, prout habetur in proæmio.* Character est lectu difficilis ob frequentes abbreviaturas, & æqualis, aut ferè, sæculo huic, quo auctor vixit. *Dialogorum* MS. codicem Labbeus laudat in *novæ bibliothecæ mss. librorum* parte secunda.

38. Eiusdem temporis fuit æqualis PETRUS Legionensis Episcopus, Alphonfi VI. Castellæ ac Legionis Regis major cappellanus & historicus, cujus de eisdem Alphonfi VI. rebus gestis historia Latino sermone scripta, ut suspicor, & ab aliquo in vulgarem non ejus ævi, sed recentioris translata, latet adhuc in schedis, fato quodam veterum transfacti temporis monumentorum, quibus recentia quæque præferre solemus. Hanc tamen historiam laudavit, eaque usus fuit, Prudentius Sandovalius, ut liquet ex his quæ de rebus Alphonfi VI. in literas retulit^d. Ejus quoque meminit Laurentius Padilla archidiaconus Rondenensis, & Caroli V. chronographus, inter veteres alias, quæ ad manum ei ad scribendam novam *Hispaniæ historiam* adhuc hodie, si primum exceperis librum, ineditam, olim fuere. Habuit quoque eisdem exemplum, atque eam sæpius laudat, Hieronymus Romanus de la Higuera in *Toletanæ urbis & regni historia*, nondum & ipsa typis edita^e, quamvis Didacum pro Petro eum vocet. Alio usus fuit^f D. Josephus Pellizerius, amicus noster, Philippi IV. & Caroli II. Regum nostrorum historicus laude dignissimus.

39. Qui auctor in annalibus Hispaniæ, quibus ante aliquot annos immortuus fuit, lib. 4. num. 37. indicium nobis fecit servari hoc opus inter mss. libros qui excellentissimi Comitissæ de Villaumbrosa fuere, & nunc penes lectissimam ejus olim conjugem sita. In cujus principio de se ipse auctor ait: *Ego itaque ab ipso juvenili flore colla pio Christi jugo subnectens apud cœnobium quod Domus seminis nuncupatur, habitum monachalem suscepi, ubi diversis sententiis factorum Patrum, catholicorum Regum sacris indicantibus libris, mecum ipse spatiando revolvens, statui res gestas domini Adephonfi orthodoxi Hispaniæ Imperatoris, vitamque ejusdem carptim perscribere.* Cœnobium Domus seminis appellatum, non aliud videtur, nisi *S. Dominici de Silos*: nam *Silos* nos vocamus granaria subterranea, quæ verè domus seminis. Petri autem ipsius Legionensis Episcopi ætate sibi

æqualis meminit Pelagius Ovetensis præsul versus finem sui Chronici, quum ad Alphonfi hujus VI. obitum pervenit.

40. Interfuisse dicitur eisdem Alphonfi VI. Regis sepulturæ, qui anno MCVIII. è vivis excessit, ALBERTUS monachus SS. Facundi & Primitivi monasterii, quod in *Sabagum* contraxit sequior ætas; cujus historiam de rebus eisdem hujus monasterii SS. Martyrum, vulgari lingua scriptam laudare possumus fide unius Hieronymi Romani de la Higuera nuper laudati, qui memoratæ *Historiæ Toletanæ*, quam in schedis adhuc legunt qui ejus exempla ad manum habent, cap. 13. & 14. libri 17. fragmentum inde vulgaris linguæ, sed non ejus, quo vixit auctor, temporis, quod hæere facit nos, deprompsit. Laocoontis Virgiliani verba illa licet ne usurpare?

Quicquid id est, timeo Danaos, & dona ferentes.

41. Nisi Latine auctor scripserit, isque Hispanam translationem dederit. Certè in fragmento asserit Albertus hic, se morienti Alphonso præsentem fuisse, eundemque filiam Urracam regnorum hæredem reliquisse.

42. Celebratur eisdem Regis tempore à nonnemine PETRUS quidam Compostellanus Episcopus, idemque à Callisto II. Papa ad Archiepiscopi dignitatem exaltatus, & Emeritana diocesi maclus, qui in laudem Virginis composuisse quædam dicitur. Ita in *Supplemento Chronicorum*^g Jacobus Philippus Bergomensis, & noster Marinus Siculus^h. At hic magnus commissus fuit ab his auctoribus error. Aut enim ad Petrum Martini Compostellanum Episcopum respexerunt, ut in eo diximus cap. 14. lib. 6. aut, quod magis credimus, Didacum (non Petrum) Gelmirez, primum Compostellanum Archiepiscopum à Callisto II. creatum significare voluisse credendi sunt. At hic nihil scripsisse de B. Virgine aliàs refertur. Quare ad nos non pertinet, suminus quantumvis, si quis alius, Hispaniarum antistes.

43. Sub Alphonso etiam sexto, sed ultra etiam, dignitate floruit literisq; juxta illius ævi captum, PELAGIUS Ovetensis Episcopus, qui hujus Regis sepulturæ interfuit, & in Ecclesia S. Isidori Legionensis concionem habuit pro actione gratiarum seu expiatione miraculosæ aquæ ab altari per triduum manantis: quod ipse refert in fine Chronici jam laudandi. Adfuit idem Concilio cuidam in urbe Ovetensi anno hujus sæculi decimo quinto, regnante Urraca, celebrato; cui simul interfuit Bernardus Toletanus primus post urbem à Mauris receptam Archiepiscopus, Pelagius Bracarenensis, & quindecim alii antistites. Cujus notitiam ex archivo sanctæ Ecclesiæ Toletanæ primus, ut credimus, Prudentius Sandovalius in hujus Regine rebus gestisⁱ publicavit. Superstitem verò Pelagium fuisse adhuc anno MCXXIV. liquidum est ex instrumento cujusdam donationis à Sancia Infantis, Alphonfi VII. qui rerum jam potiebat, sororis germanæ, Petro cognomento Venerabili, Cluniacensi abbati, hoc anno factæ, cui ejus nomen inter alia subscriptum legimus. An autem

autem annis aliquot ultra vixerit, postea videbimus.

44. Sumpto hic in manus filo nostratis historie, quam aliquot sæculis veteres Episcopi Isidorus Pacensis, Sebastianus Salmanticensis (nisi alius fuerit, uti suo loco diximus) & Sampirus Asturicensis, unus post alium ad Ranimirum usque III. prosequuti sunt, res ipse gestas Veremundi II. Alphonfi V. Veremundi III. ac Ferdinandi Legionis Regum, qui ultimus & Castellam obtinuit, ejusque filiorum Sancii I. & Alphonfi VI. stylo duxit; brevissimè quidem, ut in more tunc fuit, & incompositè. Huic tamen hujus temporis res, nec alii ferè, acceptas ferimus: quem ab eodem Sandovalio cum tribus aliis Episcopis editum habemus. Sed quod idem ait, scriptum à se hoc Pelagii Chronicon ex codice Gotthico, qui Oveti servatur, & ab ipso Pelagio scriptus creditur, admonet nos, ut pro certo habeamus eodem isto codice usum Ambrosium Moralem olim fuisse, cujus cum laude magni pretii is meminit lib. 9. cap. 7. & lib. 12. cap. 29. utpote manu ipsa auctoris, aut per alium jussu ejus descripti, & ex eadem bibliotheca Ovetensi ad manum habiti. Sunt tamen in eo codice, præter laudata Chronica quatuor Episcoporum, aliqua etiam de Gotthorum tempore, atque item genealogiæ Latinæ quædam Gotthorum Regum à Cindasvintho, quas idem Morales dicto cap. 29. lib. 12. representavit.

45. Quibus indicis eò ferimur, ut non solum Sandovalio & Morali unum eundemque visum Ovetensem librum credamus; sed neque de alio quam de isto loquutum fuisse D. Josephum Pellizerium, cum de Pelagii hoc opere, & eo, in quo descriptum est codice bibliothecæ nunc Reinosiæ (hoc est excellentissimi D. Didaci de Arce Reinoso, viri summi, & olim, dum viveret, Inquisitoris Generalis Hispaniæ regnorum) mentionem in observationibus ad Dulcidi Chronicon^m facit. Nisi duos inter codices Ovetenses, quos Morales in ejus Ecclesiæ libris olim viderat, ut infra dicemus, distinguendum sit. Pelagium (Pellizerius ait) fecisse compilationem quandam plurium historiarum, veluti centonem quandam, cui titulum hunc dedit: *Liber Chronicorum ab exordio mundi usque eram MCLXX.*

46. Quæ autem liber is comprehendit, præfatio hæc docet: *Charissimi fratres, si Chronicam hanc, quam aspiciatis, bono animo eam legeritis; invenietis quomodo junior Isidorus Pacensis Ecclesiæ Episcopus, sicut in veteri Testamento & novo legit, & per Spiritum sanctum intellexit, ita ab Adam usque ad Noë, & usque ad Abraham, & David, & usque ad adventum nostri Redemptoris, & de Judicibus, sive & Regibus, sive Imperatoribus, & de Wandalis, & Alanis, sive & Suevis Hispaniæ Regibus, sicut à majoribus & prædecessoribus suis inquisit & audit, plenissimè scripsit.* Maximum tamen hic admittim errorem crediderim, antequam ad alia procedamus, à Pelagio nostro, dum Isidoro Pacensi barbaro Epitomes Imperatorum vel Arabum scriptori Chronicon, Isidorianum vulgè dictum, &

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

elegantè ductum, adscribit; qui dubio procul Isidori magni Hispanensis est, ut in hujus mentione jam monuimus.

47. Sequitur in præfatione: *Et beatus Isidorus Hispanensis Ecclesiæ Episcopus (de quo nunc Legionensis gaudet Ecclesiaⁿ) de Regibus Gotthorum à primo Athanarico Rege ipsorum usque ad catholicum Wambanem Regem Gotthorum, prout potuit, plenissimè exposuit. Et à prædicto Rege Wambane usque ad catholicum Pelagium. Regem Gotthorum B. Julianus Toletanæ sedis Archiepiscopus, qui arcam cum Sanctorum pignoribus (quæ nunc Ecclesia Ovetensis gloriatur) cum Rege Pelagio secum in Asturias transfudit, & sicut à majoribus & prædecessoribus suis inquisit & audit, prout potuit, plenissimè scripsit.* Erroribus etiam hæc omnia scitent. Nam neque Isidorus Hispanensis, qui sub Chintilane obiit, gesta successorum ejus Cindasvinthi ac Reccesvinthi, quos penè sequutus fuit Wamba, literis potuit commendare; neque Julianus Archiepiscopus Toletanus, Wambanis rerum historicus, Egica regnante, scilicet anno DCXC. vitâ functus, ad Pelagii tempora, quibus etiam translata Ovetum arca reliquiarum ob Sarrazenorum fuit metum, historiam pertexere naturâ potuit.

48. His verè & notæ historiæ visis defectibus, in quos Pelagius vix incurrerit, facile persuadeor (nisi librum contrectantibus aliunde contrarium constet) non Pelagii hanc præfationem, sed alterius eo recentioris esse; qui summam rerum, quæ in eo libro continerentur, conficere voluit; atque eò magis quòd non sese auctorem continuationis usque ad Alphonsum VI. quod ipse loquens debuit, sed Pelagium quasi à se alium commendet. *Et ab Weremundo podagrico usque ad Adephonsum Regem filium Raymondii Comitissæ & Urracæ Regine, Pelagius Ovetensis Ecclesiæ Episcopus, sicut à majoribus & prædecessoribus suis inquisit & audit, de Gotthis & Aragonensibus Regibus, prout potuit, plenissimè scripsit;* æquè ut de duobus aliis Episcopis Sebastiano & Sampiro sermonem prius habuerat. Præterea, cum de Aragonensibus Regibus nec verbum quidem unum apud Pelagium fiat; jure quidem optimo ab eo depellimus ignorantiam eorum, quæ ipse literis consignasset, invidiam. Nullum ergo ex præfatione ista præjudicium, quod Pellizerio visum, notis & compertis jam memoratorum Chronicorum auctoribus creari velim; neque item ex ea necessariò colligi systematis hujus diversorum operum formatorem Pelagium fuisse.

49. Adjungimus his adversus præfationem consideratis, vacillare & inscriptionis seu tituli fidem. Quomodo enim Pelagius potuit anno hujus sæculi xxxii. hoc est erâ MCLXX. conficere opus hucusque perductum, qui ante biennium, ultrave, ad plures abierat? Alphonfus etenim Ovetensis Episcopus, ejus, ut videtur, successor, comes fuit Alphonfi Regis VII. in ea expeditione, quam adversus Mauros anno MCXXIX. unâ cum Zafadola eorum Regulo, quem fœdere sibi copulaverat, perfecisse dicitur^o.

ⁿ Corpus ejus ibi quiescit.

^o Sandoval ubi sup. *Hist. de D. Alonso et VII. fol. 146. Garibay lib. 12. cap. 2.*

^a Pag. 28.

^d *Hist. de los Reyes de Castilla y Leon Don Fernando &c. pag. 23.*

^e Lib. 15. cap. 14. & 16. cap. 7. & 19. & lib. 17. cap. 3. ^f Meminit in lib. *Informe de la casa de Sarmiento* fol. 4.

^g Ad ann. MCXX. ^h De Landâ *Hisp. lib. 6.*

^m Fol. 15.

ⁱ *Hist. de los Reyes de Castilla y Leon fol. 123.* ^k Sandoval ibidem fol. 124.

50. Codicem hunc vidisse Ambrosium Moralem nullus dubito, eo tempore quo Regia Philippi Regis II. auctoritate munitus illustravit monasteria omnia & Ecclesias Asturiarum, Galliciarumque, & Castellæ veteris, rationem Regi piissimo redditurus antiquorum quorumcumque monumentorum, sanctarum reliquiarum, & manuscriptorum librorum, quæ in iis reperirentur & adservarentur, de quo industriè à se adimpleto munere relationem in schedis reliquit, *El santo viaje*, sive sanctam expeditionem, inscriptam. Historiam quoque hunc librum appellat Ecclesiæ atque urbis Ovetensis (quam innuere videtur Sandovalius, aut ejus hunc titulum, de prelio Clavixano scribens ^p) cui inserta legi ait privilegia omnia & bullata diplomata à summis Pontificibus huic Ecclesiæ & urbi concessa: quod genus codicum in Asturiarum principatu, Galliciarumque, ac Portugalliæ regnis proprio vocabulo *tumbos*, in Castella verò *beceros* vocant. Easdem quoque historias sive Chronica ibidem reperisse, alio libro insigni & raro contentas, idem auctor paulò inferius refert. Sed post laudata ejusdem Pelagii alia huc statim redibimus.

51. Exstat quoque apud historiæ seu Magnalium Abulensis urbis auctorem, qui Ludovicus est de Ariz Benedictinus monachus, Pelagio adscriptum de rebus hujus nobilissimæ urbis fragmentum; in quo de fundatore ejus Hercule Nestorinum quendam Græcum scriptorem laudat, sequè ait idem postea legisse in *legenda* Guidonis Turonensis *De orbibus* (an *De urbibus*?) qui centum ferè annis antea floruerat, hoc est, nisi fallimur, sæculo undecimo: quæ omnia suspecta mihi sunt, seu potius mere nugæ. Fatetur tamen Morales opus hoc Pelagii Ovetensis superesse, in quo de quibusdam Hispaniæ præcipuis urbibus tractavit, inque aliis de Legionensi ea, quæ inde dictus Morales refert 19. capite libri decimi septimi. Meminit quoque hujusmet sub titulo *Historiæ Abulensis urbis* ms. & in tabulario ejus curiosissimè asservate, Prudentius Sandovalius in historia Regis Alphonsi VII. Hunc commentarium Chronico ipsi Pelagiano videtur mihi contribuisse Joannes Ægidius Zamorensis Franciscanus, multæ vir lectionis, qui in Adversariorum, hætenus ineditorum, tractatu vi. *Pelagius verò* (ait) *Ovetensis Episcopus in Chronicis suis dicit, quod ab exordio mundi usque ad edificationem urbis Toletanæ fluxerunt an. MMMMDCCCLXXIV.* Quæ de opere illo, quo urbes illustravit, intelligere oportet, cum in Chronico ejus vulgato nihil tale de Toletanæ urbis fundacione legatur.

52. Indignor quidem Hispaniæ doctorum hominum, quos semper tulit, & hoc nostro sæculo fert, haud vulgaris eruditionis, negligentia aut contemptui publicæ utilitatis in postponenda quibuscumque aliis non magno compendii aut fructus libris pretiosissimorum antiquitatis monumentorum, è quibus velut è limpidissimis fontibus historia tota nostræ gentis derivat, accuratissima editione. Indignor principibus viris patriæ amanti-

bus, doctorumque Mecenatibus, incuriositatem exprobandis, promovendi eam industriam, quæ in purgandis & ad usum derivandis nostrarum originum his fontibus collocari ante alia debuisset. Quod Pelagii nostri & lucubrationum ejus, sive unius ejusdemque, sive variorum codicum occasione, jure à me dictum inficias nemo iverit, qui amore ac desiderio veri noscendi, quamvis leviter, tactus, Sandovalianam editionem, aliàs incorrectissimam, quadruplicis Chronici cum ejusdem auctorum eâ formâ, quam in Ambrosii Morali *Hispania historia*, & si quorum aliorum, habent, conferre velit. Quod aliquando nos fecimus, animadvertentes id non ignorari magnum operæ pretium esse. Nec prætermitemus hic, ne alia occasio non obveniat, ea quæ in Sebastiani, seu Alphonsi III. Magni, & Sampiri, immo & Isidori Pacensis, Chronicis, iteratò fuit monendum, semel in Pelagio notare, atque hominibus nostris ab his salebris, quomodo possint, emergendi, consultis nempe, ubi sunt, memoratis codicibus, viam ostendere.

53. Nimirum ad manum fuere huic nostro veteris historiæ vindici non solum duo hi codices, quos diximus, Ecclesiæ Ovetensis, unde, sive ab eorum aliquo, tam Prudentius Sandovalius editionem suam, quam Pellizerius supra positam narrationem & præfationis textum deprompsere; sed & alii quoque illa ipsa Chronica continentes, alia tamen facie ac titulo, quam edita sunt. Nec enim aliter evadere possumus difficultates inde provenientes, quòd cum in editione distinctæ sint partes integri Chronici, suoque earum formatori queque adscripta, ut quæ Isidori Pacensis sunt, sub ejus nomine; quæ Sebastiani seu Alphonsi, quæque Sampiri ac Pelagii sunt, sub eorum legantur; Ambrosius tamen Isidori Pacensis Chronicon id, quod typi representant, vidisse vix appareat, sed aliud quodvis; adeò absunt ab ejus vulgari forma quæ Isidoro à Morali tribuuntur. Immo ea quæ apud Isidorum legimus, Sebastiani aut Sampiro is adscribit. Sebastianum quoque Isidoro antiquiorem supponit, ac sapius affirmat; tandemque ab his tribus, quasi ejusdem temporis omnes historiam scripserint, eosdem eventus, easdem res querit, & non inventas desiderat. Exempla dabimus uniuscujusque partis.

54. Primò, adscribit Isidoro Pacensi, immo & Sebastiani Salmanticensi, quæ apud eos frustra quæras. Lib. 12. cap. 65. ex Isidoro ait Rodericum Regem Cordubensè palatium paternum valdè munivisse: quod nusquam ab eo dictum apparet. Lib. 12. cap. 59. ex eodem & Sebastiani refert Egicam Gotthorum Regem omnes regni sui rebelles domuisse: quod apud eos non legitur. Cap. 64. ait, se de Pelagii rebus non alia proditurum nisi à Salmantino & Pacensi Episcopis prodita: quorum posterior ne semel quidem Pelagii meminit. Postea ait Isidorum expressè dixisse Fasilam Cindasvinthi Regis filium à Witizane occisum reliquisse in ejusdem aula Pelagium filium, qui apud eundem Regem Pro-

topatharii munere fruebatur. Id autem neque Isidorus, neque aliorum aliquis enunciâsse legitur. Cap. 65. de Witizanis sceleribus agere & conqueri affirmat Isidorus & Sebastianum. Non ii quidem, quibus editis utimur. Cap. 66. de ejusdem Witizanis obitu diversè loqui monet Pacensem, Salmantinum, ac Tudensem (Lucam scilicet) Episcopos ab eo, quod Rodericus Toletanus prodidit. Nihil de Witizanis morte Isidorus, neque de Witizane Sebastianus. Cap. 40. ejusdem libri 12. (eum enim ordinem sepe retrogradum, quo his observandis processimus, sequi lubet) Reccevinthi mortè erâ DCCX. contigisse referens, hujus rei Isidorus laudat auctorem, de quo vulgatus altè filet.

55. Secundò, attribuit idem Sebastiani Salmanticensi (aliquando & Sampiro Asturicensi) ea quæ Isidoro adscripta in editis habemus. Quo argumento planè convincitur Isidori Chronicon Sebastiani, Sebastiani autem Chronicon Isidoro inscripta eum vidisse. Iccirco hunc etate posteriorem, illum priorem credidit: quod frequentissimè inculcat. Nempe lib. 12. cap. 53. de Ervigio Rege ac Toletano Concilio ejus tempore celebrato referens, Sebastianum Salmanticensem sequuturum inde se ait, cujus Chronicon in Ovetensi codice repertum totius nostratis historiæ primam scaturiginem profitetur. Sed adhuc magis de ordine quo uterque, Sebastianus & Isidorus, fuere ab eodem habiti, ex libri 12. cap. 40. constat, ubi Ildephonsum ait Isidori Hispanensis Chronicon ad annum usque Reccevinthi duodevicesimum continuâsse: Wambanis rerum non ignorari auctorem (Julianum Toletanum scilicet) ulteriora autem post longum temporis intervallum prodidisse, cum Sebastianum Salmanticensem, tum Isidorum, quem juniorem, seu Pacis (vulgò *de Beja*) vocant, præfules.

56. Prosequitur: (ejus verba Latine sic sonant) *Salmantinus usque ad Alphonsum Regem Castum, cujus tempore vixit; Pacensis autem ad Ordonium usque primum, neque ultra, se extendit, quamvis adhuc vixisse videatur sub Garseane Rege.* At parum inferius admittit Roderico Archiepiscopo Toletano aliter visum fuisse. *Archiepiscopus* (ait) *D. Rodericus non dicit scripsisse hunc auctorem (Isidorum) nisi ad Hispaniarum usque excidium; noster verò exemplaris liber historiam prosequitur usque præfatum tempus (Ordonii nempe Regis primi) eamque bis verbis absolvit, quæ unum eundemque totius historiæ auctorem fuisse planè ostendant.* Item libri 13. cap. 15. posteriorem Sebastiani Isidorum facit, illum circa id tempus, quo Alphonsus Catholicus obiit, nempe ann. DCCLVII. in lucem editum affirmans. E contrario autem à principio libri 13. quo Pelagii & successorum res gestas tractare cœpit, Sebastianum pro eo agnoscit, qui talis est, in editis nempe auctorem primæ adversus Mauros pugnæ. Cap. 2. ac 3. aliorumque eventuum in sequentibus. Sed cap. 13. notat nuncupasse eum historiam suam, uti in ea legitur, Alphonso Casto, quæ tamen in editis usque ad Ordonium, tertium à Casto Regem, pertingit, *Biblioteca vetus Hispana Tom. II.*

nec ullum in ea talis nuncupationis reperitur vestigium.

57. Tertio asserimus, Moralem credidisse hos tres Episcopos (Sebastianum, Isidorum, & Sampirum intellige) non quidem de suo tempore singulos, quasi lampade in manus ab antiquiore accepta, historiam formasse; sed unumquemque generalem Hispaniæ historiam scribendi finem sibi proposuisse: quamvis in his tamen, quæ alius jam enarrasset, verba ejus plerumque transcribere contentus fuerit. *Plerumque* diximus: namque variâsse unumquemque eorum à prototypo in iis quæ transcriberet, exinde perspicuum redditur, quòd Morales diversa inter se plura de eodem tempore, ac de eadem loquentibus re, sepe attribuat. Unde manifestum etiam sit, non equalium aut recentiorum curiosâ industriâ in unum coaluisse historiæ corpus tria quatuorve ista Chronica, sive historiæ partes, ut sic totus rerum apud nos per ea tempora gestarum cinnus ad posteros ita compositus coordinatusque perveniret; immo unumquemque laudatorum auctorum continuationem suam historiæ ab alio jam cœptæ sic literis consignatam voluisse, ut non minus auctor credi vellet, aut forsitan recognitor & corrector ejus partis, cui ipse continuationem superstrueret. Absque quo vix fuerit, ut qui transcriptoris tantum fungi vellet munere, à transcriptis verbis sensu auctoris eorum recederet.

58. Planè Morales initio lib. 13. quo recitari cœptam à manibus Sarracenorum Pelagii operâ Regis Hispaniam refert per plura capita, tres illos, Sebastianum, Isidorum, Sampirum eorundem eventuum auctores sæpius conformes, quandoque etiam à se invicem discrepantes, laudat. Hujus nempe libri cap. 2. & 3. miraculosæ paucorum Christianorum adversus ingentem hostium, Alcamane Duce, multitudinem ad Covadongæ antrum reportatæ victoriæ successum beatissimæ Virgini Mariæ tribuere ait Sebastianum Episcopum, idque ipsum facere Isidorum Pacensem aliquantò clariùs, Sampirumque inquit Asturicensem. Quam rem in Sandovaliana editione frustra quis apud alios, quam apud Sebastianum, quæsierit. Cap. 4. Pelagium obiisse completo anno regni undevicesimo, ex tribus illis auctoribus prodit; cujus rei auctorem unum legimus Sebastianum. Cap. 5. Isidorum, ait, & Sampirum bene plura iis addidisse, quæ Sebastianus de Pelagio scripserat. Vides, lector, ut inter se variaverint. Cap. 9. edificasse Fasilam Regem Pelagii filium juxta oppidum *Cangas* sacram vivificæ Crucis ædem docet, ex iisdem tribus; adjuncto tamen, quòd Isidorus Pacensis mirè eam edificatam expresserit. Sebastianus dumtaxat id rei narrat simpliciter in editis.

59. Cap. 10. tribus iisdem Episcopis refert auctoribus successisse Fasilæ Alphonsum; adjungere tamen Pacensem electione id populi factum; eosdem item dixisse Alphonsum è Gotthorum semine esse, quem non Catholicum, uti Rodericus Toletanus, Lucasque Tudenensis, sed *Magnum* cognomento, appell-

^p In Nota. ad Episcopos fol. 208. pag. 2.

^q Videndus Pet. Abarca *De Regibus Aragoniæ* par. 1. in fine additionum.

^r In Additionibus ex quadam historia ms. sive indice capitum historie præmissa sub cap. 45.

^t Cap. 3. lib. 3. *Aste el Obispo Sebastiani* attribuye expresamente este milagro à la sacratissima Virgen &c. y unas claramente lo dice el Obispo de Beja, y el de Astorga, y el de Astorga siquæ al de Salamanca.

^u *Añadieron hartas cosas* (el de Beja, y el de Astorga) a la Historia del Obispo Sebastiani en lo que toca à este Rey &c.

^x *Solamente escribieron los tres Prelados mas antiguos, como edificó cerca de Cangas la Iglesia de santa Cruz; añadiendo el de Beja, de maravillosa labor. y Llamandole D. Alonso el Catholico el Arzobispo D. Rodrigo, y D. Lucas de Tuy; Porque Sebastiani, y los otros dos Obispos mas antiguos siempre le nombran Magno.*

lant. Nos unius Sebastiani testimonio uti possumus, qui verè ait ex semine Leovigildi & Reccaredi Alphonsum progenitum; attamen disertè eum *Catholicum* fuisse dictum prodit. Cap. 12. & 13. Alphonfi hujus Catholici narrat expeditiones, tribus his laudatis. In eodem cap. 13. legimus post nominata, simulque recentioribus explicata vocabulis recepta à Mauris oppida, quæ mirè hic ab editis variant. *Hæc loca* (ait) *nos ita appellavimus, quomodo apud tres antiquiores Episcopos, quos maxime sequimur, omnino hæc in re conformes, appellata invenimus. Rodericus tamen Toletanus & Lucas Tudensis addidere his non jam oppida, sed provincias, Alabam, Viscajam, Orduniam, Pampilonem, & Rucconiam, quæ nunc Rioja. Sed existimamus nos hujusmodi expeditiones minime tales esse, quarum omisisset habere mentionem Sebastianus Episcopus, quicquid, qui interfuisset his, noscere potuit, historiamque suam, uti in illa conspicimus, hujus Alphonfi nepoti Alphonso Casto nuncupavit, &c. Consule sis apud eum vernacula.*

60. Nec iis contentus auctor, parum simile vero esse profequitur quod de Viscaja, Alava, Orduniæque per eundem tractum temporis ab Alphonso recuperata subjungere Tudensis ac Toletanus; cum notoria res sit, inquit, has nunquam in Maurorum potestate venisse: Pampilonem itidem urbem non nisi Carolo Magno duce, anno scilicet DCCLXXXVIII. à Mauris receptam, apud Franciæ scriptores referri. Miratus quidem valdè sum in Sebastiani legens Chronico ea, quæ, si Morales legisset, non conjecturâ suâ, sed expressissimo illius testimonio usus, Roderici, Lucæque antistitem de recuperatis prædictis regionibus narrationem refellere potuisset. *Alava namque* (apud Sebastianum habemus) *Viscaja, Aruone, & Ordunia, à suis incolis reparantur, semper esse possessæ reperitur, sicut Pampilonæ dictum est, atque Berroza.*

61. Quid ergo credemus? Interfertane hæc in editione, juxta Morales conjecturam ob oculos positam, fuisse? Poteram quidem hanc suspicionem alio etiam argumento diversitatis adjuvare, quæ inter editum Sebastiani, atque id, quod consulebat Morales, manuscriptum Chronicon ejusdem intercedit. Morales ait cap. 14. sequenti, adjunxisse hos tres Episcopos Alphonfi hoc tempore repopulatam (verbo utimur eorum barbaro) *Barduliam, quam hodie* (ille ait) *Castellam vocant.* Consulentes tamen editum Sebastiani Chronicon, Barduliam loco *Burgi* occurrunt. *Burgis, quæ nunc appellatur Castella.* Quæ suspecta esse alicui poterunt, ob introductam eò *Burgorum* mentionem. Nihil tamen nos mala fide factum temerè credimus. Appellandum ergo est necessariò ad codicum differentiam, quibus Morales & Sandovalius usi sunt; repetendumque, ne ultra hic moremur, magnum operæ pretium facturum eum, qui curiose hos omnes codices, quotquot invenire possent, hujus historiæ inter se conferret, veraque horum auctorum propriaque lineamenta, quibus dignosci possent, signarique,

nostræ libertatis ac postliminii origines accuratè nobis exprimeret.

62. Eodem, quo Urraca Castellæ Regina obiit, anno MCXXVI. è vivis quoque y abiit Bernardus Toletanus præsul post receptam à Maurorum, ditione urbem primus, quam non minùs quatuor supra quadraginta annis rexerat, gestis rebus clarissimus. Gallus quidem is ex territorio Agennensis in Aquitania urbis, & in monasterio Cluniacensi Benedictinus monachus, sed ad Alphonsum Regem VI. ab Hugone Cluniacensium abbate missus, S. Facundi cænobium administrandum & ad severiorem vivendi formam reducendum suscepit. Unde ad cathedram Toletanæ urbis expugnata ann. MLXXXV. magna omnium approbatione ordinem ascendit. Huic Bernardo Toletano, non autem Claræ-vallensis, debere adscribi Sermones quinque super *Salve Regina*, & alterum super *Magnificat*, qui inter hujus sancti opera editi leguntur, persuadere voluit is, qui Juliani Petri Chronicon fabrefecit. Jure quidem Claræ-vallensi abjudicatos eorum iudicio, qui aures stylo melliflui doctoris tritas habent; unde quærendus fuit alius Bernardus ex eodem religioso ordine, cui adscriberentur; quem invenit industrius vir Julianus, qui sese habere ait scriptos manu ipsius Bernardi hujus Toletani prædictos Sermones; quem rei auctorem, parum tamen, uti decet, ei fidentes, laudant Philippus Labbeus, Theophilus Raynaudus, Vincentius Placcius. At Meditationem seu sermonem quintum super *Salve Regina*, quæ incipit: *Ad salutandam Virginem*, B. Anselmo Lucensi Episcopo, Mantuæ anno MLXXXVI. demortuo, Antonius tribuit Possevinus.

63. NONNIUS Lusitanus abbas monasterii de *Tibaens* circa an. MCIX. scripsisse dicitur Vitam Joannis abbatis, cujus ea celebratur quâ plurimum annorum ecclasiæ ad aviculæ cantum, cujus meminit Alvarus Lupus martyrologii Lusitanè conversi auctor, quamque penes Emmanuelem de Resurrectione, Augustinianum reformatum provincie Portugalliæ ipsius testimonio extare novimus. Qui & ipse nobis retulit multa hunc reliquisse MSS. de Regibus Portugalliæ monumenta.

CAPUT IV.

De Historiæ Compostellanæ auctoribus, MUNIONE Mindoniensi, HUGONE Portucalensi, Episcopis, & GERARDO Compostellanæ ejusdem Ecclesiæ canonico. Annales Compostellani. Iriensis Ecclesiæ historia vernacula. ELIAS Rotensis canonicus auctor *Vite S. Raymundi* ejusdem Ecclesiæ antistitis. S. OLDEGARIUS Tarraconensis Archiepiscopus. ANONYMUS auctor historiæ Alphonfi VII. Regis Castelle; carminis item De expugnatione Almeriæ urbis. SALVATUS S. Martini Sauriensi presbyteri *Vite* scriptor. FERNANDUS monachus Benedictinus. ANONYMUS alius Chronici auctor à *Resendio* visus. ATTO Pistoriensis in Italia Episcopus.

64. INTER insignia alia veteris historiæ nostratris monumenta præcipuo quodam loco habita semper fuit *Compostellanæ Ecclesiæ historia*, cujus auctores fuere MUNIO, alias MARTINUS Mindoniensis, & HUGO Portucalensis, sedium in Gallæcia Episcopi, cum GERARDO presbytero. Munio, alias Martinus (quod idem nominis est, sicut & Nunnus, sive Nonnius, vulgò inter nos *Nunio*, annotantibus originum nostrarum vindicibus) ex Thesaurario Compostellanæ Ecclesiæ factus Mindoniensis præsul, cappellanus & à secretis fuisse dicitur Alphonso Regi VII. Imperatori cognominato, instrumenti cujusdam testimonio, cui ita se subscripsit: *Munio Mindoniensis Episcopus, & cappellanus regius notavit.* Anno scilicet MCXXXVI. Idem pars fuit regie adversus Sarracenos expeditionis circa annum MCXXX. factæ: cui inter alios, ut moris fuit, Episcopos interfuisse ipsum observavit Prudentius Sandovalius in hujus Regis Alphonfi VII. historia, sub nomine tamen Vallobricensis Episcopi, quod idem esse ait ac Mindoniensis. Verè enim locus, ubi ædificata urbs fuit, Vallibriensis, hodie *Valdeabria* dictus. Munio Alphonfus à nonneme hic audit g.

65. Hugo item Portucalensis antistes, Gallus natione, ut creditur, tam ex hoc ejus, quam ex Guilielmi cujusdam nomine, qui se, his diebus, quibus Hugo sedem hanc tenuit, fratrem se Episcopi cuidam instrumento subscripsit; de quo à Roderico da Cunha in historia monemur Portuenfium Episcoporum. Idem enim est oppidum *Portucalle* antiquum ab Idacio, & in Dulcidiano carmine Episcoporum sui temporis, memoratum, cum *Portu*, sive *Porto* Lusitanorum, cui urbi laudatus Hugo præfuit. Et hic ille est Hugo Portucalensis, quem hujus sæculi nugatores ante aliquot annos epistole cujusdam ad Mauricium Archiepiscopum Bracarensem scriptæ auctorem finxere; ut de prædicatione Jacobi Apostoli, Petri Ratenfis vicariatu per Hispanias, quicquid in mentem iis venerat, pro certo venditarent.

66. His duobus accessit operæ supplementum GIRARDUS, & ipse Gallus, Compostellanæque Ecclesiæ canonicus, & ad Sanctæ Anastasiæ sacram eodem parochus, Didaci Gelmiri Archiepiscopi Compostellani, summi illius ætatis viri, familiaris, qui in Prologo illius partis, quam conscribendam susceperat, eidem Didaco antistiti, cujus verè jussu & auspiciis totum opus ceptum & absolutum fuit, directè, quibus id auctoribus acceptum ferri deberet, noluit posteros ignorare. *Tua igitur sanctitatis* (ait) *hortatui obsequentes, reverendissime pater Didace secunde, S. Jacobi antistites, præcedentis libri seriem ex parte contexere studuimus. Eiusdem namque libri præcedentia Munio Mindoniensis, & Hugo Portucalensis, Episcopi, viri scilicet prudentes ac reverendi, scripserunt.* Quæ Girardi verba expressit e codice quodam hujus historiæ manu exarato laudatus nuper Rodericus Cunha; eademque ex alio collegii majoris Salmantini S. Salvatoris de Oviedo nuncupati, Joannes

Vasus de tribus his auctoribus prodidit. Quos quidem ignoravit Prudentius Sandovalius, dum Alonsum (*Alonem* dicere debuit) grammaticum, cujus in ea mentionem ait haberi, auctorem hujus historiæ suspicatus fuit. Cujus & aliud exemplum in bibliotheca Ecclesiæ Toletanæ asservatum novimus. *Continet ea* (ut Vasus inquit) *primordia, successus, incrementa Ecclesiæ Compostellane.* in qua plurima scitu digna se reperisse ait, quæ suis locis ponere cogitabat. Videri possunt de ea Morales lib. 9. cap. 7. & Sandovalius in historia Regis Alphonfi VII. & Ramirezius ad Luitprandi Pseudo-Chronicon; qui tribus eam constare partibus docet, primè duobus Episcopis, secunde tertique Girardo auctoribus.

67. *Annales* ne iidem *Compostellani* sunt, quibus non femel Morales utitur? Vix credo, cum *Annales Compostellanæ Ecclesiæ* qui initio libri privilegiorum (*Tumbos* dicunt) ejusdem leguntur, alio loco totidem verbis laudet; quos *Annales* quosdam breviores, inde dictos *Compostellanos*, quod in libro ejus Ecclesiæ ab eo reperti essent, non *historiam Compostellanæ Ecclesiæ*, quam suo nomine appellare consuevit, existimamus. Hanc potius significare nobis videtur, quum lib. 17. cap. 20. *Archiepiscoporum Compostellanorum antiquioris historiæ* meminit.

68. Iriensis quoque Ecclesiæ historiam quandam vulgaris linguæ circumferri manu exaratam legimus; sed ea nihil ad Compostellanam, de qua agimus, pertinet; quantumvis Irienses origines, unde Compostella derivavit, hæc prodat. Ferè latet adhuc antiquum hocce ac pretiosissimum historiæ monumentum, paucis olim visum, qui tamen inde ad areolas suas quicquid observatione atque memoriâ maxime dignum fuit, sese deduxisse ajunt, Vasus nempe, Morales, Sandovalius, Joannes Tamajus, aliique. Ferè latere diximus: excusam enim jam fuisse hanc historiam in libello supplici, sive memoriali, ut nos vocamus, confecto pro instruenda lite votorum S. Jacobi, hoc est, solutione ejus partis, quæ olim per totam Hispaniam voto promissa dicitur Ecclesiæ Compostellanæ Sancti Jacobi, admonuit nos D. Josephus Pellizerius regius historicus, adjunctens propriâ Pelagii Ovetensis Episcopi manu scriptam sese habere.

69. Sed falsus fuit amicus noster, si de historia Compostellana, qua de loquimur, excusam eam in laudato memoriali affirmat, & non de Iriensis Ecclesiæ historia quam typis edidit memorialis auctor. Nec præmittendum est in bibliotheca Olivariensi, quæ, ut credimus, hodie est in hortis Marchionis del Carpio Martii, hanc historiam Compostellanam olim fuisse, quam tamen catalogus ms. quem penes nos habemus, ita per errorem appellat. *Chronica de España por el Arzobispo D. Gil Almeriz.* ubi ad oram notatur: *Está en Salamanca en el colegio de S. Salvador. Están al fin las guerras de D. Fr. Berenguel. Es del archivo de la Iglesia de Sant-jago.*

70. Sub Alphonso Aragoniæ Rege cui cognom-

y Mariana lib. 9. cap. 14. lib. 10. cap. 14.

e Mariana lib. 16. cap. 6. Colmenares Historia de Segobia pag. 282.

d Egidius Gonzalez Davila in Theatro Eccl. de Ms. doñedo pagina 421.

e Fol. 146. pag. 2.

f Davila ubi proxime pag. 407. & 412. J. P. de la orden de S. Benito cent. 1. g. Pellizer en el Memorial de los Saavedras. Egid. Gonzalez in Theatro Compostell. Eccl. cap. 9. pag. 44. Zurita lib. 1. cap. 39.

h In Chron. sub Marciani imperio.

i Vide Bivarium in Com. ad Dextr. Chron. inter elogia pag. 9.

k Cum primus fuerit Episcopus Compostellanus Didacus hic Gelmirez, secundum iceire vocat auctor, quia Ecclesiæ Iriensi, cui Compostellana subrogata fuit, paullo ante ista tempora Didacus alter Pelagii præfuerat. l Jacobi, non Compostellani antistitem similiter inscripsit se cuidam dedicationi apud Cluniacensem monasterium Dalmacius hujus Didaci decessoriquod vide in Theatro Compostellane Eccl. Egidii Gonzalez pag. 42.

m In Chronico Hisp. cap. 4. num. 10.

n In Histor. Alphonfi VII. fol. 105.

o Fol. 232. pag. 2. & 241. pag. 1. p Fol. 136. & fol. 144. q Pag. 453. edit. Antwerp.

r Lib. 9. cap. 241. & lib. 15. cap. 19. in fine.

s Sandoval Observ. à los Obispos pagina 219. Pellizer ad Dulcidii Chronicon fol. 30. Tamajus in Martyr. Hisp. 1. Martii pag. 38. & 39.

t In lib. edit. Tit. Trofeo de la verdad de la historia folio 34.

cognomentum fuit *Bellatori*, præful fuit Rotensis & Barbastrensis Ecclesiarum ejus regni Raymundus Guillelmi Gallus, Tolosane diocesis, vir sanctissimus, virtutibus ac rebus supra mortales vires gestis eo tempore, ad omnemque memoriam admodum clarus, qui xx. Junii die anni MCXXXVI. ad superos fuit translatus. Hujus Vitam, Godefridi, seu Gaufridi, earundem Ecclesiarum antistitis jussu in literas retulit Elias Rotensis canonicus, quam etiam nunc membranæ descriptam in hujus Ecclesie archivo servari Vincentius Blascus prodit volumine historiarum Aragonensium 1. lib. 5. cap. 4. Ex qua Vita quicquid de Beato isto Raymundo in commentaria sua retulerit, dubio procul hauserunt, tam idem Blascus dicto lib. 5. quam ante eum Michaël Cercitus Barbastrensis Episcopus peculiari libro, Didacus de Ainsa in *Historia urbis Oscensis*, Martinus Carrillus post Vitam Sancti Valerii in catalogo Episcoporum Aragoniæ, Hieronymus Surita in *Indice Latino rerum ejus regni*, & si qui alii.

71. Aequalis fuit huic B. Raymundo Barbastrensi beatus item Tarracensis metropolitae OLDEGARIUS, sive BARLEGARIUS, qui de ejusdem Raymundi ab Ecclesia Barbastrensi per vim Stephani Oscensis Episcopi, connivente ipso Rege, cui valde is charus fuit, ejectione, clarisque virtutibus ad Innocentium II. Papam multa scripsit in epistola, quæ apud eundem nuper laudatum Oscensis urbis historicum Ainsam lib. 2. cap. 42. extat. B. Oldegarius, qui Barcinonensis domo, natus anno MLX. patriæ urbis fuit Episcopus, atque eodem tempore aliquot annis Tarracensis Archiepiscopus, tandemque sanctitate & miraculis inclytus, obiit sexta die Martii MCXXXVI. ætatis suæ LXXVI.

72. Vitam resque ab eo gestas descripsit Antonius Joannes Garfia Caralps canonicus penitentiarius in Ecclesia Barcinonensi. At prior eo anonymus laudatur ejusdem Vitæ scriptor canonicus Ecclesie Gerundensis, ut ex Francisco Diago in *Historia Comitum Barcinonensium*, & Jacobo Rebullosa, qui & is Vitam viri hujus sanctissimi nobis post alios dedit, monuerunt ad sextam Martii diem in actis Sanctorum PP. Henschenius & Papebrochius. Anonymi Vita ista reperta fuit in archivo Ecclesie Barcinonensis, ubi sanctum ejus corpus in veneratione magna habetur, teste Antonio Dominico lib. 11. *Historie Sanctorum Cataloniae*.

73. ANONYMUS hinc laudandus venit, cujus nomen silentio multari, si quod aliud, minimè debuit, auctor *Historie Alphonfi VII.* cognomento *Imperatoris*, Castellæ ac Legionis magnanimi ac victoriosissimi, omnes inter omnium ætatum, Regis. Ex hoc auctore historiam suam hujus principis formavit Prudentius Sandovalius; qui, si mens læva nostrorum hominum veteribus monumentis in schedis latentibus quodammodo bellum non indixisset, confirmandæ narratorum fidei Latinam hanc, quæ lingua scripta est, vernaculæ suæ præponere debuit, magnumque ita operæ pretium facere. Vidisse hanc sese ait in co-

dice literis Gotthicis exarato, ab iis scriptam, qui rebus ipsi quas referunt, interfuere. Et, ut incuriosus esse solet (aliàs multa vir dignus laude atque optimè de historia nostra meritus) in ostendendis, quam nobis propinat, aquæ fontibus, hoc est antiquis libris, quos vidit scriptisque, aut ex quibus profecit, germana eorum facie, ac notis diligentissimè designandis, quod recentioribus viris, quousque doctior est & eruditione præstantior, non ultima consuevit præfationum esse pars ad eorum operum, quæ publici juris tunc primùm faciunt, editiones, nihil ultra de isto codice Gotthico docet nos, excepto quòd *Historiam Toletanam* opus hoc passim appellans, ejusdem Ecclesie significare librum planè videtur.

74. Sandovalius quidem historiam Alphonfi hujus Regis VII. ex hac anonymi auctoris eorum temporum, ut credere est, equalis, pluribusque ejusdem Regis publicis instrumentis, brevioribusque aliis Chronicis locupletatam Matrini primùm ann. MDC. deinde cum aliis superiorum Regum, quos Ambrosius Morales non tetigerat, Ferdinandi, Sancii, Alphonfi VI. & Urracæ ejus filie, Alphonfi hujus VII. matris, recognitam ac reformatam, ut ipse ait; capitum tamen, uti appellant, distinctione (quoniam id consilio?) multatam, Pampilonè MDCXV. iterum edidit. Nec eo tamen eruditorum sitim ceimelion hocce antiquitatis curioso legendi oculo potuit extinguere. Utinam aliquando D. Josephus Pellizerius rixas suas cum nugacibus, atque otii, quo fruuntur, malè prodigis hominibus cuius alteri curandas relinquens, è codice isto, quem penes se dum viveret habere ajebat, desiderio publico satisfacere voluisset!

75. Idem verò Historie auctor, ut Sandovalio visum, ejusdem fini carmen subjunxit, quod sub titulo *Præfationis de Almeria* laudatus Sandovalius loco suo, idest, cum attingit historia expeditionem contra urbem Almeriam ab nostro Castellæ, Garfiaque Navarræ, Raymundoque Berengarii Aragoniæ, Regibus, necnon & Genuensium classe, anno quadragesimo septimo hujus sæculi factam, intexuit. Malè autem, si quid video, existimavit ille impositum ab auctore *Præfationis* nomen integro carmini, cum hic titulus tredecim versibus, qui nuncupationem totius continent operis, tantum conveniat.

76. Atque id certè monumentum est quovis pretio dignum, barbari quantumlibet, & si artem quæras, ferrei oris poetæstri. Nec id tamen perfectum. Auxiliaris enim Genuensium classis, nec minus summe rei, communibus tot Regum viribus confectæ, notitiam desideramus in eo carmine, quo quidè totius belli apparatus, vix nullum verò armorum successum, describit. Mutilatum dixeris aliqua sui parte; ac Pellizerius judicio suo nostrum confirmat, monens codicem ipsum originalem ultimo quaternione mutilum apud se habere: quod patratum ab eo ait, qui facinore isto speravit fore, ne auctori suo, sed aliis, quam is credi voluit, facile

facile tribueretur. Scilicet fuisse ait hunc codicem penes Hieronymum Romanum de la Higuera (omnes sciunt hunc ab eo, quamvis dissimulante, significatum) ut colligitur ex notis nonnullis scripturæ manûs ejus ibi exstantibus.

77. Nec tamen suspicari possum corruptum ab eodem Chronici, unâ & carminis finem, in quo veri auctoris legeretur nomen, ut suppositio, hoc est Juliano archipresbytero Toletano, supponeret; sed potiùs, cum reperisset mutilum & anonyum, genio suo obsequutum, finxisse Julianum ita de se alicubi enuciassè. De quo nos in Juliano. Liber incipit post hunc titulum; *Chronica Alphonfi Imperatoris*, ita: *Quoniam semper ab historiographis antiquis historiae memorieque posteriorum per scripturam tradita* &c. Post hanc præfationem lib. 1. incipit: *Notandum ergo quòd prædicta Regina Urraca* &c. Auctorem equalem fuisse iis rebus quas narrat, prodit ipse, describere se ea quæ ab illis qui viderunt, didicisset & audivisset, affirmans. Præfatio incipit:

Rex pie, Rex fortis, cui sors manet ultima mortis, Da nobis pacem, linguam prebeque loquacem.
Opus autem ipsum, quod Leoninis ferè versibus totum constat,
Convenere duces Hispani Francigenæque, Per mare per terras Maurorum bella requirunt. Dux fuit imperii cunctorum Rex Toletani: Hic Adephosus erat, nomen tenet Imperatoris &c.

78. SALVATUS, aliàs SALVIANUS, per hæc tempora scripsit in Portugallia sancti Martini Sauriensis in eo regno presbyteri vitam. Hic fuit Martinus Arias, cui & Menendo fratri ejus germano, ad quem Salvatus Vitam fratris direxit, Conimbriensis Ecclesie utique canonico, Alphonfus Rex Portugallie I. five ejus mater Teresia, *Sauriam* oppidum à Mauris destructum, non procul à Conimbrica urbe, restituendum, & civibus excolendum, ut in eo pastoris munus tam illi quam ex eorum progenie alii successores (ita ferebant ævi illius mores) administrarent, anno MCXXXIV. concessit. Vixit is sanctissimis moribus, & fructuosissimè peracto sacerdotis officio uno supra viginti annis, usque ad MCXLVI. quo à Mauris captus, Scalabimque, indeque Eboram, atque hinc Hispalim, atque Cordubam perductus, in pedore & angustia hujus urbis carceris spiritum cælo sequenti hunc anno pridie Kal. Februarii reddidit.

79. Promiserat Andreas Resendius, lumen Portugallie magnum, hanc edere Vitam ex libro quodam cœnobii canonicorum S. Crucis Conimbriensium, ut in ejus primo libro *Antiquitatum Lusitanarum*, ubi de Tapiazo agit monte, legimus; cujus & Vitæ meminit quoque lib. 2. ubi *De fluminibus & Anco amne*. Eam tamen à D. Thoma Tamajo de Vargas, Philippi Regis IV. chronographo, habitam, Joannes Bollandus edidit in magno ab eo cæpto *De Actis sanctorum* opere XXI. die Januarii.

80. Sub Alphonso Raymundi Hispaniæ Imperatore FERDINANDUS etiam vixit in mo-

nasterio S. Æmiliani Benedictinus monachus circa annum MCL. Hujus quædam scripta manu servantur opera in archivo ejusdem cœnobii, bonæ frugis plena, ut audio. *Translatio* scilicet ejusdem S. Æmiliani a eleganti sermone, necnon & *Conciones* aliquot; itemque *Narratio destructionis antiqui monasterii S. Æmiliani* patratæ ab Almanzore Sarracenorum Duce, quo tempore Ferucius abbas eidem præerat.

81. In idem tempus ANONYMUS auctor recidit *Chronici* cujusdam Hispanicarum rerum, quod vernaculâ illius ævi linguâ scriptum penes Andream Resendium fuit; de quo hujus verba subjecimus, cum contenderet, matrem Alphonfi I. Portugallie Regis, Henrici Comitum uxorem, Teresiam, cui pater Alphonfus Castellæ ac Legionis VI. quicquid Portugallensium limitis à Maurorum manu recuperatum fuerat, nupturæ in dotem concessit, è Simena, non concubinâ, sed justa Alphonfi conjugæ, procreatam: quod argumentum curiosissimè alii, quos inter Alphonfus Brandanus Cisterciensis, regius Portugallie post Brittum chronographus, pertractavit. *Verum apud me* (ait lib. 4. *Antiquit. Lusitanarum*) *Chronicon Hispanicâ vetustâ linguâ habeo factum, septuaginta annos ante Rodericum* (Toletanum præfulem intellige, qui contra stat) *in quo eadem Simena minimè concubina, sed justa uxor & Regina discretè perhibetur; de qua re ad Joannem Barrum scripsi, & quidem prolixè.* Non potuit non esse plena doctrinæ atque antiquitatis hæc epistola, quæ inter ejus alias desideratur. At, si calculus Resendii non fallit, anno MCLXXXIII. formata fuit hæc historia, quæ septuaginta annis Rodericianam præcessit. Hic enim clarus rerum nostrarum historicus, ut in fine annotatum voluit, anno MCCXLIII. suam absolvit.

82. Ab anno hujus sæculi xxxiii. usque ad LIII. Pistoriensem in Hetruria Ecclesiam sanctissimè rexit B. ATTO, ex abbate octavo Vallis-umbrosani monasterii, hoc est totius Congregationis, quam B. Joannes Gualbertus è Benedictinorum ordine formavit, Generali præfecto ad istam dignitatem promotus. Hispanus hic fuit, domo Pacensis, five ex Pace-Julia, quam *Beja* in Portugallie regno recentiores appellant, five ex *Badajoz* hodierna Extremaduræ urbe satis clara, quæ *Pax-Augusti*, unde corruptum fuit barbarum istud hujus temporis nomen, ab antiquis appellata dicitur; quicquid nonnisi unam, eandemque *Pacem* Andreas contendat Resendius.

83. De patria quod dicimus, in eo conformes hi omnes sunt, qui literis B. Attonem, gesta que ejus consignaverunt, Franciscus Forteguerra, Arnoldus Uvion, Justinianus Marchettus, Ferdinandus Ughellus, & quem hic non vidit, Ludovicus San-Laurentius noster peculiari libello. Apud quem legimus instrumentum quoddam stipulationis VIII. Kal. Martii anni MCLIII. ab eo factæ laudatum, in quo sese ipse Pacensem proficitur. Scripsit Atto *Vitam S. Joannis Gualberti abbatis, Congregationis Vallis-umbrosane institutoris*, quam post

a Hæc Ferdinandus Translationem, five translationem S. Æmiliani historiam, edidimus nos primùm tom. 2. *Collect. Max. Concil. Hisp.* pag. 215. quod lectorem hujus monumenti studiosum remittimus. CARDINAL. DE AGUIRRE.

b In editione Colonienſi operum Resendii pag. 219

c In epist. ad Joann. Vasconium De colonia Pacens.

d Lib. Li. gni Vice c. 34. e Italicæ sacre tome 3. in Pistorien. Epist. col. 360.

f Vita B. Attonis &c. Romæ ann. MDCXIII. in 4. apud Stroph. Paullinum.

u Duas hujus sanctissimi præfulis epistolâs edidimus nos tom. 3. *Collect. Max. Conc. Hisp.* alteram Raymundo Aufonensi Episcopo, alteram Innoc. II. Papæ directam. Quarum posterior à nobis primùm luce donata. Consultat in ea Innocentium circa consecrationem Episcopi Barbastrensis à canonicis electi. CARDINALIS DE AGUIRRE. x Barcin. edita MDCXVII. in 8.

post tam longum tempus hoc nostro typis commisit seculo Thefaurus Velius, ejusdem Congregationis Sanctæ Praxedis in urbe abbas, Benedicto S. R. E. Cardinali Justiniano nuncupatam in typographico Guiljelmi Faciotti MDCXII. in qua editione *Pacensis*, *Hispanique nominis propugnator* audit eximius.

86. Huic adjungitur *Vita S. Bernardi monachi abbatis monasterii S. Salvii Vallis-umbrosæ, etiam Generalis, Parmensis Episcopi, Sacreque Rom. Eccles. Cardinalis*, quam idem Velius Odoardo Farnesio Cardinali dedicavit. Sed hanc cum dicat à *gravissimis* suæ Farnesii urbis (hoc est, Parmæ) *viris descriptam atque laudatam*, agnoscere videri poterat alterum, à nostro Attone diversum, ejus Vitæ auctorem fuisse. Attamen *descriptam* de transcriptionis opera debemus accipere. Nam diversum minimè credidit Ferdinandus Ughellus, dum in *Episcopis Parmensibus* Bernardi res gestas prodit, quemadmodum & cum aliis San-Laurentius noster.

87. Sequitur in eadem editione sectio quedam, sive tractatus, à *Vita B. Bernardi* diversus, ita inscriptus: *Que S. Bernardus, etiam Cardinalis existens, pro sua Religione gesserit*. In cujus opusculi quarto capite de successore Bernardi in præfectura monasterii Vallis-umbrosæ, *Tandem Deo favente* (ait auctor) *S. Attonem Hispanum unanimiter elegerunt, optimè quidem ut sancto sanctus locum à sancto Joanne sanctificatum ascenderet*. Et cap. 10. *Hubetur lib. 2. cap. 10. in Vita S. Joannis* (Endoxi, ut credimus, Locatelli, qui hanc scripsit) *quod S. Bernardo S. Atto successerit: fuit enim à Pacensi* (ita est editum) *Hispani nominis propagator eximius*.

88. Scripsit idem Atto, ut refertur, epistolarum librum unum.

89. Item *De translatione reliquiarum, & miraculis S. Jacobi Apostoli* librum unum, quem minus rectè *De translatione capitis S. Jacobi Apostoli ad suam Ecclesiam ex Hispania* Arnoldus Uvion in *Ligno vite* appellat. Exstant enim testes omni exceptione majores in archivo Ecclesiæ Pistoriensis, epistolæ scilicet Rainerii cujusdam Ecclesiæ hujus diaconi, & aliæ D. Didaci Gelmirez Compostellani præfatis ad Attonem nostrum directæ, unde liquet *non minimam* (ut ait Rainerius) *reliquiarum de capite beatissimi Apostoli Jacobi, fratris Joannis Evangeliste, partem*, ab eodem Compostellano antistite difficillimè obtentam, & ad Attonem fuisse remissam. Has epistolas tam San-Laurentius, quàm Ughellus, publici juris fecere.

90. Ad sanctitatem quod attinet B. Attonis, prætermitti non debet, quòd in una ex jam laudatis Rainerii epistolis habemus dixisse quondam in Anglia Matthæum S. Georgii Cardinalem, interrogatum ab eodem Rainerio de statu Romanæ Ecclesiæ, *quod Romana & Apostolica sedes beata foret, si Attonis aueretur moderamine gubernaculi*.

91. Diversus à nostro est Atto Verceilensis antistes decimi seculi; cujus capitula, atque librum *De pressuris Ecclesiasticis*, atque item epistolas, è Vaticano codice, foras

dedit Lucas Dacherius tomo octavo sui *Spicilegii*.

CAPUT V.

PETRUS SEGUINUS *Auriensis Episcopus*. *Petrus Toletanus magister, Alcorani Latinus interpretis. Ubi de Roberto Ketensensi Anglo altera interprete, Pampilonensis Ecclesiæ archidiacono.*

92. SUB Ferdinando Legionis Rege, Alphonfi VII. Imperatoris filio, qui anno MCLVII. regnare cœpit, vitam agebat, ministerque ejus à sacramentalibus fuit confessionibus, D. PETRUS SEGUINUS Auriensis Episcopus, quem Gallum fuisse, domo Pictaviensem, in libro quodam *Dotationum*, ut vocant, hujus Ecclesiæ, expressum existere ajunt. Lusitani verò suum asserunt, & monasterii S. Crucis Conimbricensis urbis canonicorum regularium S. Augustini ex primis fodalibus, de quo agit D. Rodericus da Cunha in *Historia Bracarensi* ad an. MCLIII. Georgius Cardoso in *Hagiologio Lusitano* die xiv. Februarii in commentario, D. Nicolaus de S. Maria in *Chronico ordinis canonicorum regularium Lusitano* lib. II. cap. 28. qui, & Ægidius Gundisalvi Davila in *Theatro Eccles. Auriensis*, ex monumentis ejus monasterii constare ajunt ex canonico hujus monasterii factum fuisse Auriensem antistitem. Seguini certè nomen alienum non fuit ab Hispanis hominibus, cum in quodam testamento Latine scripto ac Toleti reperto, nescio quid sese legare aut committere testator asserat *domino meo Seguino canonico sancte Mariæ*.

93. Scriptorum autem Hispanorum albo inscribi jure is debet propter exaratum ab illo libellum, sive relationem *De inventione corporis sancte virginis & martyris Euphemie*, decem ab Auriensi urbe leucis reperti, de qua martyrologi nostræ gentis curiosè tractant. Hanc historiam barbarâ & vernaculâ sui evi linguâ à Seguino conscriptam, ex MS. commentario *De Sanctis Gallicie* D. Gregorii Lobarinhas Feixod portionarii Ecclesiæ S. Crescentii Tudentis diœcesis desumptam, ut suspicor, Joannes Tamajus Salazarius publicavit in *Martyrologio Hispano* partim VII. partim XVII. die Augusti, ejusque Latinam translationem ab Alphonso, Seguini eadem in sede successore, factam, quæ in antiquo hujus Ecclesiæ breviario existat. Sed utique affirmum duobus his locis de ipsa re Latinum carmen, ut ait, vetustum, quasi ex eodem Gregorii Lobarinhas opere acceptum, è penu Tamaji ipsius, harum inventionum instruissimum, esse, in omnes fortunas meas pignus dabo. Hujus quoque Seguini nomen præ se fert vulgaris ejus temporis linguæ interpretatio Latini operis Servandi de antiquis Hispaniæ familiis nobilibus: de quo Servando, Auriensi eo quoque Episcopo, atque ejus hoc opere, aliàs egimus lib. 6. cap. 1.

94. PETRUS quidam magister Toletanus sub idem tempus vixit, cujus operæ in Alcorani translatione ex Arabico in Latinum facta jussu Petri Venerabilis Cluniacensis abba-

1. Egil. Gonzalez de villa in *Theatro Auriensis Eccles.* pag. 327.

2. Apud P. Tamajus in *Hist. Tolitana* lib. 4. cap. 20.

3. Ad Suram 12. Alcorani quam edidit præfatione ad versionem antiquam.

tis tunc in Hispania degentis, exstat memoria in quodam codice ms. qui apud Marsilium Ficinum fuit ex donatione duorum fratrum germanorum Antonii & Michaëlis Miniatenfium, anno MCDLIX. scripto; quem Martinus Siruela, noster in paucis olim, dum viveret, amicus, Hispanensis nostræ metropolitanae Ecclesiæ portionarius, singularis vir fidei atque doctrinæ, se se vidisse, aut saltem annotata exinde habita, quæ jam producimus, nobis affirmavit. Continebat liber Alcorani Latinam versionem, & in fine hanc notam: *Illustri viro Petro Cluniacensi abbate præcipiente suus Angligena Robertus Ketensensis librum istum transtulit ann. Christi MCXLIII. an. Alexandri MXLIII. an. Albigeræ DXXXVI. an. Persarum DXI. Attamen hanc consequebatur hæc altera nota: Hunc librum fecit dominus Petrus Cluniacensis abbas transferri de Arabico in Latinum à Petro magistro Toletano, cum esset ipse abbas in Hispaniis constitutus cum glorioso Adepbonso, eo anno, quo gloriosus Imperator Coriam civitatem fecit.*

95. Planè Robertum Ketensensem Alcorani interpretem, qui hoc seculo vixit, atque ex oriente redeuntem atque in Hispania Pampilone obtento sacræ ædis archidiaconatu hærentem magno stipendio ad id opus conficiendum Petrus Cluniacensis conduxisse dicitur, agnovere Nicolaus Cusanus in *Cybratione* ejusdem Alcorani, & ex eo Joannes Pitseus *De illustribus Angliæ scriptoribus*, ad annum MCXLIII. & Haubertus Miræus in auctario *De scriptor. Eccles.* cap. 373. & post alios Augustus Pfeiffer Saxo in *Fasciculo dissertationum philologicarum*, dissertatione 4. Qui tamen, Erpenii fide, huic Ketensensi comitem in ea translatione adjungit Hermannum quendam Dalmatam.

96. Quo motus utique laudatus Siruela noster suspicabatur fuisse olim cum versione Alcorani compactum in eodem codice aliquod aliud opus, ex Arabico id etiam in Latinum conversum à Petro Toletano, ejusdem Petri Cluniacensis jussu, ad quod referri hæc nota posterior debeat. Sed bene potuit Cluniacensis iste abbas binum interpretem applicare operi, quod optimè conversum haberi cuperet; cum vel Ketensensis ea translatio hodie à multis culpetur, *tamquam parum accurata, & extra manifestas historias veram Arabismi sententiam satis rarè fideliter exprimens*, ut verbis loquar ejusdem Erpenii: *sive ineptissima est & sententias miserè subvertens, strigosa ad hæc nunquam ex exilis in nimiam statim molem assurgit, ut nemo inde Alcorani intelligentiam sibi spondere queat*. quod in libro secundo de interpretatione Petrus Daniel Huetius ait. Et Joannes Albertus Widmestadius jurisconsultus Germanus in *Theologiae suæ Machometi & epitomes Alcorani* (quam Norimbergæ anno MDXLIII. editam vidit Alphonfus Ciaconius, quod in schedis docet) præfatione admonet Ketensensis translationem epitomen tantum Alcorani esse. Præterea & à Josepho Scaligero Petrus Toletanus, ut Alcorani interpret, alicubi laudatur: quamvis inter eos qui huic studio incubuerunt, tam

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

in Latii, quàm in aliarum gentium idioma, id opus vertendi, laudatus nuper Pfeiffer, qui eos collegit, de Petro isto fileat.

CAPUT VI.

De JOANNE CIRITA *Taurocano abbate ordinis Cisterciensium*. ANONYMUS *Hispanie regni chronographus*. ORDONIUS & STEPHANUS *S. Rodesindi Viti auctores*. ANONYMUS *auctor Historiæ Alphonfi VII. Regis Castellæ*. ANONYMUS *alter auctor libri cui titulus: Flores de filosofia*. PASCHASIUS *abbas canonicorum regularium*. MARTINUS *Legionensis canonicus, & abbas S. Isidori*.

97. IN Portugallia sub Henrici Comitis, & Alphonfi primi hujus provinciæ Regis imperio vixit, atque anno hujus seculi sexagesimo quarto ad superos evocatus fuit, JOANNES CIRITA, abbas Taurocanus ordinis Cisterciensium, qui unâ cum Guicardo fodalii suo *Equitibus militiæ de Avis regulam* scripsisse dicitur, quam Chrysofomus Henriquez in hujus S. viri Vita lib. I. *Fasciculo Sanctorum ordinis Cisterciensium* dist. 19. in publicum edidit, unâ cum duabus ejusdem epistolis, alterâ ad Taurocanos monachos, cum renunciato abbatiali munere privatus ageret in S. Chrystopori monasterio, alterâ ad Bœmundum abbatem. Obiisse refertur xxiii. Decembris dicti anni MCLXIV. quod idem post alios Chrysofomus Henriquez in *Mnologio Cisterciensi* nos docet.

98. De rebus ejus plura scribit Bernardus Britto in *Chronico vulgari Lusitano Cisterciensium ordinis* lib. 2. cap. 14. ac duobus sequentibus. Interim disquirendum nos aliis relinquimus, utrùm Augustinianus, seu Eremitarum fuerit monachus, antequàm Cisterciensibus à S. Bernardo in Hispaniam & Portugalliæ regnum missis sese & sodales suos aggregavit: quod Augustinianæ historiæ auctores referunt. Ad hunc existat S. Bernardi directa epistola, quæ numero 368. est, & ultima in prioribus editionibus, antequàm ex bibliotheca Oxoniensi austarium aliarum hætenus ineditarum accessisset.

99. Hujus temporis forsàn equalis fuit ANONYMUS auctor *Chronici* (ut vocavit) *Gothorum*, sive *Historiæ* compendium usque ad mortem Alphonfi Henrici Portugalliæ primi Regis, quæ anno MCLXXXV. contigit, ab auctore continuatum. Latine id scriptum fuisse apud Andream Refendium ex ejus monumentis constat. Quod & laudat Prudentius Sandovalius. Quedam autem ejus fragmenta in Alcobaciensi bibliotheca à se reperta Antonius Brandanus *Monarchie Lusitanæ* par. 3. in prologo, adjungens originale ipsum, qui fuit Refendii propriis quibusdam ejusdem locupletatum notis, ostendisse sibi Emmanuel Severinum de Faria cantorem Eborensis Ecclesiæ, virum aliàs de Lusitana omni antiqua re optimè meritum. Editum fuit ab eodem Brandano in appendice laudatæ partis 3. *Monarchie Lusitanæ*.

100. ORDONIUS monasterii Celle-nove in Gal-

m Hier. Roman in *Hist. Eccles. Hisp.* ms. lib. 6. cap. 44. Joannes Marquez *Origen de los ermitaños de San Agustín*. cap. 15. §. 9. Thomas Herrera in *Alphabeto Augustiniano*.

g. Tomo 2. Ital. sacre. col. 214. & 215.

h. Lib. 2. cap. 34.

Gallecia monachus ac Prior hæc eadem tempora notavit, quibusdam in bonæ frugis monumentis memoriam sui relinquens. Scripsit enim S. Rodesindi Vitam, amplissimi hujus monasterii fundatoris, qui primò Dumienfis, præful fuit, munifica sanctitate clarissimus, & à Cælestino Papa III. in Sanctorum catalogum relatus. De quo latè agit historicus noster pius equè ac diligens Ambrosius Morales lib. 16. historię cap. 36. Quamvis enim S. Rodesindus anno CMLXXVII. prima die Martii ad superos abierit; nondum tamen aliquis res ejus gestas pro dignitate literis consignaverat; quod Ordonius fecit, & post eum STEPHANUS ejusdem monasterii Prior, sancti confessoris miracula post mortem edita duobus libris comprehendens. Ut jam suspicio cesset Christophori Sandii in Notis ad Voffium *De bislor. Latin.* Stephanum ab Ordonio non distinguentis.

101. Duo hæc Ordonii & Stephani opera, Benedictini, quorum domus est, monachi, simulque S. Rodesindi testamentum in codice adservant curiosa manu descripto versicoloribusque atque aureis literis passim ornato. Quem ibi Ambrosius Morales nuper laudatus vidit P, adjungens custodiri quoque ab eisdem monachis ejusdem Ordonii Cellæ-novæ monachi & Prioris *Exhomologeses*. Ita ille in descriptione sanctę expeditionis, regis auspiciis à se factæ, de qua sæpè alias subiit loquendi occasio. Sed in historia non nisi *Exponogeron* appellatum hoc opus ait, instarque esse *rationalis divinorum officiorum*. Cujus fini auctor hos versus affixit:

Ordonius librum per Christum concedit istum,
Bis denis annis septem supra mille ducentis.
Quos eræ inter Hispanos vulgaris annum
MCCXXVII. hoc est Christi nativitatis
MCLXXXIX. significare idem auctor censet.

102. Habemus tamen jam quicquid in Celle-novæ monasterio de S. Rodesindi rebus, dum viveret & post obitum gestis, fuit, reverentissimorum PP. Godefridi Henschenii, Danielisque Papebrochii Jesuitarum diligentia è manibus Benedictinorum hujusce domus sodalium acceptum, industriaque in publicam lucem editum magno in opere *De actis Sanctorum* 1. die Martii, quâ mortalem cum æterna vita is commutavit. Apud quos tamen unicum extat opus tribus contentum libris, Magistro fratri Stephano ejusdem cœnobii Cellæ-novæ monacho adscriptum, quorum primus liber Vitam, duo posteriores miracula referunt. Exemplum hoc se habuisse ajunt, postquam alterum accepissent, quod præferebat scriptum opus fuisse per Reverendos magistros fratres Ordonium & Stephanum monachos ejusdem cœnobii. cujus exemplar fortè id est, quod Morales viderat.

103. Quâ differentiâ moti patres doctissimi in eam sententiam ivere, ut existimarent, omne id quod continetur duobus primis libris, ab Stephano; quæ autem tertio, ab Ordonio conscripta esse: acceperant enim ab Hispania Stephanum Ordonio priorem vixisse. Commentarium eorum prævium ad San-

cti Rodesindi hanc Vitam consule, si vis; lector. Certè auctor quisquis ille sit, sine libri tertii sic loquitur: *Quia ea quæ nostris temporibus sunt, magis delectant, & melius memorię commendantur; ideo de miraculis B. Rodesindi nonnulla huic operi inferere dignum duxi. Tempore igitur clarę memorię illustrissimi Ferdinandi Regis genitoris gloriosissimi principis Regis Alphonfi, princeps quidem illustris & potens nomine Fernandus Roderici de Castro &c. Qui Alphonfi patri Ferdinando successit in regno Legionensi à Castellæ regno seorsum habito, uti supra diximus, anno hujus sæculi octogesimo octavo.*

104. Post hunc ergo annum historicus, sive continuavit opus suum, sive alterius adjunxit, quæ olim vel is vel alius commentariis digesserat. Hujus operis partem aliquam, aut schedas antiquiores, è quibus profecit auctor, Cælestinus Papa III. qui Hyacinthus proprio nomine, cum adhuc esset S. R. E. Cardinalis & Apostolicæ sedis Legatus in Hispania versatus fuerat, corpusque S. Rodesindi honorificè collocari concesserat, in hoc eodem Cellæ-novæ monasterio certè viderat. Siquidem in bulla solennis canonizationis ejus S. viri, quam summus Ecclesiæ creatus pastor edidit, pontificatus sui anno V. qui Christi fuit MCXCV. his verbis utitur. *Per multorum relationem agnovimus, & per ea quæ in libro rerum gestarum à Rodesindo Episcopo Demienfi, qui requiescit in Domino, apud cœnobium, quod Cella-nova nomen, nos legisse fatemur, deprebendimus &c.*

105. Hujusmet ætatis fuit æqualis, ut credere par est, auctor innominatus Chronici Latine scripti rerum Alphonfi Regis Castellæ VII. cognomento Hispaniæ Imperatoris, quod ad hoc usque tempus, quantumvis luce dignissimum & optime fidei scriptum lucem non vidit. Eo tamen usus fuit ad consiciendam hujus Regis inclyti historiam Prudentius Sandovalius, qui profus debuit, ostenso hoc limpidiſſimo fonte vulgari suę narrationi auctoritatem præstruere. Æqualem verò eidem Regi, aut etate paulò posteriorem fuisse, ex his ejus verbis constat: *Sicut ab illis qui viderunt didici & audivi, describere ratus sum.* Hunc autem codicem, qui apud Sandovalium fuit, pervenisse postea ad manus D. Josephi Pellizerii regii historici membranarum scriptum, docuit nos Pellizerius ipse in *Bibliotheca suorum librorum* fol. 146. ubi initium operis, & aliqua profert ex ejus præfatione, observans inde aliqua notatu digna, præsertimque hunc librum penes Hieronymum Higueram olim fuisse, à quo mutilatum aliquot foliis fuisse conjectatur; eo forsitan proposito, ut Juliano Petri S. Justæ archiepiscopo, manu suarum operi, qui auctorem se hujus Chronici Alphonfi Regis in Pseudo-Chronico suo jactavit, contrariam aliquam ibi extantem veri auctoris notam è medio tolleret. Hujus exempla habent Matrini Marchio Mondexarenfis, amplissimæ possessor bibliothecæ, quâ optime utitur, D. Joannes Lucas Cortesius Dicastrii Matritensis criminalium rerum judex, & Franciscus de la Sota Benedictinus, ordi-

ordinis sui chronographus, qui quidem hanc historiam cum Notis propriis edere in publicum, dum viveret, jactabat.

106. Sub Alphonso Rege Castellæ VIII. cui Bono fuit cognomen, & qui anno hujus sæculi quinquagesimo octavo Sancio patri successit, hoc est jussu illius, ANONYMUS conscripsit librum, *Flores de filosofia* nuncupatum, vernaculâ hujus ævi linguâ, quem non vidimus, sed laudat, verbaque inde refert, dominus Sebastianus de Covarrubias in *Theſauro lingue Hispanæ* verbo *Lazeria*.

107. Sub eodem floruit PASCHASIUS primus abbas monasterii canonicorum regularium S. Mariæ de Bene-vivere diocesis Palentinæ, qui distichis Latinis non omnino incultis conscripsit *Vitam Didaci Martinez de Villa-mayor* hujusce monasterii fundatoris, viri nobilissimi & optimi. Ea latet, nec proripuit se hactenus è curiosorum manibus, cujus carmina aliqua leguntur in libro D. Josephi Pellizerii ita nuncupato: *Informe del origen, antiguedad, calidad, y succession de la excelentissima casa de Sarmiento de Villa-mayor*, fol. 32. & 33.

108. Sub Alphonso altero Legionis Rege, & Ferdinando ejus genitore, vixit sanctitate præclarus, doctrinaque, non quidem acquisitâ, sed infusâ, mirabilis, MARTINUS presbyter, Legionensis Ecclesiæ, dum viveret, canonicus, idemque nunc in cœlis protector; qui & abbas fuit insignis cœnobii canonicorum regularium S. Isidoro Hispanensi in ea urbe sacri. Fama est ex rudi atque illiterato repente doctissimum factum ab eodem nuper memorato Isidoro, ut Joannis Marianæ verbis utar, oblati in somnis libro quem comederet. Exinde intentus doctrinæ suæ cudendis ad posterorum utilitatem sacris monumentis, non minùs sanctissimè vivendi normâ æqualibus, quàm doctissimorum operum formatione quancumque futuris, proficius esse voluit. Asservantur apud canonicos jam dictæ Ecclesiæ S. Isidori non modò sacræ ejus exuvie, manuscque integra, scribendi adhuc gestum imitata; sed & libri plures etiam nunc inediti, & antiquissimo hujus, quo vixit, ævi caractere scripti. Nempe

109. In *Apocalypsin commentarius*, cujus meminit Ludovicus Alcazar in suis ad eundem hunc librum *Investigationibus* notatione 26. proœmiali sect. 3.

In epistolas SS. Jacobi, Petri, & Joannis Apostolorum.

Conciones ab Adventu usque ad festum Trinitatis. Singularesque aliæ his titulis inscriptæ:

Quod fratres non habeant proprium.
De prelatiſ Ecclesiæ juxta curam suorum subditorum.

De obedientia.
De disciplina Ecclesiastica.

Qualiter juvenes ab otio fugiant.
Qualiter senes ac juvenes Deo servire debeant.

Ne monachi & canonici Regis curiam frequentare præsumant.

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

Ne monachi & canonici secreta principum scire appetant.

De translatione S. Isidori.

De Spiritu sancto.

De sancto Joanne Baptista.

De Ascensione Domini. Et plures aliæ conciones aliorum Ecclesiæ fectorum. Hæc omnia ex Ægidio Gundisalvi Davila in *Theatro Ecclesiæ Legionensis*.

Alphonſus Venerus *Enchiridii* auctor adjungit insignem, ut ait, librum sic nuncupatum:

Concordiæ veteris & novi Testamenti.

110. Quo quidem sanctissimo viro ita perfuntoriè laudato, sæculum aureo veluti figillo claudimus; ut tamen ad supposititorum classem, qui ad idem referri debent, stabello eventilandam nos transferamus: monito prius, vixisse hoc eodem sæculo Hebræorum Hispanorum verè coryphæos, Mosen Maïmonidem, ejusque præceptorem Josephum Ben-Meir, Abrahamum Aben-Efra, Josephum, cum duobus filiis Davide & Mose Kimkiis, Jehudam levitam, & alios, quorum in *Bibliotheca Rabbini-Hispana* proprio cujusque eorum nominis loco meminimus.

CAPUT VII.

AULI HALI, sive HALONIS, De adventu D. Jacobi in Hispanias carmen suspectum. De Joannis Tamaji fide & libris judicium. Carmen istud ex Alvari Gomezii Tali-Christiæ versibus pluribus in locis consarcinatum fuisse ostenditur. Hujus tota est Hispaniæ descriptio, & ipsa à Joanne Tamajo, quodam versu de Ilipa, quæ patria ei fuit, mentione interpolata. Verè Halo, aliàs Alphonſus, poëta sive grammaticus hoc tempore, cujus aliqua producuntur carmina.

111. DECERTANDUM nobis jam est capite isto & aliquot sequentibus cum apocryphis, aut veriùs chimericis auctoribus, quos ætas nostra in lucem protulit, quasi ab hoc eodem duodecimo sæculo per manus acceptos, occultisque canalibus ad nos usque deductos. AULUM HALUM, sive HALONEM, poëtam, ut ajunt, natu Burdigalensem, at civitate Toletanum, & JULIANUM PETRI hujusmet ultimò dictæ urbis Ecclesiæ archidiaconum, intelligimus.

112. AULI HALI poëtæ Burdigalensis, civisque Toletani, De adventu in Hispanias D. Jacobi Zebedei filii &c. carmen heroicum ex ms. ut ait, Gotthico codice erutum, correctum, & Notis brevibus illustratum, Joannes Tamajus Salazarius *Martyrologii Hispani* auctor Matrini ex officina Didaci Diaz de la Carrera anno MDCXLVIII. in publicum emisit. Ut verò ipse fidem adstruat novo auctori, sic de inventione ait in Notis: *Ut ut sit, carmen hoc qualecumque in manibus nostras pervenit, in vetusto codice literis penè Gotthicis exaratum, cum alio Carminum libello, in quo varia Sanctorum Hispanorum sepulchralia, elegia, hymni, & istius generis alia, quæ in meo Hispanico martyrologio suis locis apponimus, continentur.*

n Aliàs tamdem Dumienfis, ut Morales reliquit scriptum est el santo viage cujus libri itacim mentio fiet.
o Cum aliis quos colligit Tamajus in Martyr. Hisp. 1. Martii pag. 26.

p Meminit d. lib. 16. cap. 36. & in lib. ms. Del santo viage.

q Conſecit fortè, aut se donasse monasterio signifi- cat.

r Apud Tamajum in Martyrol. Hisp. 1. Martii pag. 49.

s Lib. 11. cap. 26. in fine.

t Fol. 4. pag. 2.

nentur. Illum ergo codicem inter librorum molem cuiusdam grammatici magistri, vulgò el ciego de Toledo, quam venalem exposuerat librarius nomine Andrada in ipsa urbe inveniens, cum aliis MSS. vetustioribus accepi, & continuo labore perlegi, exscripsi, & eruditorum bono excudendum proposui hisce notulis illustratum. Specimen formæ characteris, quem penè Gothicum appellat, in epistola ad lectorem typis expressit, lectu difficilem, & longevitatem, si non ludimur, abundè representantem. Et, quod magis me mover ad fidem ei non omnino denegandam, D. Josephus Pellizerius chronographus regius in censura de hoc opere facta atque ei præfixa, innuere videtur sese codicem ipsum perverstum Gothicis characteribus exaratum vidisse.

113. Sed cum codex iste, in quo non modò Halus, sed & epigrammatum sive carminum continebatur libellus ille, unde Sanctorum Hispanorum elogia plurima Tamajus possessor ad martyrologium Hispanum transfudit, nusquam sit reperitus, quamquam sedulà conquisitus operâ librariam inter ipsius Tamaji fato functi supellectilem, & in amplissima excellentissimi domini D. Didaci Arce Reinoso, Placentini, dum viveret, Episcopi, & generalis Inquisitoris, quò nos Tamaji heredes remiserunt, bibliotheca; integrum cuique erit, hoc præiudicio interim filente, & inventoris fidem, & operis formam examini subijcere.

114. Joannes Tamajus, ut hinc exordiamur, homo diligens & laboriosus, insignique copia librorum, quæ ad manum semper ei fuit in laudata bibliotheca Inquisitoris generalis, usus, non tamen cunctas ad scribendum attulit dotes, quæ in historico, maxime sacro, desiderantur. Nam, ut prætermittam Latine lingue ignorantiam, quæ omnibus ferè versibus sese prodit, non dico elegantis & idonei sermonis, cui aliqua deberetur laus, sed recti saltem & solœcismis vacui, de quo ad quemcumque Latina etiam balbutientè verba provocare possum, totum se dedit in ulnas confictorum nuper auctorum in officina Toletana, qui omnes ei paginas, & omnia illustrissimarum aliarum lucubrationum spatia nugis & fabulis intolerandis & enormibus implevere; adeò ut absque his vastum opus mole, senoque volumine turgens, majori ex parte, ad justamque decrevisset formam.

115. Sed & quo adhuc magis premitur viri existimatio, quamplura ipse condituræ suæ, & aliorum recentiorum pro veteribus, antiquitatisque sigillo notatis monumentis venditavit; qualia sunt ferè omnia epigrammata illa Juliani Toletani, Cypriani Cordubensis, & anonymorum aliorum titulis inscripta, ac per totum opus, ubi tamen fictiones Dextri & contubernalium aliis fictionibus corroborari expediens visum, non in veris & certis confirmandis (quod mirè arguit stupidam hominis securitatem) sparsa. Accedunt his breviorum, & legendariorum, ut appellant, veterum exhibitio frequens, non in claris, & quæ sua verè historię luce splendent; sed in difficillimis & apocryphis, seu verius falsis,

quæ, nisi falsis etiam sulcirentur substructionibus, perlucente jam (quod Juvenalis ait) ruinâ citò casura erant. De Joanne Tamajo id breviter, ne partem hanc omitteremus litandi vero, & quod commissum fuit in Auli Hali libello facinus, hoc præiudicio facilius persuadendi.

116. Nil nos videmus in toto opere quod quicquam antiquum sapiat; immo Joannis Tamaji stylum atque morem ineptè sentienti & rusticè loquendi non redoleat; si tamen dempseris Hispani cuiusdam clarissimi anterioris sæculi poëtæ confarcinata his fragmenta, quæ vel cæcutientium & lipporum oculis assutæ vilissimo panno purpuræ instar ingerunt. Hic, de quo loquimur, Alvarus Gomezus de ciudad Real est, Guadalaxarensis eques, qui vena uberi & amœna versibus Latinis & vulgaribus, maxime sacris, pangendis laudabiliter vitam procudit. Nimirum Paulli epistolas sub nomine *Muse Pauline*, & Salomonis Proverbia, & psalmos septem penitentiales nuncupatos, aliaque; item Christi Redemptoris triumphum, *Tali-Christiam* inscriptum, animi & elegantię pleno carmine ante fœqui-sæculum edidit.

117. Hujus postremi operis semel tantum anno MDXXII. Complutensi prælo subiecti exemplum, quòd rarò jam inveniretur, ferèque ignotus esset auctor, planè visus Pseudo-Halo est ditissimus thesaurus, quo augmentum facere rei domesticę; cæptumque, aut conceptum jam *De adventu S. Jacobi Apostoli in Hispaniam* libellum, aliquot paginis augere posset. Ridicula hominis confidentia, cum hominibus agere quasi cum fungis aut stipitibus, persuaderique furtum sic manifestum è typis edito non ita pridem libro, cujus extare multa exempla necesse erat, latere posse, omniumque eruditorum hominum, qui bibliothecarum & bibliopoliorum nullum non angulum in dies excutiunt, oculos fugere!

118. Paginâ 16. symbolum fidei, quod Jacobus Apostolus Hispanis populis prædicabat, duodequadraginta versibus contentum, illud ipsum est quod in *Tali-Christie* legimus libro 23. fol. 185. Incipitque:

*Vult quicumque bonis securum vivere cælis
Lucis opes, niveasque domos, camposque
serenos
Sortiri, & mensis æternum vescier almis,
Ardua vota nimis, quæ non nisi viribus altis
Fas implere, fidem decet omni mente beatam
Catholicam veri teneat super omnia Christi
&c.*

Usque ad illa de trina Deitate *

Quam non persone discindunt gloria terne.

119. Pag. 23. alloquitur Jacobus beatam Virginem tanquam præsentem, refertque mortuus se parum in sua Evangelica expeditione Hispanica, quam ejus susceperat nutu, profecisse: ineptissimis porrò sensibus, qui sanctæ Dei genitrici adhuc in vivis agenti applicari minimè possunt.

*Y Eja parens Domini, quæ & virgo & nupta, supermi
Quæ Regina chori, quæ lætis præfides arvis,
Quæ occiduas migrare ripas me compulsi, eja
Di-*

*Dives opima, tuos sequutus ordine nutus
Hispanias lustro.*

Quisnam autem huc doveniens conciperet animo, importunissimam succedere posse totius Hispaniæ descriptionem Jacobi verbis factam, alloquentis adhuc Christi matrem; quæ quidem descriptio totius libelli plusquam dimidium occupat, eamque ex eadem *Tali-Christia* clepere ausurum auctorem? Planè ita est, atque futura ipsa indicat ejusdem oscitantiam, qui tam diversis in unum coagmentandis ne quidem grammaticas advocare regulas novit. Nulla enim est, quæ jam notatis versibus, atque hemistichio isti:

*Hispanias lustro,
adaptare valeat quæ sequuntur, & jam subijcimus:*

*Quorum pede Calpes ad alta
Locobrutini primus fastigia colli
Flectitur: hoc amplo quæ est pressa Hispania
gyro
Uterior, quæ animosa, ferax, mox sine resurgit
Virginiaco, juga quæ protenditur usque
Citerior Pyrenæa, &c.*

Adaptatur certè his quæ in *Tali-Christia* præcellerunt, relativum illud masculi generis. Integer enim hic est versus:

*Quatuor inque sinus, quorum pede Calpes ad
alta &c.*

120. Gomeziana hæc Hispaniæ descriptio Halonianis assuta non minùs centum sexaginta tribus versibus constat; cum operis reliquum (demptis his, & aliis ab eadem *Tali-Christia* transcriptis versibus) ducentos, quos asserere sibi centonis auctor possit, vix contineat. Cui quidem fidelis exscriptoris laudem utique tribueremus, nisi nimio is erga patriam affectu in transversa ductus, *Ilipa* nomine, atque unius versus augmento alienæ operæ superstruxisset; hoc scilicet:

Ilipa, quæ minor isti nunc contingitur urbi.

Ilipam Tamajus, in Bæturia oppidum, *Zalama* esse, unde is erat oriundus, credit; falsus & hic malè transcripto lapide, qui ibi in Ecclesia cippus est, cui concha lustralis aquæ innititur, cui quidem apertissimè inscriptum legitur: *MUNICIPIUM JULIPENSE*, non *ILIPENSE*, de quo, ne aliis fidem haberemus, proprios oculos ac mentem attentam, nec unum aut alterum ex oppidanis testes vocavimus, illac ab Hispali anno DCLI. Matritum transeuntes.

121. Versus hic in *Tali-Christia* deest, infertusque fuit aliis Gomezianis, ut consignaret auctor huic libello aliquam patriæ, quæ desiderabatur, mentionem, judicio suo perennaturam. Ast secus contigit: vestigium enim luculentum vel in eo reliquit mentis male-sanæ, ac, verane aut falsa diceret, propriosve quorumcumque labores auctoris suis adjudicaret, an furto aliis supponeret, tantundem habentis. Animadversio dignum est etiam, quò magis se falsator proderet, inadvertenter eum reliquisse Hispalensis urbis quandam memoriam à Ferdinando Rege III. sancto in ea urbe relictam, cujus utique Halus eo antiquior, ac multò minùs Jacobi Apostoli verbis præteritum referentibus,

non verò futurum prædicentibus, neutiquam potuit. Alvarus autem Gomezus, tribus sæculis posterior, potuit quidem mentionem habere. Gomezus ait de quatuor Bæticiæ conventibus juridicis quos Plinius descripsit b.

Pro quibus hos Hali formator:

*Quatuor hæc tenet conventus, Gadibus unus,
Ast alius toti fundavit nomina genti.*

Hispalensem conventum intelligit: nam ab Hispali mutuasse nomen suum universam Hispaniam quorundam fuit sententia.

122. Sequitur:

*Quo titulum magni præscriptum marmore
Regis*

Cæsar habet, nunc Hispali.

In *Tali-Christia* deest Hispali nomen, quæ tantum indicatur, non disertè appellatur, ut vidimus. Hujus namque urbis illa nota est, quòd titulum Cæsaris adhuc fervet in lapide à magno Rege posito, quo significare voluit auctor sanctum Castellæ Regem Ferdinandum, cujus auspiciis isthoc marmoris sculptum legitur, supra Xereziensem (ut vocant) urbis portam, vulgaris linguæ carmen:

*Hercules me edificò,
Julio Cæsar me cercò
De muros y torres altas,
El Rey santo me ganò
Con Garzi-Perez de Vargas.*

Et tamen commisit Pseudo-Halus, ut Jacobum Apostolum, qui duodecim sæculis, aut veterem (si quis fuit) Halum, qui ferè uno sæculo Regem præcessit sanctum, de eo jam loquentes, ac monumentum gestorum ejus laudantes, in ludum introduceret.

123. Conservavit idem transcriptor errores editionis *Tali-Christie*, quò magis furtum constaret d:

quam Batis circiter actis.

*Cursibus, ingrato brava haud dat roborâ
ponto.*

Ita excusum fuit contra mentem auctoris in opere isto, qui *parva*, non *brava* scripserat: & tamen huc veniens talpa fuit aut stertit Pseudo-Halus, qui parùm advertit vigilantibus & oculatis tantum succedere, ut alios ludificare possint.

124. Simili errore fæda est editio *Tali-Christie* in his versibus:

*Hic Nebrissa manet, Betisq; est inter & estus
Veneria & Colobona simul; quæ hic regia
signo*

*Asta alio, verè hasta, suos quæ territat hostes.
Quem errorem in hybride hoc libello religiosè
conservatum fuisse, oscitantia eadem auctoris
fecit; qui distinguere & interpungere ita de-
buit:
Veneria & Colobana; simulque hic regia signo
Asta alio &c.*

125. Mutavit & ex originali *Tali-Christie* textu quædam exscriptor, quæ mutari prosodiæ lex minimè permittit, in quibus poëtica licentiâ decurtandi propria nomina usus fuit Gomezus, quale est hic versus e:

*Ensis adest, sonituque tumens Pampilonia magno.
cum lex metri postulet Papiionia, & ita edi-
tum sit in Tali-Christia.*

126. Consequuntur geographicam Hispaniæ descriptionem apud Gomezium in isto opere caterarum Europæ provinciarum alia similes ab illis verbis:

Multa manent dictanda notis &c. quæ, cum minus essent ad Pseudo-Hali propositum, intacta relicta sunt, & pro eis subrogata alia ineptissimam digressionem suam absolventis Apostoli rustica & inficeta, ac ne quidem sibi constantia, hæc carmina: En mater intacta hec tuo sacro nomine visi Oppida: nec labor improbus hincine valet Vincere ferocis tam subito pectora gentis: Te satis ergo quidem cupiebam cernere. Quis te Cerneret? O magnâ! Non sunt mihi pectora, que se Te capiant. Mibi sat erit omnia volvere, que sis. Indigna prorsus quovis, vel qui primis labris pœsin gustaverit, ac digna tantum Martyrologii Hispani auctore.

127. Quid quod statim apparentis Jacobo Deiparæ placidissimæ Virginis miraculum eâ horrore & fragoris prævenit pompâ, qualem Christi iudicis in majestate & iudicio venturi, aut, si Deo placet, in conspectum se dantis furiosi demonis apparatus magis decuisse, nemo refragabitur.

Vix ea fatus erat, cum splendida subito nubes Cœlicolûm totos loci penetravit amœnos Sacratilatices: furibundum in tempore cœlum Contremens subitas nubilavit murmurare lucas. Obstupuit divus: quid multa? fumigat orbis, Montis vicini flammis cacumina prorsus Ignescunt: ipsas glomeravit gurgite flumen Undas ferventes, concoquens litora fulmen Cæsaris-augustæ (quo tot prodigia certant) Ad sonitum tanti fragoris mœnia tremunt. Quid ultrò? titubavit totus stelliger axis, Pulverulenta reddens tunc omnia concava cœli. Tempora temporibus dant sidera. Protinus omne Quod penè corruerat simul in jam corpore pulchro Vertitur, bas tetras virgo relegavit & umbras. In quibus omnibus nec mica falis, ulliusve, aut congruo sensui, aut Latinis, aut pœticis legibus constat periodus. Atqui in historiola (qualis ea sit, aut cuius fidei, nunc non quærimus) huius miraculi, omnia ridet & allubescunt, placata omnia sunt & affluentia suavitatis f. In hora ipsius mediæ noctis audivit B. Apostolus voces angelorum cantantium: Ave Maria gratiâ plena, quasi suavi invitatorio mutinale Virginis officium inchoando, qui statim stectens genua sua vidit Virginem matrem Christi inter duos choros millium angelorum &c. Furor ergo, non divinus pœtarum, sed ægrorum atque insanientium, Julipensem arripuit Halum, ut sic deliraret.

128. Sequitur S. Jacobi oratio ad presentem sibi factam columna super Cæsar-augustana Deiparam: Heus tu virgo parens, virgo pulcherrima, que tu. Cui versui sex alios ex eodem Tali-Christiæ opere simili dolo cleptos, quamque potis est ineptissimè affutos, ac pessimè cohærentes, subjecit. Ecce illos:

Qualiter & Libano cedri exaltantur in alto, Atque in palma Cades, viridisque in monte cupressus; Tantum lata tuos extendis vertice ramos.

Tu terebyntus ades, placidi tu montis oliva, Tu platanus aquis, tu myrba & balsama; tuq; In Hiericonimo rosarum semina campo, Tu vitis.

Hæc ex oratione apud Gomezium lib. 7. laudati operis h, unius ex magis Christi Dei genitricem salutantis verba, redolentia quidem suum artificem. Cujus & sunt, aliunde tamen carpti i, apes ut imitaretur variis insidentes floribus Halus, tria quæ sequuntur carmina, cum initio quarti, ex ore Elisabethæ Mariam hospitem salutantis desumpta, & ultimo dictis pessimè affuta, nec fideliter translata: Tu vitis. Mibi quò tanta est gloria, mater, Ut Domini miserum dignetur visere servum? Fortunata domus! testâ hæc felicia, que te Excipiunt!

Pessimè, inquam, affuta: cum primus versus jam non constet, qui prius apud Gomezium constabat integer, ita nimirum:

Sic ait. Unde mihi tanta hæc est gloria, mater, Ut Domini &c.

Addidi, nec fideliter translata. Absurda enim sunt illa:

Mibi quò tanta est gloria? germanis & Latinis subrogata.

129. Quæ hinc leguntur solocis jam lanæ sunt:

Hispania felix hæc tua, te te Que capit unica, vivam per miracula tanta Intueri mecum. Sed & ego, lux mea, felix Eternumque ero.

Sæpiusque peccant in profodiæ legibus: quæ quidem non veteri, sed recentissimo ac personato Halo tribuenda sunt, utpote quæ inventis Pseudo-Dextri passim velificentur; qualia sunt, Lætum & Vincentium Libisocæ, Aquilam & Priscillam Aræ, fuisse martyres, S. Jacobum Gallias & Britannias lustrasse, aliaque.

130. Sed manum jam è tabula, ut monemus Halonem quendam fuisse huius temporis, quod lustramus nunc, pœtam (cujus aliqua superfuere ad nostram usque aetatem epigrammata) eundem cum eo, quem Alphonfi grammatici nomine compellatum, Prudentius Sandovalius auctorem laudat epitaphii pro sepultura Constantiæ Reginæ Alphonfi VI. uxoris.

Francia me genuit, quod jam producemus integrum, eundemque; ut suspicari possumus, cum Alone Asturicensi Episcopo, cuius Compostellane supra laudatæ historie auctores meminere, cuiusque, annis huius sæculi xxiii. ac xxiv. non uni aut alteri piarum largitionum instrumento subscriptum nomen legitur i.

Epigrammata Halonis grammatici hæc leguntur in ms. codice, qui fuit Petri Ruizii de Azagra, cuius codicis ipse Azagra meminit in Notis brevibus ad Corippum Africanum à se editum, quemque Joannes Baptista Perezus reposuit in Toletanæ Ecclesiæ bibliotheca m. quem tamen Hieronymus Romanus de la Higuera in ms. Hist. Toletanæ urbis lib. 16. cap. 12. non Halonem, sed Rollo-nem appellare consuevit, antequam Pseudo-Juliano incumberet, ejusque de Halonis rebus

h Pag. 17.

i Ex lib. 6. Tali-Christi fol. 41.

k In Hist. Alphonfi VI. pag. 107.

l Sandoval Historia de D. Alonso VII. fol. 134. Franciscus Bivar. in addit. Brutilionis ad Maximim Chronicon pag. 65. Egidius Gonzalez in Thesoro Asturic. Eccles. Colmenares Hist. de Segovia cap. 14. §. 15. Marchio Acropolitani statim citandus.

m Marchio Acropolitani in libro Discursu por el Patronato de S. Frutos §. 35.

bus testimonio fabricandis, quò de statim erit referendi occasio.

131. Epitaphium n HALONIS grammatici in sepulchro Constantiæ Reginæ o.

Si generis formæque decus, si gloria mundi Non bene fida darent, ne p memoretur homo, Regum sanguis ego Constantia, Regis & uxor, His ornata satis, credito, viva forem. At neque dant aliis, mihi nec potuere dedisse, Quin genus humanum sorte pari sequerer. Ergo precor, quicumque vides epitaphia nostra, In me ne queras nobilitatis opes. Sed prece dulciloqua pius exorare memento, Quò mihi culparum det veniam dominus.

132. Item aliud q in mortem ejusdem.

Si pretium pro morte dari novus ordo petisset, Et Deus omnipotens, qui cuncta jubet, voluisset, Non Regum soboles Constantia morte perissem, Omnia nam mundi pro me pretiosa dedissem. Nunc ergo, quia non potuit fors hæc generalis Non venisse mihi, supplere peto, quò specialis Cordis in altare nostra commemoratio dignè Fiat, ut inferni penitus non tangar ab igne: Ac procul effugiam, ne dire torso pœne Stringere me possit; sed visio pacis amœnæ In me splendescens concedat gaudia cœli, Atque frui vitam secum per secula seclî.

133. Aliud in ejusdem sepulchro.

Francia me genuit, Adepbonsus Rex sibi duxit, Gloria magna mihi, multaque pompa fuit. Fortè rogas nomen? Constantia noveris esse, Quod docet hic tumulus, & notat hic titulus. Felix valdè forem, nisi me cita mors rapuisset: Nam Regina sui vivere dum potui. Sex liberos genui, mox quatuor hic sepelivi, Ipsa sequor statim, claustraque jam tumuli Contineo: sed vivo Deo, cui supplice voto Ut suplices rogo, idque rogans repeto.

134. Aliud in ejusdem sepulchro

Dormit in angustis post gaudia vana sepulchro Uxor Adepbonsi, Constantia nomine, Regis, Regalis proles, Francorum germine florens, Consilii pollens: fuit huic sapientia sollers, Constans, sacunda, viguit bene religiofa Omnibus & grata * * * * * Sex liberos genuit, generatos hic sepelivit Quatuor; bos nempe quos u conspicis ipse jacere. * * * * * Ac sepelitur * * * * * Quatuor ista in Asturicensis codicis dicti Azagræ priore pagina, quæ vacua erat, epitaphia seu carmina scripsit possessor libri, quem Morales vidit, Hispanis characteribus, sed valdè antiquis, & ante quadringentos annos exaratis, ducta, referens.

135. Epitaphium verò Bernardi Toletani Episcopi, quod habere se in manuscripto suo libro Gotthicis penè literis exarato Joannes Tamajus jactabat, non ullius Hali, aut Halonis, sed ipsius Tamaji est; nec ovo magis

ovum, quàm hocce aliis ejus carminibus, simile. Quod idem censeas, lector veri amans, de illis aliis, quæ per totum Martyrologii Hispani opus carmina, epitaphia, epigrammata, quoquomodo vocari placuit, sparguntur.

136. Sed cur Joannem Tamajum auctorem fuisse operis De S. Jacobi adventu verisimilius judicavimus, quod Julianus Petri S. Justæ Toletanæ archipresbyter in Chronico suo Aulo Halo attribuit? Promptum, dices, responsum est. Julianus & ipse huius sæculi inventum, & fabulosus auctor est. Sed instas. Aut inventus fictusque ab eodem Tamajo, aut ab alio antea. Prius non dices, cum jam olim ante Tamaji etatem notum esset Juliani Chronicon. Si posterius, quonam potuit modo à Tamajo fingi, quod pridem in noticia erat Juliani, sive ejus qui Juliani opera credulis intrusit? Audi sis hunc Pseudo-historicum a: Vivebat hoc tempore jam etate decrepitu Aulus Halo, pœta Burdigalensis, donatus civitate Toleti ab Imperatore Adepbonso VI. quem dicunt venisse ex Gallia cum D. Regina Constantia, filia Regis Gallorum Henrici, sorore Regis Philippi, cui munificus Imperator dederat villulam Arabicè dictam Manalhabiam, ab aliis etiam vocatam villam Halonis pœtæ. Semper enim hic pœta celebris fuit. Scripsit enim elegantissimo carmine adventum S. Jacobi Zebedei filii ad Hispanias, fundationem ab eodem factam B. Mariæ Cæsar-augustanæ de Pilari, idque uno libro versibus heroicis. Vitam S. Elpidii, Juliani, Saturnini &c. Blasii, Servi-dei, & aliorum, ad Paschalem usque Toletanum Pontificem elegantissimis versibus. Coronationem Ildephonsi Raymundi filii, epitaphia multa, quæ dedicavit D. Bernardo Archiepiscopo Toletano, & jam grandævus cecinit in presentia multorum Pontificum, abbatum, & palatinorum eleganter panegyricum carmen, Sidonium Apollinarem imitatus, in laudem ejusdem Imperatoris. Obiit hoc anno Kal. Februarii, jacetque in sacello Ecclesiæ majoris, quod est S. Margaritæ, cui ego tale composui cœnotaphium:

Dulce pœtarum lumen, Galleque & Iberæ Gentis honos, numeris nobilitatus, Halo, Patria Burdigali est vati: Constantia princeps Attulit hunc secum Gallica regna sinens. Ingenio felix, florens etate pœta, Ejus honestati Musa Latina favet. Cui nil turpe placet, cui displicere profana Omnia, Toleti Pontificesque canit. Atque, Jacobe, tuos adventus ad juga nostra, Piliaris templum carmine concelebrat. Hic sit Toleti civis, moriturque senectâ Extremâ: cunctis civibus in pretio est. Vita decens, mores placidi, sine felle venustas; Vir pius hoc tumulo conditur Aulus Halo.

137. Hæc omnia Pseudo-Julianus, ut Halonis pœtæ memoriam in aliquot, uti monuimus, epigrammatis conservatam, oblatâ hic aliorum ejus operum notitiâ illustriorem redderet: quod vanus iste passim conatus fuit. Quod ejus testimonium dignâ censurâ notatum dimisit in libello seu Discursu historico patronatus S. Fructi, sive Fructuosi, in Ecclesia Segobicensi, vir in paucis eruditus & amicus no-

a In Chron. num. 633. ad ann. MEXXXII

n Asservimus hanc epigrammatum Terebynta inter schedas nostras, ex codice Toletano. Quibus, quandoquidem ita res postulat, variantes in apographo nostro lectiones, in margine adiciemus. CARMINALIS DE ACQUIRIT. o Alphonfi VI. uxoris. p Ne moretur. in cod. Tol.

q Fortè ejusdem Halonis, quam non ejusdem fili.

r Mea Cod. Tol. rectè. * F. memoria, pro commemoratione.

s Augusto Cod. Tol.

t Omnibus & grata vultu fuit & veneranda Cod. Tolet.

u Aspice Cod. Tolet. x Mater & hæc gravidos &c. Cod. Tolet. y At sepelitur hoc, sibi quod parat ipsa, sepulchro Cod. Tol.

z In Notis pag. 5.

f Exstat hæc Historia in Notis Tamaji ad hunc locum

e 1169.

ster D. Gaspar Jvañez de Segobia Marchio Acropolitani, jam hodie Mondexarenfis, ex Hispaniæ magnatibus. Neque ideo existimare debemus, quicquam horum ab inventore, unâ cum Juliani Chronico, unde superior est de Alone concepta fabula, confictum, & ex idealibus latebris in lucem productum. Plura enim hujusmodi, quæ nec formare cogitabat, ubique jactat se vidisse; ut ad conscribenda ea, quæ vix fidem inventura præviderat, veterum quamplurimis & exquisitis monumentis instructum venisse facilius persuaderet.

138. Et planè deperditum fuisse Alonis librum *De S. Jacobi adventu* in Hispanias, ab eoque fundata Cæsar-augustana Deipare Virginii sacra ege, post Juliani Chronicon editum Franciscus Bivarius conqueritur. Quare non ullum hinc nascitur pro Tamaji bona fide argumentum. Potuit enim is nugacibus hisce adinventionibus addictus, uti Toletanus Higuera Dextri Chronicon loco deperditi, atque olim à S. Hieronymo laudati, dolo malo supposuisse creditur, ita libellum Alonis à Pseudo-Juliano, ut præstigiis luderet, dumtaxat appellatum, ad eam reducere, quam præ se hodie fert, figuram vitæ senium affectantis. Sed nec omitemus lectorem monere, ut animadvertat libelli hujus carmina, barbara fermè, nulliusque vigoris aut animi, elegantissima vocari vix potuisse ab eo, qui tam idoneè in laudem Alonis verificatus est, five is fuerit, quod jactant, antiquus aliquis, five, quod re vera est, recentior Higuera; cujus quidem alii passim existant hujus commatibus versus. Hæc interim nos, dum codex ille antiquus è tenebris aliquando caput de nuò extollens aliter nos existimare cogat.

CAPUT VIII.

JULIANI PETRI S. Juste Toletanæ archiepiscopi opera curiosè atque distinctè examinantur toto hoc libro, carboneque, uti falsa & commentitia, notantur. Eorum inventor Hieronymus Romanus de la Higuera Jesuita Toletanus, cujus historie Toletanæ ms. quedam producuntur ad rem testimonia. Julianusne aliquis Petri hoc tempore Toleti vixerit? Julianus Petri Alvazil non hoc pertinet. De hujus numeris Alvazil, seu Alguazil, Arabico nomine. An quidam Conciliorum codicis scriptor qui habitavit in Alcalaga. Ignoratio Higuera de Petro de Riga Auroræ auctore. Frustra adduci pro Juliani fide testimonia ex scripturis bibliothecæ Toletanæ Ecclesiæ, quibus adaptatum Julianum suum finxit Higuera, cujus & in hac conformatione notantur errores. Quidnam ipse de se narret Pseudo-Julianus. Plura hic contradiçtoridè & inadvertenter ab eo jactata. Quenam opera sibi arroget. Inventum ejusdem de Eutropio historico Christiano, à se è Græca lingua converso, & de S. Pauli Apostoli epistola ad Hebræos Hispanos, & aliis.

139. NUSQUAM aliàs visus auditusve, primum hoc prodiit sæculo in

theatrum historicum, in quo veros tantum rerum eventus, aut qui saltem existimantur tales, pronunciarum fas & equum est, sub persona veteris cujusdam latens, JULIANUS PETRI, ut vocat se, archiepiscopus S. Justæ Toletanæ urbis. Nempe ejus Chronicon, atque item Adversaria, necnon & *De eremitorum Hispanis* brevem descriptionem, atque *Variarum carminum* ab eo factam collectionem, uno volumine, tanquam ex bibliotheca Comitis Olivariensis habita, Laurentius Ramirezus à Prato senator regius eruditissimus, sed qui hæere salebris his amabat, foras emitti anno MDCXXVIII. Lutetiæ Parisiorum curavit.

140. Sed quoniam magnum ad fidem examinandam rei momentum affert, inventor hujusce vulgò nuper existimati ditissimi antiquarum rerum Hispanarum thesauri, cognitio, Hieronymus ille ipse Romanus Higuera est, Jesuitarum sodalis non vulgaris literaturæ, miræ tamen audaciæ ac securitatis homo, in iis quæ nigra sunt in alba mutandis, verisquæ ac falsis, dum in gentis nostræ honorem tendere viderentur, equè habendis. Ille inquam Hieronymus Higuera, quem Dextri & Maximi, cum Braulionis & Helece appendicibus, necnon & Luitprandi Ticinensis Chronica, è Germania, & codice, qui olim fuit bibliothecæ Fuldenfis, curâ Thome à Torr-alba ejusdem Societatis, accepisse, jam sæpius, ubi exigebat res, prodidimus.

141. Quod ad Julianum attinet, è bibliotheca Olivariensi, ut meministi, opera hæc ejus habuit Ramirezus, ut ipse ait in libri vestibulo, atque iterum in epistola ad eundem Comitem Olivarum nuncupatoria. Exemplum autem hoc ibi posuisse D. Petrum de Sandoval & Roxas Moræ Comitem ab alio D. Francisci fratris ejus germani scriptum, apud quem id se olim vidisse Franciscus Bivarius alicubi reliquit annotatum, constat liquidò nobis ex confessione ejusdem D. Petri Comitis, dum Laurentio Cocco viro docto, atque hujusmodi rerum curioso indagatori, in curia nostra degenti, deque hac re per epistolam eum interroganti, ad oram, uti rogatus fuerat, secunda Decembris anni MDCXLV. responderet.

142. Habeo penes me autographas literas cum chartacea Cocci supellectile olim coemptas. Verba ejus vernacula in margine legi possunt a, unde certissimam rei mutuamus fidem. Quod ex parte confirmat Ramirezus editor in laudata nuncupatoria epistola, referens Hieronymum hunc Higuera Juliani operum quoddam habuisse exemplum. Nam quod item ait, existisse aliud apud clarissimum virum Tarraconensem antistitem D. Antonium Augustinum, quod ad eum miserat abbas Abis ex ipsius Juliani autographo, quod ea tempestate Ticini in Italia asservabatur exscriptum, sine ullo auctore, parumque verosimiliter ait; cum tantus hic thesaurus vix potuerit non alicubi ab eruditissimo possessore jactari ac prædicari; existeretque bibliothecæ ejus librorum mss. index, nullaque in eo Juliani hujus aut operum ejus mentio. Et quisnam ille abbas est Abis, Antonii

Augustini æqualis, qui Scytham, aut Ægyptium magis, quam Italum hominem præferre videretur?

143. Hanc certè Juliani primam inventionem in *Toletana historia* mss. sæpè sibi arrogat laudatus Higuera; sed tamen his verbis arrogat, quæ potius brevem aliquem Toletanorum Episcoporum catalogum, quam id opus, quod Chronicon hodie audit, vereque universalem Hispaniæ tam sacram quam profanam historiam continet, significare apta sint. Idem in prologo ad Luitprandi Chronicon Julianum subdiaconum Toletanum testem advocat ex libro *De ordine Archiepiscoporum* his laudatis verbis, quæ in Chronico

d Lib. 14. cap. 2. Y assi en ninguno de los catalogos viejos se pone por Arzobispo (Urban) ni en el de Julian. Et cap. 18. Y que le pone los catalogos de los Arzobispos de Toledo, el de Juliano, el del Sagrario, y el del Señor D. Garzia de Loaisa. Et in tractatu De quatro linages de Toledo: de los Higuera, Romanos, Cuellar, y Peñar, qui penes D. Josephum Pellicerum fuit vis. Pero Juliã arçipreste de S. Justa en las viñas de los Arzobispos de Toledo dize, &c. e Edit. Luitprandi Antuerpien. pag. 232.

144. Plura in capite isto contenta, deducta fuere ex antiquis schedis regii monasterii S. Facundi, . . . de his quæ in libro veteri membranaceo exstabant, qui olim fuit in bibliotheca monasterii S. Marie de la Sisla extra muros hujus Toletanæ urbis, manu exaratus in membranaceis, in quo erant DEXTRI, MAXIMI, LUITPRANDI, & JULIANI Chroniconum fragmenta, vesque aliæ hujus urbis notatu valde digne, qui liber venditus fuit ejusdem urbis bibliopole cuidam unâ cum aliis pariter manuscriptis. Hunc viginti duorum scutorum pretio doctor Joannes à Vergara redemit. Quem in prædicta bibliotheca nos vidimus, atque nonnulla ex eo scitu dignissima annotavimus. Venditi quoque ibi sunt manuscripti alii libri, quos justum fuisset conservari; attamen deperditi jam sunt, aut disjecti eorum ingenti bonarum literarum detrimento, de quo lamentabamur non ita pridem nos cum gravi quadam ac sene monacho illius domus, qui stragis presens fuit.

145. Habes fragmentorum Chronici de quo agimus, Juliani mentionem expressissimam, sed planè deperditi, si demas tamen nonnulla ea notatu digna, si quæ sunt, ab Higuera ex iisdem fragmentis hujusce Chronici desumpta, quod specialiter non utique docet. Atque hoc testimonium eò magis evertit fabulam remissi ad Higuera è Germania & Fuldenfi bibliotheca Julianæ Chronici, quod è libro historiæ jam laudatæ 18. transcriptum sit, cum jam in 14. libri cap. 16. idem admonuisset auctor ante annos aliquot ex antea dicta Fuldenfi bibliotheca se accepisse fragmenta quedam (nempe Chroniconum Dextri & Maximi, quorum nuper memineral) nonnullasque successiones, & catalogos successiones (quæ verba ejus sunt) Hispaniæ Episcoporum. Tam à vero longè est è Germania venisse integrum, quod possidemus, Juliani Chronicon. Sed tantum (ut idem refert Higuera) catalogum Episcoporum Toletanorum, quo frequenter in eadem historia utitur.

146. Quod gratis quidem ei damus, causam istam ampliantes, quæ & ipsa, & catalogi veritas gravi quodam vulnere debilitata sunt ab eodem Higuera his verbis inflicto, quæ deprompsimus ex toties adductæ historiæ lib. 16. cap. 1. & *Julianus archidiaconus, inde Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.*

nico ferè eadem leguntur. Neque abnuendum est quin aliquam in prædicta historia Toletana Julianæ Chronici mentionem habuerit. Locum indidem expromam, quasi factalem omnium istorum, quæ ab Higuera manu post aliquantulum temporis prodierunt Chroniconum sufflaminandæ auctoritati; nec minus partium aut sectionum eorum aliquali substruendæ fidei; quæ turbatis primæ inventionis vestigiis, & confusis jam cum mendacio, si quæ fuerunt, veris, omnia in eadem conditionem suspicionis & incertitudinis pervenere. Ait ille lib. 18. cap. 5. utraq; linguâ à nobis representatus.

Muchas cosas de las que van en este capitulo estan sacadas de memoriales antiguos del real monasterio de Sabugun, y de las que se sacaron de un libro viejo de pergamino, que solia tener la libreria del monasterio de Santa Maria de la Sisla extra muros desta ciudad, escrito de mano, en pergamino, donde estavan los fragmentos de DEXTRO, MAXIMO, LUITPRANDO, y JULIANO, y cosas desta ciudad bien notables, que se vendio à cierto librero desta ciudad con otros libros de mano, y el doctor Juan de Vergara dio por el veinte y dos escudos. Yo le vi en la dicha libreria, y de alli saque algunas cosas bien dignas de saber. Vendieronse entonces alli unos otros libros de mano, que fuera justo se conservaran, que ya se han perdido ó desbecho, viniendo à manos de quien no los conocia, con notable daño de las buenas letras; segun yo lo llorava el otro dia con un grave y anciano padre de aquella casa, que se ballò presente al destroz.

archiepiscopus Toletanæ Ecclesiæ, ait se inter opera sua reliquisse librum quendam genealogicum de nobilitate Mixt-arabum Toletanorum, maxime Barroforum, Portocarrerorum, Gudiellum, & Pantoxarum. Neque tamen liber iste, aut ullus alius ex his quos auctor hic reliquit, nunc existant. Qua confessione videtur ipse Higuera sibi obstruxisse viam commendandi quicquam è Juliani operibus, quæ deperdita asserit omnia. Planè verò, id in quo retulit de suis scriptis, liber est aliquis, aut fragmentum libri; quorum hujusmodi aliqua, non tam duri sumus, ut vel ex Cisenfi codice, vel è Germania habere eum potuisse obstinatè negemus. Certè in Chronico, seu Chronici fine, ubi de suis scriptis Julianus docens legitur, ne verbum quidem de libro isto reperias genealogico. De inventione affatim; unde colligi datur ex Higuera penù & observationibus, five iis quæ antiquitatis sigillo munita persuadere aliis impotenter voluit, catalogum brevem Toletanorum præfulum in Chronicon plenum & ex omni parte perfectum, quo Dextri, Maximi, & Luitprandi eo antiquiorum ludionum nugis confirmandis novus testis accederet, excreviffe. Quod semel & in genere dictum partibus infra demonstrare conabimur.

147. Quæri nunc potest, fueritne aliquis hujus

hujus evi Julianus, cui memorata hec ad-
ptari queant? Ajunt quidem, nec sine docu-
mentorum auctoritate. Primò producitur
charta quedam donationis, seu legati cano-
nicis Ecclesiæ Toletanæ relicti, his verbis: *In*
Dei nomine, ego Alvariz Julianus Petri corpo-
rali infirmitate detentus, sana tamen mente, &
gratuita voluntate, pro remissione peccatorum
meorum dono fratribus meis Ecclesiæ S. Mariæ
de Toledo pro anniversario meo unam vineam,
&c. Integra legi potest in fine Historiæ Toleta-
næ, seu primi ejus voluminis, D. Petri de Ro-
xas Comitis de Mora jam laudati, anno
MDCLIV. Matriti editæ.

148. Quominus verò hic admittamus agi
de Juliano archipresbytero Toletano, quan-
tumvis S. Mariæ canonicis Christiano cuius-
vis status aut conditionis recepto more fra-
tres suos vocare potuerit; nos cogit *Alvariz*
munus, quod nomini suo testator preposuit.
Hoc enim ex Arabica lingua desumptum,
vulgareque inter Christianos etiam vocabu-
lum, urbis aut loci rectorem, seu governa-
torem importat: quod minimè clerico Tole-
tano convenit. Petitis ex eodem *evq* testimo-
niis id credere oportet. In Lamecensibus co-
mitibus Henrici Regis Portugalliæ primi tem-
pore habitis^h, si fictitia non sunt, *Omnes*
(legitur) *de regno Portugalliæ obediant Regi,*
& Alvarizibus locorum qui fuerint ibi per nomi-
ne Regum, & isti judicabunt per istas leges
justitiæ. Latina Regis Alphonfi VII. ms. adhuc
historia, hujusmet sæculi ita habet de Zafadola
Rege Sarraceno loquens: Quando hec audivit,
vocavit filios suos ex uxore, & Alguaziles, &
Alcaides, omnesque majores suos, &c. Chronicon
quoddam Gothorum ex codice ms. Andreæ
Resendii ab Antonio Brandano Portugalliæ
historiographo editumⁱ. *Erà MCXXXIX.*
octavo Kalendas Septembris obiit Alvariz do-
minus Sifnandus. Cujus Sifnandi meminit
Salvatus in Vita S. Martini presbyteri Sawrien-
sis, de qua superius mentionem habuimus,
eodem usus muneris vocabulo. *Verim enim*
verò (ait) *post longa annorum curricula sub*
Adephonsi Regis imperio præfectum suum Alva-
rizid Sifnandum Aben-Mir, qui tunc temporis Co-
limbricensis urbem, Montis-majorensemque mu-
nicipium suo solerti pectore procreabat, reedifi-
cationem habere cepit. Frustrà ergo in legato
isto Julianum hominem sacris addictum que-
rimus. Julianum, sive Illanum (quod idem
hominis nomen est) *Toletanæ urbis prefe-*
ctum eo instrumento designatum credunt ex
nostris quidam.

149. Secundò, dicitur in almæ Toletanæ
Ecclesiæ bibliotheca librum servari manu
exaratum Gothicis characteribus Concilio-
rum Hispaniæ, cujus scriptor sui notitiam
huic elogio commendatam in eo reliquit:

* *Finit liber Canonum Concilii*
nu me ro
Sanctorum patrum, seu decreta presulum
fo li o rum
Romanorum feliciter.
Deo gratias.
hu jus
Julianus indignus presbyter
scripsit, is,
li bri
Cujus est adjuvante Deo,
habitans
C. C. C.
In Alkalaga¹, que sita est
super Campum
L. I.
Laudabilem^m F. XVII. K. ✠.
5. Jan. TCXXXIII.

Atque ad hunc ipsum à se scriptum codi-
cem Conciliorum respexisse ajunt Julianum
in Chronici fine, ubi ait Concilia Toletana
sæpè se transcripsisse, ubi & admonet se vi-
xisse *Toleti, & aliquando in Alcalà, in Campo-*
laudabili. In qua relicta ibi nota suæ habi-
tationis, notæ illi Conciliorum libri confo-
na, mirè triumphant Julianæ fabulæ prop-
pugnatores. Cùm potiùs manifestè appareat,
ob notam libri Conciliorum priùs observa-
tam, imposuisse Juliano ejus artificem, ut
loqueretur de se congruè omnino his quæ
libri scriptor incertus sibi adscriperat.

150. Tertio, adduci potest pro asseren-
do hujus temporis Juliano, Alphonfi Regis
VI. epistola ad Petrum Toletanum S. Justæ
(uti vocat) Episcopum XIV. Februarii, èrà
MCXX. (qui an. est Christianus MLXXXII.)
directa. Habuit hanc epistolam à D. Roderico
Zapata canonico Cæsar-augustano, & in se-
nato rerum Indicarum sub Philippo Rege II.
consiliario, Hieronymus Romanus de la Hi-
guera, quod ipse refert ejusdem *Tolet. bistor.*
lib. 16. cap. 1. ex bibliothecæ magni Antonii
Augustini vetustis schedis exscriptam. In ea
respondens Alphonfi Petri epistole, quæ
eum ex urbe ipsa Toletum ad continuandam
ejus obsidionem hortabatur, ea de Juliano
ait, quæ, Latina ipsa non adepti, dabimus
ex vernaculis ab Higuera productis in Lati-
num translataⁿ. *Fac ut Julianus archidia-*
conus conferat se in hunc locum, ubi ego sum,
secretò & cautè. Cùm eo enim mihi opus est
nomibilib agere. Mane inveniet me quo loco Aga-
liense monasterium fuit, aut propè in Pratorienfi
SS. Petri & Pauli, horà post meridiem quartà.
Salve iterum, pater, & sancte, atque ora pro
me misero peccatore. Hunc ait Higuera esse
Julianum à se quandoque laudatum, qui
scripsit *Vitarum Toleti Archiepiscoporum cata-*
logum. Sed cùm hæc non aliunde quàm ex
eodem Higuera ad nos pervenerint; sedet
utique Thomæ Tamaji monitum de homi-
nis ingenio, quod, ne toties repetamus, in
Notis ejus ad Luitprandi Chronicon^o videri
potest.

151. Suggestunt & alia, non jam ut Ju-
lianum aliquem per hos dies existisse creda-
mus

r Apud Mo-
ralem lib. 17.
cap. ult. & apud
Comitem de
Mora in *Histor.*
Toletan. lib. 1.
cap. 12. qui ad-
didit quod in-
ter lineas scri-
ptum est de fe-
liori numero.

l De *Com-*
pluto, & Alca-
la, & Campo-
laudabili plura
habet D. Tho-
mas Taniaus
ad Luitpr. Chro-
nic. ex pag. 133
m Apud Mo-
ralem legitur
iv. ser. *Kalend.*
Jun. èrà
TCXXXIII.

n Procurad
que Julian ar-
cediano venga
à verme do 30
estoy, con secre-
to, y recato.
Tengo ciertos
negocios que co-
municar con el.
Hallarme ha
mañana donde
fue el Agalieu-
se, à cerca de
alli, en la Pre-
torienfi de San
Pedro y San
Pablo, à las
quatro despues
de medio dia.
Otra vez sal-
tud, padre, y
santo, y ruega
por mi peccador
miserable.
o Ad annu-
m DCCXLVIII.
pag. 139.

mus Toleti presbyterum; sed pro certitudine
ejus operum, quæ circumferuntur, maximè
Chronici, argumenta, qui seduci se his fig-
mentis semel passi sunt p.

p Comes de
Mora in *Histor.*
Tolet. lib. 1.
cap. 12.

q In Chron.
num. 625. &
Adv. ultimo.

152. Primò id quod refert Julianus q,
expugnationi nempe se interfuisse Almeriæ
urbis, eamque carmine descripsisse, confir-
mari ajunt eo quòd in Toletanæ Ecclesiæ
bibliotheca liber sit manu exaratus, qui opus
hoc metricum unà cum *Historia verum gesta-*
rum Alphonfi VII. Imperatoris continet: quam
historiam Julianus ipse attribuit sibi Adver-
sario 582. sive ultimo. Sed cùm novisset Hier-
onymus Romanus eo loci, quem frequenter
adire solebat, prædictum existare codicem non
ullo auctoris notato nomine; fecit quod sæpè
aliàs, nominavitque eorum, quæ ibi erant,
proprio illius testimonio, auctorem Julia-
num.

153. Equè plumbeum est, atque eodem
impulsu declinatur telum secundum, quòd
scilicet in eadem bibliotheca Ecclesiæ Tole-
tanæ reperitur liber quidam, cui titulus:
Biblia sacra versibus exposta, qui Rigam
quendam habet auctorem. Quem quidem
Rigam fuisse archidiaconum Toletanum à
Raymundo primo Episcopo creatum, ejus-
que libri scriptorem, Julianus nos monet in
epistola Chronici præambula ad Albertum
Furnensem. Attamen & hunc ibi librum
Higuera viderat, quem fallendi occasione
captivi proclive fuit fictitio archidiacono
Toletano Rigæ tribuere apud Julianum. Sed,
quod mirere, ignoravit bonus pater hujus
libri, quem *Auroran* vocavit, auctorem Pe-
trum de Riga fuisse appellatum, nec ultra
quam clericum Rhemenfis Ecclesiæ, Henrici
Gandavenfis, qui laudat inter scriptores
Ecclesiasticos, testimonio r. Exstat quidem
opus non modò in Toletanæ Ecclesiæ, sed
& in collegii sancti Bartholomei Salman-
tina bibliotheca, ut audio, estque metri-
ca explanatio Bibliorum, sive eorum par-
tis.

r Cap. 22.

s Chronici
num. 283.

154. Tertium adjungitur eadem respon-
sione retorquendum. Ait Julianus s: *Decimo*
quarto Decembris occisi sunt in persecutione Nu-
meriani Imperatoris in urbe Beaci, consulari
Holybrio Betica provincie, Justus, Sifinius.
Isidorus Pontifex Hispanensis sanctissimus &
doctissimus in horum laudem eleganter hymnum
edidit. Exclamatur hic, & in celum attol-
litur Juliani diligentia, qui horum marty-
rum, cum nomina, tum passionis locum,
solus memoravit, ab Smaragdo quodam Be-
nedictino monacho, S. Michaëlis abbate, do-
ctus, qui eorum acta literis commendaverat,
in bibliotheca eadem Toletana, unà cum
Vitis aliis Sanctorum, in membranis descri-
pta. Certè laudari debuit potiùs quàm vete-
ris Juliani, recentioris Higuera industria,
qui cùm bibliothecam istam Toletanam fre-
quenter excuteret, eà, tanquam aramamen-
tario, usus fuit ad milites suos armandos, qui-
bus hoc erat in mandatis, vera omnia ut
everterent, falsòrumve aggestu deformarent.
Dicam quod res est. Legit is in Toletano
Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

isto codice *Acta Justii & Sifinii* sub Holy-
brio consulari passorum Numeriani Impera-
toris tempore. Justii & Sifinii, inquam, quo-
modo ibi appellantur; bibitque imprudens
errorem. Haud enim Justii comes Sifinius,
sed Abundius fuit, ut constat ex illo, quem
Julianus adducit, S. Isidori hymno in Missali
Mixt-arabico, sive Isidoriano. Unde missi
sunt à Baronio in *Romanum Martyrologium*.
Addidit tamen pro petulantia sua Juliani ar-
tifice loci nomen, quod acta reticent. Et
hoc existimatur congruum esse argumentum
bonæ fidei Juliani!

t Eadem die
xiv. Decbris.

155. Sed antequam ad particulares eum
refellendi locos descendamus, è re erit de Ju-
liano nunc nos id, quod de se ipse, deque
suis operibus annotavit, in medium produ-
cere; nec interim omittere quænam vel
hic contraria aut improbabilia dixerit anno-
tare. Filium se esse ait alicubi Nonnii Petri u.
Cur autem non vocatus fuit Julianus Non-
nii, ut mos fuit illius ævi? Alibi x Petri Ju-
liani, (patrum duorum prolem!) Toletique
natum, & baptismo lotum à Paschali Archi-
episcopo Toletano y, cujus principium ab
eodem auctore ponitur, anno MLV. sicut
& obitus anno MLXXV. sive MLXXXIX.
Intra hoc ergo vicennium, plus minus, natus
Julianus fuit, seu verè initio ejus, ut colli-
gere datur. Qui enim tardius potuit natus,
tricenario scilicet minor, ad vicariatum sive
regimen Toletanæ suæ Ecclesiæ, dum vaca-
ret sedes, cooptari? quod factum jam anno
MLXXXV. quo ipso urbs Toletum capta
ab Alphonso VI. fuit, eidem credimus af-
firmanti a. Peregrinationem item unà cum
Raymundo Toletano antistite in Galliam
suscepisse; in Portugallia quoque peregrina-
tum b, & in Valentino regno in comitatu
Bernardi Archiepiscopi Toletani, Apostolici
per Hispanias legati. Temerè quidem & in-
advertenter, cùm Valentia regnum in ditio-
ne infidelium Machometanorum eo adhuc
sæculo perseveraret. Tum Romæ semel at-
que iterum fuisse c, senili jam, seu decrepita
ætate, hoc est èrà MCLXXXIX. sive anno
Christiano MCLV. Ex archidiacono Tole-
tano ejusdem Ecclesiæ archipresbyterum à
Raymundo Archiepiscopo creari meruisse d,
qui Raymundus hoc anno diem suum jam
obierat, ut Joannes Mariana docet lib. 10. cap.
ultimo.

u Adv. 97.

x Chron.
num. 641.

y Ibidem.
z Chron.
num. 540.

a Chronic.
num. 554. &
557.

b Adv. 398.

c Adv. 410.
pag. 96. & in
Chron. num.
641.

d In *Præfat.*
Chronici.

e Chronicon
num. 625.

f Adv. 527.
& 528.

Archiepiscopo ad latus altaris SS. Petri & Paulli, cum in pavimento ante dictum altare xxxviii. annis prius jacisset. Vixit ergo usque ad MCXCIII. sive centesimum tricesimum octavum circiter ætatis annum. Id enim temporis ab initio Paschalis usque huc intercedit. Quam ejus ætatem sic extendere ut naturæ leges supergrederetur, minimè debuit is, qui fabulis suis propitia cupiebat legentium judicia.

157. Multa quidem tam longævus vir scribere potuit, & scripserit utique, si equum & fas esset credere de se affirmanti tam nullius fidei (sic putamus) historico. Nam præter ea quæ diximus pro Julianæ edita, de quibus sigillatim distincteque paullo post queremus, sequentia idem Julianus sibi attribuit opera:

158. *Historiam* scilicet *Regis Alphonso VI.* Nempe in Adversariis 422. & 582. sive ultimo.

159. *Historiam Alphonso Regis VII.* cognomento *Imperatoris*, quam anonymo jam supra (ignoratur enim auctor) adscriptimus, Adversario ultimo. In *Historia Toletana Ms. Patris Higeræ* lib. 17. cap. 18. id quoque asseritur ex Juliano.

160. *Historiam domini Bernardi Archiepiscopi Toletani*, primi post recuperatam à Mauris urbem. In eodem Adversario ultimo.

161. *Historiam specialem De obsidione & captione Toleti, ac de tempore captivitatis.* Ibidem.

162. *Vitas multorum Sanctorum* tam prosæ quam carmine. Ibidem.

163. *Origines & successiones multorum nobilium Muz-arabum & Toletanorum, videlicet Barroforum, Nucumque, & Toletanorum, Godielium, Columbatorum, Ficulnorum, Portocarrerorum, Pantoxarum, genus Munionis Adephonso, Arlarum* (mendose editum cognomen hocce credimus) & similiter *Alcarramarum.* Ita disertis verbis ibidem. Meminit hujus operis, uti deperditi, Hieronymus Romanus de la Higuera in *Hist. Ms. Tolet. urbis* hisce verbis, quæ Latina damus ex lib. 16. cap. 1. jam in superioribus utrâque lingua in medium producta. *Julianus archidiaconus, postea archipresbyter Toletanus, refert se inter alia reliquisse opus, sive librum genealogicum De nobilitate Muz-arabum Toletanæ urbis, præcipue Barrofos* (Hispanâ formâ hæc damus cognomina, ut notiora lectoribus reddantur) *Portocarreros, Gudieles, & Pantojas. Neque hic liber, neque alius ex his quos auctor hic reliquit, usquam exstant: qui sanè magnum attulissent antiquis bujusce urbis atque nobilium Muz-arabum rebus lumen. De hoc opere faciendâ nobis erit mentio, cum Chronicon in examen vocabimus.*

164. *Pro Officio Muz-arabum.* Ex Adversario 434. hæc sunt: *Ego, utpote archidiaconus prius, nunc archipresbyter Sanctæ Justæ, defendi libris editis Officium Muz-arabum, vel Sancti Isidori Missale, Breviarium, Manuale, & Antiphonarum, quod primus refor-*

mauit Sanctus Melantius Episcopus Toletanus, &c.

165. *Volumen epistolarum, & bullarum, ac privilegiorum, à Sancto Eugenio primum ad Raymundum de Patriarchali jure sanctæ Ecclesiæ Toletanæ, satis longum.* Adversario ultimo.

166. *Librum carminum & panegyricorum* dicatum Alphonso VII. Imperatori. In Chronico num. 639.

167. *Carmina quedam De captivitate Almeriæ.* Hoc est carmen, quod servari diximus unâ cum historia Regis nuper laudati Alphonso VII. in codicibus mss. Adversario ultimo.

168. *Epitaphia aliquorum Archiepiscoporum Toletanorum & virorum illustrium, de quo (ait ibidem) exstat justum volumen.*

169. *Prologium in librum Soliloquiorum B. Aldephonso Archiepiscopi Toletani, quod (potius qui) incipit: Dominus meus.* Adversario 412.

170. Translationes quoque has ex Arabico in Latinum:

171. *Historiæ Hispaniæ Rasis, Mauri Arabici.* Adversario 422.

172. *Averrois medici Cordubensis quorundam operum.* Ibidem. Averrois (inquam) qui sæculo integro post hunc interpretem suum vixit: de quo errore & anachronismo loco suo lectores admonebimus.

173. Item ex Arabica, seu Hebræa, in vernaculam Hispaniæ tunc temporis linguam,

Trium epistolarum in Tabulario S. Juste repertarum. Primæ Judæorum Hierosolymitanorum ad Hebræos Hispanos, præcipue Toletanos, ut suffragarentur in morte Jesu Christi, &c. & ipsi noluerunt horum petitionibus consilioque consentire. Secundæ Responsivæ Toletanorum ad Hierosolymitanos. Tertiæ, in qua petebant Hierosolymitani Annas, & Caiphas, & Joseph, & alii, ne si venirent discipuli Christi, & in primis Sanctum Jacobum Zebedæi filium, nullo modo eos admitterent. Adversario 421.

174. *Epistolæ aliis, quam scripserunt Judæi Toletani, qui erant Hierosolymis, De Resurrectione Christi & Adventu super discipulos Spiritus sancti, & quod Apostoli loquerentur variis linguis, & de miraculis Petri.* Advers. 424. & Advers. 474. 475. 476. 477. Meminit & Adversario 10.

175. *Epistolæ, quam Rabbi Calclutensis (scribe .....) misit ad Moysen Hispanum Rabbini maximum, consistentem in Hierusalem, qui & venit cum literis de non recipiendis à Judæorum Hispanorum synagoga discipulis Christi.* Adversario 424.

176. *Scripturarum* quarundam ex Arabicis ferè mille, quæ erant in archivo Toletano tempore Maurorum. Adversario 425.

177. *Necnon de Græco in Hispanum, Historiæ Eutropii historici Christiani, in qua multa de sanctis Apostolis Dei tractat, &c.* Adversario 423. Eutropius quidem, cujus *Breviarium* exstat *verum Romanarum*, utpote Italus, Latinè scripsit, non Græcè, neque

neque compertum, gentilisme an Christianus fuerit. Hoc tamen ejus *Breviarium* Græcè vertit, auctore Suida, *Capito Lycius.* Vossium vide, si lubet, lib. 2. *De historicis Latinis* cap. 8. ac *De historicis Græcis* lib. 2. cap. 17. Nullum tamen in hoc *Breviario* de Christo aut ejus discipulis, quæ quidem nec ad alium ex Eutropiis, qui usquam fuerunt, memorati ab eodem Vossio, pertinere possunt. Quare hanc existimamus meram Pseudo-Juliani fabulam.

g Dist. lib. 2. cap. 8. De H.L.

178. Item de Latino in Hispanum, *Epistolæ Sancti Paulli ad Hebræos Hispanos, præcipue Judæos, qui venerant ex xl. quos transtulit Nabuchocerdam Hieros..... & ad Zamorenses, qui dicuntur nonnullis vocati Numantini, & hanc apud se dicunt autographam conservare.* Adversario 426. Quæ insignis est fingendi audacia ac temeritas. de qua alibi.

179. *Historiæ, quæ erat in tabulario Sanctæ Mariæ Cesar-augustanæ de Pilari, &c.* (hæc est celebris historiola de apparitione Deiparæ Virginis Apostolo Jacobo, & ædificatione cappellæ extra Cesar-augustam urbem ejus nomini, ut ferunt, dicatæ) Adversario 428.

180. *Historiæ Sancti Memmii Mantii, primò Catalaunensis, mox Eborensis Episcopi, cujus corpus sepultum est in Hispania, &c.* Adversario 431. Unum ex duobus Sanctis Memmio, & Mantio finxisse Julianum, alibi erit comprobandi locus.

181. Transtulisse quoque se ait *Poëmata Orontii patriæ Tarraconensis, Episcopi Illiberitanæ Ecclesiæ, ad quem Sidonius Apollinaris scribit, &c.* Adversario 433. Eiusdem Orontii meminit in Chronico num. 256. ubi appellat Episcopum Tarraconensem. quem alii (ait) vocant *Orientium, & fuit Episcopus Illiberitanus in Beticâ, civis autem Tarraconensis, & scriptor nobilis.* Diximus jam, cum de Orentio ageremus, nullam, sive hujus, sive Orontii, sed unam Oresii, mentionem in epistola 12. lib. 9. epistolarum Sidonii reperiri.

h Lib....cap.

182. Memorat & Hieronymus Higuera in *Toletana historia* ms. h libellum, seu *Memoriale* Juliani se vidisse, in quo annotaverat quosdam libros Ecclesiæ Sanctæ Justæ Toletanæ, atque inter alios *Historiam Artuagi Cisle monasterii abbatis tempore Sisebuti Gothorum Regis.* De qua dictum à nobis loco suo quid existimandum esset.

183. Ecquidem hæc de se ipse, aut alii de Juliano scriptore (vera an falsa?) literis consignavere. Chronicon, Adversaria, *De eremitoriiis libellum Collectionum* variorum carminum à superioribus seorsum habuimus, eò quod edita jam simul hæc sint, uti diximus: atque item epistolas præfulum à Juliano collectas cum ejusdem annotationibus, quibus adjunxit suas D. Laurentius Ramirezius in editione Antuerpiensis operum Luitprandi, ex schedis, ut suspicamur, toties memorati Hieronymi Higeræ Toletani.

184. Sed de his strenuam, nec parum brevem, instituire opus est disquisitionem, ad calcem hujus Bibliothecæ veteris, quam prosequimur, depromendam, jactis dumtaxat hic fundamentis seu locis convincendi falsitatem Julianæ suppositionis, ferè iisdem cum his, quorum tenore usi sumus ad similia Dextri, Maximi, Luitprandique, pseudo-historicorum, arguendas nugæ.

CAPUT IX.

Duodeviginti ostenduntur loci, ex quibus refelli promptum est curis Juliani Chronicon & Adversaria.

185. **J**ULIANI fidem in Chronico & Adversariis multi redargutionum loci seu capita collabefactant, multi affligunt; quos omnes summatim dabimus, indicatis tantum, non perpenfis aut comprobatis, exemplis confirmatos. Hoc enim majoris argumentum operis, Juliani scilicet hypobolismæ, fecimus.

I. *Anachronismos sæpè committit; ea, quæ infra tempora ejus contigere, aut non eo tempore, quo contigere, incautè memorans.*

II. *Contradicit sibi ipsi, & aliis authenticis scriptoribus, quorum fides non lubrica.*

III. *Desiderantur in his scriptis ea ejus testimonia, quæ alii ex iisdem scriptis, priusquam ederentur in publicum, laudaverunt: aut non ea facie in publicum prodierunt, quam præ se ferebant apud laudatores.*

IV. *Depromit auctor ea quæ dicit ex scriptoribus eo recentioribus, & ubi illi à vero deviant, cum his & ille fallitur.*

V. *Erroris crassissimos, falsa, absurda multa passim continet.*

VI. *Impiis narrationibus piorum aures offendit, & sanctitatem iis tribuit, de quorum sanctitate aliunde non constat.*

VII. *Homines duos in unum coagmentat, aut unum in duos dividit, ad conciliandas variantes sententias.*

VIII. *Sanctis, quorum ignoratur natalis locus, Hispanos natales temerè asserit: atque item equivoco usus, assignata bis martyrii loca in martyrologiis, cum Hispaniæ aliis eadem facit.*

IX. *Eundem equivocationis ludum in locis ludens; peregrè facta quæque in Hispania contigisse ridiculo ausu scribit.*

X. *Archiepiscopatus Toletani primatiales dignitates à prima Evangelii apud nos promulgatione sapissimè ac ferè omnibus paginis ridiculè & importunè inculcat.*

XI. *Hispanis Episcopis, qui non eò venire, constare facit aliarum nationum Concilia.*

XII. *Hispanis Episcopis nuncupatas decretales summorum Pontificum fingit epistolæ.*

XIII. *Quibusnam scripta sint Martialis epigrammata, ridiculè anxius est.*

XIV. *Ex iis quæ vidit, monumentorum vete-*

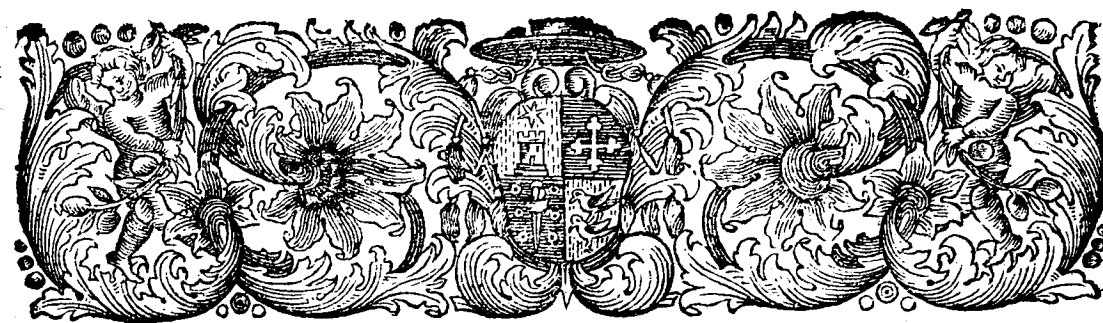
veterum inscriptionibus, aut recentiorum aucto-
rum observationibus, suas procedit.

XV. Ut emergat è difficultatibus veri aut
ficti, ut sic dicam, suscitatis, to-
tum se in affectatas effundit expressiones.

XVI. Certis incerta addit & fabulosa.

XVII. Nova, mandata, inverisimiliaque,
& ab aliis indicata refert.

XVIII. Quibus ut fidem adstruat, fingit
se ex nunquam aliis auditis, aut visis aucto-
ribus, quorum opera laudat, profecisse. In-
quiritur in ea omnia, quæ ex hisce derivavit
fontibus. In re geographica Hispaniæ multa
is temerè, multa ineptè, & antiquitati contra-
ria excogitanda, dicenda, sibi indulgit.

BIBLIOTHECÆ

V E T E R I S

H I S P A N Æ

LIBER OCTAVUS,

De scriptoribus decimi tertii sæculi.

PRÆMONITIO DE REGIBUS.

SUCCESIONES
Regum præmittere ope-
ræ pretium duximus, ut
in superioribus libris, eo
fine, ut sub quonam eo-
rum se quisque fecerit
merito scriptorum illu-
strem legentibus, duo simul ordines, cum
Regum, tum doctorum hominum, sive duæ
Imperii ac doctrinæ facies, in conspectum ve-
niant.

2. In Castellæ regno Alphonfus VIII.
Nobilis cognominatus & Bonus, inchoavit se-
culum jam vetus princeps, absolvitque Vitæ
cursum anno ejus decimo quarto. Successit
ei Henricus filius decedens ann. MCCXVII.
relictæ regni herede sorore Berengariâ Al-
phonfi Legionensis Regis conjuge; quorum
filius Ferdinandus, hujus nominis Tertius,
Sanctus vulgò dictus, à matre hoc eodem an-
no Castellano sibi renunciato, patre verò
anno MCCXXX. diem suum obeunte, Le-
gionensi imperio susceptis usque ad sæculi
quinquagesimum secundum simul tenuit.
Hoc anno ad superos evolans, Alphonsum
X. aliàs XI. *Sapientem* appellatum, utrius-
que regni heredem reliquit; quem anno
MCCLXXXIV. vitâ functum, Sancius ex-
cepit IV. ejus filius, *el bravo* cognominatus.
Hoc decedente post undecim annos, hoc est
MCCXCV. Ferdinando ejus nato contigit, ut
sæculo finem imponeret.

3. Hoc ipsum inchoavit in Aragonia Pe-
trus cognomento *Catholicus*; cui filius suc-
cessit Jacobus I. anno MCCXIII. huic au-
tem Petrus ejus natus anno MCCLXXVI.
Petro Alphonfus III. anno MCCLXXXV.

Alphonso Jacobus II. anno MCCXCI. Por-
tugalliæ post Sancium I. qui obiit anno sæ-
culi XII. Alphonfus II. usque ad XXIII. Al-
phonfus III. usque ad LXXIX. Dionysius,
quod superest, Reges fuere. Navarræos ineunte
sæculo Sancius VIII. seu *Fortis*, regebat, cui
successerunt hoc ordine: Theobaldus anno
XXXIV. alter Theobaldus LIII. Henricus
LXX. Joanna LXXIV. quæ Philippo Pul-
chro Galliarum Regi post decennium nu-
bens, ad Francos Navarræ regnum trans-
tulit.

CAPUT PRIMUM.

De DURANDO DE OSCA, è *Waldensium heresi*
ad Ecclesiam recepto, & *ejus scriptis*. AL-
PHONSO RAMIRI *Auriensi Episcopo*, & *ejus*
S. Euphemie martyris, & *S. Antonii abbatis*
historiis. De hac ultima *queritur*. De DO-
MINICO *Placentino antistite*, *ejusque Chronico*
De Alphonfi VIII. rebus. De DIDACO DE
CAMPIS *atque ejus opere Planeta Toleti* MS.

4. CIRCA hujus sæculi initium reliquiæ
adhuc supererant Waldensium hæ-
reticorum sectæ, quæ in Galliis maximè gra-
sata fuit. Ex his quidam ad se reversi merue-
runt in gremium recipi Ecclesiæ ab Innocen-
tio III. tunc Pontifice. In quibus nominan-
tur præcipuè DURANDUS, scilicet DE OSCA,
quem nullus dubito ab ejus nominis in Ara-
gonia urbe cognominatum; & Wilielmus
de Sancto Antonino, cum aliis, fidem catho-
licam solenniter professis apud eundem In-
nocentium; quorum confessionis tenorem, &
novi, quod sibi imposuerunt, instituti ratio-
nem

nem continet epistola ejus 78. libri 13. *Regesti*, qui respondet anno hujus seculi decimo, quæ quidem epistola inscripta est Archiepiscopo Tarraconensi, & suffraganeis ejus, impostumque in ea his omnibus, aut Archiepiscopo cum suffraganeorum aliquo, ut penitentes eos juxta Ecclesiæ ritum reconciliare procurarent. Pertinet quoque huc epistola Innocentii 77. iisdem *Durando de Osca*, *Willelmo de S. Antonino*, eorumque fratribus scripta.

5. His equalis auctor Guilielmus de Podio-Laurentii (*Puy-laurens* vulgò audit) quem Guilielmus Catellus publici juris fecit ad calcem historiæ suæ Comitum Tolosanorum in Chronici cap. 8. hujus Durandi, ejusque consignatæ scriptis doctrinæ, recordatur, dum ait: *Fuit alia disputatio apud Apamiam, in qua soror Bernardi Rogerii &c. Fuitque ibi disputatum contra Waldenses sub magistro Arnaldo de Camprano tunc clerico seculari arbitro à partibus electo; qui cum ejus judicio succubissent, ex eis ad cor aliqui redentes, ad sedem Apostolicam adierunt, & penitentiam habuerunt, datâ sibi licentiâ vivendi regulariter, ut auctori. In quibus Durandus de Osca fuit Prior, & composuit contra hereticos quedam scripta. Et tunc in quadam quidem parte Catalonia annis pluribus sic vixerunt; sed paulatim postea defecerunt. Hec ille.*

6. Cessit è vivis erâ MCCLI. qui annus est seculi decimus tertius, in sede sua Auriensi regni Galliciæ ALPHONSUS RAMIRI, alias FERNANDI, post tricesimum pontificii annum, ut in libris ejusdem Ecclesiæ legitur: è quibus *Theatrum* ejusdem scribens Ægidius Gundisalvi Davila profecit^b. Qui & ait præfulem hunc historiæ quandam *De miraculis S. Euphemie martyris* (quoniam autem sermone querimus) scripsisse; atque item à Græco in Latinum vitam S. Antonii abbatis transtulisse, scriptam scilicet à S. Athanasio: alia enim nunquam exstitit. Et quis auderet post hunc historicum? Hæc tamen S. Hieronymi operâ in sermonem venit Romanum^c, eaq; vulgò creditur quæ in manibus omnium est, laudata à Gelasio Papa inter scripturas à fidelibus suscipiendas^d. Nam Euagrii Antiocheni Episcopi alia in Latinum translatio, cujus meminit idem Hieronymus^e, periisse videtur. Quare non video quid movere potuit nostrum Auriensem Episcopum, nisi è Latina Hieronymi versione vernaculam dederit: quod magis credo.

7. Occasione mortis Alphonfi Regis Castellæ VIII. quæ MCCXIV. contigit, laudamus hic de rebus ejus gestis quandam historiæ, cujus notitiam Hieronymo Romano de la Higuera Societatis Jesu acceptam ferimus. Hic enim in toties à nobis memoratæ *Toletanæ urbis & regni historiæ* adhuc ineditæ libro 20. cap. 8. Chronicon citat, sive historiæ hanc manu exaratam, quæ olim fuit Comitum de Comares (immo Marchionis, & Didacum Fernandi à Corduba indicatum credimus, qui tertius fuit Marchio de Comares, & ultimus hujus tituli: filius enim ejus ex Joanna Folchia Cardona susceptus, & reliqui successores: Duces de Cardona & Segorbe

appellati fuere) nunc autem, ait, penes Didacum de Frias Haro est Ocaniensem civem: cujus auctor, ut videtur, fuit D. DOMINICUS Episcopus Placentinus, post conditam ab eodem Alphonso Rege urbem, secundus. Si vera hæc sint^f, Dominicus patriam habuit oppidum *Bejar*, à quo Duces amplissimæ Zunigarum domus appellantur, electusque fuit Placentinus Episcopus hoc ipso an. MCCXIV. mortis Alphonfi: sacro Concilio Lateranensi sub Innocentio III. sequenti anno interfuit, sed longè postea vixisse adhuc dicitur, usque ad Ferdinandi III. sancti Baticarum expeditionum tempora, & annum MCCXXXII. & ultra.

8. In bibliotheca Toletanæ Ecclesiæ aservatur codex membranaceus cum hoc titulo: *Planeta*. de quo hæc annotata lego in exemplo meo librorum mss. in ea exstantium. *Liber est de Christi regno, de B. Virgine, de S. Michaële, de anima beata, & de pace, auctore DIDACO DE CAMPIS, membrana mediocri fol. 1. 20. Ad oram autem hæc: In tabulis hujus libri in parte interiori hæc habentur verba scripta manu Joannis Baptiste Perez canonici Toletani, & Fabricæ præfeti. Verba sequuntur, quæ ex Hispanis Latina damus: librum hunc scripsit Didacus de Campis cancellarius regie domus Castellæ anno MCCXVIII. Vocavit eum Planeta, ex eo quod septem libris consistet; ejusque materia clarissima sit. In primo, secundo, & tertio, de Christo agit; & quomodo is in omnibus vincit, regnat, & imperat. In quarto de B. Virgine Maria sanctissima, deque ejus laudibus atque dignitate, in expositionem salutationis Angelicæ. In quinto de Michaële archangelo ac de ejus excellentiis, ac de beneficiis, quæ fidelibus semper contulit, & quotidie confert. In sexto de anima Christi, ac de animabus omnium beatorum. In septimo de pace interiori & exteriori, atque universæ Ecclesiæ. Dirigit hunc librum D. Roderico Archiepiscopo Toletano, cujus ibi sunt due epistolæ, prior post prologum, posterior in fine libri. In præfatio summis Archiepiscopum laudibus extollit, liberrimeque de Regibus & præsulibus, ac de ejus temporis loquitur moribus, unico tantum summo Pontifice excepto. Stylus est copiosus, absque eloquentia tamen. Hucusque Perezius, vir valdè eruditus, & judicio præstans, qui ex canonico dictæ Ecclesiæ datus fuit Segobricensis in Valentia regno Episcopus.*

9. JOSEPHI ABEN ISAAC Judæi quidam medicæ doctrinæ commentarius anno Christi nati MCCLXVII. Toleti exaratus exstabat in bibliotheca Scorialensi.

^f Hæc quæ sequuntur ex Ægidii Gundisalvi Davila *Theatro Ecclesiæ Placent. Ecclesiæ tonio 2. pag. 484.*

CAPUT II.

De S. ANTONIO Lusitano, PATAVINO passim appellato, atque ejus mysticis & moralibus scriptis. *Vitæ ejus scriptores, insignisque cujusdam eidem equalis de doctrina divinitus ei infusa ineditum bucusque testimonium. De ANONYMIS duobus, stupendi de los corporales de Daroca miraculi dicti, celebratoribus. De FRANCISCO XIMENIO, ejusque Historia reformationis Hispaniæ. De RODERICO XIMENEZ Toletano Archiepiscopo, atque ejus pace belloque gestis rebus, multiplicique eloquentia, & obitu extra Hispaniam, inque Hortensi Cisterciensium monasterio sepultura. Ineditum ejus brevium scilicet Ecclesiæ catholicæ, sive historiæ veteris & novi Testamenti, satis prolixum opus, servari apud D. Joannem Lucam Cortesium Mauriti. Rerum Hispaniæ Chronicon quo tempore ab eo scriptum. De peculiaribus ejus Ostrogotiborum, Hunnorum, & Wandalorum, atque item Romanorum historiis, non rectè dubitari. Arabum historiæ certissimum esse auctorem. Spalmata in his omnibus propter seculi barbariem. Jornandes ex Roderico emendatur. De harum omnium historiæ vulgari translatione aliqua notantur, atque historiæ Hispaniæ continuatione. Regis Ferdinandi sancti vernaculam historiæ non esse Roderici. De aliis ejus scriptis ineditis. De PETRO RIBERA PERPEJA, qui omnia hæc Roderici Toletani opera Catalanâ linguâ redidit.*

10. SEQUITUR clarissimum sanctitatis lumen simul & doctrinæ ANTONIUS Lusitanus, vulgò PATAVINUS dictus, quod è Patavio Italiæ nobilissima urbe ad cælum anno hujus sæculi primo supra tricesimum evolaverit. Non hic propositum nobis est de vita ejus angelica & miraculosissima quicquam post dignissimæ historiæ tot ac tam idoneos editores repetere, industrieque sæpius actum de novo agere: summam tantum dicam, Ulyssippone natum, ex canonico regulari, sodalitiæ Minorum, tunc temporis à S. Francisco Assisiæ inventi, sacramentum dixisse, primumque inter sodales theologiæ professorem Bononiæ creatum, in eum reportatæ ob doctrinæ claritatem, & sacrarum habendarum ad populum concionum excellentiam, famæ apicem ascendisse, ut à Gregorio IX. Pontifice *Arca Testamenti* appellari jure optimo meruerit, eoque concursu, attentione, atque profectu audientium ubicumque de verbo Dei publicè diceret, sacrum hoc munus exercuisse, qualem Hieronymi Plati Jesuitæ luculentissimis verbis Lucas Wadingus, Minorum Ordinis inclutus chronographus, prodit^h. Abreptus in flore ætatis Patavii jacet, magnaque religione ab Italis omnibus, nec minus exteris, ejus sepulchrum frequentatur. Scripsit

II. I. *Sermones quadragesimales, & de tempore*, Parisiis per Badium editos anno MDXXI. Raphaël Mattæus ejusdem Ordinis *Bibliotheca vetus Hispana* Tom. II.

correxit, auxit, & marginalibus illustratos Notis prodire fecit Venetiis ex officina Jo. Antonii Bertani MDLXXV. in 8°.

12. II. *Sermones de Sanctis*. quos post alias editiones Carolus recudit Rouillard Parisiis anno MDCXXI. operâ Joannis de la Haye Parisiensis regii ecclesiasticus, *Bibliorum magnorum* compilatoris. quibus adjunxit

13. III. *Expositionem mysticam in omnes ferme sacræ Scripturæ libros, vel ab ipso S. Doctore scriptam, vel ex ejus sermonibus decerptam.* Item

14. IV. *Concordantias morales S. Scripturæ, predicatoribus ad virtutes commendandas & vitia condemnanda utilissimas.* Has Lucas Wadingus anno MDCXXIV. Romæ apud Alphonsum Ciaconium ex antiquis codd. mss. Ara-cælitani cœnobii, Urbano VIII. dicatas, edidit.

15. De rebus sanctissimi ac doctissimi viri totâ vitâ gestis, patrisque post mortem miraculis, multa supersunt, sive domesticorum sive non domesticorum commentaria. Eundem Wadingum consulere lector Antonii, immo & virtutis, amans poterit primo *Annalium Franciscanorum* volumine. Hieronymus à Ponte Italicè, Joannes Franciscus à Rodrasem Polonicè, Antonius de S. Maria, Christophorus Moreno, Franciscus Lopez, Matthæus Aleman Hispaniarum linguis, hoc est, Castellana Lusitanave, alii aliis Spartam hanc amplissimam ornarunt.

16. Adjungemus nos non vulgare de eo atque ejus doctrinæ à Deo infusa testimonium F. Thomæ Galli, vulgò dicti abbatis Vercellensis anonymi in commentario ad S. Dionysium Areopagitam, qui aservatur manu auctoris exaratus in bibliotheca serenissimi Sabaudia Ducis. Hic ait: *Multi penetrarunt arcana sanctissimæ Trinitatis, sicut expertus sum in Antonio ex Minorum ordine, in familiari consuetudine quam habui secum, qui parum instructus disciplinis secularibus, tam brevi mysticam theologiam est adeptus, ut cælesti amore intus perustus, foris divinâ scientiâ illuminaret.* Hæc ejus Antonio equalis verba ex ms. produxit, & in syllabum *Scriptorum Pedemontanorum*, sub nomine abbatis Vercellensis conjecit, Andreas Rossottus Cisterciensis.

17. ANONYMOS duos hic sistimus, Catalanum alterum, qui vernaculo Provinciali, sive, uti appellari solet, Lemosino idiomate, alterum Darocensis in Aragonia Ecclesiæ canonicum, qui & ipse, ut suspicio, eodem sermone, literis tradiderunt stupendum editum anno MCCXL. à Deo miraculum pro certitudine realis præsentia corporis Jesu Christi domini nostri in Eucharistiæ sacramento, corporalibus, seu palla corporali (sic vocat ordo Romanus) quâ sacrificatum fuerat, sex hostiarum sanguine delibuta, qui hodie vividus, & recenti similibus, hostiæque post quatuor & ultra sæcula incorruptæ adhuc manent, eaque, quæ decet religione in Darocensi urbe aservantur, (*Misterio de los corporales de Daroca* apud nos audit) cujus mentionem sub Jacobi Regis Aragoniæ primi hujus nominis tempus patrati omnes Aragonensium, immo

^b Tomo 3. *Theatri Ecclesiæ Hispan. pag. 307.*

^c Ut ipse ait in *epist. ad Pammachium* 101.

^d in Cap. *Sanctæ Romanæ Ecclesiæ* 15. dist.

^e De *script. Ecclesiæ.*

^g De bono *statu Religion. lib. 2. cap. 33.*
^h De *script. ordin. Min. in S. Ant. Lusitan. no.*

i Martin de Viciana Histor. de Valencia. Petr. Ant. Beuter. in Hist. Hispaniæ, Pet. de Medina Grandezas de España, Mariana lib. 13. cap. 1. Lanuz. Hist. Eccles. de Aragón. tomo 1. lib. 2. cap. 27.

Hispanarum hujus sæculi rerum, historici constanter habuere, specialemque commentarium Gaspar Michaël de las Cuevas, ejusdem Ecclesiæ Darocensis canonicus, ejusmodi his duobus veteris illius ævi desumptum anno MDXXXIX. Compluti edit.

18. Darocensis viri, quem diximus, memoria suggerit nobis Darocensis alterius notitiam exhibere hic, FRANCISCI XIMENII nomine, ex eadem urbe presbyteri, qui anno hujus sæculi quinquagesimo vixisse dicitur, ac Historiam restauracionis Hispaniæ scriptam, (quæ autem linguâ, Latinâve an Lemolinâ, non dicitur) reliquisse. Hunc verò auctorem, si quis fuit, ineditum hætenus, Valentino- rum scriptorum nullus, quod sciam, hucusque laudavit. Unus etenim Franciscus Boil Sardus S. Theol. magister, ex instituto Mercenariorum, regiusque Philippo IV. ecclesiastes in historia camera angelicæ Deip. Virginis del Puche regni Valentini cap. 5. auctorem hunc laudat, atque ejus fide Joannes Tamajus Salazar in Notulis ad Aulum Halum.

19. Miror tamen ad Boilio hunc scriptorem cognitum, invifum aliis omnibus; qui quidem repertæ campana quadam hujus venerabilis S. Mariæ de Podio, five dei Puig, aut del Puche, iconis, recuperari Valentini regni cœpti tempore, multis meminere; quorum postremus Gaspar Escolanus, diligens patriæ suæ historicus, lib. 7. cap. 6. post Beuterum, Bernardinum Gomezium Miedem, Martinum Vicianam, & alios, inventionem hujusce imaginis narrat: nihil autem de campanæ illius olim Gothiis literis scripto elogio, ubi adventus in Hispaniam Deiparæ Mariæ Sanctorumque trium Apostolorum Petri, Pauli, & Jacobi mentio diserta legeretur, adjungit, vel ex traditione illius gentis ad posterum propagatum; nedum ut auctorem rei laudet hunc Ximenium inventioni æqualem: quod referte is dicitur apud Boilium Tamajumque. Nempe, ut ultimi hujus utar verbis, refert Ximenius prædictus se inventioni hujus sacre imaginis interfuisse, & tintinnabulum, sub cujus cavo effigies delituerat virginea, confpexisse, in eoque foris expressas Virginis & SS. Apostolorum Petri, Pauli, & Jacobi fufiles iconas demiratum fuisse, & in circulo seu limbo nolæ has sigillatim Gothiis characteribus literas perlegisse. S. Maria ora pro nobis. Imago tua sit nobis nutrix, quæ fuit ab angelis in lapide sepulchri tui dedolata, & ab eis adsportata, ac Apostolorum adventu decorata. Servi tui te colimus. Abige fulgura, tonitrua sonitu campanæ quam fecimus erâ DCLX. Quæ, judicio meo, majori testimonio probari æquum esset, quàm hoc est latentis etiam nunc & unica unius laudatoris fide probati scriptoris.

20. Ingens huic sæculo & Hispaniæ nostræ cum dignitatis ac rerum pace belloque gestarum, tum doctrinæ multiplicis nomine RODERICUS SIMONIS, vulgò XIMENEZ, Archiepiscopus Toletanus, ornamentum præstitit. Origo ei regnum Navarræ, familia nobilissima five de Rada, five Tison; quarum utraque

ex paterno & materno potuit genere ad eum pertinere. Nam avi sui D. Petri Tison meminisse in charta donationis abbati & monasterio S. Mariæ de Fitero regni Navarræ erâ MCCLII. hoc est anno MCCXIV. factæ. Qui famâ clarus fuit duodecimo sæculo Aragonensium procer ex eorum numero qui Ricos bombres vulgò audiebant. De Rada verò Navarræ stirpe Rodericum progenitum apud veterum conquiritores monumentorum non obscura fama est. Stephanus certè Garibajus rerum Navarræ haud parum gnarus, Rodericum Ximenez de Navarra, nec aliter, vocat.

21. Parisiis literas didicit, quarum quidem, & morum gravitatis nomine ætatis justæ factus, eò gratiæ apud Regem suum pervenit, ut privatus etiam auspex fieret pacis Alphonsum inter Castellæ, Sanciumque Navarræ, Reges initæ. Quod recens meritum viam munivit, ut in Martini Tolertani præfatis anno MCCVIII. è vivis erepti locum ipse ad hanc totius Hispaniæ amplissimam dignitatem assumeretur. Quam quidem tot egregiis factis, tot pietatis, prudentiæ, fortitudinis, misericordiæ gestis decoravit, ut nunquam non Rodericum in omnibus, quæ five sacrorum apud nos principis, five Sarracenorum perpetui hostis munera respiciebant, illius temporis historiæ loquantur. Post biennium auctor Alphonso Regi VIII. fuit. Palentie veteris Castellæ academiam instituendi, quæ post aliquot annos in eam, quæ Salmanticiæ totius orbis celeberrima nunc audit, translata fuit. Nec diu post Romam ad Innocentium III. amandatus, cruce signatis omnibus, qui bellum Hispaniense adversus Mauros excidium genti minitantes sequerentur, veniam peccatorum obtinuit, atque in Italia & Gallia ingentem numerum ad sacram istam expeditionem excitavit. Interfuit ipse in comitatu ejusdem Alphonso Regis prælio omnium, quæ apud nos toto captivitatis tempore commissa sunt, celeberrimo ad Navas Tolosæ Beticæ anno duodecimo sæculi profligato; de quo scriptam ad Innocentium epistolam rei felicissimè gestæ nunciam consulere non pigebit.

22. Elapso triennio Romam rediit vocatus cum aliis totius Christiani orbis Episcopis ad Lateranense Concilium IV. sub eodem Pontifice Innocentio celebratum, in quo, si vera nobis proferuntur ex schedis Ecclesiæ Toletanæ, à Garfia de Loaisa de facultate Pontificis Latine concionatus est. Sed quia ex diversis mundi provinciis tam clerici quàm laici convenierant, ut omnibus satisfaceret, rationes, & testimonia Latino sermone prolata laicis, & maternis linguis singulis exponebat, Romanis videlicet, Theutonicis, Francis, Anglis, Navarris, & Hispanis. Hujusmodi autem prædicationis expositio (subjungit auctor) valde placuit, utpote quæ admirationem omnibus propter concionatoris acumen & ingenii subtilitatem attulit, cum ab Apostolorum tempore auditum non sit aut scriptum reperiat quemquam ad populum eandem concionem habuisse tot actam diversis linguis cuncta exponendo. Quæ quidem verba,

k Adducit eam Hieronymus Higuera Hist. Tol. m. lib. 20. cap. 5. l Meminit ipse Rodericus, ut monet Suiita lib. 1. Anual. Arag. cap. 53. m Ex file Francisci Rades, de Andraguera ibidem docet. n Lib. 13. Comp. h. t. cap. 4.

o Mariana lib. 11. cap. 22.

p Mariana lib. 11. cap. 23.

q Existat apud Marianam ibidem cap. 25.

r In Notis ad decretum Gundemari pag. 288. in editione Concil. Hispaniæ, & Concilior. editionis novissimæ tom. 2. par. 1. pag. 235. Garibay lib. 13. cap. 4.

ni fallimur, antiquitatis percussa videntur notâ. Sed quod sequitur de obtento ibi superioritatis adversus ceteros omnes Hispaniarum Archiepiscopos privilegio, ex Honorii Tertii, qui Innocentio successit, literis, ad Rodericum Toletanum & antistitem Bracarensem datis, unde pendere adhuc tempore illo causam liquet, falsi convincitur.

23. In patriam reversus, regia castra, quantumque bellum Dei hostibus inferretur, omnium primus (moribus id honestum & sanctum existimabatur) sequutus fuit. Sub Ferdinando III. Rege sancto nihil absque eo magnæ rei gestum invenire se Joannes Mariana ait lib. 12. cap. 12. In urbe Toletana templum maximum antiquo disjecto ædificare cœpit, quod urbis nobilissimæ decus & ornamentum vel hodie præcipuum est. Post emensum verò longum vivendi ac de omni posteritate bene merendi spatium, anno sæculi quadragesimo quinto Lugdunum Galliarum ad Concilium profectus, quod eò convocaverat Innocentius IV. præcipue adversus Friderici Imperatoris II. contumaciam, è conventu isto breviter absoluto dimissus, dum secundo Rhodano patriam versus navigaret, seu maris jam potitus, vitæ cursum absolvit. Cadaver ejus ad nos delatum Hortenses monachi Cisterciensis ordinis in Castellæ & Aragoniæ regnorum confinio positi, honorificentissimo sepulchro tumulavere; quod hodie incorruptum, post quatuor, & amplius, sæcula, vestibus etiam illibatis, magna cum sanctitatis, miraculorum argumentis quampluribus sustentatæ, famâ, in præcipua veneratione est.

24. Viri maximi historiam exhibet eò venientibus hoc epitaphium lapidi insculptum:

Angelicis manibus ad sidera tollitur iste Cœli nominibus sociandus, laus tibi Chryste. Continet hæc fossa Roderici corpus & ossa, De cuius morte soli bene contigit Hortæ. Præsulum gemma, totius gloria gentis, Lux, decus Hispaniæ, verus fons, arca sôphie; Et pius, & mitis, cunctis uberrima vitis Exstitit alumnis, caruit sua vita calumnis Mater Navarra, nutrix Castella, Toletum Sedes, Parisius studium, mors Rhodanus, Horta Mausæolum, cælum requies, nomen Rodericus. Bis quater adde fuit, erit constructio plana. Anno Domini MCCXLVII. obiit Archiep. Toletanus quarto Idus Junii.

25. Unde emanavit aliorum opinio decessisse eum hoc anno MCCXLVII. non, uti supra diximus, & ex habiti Lugdunensis Concilii tempore colligitur, XLV. Roderici elogia quærenda sunt apud nostros historicos.

26. Venimus jam ad monumenta literarum ab eo relicta, quorum pars aliqua adhuc inedita est, scilicet:

Breviarium Ecclesiæ catholice compilatum à Roderico Toletano Ecclesiæ sacerdote. Hic libri titulus, cujus initium est: De opere primidiei. Rerum principium creavit Deus in principio, dans rebus principium, quod est à principio Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

sine principio &c. Continetur hoc opus quodam fatis grandi volumine, quod fuit collegii S. Ildephonsi Complutensis, novem divisum partibus, & proprie est Historia veteris & novi Testamenti, usque ad Ascensionem Dominicam, & Apostolorum divisionem, qualis Petri Comestoris Scholastica historia est. Hæc autem Roderici nostri prolixior aliquantò; quam præcedit prologus etiam prolixus. Opus est historicum, theologicum, & philosophicum; sanè doctum & eruditum, nec planè inelegans, si captum illius temporis confideremus; quandoque tamen subobscurum adeò, ut sæpè acumen legentium eludat. Scriptum fuisse postquam auctor historie Arabum incumberet, ex his verbis ejus, dum de Hismaël & Agare agit, liquere credimus. Sed de his, & de genere Hismaël, si Dominus dederit, in alio volumine proposui prosequi, & genealogiam, & facta suorum.

27. De omnibus his certiores facti sumus literis D. Joannis Luca Cortesii civis nostri eruditissimi, ac judicii ad unguem facti, in curia nostra Matritensi litium judicandarum olim Duodecim-viri, nunc Indiarum senatus patris, penes quem liber est. De alio autem operis hujus exemplo in regia Escorialensi bibliotheca servato, Laurentii Cocci Umbri, qui apud nos diu vixit, conquiritis & examinandis monumentorum reconditorum arcanis intentus, diemque suum obiit, quædam nota in schedis ejus à me reperta aurem vellet. De Roderico enim ait: Scripsit aliud opus huius tituli, Historia catholica, in qua figuræ utriusque Testamenti conferuntur, ut legitur in catalogo regie bibliothecæ D. Laurentii in Escoriali confecto anno MDLXXVI. Tit. Historici mss. Latini in folio, scripture veteri, numero 123. in quo, loculo sive numero 123. comprehenduntur libri seu codices quinquaginta quatuor. Hucusque nota Cocci.

28. Sed quæ lucem viderunt, & viri famam sustinent, sequentia sunt:

I. Rerum in Hispania gestarum Chronicon. quomodo editiones præferunt, five, ut nos existimamus, historia Gothica. Hoc enim, nec alio appellat nomine auctor in historie Arabum capp. 32. & ultimo. Nec alio titulo inscribuntur veteres quique codices. Hæc primum subiecta prælo fuit Granatæ anno MDXLV. in folio, & quidem Xanti Nebriffensis, Antonii filii, operâ, valde tamen vitata, adeò ut Joanni Vafæo hanc eandem Spartam ornaturus, ut ipse conqueritur, passim sistendum, aut aberrandum fuerit, nisi in codicem non paullò emendatiorem hujus historiæ ab Henrico Cardinali Portugalliæ sibi communicatū incidisset, unde ait innumerum locos in codice suo se restituisse, ac prope modum videri sibi suæ eum integritati reddidisse. Prodiit deinde auctior & correctior in systemate auctorum Hispaniæ illustratæ a Andree Schoti clarissimi viri, de Hispaniaque optimè meriti, industriâ. Habemus nos hujus historiæ varias lectiones è duobus codicibus mss. altero sanctæ Ecclesiæ Toletanæ, & altero monasterii S. Joannis Regum ejusdem urbis, cum quibus anno MDLXVI. editam historiam con-

s In edit. Concil. ultima Paris. tom. 2. par. 1. col. 244. & 245.

t Moment Mariana lib. 12. cap. 4. Suiita lib. 2. Anual. cap. 67.

u Mariana lib. 12. cap. 12. & 12.

x Mariana lib. 11. cap. 12.

y Mariana lib. 13. cap. 5. Garibay lib. 13. cap. 4. qui tamen ait obiisse in Hortensi monasterio, Egidius Gonzalez Davila ubi proximè laudandus, Balthassar Porreño Vida de Santa Librada. Escolanus Hist. de Valencia 1. par. lib. 2. cap. 3.

z Egid. Gonzalez Davila in Theatro Eccles. Seguntine 1. volum. Theatri Eccles. Hispaniarum pag. 151.

b Chronica Hist. cap. 4. & 6.

c Volum. 2. & pag. 25.

tulere Joannes Lopez de Leon, & Franciscus de Mendoza, Petri filius, qui, ut ibidem annotatur, in Goletam arcem Tunetani portus, quo die ductu & auspiciis Caroli V. Imperatoris capta fuit, primus irrupit.

29. Liber hic noster in ejusdem Laurentii Cocci, non ita pridem laudati, mancipio fuit, à quo notatum invenio, codicem, de quo dictum est, Ecclesiæ Toletanæ his numeris 29.25. signatum esse; quo adjunctus ipse Rodericianam hanc historiam edere cogitabat. Neque hanc notitiam rerum antiquarum, veterumque librorum amore captis celare debui. Existare autem ms. hujus historiæ codicem auctoris olim proprium, ejusque notationibus ad oram scriptis illustratum, in cœnobio S. Mariæ Hortensis, in quo Rodericus jacet, docuit nos in schedis suis Alphonsus Ciacconius. Ex quo, vel simili alio emaculato exemplo, Hispanicam versionem hujus historiæ factam fuisse ait, quæ edita fuit. Exemplum quoque bene antiquum Matrini servat Marchio Mondexarenis, in quo est & *historia Romanorum*, de qua infra: aliudque non minoris antiquitatis D. Joannes Lucas Cortesius, quod libris tantum, non capitibus constat. In quo libro ms. rarissimum, valdeque notatu dignum est, nuncupationem Ferdinando III. Castellæ ac Legionis Regi factam legi cum titulo etiam Lusitanæ Regis, ita scilicet: *Regi Castellæ & Toleti, & Legionis, & Galliciæ, Cordubæ, Murcia, Lusitanicæ, & Gieni.*

30. Nuncupavit Rodericus Chronicon suum Ferdinando (B. Ferdinandum jam lætabundus Christianus orbis appellat) Regi Castellæ, Toleti, Legionis, & Galliciæ, Cordubæ, atque Murcia. Unde colligere datur descriptionis tempus fuisse post captam Cordubam, anno scilicet MCCXXXVI. immo & Murcia Regem in fidem receptum anno MCCXLI. & ante recuperatam anno MCCXLVIII. Hispalim urbem, cujus in titulo isto non meminit. Immo in fine operis absolvisse id anno Incarnationis Domini MCCXLIII. liquidè admonet. In epistola nuncupatoria, quæ Regem alloquitur, seque hoc opus jussu ejus aggressum refert, notandum est *Dionis Gotthicæ historiæ*, ut ait, scriptoris, quo inter alios usum se inquit, nomen. Addendus nempe hic est Vossianis historicis Græcis, ignoratus aliis præterquam Jornandi, qui *De rebus Gotthicis* libro Dionem laudat, qui *historias Gotthorum* annalesque *Græco stylo composuit*. Quo quidem sæpè idem Jornandes utitur, fortè jam non alibi quàm in hujus hoc opere, cum historiam noster Rodericus suam scribebat, quodammodo supersite. Iterum enim Jornandes recordatur Dionis, præcipuè his verbis^d: *Dio historicus & antiquitatum diligentissimus indagator, qui operi suo Gethica titulum dedit.* & sæpè aliàs.

31. Sed Rodericus laudat quoque alios, per quos profecerat in originibus depromendis Gotthorum, nempe lib. 1. cap. 9. Abavii descriptoris ejus gentis egregii (hic est Ablavius Gotthus) & *Josephi Annalium relatoris verissimi, qui veritatis regulam, & causarum origines retraxit fideliter.* quæ quidem vix est ut ad Jo-

sephum Hebræum *historiæ Judaicæ* scriptorem referri possint. Quid enim illi cum gente Gotthica, ut Rodericus Gotthorum originem, quam ex Ablavio profert probatque omnifam apud Josephum, uti & apud Isidorum Hispanensem, veluti incuset? Sed ad Josephum quod attinet, eatenus incusatur apud Jornandem, per quem & Ablavii multa mentio fit in *Getiborum* libro; & apud recentiores^e; ex quo Jornandis opere omnia ferè sunt, quæ Rodericus de Gotthorum origine toto libro 1. & initio secundi usque ad sextum scribit. Consequuntur in editionibus historiæ hujus peculiare aliq. illarum gentium, quæ in Hispaniis præter Gotthos dominatæ sunt:

32. II. *Ostro-Gotthorum*, quæ cum altera *De rebus Hispaniæ* Franco-furtenfisibus typis edita fuit anno MDLXXIX. in folio.

33. III. *Hunorum, & Wandalorum, & Suevorum, & Alanorum, & Silingorum.*

34. IV. *Arabum.*

35. V. *Romanorum.* Omnes hæc simul editæ sunt cum *historia Gotthica* in corpore *Hispaniæ illustratæ* auctorum volum. 2. Sed Arabum illam correctiorem edidit Jacobus Golius unà cum Elmacini *historia Sarracenicæ*, laudans operam in utraque à Thoma Erpenio, viro de Arabica doctrina optimè merito, collocatam. Prodiit Lugd. Batav. anno MDCXXV. in folio. Ambrosius tamen Morales noster lib. 11. cap. 13. Roderico abnegat barbararum gentium hanc historiam, ac potius credit alicujus esse Isidoro antiquioris, à quo ille desumpserit ea, quæ ferè iisdem verbis apud Isidorum in ejusdem tituli historiis, & hunc auctorem, qualis ille sit, narrata legimus. Sed hujus sui judicii non ullum argumentum profert. Id enim nullum est quo utitur; cum potuerit Rodericus ex Isidoro quædam, ut & facit in Gotthica historia, mutare: mutuavitque ex Jornandis *Getiborum* libro ea quæ diximus.

36. Joannes quoque Vasæus videtur & hanc Severo cuidam tribuisse: conveniunt quippe quæ ex Severo is passim refert, cum hac historia^f. Quem Severum, sive de Sulpicio, sive Aquilio, Morales intelligit, falsum in eo Vasæum pertendens: antiquiores enim his quæ hic narrantur duo illi, Sulpicius Severus, & Aquilius Severus, sæculo & amplius fuere. In eadem hac re dubium sese ostendit Andreas Schotus^g. Codex ille meus ms. qui continet varias lectiones è duobus codicibus vetustis mss. post *Hispaniam historiam* integram, has alias habet minores hoc ordine: *Historia Romanorum, Historia Hunorum, Wandalorum &c. Historia Ostro-Gotthorum, Historia Arabum. Historia Romanorum* habet prologum jam editum, qui incipit: *Quia direptiones Herculis &c.* unde clarissimè apparet hanc, & quæ sequuntur, omnes historias ejusdem auctoris esse, qui *De rebus Hispaniæ* scripserat, atque his aliarum nationum, quæ in Hispania dominatæ olim sunt, quarumque res ibi gestas veluti per transfennam literis consignaverat, origines pro complemento rei adjungere voluit. Nonne hæc ejus verba cum auctorem eundem omnium esse, tum eo ordine,

^e Vossium De hist. Latini lib. 3. par. 2. De hist. incerte ætatis.

^f Vide Vasæum ad ann. cxxx. & historiæ caput. 12.

^g In Notulis ad historiam Roderici pag. 159. tom. 2. Hisp. illustr.

quem assignavimus, collocandas quatuor has historiolas planè convincunt? *Quia direptiones Herculis, quas gens misera pertulit Hesperorum, in superioribus capitulis declaravi, qui h. Romani, qui Wandali, & Suevi, Alani, & Silingi, & Arabes Mabometi, & qualiter Hispanias invaserunt, & quæ ei multiplicata supplicia addiderunt, prosequi dignum duxi.* Ostro-Gotthorum historiæ non hic meminit, eo quòd Ostro-Gotthi Hispanias non vexaverint, in Italia tantum & alibi dominantes; Uti nec eorum recordatus fuit Rodericus noster in fine epistolæ ad Ferdinandum Regem historiæ *De Hispaniæ rebus nuncupatoriæ*; quæ mirè cum his prologi hujus consonat.

37. Subjungit à Romanis exorsurus: *Romani quippe &c. quorum Reges successionebus prosequutus usque ad eos, qui Hispaniæ calamitatibus (fortè calamitates) adjecerunt, genealogiæ eulogia supputavi, ut discat Hispania (quæ Dei misericordiam persunctoriè vix attendit) à tot tempestatibus jam respirans, quantum debeat divinæ gratiæ inclinari.* Sanè videtur hæc pars desuisse *Hispaniæ historiæ*. Rodericus enim, si propositum habuit res in Hispania quocumque tempore gestas describendi, Romanorum in ea imperium, bellaque inter Hispanos & Romanos tamdiu tamque acriter continuata omittere vix debuit. Aut si *Gotthicam*, uti appellat, *historiam* tantum, hoc est Gotthorum in Hispania res gestas, stylo comprehendere in animo habuit; (quod sanè videtur ex eo quòd leviter memoratis Hispaniæ antiquissimis incolis, primis nempe libri primi capitibus, in octavo per saltum transit ad Gotthorum origines inquirendas, eorumque cum Romanis, antequam ad nos venissent, progressus, quos usque ad cap. sextum secundi libri prosequitur) certè is conscius prætermittæ à se Hispanarum rerum tot annorum historiæ, peculiaribus his libellis supplere voluisse credendus est, quod ad Gotthicam, quantumvis Hispaniam historiam, haud pertinere noverat.

38. Ita est, nec differt stylus & mos utendi poetarum carminibus in designandis antiquitatibus, quod fecit Rodericus lib. 1. *De rebus Hispaniæ* per multa capitaⁱ, & auctor hujus Romanorum historiæ cap. 1. Interlucentque in hac Hispaniis, quos bene Rodericus, non verò antiquior alius, & uti credebatur Morales, ante Isidorum florens, committere potuit. Ut, *in casu discriminis adjuvantur.* Hispani dicimus: *en caso de peligro. Cum Ænea iterum iter fecit.* quasi dicere volens: prælium inivit: Hispani: *Llegar à jornada.* Et, *Campi victoriæ jam obtenta.* Hispani campo pro exercitu dicimus. Frequentes ad hæc sunt errores in digerendis Romanorum rebus, quales frequenter Rodericus in geographica re & in antiquis quibuscumque committere solet. At hanc historiolum codex ms. ille, quem diximus D. Joannem Lucam Cortesium penes se habere, *historiam Romanam de Regibus Latii* appellat.

39. Pone consequi hanc Romanorum *Historia Ostro-Gotthorum, Hunorum, & Wandalorum, & Suevorum, & Alanorum, & Si-*

lingorum debet: una quidem atque eadem barbararum omnium harum gentium. Quam ab Ostro-Gotthis exorsus fuit, non quòd pars fuissent rerum Hispaniæ Ostro-Gotthi; sed ne ignoraretur de gente Gotthorum, quam illustratum ibat, quibusnam Regibus gestisque rebus ubivis claruissent. Ad quos veniens ait se *in alio libro successiones & acta Visti-Gotthorum* digessisse, *Gotthicam historiam* significans.

40. *Historia Hunorum* à cap. 7. sequitur, in cujus prologo indicat iterum se, nec alium, esse eorum, quæ præcesserunt, auctorem. *Quia stylo febili (ait) nostræ gentis repetita excidia recitans, ad eorum tempora &c.* Et in fine, quòd *Gotthorum originem, gloriam, & processum* in superiore volumine declaraverit. De *Gotthica historia* intelligit, ubi latè de Gotthis egerat, non de *Ostro-Gotthorum*, aut alia ex his peculiaribus historiis: uti & in cap. 7. *Hermanaricus* (inquit) *Rex Gotthorum, qui (ut superius retulimus) multarum gentium exstiterat triumphator.* Quæ verba desumpta sunt ex cap. 19. lib. 1. *Historiæ Gotthorum*, in cujus libri 18. capite hæc de Hermanarico enunciaverat. Similiter ait in eodem septimo capite: *Post quod bellum (Catalaunicum) de quo in superiore libro latius expressum est.* nempe cap. 8. libri 2. *Gotthicæ historiæ.* nusquam enim in pusillis istis gentium aliarum historiis hujus belli mentio existat. Octavo etiam capite: *sed eorum (Hunorum, Gotthorum, Romanorum) prælia & processus in superiore volumine descripsi calamo latiore.* scilicet cap. 8. libri 2. ubi Rodericus iisdem verbis utitur quibus noster in describendo secundo Thurisimundi Gotthorum Regis cum Attila pro Alanis prælio^k.

41. Caput nonum *De Wandalis* inscribitur, ubi ait: *Wandalos autem Scythas fuisse superioris libri auctoritas protestatur.* *Historiæ* nimirum *Gotthicæ* cap. 9. lib. 1. cap. 12. *Waliæ* adversus Alanos victoriam verbis narrat ex lib. 2. cap. 7. ejusdem *Historiæ Gotthicæ* desumptis. Hic & facit mentionem translatae in Toletanam Carthaginensis Ecclesiæ metropolitice dignitatis, quod innuere Toletanis rebus obnoxium auctorem videtur. Ibidem & Arabum & *Andaluziæ* appellationis meminit, quæ pertinere nequeunt ad auctorem S. Isidoro ex suspitione Morales antiquiorem. 42. Cap. 17. quod *De historia Alanorum* audit, historiam Alanorum sese ait superius enarrasse: & cap. 18. quod *De regno Suevorum* horum originem superiore se opere declarasse; quibus non quidem jam ad Gotthicam, sed ad superiora hujusmet infestaticum Hispaniæ gentium historia, sive ad caput ejus notum respexisse auctorem credimus. Caput 20. totum ferè desumptum fuit, aut ejusdem telæ est cum posteriore parte capituli noni libri secundi *De historia Gotthorum*, ubi de divisione Suevorum Galliciæ Regum in duas factiones agitur.

43. Cuncta hæc manifestè indicant peculiaris ista de nationum rebus commentaria, non ab alio quàm à Roderico, ut completeret Gotthicæ historiæ veluti lacunas, suppleretque in ea desiderari poterant, elucubrata.

De

^h Ita, non que (in codd. Tolet. mss.

^k Attila Regis Hunorum vitam scripsit Juvenius Cælius Callanus Dalmata, quam existare ms. penes se ait Thomassinus in *Biblioth. Patav.* ms. pag. 127.

De *Historia* enim *Arabum* adhuc manifestius constat ab auctore hoc esse, eodemque cæterarum, & *Historiæ Gothicæ* scriptore. Prologus enim ait: *Quæ calamitatum accerens (lego acervis) Hispania dispendia sit perpessa, in superioribus, ut licuit, explicavi. Nunc de excidiis Arabum &c. Fatetur quoque sese Gothicæ historiæ auctorem, dum ad eam se refert hujus cap. 32. & cap. ultimo.*

44. Descriptæ hujus Arabicæ tempus ex eodem prologo palam deducendum ad Rodericum quoque nos manuducit. Nam de Hispania ait, *jam à quingentis viginti duobus annis & ultra à gladiatorum, hoc est Sarracenorum, gladio dissecatam: qui numerus annorum adjunctus septingentesimo decimo quarto nati Redemptoris anno, quo Hispaniam invasit ab Africa Mauros vulgò magis existimatur, annum elicit hujus sæculi quadragesimum sextum. Quod mirè convenit Roderici lucubrationum tempori, & emissæ ante triennium in vulgus Gothicæ historiæ, ut supra diximus.*

45. Retardat nos aliquantulum scrupulus, quòd scilicet, cætera omnia cum assensum urgeant, illud tamen non bene componi videatur cum felicissimis B. Ferdinandi temporibus, & justissimo imperio, his annis vigente, quod auctor in prologo *Romanorum historiæ*, quasi de convulso aliquo & pessimo regni statu paratragædiatur. *Sed (proh dolor!) nec præterita memoratur (Hispania) nec que accidere poterit perimescit. Principes etenim & potentes volitis & libitis involvuntur, & perturbato ordine rationis enervantur, & veritatem & procuratis injuriis consuetudines violentæ pro justitia inducuntur; & in partes justitiæ advocati id justum judicant, quod aures mulceat præsentis, & à summi judicis intuitu alieni oculos suos in terram statuant declinare; nec est qui pauperi condescendat, nisi familiari debito inducatur. Sed utinam Altissimus videat, & permittat, & non Hispaniæ miseriæ, sed faciendibus imputetur, & non licet universitas oppressorum, quod meretur iniquitas dominorum, & cessit (lege cesset) indignatio majestatis compatiens clamoribus paupertatis, qui faucibus (an auribus?) præsentium ingeri non sinuntur mediatorum rabie ******

46. Et post brevem quandam lacunam: *Gum enim ceteræ mundi provinciæ certis agoribus seu pangariis (angariis & parangariis emenda, juxta titulos utriusque codicis De censu publico, angariis, & parangariis, & vulgarem postea horum nominum pro quibuscumque tributis & oneribus acceptionem) deducantur, Hispania misera incertis oppressionibus cruciatur. & quæ sequuntur. Quæ quidem nisi ad quorundam procerum tyrannicas adversus sibi subditos vexationes, silentibus inter arma legibus, & oneratam ad immensos belli sumptus plebem tributis, respectum habuisse dicamus, rem non illius temporis, non illius Regis, significare videntur. Lucas Tudensis nonne hujusmet temporis scriptor omnino fidem his derogat, dum inter alia, in tanta pace (inquit) regnum sibi subditum rexit, ut majores vel minores in aliorum res insurgere non*

auderent. Aliter enim vix potuit Rodericus, qui certissime harum historiæ auctor fuit, ita Regi charus, perpetuusque; ejus in acie comes, defectum justitiæ in publicis monumentis paulò post publicandis sic acerbis verbis taxare ac detestari. Nisi tragica hæc lamentatio alicujus ætate inferioris sit appendix oræ libri adscripta Rodericianum prologum pro lubidine continuare, & ad sua tempora, infelicia forsitan & turbida, qualia hinc describuntur, accommodare volentis. Quod facinoris genus exemplis non deficitur; & plerique hujusmodi insultus ab ora in auctorum textum facti passim deprehenduntur.

47. Planè ex his historiæ monumentis, quantumvis plura minus rectè, in antiquis præsertim rebus, senserit Rodericus, utpote qui Singilim Beticæ fluvium (Xenil hodie) *Silingium* vocat, ac à Silingis mutuasse nomen asserit cap. 12. *Hist. Ostro-Gothorum*, &c. Cæsar-augustam urbem Carpetaniæ adscribit ejusdem cap. 19. passimque in Romanis rebus ab Romanæ historiæ idoneis scriptoribus secedat; gravissimus ante alios est, atque integer Hispanicarum rerum usque ad ætatem suam scriptor, omnisque adivit vetustiorum se auctorum fontes; dignus equidem in quo major aliqua & accuratior docti alicujus ac diligentis viri, cui chara esset antiquitas, collocaretur opera, computus annorum, qui sæpè fallit, observante Ambrosio Morali^m, quodque librariorum incuriæ Mariana adscribit, adamussim veræ chronologiæ corrigeretur, in collationem vocato Roderici autographo, quem Hortæ in monasterio Cisterciensium supra laudato se vidisse idem Morales prodidit, Vaticano item codice bene antiquo, plusquam trecentorum annorum nō fallimur, quem Romæ vidimus hanc amplissimam bibliothecam excutientes, qui n. 2007. signatus est, & fuisse Cardinalis D. Bernardini Caravaxalij, ex quadam huic præfixa nota, scilicet *Chronica de España Caravaxal*, non temerè suspicamur.

48. Jornandis item historia *De rebus Gothicis* cum Roderici Gothicis libri primi & secundi collata invicem emendarentur. Cujus rei exemplum breviter dabimus. Rodericus ait lib. 2. cap. 8. Thurismundum Wisigothorum Regem, antequam à suis per dolum interimeretur, *una manu parvo ganipulo, quem tenebat, sui sanguinis ultorem fuisse. Unde corrigendus est Jornandes, à quo profecit Rodericus, qui pro ganipulo, scabellum habet, parum aptum instrumentum, quo, ut auctor iste ait, insidiantes aliquos extinguere posset. Legerim ego scabellum: idem etenim ferè sonat ganipulum Roderici, quo vocabulo paullisper ad vernaculam detorto, ganivete nimirum pro cuctello seu gladiolo, jam duobus ab hinc sæculis usos fuisse majores nostros observavimus. Scabellum verò, quod restituendum Jornandi censemus, ferrum est excisorium.*

49. Expediret non minus *Historiam Gothicam* aliaque conferre cum earundem in vulgarem linguam facta, ut fama est, à Roderico ipso translatione; quæ, si alium non

habet auctorem, eorum saltem quæ Latina ejus continet, continuationem à Roderici morte usque ad Ferdinandi Sancti mortem ab aliquo factam fuisse oportet. Atque ea quidem lucem fortita fuit anno, ut credimus, MCDXCV. Toleti. Manuscriptam vidit hanc translationem (quæ quidem plura habet, quæ in Latina desunt, omnia autem illa, quibus Latina constat, habet; ut solent operum suorum interpretes passim ac liberè divagari à prototypo, & quælibet adjungere) Joannes Pineda Hispanensis Societatis Jesu, membranaceo codice, qui Marchionis de Tarifa erat, quadringentis septuaginta octo foliis descriptam.

50. Hunc codicem à laudato Marchione donatum fuisse monasterio S. Hieronymi Hispanensis urbis, quod Cartusianis per errorem attribuit, indeque exemplum à se procuratum, D. Laurentius Ramirez de Prado in Notis ad Lutprandi Chronicon scriptum reliquit. An id exemplum è supellecile Ramirezii libraria coemerit vir summus D. Petrus de Guzman, Castellæ fenatús preses, Marchio de Montalegre ac de Quintana, Comes de Villa-umbrosa, penes quem quoddam esse ajunt, moneri cupimus. Planè in eo codice, simul cum omnibus his Roderici historiis Gothicæ, barbarorum, & Arabum, aliud anonymi opus, *Conquista de ultra mar, o de la Tierra santa*, nuncupatum, de quo paulò post dicemus, descriptum legitur. Asservatur & in Toletanæ Ecclesiæ bibliotheca, ut ex catalogo ejus, quem manu exaratum habemus, constat. In quo codice annotatum scimus Jo: Baptistæ Perezii Toletani canonici doctissimi s manu, hanc esse Roderici Historiæ interpretationem Hispanam, quæ ex stylo videtur ejusdem temporis esse, quo scripta fuit Latina. Interpretem verò plura è peni sua addidisse, quæ magnam historicæ veritati, cum in Latina desint, lucem afferunt. Quare libro eximiam utilitatis laudem confignat Perezius, magni judicii, & insignis eruditionis nomine vir clarissimus.

51. Nec parum attinet scire visam olim à D. Thoma Tamajo de Vargas regio Philippi IV. chronographo interpretationem hanc è Latino vernaculam, in cujus vestibulo hæc habentur: *trasladola* (equivocum hoc nomen est inter nos, haud minus ad interpretationis, quam ad descriptionis operam referri pronum) *por mandado del Duque de Alva, Marques de Coria, Joan de Canal clerigo en Tale arrabal dela villa de Salvatierra de Tormes. Hoc est: Transtulit, sive malis, descripsit, jussu Ducis de Alva, Marchionis de Coria, Joannes Canal presbyter in Tale suburbio oppidi Salvatierra ad fluvium Tormes. Cui Joanni deferendam iccirco esse translationis laudem nullus credo. Translator enim fidem interpretem, non paraphrasten, seu potius sic locupletem amplificatorem, qualis hic est, agere debuit. Planè haud hic est Gaufridus Toletanus archidiaconus, qui Roderici historiæ *De Hispaniæ rebus* continuationem, eorum, quæ sub Alphonso X. Ferdinandi filio, contigerunt, adjecisse dicitur; de quo nos alibi. Absolvam de historia hac, si dixerò, epitomen ejus*

quandam incerti auctoris in membranæ ducentorum annorum existisse inter Antonii Augustini Tarracoenensis presulis libros mss. in catalogo ejus me legere. Ad alia ejus pergitur.

52. VI. *Relationem* Hispaniæ linguâ scriptam *victoriæ, quam à Sarracenis ad Navas Tolosæ in Bética Alphonso Rex VIII. Castellæ anno hujus sæculi duodecimo reportavit. Quam cum Latinè descripsisset pluribus octavi libri capitulis, vernaculam nihilominus relinquere voluisse dicitur. Atque eam inseruit Amalibus suis urbis & regni Giennensis Martinus Ximena Juratus, desumptam è pergameno libro sodalitatæ sanctæ Crucis oppidi de Bilches: quæ quidem sodalitatæ constanter jactare solet, & quòd penes eam sit ipsum id crucis signum, quod Rodericus presul præ se in eo prælio ferebat, & quòd memoratam *Relationem* à decessoribus eorum acceptam quatuor jam sæculis, & ultra, possederint: quod & annotatum habemus à Josepho Moreto Jesuita, eximio hujus evi historico.*

53. VII. *Tractatum* quoque *De primatiæ Ecclesiæ Toletanæ* circumferri ejus nomine auctor est Joannes Mariana lib. 12. cap. 4.

54. Frustrà autem sunt * qui eidem Archiepiscopo vulgaris linguæ historiam *De Ferdinandi Regis gestis rebus* attribuunt; cum ea ferè descripta sit ex historia, quam appellant, *Generalis*, Alphonso ejus filii jussu & auspiciis formata, de quo nos monuit qui ejusdem Ferdinandi adornare historiam pergit, dum hæc scribimus, D. Jo: Lucas Cortesius, jam laudatus, vir apprime eruditus, & veri amans.

55. Exstant in codice illo, quem supra laudavimus, monasterii S. Joannis Regum Toletanæ urbis, unà cum Roderici memoratis operibus, peculiariæ aliæ lucubrationes; quas ut eidem auctori adjudicemus, ea moment quæ in eorum singulis annotabimus. scilicet

56. VIII. *Chronica omnium Pontificum, Imperatorum Romanorum, ubi anni eorum ponuntur, & notabilia facta eorum, & distinguitur quis Papa, quo Imperatoris tempore, incipiens à Christo, qui fuit primus & summus Pontifex, & ab Octaviano Augusto, qui ejus tempore imperavit, & vadit usque ad Innocentium Papam III. & Fredericum Imperatorem. Incipit: Dominus noster Jesus Christus &c. In exemplari meo ab isto codice Toletano exscripto, primâ paginâ Pontificum, atque è regione Imperatorum series ponitur; idemque ordo alternis paginis servatur. Innocentius III. ultimus est, quem cum elogio celebravit auctor, carmine Leonino ac verè barbaro, quod ait Martinum Episcopum Zamorensem composuisse. Hic est D. Martinus Arias, qui per hæc tempora huic præfuit Ecclesiæ. Cujus Innocentii memoriæ adjunxit auctor quatuor aliorum Pontificum nomina tantum, sic: *Post hunc Honorius, post Honorium Gregorius, post Gregorium Cælestinus, post Cælestinum Innocentius.* qui omnes unus post alium successores fuere Innocentii, nempe Honorius III. anno MCCXVI. Gregorius IX. qui MCCXXVII. Cælestinus IV. qui MCCXXI.*

q Ut ipse ait in *Memoriali de la Vida del santo Rey D. Fernando.*

r Pag. 590. in omittis.

m Lib. 16. cap. 30. & lib. 12. cap. 58. n Lib. 12. cap. 3.

o Lib. 12. cap. 58.

s Esta es la Historia de D. Rodrigo Arzobispo de Toledo, y es en Romance, y segun su manera y estilo debiera de ser de aquel tiempo: y en traslado añadió muchas cosas el trasladador de suyo, y dan gran luz á la verdad de la historia, que no estan en la Latina. Y assi este libro es de muchissima estimacion. Hege Perezius, uti ex schedis Laurentii Cocci, qui descripsit, conitat.

p Vide The-saur. linguæ Castell. verbo *Ganivete.*

t Pag. 26. & sequentibus

u *Investigaciones del rey. no de Navarra* lib. 3. cap. 9.

x D. Josephus Pellicerius in *Memor. de la calidad, y servicios de Don Fernando de los Rios.* fol. 37. num. 11. in margine.

y Egid. Gonzalez Davila in *Theatro Zamor. Ecclesie* pag. 400.

l Ut in *Glossæ Isidori, Sincæ, & Martini Euangelio.*

MCCXLI. Innocentius IV. qui MCCXLIII. ad cathedram Romanam promoti. Supervixit autem Innocentius IV. Roderico nostro, uti & Fridericus II. Imperator, qui anno obiit MCCCL. unde ordo Pontificum in Innocentio, & Imperatorum in Friderico, definens, palam evincit opusculi auctorem illis viventibus id scripsisse.

57. Laudat is in mentione Justiniani II. Gotfridi *Pembeon*, & in Friderici I. Aëno-barbi, historias ejus, quæ *Friderice* (ait) vocantur. Ponit quidem utrumque opus laudare Rodericus noster; cum Godefridus Viterbiensis *Pambeonis* auctor sub eodem Friderico I. & Henrico ejus filio, ad annum usque MCLXXXV. floruerit: *Friderice* autem ille *historie* absque dubio Othonis Frisingensis Episcopi duo libri sint, quos *De gestis Friderici I.* a fidelissimè scripsit, atque anno MCLVIII. aut sequenti è vivis cessit. Hæc eadem Chronica Pontificum & Imperatorum post historiam Gotthicam Roderici in codice legitur venerandæ antiquitatis (quodè supra diximus) D. Joannis Lucæ Cortesii.

58. Sequitur in eodem codice Toletano VIII. *Provinciale* quoddam (sic enim appellare possumus, cum inscriptione careat) *cathedralium Ecclesiarum totius orbis*. Incipit: *Isti sunt Episcopi sub Romano Pontifice, qui non sunt in alterius provincia constituti. Ostiensis, Portuenfis, &c.* cuius quidem germanus est *codex Provincialis vetus* &c. quem Haubertus Miræus è libro Cancellariæ Apostolicæ excerptum edidit lib. 2. *Notitiæ Episcopatum orbis Christiani*; idem cum *Provinciali Romano, quem publicavit, unâ cum Praxi Cancellariæ Apostolicæ, Hieronymus Paullus Barcinonensis*. Sed nostrum, de quo loquimur, à Roderici manu esse, illud indicat, quod cum in Hispania Cordubensis Episcopatus mentionem faciat, Hispanensis tamen non recordatur: quippe qui post recuperationem Cordubæ urbis, & ante liberatam à jugo Maurorum Hispalim, hoc est inter annos MCCXXXVI. & MCCXLVIII. ab auctore scriptum. Expediret utique cum libris Provincialibus, è quibus Miræus profecit, nostrum hunc, atque item alium bibliothecæ Viennensis conferre, quem, quod à Miræano haud parum discrepat, editurum se ante paucos annos promisit vir doctrina & industria singulari Petrus Lambecius lib. 2. comment. *De bibliotheca Cæsarea* cap. 8.^b

59. Hactenus de Roderico Toletano antistite. Cujus tamen interpretem quendam ab eo segregare, quamvis ævo aliquantulum inferiorem, hujus tamen ejusdem sæculi, piaculum sit. D. PETRUS is est RIBERA DE PERPEJA Catalanus, ut videtur, qui Roderici Toletani *Historiam universalem Hispaniæ*, & peculiare alias Romanorum, Gotthorum, Wandalorum, Silingorum, & Arabum, post vicennium ab earum publicatione, Catalano, seu, quod idem est, Provinciali, (*Lemosino* vulgò dicunt) Catalanis vernaculo convertit ex Latino auctoris. Professus fuit nomen ipse ac tempus in *Historia Arabum* his ejus idioma verbis: *Aquesta obra fò feta en lany*

de la encarnació de Jesu Christ MCCXLIII en lany que on contava de la era MCCLXXXI. en lo veyntysays any del Rey Ferrando; e fò feta en Romans per en P. Ribera de Perpeja, que la feu ne segons son poder en lany que on contava de Jesu Christ MCCLXVI. en temps del Rey noble en Jacme Deragò & de Valencia, & de Mallorca, lo qual morí en lo ters dia de S. Jacme de Joliol en la ciutat de Valencia. Vides ut Romans vocat interpret vernaculam gentis, è Romana sive Latina lingua conversam, linguam; quomodo & Castellani, & Galli, & Itali faciunt, nomine ipso agnoscentes dialectorum, quibus utuntur, fontes.

60. Hanc versionem penes se habuit D. Franciscus de Urrea Aragoniæ chronographus, cujus copiam fecit Joanni Francisco Andree Ustarrozio, qui in munere isto ei successit, ex quo nos didicimus. Sed laudatus Ustarrozius suspicabatur hanc eandem esse cum ea historia, quam Hieronymus Surita lib. II. cap. 51. & 63. *Amalium* tamquam Jacobi Regis tempore conscriptam, iis ipsis rebus adductis laudat, quæ in hac versione reperiuntur. Ita ille ad me datis literis. *Quæ si vera sint, utpote à probatæ in aliis fidei viro profecta, oportet utique factum, ad ea quæ Roderici sunt, adjecisse nonnulla interpretem. Hæc enim quæ Surita ex Catalana hac historia dictis locis adducit de Petro, Jacoboque ejus filio, Aragoniæ Regibus, in Rodericiana minimè sunt.*

CAPUT III.

De LUCA TUDENSI Episcopo. Eum verosimiliter fuisse auctorem egregiè facti, quod anonymo cuidam ipse attribuit. De ejus patria, & Chronicorum libris, Isidorianum cum ejus appendicibus SS. Ildephonsi & Juliani continuantibus, atque eorundem Chronicorum vernacula translatione. De opere ejus alio adversus Albigenfes, atque item Vitæ S. Isidori Hispanensis presulis, & ejusdem translationis historiâ, vulgarique hujusmet historie versione. De ANONYMI hujus ævi equalis alia historia inedita. De ANONYMO altero, qui De rebus Castellæ ac Legionis scripsit. De VITALE CANELLAS Oscensi Episcopo, Aragoniæ legislatore. De BERNARDO Compostellano archidiacono, & quinque decretalium epistolarum ante Gregorianam collectionem auctoribus: quarum tertia, aliàs Romana, Bernardi est, ab Antonio Augustino edita. Eiusdem opera alia laudantur. Diversum esse BERNARDUM alium thesaurarium ejusdem Compostellane Ecclesie. De JOANNE DE DEO, ejusque Cavillationibus, sive correctione cavillationum Huberti de Bovio, & aliis ineditis. PETRUM, JOANNEM, ac VINCENTIUM Hispanos in Canonum explanatoribus circa idem tempus laudari. De ANONYMO quodam, qui scripsit De rebus in Portugallia gestis, Gotthorum excidio, & Christianorum sub dominatione Maurorum vivendi forma. De ÆGIDII Lusitani, Dominicanorum sodalis, quadam epistola. De PETRO FERDINANDI, Vitæ S. P. Dominici historico, ac THO-

MA

MA DE TEMPLO ejusdem ordinis Dominicani. De BARTHOLOMÆO quodam ejusdem institui sodali, auctore cujusdam Summæ grammaticalis. De PETRO DE AMERIO ex Mercenariorum ordine. Deque ALVARO DE LURIA ET MENDOZA ex equestri militia Calatravensi.

61. **DISJUNGENDUS** non est à Roderico Toletano LUCAS Episcopus TUDENSIS, quippe ejusdem temporis, ejusdem dignitatis, sub iisdem ambo Regibus Alphonfis duobus & Ferdinando, & eximius uterque ac celeberrimus apud omnes famâ & historiarum de rebus nostris scriptarum laude, quæ nomen eorum æternitati consecraverunt. De patria Lucæ nil est quod dicamus certum: sed cum in Legionensis urbis S. Isidori Ecclesia canonicus fuerit regularis; non malè colligimus inde aut è vicinia originem fortitum. Quod in sequentibus conjecturâ aliâ ex ejus monumentis confirmabimus. Diaconus cum esset, eruditionis, religionisque studio, ut Joannes ait ^c Mariana, *Romam, Constantinopolim, ipsamque Hierosolymam abiit*, quo tempore vanissima in eadem urbe Legionensi superstitione Arnaldum quendam hæreticum, ex Albigenfium, ut credimus, sæce, ante sedecim annos defunctum, sanctissimum martyrem acclamantium vires alere, & magna cum Christiani populiurbatione reclamantibus piis ac religiosi hominibus, grassari cepit.

62. Quo nuncio excitus diaconus quidam qui tunc Romæ versabatur, zelo Dei accensus in patriam repedavit, ut increbrescenti malo pro virili obviam iret; veniensque piis officiis, comminationibus, promissionibusque largè dispensandæ à Deo, statim atque superstitiosus cultus damnati hominis aboleretur, arefcentibus campis pluviae, id tandem evicit, ut ejectionis hæreticis, prisca rediret urbi spiritualis pacis serenitas. Id quod latius memorans in eo opere quod *Contra Albigenfes* scripsit Lucas noster, qui se aliàs diaconum nuncupare solet, nec proprium viri sic in Dei causa efficacis & strenui nomen, quod ignorare vix potuit, adjungens, videtur mihi recto modestè suo nomine proprium factum narrare voluisse. Quod si admittimus, præterquam quod hujus diaconi in patriam ab Roma urbe reditus Legionenses Lucæ natales confirmare videtur, quod supra innuimus; cum Roderici Legionensis Episcopi, cujus obitus superstitionem præcessit, memoria, usque ad eam MCCLXXXV. vel annum Christianum MCCXXXVII. ut ex epitaphio ejus ^d & monumentis aliis liquidum est, duret; vero mihi videtur simile, statim ab hac pia pro negotio fidei pugna, quam his diebus decertavit, & quasi in præmium servatæ patriæ, vacanti Tudenfi sedi Lucam fuisse præpositum. Hoc enim fungebatur munere anno hujus sæculi nono supra tricesimum; fortè ex ejusdem Ecclesiæ scholastico (hanc enim dignitatem gessisse ante Episcopatum, immo & cum Episcopatu ipso, refertur ^e) assumptus. Nec ante quinquagesimum deceffit è vivis. Olim verò, cum &

Bibliotheca veteris Hispana Tom. II.

diaconus tantum audiret, & in laudata Legionensi S. Isidori Ecclesia canonicum ageret; propter insignem eruditionem delectus fuit à lectissima omnium sui temporis Reginarum Berengaria, B. Ferdinandi III. parente, qui de rebus Hispaniæ commentaretur. Scilicet hujus Reginæ jussu scripsit

63. *Chronicon Hispaniæ, sive Chroniconum libros à B. Isidoro, & à quibusdam aliis peritis de historia Regum Hispanorum & quorundam aliorum editos*. ut ejus utar verbis in hujus præfatione. Qui ipse in alio, quod sequitur, præmio *De excellentia Hispaniæ*, manum jam se mittere ait *ad libros Chronicorum à doctore Hispaniarum Isidoro editos*, prosequiturque *secundum quosdam alios auctores Hispanorum Regum, & quorundam aliorum seriem*. Constat enim opus ex Chronico prædicto S. Isidori, atque eo quidem luculentiore, quam Isidorianum vulgare est, de quo jam in Isidori rebus conjectati sumus, quo primus liber clauditur. Secundus continet ejusdem sancti doctoris Wandalorum, Suevorum, & Gotthorum historias. Tertius *Continuatio* audit *Chronicorum B. Isidori per B. Ildephonsum Archiepiscopum Toletanum composita*. cuius telæ suam annectit Lucas. *Divisione* interim *Hispaniæ Ecclesiarum atque diocesum*, quæ Wambanem præfert auctorem, deinde Juliani Toletani Episcopi libro *De ejusdem Wambanis expeditione adversus Paullum rebellem*, infertis. Quæ sequuntur in eodem tertio libro, & quarto integro, Lucæ omnia sunt, pertinguntque usque ad expugnationis Cordubæ urbis tempus, quæ an. MCCXXXVI. sub gloriosissimi ac B. Regis Ferdinandi ditionem venit.

64. Hanc historiam ingenio styloque non ineleganti, neque profusè vasto, conscriptam, Joannes ait Mariana ^f auctorem hunc & Rodericum Toletanum, qui *non ad voluptatem aurium, sed ad memoriam & judicium posteritatis scripsit, quam à deliciis longè, tam ab ineptiis & mendacio procul abfuisse*, Alphonfus Garfias Matamoros existimat ^g. Pro illo *seculo non penitendum* Joannes Vasæus vocat ^h: *Sed vel temporum vel scriptorum vitio ita depravatam, ut non facile queat à quovis intelligi*. Habemus nos exemplum è codice bibliothecæ S. Ecclesiæ Toletanæ à Joanne quodam Lopez de Leon fidelissimè descriptum, & à descriptore recognitum anno MDLXVI.

65. Certè hanc historiam seu Chronicon in vernaculam vertit linguam, an ipse auctor, an alius aliquis? quod non facile dixeris. Mihi postremum placet, atque interpretis operam esse; quod non, ut Latinum opus, in captione urbis Cordubæ Hispanum designat, sed ad mortem usque B. Ferdinandi, & initium Alphonfi sapientis, Regum, pertingat. Translatio autem id non tacere debuit, mantissam adjunctam hanc *Lucæ Historiæ*; ne retenta *diaconi* appellatio, & ad Berengariam Reginam directio vetus operis, cruce m figeret legentibus in fine historiæ ea quæ diu post susceptas à nostro Luca Tudenfes infulas, Berengariamque fato functam contigere.

F

66. Hi-

^a Editi à Pistorio inter Rerum Germanicarum scriptores

^a Vossius De H. L. lib. 2. cap. 53.

^c Lib. 12. cap. 1. & 12.

^f Lib. 12. cap. 12.

^g De Arcadem. & doctis Hisp. viris. h Chronico Hisp. cap. 4.

^d In Theatro Eccles. Legionen. Ægidii Gonzalez Davila.

^e Sandoval Obispos de Tuy. Ægid. Gonzalez in Theatro Eccles. Tudens.

67. Hispanæ hujus historiæ exempla quedam laudantur mss. quoddam scilicet in bibliotheca serenissimi S. R. E. Cardinalis, atque Hispaniarum Infantis Ferdinandi, olim fuit; & fortasse nunc est penes excellentissimum Comitem de Villa-umbrosa & Montalegre, supremi senatus Castellæ præsidem: alterum in Cartusianorum Hispanensium libris. Latine autem codice satis antiquo atque correcto (quem à summo viro Benedicto Aria Montano mutuò habuit) usum se esse Ambrosius Morales affirmatⁱ. Hæc prodiit primum in systematis Hispaniæ illustratæ volumine quarto, Francisci, Andree fratris, Schoti operâ. In codice Vill-umbrosano, cujus nuper meminimus, historiæ hujus, extare etiam, liber, elenchus, seu index ejusdem bibliothecæ ait, historiam De la conquista de la tierra santa por el mismo Arzobispo D. Rodrigo. ubi forsan substituendum Lucæ Tudenis nomen est, atque ei hæc historia tribuenda.

68. II. De altera vita, fideique controversiis adversus Albigenes tribus libris. Quod opus Joannes Mariana Societatis Jesu primus, adjunctis Notis, in lucem prodire fecit. Exstat idem editum cum Monachii, tum Ingolstadii MDCXII. in 4°. unâ cum succedaneis aliquot Scriptoribus contra Waldenses, necnon in Bibliotheca veterum PP.

69. III. Vitam S. Isidori Hispanensis Archiepiscopi. Quam ante aliquot annos in Actis Sanctorum Aprilis, quarta die hujus mensis, à me acceptam, Godefridus Henschenius Danielque Papebrochius Antuerpiensibus typis edidere, unâ cum brevibus meis ac propriis eorum Notis, ac mea item epistola: in qua cum conjectatus fuisssem vix videri, ut eundem vita hæc & Chronicon vocare auctorem possent ob discrepantiam in iisdem rebus utriusque operis, stylique differentiam; nunc sisto, & doctissimorum hominum sententiam non improbo; potuisse hanc differentiam ætatis maturioris aut provectoris varietate excusari; non adeò tamen ut Episcopus jam Tudenis Chronicon Lucas, quod ajunt, scripserit, qui diaconum se ad Berengariam id mittens nuncupavit. Annexa est planè huic Vitæ in codice Toletano nostro

70. IV. Translationis S. Isidori Episcopi Hispaniarum primatis historia. Quæ incipit: Que dignè non plures, &c. Quam in iisdem SS. Actis legere est. Hujus tamen, & Vitæ jam laudatæ, quin unus & idem fuerit auctor, vix nobis dubium est; adeò ut nullius horum operum, aut utriusque laus Tudenis nostro sit consignanda. Dispescuntur tamen in hac re expedienda recentiores historici. Vitam Lucæ quidam abnegant, Translationis historiam concedunt, Franciscus Padilla^k, Ægidius Gonzalez Davila^l, Ambrosius Morales^m. Utrumque opus Lucæ nomine signatum voluit Alphonfus Morgudus lib. 1. Hist. Hispal. urbis. cap. 5. & lib. 4. cap. 4.

71. Vidisse hujus historiæ exemplum Salmanticæ in domo S. Mariæ de la Vega canonicorum regularium, idem Davila docet. Manuscriptam superesse in tabulario etiam Legionensis Ecclesiæ, Joannem de Palacios

in catalogo Tudenis Episcoporum docuisse, auctor nobis est Ludovicus Souza in Historia Ordinis S. Dominici regni Portugallie. 1. parte seu libroⁿ: qui addit: precibus Fr. Suarii Gomezii, Dominicanorum illius temporis præfecti provincialis, dedisse Lucam, ut hanc Spartam, quam eidem nuncupavit, ornandam susciperet. Idem scribit in Hagiologio Lusitano xxvii. die Aprilis Georgius Cardosus. Vidit & in bibliotheca Complutensi S. Ildephonsi ab ejus collegii & Univerſitatis magno fundatore D. Francisco Ximeno Zifnerio Toletano antistite, ex S. Isidori Legionensi monasterio descriptum exemplum Ambrosius Morales, uti in præmio secundi historiæ suæ voluminis sub titulo De los libros antiguos, &c. refert.

72. Planè scriptum hoc transfuisse in vernaculam videtur nobis Joannes de Robles in eo libro, qui solet vulgò ei adscribi, Historia de los milagros de S. Isidoro Arzobispo de Sevilla nuncupatus, & anno MDXXV. in lucem editus. Hic alicubi canonicus Legionensis Ecclesiæ, aliàs sacerdos militaris Ordinis S. Jacobi, ac Prior S. Joannis de la Calzada nuncupatur. Lucæ autem, ut jam absolvamus de eo dicere, memoriam antiquis monumentis signatam ab era MCCLXXVII. usque ad MCCLXXX. hoc est ab anno hujus sæculi tricesimo nono usque ad quinquagesimum, reperire se dives hujus supellectilis, quâ Hispanas res locupletavit, Prudentius Sandovalius Tudenis, atque inde Pampilonensis Episcopus, in Tudenis Ecclesiæ historia scriptum reliquit p.

73. Ad B. Ferdinandi III. Regis obitum pertingit quoque ANONYMI cujusdam Historiarum Hispanarum, quæ à Froilanis II. Regis tempore initium ducit, in pluribusque ab historia, quam vocant generalem, Alphonfi Regis X. auspiciis jussuque compilata differt; nec pauca continet quæ alibi frustra quæras. Exemplum hujus ms. ab alio, ut notatum ibi est, Salmanticæ an. MDLXXXVII. desumptum, possedit Matrivi excellentissimus dominus D. Petrus de Guzman olim Marchio Mont-alegrensis & Vill-umbrosanus, Castellæ senatus præses, literatorum Mecenas; de quo ad nos detulit, cum prædictorum notitia, præcipuo amicorum loco ob insignes virtutes nobis semper colendus D. Joannes Lucas Cortesius, toties mihi dictus atque laudatus.

74. Diversa videtur, utpote ab inferioris temporis principio ducta, quam ad hoc tempus Ferdinandi Regis, ut superiore, referimus, historia ANONYMI De rebus Castellæ ac Legionis post obitum Veremundi III. Legionis, usque ad Ferdinandi Regis III. Castellæ, sancti mortem, quam asservari Parisiis in regia bibliotheca docet nos Philippus Labbeus Bibliothecæ suæ Ms. pag. 315.

75. At isto ipso anno, quo B. Ferdinandus in cælum fuit translatus, scilicet sæculi quinquagesimo secundo, vitam cum morte commutasse dicitur VITALIS DE CANELLAS, aliàs CANIELLAS^q, Catalanus gente, Ofsensis Episcopus, vir literatus (ut Michaëlis Molini verbis utar^r) valde præcticus & expertus in foris,

foris, & magnæ auctoritatis jurisconsultus. Interfuit hic bellicis ac politicis expeditionibus Jacobi I. Aragonensium magni Regis, Valentie nempe urbis recuperationi anno MCCXXXVIII. peculiaris ejus fori sive juris formationi, necnon & Concilio Valentino anno MCCXL. celebrato, comitiisque Catalonia & Aragoniæ anno MCCL. in oppido Alcañiz habitis, ut ex Amalibus Aragonensibus Hieronymi Surite^r, Petri Antonii Beuteri historia^s, & Martini Carrilli Catalogo præsulum Aragoniæ regni^t, constat.

76. Huic veluti legislatori suo laudem Aragonenses consignant. Cum enim in comitiis Ofce anno MCCXLVII. celebratis placuisset, ut universum regni Aragoniæ jus, diffusum aliàs & dissipatum, in singula genera cogeretur digerereturque; in fororum collectione ista, quæ publica sanctione decreta fuit, præcipuam operam navavit (utar jam Hieronymi Blancæ verbis ex Aragonensium rerum commentariis doctissimis^u) reverendissimus ille Vitalis Canelis Ofsensis Episcopus, magnæ eruditionis vir, ac in præcis nostris regni sciis valdè versatus; qui præter hoc magni laboris & industrie opus reipublicæ adeò utile & necessarium, librum etiam composuit variastrarum antiquitatum explicatione refertum. Is autem, quia incipit: In excelsis Dei thesauris; vulgò liber In excelsis dictus est; cujus meminit prima observantia, sub titulo De venatoribus. Hæc Blancas. Hieronymi quoque Surite^r judicio gravissimus totius regni auctor fuit in exponendis legibus, quæ Jacobi Regis I. tempore sancitæ primum sunt, lib. 2. Annal. Aragonensium cap. 64.

77. Compilavit ergo, veluti Tribonianus alter, in unum corpus, digessitque per titulos Aragonenses leges, à Suprabienſis vulgò dicti fori tempore promulgatas: sive, ut Blancas alibi ait^x, antiquum jus regni, nequaquam satis artificiosè digestum, generatim composuit. Necnon & glossavit usque ad nonum collectionis librum inclusivè (ait Molinus^y) cum habuisset potestatem à Rege & curia generali Aragonum glossandi & interpretandi dictos foros antiquos non mutatâ sententiâ eorum. Laudat alibi^z Blancas maximam ejus ubertatem & copiam in describendis iis, quæ ad ejus regni leges & mores pertinerent, necnon & alio loco^a: Is enim (ait) & communium legum & antiquitatis nostris hominibus documentum fuit. Editum opus exstat cum titulo: In excelsis Dei thesauris, sive ad foros regni Aragonum commentaria novem libris. Quæ verò De pœnis inibi adjuncta sunt, non ab auctoris manu esse, sed regia auctoritate ab alio quodam addita, vel stylus ipse diversus prodit, Vincentio Blasio in Historiis Aragonensibus observante.

78. Didacus Morlanes Cæsar-augustanus tribuit & nostro leges quasdam seu tabulas legum (Foros vulgò vocavit) Catalanis ab ipso, iisdem Regis Jacobi I. auspiciis ac jussu scriptas, quas se vidisse in schedis exaratas vernaculâ hujus gentis linguâ alicubi retulit, ex eoque Joannes Andreas Ustarozius, regius Aragoniæ chronographus^b. Ministrasse di-

citur Ofsensi Ecclesiæ Episcopus ab anno tricesimo octavo usque ad quinquagesimum secundum hujus sæculi.

79. Catalano jurisconsulto Castellanum, neque eo minùs nobilem, ævoque suo illustrem annectimus jurisconsultum. BERNARDUS is est, quem, sive à patria, sive ab exercito munere, appellant COMPOSTELLANUM. In hac enim metropolitana Ecclesia archidiaconus fuit, quomodo eum vocat Tancredus ille Bononiensis canonicus, qui ad tertium Decretalium compilationem & scholia eodem tempore scripsit, de qua statim dicemus. Diu autem Romæ fuit commoratus: siquidem clarus jam eximiâ juris doctrinâ sub Innocentio III. qui anno MCCXVI. defuit inter mortales esse, usque ad Innocentii IV. tempora, qui MCCXLIII. Petri Apostolicam ascendit cathedram, in eadem urbe, sive continuò sive per intervalla, permanſit. Hujus enim cappellanus & familiaris vulgò audit.

80. Celebratur in paucis ejus nomen inter plures canonici Juris doctores, qui sub Lucio III. Cælestino III. Innocentio III. Honorio III. & Gregorio IX. collegerunt decretales epistolas eorum Pontificum, quorum adepti non sunt etatem compilatores paulò antiquiores Decretorum Burchardus, Ivo, Anselmus Lucensis, Gratianusque. Laudantur enim hujus temporis, de quo loquimur, quinque non minùs collectiones epistolarum decretalium, ante celeberrimam omnium illam, quæ à Gregorio IX. appellatur, Raymondunquæ Barcinonensem auctorem habuit. Has omnes Joannes Andree filius initio glossæ ad easdem decretales^c, & ex parte laudatus nuper Tancredus, in scholiis ad tertiam collectionem^d, dilucidè narraverunt. Quorum brevem notitiam, quæ ad Bernardum nostrum maximè pertinet, nunc dabimus.

81. Prima facta fuit à Bernardo Circapapiensi præposito, Faventino deinde Episcopo: Decretalium nempe usque ad Lucium tertium: Brevarium extravaganium ab auctore appellata. Secundæ post duodecim annos factæ, quæ Cælestini III. epistolas adjunxit, auctor, sive Gilbertus, sive Alanus, sive Joannes Vallenſis fuit Volaterranus. Fecerunt scilicet Gilbertus & Alanus singulas, ex quibus suam formavit, secundam vocatam. Tertiam confecit noster Bernardus ex Regeſtis Innocentii III. eamque Bononienses Romanam compilationem, quòd Romæ facta esset, appellaverunt. Sed offensi Romani (ait ex Joanne Andree & aliis Antonius Augustinus^e) quòd usu judiciorum minùs accepta referret, ab eodem Innocentio impetrarunt, ut Pontificia auctoritate aliqua collectio ederetur. Cui rei Petrus Beneventanus notarius præfectus est anno duodecimo ejusdem Pontificis. Hæc cum tertia collectio audiat, uti præcedens Bernardi; aut hanc prorsus abolitam, aut utramque in unam fuisse coactam, editoris tantum nomine mutato, existimare debemus.

82. Quartæ post quinquennium caussam præbuit Lateranense Concilium, cujus LXXXI. capita, & constitutiones Innocentii alias, ea comprehendit. Has omnes publici juris

ⁱ In Prolegom. tom. 2. tit. Las ayudas, &c. fol. 29.

ⁿ Pag. 45.

^r Lib. 3. cap. 32. 33. 34. & 45.
^s Lib. 2. cap. 41.
^t Casalogo de los Obispos de Huesca pag. 302. simul cum Histor. S. Valent. Cæsar-aug. Episc.

^u Hispan. illustr. tomo 3. pag. 656.

^o Vide Morales in prologo 2. part. tit. De los libros antiguos, &c. Arth. Lobera in Hist. urb. Legionen. cap. 32. fol. 311. & cap. 33. Monachum appellat per eundem D. Didacus Ortiz de Zuniga in Amal. Hispanensib. ad annum MCCLII. num. 17.

^p Ubi de Tudenſi Luca agit. Idem ait Davila in Theatro ejusdem Ecclesiæ.

^x In iisdem commentariis pag. 796.

^y Ubi supra.

^z In iisdem Comment. tit. De magistratus Justitiæ Aragonum dignitate pag. 722.
^a Titulo De optimariis pag. 727.

^q Zurita vocat eum Canelas lib. 2. cap. 64. Beutherus autem malè Canelius.

^r In Repertorio fororum Aragoniæ, verbo Foros.

^c Scilicet ad tit. verbo Gregorius.

^d Ex mss. editis fragmentis huc pertinens Franc. Bosquetus in Notis ad Innocentii III. epist. pag. 48.

^e In præmio ad collectionem decretalium.

^k Hist. Ecclesiæ Hispan. cent. 7. cap. 22.
^l In Theatro Ecclesiæ Hispal. m. Lib. 12. cap. 21.

^b In notitia mss. quibus usus fuit in Notis ad coronationes Regum Aragoniæ.

Primus fecit literatorum Phoenix Antonius Augustinus, Gregorio XIII. nuncupatas, additis ad primam Notis. Quintam verò, quæ Honorii III. constitutiones habet, Tancredumque Bononiensem archidiaconum sortita fuit auctorem, ejusdem Joannis Andree testimonio, Innocentius Cironius Tolofanus canonicus, & Academiæ Cancellarius, è codice Albienfis bibliothecæ desumptam publicavit. Quibus omnibus lumina obstruxit Gregoriana vulgaris Decretalium collectio, quâ nunc utimur. Nec tamen absque maxima utilitate in his antiquis studium poni, qui Raymundo Barcinonensi fontes fuere, integrioresque auctorum suorum sanctiones retinent, Augustinus idem nos docuit. His necessariò premissis, ulteriorane obscura sint, opera Bernardi jam proponimus.

g Exstat inter Chroni opera Tolosæ MDCLV.
h De Collectionum hancum historia eruditè ac plene commentatus fuit decus Hispaniæ nostre jurisconsultorum D. Emmanuel Gonzalez Tellez in Apparatu ad Decretales, de origine ac progressu Juris canonici.

83. I. *Scholia in secundam collectionem Decretalium*. Joannis Wallensis, aut Guallensis nempe. Constat de his ex Ant. Augustini, qui sequutus est Joannem Andream, his quæ sequuntur verbis: *Sed & Hugo Ferrariensis Episcopus ab Innocentio III. sepe relatus* (in epistolis ejus intelligo) *& Bernardus major Compostellanus archidiaconus, hujus collectionis interpretes fuere*. hoc est, expositores sive scholiastæ. Immo & in primam quoque collectionem, ut ex eodem Joanne Andream ad proœmium *Speculi* Guilielmi Durandi habemus. Sed legerat (ait) *duas primas compilationes, & apostillas dederat super illis*.

84. II. *Collectio Decretalium, quæ Tertie, sive Romane*, nuncupationem obtinuit. Hæc si ea est quam sub *Tertie* titulo Ant. Augustinus edi curavit, subtrahendum inde voluit Pontifex nostri nomen unâ cum iis, quæ invidiam Romanis civibus, ut inusitata, fecisse monuimus supra; cum in præfatione hic Pontifex *Magistro P.* (hoc est, Petro Beneventano) *subdiacono & notario suo laboris meritum laudemque consignet*. Deficit autem in *tertia* ista collectione titulus *De summa Trinitate*, qui supplendus est, cum epigraphe totius operis à Bernardo usurpata, ex ms. cod. Nicolai Fabri apud eundem Antonium Augustinum. Inscriptio hæc est: *In nomine Domini & individue Trinitatis incipit Breviarium Decretalium omnium prope Innocentii Tertii per Bernardum Compostellanum canonicum fideliter compositum*. Tacuit diu noster post hæc edita, usque dum facta jussu Gregorii IX. circa annum MCCXXX. novissimâ, quæ omnes alias pessum dedit, collectione Decretalium quinque libris comprehensa, ille cum aliis pluribus interpretationis earum sese muneri accinxit, jussuque Innocentii IV. munitus edidit.

i Pag. 72x.

85. III. *Lecturam auream* (uti editio præfert) *super primum librum Decretalium*. quæ in publicum venit primum cum apostillis Antonii de Crevant abbatis S. Leonardi de Ferrariis, MDXVI. in 4°. typis Bertoldi de Rembolt. Accedit huic editioni, quæ locum tacuit,

86. IV. *Breviarium Juris canonici*. Incipit: *Quor modis*. & invenitur ms. in bibliotheca Barberina Romæ. Gesnerus, Possëvinus, alii.

87. V. *Casus super Decretales libris v. Argentorati MCDXCVIII.* uti est in indice scriptorum Juris, & confirmat Venerus, Gesnerusque. Fortè idem opus cum sequenti.

88. VI. *Super Decretalium libros v. Norimbergæ MCDXCIII.* Utrumque, & hunc & superiorem commentarium, tribuunt Bernardo nostro Possëvinus & Gernerusque.

89. VII. *Apparatum in Decretales*. Eifengreino, Ciaconio, Venero, testibus. Ms. servatur in bibliotheca S. Justinæ Patavii, uti refert Thomafinus in *Biblioth.* ms. Patavina.

90. VIII. *Summam questionum ex Decretalibus*. Ms. in bibliotheca Ecclesiæ Toletanæ. Nisi idem sit opus cum aliquo ex superioribus.

91. IX. *Notabilia novæ compilationis Decretalium Gregorii IX. & in diffinitiones rubricarum à Gofredo compositas*. In membranis apud Antonium Augustinum, ut constat ex ejus librorum catalogo. Necnon &

92. X. *Apostillas in Codicem & Digestum*. Has esse in bibliotheca Ecclesiæ B. Mariæ Carnotensis affirmat Labbeus.

Diversus omnino est BERNARDUS thesaurarius Compostellanus, de quo Ambrosius Morales hæc ait, ad Regis Veremundi II. quoddam diploma ex eo desumptum præmonitione: *Compostellani Archiepiscopi librum habent manuscriptum, (inquit) qui eis simul cum dignitate traditur; librum, in quo transcripta sunt, tum summorum Pontificum, tum etiam præcorum Regum diplomata sanctæ eidem Ecclesiæ olim concessa. Hunc librum concessit Bernardus ejusdem Ecclesiæ, ut vocant, thesaurarius, anno Domini millesimo centesimo vicesimo nono. quod in præfatione ipsemet ostendit Bernardus*. Certè nos hæc una impedit affixi temporis nota, quominus ad nostrum Bernardum hanc laudem derivemus. Quem obiisse diem suum, cum ad interpretationem capitis: *Super hoc De renunciatione* in Decretalibus Gregorianis, quod quintum est noni tituli, devenisset, Antonius idem Crevant, qui apostillas ad ejus in lib. I. Decretal. lecturam fecit, à nonneme se audivisse in literas retulit. Nescimus autem quò respexerit Conradus Gesnerus, ex eoque Possëvinus, admonentes Bernardum hunc à quibusdam Græcum appellari.

93. *Æqualis tempore, ac in studiis atque doctrinæ prærogativa omnino similis, fuit Bernardo Compostellano Hispanus alter, JOANNES DE DEO nuncupatus* (*Speculator Joannem de deo gratia singulariter vocat*) in Italia & gymnasio Bononiensi, ut videbimus, Decretorum doctor & professor, qui canonicum se Isbolensem & magistrum ipse appellat. Crederem editionibus potuisse accidere, ut pro Hispalensi prævaluisset Isbolensis, si non de eo tempore ageretur, quo nondum civitas Hispalensis in Christianorum potestatem venerat. Hunc etiam eundem esse existimarem cum Joanne Hispano, qui inter veterum collectionum epistolarum Decretalium glossatores seu scholiastas laudatur à Joanne Andree in proœmio Gregorianæ; nisi Guilielmus Durandus in proœmio *Speculi* Joannem

r In Enchiridio tempor. Hispano.
s In epit. Biblioth.

m In Apparatu.
n In Catalogo test. veter.
o In Vita Pontif. in Innocent. IV.
p Ubi supra.

q Pluteo 18. num. 4.

r Inter mss. Latinos.

s In Biblioth. libror. mss. pag. 74.

t Tomo 4. Hist. illust. pag. 33. & in editione S. Marcyris Eulogii operum.

u In proœmio Speculi.

nem Hispanum à Joanne de Deo clarissimè distinxisset. Multa quidem is in literas retulit, morem aliorum sequutus, qui de Jure canonico bene mereri cuperent. Sed latent in schedis major eorum pars; immo, nisi fallor, omnia alia opera, præter unum, quod diversimodè appellari solet, sub titulo isto in lucem prodit:

94. I. *Cavillationes, seu doctrina Advocatorum partium, & Assessorum*, unâ cum Guilielmi Durandi, nuncupati ab opere *Speculatoris*, Episcopi Mimatensis, *Speculo*, Venetiis anno MDLXVI. volumine tertio. Opus hoc *Cavillationum* à quibusdam legum doctoribus olim, ut ipse ait, verè ab Huberto de Bovio inceptum, hoc initio: *Quia pietas paterni nominis*, ut Joannes Andream memorat, valdè tamen confusum, ac verè chaos, ampliavit noster, ordinavit, ac suum fecit. *Summam cavillationum* vocat Bergomensis. In bibliotheca Vaticanæ ms. codice correctio audit *cavillationum Huberti de Bovio*. In hujus operis nuncupatoria ad G. S. R. E. Cardinalem epistola refert se alia quædam elucubrâsse auctor, quæ nos dabimus eo ordine quo ille usus fuit in iis memorandis, suarum lucubrationum optimus testis.

x In proœmio.
y In addit. ad proœmium Speculi.

95. II. *Apparatus Decretorum*
96. III. *Breviarium Decretorum*. Bergomensis *Tabulam Decreti* appellare videtur. *Joannes de Deo super Decreta*, erat inter libros, quos secum portabat Benedictus Papa XIII. appellatus, ut est in eorum catalogo in schedis à me viso.

97. IV. *Liber Pastoralis*.
98. V. *Liber Dispensationum*. Ms. exstat ram in Vaticanis libris num. 5066. quàm in Palatinis eidem bibliothecæ adjunctis, num. 802. Fuitque in Antonii Augustini

99. VI. *Summa sub certis casibus Decretalium*. In ejusdem Antonii Augustini exstitit, nuncupata, ut videtur, *Casus in collectionem Decretalium Gregorii IX.* Cujus præfationis initium est: *Ad honorem summe Trinitatis*. Bergomensis appellat fortè *Tabulam Decretalium*.

100. VII. *Liber Judicium*. Joannes Andream ad proœmium *Speculi*, *Judicium* appellat. Bergomensis, *Summam Judicium*.

101. VIII. *Notabilia cum summis super titulis Decretalium & Decretorum*.

102. IX. *Chronica*. De quo opere nusquam alibi mentio.

103. X. *Apparatus metricus super arbore Decretorum*.

Intelligo arborem consanguinitatis, quæ inserta legitur post cap. *Primo gradu*. VII. 35. q. 5. Hanc commentario illustrare conatus Joannes Andream, sic de eo ait: *Initio circa lecturam arboris diversis olim diversum modum tenentibus, Joannes de Deo Hispanus post illos lecturæ illius arboris novum modum assumens, per suas metricas regulas ipsius intellectum nisus fuit aperire. Sed propter multitudinem regularum, & versuum obscuritatem, aliquibus notum ignotum, & aliis ignotum ignotius reddidit. Hæc ille. Romæ in Palatina Vaticanæ bibliothecæ accessione num. 666. Joannes Andream hæc glos-*

sa est super lecturam arboris Joannis de Deo. 104. XI. *Liber distinctionum*. De quo nil ultra scio.

105. XII. *Commentum super Novellis Decretalium*.

106. XIII. *Liber Pœnitentiarius de cautela simplicium sacerdotum* ms. in 4°. asservatur in bibliotheca canonicorum Lateran. S. Joannis in Viridario urbis Patavinæ, Thomafino teste. Initio libri scriptum est in codice alio D. Ferronii canonici Carnotensis: *Ad honorem summe Trinitatis & individue unitatis Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & B. Virginis, & omnium angelorum, & omnium Sanctorum, & præcipuè B. Vincentii, & ad honorem & gloriam venerabilium patrum Episcopi & capituli urbis Bononiensis, & ad utilitatem universi studii, & ad honorem Romanæ Ecclesiæ, & ejus venerabilis præsulis Innocentii IV. Magistrum se vocat, librum ad Episcopum & capitulum dirigens: doctorem, canonicum Decretorum, & servum eorum se appellat. Et in fine absolutum à se opus ait sub ann. Domini MCCXLVII. Indiæ. v. v. Kal. Novembris. Quædam excerpta ex hoc libro edidit Jacobus Petitus Gallus ad calcem tomi 2. *Pœnitentiæ Theodori Cantuariensis Episcopi*.*

z In Biblioth. Patav. mss. pag. 31.

107. XIV. *Liber questionum*. *Quem nuper* (inquit) *edidi ad exercitium magistrorum*. Hucusque librorum Joannis, quorum ipse in hac epistola meminit, elenchus. Laudantur verò aliunde alii, videlicet:

108. XV. *Concordantia Decreti & Decretalium*. Meminit Bergomensis, nisi idem opus sit cum aliquo ex superioribus.

109. XVI. *Additiones ad summam Huguitioni*. Exstat inter libros mss. Vaticanos numero 2280.

a Hugutio lego.

110. XVII. *Catalogus hereticorum*. Similiter in Vaticana bibliotheca num. 4896.

111. Habeo penes me mss. schedas Alphonsi Ciaconii Dominicani, è suis scriptis sat noti, ad Bibliothecam, quam preparabat, universalem, in quibus asservari affirmat in bibliotheca Ferdinandi Coloni, Christophori Magni Coloni filii, quæ nunc est Hispalensis Ecclesiæ, Joannis de Deo Hispani Ulyssippontensis Juris Decretorum doctoris *librum primum de variis Juris Pontificii materiis*. qui si cum nostro idem est, ut suspicari pronum, è Lusitanæ primaria urbe is oriundus fuerit.

112. *Summa moralis* ejusdem in eadem quoque bibliotheca asservatur ms. sed anno MCCXLVII. in charta pergamena.

113. Occasione autem duorum istorum Juris canonici interpretum & illustratorum, Bernardi Compostellani & Joannis de Deo, quodè nil præter dicta novimus; recenseri hoc in albo digni sunt ejusdem temporis PETRUS, & JOANNES, & VINCENTIUS, Hispani omnes, absque ullo cognomine literis consignati, ut ferè solet inter externos usu venire, patriæ subrogato nomine, ut subveniant difficultati pronunciandi, aut memoriâ retinendi familiarum cognomenta. Joannis & Petri Hispanorum Joannes Andream meminit; cujus Joannis Hisp. *Summa super Decretales* in bibliotheca Vaticana num. 2343. asservatur.

b Addit. ad proœmium Speculi.

Fuit

fuit & in bibliotheca Comitum Olivariensis Joannes super Decretum.

114. Petrum laudat idem Joannes Andree his verbis de Vincentio loquens, uno ex antiquis his glossatoribus: *Ait quod hæc ultima opinio, quæ fuit P. Hisp. quem vocat de Corbolio, sibi non placet: quem Ostiensis vocat P. de Bolio vel de Borliato.* Hæc Joannes Andree.

115. Vincentium Antonius Augustinus inter ceteros glossatores, ad Gregorium XIII. Papam super Decretalium collectionibus præfatus, appellat.

116. Anno hujus sæculi sexagesimo nono scriptus fuisse dicitur, Bernardi Britti Cisterciensis, *Monarchiæ Lusitanæ* auctoris in prolegomenis testimonio, liber quidam Latine scriptus, cujus auctor latet deficiente principio, *De rebus in Portugallia gestis, Gotiborum excidio, & Christianorum sub dominatione Maurorum vivendi forma.* Acephalum opus, quæ sanum est, ita incipere ait: *Divisiones utriusque gentis.* Finem verò sic habere: *expulsi funditus interiere.* De quo opere unâ cum Laimundi, Menegaldi, Petri Alladii, aliis, exstare scilicet in Alcobaziensi monasterio, ab eodem Britto rogati, testimonium dixere ii, quorum in prolegomenis laudatæ *Monarchiæ* mentio fit, & attestationes exhibentur. Nos de invisibilibus hætenus censere abstinemus.

117. Celebratur inter Dominicani ordinis illustratores a quædam epistola sanctitate & miraculis eximii viri ÆGIDI, vulgò GIL, Lusitani, prius magi ac diabolo addicti, deinde pœnitentis, atque in Ordine Prædicatorum fulgentissimi omnium virtutum luminis, ac de diabolo gloriosi triumphatoris; quæ ad Humbertum Magistrum Ordinis Generalem scripsit res gestas quorundam Dei fervorum cœnobii sui Scalabitani, sive Santarenensis, in quo tandem vitam brevem cum æterna vita commutavit anno hujus sæculi, ut dicitur, septuagesimo quinto. Cujus vita exstat ab Andrea Refendio V. C. descripta, & Parisiis edita.

118. Celebratur quoque alius Vitæ Ægidii descriptor JOANNES PORT-ALEGRENSIS, ita dictus a patria (Episcopalis urbs est in Portugallia regno *Port-alegre*) atque ejusdem temporis, *De conversione B. Ægidii* inscriptæ, & à Dominicanis, quorum sodalis fuit, laudatæ.

119. Ejusdem instituti sodalis Fr. PETRUS FERDINANDI, sive FERNANDEZ, Gallæcus, inter fratres a puero persanctè vixit, ac pluribus locis professor fuit, tandemque è Zamorensi cœnobio ad superos abiit. Hic S. P. *Dominici Vitam* diligentia non mediocri adhibita compilavit. *Legendam* vocat Antonius Senensis, quæ incipit: *P. Dominicus adhuc puerulus.* Scripsit quoque, ut idem Senensis ait, *Chronicam ordinis, incipiendo à patre Dominico, usque ad Vitam Generalis Magistri ordinis Humberti.* Floruisseque hunc notat circa annum MCCLXX. Aliis placet & obiisse eum sæculi quinquagesimo nono.

120. Cœvus his & parenti Dominico fuit Fr. THOMAS DE TEMPLO, utpote ejusdem san-

cti Patriarchæ socius, qui scripsisse librum refertur *De Rosario B. Virginis*, obiisseque ann. MCCLX. h.

121. Laudatur etiam ejusdem instituti horum temporum sodalis BARTHOLOMÆUS quidam, *vir non invidiosus* (ut verbis Antonii Senensis laudem) & *concionator non vulgaris; ea autem ratione etiam venerandus, quod minus doctus & sufficientibus compatiens, & se illis quodammodo debitorem cogitans, scripsit Summam quandam grammaticalem in eorum gratiam. Plura ejus (inquit) non vidi. Claruit circa ann. Dom. MCCLXV. ex Jacobo de Suzato in Chronico Ordinis.* Unde Fernandez, Plodius, Altamura, hausere.

122. Circa hæc tempora nascentis etiam familiæ sacre Mercenariorum, qui captivos ex instituto vitæ redimunt, quartus à S. Petro Nolasco Magister erat Generalis, anno MCCLXII. creatus, F. PETRUS DE AMERIO, ex Catalano equite ad hanc militiam ab eodem Petro admissus, prudentia & sanctitate vir eximia, regulæque observantiâ, quantumvis non valdè literis exercitatus. Reliquit tamen fratribus possidendos tractatus aliquot, linguâ gentis vernaculâ, ut credimus: nempe

123. *De differentia ætatum, ac de eo quod unicuique convenit.*

124. *De differentia vestimentorum, super duo patrum loca, S. Gregorii alterum, quod scilicet pro sola vana gloria vestimentorum pretiositas queritur, & S. Bernardi alterum; quod nempe exterior superfluitas interioris vanitatis indicium est.*

Videatur Petrus Zumel in catalogo Magistrorum Generalium hujus sui Ordinis, Petrus Ramon in historia, Marcus Salmeron in monumentis ejusdem.

125. ALVARUS DE LURIA ET MENDOZA, miles ordinis de Calatrava, jubente Jacobo Aragoniæ Rege, cujus per hos dies maxima fuit atque incluta propter virtutem bellicam ac res fortiter gestas toto orbe terrarum fama, constitutiones formavit equitibus sive ordini S. Mariæ de Montesa in regno Valentia, ab eodem Rege instituto sub Cisterciensium regula. Carolus Vischius in *Bibliotheca Cisterciensi*, Haubertus Miræus in *Scriptoribus Ecclesiasticis*.

CAPUT IV.

De S. RAYMUNDO DE PENYA-FORT ordinis Prædicatorum, ejusque egregiis erga Ecclesiam gentemque nostram factis. *Compilationem sextam, sive Gregorianam, Decretalium, ejus esse. Item Summam Raymundinam, cujus Summæ Summula quædam versibus barbaris Adami cujusdam exstat. Pugionem fidei adversus Judæos non hujus, sed Raymundi Martini esse. De Jacobo I. Aragoniæ Regis gestarum rerum ab eodem conscripta historia, Provinciali sermone; coævi que ejus ZEIT ABU-ZEIT, sive VINCENTII Ex-regis Valentini, & ex Mauro Christiani, quodam opere. De ANONYMO Cataloniæ Principatus historico ms. De duobus poetis Valentinis, Mossen JORDI, & Mossen FEBRER, quorum*

h. Ant. Senens. Anton. Fernandez, & ceteri Dominican.

i De script. Eccles. auctores. k Marfilii & Hüberti equalium. Vide Tabulam vi. Januarii pag. 89. l De script. Eccles. cap. 48. m Rosveidus apud Bollandum infra. n Post plures de hoc loquentes vide Domenec De sanctis Cataloniæ lib. 2. fol. 24.

rum priorem imitatus fuit Franciscus Petrarca.

126. ILLUXIT eodem tempore non modo Hispaniarum, sed & universali Ecclesiæ fulgentissimis sanctissimæ vitæ atque inclutæ doctrinæ radiis S. RAYMUNDUS cognomine DE PENYA-FORT, Catalanus, Barcinone, ut noviores contendunt; sed priorum ac simpliciorum affirmatione ex loco diocesis quodam *Penya-fort* nomine ortus (Provincialem Henricus Gandavensis perperam asseruit: unde & quidam auctor m Gallicum *Robesfort*, tamquam gentilitium, cognomen attribuit) majoremque suorum originem ad principalem illius provincie familiam, quod nonnullis pro comperto est n, referens.

127. Coluit is mores simul atque literas ea intentione animi, ut virum, in quem aliquando evasurus erat, immaturam adhuc ætatem agens jam promitteret. Viginti natus annos philosophum in patria explicuit. Sed cum ad studia sacrorum Ecclesiæ canonum totus propenderet, Bononiam se contulit, ibique intra breve tempus è discipulo in professorem laurea doctorali ornatum, eumque totius gymnasii primarium, ascendit. Evocatus inde Barcinonem à Berengario hujus urbis Episcopo, viri famâ commoto, sacerdotium, simulque præposituram Ecclesiæ cathedralis adeptus fuit. Desiderio tamen aliquantò majoris perfectionis impulsus, non diu postea sodalibus Prædicatoribus S. Patris Dominici affectis, annum quintum super quadragesimo in ætate numerans, se comitem dedit. Quæ sui renunciatione facilius apparuit Jacobo Regi hujus nominis primo ante alios dignus, cui secreta conscientia regis, sic ingentibus plerumque negotiorum momentis, veluti nexibus quibusdam implicatæ, referaret.

128. Quo tempore Deiparæ Virginis auspiciis intimationeque auctor fuit magnanimo ac religiosissimo Regi, ut redimendis à servitute Sarracenorum Christianis jure belli, quod apud nos ferè continuo gerebatur, factis mancipiis, sub sanctissimi viri Petri à Nolasco Galli administratione sacrum institueret Ordinem, qui ex militari antiquo munere, pietatis etiam huc operæ additò, in Mercenariorum, ut nunc vocamus, sodalitate, Deo sacrorum hominum dignitate virisque, maxime in Hispaniis, florentem, non diu postea deflexit, eique sub regulæ S. Augustini forma constitutiones observandas composuit. Quo ferè tempore Jacobus Rex anno sæculi xxix. o in Balearum insularum maximam, ut inde propulsaret Maurorum tyrannidem, navigaturus, vix se victoriæ compotem fieri posse credidit absque præsentis Raymundi precibus. Et voto quidem Rex non excedit, cum hostium & insulæ sit potitus.

129. Sed majori adhuc celebritate nominis inde venit factus Raymundus. Nam, quominus Jacobum obsidioni Majoricæ urbis herentem, de concubinato autem crimine diu atque frustra monitum, fugere posset, indicto ubique ne quis eum navigio transverheret, impeditus, pallium dorso maris exten-

o Surita lib. 3. cap. 4.

sum, cujus partem baculo in carbasi adaptavit formam, ingressus, eaq; fide quæ in Petro etiam Apostolorum principe titubaverat, sustentatus, brevi tempore ad Barcinonense litus appulit, ingenti stupore omnium, præcipueque Jacobi, quem certiore de re factum, miraculi conscientia conversionem vitæ in melius, quod sanè debuit, condonasse ajunt.

130. Abreptus hinc in Romanam curiam, vocanti Gregorio IX. Pontifici à capelle ministerio, quod honorificentissimum fuit ea ætate, sacreque Rotæ Auditorum, sive universarum totius orbis catholici Ecclesiasticarum litium delegatorum judicum muneri equale munus, & indulgentiæ supplicibus postulantis veniæ delictorum nonnisi apud sedem Petri laxandorum minister, (*pœnitentiarium* vocamus) fuit. A quo Pontifice oblatum sibi Tarraconensem, necnon, ut ab aliis proditum legitur, Bracarensem quoque Archiepiscopatus, atque inde Barcinonensem Episcopatum, constantissimè recusavit. Profectus verò inde in patriam impellentibus medicis, quò sanitati non parum afflictæ nativi aëris fomento suppetias iret, concursantium & hic negotiorum, & hominum, à Roma usque ipsa remissorum, multitudinem adeò non evitare potuit, ut, ajente quodam antiquo auctore, Barcinonensis urbs altera Roma videretur. Lucanus similiter dixit lib. 5. *Pbarsalie:*

Illic Roma fuit. *Vejosque habitante Camillo*

131. Denuò tamen relinquere patrium solum, diuque peregrinari opus habuit, eo quòd anno MCCXXXVIII. fato functi Jordani Generalis Prædicatorum magistri locum suscipere fuit jussus; cui tamen dignitati post biennium renunciavit. Acceptum item nostro referri debere ait Marfilium sodalis & suppar (de quo postea) quòd Thomæ Aquinati doctori angelico *Summam* scribendi adversus gentes, atque Jacobo Regi, ut Aragoniæ ditionem Inquisitores à Romana curia impetrati, ab oculis fidei hostibus sartam testam fervarent, auctor fuit. Mira de ejus abstinentia, & patientia corporis, fidelium à Deo averforum ac infidelium Dei hostium compassione, religionis zelo, sive, ut Synodi Tarraconensis ad Nicolaum Papam Gregorii successorem epistolæ verbis utar, *humilitate in corde, dulcedine in sermone, strenuitate in opere, fervore in charitate, in orationibus vigilantia, in consiliis prudentia, in moribus disciplina, referuntur.*

132. Contigit magno tandem feni desideratissimum ad superos transitus sexto die Januarii anni MCCLXXV. exsequias ejus celebrantibus ante alios Jacobo Aragoniæ, filioque ejus item Jacobo, Alphonsoque, Castellæ Regibus, Jolantaque hujus conjugæ, ac Ferdinando germano fratre. Viventis verò sanctitatem ea miraculorum à Deo Opt. Max. ejus suffragiis per tria ferè sæcula obtentorum confirmavit & commendavit legitimis documentis gliscens fama, ut à Clemente VIII. Pontifice Maximo, referente, quod tunc in more fuit, Francisco Peña viro clarissimo S. Ro.

c Glossa Er- go Ecclesia ad cap. Liberar. De resist. spol.

d Vide Mariæta lib. 12. 53. Hisp. cap. 34. & 56.

e Vide Bibliotheca poster. partem in Ant. Refendio, Ant. Senensem in Chron. ord. pag. 123.

f In Biblioth. Ord. Prædic. pag. 193.

g Mariæta lib. 12. 53. Hisp. cap. 34. Seraph. Razzi 1. parte fol. 60.

S. Rotæ Auditore xxix. Aprilis die hujus, quod vivimus, sæculi, Sanctorum catalogo adscribi, universæque jam solidè invocandus proponi Ecclesiæ, jure meritoque sit consequutus. Jacet, coliturque sepultus in divæ Catharinæ Barcinonensium Dominicanorum domo, quamplurimum mirabilium auctor; in quibus non pauci numerantur mortui vitæ restituti.

133. Res ejus gestas literis commiserit ex antiquis fereque æqualibus Petrus, quem laudavimus, Marsilius in Vita Jacobi Regis r, Humbertus Ordin. Præd. Gener. Magister in Chronico ms. peculiaribusque commentariis Nicolaus Eymericus, Bernardus Guido, Jacobus de S. Joanne, qui in schedis apud domesticos latent, passimque recentiores historici, quos plena manu dant Joannes Tamajus q, Antonius Vincentius Dominicus, & qui *Acta Sanctorum* nunc Antuerpiæ magna cum laude pietatis eruditionisque profequuntur r. Elegantissimum ejusdem sancti viri elogium lege sis in historiæ Latinæ Jacobi I. Aragoniæ Regis à Bernardino Gomezio Miedes scripta lib. 19.

134. Sed ride mecum lector cujusdam Danielis Keiseri jurisconsulti Germani putidum, vixque dignum qui ab incuria aut negligentia excusetur, errorem, Raymundum nostrum confundentis cum illo Parisiensi doctore, qui è feretro caput extollens anno, ut ait, MLXXXVI. deque sua damnatione præfentes monens, occasione vitæ in melius convertendæ Brunoni dedit Cartusianorum Patriarchæ. Hoc ille scriptum reliquit in opusculo, *Historia juris civilis, feudalis, canonici* &c. inscripto, Coburgique edito MDCLXIII. in 4°. s Dedimus latiusculè summa capita, præcipuaque vitæ Raymundi, ut aliquantò tardius à singularis erga studia, maximè Ecclesiastica, meriti viro disceremus. Hic enim fuit Raymundus, cujus unice operæ, jussu accedente Pontificio, debemus

135. *Compilationem* (post plures alias, de quibus in Bernardo Compottellano egimus, ultimam) *Decretalium Gregorii Papæ IX.* quinque divisam libris, in cujus præambula scholaribus Bononiæ (aliàs *Parisiis* & *Bononiæ* est) commorantibus epistola, Fr. Raymundum, ait Gregorius, cappellanum & Pœnitentiarium suum illas in unum volumen refecatis superfluis redegisse, atque ejusdem Gregorii alias, quibus priora quædam dubia declararentur, adjecisse. Cui rei etiam testimonium perhibent Petrus Marsilius t, Henricus Gandavenis u, & Joannes Andræ x, Raymundo æquales, & quotquot in hanc compilationem scholia moliti sunt y.

136. Alterum opus est, quod Raymundo debemus, planè novum, nec ulli ante eum eâ formâ tentatum,

Summam, dictam ab auctore *Raymundinam*. aphorismorum nempe moralium, pœnitentibus & pœnitentiæ sacramentum administrantibus valdè necessariam, ut Henricus inquit à Gandavo: *quæ modò tam vulgata est (inquit) ut à nemine ignoretur*, Hujus &

meminit Guido Perpinianensis in *Summa heresum* z, S. Antoninus, Leander Albertus, alii. Annumeratam vidimus hanc libris, quos vehebat secum Benedictus Papa XIII. dictus, *Summam magistri Raymundi de Peñafort* inscriptam in bibliotheca Barberinæ antiqua scheda. Prodiit in lucem, quæ aliàs *septem sacramentorum Ecclesiæ* audiebat, cum titulo *Summæ de pœnitentiâ & matrimonio*, ac Notis Joannis de Friburgo ejusdem ordinis Prædicatorum sodalis, Romæ apud Tallinum MDCH. in folio. Audio de editionibus etiam Bononiensi MDCXIII. Romanaque altera MDCXIX. in folio.

137. Ejus autem quoddam specimen dedit, ante quam Summa ederetur integra auctoris, is qui ex ea Summulam seu compendium confecit, Adamus quidam frater, ejusdem forsitan instituti Prædicatorum, atque hanc quidem versibus barbaris, quæ incipit:

*Summula de Summa Raymundi prodiit ista.
Dogmata multorum conjunximus huic manifesta,
Scriptorum spurios versus facili cumulant
Eloquio textos, & in apta sede locantes.
Ingenio pueris tardo, quos cura studendi
Non stimulat &c.*

Edidit hanc Colonia Henricus Kentel anno MDII. in 4°. Quam à se enucleatam scientificis, ut dicitur, glossis M. Joannes Chapius Venetæ cuidam officinæ anno MDLXIX. in 8°. iterum edendam commisit. Ms. Raymundi *Summam quando pœnitens remitti debeat ad superiorem*, in bibliotheca Thuani Parisiis extare Labbeus prodit a. Item sæpius repetita in libraria supellectile mss. librorum, qui ex Ambrosiana serenissimi Archiducis Oenipontani bibliotheca Viennam transportati sunt ad Cæsaream, teste Lambecio lib. 2. *De bibliotheca Vindobonensi* b. Summam autem *De casibus conscientie* diversam credidit Antonius Senensis à Summa *De pœnitentiâ & sponsalibus*: quem sequitur Antonius Fernandez. Hæc duo aliis notiora nostri opera. Sed &

138. *Dubitabilia cum responsionibus ad quedam capita missa ad Pontificem* (consultationes intelligo Gregorio IX. roganti directas) fuisse novimus inter libros membranaceos Antonii Augustini Archiepiscopi Tarracensis: & hunc ducentorum annorum tunc præferre antiquitatem docet ejus catalogus.

Laudatur quoque ejusdem Raymundi 139. *De duello & bello* liber à Gesnero, Possévino, Alphonso Ciaconio, Marieta, Antonio Senensi, Fernandez, aliisque.

140. *Constitutiones Ordinis sui fratrum Prædicatorum* in meliorem formam rededit.

141. *Epistolam* item scripsit Bononiæ anno MCCXXXIV. ad Petrum Nolasco primum Magistrum Generalem Ordinis Deiparæ Virginis de Mercede, pietate, humilitate, ac eruditione refertam, quâ desuadet eum hujus muneris renunciationem quam Raymundi ipsius exemplo invitatus meditabatur. Hanc ex archivo Barcinonensis cenobii Dominicanorum habitam publicavit Stephanus

z In fine utrum Judæi sint inducendi ad jurandum.

a In Biblioth. mss. libror. pag. 52.

b Pag. 812. & 813.

c Cap. 2. fol. 66.

Corbera in *Vita Dom. Mariæ Cervellon*, five *Mariæ de Socos* c.

142. Temerè autem Raymundo nostro *Pugio fidei adversus Judæos*, qui Raymundi Martini est, attributus alicubi refertur, ex eo quòd ipse auctor fuerit Raymundo Martini ut opus id conscriberet, promotorque & adjutor operis, pro eo, quo flagrabat, zelo fidei, hostes Judæos & Sarracenos disputationibus coram, librisque per viros utriusque harum linguarum gnaros, in castris suis oppugnandi. Philippus Jacobus Maufacus in prolegomenis ad *Pugionem* cum Josephi de Voisins observationibus Parisiis anno MDCLI. editum de hoc monuit.

143. Altero anno post eum, qui fatalis S. Raymundo fuit, scilicet septuagesimo sexto, mors contigit Jacobi Regis. JACOBUS primus hujus nominis, Aragoniæ regni hæreditatem à Petro genitore, Valentiaæ autem & Balearium insularum regna vi & armis adeptus, sexaginta trium annorum imperium fortissimè, nec minus feliciter justèque, administravit, expugnator urbium, tricies Maurorum in acie victor, decore vultus & corporis, regiisque omnibus virtutibus dignus in quem, si eligendus dominator esset, vota omnium conspirarent, anno hujus sæculi decimo tertio amisit patrem, inauguratusque imperio fuit, vicefimo nono Balearium majorem insulam, tricesimo octavo Valentiam, principem sui regni urbem, post ejusdem alias, expugnavit; demumque gloriosissimus omnium decessorum, isto, quem diximus, in eadem Valentia urbe decessit anno, qui ætatis septuagesimus tertius, regni autem sexagesimus secundus fuit. De cujus rebus gestis nihil ulterius nos, quibus integra historicorum commentaria transcribere neque animus neque institutum est.

144. Exstant sanè singulares de hoc Rege historiæ, Petri Marsilii, qui ævo ei æqualis vixit, Bernardique Gomezii Miedes Albaracinensis, præterito sæculo Episcopi, satis locupletes. At, quod caput est, ac nostra interest, elucubravit ipse Jacobus Rex vernaculâ gentis, hoc est Provinciali, ut vocant, linguâ (que tam in Cataloniæ, quam in Valentia, necnon in Montis-Pesulani, unde Maria fuit Regis mater, ditionibus in usu fuit) rerum tempore suo gestarum historiam. Nec audiendi sunt qui non ab ipso Rege, sed jussu ejus, eòve res, uti gestæ fuerant, suggerente, formatam conjectantur. Prodiit ea Valentia cum hac vernacula inscriptione, quam retinere placuit, venerationem ut habeamus antiquitati:

Chronica ò commentari del gloriosissim e invictissim Rey en Jacme Rey d' Aragò, de Mallorques, e de Valencia, Compte de Barcelona, e de Urgell, e de Munt-peiller, feita, escrita per aquell en sa lengua natural, e treita del archiu del molt magnificb Rational de la insigne ciutat de Valencia, hon stava custodida. Valentia apud viduam Joannis Mey MDLVII. in folio. Idem Cæsar Julius fecit & alii principes, idem Ptolemeus, Lagi filius, Alexandri Macedonis res gestas, quibus ipse interfuerat, jam Ægypti Rex memorans, in quo, ut Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

Arrianus ait d, turpius mendacium fuisset quam in alio quopiam.

145. Quare huic Jacobi historiæ non minor quam Cæsaris commentariis ab omnibus his, qui Aragonensium rerum commentaria scripsere, adhiberi fides solet. De qua Gomezius nuper laudatus: *In primis quidem historia* (inquit e) *cujus præcipuus ad peremittentem genus est veritas, ab ipsomet Rege non modò per diligentem dictata, verum etiam inter arma, ne quippiam excideret, bastâ quandoque in levam conversâ, dextrâ arrepto calamo, exarata; & quamvis in eleganter duroque stylo pro injuria temporum; summa fide tamen, atque accuratè perscripta. Ideoque calcaria mihi certè fuere acrius ad hanc conscribendam adhibita.* Lanuzam adire lector poterit lib. 5. *Historiarum Aragonensium* cap. 37. Garibajum lib. 32. *Compendii histor. Hisp.* cap. 7.

146. Suppar fuit Jacobo Regi ZEIT ABU-ZEIT, Valentiaæ Rex, olim Machometanus, deinde Christianus, postquam declinantibus in Hispania sub invictissimis ac bellicosissimis Ferdinando Castellæ, atque Jacobo Aragoniæ principibus Maurorum rebus, Valentiaque imperio factionibus discisso, Christianissimi Regis adversus hostes suos ac rebelles implorare auxilia, postremoque ei regni parte que sibi supererat, cedere habuit opus. Tunc enim VINCENTII assumpto nomine, sacro meruit lavacro tingi, Christianoque ritu conjugem ducere. Hujus hic meminimus, quia auctorem habemus conscriptum ab eo fuisse

147. *De historia animalium*, seu *De animalibus*, librum, qui cum Aben-Sive operibus per Michaëlem Schotum ex Arabico in Latinum translatus vulgò editur. Nec absque idoneo rei testimonio id asseruisse speramus Hieronymum Paullum Barcinonensem, virum doctissimum, in *Antiquitatum commentario*. Cui nonnisi magnam præstasse fidem Petrum Joannem Nunnesium Valentinum, clarissimum sui temporis philosophum & philologum, Gaspar Escolanus lib. 3. *Historiæ regni & urbis Valentia* capitis tertii sine scriptum reliquit. De Ex-rege hoc videri potest Hieronymus Surita lib. 3. *Annal. Aragon.* cap. 2. & 25. Idem in *Indicibus Latinis rerum Aragon.* multis locis f, Bernardinus Gomezius lib. 5. *De vita & rebus gestis Jacobi I.* lateque Escolanus proximè laudatus, qui ait obiisse hunc anno MCCXLVII. aut sequenti.

148. Ad etatem ejusdem Jacobi Regis referimus, quia equalis vixit, ANONYMUM, cujus *historiam Cataloniæ Principatus* vidit, & in *Annalibus suis Aragonensium rerum* laudat. Hieronymus Surita lib. 2. cap. 63. qui & in ejusdem libri cap. 51. historicum alium innotatum hujusmodi temporis pro asserenda sacri Pontificii vexilli (*Consalon* appellati) Aragonensis regni fasciis aureis rubrisque signati forma & causa in testem appellat.

149. Floruere hoc ipso Regis clarissimi tempore duo viri poetica facultate ad posteros clari. Mossen (ita pro *domino meo* Valentini usurpant g) JORDI, hoc est Georgius, & Mossen FEBRER, qui vernaculâ gentis linguâ, que eadem est cum Provinciali & Catala-

d Proemio de Alex. rebus.

e Lib. 1. De vita Jacobi Regis, initio.

f Ad ann. MCCXXV. MCCXXIX. MCCXXXI. MCCXXXV.

g Vide Escolanum lib. 5. *Histor. Valent.* cap. 26. 8.

p Edidit Tamajus vi. Jan. pag. 40.

q Ibidem pag. 79.

r Die vii. Jan. pag. 405.

s Pag. 27.

t In Vita Regis Jacobi Arag. ms. u De script. Celest. cap. 48. x In proemio ad Decretal.

y Laude dignus præcipuè aliorum est postremus D. Emanuel Gonzalez Teitez in prologo De orig. juris canon. prævio ad sua in 5. libros Decret. comment.

h Idem lib. cap. 14.

na h , magna cum laude versificati sunt. Priorem jucundissimè usum fuisse iis carminum formis, quas sexiles, sonetos, terzetas, & octavas rimas vocat, ab eoque plura desumpsisse, aut in pluribus imitatum fuisse Franciscum Petrarcham, seculi sequentis famigeratissimum poetam, & veluti sui temporis Homerum & Senecam, observavit rei totius auctor Gaspar Escolanus lib. 1. cap. 14. ubi inter alia hujus imitationis, five, ut ille vocat, usurpationis, exempla hæc adducit. Petrarcha dixit in quodam soneto:

Pace non trovo, e non hò da far guerra, E temo, e spero, & ardo, e son un giaccio, E volo sopra 'l cielo, e giaccio in terra, E nulla stringo, e tutto il mondo abbraccio. Et mox ibidem:

Et hò in odio me stesso, & amo altrui. Et aliud illius sonetum ita incipit:

S'amor non è, che dunque è quel che sento? Mosen autem Jordi Valentina suâ linguâ sic:

E no be pau, e no tinch quim guerregg, Vol soprel cel, e nom movi de terra, E no strench res, & tot lo mon abras, Oy be de mi, e vull altri gran bè. Si no es amor, donchs azò che serà?

Bene autem notam habuit Franciscus Petrarcha Provinciale linguam, tot annis in Gallia & Avenionensi territorio moratus. potuitque de Jordio poeta nostro audire, cum adolescens, & Lomberiensis in Vasconia & Pyrenæis sic prope Hispaniam canonicus in comitatu Jacobi Columnæ hujus urbis Episcopi dulcissimè vixit. quod Beuterus noster consideravit.

150. Posterior autem Mosen FEBRER reliquisse dicitur, cum æquè esset egregius poeta ejusdem Valentinae urbis atque hujus temporis, octoadibus descriptam tempestatem, quâ Rex jactatus anno hujus sæculi sexagesimo nono prope Minoricam insulam, Balearium unam, cum ad bellum sacrum in Palestina gerendum navigaret, classem penè amisit; de qua Bernardinus Gomezius lib. 18. & Surita lib. 3. Annalium cap. 74.

CAPUT V.

DE PETRO JOANNIS, sive JOANNE Pontifice, hujus nominis XXI. deque ejus doctrina, obituque miserabili. Diversus ab hoc fuit PETRUS HISPANUS Summularum auctor, ordinis Predicatorum. Censiones de hoc invento. Petri Cirueli Davocensis laus. Ejusdem de PETRO altero HISPANO juniore Summularum reformatore observatio. De ALPEONSO X. Castellæ ac Legionis Rege, cognomento Sapiente, ejusque in literas studio. Plura hujus nomen præferre opera, quæ an ipse scripserit, an alios scribere jesserit, ambiguum est. Singula curiosè percurramus, tam poetica, quàm prosaica. De Tabulis ab eo formari jussis astronomicis. Aliqua de earundem confectoribus forsam Hispanis. Quadripartitum Ptolemæi, & Hali Aben-Ragbelis opus astronomicum ex Arabicis Hispana, & ex Hispanis Latina facta fuisse: atque item Alba-

tegni Canones ex Arabica lingua in vernaculam Hispanam à Rabbi CAG Toletano translata. Avicene & Averrois Latinae versiones ab eodem Rege promotæ; deque Rabbi JUDA BEN RABBI MOSIS HACCohen Toletano, aliisque, quorum operâ usus fuit idem Rex in Arabicorum translationibus. De Historia generali Hispaniæ vulgaris lingue annotantur non inctriosa aliqua. Et insigne aliud universalis ab initio rerum historiæ ejusdem Regis jussu compilatum opus paucis notum laudatur. De septem Partitarum, sive Hispani Juris corpore, atque ejus proposito & excellentia. De ANONYMO quodam Burgenfi Episcopo historiæ Alphonfi jam laudatæ Hispaniarum rerum in Latinum interprete. De ROLDANO scriptore libri De regulis alex.

151. HOC auspiciari caput ab eo, qui per vis tempore, caput fuit, & summus Ecclesiæ Pontifex, fas & equum est. De JOANNE PAPA loquimur, vulgò magis vicefimo primo, aliis tamen undevicesimo exiflimato, Lusitano, Ulyssipponensi. Petrus is dictus Joannes, & Petrus Hispanus, & Petrus Juliani (vulgò Giæns, quomodo in monumentis Lusitanis) sicut & Petrus Physicus à parentis nomine, tenuis fortunæ hominis, si Pontificiis scriptoribus credimus; si autem Lusitano Cardoso Hagiologi auctori, nobili stirpe de Rebolo, aliàs Rabello, nati. Cui quidem Cardoso minimè debuit Joannes, non optime famæ vir, pars argumenti Hagiologi esse. Hunc temerè alii Florentinum ex familia Mediceorum fuisse affirmare ausi sunt, falsi, ut suspicamus, attributione, Medici, quam nomini adjunctam legerant. At is ingenio supra fortunam positus, in Galliis, sive Parisiis, sive Montpelii, sive utrobique, philosophiæ ac medicæ arti egregiam navavit operam. Quæ artes viam ei primum ad patriæ Ecclesiæ sacerdotium, aliasque dignitates munivere, deinde ad munus Cardinalitium, quo eum Gregorius X. Pontifex circiter annum hujus sæculi septuagesimum tertium, unâ cum S. Bonaventura, Petro de Tarantasia, qui Innocentius V. postea fuit, & aliis ornavit viris amplissimis, ac fortè ad Episcopatum etiam Bracarensem; demumque ad principem totius Ecclesiæ cathedram; cujus præfecturæ, obeunte diem suum Viterbii Adriano V. in eadem is urbe Septembris decima tertia die anni MCCLXXVI. impositus fuit, ex Episcopo Tusculano, non tamen ultra menses octo imperium sacrum prorogaturus. Ruinâ etenim conclavis oppressus, & è ruderum trabiumque cumulo egrè ac semianimis educus, post sextum diem Majo mense in eadem urbe Viterbiensi expiravit. Transeuntes quidem hac nos an. MDCLXXVIII. cum è Roma in patriam reverteremur, non sine horrore contemplati sumus ruine hujus locum, seu voraginem Pontificii palatii, nihil ab eo in quod tunc recidit, immutati.

152. Non pauca de eo pastoralis sollicitudinis intra hoc brevissimum temporis intervallum documenta narrantur, velificantibus aliis,

m Tom. 3. die xix. Maji pag. 322. quem sequitur in Cardinalium Portugaliæ elencho P. Fr. Emmanuel à Resurrectione Augustinianus reformatus prov. Portugaliæ quem adorabat superioribus annis Roma. n Corius & Zazara in Italia genealogiis pro hac parte laudari solent.

o Cardoso in Hagiolog. ubi proximè pag. 322.

p Volateranus lib. 23. Comm. Urban. Sabellicus eneadis ix. lib. 8. Martinus Polonus in Chronico, Naucleus, Platina, Simoneth De Vita Pontif. Rollevink in Fæcie. temporum, magnam Chron. Belgicum ad ann. MCCLXXVI. ex Bernardo Guidone. q Auctor Chron. Colmar. Dominicus apud Raynaldum anno MCCLXXVII. num. 20. r Vide Gab. Naudè in sua Virorum pro magis falsè habiturum Gallica apologia. s Sistrudus Miffensis in Chron. apud Raynaldum ibidem.

aliis p, ingenium hominis ad scholasticam laudem potius quàm ad gerendam Ecclesiæ rempublicam natum, ut ferè sunt ingeniosissimi homines administrandis negotiis inepti; objicientibus aliis, præ ignorantia illius sæculi, magicæ artis studium, uti Alberto Magno, & similibus non cum vulgo sapientibus; necnon violatam novis opinionibus pietatem, & à religiosis ordinibus aversum animum. Quæ omnia tum Odericus Raynaldus in Amalibus Ecclesiasticis, tum Antonius Macedo amicus noster in Lusitania purpurata, enixè atque egregiè refellunt. Cujus hanc diligentissimam atque elegantissimam lucubrationem pro absoluta Joannis rerum notitia consulere lector poterit. Nullus hoc non fatetur, insignem literis virum, & literatorum omnium beneficentissimum Mecenatem fuisse. Ingenii autem Joannis Papæ, ad rem nostram ut jam veniamus, inconcusse fidei partus medici omnes per me sint, qui adscribi ei consuevere. Nempe in primis

153. I. Thesaurus pauperum, seu de mendendis humani corporis morbis per experimenta ex omni genere auctorum, & experientia propria congestum. quomodo inscriptus Lugduni prodiit anno MDXXV. ex Jacobi Myt officina. Editiones alias, binam Franco-furtensem annorum MDLXXVI. & MDLXXVIII. & Parisinam MDLXXVII. laudat in Bibliotheca Pontificia Ludovicus Jacobus à S. Carolo Carmelita, plures ad codices mss. qui Patavii, Parisiis, & Cantabrigiæ in Anglia custodiuntur, digitos intendens. Ex interpretatione Hispana prodiit, post antiquiorem, ut suspicor, editionem, Pincii anno MDCXXII. in cujus tamen titulo monet temerè interpres, opus hoc jussu Joannis Papæ formatum à Juliano ejus medico doctissimo, qui ad id conficiendum magistros omnes illius temporis in medicina celebres, hoc est non minùs quinquaginta sex, in unum collegisse, absque ullo rei tam novæ auctore, ait. Si excipias quam vetus quidam codex meus ms. huic suspicioni confirmationem exhibere videtur; qui certè liber continet hunc, nisi fallimur, Thesaurum pauperum linguâ Lusitanâ sed Rabbiniis characteribus scriptum, cujus à me possessi atque ei in manus dati, Rever. Pater D. Julius Bartholoccus meminit in appendice primi voluminis Bibliothecæ suæ magnæ Rabbiniæ, ubi sanè auctor se magistrum Julianum vocat, librumque ipsum Thesaurum pauperum.

154. II. De medenda podagra tractatus. Cujus libri Petro Portugallensi, Episcopo Cardinali Tusculano, attributi Paulus Cori tesius meminit lib. 1. De Cardinalatu. quidem cum nostro est.

III. De oculis tractatus. qui ms. exstat Oxonii in collegii omnium animarum bibliotheca vol. 3.

IV. De formatione hominis tractatus ms. Cantabrigiæ in archivo collegii Caji.

V. Super Tegnis & Hippocratem glossæ de natura puerorum mss. Patavii inter libros S. Joannis de Viridario canonicorum Late Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

ranensium, & in bibliotheca Veneta S. Antonii, auctore Thomafino. Bibliorb. Veneta pag. 4. & Patavina pag. 35.

VI. Canones medicæ. VII. Consilium de tuenda valetudine. ad Blancam Franciæ Reginam, S. Ludovici matrem. Ms. fuit apud Gabrielem Naudæum.

VIII. Commentaria in Isaacum de dietis universalibus & particularibus. unâ cum operibus Isaaci edita Lugduni à Bartholomæo Trost MDXXV. in folio, manuque exarata Oxonii in bibliotheca collegii omnium animarum vol. 23.

IX. Commentaria in eundem Isaacum De urinis, ibidem apud eundem Trost.

X. Problemata quædam ad exemplum Aristotelis. Id vulgò tribuitur Petro medicorum laudatorum auctori, ut jam videbitur.

155. XI. Epistolæ, quarum unum volumen in Vaticanis libris numeratur, certè nostri auctoris sunt. At, ut reliqua eidem Joanni Papæ à Ludovico Jacobo, quem ferè sequimur, diligentissimum Pontificum scriptorum enarratorem, adscripta his subjungamus, non dum est persuasum, quemadmodum nec Sermones predicabiles (quamquam plura in divinis eum scripsisse, per errorem, ut suspicamus, Sabellicus prodat) aliaque Cremonæ, ut ait, in bibliotheca Augustinianorum servata. Tractatum item De conceptione Deip. Virginis, quem unus Joanni attribueret non dubitavit Bartholomæus Guerrero Franciscanus.

156. Quamvis enim pluribus, atque utique doctis viris, non displiceat unum atque eundem esse Petrum Joannis, sive Juliani, Hispanum, de quo agimus, cum Petro Hispano decantatissimo illo Summularum, & aliorum philosophicorum operum, auctore; silentium tamen de Joannis Papæ operibus dialecticis, sive philosophicis, ac præcipuè isto libello Summularum, qui tot statim sequaces & illustratores habuit, æqualium ejus temporis scriptorum, qui Joannem Papam, uti Thesauri pauperum, & cæterorum, quorum meminimus, monumentorum scriptorem tantùm laudant, ambiguum omnino rem facit. Ptolemæus Lucensis in Ecclesiastica historia, quam perduxit ad annum usque MCCCXLII. quo tempore florebat, anno Domini eodem, hoc est MCCLXXVI. & circa finem (inquit) Septembris dominus Petrus Hispanus, dictus Petrus Juliani, Cardinalis Tusculanus, natione Portugallensis, de Cardinalatu assumitur in Papam, & Joannes XXI. est vocatus. Hic generalis clericus fuit, (virum philosophicum, & in omni scientia eruditum Joannes Ægidius Zamorensis, in scientiis diversis famosum Nicolaus Trivet, vocavere) & præcipuè in medicinis. Unde & quædam experimenta scripsit ad curas hominum, ac librum composuit, qui Thesaurus pauperum vocatur. Fecit & librum De problematibus juxta modum & formam libri Aristotelis. Et quamvis magnus fuerit in scientia &c.

157. Nec aliter Joannes Trithemius De

i Lombes hodie.

k Thomafinus in Petrarcha redivo cap. 3. p. 17. Sancti Marthani fratres in Gallia Christi. & Episcopi Lomber. l In epistol. proemial. Chronici.

t Engeadis ix lib. 8.

u De controversi. immaculat. Concept. &c. fol. 12.

x Lusitani ferè omnes, Joannes Barros, & ex eo Acunha Histor. Eccles. Bracar. par. 2. cap. 35. Cardoso in Hagiolog. tom. 3. Maji xix. pag. 322. Mireus in Auth. bibliothecæ cap. 404. Macedo in Lusitania purpur. in Joanne XXI. & sequutus Ludovicum Jacobum, Augustinus Oldoinus in adjunctis ad Ciaconium De Vita Pontific. edit. Romanæ MDCLXXVII. tom. 2. col. 211.

y Auctoris inediti verba leguntur apud Raynaldum tom. 14. Annal. Eccles. anno MCCLXXVI. num. 29.

z Libro De præconiis Hisp. adhuc inedito tract. 5.

a In Chron. ad annum MCCLXXVI. edito in Spicilegio Dacheriani volum. 8.

scriptoribus Ecclesiasticis, & in Chron. Hispani-
giensi, ubi ait confusè & indistinctè ex libris
de re medica, & aliis de arte logica opu-
sculis, *Summulam* quandam exstare, quam
Theaurum pauperum appellant. Joannes
item Philippus Bergomentis in *Supplemento*,
Platina in Joanne XXII. Franciscus. Tarra-
fa *De Regibus Hispaniæ*, in Alphonso X. &
alii.

158. Accedit, ut diversus ab hoc auctor sit
Summularum, quod Dominicani scriptores
ordinis sui sodalem Petrum Hispanum, cu-
jus eæ *Summulæ* nomen præferunt, com-
muniter faciunt, aliique cum eis, tum vete-
res tum recentiores, ut postea dicemus.
Absque tamen præjudicio veritatis, relin-
quentes alius, quibus intererit, duo an unus
Petrus, cognomento *Hispanus*, fuerit, exa-
minare: interim nos, præter Joannem Pa-
pam, privatum alium ponimus.

159. PETRUM scilicet, à gente HISPANUM
vulgò nuncupatum. Hic ex ordine fratrum
Prædicatorum fuisse dicitur; ac in Parisio-
rum gymnasio professor publicus. At vo-
lens is domesticis sodalibus dialecticam ar-
tem faciliùs insinuare; introductionem quan-
dam ad Aristotelis magnam logicam excogitavit,
diminuenteque verbo *Summularum*
usus, vulgarem fecit. Quamquidem, veluti
fausto conceptam omine, statim ferè gy-
mnasium illud, aliaque per Europam ample-
xata sunt, auditoribusque dictaverunt. Uti-
nam verò successores, atque in eadem schola
Parisiensi professori dialecticæ artis, bonum
Petri consiliùm non evacuassent, impru-
denterque alii post alios quasi contententes
evertissent. Ecce enim, pro breviuscula in-
troductione, compendioque viæ demonstra-
to, ingenia mox volumina interpretes pa-
rum scholaribus morigeri, juxta modum
unusquisque sectæ suæ, sive magistrorum
doctrinæ, planum atque apertum iter im-
mensis quæstionum noviter excogitarum
molibus obstruentes substituerant.

160. Joannes quidem Verforis Thomi-
starum, Joannes alius Magistri. Scotistarum,
necnon & tertius alius Joannes cognomine
Buridanus Nominalium, quos vocabant, sectæ
ac sensus prolixi defensores. Quorum po-
stremus correctiones etiam his *Summulis* de
suo adjiciens, hujus ipsius libelli auctor
vulgò laudari non erubuit. Neque tamen
hactenus ab iis, quos nuper laudavimus, me-
ditata perpetuum scribendi cacoëthes alio-
rum retardare aut deterrere potuerunt; quin
textui Buridani Joannes Dorpius ejusdem
Nominalium scholæ commentarium appo-
neret quæstionibus refertissimum; hinc Bu-
ridani expositiones Georgius Bruxellensis,
atque utriusque, Georgii nempe ac Dorpii,
commentariorum amplificationes Joannes
Majoris, publicarent.

161. Porrò alias *introductiones*, quas *ter-
minorum* nomine appellaverunt, Petro de
Aliaco satis breves, Joanneque ipso Majoris
aliquantulum auctas, aliisque alias supe-
riorum glossas obtrudentibus, evenit planè,
ut veræ ac solidæ studium logicæ philoso-

phiæque, triennio aliàs absolvendum, majori
ex parte sophistarum cavillis & inextricabi-
libus argumentorum nodis loco suo & pos-
sessione decederet. Hic fuit nempe succellus
progressusque, quem nisi feliciora liberalium
artium tempora in melius, hoc est ad re-
ctam viam, revocassent, haud utique esset
cur Petro nostro aliquam gratiam habere-
mus; qui invento suo infinitam scriptorum
litteris, & otio suo alienoque abutentium,
vim ac veluti turbinem concitavit.

162. Hæc ferè omnia summatim excer-
psimus ex Petri Cirueli Darocensis, ut in
omni historia & disciplinarum genere fuit
curiosus, ad eandem *Summulas* commentario.
Adi, si vis, lector de omnibus harum *Summu-
larum* enarratoribus & exemplaribus in biblio-
thecarum angulis asservatis, Ludovicum à
S. Carolo toties dictum, dum hoc opus *Sum-
mularum* Joanni suo XXI. Papæ adscribit.
Hunc Petrum Hispanum *Summularum* inven-
torem Dominicanum sodalem fuisse, passiva
est hujus sacre familiæ persuasio; quam
legere est apud eos omnes, qui *De scriptori-
bus Dominicanis* à sæculo & ultra commen-
tati sunt ^b. Nec dicas domi hanc natam
præsumptionem: nam & exteris quibusdam
ante hos domesticos testes natis eadem sedit
sententia, & Joannes Marieta Domini-
canus quicquam adjunxit ^d efficacioris ar-
gumenti, servari nempe hujus cadaver in
cœnobio S. Dominici Stellæ Navarræ regni
urbis. Necnon & in volumine ms. bibliothecæ
Hispal. Ecclesiæ, quod *Summulæ cum com-
mento Bartholomæi* inscriptum est, hæc legitur
operis totius conclusio: *Et in hoc terminatur
lectio, & per consequens totus liber Bartholomæi
super primam partem magistri Petri Hispani de
ordine Prædicatorum.*

163. Sed & aliquid habemus his ex eo-
dem Petro Ciruelo adjungere. Alterum
nempe is PETRUM HISPANUM, præter priorem
hunc *Summularum* inventorem, cognitum
habuit, quem juniorem appellat, cum tem-
pore tum professione vitæ diversum. In
clericali enim statu honestissimè vivens, phi-
losophus fuit atque theologus doctissimus,
omniumque bonarum artium disciplinis ex-
cultus; utpote quem non barbarum ævum,
sed cultior utique ætas tulit. Huic tribuit
Ciruelus commentaria

- I. *In speram Joannis de Sacro-bosco.*
- II. *In arithmeticam & geometriam Thome
Bravadini.*
- III. *In perspectivam Cantuariensis.*
- IV. *In Aristotelis prædicamenta seu cate-
gorias, & posteriora analytica.*

164. Hujus quoque Petri junioris ad-
scriptum nomini circumferri ait in antiquis
quibusdam exemplis *Summularum* opus hoc
titulo:

*Petri Hispani recentioris opusculum Sum-
mularum ad magnam logicam Aristotelis intro-
ductorium.* Hoc inde natum ajunt, quod
junior hic Petrus conterranei sui, & sibi
cognominis Petri alterius, dolens vicem, cu-
jus libellus scilicet orto jam disciplinarum
fidere propter ruditatem styli contemneba-

^b Ant. Se-
nensis, Ambro-
sius Thegius,
Alphonfus
Fernandez, Se-
raphinus, Ra-
zius.

^c Marino
Siculo, qui
duobus distin-
ctis capitibus
libri 6. *De lau-
dibus Hispani-
æ.* altero *De
Petro medico
Episc. Tuscul.*
& *summo Pon-
tificæ.* altero *de
Petro Hispano
mathemat. &
philosopho agit.*
Didaco Ro-
driguez de Al-
mela ducento-
rum annorum
scriptori, in *Pa-
lerio historiar.*
vulgaris Hisp.
linguæ lib. 6.
cap. 9. Petro
Ciruelo ubi
suprà.

^d Lib. 21. *De
los santos de
España* cap. 57.

^e In biblioth.
Ven. pag. 84.

tur, eidem limam judicii ac sermonis admo-
verit, inductis insuper quæ necessaria, de-
ductisque prudenter quæ superflua essent,
omniaque in commodiorem ordinem rede-
gerit.

165. Exemplum esto septimi & ultimi
libri postremum caput *De redditione omnium
fallaciarum ad ignorantiam elenchi.* quod in re-
centioris Petri editione omnino rejectum
fuit, quemadmodum & exfulare hinc iustus
est tractatus *de parvis logicalibus* (de quo
agit Jo. Ludov. Vives *De causis corruptarum
artium* libro 3.) hoc est, *de ampliationibus, sup-
positionibus, restrictionibus, appellationibus, atque
aliis proprietatibus terminorum.* Hæc omnia
Petrus Ciruelus. Congeremus ergo hic
omnia quæ Petro Hispano, præter jam su-
prà memorata, novimus adscribi consuevisse;
ut aliquem horum trium apud diligentiores
rei difficilis percrutatores auctorem suum
nominare aliquando valeant. Ludovicus ni-
mirum Jacobus à S. Carolo, helluo librorum,
& bibliothecarum diligentissimus inspector,
in *Pontificia bibliotheca* ultra opera medicæ
artis, & *Summulas*, alia hæc dialectica & phi-
losophica Petro suo Lusitano, seu Joanni
Papæ, attribuit

166. *Parva logicalia.* quæ edita sunt seor-
sum à *Summulis* anno MDXCIII. in 4°. Ve-
netiis.

167. *Tractatus logicales* sex, quos cum
copulatis *elucidariis magistrorum in bursa montis
Colonie regemium* edidit Henricus Quentelius
Colonie MDIII.

168. *In physiognomicam Aristotelis.* Exstat
ms. Cantabrigiæ in bibliotheca domus S. Petri
vol. 54. num. 3. Et in Vaticano codice, & iis qui
Ducis Urbini fuere, num. 472. pag. 46. legitur
*Petri Hispani sententia super libro physiognomicæ
Aristotelis.*

169. *Dialecticam.* Exstat ms. in bibliote-
ca S. Joannis in Viridario Patavii teste Phi-
lippo Thomafino. In hanc dialecticam (ait
à S. Carolo) Christophorus Hegendorffius
Pragmata Basileæ apud Cratandrum anno
MDXL. in 4°. edidit. Fuit ex ms. hæc diale-
ctica in bibliotheca Cardinalis Carpenfis.
Logica Petri Hispani Hebraicè versa reperi-
tur ms. in bibliotheca Cæsarea Viennensi,
auctore Spizelio in *sacris biblioth. illust. arcanis*
pag. 73. *Dialectica* ex interpretatione Græca
Maximi Planudis ms. in bibliotheca Veneta
Barociana, Thomafino teste ^e. Sunt & alia,
quorum is non meminit, nempe

170. *In logicam reparationes Petri Hispani,*
Colonie anno MDCX. editæ. Sunt in biblio-
theca Sapientie Romanæ.

171. *Modermitates logicales* Petri Hispani
fuere inter libros, quibus utebatur in via
Benedictus XIII. Papa, ut in earum catalogo
legitur, quem habet Barberina bibliotheca
Romana.

172. *Textus & copulata* Petri Hispani
edita in 4°. anno MCDXCIV. fuere in bi-
bliotheca ejusdem Cardinalis de Carpi.

173. *Petri Hispani lectiones in primum lib.
physicorum* servantur mss. in Mediolanensi
Ambrosiana.

174. Exstant in Hispanensis almæ Eccle-
siæ bibliotheca, quæ D. Ferdinandi Coloni,
magni Christophori filii, & in eadem Eccle-
sia sepulti, olim fuit, quædam Petro Hispano
tributa opera, sive ms. sive vagiente adhuc
typographia edita, quorum en rationem.

175. *Textus omnium tractatum Pet. Hisp. cū
copulatis secundum doctrinam S. Thome, juxta
processum magistrorum Colonie in bursa mon-
tis regemium.* Possessor Colonus inscriptum
à se habebat: *Petri Hisp. tractatus logica-
les cum commento Lamberti de Monte,* anno
MCDLXXXIX. folio.

176. *Glossulæ Petri Hispani super Joanni-
tium* ms. nec satis distincto isto titulo, in charta
pergamena in folio.

177. *Summulæ Pet. Hisp. cum interpretatione
Verforis doct. Paris.* Venetiis MDXVIII.
folio.

178. *Summulæ cum commento Bartholomæi*
ms. antiquo satis caractere. In fine habet:
*Et in hoc terminatur lectio, & per consequens
totus liber Bartholomæi super primam partem
mag. Petri Hispani de ordine Prædicatorum. Deo
gratias. Amen.* Quod valde notandum ad con-
stituendum Petrum Hispanum Dominica-
num.

179. *Petri Hispani Summulæ cum comment.
Dorpii & Ocbam* (apposuit Colonus ex suo
marte hunc titulum: *Pet. Hisp. Summulæ cum
commentario compilato ex Buridano, & Ocbam,
& aliis. Item Nicolaus Amans super Summul.
Pet. Hisp.*) Parisiis MDX. in 8°.

180. *Hieronymus Cingularius Chrysopolita-
nus in omnes tractatulos Pet. Hispan. Lipsiæ
MDXIII. in 8°.*

181. *Gerardus Herdevicensis copulata
super parva logicalia Pet. Hispani.* Colonie
MCDLXXXVIII. in folio.

182. *Commentarium secundum modernorum
doctrinam in tract. logicis Pet. Hisp.* MDIII.
in 4°.

183. *Petri Hisp. Summulæ cum interpreta-
tione Georgii Bruxellensis.* Rhotomagi MD. in 4°.
Hæc omnia inter Colonæos libros.

184. Hic autem Dominicanus horum
operum seu partis auctor, Petrus forsan est
de Blanes, seu Valentinus seu Catalanus,
creatus à Benedicto XIII. Cardinalis diaconus
S. Angeli anno MCCCXCVI. Panvinio ^f &
Ciaconio testibus, idemque ejus Pontificis
caussæ, quæ totà ferè Europà contra Boni-
facium Papam IX. in factiones iverat, de
scripto patronus & propugnator, de quo Ray-
naldus in Bonifacii gestis ^g. Huic gesta alia
tanquam ex eodem Panvinio, proficiens falso
imputat Gaspar Escolanus in *Historia urbis
& regni Valentie* vernaculè conscriptæ lib. 9.
cap. 11. num. 8. Qui quidem ex occasione lau-
data ibi nobilissimæ de *Blanes* familiæ è Sa-
baudia oriundæ, de hoc ejus stirpis viro mo-
net, videri sibi non nusquam lectum, fuisse
hunc *Petrum* à patria *Hispanum* dictum, cui
scriptum hoc imputari solet.

185. Petri Hispani nomen præfert li-
ber *De rebus spiritalibus*, asservatus in biblio-
theca Dominicanorum Bononiæ; cujus rei
testem habeo Alphonsum Ciaconium in sche-
dis ad

^f In Roma-
nis Pontificibus
pag. 234.

^g Ad ann.
MCCCXCV. nu. 5.
tom. 17. *Annal.
Eccles.*

dis ad *Bibliothecam uniuersalem*. Præterea ejusdem nominis æquiuoco ductus, ut credo, Balthassar Porreño in opere suo adhuc inedito *De Cardinalibus Hispanis*, Petri cuiusdam de Toledo, aliàs uocati Petri Hispani, quem Bonifacius VIII. Pontifex anno MCCCII. in Cardinalium collegium assumptis dicitur, mentionem habens; ingenio ejus laudato, digna eo nonnulla hunc scripsisse opera refert, quin ultra aliud.

186. Jam verò supremum Ecclesiæ principem, de quo nuper loquuti sumus, si unus sit atque idem Petrus, quem in duos, aut etiam tres, diuisimus, Rex sequatur Hispaniæ nostræ potentissimus ALPHONSUS X. *Sapiens cognominatus & Astrologus*, B. Ferdinandi filius, Castellæ atque Legionis antiquus, Murcia autem, Giennii, Cordubæ, Hispaniæque regnorum novus Rex; idemque in Romanum Imperatorem electus. Qui profectò, si eximiam partem ob ingentis doctrinæ, magnanimitatis, & aliarum corporis animique virtutum dotes, famam, elatione quadam ingenii^h iustò altius se efferentis atque jactantis non denigrasset, inter optimos & sapientissimos, non tamen felicissimos, rerum dominos, monumentum sui nominis albo sæculorum inscripsisset.

187. Neque intendimus historiam, quæ nulli ignota estⁱ, Regis, sed studiis dediti ac scriptoris tantum, quæ instituti est præsentis, texere; contenti si ob chronologiæ, quam accuratè persequimur, observationem monuerimus anno hujus sæculi quinquagesimo secundo regni habenas à magno parente diem suum sanctissimè obeunte dimissas in manus sumpsisse; quinquagesimo septimo in Romanum Imperatorem à tribus electoribus aduersus Ricardum Ducem Eboracensem, Henrici Angliæ Regis... germanum fratrem, cooptatum fuisse; quò proficisci cum domesticis impeditis negotiis diu cunctatus esset, novæ Rodulphi Augsburgici electioni locum fecit; anno demum sæculi ejusdem octogesimo quarto, regni tricesimo secundo, ætatis LXIII. ferè exauctoratum à Sancio filio Hispani obiisse.

188. Hujus erga literas meritum bifariam diuidimus. Vel enim per se ipsum ac propriâ industriâ elucubravit, vel per alios elucubrare fecit, quæ ad posteros ejus nomine insignita derivavere. Prioris generis certè sunt

189. I. *Libro del tesoro*. in quo doctè ac excellenter agit de tribus philosophiæ partibus, rationali, physica, & morali. Hunc habuit ms. in codice qui fuerat prius D. Josephi Gonzalez, regii Castellæ & Cameræ senatoris, excellentissimus D. Petrus de Guzman Comes de Villa-umbrosa, Marchio de Monte-alegre & de Quintana, supremi ejusdem Castellæ senatus olim præses.

190. Alius tamen ab hoc videtur, quamvis similiter inscriptus, liber chemicus, in quo refert sibi datam à Deo fuisse lapidis, quem vocant philosophorum, cognitionem, ad idque præceptore usum se Ægyptio quodam homine, quem magnis præmiis allectum in-

de ad Hispaniam venire fecit: quod quidem partim soluta oratione, partim versibus, narrat. Specimen hujus, & principium, primus typis edidit Ægidius Gundifalvi Davila in *Ecclesiæ Hispanensis theatro*. Unde colligere possumus, cum germano illius temporis, quo vivebat Alphonfus, idiomate conscriptus sit, aliâque ejusdem Alphonfi opera stylo referat, aut ejus esse, aut æqualis alicujus eloquentiæ & majestatis sermonis ejus bene imbuti; qui quidem se scripsisse librum anno hujus sæculi septuagesimo secundo annotatum insuper voluit.

191. *Theaurum* Alphonfi Joannes laudat Mariana in tractatu *De aduentu S. Jacobi in Hispanias*. Nec dicere possumus, an hic sit *Philosophiæ occultioris liber, præcipuè metallorum*, qui eidem adscriptus in *Theatro chmico* legitur. Ubi tamen *Alphonfus Rex Castellæ, sapientissimus Arabum philosophus* ridiculo errore audit. Meminit quoque Borellius in *Bibliotheca chmica*^m, *Clavis sapientiæ* Alphonfi, que sic incipit: *Quia semper honoratiss.*

192. II. *Libro de las querellas*. versibus, quos de arte major idiotissimus noster vocat, eo tempore vulgaribus, jam antiquatis, dodecasyllabis, nec majestate & harmoniâ vacuis, qui tamen hendecasyllabis ab Italia petitis grandiori cothurno elatis locum suum pridem cesserunt. Lamentatur in hoc opere Alphonfus de magnatum regni sui vel ingratitude vel infidelitate, qui Sancium ejus filium, vivo adhuc patre Rege ac derelicto eo, sequerentur.

193. Nuncupavit librum Didaco Petri Sarmiento hac octoade:

*A ti Diego Perez Sarmiento leal,
Cormano, e amigo, e firme vasallo,
Lo que à míos homes de ciuita les callo
Entiendo dezir, plañendo mi mal.
A ti que quitaste la tierra e cabdal
Por las mias facienda en Roma e aliende,
Mi pendola buela, escuchala dende,
Cà grita doliente con fabla mortal.*

Prosequiturque:
*Como vas solo el Rey de Castilla,
Emperador de Alemania que foé,
Aquel que los Reyes besavan el pie,
E Reynas pediam limosna è mancilla:
El que de bueste mantuvo en Sevilla
Cien mil de à cavallo y tres doble peones,
Elque acatado en lexanas regiones
Fue por sus Tablas, y por su coquilla.*

Quod libri principium nunquam luce donati ex D. Josepho Pellizerio archichronographo regio habuimusⁿ.

194. III. *Libro de la vida y hechos de Alexandro Magno*. Metricum id quoque opus diversorum rithmi ac mensuræ, ut patet ex his versibus, quos apud eundem Pellizerium^o rei auctorem legimus de expeditione Alexandri in Libyam atque Ammonis delubrum:

*Subjugada Ægypto con toda su grandia,
Con otras muchas tierras, que contar non podria,
El Rey Alexandre señor de grand valia
Entrol en voluntad de ir en romeria.
Puso su esportilla, e prisò su bordon,*

^k Tomo 2.
^l Theauri Eccle.
^m Hisp. pag. 5.

ⁱ Volum. 5.
ⁿ Argent. apud
Zeltner. ann.
MDCXXII. in 8.
^o Pag. 9.

ⁿ In opere
hujus tituli, in
forme del orige-
n, assignada,
dad, calidad,
y sucession: de
la casa de los
Sarmientos de
Villa Mayor
fol. 22.
^o In eodem
opere fol. 35.

Pensò ir à Libya ala sied de Amon.

195. IV. *De los loores y milagros de nuestra Señora*. & id quoque versibus; cujus quidem libri fecit mentionem Gundifalvus Argote de Molina in *historia* sua *p nobilium familiarum*, quæ ad Bætiam aduersus Mauros expeditionem venere. *Cantica* tamen (seu vulgò *cantares*) librum vocans. Erat ab hinc aliquot annis codex ipse regius, hoc est iustu ejusdem Alphonfi, ut conjicere datur, pulcherrimè in membranâ scriptus, historisq; versicoloribus variegatus, penes D. Alphonsum de Siliceo, curiosum literarum omnis generis æstimatorem, uti accepimus ab amico nostro D. Joanne Luca Cortesio literis ad nos datis XIX. Sept. MDCLXXIV. ex curia Matritensi. Nunc jam est, quum hæc scribimus, inter ejusdem D. Joannis Luca libros. Miracula plufquam ducenta, majorem partem sui temporis, & singularia quidem, aliàs inaudita, Rex enarrat, alterâ paginâ collocatis versibus, è regione autem pictis affabrè historiis miraculorum.

196. Suspiciatur tamen idem Cortesius huic volumini deesse aliquid, aut majoris operis partem esse. Desideratur enim miraculum, quod Dominæ nostræ *del Castillo de Chimcoja* vulgò appellant, cujusque idem Argote meminit in laudata *historia Bætica nobilitatis*. Hæc, ferè omnia poetica, nota sunt nobis hætenus Alphonfi Regis opera. Nec dubito quin alia ejus nomen præ se in ore omnium hominum ferentia plura ejus curæ & industriæ habeant; quantumvis regis iustu & auspiciis elaborata ab aliis credantur fuisse. E quibus, si non scriptoris, saltem meritum promotoris & auctoris, hoc est veri literarum omnium ac literatorum sui temporis, sive in philosophica, sive in medica, sive in prudentiæ juris, sive tandem in sacræ profanæque eruditionis, & historiarum disciplinis excelleret, Mæcenatis, in clytium reportavit. De quibus sigillatim agendum est. In hoc enim rem nostram procuramus. Cum cives Hispaniæ sint ex iis plures, quorum industriam, & stylum ad peragenda ea Rex applicuit sapientissimus. Notiora sunt.

197. V. *Tabularum Astronomicarum* opus celeberrimum, quas Alphonfinas posterior mathematicorum vocavit ætas. Hæ celestium motuum tam errantium quàm fixarum stellarum, quæ ab observationibus Ptolemaicis multum jam desciverant, rationes continent, quæ ad superius usque sæculum in usu fuere. Astronomis pluribus viris ævi ejus clarissimis ex Africa & aliunde magno impendio & evocatis id conficiendum, quod potentissimo ac doctissimo principe dignum esset, opus commisit. Quorum præcipuus fuisse Hebræus quidam dicitur ISAAC HAZAN, id est cantor, quòd synagogæ Toletanæ cantor esset. Isaacum *Ben. 78 Sid* vocant Hebræi scriptores librorum *Juchassin & Scialceleth. bakabbada*, ut observavit amicus noster abbas Dom. Julius Bartholoccus Cisterciensis in *Bibliotheca magna Rabbinnica* sive *De scriptis Hebræorum*. Que bene inter se

^p Nobilita
de la Andalu-
cia. in Indice
librorum quibus
fuit usus.

^q Ad qua-
dringenta au-
reorum millia
quidam exten-
dunt. V. Cara-
muele de
hac summa
discrepantem
parte 1. Ma-
thess in dispu-
tatione præ-
miali art. 14.
num. 34. Ric-
ciolium in
*Chronice astro-
logorum Alma-
gesti* sui parte.

^r 1. volum.
5. 260. pag. 354.

duo conveniunt, alterum patris, alterum officii, nomina.

198. Attamen cum eo admovisse operi manus & laborem Alfarabium, Aben-Raghelem, Profatium, Mahomad Haomar, necnon & Omar, si alius est, Hali, Geberum Hispanensem, Zacutum, Calo-Calonymum, & alios quamplurimos, partim Jacobus Christmannus, & Augustinus Riccius, partim Lucas Gauricus auctores sunt. Sed vixisse hos omnes Alphonso equales non facile ab aliis impetrabitur. Alfarabium quippe decimi aut undecimi sæculi auctorem Josephus Blancanus^x, sicut & Geberum Jo. Bapt. Ricciolus, credere; qui Geberi, & Arzachelis Hispanensium observationibus eos fuisse usos, qui *Tabulas* Alphonso componere, potius quàm operas suas contulisse his utrumque viventem & præsentem existimabat, uti in Gebero annotatum à nobis fuit.

199. Profatium verò Judæum vixisse circa annum MCCC. hoc est post sæculum integrum, censuit Ismaël Bullialdus^z. Aben-Raghel est idem qui: Hali fuit enim filius Aben-Raghel, vixisseque hoc sæculo dicitur, quem in Hispanum vertendi curam, ut infra dicemus, Alphonfus Hebræo cuidam delegavit. Zacutus verò, si est Abraham Zacutus, libri *Juchassin* auctor, ante seculi sæculum, hoc est proavorum, floruit tempore.

200. Diversum omnino est quòd Alphonfus ipse dicitur in quodam codice seu exemplo, harum *Tabularum* scriptum reliquisse, qui codex fuit penes Joannem de Herrera Bustamante, doctissimum Philippi II. Regis architedum, uti refert Hieronymus Romanus de la Higuera in *Historiæ suæ* ms. *urbis regniq; Toletani* lib. 22. cap. 13. Ibi enim legitur *Alphonsum jussisse: Toletum ut convocarent Aben-Raghel, & Alquibitium, quos præceptores suos appellat, Toletanos, Aben-Musium, & Mahomad Hispanenses, Joseph Aben-Hali, & Jacobum Ab-Vena Cordubenses, pluresque alios ad quinquaginta & ultra è Guasconia & Parisiis ingentibus expensis convocatos; hisque curam imposuisse vertendi Ptolemæi Quadrupartitis, & colligendi libros Mentemesis & Algazelis, præsertimque huic rei incubuisse Samuëlem, & Jehudam Elconbeso, quem Alfaqui Toletanum vocat; bosq; in palatio quod extra Toletum à Galiana (ut ajunt) Regina appellationem habet, congregatos, quibus ipse Alphonfus, eo autem absente Aben-Raghel, & Alquibitius præerant, examinandis firmamenti atque stellarum motibus ab anno MCCLVIII. usque ad MCCLXII. attentissimè ac perpetuò vacasse, tandemque Tabulas, quibus de loquimur, confecisse. Quo absoluto negotio Rex dicitur omnes sive pecuniâ sive exemptionibus tributa solvendi, quæ ad eorum quoque heredes pertingerent, acres ac locupletes dimisisse. Quarum exemptionum conservari vel nunc instrumenta Toleti XII. die Maji era MCCC. (qui est annus MCCLXII. supra memoratus) confecta, idem subjungit. cujus verba, quia inedita hætenus sunt, remque ab opinione laudatorum prius auctorum valdè diversam continent, oræ imprimere præ-tium operæ duximus.*

^s In Astro-
nom. hist.
^t In Præfat.
ad *Almag.*
Ptolemei.
^u In Oratio-
ne de laudibus
astrologiæ.
Hos tres lan-
dat Athan. Kir-
kerus in
Arithmo-logia
par. 1. cap. 4.
pag. 49. & 55.
^x In *Chro-
nol. Mathema-
ticorum* pag. 56
^y In *Præfa-
tione novi*
Almagesti.

^z In *Præfa-
tione ad astro-
nom. philolai-
cam*.

^a Verba Hi-
guera: *Maudd*
el Rey que se
juntassen
Aben-Ragel y
Alquibitio sus
*maestros, natu-
rales de To-
ledo, Aben-Mu-
sio y Maho-
mad de Sevil-
la, y Josef*
Aben-Hali, y
Jacob Ab-Vena
de Cordova, y
otros, mas de
cinquenta por
todos, que truxo
de Gasuña y
de Paris con
*grandes sala-
rios, y mandò-
les traducir el*
Quadrupartito
de Ptolemeo, y
juntar libros de
Mentesan y
Algazel. Dijo se
este cuydado a
*Simuel, y Fe-
huda, Elconbe-
so, Alfaqui de*
Toledo, que se
juntassen en el
alcazar de
Galiana, donde
*disputassen so-
bre el movi-
miento del fir-
mamento, y*
*estrellas. Pre-
sidian, quando*
alli no estava el
*Rey, Aben-Ra-
gel y Alquibi-
cio. Tuviéron*
*muchas dispu-
tas desde el*
año de
*MCCLVIII. ha-
sta el de*
MCCLXII. Ya
cabo bizieron
unas Tablas
tan famosas
*como todos sa-
ben. Y despues*
de haver hecho
esta grande
obra, y de
haverles hecho
*muchas merced-
es, los embió*
contentos à sus
*tierras, dando-
les fiançexas,*
y que fuesion
libres ellos y
*sus descendien-
tes de pechos,*
derechos, y
pedidos, de que
*hay cartas fe-
chas en Toledo*
*doze dias an-
dador del mes*
de Mayo era de
MCCC.

201. Non quidem dedignatus fuit Rex sapiens mathematicarum artium summum fieri artificem, quod infra dignitatem excellentiæ Epicratis, quocum loquitur in *Amatoria oratione*, Demofthenes arbitrabatur. Sed neque hæc *Tabule* scopum suum ferire omnino poterunt. Quin immo ab ipso Alphonso post quadriennium correctiores fuisse emiffas Augustinus Riccius scriptum reliquit in libro *De motu octavæ spheræ* cap. 46. ut postea dicemus, cum de interpretatione Albategni *Canonum* ab eodem Rege procurata mentio fiet. Necnon variantibus temporum spatio stellarum ac cæli motibus Nicolaus de Cusa Cardinalis decimo quinto sæculo *correctionem* earum dedit; alii tamen, scilicet Joannes de Lineriis ^b Gallus, & Joannes de Saxonia *Canonibus* suis illustrarunt.

202. Quod verò ad editiones attinet, primum, ut suspicor, C. Joannes Lucilius Santritter Germanus de Fonte-salutis, vulgò dictus Heilbronensis, in *facillimum* (ait) *ordinem* suâ operâ *redactas*, Venetiis ann. MCDXCII. in 4to. publicavit. Ad hoc fortasse *Tabularum* conficiendum opus pertinuisse videtur liber *Instrumentorum* Alphonfi, quem se vidisse ex Arabico in Castellanicum, & inde in Latinum idioma conversum, Egnatius Dantes quarta parte *Astrolabii* scribit, Joanne Baptista Ricciolo in *Chronico Astrologorum* &c. referente. Eodem matheosæ, præsertimque astronomiæ & astrologiæ studio Rex incensus, eruderandis Arabum thesauris, & in compendium Hispanorum vertendis, eisdem ævi sui sapientes applicasse dicitur. Laudantur enim ejus auspiciis jussuque elaborata.

203. *Tetrabibli*, seu *Quadrupartiti Ptolemæi Alexandrini* versio ex Arabico in Hispanum, ut jam vidimus ex Nota ipsius Alphonfi *Tabulis* suis affixa. Hanc versionem Hispanam Latio donasse quendam Ægidium Tebaldinum, sive de Tebaldis, Parmensem, cruditis notum est.

204. VII. *Hali Aben-Regbelis filii operis astronomici* similiter ex Arabico in Hispanum operâ Judæ Ben-Musæ, quod ex Hispano itidem fecit Latinum idem Tebaldinus a.

205. VIII. *Albateni Canones* ex eadem Arabica lingua Hispanos fieri fecit. Quæ versio exstat hodie in grandi volumine penes D. Jo: Lucam Cortesium Duodecim-virum litium judicandarum curiæ Matritensis, cujus ob ingens erga literas meritum toties meminimus. Et quia ineditus est liber, ejus hîc specimen dabimus. Incipit: *Aquí se comienza el libro de los Canones de Albateni, que mando escribir el muy noble Rey D. Alonso, à quien Dios de vida e salud por mucho tiempo. Capitulo I. del prologo deste libro. Dixo Mahomad hijo de Geber Albateni, que la primera cosa en que deve home comenzar en cada libro es de loar à Dios, e alabarlo, que dio entendimiento al home, con que se puede allegar à estas ciencias preciosas. E yo Mahomad el sobre dicho, despues, que estude mucho en esta ciencia, que es la ciencia de la Astrologia, y aturè de pensar en ella &c.*

206. Continet liber LVII. capita cum ta-

bulis, figuris, & instrumentis affabrè depictis, coloribusque distinctis. Post hæc sequuntur *Tabule* expansæ artificiosè pulchreque formatae; quibus subjiciuntur aliæ *Tabule* Zarquielis, ut vocat, ejusdem generis: absolviturque liber tractatu, cujus initium est: *Este es el prologo del libro, que es de saber, como puede home rectificar por el quadrante semero todas las estrellas, quier los planetas ò las estrellas fixas, & de como puede escusar con ell todos los otros estrumentos de rectificar.* Constat hic tractatus tredecim capitibus. Primus: *De saber ell arredramiento dell estrella, que tanto es del Eguador del dia en la parte del Septentrion, & en la parte del medio dia, e que tanto es su altura en el cerco de medio dia, por la su largura, e por la sua ladera.*

207. In fine *Prologi* totius codicis hæc habentur: *Et por esto nos Don Alphonso el sobredicho mandamos à Rabi Cag de Toledo, nuestro sabio el sobredicho, que lo possesse en este libro, e que lo amostresse bien paladino, & que aduga sobre cada razon su prueba de geometria & de astrologia, por toller la dubda, e porque se parezca la certidumbre del que havemos dicho: & este libro es partido en dos partes. La prima parte es en como pueden rectificar con un quadrante, que se mueve sobre cerco, que es señalado en la tierra en lugar llano que sea enderecho del orizon, & que sea aquel cerco partido por quatro partes iguales, que sea cada parte dellas partida por noventa partes iguales, à quien dizen Zontes, & dizen à este quadrante el quadrante movible; & la segunda parte es en como pueden rectificar con un quadrante que sea armado en la linea del medio dia, & que sea fixable en lugar, que non se mueva, & à este dicen el quadrante fixo, & la prima parte es partida en trece capitulos.*

208. Hoc opus est e Mahomadis Albategnii Aracensis, seu Aractensis Syri, Geberis filii, qui cum jam suo tempore, hoc est circa ann. DCCCLXXIX. Ptolemæi canones ab astrorum situ & motibus manifestè discessissent; novas tabulas cælestium motuum formavit, *De scientia stellarum* operi inscribens, quod Latinum ex Arabico fecit Plato Tibrurtinus, & Joannes Regiomontanus quibusdam Notis illustravit. Laudat Albategnium, atque ejus hunc interpretem, Gulielmus Parisiensis circa hæc tempora lib. *De legibus* cap. 18. ubi, ne id omitterem scitu dignum, distinguit à Machometo pseudopropheta Machometum philosophum, qui vocatus fuit *Albategin*: hunc scilicet Albategnium, profunditatem ac nobilitatem philosophicam hujus *De astrologia* libri ejus laudans. Occasionem dedisse dicitur huic versioni Hebræus alius Rabbi Juda, qui conversum à se in vernaculam Hispaniæ linguam ex Arabica Albohazenis librum *De stellarum fixarum motu ac locis* Alphonso obtulerat; cujus auctoritate permotus, Rex Albategnii sententiam de motu fixarum in eo libro confirmatam elegit, & pro tabulis ann. MCCLII. editis alias correctiores anno MCCLVI. substituit, si vera sunt quæ docet ex Zacuti relatione Augustinus Riccius *De motu octavæ spheræ* cap. 46. ^f

209. IX. *Avicenam* etiam & *Averroëm* in Latinum ex Arabico converti Salmantice jussisse dicitur. Quod quidem fortè intelligendum sit de Avicena Astronomicis, uti refert factum D. Julius abbas Bartholocius in laudato jam opere *De scriptis Hebræorum*, idque operâ R. Judæ Ben-Rabbi Mosis הנהגה *Haccoben*, *Sacerdotis* (ut vocat) *de Toletis*, in utraque lingua & in astronomia eminentis. Eiusdem argumenti cum Tabulis, seu motibus stellarum, alius liber est ab eodem Rege confici jussus hoc titulo:

210. X. *Libro de las armellas*. hoc est, liber *armillarum*, seu *circulorum*, ut interpretor, quem Compluti asservari in bibliotheca collegii majoris S. Ildephonsi Hieronymus Higuera refert lib. 21. *Hist. Toletanae* cap. 8. In quo hæc præfatio legitur: *En el nombre de Dios. Amen. Este es el libro de las figuras de las estrellas fixas, que son en el octavo cielo, que mandò trasladar de Chaldeo y Arabigo en lenguaje Castellano el Rey D. Alonso, hijo del muy noble Rey D. Fernando, e de la Reyna Doña Beatriz, señores de Castilla, de Toledo, de Leon, de Galicia, de Sevilla, de Cordova, de Murcia, de Jaén, e del Algarve. E trasladolo Jehuda Elconbeso Alfaqim, e Guillen Arremon Daspasso clerigo, e fue fecho en el catorze año que reynò este Rey sobredicho, que andava la era de Cesar en MCCXCIV. e despues lo enderezò, e lo mandò componer esse Rey sobredicho, e tollò las razones que entendio que eran sobejanas e dobladas, e que non eran en Castellano derecho, e puso las otras que entendio que complian, e quanto en lenguaje enderezò el por si, e en los otros saberes bove para ayudadores maestre Juan de Axssina, e à Mossen Juan ds Cramona, e à Jehuda el sobredicho, e à Samuël. E esto fue fecho el año xxv. de su reyno, e andava la era en MCCCXIV. e la de N. S. Jesu Christo MCCLXXVI. Hucusque præfatio, ex qua liquidò apparet diversum hoc esse opus à Tabulis, & ab astronomicis ludatorum Arabum libris, quorum jam meminimus.*

211. De Mathematicis hæc Alphonfus. Cæterum in historia providentiam æquè Rege dignam ostendit, quum formatam voluit in Latinè ignorantium subsidium, seu potius ut orandi Latinorum omnibus divitiis vernaculi sermonis propositum urgeret,

212. XI. *La historia general de España*. quatuor partibus. de qua post Roderici Sanctii laudes parte 4. *Historiæ Hispaniæ* cap. 1. famum est, & ob oculos habendum, Joannis Vasæi judicium in Hispaniæ Chronici cap. 4. *Alphonfus Rex* (ait) *& ex auctoribus probatis historiæ Hispaniæ jussit in quatuor partes redigi, opus copiosum, & antiquo illius temporis idiomate venerabile, sed mirè vitiosum; ita tamen ut adhibito labore, & collatione auctorum, ex quibus collectum est, facile possit in pristinum nitorem restitui, non quum alicubi tota erret via, sed in paucis, in quibus Rodericum Toletanum tanquam auctorem irrefragabilem sequitur.* Similiter de historia hac censuere Florianus Docampo ^h, Ambrosius Morales ⁱ, Stephanus Garibajus ^k, & alii. Asservantur quibusdam in Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

dem apud varios hujus historiæ exempla; quæ differre admodum ab ea, quæ in lucem prodit Floriani Docampi operâ primum Zamore an. MDXLI. deinde Pinciæ MDCIV. in folio, passim annotatur. Bibliothecæ regiæ Escorialensis codex aliquantum variat ^l, ubi & notatum legitur, desumptum hocce Chronicon ex historiis Latinis antiquorum Idacii, Isidori, Sebastiani, Sampiri, Pelagii, ac Roderici. Diversum quoque in nonnullis esse codicem collegii S. Catharinæ urbis Toletanæ, Ambrosius Morales admonuit ^m.

213. Observazione tamen præcipua dignum est, historiam hanc penes excellentissimum Comitem de Villa-umbrosa, magni Castellæ senatus aliquando præsidem, olim fuisse bipartitam, duplici hoc titulo notatam: *Historia general de España, compuesta por el Rey D. Alonso el Sabio, desde la primera poblacion de España, hasta el Rey D. Ordoño el segundo, y año de DCCCXCIII.* Scorsum altera pars legitur sic inscripta: *Historia general de España, por el mismo Rey D. Alonso el Sabio, desde el principio y origen de los Godos hasta la gloriosa muerte del santo Rey D. Fernando, y año de MCCLII.* Harum cum edita diversitatem non mediocre observaverunt ⁱⁱ, quibus codices mss. hauriendi oculis copia fuit.

214. Immo sub *Historiæ generalis Hispaniæ* nomine diversas ire historias valde inter se variantes observavit Gundisalvus Ferdinandi Ovetensis in Quinquagenis suis mss. cujus verbo refert in historia vulgaris linguæ *De el origen de los Monteros de Espinosa* cap. 3. D. Petrus de la Escalera Guevara. Cæterum hanc historiam non jussu Alphonfi, alieno tamen labore, sed ab ipso formatam innuunt ea præfationis verba: *Mandamos ajuntar quantos libros podimos haver de historias, &c. Et mox: Y compostimos este libro de los fechos que ballarse podieron, &c. Esto fecimos, &c.* quibus propriâ industriâ, non auspiciis tantum, editum opus significari quis non videt?

215. Alia prorsus est ab hac Alphonfi X. alterius Alphonfi Regis XI. five ultimi, *Historia*, quarum utriusque Florianus Docampo in prologo suæ *Hispaniæ historiæ* meminit, habebimusque & nos mentionem, cum ad hujus Alphonfi XI. ætatem perventum sit. Nec minus diversa est ab hac Alphonfi nostri *Hispaniæ generali historia*, de qua egimus, universalis alia, quæ hoc titulo insignis ex parte adhuc exstat, paucissimis cognita, & adhuc paucioribus visa. En titulum:

216. XII. *La grande y general historia*. Primum hujus volumen habet Matriti D. Joannes Lucas Cortesius, magnique, atque instar thesauri habet. Codex est membranaceus, magnitudine par iis, quibus divina officia in choro cantanda describi solent, palmi verò altitudine, figurisque antiquis exornatus. In fine dicitur scriptum fuisse Hispani erâ MCCCLXXVII. qui est annus redempti orbis MCCCXXXIX. Inscriptionem & initium operis lectori non invidimus.

^l Meminit D. Petrus de la Escalera in lib. De los Monteros de Espinosa.

^m Lib. 17. cap. 16.

^b *Canones Tabularum* Alphonfi R. ordinati per Jo. de Lineriis mss. in biblioth. Regis Galliar. teste Labbeo in *Nova bibliotheca* mss. pag. 332.

^c Jo. Seldanus ad *Marmora Arundiniana* pag. 138.

^d Vossius *De scientiis mathematicis* cap. 35. §. 37. pag. 179.

^g Ubi supra, verbo *Alphonfus* in volum. §. 260. pag. 354.

^e Vossius *De scient. mathematicis* cap. 35. §. 6. & cap. 48. §. 23. Joann. Bapt. Ricciolus in *Almag. novo* 1. part. Chron. parte 2. *De Auctoribus Astron. & Cosmographiæ*.

^h In præf. ad hanc historiam, & in epistola adedica. sui Chron. Hisp. & lib. 4. cap. 14. ⁱ In prologo tertii volumin. *Hist. Hisp.* & lib. 16. cap. 34. ^k Lib. 10. cap. 13.

^f Apud Ricciolum ubi supra, verbo *Albohazen*.

Aquí se comienza la general e grand Estoria, que el muy noble Rey D. Alfonso, hijo del noble Rey D. Fernando, y de la Reyna Doña Beatriz, mandò fazer.

PROLOGO.

Natural cosa es de cobdiar los homes saber los fechos que acabescen en todos los tiempos, tambien en el tiempo que es passado, como en aquel en que estan, como en el otro que ha de venir. Pero de estos tres tiempos no puede home ser cierto fueras da quel que es passado: ca si es del tiempo que ha de venir, non pueden los homes saber el comienzo nin la fin de las cosas, que y avernan, e por ende non lo saben ciertamente. E si es del tiempo en que estan, maguer saben los comienzos de los fechos que en el se hacen, porque non pueden saber la fin quel serà, tenemos que non lo saben complidamente. Mas del tiempo passado, porque saben los comienzos e los acabamientos de los fechos, que y se hicieron, dezimos que alcanzan los homes por este tiempo ciertamente el saber de las cosas que fueron. Onde porque el saber del tiempo que fue es cierto, e non de los otros dos tiempos, assi como diximos, trabajaronse los sabios homes de meter en escripto los fechos que son passados, por haver remembranza dellos, como si entonces fuesen, è que los sopiesen los que havien de venir assi como ellos, e fizieron desto muchos libros, que son llamados Estorias, e gesta, en que contaron de los fechos de Dios, e de los Profetas, e de los Santos, e otro si de los Reyes, e de los altos homes, e de las cavallerias, e de los pueblos, e dixieron la verdad de todas las cosas, e non quisieron nada encobrir, tambien de los que fueron buenos, como de los que fueron malos. E esso hicieron porque de los fechos de los buenos tomassen los homes exemplo para fazer bien, e de los fechos de los malos, que recibiesen castigo por se saber guardar de lo non fazer. Onde por todas cosas yo D. Alfonso por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Toledo, de Leon, de Galicia, de Sevilla, de Cordova, de Murcia, de Jaben, e del Algarve; hijo del muy noble Rey D. Fernando, e de la muy noble Reyna D. Beatriz, despues que bove fecho ajuntar muchos escriptos, e muchas Estorias de los fechos antiguos, escogi dellos los mas verdaderos, e los mejores que y sepe, e fiz ende fazer este libro, e mandè y poner todos los fechos señalados, tambien de las Estorias de la Biblia como de las otras grandes cosas, que acabescieron por el mundo, desde que fue comenzado fasta el nuestro tiempo.

ad quadraginta continet; usque triginta libris ea tantum gesta, quæ in quinque libris Moysis, sive Pentateucho, narrantur, comprehensa sunt; unà cum regnorum & monarchiarum per varias orbis partes intra hoc temporis spatium originibus, atque ethnicorum deorum fabulis, quæ omnia latè nimis atque eruditè naturalibus doctrinis atque moralibus curiosè tractatis, enarrat, hoc in fine colophone addito: En este lugar acabamos el Pentateuco, e nos desembargamos de todas las razones de los cinco libros de Moysen; e sea bendito e exaltado por ende el nombre de nuestro Señor Dios, e viva è regne por muchos años e buenos, e venza siempre à todos sus enemigos el dezeno D. Alfonso por la gracia de Dios Rey de Castilla, e de Toledo, &c. que la fecho fazer.

218. Quod autem deest hujus magnæ historiæ, tomis aliis duobus, aut pluribus, contentum latet adhuc, aut esca vermibus tineisve factum jam fuit, magno eorum dolore dispendioque, quotquot antiquitatis amore flagrant, veteraque clarissimorum hominum hujusmodi monumenta toto ore exosculantur. Parum enim verisimile videtur, prologoque ejusdem Regis verbis concepto, & in fronte hujus voluminis collocato malè cohæret, non ultrà id processisse opus, aut priusquam absolveretur, id quod tantum conceperat fore, aut vix è limine Pentateuchi gestorum excesserat, quasi jam factum & absolutum esset, magno hiatus Regem sapientissimum celebrasse, auctoritatique suæ figillo communivisse. Ad hunc fortè commentarium idem respexit, quum in testamento suo, præter Biblia tribus tomis, tria alia Bibliorum historiæ volumina se relinquere ait. Nec dubito quin & oculos ad hunc habuerit doctus ævo suo vir Alphonsus Fernandez de Madrid archidiaconus de Alcor in Ecclesia Palentina, quum in historia hujus urbis nondum typis edita Alphonsi Regis Genesim inter opera ejus laudat. Quod autem imputatur quoque Alphonso, Bibliorum libros in maternam linguam, quod Joannes Mariana ait, vertendos curasse; non ad propriam versionem, quæ nusquam apparuit, sed ad hanc paraphrasin pertinere dixeris. Sed jam ad alia.

219. XIII. La gran conquista de Ultramar. sive historia sacrarum omnium pro recuperandis Hierosolymis ac totius terræ sanctæ tractu expeditionibus, quas continet jam hoc erudito tempore collectio illa Gestorum Dei per Francos Wecheliani typis Hanoviae edita, nec ante multos annos Gallica historia des Croisades, auctore Ludovico Maimbourg Jesuita. De operis hoc argumento sic ipse Alphonsus Rex in prologo: Mandamos trasladar la historia de todo el successo de Ultramar, de como passò, segun le oimos leer en los libros antiguos, desde que se levantò Mahomad fasta que el Rey Luis de Francia, hijo del Rey Luis e de la Reyna Doña Blanca, e nieto del Rey Don Alfonso de Castilla, passò à Ultramar, e pugnò en servir à Dios lo mas que pudo. Edita fuit Salmanticæ anno MDIII. in folio, apud

n Hoc est De bellis. Ita significat verbum Cavallero, & Cavalleria, pro milite, & bellus usus illius temporis, ut in legibus Partitariis tit. 1. part. 2. L. 1. tit. 4. L. 5. tit. 7. L. 2. tit. 8. part. 5. Vegetio De la Cavalleria hoc est, De re militari, extat Hispanæ conversus in biblioth. Escorial.

p Covarrubias iib. 1. Var. cap. 14. num. 5. Roderic. Suarez ad leg. 1. num. 43. circa medium. tit. De las ganancias lib. 3. For. judicium. q Burgos de Paz ad L. 1. Tauri ex num. 367. 572. 663. r Alphonsus de Cartagena in Anacephalosis Reg. Hisp. cap. 84. Tarrasa De Reg. Hisp. Mutamoris in Apologetico, Rodericus Sacerdotis Hist. Hisp. parte 4. cap. 1. s Jo. Mariana lib. 13. cap. 8.

o Lib. 14. cap. 7

apud magistrum Huns Scheffer. Haftenus de historicis.

220. At jurisprudentiæ opus maximum, & Justiniani Imperatoris, Tribonianive Latinorum, sive Basilii Græcorum, æterno de hac artium arte merito haud impar, nullis tacendum gentibus aut sæculis jam subjicimus,

221. XIV. Las siete partidas del Rey D. Alfonso nuncupatum. hoc est, Hispanæ totius, tam sacræ quàm profanæ, tam publicæ quàm privatæ, tam civilis quàm criminalis, ut vocant, jurisprudentiæ corpus absolutissimum; quod Jus Alphonsum propriè dixeris, quod cum scholiis Alphonfi Diazii à Montalvo semel, & cum aliis Gregorii Lopezii Salmanticæ ter, editum habemus, ex Portonarium officina annis MDLV. MDLXV. & MDLXXVI.

222. Interpretatio nempe quædam est Romanarum legum, atque item sacrorum canonum, nonnullis adjunctis pro resolvendis scholiastarum Juris quibusdam controversiis, quas opus fuit exsolvi. Quare non aliter quàm ab earundem Romanarum, tam Ecclesiasticarum quàm profanarum, legum sententia explicari has Partitarum leges debere notant nostri pragmatici p: atque item neque ante Ferdinandi & Elisabethæ catholicorum Regum tempora vim legum habuisse q, ex eo quòd nunquam uti tales fuerint promulgatæ. Partitæ verò, quasi partes, seu divisiones operis, dictæ: nam & intus hic verbi usus legitur, alguna partida, pro aliqua parte in L. 22. titulo 8. partitâ 5. & passim.

223. Fama est B. Ferdinandi tempore hoc exculptum legum systema: sed aliò nos vocat ejusdem inscriptio, & vulgaris r historicorum persuasio, hanc laudem non alii quàm Alphonso præstantium. Utrique autem habere gratias Hispaniam debere, aliis, & melius, placet s, Ferdinando concepti & inchoati, Alphonso absoluti operis. De quo verè possumus dicere quod olim Cicero de suo Romanorum primitivo Jure non parum ambitiosè: Fremant omnes licet, dicam quod sentio: bibliothecas me bercule omnium philosophorum unus mihi videtur XII. Tabularum libellus, si quis legum fontes & capita viderit, & auctoritatis pondere, & utilitatis ubertate superare. lib. 1. De oratore.

224. Tribui quoque solet Alphonso Regi De Sarracenis profligatis epistola, Basilee anno MDLIII. in folio edita. Sed hæc ad Alphonsum Regem alium, scilicet octavum, pertinet: necnon & alia Epistola de Albigenium heresi extincta. ibidem in folio publicata. Utraque extat in bibliotheca Barberina Rome. De Alphonso haftenus.

225. Sub eo vixisse ANONYMUS Burgenfis Episcopus dicitur, qui sub hoc nomine historiam quandam scripsit, sive potiùs Generalem Alphonsi historiam Latinè loqui fecit. Hujus rei meminere Hieronymus Surita lib. 3. Anal. Aragon. cap. 3. in fine. Bernardinus Gomezius Miedes lib. 5. De rebus Jacobi I. Regis Aragonum t.

t Hist. illust. to. 3. pag. 428.

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

226. Hujusmet Regis Alphonfi jussu anno MCCLXXVII. five erâ MCCCXV. magister ROLDANUS scripsit el libro de las tafurerias, sive de regulis alex ludicquod opus ms. extat initio cujusdam codicis quo continentur Ordinamenta Regum Castellæ, ab Alphonso XI. five ultimo hujus nominis, usque ad Jeannem II. qui quidem codex extitit in bibliotheca D. Josephi Pellizerii, dum viveret, nunc autem in ditissima & exquisitissima D. Joannis Lucæ Cortesii, curiè criminalis Matritensis Duodecim-viri.

CAPUT VI.

De RAYMUNDO MARTINI, atque ejus Pugione fidei latè differitur. Scaligeri error in tribuendo hoc opere Raymundo Sebeide. Quisnam hic fuerit, ac quo tempore vixerit. De Pugione fidei testimonia. De GARSIA Hispano jurisconsulto. De BERNARDO DE SCLOT, atque ejus Cataloniæ Chronico: ejusdemque nationis PONTIO CARBONELLO Minorita, ejusque in sacram Scripturam ineditis commentariis. An sit auctor Catene aureæ in Euangelia. De GAUFREDI archidiaconi Toletani continuatione historie Roderici Archiepiscopi vulgari & Latina. De BERNARDO, sive BERNARDO TRILLA, Dominicano. Hispanisne an Gallus fuerit, questio. SANCNUM quoque Castellæ Regem, Alphonsi Sapientis filium, Documentorum opus conscripsisse. De JOANNE diacono Matritensi, S. Isidori agricolæ Matritensis Vita auctore: & ARNALDO PONS, sive PONTIO, & PETRO PASCHALI Giennensi Episcopo & martyre, Mercenariorum sodalibus. Stractura adversus quendam, qui ut alteri assereret ordini Paschalem hunc, nihil non temerè finxit. De Petri Paschalis libris. Laurentius de Laureæ Neapolitanus, Minor Conventualis, Vaticane bibliothecæ primus custos, laudatur. ANONYMUM sub titulo Dispensatoris Regine Eleonore, Joannis Regis I. Castellæ conjugis, qui historiam quandam scripsit, hujus temporis esse. De ALPHONSI DE PAREDES inedito adhuc opere.

227. PUGIO fidei RAYMUNDI MARTINI Ordinis Prædicatorum adversus Mauros & Judæos, nunc primum in lucem editus curâ & auspiciis felicis memoriæ reverendissimi Thomæ Turco, subindeque reverendissimi Joannis Baptistæ de Marinis, Magistrorum Generalium, ope & operâ illustrissimi ac reverendissimi D. Episcopi Lodovensis, & illustrissimi præsidis D. de Mausac Comitæ Consistoriani, cum observationibus D. Josephi Voisin presbyteri, & Ex-senatoris Burdigalensis, ad serenissimum regis stirpis primum principem Ludovicum Borbonium Condæum, Burdigalæ & Aquitaniæ Pro-regem. Parisiis apud Mathurinum Henault MDCLI. in folio.

228. Hæc libri inscriptio. Sed argumentum, & historiam operis, ex epistola D. Francisci Bosquet Episcopi Lodovensis ad Josephum Voisin, observationum scriptorem, at-

H 2 que

que item Philippi Jacobi Mausaci prolegomenis in eundem librum hanc desumpsimus. *Herodia España en Judios, y en libros de su falsa secta, que vivian así entre los Arabes como entre los mismos Cristianos, con poder y riquezas. De estos libros suyos sacaban armas con que obstinarse mas en sus errores: no havia quien los convenciese de ellos. Por esto el santo varon Raymundo de Peña-fort con ayuda del Rey D. Jayme de Aragon, despues de haver hecho que publicasse editos contra esta falsa y calumniosa nacion, aplicò muchos varones doctos en Theologia y sagradas letras al estudio de las lenguas Arabica, Hebraica, y Chaldaica, de quien despues se valió para ganar y enseñar à estos infieles.*

229. *Cuentanse entre otros, Fr. Paullus Christiani, & Fr. Raymundus Martini, oppido de Sobiratz x in Catalonia oriundus. El Fr. Pablo dispues publicamente en presencia del Rey D. Jayme el año MCCLXXIII. con el docto Hebreo Moyfes Gerundense, Detectisq; ejus calumniis, & confutatis erroribus, omnium calculo victoriam reportavit.*

230. *Ex hujus felicitis pugnae eventu Jacobus & Raymundus convertendę gentis ad Christum non dubiam spem concepere. Mandò pues el Rey con edito de 4. de las Kalendaras de Setiembre, que todos los Judios le recibiesen como à legado, que iba à enseñarlos, le oyessen, diessen lo necesario, y le exhibiesen los libros que les pudiesse. Hizose así, y Paulo por este medio descubria todo lo mas secreto de los libros Hebraicos. Dio cuenta al Rey, y obtuvo que se les mandasse que dentro de tres meses borrasen todas aquellas palabras que en ellos havia in contumeliam Christi Salvatoris, & Deiparę Virginis matris ejus. Quexaronse diciendo que sus libros no contemian blasphemias ningunas contra la Escritura, y que no sabian que se les mandava borrar, pues no havia que: y así el Rey suspendio el orden con nuevo edito de 27. de Marzo de MCCLXXIV. Quo expunctionem calumniarum remisit, nisi tales esse libri probarentur, datis mensis unius indicis ad eas probandas & refellendas. Dieñse por juezes desto el Obispo de Barcelona, y Raymundo de Peña-fort, y Arnaldo de Sigarra, y Raymundo Martini, y Petrus de Janua, omnes ordinis Prædicatorum, earum rerum peritissimi.*

231. *Hisce modis Dei dexterã caussarum feriem neccente, quique reconditores Hebreorum codices in manus Martini venere: & ille probus artifex ex hostium ferro hunc Pugionem confecit. Exinde arcana quæque Judaicę impietatis detegi, scripta Hebraica publica auctoritate legi, & in academiis Christianis linguarum orientalium scholas & magistros generalis Concilii Viennensis decreto institui, originem habuit.*

232. *Creyeron algunos haver sido Fr. Raymundo de Peña-fort autor del Pugio fidei: lo qual no puede ser: porque en el mismo dize su autor parte 2. cap. 10. que tiene por titulo: Quod Messias jam venit. que le dio la perfection, y acabò en el año MCCLXXVIII. Y el santo de Peña-fort havia muerto el dia de los Reyes del año de la Encarnacion MCCLXXV. ut affirmat constantissimè Nicolaus Rosellus ejus-*

dem ordinis Dominicani, Cardinalis, in opere quod de beati Raymundi vita scripsit anno MCCLVII. lo mismo dice S. Antonino 3. part. Chron. título 23. cap. 12. T. Tertius ordinis Magister, Leandro Alberto De viris illustribus ordinis Prædicatorum, in vita Raymundi. Surrita lib. 3. cap. 94. & in Indicibus sub anno MCCLXXV. Gomezius De vita Jacobi Regis cap. 15. Garibay lib. 12. cap. 12. Castillo 1. parte lib. 2. cap. 18. aunque un autor anónimo, que escribió su vida, tenga en el lib. 1. cap. 78. que murió el de MCCLXXVI. lo qual puede ser erro de imprenta: y va à dezir poco para el intento un año antes ò despues. Al verdadero autor con nombre de Raymundo le cita y alaba Lira Comm. ad cap. 9. Osea vers. 12. Sed & ve eis cum recessero ab eis. y llamele Frater Raymundus in Hebraica lingua valde peritus. Porcheto y en el libro llamado Victoria contra Judeos, dice, que, ut omnis eorum (Judæorum) excusatio desinat, & ut facilius refellantur, sequar literam codicum Hebreorum veteris Testamenti, secundum quod translatum est à Fr. Raymundo Martini Hispano, ordinis Prædicatorum, de partibus Catalonię: à quo sumpsit hujus libelli materiam in plerisque compilandi, qui fuit vir eximius tam in scripturis Hebraicis & Arabicis, quam Latinis. Hec Porchetus. Augustino Justiniano Obispo Nebiense, in prefatione editionis Victorie Porcheti, habiendo admirado de que siendo nacido en Genova de padres Christianos, en donde no se permite la vivienda de los Judios, tuviesse tanta comprehensio de la lengua, y de todos sus libros, dize: Fatetur nihilominus, nimirum ut fuit candidus & ingenuus, se in structura edificii sui adjutum à Pugione. Sic enim liber inscriptus est Raymundi Martini Catalani, nostre Prædicatorum familię alumni, quem suspicor quoque Hebreum fuisse. Hec Justinianus. Tambien le llama con el mismo nombre Antonio Senense, y Diago, que le celebra en muchas partes, lib. 1. cap. 2. y cap. 15. y en el lib. 2. cap. 28. le da la patria en Sobiratz, y dize que tonò el habito en Barcelona: de quien dice el P. Mansilio: Erat multum sufficiens in Latino, philosophus in Arabico, magnus Rabbini & magister in Hebraico, & in lingua Chaldaica multum doctus.

233. *Que fuesse Judio de nacion, y Rabbino, llamado Rabbi-Puggi, dizelo Gauberto Fabricio en un prologo à su historia de Aragon. Y que fue sin duda uno de los religiosos aplicados por San Raymundo al estudio de la lengua Arabica y Hebraica: porque como dice que escribió en el lib. 1. cap. 2. de la historia de su Orden en el Capitulo celebrado en Toledo año de MCCL. fue destinado con otros siete religiosos para el estudio de la lengua Arabica. Dice mas Diago, que fue muy estimado y querido de Reyes y principes: del Rey de Tunis, del de Francia D. Luis el Santo, y de D. Jayme de Aragon; y que murió despues del año de MCCLXXXIV. en Barcelona, con casi cinquenta años de habito.*

234. *Escaligero en la carta que escribió à Casaubono 3. Idus Septembris MDCIII. y en otra de las posthumas al mismo 16. Kalend. Maji*

Maji MDCIV. dice que el autor es Raymundo Sebon. Devese el haver sacado por el rastro el hurto de Galatino el primero; pero en confundir à nuestro autor con Raymundo Sebeide errò mucho Escaligero. Raymundo Sebeide fue natural de Barcelona, professor de medicina, filosofia, y theologia en Tolosa, donde recibió el grado, y murió año MCDXXXV. como refiere Tribemio y Josias Simlero, abreviador de la biblioteca de Gesnero, cuyas palabras son estas: Raymundus Sebeide natione Hispanus, scripsit Creaturarum, sive de homine lib. 1. quæst. disputat. lib. 1. claruit anno MCDXXX. Ejus theologia naturalis, sive liber Creaturarum &c. impressus est Parisiis MDIX. apud Joann. Parvum &c. Dice tambien que Sebeide no es Dominicano, nec in Hebraicum Martino Comparandus. Esto es todo de Mausaco en los prologos. El qual añade, que en el colegio de Fox de Tolosa está el exemplar que vio Escaligero, no en dos, sino en tres cuerpos grandes, y que no dice bien Escaligero quando dixo que no havia quedado mas exemplar que este y otro que turvo Matheo Beroaldo: porque en el convento de Napoles estava tambien, como dice Antonio Senense: y por diligencia del General Turco se juntaron para que los confriesse Josepho Voisin, otro que havia en el convento de Dominicanos de Tolosa, otro en el de Barcelona, otro de Mallorca. Dice Mausaco mas, que Jacobo Spiegelio Rosenbakkio, doctissimo en la lengua Hebraica y otras, alcanzò poder copiar de propria mano el exemplar del colegio de Fox de Tolosa operã domini de Bosquet Lodovensis Episcopi, que era entonces colegial. De aquella copia havia prevenido el mismo Mausaco esta edicion; pero parando en ella muchos años, no la hizo hasta ser instado por el General Turco.

235. *En el codice de la libreria Fuxense el que bico aquella copia puso estas palabras alli: Nota diligenter, lector, quòd hoc opus editum est à bonæ memorię Fr. Raymundo Martini Ord. Prædic. Catalano, qui fuit bonus clericus in Latino, magnus in lingua Hebraica & Chaldaica, & in Arabica philosophus reputabatur, qui in conventu Barcinonensi quiescit. Hic talis ac tantus primò composuit diversas summas Sarracenorum: postea composuit in solo Latino opus quoddam compendiosum, quòd appellatur Capistrum. sed considerans Judæorum astutam malitiam, qui parvipendunt quicquid illis Latine profertur, & habent ad hoc diversa subterfugia; edidit hoc opus quòd Pugionem vocavit. Pugio enim gladius acutissimus est, penetrans insitam Judæorum infidelitatem, si in eo studens linguam habuerit Judaicam. Nescitur enim tale opus usque hodie contra Judeos esse scriptum. Hoc etiam opus Latine & Hebraicè totum manu propria scripsit, in qualibet pagina literam ordinando, sicut in primo originali patet, quòd modò non est in provincia ista. Et nota quòd opus modicum te dirigit, nisi ipsum sic habeas ordinatum. Latinum enim per se modicum valet contra Judæos, & corruptissimè tibi dat nomina Hebraicorum librorum; quia per literas nostras scribi non possunt. Hebraicum etiam per se quidem valet; sed non dat tibi*

conclusiones quas ipse auctor intendit, nec per se possunt de facili inveniri. Hoc itaque opus in certas partes divisit, & partes in capitula, & capitula in paragraphos. Hucusque transcriptor Tolosanus.

236. *De Galatini suppilatione sic Mausacus: Primus hujusce Pugionis auctor Raymundus Martini, bellum acerrimum gessit contra Judæos, ope tantum classicorum auctorum, non levium aut hypobolimæorum, ut sibi persuasere haftenus quidam non vulgaris eruditionis viri, Galatinum quæcumque habet, sive mala sive bona, ab eo petiisse existimantes. Nam Galatinum frequentes auctoritates produxisse in suis arcanis ex libris Gale Razeja & Zohar, sciunt illi qui eas omnino sublesta fidei esse clamârunt. Quòd Raymundo nostro non accidit, ne quidem ex Zohar, licet ejus ponderis & fidei, ut à quibusdam antiquioribus & probatoribus Rabbiniis æquiparetur; quia fortè secundum alios ante quingentos vel circiter, annos, incognitus penè fuerit. Unde tanta ejus vetustas ipsis suspecta visa est. Tantum abest ut de alio Gale Razeja mentionem unquam fecerit, de quo plura paulò post. Nunc de altero Zohar videamus tanquam in transcurso quid eruditi quidam scripserint, & ad alia sensim perveniamus. Adducit deinde Mausacus Seldeni & Buxtorfii de hoc libro Zohar, sive Sepher Haz-Zohar (quòd interpretatur: liber splendore coruscans) testimonia, qui magni haberi apud Hebræos, auctoreque Rabbi Simeone Ben-Jochai, discipulo Rabbi Achibæ natum, qui Simeon. Circa annum Christi CXX. vexante Judæos Adriano, vixisse dicitur, at propter novitates quasdam & summam vetustatem doctioribus esse suspectum.*

237. *Et adjungit: Quòd autem spectat ad alterum librum Gale Razeja, soli quoque Galatino valde familiarem, credendum est firmiter, spurium eum esse & supposititium: nec à vero fortè aberrabitur, si ab ejus inscriptione Arcana fuisse formata dicatur Gale Razeja: namque revelans arcana denotat. Præterea cum ex Buxtorfii bibliotheca de hujus fide multos sæpe dubitasse ifscamus; ulterius advertendum est, Judæis ipsis fuisse semper ignotum, & ab eis in nullo pretio habitum; quamvis non erubuerit Galatinus eum tribuere celebri illi apud Hebræos magistro traditionum, sive Misnajoth Hakkadosch dicto ob sanctitatem. Quòd quàm appositè & prudenter ab eo factum sit, sciunt illi qui jam diu odorati sunt magno Judæorum doctore, & insensissimò Christiani nominis hosti, assignari non posse opus in quo de mysterio Trinitatis ita distinctè ac dilucidè tractatur, ut apud ipsum S. Athanasium nec solidius, nec fidei nostræ convenientius de eo disseratur, nec etiam apud alios patres ante ipsum Concilium Nicænum, de Eucharistiæ sacramento. Quòd non omiserit eruditissimi viri Casaubonus & Tomsonus, Scaligerum per epistolas consulentes, quò fieri potuerit ut magister ille antiquus, qui ob insignem doctrinam & nominis celebritatem Rabenu Hakkadosch meruit à sua gente appellari, in*

aucto-

u Dicesse que veynte religiosos de S. Domingo, con ayuda de los Reyes D. Jayme de Aragon y el de Castilla, aplicò al estudio de la lengua Arabica los quales dando el fruto deseado, convinieron mas de 100. moros. En la Hebraica hizo adiestrar otros que descubrieron las falsedades y corrupciones que havian intertado en la Biblia para ocultar los misterios de la Passion, y los otros sacramentos de la Fe.

x Ser su patria en este pueblo, y no en Barcelona, como quisò Antonio Senense, dice Diago lib. 2. cap. 28. de la provincia de Aragon, del orden de Santo Domingo.

y Natural de Genova.

a Y el mismo Bosquet dice en otra prefacion, que el fue el primero que descubrio el nombre verdadero del autor: por que en su proprio lugar no havia otra cosa que Pugio fidei Christiani à Fr. Raym. editus. y en un rincón con letras muy menudas hallò razon del nombre del autor, que se havia escapado à los otros. Es la prefacion que se pone despues en nombre del que copió esta.

b Diago lib. 2. cap. 28. le atribuye Summã unam contra Alcoranum Maurorum.

z A Escaligero le entrò en la libreria deste colegio de Fox Guillermo Catel, que despues fue senador de Tolosano, y escribió su historia, entonces moro: y habiendo leido de passo algo en el, y parado en lo de las hebdomas de Daniel, luego cayó en el hurto de Galatino: esto dice Francisco Bosquet en una Prefacion.

auctoritatibus à Galatino inde petitis, de transubstantiationis & aliorum secretiorum, similibusque hujus mysterii vocabulorum explicatione egerit, quæ alicui ex infimis potius convenisset. Solus Galatinus arcanè in arcanis suis ausus est interfere hęc nauci & planè ridicula, inter innumeras alias auctoritates exprobatæ fidei Rabbini à Martino nostro allatas, & longè antè productas, ut à primo & vero hujus apparatus parente. Qui enim post eum sequuti sunt omnes, Nicolaus de Lyra, Finus, Riccius, Hieronymus à S. Fide, Porchetus, Galatinus, Fabianus Fiochi, Philippus Mornæus, aliique non pauci, ducem alium non habuerunt.

238. Petrus Galatinus ex Judæo Christianus, anno demum MDXV. post ducentos triginta septem aut circiter annos, libros duodecim de arcanis catholicæ veritatis, *Pugione fidei* nondum edito, publicare ausus est; ex quo quæcumque protulit bonæ notæ, in sua arcana transfudit, suppresso penitus Martini nomine, non paucis dubiæ & incertæ fidei additis ex Gale Razeja, Rabbino Hakkadosch, id est ex ejus opere *revelans arcana* dicto, (unde fortè arcanorum suorum inscriptio) & libro Zohar, Rabbini Simeonis, filii Jochai, qui quidem non est ejusdem farinae, sed tamen tempore Raymundi Martini nondum in publicum prodierat. Tum sequutus Porchetus de Selvaticis Genuensis monachus Cartusienfis, cujus *Victoria adversus Judæos* tandem edita anno MDXX. ab Augustino Justiniano Dominico, Episcopo Nebiensis, parta est ope *Pugione* Martiniani, ut ipsemet, non Galatiniana, sed bona & sincera fide, palam professus est. *Hucusque Mauriacus.*

239. Testimonia de Pugione & ejus auctore. Nicolaus de Lyra in comm. ad cap. 9. *Olea* versu 12. *Sed & ve eis cum recessero ab eis.* Locum hunc inter alios numerat quos Judæi corruerunt: *secundum quod dicit frater Raymundus in Hebraica lingua valde peritus.* Et quibusdam interjectis iterum eum adducit. Idem in responsione ad quendam Judæum ex verbis Evangelii secundum Mattheum disputans anno Domini MCCCXXXIV. sapiens ex hoc Pugione argumentatur.

Paullus Burgenfis in annot. ad comm. *Lyra*: *Expositio Raymundi est vera* (inquit) *ad cujus majorem declarationem &c.*

Porchetus in proemio *Victorie contra Judæos*, verum Raymundi Martini nomen, professionem, patriam Cataloniam agnoscit, à quo sumpsisse ait se libelli hujus materiam: *qui fuit vir eximius, tam in scripturis Hebraicis & Arabicis, quam Latinis, qui quidem in proemio sui Pugionis ait: Materia hujus libelli duplex est &c.*

Relatis his Porcheti verbis, notat is qui hæc testimonia collegit, Raymundum ad convincendos & ad insitas redigendos Judæos, vulgata versione, quam illi rejiciunt, ne frustra ageret, uti noluisse: sed versionem eorum locorum, de quibus lis est, de novo dedit, ex Rabbini probatoribus. Quis enim contendere contra eos auderet antequam de

versione veteris Testamenti communi consensu partium conventum fuisset? Hęc ferè ille.

Idem de Raymundi Martini nomine, patria, professione, Augustinus Justinianus Episc. Nebiensis in præfatione editionis laudatæ *Victorie* Porcheti.

Antonius Senensis in Bibliotheca.

Contextus operis.

240. In primo capite primæ partis notant, eos qui à fidei veritate exorbitant, vel esse habentes legem, vel non habentes aliam quàm naturalem: atque hos quidem vel esse temporales, hoc est carnales, ut Epicuræi, vel naturales, qui dicerent mortalem esse rationalem animam, vel denique philosophos, ut Socratem, Platonem, Aristotelem, ex Mauris seu Arabibus Avicenam & Alpharabium, qui dicunt mundum fuisse ab æterno, Deum particularia nescire, sed universalia tantum, denique corporum resurrectionem non esse. Adversus hos agit in prima parte Martinus, probans contra Epicuræos, Deum esse, & quod voluptas carnis seu delectatio non est summum bonum, adversus naturales: quod anima immortalis est, adversus philosophos: quæ tria ipsi negant.

Secunda parte jam agit adversus eos qui legem habent, scilicet Judæos, probatque adventum Messie.

Tertia parte adversus eosdem Judæos disputat, fidem Christianorum eandem fuisse cum Prophetarum. Circa Trinitatem divinam, hominis lapsum, & peccati penam, generis humani redemptionem, & Judæorum reprobationem.

241. GARSIAS Hispanus hoc ipso tempore, quo in vivis Alphonfus erat Rex, floruit & ipse in magna juris studii fama. Trithemius de eo: *Garsias natione Hispanus, vir in utroque Jure exercitissimus, ingenio subtilis, consilio promptus & cautus, & in solvendis questionibus causarum acutus, apud sue facultatis professores suo tempore in pretio habitus, docendo & scribendo nomen suum dilatavit. Fertur enim in Jure canonico & in legibus plura conscripsisse opuscula, quæ ad manus nostras non venerunt. Exstant ejus*

242. *Super Decretalibus libri V. & in legibus plura. Claruit temporibus Rudolphi Imperatoris an. MLCXX.* Hęc ille. Mentionem quoque ejus, atque hujus *Super Decretales* commentarii faciunt (*super Extravagantes* inscribitur in catalogo librorum Benedicti Papæ XIII. atque eodem quidem sensu Raphaël Maffæus Volaterranus lib. 21. *Commentariorum Urbanorum* a, Jacobus Philippus Bergomas in *supplemento Chroniconum* b, Lucius Marinæus Siculus *De laudibus Hispanie* lib. 6. c. Franciscus Tarrafa *De Regibus Hispanie*, in *Alphonso X.* Alphonfus Garsias Matamoros in *Apologetico* d, qui disertè Hispanensem vocat, Joannes Mariana lib. 14. cap. 16.

243. BERNARDUS DE SCLOT Catalanus, genere nobilis, qui vixit sub Jacobo & Petro Ara-

Aragonie Regibus, vernaculâ linguâ conscriptam reliquit rerum sui temporis historiam, quæ adhuc in schedis latet, sic inscriptam:

Chronicas de conquestas de Catalunya, compostes è ordenades per en Bernat de Sclot. Aliàs: *De les histories de alguns Comtes de Barcelona, y Reis de Aragò.* Hujus exemplum servat Matriti excellentissimus Marchio Mondexarenfis. Sed hanc, ne profus lateret, à se in Castellanicum sermonem eleganter conversam publicavit, affixis oræ notis, Raphaël Cervera Barcinonensis, quæ in eadem hac urbe edita fuit apud Sebastianum de Cormellas anno MDCXVI. in 4°.

244. Sub idem tempus ornamento haud mediocri amplissimo Minorum ordini hoc sæculo nato PONTIUS fuit CARBONELLUS Catalanæ civis, Barcinone, ut creditur, natus, religiosissimus vir simul & doctissimus. Sub hoc præceptore ac morum formatore Ludovicus, Caroli Salernitani principis filius, Caroli Neapolitani regni Regis nepos, cum ante insulas Tolosanas, & provecam absolutamque insignium virtutum ætatem, quibus post mortem quàm citissimè à Joanne XXII. Pont. Max. Sanctorum albo adscribi promeruit, apud Aragonie Regem Alphonsum in custodia loco parentis pro obside detineretur, pietateque non minus quàm doctrina in eum virum adolevit, qui candelabro inde, lucernæ instar, impositus, tempore suo per Galliam, immo Europam universam, splendidissimè coruscavit. Malè quidam Ludovicum hunc Episcopum cum Ludovico Francorum Rege, sanctum nempe cum sancto, confundentes, hujus Regis præceptorem Carbonellum fuisse opinati sunt. Cur enim præceptore usus Hispano fuerit homine Rex Gallorum in regno isto doctissimorum ubique virorum feracissimo? Episcopus certè Ludovicus apud Catalanos detentus Catalanum præceptorem habere facilius potuit.

245. Incidit Pontius jam senex in ea tempora, quibus de paupertate Franciscanorum acriter disputabatur inter Minores ipsos: atque eo quod is non improbaret doctrinam Petri Joannis Olivi Galli, ejusdem familiae, circa ejusdem paupertatis mensuram, atque ejus libros interdictos apud se retineret; in carcerem missus, ærumnisque vexatus, circa annum hujus sæculi nonagesimum obiit, jactetque in cœnobio Franciscanorum Barcinonensium. Cujus innocentiam post mortem Deus multis miraculis (uti Wadingus ait in suis *Minorum Annalibus* f) contestatus fuit. De eo videndi Bartholomæus Albizius Pisanus in libro *Conformitatum S. Francisci cum Christo* lib. 1. fructu 8. idem Wadingus *De scriptoribus Minorum*, Antonius Dominicus *De Sanctis Cataloniæ* lib. 2. g. Scripsit (Wadingus laudatus ait)

246. *Commentaria in universa Biblia, ad singula loca collectis abundè sanctorum PP. sententiis, ita ut non ineptè vocari possit Catena SS. PP. in universam sacram Scripturam.* Reperitur octo non minus tomis contentum opus in bibliotheca Toletana fratrum Mino-

rum, summè expetitur ab eis qui contretaverunt, sed usque nunc voto suo fraudatis. Scio quas ex manuscripto codice isto, in quo & Evangelia continentur, controversias moverit Sancto Thomæ Aquinati de *Catena in IV. Evangelistas*, aurea dicta, Petrus Alva & Astorga Franciscanus, & quid illi fuerit repositum. Reverendus quidem Pater Thomas Harney Dominicanus, Belgæ, *Epistolam apologeticam* scripsit ad Rever. P. Petrum de Alva de *secunda editione ejus nodi indissolubilis*, & *publicatione libelli, cui titulum fecit: Certum quid.* Bruxellis apud Joannem Mommart MDCLXIV. in 4°. In qua epistola liquidi testimoniorum probationibus contendit injuriam fieri maximam vero *Catene in Evangelia* auctori S. Thomæ Aquinati, ex eo tantum quod sub Pontii Carbonelli nomine hæc simul cum aliis in cæteros Biblicos libros *Catenis* Toleti reperitur: cum potuerit (id quod verifimilius est, Thomæque sanctissimo doctore non injuriosum) Carbonellus in Thomæ invento sibi placens, reliquos Bibliorum post Genesin libros *catenata* ista ex SS. Patribus explanationis ratione percurrere & illustrare, & in *Evangelia* istam *catenam*, quæ S. Thomæ esset, subsequentiibus suis, veluti partem completi jam à se deinde magni operis, attexere. Certissimum quippe auctorem esse angelicum doctorem *Catene* hujus, constat ex epistola ejus ad Evangelium Matthei nuncupatoria ad Urbanum IV. Papam, qui obiit anno MCCLXIV. & ex alia dedicatoria trium Evangelistarum præter Mattheum, ad Cardinalem Annibaldum; ex Thomæ Reginaldi socii indiculo, & S. Antonino: exstatque in Vaticana bibliotheca ejusdem rei testimonio antiquissimus codex laudatæ *Catene*, quem ipsum esse oblatum Urbano Papæ ab auctore, verifimile multi credunt. Vide sis Vincentium Baronium lib. 1. *Apologetici ord. Prædicatorum* sect. 2. §. ultimo articuli 2.

247. Petrus Alva contendit fuisse æqualem S. Thomæ Pontium Carbonellum, & præceptorem S. Ludovici IX. Regis Galliarum. At fallitur. Nam ann. MCCCXXXIV. in Capitulo generali Franciscanorum apud Cadurcum (nunc *Cabors* in Gallia) literæ quædam Benedicti XII. Papæ lectæ sunt, quibus præscripsit ordini quasdam leges ex consilio Cardinalium & aliorum religiosorum, ubi nominatur Pontius Carbonellus Provincialis Aragonie. Hęc notitia legitur in ipsius ordinis constitutionibus.

248. S. Thomas h. quinquagenarius obiit anno MCCLXXIV. & *Catenam auream* absolverat ante ann. MCCLXIV. nam illam *Catene* partem absolutam dedicavit Urbano IV. qui obiit hoc anno. Carbonellus autem obiit circa annum MCCXC. si credimus Antonio Vincentio Domenec. *De Sanctis & illustribus viris Principatus Cataloniæ* scribenti, & Lucæ Wadingo *Annal. Franciscanor. collectæ*. Et ratio temporis congruit. Fuit enim S. Ludovici postea Episc. Tolosani præceptor Carbonellus. Quod enim Wil-
lot, Possévinus, & Schotus, & quidam Hu-

e Henricus Willot De script. Franciscanis. Possévinus in Apparatu, Andreas Schotus in Bib. Hispana, Alva in *Judicio Salomonis* vulgaris linguæ. Contra quos pro vera historia sunt Wadingus infra laudandus, & post plures alios Vincentius Baronius lib. 1. *Apologetici* sui ordinis Dominicani sect. 2. articulo ultimo §. 2.

f Tomo 2. ad an. MCCXCVII. num. 35.

g Fol. 55.

a Pag. 425.

b Sub Martino Papa IV. fol. 237. c Pag. 60.

d Pag. 812. tomi 2. *Hisp. illust.*

h Ex Fr. Martini Harney Dominicani episc. apologetica ad R. P. Fr. Petrum Alva &c. De *secunda editione ejus nodi indissolubilis & publicatione libelli* cui titulum fecit: *Certum quid* Bruxellis typis Joann. Mommarti ann. MDCLXIV. in 4

go Carbonellus, scribunt Pontium Carbonellum præceptorem fuisse S. Ludovici Regis, nullo modo est credibile. Et ratio congruit. Carbonellus enim fuit Catalanus, & non videtur in Gallia, quæ tot viris doctissimis abundabat, ad confessorum Regis assumi potuisse. Fuisse autem confessorum S. Ludovici Tolosani verisimile magis est: quia S. Ludovicus cum duobus fratribus pro patre Carolo Siciliae Rege, qui ab Aragonensi captus fuerat, obles datus non procul à Barcinone (ubi habitabat & obiit Carbonellus) præceptore usum istius loci Minorita, cui muneri aptissimus erat Carbonellus.

249. Deinde, si Carbonellus octo, talia qualia dicuntur, volumina, in sacra Biblia edidisset, & Parisiis habitasset, præceptor Regis Galliarum; penè impossibile creditu est, quin toto celeberrimum orbe semper fuisset, contra quam nunc accidit, Carbonelli nomen. Præterea Willot & Wadingus in rebus domesticis versatissimi, obitum Carbonelli constituunt viginti ferè annis post S. Thomæ mortem. S. autem Thomas Catenam in Mattheum annis ante mortem, ut minimum, decem, hoc est triginta ferè ante Carbonelli obitum, abolverat. Nec bene argumentatur Alva ex eo quod septem alios tomos in reliquis Scripturæ partes, eodem modo ac in istud in Euangelia commentarium, Catenæ formâ composuerit: nam potuit is inventum quod S. Thomas ceperat in Euangelia, ipse in aliis sequi. Credendum enim est S. Thomæ in epist. dedicatione operis sui ad Urbanum IV. & in epistola dicatoria trium aliorum præter Mattheum Evangelistarum ad Cardinalem Annibaldum. Citat opus hoc S. Thomæ Reginaldus ejus focius, & S. Antoninus. In Vaticana bibliotheca antiquissimum exstat exemplar, quod creditur illud esse quod auctor obtulit Urbano IV. Plura dictus Harney contra Alvam.

250. Ad ætatem Alphonfi Regis, sub quo vixisse fama est, referimus memoriam GAUFREDI archidiaconi Toletani (vulgari nuncupatione JOFRE DE LOYSA fuisse, D. Josephus Pellizerius alicubi monet) qui scripsit *Supplementum, seu continuationem historie Hispanie Roderici præfulis Toletani*. Eam quidem vulgari lingua; hanc tamen ex ea in Latinum vertit Arnaldus de Cremona Cordubensis canonicus; idque rogatu ipsius auctoris, atque D. Ferdinandi Guterii, qui sub initium sequentis decimi tertii sæculi eidem Cordubensi urbi Episcopus præfuit. Quam interpretationem adfervari Parisiis in collegio Navarræorum testatur idem Pellizerius.

251. Meminit certè hujus operis, Latinaque ex eo verba adducit, in Gallica *Beneventani historia* Petrus de Marca lib. 7. cap. 8. §. 6. & in Notis ait custodiri ms. in laudato collegio Navarræ. Meminit & Arnaldus Oihenartus *Notitie Vasconie* cap. 17. * qui ducentissimum vicissimum primum ejus caput (adeo vastum opus Hispaniæ nostræ honorificentissimum desideramus adhuc) laudat. Recordatur itidem hujus continuationis Joannes Jacobus Chiffletius *Vindiciarum Hispanicarum*

cap. 12. ¹Memoriâ autem nos retinemus ab aliquo audivisse, continuationem, seu supplementum quoddam historie Roderici Toletani adfervari membranaceo codice in bibliotheca Hispanensi Ducis Alcalitani, quæ hodie est excellentissimi Ducis Medina-cæli.

252. Theologum historico subicimus, Gaufredo scilicet Toletano BERNARDUM Dominicanum sodalem, quem Leander Albertus lib. 4. *De viris illustribus ordinis hujus Predicatorum* scriptorem agnoscit, ex quo Antonius Senensis, Alphonsus Fernandez, & cæteri Dominicanorum nomenclatores, nec non & Antonius Possëvinus in *Apparatu*, profecerunt. Hispanum vocant Senensis, Fernandez, & Joannes Marieta lib. 14. *Historie Eccles. Hispanie*, ubi de Hispanis Dominicane familiæ scriptoribus agit, eumque cognomento VOCATUM appellat.

253. Ambiguum tamen videri potest, an hunc confundant Hispani nostri cum Bernardo de Trilla diocesis Nemaufensis Occitanie Galliarum provincie, cui & præfuisse dicitur, quem seorsum laudant iidem Senensis & Fernandez, & ex Senensi Possëvinus. Eadem quippe utrique adjudicata ferme opera eò intendunt animum falli tergiversantem. At hunc quoque Bernardum de Trilla Hispanis annumerat Gesneri epitomator. Sed audiamus Philippum Labbeum in *Bibliotheca manuscriptorum recensentem* libros mss. Gabrielis Naudæ doctoris medici Parisini m, in quibus enumerat *Fr. Bernardi de Trilla* (non Trilla) *Hispani magistris, in theologia, Ordinis Predicatorum, quaestiones xviii. De cognitione animæ conjunctæ corpori Parisiis disputata. Incipiunt: Queritur 1. utrum anima conjuncta corpori intelligat veritatem naturaliter cognoscibilem per species immatas vel acquisite &c. Desinit: Sed potius ut passio quedam transiens in ea recepta. Gesnerus juxta titulum illius codicis ms. bibliothecæ Naudæane Bernardum hunc Hispanis annumerat: sed propius vero Ambrsius Gozzetus (Ragufinus) in catalogo *Predicatorum illustrium, ex provincia Provincie eum esse dicit. Nam Possëvinus ex Antonii Senensis bibliotheca diocesis illi assignat Nemaufensem prope Provinciam, & Arverionem, eundemque circa annum MCCXCI. vixisse contendit. Hæc Labbeus. Nos in medio relinquimus obscuram rem: non tamen ignari familiam de Trilla in Catalanis vel nunc esse, cujus est Leo de Trilla Premonstratensis, in Præpositum Ebusitanæ insulæ superioribus annis creatus.**

254. Attribuuntur quidem Bernardo Hispano *Commentarii ad aliquos Bibliorum libros, Quodlibeta tria De spirationibus, creaturis, & potentia Dei, liber De anima corpori conjuncta & ab illo separata.* Bernardo autem Trillæ eadem profus paululum mutata, scilicet

Postilla super Ecclesiasten.

Super librum Sapientie.

Super Joannem, usque ad xi. caput.

Super Apocalypsin.

Super Psalterium.

Super Cantica Canticorum.

Quaestiones De differentia esse & essentia.

Quæ.

Quaestio De anima.

Quaestio De potentia Dei.

Quaestio De spiritualibus creaturis.

Quodlibeta aliquot.

Quaestio super totam astrologiam.

255. *Scriptis etiam (ait Senensis)*

Tractatum De cognitione animæ separatæ. Sed hunc morte preventus non absolvit. Multa alia scripsisse fertur. Claruit circa annum MCCXCII. P. 4. Monum. Ordinis. Hæc de Trilla Senensis, quem alii sequuntur, Fernandez, Possëvinus, Gesneri epitomator.

256. SANCIVS quoque Rex Castellæ ac Legionis, Alphonfi Sapientis filius, qui ab anno MCCLXXXIV. usque ad MCCXCV. rerum potitus fuit, *Documenta* quædam Ferdinando filio, hujus nominis Reges inter Castellæ quarto, seu librum (ita vocant) *documentorum*, vernaculâ tamen linguâ, reliquisse in schedis dicitur, auctore mihi viro magnæ fidei doctrinæque historicæ Didaco de Colmenares in *historia Segobienfis urbis*. Asservatur ita inscriptus: *Castigos, & documentos que dio el Rey D. Sancho el Bravo a su hijo el Rey D. Fernando el IV. antiquo admodum caractere ms. in folio in bibliotheca quæ fuit excellentis. Comitis de Villa-umbrosa.* Hunc Regem majores nostri ob bellicam strenuitatem, animique magnitudinem *Don Sancho el Bravo* appellare consueverunt, quod laudis potius quam vituperationis verbum inter nos est, quamvis non dubitem quin etymon à *pravo* duxerit, quod ferocem denotat Senece lib. 1. *De ira* cap. 17. de Pisone loquenti: *Vir à multis vitiis integer, sed pravus, & cui placebat pro constantia rigor.*

257. Ad hoc idem sæculum referendus est JOANNES diaconus Matritensis, qui brevi relatione (prout oportuit factum, bonaque requirit fides historici) conscripsit *Vitam S. Isidori agricolæ Matritensis*. Cujus quidem anima volasse ad cælum superioris sæculi circiter annum septuagesimum dicitur, relicto in terris ad D. Andreæ Apostoli Matritensis curie parochiale templum pretiosissimo exuviarum thesauro; quibus honorificentius adservandis atque Ecclesiastico ritu colendis, sub Philippi IV. ultimos vitæ annos novum & pulcherrimum Ecclesiæ ipsi contiguum amplitudine templis par facellum, regiis, & fidelium ejusdem regii oppidi magnis sumptibus, curâ optimi & gravissimi senatoris regii D. Antonii de Contreras, edificatum fuit. Cum vir sanctissimus atque Matritensium patronus, à Gregorio XV. Papa, unâ cum Ignatio, Francisco Xaverio, Theresia de Jesu, atque Philippo Nerio, in Sanctorum catalogum die XII. Martii MDCXXII. sub initium nempe Philippi ejusdem Regis, fuisset relatus.

258. Vitæ auctor non quidem S. Isidori, sed eorum saltem æqualis fuisse videtur, qui de rebus ejus sanctissimè ac mirabiliter gestis testimonia ei dixerunt, ut ex illis verbis colligere datur; *Ut relatu bonorum virorum didici. Et infra: Et hoc, prout à fidelibus narratum est testibus, dignum duximus scribendum.* Constat verò post quadraginta ad minus post obitum ejus annos commentariolum hoc literis

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

ab eo consignatum, cum translationis sancti corporis, quæ quadragesimo circiter S. Isidori vitæ immortalis anno contigit, necnon & miraculorum post eam patratorum, discretè meminerit. Ex archivo S. Andreæ Apostoli memoratæ Ecclesiæ Matritensis, in quo liber venerabili antiquitatis nota insignis conditur, acta viri sancti plures in literas retulerunt, quos refert Joannes Tamajus *Martyrologii Hispanie* 3. volumine die xv. Martii, iidem actis, seu Joannis diaconi libello, quod & alii fecerant; typis edito. Nempe Jacobus Bleda è Valentie regno Dominicanus à se ex Latino in vernaculam linguam conversum dedit foras cum additionibus affatim luculentis, quarum cap. I. ea omnia adducit quæ germanam veramque esse hanc historiam confirmant, & auctores, qui eâ, uti authentico veteris illius evi monumento, absque hesitatione ulla utuntur, laudat. Prodiit Matriti apud Thomam Juntam MDCXXII. in 4o.

259. ARNALDUS PONTIUS, sive PONS (Catalanusne, an Valentinus incertum) cum in Podii domo (*El puig* vulgò) Valentie urbi proxima, Fratrum Redemptorum, quæ sub Deiparæ Virginis patrocinio appellationeque militant, Deo se mancipasset, quantumvis annis major ac vertice canus, sacræque jam theologiæ doctor, susceptus inter sodales fuerit, egregiè quidem serum adventum insigni virtutum omnium exercitio compensavit; cubare in lacrymis perditus ac pernox, sævè corpus affligere, pietatem insuper quibusdam scriptis insinuare. Inter autem asperrima hæc centesimum fermè annum attingisse dicitur.

260. Opuscula ista ab eo emanasse domesticis credimus testimoniis:

De bono meditationis libellum, quo explanantur ea quæ S. Bernardus *De modo orandi* scribens olim docuerat.

261. *Super illa verba Genesis cap. 24. Egredius fuerat Isaac ad meditando in agrum inclinata jam die*, tractatulum; ex quorum verborum crebra repetitione magno se afficiebat solatio.

262. *De meditatione mortis.* Aliaque non satis distinctè memorata, quæ omnia, Latine an vernaculè scripta fuerint, iidem reticent.

Floruisse sub Petro Amerio Generali Præfecto hujus ordinis quarto dicitur.

263. Eiusdem instituti sacri Mercenariorum sodalium fuisse dicitur, atque hujus sæculi exeuntis præful Ecclesiæ Giennensis, & Granatæ inclytus Christianæ fidei confessor, PETRUS PASCHALIS, vel PETRUS NICOLAUS PASCHALIS, Valentinus, qui cum illius evi more (ut quibusdam placet) adversus Granatenfes Mauros, quibus Ecclesiæ ejus Giennensis ditio proxima est, incurSIONEM aliquando bellicam faceret, alias, dum diocesim suam pastor inviseret, captus ab iis, Granatamque fuit perductus, atque in ea crumnis, vexationibus, carceratione, tormentis maccratus, ac forsan gladio capite plexus.

264. Hic ad instar martyris apud domesticos celebratur, Granatæque in cœnobio

I

SS. Mar-

n Alphonfus Ramon in Hist. Mercenariorum, Franciscus Zumel De Præfatis Ord. sui Generalibus Salmeron Recuerdas historicos.

SS. martyrum hujus instituti Mercenariorum exalceatorum magna cum veneratione asservantur candidissima ejusdem, uti creditur, caput, ossaque, unâ cum cruce, aliisque pastoralibus ornamentis, an. MDLXXXVIII. in quodam subterraneo carcere (Arabibus *masmorra* nuncupato) ex eis uno, quibus captivos includere mos eorum fuit, reperta. Placet aliis Beatæ corpus asservari, qui & sepulture locum ostendunt ita inscriptæ, ut nequeat de alio intelligi.

265. Cujus religiosum cultum antiquissimum jam agnovit & approbavit Clemens Papa X. die xi. Decembris MDCLXXIII. Nec non & insurgentes adversus communem existimationem quosdam ordinis sanctissime Trinitatis, æquè redemptionis captivorum, sodales, Petrumque ordini suo tam scriptis quam picturis vindicantes, opportunè repressit, librumque de hujus S. martyris Vita sub nomine ficticio *S. Petri de Figueris Carpi de Valentia*, non incerti auctoris, damnavit literis è sacra Rituum Congregatione emanatis, cum die iii. Septembris MDCLXI. tum xxx. Martii MDCLXXV. Miratus equidem sum hominis, jam aliàs in hac re malè audientis, fingendi temeritatem (an impudentiam dixerim?) lecto ad libelli calcem eorum auctorum sui hujusce ordinis sanctissime Trinitatis syllabo, quos in testimonium jam à se dictorum laudavit. Inter quos Robertus Palmer Anglus in libro *De redemptionibus* per ejusdem familiæ fratres usque ad suum tempus factis, anno MCCCVI. scripto; Joannes Blakney ejusdem gentis, in libro *De mundi atatibus* an. MCCCIV. Joannes Betay Scotus in libro *De laudibus ordinis sanctiss. Trinitatis* an. MCD. Robertus Lander, similiter Scorus, in libro *De viris ejusdem illustribus* anno MCDXX. scriptis, tandemque Joannes de Burgos in libro ms. Burgenisique in cœnobio asservato, cui titulus: *Collectanea ordinis sanctiss. Trinitatis* anno MD. ab auctore formato.

266. Quorum duorum ex Anglia altum est silentium apud Joannem Pitseum, qui duos alios Joannes, Lelandum & Balæum, sequutus fuit, & exscripsit, diligentissimos Angliæ scriptorum perscrutatores. Aliorum autem duorum Scotorum notitia liberalissimum, ne ultra dicamus, erga suam hanc gentem scriptorum pariter enarratorem Thomâ Dempsterum omnino fugit. Joannis demum Burgenis neque nomen neque istum *Collectaneorum* librum auditum unquam aut visum fuisse ex confessione constat Josephi Rodriguez, Valentia urbis conventus ministri, qui conquirendis huic rei firmandæ Castellæ cœnobiorum, atque adeò Burgenis, tabulariis, diu vacavit; literis nempe ad Vincentium Dominicum Henricum sodalem datis, quæ typis editæ sunt & ostensæ in causâ super hac re hic Romæ agitata. Hæc nos ex occasione hujus de instituto Petri nostri martyris controversiæ.

267. Asservantur in bibliotheca regia Laurentina quedam beati nostri Petri Nicolai Paschalis opera duobus voluminibus in folio manuscripta, scilicet, in primo: *La impugnacion contra la secta de Mahoma, y defen-*

sion de la ley Evangelica de Christo, por Don Pedro Obispo de Jaén compuesta. Continetur 198. chartæ foliis. Incipit: *En los libros los titulos y las rubricas alumbran los corazones de los que leen &c.* stylo scilicet Castellæ tunc vernaculo, quo scriptum est ejusdem ferè temporis *Partitarum*, sive Alphonsini Juris, opus. Sequitur prologus, in quo ait, ut opitularetur eis, qui ob ignorantiam ejus mali, quod in Machometi secta; atque ejus boni, quod in lege nostra continebatur, miserè peribant, inter Mauros scilicet, se ex Latino in Castellanum vertisse Machometi ejusdem Vitam, sicuti eam in libris nostris descriptam reperit; quibusdam tamen adjunctis, quæ à Mauris ipsis audiverat, & in eorum libris legerat, ultra id quod in Evangeliorum, & aliis Ecclesiæ authenticis libris scriptum invenit. Hispanâ inquam linguâ, quæ inde aut ipse auctor, aliisve, in Latinum vertit, cum Latina quoque exstent, ut mox videbimus.

268. Dividitur totum opus in sedecim titulos.

I. *De la historia de Mahomat, como se prueva, y de su secta de los Moros, y como se prueva que no es verdadera, ni puede ser salud de las animas en ella.* Continet capita octo.

II. *De la encarnacion de Jesu Christo.*

III. *De la naciencia de Jesu Christo nuestro Salvador.*

IV. *De como adoraron los tres Reyes Magos à nuestro señor.*

& consequenter de aliis vitæ Christi mysteriis, quæ apud D. Martinum de Ximena Jurado in *Annalibus Ecclesiasticis Giennensis urbis* videri possunt.

xiv. Titulus, *De las imagenes* est. xv. *De la Trinidad.* xvi. *De como se prueva que Jesu Christo dixo que èl era Dios.*

Monet ibi se anno MCCC. his scribendis incumbere, quo ipso mortuus dicitur.

269. Alterum volumen, supra pergamenam chartam, quâ compactum est, *Vividarii* nomine inscriptum, aliaque aliorum opera continens, hæc habet Paschalis nostri:

I. *Glossa del Pater noster*, cum hac inscriptione: *La glossa del Pater noster, que hizo Don Pedro Obispo de Jaén, jaciendo preso en la ciudad de Granada, e fizolo, e ordenolo, e compusolo en razon de defension de la ley de Dios, ò por razon de que ningunos Moros ni Judios non se puedan llamar hijos de Dios, si non aquellos que laudan en su santo nombre, que es Christo.* Incipit: *Porque algunos Moros y Judios dicen, que tambien pueden ellos dezir el Pater noster, segun su secta &c.* Nec diversum ab hoc opus existimo *Vitam Christi*, quæ attribui nostro Paschali non nusquam solet.

270. II. *Libro en que prueva que Dios es Trinidad.*

Qui videtur ampliatio aut locupletatio tituli xv. *De Trinitate* alterius operis jam laudati contra Machometanorum sectam, & pro Christiana lege.

III. *Contra los que dicen que hay Fados, y Ventura, horas menguadas, signos, y Planetas, en que nacen los hombres.* sive contra genethliacorum superstitionem.

IV. *Ex-*

IV. *Explicacion de los diez mandamientos.*

V. *Explicacion del Credo.*

271. Hucusque opera duobus his voluminibus comprehensa, quorum priori possessor nomen suum subscripsit Licentiatu Martinez Prior, posteriori annotatum legitur: *Variorum hoc tractatum exemplum absolutum fuisse xx. die Martii anni MCCCXCII.* nonaginta scilicet duobus à morte sancti viri annis. Fuerunt, antequam regio huic thesauro accenserentur, clarissimi viri Gundisalvi Argote de Molina, qui Philippo Regi II. Catholico dono dedit, ut eò illa inferret.

272. VI. Præter hæc aliud ab eo exstat opus, quod *Biblia pequena*, Biblia parva, nuncupatum se vidisse in membranarum antiquissimis linguâ Provinciali, seu Lemosinâ, hoc est, vernaculâ Valentia regni, unde erat, exaratum, & eodem in monasterio SS. Martyrum conservatum D. Justinus Antolinez sacri Montis-Illipulitani eadem in urbe Granatensi abbas, & Episcopus aliquando Dertusensis, in historia ejusdem urbis adhuc inedita reliquit scriptum. Hujus quidem exemplum in Italicam linguam olim, nempe, ut videtur, ante ducentos annos translatum, invenimus nos Romæ in bibliotheca Theatinorum S. Andrea de Valle, unde hic initium libri, seu prologum, dum Valentinum nostrates celant, hoc idiomate dabimus. *In Dei nomine, & gloriosæ Virginis Mariæ. Incomenza il prologo del libro ordinato per lo reverendo Signor Episcopo per la gratia de Dio della città di Jaben del regno di Castella, ad honor di Jesu Christo, per informare gli semplici Christiani della santa fede Catolica.* Et prosequitur huic titulo præfationem subjungens: *Come io detto Religioso, & Episcopo per la gratia di Dio della città di Jaben del regno di Castella, così nominato, haveffe letto trenta anni in Theologia, & altre scienze, per mia disavventura fui preso in poter del Rè di Granata, & vedendo io assai deli detti Christiani, qui captivi, & per non sapere no de lettere, ne sapereno la fede degli Christiani, alcuni Giudei mercanti &c.*

273. Ait inde se annorum esse septuaginta, formasseque hunc librum per interrogationes & responsiones instruendis Christianis, ut tam Judæis quam Machometanis, aliisque perverfis gentibus, fidei nostræ rationem reddere possent. Non autem esse hunc librum, in quo certè nomen subtrictetur, auctoris D. Gundisalvi Zunicæ, qui & Episcopus Giennensis, & Maurorum fuisse Granatæ servus dicitur, idem D. Justinus Antolinez aptè comprobatur; argumento inde ducto, quod Gundisalvus is ante Episcopatum uxoratus fuerit; nec in hac mariti, atque item viri nobilis & laici, conditione, cui professorium munus parum conveniebat, annis non minus triginta docuisse eum theologiam, simile vero est. Accedit conjecturâ nostrâ potiùs esse ut Valentinus homo Valentina linguâ scripserit, hoc est, vernaculâ, quam exterus aut peregrinus, qualis Zunica fuit.

274. VII. *Oratio* item, quæ incipit: *O principium sine principio*, deperdita est, cujus ipse meminit in libro *adversus Machometi sectam* Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

Etiam q his verbis: *E sabed amigos, que yo escrivi una oracion en Latin, que comienza: O principium sine principio.* En la qual brevemente comprendi gran parte de las historias de los Evangelios, e de las cosas que son escritas en este libro. Sed habemus jam post annotata hæc, præli beneficio vulgo communicata hæc S. Martyris opera ex typographia Matritensi Bernardi à Villa-diego anno MDCLXXVI. in folio, Clementi X. Pont. Max. dedicata, censurisque reverentissimorum PP. Laurentii de Laurea Minoris Conventualis, consultoris S. Officii & sacrorum Rituum, Vaticanæ bibliothecæ primi custodis, religione ac doctrina theologica, & utriusque Juris in paucis clari, aliorumque doctissimorum Hispaniæ nostræ virorum, commendata.

275. Cum autem tam vernacula sermonis forma quam Latina sint antique, & non hujus aut superioris sæculi; verosimile nobis est, ab auctore fuisse vulgari sermone Castellæ conscripta, non Latino, hæc opera: illud maxime, quo absurditates Machometicæ ostendit ac redarguit sectæ. Qui Christianis captivis nihil proderat hacce minus eis notâ linguâ verba salutis infundere, Machometanosque suorum Alcorani errorum admonere, quibus Hispanica lingua, non proflus ignorata, sicut Latialis, erat. Deinde verò hæc eadem fuisse ab aliquo alio in Latinum conversa. Nec post multum quidem temporis: cum Latina ferè phrasim ejusdem temporis paullove inferioris phrasin redolere videatur. Ordo autem hic est in editione Latina:

276. I. *In sectam Machometanam.* Qui liber sic, ut in Hispana scriptus, distinctus xvi. titulis, majorem voluminis partem occupat. Sequitur

277. II. *Glossa orationis Dominicæ.* Incipit: *Cum autem aliqui Maurorum &c.* Quæ continet septem orationis hujus petitiones cum glossis.

278. III. *Caput valde utile in honorem sanctissime Trinitatis, & exaltationem legis, in quo etiam ostenditur ignorantia quorundam asserentium esse Parcas, horas infasultas, signa & Planetas, in quibus homines nascuntur.*

279. IV. *Glossa decem præceptorum Decalogi.*

Deniq; opus illud, quod fortè sub inscriptione aut nota *parvorum Bibliorum* alicubi exstat; sed in Latino sic dumtaxat inscribitur.

280. V. *Quoddam perpulchrum opus, compilatum per admodum reverendum Episcopum civitatis Giennensis, dum Granatæ in publico carcere esset captivus.* Incipit prologus: *Cum ego præfatus religiosus &c.* Et hoc quidem Barcinone olim editum an. MCDXCII. hodie reperiri in archivo Congregationis, quæ ad promovendam purissimæ Conceptionis B. Mariæ Deiparæ mysterii causam à Philippo IV. Rege nostro ex viris theologiæ Jurisque scientiæ doctissimis dudum fuit formata, in regia curia, in ejusdem operis anteloquio refertur.

281. Volasse autem anima Petri Nicolai Paschalis è trucidato corpore in cælum dicitur vel anno MCCC. vel MCCCIII. Reliquæ

r Salmeron Recuerdos Historicos, recuer. do 17. Peltraza Hist. de Granada parte 3. cap. 19. Argote Noheza de And. Juzia lib. 2. cap. 38. Catalogus ms. Episcoporum Giemenfium. Alguna in Chronico ordin. sancti. Trinit. part. 1. lib. 4. Figueras Carpi in Chron. ordin. S. S. Trinit. & in hist. ejusdem, Barthol. Ximenez Poton Historia de Jaen, cap. 10. & 37. Martinus Ximena in Anual. Eccles. Giemenfibus, Bilches Santos de Jaen parte 1. cap. 50. Quintrana-queña: Santos de Toledo siglo 14. §. 1. Ruf. Puerta Histor. Eccles. de Jaen Franciscus de S. Maria Chronica de la Reforma del Car. men lib. 4. cap. 8. num. 7. Vargas Historia ord. Mercenarior. lib. 1. cap. 27. Egid. Gonzalez Davila in Theatro Eccles. de Jaen Alcozer Historia de Toledo cap. 24.

ejus apud nostros videre lector poterit. Vitam certè peculiari libello descripsit Fr. Petrus à S. Cæcilio Granatensis, hujusmet ordinis Mercenariorum, ut vocant, Reformatus, per Bartholomæum de Lorenzana MDCXXIX. Granatæ editam, atque eo melius D. Martinus de Ximena Jurado Toletanæ Ecclesiæ Portionarius, vir industrius ac doctus, in Amalibus suis Ecclesiasticis urbis Giemenfis.

282. Latet adhuc verus auctor Compendii cujusdam historici, quod manu exaratum anno MDLXXX. à quodam curioso, qui se antiquum alium codicem unâ super quinquaginta chartis sive foliis contentum; exscripsisse ait, aliquando vidimus. ANONYMUS iccirco à nobis huic loco inferetur, quòd scripserit Sumario de los Reyes de España, desde D. Pelajo hasta D. Enrique el III. compuesto por N. despensero mayor de la Reyna Doña Leonor muger del Rey D. Juan el I. Obiit Regina hæc anno hujus sæculi LXXXII. Rex autem Henricus ejus filius successit patri anno nonagesimo. Historiam verò hanc vidisse se penes Didacum de Colmenares historiæ Segobienfis urbis auctorem typis satis antiquis editam asseveravit aliquando nobis D. Josephus Pellicerius regius chronographus: & habet eam editionem Marchio Mondexarensis Martiti absque noticia loci aut temporis.

283. Adjungam pro colophone hujus sæculi ALPHONSUM DE PAREDES, qui Ferdinandi Castellæ Infantis, qui nempe in regno Sancii parentis successor fuit anno ejusdem nonagesimo quinto, medicum sese nuncupat in quodam opere, quod in membranarum manuscriptum & coloribus variegatum in regia Laurentina bibliotheca adservatur, ita scriptum: *Theatro de la nobleza de las cosas. hoc est, Nobilitatis rerum theatrum.*

CAPUT VII.

An scriptoribus accensendus sit S. DOMINICUS ordinis Prædicatorum auctor. Librum De corpore Christi alterius esse Dominici de Pantaleonibus. Nihil ab hoc diversum probari ex miraculo voluminis de Dominicana confessione ab igne illæsi. Testimonium tamen ex quodam Chronico Latino-Gallico contrarium videri, si fides ejus constet. De aliis eidem sanctissimo viro tribuatis temerè operibus. De VASCO LOBEIRA Lusitano, ejusque opere De Amadis de Gaula.

284. DE sancto DOMINICO Prædicatorum ordinis auctore diu dubitavi, atque etiam nunc dubito, scriptoribusne accensere debeam: confessorum quidem solem, & qui sufficisset solus nostrarum lucubrationum tenebras fulgore suo dispellere. Sed proposito insistendum est, non verò aliud agendum. Liber enim quidam, Sancti Dominici præ se nomen ferens, De corpore Christi, falsò ei suppositus communiter vel inter suos existimatur; cum Dominicum alium, de Pantaleonibus cognominatum, auctorem habeat. Ita vir doctissimus Thomas de Malvenda libro De paradiso cap. 60. & cum aliis

Theophilus Raynaudus De bonis & malis libris partitione 1. erotemate 10. num. 215. & in Diprychis Marianis parte 2. puncto 2. n. 19. post antiquiores Bartholomæum Pisanum, atque eo antiquiorem Joannem de Turrecremata. Quare hujus operis in commemoratione sancti patris nulla fit mentio, neque ab Theoderico de Apoldia, Vincentio Bellocacensi, S. Antonino, antiquis; neque à recentioribus scriptorum compilatoribus, Antonio Senensi, Michaële Pio, Razzio, Ferdinandio, & aliis, qui è contrario laudatum De corpore Christi opusculum Dominico de Pantaleonibus constanter adscribunt. Pro adversa parte adduci solent S. Dominico id attribuentes, atque ex eo libro, tanquam viri hujus sit sanctissimi testimonium quoddam pro illibata Virginis Mariæ Conceptione laudantes, non unus aut alter, qui adhesionem huic piæ, jamque hoc nostro tempore insigniter ab Ecclesiâ adprobatae sententiæ, Dominicum ordinis ab ea discedentis Patriarcham si confirmassent, non levis momenti rem ab se confectam existimavere. Sed quia ingentem eorum numerum collegit Petrus Alva & Astorga in Militia sua Conceptionis; age, videamus, consistetne iis omnino fides.

285. Sed ante quam eò ingrediamur, animadversione opus est, è miraculo, quod omnes sciunt, probati & approbati per ignis purgationem, ad instar canonicæ, libelli fidei, quam tuebatur & prædicabat adversus Albigenfem Dominicum, non statim, immo pessime colligi, hunc eundem esse cum libro, in quem inquirimus, De corpore Christi eidem attributo. In quo hallucinatur, aut confundit sponte rem paralogismo usus, Militiæ auctor. Quamvis enim nonnulla esset pars Albigenfium insanæ circa Eucharistiam error, pleræque aliæ partes non debuerunt, in libro Fidei per Dominicum exhibitio hereticis, sub eo tantum De corpore Christi titulo comprehendi, vel potius taceri. Hunc enim illum fuisse librum, in quo patratum fuit ignis miraculum, hujus partis assertores palam affirmant. Miraculum sanè referunt maior eorum pars, qui ab Alva coarctantur; sed non ideo, ut S. Dominici esse De corpore Christi librum contestarentur, coarctari debuerunt. Ecce enim Theodericus de Apoldia, S. Dominici ferè equalis, qui vitam ejus circa ann. MCCLXXXVIII. ex legendis fideliter scriptis Jordani Magistri Generalis secundi, Constantini, Humberti Magistri Generalis quinti, Gerardi que Provincialis Theutonice formavit, exstatque apud Surium v. die Augusti lib. 1. cap. 6. hæc ait: *Permulti quoque catholici libellos conscribent in Fidei defensionem. Scripsit quoque B. Dominicus librum Fidei sue sacris auctoritatibus & divinis rationibus munitum, qui etiam præ cæteris approbatus, ab omnibus receptus fuit. Idemque ad confutandam hæreticam falsitatem, & catholice fidei confirmandam veritatem, post longam disputationem apud sanum Jovis habitam, cum libello cujusdam hæretici in ignem conjectus est. Iterumque in cap. 9. repetitum, ut videtur, enarrans miraculum, S. Do-*

s In opus. De univ. cont. 1. sup. gen. humani parte 6. cap. 6. De Contra. pr. B. V. Marti.

u Pelbertus de Temestiar in Stellarii B. Virg. part. 1. art. ult. Bernardin. à Busto Mariatis serm. 5. Hilaretus nescio quis serm. De Conceptione, Coccius lib. 3. Theofauri Canisius De Beatis. Virg. Maria lib. 1. cap. 7. Salmeron in epist. ad Rom. 5. disp. 52. Suarez in 3. part. q. 27. disp. 3. sect. 7. Vasquez disp. 117. Galatinus lib. 7. De arcanis cap. 5. Cucarus in Elucidario, Heimeseus serm. 7. De Conceptione. Quos omnes laudat Pet. Oxeda. Information Eccles. en defen. de la limpia Conception fundam. 1.

minicus quædam Fidei documenta scripsit in chartula, tradiditque eam hæretico &c.

286. Quæ quidem libentius profero, quia Theodericus ipse auctor in epistola ad Nicolaum Magistrum ordinis, se ex prædictis partibus, non modò sententiam, sed plerumque verba de verbo posuisse inquit. Nec ulterius aliquid Petrus Vallisarnensis Hist. Albigenfium auctor, cap. 7. Vincentius Bellocacensis, S. Antoninus, Jacobus de Voragine, qui non librum, sed cedula appellavit, cap. 108. legenda Sanctorum, quomodo & Petrus Episcopus Equilinus lib. 7. catalogi cap. 22. Surrius, Lipomanus, Possievinus, aliique ab Alva collecti, atque in genere omnes hi, quos pius in sacratissimum hoc magne Matris mysterium non sic præoccupaverat affectus, ut iudicio ad censendum de emendicatis undique antiquorum testimoniis pro eo adductis defæcato ac libero renuciassent viderentur. Si excipias tamen auctorem cujusdam Chronici anonymum, cujus mentio legitur in Francisci Martini Carmelitæ compendio De immaculata Conceptione, quod cum aliis publicavit ejusdem argumenti Petrus Alva laudatus. Hujus verba dabimus, quamvis multa sint, ne quod pro sancti Dominici partibus, ac sanctissimi mysterii Dominicana confessione militare videtur, subicentes reprehendamus. Unde legitur (ait) in quadam Chronica Regis Franciæ, quam venerabilis quidam Magister in sacra pagina, vocatus Magister Joannes Gollen, ordinis B. M. Dei genitricis de Monte Carmelo transtulit de Latino in Gallicum ad requisitionem Regis Franciæ Caroli, quam Chronicam aliàs ego audivi dum scholaris fui in dicto studio, in sermone, quem dictus Magister fecit ad clerum, in domo fratrum Minorum anno Domini MCCCLXIV.

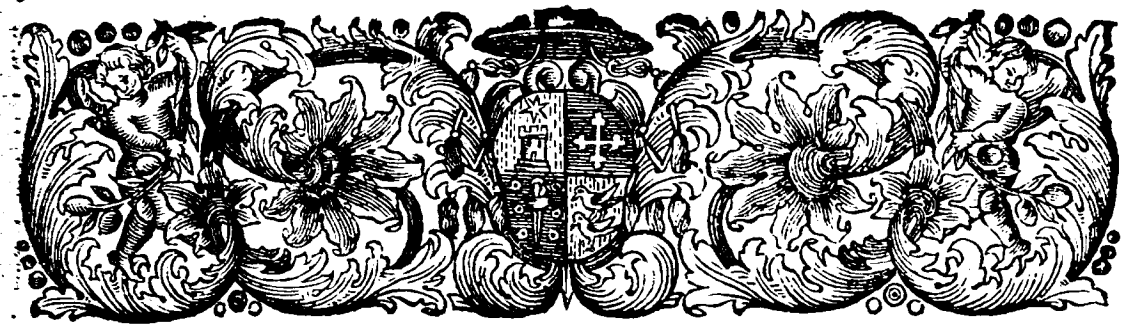
287. Sequuntur verba ipsa Chronici, quibus ait Albigenfium quendam errorem fuisse, Deiparam Virginem culpa originali maculatam, ideoque ex ea nasci non potuisse qui mundum fuisset redempturus: itemque alterum errorem, hostiam consecratam non continere verum Christi corpus. Sanctum autem Dominicum venisse de partibus Hispaniæ, qui ordinem Prædicatorum incepit, fecisseque quendam librum De corpore Christi, in quo ostendit quòd hostia consecrata continebat verum corpus Christi, illius qui redemit genus humanum. Adjungitque: *Et dicebat contra eos, quòd Christus natus est ex Virgine immaculata.* Narratque inde miraculum conjecti & illæsi ab igne voluminis. Hæc Franciscus Martini.

288. Solet etiam eidem sancto Patriarchæ tribui Postilla super epistolas S. Pauli Apostoli ex Romanis prælectionibus, atque etiam ex Bononiensibus super alias epistolas canonicas, & Psalterium. Euangelium his adjungunt Matthæi, & speciale super illa capitis octavi verba: *Absente Jesu in naviculam &c. lucubrationem: in qua omnia ad navem necessaria pulchrè moralizavit*, Senensis ait: quem alii exscripserunt. Nullus verò aut vidit manuscriptos codices, aut de loco monet, in quo visi ab aliis, aut videri possunt. Vix autem est ut doctissimi & sanctissimi parentis lucubrationes tam viles apud suos fuerint, ut nemo hætenus, si minus ediderit, servari tamen has veneratione magna hoc vel illo bibliothecarum Dominicanarum, aut aliarum angulo, nondum admonerit.

289. Vereor igitur ne ista ejusdem commatis sint cum his quas Alphonsus Cicarelus, impostorum coryphæus ille, quem vir clariss. Leo Allatus integro opusculo descripsit vivis coloribus exprimens, Dominico attribuit, Homilias tres, videlicet De gratia Dei, ac totidem De ineffabili Trinitate, quas penes se habere planus ajebat.

290. Diverfum quidem est, suoque, idest magno, pretio habendum, nec tamen Dominici adscribendum calamo, quòd cinnus quidam sermonum inter opera B. Alani de Ruge legatur, editus cum ea commendatione, ut revelati dicantur prius beato nostro Patriarchæ, quos ad concionem diceret, iidemque postea laudato Alano.

291. Sub Dionysio Portugalliæ Rege, qui exeunte hoc sæculo vivebat, floruisse dicitur VASCUS LOBEIRA Lusitanus, Portuensis, primus auctor, ut fama est, profæici poematis, seu fabulosæ historiæ de Amadis de Gaula, à qua ceteræ hujusmodi tanquam furculi prodire. Hujus autographum Lusitanum exstare penes dynastas Aveirenses notatum inveni in quadam notula, quæ post Antonii Ferreiræ Lusitani poetæ opera edita est: qui Ferreira duo epigrammata (sonetos vocant) composuit in laudem Lobeiræ, eodem stylo antiquo usus, quo ipse scripsit, scilicet sonetos xxxv. & xxxvi. confirmat Antonius Augustinus, Latinis Andreæ Schoti verbis, qui Dialogos ejus eâ linguâ interpretatus fuit, loquens: *Quorum fabularum primum fuisse auctorem Vascom Lobeiram Lusitanum jactant.* Plura nos de his Amadifii fabulis altera [Bibliothecæ parte inter anony-

BIBLIOTHECÆ

V E T E R I S

H I S P A N Æ

L I B E R N O N U S,

De scriptoribus decimi quarti sæculi.

P R Æ L O Q U I U M.

VIAM huic libro ex more nostro munitam ne desideret lector chronographiæ amans, Regum ordinem damus, qui hoc toto, cui nunc infistimus, sæculo, rebus nostris præfuerit. Degebat nempe anno MCCC. adhuc in vivis Ferdinandus Castellæ ac Legionis Rex quartus, qui vitæ functus anno MCCCXII. successorem habuit Alphonsum XI. aliis XII. eorum postremum, qui fatali hoc illustrium gestarum rerum nomine (& quare nunc jam defueto?) appellati sunt. Huic anno quinquagesimo Petrus filius successit, vulgò *Cruclis* dictus, qui occisus anno sexagesimo nono ab Henrico fratre, vacuum ei regnum reliquit. Henrici sceptrum suscepit septuagesimo nono Joannes filius, hujus nominis primus, qui ex equo præcipitatus anno hujusmet sæculi nonagesimo infeliciter obiit. Cujus filius Henricus III. cognominatus *Infirmus*, usque ad sequentis septimum vitam prorogavit.

2. Aragoniæ autem regnum Jacobus, sive Jaïmes secundus, superioris etiam sæculi Rex, deinde ab anno MCCCXXVII. Alphonsum IV. *Pius*, Jacobi filius; ab anno XXXVI. Petrus IV. Alphonfi filius, cognomento *Ceremoniosus*; ab anno octogesimo tertio Joannes I. Petri filius; eoque improli decedente anno nonagesimo tertio, Martinus ejus frater germanus, tenuere.

3. Res verò Portugalliæ, quæ penes Dionysium jam diu fuerant, ineunte hoc sæculo, anno ejusdem XXV. ad Alphonsum IV. filium transferunt; hinc autem ad Pe-

trum filium anno quinquagesimo septimo; cujus vices Ferdinandus ab eo natus, anno septimo super sexagesimum suscepit. At hoc diem suum anno MCCCXXXIII. obeunte, cum jure successionis Joannes primus Castellæ Rex propter Beatricem conjugem Ferdinandi filiam niteretur, Lusitani externi Regis odio magis quàm jure aliquo, Joannem Ferdinandi prædicti Regis fratrem ex illegitimo toro natum regno imposuere, qui sæculum absolvit.

4. Quartum denique Hispaniæ regnum, Navarrae scilicet, Philippus Pulcher Franciæ Rex Joannæ uxoris suæ nomine, cum quartum decimum hocce incepit sæculum, tenebat; qui anno ejus quinto Ludovicum Utinum ex eo matrimonio natum huic regno præfecit, qui Rex etiam Francorum fuit. Joannes paucorum dierum post patrem Rex, Philippum patruum cognomento *Longum* anno decimo quinto; hic autem Carolum Pulchrum fratrem anno vicefimo primo, Galliarum quoque Reges, successores sortiti sunt. Carolo autem orbo Joanna successit, Ludovici Utini filia, cum conjuge Philippo Ebroicensi Comite, qui *Nobilis* vulgari cognomento audit. Hos excepit Carolus alter, eorum filius, MCCCXLIX. atque hunc Carolus III. *Nobilis* appellatus, anno MCCCCLXXXVI.

CAPUT PRIMUM.

De GUNDISALVO HISPANO Joannis Wallensis Minoritæ testimonium. De JOANNE ÆGIDIO ZAMORENSI ejusdem minorum ordinis, ejusque operibus adhuc ineditis, dignis quidem ut lucem videant, quantumvis erroribus quibusdam historicis & geographicis ex parte deformibus. De GUNDISALVO A VALLEBONA, sive VALBOA, eorundem Minorum Generali ministro. De ARNALDO DE VILLANOVA. Hispanis an Gallis sit accensendus. Multa hujus in literis existimatio: errores tamen quosdam ejus in religionis re Eymericum taxavisse. Clementis Papæ V. laus ei tributa. Variæ de eo censiones. Doctissimum fuisse in re chymica ac medica. De prædictione finis sæculi quæ ei imputatur, quæ alii passiva præsumptio. Recensentur ejusdem Arnaldi opera.

5. OCCURRIT ante alios sæculi hujus æquales, si non antiquior est, GUNDISALVUS quidam, quem à natione HISPANUM, ut moris fuit, appellatum, laudatumque simul, reperio apud Joannis Wallensis Franciscani Florilegium *De vita & dictis illustrium philosophorum*. quod ex latebris bibliothecarum Lucas Wadingus anno MDCLXV. in lucem produxit. Huic ultimæ diffinitioni (ait par. I. cap. I.) addit *Gundisalvus in libro De ortu scientiarum &c.* ubi ad oram libri notatum Wadingus voluit Gundisalvum Hispanum scripsisse *De divisione philosophiæ*, ac *De anima*, & libros *De celo & mundo* ex Arabico in Latinum transtulisse. Librum ejus *De anima* citat idem Wallensis in laudato Florilegio, seu Breviloquio *De sapientia Sanctorum* cap. I. num. 2. Quem Wallensem novimus circa annum MCCC. floruisse, nec ab eo Gundisalvum dividimus.

a 2. parte
quest. 11. &
quest. 28.

6. Per hæc eadem tempora in vivis fuisse alterum GUNDISALVUM diocesis Conchenfis, qui Nicolao cuidam Calabro dictavit librum *Virginale* vocatum, errorum & hæresum plenum, qui damnatus fuit ab Aragoniæ Inquisitoribus, ex Nicolai Eymerici *Directorio* a constat.

7. JOANNES ÆGIDIUS ZAMORENSIS ad principium hujus sæculi referendus esse videtur, qui floruisse etiam dicitur post ann. MCCC. in bibliotheca scriptorum ordinis Minorum Lucæ Wadingi. Franciscanus hic instituto ex provincia S. Jacobi, Zamorensis autem patriæ, in eam doctrinæ civilis conversionis atque pietatis famam pervenit apud sapientissimum Regem Castellæ Alphonsum, quem superiore libro meritis jam laudibus cumulatim dimissimus, ut ad gubernandam, literisque instruendam Sancii principis pueritiam accerferi ab eo inter tot unus mereretur. Qui Sancius deinde parentis successor præceptorum suum valde charum habuisse dicitur.

8. Variâ Ægidii literaturâ conspicuus ad posteros venire conatus est; quodam tamen fato adversante, aut incuriæ ac ruditati istius sæculi suffragium subtrahentibus ty-

pis, quos ei proximum inde sæculum in Germania invenit, laboriosissimæ lucubrationes, longissimæ quidem vitæ fructus, latebris suis infeliciter addictæ, & à paucis visæ, lucem adhuc desiderant, & à sodalibus Francisci affectis optimo quidem jure flagitant. Has septem, non minus, atque his grandibus, contentas membranaceis voluminibus, asservari Zamoræ in monasterii Franciscanorum bibliotheca plures referunt; quæ volumina vulgò sodales ab auctoris nomine *los Egidios* appellant. Varia hæc continere doctrinæ multiplicis documenta, Joannes Turrecremata olim nos monuit: nam dum *De conceptione Deiparæ Virginis* ad Concilium Basileense tractatum dirigeret, eosque auctores enumeraret, qui pro ea parte, quam is tuebatur, steterent, item (ait parte 6. cap. 32.) ad idem est ejusdem ordinis Pater Frater Ægidius Zamorensis Hispanus, qui juxta ordinem alphabeti mira scripsit, tam de *Chronicis*, quàm de doctrinalibus, quàm etiam de moralibus; cujus verba informia (licet propter distantiam à Basilea, ubi hæc scribuntur, ad insignem civitatem istam Zamorensis in regno Castella, ubi ejus libri habentur, non sint mihi ad manum) sententia tamen ejus certa est in *Summa sua in cap. De Maria &c.* In his septem voluminibus sequentia leguntur:

9. *Archivum*, aliàs *Armarium scripturarum*. Utraque enim inscriptione auctor utitur in altero quod mox laudabimus opere *De præconiis Hispaniæ*. In eo (ait Wadingus) optima quæque eruditionis Ecclesiasticæ argumenta ad præcipua capita reduxit. Hujus libri testimonio bis utitur Alphonsum Spina in *Fortalium fidei* lib. 3. c. *Archivum* quoque eum appellans, quem alibi *Arcaum*, per errorem, ut videtur, editionis, nuncupavit; uti & refert *Chronicis Hispaniæ* cap. 4. Joannes Vasæus.

10. *De præconiis Hispaniæ*. Cujus exemplum vidimus in libro quodam Martini Vazquez Siruelæ Portionarii Ecclesiæ Hispalensis, viri eruditissimi. Unde hic aliqua dabimus in specimen operis & doctrinæ auctoris. Initium ejus: *Severissimo domino suo Infanti Sancio illustrissimi Adepboni Regis Legionis, & Castellæ, Toleti, & Wandaliæ, majori filio & hæredi, & Biscagiæ potentifico adepatori, humilissimus scriptor suus Frater Joannes Ægidius Fratrum Minorum indignus apud Zamoram doctor, diu & feliciter vivere, prosperè procedere & regnare. Quemadmodum sanguis animalium, & quod est mirabilius, sanguis urvæ ac mori, juxta Machabeorum historiam, ostensus elephantibus ipsos acuit ad prælium: sic exempla illustrium principum animos nobilium excitant & animant ad virtutum cumulum & profectum.*

11. Et post aliqua de vi persuadendi, quæ exempla funguntur, brevem (ait) libellum *De præconiis Hispaniæ subscribere cogitavi*. Quod mihi verum nomen operi fuisse ostendit. *Ut autem quod quæstionis (prosequitur) facilius invenire possitis; singulis subsequenter per ordinem capitulis digestis titulos adnotavi, quibus, quasi quibusdam clavibus, intellectus ad sequentia referatur, & omni confusione remota, animus vester tamquam stellis interlucen-*

b Higuera in
Hist. Foler. ms.
lib. 14. cap. 8.
epistola quædam
ex Zamora ad Rodericum
Carum missa, quam
vidimus. Wadingus
De scriptoribus Fran-
ciscanis.

c Fol. 219
col. 4. & fol
185. col. 4.

bus illustretur. Primus autem liber sive tractatus. De Hispaniæ impositione^d, & impositionum varietate, & populationum diversitate. Secundus erit De Hispaniæ fertilitate seu fecunditate. Tertius De ejus franquezia seu liberalitate^e, quæ Reges debet inducere ad benefaciendum maxime suis. Quartus De ejus fortitudine, quoad situm & quoad animum, & de diffinitione fortitudinis, ejusque speciebus. Quintus erit De aliquorum virorum Hispaniæ potentia strenuitate & animositate. Sextus De virorum Ecclesiasticorum exemplifica bonitate, quæ Reges debet inducere ad cultum & respectum Dei per timorem divine pietatis, & cognitionem divine veritatis, & amorem divine bonitatis. Septimus De philosophorum & doctorum ejusdem sapientifica perspicacitate, quæ Reges inducere debet ad circumspectionem sui & populi per virtutem temperantiae, & continentiae, justitiæ, & clementiæ, providentiæ, & cautele. Octavus erit De civitatum ejusdem nominibus immutatis. Nonus vero erit De apologia principum & magnorum, & eorum tyrannica cervicacitate, incipiendo à creatione mundi usque nunc, descendendo per Imperatores, usque ad tempora nostra. Decimus erit De juribus magnorum, & de obligationibus vassallorum, in quibus videlicet vassalli dominis, & vassallis domini teneantur. Hæc autem scribuntur propter mores, & non propter historias; quia de historiis actum fuit in aliis libris nostris. Undecimus erit De regulis bellorum generalibus. Duodecimus erit De cautelis habendis in rebus bellicis. Hæc ille de divisione operis.

12. Quæ consequitur primus titulus, liber primus De Hispaniæ inceptione, nominis impositionum varietate, & populationum diversitate. Scribi cœpisse hoc opus anno MCGLXXVIII. patet ex his ejus ex primo tractatu verbis: Sexta quidem populatio mista usque in hodiernum diem sub era CCCXVI. dicitur M. nota millenarii, sed suppleri debet. Ut concurrat cum isto Redemptionis anno. Stylus vitio potius ætatis quam hominis, non semel in barbariem labitur; nihilominus tamen multa sunt quæ comparari meliorum auctorum optimis possunt. Animo ut plurimum & expressione viget, nervorumque & spiritus, præsertim in describendis præliorum congressibus, plenus est. Peculiare id in opere isto, quod post representata ea quæ quisque promittit libri titulus, ad principem exemplis super iisdem admonendum ex sacris libris, Græcorumque ac Latinorum veteri memoria petitis, convertitur.

13. Erroribus tamen passim fadatur, præsertim in geographica re ac etymologica. Tractatu nimirum primo ait in Celtiberia provincia comprehensam fuisse Carpetaniam, quæ quidem constabat quatuor civitatibus, Auca, Calagurri, Tyrosana, & Avripa, quæ postea dicta Cæsar-augusta fuit. Celtiberiamque sic interpretatur, ut sit quæ nunc Catalonia.

14. Tractatu 7. Ovetum ab Ove fluvio, &

veto, as, verbo nuncupationem accepisse docet: ex eo quod ibi flagitia vetabantur. Etenim (ait) in monte illo, ubi constructa est civitas Ovetum, principes, & potentes justitiam exercebant. Item quia mons ille situatus erat inter duo flumina, quæ Ove & Deva communiter vocabantur, Ovetum est ipsa civitas appellata. Toletum quoque monet, Serezola olim dictum, verusque Saguntum hodiernum esse Medinæ-Selin oppidum. Ex aliis refert Mundam, Pompejanæ domus excidio celebrem Conimbricam esse, quæ quidem à comitendo fuit Conimbrica appellata; eo quod incolæ attriti pugna civitatem Cæsari coniverunt. Mondegem fluvium hanc urbem alluentem ita dici eo quod mundam agat. Septem-publicam, hodie Sepulveda, à septem-publicis mulieribus, quæ in ea habitarent, nomen sortitam.

15. Lusitaniam à Iesu & Ana fluvio, quod Hercules ibi ludos instituerit. Tyrosanam à Tyris & Ausoniis populatoribus de comitatu ejusdem Herculis dictam. Sicuti Urgellium ab eodem Hercule, quod bello iugeret Celtiberos. & Barconem à barca nona: quem alii ex nostris ridiculum errorem admiserunt. Numantiam item esse Zamoram, fuisseque hanc, juxta aliquos, à Numa Romuli successore populatam, & Zamoram dictam postea à Zara Pompeji filia, & à Roma: quia nempe hoc pactum fuerat cum Numantinis ab ipsa Zara, quæ eos conciliaverat cum parente Pompejo. Monstra quidem historie quæle est etiam quod tractatu 6. Aristotelem natu Hispanum ex opinione Lucæ Tudensis fuisse assermat. Hæc de opere, quod indigitavit De præconiis Hispaniæ. Unde & lucem accepimus ad alia, quorum in eo auctor meminit, hic adjungenda.

16. De mundi ætatibus, & De viris illustribus. Idem tractatum IV. De præconiis, &c. his absolvit: Hæc autem de strenuitatibus principum Hispaniæ sufficienti causâ brevitas. De aliis vero Legionis, & Castellæ, Aragoniæ, & Navarræ, ac Portugalliæ, Hispaniæ principibus, & militibus generosis, & eorum victoriis gloriosis, & acquisitionibus famosis, à primaria Hispaniæ populatione, deducendo à creatione mundi nationum historie generales usque ad Regem nostrum Adolphum, qui in Regem Romanorum electus fuit, & illustrem Infantem Sancium, filium ejus majorem, qui jam eidem incipit conregnare, in libro nostro De mundi ætatibus, & De viris illustribus, fuit dictum. Et ideo pertransientes bellicosum Hispaniæ potentatum, ad alia Hispaniæ præconia calamum convertamus. Hæc ille. Quibus manifestè ostenditur molis majoris hoc esse De ætatibus commentarium, & quod conjecit locupletiores historie opes. Alibi enim ait, de capta à Mauris Hispania per occasionem loquutus, sicut tetigi sufficienter in libro De ætatibus.

17. Historia naturalis, Ecclesiastica, & civilis. Ita vocat Wadingus, & Ægidius Gonzalez Davila^f. Saltem ex eodem Ægidio constat De naturali & civili, ad quas se se refert. Tract. 6. jam laudati De præconiis Hispaniæ operis, de Carthagine ait: de qua sufficienter dictum fuit in libro nostro De historia natu-

naturali. Alibi quoque in fine ejusdem tractatus sexti libros suos citat De historia civili. Nescio an diversum sit opus.

18. Indices historiæ per literas alphabeti. quorum mentionem facit epistola quadam à me visa D. Thomæ Tamaji, viri clarissimi, ad D. Balthassarem Sandovalium Moscovum S. R. E. Cardinalem, Episcopum tum temporis Giennensem, atque immortalis memoria dignum. Planè ita confusè de his Ægidii operibus apud varios refertur, ut curiosam diligentium hominum sitim potius accendant quam extinguant. Quidam Chronicon laudant, quidam Historiam, quidam hocce Indices historie verbales. A quibus æque nescimus an diversa opera sint, an superiorum alicujus fragmenta, quæ sequuntur,

19. Vita S. Nicolai martyris, sive Vita S. Leonardi, & utriusque Nicolai, Blesisæ, sive Ledesinæ oppidi martyrum. Quam se vidisse refert Ægidius Gundisalvi Davila in Theatro Ecclesiæ Salmantinae^g, meminitque Hieronymus Romanus de la Higuera in Notis ad Luitprandi Chronicon^h. Item

20. De corporis S. Ildephonsi revelatione in Ecclesia Zamorensi. Cujus operis librum primus alicubi laudat D. Thomas Tamajus de Vargas, recordaturque Stephanus Garibajus lib. 12. cap. 1. in fine. Itemque

21. Adversaria, quæ apud se descripta habet D. Gaspar Ivañez de Segobia Marchio Acropolitani Matriti, quæ, quum hæc scribimus tam longè positi, de eorum argumento consulere vix posuimus.

22. Liber quoque proprietatum Ægidii Zamorensis fuit in Olivariensi bibliotheca ms. in membranis, & antiquâ notâ, in folio.

23. Summam quoque laudat, ut vidimus, Joannes de Turre-cremata parte 6. cap. 32.

24. Antiquedades de España Lusitanâ linguâ scripta eum reliquisse, unde hausit is, quæ de legatione Hispanorum ad Alexandrum Magnum destinata in historiam retulit, Florianus Docampus monet lib. 3. Chronici generalis Hispaniæ cap. 32. Vereor autem ne sit pars operis illius De præconiis Hispaniæ, aut alterius De ætatibus, ex Latino in Lusitanam linguam translata. Immo

25. De casibus conscientie librum Ægidio quoque adscribit Ægidius Gonzalez Davila in Theatro Ecclesiæ Zamorensisⁱ. Nisi hæc Summa sit, de qua monuimus.

26. Minimè tamen in Zamorensibus Ægidii lucubrationum voluminibus reperientur, quæ à novioribus nonnullis Higuera dicto audientibus huic nostro tribuuntur, Additiones ad Juliani Petri Chronicon: quarum mentio fit apud Thomam Tamajum in præfatione ad librum suum vulgaris linguæ, Novitatum antiquarum; ex quibus, uti suspicor, fragmentum est à D. Laurentio Ramirezio adductum^k pro confirmando Pseudo-Luitprandi asserto de Toletana cathedra, quâ sedit virgo parens sanctissima, cum ad S. Ildephonsium descendit. Certè is, qui Conche urbis historiam publicavit, has additiones citat part. 1. cap. 11. quemadmodum & P. Portocarrerus in libro suo De descensione Deciparæ Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

Virginis Mariæ ad Ecclesiam Toletanam vernaculo. Nullus autem eorum de his additionibus vidit novitæ aliud quàm quod idem Hieronymus de la Higuera Patri Portocarro, ejusdem instituti Societatis, affirmavit. Cujus rei testem habeo laudatum paullò antè Thomam Tamajum in epistola memorata ad Eminentissimum Cardinalem Sandovalium; à quo interrogatus, vidissetne Ægidii Zamorensis ad Julianum Notas, negavit utique; adjungens, valdè se de his dubitare, eo quod earum noticia derivaverit à Patre Higuera^l. Qui (inquit) quantumvis vir admodum religiosus; pruritus patiebatur scripta quæque novitatum pro veris & fide dignis asserendi. Quæ Tamaji verba consonant iis, quæ in Notis ad Luitprandi Chronicon de eodem Higuera, ejusque hac levitate, præposteroque de historia judicio, consignata manere voluit.

27. Robusta valetudine vixisse Ægidium ad protractam adeo ætatem, ut quamvis pleraque volumina, tam historiarum, quàm sapientialium scripserit, nec literas jam cognosceret, nec sciret se esse qui libros illos ediderit, Abulensis Episcopus magnus Alphonsus Tostatus prodit^m. Hæc nos de Joanne Ægidio annotare habuimus, dum alius uberiore omnium ejus operum noticia, aut, quod æquius esset, editione, doctissimi viri famæ consulat.

28. Anno hujus sæculi quarto Assisi in Umbria provincia in comitiis ordinis Minorum generalibus electum scimus in Generalem Ministrum F. GUNDISALVUM DE VALLEBONA (quod vernaculè VALBOA libenter interpretatur) Gallacum natalibus, quem tamen Henricus Villottusⁿ, atque ei adhærens Possévinus^o, Ulyssipponensem in Portugallia credidere. Sed Lucas Wadingus, strenuus, siquis alius, Franciscanarum rerum vindex, quem nihil ferè latuit, quo illustrari & constare sibi possent Minoriticæ antiquitates, pro Gallæa stat Gundisalvi patria, tam in Annalibus^p, quàm in De scriptoribus ordinis Minorum commentario. Unde hæc sunt quæ de eo intimamus; Sancti Jacobi provinciæ alumnum eum fuisse, & Castellæ præfectum, Assisi que electum Ministrum Generalem decimum quintum; Concilio Vientiensi anno sæculi undecimo interfuisse; egregiè ordinem rexissè, & sapienter reformassè, virum solidè pium & prudentem, scripissèque

29. Tractatum De præceptis eminentibus regule, &

30. De equipollentibus. quæ habentur in Eschiridio Minorum Hispani typis edito anno MDXXXV. Summam seu epilogum omnium, quæ in regule continentur. Hos vocat libros Ludov. Miranda in expositione ejusdem. Obiit Parisiis anno MCDXIII. Majus est omni laude elogium de eo Alvari Pelagii, viri minimè assentatoris, sed integerrimi, & adamum religiosæ vitæ exacti, lib. 2. De plantu Ecclesiæ cap. 33. dum de magistris agit. Fateor autem me (ait) nunquam magistrum vidisse, in quantum ut homo scire potui, maxime

^l Verba Hispana: quæ a unque sue may religioso, sue sentado de autorizar papeles de novedades.

^m Tomo 2 in Jofue cap 25. & in 3. Reg cap. 3. quæ st. 2 ut Wadingus refert.

ⁿ In Asthenis Ord. Minor. o In Apparat.

^p Ad ann. MCCCLV. nu. 13. & MCCCLV. nu. 12. MCCCLV. nu. 1. MCCCLV. nu. 6. & 9. MCCCLV. nu. 1. MCCCLV. nu. 1. & 2.

^g Tomo 3. Theatr. Eccl. Hisp. pag. 247. h Ad ann. DCCXLVIII. pag. 406.

ⁱ Tomo 2. Theatr. Eccl. Hisp. pag. 390.

^k Ad annum DCCLVIII. pag. 348.

^f In Theatro Ecclesiæ Zamorensi.

^m S. Theologia, & maximè religiosam mendicantem, humilem, patientem, pauperem, oratorem, despectum mundo, mortificationem, nec penitentiam agentem, nec verum magistrum Christi in virtutibus sectantem, nec propterea magistrum appetisse, nisi magistrum Gonsalvum Sac. Theologiæ professorem Hispanum, Gener. Ministrum, ordinis fratrum Minorum, qui me Assisi recepit ad ordinem. Aliud ejusdem Pelagii datum ei earundem virtutum testimonium vide sis lib. 2. cap. 67. quod Wadingus exscripsit ad annum MCCCIV. num. 33.

31. Vitam cum morte commutasse anno ejusdem sæculi duodecimo, aut circiter, ARNALDUS VILLA-NOVANUS creditur, quem Galli nobis competunt. Pro Gallica quidem patria stare videtur, quod ibi operam literis dedit, Parisiis egit, & in Gallia se scribere De regimine sanitatis librum ejus cap. 20. ostendit. De piscibus (ait) qui sunt in usu in his partibus Gallie. Gallicarum item sceminarum sæpe meminit ejusdem libri cap. 2. & in Galliis scribere se frequenter significat q. Provinciale quoque se esse innuere videtur, dum ad Robertum Neapolis Regem, Provinciæque Comitum De conservanda juventute librum dirigens, qui ex innata (inquit) fidelitatis devotione pro salute vestra meritiò semper oro. Provinciale appellat item Joannes Villanus, qui eodem sæculo scripsit obiitque, Historie suæ universalis lib. 9. cap. 3. S. Antoninus Historie tit. 21. cap. 2. §. 8. Paullus Langius in Chronico Citizenensi cum aliis, nuperque Paullus Colomesius vir eruditus, suffragium, in re licet ambigua, nimis animosè tulit in Gallia sua orientali, sive Gallorum, qui linguas orientales calluerunt, Vitis r, oppidum Villanovanum in Gallia Narbonensi Arnaldo patriam adscribens. In quo Symphorianum Campegius viæ ducem sequutus fuit, qui in Arnaldi Vita eundem cum Colomesio annum, atque idem oppidum origini ejus præscribere non minoribus contendit animis. Vereor tamen ne in natalis loci, æquè ac in natalis anni, designatione uterque à via veri exorbitaverit, qui trecentesimo natum, quadragesimo hujus sæculi eum obiisse ajunt; quem evidentissimè, ut paullo postea dicemus, constat hujusmet duodecimo ad plures jam abiisse. Gallum quoque disertè vocat Joannes Antonius Lindanus s, ex Paschalis Justi Chronologia medicorum; ipse tamen parum sibi constans, sive editionum adherens titulis, dum Arnoldum Catalanum ab hoc diversum laudat Regulæ curationis morborum auctorem. quod opus Villa-novani esse nemo ignorat.

32. Hispanum autem nos haud minus idoneis auctoribus Arnaldum asserimus. Durandus de S. Porciano Dominicanus Meldensis Episcopus t, anno MCCCXXVI. creatus, libro De visione divine essentie ante diem judicii, quem Joanni XXII. Papæ obtulit, fuit dictum (inquit) magistro Arnaldo Catalano, qui volebat præfigere tempus Anti-Christi, magister Arnalde, si vultis prudenter dicere, assignetis tantum tempus adventus Christi. Fuit autem Durandus hic natus in Gallie oppido

Sancto Porciano, vulgò S. Porcain, Arvernensis diocesis, sive Claromontana, uti docet post alios vir clarissimus Henricus Valefius in Galliarum notitia u. Quæ Arvernorum provincia non ita semota est à Provincia propriè dicta, unde Arnaldum processisse aliis placuit, ut ignotum esse posset de viro famosissimo, in Gallia eum scilicet natum, homini ejusdem ævi, Gallo, & Arvernensi. Bernardus item de Lutsemburgo eorundem Durandi & Arnaldi æqualis, in Catalogo hæreticorum x, Arnaldus (ait) de Villa-nova in partibus Cataloniae magnus medicus, &c. Eodem loquendi genere utitur Nicolaus Eymericus Dominicanus, Aragonensis, qui de Arnaldi erroribus ad Archiepiscopum Tarraconensem detulit, in Directorio Inquisitorum, eodem quoque sæculo in lucem edito, part. 2. quæst. 28. Joannes Picus Mirandulanus, ingeniorum Phœnix, qui an. MCDXCIII. vitâ functus fuit, in De verum prænotione lib. 5. cap. 10. Arnaldus (inquit) Hispanus ex astrologica vanitate, aliisque compluribus, nobis Anti-Christum comminabatur anno gratiæ MCCCXLV. &c. Quibus de nostro agi mox patebit.

33. Ferè eodem tempore, quo Picus florebatur, nempe anno MCDLXXX. editus fuit Arnaldi liber Regimen sanitatis dictus, cum Catalanæ cognomento, quam quidem editionem vidimus nos in bibliotheca Coloniæ Hispalensis Ecclesiæ, cum admonitione, correctam eam noviter exire per Montis-pessulanos doctores. Absque tamen loci notatione. Quemadmodum, & sequenti sæculo ejusdem Regule universales curationis morborum, cum aliis, Basileæ MDLXV. teste Lindano De scriptis medicis in Arnaldo Catalanano. Sequuntur Gabriel Prateolus y, Abrahamus Bzovius z, quamvis Villanum per errorem rei auctorem laudans, Henricus Spondanus a, ipse tamen non dissimulans alios repugnare, & Provinciale credere, ut & Gesnerus fecit in Bibliotheca. Et tamen Symphorianus Campegius Gallicis partibus additus in Vita Arnaldi hanc opinionem nullos habere auctores pronuntiare ausus fuit.

34. Recentiores conveniunt nostri, sed inter se divisi. Quidam enim è regno Valentia, & oppido ejus Liria, oriundum asserunt; Hieronymus scilicet Paulius, quantumvis ipse Catalanus, & Petrus Joannes Nunnefius, viri magni, quos laudat, vix tamen sequitur, Gaspar Escolanus Valentinus, historici suæ hujus regni lib. 3. cap. 18. Catalanis frequentior favet calculus. Et sunt utique in provincia ista plura oppida Villa-nova nuncupata, unde juxta consuetudinem nuncupari Arnaldus posset, in Ruscinonensi nempe comitatu duo, in Ceritania unum, in Confluente unum, in Catalonia propria, sive Barcinonensi Comitatu haud minus quatuordecim, ut videre est apud Andream Boschum in operis Cataloniae, Ruscinonis, & Ceritanie lib. 1. cap. 19. 20. & 21. Cum vix in Gallia tota hujusce appellationis locum invenire in Gallie descriptione diligentissimi viri Henrici Valefii potuerimus.

u Pag. 456.

x Verbo Arnaldus.

b Gesnerus in Bibliotheca, Quæst. De patriis illustr. virorum pag. 63. Bulæus in Hist. univers. Paris. tomo 4. pag. 120. Spondanus in Annal. continuat. anno MCCCIX. §. 5.

y In Elencho omn. hæreticorum. Verbo Arnaldus.

z In Annal. Eccles. ad ann. MCCCX. num. 14.

a In Continuat. Amal. Bzovii anno MCCCIX. §. 5.

35. Nec minimè pertinet quod ad Aragoniæ Regem (Jacobum II. intelligo) Regimen quoddam sanitatis direxerit, ab eodemque ad Clementem V. Papam destinatus venerit, ut jam notabimus; necnon & Parisiis clam relinquens, non ad alium quàm ad Fridericum Aragonensem, laudatè Jacobi fratrem, confugerit; quod synopsis statim subjicienda rerum ejus gestarum ostendet. Nec de fidelitate id quod ad Robertum Regem enunciavit eatenus valet, ut eam intelligere, quâ Regi subditus, non verò eam debeamus, quâ quilibet ei principi, cujus servitio sese dicavit, obstrictus est. Meminisse quoque eum Galliarum, atque hujus regni mulierum, indicat potius se ibi degere, quàm in ea ortum fuisse. Maximè cum de Hispaniæ rebus, præcipuè medicis, non minùs frequenter, & in specie in libro De venenis, mentionem faciat. Planè adduci utrimque non spernenda argumenta visum fuit iis, qui rem in medio relinquere maluerunt b. Nempe Arnaldo nostro idem contigit quod S. Raymundo de Penna-forti Barcinonensi, de quo hæc habet Labbeus in Dissertatione historica De scriptor. Eccles. Henricus Gandavensis natione (ait) Provinciale vocat, cum fuerit Catalanus: quod ex illius temporis consuetudine profectum pauci norunt. Hæc ille. Sed de patria fati.

36. Coluit Arnaldus felicissimo, quo floruit, ingenio, non modò philosophiam, & medicam artem, quibus præcipuè censerit voluit, sed & sacram theologiam, variisque linguis imbutum animum gessit. Hebraicæ enim, Arabicæ, Græcæque doctrinæ specimina ejus opera ostendunt. Parisiis dicitur ac Monte-Pessulano dedisse operam his disciplinis; & naturæ arcanorum indagacioni plurimum vacasse, adeò ut in ea (quod Campegius ait) aliis post ætatem suam penetraverit nemo. Multum per Europam peregrinatus fuit, multorum vidit & mores & urbes, magno discendi atque docendi compendio. Italiam, Gallias, Hispanias peragravit; Græciam quoque meditatus. Magistrum in medicina suum Joannem Casamidam frequentissimè laudat, sæpius tacito nomine, sed in capite Breviarii præctica expresso.

37. Mira in eo & singularis fuit styli, barbariem inter & eloquentiam, ut idem ait, medii, claritas, & in commentando mentis aciei ad res ipsas intentio, ut omnem aliam scribendi rectè ac distinctè curam negligeret. Nec ad ea redire quæ scripsisset, cum præcipuè hebeti laboraret videndi sensu, faciliè tolerabat. Cujusmodi sunt nonnulli homines præsentem adeò ingenio & parabili, ut omnes ejus vires, veluti primo impetu, exhauriant, nihil ultra, si ea refunderent quæ semel effuderunt, præstaturi. Ejus famâ permoti, Gallias, ubi profitebatur, medicorum filii confluerè cœperunt; qui priùs aliò quovis, Galli etiam ipsi, veluti ad mercatum hujusce artis pergebant.

38. Post professionem, ut credimus, in patriam rediit. Cataloniam intelligimus. Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

Barcinone enim medicinam faciebat circa præteriti sæculi annum octogessimum quintum, quo Petrus Magnus Aragonensium ac Siciliæ Rex in vivis esse desit. Inde enim evocatus ad Petrum fatali morbo in itinere Tarraconem versus occupatum in historicis hujusce Regis monumentis refertur c. Fuisse eum in curia Romana, sive ea sit Roma urbs, sive Avenio, ubi Pontifices illius temporis sedem suam fixerant, scriptum nobis reliquit Joannes Andrea in additionibus ad Durandi Speculum paullo post laudandis. Anno hujus sæculi nono ad Clementem Papam V. ivit Jacobi Aragoniæ Regis legatus, ut de Hierosolymitano regno cum eo ageret, ut in Historia universitatis Parisiensis Cæsar Egafius Bulæus auctor annotavit d. Parisiis cum degeret circa annum MCCCX. scripsit De judicii die libellum, ex astrologici observationibus contendens id adventurum anno septuagesimo sexto hujus decimi quarti sæculi. Ob quam rem, aliaque minùs rectè dicta, in religionis causa, cum & magnus audiret theologus, inde clam aufugiens, ne apud Inquisitores respondere cogeretur, Siciliam ad Fredericum Regem, tanquam ad asylum, se contulit, & apud eum vixit, donec non ita diu postea missus ab eo ad Clementem V. tunc temporis sacrorum protomystam Avenione commorantem, in mari diem suum obiit: quod Joannes Villanus e, & S. Antoninus f, aliique g referunt; non aliud, ut existimo, quàm naturalem significantes vitæ finem. Quare huc è via reducendus est Raynaldus, sive is qui notulas affixit continuationis Baronianorum Amalium magno operi h, dum fluctibus periisse Arnaldum ait.

39. Meminit certè cum elogio ejus non vulgari Clemens ipse, datis ad universos per orbem Episcopos circularibus, ut vocant, literis; quibus admonitos de ejus obitu, suoque de viri medicinâ præstantissimi defectu justo dolore, jubet diligentissimè, ac censuratum etiam indicto celantibus fulmine, ubique perquirere Arnaldi librum quendam De re medica sibi ab eo olim promissum, eumque repertum, Oliverio clerico, cui has partes Clemens injunxerat, in manus consignare. Vidit literas Odericus Raynaldus in tabulario Pontificio i. Genuæ autem fervari ejus cadaver, in Jo. Imperialis Virorum illustrium elogiis observatum invenimus; uti & referunt alii, è quibus Paschalis Justus in Chronologia medicorum.

40. Magnum philosophum atque medicum omnes omnium ætatum scriptores, qui de eo agunt, constantissimè agnoscunt; sed & magnum theologum addunt, nisi quod fæditissimos quosdam errores adversus veram theologiam & summa religionis admisit capita, quorum disertam notitiam non modò Nicolaus Eymericus k, sed & alii l suis literarum monumentis consignaverunt. Vix tamen est, ut non respicerit is, quem destinatum ad Clementem Papam catholicus Rex voluit, & cui per viam extincto, eâ, quàm diximus, laudis & honoris significacione

c Surita lib. 4. cap. 71. Escolanus Hist. Valent. lib. 3. cap. 18.

d Tomo 4. pag. 120.

e Ubi supra. f Ubi supra. g Raynald. to. 15. ad ann. MCCCX. num. 39. Bulæus in Hist. univers. Paris. loco citato. h Ubi proxime.

i Ubi proxime.

k Directorii par. 2. qu. 11. & quæst. 28. l Bzovius in Ann. tomo 14. ad ann. MCCCX. nu. 14. Bulæus ubi supra pag. 121. Prateolus in Elencho hæreticorum, Verbo Arnaldus.

q De regimine sanitatis cap. 20.

r Pag. 2. edit. Hæc comitis MDCLXV.

s De scriptis medicis verbo Arnaldus de Villa-nova.

t San-Marthani in Gallie Cap. 10. tomo 2. Verbo, Melan-ter Ep. 3.

tionem idem Pontifex veluti parentavit. Quare maledicentiæ notam vix effugere Bzovius poterit, quum de Arnaldo his verbis agere haud veritus fuit ^m: *Professione medicum vocans, exercitio alchimistam, consortio demonum execrabilem. Quare autem id? A quorum doctus prestigii (infirmitas) ostendebat se posse lamas creas in aureas commutare.* Joannes Mariana paullò benigniùs Arnaldum excepit, nec alchimiam exprobravit lib. 19. cap. 9. in fine, majoris famæ quàm laudis virum appellans, cum nobile ingenium, eruditionem maximam, pravis superstitionibus, pravisque de religione opinionibus fedare visus sit. Quo nomine aliquantò post ab Inquisitoribus ignominia notatus est (Aragonensis), ut intelligo) librique, quos magno numero ediderat, reprobat. *Ex humano semine quibusdam in vase medicamenti hominis corpus efformasse qui affirmet, auctorem habeo, vero an mendacio disputare non est necesse.* Hæc Mariana.

41. Circa enim chimicæ artis veritatem, & hunc ejus effectum, quem doctissimi omnium ætatum homines, naturalem, quantumvis rarissimum, credere, minimè debuit Bzovius tam acri & effrænato judicio adversus Arnaldum inveli, quem in curia sibi notum Joannes Andreae jurisconsultus in additionibus jam laudatis ad Speculatorem hoc elogio commendatum voluit, postquam hujus artis chimicæ innocentiam æquè commendasset: *Plus nostris (ait) diebus habuimus magistrum Arnaldum de Villa-nova in curia Romana, summum medicum & theologum, de quo scripsi De observatione jejunii consilium, qui etiam magnus alchimista, virgulas auri, quas faciebat, consentiebat omni probationi submitti.* Cujus fidei hac in re Oldradus, abbas Panormitanus, Baldus, Joannes Platenus, aliique jurisconsulti crediderunt, ut Hermannus Conringius, inquit, multis experimentorum auctoritatumque argumentis pro fide Arnaldi & hujus artis eruditè, ut solet, productis, in *De Hermetica & Paracelsica medicina* cap. 27.

42. Et putâne eam, quam novit Bzovius, hoc sæculo, quo vivimus, pseudo-philosophicæ, atque adeò scelestæ ac demoniacæ, Arnaldi doctrinæ infamiam, æqualibus ejus, & in his summo Ecclesiæ Pastori, occultam adeò fuisse, ut nuper fato functi, uti diximus, famam ejus, & nomen, scriptaque, non in privatis colloquiis, sed sparsis per orbem Christianum ejusdem Clementis Papæ literis, laudari & approbari potuisse credamus homini non optimè in hujusmodi censendi licentia vulgo audienti? Raymundus certè Lullus, quem omnia chimica theatra crepant, rei magistrum se Arnaldum habuisse non dissimulat. *Ea* (inquit alicubi ⁿ) *accepi: & habui à serenissimo Rege Roberto (Neapolis) sub secreto sigillo, quæ quidem experimenta ipse habuerat à peritissimo Arnaldo de Villa-nova, qui meritò fons scientiæ vocari debet, quia in omnibus scientiis præ ceteris hominibus floruit.* Bernardus Trivisanus ridebat olim libros Raymundi & Arnaldi *De arte chimica*, quos aiebat ^o potius à recta via se-

ducere, quàm ad scopum dirigere lectores ejus cupidos: & tamen idem postea post varios errores in viam se reductum lectione operum Raymundi, multoquæ magis Arnaldi, profectus fuit ^p.

43. Quicquid autem in transmutandorum metallorum doctrina meruerit noster, in iis certè quæ ad medicinam pertinent, omnium ore ^q doctissimus audit; eaque remedium ad sananda egra corpora usus differentiâ, & efficaciam, ut velut Apollo alter fuerit ætatis suæ vulgò habitus, quomodo Joannes Michaël Savonarola, decimi quinti, hoc est sequentis, sæculi scriptor, in libello *De arte conficiendi aquam-vitæ* loquitur.

44. Errores ejus in re theologica planè abominamur, si ejus verè fuerunt; quos deestatum fuisse eum, aut suspensionem utique de se habitam non indiligenter purgasse, facile credimus, opinioni Clementis Papæ de eo post mortem quoque habitæ non injuriâ deferentes. Nisi contendatur ex adverso, non ante annum MCCCXVII. hos errores animadversos fuisse atque damnatos: quod ex Eymerico Raynaldus docet Annalista ad hunc annum §. 62. Planè quòd Bonifacius VIII. Gallorum Regi exosus, quendam librum ab Arnaldo compositum, & à theologis Parisiensibus reprobatum combustumque revocaverit & approbaverit, id inter capita, quibus prædictum Bonifacium publico & solenni judicio Parisiis habito Galli Pontifices, & proceres Philippi Regis voluntati obnoxii premebant, instrumentum ipsum accusationis continet, quod *Historie universitatis Parisiensis* auctor primus produxit ^r. Sed verius est Arnaldum, dum viveret, erroribus suis solenniter renunciâsse, cujus rei instrumentum Avenione anno MDXCIV. repertum prodit Raynaldus. Ad quod respexit Joannes Mariana ubi proximè.

45. Adversus errores jam dictos circa annum MCD. Petrus Maza & Sancius de Besaran Dominicani Aragoniæ provinciæ scripsisse dicuntur, Francisco Diago auctore in historiæ ejusdem provinciæ lib. 2. Improbatur etiam, quod supra monuimus, temerè atque, ut putant, impiè annunciati peculiari libello ex prænotionibus astrologicis ultimi judicii diei; qui fuit reprobatus, Antonino teste ^s, & quasi hæreticus reputatus; atque ipso transcurso temporis falsi & vani convictus ^t. In hac tamen arrogantiâ è cælo querendi tempora & momenta plures comites Arnaldus habuit, qui stellarum cursus, concursusque tantummodo contemplantes, finem sæculi, quem Deus voluntati suæ reservavit, constituere ausi sunt. Exempla referunt Hieronymus Vielmus ^u, Martinus Antonius Delrius ^x, Thomæque Malvenda ^y; nec fraudi aut culpe fuit sanctissimo viro Vincentio Ferrerio Valentino in concionibus suis, præcipueque in epistola quadam ad Benedictum Papam XIII. data, assertus Antichristi jam suo tempore adventus & nativitas, ex Scripturarum testimoniis, signis datis, & revelationibus sibi vel aliis factis, ab eoque non planè intellectis, ut Sanctus Antoninus ait ^z:
videri

videri meretur idem Thomas Malvenda de re agens ^a, sed jam ad Arnaldi opera.

46. Exstant quidem ea primùm, ut existimare pronum est, collectim data Lugduni in folio an. MDIV. cum præfatione Thomæ Murchii Genuensis, quam Gefnerus assert de Arnaldo loquens in *Bibliotheca*. Sequitur Parisiensis editio anni MDIX. cum inscriptione *Medicorum operum*, quæ servatur in Colonæ bibliotheca Hispanensis Ecclesiæ. Triplicata fuit Venetiis anno MDXIV. in folio, sub titulo *Medicorum & chemicorum operum*, necnon & secundo Lugduni apud Guilielmum Huyon MDXX. Sed ultimam similiter inscriptam in manibus habemus cum annotationibus ad quosdam libros Hieronymi Taurelli Montbelgardensis, in Altophiana schola professoris medici, Basileæ apud Petrum Pernam anno MDLXXXV. quam nunc describimus.

47. Constat hæc editio duobus voluminibus, quorum primum continet

I. *Speculum introductionum medicinalium.*
II. *Aphorismos de ingenii nocivis, curativis, & preservativis morborum, speciales partes corporis respicientes.* Ubi Taurellus notat, esse aliquos aphorismos aliunde huc insertos, scilicet ab ejusdem auctoris parte operativa; quæ sequitur,

III. *De parte operativa.* In hoc opusculo magicas ligaturas nature viribus adscripsisse Arnaldum, eoquæ magis superstitioni deditum, quàm nature gnarum, monuit Conringius cap. 27. laudato ^b.

IV. *De humido radicali* duos tractatus.
V. *De conceptione.*
VI. *De simplicibus.*
VII. *Antidotarium.*
VIII. *De phlebotomia.* Lugdun. cum aliis aliorum MDXVII.

IX. *De dotibus thieriacalibus.*
X. *Librum aphorismorum De graduationibus medicinarum per artem compositarum.*

48. XI. *De vinis.* nescio ad quem Regem, cujus in exordio recordatur, directum. *Spiritus vini dotes* (ait Conringius ^c) *per Arnaldum maximè immovisse primùm Europæ videntur, si ejus est libellus de vinis.* Germanicè hic liber à Guilielmo Hirnkofen versus, ac Viennæ editus fuit anno MDXXXII. in 4°. *Bibliotheca medica.*

XII. *De aquis medicinalibus.*
XIII. *De conferentibus & nocentibus principalibus membris nostri corporis.*
XIV. *De ligaturis.* hoc est, ut in limine libri ait, *De incantatione, de adjuratione, & colli suspensione*, epistolam è Græco, ut ait, translata.

XV. *Expositiones visionum, quæ sunt in somniis, ad utilitatem medicorum non modicam.*

XVI. *De diversis intentionibus medicorum.*

49. XVII. *De regimine sanitatis.* Hunc librum, paucis mutatis, plagio sibi adscripsit Magninus quidam Mediolanensis, uti referunt auctor *Bibliothecæ medicæ*, item Lindanus *De scriptis medicis*, in *Magnino*, & Vincentius Placcius *De libris anonymis & pseudonymis* ^d. Ab hoc diversus est liber, & quidem brevior,

XVIII. *Regimen sanitatis* dictus, & ad Regem Aragonum (Jacobum II. scilicet) directus, uti habet inscriptio. Planè five hic, five proximè laudatus, liber prodiit seorsum cum aliis Venetiis ex officina Bernardini de Vitalibus MDLXXX. in 4°. Manu exaratus servatur in Ambrosiana bibliotheca. Hispanam quoque interpretationem, quam fecit ex Latino codice antiquissimo Hieronymus de Mondragon Barcinone MDCVI. in 8°. typis commissam vidimus.

XIX. *De regimine castra sequentium brevissimam lucubrationem.*

XX. *De conservanda juventute, & retardanda senectute.* Ad Robertum Neapolis Regem. Editus fuit Venetiis cum *Regimine sanitatis* MDLXXX. in 4°. Italicè quoque versus, ibidem typis Erasmi Valgriffi MDL. in 8°.

50. XXI. *De bonitate memoriæ.*
XXII. *De coitu.*

XXIII. *Considerationes operis medicinæ.* five, ut ait auctor, *exemplariter de phlebotomia.* ad Grosinum Coloniensem.

XXIV. *Medicationis parabolas secundum instinctum veritatis æternæ, quæ dicuntur à medicis regulæ generales curationis morborum.* Ad honorem scilicet Philippi Gallorum Regis scriptas, ut habetur in ms. codice Veneto, qui fuit Francisci Petrarchæ ^e.

XXV. *Tabulas, quæ medicum informant, specialiter, cum ignoratur ægritudo.*

51. XXVI. *Breviarium practicæ à capite usque ad plantam pedis, cum capitulo generali de urinis, & tractatu de omnibus febribus, peste, empiâ, & liparia.* quatuor libris. quibus, & signa, & causas, & curationes omnium ægritudinum comprehendit, ut ipse in præmio ait, Joannem Casamidam præceptorem suum laudans, & curationes ejus præcipuè commendans. *Praxim medicalem.* Arnaldi editam Lugduni MDLXXXVI. in folio, ex *Breviario* isto, & aliis ejus, constare suspicamur.

XXVII. *Practicam summariam, seu Regimen.*

XXVIII. *De cautelis medicorum.*
XXIX. *De modo præparandi cibos & potus infirmorum in ægritudine acuta.* Laudat in limine magistrum suum P. de Mussadi.

XXX. *Compendium regimenti acutorum.* ms. inter libros Francisci Petrarchæ Venetiis ^f.

52. XXXI. *Regulæ generales de febribus.*
XXXII. *Regimen sive consilium quartanæ.*
XXXIII. *Consilium sive curationem febris hæcticæ.*

XXXIV. *Consilium, sive regimen podagræ,* cum aliis, scilicet *De ligno vitæ, De oleo & vino antimonii, De facultatibus gemmarum, coralli, & spiritus vini, ac de peste.* Argentinx apud Bernardum Jovinū MDLXXVI. in 8°. ms. inter Petrarchæ qui fuere libros Venetiis ^g.

XXXV. *De sterilitate tam ex parte viri, quàm ex parte mulieris.*

XXXVI. *De signis leproforum.*
XXXVII. *De amore heroico.* Ad amicum quen-

m Ubi proximè.

p Parte 1.

q Zacutus lib. 1. Hist. præcip. medic. qu. 49.

r Tomo 4. pag. 40.

b Pag. 383.

c Dict. cap. 27. pag. 38.

s Ubi supra.

t Villanus, & Paulus Lægius supra laudati, Raynald. ad ann. mcccxxv. Imperialis in elogio.

u De sex diebus cond. orbis lect. 6.

x Comm. ad Senecæ Orationem 1. 386. y De Antichristo libro 2. cap. 29.

z Hist. 3. parte titul. 23. cap. 8. §. 3.

n In præf. artis operat.

o Alchimia parte 1.

e Biblioth. Venet. pag. 56.

f Biblioth. Veneta pag. 56.

g Bibl. Veneta pag. 56.

quendam petentem ejus explicationem, quem vehementer & assiduam cogitationem supra rem desideratam desinit, cum confidentia obtinendi delectabile apprehensum ex ea.

XXXVIII. Remedia contra maleficia.

53. XXXIX. De venenis.

XL. De arte cognoscendi venena, quum quis proponit ea alicui ministrare.

XLI. Contra calculum.

XLII. Regimen curativum & preservativum contra catarrhum.

XLIII. De tremore cordis.

XLIV. De epilepsia.

XLV. De esu carniū pro sustentatione ordinis Cartusienſis contra Jacobitas (Dominicanos intelligo, qui in Gallis Les Jacobins appellantur) qui nempe contendebant constitutionem Cartusianorum, languentibus, in extrema etiam necessitate carniū esum prohibentem, irrationabilem esse, & naturali legi contrariam.

XLVI. Receptam electuarii mirabilis preservantis ab epidemia, & comportantis mineram omnium virtutum.

XLVII. De ornatu mulierum.

XLVIII. De decoratione.

XLIX. Explicationem super canonem Hippocratis 1. Aphorismorum. Vita brevis, ars verò longa &c.

L. Expositionem super aphorismum Hippocratis: In morbis minus periclitantur ægrotantes &c.

LI. Commentum super libello de mala complexionē diversa, cum textu Galeni.

LII. Questiones super eodem libro.

54. LIII. Commentum super regimen Salernitanum, aliā medicinam Salernitanam, id est conservandæ bonæ valetudinis præcepta cum luculenta & succincta Arn. Villa-novani in singula capita exegeſi, per Joannem Curionem primum, deinde per Jacobum Crellium recognita & repurgata. Pifis primum, ut credere est, ann. MCDLXXXIV. in 4°. deinde frequenter editam; nempe Franco-furti apud Egenolphum MDLVII. apud Joannem Saurium MDCXII. in 12°. Franco-furti apud Steinmejerum MDCXXVIII. in 16°. Antuerpiæ apud Joan. Withagium MDLXII. in 16°. Lugduni apud Joan. Lettout MDLXXVII. in 16°. Parisiis apud Hieronymum de Marnes MDLXXX. in 12°. quas omnes editiones laudat Joannes Antonius Lindanus: sed nos adjicimus his Monspeliensē Francisci Chovet MDCXXII. in 16°. & Roterodamensē, ex Zachariæ Sylvii recensione, Arnoldi de Laërs MDCLVII. in 16°. cum aliis argumenti non dissimilis. Scholæ Salernitanæ nomine celebratur liber hic metricus celebratissimus, ad Robertum Normanniæ Ducem regniq̄ Anglicani hæredem directus ab schola ipsa, cum proprio nomen suum auctor reticuerit, qui Joannes Mediolanus fuisse perhibetur, notante Joan. Georgio Schenkio in Bibliotheca medica, & recentius eo Renato Moreau, doctore medico Parisiensi eruditissimo, qui ad suam Scholæ hujus Salernitanæ editionem animadversionibus propriis illustratam, non modò Joanni Mediolano hanc lau-

dem non invidet, verum & Villa-novam ingenue ac prudenter à calumnia Schenkii tueri conatur, à quo is traducitur, quod verum auctoris nomen, dum Scholam cum Notis edidit, invidiâ motus occultaverit. Incipit:

Anglorum Regi scribit schola tota Salerni,

Si vis incolumem, si vis te reddere sanum &c.

55. Secundum volumen continet chymica:

Theſaurum theſaurorum, & rosarium philosophorum, ac omnium secretorum maximum secretum de verissima compositione naturalis philosophiæ, quæ omne diminutum reduceret ad solificum & lumificum verum. Adamus à Bodenstein Germanus, Andreæ Carolstadii filius, medicus Basileensis, *Unguem* dedit *paraphrasticam* in hoc *Rosarium chymicum*, ut ait *Bibliotheca medicæ* auctor. Exstat *Rosarium* hocce cum *Veræ alchimie* aliquot scriptoribus à Guiljelmo Gratarolo collectis Basileæ apud Henric. Petri MDLXI. in folio, tomo 2. pag. 35. simulque est *Novum lumen*, de quo mox, pag. 60. epistola super alchimia pag. 65. *Lumen luminum* pag. 67. *Practica ex Breviario alchimie* pag. 73. è quibus duo posteriores libri exhibentur tertio volumine *Theatri chymici* Argentorati editi apud Lazarum Zetznerum MDCXIII. in 8°. *Nova opera chymica* Arnaldi, videlicet *Theſaurum, Lumen novum, Florem florum, & Speculum alchimie*, edidit Hieronymus Megiferus Franco-furti apud hæredes ejus MDCII. in 8°. *Theſaurus philosophorum* ms. est Patavii apud Hæctorem Trivisanum Nicolai nepotem, Thomasino teste in *Bibliotheca Patavina* pag. 113. Sed editionem nostram continuamus.

56. II. Librum, qui dicitur *Novum lumen*, sive ejusdem argumenti secundum de lapide philosophorum, ad quandam directum, quem *patrem & dominum reverendum* vocat, aitque in fine, se non vidisse alium nisi magistrum suum, quem non nominat, qui in debita (inquit) materia opus suum applicaret.

III. *Sigilla duodecim pro totidem celestibus signis.*

quæ addidit Taurellus in hac editione: quæ superstitiosa videntur.

IV. *Magisterium, & gaudium, ad inclutum Regem Aragonum, quod quidem est Flos florum, theſaurus omnium incomparabilis, & margarita &c.*

V. *Epistolam super alchimiam ad Regem Neapolitanum.* Accedunt

VI. *Capitula astrologiæ de judiciis infirmitatum secundum motum planetarum.*

VII. *Theſaurus sive Rosarium, Flos florum, & duo ad Reges Aragoniæ & Neapolis opuscula, prodierunt cum aliis in Artis auriferæ, quam Chymiam vocant, editione Basileensi apud Conradum Valdkirchium MDCX. in 8°.*

57. Hucusque pertingunt editiones Arnaldi operum, sed & alia seorsum veniunt eidem tributa, nempe

I. *De febribus* liber exstat operis Veneti *De febribus* pag. 241.

II. *De sanguine humano* epistola ad Jacobum Toletanum, cujus Conringius memi-

nit

niē *De Hermetica & Paracelsica medicina* cap. 27. h

h Pag. 381.

III. *De Anti-Christi adventu* librum, quem supra diximus, quem fortè aliquis existimet eundem esse cum sequenti

i Raynaldus ad an. meccx. num. 39.

58. IV. *De mysterio cymbalorum*, de quo Joannes Franciscus Picus Mirandulæ Comes hæc ait: *Arnoldus Hispanus præter ea quæ de futuro Anti-Christi adventu conjectatus fuerat, revelationem quampiam multarum atque magnarum rerum factam adducit in libro De mysterio cymbalorum, & adventu Anti-Christi, ad monachos Scalæ-Dei, quæ centum annos præfixit eventibus. Præterire ducenti, nec impletam esse prænunciationem constat. Hanc magni fecit revelationem Arnoldus, quoniam ab homine illiterato Latino edita stylo fuerat.* Unde patet ad prognosticationem suam de Anti-Christi adventu Arnaldum, æquè uti Vincentium Ferrerium, revelationibus permotos fuisse. Et quidem librum hunc *De adventu Anti-Christi* cum hactantū inscriptione habent ms. satis antiquo caractere PP. Carmelitani S. Mariæ Transpontinæ Romæ. Incipit: *Constitui super vos auditores, speculatores &c.* Sed in codice isto post prædictum opus, quod his absolvitur: *Et altero Augustini De civitate Dei*, ponitur seorsum tract. ejusdem *De mysteriis cymbalorum*. Incipit: *Qui interrogat.* Respondetque in eo ad quæsitum sibi factum, quare Ecclesiæ catholicæ mos fuerit in hora matutinarum & vesperorum prius pulsare cymbalum parvum, postea verò magnum. Sequuntur in eodem codice ms. alia ejusdem, ut credimus, argumenti de adventu Anti-Christi, scilicet *Apologia de versutis & perversitatibus pseudo-theologorum, & religiosorum, ad magistrum Jacobum Albi canonicum Condignensem.* Item alia responsiones ad argumenta & oppositiones doctorum Parisiensium. quæ omnia nunquam, ut credimus, edita fuere.

r Lib. 9. De rerum prænotione cap. 5.

59. V. *Dialogus De rebus Ecclesiasticis, cum Frederico & Jacobo Regibus Aragoniæ & Siciliæ.* Meminit Cæsar Egasius Buleus *Hist. universit. Paris.* volum. 4. 1

VI. *De urinis tractatus.* Reperiri hunc in codice 435. bibliothecæ Thuaneæ, qui in editionum nulla, nec à Lindano laudatur, admonuit Philippus Labbeus in *Bibliotheca manuscripta*. Sed nos Arnaldi tractatum *De urinis, & alium de pbleboronia*, Lugduni editos cum aliorum aliis an. MDXVII. aliunde novimus.

VII. *Testamentum Arnaldi.* Chymicum fortè opus, exstare in Lauredani bibliotheca Venetiis, auctor est Thomasinus in *Bibliotheca Veneta*.

l Pag. 121.

VIII. *Medicamina.*

60. IX. *Abbreviatio libri Prognosticorum, Hippocratis, ut credimus, ubi & De crisi.* Inter libros Francisci Petrarchæ, nunc apud Fortunatum Ulmum abbatem Casinensem, cum Thomasinus eandem formaret *Bibliothecam Venetam*.

m Parte 4. sect. 6. pag. 50.

X. *Interpretatio Avicene de viribus cordis* in quarto volum. *Avicene operum Venetæ* Erasmi Valgriffii anni MDXX. in 8°. editionis exstat.

XI. *Liber De omni genere simplicium medicamentorum*, qui *Aggregator practicus* inscri-

o Vide pag. 56.

bitur, ex Avicena, Serapione, Pandectario, Plateario, &c. Sed cum inter alios Arnaldus ipse laudetur, jure hunc ab albo germanorum ejus operum exclusit Gefnerus in *Bibliotheca*, & catalogo scriptorum *De plantis*, ex eoque *Bibliothecæ medicæ* auctor, qui hunc librum Jacobo cuidam de Dondis (hic Aggregator Patavinus nuncupatus) ex conjectura attribuit. Nec alium, & ab eo diversum, credimus *De virtutibus barbarum*, qui laudari solet, librum in 4°. Eadem notâ castiganda est inscriptio quæ

Librum *Tesoro de pobres* nuncupatum, qui Petri Hispani, seu Joannis Petri, aliàs Joannis Papæ, fuit germana proles, Barcinone editum MDCIV. Arnaldo ascribit.

61. Chymicis operibus, quæ altera editionis nostræ Taurelli pars dedit, adjungimus aliunde.

I. *Lumen luminum.*

II. *Practica ex Breviario alchimie*, quæ duo exstant in *Theatro chymico*, uti jam diximus.

III. *Speculum alchimie, carmen, questiones tam essentielles quàm accidentales*: quæ exstant ejusdem *Theatri chymici* volum. 4. Edidit quoque Megiferus Franco-furti apud suos hæredes MDCII. in 8°.

IV. *De aqua-vitæ simplici.* Incipit: *In humanum corpus.* Exstat Patavii ms. in folio inter libros qui fuere Nicolai Trivisani, uti refert Thomasinus p.

V. *Pbænix* ejusdem ibidem exstat q.

VI. *Rosa novella.* Ibidem r. *Parabola Arnaldi de Villa-nova cum commento Didaci Alvarez Chanca.* Editæ sunt Hispali ann. MDXIV. exstant in bibliotheca Colonæa Hispal. Ecclesiæ: nisi opus sit jam dictum num. 23.

62. At quid est, quod etiam theologum Arnaldus egerit? legitur sanè in Vaticano codice ms. 5740. rei testis hæc operis, quod continet, epigraphe: *Expositio super Apocalypsi magistri Arnaldi de Villa-nova.* Incipit: *Petransibunt plurimi, & multiplex erit scientia &c.* In codice etiam 5732. ejus manu qui contenta in quoque volumine summam in primo illius lumine annotavit, scriptum vidimus. Abbatis Joachini de Psalterio, *De concordia veteris & novi Testamenti. Arnaldi de Villa-nova tractatus de semine Scripturarum. De nomine tetragrammato, & Alphabetum scholasticum. Petrus de Aliaco &c.* De Arnaldo jam satis.

CAPUT II.

RAYMUNDUS DE PONTE Dominicus, *Valentinus Episcopus*, De sacramentis libri auctor: De MICHAËLE DE FRAGA, ejusque opere quodam. PETRUS MARSILIUS *historie Jacobi Aragoniæ Regis in Latinum interpretis. De PETRO DE RIU Perpinianensi Carmelita, & ejus scriptis, atque item de ARNALDO DE ROSIGNOL Valentino, Mercenariorum sodali.*

63. RAYMUNDUS DE PONTE in Aragoniæ regno, & Fraga municipio, uti fama

p In Biblioth. Patav. pag. 113. q Eodem teste pag. 110. r Ibidem.

fama fert, natus inter ævi sui doctissimos, pietateque & virtutibus, gestisque rebus præstantissimos, vulgò exultatur. Planè haud obfcura testimonia sunt eximie ejus doctrine ac dignitatis munera & honores, cum in Hispania, tum apud exteros, ab eo gesti. Nempe Romanæ sedis non tantum Rotæ, ut vocant, senator, hoc est sacri Palatii Duodecim, vir, sed etiam Marchie Anconitanæ exarchus, seu mavis gubernator, constitutus, operam suam & obsequium probavit. Aragonie Rex (Petrus forsitan Magnus) Cancellarium eundem habuit; presulemque Valentina Ecclesia delegit Kalendis Maji MCCLXXXVIII. Templariorum equitum causæ cognitio per Aragoniæ regnum eidem cum Eximino de Luna Cæsar-augustano antistite à Clemente Papa & Jacobo Rege simul delata est. Veniensque in Concilium, quod Viennæ Gallorum celebrabatur, unus ex quinque viris existit, quorum judicio ac sententiæ de rebus mox gerendis legibusque sancendis cæteri PP. assentirentur. Obiit tandem in Tarraconensi urbe, dum Provincialis ibi Synodus anno hujus sæculi decimo tertio ageretur, Dominicanorum ante aliquot annos, quod religionis & moris fuit, quin Pontificalis dignitas impedimento esset, sacro instituto addictus.

64. Nullum hodie scriptum ab eo exstat, attamen divulgatum fuit famâ scripsisse eum doctissimum *De sacramentis* librum. Plura de Raymundo scripserunt Dominicani Franciscus Diagus in historia ordinis sui Aragonensis provinciæ lib. 1. cap. 8. & ex eo Alphonsus Fernandez *De scriptoribus* ejusdem, Vincentius Blascus Lanuza in ejusdem regni Chronicis tomo 1. lib. 5. cap. 31. ac 37. Meminit Hieronymus Surita in *Judicibus Rer. ab Aragonie Regibus gestarum* anno MCCCIX. Fontana in *Monumentis Dominicanis* ad ann. MCCCVIII.

65. Hujus Raymundi propinquum & civem MICHAEM DE FRAGA vocatum, ejusdem Dominicanorum instituti, Franciscus Diagus laudat quoque cap. 8. libri 1. *Historia hujus Aragonie provinciæ*, atque ab eo scriptum fuisse librum ait *De donationibus factis cœnobio Prædicatorum Valentie urbis*.

66. Circa eadem tempora FR. PETRUS MARSILIUS, ejusdem ordinis Prædicatorum, domus S. Catharinæ martyris Barcinonensis urbis, in Latinum ex vernacula Provincialium, sive Catalanâ linguâ, convertit historiam, quam *De rebus sui temporis* Jacobus Rex Aragoniæ primus superiore sæculo conscripserat; quam interpretationem minimè vidisse suspicari possumus Bernardinum Gomezius Miedem archidiaconum Saguntinum, & canonicum Ecclesiæ Valentini, qui eandem Spartam cum adornaret, hoc est *De rebus gestis* ejusdem Jacobi Regis commentaretur sermone Latino; id haud prætermittere debuit Marsilii operam suæ similem evo adhuc constare nostro. Quam certè videntur, laudantque, magnus *historiarum Aragonensium* vindex Hieronymus Surita lib. 2. *Annalium* cap. 74. Joannes Dametus in *Hi-*

storia regni Balearis lib. 1. tit. 1. §. 2. Franciscus Diago in *Hist. ordinis Prædicator. provinc. Aragoniæ* lib. 2. cap. 29. & 45. Floruisse sub Jacobo II. Rege, qui anno MCCCXXVII. diem suum obiit, disertè monet Surita.

67. PETRUS item de PERPINIANO, proprio familiæ nomine DE RIV (in quo Latine exprimendo alii RIMI, alii RIMES, verè alii DE RIVO proferunt) æqualis horum temporum fuit, sodalis Carmelitarum, ex cœnobio Perpinianensi, & cujus præfecturæ munus gessit, S. T. doctor, ingenio & eloquentia sacrarumque literarum studio clarus; quem & Trithemius cum Eisengreinio, Xystus Senensis, & Possevinus, præter domesticos, laudant.

68. Scripsit, Petro Lucio teste in *Bibliotheca Carmelitarum*,

I. *Super Sententiarum* libros IV.

II. *Questiones Sententiarum* libris II.

III. *In Psalmos omnes Davidis* lib. I.

IV. *Sermones varios* libro uno.

Vixisseque ait circa ann. secularem MCCC. Attamen Eisengreinus ad ann. MCCCXIV. ejus mentionem habet in *catalogo testium veritatis*. Circa patriam Aloisius Pons Icart Tarraconensium rerum scriptor, in c. 42. reperire se non nusquam affirmat, tam Petrum hunc, quam Guidonem de Perpiniano nuncupatos, non ex ea urbe in Ducatu Ruscinonensi fuisse oriundos, sed ex Tarraconensi; exflareque hujus cognominis & stirpis quosdam in hac illius urbe.

69. FR. ARNALDUS DE ROSIGNOL Valentinus, Mercenariorum domus Podiensis, Valentini regni sodalis, scripsisse dicitur circa annum MCCCXIV. Commentarium ad cap. *Nunquam. De consecratione* distinct. 5. in Decreto Gratiani, contra otium religiosorum: quem in eodem monasterio adservari nos docuit Illustrissimus Archiepiscopus Hydruntinus Dominus Gabriel Adarzo & Santander, ex eodem ordine assumptus, datis ad me literis ex Hydrunto.

CAPUT III.

De RAYMUNDO LULLO Majoricensi eremita, atque ejus rerum scriptoribus. Gestæ ejus præcipua, occasio conversionis, illuminatio ad artem formandam, mors à Mauris Africanis illata. Nicolaus Esmericus jurène an injuria ejus errores notaverit, inter partes validè controversi: qui fortè alterius fuerint Raymundi de Tarraga nuncupati. Lucas Wadingus laudatur. *De Artis Raymundine utilitate* superioris simile partium dissidium. Prohibitam hanc tanquam novam in Academia Parisiensi. Premi eam doctissimorum hominum judicio, aliorum exaltari. Athanasii Kircheri opera in hac arte posita. Wadingi catalogus Lulli operum representatur, quibusdam adjunctis. Raymundi judicium de ordinibus militaribus in consilio ditionis Maurorum constituendis. De Conceptione B. Mariæ librum Lulli non esse. Petri Alvæ de Raymundo de Centillis ejus auctore non rectè conjectatio notatur. De chemicis Lulli operibus queritur, an ejus sint, aut

aut ei supposita. Wadingi suffragium de renovanda librorum ejus omnium prius examinationum editione. Recensentur plures Raymundi artis sectatores & assertores.

70. FAMA clarus, si quis alius, desinente superiore, atque ineunte hoc, seculis, apud universas Europæ nationes, & ad posteritatis omnem memoriam, RAYMUNDUS LULLUS fuit Majoricensis, rebus pro infidelium conversione opere gestis, & scriptis atque consilio promotis clarissimus, & tandem ab immanibus fidei hostibus Machometanis occisus fuit. In majori Balearum insularum, urbeque Majorica, is natus est, Raymundo altero Lullo parente, qui cum Jacobo Aragoniæ Rege I. hujusce insulæ ac regni debellatore, miles venerat, ibique domicilium fixerat. Raphaël Volaterranus sponte fallitur, dum contra omnes unus virum Gallicum vocat initio lib. 37. *Commentar. Urbanor.*

71. Ut abstineamus tamen calamum ab enarrandis ejus rebus ordine gestis, in causâ est propositum operis, quod literarum præcipuè merita persequitur; & quod huic rei operam jam alii navaverint Vitæ Raymundi auctores, Carolus nempe Bovillus Samarobrinas^t, Bonaventura Armengol Balearis Franciscanus^u, qui Nicolaum de Molinas, & alterum Nicolaum de Paz, eidem curæ ante se incubuisse refert Latine; Joannes Segui pœnitentiarius & canonicus Majoricensis^x, & Gaspar Escolanus^y, & Vincentius Mut^z Hispanè; quorum prior se vidisse ait relationem quandam de vita sua Philippo Gallorum Regi postulanti à Raymundo ipso olim datam, quam & penes se habuit (sequutusque fuit Wadingus statim laudandus) N. Colletet Gallicè^a, necnon per partes, ut quoquo anno res ejus occurrerent, ex fide cujusdam anonymi Raymundo æqualis, quem ms. penes se conservare admonuit, quemque in publicum edi ejusdem interesset, Lucas Wadingus in *Annalibus Franciscanis*^b. Ex quo quædam strictim tangere animus est, si prius factam (ut Paullum Apostolum imitaretur) sui ipsius modestam à Raymundo descriptionem, ac vitæ veluti synopsis quandam, præmiserimus^c.

72. Homo (inquit) fui in matrimonio copulatus, prolem habui, competenter dives, lascivus & mundanus. Omnia, ut Dei honorem & bonum publicum possem procurare, & sanctam fidem exaltare, libenter dimisi. Arabicum didici, pluries ad prædicandum Sarracenis exivi, propter fidem captus fui, incarceratus, verberatus; quadragesima quinque annis ut Ecclesiæ rectores ad bonum publicum, & Christianos principes movere possem, laboravi. Nunc senex jam, nunc pauper sum, in eodem proposito sum, in eodem usque ad mortem mansurus, si Dominus ipse dabit. Aliquot jam ejus vitæ momenta subjungemus. Conversionis occasionem scilicet, Artis ab eo inventæ rationem, piarum expeditionum compendium, & tandem mortem, quam ab infidelium furore subiit, antequam ad doctrinam & scripta veniamus.

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

73. Juvenis nihil minus quam in via virtutis ambulans, prospicere animæ salutem, sed curiæ addictus Jacobi Balearum insularum Regis Petri, magni Aragoniæ filii, vana quæque atque ludicra sectari, quibus assurgere vulgus, laudemque ac præconium adscribere solet, musicæque, ac pœtesos, amorumque, ac deliciarum omnium effræni cupiditate circumagi. Quousque à formosa, quam deperibat, æquè tamen honesta, quod factum prodit, femina, ostensâ ei per quæsitam occasionem putridâ in uberibus, quam cooperiebat, plagâ, sic tædio & pœnitentia retroactæ vitæ in alterum hominem transformatus fuit, ut exinde relicto sæculo, vitam spiritualem, & ab omnibus, præterquam à salutis hominum & exaltandæ fidei curis, segregatam sibi præscriperit. Sed illiteratus homo nil minus poterat quam religionis hosiis literarum præsidio & armis propugnare. Cujus impotentia sibi conscius, precibus Deum assiduus in quodam eremitorio Majoricensis insulæ, ut mentis ejus tenebras infusionis divinæ radiis ad exsequendum ritè opus illuminare dignaretur, urgere ac deprecari non desinens; antiquo etiam ardentius debellandi Machometicam sectam, quo totâ flagravat vitâ, desiderium animitus concepit, & ut fama est, singulare quoddam instrumentum id opus, & pium quodcumque aliud ejusdem generis promovendi cœlitus accepit, arte sibi monstrata breviter & sine disciplinarum acri & obstinata contentione addiscendi necessaria omnia, atque iis ex tempore utendi; quo doctissimus quisque, post exantlatos quamplurimum annorum labores, ægrè vix pervenit, quibus utique rem exsequi, atque piissimo voto suo defungi posset ipse, & ut alii defungerentur, procurare.

74. Scripsisse hanc *Artem* sub lentisci umbra vulgò dicitur, mirumque remansisse majoris rei, quam ut humanæ vires eò pertingere possent, hoc loco patratæ vestigium, arbuti scilicet folia omnia characteribus linguarum Græcæ, Latinæ, Chaldaicæ, atque Arabicæ inscripta: quod adhuc perdurare iisdem signis, sed ignotâ jam figuræ, succrescentibus in dies omnibus in foliis conspicuum, scriptores optimæ fidei tradunt^d. Sed de hac Arte postmodum, ubi de ea agemus.

75. Prolixum quidem esset peregrinationes Raymundi omnes, per Europam ferè totam, Asiam, Africam, officiaque apud omnes sibi æquales Pontifices, Nicolaum IV. Cælestinum V. Bonifacium VIII. Benedictum XI. tandemque Clementem V. in Viennensi Concilio Ecclesiæ totius comitia celebrantem, necnon & Reges Philippum Franciæ, Jacobum Balearum, Carolum Neapolis, assiduè & constanter acta, ut collegia scholasticorum philosophiæ ac theologiæ, simul & linguarum, quibus hostes Christiani nominis utuntur, ut doceri aut convinci cominus possent, ubique instituerentur: quod in Romana curia, Parisiis, Oxoniæ, Bononiæ, atque Salmanticæ fieri jussit, Raymundo, uti ferunt, urgente. Clemens V. *De magistris* edita constitutione, quæ lib. 4. *Clementinarum* exstat: nec-

t Parisiis apud Ascensium anno MDXI. & apud Gononum in *Vitis PP. occidentis*.

u Unâ cum arte Raymundi MDCXLV. Pal. mæ Balear. à Gabriele Guasp.

x Majoricæ MDCV. in 8. y In *Hist. Valentini urbis* & regni lib. 3. cap. 21. & sequentibus.

z In *Hist. Balearica* lib. 2. tit. 1. cap. 1.

a Borello teste in *Bibl. chimica* pag. 63.

b Tomo 2. ann. MCCCXXV. num. 9. & sequ. ann. MCCCXXVI. 6. ann. MCCCXXVII. 18. ann. MCCCXXVIII. 3. ann. MCCCXXV. 5. & tom. 3. ann. MCCCXXVIII. 33. MCCCXXII. 8. & MCCCXXV. 2. & De *script. ord. Minor. in Raymundo Lullo*.

c Ex quodam ejus libro *Dispar. Petri clerici*, & Raym. Phantastici exscripsit Wadingus tom. 2. *Annal. ord. Min.* anno MCCCXXIII. nn. 3.

d Escolanus lib. 3. cap. 21. num. 5. Wadingus ad ann. MCCCXXV. n. 12.

necnon ut Hierosolymitana expeditio magnis omnium illius temporis principum animis atque æquis viribus resumeretur.

76. Quod utique postremum præstatum videri poterat, nisi antiquus ille Christiani proventus hostis tam fecunda hæc omnia, quadraginta, & amplius, ut à Raymundo ipso audivimus, annorum labore improbo jacta, & confota fructuosissimarum & optimarum cogitationum & operarum semina, permittente Deo, dispersisset & corrupisset. Nec defuit Raymundo, ut quod ab aliis fieri satagebat, ipse compleret opere. Quinimmo ad Mauros tandem, unde vivus olim vix evaserat, anno hujus sæculi decimo quinto, constanti & erecto ad ponendam pro Euangelio vitam animo venit, Rugiæque in Africæ ora, dum ecclesiasticam palam & hyperaspiten profiteretur Christianum, & Alcorani hostem, conjectus primò in tristissimum carcerem, vinculis & fame, atque verberibus maceratus, demumque inde eductus, feiso ipso die SS. Apostolorum Petri & Pauli à furenti populo lapidibus obrutus, semianimis fuit à Genuensibus quibusdam mercatoribus in navim impositus, in qua invictum spiritum Deo reddidit; atque ejus corpus Majoricam, faventibus patriæ Raymundi juriq; ejus ad sepulturam ventis, non sponte vectorum, fuit delatum; ubi in cœnobio Franciscanorum, ut verè martyris, religiosè colitur, religionem suadentibus & confirmantibus quampluribus signis, de quibus latè agunt Vitæ auctores.

77. Derogavit sanè non minimum hujus ea virtute ac meritis, & mortis genere clarissimi hominis famæ Nicolaus Eymericus, Dominicanus, Inquisitor provincie Aragonie, hujusmet sæculi, narrans in suo Directorio fidei e sese in Raymundi curiosè perlectis libris plusquam quingenta, quæ exorbitarent à rectæ fidei via, atque hæresibus consentirent, dicta olim notasse, deque iis Gregorium XI. Pontificem Maximum, qui anno MCCCLXXI. clavum Ecclesiæ navis in manus suscepit, certiore fecisse. Quiquidem diplomate suo ex Avenione anno hujus sæculi tricesimo sexto ad antistitem Tarracensem, ejusq; suffraganeos directo, lectione Raymundi quorumcumque librorum interdicta, enunciationes illas ad se delatas ex doctorum virorum, quibus examen earum commisisset, sententia damnavit. Extant apud Eymericum laudatum hæc literæ Pontificiæ non umquam improbatæ, aut hinc decedere jussæ. Quare non solum is laicum hominem, phantasticum & imperitum; immo & doctrinæ falsæ, atque à diabolo dictatæ, auctorem vocare Raymundum, sed & alii hæresum & hereticorum enarratores, Bernardus Lutemburgensis, & Gabriel Prateolus, hæreticis eum accensere minimè dubitarunt. Quibus consentiunt Genebrardus & Gualterius chronologi; & Eymerici partes strenuè agens Abrahamus Bzovius in continuatione Annal. Ecclesiasticorum i multis hominem, ejusq; famam lacerat.

78. Quod tamen dedecus atroci injuria

illatum nostro Raymundo fuisse, retorquentes in Eymericum calumnie facinus, multis & urgentissimis argumentis confirmant Balearis civis sui, & Franciscani sodalis sui, (fuit enim tertii ordinis laicorum unus) propugnatores. Alii enim convictum fuisse Eymericum falsi criminis in confingendo Gregorii Pape diplomate, atque eo nomine damnatum anno MCCCLXXXVI. & ab Aragonia ejectum affirmant; deindeque anno MCCCXCV. Avenione sedente Benedicto XIII. iterum accusato ab Antonio Riera presbytero Valentino, eodem Eymerico & comparere jussu, solenni examine comprobatum fuisse, nihil eorum quæ imputabantur Raymundi doctrinæ, in ejus libris uspiam, aut eo sensu quo imputabantur, sed recto quidem & catholico, reperiri. Tertio tandem, anno MCDXIX. auctoritate domini Alamani Ademari S.R.E. Cardinalis Pisani, ad Regem Aragoniæ Alphonsum V. legati Martini Pontificis Barcinone tum agentis, & coram Episcopo quodam Castellensi Bernardo actitatem denuò causam de Raymundi doctrina & fama; sententiamque ab eodem judice pro librorum ab omni censura immunitate, bonoq; auctoris nomine, pronunciatam; cunctaque alias in contrarium deducta & allegata pro nullis & irritis haberi debere declaratum. Quorum actorum authentica instrumenta Majoricenses in archivo regie universitatis domus aservari ajunt. Alia etiam testimonia, præcipueque declarationem Tridentinorum patrum, assertit Vincentius Mut, paulò post laudandus.

79. Planè editus anno MDCIV. in eadem urbe Majoricensi typis extitit liber Latinâ prius, vernaculâ deinde Hispaniæ linguâ scriptus, atque Sententia diffinitiva in favorem Lullianæ doctrinæ inscriptus s, quem Raymundi cives editæ, atque etiam nunc extant, Eymericiani Directorii accusationi opponi debere, magnumque operæ pretium sese facturos existimaverunt, productis è laqueis suis, & in vulgus communicatis, quæ maximo viri celeberrimi famæ detrimento in illum usque diem latuerant. Vidisse se ait Wadingus tomo 3. ad annum MCCCXV. num. 11. Antonii Bell-ver, professoris primarii, & canonici Majoricensis, Apologiam integro & magno volumine contentam ad Xystum V. Pontificem, & Philippum II. Regem, pro Raymundi asserenda doctrina.

80. Aliis tamen placuit, quin Eymerici prematur existimatio, non Raymundi Lulli hujus, quem laudamus, germana scripta eum accusasse; sed Raymundo falsò suppositos junioris cujusdam alterius Raymundi, quem de Tarraga vocant, sive Neophytum, utpote è Judæo conversi, ac Dominicanorum ordini aggregati, hæreticos libros, jussu nimirum Gregorii XI. damnatos, & igne comburi jussos. Qua de re facta duos inter ejusdem appellationis opportuna distinctione, Franciscus Peña, doctissimus Rotæ Romanæ olim judex, in Notis suis ad Eymerici Directorium, atque ex eo alii h, admonere. Quæ sine veritatis

is præjudicio apta magis videri poterunt, ut illeſus famæ uterque maneat, tam Lullus quàm Eymericus, hic vir doctus admodum, & ob lucubrationes suas posteritati sic proficiuus; ille verò constantissimus erga pietatem & religionem innumerum ferè operum auctor. Lege sis Francisci Marzal Minoricensis Franciscani Archiologium vite & doctrinæ Lulli, unâ cum Arte ejusdem editum Palmæ Balearium MDCXLV. in 4º. & latè doctèque nomen bonum Lulli facientem Vincentium Mut in Historiæ Majoricensi regni tom. 2. lib. 2. cap. 11. & pluribus sequentibus & lib. 8. cap. 6.

81. Apologiam sanè Lulli Hispanicam Joannis Arcei de Herrera servari ms. novimus in Ambrosiana bibliotheca. Joannes item de Riera, Franciscanus, & ipse Majoricensis, edidit Tractatum, in quo respondet omnibus, quæ hucusque objecta sunt Raymundo, Palmæ Balearium MDCXXVII. in folio. Strenuè hic causam egit Romæ ejusdem Raymundi, decessitq; ibi in collegio S. Isidori Hibernorum. Laudatur alicubi i Lulli Vita eleganti ac terſo stylo per Nicolaum Caufinum scripta, quam non vidimus, nec laudant scriptores de scriptoribus Societatis, si non alius est à summo hujusce instituti viro. Pendent tamen adhuc alii sententiâ, & utrimque rationibus pressi, quas examinare non aliquid pretium operæ est, illis, neutri causam adjudicant, in quibus laudo sinceritatem, ac rectitudinem judicii, quo Lucas Wadingus in hoc negotio utitur i.

82. Derogat quoque multorum opinionum de mirabili ejus, quam formavit Raymundus, Artis invento, quamplurimum aliorum contra sententiam, & laboriosissimam ejusdem Artis inutilitatem, nullosq; tanti promissi dignos fructus Lullistis, quomodo sectatores hujus doctrinæ vocant, reagentium existimatio, dictaque ex animo de iis sententia. Quantumvis enim Lullianam doctrinam, & in primis hanc Artem, multoties fuisse approbatam, ac doceri permissam, sectatores ejus referat; à Parisiensi nempe universitate ann. MCCCIX. à Petro Aragoniæ Rege anno MCCCXLIX. ejusq; successoribus, Martino MCCCXCIX. Alphonso V. Magno MCDXLIX. Ferdinando V. Catholico MDIII. Philippo II. MDXCVII. quæ omnes approbationes, & artem docendi facultates in laudato prius libello latè pro Raymundo sententiæ continentur, proferrant; mira etiam præstitisse, & vix humana, hujus Artis beneficio, plures vulgò dicant; Petrus scilicet Daguinus, & Angelus Politianus, qui hujus ope sese de omnibus disputare gloriabatur, Jacobus Faber Stapulensis, Canterii tres fratres, Andreas, Petrus, & Jacobus Fryſii, Ferdinandus Cordubensis Hispanus, de quo altera hujus Bibliothecæ parte m agit, & iterum infra agemus, pro eaque omnium nationum homines doctissimi strenuè decertaverint, Julius Pacius Vicentinus jurisconsultus, qui ejus usum veluti renovasse videtur, Jordanus Brunus Nolanus, Valerius de Valeriis Venetus, Henricus Cornelius Agrippa, & ex una Hispania Petrus Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

Ciruelus, Jaïmus Januarius, Franciscus Marzal, Augustinus Nuñez Delgadillo, Petrus Hieronymus Sancius de Lizarazu, & alii à Vincentio Mut in Historiæ Balearicæ jam laudato loco adducti: qui doctè & prudenter de vi & facultate Artis loquuntur.

83. Quantumvis, inquam, omnia hæc tueantur inventi hujus meritum; res tamen certa est, Joannis Gersonis testimonio, repudiatam Parisiis hanc doctrinam & prohibitam fuisse. Sed quare repudiatam? Audi sis Gersonis verba n, quæ tamen ex parte magnam ejusdem laudem continent: Sic nuper actum est Parrhyſiis per sacram theologiæ facultatem adversus illos, qui doctrinam quandam peregrinam Raymundi Lulli conabantur inducere, quæ licet in multis altissima & verissima; quia tamen in aliis discrepat à modo loquendi doctorum sacrorum, & à regulis doctrinalis sue traditionis, & usitata in scholis; ipsa edicto publico repudiata prohibitaque. Et alibi o: Alta, vera, & copiosa multa continere professus; statutum fuisse ait, ne derelinq;entes (scholastici) modum doctrinalem sanctorum doctorum per Ecclesiam approbatorum, & qui tentus esset hætenus in sacra theologiæ facultate, transirent ad novam hanc phantasiandi curiositatem. quomodo Gerson loquitur. Una igitur exceptione novitatis Parisiis laboravit. Quam Artem non minus laudat, cum deprimere magis conatur, Hieronymus Cardanus lib. 15. De subtilitate. Tertium genus (ait) inutilis subtilitatis in Raymundi Lulli libris spectare licet. Res prorsus visu digna, omnem velle tradere doctrinam, nullem nôsse; sed tamen, ut diligentius consideravimus, non prorsus contemnenda inventio visa est, siquidem totam unam artem, utpote medicinam, duodecim ad summum charis tradere licet.

84. Vulgò etiam improbant, difficultatis, obscuritatis, nulliusq; usus nomine, Joannes Mariana lib. 15. De rebus Hispaniæ cap. 4. præstigia oculorum, ludibriaque potius artium, quàm veras artes, ex quorundam censio ne appellans. Sphinge opus esse ad Raymundi artem Raphaël credebat Volaterranus p, qui subjungit obscuriora adhuc alia reliquisse, quæ in sanctuariis Parisiorum asservari ferunt. Jacobus item Gaddius, nostri temporis criticus eruditione ac judicio non vulgari, De scriptoribus non Ecclesiasticis agens q, pluribus urget hanc Artem, longiorique adhuc tempore opus haberi ait ad comprehendendam Lulli Artem, quàm ad totam Thomæ, aut Bonaventuræ, aut Aleſii, aut Durandi theologiam, Cornelius & ipse Agrippa, qui commentaria in hanc Artem dedit De incertitudine & vanitate scientiarum cap. 9. eandem, inquit, ad pompam ingenii, & doctrinæ ostentationem potius quàm ad comparandam eruditionem valere, ac longè plus habere audaciæ quàm efficacie; esseque totam ineruditam ac barbaram, nisi elegantiori quadam literatura adornetur.

85. Laudo semper Wadingi judicium in cordatè censendo de hac Arte r. Aliis tamen virum hunc grandi præconio adornantibus, illuminati sanè doctoris appellatio vulgaris L. 2. adeo

e Parte 2. nu 189. quæst. 9. sub titulo De Raymundo, & ejus erroribus.

f Ad ann. MCCXXII. per plures sectiones & MCCCLXXII. 14. & ann. MCCCLXXVII. num. 29.

g Edita fuit una cum disp. Raymundi, & Honorii Sarraceni curante Alphonso de Proaza Valentia per Joannem Loirendum mex. 4. inde Palmæ Balearium per Gabr. Gualp. MDCIV. Tandè Hispaniæ cum vita Raymundi à Joanne Segui scripta Majoricæ MDCVI. in 8.

h Gab. Vazquez 1. parte dist. 133. cap. 4. Dermitius Thaddæus in Nivela Franciscana adversus Bzovium, ad an. MCCCLXXII. Wadingus ad ann. MCCXV. 13. Raynaudus De bonis & malis libris partit. 1. erot 10. num. 246. Gaddius De script. non Eccles. in Lullo Raymundo, Bulgus in Hist. univ. Paris. tomo 1. pag. 498. & in catalogo illustr. Acad. micorum ibid. & tomo 4. pag. 439. & iterum in catalogo hujus tomi.

i Apud Athanasium Kircherum in Artibus magna fidei prologo ad lectorem.

k Bellarminus cum Labbeo, Miræus in Script. Eccles. Brietius in Annal. ad annum Christi MCCCLXXXII. 1. An. MCCXCV. 21. & 17. & 18. & seqq.

m Sub nomine Ferdin. Cordub. tom. 1. pag. 287.

n In epist. ad Bartholomæum Cartusianum tom. 1. ejus oper. fol. 95.

o De examine doctrinarum 2. parte consider. 1. eodem tomo fol. 105.

p Lib. 35. Comment. Urban. in principio.

q Parte 1. lit. L. in Lullo Raymundo.

r Tomo 3. ad an. MCCXCV. num. 11. & 12.

aded facta est, ut jam eâ usus sit Ferdinandus V. Aragoniæ Rex, *Divum* quoque nuncupans in privilegio doctrinæ ejus concessio. Necnon & Alphonfus Magnus, ejusdem Ferdinandi patruus, Rex sapientissimus, doctorem egregium, *mirandarum artium & scientiæ auctorem* vocans. Recenter magis Hieronymus Surita *magnum* appellat *inventorem docendi novam philosophiæ artem, disciplinarumque liberalium divinarumque literarum per novas revelationes atque mysteria* lib. 8. *Annal. Aragoniæ* cap. 1. *Excellentis ingenii philosophum* Papirius Massonus in Vita Bonifacii VIII. Pontificis vocat. Durant etiamnum hujus Artis professores stipendio publico exhibitum Majoricæ, & forsitan Barcinone; Gallisq; pluribus chara esse dicitur, exindeque pretiosos haurire thesauros, ut ait Wadingus, qui addit, Ivonem Parisiensem Cappuccinum ex Raymundi principiis duo magna volumina, quæ *Digestum sapientiæ* vocat, nō ita diu concinnasse. In Germania etiam multos esse hujus doctrinæ admiratores ac sectatores Hottingerus fatetur. Cujus & *Clavim* Joannes Henricus Alstedius Strasburgi olim ediderat anno MDCXXXIII. in 8°. Nuperque vir eruditissimus Athanasius Kircherus, noster Romæ amicus, examinata seriùs quam vulgò solet, Lulliana Arte, ut Ferdinandi Casaris III. quæsito satisfaceret, approbavit eam, quinimmo & commendavit, adjuncta ad faciliorem & locupletiorems ejus usum combinatoria arte, sive *Arte magna sciendi*, quam dicavit Augustissimo Leopoldo Casari, typis Amstelodamensibus anni MDCLXIX. in folio editam.

86. Sed jam tempus est, doctrinæ formâ quomodocumque adumbratâ, in opera hujus descendere; quorum à Luca Wadingo in *Scriptoribus Minorum*, & priùs ab Alphonso de Proaza adornatum catalogum, quantumvis prolixum, in classes tamen curiosè distributum, hic representare satius duximus, quam novum nunc exculpere, aut pleniorrem eum querere, quem habere se ex bibliotheca Escorialensi regia testatus olim fuit Petrus de Alva in *Militia Conceptionis* v. Annectemus ei tamen opportunè quicquid aliunde in notitiam nobis venit.

ARTIUM GENERALIUM LIBRI.

87. I. *Ars generalis*. Incipit: *Ars generalis*.

II. *Ars brevis*, quæ est imago artis, quæ dicitur *Ars generalis*, sive *magna*, scripta anno MCCCVII. impressa variis locis. Incipit: *Ratio quare facimus istam artem*. Hæc Wadingus Lugduni hæc prodiit ex officina Jacobi Marechal cum *Arte generali*, & Argentorati cum Raymundi operibus, quæ ad adinventam ab ipso *Artem universalem* &c. pertinent, MDCIX. in 8°. sumptibus Lazari Zetzneri.

III. *Ars generalis ultima*. incepta Lugduni MCCCIV. & finita Pisis in monasterio S. Dominici MCCCVIII. impressa Lugduni apud Jacobum Marechal MDXVII. variif-

que in locis, & ultimò Majoricæ apud hæredes Gasparis Guasp, correctâ & distinctius divisa per Fratrem Franciscum Marzal anno MDCXLV. Incipit: *Quoniam multas artes fecimus* &c. Exstat & in laudata editione Argentoratensi Zetzneri. Monet auctor in fine, ad hoc ut facilius addiscatur hæc *Ars magna*, debere addisci prædictam *Artem brevem*, quæ est imago *Artis hujus generalis*, ut ipse ait. Hispanicè exstat: *Arte general de Raymundo Lullo para todas ciencias*. Matrui MDXLVIII. in 8°.

88. IV. *Ars demonstrativa veritatis*. Parisiis scripta anno MCCCIX. Incipit: *Quoniam hæc ars demonstrativa*.

V. *Ars altera demonstrativa veritatis*. Incipit: *Finalis quidam*.

VI. *Compendium artis demonstrativæ*. Incipit: *Quoniam omnis*.

VII. *Lectura super artem demonstrativam, sive liber Chaos*. Incipit: *Quoniam Deus multum est accollibilis*. Alius habetur liber huic similis, cujus titulus est: *Chaos magnum*. Lullista aliquis scripsit: *Introductorium ad artem demonstrativam*. Quod incipit: *Introductoria artis demonstrativæ* &c. in quo citatur Lullus.

89. VIII. *Liber correlativorum immutorum*. scriptus Parisiis MCCCIX. Valentiaque editus curâ Alphonfi Proaza apud Gregorium Costilla MDXII. Incipit: *Quoniam ignoratis*.

IX. *Ars inventiva veritatis*. Incipit: *Ars præsens ab arte demonstrativa descendit*. Nuncupata hæc magno illi viro ac Toletano præfati D. Francisco Ximenio prodiit Valentia MDXV. cum privilegio regis pro Lulliana doctrina.

X. *Tabula generalis ad omnes scientias applicabilis*. Incepta in portu Tunisi xv. Septembris MCCXCII. & finita in civitate Neapoli MCCXCIII. in octava Epiphaniæ. Incipit: *Ratio quare ista tabula*.

XI. *Ars expeditiva, seu lectura super artem inventivam, & tabulam generalem*. Incipit: *Ars ista modum sequitur & doctrinam artis inventivæ*. Prædicti tres ultimi libri Valentia prodiierunt anno MDXV. correcti ab Alphonso Proaza, & Francisco Cardinali Ximenio dicati, ex officina Didaci Gumiel, Valentia.

XII. *Ars compendiosa invenienti veritatem*. Incipit: *A. Ponimus*.

XIII. *Ars alia compendiosa*. Incipit: *Hæc ars compendiosa*.

XIV. *Ars inquirendi particularia in universalibus*. Incipit: *Cum apud nos*.

90. XV. *Liber propositionum secundum artem demonstrativam compilatus*. Incipit: *Ab arte demonstrativa*.

XVI. *Liber De ascensu & descensu intellectus*. Incipit: *Quoniam sunt aliqui homines*. Scriptus in Monte-Pessulano anno MCCCIV. Valentia editus Alphonfi Proazæ curâ per Gregorium à Costilla MDXIX.

XVII. *Ars penultima*. Incipit: *Quoniam scimus istam*.

XVIII. *Ars scientiæ generalis*. Incipit: *Ars sive scientia*.

XIX. *Lectura alia super artem inventivam*

vam veritatis. Incipit: *Circa quod*.

XX. *De conditionibus artis inventivæ*. Incipit: *Quoniam Deus*.

XXI. *Liber De declaratione scientiæ inventivæ*. Incipit: *Primo ad invenendum*.

XXII. *Practica brevis super artem brevem, sive super tabulam generalem*. Incipit: *Est autem hæc*.

XXIII. *Liber De experientia realitatis artis*. Incipit: *Quoniam experimentum*.

XXIV. *Liber De missione principiorum*.

91. XXV. *Liber De formatione tabularum*.

XXVI. *Lectura super tabulam generalem*. Incipit: *Cum theoretica*.

XXVII. *Practica brevis super eandem*. Incipit: *Alphabetum*.

XXVIII. *Lectura super tertiam figuram tabulæ generalis*. Incipit: *Dividitur hæc lectura*.

XXIX. *Liber facilis scientiæ*. Incipit: *Manifestum est*.

XXX. *De questionibus super eo motis*. Incipit: *Quoniam liber facilis scientiæ*.

XXXI. *Liber de significatione*. Incipit: *Significatio est ens*.

XXXII. *Liber magnus demonstrationis, seu brancha artis inventivæ veritatis*. Incipit: *Quoniam humanus intellectus*.

XXXIII. *Liber De lumine*. Incipit: *Quoniam intellectus est valde*. Ms. exstat in Ecclesia Hispanensi in 4°.

XXXIV. *Liber De inquisitione veri & boni in omni materia*. Incipit: *Scientia veri & boni*.

92. XXXV. *Liber de punctis transcendentibus*.

XXXVI. *Ars intellectus*. Incipit: *Quidam homo*.

XXXVII. *De modo naturali intelligendi in omni scientia*.

XXXVIII. *De inventione intellectus*.

XXXIX. *De refugio intellectus*.

XL. *Ars voluntatis*. Incipit: *Cum Deus*.

XLI. *Ars amativa boni*. Incipit: *Ad recognoscendum*.

XLII. *Ars alia amativa*. Incipit: *Ad cognoscendum*.

XLIII. *Ars alia amativa*. Incipit: *Deus benedictus*.

XLIV. *Ars memorativa*. Incipit: *Per quandam sylvam*.

XLV. *De questionibus super ea motis*.

XLVI. *Ars alia memorativa*. Incipit: *Hic est necessarium*.

93. XLVII. *De principio, medio, & fine*.

XLVIII. *De differentia, concordantia, & contrarietate*. Incipit: *Sensuale est*.

XLIX. *De equalitate, majoritate, & minoritate*.

L. *De fine & majoritate*. Incipit: *Quoniam quicquid*.

LI. *Ars consilii*. Incipit: *Cum sit hoc quod consilium*.

LII. *Liber alius de consilio*. Incipit: *Quidam homo*.

LIII. *Liber De excusatione Raymundi*.

Incipit: *Dominus Deus humilis*.

LIV. *Liber ad intelligendum doctores antiquos*.

94. LV. *Ars infusa*.

LVI. *Art de fer y soltar questions*. Vernaculâ linguâ. quod sonat, *Ars faciendi & solvendi questiones*.

LVII. *Fundamentum artis generalis*.

LVIII. *Supplicatio Raymundi ad Parisienses*.

LIX. *Liber ad memoriam confirmandam*. scriptus Pisis in conventu S. Dominici. Incipit: *Ratio quare*.

LX. *Liber de potentia, objecto, & actu*. Incipit: *Cum plures homines*.

LXI. *Ars generalis rithmica*. scripta Majoricæ mense Martio MCCC. vernaculâ linguâ. Incipit: *Deus glorios per &c*.

95. Edita exstant simul *Raymundi Lullii opera ea, quæ ad inventam ab ipso Artem universalem scientiarum artiumque omnium brevi compendio, summaque memoria apprehendendam, locupletissimaque vel oratione ex tempore pertractandarum pertinet, ut & in eandem quorundam interpretum scripti commentarii*. Argentinae sumptibus Lazari Quezneri anno MDCXVII. in 8°. prodierunt.

LIBRI GRAMMATICÆ ET RHETORICÆ.

96. LXII. *Ars grammaticæ speculativæ completissima*.

LXIII. *Ars grammaticæ brevis*.

LXIV. *Ars rhetoricæ*. Incipit: *Cum verbum*. Has novit Wadingus. Nos verò adjungimus

LXV. *Rhetoricen* Lulli, quam edidit Remigius Rufus Candidus Aquitanus precibus Bernardi Lavinhetæ Raymundi studiosissimi, ut mox dicemus; mireque commendavit in præmissa epistola. Exstat in editione Argentoratensi, quam diximus, Zetzneri. Incipit: *Ex tenebris lux ipsa emergit*, nuncupaturque in titulo liber *Alchimia verborum*, ab aliquo forsam sciolo. Lullii rhetoricam Parisiis editam anno MDCXXXVIII. in 4°. sicuti & in *Rhetoricam isagogen* ejusdem prodiisse ex Ascensiana Parisiensi anno MDXV. in 4°. alicubi legimus.

LIBRI LOGICALES.

97. LXVI. *Liber qui vocatur Logica de Grozell*. versu vulgari. Incipit: *Deus per fer à nos hominem*.

LXVII. *Logica parva*. Incipit: *Logica est ars & scientia*. Edita primùm Compluti ab Arnaldo Guilielmo Brocar MDXVIII. illustrata deinde cōmentariis Antonii Belver Majoricæ à Gabriele Guasp MDLXXXIV.

LXVIII. *Logica nova, absoluta Genevæ MCCCIII. & Valentie edita à Gregorio Costilla, curante Alphonso Proaza MDXIX*. Incipit: *Considerantes veterem & antiquam logicam*. Præter has vidimus

98. LXIX. *Dialecticam seu logicam novam, quam à superiore distinguimus, quod hæc*

s In dicto opere sent. diffinitiva &c.

t Ibidem.

u De script. ord. Minorum.

x Hist. Eccles. 3. parte cap. 14. sect. 1. pag. 703.

y Verbo Raym. Lullus.

z Pag. 179.

hec incipiat : *Logica est ars qua verum &c. quam in editione Argentoratensi toties laudata exstantem Bernardus Lavinheta emendasse, restitutus iis, que olim fuerant sublata, dicitur.*

LXX. *Liber De novo modo demonstrandi.* Incipit : *Quare dicitur.*

LXXI. *Liber de fallaciis.* Incipit : *Per istas fallacias possunt convenire theologi.*

LXXII. *Logica alia de quinque arboribus.*

LXXIII. *Liber De subiecto & predicato.*

99. LXXIV. *Liber De conversione subiecti, & predicati per medium.* Incipit : *Quoniam opiniones. Ita est in editione quam laudavimus Zetzneri a, non, Quoniam apponentes, ut apud Wadingum.*

LXXV. *Liber De syllogismis.* Idem forte cum eo qui sequitur,

LXXVI. *Liber De modo naturali & syllogistico, quo concluditur necessario & naturaliter predicatum esse in subiecto.* Incipit : *Quoniam omnes quæ sumus.*

LXXVII. *Liber De affirmatione & negatione & causis earum.* Incipit : *Quoniam omnia sunt.*

LXXVIII. *Liber de quinque predicabilibus & decem predicamentis.* Incipit : *Quoniam quinque predicabilia.*

LXXIX. *Liber de novis fallaciis.* Incipit : *Quoniam intellectus humanus.*

LXXX. *Liber, qui dicitur Fallacia Raymundi.* Incipit : *Quædam affirmatio.*

LIBRI PHILOSOPHICI.

100. LXXXI. *Liber lamentationis duodecim principiorum philosophiæ contra Averroistas.* Scriptus Parisiis mense Februario ann. MCCCX. dedicatusque Philippo Francorum Regi. Incipit : *Principium illustrissimo.* In editione Argentoratensi Zetzneri, sic inscribitur : *Duodecim principia philosophiæ, quæ & lamentatio seu expositio philosophiæ contra Averroistas, & Physica ejusdem Raymundi, dici possunt.* Ms. est in bibliotheca Patavina, que fuit Nicolai Trevisani, Thomasio teste.

LXXXII. *Liber de principiis philosophiæ.* Scriptus Majoricæ MCCC. Incipit : *Cum philosophia sit effectus primæ causæ.*

LXXXIII. *Liber de ponderositate & levitate elementorum.* Incipit : *Ad requisitionem medicorum.*

101. LXXXIV. *Liber de anima rationali, absolutus Romæ MCCXCIV. atq; editus Compluti per Guilielmum Brocar ann. MDXIX.* Incipit : *Quoniam anima rationalis.* Tractatus Raymundi *De anima* est ms. Venetiis, apud magnam domum Minor. Conventualium. Thomasinus in *Bibliotheca Veneta* pag. 109.

LXXXV. *Liber de reprobatione errorum Averrois.* Incipit : *Cum Christianos fideles.*

LXXXVI. *Liber contra ponentes eternitatem mundi.*

102. LXXXVII. *Liber de questionibus*

super librum de anima rationali motis. Incipit : *Utrum anima.*

LXXXVIII. *Liber de actibus potentiarum anime equalibus.* Incipit : *Utrum beatitudo.*

LXXXIX. *Liber de anima vegetativa & sensitiva.*

XC. *Physica nova.* Incipit : *Cum aggregati.*

XCI. *De natura.*

XCII. *Ars philosophiæ.* Incipit : *Cum natura sit.*

XCIII. *De consequentiis philosophiæ.* Incipit : *Cum philosophia.*

XCIV. *Liber de generatione & corruptione.*

103. XCV. *Liber de graduatione elementorum.*

XCVI. *Liber super figura elementari.* Incipit : *Elementa sunt quatuor.*

XCVII. *Liber de qualitatibus, proprietatibus, & effectibus elementorum.*

XCVIII. *Liber de olfactu.* Incipit : *Ad inquirendum sensum.*

XCIX. *Liber de possibili & impossibili.* Incipit : *Quoniam philosophantes.*

C. *Ars compendiosa principiorum philosophiæ secundum artem demonstrativam in duas partes divisa.* Incipit : *Cum intendamus artem valde compendiosè componere.*

CI. *Liber de intensitate & extensitate.*

LIBRI METAPHYSICI.

104. CII. *Metaphysica nova.* Incipit : *Quoniam quidem intellectus.*

CIII. *Liber de ente reali & rationis.* Incipit : *Quoniam intellectus.*

CIV. *De proprietatibus rerum.*

CV. *Liber de homine.* Incipit : *Cum sit ætens.* Ms. Venetiis in magna domo Conventualium, teste Thomasio in *Bibliotheca Veneta* a.

CVI. *Liber de magnitudine & parvitate hominis.* Incipit : *O bone Deus!*

LIBRI VARIARUM ARTIUM.

105. CVII. *Ars politica.*

CVIII. *Liber militiæ secularis.* Incipit : *Ad significandum septem.*

CIX. *Liber de militia clericali, aliàs, De clericis.* Incipit : *Liber iste.*

CX. *Ars de cavalleria.* vernaculè, ut credo.

CXI. *Tractatus de astronomia.* absolutus Parisiis MCCXCVIII. Incipit : *Cum plures sint homines.*

CXII. *Ars astrologiæ.* Incipit : *Cum plures homines.*

CXIII. *Liber de planetis.*

106. CXIV. *Geometria nova.* Incipit : *Quoniam brevis intentio.*

CXV. *Geometria magna.* Incipit : *Quoniam multum est.*

CXVI. *De quadrangulatura & triangulatura circuli.* aliàs appellatus *liber de circulis.* Incipit : *Ad investigandum.*

CXVII. *Ars cognoscendi Deum per gratiam.* Vernaculè. Incipit : *Deus es aquellens.*

CXVIII.

CXVIII. *Ars arithmetica.*

CXIX. *Ars divina.*

LIBRI MEDICINÆ.

107. CXX. *Ars de principiis & gradibus medicinæ.* Incipit : *Quoniam omnis ars habet sua principia.*

CXXI. *Liber de regionibus infirmitatis & sanitatis.* Scriptus in Monte-pestulano anno MCCCIII. Incipit : *Quoniam multum est difficilis scientia.*

CXXII. *Liber de arte medicinæ compendiosa.* Incipit : *Ars ista hac intentione compilata est.* Continet hunc codex Vaticanus MS. 5902. & Urbinatensis 1083.

108. CXXIII. *Liber de pulsibus & urinis.*

CXXIV. *Liber de aquis & oleis.* Incipit : *Ego Raymundus.*

CXXV. *Liber De medicina theorica & practica.*

CXXVI. *Liber De instrumento intellectus in medicina.*

LIBRI JURIS.

109. CXXVII. *Ars utriusque juris.* Scriptus in Monte-pestulano mense Januarii MCCCVII. Clemente V. Pontifice. Incipit : *Quoniam scientia est longa.*

CXXVIII. *Ars juris particularis.* Incipit : *Quoniam vita hominis.*

CXXIX. *Ars principiorum juris.* Incipit : *Præsens ars.*

CXXX. *Ars De jure.* Incipit : *Quoniam scientia juris.*

LIBRI SPIRITUALES ET CONTEMPLATIONIS.

110. CXXXI. *Liber natalis pueri Jesu.* Scriptus Parisiis ann. MCCCX. Philippo que Francorum Regi dicatus. Incipit : *Da Domine in te credentibus.* Editus fuit Parisiis apud Guidonem Mercatorem anno MCDXCIX.

CXXXII. *Liber de decem modis contemplandi Deum.* Incipit : *Ad honorem Dei contendere volumus.*

CXXXIII. *Liber de raptu.*

CXXXIV. *Liber contemplationis, que fit in Deo.* Incipit : *Summe Deus.*

111. CXXXV. *Liber Blancherna, tractans de quinque statibus personarum, de uxoris, religiosi, prelati, Cardinalibus, & Pontificibus.* Translatus est in linguam Valentianam, & demum impressus Valentianæ per Franciscum Jofredum anno MDXXI. Hæc de libro isto Wadingus. Præmittitur huic editioni, quam vidimus, epistola Joannis Bonlabii Catalani ex oppido Roca-fort de *Queral*, qui forsitan interpretatus ipse librum fuit ex Latino. Vulgaris titulus hic : *Blancherna que tracta de sinch estaments de persones, de matrimoni, de religio, de prelatura, de Apostolical senyoria, la qual es en lo Pare Sant, y en los Cardenals, y del stat de vida hermitana contemplativa, debax los quals tots son conten-*

guts : ordenat per lo illuminat doctor y martyr maestre Ramon Lull, traduit y corregit ara novament del primer original, y estampat en lengua Valenciana, ab lo libre de oracions e contemplacions del intenment en Deu, fet per lo mateix doctor.

112. CXXXVI. *Liber De orationibus & contemplationibus intellectus.* Simul, uti diximus, typis editus Valentianâ linguâ ann. MDXXII. Incipit : *En la ignorancia.*

CXXXVII. *Liber De meditationibus totius anni, aliàs de amico & amato.* Incipit : *Interrogavit amicus suum amatum.* Parisiis editus MDV. Prodiit etiam Rhotomagi cum annotationibus Martialis Genomanensis tertii ordinis S. Francisci.

CXXXVIII. *Liber De laudibus B. Virginis Mariæ.* qui dicitur *Ars inventionum.* Parisiis editus per Guidonem Mercatorem MCDXCIX. Incipit : *Quæstiones, diffinitiones, laudes.* Hæc Wadingus. Sed errore editum fuit *Ars inventionum*, cum intentionum sit legendum. Editio hæc anni MCDXCIX. typis Joannis Parvi confecta, continet etiam *Clericum & Phantasticum*, de quibus postea.

Jacobus Faber Stapulensis editionem procuravit, & præmium addidit, quo se ait multum in lectione horum operum proficere.

113. CXXXIX. *Liber appellatus, Clericus, sive, pro clericis.* Scriptus an. MCCCXI. seu verius MCCCVIII. simul cum præcedenti editus. Quibus adjungimus, illaudatum à Wadingo,

CXL. *Phantasticum.* scriptum anno MCCCXI. ut ibi dicitur.

CXLI. *Liber De confessione.* Scriptus Majoricæ MCCCXI.

CXLII. *Liber De orationibus.* Incipit : *Com malos homens, vulgaris.*

114. CXLIII. *Philosophia amoris.* Scripta Parisiis mense Octobris MCCXCVIII. Parisiis edita per Jacobum Fabrum Stapulensem, & dicata Alphonso de Aragonia Cæsar-augustano & Valentino Archiepiscopo MDXVI. in 4º. Incipit : *Raymundus Parisiis existens.* Hæc Wadingus. Vernaculâ Valentianæ linguâ *Philosophiam* hanc *amoris*, sive primitus scriptam ab auctore, sive postea reditam, non dubitamus, ex quo in examine propositionum Raymundi nostri, quod præcessit diffinitivam sententiam prædicam, testimonium multa proferuntur, & in examen vocantur hujus lingue ex hoc libro.

CXLIV. *Liber proverbiorum.* editus Venetiis MDVII. unâ cum disputatione eremitæ & Raymundi &c. de qua mox, & cum præcedenti *Philosophia amoris* ann. MDXVI. in 4º. scriptus ab auctore Romæ. Incipit : *Cum proverbium sit.* Wadingus. Scorsum verò Valentianæ à Joanne Jofredo MDX. in 4º. *Proverbiorum mille liber* (idem ne an alius?) est ms. in bibliotheca Ambrosiana. *Proverbia & sententias Raymundi* Venetiis edidit Joannes Tacuinus MDVII. Est in bibliotheca Sapientianæ Romanæ.

115. CXLV. *Liber de centum nominibus Dei,* aliàs *Psalterium.* Incipit : *Cum Sarracenis*

nis

nis. Habetur etiam vernaculè. *Con los Sarra-
yayn.*

CXLVI. *Orationes per regulas artis ver-
sibus rithmiciis vulgaribus.*

CXLVII. *Horæ Deipare Virginis vulga-
ribus modulis decantatæ.* Incipit:

A honor delmajor senyor.

CXLVIII. *Elegiacus Virginis planctus,*
vulgaribus versibus.

Viveva en gran gang la Verge Maria.

CXLIX. *Lamentatio, seu querimonia Ray-
mundi.* Scripta MCCLXXXV. vulgaris lin-
guæ. Incipit: *Deus ab nostra virtute.*

116. CL. *Carmina Raymundi consolato-
ria,* vulgaris etiam sermonis.

Sò creat e esser mondat.

CLI. *Mille proverbia vulgaria.* Fortè il-
le qui est in Ambrosiana liber.

CLII. *Versus vulgares ad Regem Balea-
rium.*

CLIII. *Tractatus vulgaris metricus se-
ptem fidei articulos demonstrans.*

CLIV. *Liber continens confessionem.* Scriptus
Majoricæ MCCCXII. Incipit: *Cùm peccatum
sit magna transgressio.*

117. CLV. *Primum volumen contempla-
tionum,* continens primum & secundum li-
brum, & isti continent viginti duas distin-
ctiones. Incipit: *Jesus Christ senyor nostro.* Wa-
dingus. Liber hic *Contemplationum,* seu vo-
lumen primum duos libros continens, editus
fuit Parisiis Latinè curâ Jacobi Fabri Stapu-
lenfis, unâ cum *Blancherne anachoretæ de ami-
co & amato,* apud Joannem Parvum MDV.
in folio, emptum à se, ait Faber, obolo uno
hunc librum ab egno quodam; tantique ef-
fe, ut lecto eo quidam statim propositum
fecerit amplexandi religiosum quendam ordi-
nem, seque ipsum idem facturum subjun-
git, ni valetudo esset impedimento.

CLVI. *Secundum volumen* continens li-
brum tertium, incipiens à distinctione 23. us-
que ad 32. inclusive, scriptum per Ægidium
de Bret Brabantinum die xxviii. Januarii an.
MCDLXVII. Incipit:

Deus glorios & virtuos,

A vos senyor sia donado.

CLVII. *Tertium volumen* continens quar-
tum librum à distinctione 33. usque ad 40.
inclusive. Est *De oratione.* Incipit:

A Deus gran maravellos,

A vos senyor sia fatta reverencia.

CLVIII. *Quartum volumen,* & liber quin-
tus *Contemplationum.*

118. CLIX. *De centum signis Dei.* Inci-
pit: *Quoniam beatitudo hominum.*

CLX. *De centum dignitatibus Dei.* Inci-
pit: *Quidam homo.*

CLXI. *Liber De expositione orationis Do-
minicæ.* Incipit: *Cùm oratio, quam Dominicam.*

CLXII. *Liber alius de eodem.*

CLXIII. *Liber De Ave Maria.*

CLXIV. *Liber dictus Parvum contem-
platorium, secundum artem inventivam & ta-
bulam generalem factus.*

CLXV. *Liber De præceptis legis, articulis
fidei, & sacramentis, per modum contemplatio-
nis.* Incipit: *Omnipotens Deus.*

119. CLXVI. *Liber De virtutibus & Pec-
catis.* Majoricæ anno MCCCXII. Incipit:
Cùm sit multum mirandum.

CLXVII. *Liber De compendiosa contem-
platione.* cujus quodlibet caput incipit: *Die
ac nocte.* opus autem totum: *Cùm sit creatus
homo.*

CLXVIII. *Liber orationum factus pro Re-
gina Aragoniæ.* Incipit: *Cùm multi homines.*

CLXIX. *Liber De orationibus per decem
regulas.*

CLXX. *Liber De viis paradisi & viis in-
ferni.*

CLXXI. *Liber De orationibus & contem-
plationibus.* Incipit: *In ignorantiam.*

CLXXII. *Liber dictus Opus bonum.* In-
cipit: *Cùm multi homines.*

120. CLXXIII. *Liber De conscientia.*

CLXXIV. *Liber De gaudiis Virginis.* ali-
ter *De Benedicta tu.* Incipit: *Inter alia verba.*

CLXXV. *Liber De septem horis officii
Virginis Mariæ.* Incipit: *Ad honorem.*

CLXXVI. *Liber alius ejusdem argumenti.*

CLXXVII. *Planctus dolorosus Domine
nostræ super Passionem filii sui.* Incipit: *Virgo
Maria.*

CLXXVIII. *Ars philosophiæ desideratæ,
ad suum filium.* Incipit: *Solus eram in quo-
dam.*

CLXXIX. *Ars consistendi.* Incipit: *Cùm
sit necessarium.*

121. CLXXX. *Liber De doctrina pue-
rili.* Incipit: *Deus vult.*

CLXXXI. *Doctrina alia puerilis parva.*
Incipit: *Quoniam infideles.*

CLXXXII. *Liber De prima & secunda
intentionibus,* ad filium. Incipit: *Cùm deside-
rans & jacens.*

CLXXXIII. *Blancherna magnus.* Incipit:
Ad significationem quinque plagarum.

CLXXXIV. *Liber De placida visione.*

CLXXXV. *Liber De consolatione eremitica.*

CLXXXVI. *Ars ut ad Deum cognoscen-
dum & diligendum majorem virtutem habere pos-
simus.* Incipit: *Cùm intendemus.*

CLXXXVII. *Liber ducentorum carminum.*
vulgaris linguæ.

122. CLXXXVIII. *Liber De vita di-
vina.*

CLXXXIX. *Liber De definitionibus Dei.*

CXC. *Primo libre, el desconsuelo de Ra-
mon.* Vernaculus.

CXCI. *Liber hymnorum.*

CXCII. *Liber sex mille proverbiorum in
omni materia.*

*Quæ omnes de contemplatione & piis aliis
argumentis libri (ait Wadingus) devotionem
spirant, fideique dilatandæ præferunt ardore-
rem.*

LIBRI PRÆDICABILES.

123. CXCIII. *Ars prædicabilis.* Scripta
Majoricæ MCCCXII. Incipit: *Cùm hæc sit
major ars prædicationis.*

CXCIV. *Liber super quatuor sensus S. Scri-
pturæ.*

CXCV.

CXCV. *Ars prædicandi major.* Incipit:
Cùm prædicatio.

CXCVI. *Ars prædicandi minor.* Incipit:
Cùm ars major.

CXCVII. *Liber quinquaginta duorum Ser-
monum contra omnes incredulos.*

CXCVIII. *Commentaria in primordiale
Euangelium Joannis, seu in cap. i. Euangelii
Joannis:* In principio erat Verbum. Editus
fuit Ambiani in ædibus Francisci de Halen-
vim ejusdem urbis Episcopi anno MDXI.
Incipit: *Hæc propositio varias intelligentias habet.*

LIBRI QUODLIBETALES, SEU VARIARUM RERUM.

124. CXCIX. *Liber primæ & secundæ
intentionis.* Qui agit de virtutibus & vitiis, ac
variis hominum statibus, vernaculè. *Aquest
libre qui primerament.* Alius, ut videtur, à su-
perius laudato, *ad filium.*

CC. *Liber De miraculis cæli & mundi.*
vernaculè. Incipit: *En tristitia è en llanguim-
ment.*

CCI. *Arbor scientiæ.* Prodiit Lugduni
operâ Gilberti de Villiers MDXV. Incipit:
In desolatione & steribus.

CCII. *Liber questionum quodlibetalium
super artem inventivam veritatis.* Incipit: *Que-
stiones.*

125. CCIII. *Liber De fine.* Incipit: *Cùm
mundus in malo.* Hunc laudat librum auctor
ipse in *disputatione inter Raymundum & Home-
rium* (de qua postea) his verbis: *Ex his tri-
bus ordinamentis fortasse mundus redire posset
in bonum statum, ut largius loquenti sumus in li-
bro De fine, & quem præsentavimus Regi Ara-
goniæ, (Jacobo II.) & ipse statim misit illum ad
dominum Papam (Clementem V. ut existi-
mo) qui nunc ipsum habet, quando in Monte-
peffulano me presente obtulit totum suum regnum,
suam personam, suam militiam, & thesaurum
ad pugnandum contra Sarracenos omni tempore
quo placeret domino Papæ & dominis Car-
dinalibus. Sum ego de hoc certissimus, quia
tunc temporis præsens eram.* Convenerunt qui-
dem in Monte-peffulano Clemens V. recens
electus ann. MCCCV. & Jacobus Aragonum
Rex, ut Surita refert lib. 5. cap. 68.

126. Proposuisse ait se in hoc libro ad
sustentandam adversus Sarracenorum im-
pressionem & immentam potentiam, Chri-
stianam Ecclesiam, tria remedia; quæ qui-
dem omni tempore non inutilia videri po-
terunt. Primum ut curaret summus Ponti-
fex quatuor aut quinque fundari monasteria
religiosorum, in quibus alerentur, ac in lin-
guis infidelium, theologiaque instruerentur
ii, qui ex instituto ad annunciandum toto
orbe Euangelium tempore opportuno mit-
tendi essent. Alterum, ut ex militaribus ordi-
nibus Templi, Hospitalis, Alemanorum
(scilicet Theutonicorum) Uclensium, (Hispa-
num nôsti ordinem S. Jacobi, cujus caput
Uclesii domus) Calatrave, atque Sepulchri no-
vus fieret ordo, novæ etiam appellationis, is-
que in confiniis ditionis Maurorum consti-
tueretur, ut adversus eos bellum gereret, du-
Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

cto initio à Granatenfi, in qua (ait) *magnus
thesaurus Sarracenorum est, & fundamentum
lapideum, & quia prope est.* Eoque regno ex-
pugnato transitum in Africam facerent, qua
ex parte, & non aliunde, ad Hierosolymita-
nam expeditionem pergi debere existimabat.

127. Tertium, quod dominus Papa, &
domini Cardinales (audis ejus verba) *decimam
totius Ecclesiæ, quam dant Regibus Christia-
nis, consignarent ad istam sanctam expeditionem
& passagium &c. quia decima ideo à laboranti-
bus data est, ut Ecclesia per ipsam honoretur,
& augeatur fides catholica, non autem ut Re-
ges ipsam deducant in alios usus forsitan non
bonos.* Hæc ille. Planè decimæ Jacobo Ara-
goniæ Regi concessæ à Bonifacio VIII. per
triennium circa annum MCCCIII. meminit
Surita lib. 5. cap. 60. Ista omnia non inutilia
existimavimus hic annotari, ut posteritas
discat senis Raymundi hac arte quandoque
sapere.

128. CCIV. *Consilium Raymundi.* Lin-
guâ Balearicâ. Incipit: *Un consill vull co-
mensar.*

CCV. *Liber De acquisitione terræ san-
ctæ.* Incipit: *Ad acquirendum.*

CCVI. *Liber De Anti-Christo.* Incipit:
Omnipotens Deus.

CCVII. *Liber De mirabilibus orbis.* dictus
Felix. Incipit: *In tristitia & languore.* Et
valdè commendatur. Wadingus. Hic idem
est quidem cum vernaculæ linguæ alio jam
laudato *De mirabilibus cæli & mundi* num. 199.
simile id enim principium ostendit utrobique
notatum.

129. CCVIII. *Liber De civitate mundi.*
Messanæ scriptus anno MCCCXIV. uno an-
te obitum. Incipit: *Civitas est locus.*

CCIX. *Liber variarum questionum.*

CCX. *Liber De gradu superlativo.*

CCXI. *Liber De virtute veniali & mor-
tali,* ad Regem Sancium, scriptus Majoricæ
MCCCXII. Incipit: *Quoniam plerique ho-
mines.*

LIBRI VARIARUM DISPUTATIO- NUM, SEU CONTROVER- SIARUM.

130. CCXII. *Liber De gentili, & tri-
bus sapientibus.* Scriptus in Monte-peffulano
MCCCVII. Incipit: *Deus excellentissime, cujus
imperium.*

CCXIII. *Tractatus De articulis fidei.* Scri-
ptus Romæ lingua vulgari MCCXCVI. &
translatus in Latinum Majoricæ MCCC. In-
cipit: *Cùm aliqui dicant.* Ms. exstat inter li-
bros Urbini Ducis in Vaticana bibliotheca
codice 956.

CCXIV. *De Deo ignoto, & de mundo igno-
to.* Parisiis mense Martio MCCCX. Incipit:
Ad ostendendum per quem Deus.

CCXV. *Liber De efficiente & effectu.* Pa-
risiis mense Martio MCCCXII. Incipit: *Pa-
risiis Raymundus & Averroista disputabant.*

131. CCXVI. *Disputatio Raymundi &
Averroistæ de quinque questionibus.* Incipit:
Parisiis fuit magna controversia inter.

M

CCXVII.

CCXVII. *Liber contradictionis inter Raymundum & Averroïstam, de centum syllogismis circa mysterium Trinitatis.* Parisiis scriptus mense Februarii MCCCX. Incipit: *Accidit quod Raymundista.*

CCXVIII. *Liber alius de eodem argumento.* In Monte-pestulano mense Martio MCCCIV. Incipit: *Antequam Raymundus, si ve Raymundista.*

CCXIX. *Liber De forma Dei.* Quem aliàs vocat *parvam artem pro cognoscendo Deum.* Scriptus mense Julii MCCCXI. Incipit: *Quoniam Deus est ens.*

132. CCXX. *Liber utrum fidelis possit solvere & destruere omnes objectiones, quas infideles possunt facere contra sanctam fidem catholicam.* Parisiis mense Augusti MCCCXI. Incipit: *Accidit quoque circa Parisios.*

CCXXI. *Liber disputationis intellectus & fidei.* In Monte-pestulano mense Octobri an. MCCCIII. Incipit: *Theologorum studia.*

CCXXII. *Liber appellatus Apostrophe, in quo probantur articuli fidei.* Scriptus Romæ in vigilia S. Joannis Baptistæ MCCCXVI. Incipit: *Ad probationem articuloꝝ fidei. Prodiit in variis locis.*

133. CCXXIII. *Liber De demonstratione per equiparantiam.* In Monte-pestulano mense Martio MCCCIV. Incipit: *Quoniam quicquid demonstratum fuit ab antiquis.* Editus fuit curâ Alphonfi de Proaza Valentia apud Joan. Gofredum MDX. cum disputatione, de qua mox, Raymundi & Homerii, & aliis.

CCXXIV. *Liber De convenientia quam habent fides & intellectus in objecto.* Scriptus ibidem, sive an. MCCCIV. sive MCCCVIII. sive tandem MCCCX. variant enim exemplaria. Incipit: *Dividitur iste liber.*

134. CCXXV. *Liber de iis que homo de Deo debet credere.* Scriptus in Armenia in urbe Alleas, mense Januario MCCCII. Incipit: *Con malos Christianos.* Vernaculæ igitur linguæ est.

CCXXVI. *Liber de substantia & accidente, in quo probatur Trinitas.* Scriptus in civitate Messanæ mense Octobri MCCCXIII. Incipit: *Quoniam per plures modos.* Prodiit Valentia Alphonfi Proazæ curâ per Joannem Gofredum MDXX.

CCXXVII. *Liber De Trinitate in unitate, sive de essentia Dei.* Scriptus ann. MCD. Incipit: *Quoniam infideles derident Christianos.*

135. CCXXVIII. *Disputatio Raymundi Lulli & Homerii Sarraceni, primò habita inter eos in urbe Bugia sermone Arabico, postea translata in Latinum ab eodem Lullo Pisis in monasterio S. Dominici anno MCCCVIII.* Incipit: *Quidam homo Christianus, cui nomen erat Raymundus.* Edidit hanc Valentia per Joannem Gofredum Alphonfi Proaza, Bartholomeo Gentili nobili Genuensi nuncupatam, anno MDX. unâ cum aliis, scilicet *De demonstratione per equiparantiam*, & proxime sequenti hanc disputationem alia *Quinque sapientum.* Continet disputatio hæc inter Raymundum Christianum & Homerium Sarracenum ex condito Bugia habita rationes

omnes, quibus Sarraceni errores suos, Christianiq; his disjectis legem suam tuentur, quam quidem Arabicè ab utroque conscriptam (in ea quippe lingua, ut ipse ait, doctissimus erat) Raymundus ab Africa exilio missus cum omnibus bonis suis & libris, qui sibi (ait) *chariores erant*, juxta Pisanum portum naufragio amisit. Sed post aliquot dies memoriâ excusâ Latino sermone deperditum opus restauravit, Papæque & Cardinalium collegio dicavit, inde ut discerent quibus argumentis pestiferam Machometi legem sequaces ejus propugnarent.

136. CCXXIX. *Disputatio quinque hominum sapientum.* Absoluta in civitate Neapoli MCCCXIV. simulque cum superiore disputatione edita Valentia MDX. scilicet primi Latini, secundi Græci, tertii Nestoriani, quarti Jacobitæ, quinti Sarraceni. Ms. exstat in bibliotheca Veneta S. Antonii.

CCXXX. *Liber De existentia & agentia Dei, contra Averroem.* Incipit: *Quoniam cognoscere & amare.* Parisiis scriptus MCCCXI.

CCXXXI. *Declaratio Raymundi Lulli per modum dialogi edita contra CCXVIII. opiniones erroneas aliquorum philosophorum, & damnatas ab Episcopo Parisiensi, quam ipse auctor præsentavit eidem Episcopo Parisiensi, & Cancellario ac Rectori universitatis.* Incipit: *In quadam sylva.*

137. CCXXXII. *De significatione fidei & intellectus.*

CCXXXIII. *Ars theologie & philosophiæ mysticæ contra Averroem.* Incipit: *Cum ad sanctam fidem.*

CCXXXIV. *Liber De spiritu sancto contra Græcos.*

CCXXXV. *Quod in Deo non sint plures quam tres personæ.* Incipit: *Ad probandam.*

CCXXXVI. *De non multitudine esse divini.* Incipit: *Præsuppono.*

CCXXXVII. *Quid habeat homo credere.* Incipit: *Cum sint plures Christiani.*

138. CCXXXVIII. *De ente simpliciter per se, contra errores Averrois.* Incipit: *Quoniam Deus est.*

CCXXXIX. *De pervertione entis removenda.* Incipit: *Facta hypotesi.*

CCXL. *De minori loco ad majorem ad probandam Trinitatem & Incarnationem.* Incipit: *Quoniam aliqui Christiani.*

CCXLI. *De concordantia & contrarietate.* Incipit: *Ad idem probandum.*

CCXLII. *De probatione unitatis Dei, Trinitatis, Incarnationis, Creationis, & Resurrectionis.* Incipit: *Cum aliqui dicant.*

CCXLIII. *De questione quadam valdè alta & profunda.* Incipit: *Accidit quod circa Parisios.*

139. CCXLIV. *Disputatio trium sapientum.* Aliàs; *De gentili.* Fortè, ait Wadingus, erit alius liber à primo hujus classis seu ordinis (nempe sub num. CCXII.) quia ponitur aliud principium: *Cum longo tempore.*

CCXLV. *Liber De reprobatione errorum Averrois.* Incipit: *Cum Christianos fideles.*

CCXLVI. *Liber De meliore lege.*

CCXLVII. *Liber contra Judæos.*

CCXLVIII.

CCXLVIII. *Liber De reformatione Hebraica.*

CCXLIX. *Liber De participatione Christianorum & Sarracenorum.* Incipit: *Raymundus veniens.*

140. CCL. *De adventu Messia contra Judæos.* Incipit: *Duo viri.*

CCLI. *Liber De vera credentia, & falsa.* Incipit: *Perveniens ad tempus.*

CCLII. *Liber De probatione articuloꝝ fidei.* Incipit: *Quoniam infideles.*

CCLIII. *Disputatio Petri clerici, & Raymundi phantastici.* Incipit: *Accidit duos homines.* Idem forsan opus cum supra laudatis num. CXXXIX. & CXL.

CCLIV. *Liber dictus Dominus, quæ pars fuit (uti quidam asserunt) Disputatio Raymundi & Scoti, qui æquales vixerunt Parisiis.*

CCLV. *Liber De probatione Fidei catholicae.*

CCLVI. *Tractatus De modo convertendi infideles.*

CCLVII. *De duobus actibus finalibus.* Incipit: *Duodecim syllogismos.*

LIBRI THEOLOGICI.

141. CCLVIII. *Liber questionum super quatuor libros Sententiarum.* Scriptus Parisiis MCCCXVIII. infra octavam Ascensionis. Prodiit Lugduni MCDXCI. & Panhormi per Joannem Tacuinum MDVII. item cum Thomæ Atrebatensis in eisdem libros questionibus Venetiis MDVII. in 4°. Incipit: *Raymundus Parisiis studens.* Ms. exstare hunc commentarium in collegio Complutenfi Sancti Ildephonsi docet Petrus Alva in *Militia conceptionis.* Verbo Raymundus Lullus. Lucas quidem Wadingus, qui hoc vidit, de eo sic olim censuit: *Opus theologicum in libros quatuor Sententiarum eò majorem ingerit admirationem, quò copiosius miris & inusitatis modis loquendi omnia fidei comprehendit arcana; de singulis theologie controversiis plures instituit questiones.* Codex quidem Urbinatensis 1085. inter libros Vaticanos forsan id opus continet sub hac inscriptione: *Ars generalis, sive questiones super Sententias.* Planè *Disputatio eremite & Raymundi super aliquibus dubiis Sententiarum Petri Lombardi.* Compilatus scilicet, ut in fine legitur, tractatur Parisiis MCCCXIX. prodiit unâ cum *Proverbiorum* opere, de quo jam dictum fuit, Venetiis anno MDVII. in 4°. Quæ editio exstat in Ecclesia Hispanensis.

142. CCLIX. *Questiones Magistri Thomæ Atrebatensis solute secundum artem.* Scriptæ Parisiis MCCCXIX. Incipit: *In Christo Domino.* Meminit in hoc opere libri *De geometria*, & alterius *De principiis theologie*, quibus se distineri per eos dies prodiit.

CCLX. *Liber De Deo, vernaculus.* *Comlo principal si.*

CCLXI. *Liber de ente simpliciter absoluto.* Scriptus Viennæ tempore Concilii Viennensis anno MCCCXII. Incipit: *Ens simpliciter absolutum.*

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

CCLXII. *Liber De esse Dei.* Majoricæ MCCC. Incipit: *Esse Dei vocamus.*

CCLXIII. *Liber De principiis theologie, jam laudatus CCLIX.* Incipit: *Theologia est scientia.*

CCLXIV. *Liber De consequentiis theologie.*

CCLXV. *De investigatione divinarum dignitatum.* Incipit: *Quidam homo.*

CCLXVI. *Liber De Trinitate.*

CCLXVII. *Liber De Trinitate trimissima.* Incipit: *Quoniam secundum.*

CCLXVIII. *De inventione Trinitatis.*

CCLXIX. *De unitate & pluralitate Dei, ad Regem Franciæ.* Incipit: *Ad venandum.*

143. CCLXX. *De investigatione vestigiorum productionis divinarum personarum.* Incipit: *Investigationem istam.*

CCLXXI. *De divinis dignitatibus.* Incipit: *Nullum majus bonum.*

CCLXXII. *De propriis & communibus rationibus divinis.* Incipit: *Ad probandum.*

CCLXXIII. *De potestate divinarum rationum.* Incipit: *Quoniam infideles.*

CCLXXIV. *De infinitate divinarum dignitatum.*

CCLXXV. *De actu majori, scilicet actu divinarum dignitatum.* Incipit: *Actum majorem vocamus.*

144. CCLXXVI. *De diffinitionibus Dei.* Incipit: *Diffinitiones Dei.*

CCLXXVII. *De nomine Dei.* Incipit: *Quia Deus.*

CCLXXVIII. *De unitate Dei.* Incipit: *Quoniam quicquid est.*

CCLXXIX. *De perseverantia Dei.* Incipit: *Volo credere.*

CCLXXX. *De natura Dei.* Incipit: *Dicitur quod divina natura.*

CCLXXXI. *De vita Dei.* Incipit: *Legitur in sacra pagina.*

CCLXXXII. *De Est Dei.* Incipit: *Appellamus esse Dei.*

CCLXXXIII. *De esse Dei.* Incipit: *Utrum eternitas Dei.*

145. CCLXXXIV. *De essentia, & esse Dei,* scriptus in civitate Messanæ mense Decembris MCCCXIII. Incipit: *Dicitur quod in hac vita.*

CCLXXXV. *De forma Dei.* Incipit: *Quoniam Deus.*

CCLXXXVI. *De inventione Dei.* Incipit: *Omnia illa sine quibus.*

CCLXXXVII. *De memoria Dei.* In civitate Messanæ mense Martii MCCCXIV. Incipit: *Quoniam de divina memoria.*

CCLXXXVIII. *De voluntate Dei absoluta & ordinaria.*

CCLXXXIX. *De potestate Dei.* Incipit: *Ad cognoscendum.*

CCXC. *De potestate pura.* Incipit: *Credere.*

CCXCI. *De potestate Dei infinita & ordinaria.* Incipit: *Quoniam multi sunt.*

146. CCXCII. *De divina veritate.* Incipit: *Quoniam quicquid est.*

CCXCIII. *De bonitate pura.*

CCXCIV. *De productione divina.*

M 2 CCXCV.

f Teste Thomafino in Biblioth. Veneta pag. 11.

- CCXCV. *De scientia perfecta*. Incipit: *Ad investigandum*.
- CCXCVI. *De majori agentia Dei*. Incipit: *Cum infideles*.
- CCXCVII. *De infinito esse*. Incipit: *Duobus modis*.
- CCXCVIII. *De perfecto esse*. Incipit: *Quoniam infinitum*.
- CCXCIX. *De ente infinito*. Incipit: *Quoniam humana*.
- CCC. *De ente absoluto*. Incipit: *Quoniam theologia*.
147. CCCI. *De objecto infinito*. Incipit: *Quoniam multi sunt*.
- CCCI. *De inveniendo Deo*. Incipit: *Cum Deus creasset*.
- CCCI. *Liber De Deo*. Incipit: *Appellamus autem ens*.
- CCCIV. *De Deo majori & minori*. Incipit: *Cum Deus creavisset*.
- CCCIV. *De Deo & mundo, & convenientia eorum in Jesu Christo*.
- CCCVI. *Liber De Deo & Jesu Christo*. Incipit: *Cum sit finis principalis*.
- CCCVII. *De Incarnatione*. Incipit: *Quoniam Deus benedictus*.
- CCCVIII. *Liber ad intelligendum Deum*. Incipit: *Ad intelligere*.
- CCCVIII. *Liber dictus: Propter bene intelligere, diligere, & possidere*. Incipit: *Multum est delectabile*.
148. CCCX. *Liber De predestinatione & libero arbitrio*. Incipit: *Cum predestinatio*.
- CCCXI. *Liber alius De predestinatione*. Incipit: *Quoniam plures*.
- CCCXII. *Liber De natura angelica*. Incipit: *Quoniam angeli*.
- CCCXIII. *Liber De locutione angelorum*. Incipit: *Raymundus jacens*.
- CCCXIV. *Liber De hierarchiis & ordinibus angelorum*.
- CCCXV. *Liber De angelis bonis & malis*.
149. CCCXVI. *Liber De conceptu virginali*. Incipit: *Contigit quod*.
- CCCXVII. *Liber alius De conceptu virginali*.
- CCCXVIII. *Liber De creatione*. Incipit: *Multi sunt qui credunt*.
- CCCXIX. *Liber De justitia Dei*. Incipit: *Justitia est forma*.
150. CCCXX. *Liber De conceptione Virginis Mariæ*. Wadingus.
- Unus ex tribus his ejusdem argumenti libris est liber *De conceptione Virginis Mariæ ab omni culpa originali immuni*, qui editus fuit Hispani impensis fratris Martini de Almodovar ordinis Calatravæ, apud Paullum de Colonia MCDXCI. in 4°. Quæ disputatio est inter monachum quendam Dominicanum & laicos duos, quorum alter canonum peritus est. Hunc eundem editum fuisse Valentia anno MDXVIII. in 4°. curâ Raphaëlis Gerardi Tarraconensis, qui Comiti Olivæ Seraphino de Scintillis dicavit, refert Petrus de Alva in *Militia Conceptionis*. Hispanè tandem prodit, simulque Latine, Bruxellis MDCLXV. in 4°. D. Alphonso de Cepeda interprete.

151. Hunc tamen librum non esse Raymundi Lulli bene conjectatur idem Petrus Alva, cum auctor meminerit decreti super Conceptionis mysterio ab Aragonum Rege emanati, inveteratamque vocat diversitatem, quæ de hoc sanctissimo conceptu inter Christi fideles esset; quod quidem de Raymundi tempore, quo vixit Joannes Duns Scotus, hujus controversiæ antesignanus, quoque nondum Joannis I. Aragoniæ Regis princeps hac super controversia decretum prodierat, intelligi possunt. Perperam autem Alva confingit Raymundum alium de Centillis, vel Centelles, Aragonensem, & canonicum, ut ei hunc librum adscribat, motus disticho isto:

En ego Centillis scutum pro Virgine præsto:

Contra hostes præsto bella parare suos.

Quod quidem ad dictum Olivæ Comitem Seraphinum de Centellas, & ejus gentem Scintillarum, cui librum dedicat, referendum omnino est.

152. Quare credendum magis ei puto, quum refert, in bibliotheca Escorialensi hunc librum asservari ms. sub nomine cujusdam Raymundi de Astruch de Cortyelles, Avinionense mense ante ann. MCCCXV. scriptum; qui quidem Raymundus, ut habetur in codice isto, canonicus tunc erat Vit. (Vicensem credimus) & ibi in bono dies suos finivit extremos, cujus anima requiescat in pace. Crediturque Alva corrigendum pro anno prædicto annum MCCCXCV. Circa enim hunc annum Rex Aragoniæ decretum fecit pro immaculata Conceptione, ut ille ait. Fuit absque dubio hic liber eò transportatus cum aliis Antonii Augustini Tarraconensis præfulis; nam in ejus librorum catalogo notatus invenitur num. 155.

153. CCCXIX. *Liber de angelis*. Hucusque librorum Raymundo adscriptorum catalogus Proazæ & Wadingi. Sequitur tamen apud eos appendix aliorum qui sub ejus nomine circumferuntur, chemicorum majori ex parte.

LIBRI QUI SUB NOMINE LULLI CIRCUMFERUNTUR.

154. I. *Liber Mercuriorum*. Incipit: *Fili oportet*. Wadingus. Colonia editus fuit à Joanne Birckmanno MDLXVII. in 8°. cum sequentibus, & volum. 4. *Theatri chimici*.

II. *Liber dictus Apertorium*. Incipit: *Sapientes asserunt*. Hic cum *Magia*, & *De secretis naturæ*, de quibus statim, editus fuit Norimbergæ MDCLVI. in 4°. per Joannem Petrejum. *Apertorium de veri lapidis compositione* prodit tomo 2. *Alchimie scriptorum Grataroli*, & tomo 3. *Theatri chimici* apud Zetznerum MDCXIII. in 8°.

III. *Liber dictus Repertorium*. Incipit: *Aqua nostra philosophica*. Repertor. valde utile ad intelligentiam Testamenti, Codicilli, & aliorum. tomo 3. *Theatri chimici*.

IV. *Ars intellectiva*. Incipit: *Sunt plures nimis errantes*. In iisdem collectionibus.

155. V. *Practica*. Incipit: *Corruptio & depu-*

depuratio. *Practica lapidis* exstat volum. 3. *Theatri chimici*. *Praxis universalis magni operis* volum. 3. *Theatri ejusdem chimici*.

VI. *Magia naturalis*. Incipit: *Compendium artis magicæ*. Omnes simul excusi sunt Colonia MDLXVII. in 8°. apud Joannem Birckmannum.

156. VII. *De secretis naturæ, sive quinta essentia*, libri duo. Wadingus. Primum editis unâ cum *Consiliis* Matthæi de Gradi, Venetiis in folio apud Georgium Arrivebenium MDXIV. aliâ MDXVIII. in 4°. apud Sigismundum Grim. Item cum eisdem & Blasii Astarii Concilii ibidem apud Lucam Antonium Juntam MDXXI. in 4°. Deinde Argentorati apud Balthasarem Beck MDXLI. in 8°. cum Alberti Magni libris quinque *De mineralibus & rebus metallicis*. Venetiis apud Petrum Scheffer MDXLII. in 8°. Norimbergæ MDXLVI. in 4°. Colonia apud Birckmannum MDLXVII. in 8°. Adjicitur epistola ad Regem Robertum *De accuratione lapidis philosophorum*, teste Lindano in *De scriptis medicis*. Incipit: *Jam verò ut rem*. Prologus autem Raymundi: *Liber secretorum naturæ*. Stylus Raymundino simillimus est.

157. VIII. *Liber De questionibus mortis* (sive melius motis) super librum *De quinta essentia*.

IX. *Liber Testamenti*.

X. *Clausula Testamenti*.

158. XI. *Codicillus*. Tria hæc ita jejune in catalogo laudantur: at nos vidimus Raymundi Lulli *Testamentum*, duobus libris univrsam Chemicam complectens, antea nunquam editum, Colonia Agrippinæ apud Joannem Birckmannum MDLXVI. in 8°. & MDLXXIII. in 8°. ibidem. Exstat & Ludolphi Verdemanni epistola præmialis, quâ ait, *Testamentum* nunquam aliâ impressum fuisse: quod quidem auctor Eduardo V. Anglorum Regi an. MCCCXXXII. dedicavit. Quæ quidem temporis ratio neque cum Raymundo, qui anno MCCCXV. in vivis esse desiit, neque cum Eduardo V. qui ab anno octavo usque ad vicimum sextum hujus sæculi rerum potitus fuit, congruere potest.

159. Incipit prologus: *Deus qui gloriosè*. Continetque *Testamentum* hoc tres partes, i. Theoricam, ii. Practicam: quas duas jam continebat id quod in editione MDLXXIII. *Testamentum vetus* audit; cui appenditur *Compendium animæ transmutationis artis metallorum*. Ruperto Anglorum Regi transmissum. Incipit: *Jam sæpè & sæpius*. Exstant volum. 4. *Theatri chimici*, in fine Practicæ, dum de modo conficiendi margaritas Regem monuisset, ejus scilicet coloris, cujus conchilia fuerint, vidisse se ait conchilia quædam de quibus loquitur, in Cypro, Portugallia, & in quadam villa Angliæ, que dicitur Conilla (corrigo Andaluziæ, que dicitur Conilia, nunc Comil) & in alio loco, qui dicitur Portus Silvena, usque ad Sanctum Vincentium de finibus mundi. (loquitur de Silvensi Portu, & promontorio S. Vincentio, quod appellat mundi fines, olim sacro.) Vidimus enim (prosequitur) omnia

ista, dum ad Angliam transimus propter intercessionem domini Regis Eduardi illustrissimi. Quæ omnia bene, seu vix alii quam Raymundo, conveniunt; nisi alius his omnibus fideiis lineamentis ducere voluerit personam.

160. Sequitur tertia pars Testamenti, qui hoc titulo insignis est: *Codicillus, seu Vademecum, aut Cantilena, Raymundi Lulli, in quo fontes alchimie artis, ac philosophiæ reconditoris uberrimè traduntur*. Hic primum editus Colonia MDLXIII. in 8°. iterum prodit ibidem apud heredes Arnoldi Birckmanni MDLXXII. in 8°. Prodit etiam Rhotomagi MDCLI. in 8°. Incipit prologus: *Deus in virtute*. Hæc est illa, quam *clausulam Testamenti* appellatam legimus in Wadingi catalogo, & item *Testamentum novissimum*, uti appellatur in ultima editione Testamenti, curâ D. M. Rault Rhotomagensis castigati, & Rhotomagi sumptibus Davidis Bertelin anno MDCLXIII. in 8°. editi. Monet quidem auctor cap. 1. hujus *Codicilli*, se artem hanc, sive secretum philosophicum, commodasse Eduardo Anglorum Regi in conversionem paganorum. Prosequitur catalogus.

161. XII. *Diadema Ruberti*.

XIII. *Lapidarium*. Ad hoc se refert auctor in fine *Compendii animæ transmutationis metallorum*.

XIV. *Liber dictus De numero philosophorum*.

XV. *Liber experimentorum*.

XVI. *De inventione secreti occulti*.

XVII. *Ars curatoria*.

XVIII. *Liber dictus Proprietarium*.

XIX. *Liber dictus Aphorismorum*.

XX. *Alius liber De magia*.

Libellos aliquot Lulli chemicos Basilee editos apud Petrum Pernam MDLXXII. operâ M. Toxite alicubi legimus.

162. Chimica tamen hæc omnia, & artis metallorum transformatorie scientiam Raymundo nostro quidam abjudicant, eâ inter alias ratione permoti, non videri eum alio industriæ, quam isto aurum conficiendi genere, potuisse acrius & efficacius uti ad Christianis Regibus faciendos animos ad bellum adversus Sarracenos mirè ab eo procuratum; quo tamen nusquam legitimus eum fuisse usum; nisi eò referendum sit quod e *Codicillo* ejus de Eduardo Rege paulò antea adduximus. Robertus tamen Constantinus in *Nomenclatore suo insignium scriptorum* h, Lullus (ait) scripsit præter cetera multa de *secretis naturæ, sive De quinta essentia*. Hunc quidem inquirendo comperi apud Anglos re quidem vera præstitisse quod libris suis pollicetur, & in arce Londini jussu Regis probatissimum aurum conficisse: mibi que genus nummi ostensum est, quod adhuc appellant nobile Raymundi, auri videlicet puri, & obrizi, summæque indicature. Ipse in libro quod Testamentum vocat, fatetur hanc artem ex Arnaldo de Villa-nova coevo suo didicisse. Hæc ille.

163. Alia congerit Conringius *De hermetica & Paracelsica medicina* cap. 27. qui tamen non ex Testamento Lulli, quod Constantinus ait, sed ex *Arte* ejus operativa hoc esse testi.

testimonium refert, quo per Arnaldum se profecisse Raymundus monuit. Lucas autem Wadingus optimo egit argumento, ut ostenderet supposita hæc omnia Lullo fuisse, scilicet ex ejus aliis germanis libris desumpto, in quibus nihil frequentius est, quam improbari artem hanc chemicam. Item ex iisdem, qui Lullo malè tribuuntur, de hac eadem arte formati quidem, ut ex eorum met verbis constat, post Lulli obitum. Has quoque partes Vincentius Mut Balaris in *Balearam insularum historia* sequitur: quem tamen impugnat acriter Olaus Borrichius Hafniensis, medicæ artis professor, in *De ortu & progressu chemicæ* dissertatione omnino videndus.

164. Præter tot autem catalogi propositi libros, adhuc à nobis dabuntur, spicilegii ad instar, quidam alii, scilicet,

I. *Ars brevis De auditu cabalístico, sive ad omnes scientias introductorio*. Incipit: *Quoniam quidem omnibus*. Prodiit Argentorati apud Zetznerum cum *Arte brevi, & Arte magna*, & aliis Raymundi MDCIX. in 8°. ac prius Parisiis MDXLVIII. in 16°.

II. *Liber De venatione mediæ inter subjectum & prædicatum*. Incipit: *Medium existens*.

III. *De articulis fidei chemicæ*. Ad Papam Clementem V. ms. Patavii in bibliotheca que fuit Nicolai Trevisani, teste Thomafino.

165. IV. *Liber De lumine*. in cuius fine: *Ad honorem Dei finivit Raymundus Lullus, De lumine, in Monte-pestilano mense Novembri MCCCIII. Ms. in eadem bibliotheca Trevisani*. Sed vide supra in catalogo num. 33.

V. *Præctica de terminis militis*. ms. ibidem P.

VI. *Philosophia desiderata*. ms. ibidem.

VII. *Epistola ad Regem Rupertum de libris suis chemicis, & de accuratatione*. Ms. in bibliotheca Casarea, ex libris qui ex arce Ambrosiana juxta Oenipontem an. MDCLXV. hæreditario jure Viennam translati sunt, uti refert Petrus Lambecius lib. II. *De biblioth. Casarea* cod. 184.

166. VIII. *Liber De intentione* (aliàs *intentione*) *alchimistarum*. In cuius fine hæc leguntur: *Explicit liber de intentione alchimistarum Mag. Raymundi Lulli Romæ an. MDXV. die XXI. mensis Decembris, sub Leone X. Pont. Max. scilicet exscriptus, Theatri chemicæ vol. 4. ms. in iisdem libris cod. 185 & inter libros Renati Moræi, teste Labbeo in Biblioth. ms.*

IX. *De conservatione vite humane*. In cuius fine sic legitur: *Explicit lib. Raym. Lulli De conserv. vite humane, Romæ MDXVI. die XVII. mensis Octobris. Ms. ibidem in iisdem libris cod. 185. Fuit & in biblioth. Cardin. Carpenfis. Prodiit Argentorati apud Zetznerum cum libro secretorum MDCXVI. in 8°.*

167. X. *Magia chemicæ in XXIII. capita divisa, &*

XI. *Liber De investigatione secreti occulti, qui inscribitur: Compendium simul mss. in iisdem libris cod. 166.*

XII. *Alphabetum chemicum secretum, &*
XIII. *Arbor artis chemicæ, cum expositio-*

ne, & subjuncta triplici appendice.

XIV. *De aqua prima, &*

XV. *De distillatione aquarum, &*

XVI. *De operatione, vel practica lapidum pretiosorum*. Simul omnia hæc mss. in iisdem libris bibliothecæ Oenipontinæ, jam Viennensis, cod. 186.

168. XVII. *Liber lucis Mercuriorum*. Diversus ab alio jam laudato libro *Mercuriorum*.

XVIII. *Arbor philosophalis*. Et alia simul inter eosdem libros cod. 198.

XIX. *Præctica arboris philosophalis*. Meminit Labbeus in *Biblioth. ms. part. 4. pag. 47.*

XX. *De lapide physico*. Colonix editus liber MDLXXXV. in 8°.

XXI. *De lapide philosophorum*. Colonix apud Joann. Birckmannum ann. MDLXVII. in 8°.

169. XXII. *De alchimie arte, ac philosophia recondita*. Colonix apud heredes Arnoldi Birckmanni MDLXXII. in 8°. Fortè idem cum sequenti.

XXIII. *De arte chemicæ, & transmutatione metallorum*. Ibidem per Joann. Birckmannum MDLXXIII. in 8°. Idem fortè *De chemicæ* Basileæ MDC. in 8°. & cum tit. *Fasciculi aurei* Francof. MDCXXX. in 8°.

XXIV. *Liber De peste*. Patavii ms. inter libros qui fuere Nicolai Trevisani teste Thomafino in *Bibliotheca Patavina*.

XXV. *Liber qui dicitur synodalis Ecclesie*. Ms. in bibliotheca S. Antonii Venetiis, quæ fuit domini Cardin. Grimani teste Thomafino.

170. XXVI. *Disputatio facta inter Ingenium Contardum mercatorem Genuensem, & quosdam Judæos Majoricæ MCCLXXXVI*. Existat ms. Venetiis in bibliotheca SS. Joannis & Paulli monasterii, teste Thomafino.

XXVII. *Arbor scientiarum*. Edita fuit Lugduni MDCXXXV. in 4°.

XXVIII. *Artificium, sive ars brevis ad absolvendum omnium artium encyclopediam*. Editum apud Claudium Bornatium anno MDLXV. in 8°.

171. XXIX. *Monologium*. Meminit hujus operis *sententia diffinitiva pro Raymundi doctrina*, de qua supra egimus.

XXX. *El contemplador*. Hunc Hispanâ vocans appellatione pro se adducit Joannes Martinus Figuerola in libro ms. quem penes me habeo, *lumbre de fee contra la secta Mabo-metana* inscriptum.

XXXI. *Secreta secretorum*. Colon. anno MDXCII. in 8°. apud Gofvinum Colinum cum opusculis D. Thomæ *De esse & essentia mineralium*. Et Cornelii Alvetani *De consuetudine divino elixire* libello.

XXXII. *De Mercurio solo* libellus editus fuit volum. 4. *Theatri chemicæ* Argentorati anno MDCXIII.

172. XXXIII. *Epistola medicæ*. Existat cum *Cista medica* Joannis Hornungi Norimbergæ edita à Simone Halbmaiero anno MDCXXV. in 4°.

Libelli aliquot chemicæ Raymundi, tunc primum, uti dicitur, excepto *Vade-me-cum*

cum in lucem editi operâ doctoris Toxitæ Basileæ apud Petrum Pernam MDLXXII. & MDX. in 8°. Hæc, præter jam memorata, continent

XXXIV. *Testamentum novissimè integrum*.

XXXV. *Elucidationem verborum ejus*.

XXXVI. *Compendium De transmutatione, media ex parte auctum*.

XXXVII. *De compositione gemmarum & lapidum pretiosorum*.

XXXVIII. *Epistolam accuratorem ad Regem Neapolitanum*. Viderur ea, de qua egimus num. VII. eorum qui Raymundo adscribuntur, librorum.

XXXIX. *Medicinam magnam*.

XL. *Dialogum Demogorgon, qui Lullianis scriptis multam præclarè lucem adfert*. Hæc ibi.

173. In Gesneriana quoque epitome quedam alia reperio ex Caroli Bovilli *De Raymundi vita* decerpta, quæ superius illaudata forsitan haud fuere, scilicet,

I. *De tartaro, nisi sit liber De viis paradisi & viis infirmi* num. CLXIX.

II. *De refrigerio intellectus*.

III. *Artem navigandi*.

IV. *De erroribus Boërii & Fulgerii*.

V. *Librum De duratione*.

VI. *Librum Chaos*.

VII. *De sexto sensu*.

VIII. *De septem Sacramentis*. Nisi error sit communis cum eo qui summam *De Sacramentis*, quæ S. Raymundi de Penna-fort est, huic Raymundo nostro alicubi adscriptam voluit.

IX. *Artem notandam*.

X. *Artem electionis*.

174. XI. *De divina & individua majestate*.

XII. *De experientia realitatis*.

XIII. *De qualitate actuum anime in beatitudine*.

XIV. *De propriis & communibus artibus*.

XV. *De nominibus differentiarum personarum*.

XVI. *De sufficientia trium personarum*.

XVII. *Artem mysticam*.

XVIII. *De ignotis corollariis*.

XIX. *De questionibus sapientiæ*.

XX. *De Deo & universo*.

XXI. *De substantia & actione Dei*.

Librum *De febribus*, quem Symphorianus Camperius vocat *mirandum & celeberrimum*.

In codice Vaticano, qui fuit bibliothecæ Ducis Urbini, signato notâ numeri 1084. sub nomine eodem Raymundi existat *Clavicula*.

175. Quorum quidem plura, aut forsitan omnia, sub aliis nominibus in catalogis duobus propositis comprehensa existimamus; sed nobis curæ nulli superfedendum fuit, ut nihil prætermitteremus. Interim subnecti æquum est consilium doctissimi & optimi viri Lucae Wadingi * de renovanda editione omnium Raymundi operum. *Illud itaque Balearibus insulis, & admirandi hujus viri sectatoribus, non adverso, sed proposito affectu illud suggererem consilium, ut si jam tandem post*

tria integra secula finem imponere velint inveterate de Raymundi rebus controversia, gemina opera omnia Raymundi colligant, in sua volumina juxta argumentorum varietatem distribuant, nitido & accurato tradant prælo, adhibitis ad singula duriora vel obscuriora loca commentariis seu brevibus scholiis, quibus vel explicentur, vel cautiùs legi admoneantur. In totius operis limine præfigant claram librorum distinctionem, spurios & apocryphos omnino rejiciant; quæ absque dubio Lulliana sunt suo ordine disponant; quæ dubium patiuntur in appendicem remittant. Hac ratione fiet, ut absque scrupulo admittantur, & absque offensione legantur, & procedi possit in causa que, ut tanto urgetur conatu, sed plurimas passa regulas (exceptiones fortasse voluit dicere, aut simile aliquid) haud fortita est exitus felices. Hæc Wadingus prudentissimè, in quo hactenus cessatum fuit. Regiis enim sumptibus, ac propemodum auctoritate, opus est ad colligenda hinc inde tam variis bibliothecarum angulis dispersa omnia hæc opera, neque successuro, ut videtur, eo impensarum fructu, qui editores allicere consuevit, è plurium voluminum sumptuosissima, eaque concursus emptorum infrequenti, negotiatione.

176. Quamplures verò secretæ Raymundi Artis amatores, quales non fuissent, si non in ejus studio pro mensura exhausti laboris in ea addiscenda, invidiæque in ea commendanda, profecissent, variis cogitationibus illustrare magistri hoc inventum conati sunt; quorum qui ad notitiam nostram pervenerunt, hic appendimus album.

177. Julius Paccius Vicentinus, jurisconsultus celeberrimus, scripsit *Artem Lullianam emendatam* libris 4. Lugd. MDCXVIII. in 8°. Neapolique MDCXXXI. in 4°. Gallicè autem Parisiis apud Franciscum Julliot anno MDCXIX. in 8°.

178. Jordanus Brunus Nolanus *De specierum scrutinio, De lampade combinatoria Lulliana, De progressu & lampade venatoria logicorum*, in editione Argentoratensi Artium Lulli MDCIX. apud Zetznerum. De hoc Bruno vide *Biblioth. Neapolit.* cum additionibus Antonii Magliabechi.

179. Bernardus Lavineta Gallus, ordinis Minorum, *Artem magnam* interpretatus est, Lugduni editam MDXVII. in 4°.

N. Morestellus, *encyclopediam ad Artem magnâ Lulli*. Rhotomagi MDCXLVIII. in 8°.

N. Brulæus super *Artem* scripsit, ut legitur in *Bibliotheca medica*.

Basilii Poliviensis, tertii ordinis Minorum, *Commentaria in Artem*, atque item in *Metaphysicam, seu de ente universalissimo secundum Raymundum Lullum*. Obiisse hunc Parisiis anno MDCXLV. Wadingus docuit.

180. Jacobus Januarius Catalanus edidit *Ingressum rerum intelligibilium Raymundi Lulli* anno MCDXC. in folio, sine loci nota. In hujus editionis initio dicitur editus liber à Magistro Jacobo Januario Catalano monacho Cisterciensi, qui dicat eum ad Fr. Didacum de Mendoza abbatem canobii Crucum in monasterio ejusdem ordinis.

* Tomo 3. ad an. MCCCXV. num. 13. & 14.

† Tomo 2. lib. 2. cap. 15.

‡ Pag. 129. & seqq.

§ Biblioth. Patavina pag. 113.

¶ Ibidem.

‡ Eadem pag.

§ Pag. 842.

¶ Pag. 217.

§ Pag. 108.

† Biblioth. Veneta pag. 11.

‡ In Biblioth. Veneta pag. 21.

* Dic. ann. MCCCXV. nu. 17.

† De scripturis ord. Minor.

181. Valerius de Valeriis patricius Venetus *Aureum opus in Arborem scientiarum, & in Artem generalem*. Primum, ut iactatur, editum in editione jam dicta Zetneriana *Artium Lullii* anno MCDIX. Sed de editione antiquiore Augustana anni MDLXXXIX. in 4°. certiores facti sumus.

182. Henricus Cornelius Agrippa, *Commentaria in Artem breuem*.

Hugo Carbonellus, vulgò Carbonet, Galus Testo-fagus, ordinis Minorum, *Artis Lullianæ, seu memorie artificialis secretum explicatum, oratoribus & predicatoribus utilissimum*. Parisiis apud Joann. Laguehay MDCXX. in 8°.

Joannes Henricus Alstedius, *Clavim Artis Lullianæ*. Argentorati an. MDCXXXIII. in 8°.

Alphonfus de Cepeda Hispanus miles *Arbol de la ciencia de Raymundo Lullo, nuevamente traducido y explicado*. Bruxellis ann. MDCLXIV. in folio.

183. Augustinus Nuñez Delgadillo Hispanus, Carmelita, *Breve declaracion del Arte de Raymundo Lullo*. Granatæ MDCXXXIII. in 8°.

Franciscus Marzal, Minoricensis, ordinis Minorum, professor Lullianæ Artis apud Baleares, *Artem generalem ultimam à se correctam, distinctius divisam, Notis marginalibus ornatam, & indicibus locupletatam, una & Archibologium vitæ & doctrinæ ejusdem Lulli*. Palmæ Balearium apud hæredes Gabrielis Guasp MDCXLV. in 4°.

184. Jacobus, sive Jaimius, Januarius, Cisterciensis monachus Sanctarum-Crucum Tarraconensis diocesis, *Artem metaphysicalem naturalem ordinis cujuslibet rei intelligibilis Arboris naturæ, ad intelligendos omnes libros arteque Raymundi, ac etiam ceterorum omnium*. Valentie apud Leonardum Butz MDVI. in 8°.

Petrus Ciruelo Hispanus, Darocensis, unam ex paradoxis decem suis questionibus, *De arte Raymundi Lulli in metaphysica* nuncupavit. Quæ editæ sunt Salmantice MDXXXVIII. in 4°.

185. Petrus de Guevara Hispanus, Belforadensis, *Arte general para todas las ciencias en dos instrumentis recopilada del Arte magna, y Arbor scientiæ de Raymundo*. Matriæ an. MDLXXXIV. & MDLXXXVI. in 8°.

Petrus Hieronymus Sanchez de Lizarazo, Aragonius, *Methodum generalem ad omnes scientias facilius & citius ad discendas, in qua Raymundi Ars brevis explicatur, & multis exemplis, variisque questionibus ad praxim aperitissime reducitur*. Turisone ann. MDCXIII. & MDCXIX. in 4°.

Hi omnes *Artem seu Artes* exornarunt, seu interpretati sunt. Chemicæ verò Raymundi institerunt. Plures alios Majoricenses Raymundi cives laudat Vincentius Mut, qui huic Spartæ ornandæ operam suam applicare, *Historiæ Balearicæ* altero volumine lib. 8. cap. 6.

186. Andreas Libavius, scribens expositionem sinceram Lulli & Arnaldi cum scholiis.

Franco-furti apud Kopffium in 8°. ut est apud Borellum in *Bibliotheca Chimica* 2.

Joannes Gerardus, *Arcanum Lullianum Ulmæ MDCXL*. in 8°. *Commentaria perbrevia in Apertorium Lulli de lapide philosophico, & interpretationem Testamenti ejus novissimam* Tubingæ MDCXLVIII. in 8°. teste eodem Borello 2.

CAPUT IV.

De GUNDISALVO DE HINOJOSA, ejusque Compendio historiarum Regum omnium Christianorum. De ANTONIO ANDREA ordinis Minorum, Joannis Duns Scoti audite: & HIERONYMO MICHAEL CARMELO Mercenariorum sodali: atque item AUFREDO CONTER Catalano Minorita. Laudantur scriptores de paupertate Christi & Apostolorum diversa sentientes. De DIONYSIO GALVON Lusitano, Bracarenfis Ecclesiæ archidiacono. De GIRALDO quodam Rei veterinariæ atque accipitariæ scriptore. De MENDO VASQUEZ DE BRITTEIROS Lusitano, Cisterciensi monacho, ejusque historia. De RAYMUNDO MONTANER egregio milite, & bistoriarum ævi sui auctore: & EXIMINO PETRI SALA-NOVA, Justitiæ (ut vocant) Aragoniæ regni, atque ejus Observantiarum doctissimo opere: GEORGIO item JAFER Aragoniæ Vice-cancellario, fororum glossatore. De GOFREDO DE EURE Tarraconensi canonico: deque RAYMUNDO ALBERTI Mercenariorum præfecto generali, SANCIO DE ULL Carmelita, Episcopo Albarracensi, & DIDACO ÆGIDIO, ejusdem instituti. De GUILIELMO DE RUBIONE Minorum ordinis. JOANNEM DE ARAGONIA, Jacobi II. filium, Toletanumque Archiepiscopum conciones scripsisse. ALVARI PELAGII Franciscani munera, & erga Ecclesiam merita: ejus De planctu Ecclesiæ opus celeberrimum laudatur, aliæque. De ALPHONSI BURGENSIS ex Hebræo Christiani libro Bellosum Domini, Hebræico & Hispano. D. Julius Bariboloccus Cisterciensis Magnæ bibliothecæ Rabbinicæ auctor, laudatur. De JACOBO DE MONTE-JUDAICO, sive DE MONT-JUI, Usaticorum, uti appellant, Barcinonensium glossatore, & ANONYMO Aragoniæ chronographo. Forsan is est PETRUS MARSILIUS monachus Pinnatensis. JOANNEM VALLIS-OLETANUM ex Hebræo conversum, De concordia legum scripsisse, cujus operis singularia quædam ex Fortalio fidei annotantur.

187. D. GUNDISALVUS DE HINOJOSA, cujus parentes Joannem Diazium de Hinojosa & Majorem Alvari laudat in *Genealogico suo opere* D. Petrus Comes Barcelensis Portugalliæ Infans, circa annum MCCCXIII. creatus Burgenfis Episcopus, gavissus fuisse dicitur eo munere usque ad MCCCXIX. quo in fede sua diem obiit. Fertur is elucubrâsse *Compendium seu Abbreviationem* (ita forsan appellavit) *historiarum Regum omnium Christianorum*, ad suum quo vixit tempus: quam Hieronymus Surita no-

notum habuit, siquidem in prologo ad *emendationes & animadversiones à se factas ad historiam Regum Castellæ Petri Henrici, & Joannis à Petro Lupi de Ayala conscriptam*, hujus Breviarii meminit.

188. ANTONIUS ANDREAS, ex prouinciæ Aragoniæ Franciscanorum, qui inter Joannis Duns Scoti auditores cum Joanne Balfolio, Francisco Maïronio, Alvaro Pelagio nostro, Gualtero Burleo, Guilielmo Ochamo, Joanne de Janduno, scriptoribus his omnibus, aliisque, vulgò enumeratur, *Fidelissimum sui magistri sectatorem, doctoremque* (ut nuncupare amavit hæc ætas ejus) *dulcissimum, Wadingus in Annalibus hujusce ordinis vocat* b, eidem sequentia in *Dè scriptoribus* adscribens opera:

189. I. *Commentarios in artem veterem Aristotelis, scilicet in Isagogen Porphyrii, prædicamenta, & postprædicamenta Aristotelis*. Incipit: *Gyrum cæli circūvi sola*. Prodiit in folio, extatque in Barberina bibliotheca.

190. II. *In libros sex principiorum Gilberti Porretani*. Incipit: *Sumens reliquias dedit eis*. Gilbertus Porretanus hic Pictaviensis Episcopus sub Eugenio III. Papa, & Friderico I. Imperatore. De quo multis agit Otto Frisingensis lib. 1. *De gestis Friderici* cap. 46. & sequentibus, alia inter theologica, librum hunc sex principiorum, sive supplementum *Categoriarum Aristotelis*, scripsit.

191. III. *In libros Peri-hermenias Aristotelis*. Incipit: *Tu ergo Baltassar interpretationes narra*.

192. IV. *In librum divisionum Boëthii*. Incipit: *Qui divisit mare rubrum in divisiones*. Omnes hi Venetiis simul uno volumine anno MCDLXXX. ex officina Octaviani Scoti, anno MDIX. ex Simonis de Lucre: anno tandem MDXVII. è Luca Antonii Juntæ, in folio semper, prodierunt.

193. V. *In octo libros physicorum*.

194. VI. *In XII. libros metaphysicæ*. Incipit & hic commentarius: *Cæli gyrum circūvi sola*, qui ab nonnullis existimatur non hujus, sed Joannis Scoti præceptoris esse. Laudat tamen Lucas Wadingus anonymi Franciscani vetustioris mss. commentarios ad istud opus, quod quidem auctor Antonio Andree adscribit. Editum quidem fuit primum Venetiis ab Octaviano Scoto anno MDXIII. in folio, & anno sequenti bis ibidem à Georgio Arrivabeno, correctum quidem operâ Fratris Angeli Lucidi Firmani, & à Gregorio de Gregoriis; correctum quoque industriâ Fr. Francisci de Valentia provinciæ Genuensis, quam utramque editionem habere se ajebat Wadingus.

195. VII. *In quatuor libros Sententiarum*. Incipit: *Circa prologum primi Sententiarum*. Opus quidem valdè doctum (Wadingus ait) quod cum diu latuisset, Fr. Constantius Cardinalis Sarnanus Minorita, è tenebris erutum atque expolitum, & locupletibus indicibus, atque ad marginem annotationibus illustratum, emisit Venetiis apud Damianum Zenarium anno MDLXXII. quod & prodiit iterum MDLXXXVIII. Cardinalis jam dictus

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

Sarnanus ita de Antonii nostri, & horum commentariorum doctrina, censet. *Denique ut hujus libri commoda uno verbo* (inquit) *absolvam, tanta claritatis & facilitatis laude* (quod præcipuè mireris in subtili doctrina) *omnia pertractavit, ut dubio procul clarissimam faciem Scoti præ subtilitate obscurissimis scriptis adhibuerit, ut horum librorum adminiculo nemo jam possit dubitare, quin nullo negotio difficillimum doctorem facillimum habet*. Hæc Sarnanus.

196. Floruit circa annum MCCCXX. cum Scotus magister MCCCVIII. è vita migraverit. Laudant Possavinus, Miræus, Bellarminus, Labbeus, Vincentius Blascus in *Historia Aragon.* c qui monet ignorari nunc, cuiusnam urbis, cuiusve religiosæ domus alumnus fuerit.

197. In ordine Deiparæ Virginis, de Mercede dicto, eorum, qui captivos ex instituto à Mauris redimunt, floruit sanctitate vitæ ac literarum merito HIERONYMUS MICHAEL CARMELLUS, quem ex solo cognomine, ut in more gentis est, FR. CARMELL, vulgò audiebat, in Aragonia natus. Scripsit is in *Canticum Cantorum commentaria*, quibus cum incumberet, & in eo capitis quarti versiculo, quo totam pulchram & absque macula sponfam suam sacer sponsus celebrat, versaretur; sanctissimam Deiparam, cui tribuebat eas laudes, vivus & videns coram adorâsse dicitur. Quod sibi indigno servo exhibitum tanti pretii beneficium posteris testatum volens; ad oram ipsius commentarii propria manu adnotavit: quod etiam num legitur, verè pulchra est nimis, nam & ego met hisce vidi oculis. Auctores rei habeo Philippum Guimeranum in *Historia vernacula domus Podii Valentini regni*, Alphonsum Ramonem in *Hist. ordinis Mercenariorum*. Extare verò his versibus exscriptum Barcinone Carmelli sepulchrum refert oculatus testis Petrus à S. Cæcilio in libro ms. *De scriptoribus sui ordinis Mercenariorum*.

Hic dormit Carmell Hieronymus Michael ille, Virgineisque precibus expectat resurgere felix. Claruisse refertur circa ann. MCCCXXII.

198. Hujus temporis scriptoribus annumerari debet FR. AUFREDUS GONTERUS, vulgò ut credimus, GONTER, Catalanus, ordinis Minorum, & Barcinone lector. Ita enim appellatur in opusculo seu scripto quodam, quod ejus notatur nomine, inter alia diversorum ejusdem familiæ tam literis quam dignitate spectatissimorum hominum, qui in controversia sub Joanne XXII. Papa circa annum MCCCXXII. fuscitata *De paupertate Christi & Apostolorum*, sententiam suam in literas retulerunt. Quæ quidem in codice Vaticanæ bibliothecæ num. 3740. signato, nescio cujus operâ collecta, leguntur. Cujus codicis specimen è summario quod præponitur dare hic non inutile existimamus. *Hi sunt* (ait) *qui scripserunt in questione de bonis & usu Christi & Apostolorum secundum ordinationem libri. Prima Pars Dom. Vitalis Cardinalis Albanensis 1. questio proposita, & idem addit secundo: Ego frater Vitalis &c. Idem addit tertio. Sed adhuc.* Hic est Vitalis, seu Joannes

annes Vitalis à Furno creatus Cardinalis à Clemente V. anno MCCCXII. qui obiit MCCCXXVI. de quo videnda historia ultimo edita Pontificum & Cardinalium d, falso contributus à non nemine e Hispanis scriptoribus, ut suo loco notabimus.

199. Sequitur in Vaticano codice: Dom. *Bertrandus de Torre Cardinalis. Queritur, utrum sit hereticum*, &c. Creatus hic à Joanne XXII. Cardinalis anno MCCCXX. qui post decem annos vitæ decessit, ut habetur in eadem *Historia Pontificia* e, ubi & inter alia ejus opera tractatus hic *De paupertate Christi & Apostolorum* laudatur. *Dominus Arnaldus Rojardi Archiepiscopus Salernitanus: Utrum asserere* &c. Ferdinandus Ughellus vocat g Arnaldum Rajardum, sive Romajardum, creatum præfulem hujus Ecclesiæ ann. MCCCXXI. Sequitur noster Hispanus: *Frater Aufredus lector Barcinonensis: Salvator noster* &c. Deinde alii. *Fr. Monaldus Archiepiscopus Beneventanus: Ego frater Monaldus. Predicti omnes ordinis Minorum ad eandem conclusionem intendunt; videlicet, quod Christus & Apostoli nihil habuerunt in proprio vel communi. Secunda pars. Deinde sequitur in libro quædam brevis resumptio dominorum Vitalis & Bertrandi Cardinalium prædictorum, necnon Archiepiscopi Salernitani, Capbensis, Ulixbonensis, Paciensis, & Rigenis Episcoporum, ac Magistri Fratrum Minorum. Qui tamen dictam resumptionem ordinaverunt, non reperitur in rubrica. Tertia pars. Illi qui contrariam conclusionem intendunt, sunt qui sequuntur. Succeditque catalogus Cardinalium XIV. Prælatorum XXII. in quorum numero est *Fernandus Episcopus Portugalesis*, & Magistrorum variorum ordinum v. & tandem *Determinatio Parisiensis data per dominum Cardinalem Viennensem. Queritur utrum Christus &c.* Hic necessario est *Simon de Archiac Cardinalis*, tit. S. Priscæ, creatus Viennensis Archiepiscopus anno MCCCXIX. ut constat ex *Gallicæ Christiane* auctoribus h.*

200. Quod attinet ad Aufredum nostrum sic legitur loco suo: *Dicta Fr. Aufredi Gonteri lectoris Barcinone ad informationem Minorum contra sequaces Magistri Guilielmi de Sancto amore*. quæ quidem extenduntur per 23. chartæ folia. De hac re magnaque controversia, cui initium olim dederat prædictus Guilielmus contra mendicantes omnes, posterique Minorum aliqui, quos Fratricellorum nomine vocavit Romana censura, cum Michaële Cefenate Generali eorum Ministro, eadem ferè viâ contra religiones alias obstinatè propugnauerunt, sentientes Christum Dominum atque ejus Apostolos nullum dominium, neque quantum ad mobilia, neque quantum ad immobilia, neque in communi, neque in particulari, habuisse, Nicolai III. Papæ auctoritate i se tuentes, cum verus sensus Nicolai fuerit à Joanne declaratus k, eundem Dominum nostrum & Apostolos quantum ad immobilia, tam in communi, quam singulares, nullo, quantum autem ad mobilia proprio dominio fuisse usos; agit, inquam, multis continuator Baronii doctissi-

mus, gesta hujus temporis in *Annalibus* memorans l. Qui adjungit, Minores illos supra memoratos, qui contra senserant, declarationi sedis Apostolicæ ex animo acquievisse m. Meminit certè hujus codicis Raynaldus, quem nos in Vaticana vidimus, indeque supra posita desumpsimus.

201. DIONYSIUS GALVAON Lusitanus, Bracarenfis Ecclesiæ archidiaconus, jussu Dionysii Portugalliæ Regis, qui XXV. anno hujus sæculi ad superos abiit, partem aliquam Gastonis Fuxii operum in vernaculam hujus regni vertisse linguam dicitur, Georgio Cardoso si credimus, in schedis ad *Bibliothecam Lusitanam*, quas nos vidimus, testimonium ferenti. Gastonis tamen Fuxii unicum laudatum opus novimus *De canibus & accipitribus*, Gallicum, ut par est credere.

202. Eiusdem Regis præcepto obsequutus GIRALDUS quidam, scripsit librum *De albeiteria y volateris*, hoc est, veterinariæ artis & accipitrariæ, quam vidit ms. in folio idem Georgius Cardoso, inque schedis laudatis annotatum reliquit.

203. Ad idem Dionysii Regis tempus Lusitani referunt MENDI VASQUEZ DE BRITTEIROS Cisterciensis monachi memoriam; eique historica quædam Latine exarata fragmenta adjudicant, si Georgius Cardoso in iisdem schedis non fallit.

204. RAYMUNDUS MONTANER n, Peraladæ in Catalonia ex Joanne parente natus, strenuus fuit superioris sine sæculi atque hujus initio miles, ac belli dux, & in emerita senectute accuratus historiarum scriptor. Undecim annorum puer se se militiæ addixit, ab ea ætate Petri Magni, atque ejus filiorum Alphonfi III. & Jacobi II. Aragoniæ, Fridericique, amborum fratris, Siciliæ, Regum castra sequutus; nunquam non in bellorum congressibus, quotquot auspiciis ductive horum facta sunt, ducibus suis probata operâ. Interfuit (quod ipsimet referenti credimus) triginta duobus terræ marique committis præliis. Sæpe captus, carceribus inclusus, multisque ærumnis maceratus fuit. In expeditione illa præcipuæ celebritatis Aragonensium & Catalanorum, qui sub Friderico Siciliæ Rege olim meruerant, quietisque impatientes & gloriæ cupidi, pacato jam Siculo bello, in orientem Græcorum Imperatori Andronico Palæologo egrè sese adversus Turcarum vim tuenti opem & auxilium præstituri, classe vesti sunt, diuque ibi etiam cum ingratu amicis gesto bello victoriam ferè semper pauci ab innumeris reportarunt, Raymundus magna pars fuit o. Gallipolim Thraciæ urbem an. MCCCVIII. ab impressione Genuesium, dum in oriente adhuc versaretur p; Meningem Africæ insulam (*los Gerres*, aut *Gelres*, vulgò) à Maurorum exercitu Friderici Regis Siciliæ auspiciis anno MCCCXIII. præfectus servavit.

205. In Hispaniam reversus, Valentia, unde uxorem duxerat, civis mansit; sexagintaque jam annis natus rerum tempore suo ab Aragoniæ gestarum Regibus, & ab eorum subditis historiam anno sæculi XXV. aliis XXXV. scri-

l Raynaldus
tomo 17. ad
an. MCCCXII.
num. 51. &
seqq. & ann.
MCCCXIII.
num. 38. & se-
quentibus.
m Anno
MCCCXIII.
num. 62.

n Raphael
Cervera n
ta marginali
ad Hist. Bernar-
di Desjols lib.
3. fol. 189. &
198.

o Surita lib.
6. *Annal. Ara-
goniæ* c. 7. Mon-
cada Expedi-
cion de Catala-
nes y Arago-
neses cap. 48.
p Surita d.
lib. 6. cap. 11.

scribere aggressus fuit, quod & summa fide *αὐτόπτης*, hoc est, à se visorum enarrator, fecit, vernaculâ gentis linguâ, qua sic titulus concipitur: *Chronica, ò descriptio dels fets & bazanyes del inclit Rey D. Jaume primer, Rey de Aragò, de Mallorques, e de Valencia, e de molts de sos descendents*. quæ edita fuit Valentia typis viduæ Joannis Mey MDLVIII. in folio, indeque Barcinone MDLXII. in folio. Hanc nescio quis in sermonem Hispanum conversam Barcinone etiam prodire fecit anno MDXCV. in folio. Ms. fuit in bibliotheca Comitum Ducis de Olivares. Nescio autem deferenda ne sit fides asserenti non nemini ac pro se laudanti monasterii librum *de los linages de Cataluña*, cum vix illius temporis, quo vixit Montanerius, hocce studium videatur. Meminit sæpe hujus viri cum laude Hieronymus Surita lib. 6. *Annal. Aragoniæ* cap. 6. 13. & 19. & lib. 7. cap. 1. Gaspar Escolanus in *Historia Valentina* lib. 7. cap. 3. D. Franciscus de Moncada Osonæ Comes in libro *Expedicion de Catalanes y Aragoneses contra Turcos y Griegos*, passim.

206. Iisdem Aragoniæ Regibus Jacobo I. Alphonso III. & Jacobo II. æqualis, & lumen (Hieronymi Blancæ verbis q) & ornamentum Aragonensium fuit reipublicæ, EXIMINUS PETRI SALA-NOVA anno retroacti sæculi quarto supra nonagesimum ob insignem patrii Juris, totiusque antiquitatis peritiam, animi virtutem, dotisque innocentia, integritatis, serietàque benignitatis, quæ hominem gerendæ reipublicæ in primis idoneum constituunt, ad munus istius regni maximum, *Justitiæ Aragonum* quod audit, exaltatus. Quod quidem summa omnium ordinum laude in summa principis sui Jacobi II. gratia & existimatione diu gessit. Nulla enim successoris mentio ante ann. MCCCXXV. reperitur monumentis signata, quæ quidem ante oculos habuit Hieronymus jam laudatus Blancas, vir diligentissimus atque doctissimus, ab altero Hieronymo Surita nempe aliquantulum in assignando hujus Sala-novæ magistratus tempore discedens; videndus ipse omnino r, totus in summi atque omnium monumentorum genere sacratæ memoriæ viri laudes effusus.

207. *Ab eo autem* (ait de lucubrationibus Eximini loquens) quod ille tum diuturna observatione notasset, tum notata ab aliis, quæ diffusæ & dissipata erant, coëgisset, in genera, Observantia Sala-novæ dicta sunt, cujusmodi (ait) satis multa exempla protulimus, dum locum illum de antiqua Ricorum-hominum dignitate tractavimus s, iidemque responsa, ex his que exstant, nonnulla, Jacobo Regi II. de publico jure sciscitanti data. Iterum ipse, neque minus dignè, de eximio justitiæ apice alibi tractans, magnus ille, clarus & præstant Eximinus Petri Sala-novæ, Joannis Zapate successor, nomine ac memoriâ dignissimus vir. Qui, ut Marcus ille Varro Romanæ antiquitatis, sic ipse nostræ diligentissimus investigator fuit; earumque rerum scientiam, que apud nos solo usu constabant, à majoribus acceptam, auctamque per se se pluribus, quàm antea, ac illustrioribus literis explicavit. Eas autem, quod ab ipso collectæ fuerint, Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

Sala-novæ observantias appellamus. Hæc ille.

208. Manu quidem exaratas oportet eas per manus curiosorum currere, aut in archivis asservari, quarum editionis non ullam reperimus mentionem habitam. De genere autem scriptiois nec idem dissimulat t, accurata esse omnia, & quamvis exilia & sine apparatu, ordinem tamen habere ac firmitatem. *Leges* idem noster regni veteres, quæ vernaculo gentis sermone dictatæ fuerant, Latino reddidit, è Regis regni que consensione, uti idem Blancas refert u. Meminit quoque Sala-novæ, Surita lib. 5. *Annal. Aragoniæ* cap. 8. & lib. 6. cap. 31.

209. Hujusmet Regis Jacobi II. Aragoniæ Vice-cancellarius fuit GEORGIUS JAFER, quem in regno Valentia natum Gaspar Escolanus monuit x, quemque hoc munere functum fuisse ex privilegio quodam ejusdem Regis constat, uti docet Franciscus Hieronymus Leonius decisione quarta libri primii suarum *Aragoniæ regni decisionum*. *Glossas* hic scripsisse dicitur ad *Foros sive leges Valentini sui regni*.

210. Circa hæc tempora vixit GOFREDUS (vulgò JOFRE) DE BIURE, doctor Juris opinatissimus, canonicus & archidiaconus. S. Fruosof sedis Tarraconensis, qui ad constitutiones hujus Ecclesiæ commentaria edidit, Joanni Archiepiscopo, idemque Patriarchæ Alexandrino, idibus Junii anno MCCCXXXVIII. quod ex operis initio constat, nuncupata. Existit olim in bibliotheca Antonii Augustini ejusdem Ecclesiæ antistitis clarissimi manu exaratum opus cum hac inscriptione: *Scholia & glossæ in constitutiones aliquot provinciales ad Joannem Episcopum*. Refertur quoque ad easdem constitutiones PETRUS ejusdem cognominis DE BIURE nonnihil lucubrationum dedisse, nisi error sit in nomine.

211. RAYMUNDUS ALBERTUS (vulgò ALBERT) Barcinonensis, clarus natalibus, Alberti Romeu Catalani Artaldæque à Puejo Aragonensis filius, præfectus generalis sacræ ac religiosæ familiæ S. Mariæ de Mercede, à S. Petro Nolasco fundatore octavus; attamen primus eorum, qui regularem & sæcularem hujus instituti familiam simul habuerit, Jacobo eidem Regi II. eloquentia, pietatis, prudentia insignium, nomine commendatissimus.

212. Cum theologiæ is, atque Ecclesiasticorum canonum solidè esset peritus, zeloque perfectionis æstualet totus; ordinavit fodalibus suis Breviarium, Missale, ac Cereemoniale libros; item constitutiones, quæ quidem in generalibus anni MCCCXXVII. comitiis Barcinonensibus promulgatæ etiam nunc observantur. *Acclamations* etiam catholicas pro Ecclesiasticis honoribus, sive admonitionem pro immunitate bonorum Ecclesiasticorum. Laudantur & alii ejus tractatus, *De resignatione propriæ voluntatis*; nec non *De obedientia*, aliisque ita nuncupatus: *Horæ recreationis*, tandemque *Monitiones ad orationem*. Quæ ultima vernaculo sermone ab eo conscripta suspicamus.

d Tomo 2.
in 3. creatione
Clem. V. col.
385.
e Petro de
Alva in *Mi-
ria Conceptio-
nis*.

f Eodem to-
mo 2. col. 415.
in 3. creatione
Joannis XXII.

g *Italia sa-
era* tomo 7.
col. 614.

h Tomo 1.
pag. 807.

i In cap.
Exit 3. De V 5
in 6.

k Extrav.
Joannis XXII.
De V. S. cap. 3.
& sequentibus

t Pag. 802.

u Idem
Blancas pag.
735.

x Lib. 5.
*Hist. regni Va-
lenc.* cap. ulti-
mo §. 20.

q In Arag.
rer. comm. in-
fiã iterum lau-
dandis.

r In lauda-
tis *Commenta-
riis ver. Aragon.*
sub tit. *Justitiæ*
Aragonum §.
29. que in Hi-
sp. illustratæ
corpore est to-
mi 3. pag. 802.

s Pag. seilicet
729. ejus-
dem corporis.

213. Paullò ante mortem creatus dicitur à Joanne XXII. Papa S.R.E. Cardinalis, mirisque virtutibus totà vità floruisse. Deceffit Valentia anno MCCCLXXX. jacetque in Podii Valentina Mercenariorum domo, ejusque exuvie magna cum veneratione, utpote hominis sanctitate conspicui, asservantur: de quo latè agunt hujusce ordinis historici, Franciscus Zumel, Bernardus de Vargas in *Historia ordinis Mercenariorum*, in qua & Alphonsus Ramon, & Marcus Salmeron, atque Philippus Guimera, in *Historia laudatæ domus Podiensis Valentine*, Alphonfus Ciacinius *De vitis Pontificum* in 6. creatione Joannis XXII.

214. SANCIVS DE ULL, sive DE UL, ab Aragoniæ oppido hujus nominis desumpto forsitan nomine; cujus incolæ cum aliis in novum castrum *el Real* dictum in confinio Navarræ regni versus Sanguetam auspiciis & jussu Jacobi II. Regis edificatum an. MCCCL. commigravere, quod Hieronymus refert *Surita* lib. 5. *Annal. Aragon.* cap. 49. unde Sancivus de Ul in oppido *el Real* natus fuisse preposterè & inadvertenter Carmelitanis excidit scriptoribus, excepto, qui rem vidit, de quo ea monuit *Speculi Carmelitici* novum scriptorem Belgam, qui parte 5. lib. 3. de hoc agit, amico nostro P. M. Fr. Ludovico Petri à Castro cenobii S. Mariæ Transpontinæ studiorum præfecto, doctrina, eruditione, ac pietate nulli non in urbe commendatissimo.

215. Carmelitarum hic professus religiosum ordinem in curia Avenionensi, quæ vulgò tum Romana audiebat, sub Joan. XXII. Pœnitentiarii munus exercuit: aliis eidem Papæ à confessionibus fuisse dicitur. Albaracinensis autem factus in Aragonia Episcopus Martio mense MCCCLXIX. vigilanter ei præfuit muneri, ejusque jura adversus Valentinum Archiepiscopum defendit, ob causam, de qua latè agit Hieronymus *Surita* lib. 6. cap. 76. Segobricensi mox Ecclesiæ datus antistes fuit. Mortuus tandem an. MCCCLVI. Avenione. Tribuuntur huic

216. *Canones pro animarum regimine & pastorum spiritualium cura*, libris duobus, qui, ut fama est, in Albarracinenfis Ecclesiæ archivo custodiuntur. Meminit Joannes Trithemius libro *De vitis illustribus Carmelitis*, & Carmelitani historici, Romanus in *Elucidario hujus ordinis*, Lezana in *Annalibus* ejusdem. Jacet in sacello undecim millium virginum Ecclesiæ Cathedralis Segobricensis, quod ipse vivus ædificaverat, sed nostris diebus ab alio antistite ejusdem Ecclesiæ & ordinis Anastasio Vives in honorem decessoris sui insigniter ornato.

217. Ejusdem Carmelitarum ordinis Lusitanæ provinciæ præfectus, MCCCLXXXV. creatus fuit DIDACVS ÆGIVS (vulgò GIL) qui domus Ulyssipponensis jam Prior fuerat. Qui quidem scripsisse dicitur librum *De fundatione & monumentis* ejusdem ordinis, Lusitanæ, ut credimus: cujus rei adducere testem possumus Rev. P. Fr. Emmanuelem à Resurrección Lusitanum ex Reformatis S. Augustini, rerum Lusitanarum curiosissimum.

218. GUILIELMVS DE RUBIONE, civibus ejus de RUBIO, ex oppido *Villa-franca* regni Aragoniæ ac territorii sacri Cæsar-augustani, ordinis Minorum, circa hæc tempora celebrabatur scriptis *In quatuor libros Sententiarum commentarius*, quos duobus voluminibus edidit Parisiis Jodocus Ascensius anno MDXVII. & MDXVIII. in folio. Meminere Wadingus in *Scriptoribus ordinis Minorum*, Vincentius Blasus in *Historia Aragoniæ* tomo 1. lib. 5. cap. 40. Gonzaga *De origine & progressu* ejusdem ordinis in provincia Aragoniæ, Verderius in *Supplemento bibliothecæ Gesnerianæ*.

219. JOANNIS DE ARAGONIA, Jacobi Regis Aragoniæ II. tertio geniti ex Blanca Regina, *liber concionum Evangelicarum* custoditur manu exaratus in Valentina Ecclesia, qui eò advectus fuisse ex bibliotheca Neapolitana Alphonsi V. Regis magni hujusce regni expugnatoris refertur. Abbas hic fuit Montis-Aragonis, electus inde in Toletanum antistitem circa annum MCCCLXXX. Huic fedi usque ad MCCCLXXXVII. præfuit. Hinc translatus ad Ecclesiam Tarraconensem, quam tenuit, Alexandrino Patriarchatu per idem tempus à Papa ornatus. Obiit in oppido *Povo* dicto diocesis Cæsar-augustanæ XVIII. Augusti MCCCLXXXIV. Vide sis *Suritam* in *Annalibus regni Aragoniæ* v. Quod autem de concionum libro diximus in *Historia Toletanæ Ecclesiæ* parte 3. cap. 35. §. 1. Didacus de Castejon & Fonseca Turiasonenfis Episcopus refert.

220. Splendidissima quidem fax dissipanda horum temporum caligini, quæ excæcatus omnis ferè status hominum vitia palam virtutum loco amplectebatur, doctrina fuit ALVARI PELAGII. Lusitanus, alius Gallæcus, hic, (unde domo, ignoratur) vernaculè *Alvarus Patz* à civibus suis appellatus, (Wadingo tamen, ex quibusdam monumentis Pontificiis dispensantibus circa quendam defectum natalium, *Alvarus Pajo*, seu, *de Sampajo*, est) ad ordinem sodalium Minorum, & provinciam S. Francisci admissus fuit Assisi à Gundisalvo de Valle-bona, sive, *de Valdeca*, Hispano, Ministro ejusdem Generali, anno MCCCLIV. quo exquisita quadam laude donato id ipse, quod dicimus, refert a.

221. Prius Bononiæ sub optimis præceptoribus, inque his Archidiacono (uti vulgò audit) Jus canonicum pericè didicerat, cui, nescio ubi, theologica studia primum adjunxit, atque in eodem gymnasio pileum doctoralem susceperat, cujus rei ipse meminit, dum doctorum Bononiensium, & aliorum malas eò dignitatis perveniendi artes acriter infectatur, & in principio magni operis *De planctu Ecclesiæ* jam laudandi. Eo tempore quo Franciscanis jam addictus vivebat, Joan. Scotum Parisiis audire potuit, cujus discipulum vulgaris tum fama prædicat. Certè horum numero Lucas Wadingus, dum Scoti discipulos famâ clariore laudat, (renitente quamvis Mattheo Ferchio Scoti propugnatore) constanter, ac ne famæ derogare videatur, accenset. Neque enim nisi post quatuor annos Scotus diem suum Parisiis obiit.

222. Man-

222. Mansit is fortè in Gallia usque dum Michaëlis Cæsenatis, Ministri ordinis Generalis, adversus Joannem XXII. Papam superbiæ cristas erigentis, exauctoratio Parisiis anno MCCCLXXXIX. in comitiis generalibus suscepta fuit; cujus temporis est quedam ad Alvarum hujus Pontificis epistola, quæ eum, licet aliàs è sinistra relatione sibi suspectum, de improbo Cæsenatis schismate laudat, & in posterum admonet in defendenda Ecclesiæ auctoritate constanter & laudabiliter perseverare. Nec dubito quin ea occasione ad curiam vocatus, jubente Pontifice, navandæ huic in scriptis operæ sese accinxerit. Fatetur enim *De planctu Ecclesiæ* opus ceptum à se Avenione sequenti anno MCCCLXXX. qui fuit Joannis decimus quartus, ut postea dicemus.

223. Biennio exacto Coronensis in Achaia Episcopatus titulum obtinuit. Interea quæ in curia manens Pœnitentiarius Papæ fuit: quod munus, officialis, in pœnitentiario officio indigni vocabulo, designat ipse toties nominatum librum absolvens. Cardinalem S.R.E. creatum fuisse percubuit fama, cui credere quidam ex Franciscanis, atque item Ludovicus Gomezus in præmio ad *regulas Cancellariæ Apostolicæ*, ubi antiquissimum Cardinalem eumpse appellat; sed falsa ea, nullique hujus temporis monumento innotens. Plane Sylvensem, id quod in comperto est, Ecclesiam Portugalliæ seu Algarbiorum regni adeptus, in patriam remeavit. Nec tamen fato ibi functus est. Nam in templo S. Clare monialium Franciscanarum Hispali, quò delatus nonnullus, ut credere par est, officii causâ fuerit, sepulturam, quæ vel hodie existat, sortitus fuit; egregiorum operum auctor, quæ jam ostendimus, & in primis laudatissimam illius.

224. I. *De planctu Ecclesiæ* ad Petrum Gomezium S.R.E. Cardinalem titulo S. Praxedis: quem editiones in Gomezium Hispanum totius ordinis Ministrum Generalem absurdissimo errore transformaverunt, cum ex contextu ipso, & operis principio, id quod dicimus constet. Qui quidem fuit D. Petrus Gomez Barroso Toletanus à Joanne XXII. Cardinalis ex Episcopo Carthaginensi anno hujus sæculi XXVII. creatus. Libros duos opus continet. Primo de statu, secundo de planctu Ecclesiæ agitur, & quidem acerrimè atque doctissimè, ore verè Apostolico, in publicum veluti prodire jussis, ac severissimè correptis, omnium statuum vitiis; ita ut mirum videri debeat, auctori eò usque procedere licuisse in curia Pontificis, & coram collegio Cardinalium scribenti de Paparum & Cardinalium defectibus lib. 2. cap. 16. id quod vix hodierna verecundia pateret permittere. Quapropter derogare Alvarum externæ Ecclesiæ amplitudini in hoc ejus *Planctu*, ut extolleret Minorum paupertatem, quodammodo voluisse, Odericus censet Raynaldus.

225. Editionem vetustam & obsoletam (Ulmensem intelligo anni MCDLXXIV. cujus ex Gesnero Possévinus meminit, aut

forsan Lugdunensem anni MDXVII.) renovavit Nicolaus Tintus quidam, physicum sese appellans, apud Sansovinos typographos Venetiis anno MDLX. præfixâ nuncupatoriâ ad Aloisium de Toletto Petri Neapolitani quondam Pro-regis filium. Cujus quidem Tinti optimo judicio, *vir summus* (Alvarus) & ad expellendas errorum tenebras, restituendamque veritatis lucem natus, qui in hoc opere quæcumque homines piè ac sincerè de Christiana religione sentientes diligenter querere consueverunt, omnia ita subtiliter, eruditè, diserteque persequutus est, ut quantum heroibus illis, quorum virtus exitiosa monstra, id est vitia, extinguebat, antiquitas debuit, tantum nos hujus ingenio, industrie, pietati debere videamur. Idem lectorem præmonens, utilissimum esse arbitrat opus, non solum ad constituendum Christianam Rempublicam, ab hæreticis labefactam propè ac convulsam; verum ad suppeditandam rationem veluti quandam doctoribus, quæ in viam rectam ceteros mortales possint deducere, concionatoribus verò ad verum ac sententiarum sylvam comparandam, omnibus denique ad vitam piè sanctèque degendam. Statimque Sanctum Antoninum Archiepiscopum Florentinum ait tanti hoc fecisse, ut de manibus eum nunquam dimitteret, cujus etiam aliquando summa cum auctoris laude meminit.

226. In eo tamen Tintus, ne cum eo alii decipiantur, evitandus est, quòd significare videtur scripsisse Alvarum post Concilium Constantiense, tot annis ab ejus morte celebratum. Cæpit quidem hocce opus noster Avenione, Joannis Pontificis, quem *de Cadurco* (hodie *Cabors*: inde enim erat in Gallia oriundus) vocat, anno XIV. quo tempore schisma Petri de Corbario, qui Nicolaum V. sese vocari Ludovici Bavari auspiciis faciebat, maximè vignet; quem Petrum describit ipse in dedicatione operis, quod absolvit anno MCCCLXXXII. ut ipse ait in fine libri secundi, notâ istâ adjunctâ, *manu propria una vice correxi & apostillavi anno Domini MCCCLXXXV. in Algarbia Portugalliæ, ubi sum præsul in villa Ramra. Secundo correxi & apostillavi in S. Jacobo de Compostella anno Domini MCCCLX. Villæ nomen, fortè Arabicum, degeneravit jam, ut credimus, in quodvis aliud, de quo illius provinciæ vernacula consulenda erit geographia.*

227. Magnum fecisset operæ pretium, si quis recoqueret utilissimi libri, rarè vernalis, editionem. Mss. codices servantur in Vaticana bibliotheca, & ducali Urbinate, quæ Vaticanæ jam adjuncta fuit. Vidimus nos Vaticanum codicem ms. 4280. in quo descriptus est Alvari commentarius hic, satis grandem, cum effigie Papæ sedentis in throno, & Cæsaris ab eo gladium è genibus accipientis inter quosdam religiosos sodales, Franciscanum, quo fortè significatur auctor, Carmelitanum, & Benedictinum, &c. Subjicitur scutum quoddam insignium quadripartitum, in cujus primo & quarto sinibus nigri duo leones super albis & rubris fasciis, in secundo autem ac tertio fasciarum rubra-

d Apud Wadingum tom. 3. ann. MCCCLXXXIX. num. 8. & 9.

e Wading. an. MCCCLXXXI. num. 7.

f Merianus Florentinus in *Fasciculo Chron. ordin. Minor.* lib. 4. cap. 3. 9. Gonzaga *De orig. ord. Minor.* eoque laudato Ant. Daza 4. par. *Hist. ejusd. ord.* lib. 1. cap. 12.

g Vide Victorell. in *Addit. ad Ciacionii Pontific. Vitar* in Joanne XXII.

z Marcus de Lisboa in *Chr. Franc. Hisp.* linguâ scriptis lib. 1. cap. 35.

a *De planctu Ecclesiæ* lib. 2. cap. 33.

b Ubi supra cap. 33.

c Tomo 3. *Annal. Minor.* ann. MCCCLXXXI. num. 64.

i In *Annalibus Ecclesiæ* tomo 15. ad ann. MCCCLXXXI. num. 30.

h Parte 3. *Hist. tit. 24. cap. 8. §. 2.*

rum & aurearum, in medio scutulū minus, tria lilia continens, depicta videntur. Præcedit opus hoc *Francisci de Toledo in theologia magistri archidiaconi de Ariglia* (de *Ecija* est, ut credimus, in Ecclesia Hispanensi) *divisio, ordinatio, continuatio, quæ & summa quædam per rubricas in libro Alvari*: & postremo reperiuntur per alphabetum ad reverendissimum Cardinalem Firmanum. Hic est celebris ille Dominicus Capranica. Exstat quoque Alvari hoc opus ms. inter libros Ducis Urbini, qui in eadem Vaticana asservantur num. 953. & 954. Scripsit etiam

228. II. *Collyrium fidei contra hæreses*. quod non dum in lucem prodit. Manu tamen exaratum conservant bibliothecæ Vaticana, scilicet codd. 1129. & 2324. Patavinaque S. Joannis in Viridario, teste Thomafino¹. Vidimus quoque nos aliud ejus operis exemplum, ex parte chartaceis, ex parte pergamenis foliis, antiquissimo caractere, ac fortè sub auctoris ipsius tempore descriptum. In fine operis ita habet: *Præfens opus compositum à Fratre Alvaro de ordine Minorum Episcop. Sylvensi, vocatur Collyrium: quod sicut collyrium est quædam unctio facta ad facies oculorum terendas & visum illuminandum; sic præfens liber utilis & necessarius est ad fidem illuminandam. Et istud Collyrium dividitur in sex partes principales, quarum prima pars continet sexaginta quinque hæreses seu errores, qui noviter polluerunt. Secunda De erroribus qui continentur in decretis, & primo de illis qui proponuntur xxiii. quæst. 3. cap. Quidam. III. De erroribus & hæresibus que alibi in decretis continentur, & continet xvii. errores. IV. De erroribus qui continentur in decretalibus, & continet xxx. errores.*

229. *Quinta continet in se xxvii. errores, qui ante & nunc noviter polluerunt. In his præcipue tractat & refutat errores Thomæ Scoti cujusdam, qui Olisippone docuit, & adprehensus, hæresisque postulat, in carcerem detrusus est. In quo adhuc eum, cum hæc scriberet, detineri ait, sequæ non semel cum eo de dogmatibus ejus disputasse. Sexta pars de erroribus Græcorum, & sunt xli. errores.* In fronte libri: *Rerum, sive hæresum in eo contentarum elenbus est alphabeticus, seu tabula compilata per Fr. Petrum Dominici, in sacra pagina professorem, ord. fratrum Eremitarum S. Augustini.* Liber incipit: *In nomine Domini Jesu Christi, in quo vivimus, movemur, & sumus, &c. Frater Alvarus professor Minorita, Sylvensis minister, natione Hispanus, doctorum doctor, in sacra theologia scholasticus, gratia vobis, pax, & misericordia à Dom. nostro Jesu Christo &c.*

230. III. *Apologiam pro Joanne XXII. Papa adversus Guillelmum Ockam.* Nominatissimus hic illorum temporum theologus doctor, Minorum ordinis, Scoti discipulus, Nominalium scholæ inventor, postea & princeps, inter alia *De potestate Papæ* ejusque auctoritate, atque Imperatoris, occasione schismatis propter Ludovicum Bavarium Imperatorem suscitati, ac *De utili dominio rerum Ecclesiasticarum* peculiare opus adversus Joannem Papam impudenti audacia

foràs dedit, quod *Compendium errorum Papæ Joannis XXII.* appellavit, quasi is in tribus constitutionibus (nempe *Ad conditorem canonum. Cum inter nonnullos. & Quia quorundam*, quæ sunt capita 3. 4. & 5. *De verborum significatione inter Extravagantes* (ut vocant) *Joannis XXII.* circa fratrum Minorum paupertatem, dominiumque, & usum rerum Ecclesiasticarum ab eo promulgatis contra veritates catholicas multipliciter errasset. Quod quidem *compendium* extat volum. 2. *Monarchie Rom. Imperii*, Goldasti.

231. Pontificum autem scriptum, seu Pontificis Apologia, ad hunc diem, ut credimus, in schedis latet. Sed laudat eam Trithemius, Marcus Ulyssipponensis, Wadingus, Ludovicus Jacobus à S. Carolo^m. Sed Wadingus adjunxit, non tantum contra Guillelmum Ockamum, sed & contra Marsilium Patavinum, apologeticum hoc scriptum opus, qui Marsilius cognomento Menandrinus, Patavii natus, schisma Ludovici & P. Corbariensis sequutus *Defensorem pacis* erroribus frequentibus, & execrandis plenum, sive assertorium imperialis auctoritatis super Ecclesiasticis rebus & personis commentarium iisdem temporibus publicavit.

232. IV. *Speculum Regum.* Incipit: *In nomine Domini Jesu Christi.* Trithemius, Marcus Ulyssipponensis, & Wadingus.

V. *In quatuor libros Sententiarum.* Iidem. VI. *Summam theologiae.* Quam editam Ulmæ eodem anno MCDLXXIV. quo *De planctu Ecclesiæ* libros, ait Wadingus.

233. In bibliotheca S. Joannis Regum Toletanæ urbis Franciscanorum cœnobii extat

VII. *Sermo* (diffusus, ut Wadingus loquitur) *Fr. Alvari Hispani decretorum doctoris Episcopi Coronensis, penitentiarum domini Papæ factus in die jovis cœnæ Domini in præsentia domini Papæ Joannis XXII.* In quo, ait, totum adhærere eum Joannis opinioni circa visionem animarum, hoc est, denegatam iis ante diem iudicii, quam tamen sententiam, veluti à privato doctore defensam, Joannes ipse in fine retractavit.

234. Anno hujus sæculi tricesimo sexto in vivis erat, adhuc natu grandævus, utpote qui exeunte superiori jam vigeat, cum literis, tum inter suos dignitate, ALPHONSUS BURGENSIS, aliàs DE VALLADOLID, ab alterutro horum natali loco sic appellatus, Hebræus olim secta, indeque Christianus, & Christianorum religionis propugnator. Etenim abjurato hic Judaïsimo, sese verè fidei affectam, non solum vitâ, sed scriptis adversus Judæorum errorem perfidiamque lubricationibus docuit, sacrista factus Vallis-oletanæ Ecclesiæ. Causam suæ conversionis ipse narrat cap. 27. operis postea laudandi, mirabilem illam scilicet apparitionem crucis in Judæorum palliis, ubiubi essent, per totum Castellæ regnum; dum in synagogas suas falsa spe suæ redemptionis à Prophetis suis falsissimis injectâ permoti simul omnes coissent: quod anno contigit sæculi superioris nonagesimo quinto, quo Sancio

^m In Bibl. Pontific. lib. 2. verbo Pelagius Alvarus.

ⁿ Fol. 222. cap. De signaculis crucis. ^o Dict. lib. 3. fol. 119. col. 2. fol. 131. col. 1. fol. 167. col. 2. fol. 193. col. 1. ^p Dict. lib. 3. fol. 191. col. 2.

^q Lib. 3. fol. 193. col. 2. edit. Lugdun. anni MDXXV.

Castellæ Regi Ferdinandus filius successit. 235. Ait idem se à suis consecratis uti medicum fuisse consultum super eorum curatione, quos credebant ex infirmitate aliqua vel cerebri debilitate visa ista passos; diuque ambiguum se ipsum in re fuisse; sed illuminante Deo tandem credidisse, non sine grandi miraculo hæc facta, quæ oculis ipsis vidit, & in quorum testimonii fidem cœlum terramque invocat. Verba ejus in Alphonfi Spinæ *Fortalitio fidei* lib. 3. n legi possunt. Idem auctor sæpius Alphonsum pro se adducit^o, præsertim ubi ex eo admonet^p Christianos, ut à Judæis medicis curari se nequaquam permittant, quia lex eorum præcipit occidere Christianos. Habitæ quoque ab eo cum Judæorum potioribus atque doctioribus Vallis-oleti, ubi curia tunc erat, disputationis meminit, quâ convicit eos negantes oratione quadam sese in publicis precibus Christianis omnibus omnipotentis Dei maledictionem imprecari solere, edictum afferens ejusdem Regis Alphonfi, quo iis ulteriore hujus orationis usum severè interdixit, datum in eodem municipio xxv. Februarii erâ MCCCLXXIV. qui annus est hujus sæculi sextus supra tricesimum. Verba ipsa Alphonfi editi apud eundem Spinam^q reperies.

236. Ad quem annum saltem extendimus Alphonfi Vallis-oletani vitam, cum eò res ejus gestas pertigisse tam grave comprobet antiquitatis monumentum. Alphonsum autem undecimus, Ferdinandi filius, Sancii nepos, Castellæ Rex, ab anno ejusdem sæculi duodecimo usque ad quinquagesimum imperio præfuit. Unde corrigenda est nota numeri, quem hujus emortuali anno Paulus assignavit Burgensis Episcopus, quem in *Scrutinio suo scripturarum* ait sexaginta ante se natum annis Alphonsum obiisse. Cum enim è sepulchro ejusdem Paulli ad S. Paulli Dominicanorum Burgensium constet demortuum eum anno MCDXXXV. ætatis suæ LXXXIII. quod quidem significat anno MCCCLII. fuisse eum in lucem editum; si ab hoc numero anni sexaginta deducerentur, anterioris sæculi nonagesimo secundo Alphonsum Vallis-oletanus obiisse dicendus esset, hoc est sub Sancio, ne dum sub Ferdinando & Alphonso Castellæ Regibus. Quæ omnia constabunt, si pro sexaginta in *Scrutinio* laudato *scripturarum* Paulli Burgensis, sex annorum notam substituamus. Quod utique significabit Alphonsum sex annis ante ortum Paulli, hoc est MCCCLVI. è vita migrasse. Hinc colligere datur, potuisse quidem eum Alphonfi Regis X. qui anno MCCLXXXIV. diem suum obiit, ævum ætate contingere, sub quo hunc floruisse, quamquam minus aptè, Didacus Rodriguez de Almela in *Valerio suo historiarum vernaculi* sermonis scripsit. Hujus Alphonfi opus, ex quo toties ab Spina in *Fortalitio* sui propugnatores vocatur,

237. *Bellorum Domini* titulo inscriptum fuit: Hebræicè quidem hoc scriptum ab auctore, postea tamen in Hispanum sermo-

nem ab eodem conversum. Quæ quidem interpretatio reperitur in membranæ antiquissimæ scripturæ apud Benedictinos Pincianos, uti refert Ambrosius Morales^r, cum hac inscriptione: *Este es libro de las batallas de Dios, que compuso Maestro Alphonso Converso, que solia haver nombre Rabbi Abner, quando era Judio. Y trasladado de Hebraico en lengua Castellana por mandado de la Infanta Doña Blanca, señora del monasterio de las Huelgas de Burgos.* Hoc est: *Hic est liber bellorum Dei, quem composuit magister Alphonsum Conversus, nomine olim, cum Judæus esset, Rabbi Abner. Translatusque hunc ex Hebræico in Hispanum jussu Infantæ domine Blance, abbatissæ monasterii de las Huelgas urbis Burgenfis.* Abbatissam pro domina interpretati sumus. Verè enim temporale dominium exercet non mediocri terrorii magni illius monasterii abbatissa.

238. Respondit in hoc opere argumentis R. Josephi Kimchi, quibus usus fuerat in libro suo ejusdem inscriptionis *Milchamot ha-seem, Bellorum Domini.* Exstat ms. Hebræicè Alphonfi opus in bibliotheca Vaticana, & in collegio Neophytorum Romano, teste mihi reverendissimo Patre D. Julio Bartholoccio Cisterciensi abbate, quem ego ob eruditi ac humanissimi ingenii dotes charum in paucis habeo, in opere suo, quod edere pergit, *De scriptis Hebræorum, sive Bibliotheca magna Rabbinnica* s. Qui & admonet meminisse hujus nostri Alphonfi, hujusque ejus operis, Rabbi Scem Tou Sciprutt, in libro suo *הנהגות עבן*, *Eben-Bochan* tract. 15.

239. Sub Aragoniæ Rege Jacobo II. aut forsan ultra, fama est vixisse JACOBUM DE MONTE-JUDAICO, quem vernaculè cognominatum DE MONT-JUI dicunt Catalani, qui mons seu collis est prope urbem Barcinonensem castello munitus ad ejusdem urbis defensionem. A qua hominis appellatione arguit Hieronymus Pujades, hujusce provincie & gentis chronographus^t, ab antiquo *Montis-Judeorum*, non autem *Montis-Jovis*, nomine, derivasse *Mont-jui* hodiernum.

240. Commentarium hic, sive *Glossam*, scripsit ad *Usaticos*, hoc est, consuetudines Barcinonensis urbis; quæ unâ cum aliis glossis Jacobi & Guillelmi à Valle-ficca, & Jacobi Calicii, prodierunt Barcinone è typographia Claudii Amorosi MDXLIV. in folio. In bibliotheca viri incomparabilis Antonii Augustini Archiepiscopi Tarraconensis, ut ex indice edito ejus constat, servantur ejusdem Jacobi à Monte-Judaico, *Apparatus in Usaticos Barcinonenses*, pars forsan laudatæ jam *Glossæ*. Item *De practica Usatici*, simili modo. Necnon & *De jurisdictione regia: De nominibus Baronum Cataloniæ.* Tandemque *De processu pacis & treguæ.* Fuisse autem Jacobum nostrum Dini Mughellani auditorem alicubi legimus, qui Dinus circa annum MCCC. Bononiæ præcipue floruit.

241. Circa hæc tempora vixisse videtur ANONYMUS quidam *Regum Aragoniæ Chronici* auctor: ab initio nempe rerum in Hispania usque ad Alphonfi Regis IV. cognomento

^r En el santo viage.

^s Pag. 366 tomo 1

^t Chronica de Catalunya lib. 2. cap. 19. in fine.

Pii anno hujus sæculi xxxvi. defuncti regnum, qui fuit ms. in regio Barcinonensi archivo, nuperque penes D. Franciscum Eximinum de Urrea Aragoniæ regni archichronographum, uti refert ejus in munere successor Joannes Franciscus Andreas Ustarazius in *Notis ad coronationes Regum Aragoniæ*, admonens adscriptas se vidisse oræ libri Notas Petri Michaëlis Carbonelli, ejusque, & Antonii de Viladamor historicorum Cataloniæ subscripta signa, scriptumque videri circa sequentis sæculi initium.

242. Sed hic (nisi fallimur) PETRUS MARSILIUS est, monasterii S. Joannis Pinatensis monachus, quem toties laudat Joannes Brizius Martini ejusdem abbas, in hujusmet monasterii historia, taxatque post alios, quasi sex Regum Superarbiæ, sive Aragoniæ, qui nunquam fuere, auctorem Petrus Marca lib. 11. *Historiæ Bearnensis Gallicæ* cap. 10. Neque alium credimus significare Hieronymum Suritam voluisse quum in *Indice rerum Aragonensium* ad an. Chr. DCCLVIII ait: *Vetus rerum Aragonensium auctor, qui ante ducentos annos Regum facta composuit in artificio & opera, quam tenui & exili, cum aliis nullam adhibuisse diligentiam videatur in recensendis regni originibus, longè se & ceteros omnes superat. Sed falsò quaesita propriæ gentis laus levior auctorem facit.* Videndus & Arnaldus Oihenartus *Notitiæ utriusque Vasconie* lib. 2. cap. 9. pag. 183. & 184.

243. JOANNES ex Hebræo Christianus, atque ideo dictus CONVERSUS, sive à patria VALLIS-OLETANUS, sub Petro aut Henrico Regibus scripsit librum *De concordia legum*, quem, laudato ejus auctore, sæpe ad rem suam Hebræos arguendi Alphonfus Spina in celeberrimo suo *Fortalitiio fidei* advocat. Nempe lib. 3. qui est *De bello Judæorum*, consider. 4. argum. 5. ubi Alphonfus verba Joannis prædicti ex libro jam laudato adducit; ex quibus constat Vallis-oleti tum scribendo vacare, quam *terram Vallis-oletanam* Regis Castellæ in longitudine 66. graduum esse ait. Et considerat. 5. argum. 10. & considerat. 6. impossibili 8. y & 9. z & 10. a & 11. b ubi affert hanc ejus relationem de puero Jesu apparente in hostia sancta: *Sæpe divina gratia apparuit ad oculum multorum hominum & mulierum, quoniam respiciendo in illam hostiam consecratam aliqua personæ viderunt unum puerulum pulcherrimum ultra modum. Et virus meus, qui erat valdè literatus in lege, dixit mihi, quòd in domo fratrum Minorum in Valle-oleti cum respiceret à casu illam hostiam consecratam, vidit, ut prædicitur, illum puerulum pulcherrimum ultra modum. Et hoc fuit illis temporibus publicatum nimis & famosum. Et idem accidit uxori meæ, & interrogabat alias mulieres, si hoc videbant. Responderunt, non, prout legitur de Manuè Judic. 13. capite. Mortemoriemur, quia vidimus Dominum. Transcribo libens fragmenta hæc, quoniam liber non exstat, & Fortalitiium jam infrequens est.*

244. Item impossibili 24. c narrat ejus-

dem Joannis verbis miraculosam aliam ei factam S. Doctoris Ambrosii apparitionem, ut doceret eum de veritate sacrosancti Eucharistiæ mysterii. Necnon & considerat. 10. mirabili 10. affert Joannem nostrum inter alios testes magni illius miraculi, quod contigit in regno Castellæ anno MCCXCV. apparentium Crucis sanctissimæ signorum in syndonibus, seu vestibus albis, quibus induerant se Judæi ad celebrandum festum quoddam magnum redemptionis suæ per Messiam venturum, quam iis duo Rabbinii, alter Abulensis, alter Ailonensis, multæ apud eos fame, asseverantissimè in illum diem promiserant. *De eodem signo (ait) facit memoriam Mag. Joannes Conversus in libro suo De concordia legum tit. 4. cap. 4. Dicit enim ibi, quòd prædictum miraculum accidit in prædicto regno per quadraginta annos ante tempus suum, & quærebat à Judæis, qui remanserant, quomodo cum tanto signo poterant remanere in Judaïsimo? Et dicit quòd responderunt sibi, quòd Rabbinii Judæorum illius temporis publicè prædicabant illud illusionem diaboli esse factum ad Judæorum deceptionem, & quòd omnes, ut prius, in lege Mosæica fortes permanerent. Et dicit ulterius (ait Fortalitiio auctor) quòd quidam nuncius Pape suo tempore venit ad partes istas, qui cum hoc cognovisset, per eum fecit per notarium publicum scribi rei veritatem facta diligenti inquisitione. Recepit enim multos testes Judæos de visu licitè ut deiecit, adjuratos, qui pro certissimo hoc asseverabant, & dicit quòd omnes alii Judæi illis temporibus confitebantur rei hujus veritatem. Sequitur: Et de hoc facio omnibus fidem certam, & juro per nomen Dei omnia prædicti miraculi esse vera. Hactenus Joannis Conversi verba ab Spina relata.*

245. Ceterum magni hujus prodigii non solum alii ex Judaïsimo conversi, nempe Alphonfus Vallis-oletanus, de quo in superioribus actum fuit, & Paullus Burgensis suo tempore laudandus, & ipsi à Fortalitiio auctore hic adducti; sed & historiæ nostræ recordantur d. Ex eo autem quòd miraculum hoc quadraginta annis ante tempus suum, & anno MCCXCV. contigisse Joannes asseveraverit, rectè inducimus eum vel natum, vel judicii compotem factum circa annum hujus sæculi tricesimum quintum; lucubrationibus autem his dedisse operam, postquam coram domino Gomezio Manrique Toletano Archiepiscopo jussu Regis in civitate Burgensi cum Judæorum potioribus disputasset, ex relatione hujus rei ab eo in lib. 1. *De concordia legum* facta liquet; cujus relationis meminit idem Spina lib. 3. considerat. 7. crudelitate 15. c Gomezius autem sedem Toletanam ab ann. MCCCLV. ad MCCCLXXV. hoc est per vicennium, tenuit. Nec tamen hujus libri *De concordia legum* dumtaxat mentionem in *Fortalitiio* habemus; sed & alterius, quem *Declarationem* vocat ipse auctor Joannes super *Glossam Rabbi Abrahami Aben-Agra super decem præcepta legis*. Meminit hujus illius lucubrationis lib. 2. considerat. 4. argum. 5. f

d Gattibay lib. 13. cap. 26.

e Fol. 172. col. 4.

f Fol. 118. col. 4. & iterum fol. 119. col. 1.

CAPUT V.

De AUSIA MARCH Valentino poeta, & ALPHONSO BONO-HOMINE Dominicano: GUIDONE item DE TERRENA, sive DE PERPINIANO, Carmelitarum præfecto generali, & Majoricensi postea, ac Elmensi antistite, atque ejus operibus editis ac ineditis, atque inter alia correctione decretorum Romæ ms. De JOANNE A CLARAVO, seu CLARA-VALLE, item Carmelita: JACOBO & GUILIELMO A VALLE-SICCA Usaticorum Barcinonensium glossatoribus. PETRI Portugalliæ Infantis opus genealogicum laudatur. De ALPHONSO DE PORTUGALLIA.

246. **A** Musis principium hujus capituli. Quibus certè litabimus, mentione summi poetæ facta. Is est AUSIAS (alii OSIAS) MARCH, qui oriundus ex Catalonia, natus tamen Valentia creditur parentibus Petro March & Eleonora Ripoll, atque educatus in familia ..... quem *Gandie Ducem regalem* illa ætas vocavit. Uxorem duxit Joannam Scorna nobilem fœminam. Sed honesto, ut Francisci Petrarchæ, nostro tamen inferioris, exemplo contenditur, amore Theresiæ cujusdam de Boii Valentini captus, vernaculus, hoc est, Provincialis, seu Lemofini pangendi carminis omnem facultatem, quâ maximâ fuit à natura ornatu, in ejus extollendis animi & corporis dotibus, sui que erga eam amoris ignibus acutissimè atque elegantissimè significandis infumere, Lauramque priorem, quam alia sequeretur maximi vatum Itolorum Laura recentior, orbi eruditorum representare voluit. In eo tamen solum Petrarchæ celebritatem desiderare is videtur, quòd magnus ille vir adeptus fuerit committendis animi sui sensibus linguam, quæ vel nunc in maximo est & usu & pretio; nostro autem Ausiæ ut conferamus præconium justæ laudis, non nisi cives illius, aut forsitan paucos alios consulere, iisdemque prestare fidem necesse habeamus.

247. Lilius quidem Gregorius Giraldus, poetarum antiquæ ac recentioris ætatis celebrator eruditissimus, ea religione (ait *De poetis* dialogo 2.) ab Hispanis legi Ausiam, ut à nostratibus Francisci Petrarchæ vrbibus. Garfias item Lassus à Vega, nostrorum poetarum ætate princeps, quam pluribus ex hoc thesauro Hispana carmina ditasse dicitur. Et Honoratus Joannes Valentinus ipse, vir lectissimus, dignitateque ac sapientiâ summus, Caroli principis Philippi II. nati præceptor, & Episcopus tandem Oxomensis, adeò in deliciis Ausiam habuit, ut quoties otaretur, è manibus ferè non dimitteret, Hispanorum poetarum acutissimum ab eo existimatum, aliisque Valentina hac Marchi linguâ nescientibus Hispanâ interpretari ejusdem argutias in more atque in amore haberet. Ac, ne interprete aliis esset opus, accuratissimum vocabulorum omnium ejus linguæ, quibus poeta usus fuerat, Castellanis subjunctis elenchum formavit.

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

248. Proderunt quidem Ausiæ omnia metrica opera cum hoc indice Vallis-oleti MDLV. in 8o. iterumque Barcinone ann. MDLX. Fertur quoque editus cum Hispana D. Balthassaris de Romani interpretatione Valentia MDXXXIX. apud Joannem Navarrum; sed absque metri aut rithmi legibus; ita tamen ut versus versus reddat, Ferdinando Calabriæ Duci nuncupatus, quatuor scilicet cantica ejus tantum, *Amoris, morale, mortis, & spirituale*, ut nesciamus quam ob aliam causam, nisi quia hanc minis approbaret antiquiorem interpretationem, Georgius à Monte-majori Lusitanus, Castellæ verò linguâ facundus in paucis vates, novam adornare aggressus fuerit. Quæ quidem typis exstat Cæsar-augustanis anno MDLXII. in 8o. apud Petrum de Naxara, & Matritensibus anno MDLXXIX. edita; at ea tamen, judicio Gasparis Escolani, dum lib. 1. cap. 14. *Historiæ Valentine*, brevitatem & suavitatem linguæ Lemofinæ, seu mavis Lemovicinæ, dotemque paucissimis verbis acutissimos animi sensus explicandis multis laudat, à prototypo suo longè distans. Quæ omnia apud eum prædicto cap. 14. lib. 1. ac 29. libri 10. videri malumus.

249. ALPHONSUS BONUS-HOMO, vulgari formatione BUEN-HOMBRE, sodalis Dominicanus, Arabicè doctus, quem alii Conchensium natu s ex eo quòd in ea urbe adhuc sint qui eodem appellatur cognomine, alii Toletanum h suspicantur, circa annum hujus sæculi xxxviii. interpretatus est ex Arabico in Latinum epistolam quandam bene longam Rabbi Samuëlis, missam ad Rabbi Isaac. Samuël hic oriundus fuit à Feza urbe Marocchitani Africæ regni; Toleti autem conversus è Judaïsimo ad veram pietatem circa annum MLXXXVII. recens à recuperata per Alphonsum VI. urbe ista. Isaac autem, cui nuncupatur epistola, magister audit synagogæ, quæ est in Subjulmeta prædicti regni Marocchitani.

250. Edita fuit cum Petri Alphonfi dialogo ejusdem propositi adversus Judæos, adventum veri Messie, mortem ac resurrectionem, adventumque futurum ejus secundum propugnandi; atque item ad calcem *Historiæ S. Antonii*. Hispanam quoque eam exstare audio, baccalaureo Alvaro de Villa-escusa interprete, qui dum Salmanticæ operam studiis navaret, in gratiam nobilis cujusdam Salmantini civis Joannis de Villa-fuerte an. MCDXVIII. Boni-hominis Latina vernaculo sermone reddidit: uti annotatum legitur in *Historiæ Toletanæ* Hieronymi de la Higuera, quam ineditam ab eo relictam passim dicimus, libro 16. cap. 5.

251. Mille autem annis post everfionem Hierosolymorum ac Judaicæ gentis ab Adriano factam, scriptam fuisse epistolam monet Alphonfus; exinde suspicatus occultatam duobus & amplius sæculis ab Hebræis ipsis, eò quòd adversus eos tam apertis ageret testimoniis, usque ad id tempus fuisse, quo ad manus suas devenit. Uti autem se versione Latina, non S. Hieronymi, sed eâ quæ respon-

g Higuera. Hist. Tolet. ms. lib. 16. cap. 5. h Thomas Tamajus in *Elogiis Toletan. script.*

u In editione Lugdun. Joannis de Moylin. anno MDXXV. fol. 117. col. 3. & fol. 118. col. 3

x Fol. 155. col. 3. y Fol. 169. col. 1. z Fol. 170. col. 3. a Fol. 171. col. 4. b Fol. 173. col. 1.

c Fol. 183. col. 2.

spondet Hebraico textui, quo ipse Samuël usus fuit, Alphonfus testatur; ne subterfugisse verba ipsa & sensus auctoris sui in translatione videretur. At Hieronymus Romanus de Higuera nuper laudatus in literas retulit Samuëlem hunc aliquando in Marocchum venientem cum Alfachino (ut vocant) Albutaleb de re salutis prolixè disputasse, quòde historiam quandam scripsit Arabicè, quam in bibliotheca regia Escurialensi adseruari refert.

252. Circa eadem tempora maximè floruit Carmelitanæ decus familiæ maximum, quæ hoc sæculo viros edidit in paucis inclutos, GUIDO DE TERRENA, eo quòd Perpiniani fuisset ortus, DE PERPINIANO dictus, necnon & Parisiensis; quòd in hoc celeberrimo totius orbis gymnasio lauream theologiæ doctoralem fuisseperit. Unde fama illa vana videri debet, quæ ad aures Ludovici Pons Icart Tarraconensis urbis historici aures pervenit, Guidonem huic civem accensens. In testimonium quippe veræ originis præter agnomen ipsum, patricia, sic vel nunc appellata, de Terrena Perpinianensis familia producitur.

253. In patria is Carmelitarum dicto sacramento, quod ipse alicubi reliquit scriptum, Parisiisque, uti jam diximus, sacris instructus literis, doctorque renunciatus, ad sacrum Apostolicum, quod Avenione tunc temporis erat, palatium docendis sacris literis vocatus, munere isto laudabiliter functus fuit; necnon & provinciæ, quam generali vocabulo Provinciam vocant, præfecturâ. Sed majoribus adhuc honoribus dignus, anno sæculi decimo octavo in comitiis fuit Burgalæ creatus, Latinorum, aliis duodecim, aliis decimus tertius Generalis præfectus, & ante absolutum triennium, anno scilicet vicefimo, Majoricensium insularum, sextus eorum qui huic insulæ à Mauris receptæ præfuerunt, dignitate auctus fuit. Hinc post duodecim annos ad Elnensem Ecclesiam patriæ suæ translatus, hanc usque ad obitum diem, qui contigit ei XXI. Augusti anni MCCCXLII. cum pietatis doctrinæque eximia laude, meritisque de Apostolica sede non vulgaribus, rexit. Quæstor enim Fidei rerum Generalis vocari solet, & quampluribus dicitur legationibus, negotiisque aliis, Pontificalibus auspiciis insumptus atque exercitatus.

254. Multus est in Guidonis rebus justâ præconiâ librâ pensandis Amalium Ecclesiasticorum continuator celebris Raynaldus, post antiquiores Trithemium, Eifengreinium, Xystum Senensem, Bellarminum, Possevinum, Haubertum Miræum, Bellarminique illustratorem Labbeum, atque ordinis Carmelitici Lezanam. Quibus consentit decimi quinti sæculi scriptor Wernerus à Rollewink Cartusianus in Fasciculo Temporum: castigandus tamen in eo quòd Guidonem de Perpiniano eum appellans, Cluniacensem deinde pro Elnensi vocat Pontificem; Helicæ autem alterius elogio donatum dimittit. Miræus quoque in errore est, dum Guidonis à

Monte-Perpiniano, & Xystus, & Possevinus, dum Elnensis Pontificis, facili unius in aliam literæ mutatione, nomen & munus de eo predicant. In re theologica ac philosophica reliquit posteris non contemnenda ingenii sui documenta, scribens

255. I. *Super octo libros physicorum Aristotelis*. Manuscriptum vidimus commentarium hunc Romæ in cœnobio Carmelitarum S. Mariæ Transpontinæ D. Rogerio de Armanaco nuncupatum, qui sic incipit: *Ex stirpe nobili atque regalibus emanans finibus, tandem præclarorum Comitum frondefcit dignitate, &c.*

II. *In libros De anima. Quæstiones de anima* Trithemius appellat.

III. *In XII. libros metaphysicæ.*

IV. *Quodlibetorum librum unum. Quodlibeta sex* vocat Trithemius, & incipere ait: *In prima nostra disputatione.*

V. *Quæstionum librum unum.*

VI. *Super IV. libros Sententiarum.*

256. VII. *De perfectione vitæ* librum, tribus partibus, qui ms. inter Vaticanos, codice 1011. in membranis exstat, Joanni Papæ XXII. nuncupatus, cum hoc titulo: *Incipit tractatus De perfectione vitæ, editus à D. Fr. Guidone Episcopo Majoricensi, ordinis B. Mariæ de Monte Carmelo.* Et in fine annotatur, factum fuisse & completum eum in vigilia Natalis Domini anno MCCCXXIII.

257. VIII. *Concordiam Evangeliorum, sive Quatuor unum.* Exemplo veterum patrum, qui eandem pangendi ex quatuor unum Evangelium legem sibi dixerunt. Prodiit Coloniae ex officina Petri Brachel ann. MDCXXXI. in folio. Ms. asservatur in bibliotheca Thua-neæ, ut Labbeus refert.

IX. *Expositionem in tria cantica*, Magnificat, Benedictus, & Nunc dimittis. Joanni XXII. Pontifici: quæ edita fuit simul cum Concordiæ opere nuper laudato.

258. X. *Summam De hæresibus, & earum confutationibus.* Et hæc etiam Coloniae cum duobus proximè dictis prodiit operibus iisdem Brachelii typis, operâ & studio Fr. Joannis Seineri Volkmariani, Carmelitæ, professorique theologiæ Colonienfis, post antiquiorem editionem Badii Parisiensis anni MDXXVIII. in folio. Hujus operis meminit Joannes Nider Dominicanus, sequentis sæculi scriptor, libro 3. *Formicarii*, & eo laudato Bernardus Lutzemburgensis in catalogo *De hæresibus* lib. 1. cap. 14. Alphonso autem Castrensi nostro, qui eandem notandarum & refutarum hæresum adornavit Spartam, non valdè hic placuit *Commentarius* P: quem tamen eo nomine multis arguit Joannes Baptista Rubeus Carmelitarum, qui fuit Generalis Magister, in scholiis ad Thomæ Waldensis *Doctrinale*, averfatusque acre ejus audaxque de Joachimo abbate iudicium, hæreticum pleno ore vocantis, quem Ecclesia non improbat, Blasius Viegas in commentariis ad Apocalypsin.

259. XI. *Correctionem Decretorum.* Quam tribuunt ei Trithemius, & Alphonfus Venerus noster, & auctor *Indicis scriptorum juris.*
Manu

Manu exaratus liber hic exstat in Vaticana bibliotheca pulcherrimo caractere ac figuris descriptus depictusque, idem ipse, ut credere par est, qui Cardinali Gaucelino, uti jam dicimus, fuit oblati. Titulus nuncupatoriæ epistolæ, quæ prodit operis argumentum: *Reverendissimo patri in Christo, & domino suo domino Gaucelino divina providentiâ Episcopo Albanensi, sanctæque Romanae Ecclesiae Cardinali, Frater Guido ejus humilis & devotus, Dei permissione Episcopus Elnensis, se ipsum &c.* Et paullo post: *Multorum denique amicorum importunè instantium precibus devictus, ut auctoritates novi ac veteris Testamenti, & sanctorum, quas Magister Gratianus in toto suo Decretorum libro allegat, suis locis inscriberem, & unde accepta sunt, fideliter denotarem; hoc certe opus absque præsumptione, immixto auxilio divine gratiæ, flagrantium charitate deflexus incipiam.* Hæc ille. Gaucelinus iste nepos fuit ex fratre Joannis Papæ XXII. ab ipso Cardinalis & Albanensis Episcopus creatus. Hoc opus fortè significat Trithemius, quum scripsisse ait Guidonem librum quendam ad Cardinalem Albanensem, quin aliam inscriptionis notam adjungat. Aliud ejusdem operis exemplum servari Parisina in bibliotheca regia, nuper eò illatum, docet Stephanus Baluzius in editionis Antonii Augustini *De emendatione Gratiani* admonitione quadam ad lectorem in fine voluminis. Idem Stephanus Baluzius ad manum habuit, Conciliorum magnæ editioni Labbeanæ accensendas,

260. XII. *Constitutiones synodales Guidonis Episcopi Helenensis*, editas an. MCCCXXXV. MCCCXXXVII. MCCCXXXVIII. MCCCXXXIX. & MCCCXL. in quibus ait, exstat decretum *De immaculata conceptione B. Mariæ.* Hæc Baluzius, aut ex eo Labbeus, in *Synopsis Conciliorum historiæ* appendicis parte 3. §. 3.º.

XIII. *Epistolam ad Joannem XXII. Papam. Utrum invocantes demonem sint hæretici.* Hæc fuit sub Guidonis Carmelitæ Helenensis Episcopi nomine inter libros ms. Latinos Antonii Augustini Archiepiscopi Tarracoenfis, ut constat ex eorum typis edito indice. Scripsit item, Possævino teste, non Trithemio,

XIV. *Reprobationes operis Catalonici.* quod aliqui (ait Possævino) Arnaldo de Villanova attribuunt.

261. XV. *De vita & moribus Christi* librum singularem eidem ab aliquo attributum, non facile admittimus, ineptiam tituli abhorrentes. In majorem Bibliorum partem scripsisse eum quoque, sed quæ ad manum vix habeantur, ait Trithemius.

262. Minimè separandus est à Guidone Perpinianensi alius ejusdem familiæ & gentis, vir literis etiam dignitateque spectatus, JOANNES DE CLARAVO, sive de CLARA-VALLE, ex quo Cataloniæ oppido, sibi patrio, mutatus nomen creditur. Attamen est qui ex Catalanis CLARA vocet. Carmelitarum ordinem assumpsit in provincia Provincie, antequam in hanc & Narbonensem divideretur; Monspellicus creatus doctor theologus, in *Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.*

hujus urbis studio generali primus (primarium intelligo) lector fuit. Anno autem MCCCXXI. comitiis generalibus ibidem habitis præfuit electus in iis primus Narbonensis provinciæ præfectus. Quo quidem administratione per triennium munere, non diu post, scilicet anno MCCCXXVII. à Joanne Papa XXII. assumptus fuisse in Ecclesiæ Bossensis, quæ in Sardinia est, Pontificium dicitur, atque in hac sede diem anno MCCCXL. suum obiisse. Bossensem minus rectè vocant Episcopum Gesnerus & Possævino. Scripsit, ut fama est,

263. I. *Commentariorum in libros Sententiarum* libros IV.

II. *Lecturas* alias libris duobus.

III. *Sermones* libris tribus, coram summis Pontificibus sui temporis Avenione habitos, Joanne videlicet XXII. & Benedicto XI. qui obiit anno sæculi XLII.

264. Non sejungimus à Catalanis theologiis jurisconsultos. Horum namque sub Rege Petro IV. aliis III. qui patri Alphonso III. anno hujus sæculi tricesimo sexto successerat, duo vixerunt ejusdem cognomen, JACOBUS & GUILIELMUS DE VALLE-SICCA: illustrator uterque sive glossator *Usaticorum* (ita leges appellant) Barcinonensis urbis. Prior Jacobus, post Jacobum alium de Monte-judaico antiquiorem, cujus jam meminimus, curæ huic incubuit, brevioribus commentariis contentus, ut colligitur ex iis quæ scripsit ad *Usaticum: Omnes homines* r. ubi & Jacobus Marquilles notat. Posterior Guilielmus, altero diligentior & laboriosior, magnusque in legibus patriis doctor, ab Antonio Olibano audit, *cujus sententia lubenter ab omnibus* (ait) *recepta est, qui & historiam Comitum Barcinonæ, totamque originem regalis præsapie enarravit in Usatico: Cum dominus Raymondus &c.* Scripsisse hunc sub eodem Petro in *Usatico: Princeps namque*, testatur ipse, atque ejus cancellarius fuisse dicitur: uterque autem civis Barcinonensis fuit.

265. Dionysii Portugalliæ Regis, qui anno MCCCXXV. obierat, filius nothus hoc tempore, quòde agimus, maximè floruit PETRUS DE PORTUGALLIA, Comes Barcellensium (de Barcelos vulgò) qui cum esset literis extra fortis suæ morem instructus, præcipuo arsit historiarum amore, maximè Lusitanarum, sive Hispanarum, & cupidissimè illius partis, quæ veterum familiarum origines & successiones, quibus flos nobilitatis constat, accuratè, nec sine magno fructu ac delectatione, persequitur describitque, hujus studii, in quo non lectione tantum antiquorum codicum & instrumentorum à se consultorum; sed & plurium curiosorum hominum, quam corrogasset, operâ eum adjutum, simillimum vero est, reliquit nobis monumentum ære perennius, opus genealogicum præcipuarum Castellæ & Portugalliæ familiarum nobilium: quod quidem opus esse maximæ inter nos auctoritatis, ejusque absolutionis & certitudinis, quâ major vix dari possit, Ambrosius noster Morales, flos historicorum, cum omnibus aliis censet.
O 2 266. Huc

i Ut ipse scribit Grandezas de Tarra-gona cap. 42.

x In expositione Decreti.

l Tomo 15. ad annum MCCCXXII. num. 28.

m Tomo 4. Annal. Carmelit. anno MCCCXXII. num. 12. n Ad ann. MCCCXXV.

o In Biblioth. manuscrip-ta pag. 22.

p Vide lib. 2. De hæres.

q Pag. 184.

r Pag. 642.

* Edidimus nos primi in Collect. Max. Concil. Hisp. tom. 3. pag. 592. & seqq. CARDINAL. DE AGUIRRE.

s Edit. Paris. MDCLXI. pag. 389.

t De Script. Eccles.

u Bosch. Top. de honor. de Catalunya lib. 3. cap. 13.

x En el li-nage de Santo Domingo in fine tomi 3. Hist. Hispania.

266. Huc ab omnibus nostris profapia- rum indagatoribus, quantumvis in schedis tantum manu exaratis tribus ferè sæculis legeretur opus, recurrit mos & æquum fuit. Librum tamen ex archetypo archivi Ulyssipponensis descriptum Joannes Baptista Labanha Lusitanus, Christi militiæ eques, & Catholicæ Majestatis archicosmographus, Lusitanicæque suæ chronographus, propriis Notis & indicibus ornatum, editionique paratum, apud heredes moriens reliquit, quem excellentissimus D. Emmanuel de Moura & Corte-real, Marchio Castelli-roderici, Rome, dum Philippi Regis nostri IV. legatum ageret, typis edi curavit Lusitanâ linguâ, quâ scriptus fuit, cum hac inscriptione:

Nobiliario de D. Pedro Conde de Barcellos, filio do Rey D. Dionis de Portugal, ordenado e illustrado con Notas e Indices. Apud Stephanum Paullinum MDCXL. in folio. Eundem Castellani a se factum prælo iterum Alphonfi de Paredes Matrini subjecit anno MDCXLVI. cum Notis suis & aliorum, doctus vir & eloquens Emmanuel Faria de Sousa, & ipse Lusitanus. Asservantur exempla ejus in diversis bibliothecis MSS. binumque exstat in ea quæ fuit Comitum Villumbrosani.

267. Meminit hujusce operis adhuc tempore suo delitescens Andreas Refendius in epistola quadam ad Bartholomeum Quevedû Toletanû canonicum *Librum* (ait) *vetustum, aut profapia- rum, si mihi permittant Ciceroniani prisco uti vocabulo, nobilium Hispaniæ familiarum, quem Gaspar Barverius in sua Chronographia promittit, antiquum esse scito, auctoritatem ejus Petrum Comitum Barcelensem, Regis nostri Dionysii notum. Liber est estis stylo redi, ut illud erat seculum, lectio tamen non indignus. Comptorem cum facere poterat Barverius, cui non deest ingenium, & sermonis usus; novum facere non poterit, nisi plagio se involvat &c.*

268. Antonius Brandanus Cisterciensis, Lusitanicæ post Brittonum chronographus, lib. 10. *Monarchie Lusitanæ* cap. 4. a cujusdam codicis meminit, olim in turri do Tombo, sive Ulyssipponensis regii archivi, exstantis, anno MCCCXLIII. scripti, quem ex temporis nota ejusdem Petri esse ab nonnullis colligebatur; in quem coniecisse is videbatur quicquid in præmissis jam opere genealogiarum seu Nobiliarii minus accurate rectè prius scripsisset. Neque tamen exemplum Ulyssipponensis turris do Tombo, unde facta est hujus operis editio, auctoris autographum vulgò existimant. Nec desunt quibus minus placeat, quampluraque de novo adjuncta & ab excipitoribus perperam posita conqueruntur, cum veris aliis monumentis parum convenientia. Controvertitur tamen, ne id omitam, de libri auctore ab iis qui præter hunc, aliam, cui nomen quoque Petro fuerit, ejusdem Dionysii Regis filium reperire se in veteribus produnt memoriis: cujus rei auctorem habeo Bernardum de Britto *Monarchie Lusitanicæ* ptimum formatorem, in elogio Regis Dionysii c.

269. Ipse tamen Nobiliarii, quisquis ille sit, compilerator, inter Dionysii Regis filios nonnisi unius Petri Comitum recordatur, minime alterum filientio damnaturus, si unquam fuisset. Et huic forsan eidem Petro tribuere possumus *Carmen* linguâ patriâ scriptum mille versus complectens, glossis etiam quibusdam additis, *De contemptu rerum orbis delectantium.* quod impressum typis in Hispania cum hac inscriptione, Alphonfus Ciaco- nius in schedis ad universalem bibliothecam, quas penes nos habemus, laudat. Porrò matrem Comitum nostri Barcelensis Gratiam appellant, majorisque vexilliferi Regis genitoris munus ei consignat; bis uxorem duxisse, & anno MCCCXLVII. vitâ jam defunctum fuisse absque prole ajunt: quo scilicet anno altera ejus conjux Maria Eximina Cornelia in sepulchro Xixenensis regni Aragoniæ monasterii sese Petri Comitum viduam diserte vocavit. Jacet ipse in Taroucano Cisterciensium monasterio, quod à Lamecensi urbe duabus distat leucis.

270. Lusitanus & ille videtur, quem Augustiniani sodales suæ familiæ asserunt, ALPHONSUS DE PORTUGALLIA, scripsisseque *Interpretationem* seu *expositionem*, ut mos ferebat hujus temporis, *magistri Sententiarum.* Subdubitat tamen ingenuus vir Thomas de Herrera in *Alphabeto Augustiniano*, an ad hunc ordinem suum pertinuerit.

CAPUT VI.

De ALPHONSO Castelle Rege XI. sive ultimo hujus nominis. De debellatis prælio quodam ab eo Mauris, in Hieronymi Strite historia error editionum annotatur. Hujus Regis Chronicon Hispaniæ proficiat aut metricum. Liber de venatione, De la monteria, & alius del becerro, ejusdem jussu & auspiciis formati. Quam hujus posterioris auctores. De JOANNE EMMANUELE Castelle Infante, & ejus opere historico, aliisque moralibus, ac variis. NICOLAUS ROSSEL Majoricensis, S.R.E. Cardinalis. De ANONYMO scriptore Historiæ Hispaniæ ab initio rerum. Deque ANONYMO altero, seu potius ANONYMIS, libri del becerro vulgò appellati, auctoribus. De GUILIELMO PRÆPOSITI, sive DES-PAVARDE, Catalano jurisconsulto. BERNARDO item Oxoniensi Episcopo. ÆGIDIO CARRILLO ALBORNOZIO Cardinali, Archiepiscopo Toletano, præter suam ex rebus gestis laudem, scriptoris laus & Constitutionibus Ægidianis, aliisque ab eo formati, consenatur. Fundatio collegii S. Clementis Hispanorum in Bononiensi urbe. De ANONYMO auctore historiæ Laimæ S. Joannis Pinnatis in Aragonia. De ALPHONSO DE VARGAS Toletano, Hispanensi amittite. De JOANNE DE CARDALHACO Archiepiscopo Bracarenensi. JACOBUS DOMINICI DOMINICANUS. JOANNES BALLISTARIUS, FRANCISCUS DE BACHONE, & BERNARDUS OLLERIIUS, Carmelita. De ABEN-AGATIN Mairio, ejusque operibus.

271. **D**UOBUS etiam aliis regis scriptoribus caput hoc inchoabimus, qui

qui per hæc tempora summam rerum nostrarum, secundum suam quisque eorum conditionem, tractavere. Alter est ALPHONSUS Castellæ & Legionis Rex, hujus nominis vulgò XI. alius XII. certè ultimus, appellatione *Jussus*, atque etiam *Conquestor*; quem etiam in more est vocari^d ab insigni de Mauris victoria in Bætica ad fretû ab eo reportata juxta Salsum fluviolum. Natus hic è Ferdinando IV. & Constantia Dionysii Portugalliæ Regis filia anno hujus sæculi undecimo, proximè sequenti anniculus genitori successit. Cumque justæ esset ætatis factus, rebus strenuè domi & contra hostes gestis, Alphonfini nominis celebritatem propagavit, nemini que eorum, quibus fatalis hæc virtutis & gloriæ appellatio contigit, inferior fuit.

272. In ea, quam diximus, pugna, junctis exercitui suo Portugalliæ, quas ipse Rex Alphonfus IV. ducebat, copiis, immensam Albohaceni Marrochii & Aben Josephi Granatæ Regum aciem, Tarifam obsidione cingentem, quam ad septingentorum, & amplius, millium ascendisse, vulgaris fama est, quatuordecim tantum equitum, ac viginti quinque millibus peditum III. Kal. Novembris anni MCCCXL. perfregit fugavitque, ducens, ut ajunt, millibus cæsis, & innumeris captis; de quo consuli æquum est historiam: quibus adjungo libens summi viri, & ad posteritatem omnem commendati, D. Ægidii Carrilli Albornozii, qui prælio interfuit, antistitis jam eo tempore Toletani, postea S.R.E. Cardinalis, & Pontificii patrimonii recuperatoris inclyti, quandam epistolam, Ambaldo Tusculanensi Episcopo (potius Annibaldo, cognomine de Ceccano^f) S.R.E. Cardinali directam, quæ à Philippo Labbeo in *Chronico Rotbomagensi* volum. 1. *Bibliothecæ novæ* MSS. librorum s, non ita dudum edita fuit.

273. Neque miraculo vacat tantam hostium stragem viginti quinque dum taxat Christianorum militum cæde constitisse. A quo quidem numero (ne id prætermittam valde notâ dignum) quamvis Hieronymus Surita dissentire videatur, observante Raynaldo, & Ciacconio^h, viginti quinque millia Christianorum desiderata referens; operarum tribuendum hoc errori est, ut pro viginti quinque, viginti quinque millia nunc legamus. Qui error ex iis quæ statim adjungit manifestè coarguitur, prælium hoc alteri de Ubeda cognominato, quod Alphonfus VIII. anno MCCX. profligavitⁱ, in quo non major quàm viginti quinque Christianorum numerus desideratus fuit, aliis quindecim supra centum affirmantibus, omnino exæquans. Idque ipsum censuisse eum, ex *Indicibus rerum Aragonensium*, in quibus incruentam vocat hanc victoriam, planè confirmatur. Tantum valet ad deterendam, quantumvis maximam, gloriam, vel levissimum typorum lapsus. Sed jam receptui canere opus, gloriosissimi triumpho recordatione extra rem vagantibus.

274. Obiit diem suum Alphonfus pestilenti morbo, dum Calpen freti urbem (Gi-

baltar hodie) obsideret, xxvi. die Martii ann. MCCCCL. ætatis suæ tricesimo octavo. Cui quidem attribui communi solet fama *Historia* quædam *generalis Hispaniæ*, alia prorsus ab ea quæ Alphonfi X. Sapientis, proavi hujus nostri, nomen præferret, quantumvis utramque pro una habuerit Sandovalius Episcopus Pampilonensis^k. Certè hanc diversam à *Generali vulgari historia* Sapientis agnovit, & per eam profecit, Florianus Dacampus, qui unam & alteram in prologo *Hispaniæ sui Chronici* omnium aliarum copiosissimas diffusissimisque rerum nostrarum historias esse ait; qui & aliis in locis^l ejus testimonio utitur. De hac senserit fortasse melius quàm de alia D. Joannis Emmanuelis historia, cujus statim mentio fiet, Ambrosius Morales lib. 13. *Chronici Hispaniæ* cap. 4. habere se in membranarum exaratarum antiquissimum Hispaniæ Chronicon anno MCCCXLIV. quod ibidem legitur, scriptum, referens. Agnovit etiam hoc Alphonfi opus nonnunquam esse Garibajus lib. 14. cap. 1.

275. Neque negamus verosimilius esse hujus Regis jussu & auspiciis potius, quàm ab illo hunc exantlatum compilandæ historiæ laborem fuisse: quod itidem de Alphonfo seniore, distaque ejus historia, loco suo monuimus. Sed cum nonnisi eorum duorum nomine utramque consignatam habeamus; regio titulo inscribere fas & æquum fuit. Diversum autem quid à laudato opere, si Deo placet, Gundisalvus Argote de Molina significare videtur, dum in *Betice nobilitatis* m commentario libris manuscriptis, quorum ope hunc confecisset laudatis, accenset *Chronica en coplas redondillas, por el Rey Don Alonso el ultimo.* hoc est, Chronicon versibus Hispanæ linguæ vernaculis ab Alphonfo Rege ultimo compositum. In quo tam diserte notando opere, ut metricum, non verò profaicum fuerit, virum diligentissimum ac veritatis amatorem vix falli potuisse credimus. Atque hunc quidem historico-musicum opus quin Alphonfo ipsi Regi haud ineptè tribuamus, nullam invenimus rationem. Planè neque hanc, nec alteram pede liberam historiam hucusque formis impressam vidimus.

276. Eiusdem quoque Regis Alphonfi munitus appellatione fuit, sive ab eo, sive ab alio confectus, liber *de la monteria*, sive *de venatione*; quem illustratum à se idem Gundisalvus Argote Hispani MDLXXXII. in folio, Andrea Pefcioni typis subjecit; Gallicque jam, Labbeo teste in *Bibliothecæ novæ manuscripta* n, sermone suo verterunt.

277. Hoc etiam jubente Alphonfo liber alius confectus est, & publicâ notâ insignitus, qui *del becerro*, hoc est, *vitulinus*, vulgò audit. Cujus auctores fuere GUNDISALVUS MARTINI A PE ÑA-FIEL, & LAURENTIUS MARTINEZ, ejusdem oppidi, anno, ut dicitur, MCCCXL ab iis cœpti, & MCCCCLII. regnante jam Petro, absoluti. Quo scilicet describi placuit veluti in albo publica nobilium totius Castellæ hominum nomina, atque item oppidorum, in quibus vel natales vel patrimonia sortiti essent. Liber hic ex sanctione Elisabethæ Reginæ,

d D. Alonso el de la basalla del Salado.

e Garibay lib. 14. *Compendio histor. Hisp.* cap. 15. Mariana lib. 16. cap. 7. Surita lib. 7. *Annal. Arag.* cap. 53. Raynaldus *Annal. Eccl.* tom. 16. anno MCCCXL. num. 16.

f Ut constat ex *Hist. Pontific. & Cardinal.* in Joannis XXII. creat. 4. g Pag. 188. ad annum MCCCXL.

h De *Vitis Pontific. Clem. VI. & Ægidio Albornozio Card.*

i Mariana lib. 11. cap. 24.

k *En las Noticias à los Obis.* por pag. 220.

l Lib. 3. cap. 42. & lib. 4. cap. 7.

m *Noblez. de Andalucia,* in principio.

n Pag. 301.

y Quæ est inter Refendii opera tomo 2. pag. 213. & *Hisp. illust.* tomo 2. z Fortè in ejus *Compendio* edit. anni MDLXI. fol. 163.

a Laudatus à Labanha in *Notis* ad tit. 21. & 40. fol. 119. & 225.

b Prudentius Sandovalius *Chronica del Emperador D. Alfonso 101.* 188. Marchio Mont. tit. belli *Memoria de su vida* pag. 116.

c *Elogio de los Reyes de Portugal.* Ulyssipone MDCII. in 4.

gina, quæ hodie lex est 5. tit. 15. libri 2. *Recepilationis* apud cancellarium, uti vocat, Pinciani oppidi esse debuit. Hodie tamen in Septimancensi servatur archivo regio.

278. Alphonfi hujus cognatus fuit JOANNES EMMANUEL, Emmanuelis Infantis filius, B. Ferdinandi Castellæ atque Legionis Regis nepos, Villenatum princeps, ac Dux de Peña-fiel, cujus ex Beatrice Sabauda filiam Joannam Henricus II. Castellæ ac Legionis Rex uxorem duxit; vir suo tempore in paucis clarus, regiæ stirpis, divitiarum ac dignitatis, multarumque animi & corporis dotum prærogativâ, unâ dumtaxat majestate Regum Ferdinandi IV. atque ejus filii Alphonfi, quos adulta ætate adeptus fuit, minor. Ferdinando certè archieconomus (*Majorem domus* olim Gallia, & nunc nos appellamus) atque à consiliis erat, cum invicem fato functi Regis Alphonfi ejus filius ante annum in lucem editus succedens, plurium regii sanguinis principum, atque in his Joannis hujus ambitiosos gerendi regias vices conatus, atque itidem sui compos factus, jam amicum eum & fidelem, jam aversum & hostem, juxta momenta rerum varia, expertus fuit.

279. Sibi tandem constans Emmanuel noster à Regis latere nunquam discedere, virtutis bellicæ laudem in præliis omnibus ante alios reportare, Mauris hostibus terrori esse. Quamquidem toto vitæ tempore amplissimè atque honestissimè partam belli sudore gloriam honestis æquè pacis artibus cumulavit: poëta, si quis alius eorum temporum, genio & ingenio præstans, philosophiæ morum, & civilis regiminis doctrinâ excellenter instructus. Multa composuit soluto, ligatoque numeris sermone, quorum omnium uno fruimur edito libro, cui titulus:

280. I. *El Conde Lucanor*, instar dialogi: opere consiliorum moralium, & frugi rerum pleno; quem retenta, uti decuit, antiqua auctoris phrasi, Gundisalvus Argote de Molina, inter præcipuos antiquitatum nostrarum vindices, Hispali anno MDLXXV. in lucem edidit, adjunctis & Vitâ Joannis nostri, & nobilissimæ inter nos ab eodem derivatæ familiæ de los Manuales successione, atque item discursu quodam *De Castellana ejus temporis poësi*. Hunc iterum edidit Matri Joannes Diaz de la Carrera anno MDCXLII. in 4°. Cætera adhuc latent à viro clarissimo relicta monumenta, nempe

281. II. *Summario de la Chronica de España*, tribus libris: quorum primus DV. secundus CCCXXV. tertius tandem CCCXLI. capitibus constant. Absolvitur ultimum beati Ferdinandi Regis, auctoris avi, morte. Verè autem summarium, quia, ut ipse ait, compendium Alphonfinæ *Generalis est historie* amplioris. Matri hanc in bibliotheca D. Christophori de Zambrana, Calatravæ militiæ equitis, manu exaratam olim vidimus, & nuper apud Marchionem Mondexarensem, licet acephalam; laudatque Gundisalvus idem Argote, è libris unum, quibus mss. ad utilissimam & accuratissimam componenda, quæ vel in lucem edidit, vel aliquando meditabatur edere, monumenta, uti se, monere nos voluit.

282. Diximus in superiore Alphonfi Regis elogio, non Joannis hanc, sed istius Alphonfi auspiciis formatam historiam videri Ambrosium Moralem ad manum habuisse; quam is, tanquam si Joannis esset, lib. 13. cap. 4. & 28. historiæ suæ laudat. Cui quidem compendio Gundisalvus Argote sæpè jam dictus adjungit sequentia opera, quæ relicta ab auctore fuisse ait in cœnobio S. Paulli ordinis Prædicatorum, quod in oppido *Peña-fiel* Castellæ veteris, in quo tumularetur, vivus sumptibus suis ædificari fecerat, nimirum

283. III. *Libro de los sabios*. Liber sapientium.

IV. *Libro del cavallero*. Quod interpretor, librum *De milite qui equo meret*.

V. *Libro del escudero*. Hoc est, *De pedite*.

VI. *Libro del infante*. Id est, *De Regis filio*.

VII. *Libro de cavalleros*. Fortè *De re equestri*.

VIII. *Libro de la caza*. Hoc est, *De venatione*.

284. IX. *Libro de los engaños*. Scilicet, *De fraudibus dolivæ*. An verò *stratagematibus*?

X. *Libro de los cantares*. Carmina videlicet, quæ quidem editurum se post publicatum *Comitis Lucanoris* laudatum antea opus, idem Gundisalvus in se recepit.

XI. *Libro de los exemplos*. *De exemplis*.

XII. *Libro de los consejos*. *De consiliis*.

285. Jacet in prædicto cœnobio S. Paulli de *Peña-fiel*, sub hoc epitaphio:

AQVI IACE EL ILVSTRE SEÑOR D. IVAN MANVEL
FIJO DEL MVI ILVSTRE SEÑOR INFANTE D. MANVEL
Y DE LA MVI ESCLARECIDA SEÑORA DOÑA BEATRIZ
DE SABOIA, DVQVE DE PEÑAFIEL, MARQVES DE
VILLENÁ, ABVELO DEL MVI PODEROSO REY, Y SEÑOR
DE CASTILLA, Y DE LEON, D. JUAN PRIMERO
DESTE NOMBRE. FINO EN LA CIVDAD DE CORDOVA
EN EL AÑO DEL NACIMIENTO DE NUESTRO SALVADOR
DE MCCCLXII.

^o In prologo.

^p In discursu sobre la poësi Castellana.

Sed nonnisi circa ann. MCCCXLVII. quamvis inscriptus hic reclamet lapis diu post mortem positus Joannis nostri, decessisse eum ex historiis constare, idem ait Gundisalvus Argote, ex quo quicquid hactenus de viro inclyti nominis dictum fuit, acceptimus.

286. Post virum principem laicum, principem virum Ecclesiæ laudabimus, NICOLAUM ROSSEL videlicet, S.R.E. Cardinalem ab Innocentio VI. Papa anno huius sæculi LVI. Avenione, ubi tunc Pontificum aula erat, creatum. Balearium majorem insulam hic patriam habuit; in quo conveniunt Vincentius Mut in *Historia regni Balearici* tom. 2. lib. 8. cap. 6. & lib. 11. cap. 4. Hieronymus Surla lib. 9. *Annalium* cap. 6. Balthassar Porreñus in *elogiis Pontificum & Cardinalium Hispanorum* mss. Ciaconius autem, atque eum sequuti Dominicani, Lopez Monopolit. Episc. *Histor. Ord. Præd.* par. 4. Fontana in *Monimentis Dominicanis* ad annos MCCCL. MCCCLI. MCCCLVI. quorum institutum professus fuit, nonnisi Tarraconensem appellantes, de patria in Aragoniæ Regum ditione, quod nomen à Tarracone dictum urbe quidam pro comperto habent, intelligendi sunt.

287. Præfatus fuit Aragoniæ provinciæ, simulque Inquisitor Generalis ingentis famæ ac meriti gratiæque apud Petrum Regem IV. à quo postulatum ei purpureum fuit Cardinalitium schema; quod primus è subditis Aragoniæ Regum obtinuisse dicitur. Romæ dum esset anno MCCCLXII. ægrotavit, tabulasque testamenti condidit, navigioque inde in patriam Majoricam veñtus, si fortè nativo aëre à morbo liberaretur, decessit ibi xxiii. die Martii ejusdem anni, ante quadraginta & octo natus. Res ejus gestas copiosius alii enarrat Porreñus. Nullus autem in scriptis laudandis. quorum Ciaconius aliique certiores nos fecerunt.

288. *Romanorum Pontificum gesta pergrandi volumine complexus est* (Ciaconius ait in Innocentio VI.) *cujus exemplar tunc sulcatum Romæ se vidisse affirmat in bibliotheca collegii Capranicensis, & in Vaticano, auctor nomenclatoris Cardinalium*. Exemplar aliud asservari in bibliotheca Aniciana, ut vocat, Benedictinorum, Constantinus Cajetanus affirmat in *commentario ad Gelasii II. Papæ Vitam Pandulphi Pisani* pag. 19. Scripsit etiam (Ciaconius in fit)

289. *De quadruplici jurisdictione Romane Ecclesiæ in regnum Siciliae, hoc est Neapolitanum*. Quem servari librum in bibliotheca Vaticana Ciaconius ait. Aliud ab his diversum opus, cum de superioribus taceat, Joannes Eifengreinus in *catalogo testium veritatis* nostro attribuit, nempe

290. *De unitate Ecclesiæ, & schismate vitando*. Sed Vincentius Mut *Balearis historie* auctor, loco jam laudato aliorum operum meminit, nempe

Historie ordinis sui Prædicatorum, quam ait Romæ eum anno MCCCLVII. absolvisse.

Indicis item copiosi virorum insignium ejusdem ordinis, qui Parisiis doctores creati fuissent.

Commentariorum quoque in ejusdem ordinis institutum. Necnon &

Commentariorum in Matthei Evangelium.

291. Usque ad principium Petri Regis perduxit ANONYMUS ab initio rerum historiam, cui ob hanc causam locum hic dedimus. Hujus epigraphe: *Historia de España*, quæ exstat in bibliotheca, quæ fuit Comitibus de Villa-umbrosa, quò magna pars librorum mss. apud plures latentium confluit. Hæc ab orbis fundatione ducto principio, res Hispanas usque ad hujus Regis initium persequitur. Scriptusque dicitur anno MCDIV. Chronicon hoc: *la historia Gallega*. Tralatitiè appellari hujusmet bibliothecæ liber elenchus annotat fol. 105. Hujus sæpè meminit Prudentius Sandovalius in sua *Regum Castellæ historia*.

292. Horum temporum sunt ANONYMI, five plures, five unus, confectores libri, qui apud nos audit *del Becerro*, fortè à vitulina pelle, quâ cooperatum primum & publicum exemplum fuit: quod asservari nunc in regio totius Castellæ archivo, seu tabulario Septimancensi oppidi, comperta res est. Continet relationem quandam locorum ejusdem Castellæ regni, cujusnam ditionis seu domini quisque sit, & in eo quinam nobiles domum aut prædia possideant, & quæ jura seu vestigalia Regibus debeant solvatque. Extracta ex eo quædam nos habemus in schedis nostris ex codice excellentissimi domini D. Gasparis à Mendoza Ibañez de Segovia, Marchionis nunc Mondexarenfis. Aliud exemplum habuit D. Josephus Pellizerius literis admodum antiquis exaratam, ex quo transcripsit suum, quod Matri nunc habet D. Joannes Lucas Cortesius, rerum criminalium dicasterii & curiæ judex.

293. GUILIELMUS PRÆPOSITI, sive DESPABORDE, Catalanus, Arenii Comitatus Ripa-curtii jurisconsultus, Petri IV. Aragonum Regis tempore circa annum MCCCLVI. in vivis fuisse dicitur. A quo scripta inter libros manu exaratos amplissimi viri Antonii Augustini Tarraconensis præfatus fuere

I. *De privilegio militari tractatus*.

II. *De pace & treuga, ad conciliarios & probos homines Barcinonis*. In charta scilicet annorum plusquam centum, ut in *indice ejus bibliothecæ* legimus. Item

III. *Alphabetum juris patrii*.

294. BERNARDUS Oxomentis Episcopus, Alphonso adhuc in vivis agente Castellanorum Rege undecimo, pro instructione Petri principis filii ejus primogeniti, qui in regno eidem successit, ex Latino in vernaculum sermonem convertit Ægidii de Columna, sive Romani, ordinis Eremitarum Sancti Augustini decantatissimum opus *De regimine principum*, quem quidem hac Hispana inscriptione editum scimus: *Regimiento de los principes, de Egidio Romano para enseñamiento del Infante don Pedro, hijo de don Alonso Rey de Castilla, de Leon, &c.* Hispali per

per Meinardum Ungut anno MCDXCIV. in folio.

295. Maximè verò illustratum sese fieri hoc sæculum debet, eo quòd excellentissimum belli & pacis tempore, nullique superiorum secundum, heroem produxerit; inigne Hispaniæ nostræ ornamentum, Pontificiæque dignitatis decus & splendorem in paucis futurum. ÆGIDIUS hic est CARRILLO DE ALBORNOZ, Toletanus Archiepiscopus, & purpuratorum patrum apex; quem paucis laudare vix decet, neque multis opus est, post non unum aut alterum de vita & rebus ejus gestis commentarium in vulgus editum, atque hisce plenam omnium hujus temporis historiarum memoriam. Joannis præsertim Genesii Sepulveda Cordubensis elegantem adire licebit hujus argumenti librum, si quis virum maximum vivis coloribus descriptum videre cupiat.

296. Brevi ut compendio morem exsequar, natus fuit in Concha urbe Castellæ novæ, ex parentibus nobilissimis Garfia Alvari Albornozi ac Theresia de Luna, Tolosæ literas doctus, & ab Alphonso XI. Rege ad Toletanæ amplissimæ dignitatis vocatus infulus, cum ejusdem Alphonso obitu, in Petri ejus filii & successoris, cognomento *Crudelis*, tempora incidisset; sibi cavens, ne fortè sevitiæ Regis, clarissimo cuique regnorum suorum viro usque ad excidium infensi, subjacere posset; quæsitâ occasione ad Clementem VI. Pontificem Maximum Avenione degentem se contulit, à quo galero Cardinalitio fuit ornatus.

297. Hujus autem successor Innocentius VI. Ægidium Sabinensem promotum Episcopum, *fortem opere & sermone* virum (ut verbis ejusdem Pontificis laudem) tanquam Pacis angelum in Italiam summa potestate instructum delegavit, cujus munus & cura esset integrum ferè Romanæ sedis patrimonium ab tyrannis dissipatum, atque armis oppressum, libertati ac statui pristino vindicare. Quod mirâ animi & corporis industriâ atque vi intra non multum temporis spatium perfecit, Urbano V. qui Innocentium excepit, amplâ viâ munitâ, ut, quod magno omnium plausu, & Pontificiæ dignitatis honore & compendio, hujus sæculi anno quinto supra sexagesimum exsequutus fuit, ab Avenione & Provincia Galliæ, in Italiæ & Romanæ urbis propriam sedem setè & Pontificiam aulam & curiam opportunè ac tutò transferre posset.

298. Quatuordecim Ægidius annis summa rerum in Italia præfuit, tam armis adversus tyrannos, quam consilio erga cives administrato optimè imperio. Inter cujus plenæ frugis & prudentiæ alia opera, formatæ ab eo constitutiones, quas *Ægidianas* inde vocant, pro Piceni, & aliorum tractuum Pontificiæ ditionis recta administratione, optimo jure laudantur. Libri titulum in ms. codice Altempsianæ bibliothecæ hunc legimus: *Constitutiones editæ per reverendissimum in Christo patrem & dominum D. Ægidium misera-*

tione divina Sabinensem Episcopum; Cardinalem, Apostolicæ sedis legatum, ac in terris in Italia consistentibus cura regnum Siciliæ vicarium in temporalibus generalem, in generali parlamento dictarum terrarum celebrato in civitate Femi, & per ipsum parlamentum receptæ, currentibus annis natiuitatis Domini millesimo CCCLXII. indictione x. die ultimo Aprilis, secunda & tertia Maji, Pontificatus domini Innocentii Papæ VI. anno quinto. Incipiunt: Volentes, sicut nobis commisit, &c. Ægidianæ hæc constitutiones cum additionibus Carpenfis & glossis Gasparis Cavallini Venetiis editæ sunt MDLXVIII. & MDLXXI.

299. Præterea scripsit institutiones quasdam, quarum pervetustum exemplar in membranæ inter antiqua civium suorum monumenta se legisse fatetur Julius Roscius Hortinus in *elogiis militaribus*, de quo Ciaconius admonet q.

300. Alias quoque edidisse cum constitutiones, cum vicarius esset regni Siciliæ circa Pharum, Neapolitani scilicet, Joannæ Reginæ tempore, quæ in Cardinalis Sirleti bibliotheca olim viserentur, *Nomenclator Cardinalium* nos docet.

301. In nova autem *bibliotheca manuscripta* Philippus Labbeus edidit epistolam quandam Ambaldo Episcopo Tusculanensi directam, quam scribit ei Archiepiscopus Toletanus (qui noster Ægidius est) de victoria Regum Castellæ & Portugalliæ adversus Sarracenos juxta fretum reportata, quam nos à fluvio Salato vocamus, cui præful hic interfuit. Reperitur ea Chronico cuidam Rothomagensi inserta, *Bibliothecæ* istius volumine pag. 388.

302. Equè tamen meritis fuit ab Hispana sua gente, nec minus à Bononiensi, quam effluviū amavit & ornavit, urbe, collegio quædam alendis uni super triginta Hispanis scholaribus in hac ædificari jussu, ad quod duobus ferè seculis, non minus quam ad Parisiensem scholam, nostra juvenus, rudi hætenus bonorum studiorum Martiales inter fremitus Hispania, consilere sueta, alumnos sortita est hujus collegii doctrinâ dignitateque eminentissimos; quamvis hodie jam ab antiquo illo splendore defecerit, fundatis intra Hispaniam tot amplissimis studiorum gymnasiis, tamque majoribus, ut vocant, quam minoribus studiosorum domibus, quò omnes, qui literis edoceri cupiunt, ex omnibus ejus angulis innumeri, neque unus aut alter exterorum, tanquam ad mercatum bonarum omnium disciplinarum, convenire solent.

303. Viterbii vir magnus obiit die xxiv. Augusti MCCCLXVII. Quem, verbis licet non ita elegantibus, æqualis tamen ei scriptoris, laudatum dimitemus. Is est anonymus, qui *Vitam Urbani V. Papæ* descripsit, & à doctissimo Francisco Boschetto Monspeliensi Episcopo lucem vidit, in *Pontificum è Gallia oriundorum historia*. Hic de Ægidio dum meminit, *Fuit insuper homo (ait) admodum virtuosus, literarum scientiâ præditus, in agibilibus multum circumspèctus, corde magnanimus, corpore laboriosus, ac in factis armorum non omi-*

q. In vita Clem. VI. & Ægidii nostri elogio.

Pontificali decentia valdè edoctus & expertus, sicut in omnibus sic & taliter se gereret, quòd in tota Italia vivens amabatur, aut saltem timebatur. Hæc ille, & nos ad alia; ne notuas, ut proverbium est, Athenas.

304. Hujus temporis, anni scilicet MCCCLXX. notam præfert Latinus auctor *Historiæ Pinnatensis in Aragonia*, quæ ms. custoditur in monasterio Benedictinorum Claustralium S. Joannis de la Peña vulgò dicto, in mediis Pyrenæis montibus, unde post Maurorum inundationem Christiana religio & regnum Gotthorum ferè extinctum, ad hanc plagam ex parte revixit & enavit. *Historia* exstat vulgaris è Latina ista veniens, Joannis Briz Martinez, ejusdem monasterii abbatis. Sed ANONYMI Latinam veterem illius, quod diximus, temporis, non profrus exactâ diligentia scriptam fuisse, sed ordinem rerum turbasse, conqueritur Petrus Abarca in *Regibus suis Aragoniæ* fol. 33. prioris partis. Qui tamen alibi (fol. 71.) Josepho Moreto, *Investigationum regni Navarrae* auctori doctissimo, gratias habet pro ejus publicatione lib. 2. earundem *Investigationum* cap. 5. Quam & ipse iterum typis commisit, & hic laudamus, quantumvis brevissimam, ob insignem ejus excellentiam, ac totius Aragonensis historiæ regni que veluti Palladium semper habitam. Videndus Josephus item Moretus in *Congressionibus apologeticis pro veritate investigationum*, congressione 5. qui & Surita lib. 1. *Annal.* cap. 11. turbatum in eo rerum ordinem accusat. Eundem Moretum vide congressione 8. num. 14.

305. Ante annum à magni Albornozi Toletani præfulis obitu Alphonso Hispanensis antiqstis, ejus olim amicissimus, & in Italico sacro adversus tyrannos Ecclesiæ Romanæ urbium ac ditionis gesto bello, strenuus valdè copiarum ductor, diem suum obierat. In hoc viro nescias qua arte eximiam literarum theologiarum peritiam & professionem, religiosumque vitæ institutum apud Augustinianos susceptum, cum militari vita, & cunctis quæ in acie & oppugnationibus ad præfectum belli spectant, diu atque acriter exercitis, componas. Nam ex confessione tam domesticorum, quam illorum qui res pontificias literis tradidere, idem est ALPHONSUS DE VARGAS Toletanus, Joannis Alphonso filius, qui Parisiis in academia sacrae scientiæ operam dedit, renunciatus ibidem ejusdem doctus & professor, cum Toleti in patria jam olim Augustinianorum eremitarum sacramentum dixisset: idem, inquam, est cum Alphonso Toletano Pacensi Episcopo, qui Ægidium memoratum Albornozi in expeditione illa Italica inter alios fuit sequutus, auctus (ut verbis utar Genesii in libro *De rebus Albornozi* primo) hac dignitate à Pontifice (Innocentio VI.) Ægidii precibus exorato, quòd esset ei veteri fidaque familiaritate conjunctus. At nec solus is dicitur sacer homo sese comitem Cardinali dedisse, cum & Lupus Cæsar-augustanus Episcopus idem apud eundem historicum fecisse referatur.

306. Gestum est hoc bellum scilicet ab *Bibliothecæ vetus Hispana* Tom. II.

anno MCCCLIII. Innocentii Papæ primo, usque ad MDCLIX. quo anno Forum-Livii Romanulæ, seu Æmiliæ provinciæ urbs una, cum Francisco Ordellafo tyranno in ditionem Romani Pontificis reversa est, ut ex Mattheo Villano constat: quibus ultimis belli partibus, Genesio eodem teste, Alphonso interfuit præfuitque Toletanus. Quo tempore non dubitamus, quin, conferente se Avenionem, & in curiam Ægidio, sit etiam facultas eidem Alphonso concessa in propria redeundi. Sed ab anno isto usque ad fatalem ejus annum MCCCLXV. septem dumtaxat intercessere: quo quidem intervallo temporis minimè potuit à Pacensi ad Oxomensem Ecclesiam, indeque ad Hispanensem, transferri, septemque annis Oxomensem, quinque autem Hispanensem Ecclesiæ regere. Oportet igitur jam Oxomensem factum ad nos rediisse, & anno MCCCLXI. Archiepiscopali urbis Hispanis dignitate auctum (quod ex monumentis hujus Ecclesiæ compertum est) usque ad sexagesimum sextum vixisse: quod ex sepulchrali ad cappellam S. Jacobi Majoris Apostoli ejusdem almæ ædis lapide notum habemus; cujus inscriptio hæc est simplex & minimè ambitiosa: *Aqui jace D. Fr. Alonso por la gracia de Dios Arzobispo desta santa Iglesia de la muy noble ciudad de Sevilla, y maestro en santa Theologia. Espirò à xxvii. de Diciembre era de MCDIV. años.*

307. Scripsit Alphonso in Aristotelis libros *De anima*. sive *Questiones de anima*, Venetiis editas MDLXV. alias MDLXVIII. apud Jordanum Ziletum, in folio, itemque in librum primum *Magistri Sententiarum*, ibidem anno MCDXC. in folio apud Paganinum de Paganinis. In reliquos libros *Commentaria*, si vera est fama, Romæ apud Augustinianos S. Mariæ de Populo exstant.

308. De nostro agunt, præter laudatum Joannem Genesium Sepulveda, & Porreñum in *Rebus gestis Ægidii Albornozi*, Tarraçamque in *Alphonso Rege XI.* Thomas Herrera in *Historia domus eremitarum Salmantine*, & in *Alphabeto*. Elsius in *Encomiastico*, aliis laudatis, Ægidius Gundisvalvi de Avila in *Theatro Hispanensis Ecclesiæ*, D. Didacus Ortiz de Zuñiga in *Annalibus Hispanensibus*, Andreas Scotus in *Bibliotheca*, qui in anno mortis & in sepulchri loco binum admittit errorem.

309. Ante annum scripserat, hoc est, sæculi hujus septimo supra sexagesimum, JOANNES DE CARDALHACO Archiepiscopus Bracarenis, *Librum regalem*, quo jura Henrici, postea Castellæ Regis, post decessorem Petrum fratrem ab eo post biennium occisum, ad hoc ipsum Castellæ regnum tueri conatus fuit; justum opus, quod ms. servat inter alia eodem codice compacta D. Joannes Lucas Cortesius, amicus noster & civis dilectissimus, capitalium rerum curiæ Matritensis nunc primus judex. Libri titulus hic: *Incipit liber Regalis, divina fervente gratia editus per me Joannem de Cardalhaco legum exiguum professorem, & sanctæ Bracarenis sedis vocatum Archiepiscopum & Hispaniarum primatem, anno*

Domini millesimo tercentesimo sexagesimo septimo, in civitate Zamorensi Castellæ. Incipit liber: Cum jura abhorreant rerum dominia sub incerto domino dirivari, &c. Præcedit dedicatio: Sanctissimo in Christo patri & domino clementissimo domino Urbano, &c. Universalis Ecclesiæ summo Pontifici, &c. & Præfatio, quâ divinum auxilium invocatur; in cujus fine innuit titulum libri Regalem esse, quo tuentur, quæ supra diximus, Henrici Regis jura. Urbanus Pontifex V. est hujus nominis, qui anno MCCCLXII. rerum sacrarum apicem adeptus est, Gallus, qui fortè Gallum hunc Joannem de Archiepiscopatu Bracarenfi providit.

310. Idem cum Nicolao Rosellio, de quo supra egimus, atque eodem tempore, atque in eadem provincia, institutum Dominicanorum sequutus fuit JACOBUS (JAIME vulgò) DOMINICUS, in cœnobio Cauco-liberitano (Colibre nunc audit) Cataloniae provinciae, Ruscinonensisque Comitatus. Provinciae tamen Gallicæ hic fuit præfectus, deindeque & suæ Aragonensis, Urbani V. Papæ jussa & auctoritate creatus anno sæculi sexagesimo. Hoc equidem maximæ gloriæ fuit illius huic præfecturæ, quod eo tempore Dominicanorum dixit sacramentum in Valentiae urbis domo Vincentius Ferrerius, sanctitate vitæ & miraculis, sequenti maximè sæculo, clarissimus. Volumen is grande scripsisse dicitur De rebus ordinis sui rectè administrandis. Hæc Joannes Lopez Monopolitanus Episcopus parte 5. Historiæ ejusdem ordinis lib. 2. cap. 22.

311. Carmelitas tres ut stylo nunc ducamus, petit ætatis ratio. Primus fuit JOANNES BALLISTARIUS (vulgari appellatione Ballester) Catalanus origine, Balearis autem domo, ex oppido Campos dicto Majoricentis insulæ. Carmelitarum, quorum castra sequutus fuit, XVI. aut XVII. Prior Generalis. Munus hoc sexdecim annis administravit felicissimo ac florentissimo hujusce ordinis ævo, gratus Deo ac viris principibus, ad hæc in theologicis studiis, quorum magister fuit, versatissimus. Hujus laudantur hæc opera:

- 312. I. Super libros Sententiarum libri IV.
- II. Constitutionum sui ordinis libri duo.
- III. Sermones varii, duobus libris.
- IV. De bello forti militantis Ecclesiæ, & Anti-christo, sive De novissimis temporibus.

313. Obiit, atque sepultus fuit in cœnobio Majoricentis urbis sub hoc epitaphio: Hic jacet reverendissimus magister in sacra theologia Generalis ordinis Virginis Mariæ de Carmelo Fr. Joannes Ballistarius. Obiit ultima die mensis Septembris anno MCCCLXXIV. In quo conveniunt Trithemius & Andreas Scotus Bibliothecæ Hispanæ brevioris auctor.

314. Alter est FRANCISCUS DE BACHONE, sive, ut credimus, DE BACHÒ, eundem ordinem Carmelitarum in cœnobio Peraladæ provinciae Cataloniae professus, Parisiensibus studiis, & professione laudabiliter exercita, anno hujus sæculi sexagesimo sexto in comitiis Montis-Albani procurator generalis creatus, tandemque provinciae Cataloniae præfectus, triennio exacto vitam simul & præ-

æuram an. MCCCLXXII. Augusti 8. die, in cœnobio Campi-rotundi (Camp-redò vernaculè) reliquit moriens. Inter scripta hujus laudantur, præter alia, quæ Trithemium la- tuere,

315. I. Repertorium Prædicatorum. Magnum & insigne opus ab eodem vocatum, in quo omnia antiquorum Patrum dicta in unum ad concionatorum usum collegit. Necnon pro more illius temporis, & scholæ Parisiensis,

316. II. Super libros Sententiarum. Qui asservatur Romæ in bibliotheca domus Transpontinæ ms. commentarius pulchræ notæ, quamvis antiquæ, in cujus initio Joannes auctor sublimis doctoris appellatione insignitus apparet.

317. III. Sermones plures, ad populum habitos, laudat Trithemius: cujus quidem præconio vir fuit Joannes literaturæ nobilissimus, philosophus, orator, atque poeta celebris, theologus quoque, sacrarum legum exercitissimus, tantumque animi magnitudine, consilio, & doctrina valens, ut doctor sublimis cognominaretur. Errant attamen hic & Eifengreinius, dum prior ad annum MCD. posterior ad MCDX. floruisse nostrum affirmant.

318. Tertium ponimus BERNARDUM OL- LERIIUM, (Oleri vocant domestici) Catala- num & ipsum ex Mamefa oppido Vicensis diocesis, sive ex proxima gentiliū ejus do- mo Mas-oller vocata. Hunc instituto suo addi- ctum in patrio cœnobio facer hic Carmelita- rum ordo Priorem Generalem habuit ex La- tinorum serie decimū septimum, aliàs decimū octavum, & Joannis, quem nuper laudavimus, Ballistarii successorem, anno MCCCLXXV. Podii Velannorum (le Puy, sive Anicii) crea- tum, Parisiensis theologiæ professionis, ubi & doctoralem reportavit pileum, Avenionen- sis item eorundem studiorum rectoris studio jam olim decurso, quibus provinciae suæ præ- fecturam, diffinitorisque generalis munus ad- junxit. Scripta ejus hæc laudantur duo:

319. I. De ordinis sui origine. Liber singu- laris ad Urbanum VI. Pontificem Maxi- mum, quam alii appellant Informationem histo- rico-juridicam, ad Petrum Cardinalem Corfinum Florentinorum antistitem dire- ctam, quo quidem scripto suscitata hujus ordinis sodalibus de nomenclatura B. Virgi- nis Mariæ de Monte Carmelo controversiæ pro virili satisfecisse visus fuit. Siquidem paul- lò post idem Urbanus septimo Kal. Majas anni septuagesimi noni bullato quodam in- dulgentiarum eidem ordini concessarum in- strumento non alio hunc nomine vocasse legitur. Hanc Informationem, seu librum, intexuere Ordinis Carmelitarum Speculo II, qui anno MDVII. Venetis typis publici juris id fecerunt.

320. De immaculata Virginis conceptione liber singularis. Vitam diu produxisse di- citur usque ad annum sæculi nonagesimum.

321. ABEN AGATIN Maurus, Granatæ civis sub Josepho Rege hujus urbis primo, qui ad fluvium Salsum memorabile ac mi- rabile prælium Alphonsi XI. Castellæ cessit Regi, si Francisco Pedrazæ credimus, Hi- storiae

q Rosch delis
titols de honor
de Catalunya
lib. 3. cap. 13.

storiæ Granatensis auctori, quamplura scri- psit moralis doctrinæ opera, & epistolas. Prædixit is Petro Regi Alphonsi laudati filio necem, quam ab Henrico fratre passus fuit, prophetiâ ad eum quadam directâ, quasi Merlini Angli esset.

CAPUT VII.

FERDINANDUS SANCII DE TOVAR, & JOAN- NES NONIUS DE VILLASAN chronographi re- gii. De ALPHONSO PECHA Guadalaxarenfi, Episcopo Giemensi. DIONYSIUS DE MUR- CIA Augustinianus, Archiepiscopus Messanen- sis. MARTINUS ALPHONSUS DE MELO Lu- sitanus historiographus. GOMBALDUS DE ULIGIA Dominicanus. FRANCISCUS MAR- TINI, & PHILIPPUS RIBOT Carmelitæ. PETRUS IV. Aragoniæ Rex, Historiæ, & Ordinationum auctor. JACOBUS DE ARA- GONIA Cardinalis, Valerii Maximi interpret. D. JOANNES DE CASTRO-MOCHO Petri Cru- delis cognomento historiæ auctor. F. JOANNES GARSIAS DE CASTRO-XERIS. FRANCISCUS EXIMENEZ. Ejus patria, honores, & opera. GARSIAS EUGUI. D. PETRUS TENORIO Toletanus, & MARTINUS Ulyssipponensis Episcopus, de re schismatis scriptores. GUNDISALVUS GUNDISALVI DE BUSTAMANTE Episcopus Se- gobiensis. Ejus opus Peregrina. JOANNES DE MONTESONO Dominicanus. NICOLAUS EIME- RICUS. Super ejus fide Dominicanos inter & Franciscanos controversia. Ejusdem opera. FERDINANDUS ALPHONSI, ejusque historia. JOANNES EMMANUEL, Eduardi Regis Por- tugalliæ filius, Carmelita. ANTONIUS DE TANALES.

322. SUB Alphonso XI. Petro ejus filio, & fortassè etiam Henrico II. Cas- tellæ Regibus, dignitate & auctoritate, pro- priisque ingenii & eloquentiæ dotibus, com- mendabatur FERDINANDUS SANCII DE TO- VAR, idem dictus DE VALLADOLID, eo quod in hoc oppido Castellæ veteris omni memoria inclyto domicilium à majoribus suis, & inter hos à Sancio Ferdinando de Tovar parente, susceptum haberet. Alphonsi Regis tempore notarius major fuit Castellæ, & consequenter unus ex magnatibus, quos Ricos-homes olim vocabamus. Cancellarius quoque major Castellæ quo anno ad- versus Maurorum Hispaniæ atque Africæ innumeram multitudinem felicissimè ad ur- bem Tarifam pugnatum fuit. Hujus quidem non infrequens habetur mentio in Chronicis antiquioribus ejusdem Alphonsi, atque itidem Petri Regum, genusque ejus & successionem variè memorant Prudentius Sandovalius, & D. Josephus Pellizerius, regius uterque historicus. Ferdinandum autem vulgaris fama auctorem prædicat anti- quorum Chronicorum De rebus gestis Al- phonsi X. Sapientis, Sancii IV. & Ferdinan- di IV. Castellæ & Legionis Regum.

323. Opportunum verò, quum in horum mentionem incidimus, admoneri lectorem existimamus, à Ferdinando III. quem san- ctum ab beato auctoritate Pontificia jam Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

latantes dicimus, continua ferè historiæ ferie usque ad Henricum IV. habere nos ferè, absque auctorum nomine, singularia unius- cujusque eorum Chronica per annos digesta, & aspiciis regis, principum ferè virorum operâ, in literas absolutissimè & accuratissi- mè relata. Et quidem B. Ferdinandi rerum auctor ignoratur, quam excipiunt

324. Chronica del Rey D. Alonso el Sabio. Hæc seorsum ab aliis Pincia an. MDCIV. edita refertur. Exstareque eam absque au- ctoris nomine, aliquantum ab edita diversam, inter libros qui Marchionis de Tarifa olim fuere, nunc autem Hispali asservantur in domo hujus familiæ, quam excellentissimus Dux de Medina-Cæli possidet, fama est.

Chronica del Rey D. Sancho el Bravo. Chronica del Rey D. Fernando el quarto, llamado el Emplazado.

De his tribus & Ferdinandi alia prius laudata, Joannes Valæus cap. 4. præciali ad suum Hispaniæ Chronicon. Alphonsus XI. (ait) pater Regis Petri Crudelis, secundò jussit colligi atque ordinatis digerit Hispanorum historias. Ejus exemplar esse puto, quod mihi commodatò dedit Eboræ vir ornatus ac probus Ferdinandus Nonius Leo juris Casarei licen- tiatus. In quo libro est historia Regum Castellæ à Ferdinando magno (Ferdinandum III. intel- ligit) usque ad finem Ferdinandi IV. ejus, qui in civitate Giemensi mortuus est, die sibi dicto ab iis quos injustè jusserat de rupe præcipitari.

325. Quatuor has historias consequitur alia Alphonsi XI. quæ Joanni Nunnesio à Villasan communiter tribui solet: attamen hunc in formanda ista præ oculis habuisse an- tiquiorem aliam à Ferdinando nostro de re- bus ejusdem Alphonsi prius formatam, au- ctorem habemus D. Josephum Pellizerium antea memoratum. Et convenit cum eo Ambrosius de Morales. Qui Pellizerius co- dice usus perantiquo fuit, in quo hæc qua- tuor historiæ continebantur, à quo exemplo non pauca dempta atque addita sunt ab his qui eas in lucem typorum proximo sæculo ediderunt. Codicem amicus noster D. Gas- par Ivañez de Segobia, Marchio Acropolitani- nus, nunc Mondexarenfis, & ex Hispaniæ Magnatibus, Matrili possidet, à Pellize- rio sibi pro aliis libris cessum, quod refert ipse in bibliotheca suorum librorum vulgari lin- gua scripta. Continet codex hic historiam seu Chronica Alphonsi Imperatoris, Sancii, Ferdinandi que, & Alphonsi, Hispaniæ Re- gum, descriptus anno MCDLXXXIX. in quo notatum ad oram libri legimus deesse ibi septemdecim integra capita, quæ in aliis libris exstare auctor rei affirmat. Quod autem adeptum fuisse eum Henrici II. Regis tempora post Petri cadem rerum potiti, su- perius diximus, ex instrumento hujus Regis constare ait Sandovalius in Tudensis urbis hi- storia, unde novimus erâ MCDIX. qui annus Christianus fuit MCCCLXXI. Ferdi- nandum nostrum donatum fuisse ab eo Re- ge Astudillo oppido, & aliis juxta Castrum- Cæsaris, quem locum hodiernus sermo Ca- stro-xeriz appellat. Interea non frustra anno- tamus,

y In Memo- riali de la casa de Cabeza de Vaca.

2 Pag. 146. editionis Val- lent. MDCCLXXI. in 4.

Fol. 171.

r De hoc munere Nota- rii majoris vide leg. 32. tit. 11. & toto tit. 12. lib. 2. Recopil. Hisp. legum.

s Cap. 35. & cap. 153. t Anno IV. cap. 15. & ann. v. cap. 15. & 32. anno x. cap. 11.

u Decenden- tia de la casa de Tovar, unâ cum Historia Alphonsi VII.

x Informe de la casa de Sar- miento de Vil- la. mayor fol. 87.

tamus, inter libros qui fuere olim excellentissimi Comitis de Villa-umbrosa codicem existare ms. quo continentur harum trium due saltem historiae, scilicet Alphonfi Sapientis, & Sancii ejus filii.

326. Interim pro certo haberi debet, hujus ultimò dicti Regis Alphonfi rerum in commentaria digerendarum operi præter Ferdinandum Sancii proximè laudatum incubuisse alium hand inferiorem existimationis & auctoritatis virum. Hic est JOANNES NONNIUS DE VILLASAN, aliàs VILLAIZAN, Henrici II. Regis summus justitiæ inter curiales præfectus (*Justitia, y Alguazil mayor de la casa del Rey*, vocatus vulgari appellatione) qui ejusdem Regis dicto obediens scripsit eam, quam dicimus, patris ejus historiam, quæ quidem prodiit vulgaris hoc titulo inscripta:

327. *Coronica del esclarecido Rey D. Alfonso el octavo de este nombre.* Medinæ Campi an. MDXIV. in folio, & iterum MDLXIII. tertioque Toleti apud Petrum Rodriguez MDXCV. in folio. In quo tamen Chronico deesse ultima Alphonfi, notâ dignum est; sexennium scilicet, ab anno MCCCXLIV. usque ad quinquagesimum. Sed locupletio-rem eam perfectamque in mss. esse, & aliquando luci dandam, spem fecit alicubi regi- us historicus Pellizerius c.

c Memorial por el M. de Ribas fol. 46.

328. Necnon conscriptum ab eo Joannis etiam primi Henrici filii, Alphonfi nepotis, Chronicon, quam provinciam sortitus quoque Petrus Lopezius Ayala fuit, apud auctorem *Historiæ urbis Molinæ* legimus. Etenim prorogasse eum vitam usque ad Joannis imperium liquidò constat veteris instrumenti fide, quo decima die Augusti erè MCDXVII. (sive anni MCCCLXXIX.) dum Burgis comitia haberentur, confirmavit prædictus Joannes Rex Joanni Nuñez de Villaizan, juridico majori regis domus, donationem oppidi & arcis de *Capilla*, cum ejus territorio, eidem olim ab Henrico parente xxv. die Aprilis erè MCDVIII. (an. MCCCLXX.) Medinæ Campi factam. Cujus rei auctor est Martinus de Ximena Jurado in *Annalibus Giennensis Ecclesiæ* d.

d Pag. 356.

329. Hujus Joannis filius fuit Nonnius Martini de Villaizan, cujus mentio est in Chronico ms. Henrici III. Joannis Regis primi filii, cap. 59. qui cum Zamorensis arcis custodiæ præflet, sollicitatus per regios tutores, ut eam illis in manus traderet; id se facturum negavit, priusquam, in manus Regis ut consignare posset, iusta ejus etas sibi copiam faceret; adjuncto in testimonium fidelitatis suæ, patrem Joannem Martini à Villaizan (idem est cum nostro Joanne Nonnio, *Nomius* etenim, & *Martinus*, & *Munius*, sive *Munio*, tria ejusdem nominis vocabula sunt e) Henrici Regis atque ejus filii Joannis magnum juridicum fuisse. Quo magis confirmamus Joannis I. tempora, & fortasse Henrici III. Villaizanum hunc adeptum.

e Mariana lib. 16. cap. 6. Colmenares Hist. de Segovia pag. 282.

330. ALPHONSUS PECHA Guadalaxarensis, Francisci Roderici Pechæ filius, quem Alphonfus Rex jam laudatus camerarium ha-

buit, Giennensi Episcopatu per novennium jam gesto in Pontificis Gregorii XI. manibus renunciato, pauper, & eremiticæ vitæ additus, Romam venit; in qua urbe S. Birgittæ sanctissimæ heroinæ à confessionis sacramento fuit minister, unaque ambo ad visitanda sacra Palæstinæ loca in Asiam transferunt. Reversi autem, mirabilis vitæ finem Birgitta fecit, Alphonfusque, renunciatis quæ sibi supererant bonis, in Hieronymianos eremitas, nuper à Petro Ferdinandi germano fratre institutos, S. Bartholomæi Lupianensis, diem vidit extremum in eadem alma urbe anno MCCCLXXIX. cujus pro revelationum sanctæ Birgittæ factarum fide epistola quedam est ad Reges inscripta, *solitarii* nomine, quæ legitur in editione Colonienfi earundem *Revelationum* anno MDCXXVIII.

331. DIONYSIUS DE MURCIA, ab urbe hac sui regni principe, satisque nota, fortasse oriundus, eremitarum ordinis, ac S. Theologiæ doctor Parisiensis fuit, ibique ferè decem annis ex cathedra docuit. Magister quoque & cappellanus Regum Siciliæ audit. Anno hujus sæculi LVIII. vicarius generalis erat Neapolitanæ ordinis sui provincie, & LXXIII. creatus ab Urbano V. Papa Messanensis antistes. De quo præter Auguttinianos, Thomam Gratianum in *Anastasi*, Thomam de Herrera in *Alphabeto*, & Philippum Elsium in *Encomiastico, Augustinianis*, non perfundoriè agit Rocchus Pyrrhus in *Notitia Siciliensium Ecclesiarum* f. Laudantur ejus doctissima in libros *Sententiarum commentaria*; atque item *sermones*: omnia inedita. Exstat Dionysii memoria usque ad annum MCCCLXXX. quo eum vitâ functum Pyrrhus credidit.

f Tomo 1. in Messanensi. pag. 349.

332. MARTINUS ALPHONSUS DE MELO Lusitanus, sub Ferdinando Portugalliæ Rege, qui anno MCCCLXXXIII. ad superos abiit, *Historiam sui temporis*, ut in schedis ad Bibliothecam Lusitanam Georgius Cardofus refert, scripsisse dicitur.

333. GOMBALDUS item DE ULIGIA, Catalanus, ex *Cervera* oppido, Prædicatorum sodalis, provincieque suæ aliquando præfectus, doctus vir & prudens, scripsisse etiam dicitur, pro more illius evi, in *quatuor libros Sententiarum commentaria*. Necnon & *De vitis Sanctorum* volumen, obiisseque diem suum anno MCCCLXXXIV. De quo Franciscus Diagus videndus in *Historia* hujus *Dominicanorum provincie Aragonensis* lib. 1. cap. 31. & Antonius Fernandez in concertatione Prædicatoriæ familiæ, post Antonium Lusitanum & Balthassarem Sorionem.

334. FRANCISCUS MARTINI, Barcinonensis, sub sacro Carmelitarum fratrum vexillo militans, pro conceptione Deiparæ Virginis ab omni labe originali immaculata decertasse scripto dicitur libro singulari, *De conceptione Mariæ semper Virginis* inscripto; atque item scripsisse *Compendium* in honorem ordinis sui libris octo. In quo tamen Joannes Trithemius & Joannes Eifengreinius diversa dicunt; immo Trithemius ipse malè sibi convenit, qui quidem in libello *De viris illustri-*

lustribus ordinis Carmelitarum, duorum istorum Martini operum disertis verbis, uti nos, meminit. Idem verò in libro alio *De scriptoribus Ecclesiasticis*, opus *De conceptione Virginis* vocat *Compendium libris septem scriptum*, quemadmodum & Eifengreinius *De conceptione opus septem libris, quibus (ait) Compendii titulus tribuitur*. Nec aliter Philippus Bergomenfis, Possevinus, Marracius, Alva. Cujus quidem in *Militia Conceptionis* testimonio didicimus asservari hoc opus in bibliotheca interiori collegii Romani (hoc est Jesuitarum) & Parisiis in cœnobio Carmelitarum; adjungitque, sub prælo jam eo tempore, quo hæc scribebat, apud se sudare.

335. Prodiit quidem cum aliis *De conceptione* auctoribus, ejusdem Alve curâ editum *Compendium veritatis immaculate conceptionis Virginis Mariæ Dei genitricis, universis fratribus & singulis juvenibus ordinis Carmelitarum dicatum*. quo magistrum in sacra theologia provincie Cataloniæ sese vocat; non quidem libris, sed tractatibus septem distinctum, in quorum primo fatetur se in academia Parisiensi, quam matrem vocat, studiis incubuisse. De eo Erardus Carthusianus in Chronico ad annum MCCCLXXXIV. hæc de nostro habet: *Franciscus Martini, theologorum vivamentum, singularis sui temporis lucerna, in honorem prægloriosæ sui Carmelitici ordinis patronæ librum De sancta conceptione immaculatæ Dei genitricis conscripsit, cum suis Virginis zelatoribus gratissimum*. Claruisse eum circa an. MCCCXC. ex Trithemio Possevinus monet.

336. Eiusdem Carmelitarum instituti alium celebrabat hæc etas PHILIPPUM RIBOT, natione itidem Catalanum, sed patriâ Gerundensem, in qua eadem urbe hujus religiosæ familiæ sacramentum dixit. Provinciam suam gubernavit præfectus, & maxima laude doctrinæ pietatisque, necnon & erga sodales suos & sacram familiam charitatis zelique commendatur, quam amplissimo testimonio Joannes ei Trithemius exhibuit. Quod verò etiam extinctus famâ viveret, effecit scribens

337. I. *De institutione & gestis Carmelitarum peculiaribus*, libros decem, qui Venetiis editi sunt anno MDVII. *Speculum ordinis* appellatum ait Joannes Baptista Lezana in *Apparatu* paullo post laudando. Opus hoc ex Latino in varias linguas conversum fuisse adnotant domestici. In Anglicam linguam vertisse id scio Thomam Scrope, aliàs Brandley, ejusdem ordinis, Dromoriensem in Hibernia Episcopum, Eugenii IV. Papæ tempore, ut Vossius monet g.

g De Hist. Latinæ lib. 3. cap. 9. pag. 631.

338. II. *De viris illustribus Carmelitarum* librum singularem. At ea quæ in his refert, è quatuor potissimum antiqui evi scriptoribus se hausisse ait, nempe Joanne Episcopo Hierosolymitano, Cyrillo Constantinopolitano presbytero, Guilielmo Samucensi Anglo, & Siberto Bekano Gelrensi doctore theologo. Joannis Hierosolymitani (si Deo placet) librum innuit *De institutione primorum monachorum in veteri lege exortorum, & in nova perseverantium, ad Caprasium monachum. Quem*

cum aliis eidem Joanni tributis operibus Bruxellis edi curavit cum *Vindiciis* suis Petrus Wastelius, qui lib. 1. sect. 1. articulo 1. §. 1. earundem *Vindiciarum* annotat integrum hunc ad Caprasium directum à Joanne commentarium prioribus septem libris ex his decem, quos Philippus Ribot *De peculiaribus gestis Carmelitarum* scripsit, verbatim expressum reperiri. Guilielmum Samucensem, non Anglum, sed Gallum, dicere voluit, ut credimus, qui ex Achonenfi Palæstinæ urbe à Sarracenis fugatus, in Cypro scripsit *De amissione monasteriorum terræ sanctæ, & De multiplicatione sui ordinis per Europam*, circa annum MCCLXXX. ut Vossius docet h. Sisbertus autem Bekanus, sive de Beka, ejusdem ordinis, eodem Vossio teste i, *Historiarum flores*, sive *Fasciculum*, edidit.

h Lib. 2. De H. L. cap. 60. pag. 490. i Lib. 2. cap. 64. pag. 510.

339. III. *Sermonum* quoque, elegantium quidem & doctissimorum, ut verbis laudem Eifengreinii. Atque item

IV. *Epistolarum libros duos*. quos ajunt non minus typis editos.

340. Obiit in conventu Peraladæ, ubi habet sepulchrum ita inscriptum:

Hic jacet R. F. Philippus Ribot magister in sacra pagina, & Prior provincialis provincie Cataloniæ ordinis Fr. B. Mariæ de Monte-Carmeli, qui obiit xxiii. mensis Septembris anni Domini MCCCXCI.

Videndus, post alios Carmelitarum celebratores Trithemium, Luciumque, & similes, Joannes Baptista Lezana in *Annalibus ordinis* cap. 9. & 10. *Apparatus*, quo loco maximas Riboto habet gratias ob insertum *Speculo* suo integrum Joannis Hierosolymitani *De institutione primorum monachorum* librum, & quandam B. Cyrilli epistolam. Unde factum ait Lezana non ultra aliquem dubitare de vero & germano hujusce libri auctore sic antiquo posse. Sunt tamen qui à Philippo Riboto hunc formati, & Joanni Hierosolymitano suppositum, etiam post Wastelii vindicias enixè contendunt.

341. Anno hujus sæculi octogesimo septimo, quinta die Januarii, Barcinone decessit Aragonum Rex PETRUS, hujus nominis IV. vulgari attributione *Cæremiosus* dictus, quinquegesimo primo regni sui k, alacer, atque iræ promptus, facileque irritabilis, & magni animi & peritiæ armorum, totiusque bellicæ rei, viribus licet inbecillis, omnis generis literarum amans, præfertim mathematicarum, & in aliis Chimiæ, cujus gnarum valdè hominem, *Menabam* medicum, doctorem Hebræum, apud se habuit, eoque præceptore usus dicitur.

k Vide Suritam lib. 10. *Annal. Aragon.* cap. 39. Blancas *De Aragon. verum comment.* in Petro IV.

342. Huic Petro adscribi solet *Historia suorum temporum*, vernaculo illo sermone scripta, quo pars major ditionis ejus loquebatur; quam quidem Petrus Michaël Carbonellus ex archivo regio Barcinonensi habitam *Chronico* suo *Hispaniæ* eadem linguâ scripto integram atque illibatam inseruit. Magno autem Suritæ l non sic, ut aliis m, res comperta est, quod dicimus de Rege ejus auctore.

l Lib. 6. cap. 56. & 67. m Graibajo lib. 1. cap. 3.

343. Præterea ejus jussu & auspiciis formatus fuit liber *Ordinationum* pro servitio domus regie,

regiæ, qui continet ceremonias omnes in unaquaque publica actione seu ministerio adhibendas. Cui rei perficiendæ certior fieri voluit de iis, quæ insignes quique sui temporis Reges in curiis suis usurpare solebant; unde quicquid optimum sibi visum fuit & magnificentissimum, elegit. Libri titulus: *Ordinacions fetes per lo senyor en Pere Ters Re de Aragó, sobre lo regiment de tots les oficials de sua cort*. Quem sic inscriptum se vidisse apud D. Fredericum de Palafox. S. Jacobi equitem in membranæ pulcherrimæ aureis ac rubris descriptum literis, & picturis ornatum, Joannes Franciscus Andreas Ustarozius in *Defensione Ofensis S. Laurentii protomartyris patriæ* retulit. Aliud exemplum Matrili in amplissima bibliotheca sua excellentissimus Marchio Mondexarensis habet satis antiquum. Petrum autem tertium per errorem vocatum in isto exemplari, non tam mirum est, quam in *Codice legum* ab eo promulgatum Petrum secundum vocari: quod notat in *Commentariis rerum Aragonensium* Hieronymus Blancas. Laudatur quoque ejusdem Regis Petri stemmatographicus liber: *Nobiliarium* nos dicimus.

345. Petri Regis patruelis fuit JACOBUS DE ARAGONIA, Petri Comitis de Prades in Catalonia filius, Jacobi II. Regis nepos, qui à Clemente VII. in factis Romanis Antipapa nuncupato, ab Aragoniæ tamen Rege Petro, uti ab aliis, legitimo Pontifice exultimato, hujus sæculi an. octogesimo octavo in S. R. E. Cardinalem solus promotus fuit, deindeque in Sabinensem Episcopum. Quo mortuo Clemente, Benedicti XIII. partes sequutus, vixit usque ad annum MCCCXCVI. affirmantibus Alphonso Ciaconio, Contelorio, Ughello, Valentiniæ eum in Hispania Ecclesiæ fuisse Episcopum ab eodem Clemente renunciatum, ex monumentis illius regni liquidum est, quæ vidit Balthassar Porrenus, retulitque in *Elogia* sua adhuc inedita *Cardinalium Hispanorum*; cujus exemplar laudatorum Cardinalium insignibus propriis coloribus depictis ornatum adservat in bibliotheca sua Franciscus Cardinalis Barberinus Romæ, aliudque inde nos iidem ornamentis conspicuum describi fecimus.

346. Hujus Jacobi nomine inscriptum Chronicon secum inter alios libros portabat olim Benedictus XIII. quod ex elencho eorum apud eundem Cardinalem Barberinum constat, ubi sic notatur: *Item Chronica, aliis liber aureus, Cardinalis Aragoniæ, in pergamento, cum possibus & corio viridi*. Quæ quidem judicio nostro possessorem magis quam auctorem significare posita verba sunt.

347. Saltem pro comperto habemus vertisse eum in Hispanam linguam Valerii Maximi *Dictorum factorumque memorabilium* libros; quàm interpretationem ms. asservari apud cœnobitas Hieronymianos Melioratenfes prope Ulmetum Castellæ veteris oppidum, Ambrosius Morales alibi annotatum reliquit. Vereor tamen, ne aliud quicquam denotetur in codice ms. antiquæ admodum notæ, qui as-

servatur cum aliis libris manu exaratis Comitibus de Villa-umbrosa apud excellentissimam & lectissimam Comitissam ejus relictam, cum hoc titulo: *Valerio Maximo traducido en Castellano de orden del Cardenal de Santa Sabina, hijo del Infante D. Pedro de Aragon, y embiado por el dicho Infante à su ciudad de Barcelona*. Equè ambiguum est an huc pertineat Thomasi quædam nota, asserventis, in bibliotheca Veneta S. Antonii. *Boëthium cum Guilielmo de Aragonia* servari ms.

348. Eiusdem Petri Regis Aragoniæ equalis fuit alius Petrus Castellæ & Legionis Rex, *Crudelis* cognominatus, non tamen opinione, quam habuit, & quâ imbuere alios voluit, D. JOANNES DE CASTRO, aliis DE CASTRO-MOCHO, qui locus est Beneventani Comitis in Palentina diœcesi, scribens *veram* (ut creditur à nonnullis) *historiam* laudati *Regis Petri*, cujus fuit domesticus: quam, cum prevaluisset Henricus occisio fratre, nihil antiquius ei fuit, quàm ut è memoria hominum abolere, & exempla omnia undique conquesta flammis committere, procuraret. Attamen aliqua ejus historiæ fragmenta in manus Petri de Gratia-dei, catholicorum Regum Ferdinandi & Elisabethæ haraldi, simul & chronographi, pervenisse fama est; quibus usum eum fuisse in describenda singulari libro Vita ejusdem Petri Regis, quæ servabatur olim ms. in bibliotheca Olivariensi, nullus dubito. Manuscriptam eam tamen asservari in bibliotheca quæ fuit excellentis. Comitis de Villa-umbrosa, & nunc est lectissimæ ejus conjugis, libro ejus indici credemus, nisi fragmenta, seu excerpta quædam dumtaxat ejus esse, ab erudito viro, qui contrectavit, moniti essemus.

349. Habet nihilominus apud se Matrili D. Joannes Lucas Cortesius, amicus noster, *Relacion de la vida del Rey D. P. y de su descendencia, que es el linage de Castilla, por Gratia-dei, con anotaciones de D. Diego de Castilla Dean de Toledo*. Brevem scilicet apologiam seu defensionem eorum quæ impurantur ei, facinorum, quam aliis auctoribus, præcipueque historiâ *del despenfero de la Reyna Doña Leonor* vulgò nuncupata, Didacus prædictus de Castilla progenies ejus confirmat, in vulgus sparsis olim his versibus:

*El gran Rey D. Pedro que el mundo reprueva,
Por serle enemigo quien hizo su historia,
Fue digno de clara y famosa memoria,
Por bien que en justitia su mano fue seva.
No siento yo como ninguno se atreva
Dezir contra tantas vulgares mentiras,
De aquellas locuras, crueldades, y iras
Que su muy viciosa Coronica prueva.
No curo de aquellas, mas yo me remito
Al buen Juan de Castro Prelado en Jaén,
Que escribe escondido por zelo de bien
Su Chronica cierta como hombre perito. &c.*

350. Joannis autem reliqua nostros inter historicos controvertuntur. Ægidius namque Gundisalvi Davila, Palentinorum præsulum album exponens in *Theatro Hispaniæ Ecclesiæ* affirmat, id quod non parum verisimile est, Joannem in comitatu

Constantiæ Petri Regis filiæ, quæ Joannis conjux erat, Lencastræ Ducis, cujus Constantiæ cappellanus, aliis à confessionibus, fuit, ad Anglos transfretasse, ibique Aquensis Ecclesiæ remuneratum infulis, non antequam eorundem Joannis & Constantiæ filia Catharina Henrico III. Joannis I. filio nuberet, in patriam rediisse. In qua tamen Giennensem primum, deindeque Palatinam Ecclesiæ administrandas præfulem suscepisse. Si vera tamen hæc sint, Aquensis Joannis Episcopatus vel in ipsa Anglia fuerint *Aque-calida*, sive *Batbonium* (*Batbe* vulgò, seu *Bath*) in Somerletensi Comitatu Episcopalis urbs, sive in Gallicæ Britannorum ditionis Gasconia urbs *Aque-Augusta*, sive *Tarbellica* (*Acs* hodie, aut aliis *Bajona*) licet non ullam hujus Episcopi mentionem habeant duarum istarum sedium Aquensis & Bajonensis catalogi San-marthani.

351. Diversâ pergentes viâ alii, Joannem de Castro, non de Castro-mocho, appellare amant, progenitumque ex nobilissima de Castro, Comitum Lemosiorum stirpe, affirmant; neque illum tot annis peregrè fuisse; immo post Aquensem in Gasconia, quem & hi quoque agnoscunt, præsulatum, Giennensi fundum apud nos jam ab anno sæculi septuagesimo nono, qui fuit primus Joannis primi, atque etiam octogesimo primo, tot annis ante Catharinæ cum Henrico MCCCLXXXVIII. contractas nuptias. Ab hac Giennensi Ecclesia in Palentinam & hi quoque transmigrasse ajunt. Quam litem aliis judicare libenter sinimus.

352. F. JOANNES GARSIAS DE CASTROXERIS, ex quonam instituto religioso ignotum, transfuisse dicitur ad usum ejusdem Petri Regis *Regimiento de Principes*, Ægidii, ut credimus, Columnæ *De regimine Principum* opus: quæ interpretatio existit inter libros D. Ludovici de Castella ms.

353. Sæculum hoc nobilitavit in paucis, Joannis præcipue Aragoniæ Regis Petri parentis successoris, tempora, FRANCISCUS EXIMENEZ, aliis XIMENEZ, seu XIMEN (sed *Eximenez* vernaculæ editiones præferunt) ordinis Minorum, quamplurimumque operum spiritualium, & moralium, suæ præsertim vernaculæ linguæ, scriptor. Quem nonnulli cum Toletano magno præfule ejusdem nominis & professionis temerè confundunt. De patria contendunt regna duo, Valentini & Catalonia; pro Valentina stantibus Vincentio Justiniano in *Vita S. Vincentii Ferrerii*, Morlà in *Emporio Juris*, & Hieronymo Surita. Sed revera Gerundenfis è Catalonia fuit, quod ejusdem testimonio non semel dicto alii confirmant, è quorum numero Escolanus est Valentinus lib. 5. *Valentiæ historie* cap. 7. Hieronymus Pujades, & Andreas Bosch, Catalani, Joan. Andreas Ustarozius Aragonensis, in *Defensione patriæ S. Laurentii*, cap. 5. Wadingusque *De scriptoribus sui ordinis*. In domo autem Valentina Franciscanorum S. Vincentio sacra hunc ad ordinem admittis fuit, unde forsan data errori ansa: quod idem admonet Escolanus.

354. Neque solum sacras literas, sed & Mathesin calluisse eum, tum scripta theologica ab eo emanata, tum Hieronymus Torrellas in quodam *De imaginibus* libro, sequentis sæculi auctor, confirmat, à quo *Theologus* audit *summus*, & *mathematicus non mediocris*. *Virum doctissimum* vocat Michaël Carbonellus cap. secundo *Chronici Hispaniæ Catalanæ* conscripti.

355. Patriarchatus idem honore fulsit Alexandrini, quod Francisco Gonzaga, Lucæ Wadingo, domesticis testibus, & Morlæ jam laudato, credimus; atque ita editum Valentini est in fine operis, cui titulus: *Crestiã*, cujus postea meminimus, MCDLXXXIV. contra id quod Escolanus affirmat, Hierosolymis hunc titulare antistitem disertè marcipans. Quod verò Elnensis in Catalonia urbis Episcopus fuerit, vulgaris fama est, quamquam in *catalogo Elnensium præsulum*, quem, ut Galliæ Ruscinonensem contribuent Comitatum, cujus sedes *Elna* habetur, San-marthani fratres *Galliæ suæ Christianæ* inseruere, nusquam appareat. Barcinonensem qui credidit præfulem, Joannes Justinianus in prologo suæ Hispaniæ interpretationis Ludovici Vivis *De instructione femine Christianæ* commentarii, magno in errore est. At Vincentius alter Justinianus in *De S. Vincentii rebus* vulgari opere, & Franciscus Diago *Annalium Valentinorum* lib. 1. cap. 4. hunc inter virum mirabilem & Franciscum nostrum Ximenium magnam in Deo dilectionis necessitudinem intercessisse auctores sunt. Quod si de amicitia inter vivos exulta intelligatur, magna in *avis opinio* culpâ sese involvère. Porrò is ut civibus suis studiorum rationem suorum redderet, vernaculum in manus assumpsit stylum, insuper habito Latino: nam, ut puto, majorem operum partem, aut omnia opera, quorum notitia sequitur, proprio Catalonia sermone composuit.

356. *Vita Christi*. Librum hunc, de cujus Catalonia editione nihil hætenus audivimus, vernaculâ Castellæ linguâ loqui fecit anonymus quidam; quam recognovit & castigavit interpretatione summus ille Christiane prudentiæ antistes Ferdinandus Talaverensis, Granatensis primus post recuperatam à Mauris urbem Archiepiscopus, typorumque luce donavit. Quam editionem absque loci nota nonnunquam vidimus. Gallica etiam ejusdem operis versio inter libros Regis Galliarum existat, codice 116.

357. *Crestiã*, sive *De regimine principis, & de la cosa publica*. Hoc est, *Christianus, sive De regimine principum, & republica*. Varium quidem opus & vastum, theologico-politicum, doctum, atque eruditum, & verè Christianum. In eo integræ tractationes de republica, & illius regimine, de principatu, de bellicibus & re militari, atque de optimo cive, ac civitatum prosperè conservando statu, de mercaturæ beneficiis, pluribusque aliis rebus ad publicam rem spectantibus comprehenduntur. Quare non debuit Wadingus ex uno duos facere commentarios, scilicet alterum *Crestiã*, alterum verò *De regimine reipublicæ* appel-

y Martinus de Ximena in *Annalib. Giennensibus*. Surita in prologo ad librum ex eius schedis nuper editâ, *Emmientas y advertencias à las Coronas de D. Pedro Lopez de Ayala*.

z Garibay lib. 5. cap. 26.

a Bovadilla in *Polit.* par. 3. cap. 7. num. 39.

n *Defensa de la patria de S. Lorenzo* cap. 6. pag. 110.

o In Petri IV. mentione.

p *Surita lib. 5. cap. 18.*

q *De Vita Pontificum in Clemente*, tomo 2. ult. edit. col. 686.

r In *Elencho Cardinali*, pag. 137.

s In *Italia sacra* Episcop. Sabin. tomo 1. col. 205.

t *Convento de la Mejorada*

u *Relacion de su viaje &c.*

appellatos. Idem enim opus est, & sub inscriptione hac posteriore tantum (quod Wadingo forsan fuit errandi occasio) id laudant Diagus *Annal. Valentie* lib. 1. cap. 9. & Escolanus in ejusdem argumenti historia lib. 5. cap. 23. qui & *De republica* alibi appellat. Sed & idem Escolanus & Hieronymus Pujades in *Historia Cataloniæ principatus*, & Joannes Franciscus Andreas Ustarrozius in *Defensione patriæ S. Laurentii* cap. 5. pag. 65. & ante eos omnes Hieronymus Torrellas in *Commentario De imaginibus*, & Petrus Michaël Carbonell in *Chronico Hispaniæ* cap. 2. agnoscunt alteram *Crestia*, sive *Cristia*, libri appellationem; quem & laudavit Alphonsus Tostatus magnus Abulensis Episcopus, in opusculo *contra clericos concubinos*. Et scriptum ab auctore fuisse anno MCCCLXXIX. Ustarrozius proximè laudatus monet verbis ex eo opere adductis. Nuncupatum verò hoc opus auctor voluit Alphonsus (*Namfós* vulgari vocabulo) Marchioni de Villena, Comiti de Denia & de Ribagorza, filio Infantis Petri de Aragonia, ordinis fratrum Minorum, qui natus è Jacobo Rege Aragoniæ fuit. Alphonsus hic, de quo loquimur, primus creatus fuit Castellæ Comestabilis à Joanne Rege I. de quo, & de parente ejus Petro, qui Franciscanorum ordinem ingressus est, Alphonsi IV. germano fratre, Jacobi II. filio, videri potest Hieronymus Surita lib. 7. *Annal. Arag.* c. 12.

358. Scire autem aves, lector, quàm vastum sit opus? Tredecim, nec minus, partes, seu libros continet; quorum librorum aliquis, nempe duodecimus, integris duobus voluminibus factis grandibus continetur. Exflare omnia hæc simul in cœnobio de Jesu dicto Franciscanorum Barcinonensium, fama est. Nos vidimus primò laudati nuper duodecimi libri priorem partem, sive tomum, Valentie editum per Lambertum Polmart Alemannum anno MCDLXXXIV. in amplissima simulque selectissima bibliotheca Marchionis Mondexarensis; quem etiam possedit in suppellectile non parum lauta librorum suorum amicus olim, dum viveret, noster D. Raphaël de Vilofa, Consilii Aragonensis senator optimus & literatissimus, apud quem fortè fortuna primum quoque totius operis librum, unde fax ad dignoscendam illius formam, reperi.

359. Argumenta iccirco singulorum librorum hic subijcere non extra rem erit, cum libri rarissimi sint, ac penè invisi.

Primus liber agit de religione Christiana, de ejus initio, progressu, & dignitate.

II. Quod homo Christianus ab hac dignitate tentationibus variis emotus excidat, ac de dotibus ei datis.

III. Peccata exponit omnia, in quæ Christianus cadit homo.

IV. Quibus remediis à Deo adjuvetur ad resurgendum à peccatis, de divinis inspirationibus, prædestinatione, gratia, libero arbitrio, de donis & fructibus Spiritus sancti, ac septem beatitudinibus.

V. Quomodo relevetur per lumina theologiarum virtutum.

VI. Quomodo relevetur per virtutes morales & cardinales.

VII. Quomodo relevetur per legem Dei sanctam, atque ejus decem præcepta.

VIII. Quomodo relevetur à Deo per ostensionem divine potentie, sapientiæ, & clementiæ, in rebus creatis, & earum ordinatione manifestarum.

IX. Quomodo relevetur per divine Incarnationis mysterium.

X. Quomodo per sancta Sacramenta.

XI. Quomodo per sanctum Ecclesiasticum statum, & altitudinem sanctæ religionis.

XII. Quomodo per rectam publicæ rei gubernationem secundum dominorum & subditorum varietates, diversaque vivendi genera.

XIII. Quomodo per minas magnarum peccatorum & promissiones superiorum celestium bonorum. Hactenus librorum epigraphæ. Unde manifestum redditur quàm immensam operam auctor doctissimus mancipaverit Christiani hominis studio per omnes theologiæ ac philosophiæ morales, politicæque artis, quatenus ad philosophiam spectat, limites instruendo ac muniendo.

360. De natura angelica. Hunc dicavit auctor domino cuidam Petro (*Mossen Pere Catalanè*) Regis Aragoniæ Joannis Magistro Rationali, sive ex præfctis rationum. Qui Rex usque ad annum vixit MCCCLXXIX. Audit hic alibi *Petrus de Artes*, eques, & camerarius, & magister domus Regis Joannis Hispanam editionem vidimus Burgensem anni MDXVI. (Wadingo est MDXXVII. apud Fredericum de Basilea in folio. Gallica: *le livre des saints Anges* inscripta Parisiis anno MDXVIII. à Wadingo forsan significata, ab officina Michaëlis le Noir prodiit, Verderio tette in *Bibliotheca Gallia*. Ms. quoque asservatur in ^b regia Parisiensi, ut Labbeus testatur, & in Ambrosiana Mediolanensi.

361. Pastorale, ad Episcopum Valentini pro instructione Episcoporum, & quorumcumque superiorum. Wadingus laudat Barcinonensem editionem anni MCDXCV. in folio. Manuscriptum asservatur in bibliotheca Ambrosiana Mediolanensis urbis, Francisci Ximenez nomen præferens, forsan Latinum opus.

362. De feminis liber. De les dones vernaculè quomodo enunciatum apud Pujades vidimus. Hispana autem translatio retinuit Catalanum vocabulum. Inscritur enim: *El libro de las donas. Trata de las virtudes y vicios de las mugeres en todos estados, y como se pueden estos remediar*. Librum dirigit Fr. Franciscus Ximenez ordinis Minorum ad dominam Sanciam Ramirez de Arenòs Comitissam de Prades. Ms. possidet Bernuy, & Mendoza Marchio de Benamexi, Bæticæ provinciæ nostræ, cum quadam ad calcem nota, quâ monentur lectores scriptum codicem ab Andrea Mudarra jussu Fr. Joannis de Guadalupe, monasterii Guadalupensis Prioris, principio Aprilis MCDLXXIII.

363. At-

363. Attamen five hæc five alia in publicum jam prodiit translatio, cum hoc titulo: *El carro de las donas*. facta, ut ibidem dicitur, à quodam religioso Franciscano provinciæ Conceptionis, quatuor libris; quibus plura immiscuit parum fidus interpres, veluti opus renovans; necnon & adjunxit quintum *De memoria eterna* inscriptum, sive de præparatione ad mortem; Pinciæ apud Joannem de Villaquiram MDXLII. Catharinæ Portugalliæ Reginæ directa. Foran & ad Eximium nostrum pertinet *Informacion de la vida Christiana, en que se contienen tres tratados è rudimentos de la vida Christiana, penitencia que es virtud, y penitencia que es sacramento. Por el Maestro Fr. Francisco de la orden de los Menores*. Qui liber prodiit Hispali an. MDIX. Hispana seu Castellana videtur Catalani operis, de quo loquimur, interpretatio. Hanc Matriti habet D. Joannes Lucas Cortesius, criminalium olim caussarum Duodecim-vir, Indiarum jam senator regius, amicus noster, & Musis amicissimus.

364. *Scala Dei* opus aliud tributum novimus huic eidem Eximino à Joanne Franciscus Andrea Ustarrozius *De patria S. Laurentii* cap. 5.

Alia ab aliis opera tributa Ximenio annectimus,

365. *Historia Ecclesiastica*. teste Morla in *Emporii Juris* præfatione.

366. *Doctrina compendiosa*. Quam hactantum complexione nominis Petrus Carbonel Cataloniæ historicus laudat. *Doctrina compendiosa de vivit justamente* nuncupata prodiit Barcinone anno MDXIX.

367. *Flos Sanctorum*, sive *Sanctorum vitas*. cujus meminit Petrus de Salazar in *Chronico provincie Castellæ* ejusdem ordinis.

368. *Librum de pomo* laudat ipse auctor in *Crestia*, parte 2. cap. 135.

369. *La gloriosa*. De quo opere monuit nos, cum Granatæ moraremur, Thomas de Leone Societatis Jesu, vir doctissimus atque eruditione eximius, noster in paucis amicus. Certè Franciscus Gonzaga Franciscanorum generalis præfectus, & rerum domesticarum exactus chronographus, tredecim voluminum auctorem Franciscum Ximenum fuisse ait; jacereque in cœnobio Sancti Francisci Perpiniensis urbis.

370. Habeo tamen de quo cum doctissimo, & ut fama est, sanctitate vitæ conspicuo viro, expoſtulem. Etenim videre mihi videor in Francisco Ximenio isto, decimi quarti hujus sæculi auctore, alterum, & quidem eo priorem, Antonium Guevaram Mindoniensem Episcopum; cui minimè quidem bona infedit mens fingendi auctores veteres, atque notis etiam certisque, ea quæ non dixerunt, quosque nunquam scripserunt, libros appingendi, ut verè videatur existimasse is, sacris exceptis, quod ipse nonnunquam dixisse fugillantibus perhibetur, de omni alia antiquitate ludere se impunè, immo & laudabiliter posse. Minimè autem hic magni præfulis impotentia culpam alibi jam notatam refricarem, nisi eadem cœpisset Ximenum

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

hunc lubentia & amor catalogo scriptorum scriptores, qui nusquam gentium fuere, ac bibliothecæ librorum similiter libros nusquam exstantes magna securitate fidei suæ ac nominis immittendi. Quod vitium omnes ferè paginas & capita, duodecim saltem libri laudati jam operis, cui *Christiani* nomen, & cujus priorem partem, uti dictum fuit, vidimus, infecisse, nullus spero in hoc studio eruditionis mediocriter versatus, lecto eorum, qui sequuntur, & ex innumeris præcipui habiti sunt, elencho, inficias iverit. Auctores intus; capita verò in quibus ii laudantur, ad oram invenies.

371. ^c Auctor *De spiritu & anima*. ^d *Candidus in Informatorio*, ^e *Fulgidus Nolanus Episcopus*, ^f *Chronicon Africanum*, ^g *Gregorius Capuanus Episcopus*, & ^h *magnus doctor, intrastatu de Congregatione*. ⁱ *Chronicon Bulgaricum*, quod de Polymarcho loquitur Chalcedonenſi legita & philosopho. ^j *Guilielmus monachus S. Dionysii, magnus historicus*, quem nostri Possevinus & Vossius *De historicis Latinis* lib. 3. nomine tenus norunt. Hunc eundem credimus sub nomine *Guilielmi Gallici*. ^k alibi laudatum. ^l *Ethnicus* (an *Erbicus*?) ^m *Manasses de Domas, sive de Damasco*, quem laudare ait Josephum. Nicolaum Damascenum dicere debuit, quo Josephus utitur lib. 1. *Antiquit. Judaic.* lib. 1. cap. quarto. ⁿ *Mamenot, qui scripsit De antiquitatibus Aegyptiorum*, pro *Manethone*. ^o *Historia Orientalis* nescio quæ. ^p *Facundus in sermone De gubernatione divina*, fortè pro Lactantio Firmiano. ^q *Primas Aurbenticus*. ^r *Tertullius philosophus*. ^s *Magni junis consulti Fabius & Sempronius*, atque item *Pompilius*, nusquam visi, etiam à Ximenio antiquioribus. ^t *Caladius poeta*. ^u *Macrobius ad Tercullium*. ^v *Magnus philosophus Agellius in suo Informatorio*: cum verè Macrobius ad Eustachium filium utrumque opus suum direxerit. Agellius autem, nisi fallimur, nultam in *Notitiis* suis *Atticis* (quod unicum ejus opus noscitur) civitatis diffinitionem, unde laudatur, nobis reliquerit. ^y *Sallustius poeta*, & ^z *Misaël astrologus*, & ^{aa} *Mellissus philosophus*. *Trogus Pompejus* frequenter advocatur, qui nusquam fuit repertus, nisi in Justini epitomæ: nec in historia semper, sed aliquando in *tractatu facundo*: necnon referens de Almario quodam Romano legislatore, qui mihi certè ignotus est. ^a *Fulgentius* item nescio quis de cive quodam Strigonii in Alemania loquens. ^b *Bassium chronicon* de re quadam Sabaudia, & Martino Papa (nugæ!). Templariorum destructore. ^c *Medus in historiis Ungariæ* Regis cujusdam *Axyssi* nomine, factum narrans. ^d *Macrobius iterum in Saturnalibus* falso laudatus de his quæ prudentiæ infunt virtuti docens, cum debuisset in *Somni Scipionis* lib. 2. cap. 8. Horum omnium in prima hujus primæ partis duodecimi libri parte meminit.

372. Ad secundam transeamus. ^e *Novatianus De urbibus mundi*. ^f *Simplicianus*, sive *Simplicius*, in *Commentario*. nisi is sit ad Epictetum scriptus. ^g *Plato in Officiatorio*. ^h *ma-*

c Lib. 12
 d part. cap. 5
 e Cap. 6
 f Cap. 7
 g Cap. 12
 h Cap. 14
 i Cap. 15
 k Cap. 16
 l Cap. 16
 m Cap. 17
 n Ibidem.
 o Ibidem.
 p Cap. 224
 q Cap. 26
 r Cap. 27
 s Cap. 29-30
 t Cap. 33
 u Cap. 42
 v Cap. 43 &
 2. part. cap. 1.
 y Cap. 50 &
 part. 2. cap. 78.
 z Cap. 57 &
 2. part. cap. 102
 160. 176. 180.
 a Cap. 55
 b Cap. 62 &
 2. parte cap. 98.
 c Cap. 61.
 d Cap. ....
 e 2. parte
 cap. 70.
 f Cap. 71.
 g Cap. 75.
 h ma-

b Bibliotheca
 manuscriptorum
 pag. 313.

h Cap. 110. h magnus cancellarius Perisensis, qui certe vix potuit esse Joannes Gerson, qui anno, quo id scribebatur, MCCCLXXIX. uti jam diximus, xviii. ferè annos in ætate habebat i. Juvenalis poeta in suo Dictato minori. i Cap. 79. Martialis in Exsecutorio, Leoniusque in Instruitorio. i Cap. 81. Gilbertus Nolanus & Avicibron in suo Morali m. Marcianns poeta n. Simplicianus in suo Morali o. Honorius Papa in suo Decretorio, & Felix Papa in epistola ad Heliodorum Senensem Episcopum p. Aristoteles in libro De bona fortuna q. Balbassar Suecicæ Rex ad Ptolemæi Quadrupartitum r. Fulgentius in sua poësi, de Sabio Austria Duce loquens s. Polus De ædificiis. Theophrastusque in Elementari, quem de Lesbio philosopho acciperem, qui libellos huc spectantes edidit, nisi auctor laudaretur novæ Hierosolymæ sub finem mundi ædificandæ, in qua simul degere debebunt Papa & Imperator; nisi Theophrastum Paracelsum significare voluerit t. Amelius magister equitum Caroli Manies in tractatu arcium defensorii u. Candidus in suo Communioloquio. Idem fortè, de Causis Informatorum supra laudaverat x. Fulgidus Nicosensis narrans de Episcopis cujusdam Cypri urbis quoddam ridiculum y. Sallustius in suo Complacentorio, Ferisonem quendam Bohemæ Regem commendans z. Alanus in Doctrinali vivendi a. Lucanus in sua Proso-dia b. Rabbi Eleazar in chronico Judaico c. Meibodius in Instruitorio ad Sanctos monachos d. Titus Gallus in sua Politia e. Forseus Arabia Rex in suo Regimine f. Gervasius Arabianensis Episcopus in suo Officiario g. Restitutus Cordubensis ad cives Hispanenses scribens h. Quintinus Arcadius in Potitica i. Primacianus Episcopus scribens ad Pisanos, Genuenses, & Venetos, qui in Romania erant k. Lellius Theonice historiographus l. Liborius historicus Latinus m. Caladius philosophus in libro De libero & servitute n. Atlotus Prænestinus in Compendio morali o. Gundisalvus in suo Historiali, ex quo exemplum adducitur cujusdam Regis Legionensis p. Castorius Episc. de Ambru q. Severus in Rationali (illene Severus, quem se vidisse in Scorialensi bibliotheca regia de rebus Romanorum scriptorum Petrus Antonius Vila-damor historicus Catalanus affirmavit? Non tamen, ut crederet ei de Tetrico & Gallieno Imperatoribus quicquam narranti Hieronymus Pujades lib. 4. Histor. Catalon. cap. 62.) & r. Lactantius in Ecclesiasten. s. Herculanus Episcopus Beneventanus in epistola ad Guilielmum Siciliæ Regem t. Leopoldus, ex quo narrat nonnulla de Anisibene Rege Odociæ, ejusque successore Erullum philosopho magno u Satyrus princeps Bohemæ, & ipse magnus philosophus x. Gorgias nobilis eques in Catay tempore Assueri Imperatoris y. Otto primus hujus nominis Imperator noluisse falsò dicitur in Romanorum Regem eligi suum filium primogenitum: quæ mera fabula est in Ottonis historia z. Servus magnus legista, & homo valdè moralis a. Titus Livius quoddam factum narrans Rageni Lydiae Regis, de quo illum nusquam egisse apparet b. Anastasius Papa

in epistola ad Valentinianum Imperatorem, cui attribuit fabulosam & ridiculam, seu potiùs Pontificio indignam stylo, historiam de Rhodo Parchiæ Rege, & collegio canonicorum; cum Anastasii epistolæ palam omnibus sint in Conciliorum collectionibus c. Pantaleo magnus Dalmatiæ jurisconsultus d. Novatianus in suo Morali e. Sallustius Ciculus f. Prosper in epistola ad Bavaram g. S. Joannes Boca-dor in quodam Sermone. est S. Joannes Chrysostomus h. Audifax consiliarius Pipini Franciæ Regis i. Esdræ tribuitur scriptura quædam de dignoscenda cujuslibet anni conditione ex die quo incipit, memorque hujus revelationis laudatur Cordubensis in quodam Sermone k. Misael astrologus antiquus super Centiloquio Ptolemæi l. Zosimus eximius doctor in epistola ad Lotum Orlandiæ ducem m. Zoilus doctor gloriosus ad Ledegatum Liguriæ principem n. Licurgus insignis jurisconsultus referens factum illius (Armenie vocat Regem) qui judicem iniquum excoriari, inque pelle ejus cooperta sede occisi filium jus dicere præcepit o. Paulinus Panbormitanus Episcopus in elogio suorum dogmatum p. Justinus Pompejus historicus magnus, pro Justino Trogi Pompeji epitomatore; cui tamen nec tribuit quæ in ejus epitome invenias; exempli gratiâ, iter Alexandri ad Regem Darium, tanquam legatus esset Alexandri, datumque in convivio sibi præbito generositatis suæ specimen q. Flavius Caplinus magister equitum Romane reipublicæ in Pbrugia, cujus epistola ad Castorium filium datæ meminit, adjungens de ea se legisse in historiis Torpegis r. Jovis Cretæ Regis documenta laudat militaria s. Lactorius Episcopus Bellovacensis scriptor, nescio cujus rei t. Pyrrhus Romæ Rex, & u Pompinianus jurisconsultus in ejusdem comitatu Neapolim obfidentis. Aliaque hujusmodi, quorum continuatio lectoribus nauseam, nullâ colligentis gratiâ, dudum forsân movet.

373. Quibus tamen sub conspectum dandis operam non illiberalem accommodavisse nobis videmur, ne iis, qui dignoscendis antiquis scriptoribus non accuratè invigilant, subesset adversus nos suspicio calumniæ magnâ erga Ximenium injuriâ negantes existitisse olim libros qui hodie latent, deque hominum exciderunt memoria, quasi non multi perierint qui olim fuere. Id quod in paucorum dinumeratione Ximenii causam possit apud aliquos dubiam reddere; in tot verò hætenus in auditorium tot falso nomine, aut ex falsis libris laudatorum, sive scriptorum, sive Regum, atque aliorum hominum diligenti recensione, minimè poterit.

374. Laudatur ab Stephano Garibajo nostro libri 21. cap. 1. Compendii historici eos inter auctores, qui de Navarræ regni rebus aliquid in literas retulerunt, GARSIAS EUGUI, Bajonensis in Gallia Episcopus ex eremita Augustiniano, quem ait in eodem regno Navarræ natum, & Carolo Regi III. à confessionis sacramento fuisse. Hunc tamquam scriptorem brevis cujusdam Regum Navarræ,

c Cap. 183.
d Ibidem.
e Ibidem.
f Cap. 184.
g Cap. 172.
h Cap. 109.
i Cap. 108.
k Cap. 107.
l Cap. 201.
m Cap. 202.
n Cap. 204.
o Cap. 207.
p Cap. 213.
q Cap. 217.
r Cap. 232.
s Ibidem.
t Cap. 287.
u Cap. 297.

x Fernandus Perez de Guzman in elogio ejus lib. De las sem-blanzas.

y Ad ann. MCCCLXXX. lib. 43. & seqq.

ab Inico Arista usque ad memoratum Carolum, historiæ huc advocamus; quamvis incertum Garibajus reliquerit, cujusnam Navarræ portionis, ejusque, quæ intra Hispaniæ limites, an ejusque Galliæ est, domo natus fuerit. Neque enim quicquam aliàs de patria docuere San-marthani fratres, Bajonenses præfules in Gallia Christiana describentes, qui tamen circa annum MCCXCII. Garfiæ meminere, incerti an HEUGUI, an EUGUY cognomento vocari debeat.

375. Inter Archiepiscopos primatis nostræ Toletanæ Ecclesiæ paucis concedit, si juris doctrinam, morum honestatem, accuratam sedis suæ ac muneris administrationem, gestaque ejus magnificentissima considerentur, D. PETRUS TENORIO Lusitanus gente x, natus verò in Tavira ejus regni, sive Algarbiorum oppido. Sub Regibus Henrico II. Joanne I. & Henrico III. ab anno scilicet MCCCLXXV. ad MCCXCIX. Ecclesiæ isti præfuit. Exstat quidem hujus, ut ad nos pertineat, qui scriptoribus peculiarem consignamus laudem, inter inedita plura diversorum opera, quæ ad magni hujus temporis schismatis negotium spectant, collectaque in varia volumina olim fuere, ut in chartophylaciis Vaticanis fervarentur, epistola, seu Exkursus, sive Apologia eorum, qui ad sedendam Ecclesiæ illam infelicitissimam discordiam vocari & congregari univervale Concilium desiderabant, adversus contrarium librum Petri Cardinalis S. Eustachii, cujus epistolæ fragmentis quibusdam ad explicanda quædam hujus controversiæ momenta Odoricus Raynaldus xvii. Annalium Ecclesiasticorum tomo utitur y.

376. Vidimus nos codicem Vaticanum num. 5608. signatum, in quo litera ejusdem nostri legitur Reverendiss. Patri dom. Cardinali S. Eustachii pro parte domini Archiep. Toletani super facto præsentis schismatis anno LXXX. Incipit: Rev. P. & dom. meo præcipuo dom. Petro S. Eustachii Cardinali diacono, Toletanus Archiep. vestre Paternitatis orator, inter decretorum professores non dignus adscribi, modicum id quod est quero verborum stemmate &c. Sequitur hanc epistolam Responsio ejusdem Cardinalis S. Eustachii super rebus schismatis.

377. Adjungitur his in eodem cod. Vaticano MARTINI Episcopi Ulyssipponensis propositio facta nomine domini Ferdinandi Portugalliæ Regis coram Carolo Galliæ Rege XIV. Julii eodem anno MCCCLXXX. Hic est Martinus . . . .

378. Ab Archiepiscopo Toletano D. Petro Tenorio D. GUNDISALVUS GUNDISALVI DE BUSTAMANTE separari non debet, quem floruisse sub Regibus Joanne I. & Henrico ejus filio, eidem Tenorio charum, & in magno pretio propter doctrinam Juris singulari fuisse, compertum est. Episcopus fuit Segobienis Ecclesiæ usque ad annum, quo in vivis esse desit, MCCXCII. Julio mense; scriptorque cujusdam libri qui la Peregrina audit. Hoc opere concordavit is cum Romanis nostras Hispaniæ, hoc est Partitarum, leges. Hunc hominem & Peregrina Bibliotheca vetus Hispana Tom. II

opus laudant Didacus Colmenares Historia Segobienis auctor, & Ægidius Gundisalvi de Avila in Theatro ejusdem Ecclesiæ, & in vita Henrici III. Regis, & ante eos Stephanus Garibajus lib. 16. cap. 7. & adhuc omnibus his antiquior Ferdinandus Petri Guzmanus in elogio D. Petri Tenorio, ad calcem historiæ Joannis II. Regis. Et hic est Gundisalvus Bonifacius, de quo Joannes Narbona in libello suo De appellatione à vicario ad Episcopum, eos laudans qui Toletanis Archiepiscopis à consiliis fuere. Diem obitus expressit in Petri Tenorii elogio Guzmanus laudatus. At noster diversus est à Gundisalvo Bonifacio, quem prædictus Narbona videtur mihi cum Segobienis nostro Episcopo confundisse: qui quidem Bonifacius Lusitanus fuit, & scriptor proximè sequentis sæculi, ut loco suo videbitur. Et ad hujus nostri antiquioris Gundisalvi Peregrinam respexisse mihi videtur Alphonfus Didaci à Montalvo, Partitarum antiquus glossator, quum ita ait: Casus summarios legibus præmittam, quos pro majori parte à repertorio aureo, & multum utili Partitarum, per alphabetum, Peregrina vulgariter nuncupato, composito assumpsi. Hæc ille. Diversus autem ab eo est Gundisalvus Bonifacius, quantumvis homonymi alterius libri, Peregrina quoque dicti, artifex, qui exeunte sæculo sequenti vixit, quo loco erit quærendus.

379. In celebriorem hujus exeuntis sæculi doctorum theologorum, qui Parisiis, ut moris tunc erat, insignia hujus tituli ritè susceperant, numero, JOANNES fuit DE MONTESONO, vulgò DE MONZON, Dominicanus, è regno Aragoniæ, forsanque ex oppido hujus appellationis. Cujus quidem memoria, non ita illi prospera semper, aut ordini suo, ad nos pervenit. Suscitavisse enim eum anno MCCCLXXXVII. turbas ingentes doctrinæ causâ, quam Thomisticam prætendebat, in Parisiensi schola, sibi que adversantes cæteros theologorum ordines, & academiam integram, Episcopumque ipsum Parisiensem, postremoque etiam Clementem Anti-papam VII. Avenione commorantem, quem appellaverat, expertum fuisse, ex monumentis ejus ævi editis atque ineditis constat: quorum nonnulla foras dedit Cæsar Egasius Bulaeus in historiæ istius universitatis tomo 4. z

380. Ex oratione quidem, seu propositione contra eundem facta coram Urbano Papa à Petro de Alliaco doctore Parisiensi, aliàs celebratissimo, huic historiæ insertâ, liquet Gallum eum non fuisse, sed alienigenam. Dum quidam dictus (ait a) Fr. Joannes Ord. Prædicatorum de nescio quo Montefono, de monte utique ventoso, sono dissono latrans, me violenter irritavit, & me meos inter domesticos meis in castris fraudulenter invasit, atque peregrinis è partibus adveniens in illam, que teste Quintiliano, & Hieronymo recitante, sola monstris caruit, Galliam, monstrum horrendum, immo errorum monstra quamplurima, pertinaciter inducere conatus est. Eadem ferè in altera propositione b de cognomine Joannis formâ loquitur. Frater Joannes de Monte-sono, de mon-

z A pag. 628. usque ad 633.

a Pag. 624.

b Pag. 629.

monte inquam eminentis superbie, sono dissonantis arrogantie intonans, &c.

381. Fuisse tamen cum natalibus Aragonensem illud confirmat, quod post Pontificium præceptum, ut rediret Parisios, dictataque universitatis sequeretur, clam aufugiens, in Aragoniam tanquam in patriam fugerit; quod & Bulæus, & Dominicani scriptorum collectores, historicique Aragoniæ regni admittunt. Videtur tamen paullo post idem Joannes, sive quia iudicio Clementis ita sese subducere posse credebat, sive alia de causa, cepisse bene mereri de Ecclesiæ pace, ac illius communi desiderio, Urbanique VI. causam totis ingenii & eloquentiæ viribus propugnare. Aquis enim Provinciæ positus anno MCCCLXXXIX. egregium opusculum adversus schismaticos, qui Clementi adhærebant, composuit, ex quo in voluminibus De schismate Vaticanis mss. descripto Raynaldus ad annales hujus anni quædam derivavit. Nec diu postea commentarium alium cui Correctorium contra epistolam fundamenti schismatis inscripsit, cujus argumentum idem Raynaldus ibidem exponit.

e Diago lib. 1. Hist. Provin. Aragon. cap. 21. Fernandez in scriptoribus. Lanuza histor. Aragon. lib. 5. tomo 2. cap. 19.

d Tom. 17. an. MCCCLXXXIX. lib. 25. & seqq.

e Num. 27.

382. Tertio tandem adversus schismaticos in eadem causa decertaturus postremum alium commentarium laude dignissimum, quinque dialogorum libris contentum, ad Cardinalem Reatinum direxit, quo inter alia intelluces quorundam Europe Regum & principum, Clementis deterioribus, seu schismatis partibus adherentium; Caroli nempe Dyrrachii principis, Regis Castellæ Joannis I. Ludovici Andegavensis Ducis, Joannæ Reginæ Neapolis, Bernabonis Mediolani, Leopoldi Austriæ Ducum, Raynaldi tandem Urfini obitus divinæ vindictæ adhibita. Adhæretur hic liber mss. in bibliotheca Barberina, ut idem Raynaldus, compendiosè cum in eadem annalibus contextens, prodit. In bibliotheca Colonia Hispanensis Ecclesiæ est etiam mss. liber hic, aut alius ex superioribus, De schismate inscriptus. Hujus quoque concionum voluminis, variorumque vernaculâ linguâ scriptorum memoriam servant domestici.

f Ad ann. MCCCLXXXIX.

g Diago lib. 1. cap. 21. Fernandez in scriptoribus.

383. Aequalis fuit horum temporum & Joannis de Monte-lono, ejusque sodalis in eadem Aragonensi Dominicanorum provincia, NICOLAUS EIMERICUS, Catalanus gente, natus quidem in Gerunda urbe, qui cum doctrinâ juris existimaretur & sacra non leviter excultus, post Nicolai Roselli eisdem ordinis Generalis per Aragoniæ Regum censionem adversus hereticam vesaniam & pravitatem Inquisitoris ad sacrum Cardinalem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ collegium assumptionem, Mem. nullis fuit munus exercere anno sequenti sexto supra quinquagesimum.

h Brovius & contra Brovium scribentes Thaddæus in Nova Historia, & Lanuza in Annalibus. Theophilus Raynaldus De Dominicanis mss. in Bibliotheca Regia. & c.

384. Quo autem profectu & integritate in eo se gesserit, scelerata ingens, & vix reconciliabilis Dominicanos inter & Franciscanos questio jam olim fuit occasione bullæ cujusdam contra Raymundi Lulli errores, quæ Gregorii XI. Papæ nomen præfert. Hauc ab Eimerico suppositam Franci-

scani, Raymundum suum Lullum, qui tertii ordinis Minorum fuit, tuentes, enixè contendunt; ex eo confirmantes, quod eadem bulla diligenter quæsita inter alias ejusdem Pontificis, regesto illius excusso, nusquam apparuerit, cujus rei legitimæ custodum archivi Papalis fidei testimonium exhibent. Documentum quoque sententiæ in cœtu Generalis Aragoniæ Inquisitoris, Magistri ejusdem ordinis Prædicatorum, Bernardi Ermenegaudi, aliorumque, tam Dominicanorum quam Minorum, Barcinone habito anno MCCCLXXXVI. vivente adhuc Eimerico, pro sana Lulli doctrina in libro De philosophia amoris inscripto, & ab Eimerico hæresis postulato, solemniter pronunciata; aliæque, in quodam libello videnda, quo quidem continetur lis & litis exitus de hac re Avenione, sedente Benedicto XIII. & aliâ continuata, à nobis supra, dum de Raymundi rebus ageretur, laudato.

385. Epistolam quoque Regis Joannis Aragoniæ ex archivo desumptam adducunt, quâ Eimericus, nequam hominis, & pestilentis, sui que & ejus subditorum publici inimici, ac venosæ viperæ, necnon & fidei orthodoxæ suspecti compellationibus diffamatus, in exilium ejicitur. Quibus quidem famam ejus ita gravantibus testimoniis opponunt Dominicani horum non illibatam fidem, ac præ aliis inverisimilitudinem suppositionis Gregorianæ istius bullæ. Insanum enim, & cuius vix esset capax homo haud emotæ mentis, ne dum ejus, qui munus integrâ famâ obiret, Inquisitoris, videri debet, ut celebratissimi ejus temporis eremitæ, ac propter fidei odium à Mauris mactati Lulli doctrinam, à pluribus probatam, defensionemque, conficito Gregorii Papæ Avenione ferè in vicinia sedentis diplomate; neque uno tantum, sed tribus (totidem enim super eadem re à partibus producuntur) statim examinandis, ac si falsâ inventa fuissent, cum auctore & falsatore damnandis, convellere ac extirpare se posse, ac tantum facinus mandurum impunitum, sibi persuaderet.

386. Sed nos litem hanc nostram non facimus, id, quod sine missione inter partes decertatum bellum novimus, illi relinquentes, & eo adiecto contenti, quod vel testimonio domesticorum Eimerici constans haberi debet; cum scilicet nimio, & quem vix ferrent ea tempora, zelo tractum eo usque in exercendo Inquisitionis munere processisse, ut in Perpiniarum ordinis seu provinciæ suæ comitiis eo decedere nullus sit, eidem tamen post aliquot annos renitens, at æque infelici exitu, cum in ead. multorum incurrens, regis etiam ostendens, scopulo navem liberis, extraque ditionem totam Aragoniæ regni perierimus & exul patriæ demorari coactus fuerit. Hac in historia ordinis Prædicator. Monopolitani Episcopi extensis narrata fidem fortasse mereri possent, dantiq; temporum malitiæ ac impotentiar inimicorum, innocentis & tantum, si Deo placeat, nimium jasti hominis per exilia & omnia venatio; quin tamen errorem hæreticæ heretici

manifestum sequi propterea debeamus, qui persequens decimum quintum ferè totum sæculum Eimerici memoriam resque gestas 5. parte lib. 11. cap. 20. digessit; qua in navi vehitur etiam Joannes Marieta.

387. Melius quidem nuperi scriptores Dominicani, Ambrosius Altamura in Bibliotheca ad annum MCCCXCII. & Vincentius Maria Fontana in Monumentis Dominicanis sub Simone Lingoniensi, Elia Tolosano, Raymundo de Capua, præfatis generalibus, cap. 8. 9. ac 10. per omnes ferè paginas, veram illius ætatem & acta literis tradiderunt. Quod verò ad meritum doctrinæ pertinet, illibatam id, vel inter tot pessimè sententiarum jactationes, hucusque mansit; opera enim ab eo scripta, & vel typorum beneficio foras emissa, vel etiam num latentia, doctissimum, tamque divinarum quam canonicorum literarum eximie gnarum fuisse ostendunt. Inter cætera autem caput semper extulit.

388. Directorium Inquisitorum. Quod cum commentariis suis, facultate usus Gregorii XIII. Pontificis, Romæ edidit anno MDLXXVIII. Franciscus Peña Rotæ sacræ judex, qui & Eimerici Vitam adjunxit; unde aliæ prodierunt editiones, quarum meminimus Peñam laudantes in altera Bibliothecæ hujus parte. Certè hic liber Directorii, quasi prora & puppis est doctrinæ ad fartam testam præstantiam fidei puritatem necessariæ, ideoque summi viri Francisci Peñæ lucubrationibus dignus semper visus fuit. Nec nisi infanientis animi cæstro scriptum fuisse dixeris à Petro Alva Franciscano in quodam vulgari libello Respuesta limpia &c. nuncupato, manca 18. falsitatem plusquam literarum in eo libro contineri. Alia de iisdem rebus fidei adjiciunt Franciscus in Historia sui ordinis prov. Aragoniæ, & antea memorati Altamura & Fontana: scilicet

389. De potestate Pontificis contra hæreticos librum.

De duabus Christi naturis, & de tribus personis in Deo, adversus errorem Valentimorum parochorum, qui quando ægrotos sacro refecturi erant viatico, interrogabant: Credis quod hæc sacra hostia est Pater, Filius, & Spiritus sanctus? & affirmantibus tum demum ministrabant.

De excellentia Christi & B. Virginis Mariæ. contra quosdam hæreticos malè de iis sentientes.

390. Adversus alios hæreticos, S. Joannem Evangelistam filium naturalem B. Mariæ Virginis asserentes. Error fuit (ut ajunt) Boneti cujusdam & Francisci Maïronis, idque per transubstantiationem corporis S. Joannis in corpus Christi ad illa verba: Ecce filius tuus. adversus quos Belgas duos scripsisse, Joannem de Ecoute & Joannem Tinctorem, in Bibliotheca Belgica Valerii Andree legitur. Quod Theophilus Raynaudus in suo Joanne Evangelista; vix credit; Nicolaum scilicet Bonetum, & Franciscum Maïronis potuisse sic monstruosè insanire. Quamquam non diffiteatur eodem tempore scripsisse adversus eun-

i Puncto 10.

dem errorem Dominicum de Dominicis Venetiis anno MDLVII. excusum. Quisquis autem erroris auctor sit, saltem id confirmant fuisse tam Dominici istius, quam Eimerici nostri scripta de eo opuscula. Edidisse etiam dicitur

391. Vitam & miracula B. Fratris Dalmatiæ Molner, cujus ipse fuerat alumnus, cujusque memoria in eadem utriusque horum patria Gerunda urbe venerabilis est. Diagus, Sorius, in Prov. Aragon. historia, Fernandez, & Altamura in Bibliotheca.

Infuper &

Super quatuor Evangelia commentaria. Quorum Matthæi & Marci propediem è typographia quadam Lugdunensi proditura, Romæ à Dominicanis ante paucos annos audivimus.

392. In epistolas Pauli ad Galatas & ad Hebræos. Quibus, cum pergeret adjungere aliam ad Romanos, absolvendis super hanc commentariis, mors intercessit. Antonius Senensis, Diagus, Michaël Pius, Alphonfus Fernandez, Altamura.

Conciones plures tam de tempore quam de Sanctis. Idem.

Logicam & physicam. Idem.

393. Contra adoratores & advocatores demonum. In quo probat hujus delicti pœnam infligendi facultatem Inquisitorum esse; ut confirmaret ritè iudicium anno superiore factum fuisse de Afruco Piera Judæo Barcinonensi apud se Inquisitorem. Afrucus hic diversus ab eo videri debet, filius forsitan ejus, qui urbe Darocensi disputationi illi coram Benedicto XI. anno hujus sæculi XIII. interfuit, nominante eum in aliis sectæ suæ doctoribus Salomone filio Virgæ, ex literis Abunstroci cujusdam, fortè ejusdem, qui de se loquitur. De hac disputatione diximus in Hieronymi à Sancta-fide mentione.

394. Contra calumniantes præminentiam Christi & Virginis matris ejus, bis scripsit, primò Clementi Papæ . . . . . atque iterum Benedicto XIII. dicatum opus, cujus meminit Petrus de Alva in funiculis nodi indissolubilis, de prima approbatione doctrine S. Thomæ in communis §. 2. Obiisse autem Eimericum Gerundæ in patria Januarii die IV. anni MCCCXCIX. ex vetusto in cœnobio Dominicanorum sepulchri ejus titulo constare ait Altamura, ex Diago, ut credimus.

395. FERDINANDUS ALPHONSUS, Sanctæ Justæ Toletanæ urbis parochus, scripsisse dicitur anno hujus sæculi XIII. Sanctorale quoddam, sive De Sanctorum vitis, quod asservari in eadem Ecclesia docuit nos Martinus de Roa Jesuita in sua Astigitana urbis (Ecija nunc) vulgari historia fol. 169.

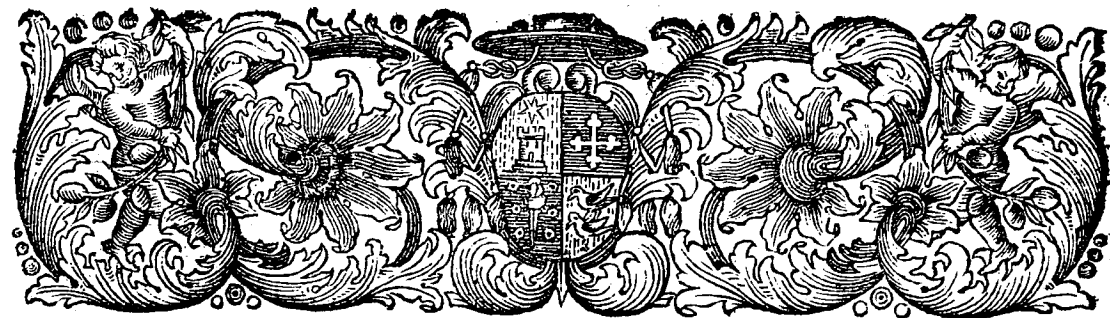
396. Hujusmet sæculi pars fuit JOANNES EMMANUEL, Eduardi Regis Portugalliæ filius, Carmelitarum sodalis, qui anno MCDXLI. præfectus datus fuit tum Ulyssiponenfi domo, tum provinciæ cum vicarii generalis titulo. Factus quoque primas Africæ Episcopus, necnon Guardianis, & Archicapellanus regius, scripsisseque dicitur atque edidisse. A regra de viver en pax, sive, regulam

lem in pace vivendi, & alia. Vitam ejus à Georgio Cohim, ejusdem familiæ doctore theologo, scriptam Romæ habet amicus noster ac doctissimus magister Fr. Ludovicus Perez de Castro, S. Mariæ Trans-pontinæ Regens, ab Emmanuele de Resurrectione Augustiniano nudipede dono acceptam.

397. ANTONIUS DE TANALES, ordinis Fratrum Prædicatorum, dicitur Joannis Castellæ Regis I. jussu sub finem hujus sæculi vertisse in sermonem Hispanum Valerii Maximi opus *De dictis & factis memorabilibus*.

Quæ versio exstat ms. in folio MCCCXCV confecta in bibliotheca Hispalensis Ecclesiæ à Ferdinando Colono, magni Christophori Indiarum occidentalium inventoris filio, ejusdem capitulo, cum moreretur, legata. Cujus habendæ curæ impositus hoc tempore D. Joannes de Loaisa, hujus portionarius, vir industrius & probus, nos per literas monuit, versionem hanc non ex Latino Valerii (ruditatem admiramur temporis) sed ex antiquiori versione Catalana, in Castellanicum sermonem commigrasse.

BIBLIOTHECÆ

V E T E R I S

H I S P A N Æ

LIBER DECIMUS,

De scriptoribus decimi quinti sæculi.

P R Æ L O Q U I U M.

1. **D**EVENIMUS ferè jam ad carceres post circumdatam continuo cursu sæculorum quatuordecim in hoc Mularum circo metam. Quæ quidem nunc sequitur decimum quin-

tum & ultimum hujus partis. Porrò æquales huic fuere moderatores Hispanarum rerum in Castellæ ac Legionis regnis Henricus III. cognominatus *Ager*, qui anno VII. Joannes II. qui LIV. Henricus IV. qui LXXIV. vitâ functi sunt; quorum postremo absque prole demortuo, Elisabetha germana soror cum conjugè Ferdinando (Aragonix catholici Rex & Regina) maximo rerum nostrarum compendio succedere.

2. Et quidem in Aragonia Ferdinandum præcesserat Joannes parens demortuus anno sæculi septuagesimo nono, & hunc Alphonsus frater germanus, Neapolitanus primus Aragonensis Rex familiæ, qui diem suum obiit quinquagesimo octavo, & hunc Ferdinandus I. quem decimus sextus hujusmet sæculi annus sustulit, Martini illius, qui hoc ipsum inchoavit, successorem.

3. Portugalliæ autem Joannes I. jam superioris sæculi Rex, usque ad hujus tricesimum octavum, Eduardus usque ad . . . . . Alphonsus V. usque ad octogesimum primum, Joannes II. usque ad nonagesimum quintum, Emmanuelque abhinc, præfuere.

4. Navarrense obtinebat regnum anno MCD. Carolus III. *Nobilis dictus*, qui MCDXXV. diem suum obiit, Blancâ filiâ

hærede, Joannis Aragonix II. conjugè; quibus successit anno septuagesimo nono Eleonora filia, Gastonis Fuxii Comitis vidua, eodemque anno Eleonoræ Franciscus Phœbus nepos, atque huic Catharina foror anno octogesimo tertio, quæ Joanni Albretano nupta sæculum absolvit.

CAPUT PRIMUM.

De PETRO LUPI DE AJALA, ejusque gestis & honoribus. Regum quatuor historie ab eo scriptæ, item alia. RODERICUS GUNDISALVUS A CLAVIJO Henrici Regis Castellæ III. ad Tamberlanem legatus, historie hujus scriptor. ANONYMUS scriptor epitomes Regum Hispaniæ à Pelagio usque ad Henricum III. PETRUS MAZA *Dominicanus*. FERDINANDUS NONIUS DE CUENCA Henrici dicti Regis *chronographus*. MARTINUS ALPALTILIUS *canonicus Cæsar-augustanus*. De PETRO ALBERIT, ejusque opere genealogico. De BERNARDO DE RIERA. *Mercenariorum sodali*. JACOBUS CALICIUS *jurisconsultus Catalanus magni nominis*. PETRUS DE FONTE-LUPORUM. *Dominicanus*. HIERONYMUS DE SANCTA FIDE, sive JOSIAS LURKI, ex *Judeo Christianus*. *Disputatio contra Judæos coram Benedicto XIII. & quinam ei adfuerint, aut de ea scripserint*. BARTHOLOMÆUS PEYRÒ *Carmelita*. VINCENTIUS ARIÆ DE BALBOA, sive VAL-BUENA, *Placentinus Episcopus*.

5. **P**RINCIPIUM ferè hujus sæculi virum Hispaniæ fortissimum, nec minus doctum atque disertum, pace ac bello parem, eripuit. PETRUS LUPI DE AJALA hic est,

est, Ferdinandi Patri de Ajala Adelantati (ut cum vulgo loquitur) Murciæ regni filius, matre Elvira de Zavallos, domina Vallis de Escalante, excellentissimorum Comitum de Fuen-salida, Hispaniæ nunc magnatum, ex conjugè sua Leonora Guzmanâ propagator inclytus. Quatuor hic Castellæ Regibus, quos per etatem adeptus fuit, Petro cognomento crudeli, Henrico II. ejus fratri, Joanni I. Henrici, & Henrico III. Joannis filii, non minus ob sanguinis & munerum apud eos gestorum commendationem, quam ob eximia animi & corporis dotes, charus in paucis vixit. Juvenis Petro equalis, nec ingratus, dum tolerari potuit, ei adherens, Henricum postea sequutus fuit, qui adversus fratrem toti regno perosum Gallorum ope usus prevaluit. Repetente autem, cum Anglorum & Navarrorum exercitu, unde ejectus fuerat, regnum Petro, & cum Henricis juxta urbem Naxaram anno MCCCLXVII. commisso feliciter prælio, captus noster, ingentisque summe redemptus pretio, Henricum rebus in melius mutatis imperio cum fratris cede restitutum, obnoxium sibi semper habuit, eique à consiliis fuit.

6. Nec minus Joanni I. successori Henrici patris in bello Lusitano fortissimam, licet improperam, navavit operam. Vexillifer enim signi, quod ab ordine quodam equestri de la banda nuncupabatur, in sæva, decretoriaque illa, quæ de *Ajubarrota* audit, pugna, secundum à Lusitanis fuit captus, postquam nihil, quod strenuo esset milite ac fortissimo duce dignum, prætermisisset. Quibus gestis pares eum obtinuisse honores, jus & æquum erat.

7. Castellæ igitur Cancellarius, ut vocant, major, archimetator, & quod etiam legimus, Comes cubiculariorum, Regibus fuit; quorum primo dicto munere conspicuum omnes norunt, qui à Ferdinando Perezio Guzmanio confectum lectissimi hujus viri elogium aliisque historiarum æqualium monumenta consulere. Alterum ipse præferebat regia privilegia confirmans. Ultimum tandem genealogici nostri auctores produunt.

8. Procerus fuit & pulchro, licet gracili, corpore, summa vir auctoritate atque prudentia, sapientique, seu bellum seu pax esset, consilio, benignus idem & comis, ac Dei timens. Nec dictu facile, quibusnam, aulæ ne ac militiæ rebus, an literis ac libris magis aptus. Vehementer enim studia, præsertim moralis philosophiæ, rerumque olim gestarum, in illa bonarum omnium artium, quæ tempore suo apud nos vigeat, egestate, amavit ferè solus excolitque. Titum Livium præcipuè in profanis, & Sanctum Gregorium in sacris scriptoribus charos & assiduos habuit.

9. Idem tamen, ut sacrorum & profanorum scriptorum illustri gentis nostræ honore augetur numerum, Regum quatuor Castellæ & Legionis, Petri nempe Henrici II. Joannis I. & Henrici III. res gestas eleganti, quem etas ferebat, stylo, summaque fide historiciæ telæ commisit. Quas ei historias

disertè attribuit laudatus antea Ferdinandus Perezus. Editæ sunt earum tres priores sub his titulis:

Coronica del Rey D. Pedro.

Coronica del Rey D. Henrique II.

Coronica del Rey D. Juan el I.

tum aliàs, tum Pampelone MDXCI. in folio. Duas posteriores continet codex ms. in bibliotheca Vill-umbrosana Matritensi, in quo notatur, originale seu exemplar historiæ Joannis Regis apud Hieronymianos Guadalupensium codicem emendatissimum, inde fuisse mutuo acceptum Regis Ferdinandi jussu à Laurentio Galindi Carvajalio anno MDX. eoque hunc esse usum, constat ex nota eidem codici apposita, cum post viginti octo annos è manibus heredum laudati Carvajalii recuperatus fuisset, & ad monasterium reductus operâ Fr. Didaci de Cazeris. Quam notam vidimus in volumine 9. *Miscellaneorum* ejusdem bibliothecæ transcriptam. Hunc tamen codicem mutuo datum Carvajalio, & ab ejus heredibus restitutum Guadalupensibus cœnobitis, continuasse veram quam appellant historiæ Petri Regis, à Joanne de Castro Giennensi conscriptam Episcopo, non autem hanc Ajalæ nostri, olim jactatum fuit ab his qui de amissione illius dolebant valde. Nec desierunt ita opinari ex curiosis quibusdam hominibus innotuit ex relatione Guadalupensi nil aliud continere codicem istum sibi restitutum, quam Chronica vulgaris Regum Petri, Henrici, & Joannis, quæ Ajalæ præ se nomen ferunt. Reponunt quippe, conjecturæ nimium dantes, alterum codicem mutuatum à monachis, & alterum iisdolosè restitutum; priore illo Joannis Castrii, posteriore Ajalæ diversam prorsus historiæ Petri Regis contentam. His tribus historiis, & quartæ (de qua statim dicemus) additiones seu Notas fecit magnus vir Hieronymus Surita, quæ in eadem bibliotheca mss. asservantur in folio: quas Casar-augustæ in lucem post hæc scripta dedit Dicacus Dormer Aragoniæ chronographus anno MDCLXXXIII. Attamen Henrici III. quarta, usque ad annum ejus sextum, sive sæculi superioris nonagesimum quintum, ab eo perducta, in schedis mansit. Vidimus eam nos ita inscriptam & annotatam:

10. *Historia ò Chronica del Rey D. Henrique el III. Quæ incipit: La desastrada muerte del Rey D. Juan el I. &c. & in fine post annum sextum sequitur hæc vulgaris linguæ nota: Hasta aqui el noble cavallero Hernan Perez de Ayala (error est pro Petro Lopez de Ayala, Ferdinandi Petri filio, quem fortè harum historiarum auctorem existimavit) desde la muerte de D. Alonso XI. sobre Gibraltar hasta este lugar. Desde aqui se añade, aunque en suma, del noble cavallero Hernan Perez de Guzman, señor de Barres, que escribió los illustres varones de este tiempo, e de Mossen Diego de Valeras, e de Alvar Garzia de Santa Maria, e del Obispo D. Alonso de Cartagena su hermano. Anadiò lo que se sigue Francisco de Medina y de Mendoza, natural de Guadala-*

laxara. Quibus significatum videtur ex quatuor his, Ferdinando Perezio Guzmano, Didaco de Valera, Alvaro Garzia, & Alphonso fratribus de S. Maria, sive de Carthagena, quod reliquum fuit Henrici Regis Vitæ usque ad initium anni MCDVII. laudatum nuper Franciscum de Medina & Mendoza supplevisse. Quod quidem latuisse videtur diligentissimum rerum Segobiensium historiarum Didacum Colmenares, qui de continuatore nihil certi esse affirmat. Immo ne quidem in literis esse hanc continuationem Stephanus novit Garibajus, dum lib. 15. cap. 47. *Compendii sui historialis* non leviter lamentatur, quo desit loco Ajala noster, sibi quoque opus fuisse rerum Henrici filium abrumperè: neque enim vidit unquam, audivisse, quantumvis sedulo conquisitum, quem in prosequenda hujus Regis historia ducem sequi posset. Ms. Matræ habet hanc historiæ D. Joannes Lucas Cortesius, amicus & civis noster, cui adjungitur tractatus genealogicus, is forsitan, de quo statim agemus.

11. II. *Libro de linages* ms. quem penes Petrum Salazarium de Mendoza, indeque in bibliotheca D. Petri de Roxas Comitæ de Mora olim fuisse credimus, amico nostro D. Josepho Pellizerio id affirmanti; subtractum tamen vero auctori, dum præfert titulum *Didacum Lopez de Ayala Vicarium Toleri*, qui nescio quid antiquis novi adjunxit. Immo se jam esse hujus libri possessorem idem Pellizerius alio loco ait. In eorum quidem auctorum elencho, quibus se usum fuisse ad scribendam nobilitatis Bætiçæ historiæ Gundisalvus de Argote & de Molina ait, *Linage de la casa de Ayala, escrito por D. Pedro Lopez de Ayala el gran Canciller*, legimus.

12. *Libro de cetreria, sive de caza.* Hoc est, de re venatoria, cujus meminit in eodem elogio toties memorato Ferdinandus Perezus Guzmanus, ejus rei bene peritum fuisse Ajalam nostrum adjungens. Hunc & laudat, inter libros quos ad manum habuit, Gundisalvus idem Argote. Exstareque Hispanum quoddam ejus exemplum ms. in regia bibliotheca Regis Galliarum cod. 2170. docet Labbeus in *Bibliotheca manuscripta*.

13. *Libro llamado Rimado del Palacio.* Cujus rei testis est idem Ferdinandus Perezus: metricum, ut videtur, opus, fortè perditum. Conjectabatur tamen vir magnus Surita huc deveniens, *Primado*, non autem *Rimado* legendum, quasi ordinationes Palatii. Laudantur & ejusdem nobilissimæ optimorum auctorum ex Latino in vernaculum Castellæ sermonem interpretationes,

14. *Decades* nempe (quod usus introduxit temporum barbarorum dicere) seu potiùs Titi Livii historiarum libros, qui tunc noti erant, nondum tamen typis mandati (prima enim hujus historiæ editio Pauli Papæ secundi nomine insignitur circa MCDLXX.) manu scilicet exaratos Hispaniæ invexit primus, eodem Ferdinando Perezio teste, & in Hispanam linguam convertit. Quæ quidem interpretatio Salmanticæ absque auctore *Bibliotheca vetus Hispana* Tom. II.

ris nomine anno MCDXCVII. in folio prodit, rursusque additis quinque libris postremis quintæ decadis, alio quodam interprete, qui & ipse nomen suum reticuit, ex officina Arnaldi Birchman Colonienfis typographi an. MDLII. seu MDLIII. Philippo Hispaniarum principi Caroli Cæsaris filio dicata. Auctorem verò fuisse hujus interpretationis Petrum Ayalam, idoneo satis comprobamus teste Joanne Alphonso de Zamora, Joanni Regi II. à secretis, de quo statim dicemus, qui in præfatione quadam ad versionem aliam ejusdem auctoris mox laudandam, integrum Livium ab eo Hispanè conversum & disertis verbis annotatum reliquit. Qua in gloria Latinum Romanæ historiæ principem vulgaribus linguis communicandi, alios omnes cæterarum Europæ nationum anteverisse is videtur.

15. *Los Morales de Job.* Ita effert laudatus jam Zamora, rem ipsam adstruens. Quod intelligo de Commentariis moralibus in Jobi librum S. Gregorii Magni: hos enim cum Livio, & aliis aliorum auctorum operibus, communicasse eum suis Hispaniæ civibus Ferdinandus ait Perezus toties à nobis advocatus, Didaci rerum testis. Hanc autem interpretationem sive ignoravit, sive insuper habuit, ut novam procuderet, Alphonso Alvari à Toletis, quum eidem versioni *Moralium* S. Gregorii sese accinxit, quæ anno superioris sæculi decimo quarto Alphonso Manriquo S. R. E. Cardinali & Hispanensi antistiti nuncupata, Hispanensibus postea Joannis Barba de Salamanca prodit typis, anno ejusdem sæculi tricesimo quarto.

16. *La caída de Principes de Juan Boccaccio* ex parte etiam vulgarem fecit. Joannis Boccaccii *De casibus virorum illustrium* ad insignem militem Machinardum de Cavalcantibus, præclarum regni Siciliæ Marschallum, audit opus in exemplo, quod ms. vidimus Romæ in Altempiana bibliotheca. Habet & aliud Vaticana ms. cod. 2030. Quibus quidem familia exstare alia in Oxoniensi & Lincolnensi, ex Thoma Jameffio didicit Gerardus Joannes Vossius. De editione autem ejus operis nusquam audivimus. Editæ autem hæc Hispana interpretatio fuit primùm Hispani anno MCDXCV. in folio typis Meinerdi Ungut Germani, & Lancalci Poloni, atque iterum Compluti apud Joannem Brocar MDLII. in folio.

17. Non tamen ea tota Petri nostri est. Cum enim ipse ex decem libris octo integros, nonique usque ad id caput, quod de Arturo Anglorum Rege est, Hispano stylo percurrisset, imperfectum opus reliquit; quod supervenienti ejus morti ex conjectura imputat is, qui versionem absolvit, Alphonso Garfias de sancta Maria, Decanus Compostellanæ & Segobiensis Ecclesiæ, qui præful deinde Burgenfis fuit, Pauli decessoris filius, de quo infra latius. Constat hoc ex hujus editionis Hispanensis præfatione, quæ Joannem Alphonsum de Zamora Regi Joanni II. à secretis auctorem habet, qui quidem dictante jam laudato Alphonso de-

Verba Hispana: Romanò enseramente el Tito Livio, los Morales de Job, y otras algunas obras.

De Hist. Lat. lib. 3. c. 1.

a Cancellario mayor de Castilla.
b Apofentador mayor, Camarero mayor.

c Hato Nobiliario genealogico lib. 5. c. 17.

d Historia de la ciudad de Segovia pag. 318.

e En el Memorial por el Marques de Ribas fol. 48.

f Memorial de los Marteles

g Pag. 307.

h Vide epistol. provincial. libri *Enmiendas y advertencias a las Coronicas de D. Pedro Lopez de Ayala*, de Surita.

i Vide Joannis Frederici Gronovii *Præfationem* ad Amstelodami Livii editionem anni MDCLXV.

cano, dum ambo regis cum mandatis in Portugallia curia versarentur, manu propria se id, quod deerat Boccaccianæ versionis, scripsisse ait. Manuscriptum codicem hujus interpretationis servabat Matriti excellentissimus Comes Villumbrosanus; in cuius titulo notatum legitur Joannem Alphonsum prædictum edidisse opus hoc in lucem, hoc est, ut intelligo, alius manu exaratum communicasse, anno MCDXXII.

18. Nescio autem an de aliis ejusdem translationibus intelligenda sint quæ Ferdinandus Perezus in elogio ait, beneficio nempe ejus cognitos fuisse in Castellæ regno quosdam libros non antea notos, scilicet *Titi Livii Romanam historiam, casus Principum Joannis Boccaccii* (ut vidimus) *Morales libros S. Gregorii, Isidorum De summo Bono, Boetium, ac Trojanam historiam*. Vix credo: maxime cum visi nusquam sint, Boetius Hispanè olim conversus, sed primùm ab Antonio Genebrada Dominicano, Guidonis autem de Columna *Trojana historia*, de qua una Perezus loqui videri poterit, ab extero homine in Hispanum translata, ignoto quo tempore, dicatur in sine editionis Toletanæ anni MDXII. quam Petrus Nuñez Delicatus procuravit, recognita à se, & in pluribus locis meliore facta, atque peregrinis verbis, à peregrino interprete usurpatis, expurgata versione. ut in altera recentiorum scriptorum parte annotatum fuit.

19. Obiisse nostrum in Calagurritana urbe quinque annis septuagenario majorem, sæculi hujus septimo, & in monasterio de *Quexana* familiæ suæ sepulchro conditum fuisse, in sine elogii ait Guzmanus, quod cum aliis aliorum sui ferè temporis conspicuorum sanguine aut dignitate virorum in libellum conjecit *las generaciones ò semblanzas*, nuncupatum, ad calcem *historiæ Joannis Regis II. Castellæ*, de quo, cum ad Guzmanum devenerimus, congrua erit iterum querendi occasio. Huic & locum inter Hispaniæ viros illustres jure dedit meritoque Lucius Marinæus Siculus *De Hispaniæ laudibus* lib. 5. & Stephanus Garibajus lib. 16. cap. 3. Vide & magnum Suritam in *prologo ad emendationes in ejus historiis, seu Regum Chronica*, quarum antea meminimus.

20. RODERICUS GUNDISALVI A CLAVIJO, ob legationem ad Tamberlanem initam Henrici Regis III. Castellæ nomine hujus sæculi initio apud nos fuit in celebri fama. Hic Matriti nobili loco natus eo loci habitasse dicitur, in quo nunc spectatur juxta Ecclesiam S. Andreae Apostoli sacellum à Garfia de Vargas Placentino antistite constructum. Delegaverat Henricus, Tamberlanis,

seu Timuri, Tartarorum ducis famâ rebusque fortiter gestis permotus, ad eum legatos Pelagium Gomezium de Soto-majori, Ferdinandumque Sancium de Palatiolis, qui de bello adversus Turcarum Imperatorem suscepto, deque arreptis propria virtute insignibus & potestate vasti imperii regio nomine gratulati ambitiosum hominem & gloriæ cupidissimum officiis ab extremo orbe mandatis compellarent. Qui cum inuncto munere perfuncti, cum donis literisque ad Henricum datis, atque insuper proprio Tamberlanis legato comitati redissent, repetendum sibi grati animi officium, quâ erat regni dignitatis, famæque ad externos propagandæ curâ, legationemque alteram adorandam Rex duxit.

21. Delecti sunt gerendæ pro dignitate rei tres viri, Alphonus Perezus à S. Maria Prædicatorum sodalis, Gomeziusque Salazarus Regis custodiam, tertiusque noster cubiculi curam gerens. Hi commissum sibi opus omnes, prout tanti principis susceptæ vices postulabant, æque expediturunt. Rodericus autem itineris historiam, qua Tamberlanis imperium, resque in bello gestas nostris hominibus ostenderet, præterea scripsit; quam Gundisalvus Argote de Molina, hujusmodi monumentorum superioris ævi perfludiosus, deque Hispana historia optimè meritis, adjecto rei & auctoris indicandi gratiâ præmio, typis edi curavit. Inscriptio libri hæc: *Historia del Gran Tamorlan. Itinerario y enarracion de la embaxada que Rui Gonzalez de Clavijo le hizo por mandado del muy poderoso señor Rey Don Henrique terçero de Castilla*. Ad Antonium Perezium Philippo Regi II. à secretis, Hispali apud Andream Pelcioni MDLXXXII. in folio. Qui commentarius quantivis pretii haberi debet iis, qui decantatissimi hujus & invictissimi Imperatoris res gestas noscere cupiunt. Adjungendus Achmedis Arabschæ filii Arabicæ, quam Golius edidit, Petri Perondini Latinæ, & Schiltbergeri cujusdam Bavari Germanicæ historiis ejusdem argumenti, atque iis quæ latè ac luculenter de eodem Timure *historiæ suæ Ecclesiasticæ* xv. sæculo cap. 5. sect. 2. Joannes Henricus Hottingerus scripsit.

22. Triennio is cum abfuisset, nempe à vicefima secunda Maji die anni MCDIII. usque ad Februarii quartam super vicefimam MCDVI. in patriam reversus apud Franciscanos fratres ejusdem Matritensis municipii sacellum templi maximum grandi sumptu ædificavit, sibi que in eo marmoreum tumulum effigie sui imposta, exaratisque in circumfuso literis:

A QUI IACE EL HONRADO CAVALLERO

RVI GONZALEZ DE CLAVIJO

OVE DIOS PERDONE, CAMARERO DE LOS REYES
D. HENRIQUE DE BVENA MEMORIA, E DEL REY
D. IVAN SV HIJO, AL QVAL EL DICHO SEÑOR REY
OVO EMBIADO POR SV EMBAXADOR AL TABORLAN.
ET FINO DOS DIAS DE ABRIL AÑO DEL SEÑOR
DE MIL Y QVATROCIENTOS Y DOZE AÑOS.

23. Hoc loco mansit conditum ejus cadaver, usque dum, nullo ab eo herede relicto, qui jus posset quæsitum pretendere, cœnobii illius sodales hinc deduxere, Joannam Reginam Henrici Regis IV. uxorem telluri apud se traditam honorificentissimo totius templi loco, ubi & nunc marmoreum ejus sepulchrum conspicitur, accepturi. Exuvie Roderici, monumentumque in alium locum, à quo deinde ad Ecclesiam mediam, rursusque hinc in proximum amboni parietem ante annum MDLXXX. fato quodam, insignique rerum humanarum inconstantia argumentum, sedem mutarunt.

24. Sub Henrico III. Rege, qui anno septimo è vivis cessit, ANONYMUS quidam vixit, obscurus ad posteritatem derivatus, excepto quòd de munere ab eo gesto inter curiales constat. Dispensatorem enim se appellat Eleonoræ Reginæ Joannis I. Castellæ Regis conjugis; non autem proprio nomine: quod suspicari possumus inter exscriptorum manus evanuisse. Nam cui fini reticere nomen & abscondere hominem, cujus aliàs indicium ex tam noto munere fecerit? Liber exstat ita inscriptus, propter quem hunc laudamus: *Sumario de los Reyes de España desde D. Pelagio hasta D. Henrique el III. compuesto por . . . . . despensero mayor de la Reyna Doña Leonor muger del Rey D. Juan el I. Brevis quidem historia est, sed bene ordinata. Exemplum hujus vidimus anno MDLXXX. exscriptum ex antiquiore alio. vidimus etiam typis editum opus vagientis adhuc impressoriæ artis in 4°. sine loci nota apud excellentissimum Marchionem Mondearensem. Meminit Ægidius Gundisalvi de Avila in *Historia Henrici III. Castellæ Regis* cap. 57.*

25. Circa hæc tempora PETRUS MAZA, Oscensis, Prædicatorum sodalis, ex Aragoniæ provincia, uti Franciscus Diagus refert in ejusdem provinciæ *Dominicane historiæ* libro 2. cap. . . . eruditum opus scripsit adversus Arnaldi Villa-novani errores.

26. Anno septimo defuit mortalis esse Castellæ Rex Henricus, ob afflictam continuò valetudinē Æger five Infirmus vulgò cognominatus. Hujus res in historiam digessit FERDINANDUS NONIUS DE CONCHA, hujus forsitan nobilissimæ urbis civis, archicappellanus ejusdem Regis, quæ ms. adhuc à paucis legitur. Fuisse autè apud Carthusianos Hispalenses à multo tempore scriptum laudatum hoc, aliudve Henrici III. Chronicon, indeque accè-

ptum exemplum, ante aliquot annos in bibliotheca Comitum Ducum Olivarum, testes optimæ fidei habeo. Meminit hujus auctoris & historiæ D. Didacus Sanchez Portocarretero in *Historia Molinae, atque ejus dominorum catalogo*, sæpiusque variis in locis D. Josephus Pellizerius.

27. Gliscabant apud nos initio hujus sæculi animorum turbæ ob controversam magnis animis inter Gregorium XII. & Benedictum XIII. vulgò Anti-papam dictum, atque utriusque asectas, supremam Ecclesiæ dignitatem; quo tempore Benedicti, cujus adhærebant partibus Castellæ & Aragoniæ, atque alii Reges, in familia fuit MARTINUS ALPARTILIUS Aragonensis, Cæsar-augustanæ S. Mariæ Virginis de Pileri Ecclesiæ, ut olim audiebat, camerarius, fidus semper strenuusque Benedicti comes, quocum in Avenionensi palatio Gallorum Cardinalium, & adversæ partis ducum obsidionem circa annum MCCCXCIX. diu pertulit: ab eo autem, dum in Niciensi Provinciæ urbe ageret, aliquando, quinto nempe hujus sæculi anno, ad Siciliæ Regem Martinum junio-rem, Martini alterius Aragoniæ Regis filium, destinatus fuit.

28. Hujus passim in *Annalibus Aragonensibus*, atque hujus temporis rebus meminit Hieronymus Surita, ex quo eum in commentariis retulisse ait *historiam hujus scismatis*, unde plurimum eventuum hujus temporis equalium deservire historiæ suæ mentionem fecit. Quo similiter in Latinis *Rerum Aragonensium indicibus*, uti solet, præcipuè circa finem: ubi ait Martinum Alpartilium *operarium Cæsar-augustanum, qui in intimis Benedicti erat, ejus varios actus actionesque ferme omnes consiliorum & temporum, ex quo in summum Pontificem est erectus, diffusè complexum fuisse*. Alibi Dertosanæ Ecclesiæ camerarium vocat, ad annum scilicet MCDVI. Nec tacuere hominem, atque ejus has lucubrationes, alter ejusdem regni chronographorum coryphæus Hieronymus Blancas, *egregium antiquarium* eum appellans, ac Didacus Espès, Blancæ præceptor, Cæsar-augustanæ Ecclesiæ sancti Salvatoris portionarius, & archivi custos, in prolixis suis, at eruditissimis ac diligentissimis rerum ejusdem Ecclesiæ Cæsar-augustanæ nondum editis, à quibus tot alii profecerunt, commentariis. Meminit quoque Petrus Ribadeneyra in Vita S. Vincentii Ferrerii. Necnon & Escolanus *Valentinæ historiæ* decade 1. lib. 5. cap. 27. & Joannes Franciscus

o Lib. 10.
cap. 56. 61. 68.
74. 80. 85. & 88.
lib. 11. cap. 31.

p Lib. 3. ad
ann. MCDVII.
& MCDX.

Andreas Ustarrozius in *Defensione patriæ sancti Laurentii* cap. 8. Natum verò eundem prope locum, quem *Pueyo de Aranda* vocant, alicubi admonuit laudatus jam Surita.

29. Ad rem ac tempus ejusdem Benedicti pertinet PETRUS ALBERTI Aragonensis, quo jussu laudati prius Benedicti, dum Cardinalis esset, *genealogicum* de familiis ejusdem regni Aragoniæ illustribus opus confecit. Quod laudat Joannes Martini de Bahamonde in *elogiis quorundam Sanctorum*, elenchoque auctorum quibus usus fuit, his verbis: *Petro Alberit en el libro que hizo de linages illustres de Aragon por mandado del Cardenal Luna llamado Papa Benedicto XIII.* atque item tacito Alberiti nomine Alphonfus Lopez de Haro lib. 5. *Nobiliarii Hispaniæ* cap. 15. fol. 463.

30. BERNARDUM itidem DE RIERA Mercenariorum fratrum sodalem, atque eò quod insigne volumen *De laudibus Benedicti* ejusdem XIII. aliquando edidisset ad collegium Cardinalium ab eo exaltatum, historici hujusmet religiosæ familiæ, cum aliis eodem honore maectis, laudant; quibus, cum testimonia alia deficiant, non solidè credit Ciaconius Cardinalium seduliter enarrator, aut ii qui Ciaconium locupletaverunt.

31. Catalonia semper edidit egregios prudentiæ juris & omnimodæ doctrinæ viros quorum auxit numerum celebris sub Martino, ac Ferdinando, & Alphonso, Aragoniæ Regibus, postremique hujus consiliarius, & fisci advocatus, JACOBUS CALICIUS, seu DE CALICIO, Vicensis eques, monumentis pluribus à se relictis de patrio jure optimè meritus. Exstant quippe ejus

32. I. *In Usaticis urbis Barcinonensis* (leges municipales ita vocantur) commentarii, qui cum aliis Jacobi à Monte-Judaico, sive de Mont-Jui, Jacobi que, & Guilielmi de Vallesicca anno MDXLIV. in folio Barcinone prodierunt. Hos sese conscripsisse circa ann. MCDI. admonitum idem voluit auctor in *Margarita fisci*, cujus infra meminimus. Quo loco animadvertere æquum est quamplures Cataloniæ jurisconsultorum hanc Spartam *Usaticorum* explanandorum sibi adornandam delegisse, quorum nomina, quia de ejus monumentis aliàs obscura memoria est, ex Andree Boschi Perpinianensis vernaculo *Amirabilium titulorum honoris Cataloniæ, Ruscinonis, ac Ceritanie* opere huc advocavimus. Laudat nempe is lib. 3. cap. 13. hos *Usaticorum* glossatores, Raymundum de Area, Raymundum Ballistarium, Jacobum de Faro, Petrum Terrenam, Petrum Despens, Bertrandum de Monte-Judaico, Berengarium de Gualbis, Petrum de Ponte. Preter hos quibusdam aliis testimonium tribuit Antonius Olibanus*, nempe Bertrando de Seva, Guilielmo Dominico, Jacobo de Monellis, Jacobo Cardoni, Jacobo Matthei, qui omnes (Olibanus ait) partim scripserunt observationes aliquas in nostra jura, quas postea colligentes alii majoris nominis scriptores, in suis commentariis, auctore quandoque expresso, quandoque tacito, continuarunt. Hæc ille.

33. II. *Directorium pacis & treuge*. Sequitur in eo *Jacobi Cardoni* (ut idem Olibanus ait*) *Jurispreriti, & egregii causarum patroni civitatis Vici, ut idem noster Calicius testatur in præfatione hujus tractatus* De pacibus & treugis, quem dicit complevisse in an. MCD. sub Rege Martino; in quo tractatu plures constitutiones, pragmaticas, privilegia declaravit. Fuit ms. cum additionibus Thomæ Mieres, propria ejus manu exaratis, in bibliotheca Antonii Augustini. Huic adjungitur

34. III. *Processus soni emissi*. Quod peculiare genus est in Catalonia adversus delinquentes procedendi, à Calicio conscriptus MCDVI. Utrumque opus prodiit caractere Longobardico; typographus tamen & nomen & locum silentio prelit. Tractatum hunc dicavit auctor Speranti-in-deo Cardona, Martini Regis Vice-cancellario.

35. IV. *Margarita fisci*. In ea propositis octo questionibus explicat jura fisci, & alia jura ad principem spectantia, penas pecuniarias, corporales, & alia id genus &c. Hæc sub Alphonso IV. edita est (Alphonsum IV. Catalani vocant, quem Aragonenses V. qui anno seculi decimo sexto regnare cœpit) ut idem scribit in præfatione num. 5. & in fine operis, in anno scilicet MCDXXIV. Hæc Olibanus.

36. V. *De prerogativis militaribus*, tractatus, anno scilicet MCDXIX. sub eodem Alphonso scriptus, in quo jura hujus patriæ (ait iterum Olibanus) communia & privata privilegia militum declarantur. Thomas Mieres ejusdem seculi auctor, collectione quarta *Jacobi II. curiarum Barcinonensium* cap. 27. circa finem, tractatum *De re militari* vocat, ubi opinor (ait) posuit prolixius privilegia militaria, cum ipse fuisset etiam miles. Sed cum *Viridarium militiæ* vocatum ab auctore ibidem adjunxerit, referri ad sequens opus testimonium hoc debet. Scripsit etenim Calicius etiam

37. VI. *Viridarium militiæ*, MCDXXIV. editum, à superiore aliud opus, quod Olibanus disertè aliique distinguunt.

38. VII. *De moneta* tractatus, anno MCDXXI. Hunc Thomas Mieres vocat *tractatum seccæ, & monetariorum*, librum laudans, & auctorem in operis antea memorati collatione 4. cap. 11. num. 7.

39. VIII. *Extravagatorium curiarum*. Post curias generales per Alphonsum Regem celebratas anno MCDXIX. in monasterio S. Cucuphatis de Valls scriptum, quod est de curiarum celebratione, ut idem in præfatione auctor ait, & Olibanus. *Cuniale*, sive *Extravagatorium*, disertè vocat idem Mieres collatione 7. cap. 1. num. 7. Editum fuit Barcinone seorsum à Joanne Gondiola ann. MDLVI. uti ait Verderius in *supplemento bibliothecæ Gesnerianæ*. Hæc omnia fuisse inter libros mss. summi viri Antonii Augustini ejus te docebit catalogus: sed & alia ista que sequuntur:

40. IX. *Tractatus* ita inscriptus: *Quis dicatur hæres solidus*.

41. X. *De jurisdictionibus*, quedam alia.

42. XI. *Additiones super Directorio suo pacis, & postilla, & questiones, & conclusiones docto-*

doctorum super processu pacis & treuge, cum variis pragmaticis de eadem re.

43. XII. *Allegationes super facto luitonis inchoatæ contra Ecclesiam in favorem ejusdem*.

Calicii hæc opera, sive eorum major pars, Lugduni prodire anno MDLVI. in folio.

44. PETRUS DE FONTE-LUPORUM Dominicanus, qui in domo Tarraconensi professionem emisit, in Bilbilitana autem diem suum obiit, provinciæ suæ Aragoniæ præfectus fuit, tum fidei causarum per integrum regnum censoriâ supremaque potestate ornatus. Scripsisse dicitur tractatum *De modo celebrandi comitia provincialia*. Laudatus ob id scriptum à Francisco Diago in *historia* sua ejusdem provinciæ *Aragoniæ Dominicanorum*, qui anno MCDXXII. eum vitâ functum ait.

45. Benedicti Pontificis circa hæc tempora medicus fuit HIERONYMUS DE SANCTA FIDE, olim Judeus, JOSIAS, sive JOSUA LURKI nomine; inde Christianus, atque Judæorum hostis acerrimus. Celebratur maximè disputatio hujus cum Hebræorum Hispaniæ totius doctissimis anno MCDXIII. jussu Benedicti habita. Cui quidem Hieronymus obtulerat, si sapientissimos eorum quosque acciret, se illis ex Talmude clarissimè demonstraturum Messiam jam pridem venisse. Ejus aliqua pars legitur in epistola quadam Abuntroci ad Geronense (Gerundense intelligo) Conciliabulum missa, quam *Historiæ suæ Judaicæ* inseruit Salomon filius Virgæ Hispanus, quam ex Hebraico in Latinum sermonem non ita pridem Georgius Gentius convertit. Hujus tamen disputationis verum eventum aliunde sanè quam ab Hebræo historico peti oportuerit.

46. Meminit quidem ex nostris Hieronymus Surita historicorum flos, *Annalium Aragonensium* lib. 12. cap. 46. qui notat convenisse hunc cœtum in Dertulensi Cataloniæ urbe, quam Romam solenni curiam Pontificiam, ubi ubi esset, appellandi more, Salomon ille Hebræus vocavit: cumque Hieronymo de Sancta Fide, pro meliori causâ steterit Garfiam Alvari de Alarcon Hebræicè, Chaldaicè, Latineque doctissimum, & Andream Bertrandum olim Judæum ex Valentia urbe, Papæ eleemosynarium, & aliquando Barcinonis præfulem, in iisdem literis Hebræicis atque Chaldaicis versatissimum. In Judæorum nomenclatura, qui vocati conveniant, seetæ suæ principum, Salomon & Surita toto cœlo differunt. Hebræus quidem aut verè ignoravit eventum rei, aut silentio involvere fatuus duxit: nam aliquot sessionibus eorum descriptis, quibus omnibus interfuisse Benedictum disertè ait, deficiente filo epistolæ, abruptit & ipse narrationem: cum fanè constet ex eodem Surita Benedictum vices suas, ut cœtui præessent, Ministro Generali ordinis Prædicatorum, atque S. Palatii Magistro, delegasse, atque huic sementi messem admodum uberem felicemque successisse, conversis integris aliquot locorum synagogis, pluribusque aliarum familiis, us-

que ad trium ferè millium capitum, & inter alios Todrum (*Todroz* vulgari nomine) Benvenist Cesar-augustanæ præcipuum, causam Dei simul agente Vincentio illo Ferrerio, Prædicatorum ordinis clarissimo hujus temporis Evangelii præcone, nullius non or prædicando.

47. Neque contentus noster Hieronymus coram cum Judæis disputasse, ejusdem fortè Benedicti jussione, quicquid pro asserendo Messiae vanè ab eis sperato etiam nunc adventu, tam ex sacris literis quam ex Talmude ipso Hebræorum observasset, in commentarium retulit; quem duobus libris distinctum, & *Contra Judæos* inscriptum, è manibus abire permisit.

48. Hunc dimidium Tiguri editum anno MDLII. indeque Hamburgi, monet in prolegomenis suis a ad opus *השוכה יהודה*, sive *De convincendis & convertendis Judæis*, Joannes Hoornbeckus, nostri ævi heterodoxus, Calvini affecta, in hoc saltem laudandus, quod & hic, & in opere alio *De convertendis gentilibus* catholicorum zelum emulatus fuerit. Integer tamen commentarius prodiit, toto scilicet libro auctior, Francofurti ann. MDCLII. Cum enim in primis duabus illis editionibus secundus dumtaxat de erroribus Talmudicis sex capitum liber apparuisset; adjunctus fuit in hac ultima primus, duodecim capitibus pro convincenda Judæorum perfidia contentus; quorum lemmata, cum aliis observatione dignis, ex isto opere, *Annalibus* suis *Ecclesiasticis* b Odoricus Raynaldus intexuit. Exstant hi duo libri *Contra Judæos* in editionibus *Bibliothecæ veterum Patrum*, signateque postremæ Lugdunensis xxvi. volumine.

49. Codex autem ms. qui inter libros fuit Antonii Augustini, historica hac inscriptione conspicuus legebatur: *Hieronymi à Sancta Fide artis medicinæ magistri, disputatio contra Judæos Dertose habita præfente Papa Benedicto, & ejus curia, convocatisque majoribus Rabbis totius Hispaniæ, an. salutis MCDXIII.* Ms. codice hanc eandem servat controversiam Bibliotheca Altempsiana Romæ, quem vidimus, sed non antiquæ notæ. Adversus quem ex Judæis insurrexerunt pro consueta obstinatione & animositate R. Vida Ben-Levi, scribens קרש קרש, *sanctum sanctorum*, atque item R. Isaac Natham הונהת טהנה *Redargutionem seductoris*. quem vulgatum fuisse librum post Hieronymi obitum Hottingerus in *Bibliotheca* monet *orientali* d.

50. Ad hanc Hieronymi cum Judæis disputationem pertinet, aut totus liber, aut pars saltim ejus, qui in bibliothecæ Lugduno-batavæ catalogo laudatur, sic הכלשה *Liber opprobrii. Epistola Impourpet cum comm. Joseph f. Schem Tof, epistola Estrick* (videtur hic Astrocus Levita ex urbe Daroca, quem huic congressui interfuisse docuit nos Salomon Virgæ laudatus) *ex Judæo Christiani ad Anschaltiel Bonfos. Epist. Schelomoch Bonfed. Nachmamidis disputatio cum Prifolo Judaicæ fidei desertore, in palatio Barcinonensi, coram Rege & Magnatibus. Epistola Josiæ Lurki* (is est noster

r Lib. 11. cap. 31.

s In editione Rom. an. MDC. LXXIII. *Vitaru Pourtie. & Carvina* tomo 2. col. 746.

t De quibus vide Olibanum *De actionibus* parte 1. lib. 3. cap. 3.

u Summa-ri, è epitome delle azioni de honor de Cataluna, Rosell, & Cerdania Perpiniani edito MDCXXXIII.

x Traç. De actionibus ubi supra num. 98.

y Ubi supra

z Edita fuit Amstel. apud Pet. Niellium MDCXL in 4.

a Pag. 6. editionis Lugduno-batavæ an. MDCLV.

b Tomo 17 ad an. MCDXXII. num. 8.

c In catalogo lib. mss. Latinor. n. 156.

d Cap. 1. Classe 4. pag. 22.

noster Hieronymus) ad D. Schelomob Hallevi amplexum religionem Christianam in urbe Avenionensi literæ D. Schelomob Levitæ ad D. Meir Alondilam. Expositio epistolæ Inpourpet, cum refutatione dogmatum Christianorum. Hæstenus libri seu codicis inscriptio Lugdunobatava.

51. In Carmelitarum laudatur monumentis BARTHOLOMÆUS PEYRÒ, cui patriam, tam naturæ quàm religionis Perpinianum; sedem à Gregorio Papa XII. (potius à Benedicto, cui adhebat Catalonia cum Aragonum Rege) ei commissam, Elnensem Ecclesiam, de literis autem meritum De Sanctis librum assignant; decessisseque ajunt anno hujus sæculi five decimo quinto five vicefimo. Constat Elnensi Ecclesiæ præfuisse anno hujus sæculi sexto.

52. VINCENTIUS ARIÆ (ARIAS nostri eferunt) DE BALBOA, five (quod idem est) VALBUENA, doctor juris suo tempore clarus, archidiaconus in Toletana Ecclesia, domesticus, & à consiliis fuit regiminis eximio viro Petro Tenorio, ejusdem Primatis Ecclesiæ præfulti, in cujus elogio Vincentii nostri Ferdinandus Perezus Guzmanus ad calcem historie Joannis II. Regis cum laude meminit, uti & Alphonfus Didaci à Montalvo in præfatione glossæ ad leges Fori regii, seu Fori legum Hispanarum, doctorem egregium appellans. Petrus quidem Tenorius vir fuit præstanti doctrina Juris, uti suo loco diximus, doctorumque hominum consuetudine, quos secum habebat, quibusque in expediendis rebus utebatur, maximè gaudebat. Plures laudat jam dictus Guzmanus. Nempe Gundifalvum Episcopum Segobiensem Peregrinæ auctorem, Vincentium nostrum, Joannem de Illescas Seguntinum, & fratrem ejus Burgensem, præfules, & Joannem Alphonsum à Matrilo jurisconsultum maximum.

53. Placentinus antistes hic noster fuit, non Palentinus, ut falsò legitur apud Montalvi glossam dicti Fori legum, & quidem ante ann. MCDIV. ad eum honorem eventus, quod ex monumentis hujus Ecclesiæ constat. Cum verò de successione in Aragoniæ regnum à Martini obitu Ferdinandus Castellæ Infans, Joannis Regis patruus, anno sæculi XII. jure acturus, consilium doctorum quorumcumque virorum exquireret; coacto Hispali eorum cœtu, Vincentium Placentinum præfulem, ut ex Annalibus Suritæ lib. II. cap. 83. perspicuum est, ante alios suffragatorem habuit; quibus ceteri ob eximiam doctrinæ auctoritatem facile acquieverunt.

54. Memoriam sui Episcopi, cum aliàs, tum in appellatione cujusdam decimarum generis, quod *Rediezmos de Vicente Arias* vocant, Placentinos conservare ait Guzmanus in Tenorii jam prius laudato elogio. Decessit è vivis, ut ibidem legimus, Augusto mense anni MCDXIV. sepultureque locum in ejusdem Archiepiscopi sacello, quod intra pomerium maximi templi est, marmorea ejus effigie ornatum. Scripsit primus

55. Ad Forum legum (quod Alphonsum XI. aliàs X. Sapientem auctorem habet, diu-

que præcipuum Castellæ ac Legionis regnorum jus continuit) glossam vernaculo sermone, quæ lucem nunquam vidit. Nec tantum id compertum habemus ex Alphonso Montalvo, qui in Glossæ suæ præfatione ita ait: *Considerans quod vir vitâ nobilis, sermone scientiaque præclarus, Vincentius Arie, doctor egregius, Episcopus Placentinus* (ita legendum est) *super hoc libro, qui Forus legum est, aliter Forus Castellanus, vulgariter appellatur, aliquod jam opus sub brevi compendio desudavit. Sed quia aliqua omisit, quæ requiruntur explicanda, &c.* Immo Glossa ipsa manu exarata rei testis est, quam in Toletanæ Ecclesiæ bibliotheca adservari, Joannes Narbona in libello suo De appellatione à vicario ad Episcopum parte 2. fundam. 5. num. 19. scriptum reliquit. Sed & alium Glossæ hujus codicem ferè ejusdem cum auctore, quod è scriptura colligitur, temporis, contrestabamus, cum de his commentaremur, nobis ostensum ab erudito viro D. Joanne Luca Cortesio, criminalium rerum in curia & domo regia tunc XII. viro, postea Indiarum Consilii regio senatore, à quo expectamus De originibus Hispani juris libellum, huic operi adjungendum fortè pro majori eorum, quos frequenter laudamus, ejusdem Hispani juris, tot diversis compilationibus contenti, glossatorum, five interpretum cognitione.

CAPUT II.

JACOBUS MAGNI Augustinianus an noster sit non satis liquet. ANONYMUS auctor historie Ferdinandi I. Aragoniæ Regis. PETRUS ALBERTUS Barcinonensis canonicus. ANTONIUS TAJAL Mercenariorum Generalis Præfectus. ANDREAS Cordubensis medicus. ALVARUS DE VILLASCUSA. S. VINCENTII FERRERII gestorum synopsis: & cujusnam sint ejus nomine vulgares sermones, ac de aliis ejus libris. BENEDICTUS CRINIGANDUS, seu CRINIGRANDUS, ordinis Predicatorum, & HIERONYMUS DE OCHON Carmelitarum. CLEMENS SANCHI DE VERCIAL archidiaconus de Valderas. FERDINANDUS DE PAZOS Mercenariorum sodalis.

56. JACOBUM MAGNI Augustinianum accenseri frequenter Hispanis scriptoribus potius novimus quàm probamus. Sophologium hic scripsit De sermone seu inquisitione divine sapientiæ, Parisiis editum à Gaspare Philippo anno MDVI. in 4o. & serenissimi ac Christianissimi principis Francorum Regis Confessori Episcopo Altifiodorensi dicatum ab auctore.

57. Item librum bonorum morum. Annotationes in omnes sacros libros. In Aristoclem De anima questiones. Compendium universæ philosophiæ. aliaque, Pamphilo, Stellartio, Elfio testibus, Augustinianorum historicis.

58. Et quidem ut non Hispanus, sed Gallus fuerit Jacobus, facit quod Altifiodorensi Episcopo, ut ex nuncupatione Sophologii patet, obnoxius, quod Carolo VII. Gallorum Regi à ministerio confessionum sacra-

e Romanus in Chron. ord. Sag. cent. 10. fol. 62. Egidius Gonzalez Davila Vida del R. D. Henrique III. cap. 53. f. De script. Eccles. g In supplem. Chron. ad ann. MCDVI. h In Bibliothecæ lib. 4. i In Apparatu. k De laudibus Hispaniæ lib. 6. l Ut in epistome Bibliothecæ.

m Sub Petro de Vena Generali fol. 72.

n Tomo 1. pag. 420. o Cap. 21. pag. 190.

mentalium, indeque Burdigalensis antistes electus, recusato tamen munere, Gallos inter, vixerit. Tolosanum credunt qui Gallis favent; sed Hispanum, & Toletanum, non Hispani modo; sed & exteri affirmant; nempe Joannes Trichemius^f, Jacobus Philippus Bergomensis^g, Xystus Senensis^h, Antonius Posslevinusⁱ, Lucius Marinus Siculus^k, Conradus Gefnerus^l; Gallus quoque Gabriel Lurbæus, qui in Chronico Burdigalensi confectum à se dedit catalogum ejus urbis Episcoporum, notavitque Jacobum de Eubio Toletanum cognomento Magnum Carolo VII. Regi à confessionibus auctorem Sophologii ordinis Eremitarum S. Augustini, in literis sacris versatissimum, postulatam fuisse ad insulas MCDXV. sed recusasse. Quæ verba ex Lurbæo sunt San-marthanorum fratrum in Gallie Christianæ Burdigalensibus Episcopis. Necnon Renatus Chopinus lib. 1. Monasticum titulo 3. num. 14. Hispanum & Toletanum facit, Sophologium vocans sapientiæ exquirendæ peraccommodatam opus. Josephus item Pamphilus in Chronico Augustiniani ordinis Jacobum Magnum de Eubio dictum Toletanum laudat^m.

59. Nihilominus, cum ex Sophologii opere jam laudato nihil pro Hispanis natalibus deducere possimus, cognomenta quoque, five Eubii, five Magni haud nostra videantur, perpetuæque auctoris commemoratio, ac munera gesta Gallicana sint; non temerè suspicamur inter Trichemii aut Bergomensis spalmata haberi posse, quod Toletanum, pro Tolosano Jacobum crediderint, ac recentiores de ceperint: quod & docto viro arridet ex ejusdem familia, atque ejus chronographo, Thomæ ab Herrera in Alphabeto Augustinianoⁿ, & iterum in Salmantine domus Augustinianorum historia^o.

60. Sive Parisiensis fuerit, quod significatur antiquissima, & forsitan prima Sophologii editione, quam habet Matrili amicus noster D. Joannes Lucas Cortesius cum hac in fine notula: *Sophilegium editum à fratre Jacobo Magni de Parisiis, ordinis Eremitarum S. Augustini, fuit feliciter*, sine loco editionis.

61. ANONYMUS quidem huc loci pertinet, qui Ferdinandi I. Aragoniæ Regis res in commentaria retulit, quem in schedis habere se, in Salmantine Ecclesiæ theatro Egidius Gonzalez Davila reliquit scriptum. Hic etenim Ferdinandus, ut in præloquio hujus libri annotavimus, anno hujus sæculi decimo sexto in vivis esse desuit. Nec si quis dicat historiam hanc esse illam, quæ auctorem habuit Laurentium Vallam, è Latino in sermonem Hispanum ab aliquo translata, valdè resistam, aut si Ludovicus Panfanus sit, de quo nos infra, ex eodem Egidio. Exstabat ea olim in bibliotheca Olivariensi D. Gasparis de Guzman Comitis Ducis de San-Lucar.

62. PETRUS ALBERTUS Catalanus, Barcinonensis canonicus, ejusdem Ferdinandi Regis tempore scripsit de municipali Cataloniae jure aliqua. Commemorationes appellavit Joannes de Socarrats, qui ad eas commentaria elucubravat, ut in hoc dicemus.

63. ANTONIUS TAJAL Catalanus, Tarra-

conensis, Mercenariorum sodalium Deiparæ Virginis Generalis Præfectus, anno sæculi XVII. Constantiæ obiit in Germania, dum Concilium ibi œcumenicum pro danda Ecclesiæ pace, faciendaque summi Pontificis electione celebraretur. Electus hic anno MCDVI. è Barcinonensis domus in totius ordinis Præfectum; quibus aptum sese gerendis muneribus Salmanticæ professor philosophus atque theologus olim ostenderat, Martini Regis nomine Catharinam Henrici Castellæ Regis III. anno septimo defuncti viduam eo destinatus Christiana allocutione solatus est.

64. Post aliquot annos, cum inter Sigismundum Imperatorem Ferdinandumque Aragoniæ Regem convenisset, ut communibus officiis Benedictum ad renunciationem summi Pontificatus adigerent, atque ipse Sigismundus Perpinianum usque rei causâ accessisset; Antonius dicitur cum Benedicto sæpius, quantumvis frustra, Ferdinandi jussu convenisse. Delegatus tandem ab eodem Rege unâ cum Joanne Raymundo Folchio Cardonæ Comite, Philippo Malla concionatorum illius ævi maximo, Gundifalvo Garfia de Sancta Maria, Paulli Burgensis præfulis filio, & aliis, venit Constantiam, ibique rem Ecclesiæ ac principis, cujus gerebat vices, strenuè procuravit. Quin tamen eam ad exitum perductam videre postet ante absolutum Concilium electione Martini V. anno decimo septimo vitâ functus fuit, sepultusque in Petro Martyri sacra Dominicanorum domo ejusdem urbis, cujus corpus ad nostram usque ætatem incorruptum, non sine Constantiensium civium veneratione, asseruari, domestici ajunt scriptores. Legationis quidem ad Concilium ab eo obitæ, atque mortis ejus præterea meminit Hieronymus Surita lib. 12. Annal. Aragon. cap. 63. & 66.

65. Quatuor autem integris voluminibus comprehensum ab eo fertur quicquid circa unitatem Ecclesiæ, capitique ejus ac sponsi Jesu Christi præstantiam, obsequioque vicario ejus deferendo, in literas retulit. Necnon & scripsisse dicitur Rosam ad auroram, seu de Mariæ Deiparæ conceptione intemerata; itemque De institutione novitiorum. Multi sunt Mercenariorum historici in laudandis ejusdem Tajalis (quem Surita Caxal vocavit, nisi non ejus error sit) virtutum Christianarum, ingenii, prudentiæ, atque omnimodæ literaturæ dotibus.

66. Hoc eodem anno MCDXVII. ad superos abiit Gregorius XII. Papa, qui ante biennium solenni Pontificatus Romani factâ in manibus Constantiensium PP. per procuratorem suum renunciatione, viam Martini V. electioni, finiçue teterrimi schismatis straverat. Hujus forsitan medicus fuit ANDREAS CORDUBENSIS, cujus consilium quoddam ad summum Pontificem Gregorium, qui renum dolore vexabatur, laudatum reperies in libello De imaginibus astrologicis Hieronymi Torrellæ medici Valentini, de quo ad finem hujus sæculi agemus.

67. Sequenti MCDXVIII. ALVARUS DE

VILLASCUSA, *baccalaureus* vocatus, dum Salamanticæ operam literis daret, Rabbi Samuelis *De fide* ad R. Isaacum epistolam, quam ex Hebraico in Latinum Alphonsus Bon-hominis converterat, in Hispanum ipse, ut Joanni à Villa-forti ejusdem urbis equiti morem gereret, vertisse dicitur. Rei auctor est Hieronymus Romanus de la Higuera in *Toletanæ urbis & regni historia* ms.

68. Eiusdem anni, aut sequentis, quinta dies Aprilis Christiano eripuit orbi VINCENTIUM FERRERIUM Valentinum, ex urbe regni hujus regia, Dominicanorum ordinis magnum incrementum, qui ob sanctissimè actam, & portentosis miraculis clarissimam vitam, reductamque in concionibus per Hispaniam, Galliam, Belgium, Angliam, Scotiam, Hiberniam, Italiamque, Apostolico ritu habitis innumeram hominum, quæ Hebræorum & Sarracenorum ad Christi gregem, quæ Christianorum à bona mente errantium, ad viam salutis multitudinem, coronatumque peregrinationis agonem felicissimè in Deo mortis palmâ, confirmatam demum innumeris mirabilium signorum attestationibus beatissimæ ejus animæ ad superos translationem, Callistus papa III. in Sanctorum numerum, quos invocare ritè possumus, hujus sæculi quinto anno super quinquagesimum retulit; literas tamen Pontificias ejus apotheotheas testes Pius II. anno MCDLVIII. publicavit.

69. Natus Vincentius ex quorundam opinione anno circiter MCCCXL. ex aliorum non ante annum MCCCCLVIII. ex nostra post annum saltem MCCCCLII. ut ex epistola ejus ad Benedictum Papam liquidò constat; & ad Prædicatorum ordinem decimo octavo ætatis admissus: opere vir potens atque sermone, prophetici spiritus, mortuorum suscitator, nulliusque virtutis non dives affatim, novusque sui temporis Apostolus, in Britannicæ Armoricæ Venetica urbe, vulgò *Vames*, diem suum obiit.

70. Hic, cum ob Martini Aragoniæ Regis mortem absque ulla prole, in novem electores futuri Regis conventum fuisset, pro Valentino regno S. Vincentius noster, & cum eo Bonifacius ejus germanus frater, Carthusianorum Prior Generalis, tertiusque alius delecti Ferdinando Castellæ Infanti potiore aliis jure regnum competere declaraverunt. Præterea Benedictum Papam XIII. dum causam suam modestè agens tueretur, olim sequutus, præfractè atque obstinatè impediens Ecclesiæ concordiam, furdæque renunciationi obnitentem aure, palmam inde averfatus fuit, & ad Constantiæ magnæ Synodi judicium se totum convertit. Ingentia hæc duo rerum ab eo gestarum capita ea propter attigimus, quòd relinquere aliis earum enarratoribus singula quæque referenda magis opportunum nobis videtur.

71. Plures enim Vincentius historicos fortitus est, qui consuli possunt. Petrus scilicet Ranzanus Siculus Lucerinus Episcopus, quem Surius olim, recenter autem Antuerpienses *De actis Sanctorum* scriptores dedere,

Salvus Casseta Panhormitanus Dominicanorum Generalis Præfectus, Franciscus Castellionensis S. Laurentii Florentiæ urbis canonicus, S. Antoninus ejusdem Archiepiscopus, ferè æquales, Jo. Antonius Flaminius Forcorneliensis, aliique: ex Hispanis Joannes Marieta ^p, Vincentius Justinianus Antistius, Franciscus Diago, Joannes Lopez Monopolitanus antistes, & alii: quos omnes, tam apud eosdem *De actis Sanctorum* doctissimos commentatores, quam apud Joannem Tamajum nostri *Martyrologii Hispani* Aprilis quinta die laudatos novimus. Præferunt ejus nomen, quibus maximè promovetur pietas, ascetica hæc:

72. *Sermones*, tribus tomis comprehensi, quorum duo sunt *De tempore*, scilicet partes hyemalis, & æstiva, tertius *De sanctis*. Prodiierunt Lugduni ann. MDXXX. in 8°. & MDXXXIX. & ex officina Jacobi Juntæ MDL. in 4°. Antuerpiæ ex Philippi Nurii MDLXIX. Venetiisque ex recognitione Damiani Diazii Dominicani, typis Bartholomei Rubini MDLXXIII. in 8°. Moguntiaque MDCXXI. Tandem Coloniae MDCLXXV. tribus tomis in 8°. apud Joannem Guilielmum Friessem. Suspiciari utique possemus horum Sermonum in unum collectione promisso se exsolvisse Vincentium Infanti Martino, deinde Regi, olim factò, de compingendo ac nuncupando ei concionum à se habitatum volumine, nisi vulgaris esset persuasio, doctrinam quidem sanctissimi concionatoris continere hos Sermones, minimè autem concepta verba: discipulorum enim ejus, qui exceptorum loco essent, ea certò haberi debere; cum & Vincentium ipsum in iisdem Sermonibus non semel laudatum offendas. Cum enim is ubique, sive Anglis, sive Gallis, sive Italis sermonem haberet, Valentini, hoc est vernaculâ suæ gentis linguâ, quam omnes tamen certissimo miraculo caperent, uteretur; quod ex Petro Ranzano Viçæ auctore constat ^q, haud potuere iisdem Sermones vernaculè concipi, & pronunciarì, Latinoque apparere eadem occupatissimi hominis operâ, & qui extemporalia atque inspirata potius quam meditata plerumque ad populum diceret.

73. Quare credendum est de his sermonibus eundem Ranzanum loqui, dum, *Ne autem perirent ea* (inquit) *quæ de tanti viri ore emanabant, movit Deus animos nonnullorum ex auditoribus ejus, ut quæ ipse prædicabat, utcumque possent conscriberent. Itaque composuerunt ex eis complura volumina, quorum aliqua sunt multis in locis divulgata, ex quibus nostri temporis concionatores multum utilitatis accipiunt. Sunt tamen multi* (adjungit idem) *qui & eam prædicantem audierunt, & nunc legunt Sermones, quos ipse suo tempore prædicabat, in scripta redactos, afferuntque quòd vix consequuntur umbram eorum, quæ ipse suo ore resonabat.*

74. Coloniae scimus prodiisse tomum quendam *Sermonem* hoc titulo insignem: *S. Vincentii Ferrerii tuba extremum resonans judicii diem, sive conciones de Rosario.* apud Jo. Guil. Friessem MDCLXXV. in 4°. Perusii quo-

^p Lib. 11. De SS. Hist. nie.

^r Pag. 243. editionis Lucensis MDXCV.

quoque servari codicem sermonum nondum editorum ejusdem sancti propriâ ejus manu exaratum, iccircoque magna veneratione in sacristia Dominicanorum domus cum aliis reliquiis habitum, quem ibi reliquit Leonardus Mansuetus ejusdem ordinis Magister Generalis Perusinus, refert Seraphinus Razzius *De viris illustribus Dominicis* ^r.

75. Ejus magis certè sunt quæ sequuntur opuscula, quæ quidem Vincentius Justinianus Antistius Hispanus Viçæ S. Vincentii scriptor collegit, scholiisque explicata Valentini apud Petrum Patricium Mey ann. MDXCI. publicavit. Hæc sunt:

I. *Tractatus De vita spirituali*. Quem cum SS. Augustini & Bernardi *Meditationibus* alicubi, solum Venetiis anno MD. prodiisse audimus. At Franciscus Ximenius Cardinalis Toletanus in linguam Hispanam conversum typis edi curavit. quod Valentini factum dicitur. Tria is capita continet. 1. *De paupertate*. 2. *De taciturnitate*. 3. *De obedientia*. Incipit: *Ponam in hoc tractatu.*

76. II. *Tractatus consolationis in fidei tentationibus*. Servabatur antiquis characteribus, partim in membrana, partim in charta, apud Carthusianos Scalæ-Dei Tarraconensis diocesis, descriptus, ut ex titulo apparet, ante solennem sanctitatis ejusdem declarationem. Magistri etenim *Vincentii Ferrerii* esse dicitur.

77. III. *Epistola ad Benedictum Papam*, ex oppido *Alcañiz* regni Aragoniæ xxvii. Julii MCDVII. directâ, quæ reddit ei rationem, uti supremo Christi vicario, prædicationis suæ de Anti-christi adventu. Inventâ est in domo Carthusianorum Vallis-Christi Segobricensis diocesis, manu Andree Martini S. Vincentii discipuli, qui suscepto ibi Ordinis cucullo hanc in eo monasterio reliquit. In Hispanum sermonem convertit, atque in sua Hispaniæ *Historia Ecclesiastica* ^s Joannes Marieta edidit.

78. IV. *Epistola alia ad Joannem de Podio-nucis Ordinis sui Generalem Præfectum* data Genevæ xvii. Decembris MCDIII. Hispanam fecit atque edidit idem Joannes Marieta ^t. Comparuit ea quidem propria auctoris manu exarata in urbis Catanæ cœnobio S. Mariæ majoris, ubi eam posuit idem Joannes de Podio-nucis, cum ex Præfecto Generali creatus fuisset à Martino V. Papa Catanensis antistes. Ex qua quidem epistola constat de conversione hæreticorum quamplurium in Sabaudia & Italiae confinibus.

79. V. Fragmentum *Epistolæ ad Bonifacium fratrem Carthusianorum Generalem Priorem*. Autographum sanè, at præ vetustate lacerum jam & exesum, habetur in Portu-celli Carthusiano monasterio.

80. VI. Fragmentum *Epistolæ ad Joannem Gersonem cancellarium Parisiensem*. Habetur in hujus operum 1. parte tract. 22. lit. E.

81. VII. *Epistola duæ ad Infantem Martinum*, Petri IV. Aragoniæ Regis filium, deinde Regem, idiomate Lemovicensi, hoc est patrio Valentini regni, qui tunc in usu. Sed Latine reddidit, ut cum superioribus simul

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

ederet; Vincentius idem Justinianus Antistius.

82. VIII. *Epistola ad Ferdinandum Castellæ Infantem*, primumque hujus nominis Aragoniæ Regem, quam ad eundem Justinianum remisit Ferdinandus de Castello, magnus ille Dominicanorum chronographus. Præter hæc in eodem volumine edita ab eo S. Vincentii opuscula & epistolas, Hispanam & hanc publicavit Marieta ^u. Scripsit opus aliud

83. IX. *De fine mundi*. In quo agitur, primò de casu sive ruina Ecclesiasticæ dignitatis, præterea de impugnatione S. Catholicæ fidei, denique de duplici adventu Anti-christi, videlicet puro & misto. Editum sanè opus Neapoli, quod & exstabat in bibliotheca Sancti Severini. idem quod Antonius Senensis refert.

Fecerat olim dum docendæ philosophiæ operam daret,

84. X. *Suppositionum* librum.

Servatur item in cœnobio ordinis Pifarum urbis volumen grande ejus effigie signatum, quod ita possumus indigitare:

85. XI. *Biblia, seu Promptuarium*, scilicet locorum sacre Scripturæ singulis diebus, sive de tempore, sive de Sanctis usurpandorum. Cujus initio affixa hæc legitur nota: *Hanc Bibliam inspirante Domino mihi Fr. Antonio de Auria mihi reliquit beatissimus pater Fr. Vincentius.*

86. XII. *Liber de sacrificio Missæ, atque ejus caeremoniis*. lingua Lemovicensi seu vernacula, teste Marieta.

87. In codice Vaticanæ bibliothecæ ms. num. 1043. fol. 246. sic legimus: *Incipit tractatus novus & valde compendiosus contra perfidiam Judæorum. Fuit editus & compilatus jussu Benedicti Papæ sic in sua obedientia dicti, per quatuor famulos magistros in sacra theologia, quorum unus fuit Fr. Vincentius Ferrerius.* Incipit: *Prophetam suscitabo eis*, &c. In fine notatur: *Scripsit manu propria Fr. Ferdinandus Hispanensis Minor anno Domini MCDXL.*

88. *Sermones* item S. Vincentii Ferrerii, *distinctiones*, & *expositio præceptorum decalogi* Lugduni MDXXXIII. in 4°. edita exstant in Ecclesia Hispanensi.

89. Sepulchrum Apostolici viri magna religione in sua Venetensi urbe Britannia colit Gallica. In cujus principe Ecclesia olim sanctum corpus humo conditum, anno MCDLVI. scilicet post Callisti declarationem altero, in superiore locum elevatum aliquando diu latuit, usque ad annum MDCXXXVII. quo honorificentiori quam hætenus fuerat, conditæ sunt reliquiæ ejus, quæ reperiri & coagmentari potuere, capsâ argenteâ, & marmoreo tumulo in sacello à tergo majoris cappelle edificato, uti lectiones hujus translationis referunt, quæ Septembris vi. die celebratur. Rei testes etiam sunt Venetensis Episcopus illius temporis in epistola quam cum his lectionibus in *Actis Sanctorum Henschenii* & fociorum editam reperies ^x, atque insuper Petrus Lezin in *Vita venerabilis patris Fr. Philippi Thibauti Carmelita* ^y Gallicè edita.

^u Dict. lib. 11. cap. 21.

^s Lib. 11. cap. 27.

^t Lib. 11. cap. 24.

^x 1. Tomo April. pag. 526. ^y Edit. Parisien. anno MDCXXXIII. in 12. cap. 26.

90. Celebratur à Dominicanis per hoc idem tempus familiæ hujus sodalis ex Aragoniæ regno BENEDICTUS CRINIGANDUS, seu CRINIGRANDUS, sacre theologiæ magister Parisiensis, quem ajunt in *quatuor Sementiarum libros* scripsisse, Joannes Marieta lib. 14. *Histor. Ecclesiasticæ*, sive *De Sanctis Hispaniæ*, Alphonfus Fernandez *De scriptor. Ord. Prædicatorum*, Antonius Posslevinus in *Apparatu*.

91. Eiusdem Benedicti XIII. Papæ minister fuisse dicitur à confessionibus sacramentalibus, atque Helenensis Ecclesiæ præful, anno MCDXX. Hieronymus de Ocon (ita enim Catalani efferunt, pro eo quod communiter audit OCHON, sive OCHUS) Carmelitarum cœnobii Perpinianensis, ex qua urbe fortasse fuit, sodalis, sacreque theologiæ doctor, moribus & scientiâ spectabilis, qui in *libros Machabeorum* eruditè scripsit.

92. Eidem *Acta* ejusdem Papæ Benedicti XIII. attributa novimus ab Emmanuele Romano in *Elucidationibus Carmeli*, & à Ludovico Jacobo à S. Carolo *Bibliotheca Portifia* auctore. Et tamen *Acta* hæc, sive *De vita & moribus Benedicti XIII.* alterius Hieronymi Ochi esse, Navarri Pampilonensis, ejusdem ordinis Carmelitarum, Benedicto admodum chari, & in pretio habiti, ob insignem doctrinam & in rebus gerendis prudentiam dexteritatemque, Martinum Carrillum affirmasse in suo *De vita S. Valerii Cesar-augustiani Episcopi* libello cap. 13. alibi fingitur, cum in dicto Carrilli loco nulla alia quam Hieronymi Oconis Carmelite, Benedicti à confessionibus, *Actorum* ejus auctoris, mentio fiat. Deest hic Helenensis Episcopus in San-marthanorum *Galliæ Christianæ catalogo*, aliàs parùm correcto.

93. CLEMENS SANCHI DE VERCIAL juris legum, uti audit, baccalaureus, archidiaconus de Valderas in Legionensi Ecclesiâ, scripsit *Sacramentale* opus (vulgari an Latinâ linguâ non facile dixerim) quod se inchoasse in urbe Segontina tertia die Augusti anni MCDXXI. & in Legionensi exeunte Martio anni MCDXXIII. absolvisse, auctor ipse ait. In Escorialenti bibliotheca regia antiquo caractere scriptum asserunt el *Sacramentale de Clemente Sanchez arcediano de Valderas*, fama est. Id opus in Lusitanum sermonem, ut loco Catechismi esset fidelibus sue diœcesis, Henricus Portugalliæ Infans, & Archiepiscopus tunc Bracarenfis, atque aliquando ejusdem regni Rex, verti, ac typis Bracaræ anno MDXXXIX. edi curavit, uti referunt Rodericus da Cunha in *Hist. Ecclesiæ Bracarenfis*, & Antonius Macedo in *Lusitania præparata*.

94. Habet insuper eadem regia bibliotheca Escorialensis ejusdem auctoris alium librum: *Summa de exemplis del Arcediano de Valderas*, in folio antiquis literis scriptum.

95. FERDINANDUS DE PAZOS Lusitanus ex instituto Mercenariorum B. Virginis sub Antonio Taxal Præfeto Generali, quem diximus anno MCDXVII. Constantiæ Alemannorum decessisse, duabus redemptioni-

bus Castellæ & Portugalliæ provinciarum ducenta quadraginta quatuor servorum Christianorum capita à Maurorum potestate, juxta morem ordinis sui, propriorum redituum designata portione, piorumque elemosynis, liberavit.

96. Eidem tribuitur liber *De primatu Romanæ Ecclesiæ*, quem scripsisse ajunt domestici; ac tunc maxime floruisse circa annum MCDXXIV. Sed quod adjungunt, sub Eugenio IV. Papa, non bene convenit cum hujus tempore, quippe non ante annum MCDXXXI. creatus fuit in Christi vicarium. Nisi emendandum sit, MCDXXXIV. Rei auctores habeo Alphonsum de Roxas in *Catalogo virorum illustrium ordinis sui Mercenariorum*, ac Petrum de S. Cæcilio in tractatu, quem ms. vidimus, *De scriptoribus ejusdem ordinis*.

CAPUT III.

PETRUS DE LUNA, seu BENEDICTUS XIII. *Anti-papa*. *Ejus libri inediti in Vaticana bibliotheca, & alibi*. *Vitæ ejus scriptor* LUDOVICUS PANSANUS. D. PETRUS GARZES DE CARIÑENA scriptor sub Benedicto XIII. De familia de Luna. BERENGARIUS DE MONTRAVA *jurisconsultus Catalanus*. GUTTERIUS DIDACI DE GAMEZ. ALPHONSUS CHIRINO, seu DE GUADALAXARA, *Joannis II. Castellæ Regis medicus*. SANCIVS PORTA *Dominicanus, S. Palatii Apostolici Magister*. BONIFACIUS FERRERIUS *Carthusianus*. SANCIVS DE BESARAN *Dominicanus*. RAYMUNDUS SABUNDE *quoniam homo fuerit ignoratus: confusus cum Raymundo Martini Pugionis auctore, de quo jam supra*. Theologia ejus naturalis, & quale ejus argumentum. *Michaël de Montagne Gallus, hujus libri vindex*. De natura hominis *ejusdem Sabundii opus, & alia*. EMMANUELIS RODRIGUEZ DE SEVILLA *Historia Hispaniarum rerum*. LUPUS DE OLMEDO *Hieronymianus cujusdam Reformationis auctor*. *Res ejus gesta, opinio sanctitatis, & libri*. SIMONIS PONCHI *veteris Hieronymiani instituti adversus Lupum defensor*. HENRICUS DE ARAGONIA, *Marchio de Villena*. *A magie impostura, quâ insatur, liberatur*. *Ejus scripta, laudesque*.

97. PETRUS quoque DE LUNA, idemque BENEDICTUS XIII. Papa Romanus, aliquod meritum erga literas habet, quo scriptoribus annumeretur. Ex familia is Lunarum Aragoniæ regni nobilissima Joanne Martini à Luna & Mariâ Perezâ à Gotor, parentibus ortus, & ex archidiacono Cesar-augustanæ Ecclesiæ, professoreque magnæ famæ juris canonum Monspelienfi S. R. E. Cardinalis diaconus S. Mariæ in Cosmedin à Gregorio XI. creatus, aliquandoque post Clementis VII. obitum anno MCCCXCIV. renunciatus Avenione summus Ecclesiæ Pontifex adversus Bonifacii IX. partes, qui ante aliquot annos Romæ fuerat electus, dignitatem integris triginta annis, quâ jure ut multis

b De utraque familia latè agit D. Josephus Pellizarius *Informe de la Casa de Sarmiento* fol. 8a.

multis videbatur obstinato ad preces omnium ferè principum, atque ipsius Ecclesiæ in Concilio Constantiensi congregatæ, animo retinuit, Peninsulæ tandem Valentini regni, tanquam in scopuli deportatione, mortuus nonagenarius anno hujus sæculi quarto supra vicesimum, si Alphonso Ciaconio credimus, aliàs anno vicesimo tertio, si Suritz, & Marianæ, & aliis rerum Hispanarum scriptoribus. Brevis fuit staturæ gracilisque, severi ac rigidi ingenii, vitæ integræ, ac omnis labis alienæ, juris utriusque doctor peritissimus. Omnia hæc ostendit jam octavum supra septuagesimum annum agens, in conventu Perpinianensi coram Sigismundo Imperatore Rege Aragoniæ Ferdinando, & legatis omnium ferè Christianorum principum, habita pro se & juribus suis oratione septem horarum, atque ea quidem contentione & præsentia virium & animi, ut fatigatis & lassatis auditoribus, ipse magis atque magis fervere & invalescere videretur. Quædam reliquisse sui monumenta is dicitur, nempe

98. I. *De potestate summi Pontificis & Concilii* librum, quem exstare ajunt in bibliotheca Vaticana ms. Nos tamen hunc non vidimus, quantumvis sedulo illius catalogos legerimus: sed loco istius codice 5608. ms. fol. 238. *Tractatum subtilem Petri de Luna super factò schismatis, docendo de ipsius vera & canonica electione & reprobando gesta in Concilio Pisano*. Incipit: *Quia nonnulli, &c.* & fol. 273. *Replicationem contra libellum factum contra tractatum præcedentem: Quia nonnulli, &c.* Incipit: *Inter distractionum molestias mihi assidue occupato, nuper libellus quidam meas devenit ad manus, &c.* Quæ quidem ea sunt fortasse *De potestate summi Pontificis & Concilii* ei attributa. Exstat item in Capranicensi ejusdem urbis, teste mihi Ciaconio.

99. II. *Vitæ humane adversus omnes casus consolationes*. Hispanicè. Si autem scripsit eum Hispanicè, is certè liber Latinus exstat in Vaticana codice 4853. Qui quidem sine alio titulo incipit: *Quoniam secundum Apostolum quæcumque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt, &c.* Et post aliqua, ideo consideratis mundi hujus tribulationibus ac multiplicibus turbationum causis seu occasionibus, cogitavi de infinitis consolationibus contentis, implicite vel explicite in scripturis, quasdam redigere in qualicumque opere inscriptis ad honorem Dei consolatoris optimi & eximii, ac gloriose Virginis Mariæ, quam ipse sic fecundavit Paraclitus, quod Deum totius consolationis nobis genuit, &c. Prosequitur se exemplum Boëthii ante oculos habuisse, qui ex eo quod Theoderici tyranni non faveret in exilium missus, librum De consolatione philosophiæ scripsit: *Sic & ego (ait) ab impugnantibus justitiam pariter & obedientiam Romanæ Ecclesiæ à propriæ mansionis loco evehctus, quandam exsili speciem retinens, præfatum opus aggressus, ipsum, ut legitibus placeret, De consolatione theologiæ appellandum judicavi*. In quibus satis se auctorem prodit Benedictus. In fine hæc nota legitur: *Explicit liber De consolatione theologiæ, aliàs, vitæ humane, quem compilavit sanctissimus pater Bibliotheca vetus Hispana Tom. II*

D. Petrus de Luna, quondam Papa, aut propter ipsum compilatus est. Potuit ergo liber ab eo scriptus vernaculâ forsan linguâ, transferri vel ab eo vel ab alio in Latinam.

100. III. *Tractatum de horis dicendis per clericos*. Incipit: *Quod nuper de horis canonicis dicendis in quadam lectione disserui, &c.* Ms. nos vidimus cum hac nota: *Quem composuit reverendissimus pater & dominus Petrus de Luna, divinâ providentiâ Cardinalis Aragonensis, qui post ejus exigentibus meritis unus de successoribus Petri est electus*. In catalogo librorum, quos ad usum ferebat secum idem Benedictus, quem in Barberina bibliotheca vidimus, ita legitur: *Item tractatus domini nostri Benedicti Papæ XIII. tunc Cardinalis de Luna, super dicendis horis, in papiro, coopertus pergamento, cum corrigio albo*. In eodem catalogo habetur hæc altera nota:

101. IV. *Libellus, ubi est repetitio facta per dominum nostrum in cap*. Sicut stellas. & aliquot arengæ scriptæ in papiro de manu propria, coopertum de pergamento, cum corrigio albo. Repetitio, ut credimus, fuit ab eo facta Monspelii, ubi professor fuit, super cap. *Sicut stellas* 8. 38. distinct. in Decreto Gratiani, quam de utilitate ex sacrorum librorum studio certè percipienda eum formasse verisimile nobis est: hoc est enim ejus capituli argumentum, quod Zephirinum Papam habet auctorem. Habeo penes me testimonium à Petro Hilocha Dominicano, lectore theologo in cœnobio oppidi de Gotor Aragoniæ regni, quod Jacobus Martinez de Luna circa annum MDXV. ædificavit Prorex Cataloniæ datum v. die Sept. MDCXLIII. quo affirmat in prædicto cœnobio esse tria volumina Papæ Lunæ (sic vulgò audiit) Primum *De historia Trojana* 217. carthæ foliorum absque principio & fine. Alterum similiter acephalum, multiplicis doctrinæ moralis, æconomicæ, & politicæ, quâ instruuntur omnes cujuscumque status homines ad explendum munus quisque suum. Tertius liber continet ethnicorum tempora gesta secundum Ægypti Regum temporum, usque ad Octaviani Imperium. Quartum inde extractum (quoniam ignoratur.) Quos omnes ejusdem Petri Lunæ esse, juxta vulgarem famam asserit Hilocha laudatus.

102. *Regule* item D. Benedicti Papæ XIII. in cancellaria data de ejus mandato per dominum Joannem Cardinalem S. Anastasiæ, Vivariensem vulgò nuncupatum, S. R. E. Vice-cancellarium. Exstant in codice ms. 3983. Vaticane bibliothecæ.

103. Benedicti mortem procuratam fuisse, haud naturalem, ut affirmemus, scriptor alius huc advocandus est, scilicet LUDOVICUS PANSANUS (vulgò PANZAN) *De rebus Benedicti, aut sui temporis, commentator*. Verbis enim Joannis Marianæ lib. 20. *Historiæ Hispanæ* cap. 14. *Ludovicus Pansanus civis Hispanensis, atque è familia Alphonfi Carrilli Cardinalis S. Eustachii* (creatus hic fuit à Benedicto XIII. Luna anno MCDVIII.) pro certo affirmat in proprio commentario Benedictum veneno fuisse peremptum, infectis nebulis dulcariis, quibus

in secundis mensis liberentur a Thoma monacho, quo is modo & familiariter utebatur; de consilio atque consilio impium supplicium corpore in quatuor conceptis partibus; consilium auctorem Cardinalem Pellicerum, etc. Nisi hæc ejus verba sint ex historia, quam scripsisse dicitur De rebus Ferdinandus I. Aragonie Regis; cuius rei testis est Egilius Gundisalvi de Avila in *Historia Regis Henrici III. Castellæ* cap. 48. quam etiam laudat cap. 13. De quo auctore non aliud scimus, nisi quod Pançana familia non ignota est in Aragonie regno.

104. D. PETRUS GARZES DE CARIÑENA Aragonie civis, scripsisse sub Benedicto Papa dicitur, sed privato adhuc, opus *De familia ejus de Luna*, sive Latine sive Hispanè: quod vidit tam Latine quam vulgari lingue laudatis inde testimoniis D. Josephus Pellizerius in *el informe de los Sermones* fol. 73. & seqq.

105. BERENGARIUS DE MONTRATA canonicus & sacrista Urgellensis in Catalonia Ecclesie, scripsit anno MCDXXVI. *Litteras constitutionum, & aliorum partium Catalonie ordinis literarum*. quod opus ms. fuit inter libros clarissimi Tarraconensis presulis Antonii Augustini, ut ex eorum catalogo constat.

106. GUTERRIUS DIDACI DE GAMEZ scripsit anno MCDXXV. *El viceroy, o historia de D. Pedro Nino Conde de Barcelona*, sive *por Gutierre de Gamez su viceroy*. Hanc ipse Comes custodiri iussit motiens manu auctoris descriptam in faciliis (que vocant proprio verbo) Ecclesie S. Jacobi de Cigales, in qua sepulturam sibi delegit. Exemplum quoddam ejus servatur in bibliotheca que fuit Comitis de Villa-umbrosa & nunc conservatur magna ex parte ab excellentissima Comitissa ejus vidua. Aliud habere penes se ait D. Josephus Pellizerius in *el informe de los Sermones* folio 83. GUTERRIUS DIAZ DE GUERME ab aliis audit. Laudavimus nos in altera Bibliothecæ parte, cum adhuc quamquam is etate viveret, ignoraremus.

107. ALPHONSUS CERINO, alias DE GUALAXARA, Conchenis, medicus Joannis II. Castellæ Regis à cubiculo, regisque protomedicus (vocabulo illius avi *Alcalde*) ac medicorum & chirurgorum ex munere examinatus. Scriptura reliquit artis sue opus: *Memor dano de medicina*. hoc est, quod in medica arte minus noceat, sive regulas, & compendium ejus, ad filios. Prodit an. MDV. sive, ut alibi lego, Hispani ex officina Jacobi Cromberger anno MDXLVII. in folio. Simul editum fuit auctoris *Treatatum* Medicinæ Cæli scriptum XII. die Augusti MCDXXXIX.

108. SANCUS PORTA Cæsar-augustinus, ordinis Predicatorum, quem in patria domo fuit professus, Ecclesiæ sui temporis clarissimus audit, multiplicis doctrine ac eloquentiæ armis strenuè munus suum atque utiliter gerens, à Benedicto XIII. creatus S. Palatii Apostolici Magister, cum ab eo favor fidelium pars restituendæ veteris Ecclesiæ pacis ergo recessisset, ipse quoque muneri illi sponte cessit. Varia idem reliquit opera cononatorie sue, quæ sic prevaluit, artis, *moderata ac simplici sermone*, (ut Xystus ait Se-

nenis) *pia tamque moralitate referta*. que Alphonsus de Castro, ejusdem Predicatorum familie, sanctitate vir ac literis præstans, quod speraret magnum opere prædium sese facturum, formis eâ curavit. Nempe

109. I. *Discursus ac prædicationes sanctæ & amantissimæ que habentur de Christi regni imagine scripta sunt, Mariana*. Quo cum elogio editum fuit Lugduni à Joanne Cleyn Alemanno MDXVII. in 4°. cum prius exisset è typographia Valentina Joannis Gofredi, seu Jofreu, anno MDXII. cum titulo: *Sermones festivissimi annualium beatissime Virginis Mariæ*. in folio.

110. II. *Sermones spirituales de tempore*.

111. III. *Sermones hyemales de tempore*. Adjiciuntur

112. IV. *Inventiones sermonum in Sermones, tam de tempore, quam de Sanctis*.

113. V. *Sanctiorum seu sermonum de Sanctis*. Hagenog per Henrici Gran MDXIV. Omnia hæc simul prodidisse credimus Lugduni eodem an. MDXVII. in 4°. Forè & prius Valentie, de quo nihil habemus certi. Sermonum totos duos Senensis laudat. Jacet in domo Cæsar-augustana quam sodales habitant, XIX. die Nov. anni MCDXXXIX. è vivis ereptus. Xystus Senensis in *Bibliothecæ* lib. 4. Getnerus, Franciscus Diagus *Histor. prov. Aragon. lib. 14. pag. 35.* Vincentius Blasco prima parte *Histor. Aragon. lib. 5. cap. 27.* Martinius in *Histor. Portugaliæ*, Joannes Marieta *Histor. Eccl. lib. 14. §. 93.* Nomenclatorque scriptorum ordinis, Antonius Senensis, Michaël Pius, Alphonsus Fernandez.

114. BONIFACIUS FERRERIUS, S. Vincentii, quem ante biennium ad superos translatum fuisse proximo diximus capite, anno MCDXXXIX. trater. De hoc agit Arnoldus Bosius Carmelita, in tract. *De præcipuis dogmatibus Catholice religionis* cap. 15. Prior (ait) *Catholice religionis* sive *Sancti Petri*. *Doctor apertus, doctus, sapientissimus, libenter agens, ad præcipua dogmata religionis ad usum eruditum, eruditus*. Scripsit inter præcipua *libro de confirmatione ac approbatione sacre religionis sue & ceremoniarum ejus: sive de singulis, namque clarissimis litteris tradidit. Ad eandem causam translationem condidit omni profecto commendatione dignum*. Cur in eodem ordine sanctissimo perpauci canonizati sint, miraculaque publice non vident. At deinde natam Valentie, priusque uxorem duxisse, qui obeunte, honorata Vincentii fratris Carthagine nomen dedidit in domo Portæ-cæli propè Valentiam, ubi post quatuor ferè annos cum eiset rerum tunc admodum solers & industrius in hujus ordinis Priorem Generalem assumptus fuit, nihilque egit non summa laude & commendatione dignissimum. Verum quia in schismate Ecclesiæ electus fuit, quod malum ad religiones quoque sese extendit, electo pro pace Ecclesiæ in Concilio Pisano Alexandro V. ipse in capitulo generali absolutionem ab officio petiit & impetravit, Stephano de Sevis Priore Generali alterius obedientie simul cedente. Hæc

Eof-

Bosius. Idem ferè Dorlandus lib. 4. cap. 25. Obiit anno MCDXXXIX. xxix. Aprilis.

115. Circa annum MCDXXX. scripsisse referuntur *Adversus Arnaldi Vila-rovani errores* è Dominicanis sodalibus Fr. SANCUS DE BESARAN Oscensis cœnobii, atque itidem ejusdem Fr. PETRUS MAZA ante decennium, quæ supra laudavimus, cujus rei testes sunt præter nomenclatores Dominicanorum scriptorum, Franciscus Diagus in *Histor. prov. Aragonie* lib. 1. cap. 25. Vincentius Blasco lib. 5. *Histor. Aragon.* cap. 42.

116. Hoc ipso tempore floruisse creditur professoriâ celebritate ac libris in publicum datis RAYMUNDUS quidam, in editionibus SEBUNDA, alias SEBONDE, atque etiam SABUNDE cognominatus, apud Trithemium verò SEBEIDE, ab aliis SANT-SEBEIDE, & SEBON, appellatus, obscuri equè nominis & conditionis, non ita tamen obscure ad posteros in monumentis ab eo relictis famæ. Hispanum sanè omnes fatentur, & virum Trithemius vocat *in divinis Scripturis studiosum & eruditum, atque in secularibus literis egregiè doctum, artium & medicinarum doctorem in signem, quæ docendo & scribendo in gymnasio Tolosano* (ita corrigo pro *Toletano*, quod editiones habent) *magnum eruditionis sue experimentum dedit*.

117. Docuisse autem eum Tolosæ ex ipso ejus testimonio constat initio dialogorum, quos deinde laudavimus, consignato. Cætera ignorantur, adeo ut vir Galliarum eruditissimus, & qui nihil ignorare suo tempore credebatur, Adrianus Turnebus à Michaële domino de Montagne, quem in paucis studiosum Raymundi hujus lucubrationum fuisse mox videbimus, olim consultus, de his magnificè, de auctore nil certum responderit. Quocum (ut & aliàs altè eum lauisse diligentissimos & perspicacissimos præteritarum rerum homines intelligas) confudit Josephus Scaliger ad Casaubonum scribens à Raymundum alium Martini cognomento, *Pugionis fidei contra Judæos* verum auctorem, professione quidem Dominicanum, fereque duobus sæculis ætate superiorem. Quisquis tamen ille fuerit, de quo ultra quicquam desiderare frustra sit, celeberrimum in primis commentarium in schedis reliquit, quem Trithemius

118. I. *Creaturarum, sive De homine librum* appellat. Eodem hoc titulo *Creaturarum* libri Raymundi Sebeide inscriptus codex, & in 4°. scriptus Tolosæ anno MCDXXXVI. fuit in bibliotheca Cardinalis Carpenis, ut ex ejus librorum elencho patet, nisi in designando numero error commissus aliquis sit. Eundem quoque servavit titulum princeps, ut videtur, editio, cujus Gesnerus meminit, Parisina Joannis Parvi anni MDIX. quem alix editiones in *theologia naturalis*, qualis verè est, mutaverunt, cum adjuncto: *sive liber creaturarum, specialiter De homine, & natura ejus, in quantum homo, & de his, quæ sunt ei necessaria ad cognoscendum seipsum, & Deum, & omne debitum, ad quod homo tenetur, & obligatur tam Deo quam pro-*

ximo. quod totum habet inscriptio Lugdunensis anni MDXL. addito alicubi, vice elogi, altero illo non ita rei proprio, *ibesuuri divinarum considerationum*. Laudatur à Possivino Veneta Francisci Ziletti an. MDLXXXI. Nec ultima, ut credimus, Lugdunensis est Petri Compagnon anni MDCXLVIII. cum titulo *theologia naturalis, sive libri creaturarum* in 8°. nam Amstelodami prodidit ex officina Petri Vandenberg ann. MDCLXI. ex nundinis Franco-furtenfisibus vernis hujusce anni didicimus.

119. Scopus auctoris fuit in hoc libro ut ad convincendos etiam eos, qui revelatæ veritati nihil deferunt, omnes Christiani dogmatis, tam divinæ in se, quam communicatæ homini in verbo æterno Dei naturæ articulos à naturali veritate non esse absontos, immo naturalibus non incongruè confirmari posse argumentis ostenderet. Quod quidem arduum ac durum quibusdam visum, mollire conatus fuit laudatus supra Michaël de Montagne, nobilis eques Petragoricus, qui in Gallico libro *les essais*, hoc est, *specimina*, nuncupato, insignem sui experimentum eruditus omnibus dedit, non *theologiam* solum ipsam Gallicè vertens, sed in versione Rothomagi MDCIII. & iterum MDCXLI. in 8°. edita pretium operæ factum ostendens scripto vulgari lingua ac sæpius edito, Raymundi Sebundii, sive *theologiae hujus naturalis* ab eo relictæ *Apologetico*, quod Italis communicavit unà cum *Saggi* libro altero, Marcus Ginammi Venetiis anno MDCXXXIII. publicatum.

120. Sciebat autem vir clarissimus, ac tandem nostræ Ecclesiæ jugalis, Hugo Grotius, cum *De veritate religionis Christiane* commentaretur, *excoluisse hanc materiam philosophica subtilitate Remundum Sebundum, dialogorum varietate Ludovicum Vrem, maximè autem tum eruditione tum facundia*, memoriâ aliàs indignum, *Philippum Morneum*. Excellet quidem erudita & nervosa brevitate commentarius hic Grotianus; qua de re alios, qui noti sunt, collegit, censuram unicuique adjiciens, heterodoxus quoque ipse, at tamen doctus, Joan. Hoornbeck *De conversione Indorum & Gentilium* lib. 2. cap. 2. qui tamen Raymundum ait *magis laudem acuminis quàm soliditatis promeritum fuisse*. Diversum à *theologia* opus, & quasi *theologiæ compendium*, in dialogisticam formam reductum, alius liber est,

121. II. *De natura hominis, seu Viola animæ, formæ dialogi inter Remundum Sebundum artium medicinarum, atque sacre theologiæ professorem eximium, & Dominicum Semivervium De hominis natura, propter quem omnia facta sunt tractans ad cognoscendum se, Deum, & homines*. editus Toleti anno MD. in 4°. sequenti etiam Colonia apud Henricum Quentel eadem formâ.

122. Crederem ab alio quovis factum hoc dialogisticum *theologiæ compendium* cultiori stylo, quàm *theologia* est, à Dominico scilicet isto dialogista. Nec retardat, quod initio operis eidem auctori duo hæc attribui videan-

c Hujus libri 10. cap. 11.

d Epist. 24.

videantur. Potuit enim hoc velamento compendiarior uti, ut Raymundum posterioris hujus libri auctorem credulis facilius persuaderet. Dominicus ibi ait: *Hesternò sero cum essem in gymnasio Tolosano post varias quæstiones explicitas audivi illic à narrantibus iis diebus, quibus pro communi utilitate absens fui, mirabilem te omnibus coram disputationem habuisse, quâ sanctiorem utilitorem nemo se unquam asserit audisse, tantæque fuisse virtutis, ut non illum illatenus arbitremur hominem, neque spem habere salutis, qui eâ non fuerit à vitis ad justitiam permutatus.* Raymundus. *Multum mihi homines tribuunt, sed ipsi viderim quæ id faciunt ratione. Ego fructum ingenii mei domino dicavi.* Dominicus. *Justissime id facis. Sed obsecro te (hac enim causâ tam manè in tuum hunc agrum festinus descendi) ut quæ illic à te disputata sunt scriptis coram exhibeas.* Raymundus. *Scripta est, fateor, disputatione illa. Sed bei mihi! Dominice. Aurelius Sulpicius amicus noster jam ferè mensis est, librum illum, ut sibi describeret asportavit. Quid igitur sibi nunc faciam? Dominicus. Numquid tu me vacuum patieris abire? numquid ideo sine doctrina es, aut industriam omnem perdidisti, quia liber ille à te dimissus est? Raymundus. Sed quid tibi vis faciam? Dominicus. Certè ut videam; aperi mihi lumen ingenii tui, & illam sapientiam, qua librum illum Dei munere condidisti, rursum, quæso, mihi clemens aperias, &c. Et infra. Raymundus. En pareo libens voris tuis, & trium dierum disputationi me promptum exhibeo. Dum igitur materiam à fundamentis exordior, tu diligenter aspicias, & sapienter interrogato.*

123. His tamen nihil moveor à præmissa conjectura, maximè cum Trithemius hujus operis non meminerit, & Valerius Andreas Taxander in *Bibliotheca Belgica* mihi auctor, post conjectationem hanc nostram, visus sit, Petrum Auratum Artesium ord. Prædicatorum ex theologia Sebundi concinnasse operis *Viola animæ* à se inscriptæ sex priores dialogos: septimus enim aliunde fuit desumptus, atque inter Mariam Virginem & Dominicum ipsum formatus. Hoc opus Hispanè loquitur operâ Antonii Ares Taurenensis ex ordine Minorum, *Dialogos de la naturaleza del hombre* inscriptum, & Matrini an. MDCXVI. in 4°. editum. Nostro tamen attribuit is præter laudatam theologiam,

124. III. *Questionum disputatarum* librum unum.

125. Anno hujus sæculi tricesimo quarto scripta jussu D. Roderici Alphonfi Pimentelii Beneventani Comitis *Historia* quædam *generalis Hispanicarum rerum* vulgaris linguæ, auctorem præferens EMMANUELEM quemdam RODRIGUEZ DE SEVILLA, pertingensque ab origine ipsa nostræ gentis ad Alphonsum usque Legionis Regem, hujus nominis quintum, qui sagittâ percussus in Vifensi obsidione obiit, apud Prudentium Sandovalium Tudensem, ac postea Pampilonensem Episcopum, olim fuit, ut ex mentione ejus non semel ab eo facta & constat: at nunc est Matrini, quum hæc scribimus, penes amicium no-

strum D. Joannem Lucam Cortesum, sæpè à nobis, nec unquam sine elogio, laudatum. Porro hic me certior fecit de scripturæ antiquitate, hujus ævi, quo compilatum opus fuit, æqualis; pluraque ibi esse planè singularia; deesse tamen in principio tria quatuorve capita, & in medio totidem chartæ folia.

126. Admonuit me itidem historiæ huic adjungi aliam existimatam ejusdem auctoris, *De la conquista de tierra santa*, sive de expeditionibus sacris in *Palæstinam* Godefridi Bullionæi, & aliorum; quo libro chorographia Syriæ, & Ægypti, morumque & religionis illarum gentium notitia continetur.

127. Sed postquam hæc scripsissemus, fidem D. Joannis Lucæ sequuti, codicem contrectavimus, in cujus fine, hoc est voluminis folio 180. rubro scriptum extat: *De como se acabò este libro, quien fue el que lo mandò hacer, e qual fue el escrivano que lo escrivio, e en qual lugar, e à quantos dias, e en que año.* Quibus subjiciuntur alia hæc atramento communi expressa: *Esta primera parte desta Cronica de España acabò Manuel Rodriguez de Sevilla por mandado del señor Conde de Benavente D. Rodrigo Alfonso Pimentel, la qual acabò en la dicha villa de Benavente à 15 dias de Marzo del nacimiento de nuestro señor Jesu Christo de MCDXXXIV. estando en la dicha villa el dicho señor Conde, e Don Juan su hijo, à los quales dexe Dios vivir por muchos años y buenos.* Pertinet, uti diximus, usque ad mortem Alphonfi V. & annum MV.

128. Hoc autem in eodem volumine consequitur *la estoria de Jerusalem abreviada*. cujus caput primum sic inscribitur: *Capitulo primo que fabla en como nuestro señor Dios dispuso la tierra santa por diversos azotes y contrarios acacimientos que en ella vinieron.* Mutuum opus & sine auctoris nota. Quod totum exprimere voluimus, nondum certi cujusnam nomen sit, an scriptoris an exscriptoris, Emmanuel Rodriguez de Sevilla, quem clausula ista quam adduximus scribam vocat, nisi ætate ista, pro eo qui invenit, & auctor scriptoris erat, *escrivano* dictum fuerit.

129. Ante annum obierat Romæ LUPUS DE OLMEDO Hispalensis natalibus, instituto autem vitæ Hieronymianus sodalis, Guadalupensis domûs ob miraculosam Deiparæ Virginis imaginem, quæ in ea colitur, & magna pietate à populis frequentatur, assatim notæ; ex eo scilicet ordine, quem sub nuncupatione Eremitarum S. Hieronymi Gregorius XI. anno MCCCLXXIII. Hispanis quibusdam institutoribus, præscribens iis observandam S. Augustini regulam, confirmaverat.

130. Huic magnâ injuriâ quidam cum nomen, tum stirpem mutasse deprehenduntur. *Lupum de Oliveto* (*Ulmeto* dicere debuerè Latinè Hispanum cognomen designaturi) Joannes Eifengreinius^f, Franciscus Tarrafa^g, Antonius Possévinus^h, Marianus Victoriusⁱ, & alii vocant. Adjungitque Eifengreinius, errori errorem cumulans, & Possévinum deinceps, S. Vincentii Ferrerii fratrem

trem eum germanum fuisse; qui fortè audierat de Bonifacio Ferrerio Carthusiano, ejus verè fratre, & pro isto Lupum nostrum habuit. Hic cum studio legum civilium & canonicarum Perusæ in Italia olim additus, jurisque civilis doctor creatus, hujus ordinis sacramentum dixisset, post alia munera urgentibus meritis ad summam ordinis sui præfecturam, anno, ut creditur, MCDXXI. fuit promotus. Quo tempore concepit animo, ut pius erat & vitæ strictioris cupidus, si verè monachalem, quam professus fuit pater Hieronymus, vivendi formam pro eremitarum instituto, à quo denominari hætenus maluerant, sodalibus ut amplecterentur, persuaderi posset, congruentius illis Hieronymianorum appellationem postmodum adaptandam, rigorosèque magis, atque ut tanti parentis deceret filios, vivendum.

132. Eo consilio Romam cum eorum quibusdam profectus, tentavit frustra huc cæteros pertrahere; qui cum nihil in haud ita diu à sede Apostolica confirmato religioso vivendi genere reformatione dignum existimarent; spurium ejus filium, ac verè matri lupum, potiùs quàm reformatorem, vociferabantur, animi inconstantia, non verò pietatis stimulo ad id negotii actum. Qualis tamen revera Lupus existimatione Hispanorum fuerit sodalium, certè Martinus V. Pontifex hominem doctrinæ religiosarumque virtutum nomine olim sibi (ut ajunt) notum atque in pretio habitum benignissimè excepit, & unice charum habuit. Quinimmo approbato ejus consilio, monasterium ei, & aliis, qui novo instituto nomen dare vellent, Sancti Alexii in monte Aventino habitandum concessit; eumque ibi & quocumque alibi recipiendorum monachorum Præfectum Generalem creavit.

133. Hinc in Hispaniam semel atque iterum eum rediisse scriptor Vitæ inferius laudandus refert, quod alii temerè negant. Certè in Hispania novum hoc institutum radices egit, quod ab eodem Lupo præfente procuratum simile vero est. Cum scilicet remoto ab Hispalensis honore Pontificatus viro sui temporis illustri D. Didaco de Añaja Maldonato, Lupus ipse à Martino V. Papa sacrorum ejus Ecclesiæ administrator fuit circa annum sæculi xxix. eò destinatus; quod eum gessisse munus triennio saltem sequenti, usque ad xxxii. ex tabulario cœnobii S. Isidori juxta urbem Hispalim, ibique asservatis rei monumentis, constare ajunt^k. Quo quidem tempore cœnobiis aliis novi instituti ditissimum hocce S. Isidori accessit, à quo nova propago vulgò nomen *Isidorianorum* apud nos sortita fuit^l. Mansereque monachi ab eremitis separati, usque dum sesqui-sæculo transacto res ad pristinum statum reversa est, ac dissipata Hieronymianorum Hispanorum divisio: de qua re latè agit Josephus Seguntinus in historia hujus ordinis, Joannes Mariana lib. 20. cap. 15. & Sylvester Marulus in *Oceano religionum* lib. 5. Garibay lib. 16. cap. 16.

134. Romæ tandem post ampliata

in Italia sacram familiam, earumque virtutum, quas plantationi suæ tot curis & molestiis exantlatis conatus fuit inferere, continua documenta exhibita, diem vidit extremum in eadem S. Alexii sacra domo, ante majorem aram sepultus, cum hac circum ejus imaginem lapide excisam inscriptione: *Hic jacet reverendus in Christo pater frater Lupus de Olmeto, natione Hispanus, resuscitator, & reformator, ac primus Generalis Præpositus, ordinis monachorum eremitarum S. Hieronymi, Priorque bujus monasterii qui obiit tertia die Aprilis anno Dom. MCDXXIII. Pontificatus dom. Eugenii Papæ IV. anno tertio.* Vitam Latinè scripsit D. Pius Rubens Placentinus, ejusdem ordinis Generalis aliquando Præfectus, quæ edita est Novo-comi unâ cum *Floribus S. Hieronymi*, quorum jam meminimus, necnon Italicè ab eodem conversa in Joannis Petri Crescentii *praesidio Romano* lib. I. m. qui duo Philippi Bergomensis^m elogium adducunt.

135. *Virum undecimum doctissimum, vitam & morum sanctitate clarum, philosophum insignem, nec ulli theologorum secundum, eloquentiæ vi pollentem, ac divine gratiæ nervis validum* vocat Eifengreinius, *divinarum scripturarum eruditissimum* Franciscus Tarrafa & Jacobus Philippus Bergomensis, & quod caput est, Martinus V. in quodam diplomate *multipliter eum apud se religionis zelo, vitæ munditiâ, & literarum scientiâ commendatum* asseverat. Multa de eo Josephus Seguntinus *Historiæ ordinis S. Hieronymi* vulgaris linguæ Hispanæ lib. 3. cap. 1. 5. 6. 7. & seqq.

136. Ad hoc undique magis stabilendum vivendi juxta Hieronymi normam propositum, omnia quæ Lupus consignavit literis, respiciunt opera; nempe in primis

I. *Flores S. Patris Hieronymi*, ex ejus scriptis decerpti in centonis formam; adeo tamen appositè congruenterque in unum connexti, ut non aliter fudisse Hieronymum ipsum existimaverit Marianus Victorius, vir doctissimus, atque operum Maximi Ecclesiæ doctoris annotator egregius. Inter hæc enim jam diu editur^p horum *Florum* collectio sub *Regule monachorum S. Hieronymi, ex scriptis ejusdem per Lupum de Olmedo collectæ* nomine, unâ cum *bullo approbationis Martini Papæ V.* Verè enim eo consilio hic liber compilatus fuit à Lupo, ut Hieronymiani monachi non aliam quàm S. Hieronymi monachi regulam profiterentur, quod iis Martinus concessit, pro S. Augustini alia, quam sequebantur ad eum diem, hanc substituens^q. Ms. quidem is liber exstat in Vaticana bibliotheca, & in Basileensi, Spizelio teste^r. Prodiitque post editionem dictorum Hieronymi operum ejusdem Pii Rubei curâ Novo-comi apud Joan. Angelum Turatum MDCXXI. in 8°. quadraginta & uno capitibus constans, quorum aliqua Pius ipse, quæ deesse videbantur, adjecit, eadem industriâ excerptoris usus.

137. *Ægrè tamen ferunt aliqui, & inter eos Joannes Petrus Crescentius, vir admodum eruditus, in Praesidio suo Romano*^s, abjudicari hanc regulam doctori maximo, quæ tamquàm illius aliquot ab hinc sæculis habita fuit, etiam

^e En las Noticias à los Obispor pag. 177. & 187. inque eodem volumine pag. 321. ubi de rebus agit Comitis Ferdin. Gonzalez, laudans ibi: *La historia del Sevillano, que à mas de CCC. años que se escrivio.*

^f In Catal. Test. veritatis. ^g De Regibus Hispan. in Joanne II. ^h In Apparatu. ⁱ In editione oper. S. Hieronymi tomo 4. pag. 351. editionis Lugdunen. anni MDXXX.

^k Josephus de Siguenza lib. 1. *Hist. ord. S. Hieron.* cap. 7. D. Franciscus Vergara in histor. D. Didaci Añaja, & collegii S. Bartholomæi cap. 11. pag. 41. Corrigendus in eo quòd anno MCDXXI. (erratum forsitan pro MDXXXI.) hanc deputacionem adscripsit. ^l Josephus de Siguenza lib. 3. cap. 8.

^m *Praesidio Romano*, è vero della militia Ecclesiastica. Placentia MDCLVIII. in fol. pag. 407. n. Ad ann. MCDXXXIII.

^o xvii. Aug. MCDXXIV. apud Rubeum in Vita Lupi cap. 9.

^p In edit. Lugdun. ann. MDXXX. vol. 4. pag. 354. & aliis.

^q Dista bulla xxvii. Aug. MCDXXIV. apud Rubeum cap. 15. ^r In Sacris Biblioth. illustr. arcanis restitit pag. 4.

^s Lib. 1. nu. 146. pag. 74.

etiam Pontificum Romanorum existimatio-
ne. Sed cum apertissime è fragmentis contra-
rium comitet hinc atque illinc ab excerpto-
re desumptio, antiquitatis tantum hoc præ-
judicio nihil detinetur, ne suum cuique tri-
buamus. Præsertim cum ex statim adden-
cenda Lupi *Responsione ad obstrictatores* sese
eius regulæ compilatorem fateatur. Consule
sis Francisci Bivarii *De veteri monachatu* lib. 4.
cap. 4. §. 1. hujus regulæ censuram, & confir-
maberis, lector, ut pro hac parte stes. Simul
enim in eodem Pii Rubei volumine, Lupi
eiusdem habemus

138. II. *Responsionem obstrictatoribus* no-
væ regulæ factam; quæ incipit: *Invidis re-
spondendum* &c. quibus subiecit alienis operi-
bus proprium Rubeus, *venerabilis viri Lupi
de Olmeto Hispanensis congregationis monacho-
rum S. Hieronymi olim instructoris ac Præpositi
Generalis perpetui Vitam*. Sed quia lex sibi di-
cta in *Floribus* five *regula* verbis tantum Hiero-
nymi loquendi ulteriorem quamcumque
divagationem respuebat, adiunxit Lupus Pon-
tificia usus auctoritate

139. III. *Statuta cum suis declarationibus*,
ad usum eorundem sodalium, quæ incipiunt:
Venerabilibus & discretis viris &c. & promul-
gata fuisse nona die Maji anni MCDXXIX.
idem Rubeus ex tabulis domesticis cap. 17.
Vita Lupi annotat.

140. IV. *Ordinatio*, hoc est ita inscri-
ptum triginta capitulum librum, teste eodem
Rubeo, qui & sequentia subnectit

141. V. *Doctrinam testamenti S. Patris Hiero-
nymi*, xxv. capitibus, atque item

142. VI. *Epilogum S. Hieronymi*. Unaque

143. VII. *Vitam S. Hieronymi*. Martino V.
& sacro Cardinalium collegio nuncupatam. Hæc
in prima hujus S. Doctoris operum editio-
ne *cuidam devoto & ejus operum studio*,
tacito auctoris nomine, adscripta legitur. Sed
eam Lupi esse, advocatâ in rem eâ, quam
diximus, nuncupatione, cuius se ipse aucto-
rem prodit, Rubeus comprobat. Eaque
utis videtur Marianus Victorius fuisse, *cum
ab ea, quam ipse operibus S. Hieronymi ad-
jecit (Rubeus ait) haud distare videatur. Quod
si deinceps (prosequitur) Cardinalis Baronius
ejus non meminerit in annotationibus ad Marty-
rologium Romanum, ut in Annalibus Eccle-
siasticis, id in causa fuit quod illi eam in-
cognita prorsus fuit. Quæ enim tanto nono dis-
torum operum legitur, quamque Baronius ipse re-
probat, diversa omnino ab hac est, quam præ-
fatus vir Lupus ex allegatis operibus primus
conscripsit. Tradidit quoque in manus do-
mesticis suis Lupus ipse*

144. VIII. *De sanctis, ac de tempore ser-
monem, seu bomiliarum à se elaboratarum vo-
lumen*, ut legimus in *Supplemento Chroni-
corum Bergomensis*, & apud eundem Ru-
beum*. Qui & advertit multa alia sub
eiusdem nomine mss. circumscripsi, præsertim verò
quæ grandi uno volumine comprehensa sequun-
tur, videlicet fragmentum in clericum, cui titulus
hic appositus legitur:

145. IX. *Castigatio S. Lupi ad clericum
monendum*.

146. X. *Vite parum five adhortationes
contra octo principalia vitia*.

147. XI. *Sententie patrum*.

148. XII. *Adhortationes five bomilie ad
perfectam vite rationem*; in quorum calce le-
gitur liber S. Columbani de Bobio. Servatur
autem volumen in bibliotheca Ambrosiana
Mediolani. Ibi & aliud extare *commentaria*
continens in *Isaiam prophetam* Rubeus item
ait; licet istud, non, uti paullo ante adlata, ori-
ginale existimetur, cum præsertim nuperrimè tran-
scriptum sit. Ex quo & factum reor ut in ejus
fine legatur. Laus Deo, B. Virgini, & B. Fran-
cisco, cuius regulam fortè profitebatur transcrip-
tor. Libri huiusce titulus est:

149. *Frater Lupus in Isaiam prophetam*.
Ac pro certo habet non alium esse hujus au-
ctorem, cum usquam (ait) in quolibet Ecclesi-
asticorum scriptorum catalogo *Frater Lupus ab
hoc aliis occurrat*. Plane deceptus fuit Ru-
beus, cum horum commentariorum verus
auctor fuerit Alphonfus Lupus ordinis Ca-
puccinorum; constatque ex Frederici Bor-
romæi S. R. E. Cardinalis, Mediolanensisque
antistitis aureo libro *De sacris oratoribus* Al-
phonfi, quem in paucis concionatorem lau-
dat, hunc librum sese in ea bibliotheca à se
constructa, unicum tanti viri monumentum,
repositum. Quod in altera bibliothecæ
huius parte de eo loquentes, annotavi-
mus.

150. Lupus autem aures velit nobis,
ut alium scriptorem ei æqualem & adversa-
rium in eo negotio reformationis, de quo di-
ctum fuit, subiungamus; PONCIUM nempe
five SIMONEM PONCIUM (vulgò, ut credimus,
Pons) Tarracensem quendam, non qui-
dem eiusdem familiæ, ut persuasum fuit non
nemini, sed medicum, quod professus
munus est in eo, quem scripsit *Apologetico li-
bro*, seu defensione veteris instituti Hiero-
nymianorum Hispaniæ adversus præsentiam
Lupi reformationem. Hunc editum repe-
ries ad calcem *Chronici* huiusmodi ordinis La-
tinum Petri de la Vega. Meminit auctoris
Josephus Seguntinus lib. 3. *Historiæ* eiusdem
ordinis cap. 18.

151. Sequens annus quartus supra trice-
simum sustulit literarum magnum quendam
alumnum, nec minus studiorum laude, quam
utrinque à Regibus derivato sanguine in
paucis clarum; HENRICUM DE ARAGONIA
intelligo, quem MARCHIONEM DE VILLENA
compellere vulgus solet, Aragonensem ex
matculo, Castellæ autem Regum ex sequio-
ris sexus latere familiis oriundum. Parentes
enim habuit Petrum, & Joannam Henrici
II. Castellæ Regis filiam notham. Petrus
autem, ex Alphonso extra matrimonium
natus, qui Alphonso Villenæ Marchio, Co-
mes Dianii, & Ripacurtiæ, & postea Dux
Gandiæ, primusque Castellæ Comestabilis,
filius idem Petri Aragoniæ Infantis, nepos
Jacobi II. Regis fuit, Surita lib. 14. cap. 22.
Annalium Aragoniæ, & Salazaris Mendoza
lib. 3. *De dignitatibus Castellæ & Legionis* cap.
20. necnon & Ferdinando Perezio Guzmano
in *historia Joannis Regis II.* & in libro simili-

* Sylvester
Marulo in
Cæsarum Religio-
num quem Pius
Rubeus in
se Lupi cap. 17.
laudat.

tudinum, five elogiorum ad calcem ejus posi-
to, rei auctoribus.

152. Fato quodam huic familiæ Castellæ
regnum improperum accidit. Nam Alphon-
sus Comestabilis munere ab Henrici III. tu-
toribus, ac jure quidem, spoliatus dicitur;
noster autem Henricus, cum à Joanne II.
Rege Comitatum de Cangas ac de Tineo in
Asturibus obtinisset, ei que mox, ut ma-
gister Militiæ S. Mariæ de Calatrava delige-
retur, renunciasset, à militibus ipsis depositus
magistratu quoque decedit, soloque ornatus
Inestæ oppidi Toparchæ titulo, eò loci se
contulit, revocata ad se conjugem Maria Al-
bornozia plurimum oppidorum domina, quam
olim, ut ordinis religiosi præfectum ageret,
cœnobio cuidam monialium non abnuentem
includerat: de quo videnda Joannis Re-
gis historiæ, quam diximus, 4. & 248. ca-
pita.

153. Sed neque concorditer unquam vi-
xere. Quippe qui Henricus à puero totus li-
bris & studiis deditus, non solum exercitia
militiæ, atque omnes nobilium hominum pro-
prias artes, sed & curam rei domesticæ, &
quicquid eum à philosophiæ studiis & con-
templatione rerum naturalium avertere pos-
set, omnino sprevit. At sibi nullis artibus
interdictis famam (nec ausum dicere veram,
an falsam) suscitavit, non astrologiæ dum-
taxat, quâ vana existimatur, sed & super-
stitiosis aliis, quovis catholico, immo prin-
cipe viro indignis, artibus, ex somniis nempe,
sternutationibus, aliisque hujusmodi fu-
tura prædicendi operam dedisse. Quare à
temporis sui Regibus & proceribus non eo
loco fuit, aut tempore habitus, quo aliàs oportu-
it regis profapiæ ac singularis doctrinæ ho-
minem apud omnes mortalium ordines planè
cenferi. Atque ivisse dicitur quasi in prover-
bium, plus cœlestium quam terrenarum,
plus inutilium quam utilium ac necessaria-
rum rerum assequutum studio suo Henricum
fuisse.

154. Itaque amissas opes, atque amplissi-
mos honores ablatis, injuriamque fortune honestis
(vel saltem studiosis) solatiis ad extremam Sen-
ectutem toleravit (quæ Joannis Marianæ verba
sunt lib. 21. cap. 7.) podagrâ, chiragrâque gra-
vatus: neque etiam post mortem injuriæ &
ignominia speciem quandam evitare potuit.
Librariam enim supellestem, quia divite &
electa vivus fuit usus, Regis præcepto, vir
doctus quidem atque ei valde charus, Lupus
Barrientus Dominicanus Henrici principis
præceptor, lustrandam suscepit, ex eaque
plusquam centum volumina, quasi damnatæ
lectionis essent, Vulcanus tradidit publicè,
ut ajunt, comburenda. Quod quidem judi-
cium approbantes Ferdinandus Perez de
Guzman in *Historia Joannis Regis* cap. 248. &
in *elogio*, Lupumque ipsum adducens Pin-
cianus infra, alii improbantes, alii ex æqua-
libus variè referunt.

155. Ferdinandus certè quidam Gome-
zius, Joannis medicus, in quadam ad Joan-
nem Menam, clarissimum poetam & historium
cum data epistola faceret admodum rem to-
Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

tam, uti facta fuit, enarrat, quem piaculum
esset alio quam suo sermone loquentem hoc
loco sistere. *No le bastò à D. Henrique de Vil-
lena su saber para no morirse* (epistolâ inquit 66.)
*ni tampoco le bastò ser iio del Rey, para no ser
llamado por encantador. Ha venido al Rey el
tanto de su muerte, e la conclusion que os puedo
dar es, que asaz D. Henrique era sabio de lo
que à los otros cumplia, e nada supo en lo que le
cumplia à el. Dos carretas son cargadas de los
libros que dexò, que al Rey le han traido. E
porque diz que son magicos, e de artes no cum-
plideras de leer, el Rey mandò que à la posada
de Fr. Lope de Barrientos fuesen llevados. E
Fr. Lope, que mas se cura de andar del princi-
pe, cà de ser revisor de nigromancias, fizo que-
mar mas de cien libros, cà no los vio el mas que
el Rey de Marruecos, ni mas los emiende cà el
Dean de Ciudad-Rodrigo; cà son muchos los que
en este tiempo se fan dotos, haciendo à otros insi-
pientes e magos, e peor es, cà se fazan bea-
tos haciendo à otros nigromantos. Tan solo este
denuesto no havia gustado del hado este bueno e
manifico señor. Muchos otros libros de valia
quedaron à Fr. Lope, cà no seran quemados,
ni tornados, si vuestra merced me manda una
epistola para mostrar al Rey, para que yo pida
à su señoria algunos libros de los de D. Henri-
que para vos, sacaremos de pecado la anima
de Fray Lope, e la anima de D. Henrique
haurà gloria, cà no sea su heredero aquel, cà
le hà metido en fama de bruxo e nigromante.
Nuestro señor &c.*

156. Hæc tota epistola Ferdinandi Go-
mezii non injucunda, neque judicii forsan
expers: nam & Joannes de Mena summis
quibusque laudibus Henricum extollit his
versibus:

*A quel que tu ves estar contemplando
En el movimiento de tantas estrellas,
La fuerza, la orden, la obra de aquellas,
Que mide los cursos de como y de quando:
Tovo noticia filosofando
Del movedor y los commovidos,
De buego, de rayos, de son, de tronidos
Y supo las causas del mundo velando:
Aquel claro padre, aquel dulce fuente,
Aquel que en el Castalo monte resuena,
Es D. Enrique señor de Villena,
Honra de España y del siglo presente.
O inclio sabio, autor muy seyente!
Otra y aun otra vegada yo lloro,
Porque Castilla perdio tal tesoro
No conocido delante la gente.
Perdio los tus libros sin ser conocidos;
Y como en exequias te fueron ya luego
Unos metidos al arvido fuego,
Y otros sin orden no bien repartidos.
Cierto en Atenas los libros fingidos
Que de Protogoras se reprobaron,
Con ceremonia mayor se quemaron,
Quando al Senado le fueron leidos.*

157. Ad quem tamen poetæ locum Fer-
dinandus Pincianus vir summus adducit que-
dam Lupi hujus Barrienti verba ex libro
quem *De divinatione ac ejus speciebus*, sub
idem tempus hac occasione, & ut factum
excusaret, ut Joannes Mariana libri 21. c. 7.
ait,

2 Petrus Car-
rillo histori-
cus, quo utitur
Surita lib. 24.
cap. 22.

ait, scriptum Joanni eidem Regi nuncupavit, cujusque, dum de auctore mentionem infra habebimus, notitia suum fortietur locum. Hic ait *Fesiel* librum, sic inscriptum ab angeli nomine, qui Adami cuidam filio eum dictavit, invocationes bonorum angelorum ad beneficiendum, malorumque ad malefaciendum continentem, se Regis iussu igni cum aliis tradidisse; at quidem invitum; quippe qui exitimaret Lupus hujusmodi libros servari apud fidos quosque oportere, quibus aliquando uti ad religionem tuendam, & idololatrias ac necromantas redarguendos, æquum & expediens foret.

158. Nihilominus tamen ignorat nemo fatum huic simile accidisse olim magnis viris, ac literis innocuis (extra tamen communem aliorum usum & captum positis) instructis, quos magiæ & quarumcumque indignarum artium infimulare sua eorum ætas non dubitavit. Præter sunt Rogerii Baroni Angli Minoritæ, qui obiit MCCLXXXIV. ac Thomæ Bungeri ejusdem nationis & instituti apud Wadingum *De scriptoribus Franciscanis* differentem, Joannis Trithemii *Steganographiæ* auctoris, cujus autographum Fredericus II. elector Palatinus, quasi incantatoris artibus plenum, comburi fecit, defensi à Sigismundo abbate monasterii Seon in Barbaria, & à Joanne Caramuele Episcopo Viglevanensi, amico nostro, Gereberti quoque, in Pontificatu Sylvestri dicti, & aliorum passim exempla. Existat quidem Gabrielis Naudæi, viri famæ clari, libellus de his, quibus immeritò magiæ crimen omnibus sæculis fuit imputatum, Gallicè scriptus.

159. Certè ad nos usque derivavit fama non multum Henrico favens, quasi futura prædixerit, aliæque moriens vana in mandatis reliquerit, quæ nos inter aniles fabulas & otiosorum cantilenas reputamus. Staturâ brevi, sed crassus fuit, colore autem vultus albedine & rubore misto, neque ciborum neque Veneris parcus, acumine poetico nulli sui temporis secundus, atque historiarum valdè gnarus, multiplici vir doctrina, atque idiomatum variorum cognitione præstans, Guzmanii testimonio. Matrili obiit quinquagenarius xv. die Decembris MCDXXXIV. (corrigena enim editio Hispanensis est anni MDXLIII. quæ habet xxiv.) & in cœnobio Franciscanorum ad lavam aræ maximæ sepulturam accepit.

160. Plena sunt rerum nostrarum commentaria à Henrico mentione Villenæ Marchionis. Præstat autem Joannis Marianæ è libri 19. cap. 8. verba subnectere, quia de operibus ab eo relictis, & jam dicendis, non tacet. *Petrus ad Aljubarrotam ceciderat, ejus Henrici pater, cui à Villena cognomen fuit: eruditionis huic tantum studium, ut magica etiam sacra, carminaque calluisse fama sit. Exstant ingenii monumenta, in quibus multa reconditaque eruditio est, elegantia parum, quippe affectatæ, sed borridæ, & cum Hispana lingua Latinam miscens.* Idem ferè de studiis ejus cap. 7. lib. 21. Quæ quidem eximia, sed innocua, exi-

stimavit Marinæus Siculus in Henrici elogio lib. 7. *præstantissimum eum vocans in matematicis, & liberalibus disciplinis, astrologiæque cognitione, & secretis naturæ, per quæ sciri futura prædiceret.* Idem ait permulta eum de rebus cœlestibus egregia opera posteris reliquisse. Quorum nos velut è naufragio quodam tabulas colligemus.

161. Liber *De los trabaxos de Hercules* inscriptus, carmine, ut credimus, Burgis prodiit ex Joannis de Burgis officina anno MCDXCIX. scriptus ab auctore, ut ibidem dicitur ad preces Petri Pardi Catalani equitis. Utitur eo Ferdinandus Mexia in *Nobiliario* suo, Henricum ex hoc opere laudans lib. 1. cap. 73.

162. *De rebus philosophicis & moralibus* existat alius codex bene antiquus varia opera continens ms. in folio in bibliotheca quæ fuit excellent. Comitibus Villum-brolani Castellæ præsidis, nunc autem excellentissimæ conjugis ex pretiosiori manuscriptorum codicum parte.

163. Diversum ab hoc, an eundem cum eo, habuit olim D. Franciscus de Quevedo Villegas vir clarissimus, ut ipse refert in præfatione ad Ludovici Legionensis Augustiniani carmina, varia Henrici opera continentem, in quibus quoddam erat *De la Gaja ciencia*, hoc est *De poetica arte*, ut Quevedus interpretatur, inscriptum. Ego autem Gallicum, seu mavis Provinciale (Galli enim non suum agnoscunt) vocabulum hoc Rhetoricæ artis exitimo, cum Guilielmus Cattel in *Occitanæ historia* Gallica lib. 3. ^b collegii cujusdam meminerit, in quo docebatur hæc ars; idque ex regeſto quodam constare ait, cujus hic Gallicus titulus: *Registre des deliberations faites au college intitule de la science de Rhetorique, autrement de la Gaje science, fondé en Tolose par Dame Clemence, le quel registre comence en l'an MDXIII.* Quibus ille adjungit laudes Nogerolis cujusdam Gajæ scientiæ, uti appellat, doctoris, quem ante multos annos variorum carminum librum edidisse ait.

164. Sed Joannes Franciscus Andreas Ustarrozius, vir eruditus & Aragoniæ chronographus, in notationibus hujus regni Regum admonuit apud se esse Henrici nostri *Del arte de trovar*, hoc est, *de arte versificandi*, ut vocat, discursum.

165. *Henricus de Villena sobre Virgilio*, sive hujus tituli volumen, in bibliotheca Tolletanæ Ecclesiæ pluteo 17. num. 32. servatur, ex meo ejus catalogo exactissimè transcripto. *Glossas sobre Virgilio* vocat, Villenatem Henricum laudans, Ferdinandus Mexia in *Nobiliario* suo lib. 2. cap. 1. 19. & 27. Nescio autem de quonam (diversone?) Henrici ejusdem libro intelligam fuisse olim (quod alicubi legi) penes Didacum Colmenares, ac deinde ad Comitum de Ribadavia pervenisse.

CAPUT IV.

JOANNES POLEMAR, sive PALOMAR, archidiaconus Barcinonensis, qui Basileensi Concilio interfuit. Scripta ejus contra Bobemorum errores, *De procuranda decisione pie sententiæ immaculatæ conceptionis Deiparæ Virginis, & alia.* JOANNES DE SEGOVIA, ejusdem Concilii clarum lumen, circa quem errores quorundam notantur. Viri docti ex Hispania qui huic Concilio magna cum auctoritate interfuerunt. Segoviensis laudes ex Aenea Sylvio. Cardinalatus ejus & Cesarensis Episcopatus, demumq; secessus in quodam monasterio. Joannis Pinedæ Jesuitæ doctissimi lapsus. S. Antonini Florentini Archiepiscopi alius. Insignes famæ sanctitatis viros huic Concilio, & illius ei parti, quæ schismatica audit, consensum commodasse. Segoviensis scripta, Concordantiæ biblicæ vocum indeclinabilium, De actis Concilii Basileensis, De immaculata Virginis Deiparæ conceptione (cui adversarius fuit Joannes de Turre-cremata) De mittendo gladio spiritus adversus Sarracenos, cum Alcoranum Latine converti procurasset: Cujus operis adhuc inediti synopsis capitulum datus. JOANNES DE CASA-NOVA, qui scripsit De potestate Papæ supra Concilium. ANDREAS DE ESCOBAR Benedictinus-Mogarensis Episcopus.

166. BASILEENSI Concilio generali, quod maxima rerum Ecclesiasticarum agitatione partim catholicum, partim schismaticum totos undecim annos sub Eugenio Papa IV. ann. MCDXXXI. usque ad MCDXLII. duravit, tres, inter plures, aliis clariores, Joannes de Turre-cremata, Polemar, & de Segovia, Hispani doctores, interfuerunt. De horum primo aliàs dicemus. Duo reliqui hoc simul capite describendi sunt. JOANNES POLEMAR sive PALOMAR ^d, archidiaconus Ecclesiæ Barcinonensis è Catalonia, Eugenii IV. Papæ cappellanus, & S. Palatii auditor (ita, qui nunc *Auditor* S. Rotæ, tunc temporis audiebant) Decretorum doctor gymnasii Viennensis, in laudato Basileensi urbis Concilio tum dignitate, tum doctrinæ existimatione valdè conspicuum sese præstitit. Die enim Jovis decimâ nonâ Julii de an. Domini MCDXXXI. (principium Concilii habet) applicuerunt Basileæ domini scilicet Joannes Polmar ^e cappellanus summi Pontificis, & auditor sacri Palatii, & magister Joannes de Ragusio doctor in theologia Parisiensis, Procurator generalis ordinis Prædicatorum, delegati ad præsidendum Concilio à domino Juliano (Cæsarino) Cardinali S. Angeli legato Apostolico &c.

167. Idem refert Julianus ipse Cardinalis ad Eugenium epistola quadam recenter publicata, quod scilicet, cum in Bohemiam exercitum adversus Hussitas ducturus esset, ne Concilii res interim omitteretur, hos duos suo loco deputaverit. Corrigenum tamen ibi est Joannis cognomen, quod minus rectè Pilombar fuit editum. Constat verò ex actis *Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.*

ejusdem Basileensis Concilii g Bohemis invitatis ad Ecclesiasticam unionem in amplissimo congressu isto de articulis secum controversis disputantibus, singulos designatos Concilii patres tam theologiæ, quam canonum doctores, qui articulo cuique proposito ac propugnato, fidei regulam, aut saltem Ecclesiæ totius consensum antiquissimum rationibus suis vallatum opponeret.

168. Quod quidem exsequutus fuit anno MCDXXXIII. Joannes Polemarius, ex iis unus, cujus, ut de civili dominio clericorum, cui Bohemi obnitebantur, differeret, partes fuere; tribus diebus strenuè doctæque Petri Payne ^h Angli, qui per triduum quoque ipse auditus fuerat, argumenta evertens, atque rem totam explicans. Oratio, seu disputatio hæc cum titulo *Responsionis ad quartum articulum Bobemorum de temporalitate Ecclesiæ, sive quod licet Ecclesiæ habere temporalia*, edita primum Ingolstadtii anno MDCIII. fuit ex MSS. codicibus ab Henrico Canisio *Antiq. lection.* quarto volumine, atque inde in recentioribus Conciliorum editionibus ⁱ.

169. Absoluta disputatione visum est patribus opportunum destinare in Bohemiam legatos, qui cum gentis illius cœtu Pragæ coacto Concilii nomine coram agent, ut controversiæ finis imponeretur. Venit inter hos Pragæ Polemarius, qui post Episcopos duos, Constantiensem in Normannia, & Augustensem, primus in actis laudatur ante alios non Episcopos; ipseque aliorum nomine orationem ad Bohemos habuit, ut ex Joanne Cochlæo lib. 6. *De historia Hussitarum* constat. *Veniimus* (inter alia dixit) *ad vos ambasciatores numero decem pro parte S. Concilii, quorum tres sunt de Francia, quinque verò sunt Teutonici; unus Episcopus Augustensis, & reliqui de diversis partibus. Ego verò inter omnes minimus de partibus Hispaniæ regni Aragoniæ, civitate Barcinonensi, adhuc per quadraginta sex dietas distans &c.*

170. Cumque Bohemi hoc patrum officio, unionisque desiderio tractabiliores facti, quatuor articulorum declarationem peterent, eaque petitio ad Concilium remissa fuisset, in mandatis habuere Polemarius, & alii tres ex legatis, Basileensium patrum mentem, & quam postulaverant articulorum declarationem, iis significare. *cujus rei gestæ seriem* (ait idem Cochlæus lib. 7.) *nemo melius explicat, quam orator Concilii Joannes de Polemar Hispanus, in ea oratione, cujus initium est: Magister scimus quia verax es. quam in secundo suo in Bohemiam adventu Pragæ habuit ad Bohemos.* Meminit idem nostri Joannis alibi ^k. Qui quidem præterea scripsit libellum ad Sigismundum Imperatorem ante Concilium Basileense inscriptum *De procuranda decisione pie sententiæ asserentis B. Virginem conceptam fuisse sine macula.*

171. Cujus rei auctor est, ut ajunt, Joannes Ludovicus de Schonleben ^l ab Hippolyto Marraccio Congregationis clericorum regularium matris Dei, nostro quondam Romæ, dum viveret, amico, viro utique pio, totque Marianorum monumentorum cumu-

g In editione ultima Parisiensis ann. MDCCLXXII. & seq.

h Alias Rayne.

i In ultima Paris. laudata tom. 12. columnâ 1354.

k Lib. 8.

l Lib. 4. orbis memoriam 9. 14.

b Pag. 397.

c Pag. 47.

d Ita vocat Andreas Bofch Catalanus, civis suos scriptores laudans in *Summario dels ritols de honor de Catalunya* lib. 3. cap. 13. & Hier. Surita lib. 14. cap. 40.

e Ita habent editiones Parisiensis an. MDCXXXVI. & ultima ann. MDCLXXII. & Panvinius in *Epit. Pontif. & Cardinalium in Eugenio IV.*

f In *Historia Pragmat. Sanctionis* parte 2. pag. 825.

a Rades de Andrada in *Historia ordinis S. Jacobi*, atque item Caro de Torres in eadem. Surita lib. 10. *Amal.* cap. 54. & lib. 14. cap. 22. Alphonfus de Madrid archidiaconus de Alcor. in *Hist. Palentina* ms. Garibay lib. 16. cap. 24.

m Non me
editions R
manæ ann
MDCXLVIII
alterius poste
rioris.

latores indefesso in Bibliotheca Mariana quadam appendice laudatos. Scripti etiam ad Joannem abbatem monasterii Scottorum ordinis S. Benedicti Viennensis *De abstinentia carniū*, insignem tractatum, uti appellat Trithemius, cujus initium est: *Surgunt in iudicio filii*. A quo & eidem tribuuntur sermones, & quæstiones, aliaque multa sibi nondum comperta, quæ in gymnasio Viennensi scripsit Sigismundi Imperatoris tempore. Quem utique doctoris *Decretorum insignis, tamque in divinis scripturis, quam in secularibus literis notabiliter docti, ingenio subtilis, sermone scholastici, vitæque & conversatione præclari* laudibus ornat. Similiterque Eilengreinius Sermonum meminit non minus doctè quam eleganter ad populum habitorem: quem & plura alia proficua Ecclesiæ Dei posteritatis ait memoriæ consecrâsse.

172. Alter Hispanus hujusmet Basileensis Concilii decus maximum JOANNES fuit, five à patria, five proprio gentis cognomine, SEGOBIENSIS vulgò nuncupatus, cujus res inter nos & in propria patria obscuræ, in hoc autem amplissimo Ecclesiæ totius conventu clarissimæ in paucis fuere. Planè hominis fama invitavit ætate nostra quosdam familiarum nobilium Segobiarum urbis illustratores, ut aliusⁿ eique de Contreras audit, alius^o eique de Segobia Joannem adscriberent. Non rectè autem Joannem de Villa-vitiosa, & archidiaconum Ovetensem cognominavit Ciaconius in *Vitis Pontificum* p, cum nonnisi archidiaconus de Villa-vitiosa, quæ saltem dignitas est in Ovetensi Ecclesia, non ab stirpe, sic appellatus fuerit. Quo munere ornatum ostendunt acta ipsa Concilii Basileensis sessione 38. §. 3. & Æneas Sylvius lib. 2. de ejusdem Concilii gestis^q.

173. Corrigendos quoque monemus, Franciscum Tarrasam, qui Joannem Segobricensem, fortè ut Segobricæ urbi Valentini regni adscriberet, vocare maluit^r; Onuphrium Panvinium, & Genebrardum, qui unius literæ inversione Segonium pro Segovio, quomodo eum Æneas Sylvius vocare amat, aut ipsi, aut operæ posuerunt. Sororium suum (five de fororis viro, five de fratre, aut fratris filio intelligas) Didacum Ferdinandi de Ubeda ipse alicubi laudat^s. Canonicus autem Toletanus audit in editionis *De conceptione operis* titulo, quod mihi non aliunde notum est. Natum quidem anno sæculari fuisse MCD. historico Segobienfis urbis minimè credo; cum alicubi recorderetur is prælii cum Turcis infeliciter suis diebus, ut ait, commissi, quo captus fuit Joannes Burgundicæ Dux; quod quidem prælium anno superioris sæculi sexto supra nonagesimum contigisse auctores produunt^t.

174. Doctor erat theologus Salmanticensis, atque adhuc apud nos morabatur anno hujus sæculi tricesimo primo, quo quidem super duobus fidei nostræ articulis, Trinitate & Incarnatione Christi, disputationem cum Mauro quodam, qui Medinam à Campo dictam, Castellæ oppidum, ubi tunc Joannes II. Rex degebat, Granatensis Re-

gis legatus venerat, se habuisse, comite usum sororio suo, quem diximus, jurisperito, eo ipso loco docet, ubi ejus meminit.

175. Paullò post indicto Basileæ Concilio, eò se Joannes contulit Salmanticensis academix nomine, & jussu Joannis II. Regis: & cum post celebratas sessiones quamplures inter Eugenium Pontificem & Conciliares Patres malè convenire cœpisset, refugè eò perducta esset, ut Concilium falsò existimans jure id posse, Papam citaverit, & cessantem citationi deferre, contumacem eum declaraverit; huic primùm sessioni quæ vicesima octava fuit, Kalendis Octobris anni MCDXXXVII. celebratæ, interfuisse gestæ rei testes in ejusdem Concilii actis referuntur *Venerabiles & circumspècti viri domini, & magistri Ægidius Camineri in medicina Parisiensis, & Joannes de Segobia in theologia studiorum generalium in dicta sancta synodo Ambasiatores, Guilielmus Kircher &c.*

176. Et quamvis Eugenius literis suis Concilium Ferrariam transferre procuraverit, nihilominus Basileæ eò demum fuit perventum, ut ad Eugenii exauctorationem, & alterius Papæ electionem Concilium procedere non dubitaverit. Quæ electio ut ritè perficeretur^u, destinari triginta duos ex patribus, qui suffragia ferrent, totiusque Concilii vices obirent, placuit. Sed primò tres tantum electi sunt, quorū fuit inde de singulis unum, duos, aut tres alios, deindeque omnibus his hoc modo electis eligendi cæteros usque ad supra dictum triginta duorum numerum facultas data. Ex tribus autem illis, five, ut appellat Æneas Sylvius^x, *Trium-viris*, unus fuit noster Joannes de Segobia archidiaconus de Villa-vitiosa in Ecclesia Ovetensi, unà cum Thoma abbate de Dondraina ordinis Cisterciensis, & Thoma de Courcellis canonico Ambianensi, theologi omnes magistri.

177. Ab his utique reliqui omnes sunt electi; quorum è numero ex Hispanis fuere (neque extra rem est, quum illustres literis viros celebramus, eorum hic meminisse, qui cum aliis virtute ac meritis existimationeque digni tunc apparuere, quibus de tanta re, hoc est de supremo eligendo, ut credebant, Ecclesiæ capite, restituendisque Ecclesiæ illibato suo decore & antiqua pace arbitrium concredideretur) ex Episcopis Otto Dertusensis, Georgius Vicensis, & Ludovicus Visensis in Portugallia; ex monachis Benedictinis Petrus S. Cucufatis in Barcinonensi diocesi, Antonius Arularum in Elnensi, abbates; ex canonicis cum Joanne nostro Ovetensi Bernardus de Bosco Ilerdensis, & Raymundus Albioli Turiasonensis Ecclesiarum.

178. Isti vero omnes Episcopi Cardinalatu postmodum fuere à Felice V. tunc ab iis electo remunerati. Otto quidem Dertusanus, cognomento de Moncada, Georgius de Orinis Vicensis; cujus inscripti nomine sermones tres anno MCDXXXVIII. habiti MSS. asservantur in bibliotheca Basileensi, Spizelio teste^y, Ludovicus de Amaral Visensis, Portugalliæ Regis legatus, de cujus rebus

u Basil. Concilii sess. 38. §. 1.
Æneas Sylvius lib. 2. de gestis Concilii Basileensis.

x Lib. 2. De gestis Basil.

y In sacris bibliothecar. illustrum archiepiscopi pag. 11.

z Pag. 169.

a Lib. 2. De actis Basil.

b Pag. in edit. Pragmaticæ 766.
c Pag. 794.

d Pag. 807.

e Pag. 817.

f Ex elenco Cardin. Contelarii, & Anberio, Odoinus de viris Pontif. ultima editione Ciaconiana.

gestis latè atque eruditè pro more suo Antonius Macedus in *Lusitania egit Purpurata*. Sed priores duo, quum Felix Eugenio decessit, & sublatus schisma fuit, honore spoliati sunt; tertius jam prius obierat. Horum trium, & aliorum electorum Hispanorum virtutes Joannes noster in declaratione eorum, quam apud Æneam Sylvium^a patribus fecit, sigillatim enumerat.

179. De Segobienfi nostro ut jam dicamus, maximaque in confesso isto privati hominis existimatione & auctoritate, aliquot colligimus data ei ab Ænea Sylvio, qui tunc à secretis erat patribus, & ea quæ vidisset, literis tradidit, summarum laudum testimonia. *Theologiæ peritissimum* primo libro *De gestis Basileensibus* vocat, cum de responsione ejus ad Nicolai de Tedeschis, abbatis Panhormitani nuncupati, quandam orationem agit^b. *Deinde. Inter tot tamen strepitus (ait^c) turbulentaque vociferationes non defuit spectato & optimo viro Joanni Segobio ex gymnasio Salmantino theologo audientia; quoniam & illum Conciliares avidi audiebant, quasi ex suis unum; & alii virtutem hominis, summamque bonitatem etiam inviti venerabantur. Tanta est enim virtuti imata auctoritas, ut etiam in hoste colatur: verumque Virgilianum illud in eo fuit: Tum pietate gravem ac meritis si forte virum quæ conspexere, silent, arrectisque auribus adstant.*

Omnes namque, ut assurrexit Joannes, silentium tenuerunt. Ille autem postquam desiderari sua verba cognovit, sic exorsus est &c.

180. Initio item libri secundi^d, *summa scientiæ virum* appellat; & quum de datis futuro conclavi, in quo eligendus erat iudicio eorum Pontifex, cibariorum legibus refert, *Rigidus (ait^e) hujusmodi legum non solum observator, sed custos etiam fuit Joannes Segobius, qui non aliter violare alienas leges exhorruit, quàm suas proprias apud Romanos Arvius Restio; de quo illud memoriale fertur, eum foris, quoad vixit, postea non cœnasse, ne testis fieret contemptæ legis, quam ipse bono publico pertulisset. Idem Sylvius, venerabili & doctissimo magistro Joanni de Segobia theologo excellenti sanctissimi domini nostri Felicis ad dietam Bituricensis oratori direxit epistolam, quæ eum de coronationis Amadei, seu Felicis, Basileæ nono Kalendas Augusti MCDXL. peractæ solennibus certiore fecit. Atque hæc edita est in ejusdem Pragmaticæ editione post *Gesta Basileensia*, unde etiam liquet missum eum Felicis oratorem ad conventum Bituricæ in Gallia hoc ipso anno habitum hac re super, ut electionis & Concilii reserueretur; in qua legatione comitem certè habuit alterum ex Trium-viris Thomam de Courcellis Gallum^f; cujus tamen muneris infelix iis fuit exitus; cum Carolus Rex VII. eò veniens displicere sibi quæ facta fuerant, Eugenioque veteri Papæ adhærere se velle declaraverit. Planè cuncta ferè gravissimi hujus negotii, sed maximè ambigui, & in quo pro utraque parte & rationes, & homines decertabant eximix auctoritatis, momenta Reges ejus temporis, pro virili quisque, ad ea quæ utiliora sibi essent, dirigere videbantur.*

181. Destinatus quoque fuit earundem partium defensor cum aliis ad conventum Moguntix à Imperatore indicendum anno MCDXLI. tunc recens creatus à Felice Cardinalis tituli S. Callisti ut ex Historiæ Basileensis hujus Concilii, quæ auctorem habet Augustinum Patricium Senensem, quamque Philippus Labeus in Parisiensem ultimam Conciliorum editionem contulit, cap. 113. 117. & 118. constat. Cum enim Bituricis adhuc ageret, creatus fuit Joannes à Felice Cardinalis tituli S. Mariæ Trans-tyberim (Augustino Patricio S. Callisti, uti diximus) die XII. Octobris hoc ipso anno MCDXL. Cui quidem honori postea renunciâsse eum comperta res est, cum discisso schismate Felix & ipse Pontificatui renunciavit, & Nicolaum V. tota acclamavit Ecclesia. *Joannes Segobienfis (Joannes Naucerus ait^g, qui hoc ipso vixit sæculo) homo Hispanus, moribus & doctrina illustris, qui Amadeo Pontifice Cardinalatus præminentiam acceperat, & deinde unioni consentiens, à Nicolao Pontif. Max. dimisso Cardinalatus titulo Casereensi Ecclesiæ præfectus fuit, monasterio contentus modico.*

182. Eadem Æneas Sylvius vetus amicus in *Europa* sua, qui cum Amadei renunciationis in cap. 38. quod *De Sabaudia* inscriptum est, meminisset, nullum alium ex his, qui ejus electioni se immiscuerunt, quem elogio afficeret, præcipuum habuit, *moribus & doctrina illustrem* vocans, & qui summus theologia præceptoris doctrinâ equaret. *Jacobus Philippus Bergomensis in Supplemento h Sabellius Enneadis 10. lib. 3. Franciscus Tarrasa De Regibus Hispaniæ in Joanne II. & alii. Unde neque Joanni Pinedæ Jesuitæ doctissimo, qui de Joannis nostri rebus quicquam, ut mox dicemus, elucubravit, in dubium verti debuit, an Cæsar-augusta fuerit antistes factus, Cæsaream de ista urbe intelligenti. Siquidem Cæsareensem Episcopatum ipsi collatum, aliquem nempe ex his, qui ita in partibus infidelium vocantur, prædicti omnes auctores constanter produunt, nec vita solitaria, quam in parvo monasterio, five, ut ait Tarrasa, in altissimorum Hispaniæ montium secessu, sibi elegit, cum Cæsar-augustanis infulis bene conveniunt.*

183. Quisnam verò hic locus fuerit, tempusve ejus obitus, non ita constat; uti planè certum est in privato isto secessu non inutiliter sibi posterisque, ut paullò post dicemus, eum vixisse, atque sanctè diem suum obiisse. Quibus evincitur falsum ab aliquo fuisse S. Antoninum, dum Joannem Segobiensem non modò Prædicatorum sodalem credidit, sed & statim ab allectione sua in Purpuratorum senatus patres, vitâ functum affirmavit. Sed jam ad scripta. Collegit hic.

184. I. *Concordantias biblicas vocum indeclinabilium*; quas post antiquiores Hugonis Cardinalis, qui ad id operâ usus dicitur quingentorum monachorum, *Grammaticas*, & S. Antonii Patavini *Morales concordantias*, quod hæc indeclinabilium pars deesset à nostro elaboratas, in Germania à Petro de Langendorf, & Joanne Frobenio

g Chronol. vol. 3. ad ann. MCDXXXIX.

h Ad ann. MCDXLIX.

de Hamelburg, præmissa dedicatione Joannis Brant ad Joannem Geyler & Keifersperg, editas vidit Joannes Henricus Hottingerus, ut ipse refert in *Bibliothecarii* sui lib. I. cap. 5. & mss. extare in Basileensis urbis bibliotheca Theophilus monet Spizellus in *sacris bibliothecarum illustrum arcanis detectis*.

185. Meminere quidem operis Xyftus Senensis, Alph. Ciaconius, Possevinus, & distinctè magis Michaël Angelus de S. Romulo Franciscanus in prologo ad *Concordantias sacrarum bibliorum Hebraicorum* Fr. Marii de Calasio his verbis: *Joannes de Segobia vir planè doctus, canonicus Toletanus, in Concilio Basileensi, cum ei ante negatam Eugenio obedientiam cura demandaretur cum Græcis disputandi circa processionem Spiritus sancti, & ex scripturæ patrumque locutionibus illarum præpositionum per & ex, sensus omnes & acceptiones essent indagandæ, totumque evolveret, & attentius legeret Biblicum volumen, omnes dictiones indeclinabiles conjunxit, Gualtero Lonau suo sibi adstipulante sacellano, easque alphabetario ordine digessit; quibus postea suis locis secundum syllabicam seriem concordantiis declinabilium insertis prodiere auctiores & locupletiores: ut non immeritò ob hoc, aliæque, quæ receperunt augmenta, in editionibus recentioribus Concordantiæ majores insigniantur. Hæc ille.*

186. Cui Segobienis operæ nescio quid additum à Gaspare de Zamora Jesuita Hispanensi hoc nostro sæculo fuerit, editis Romæ anno MDCXXVII. *Concordantiis sacrarum Bibliorum, duobus alphabetis, altero dictionum variabilium, invariabilium altero (ut legitur) ab solutissimis.* Cui fortè obvenit, ob ignotum Segobienis antea jam exantlatum laborem, quod olim mihi, cum juvenis in scholastico pulvere adhuc versarer, in colligendis *Pandectarum* nominibus, antequam in Antonii Augustini abfolurum hujusce rei commentarium incidissem.

187. II. *De processione Spiritus sancti ex Filio* liber: ad disputandum cum Græcis, cui rei à sancta Synodo Basileensi deputatus fuerat, ut ipse inquit in præfatione operis statim laudandi ad D. Joannem Cardinalem de Cervantes, cujus familiaris erat. quod ipse loco isto apertissimè testatum reliquit.

188. III. *De summa auctoritate Episcoporum in universali Concilio.* Ad prædictum Cardinalem directus liber in Concilio Basileensi, & Joanni de Segobia adscriptus in bibliotheca urbis Basileensis extat, auctore laudato jam Spizelio *De bibliothecarum arcanis* 1. & in regia Escorialensi mss. librorum.

189. IV. *De actis Concilii ejusdem Basileensis* duo volumina eidem nostro Ciacionius tribuit, sive potiùs auctores *De vitis Pontificum.* Hoc enim modo, nec aliter tutò allegari possunt, postquam in editione ultima Romana sic Augustinus Oldoinus cum Ciacionianis sua confudit, ut quænam hujus, quænam istius sint, nisi collatis prioribus editionibus vix appareat. Habemus hujusce rei potiorem alius testem Augustinum Patricium Senensem canonicum, qui an. MCDLXXX. Jacobi Amanati seu Piccolominæ Cardinalis

Papiensis jussu *Summam Conciliorum Basileensis*, Florentini, & aliorum ejus temporis, composuit, quæ hodie jam Conciliorum Parisinæ ultimæ editionis Labbeanæ volumine 13. legi potest. In hujus Summæ capite 143. *Quæ hæcenus* (inquit auctor) *de rebus gestis Basileensis Synodi* perscripsimus, ex longa historia & maximis duobus codicibus excerpimus, nihil omnino præmittentes rerum publicarum, sed summarè omnia atque integra fide sumus prosequuti. Hos quidem codices ipsi Basileæ vidimus magnâ diligentia ut Sibyllarum libros à civibus servatos; quorum exemplum à reverendissimo domino Cardinali S. Marci, rerum Ecclesiasticarum diligentissimo perscrutatore nuper habuimus. Horum scriptor & auctor fuerat Joannes Segobienis natione Hispanus, qui deinde à Basileensibus Cardinalis S. Callisti est appellatus: vir quidem magno ingenio & multa doctrina præditus, & qui in sua pertinacia usque ad extremum vitæ suæ etiam dissoluta illa multitudine semper permansit. Camerariatus officium gessit. Hæc Patricius.

190. V. *De immaculata Virginis Deiparæ conceptione.* sive extensius, septem allegationes, & totidem avisamenta pro informatione PP. Concilii Basileensis anno MCDXXXVI. circa sacratissimæ Virginis Mariæ immaculatam conceptionem, ejusque præservationem à peccato originali in primo suo animationis instanti. Opus hoc Petrus Alva & Astorga Franciscanus ex ms. Ecclesiæ Hispanensis, cujus exemplum Matriti reperit, aliisque, ut ipse ait, Gallicis, & Belgicis, anno MDCLXIV. in folio apud Balthassarem Vivien Bruxellis edidit. Duplex quidem opus idem continet, quem descripsimus, titulus. *Allegationes* enim ab avisamenti series, ac tenor utrorumque distinguit apertissimè. *Allegationes* tantum continet codex Hispanensis, quem è pulvere extractum, D. Petri de Castro & Quiñones Archiepiscopi tempore, Joannes Pineda Societatis Jesu, vir doctissimus, recognovit, notitiæque Joannis Segobienis auctoris eruditè locupletavit. *Avisamenta* verò Parisiis in Fucana, ut ait, bibliotheca Petrus Alva invenit.

191. Et quidem Segobienis *Allegationes* has, ut ex præmio earum constat, in confessu PP. opposuit *Assertionibus* Joannis de Monte-negro, S. T. magistri, ex ordine Predicatorum, & Lombardiæ Provincialis, qui contra nitebatur. Joanni verò Segobienfi postmodum anno MCDXXXVII. Joannes de Turre-cremata suum illum *De veritate conceptionis beatissimæ Virginis tractatum* reposuit, qui editus apud Antonium Bladum an. MDXLVII. Romæ fuit. quod in ipsius tractatus par. I. c. 8. is admonet, ubi mentionem facit ex adverso loquuti Segobienis, cum *Venerabilis S. Theologiæ professoris & magistri Joannis de Segobia compatriotæ* sui elogio. In eodem Concilio Basileensi, ut ipse refert in præfatione jam laudata libri *De processione Spiritus sancti* ad Cardinalem suum Jo. Cervantesium, plures alios composuit tractatus, publicas fecit plures *Allegationes*; & inter alias *De materia communionis sub utraque vel altera tantum specie*, cum Bohemis disputans.

192. VI.

192. VI. *De mittendo gladio spiritus in Sarracenos.* Nempe zelo propagandæ ad Machometanos etiam fidei ardens noster in monasterio illo, quo se inclusisse supra diximus, vocatis ex Hispania legis Arabicæ magistris (ut Aeneas Sylvii in *Commentario* suo, quem anno MCDLVIII. scribebat de Europæ statu sub Frederico III. Imperatore, verbis utar) librum, quem vocant Alcoranum, & in quo Machometis pseudo-propheeta non tam mysteria quàm deliramenta continentur, in nostram linguam de novo convertit, & ineptias ejus veris ac vivis rationibus & argumentis expulsi. Eadem Naclerus, Bergomensis, Franciscus Tarrafa, & Joannes Eifengreinius, præter noviores. Hunc autem posuisse titulum operi, quod aliàs contra Sarracenos tractatum Alphosius Spina Fortalini auctor vocat, ex eodem libro constat. Nos certè ms. olim vidimus, sed aliqua parte mutilum, penes amicum olim, dum viveret, atque in Ecclesia Hispanensi Portionarii munere fungeretur, nostrum Martinum Vasquium Siruela, virum eruditissimum; cujus operis capitum summarium, quod integrum est, ne totus labor pereat, infra subjungemus.

193. Prologus ita concipitur: *Præfatio Joannis de Segobia Casarensis Archiepiscopi summam quædam explicantis de lege Machometi, & avisantis de mittendo gladio spiritus, accendendoque gladio divini amoris in corda Sarracenorum, & eorum conversionem in sacramenta catholice Fidei, à qua multum retrahit eos juxta legem suam Christianis falsò imponentes adoratores esse plurium deorum, quia Patris, Filii, & Spiritus sancti, quos vocant Dei participes, seu socios: ac quòd impossibile est Deum hominem esse. Super his autem describuntur XL. considerationes (in elencho deinde earum describendo, xxxviii. dumtaxat sunt, deesse tamen videtur aliquid) insertis intelligentis duodecim, De mysterio Trinitatis, & de Incarnationis sacramento, septem advertentiis, annexa illis duodecim expositione primæ partis Symboli Athanasii, & his septem declaratione prævia, quid propriè sit auctoritas.*

194. Sequitur elenchus capitum quæ summam integri operis continent, isque ut ex veteri scriptura, quomodo potuit, translatus.

195. I. *Consideratio.* Quòd per divini verbi expositionem intelligendum sit ad conversionem Sarracenorum Episcopis ac doctoribus fidei catholice in ea re existimaturis exemplum doctrinamque exsequentibus ejus, quam gentibus insinuandam esse voluit usque ad sæculi consummationem.

196. II. *Consideratio.* Explicat bellorum causas per Sarracenos continuandorum semper in Christianos, manente lege Machometi, id ipsum multifariè, multisque jubente modis.

197. III. *Consideratio.* Pro guerrarum cessatione avisamentum continet, si videatur ex parte Christianorum persequendum, ut per confessionem publicam fidei, quæ persepe est de necessitate salutis, defendatur honor Christi, Ecclesiæ, prælatorumque ejus in omnem partem, sive boni, aut mali sint, in lege Machometi turpissimè diffi-

matorum, & virtualiter omnium Christi fidelium, qui tanquam legis variatores & idolatræ in ea designantur.

198. IV. *Consideratio.* Narratis summarè collationibus nonnullis habitis cum Sarraceno quodam ambasiatore Regis Granatæ, notat quòd sit compatiendum cecitati Sarracenorum, ex solo defectu intelligentiæ imponentium Christianis plurium adoratores esse deorum, & negantium Incarnationis mysterium, scilicet, quòd multi eorum attentè audiunt sobriè expositam veritatem.

199. V. *Consideratio.* Quòd non satis esse putatur ad exponendam fidei catholice veritatem Sarracenis mitti duodecim viros, ut Apostolos Christi in paupertate, cum pro temporalibus causis ad eos mittantur ambasiatæ magnificæ, & quòd adeptio terræ per eos inhabitatæ vi armorum pluries facta hæcenus fuit minime permanens, à tribus annis id ipsum probante experimento in quam multis enumeratis passagiis Christianorum.

200. VI. *Consideratio.* Ex effectu ostendit quàm brevi tempore velut infinita multitudo belligerantium exundaverit lex Sarracenorum, cujus indulto semper ac magis augetur: & an deceat pietatem Christianæ fidei illis primum exponere causas belli, & si, aut quomodo hæcenus existit factum.

201. VII. *Consideratio.* De spe multitudinis convertendæ Sarracenorum, eorum lege plurimas quæ inseruntur, affirmante veritates catholice fidei, quantum verò ad mores virtutesque plurimas in Evangeliiis contentas persuadente.

202. VIII. *Consideratio.* Septenario divisus numero erroribus in Alcorano contentis, duos principales exponit de mysterio Trinitatis & Incarnationis: & quare Machometo non fuit difficile illos introducere sub colore auferendæ idolorum culturæ, vexantibus adhuc Ecclesiam erroribus Arianorum & Nestorianorum tunc vigentibus.

203. IX. *Errores* describit in lege Machometi contentos, quantum ad legem matrimonii, quam vocat castitatem, quamplurimum laxatis habentis pro futuranda libidine.

204. X. *Recitat* exhortationes, præceptaque multiplicatissima sectæ Machometi, ut Sarraceni pignas prædæsque semper continuent, indulgentiam concedentis plenariam omnibus interemptis, & interemptoribus Paradisi quoque celsiore promisso gradu præ aliis beneficientibus.

205. XI. *Designat* mendosas excessivè laudes libri Alcoran, aliisque multos absque nexu contentos errores.

206. XII. *Prout* in Alcorano describitur, recitat Paradisum ultimamque beatitudinem per Machometum Sarracenis promissam in voluptatibus dumtaxat corporeis, & delitiis consistentem.

207. XIII. *Consideratio.* Alloquitur prælatos Ecclesiæ, doctoresque catholice fidei, ut subveniant tam infinite multitudini hominum Christi sanguine redemptorum, quorum cecitas manifestius agnoscitur ex promissa illis beatitudine, lata portâ, & spatiosa patente via in divinis eloquiis, ad exponendas veritates catholice fidei, errores sectæ Machometicæ exsufflantes.

208. Se-

11 COL. 1488.

o Lib. 1. in
4. exaamine
fol. 13.

1 Pag. 172.

x Pag. 21.

1 Pag. 21.

v. In Felice

208. Sequuntur intelligentiæ duodecim ad exponendum Trinitatis mysterium proximè pertinentes.

209. I. Intelligentia ad exponendum mysterium Trinitatis, quod sicut duplex est loquutio oris & cordis, ita duplex est verbum, ad ejus esse quatuor conditionibus requisitis.

210. II. Intelligentia. Quia omnis cognitio est per similitudinem rei cognitæ, quod cognitio ipsa ab specie rei cognitæ, & intellectu procedens, est magis propria similitudo rei cognitæ, quam ejus species; quodque omne ens intellectuale agnoscit se per suam propriam similitudinem, ac Deus quoque.

211. III. Intelligentia. Quod Verbum Dei ab eo productum seipsum cognoscens est dimitaxat Dei similitudo, non verò creaturarum: quodque non est aliud quam ipse Deus.

212. IV. Intelligentia. Quod licet Verbum Dei idem sit quod Deus, nihilominus quæ est similitudo Dei, imago quoque ejus, quæ inter Verbum Dei & ipsum Deum necesse est intelligi distinctionem, quia Verbum a se dicitur, sed ab alio, nec imago a se similitudo est respectu sui, sed alterius.

213. V. Intelligentia. Quia Verbum Dei, quod est imago, similitudoque ejus, à Deo procedit tanquam vivus à vivente, estque sibi similis omnino, immo id quod ipse Deus; quod igitur processio hæc nativitas dicitur, Deusque Pater, & Verbum verissime est filius ejus.

214. VI. Intelligentia, explicitè declarans quare non verbum hominis vel angeli, sed Dei Verbum dicitur Filius, ejusdem quoque naturæ cum Patre, totam divinam substantiam, omnesque divinas habens perfectiones: & quare nullatenus esse aut dici creatura potest, deque stupore Sarraceni bis auditis.

215. VII. Intelligentia. Quia inter Deum patrem ejusque Verbum infinitus est amor mysticus ab utroque procedens, quod hic amor est Deus Spiritus sanctus; quodque hujusmodi tres, Deus, Verbum ejus, & Amor sunt tres persone coæternæ sibi & coæquales.

216. VIII. Intelligentia, commemorans quædam ex prædictis palam facio, quod necesse est intelligere in Deo tres esse personas impermutabilis ordinis, quodque non plures quam tres.

217. IX. Intelligentia exemplariter manifestans quamvis singula proprietatum personas divinas constituentium unum idemque omnino sint cum deitate, nihilominus quod suam servant rationem alteri comparata proprietati, intelligi facit personas invicem esse distinctas, distinctionem hanc minime impediens immensitate divinæ essentiae, sed corroborante.

218. X. Intelligentia, explicatione particulari declarans apertius constitutionem distinctionemque personarum divinarum, & quomodo longissime exulat ratio compositionis ab eisdem habentibus omnimodam similitudinem, equalitatem, consubstantialitatem, identitatem, atque circum-
insessionem, ut una sit in altera.

219. XI. Intelligentia apertissima demonstrans ratione, quod tres divine persone tres Dei esse non possunt, aut tria principia rerum; sed quod sunt una tantum & prima causa, & primum principium.

220. XII. Intelligentia, licet in Filio &

Spiritu sancto sit potentia generandi, ac in Spiritu sancto spirandi: quare non potest generari alius Filius, nec spirari alius Spiritus sanctus? & quod licet Deus sit omnipotens, non potest alium facere Deum, quia repugnat Deum esse creatum aut factum.

221. Conclusio duodecima præcedentium intelligentiarum exponens docta speculatione descripta in Symbolo Athanasii, quantum ad mysterium Trinitatis, de quo sentitur quadrifario gradu o sp. celsiori.

222. Præfatio in septem advertentias de mysterio humane redemptionis declarans radicatus differentiam inter auctoritatem & intelligentiam veritatis & quomodo nisi credatur divinis verbis, nunquam intelliguntur, verbis autem hominis quod non creditur, nisi primò intelligantur; quodque Sarracenis non credentibus auctoribus canonis sacri exponenda sunt mysteria fidei ratione.

223. Conclusio duodecim intelligentiarum & præloquium septem animadvertentiarum sequentium.

I. Animadvertentia de sacramento Incarnationis. Ad quem finem homo conditus sit sue conditione naturæ monstrante, quod ad percipiendam æternam beatitudinem debet æternam summamque semper cognoscere & amare.

224. II. Animadvertentia, quod homo factus est à Deo magna perfectus virtute, ut sue naturæ conditione aptior esset beatitudinem adipisci quam ab ea deficere.

225. III. Animadvertentia, quod omnis homo veniens in hunc mundum non est talis qualis primus homo fuit à Deo conditus, sed est in dispositione contraria, ad malum inclinatus magis quam ad bonum.

226. IV. Animadvertentia, quod inclinatio ad malum provenit omnibus hominibus propter peccatum primi parentis Adæ justissime à Deo cum tota sua damnata progenie, ut, quia cum in honore esset non intellexit, jumentis comparatur, legi mentis repugante lege membrorum.

227. V. Animadvertentia describens quid peccatum, quidve satisfactio sit; declarat serio-
sius gravitatem cujusvis damnabilis culpæ, præsertim quæ fuit primi parentis, pro qua nec ipse aut quovis filiorum ejus satisfacere potuit.

228. VI. Animadvertentia, quod ad satisfactionem pro peccato originali decuit divinam pietatem supplere impotentiam hominis, & sic Deum fieri hominem, ut satisfaceret qui debuit homo, & qui potuit Deus: Filius nique, non Pater, aut Spiritus sanctus: & quod differens sit confessio mysterii hujus per Judeos, Christianos, & Sarracenos. Subjungitur autem lucida speculatione quod Deus potuit assumere naturam humanam in unitate persone.

229. VII. Animadvertentia, quod sufficiens, immo & superabundans, pretium fuerit redemptionis humane mors spontanea Filii Dei, & quod per maxima fiducia est Christi fidelibus de assequenda æterna gloria, quia sibi datus est Filius Dei; quia & ejus participant sacramenta; quia observant mandata Dei; & quia tenent apud se omnem integritatem divinæ doctrine.

230. Regressus ad considerationes priores, de Sarracenis specialiter alloquentes.

o Ita scriptum. aut saper, aut semper, iortè.

XIV. Consideratio. Quod gentilibus nulla fuit, estque Judæis spes æternæ vitæ, præmaximè autem Sarracenis divinam multifariè despicientibus doctrinam, & abjicientibus à se disciplinam Domini.

231. XV. Quod nulla etiam spes est Sarracenis divina mandata non observantibus, sed circa illorum quedam erroneè sentientibus, dum eorum secta contraria divinis præceptis quam persæpe & in magnis casibus jubet.

232. XVI. Consideratio nullam spem Sarracenis suffragari; quia nulla habentibus sacramenta specificatis allocutione & confessione in lege Machometi contentis, deque jejunii qualitate omni plena sorditie.

233. XVII. Exposito, quid est Jesum dissolvere, ostendit quod supra omnes hæreses Machometi Jesum dissolvit, ejus deitatem omnino negans, necnon mediatoris officium, quod sibi tribuit Machometus, tanquam semen sit Abrahæ, in quo benedicende sunt omnes gentes; & quomodo præteriens redemptionis mysterium commendat dumtaxat beneficium creationis.

234. XVIII. Quod ut sectatores sui viverent in lege naturæ, nec tenerent legem gratiæ, aut Scripture, profundissimam nequitiæ usum astutiæ, Machometus finxit, datam sibi fuisse, quam commendat, Abrahæ legem, & quod Abrahæ divina tribuit Scriptura falsò illorum quedam exponens replicatissime mandat.

235. XIX. Consideratio inserit verba libri Alcoran per Machometum recitata de lege Abrahæ super aliquibus eorum positis glossis vilificantibus textum.

236. XX. Exponit, quare in legibus humanis prior ad posteriorem trahitur, non autem è converso; utque videatur si ita est in divina lege explicat substantias differentiasque legis naturæ ad legem Scripture, & hujus ad legem gratiæ sub paucissimis verbis declarat differentias.

237. XXI. Ostendit quomodo à recta ratione exsulet ad priorem trahi posteriorem legem Dei; & declarat speculativis exemplis Christum non soluisse sed adimplevisse Moysi legem; quantaque sit cæcitas apud Sarracenos utentes circumcissione post eam, quam fatentur, adimpletionem fœderis; & quomodo ex divinis Scripturis probari non potest legem aliquam specialem datam fuisse Abrahæ.

238. XXII. Quod legem Abrahæ observandam Machometus præcepit, ut solvat Jesum, negans ipsius excellentias, quarum specificantur quedam; quodque præsertim negat redemptionis mysterium, judiciariamque auctoritatem Christi, cujus irvidiâ Sarraceni audire nequeunt laudes, quas Christo exhibet Christiana religio, conantur extinguere nomen Christianum.

239. XXIII. Quod laudes de Machometo scriptæ in libro suo sunt quadrifariam; aliæ personam ejus concernentes, aliæ singulariorum virtutum actiones; tertie quæle de ipso, dum viveret, commune fuit iudicium, & postremò quæ miracula fuit operatus. Duo prima genera primò exponuntur, quibus innotescit qualis fuit spiritus loquens ad eum, præmaximè ex tenore multiplicium, quæ illi fecit, juramentorum.

240. XXIV. Consideratione describitur de vita & actionibus Machometi; qualiter pervenit Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

ad principatum, & quid de his constet, teste libro suo, deque probatione Machometi facta per spiritum suum in expugnationibus aliorum, & quomodo illi defecit circa purgationem infamie.

241. XXV. Præmittens quomodo sæpè Machometus affirmat opera naturæ, artisque & fortune miracula esse, notificat decem alias excusationes descriptas in libro Alcorani, quare Machometus non faciebat miracula.

242. XXVI. Designat miracula quæ in libro Alcorani facta narrantur, quadruplici differentia inter illa sistente; quia aut tantum dicuntur confuse, ut intelligentia haberi non possit, aut rationem habent miri seu mirabilis, non verò miraculi, aut dicunt pollicitationem, non autem exhibitionem, aut sunt invisibilia, per homines nusquam visa.

243. XXVII. Recitat miraculum unum de septem dormientibus, quod Machometi spiritus sibi attribuit fecisse ad probationem resurrectionis futuræ, illud referens, ut moris sui, cum fabulis multis; quod vero nulla fides attribuat verbis Lebræ subjunguntur dicta quatuor constantia ex ejus tenore, & deducitur specialiter ad spiritum Machometum alloquens fuit Bezebub, ut ut suum, ita hominum peccata, Deo tribuit, errore hoc in lege Machometi tanquam pro fide commemorato persæpe.

244. XXVIII. Docta speculatione palam faciens quod fuit peccatum Luciferi, causam refert quare ex lege Machometi tantopere spiritus ejus visus est negare Filii beatissimæ Virginis deitatem ab ipso Lucifero concupitam præmaximè: quantum verum distet Judicii dies multipliciter primò varians: tandem Machometus exhortatur patienter indurare, quia ejus spatium est quantum quinquaginta millia annorum.

245. XXIX. Inquirens facti causas, quare Machometi secta tam in brevissimo tempore corvaluit, utrum ratione legis fuerit principatus Sarracenorum, sive è converso: ostendit ex auctoritate Machometi totam ipsam pendere legem in bis sistente verbis duobus, quod Deus est unus, & quod Machometus est nuncius ejus; quodque in collationibus utrimque habendis per Christianos agendum est ut Sarracenis probatio omnis incumbat Machometum Dei fuisse prophetam.

246. XXX. Consideratio commemorat viginti & unam rationes, quæ pro magna parte haberi possunt ex lege Machometi. Quare secta ejus acceptata fuit, accepitque, & accipit in dies multiplicationem, quarum ultimæ septem, ut quibusdam videri possit, pungunt magis.

247. XXXI. Consideratio explicat serio responsionem primarum quatuordecim rationum, notificans qualitatem dogmatis Machometi, & quomodo bona ex gratiæ opera absque recta fide non valent, quodque manifestè reperitur acceptio personarum in lege Machometi, peccata, quamvis minima, aliis verò suis cultoribus etiam maxima, non imputante.

248. XXXII. Consideratio respondet, quatuor ex septem rationibus ultimis allegatis, quare secta Machometi continuò mansit in majori propagatione, & quod magna dignum est admiratione quomodo id sit factum absque gloria martyrii Christianorum inter rationes alias, quia putatum est non cõrriari a doctrina Evangelicæ, quam

p Immo, peccata, quamvis minima aliis, suis verò cultoribus etiam maxima &c.

q Sic legitur.

præ cæteris Sarraceni odio habent; & quare non est apud eos multitudo librorum divini aut juris humani, aliaque multa referuntur.

249. XXXIII. Consideratio ad tres ultimas respondet quæstiones. Quoniam verò major est victoria Sarracenorum, quò major illis succedit victoriarum prosperitas, opportunè illis subveniendum esse. Et quòd terrore belli vix aut nunquam infidelium sit conversio, sed exhortatione doctrinaque; super quo narratur exempla ex libris Regum, & de Bobemis tempore nostro. Item specificantur multe rationes quare ab initio per Ecclesiam non tam fuit diligentia pro secta Machometi reducenda, sive exstirpanda tanquam hæresi.

250. XXXIV. Consideratio epilogationem addendo designat modos quatuor, quibus cogitari potest de conversione Sarracenorum, vel aliàs de subversione sectæ Machometicæ; explicans nimis convenienter duos primos, vel nulla interveniente diligentia Christi fidelium, expectando à Deo fieri miraculum, vel mittendo prædicatores, nullo consensu habito illorum.

251. XXXV. Consideratio de via belli terribiliter, si gladio anathematis sunt feriendi Sarraceni, specificatis constitutionibus quatuor, à quibus excludit sententia excommunicationis. De responsione ad bellorum causas eos moventes in Christianos pluribus parte hac se offerentibus. Quodque Machometus, ut placeret Arabibus, præcepit, velut essent à Deo, prædas, quibus ab initio intenderunt, & hoc probatur.

252. XXXVI. Consideratio multifaria ratione arguit Sarracenos adoratores esse principis mundi hujus, cujus nunciis fuit Machometus, si non confiteantur alium esse creatorem mundi, alium eorum legislatorem. Explicantur autem XII. in quibus vera religio consistere nequit, & quomodo Belzebul quando peccavit ab initio, phantasma proprium arbitratus fuit esse Deum.

253. XXXVII. Consideratio prosequitur quartum membrum, quòd opportunum sit per modum tractandæ pacis intendere ad conversionem Sarracenorum, severitati parcendo ob multitudinem eorum, ignorantiamque ipsorum instruendo, & sic notitiâ veritatis vivendo animos, violenta pace nunquam firma manente. Cum verò eadem sint principia essendi & conservandi, quamvis hoc Machometi secta non servat, quòd decet religionem Christianam, uti originem accepit per verbum Dei vivi, sic semetipsam cõtinuare, & sibi met subdere orbis nationes, talibus armis sibi concessis.

254. XXXVIII. Consideratio, quia per Dei verbum generantur filii ejus, abjiciendos fore Sarracenos ex hac permaxima dignitate, ex cujus declaratione intueri possunt felicitatem eis promissam non esse veram; & quòd intelligendo participes, sicut lex accipit eorum, Christiani non sunt reputandi increduli. Respondeturque ad rationes legis eorum, negantes Deum habere filium, Christianis secundum intellectum eorum etiam negantibus Deum non assumpsisse personam hominis.

255. Desunt, ut videtur, summaria duarum Considerationum, tricesimæ nonæ & quadragessimæ, si error non est in numero isto in capite seu præfatione operis assignato.

256. Circa hanc, de qua supra diximus, Alcorani conversionem ex Arabico in Lati-

num sermonem, observatione non indignum est Petrum Toletanum, sive Robertum Ketenensem Anglum, jussu Petri Cluniacensis abbatis in Hispania tunc morantis circa annum MCXXX. priorem aliam fecisse, aut forsitan duas Alcorani translationes, quibus habitis Petrus ipse Cluniacensis opus suum adversus hanc sectam scripsit. Sed cum translatio Ketenenfis, quæ existat, plures defectus habeat (de quo jam nos in Petro Toletano lib. 8. cap. 5. aliqua) desiderandum esset alterius hujus interpretis conversionem prodire in lucem integram; cujus Suratta prior cum Roberti & Hermannii interpretatione edita est, ait Huetius, adjungens: quæ an Joannis Segobienfis, alteriusve sit, aliorum esto judicium. Hæc ille posteriore libro De interpretatione.

257. Existat quidem inter Vaticanos codices MSS. is qui numero 2923. signatus est, cujus, quia ad hoc Segobienfis nostri opus pertinet, descriptionem quandam facere lubet. Incipit scriptura: Reverendissimo in Christo patri & venerandissimo domino domino Ecclesie Cardinali Senensi, præceptori ac specialissimo benefactori suo. Deinde post nuncupationem: Omnimoda cum humilitate &c. subscribitque epistolæ huic sive prologo. Servitor ac supplex discipulus Joannes de Segobia Cæsarensis Archiepiscopus. Data epistola fuit: ex prioratu Esthon, Manzianensis diocesis..... Maji anno MCDLVIII. Epistola longiuscula est ad Cardinalem Senensem, quem Franciscum Ammanatum intelligas, Cardinalem Senensem vulgò appellatum. In fine est Summarium capitulorum in epistola contentorum. Sequitur folio 35. responsio ejusdem Cardinalis ex Inspruck XXIX. Decembris. Subscribitque filius N. Cardinalis manu propria. Sequitur folio 39. alia epistola ad quemdam, ut apparet, Ducis Burgundiæ subditum, quem refert scripsisse adversus Alcoranum quoddam opus sermone vernaculo, jussu ejusdem Ducis, quod transferri in Latinum idem præceperat; gratulaturque ei quòd eadem, atque ipse, curâ distineretur. Refert item ei Cardinalem N. mandasse ad se librum quem ediderat De pace fidei habenda cum Judæis, Sarracenis, Arabibus, Persis, Armenis, & multis aliis discedentibus à Christiane religionis cultu, &c. Tum opus sequitur, quod ipsum idem esse cum superius laudato existimamus. Folio tamen 145. inscriptum legitur: Allegationes libri Alcorani de peccatis primi parentis facientes mentionem. quam epigraphen non vacat nunc cum summaris jam supra positis conferre. Folio item 157. ex plurimis in ea contentis primi errores legis Machometi excerpti de libro legis ipsius Alcorani nominati. Et 164. Tituli documentorum & speculativorum inquisitionum. Et folio 186. Præfatio Joannis de Segobia Cæsar. Archiepiscopi in translationem noviter editam ex Arabico in Latinum, vulgaremque Hispanum, libri Alcorani per Sarracenos reputati legis divinæ, &c. Cujus præfationis exemplum penes me habeo ex laudato codice excerptum.

258. His iisdem cum Basileensibus patribus

tribus Romanæ controversiæ immiscuit se, & conatus fuit calamo Eugenii Papæ tueri partes JOANNES DE CASA-NOVA, quem Theologum vocat insignem Alphonsus Ciaconius in De Vitis Pontificum & Cardinalium sub Martino creatorum volum. 2. pag. 864. Unde novimus Aragonensem hunc patriâ fuisse, genere nobili, & sodalem Dominicanorum Barcinonensium ab anno hujus sæculi tertio. Cum ad confessiones sacramentales Aragoniæ Regis (Alphonfi Magni ut credimus) audientias deligi meruisset in juvenili adhuc ætate, evocatus fuit Romam ad magisterium sacri Palatii administrandum, quo tempore, furente Basileensis Concilii æstu, scripsit adversus hunc conventum

259. De potestate Papæ supra Concilium, aliaque multa, ut ajunt, theologicæ doctrinæ. Factus è Magistro sacri Palatii Bosanus in Sardinia, mox Elnensis in Catalonia, Episcopus, octavo tandem Novembris die anni MCDXXX. à Martino V. obtinuit annumerari patribus purpuratis, quamvis ab Eugenio post quinque menses pileum receperit. Decessisse eum fama est primâ Martii MCDXXXVI. Florentiæ, aliàs Barcinone; quorum prius è monumentis Vaticanis, & cœnobii S. Mariæ Novellæ Florentiæ urbis constare ait Ciaconius; inde tamen corpus ejus ad Barcinonensem Dominicanorum domum non diu postea translatum fuisse.

260. Patribus autem Concilii Basileensis, aut saltem iis qui gestis in eo rebus se immiscuerunt, annumerandus etiam venit ANDREAS DE ESCOBAR Benedictini ordinis, Megarensis Episcopus. Ita enim legitur inscriptus duplici commentario, quod in bibliothecæ Vaticanæ codicibus 4067. & 4117. cum aliis de Basileensis Concilii rebus, continetur. Primum est

261. Tractatus copiosus contra quinquaginta Græcorum errores, sanctissimo domino nostro Eugenio IV. legitimo & indubitato Pontifici..... intitulatus, de Græcorum errantibus, & ipsorum erroribus. Incipit: Tractatus optimus in nomine Domini Jesu Christi à paupere Episcopo Megarensi ordinis S. Benedicti in theologia magistro Andrea Hispano de Scobar compositus & collectus, &c. In fine repetit: Tractatus iste de Græciæ errantibus ad studium juris Ecclesiæ valde utilis & necessarius completus fuit & recollectus ex multorum doctorum thesauro anno Domini nostri Jesu Christi MCDXXXVII. die xv. mensis Decembris Bononiæ.

262. Hic ille annus fatalis fuit Ecclesiæ paci, quo postquam dissidentes Eugenius IV. Pontifex & Basileenses Patres, nullo modo convenire potuerunt in idoneo aliquo Italiæ loco, Græcis Episcopis, quò cum nostris concurrere possent, communibus votis designando; res eò tandem fuit deducta, ut Eugenium Basileam vocatum, nec venientem, Basileenses tanquam contumacem declaraverint, unde prætenfa deinde exautoratio fuit sequuta. Tunc temporis Bononiæ aderat Andreas noster, ut vidimus, ubi & Eugenius. Inde forsitan & aliud emisit opus hujus tituli, quod codex Vaticanus 4117. manu

Bibliothecæ vetus Hispana Tom. II.

exaratum servat: *Gubernaculum scilicet Conciliorum per dominum Andream Episcopum Megarensis (lege Megarensis) edium, & domino patri & domino Cardinali legato transmissum.* Incipit: *Ad perpetuam Conciliorum generalium memoriam, & ipsorum reformationum faciendarum ac statutorum in ipsis ordinandorum avisa menta nonnulla corrigenda, addenda, minuenda per vos pater, reverendissime domine Juliane de Cesarinis tit. S. Angeli Cardinalis dignissime, & nunc in sacro Concilio de consensu universalis Ecclesiæ catholice, & sanctissimi domini nostri Papæ Eugenii IV. præsidens, jussissimè tibi stabo tractatum præsentem, &c.*

263. Quod quidem scriptum ad eum fuisse datum anno circiter MCDXXXI. quo ab Eugenio IV. datæ Juliano partes fuere ut Basileensi Concilio præfesset, existimare possumus, eò quòd in fine scripta hæc notula sit, diversæ quidem manus, sed ejus antiquitatis quam ipse præfert, nempe: *Hunc librum emit magister Joannes de Turrememata Basileæ anno MCDXXXII. Martii decimâ.* At hoc opusculum potuisset antiquè conciliaribus aliis adjungi, quæ Philippus Labbeus & Gabriel Costartius, Jesuitæ doctissimi, in Apparatu ad sacrosancta Concilia novæ luci edidere.

264. Idem, ut credimus, Andreas Hispanus est cujusdam tractatus *De decimis* auctor, qui in magne collectionis *Tractatum doctorum*, voluminis xv. partem secundam conjectus fuit.

265. Necnon & alterius commentarii *De forma & modo confitendi peccata sacerdoti*, qui sub nomine A. Episcopi Megarensis Davenetriæ MDIV. in 4to. atque item sub *Andrea Hispani* Argentorati MDVIII. excusus fuit. *Andrea Scobaris Lumen confessorum* ms. existat in bibliotheca Ambrosiana. Legimus apud Possevinum *Antidotario animæ* Nicolai abbatis de Bogardis præfixum, Norimbergæ, ut credimus, apud Hieronymum Hofel MDVIII.

266. In bibliothecæ Antonii Augustini Tarraconensis antistitis catalogo Andree de Dati Hispani Episcopi laudatur tanquam in ea servatus liber hujus tituli: *Quedam notabilia deprompta ex libro inscripto: Lumen confessorum, De restitutione*: quæ aut nostri Andree sunt, aut ab ejus hoc opere per alium excerpta. Attamen idem nuper laudatus Possevinus ex uno tres Andreas fecit, primum Hispanum, Benedictini ordinis Episcopum Megarensis, deinde Civitatensem, mox Ajacensem, postremò Cardinalem ac Pœnitentiarium & decretorum doctorem, ut ipse de se fateri ait in nuper dicto *De modo & forma confitendi* tractatu: quod totum confirmatum adjungit (id quòd certum est) à Joanne Trichemio lib. 2. *De viris illustribus S. Benedicti* cap. 136. & lib. 4. cap. 43. Secundum Andream Hispanum, cui iterum tribuit eundem tractatum: tertiumque Andream Megarensis Episcopum, cujus tractatum de Græcis errantibus, & item alterum, *Gubernaculum Conciliorum* nuncupatum, manu exaratos, & in bibliotheca Sirlati, quæ fuit mox Afcanii Cardinalis Columnæ, exstantes laudat.

dat. Nos pro eodem habemus; nec tamen Cardinalem aliquando fuisse creatum admittimus; cum ejus creationis nusquam habeatur mentio, neque Trithemius, neque Arnoldus Uvion, aut ex his Balthassar Porrenus de Cardinalibus Hispanis agens, quando, five à quo Pontifice creatus is fuerit, exprimere potuerint. At si Episcopus Civitatis fuit, quod ad Hispanam Ecclesiam non facile referimus, videtur idem esse auctor cuiusdam commentarii, quem reperiri inter MSS. libros theologicos Basileensis bibliothecæ docet nos Theophilus Spizelius in *Sacris bibliothecarum illustrum arcibus relictis* * cum hac epigraphe: *Civitatis Episcopi Chronica collectio 24. schismatum in Ecclesia factorum à tempore Felicis II. anno CCLIV. usque ad Benedictum XIII. anno MCDXVII. in folio.*

CAPUT V.

JOANNES EXIMINI CERDAN *Justitia, ut vocant, Aragonie regni, jurisconsultus*. PAULLUS DE S. MARIA *Burgensis Episcopus. Quædam de ejus geneve, dignitate, rebus gestis, habitisque in matrimonio filiis. Additiones ejus ad Nicolai Lyrani Postillas, & Scrutinium Scripturarum, quedamque ejus nomen præferebens historia*. ALVARUS GARCIA DE S. MARIA *ejusdem Paulli filius*. ALPHONSUS DE ALPHAMA *Carmelitarum ordinis*. EDUARDUS *Portugallie Rex*. THOMAS MIERES *Gerundensis*. JOANNES FRANCES & JOANNES FRANCES BOSCAN *historici Aragonie regni*. MARTINUS DIDACI DE AUX. JACOBUS ROIG *Valentinus poeta*. ANONYMUS *scriptor vite Ferdinandi Portugallie Infantis Septæ in captivitate martyris. Hic forsitan est JOANNES ALVARES, qui de eodem argumento scripsit*. HENRICUS *Infans Castellæ magister ordinis S. Jacobi*. PETRUS *Portugallie Infans*. JACOBUS MARQUILLES *jurisconsultus Catalanus*. GUNDISALVUS GARCIA DE S. MARIA *Paulli Burgensis Episcopi filius. Ejus gesta & scripta*.

267. **A**B anno proximi retrò seculi nonagesimo, usque ad hujus viceimum tertium, summa illa post Regem potestate Justitiæ, ut vocant, Aragoniæ, functus fuit JOANNES EXIMINI CERDAN, Dominici Cerdani filius, cui in magistratu successit, cum fisci advocatum prius egisset. Huic laborem in negotiis, fortitudinem in periculis, in agendo industriam, in conficiendo maturitatem, ac in præcavendo consilium, inter alias dotes & innumeras laudes, Hieronymus Blancas, clarissimus Aragonensium rerum post Suritam historicus, de rebus ejus gestis, in commentario de iis & clencho Justitiarum attribuit. Cui tandem muneri cessit, ne Alphonfi Regis secum irati majorem adhuc indignationem provocaret.

268. Vixit tamen sub aliis tribus Justitiis. Anno enim quinto supra tricesimum Martino Didaci de Aux, qui Francisco Zarzuelæ, qui Berengario Bardaxino, qui nostro Joanni

successerant, nobilem scripsit paullo ante mortis tempus epistolam maximarum rerum plenam, & interdum etiam jocosam, in qua seriem, immo historiam comprehendit omnium qui ante se hunc magistratum gessissent; que licet absque temporum designatione, atque ideo non ita luculenter hoc argumentum pertractaverit; ea tamen unica ad illum diem genus hoc scribendi ornavit, dignaque visa est, quam publicarum legum volumini earundem compilatores annecterent. Disertè, ut solet, de hac atque ejus auctore Cerdano laudatus jam Hieronymus egit Blancas, cui epistolæ, & alter Hieronymus Surita lib. 8. cap. 38. ornatissimum præcipuæ fidei testimonium perhibuit. Necnon & in *Judicibus rerum ab Aragonie Regionis gestarum* ad annum DCCCXLIV.

269. Exstat hujus temporis Hispana interpretatio Valerii Maximi, addo & Lucani, nisi fecerit nos qui vidisse librum affirmavit sic notatum: *Este libro de Valerio Maximo escrito Diego de Lobrañan, criado de Alfonso Gonzalez de Leon contador del Rey, por mandado del dicho Alfonso Gonzalez, en la muy noble ciudad de Sevilla, año del Señor de MCDXXXIV. años*. In eodem volumine se vidisse Lucani etiam versionem idem nobis asseruit.

270. Eodem hujus seculi anno tricesimo quinto, ætatis suæ octogesimo tertio, diem vidit extremum magnus ille, quem de Hebræorum obstinatione Christiana fides triumphum reportavit, PAULLUS à patria urbe BURGENSIS dictus. Profapiam hic referebat inter Judæos Hispanos ad Leviticam tribum, quod innuit ipse alicubi *γ*, dum verba illa *Tribui Levi non mandata est possessio, quia Dominus est possessio ejus*, ad Alphonsum filium sermonem dirigens, sibi & suis attribuit. Filiorum jam aliquot parens, egregieque in literis philosophorum ac theologorum instructus, eminentissimusque inter legis Mosaicæ magistros habitus, lecto, ut fama est *z*, S. Thomæ doctoris angelici *De legibus* tractatu, quæ Summæ pars est theologicæ, divinoque illuminatus veræ lucis radiis, collegit prudens in tenebris sese ad illum usque diem ambulasse, neque ullam aliam præter Christianam legem in via salutis sectatores suos dirigere, atque tunc primum *de portis mortis* (juxta psalmum *ε*) *fuit exaltatus, ut in portis filie Sion*, seu in judicio natæ de Judaismo Ecclesiæ, omnes Dei laudationes annuntiaret. Cujus conversio innumeros ejusdem originis viros & mulieres, exemplum tanti apud eos viri sequutos, ad Ecclesiæ gremium pertraxisse dicitur.

271. Postquam verò unâ cum filiis, matre, & fratribus, in Ecclesia Burgensi anno ætatis suæ quadragesimo, sæculi autem superioris nonagesimo, sectæ suæ sacro lavacro exceptus renunciasset, cognomento sibi SANCTÆ MARIÆ cooptato, ut indicaret ad Leviticam deiparæ genitorum familiam originem familiæ suæ pertinere *b*, Christianismi quam optimè instruendus mysteriis, Parisios usque venisse dicitur, ibique doctoris pileum suscepisse,

pisse, postmodumque in Romani Pontificis Avenionensi curia eximiam ab habendis ad populum sacris concionibus laudem ac meritum reportasse. Nactus interim in eadem Burgensi Ecclesia eum, quem *de Trevino* vocant, archidiaconatum, Carthaginensi paullo post Ecclesiæ præficitur, indeque ad Burgensem translatus, in celsissimo dignitatis, & apud Henricum III. & Joannem II. ejus filium Castellæ ac Legionis Reges existimationis & gratiæ fastigio usque ad mortem positus, vixit.

272. Prioris quippe horum electione nominatus fuit ex his unus, qui supremam ejus, cum fato functus esset, voluntatem exsequi deberent, necnon & inter eos, quibus Joannis filii, nondum biennis, custodiam usque ad pubertatis annos habendam commisit, quem & Cancellarium, ut vocavit illa ætas, majorem ejusdem principis jam creaverat. Ad hæc Ferdinandus Infans, defuncti Henrici Regis frater, & Joannis ex eo nepotis tutor, anno hujus sæculi XI. Aragoniam profecturus ad capeffendum regni hujus sibi delati regimen, eundem Paullum cum aliis regiam vicem ejus gesturis delegit *c*. Erat quippe magni consilii, profundæque vir prudentiæ, ac secretorum retinentissimus; quas ejus dotes cuiusvis boni ac prudentis Regis demerendæ gratiæ valdè opportunas, Ferdinandus Petri Guzmanius, Joannis II. chronographus, disertè in elogio ejus commendat *d*.

273. Planè in hujus historia frequens, & quoties de comitiis omnium regni flatuum agitur, præcipua mentio nostri habetur. Cujus utique gloriæ accessit quod pares sibi fortitus est filios olim in matrimonio procreatos, Gundisalvum scilicet Placentinum & Seguntinum præfulem *e*, qui Constantiensi Concilio Alphonfi Aragoniæ Regis legatus interfuit; Alphonsum; quem in Burgensi Pontificatu successorem vivus habuit *f*, eundemque Concilii Basileensis maximum ornamentum; Alvarum Garciam de Sancta Maria rerum Joannis Regis ex parte scriptorem. Petrum quoque de Carthagena, cujus & hastiludii ab eo Burgis coram eodem Rege fortiter depugnati Ferdinandus idem Guzmanius in *Historia Joannis* meminit *g*. Cum verò Ecclesiæ suæ Burgensi per vicennium præfuisset, quo locum daret Alphonso filio, huic muneri renunciavit, Aquilejensi suscepto Patriarchatu; quod quidem ab æquali scriptore, & qui ejusdem Alphonfi Episcopi familiaris fuit, proditum *h*, ita interpretari debemus, ut datum fuerit ei hoc munus titulo tenus; cum in catalogo Patriarcharum hujus Ecclesiæ *i* nulla legatur Paulli Patriarchæ memoria. Quam quidem renunciationem, dum haberetur Basileæ Synodus generalis, ibique Alphonfus degeret, factam, ex eo credimus quod in historia toties laudata tunc cum Ecclesiarum Compostellanæ, ac Segobiensis decanum tantum ageret, eò missus cum aliis Joannis Regis referatur legatis; in libris verò de ejusdem Concilii gestis *Æneæ Sylvii*, Burgensis Episcopus, quoties occurrit de eo loquendi occasio (& occurrit sæpius) appellatur.

274. Sed ne sacrarum Scripturarum exquisitæ suæ, quâ pollebat, doctrinæ in Hebræicis fontibus haustæ fructum invidisse posteris videretur, & *Postillas* (sic illa ætas de Latinis lusit vocabulis) Nicolai Lyrani, ejusdem originis viri, Minorumque ordinis clarissimi fideris, ad omnes veteris ac novi Instrumenti libros perperuas fundamentum vigiliis suis biblicis delegisset, elucubravit ipse

275. I. *Additiones notabiles ad has Postillas Nicolai de Lyra in totam Scripturam*. ad Alphonsum filium, de quo nuper loquuti sumus; quibus corrigere nonnulla, & suppleri alia postillatoris sese commodum posse existimavit. Et hæc quidem additiones cum iisdem *Postillis* editæ leguntur, præcipuè in editione Lugdunensi anni MDXC. & eis, quæ sequuntur sunt, *Bibiæ magne cum scholiis seu glossis diversorum*. Attamen & simul prostant subiectæ Paullinis additionibus portiones ex *Defensorio Lyrani*, quod Matheus, aliàs Matthias Doringus, seu Toringus, ejusdem sæculi Franciscanus sodalis, provinciæque Saxonie minister, pro Lyrano decertans contra Paulli Burgensis additiones, composuit, parum modesto usus titulo, & ut Averrois contra Argazelum styllum imitaretur, *Correctorii corruptoris Burgensis*. Tribuuntur & Paulo

276. II. *De cæna Domini liber*. Necnon & alius

277. III. *De genealogia Jesu Christi*. At majoris operæ est, & clarius, in eoque genere, quod contra Judæos Evangelii tuetur fidem, opus præstantissimum, quod sequitur,

278. IV. *Scrutinium scilicet Scripturarum*. aliàs dialogus, quem hoc nomine laudat *Fortalium fidei* auctor, quod dialogus verè sit, duobus libris continuatus, quorum prior eff polemicus contra Judæorum errores, dialogistis *Saulo & Paulo*; hoc est, Hebræo, & ex Hebræo Christiano; posterior autem didascalicus inter magistrum Joannem & discipulum: quo primus secundum instruit de iis quæ discipulus in scrutinio Scripturarum mira, declarationeque digna reperisset. Hujus operis editio princeps in Sapientiæ Romanæ bibliotheca est, Mantuana scilicet apud Joannem Schallum MCDLXXV. in folio. Aliam habet bibliotheca quæ fuit Lucæ Wadingi Romani Franciscanorum Hibernorum collegii, absque tamen loco & anno, bene antiquam. Huic notam apposuit typographus hujus hexastichi non parum arguti sensus:

Anser Tarpeji, custos Jovis, unde quod alis Constrepere, Gallus decidit, ultor ades. Udalricus Gallus, ne quem pascantur in usum Edocuit, pennis nil opus esse tuis. Imprimi ille die quantum non scribitur anno, Ingenio, haud noceas, omnia vincit homo.

Tetrastichon Joannis Antonii Campani est in celebrem tunc temporis typographum Udalricum Han, qui Romam hanc artem ex Germania detulit, Jacobo Wimphelingio teste, in *Epitome rerum Germanicarum*, quem laudat Jacobus Metelius *De vera typographiæ origi-*

e Hist. eadem Joann. II. cap. 165. año XI.

d In libello *Generaciones de los Reyes* cap. 26.

e Anno XIX. cap. 272. anno XXI. cap. 324. anno XXV. ca. 68. *f* Ibidem.

y In dedicatione *Additio*, ad Nicolaum Lyranon.

z Garibay lib. 15. cap. 47. Bellarminus & Labbeus *De scriptor. Eccl.*

a Psal. 9.

g Anno XIX. cap. 68.

h Anno XXXIV. cap. 243.

i Italia sacra tomo 5. in principio.

b Notat Fernandez *Annales de Placentia* lib. 1. cap. 27.

origine parænesi¹. Distichum verò ultimum suis editionibus veluti notam insingere Udalricus is consuevit.

279. Hunc dialogum à Paulo compositum post additiones ad Lyrani postillas anno Christiano MCDXXXIV. ætatis suæ LXXXI. hoc est paullò ante mortem, docet inscriptio jam laudatæ Udalrici Galli editionis. Recognitum verò ac restitutum à Christophoro Santotifio Augustiniano ejusdem Burgensis urbis, adjunctâ etiam Paulli Vitâ, fideliter ex vetustissimis historiis, ac ipsiusmet Patriarchæ scriptis collectâ, Burgis prodiit ex officina Philippi Juntæ anno MDXCI. Servari autem hos libros omnes manu auctoris exaratos, sive, ut ajunt, originales, in cœnobio Dominicanorum S. Paulli ejusdem urbis, quod ipse sumptibus suis non parùm ampliavit, Ægidius Gundifalvi Davila in *Theatro Burgensis Ecclesiæ* prodidit.

280. Sed & vernaculæ opus linguæ, sive verè sive falsò, ei tributum observavimus. Exstat quippe à nobis visus codex MS. cum hoc titulo:

V. *Suma de las Coronicas de España, hecha por el christianissimo y gran varon el Obispo D. Pablo. Principium tale est: Los que escribieron el departamento de las tierras. In fine, post absolutum Chronicon, nomen suum transcriptor iis verbis subjecit, quæ nisi de auctore jam ab initio ipso nos docuisset, ambiguum relinqueret, ipsine deberemus an alii adscribere^m. Hic liber (ait Latinè loquens ex Hispano) scriptus in nobili urbe Burgensi, Castellæ capite, & absolutus Septembri mense anno Nativitatis Dominicæ MDLXXI. (immo MCDLXXI. ut mihi stylus persuadet proprio idiomate ad oram videndo) quem librum cum consilio, adfatione, & auxilio divino scripsit Ferdinandus Martinez de Burgis notarius olim publicus ejusdem urbis, qui quidem Jo. Martini obiit sodalis in monasterio S. Dominici de Beufica non longè ab Ulyssipponensi urbe in Portugallie regno. Deficit historia in Ferdinandi Castellæ Infantis in Aragoniæ Regem electione, qui fuit hujus sæculi decimus tertius. In qua id ante alia singulare, notaque valdè dignum est, quòd Bernardi de Carpio fortissimi viri res gestas, non ut cæteræ historiæ nostræ, Alphonfi Casti, sive secundi, sed Alphonfi tertii, sive Magni, regno æquales collocat.*

281. In bibliotheca locupletissima Raphaëlis Fricheti Fresnæi Galli, cujus catalogus in manibus omnium est, MS. similiter fuit, *Compendio de la Chronica del Obispo D. Pablo, que trata de las cosas de España desde el año de treientos y quarenta y tres hasta mil y quatrocientos y cinquenta y quatro. Quam quidem, sive eandem cum superiore historiam, sive deductum ex ea compendium, aliquot annis, à decimo tertio usque ad quinquagesimum quartum, locupletavit aliquis, Alphonfus forsan Paulli filius, qui biennio post obiit. Paullus enim qui potuit huc pertinere, ante vicennium fato functus? Clarissimus verò dignitate vir, doctrinaque, & cunctis virtutibus sacro antistite & consilia-*

rio regio dignis, atque item liberalitate & munificentia in pauperes, & pia alia opera, quorum memoriam historici nostri literis suis ad posteros transire fecerunt, obiit tandem Burgis in sede sua Augusti die XXIX. anni MCDXXXV. ætatis suæ LXXXIII. sub inscriptione ista tumulatus in majori cappella cœnobii S. Paulli ejusdem urbis:

Hic quiescit corpus reverendissimi patris Domini Paulli miseratione divina Episcopi Burgensis, magistri in theologia, archicancellarii,

Atque consiliarii sereniss. dom. nostri Regis Joannis hujus nominis secundi. Qui venerandus

Pontifex hanc Ecclesiam cum sacristia & Capitulo suis sumptibus edificavit, additiones ad postillam mag. Nicolai de Lyra, & librum Qui dicitur Scrutinium Scripturarum, ad fidelium

Eruditionem, & infidelium impugnationem Composuit. Et post hæc, & multa alia opera Liberatus de corpore mortis hujus profectus est ad

Omnipotentem Deum senex & plenus dierum xxix. Augusti anno Dom. MCDXXXV. ætatis verò

Sua LXXXIII. clementia divina illum in gloria

Sua collocare dignatus. Amen.

282. Huic Paulo unum ex filiis ejus conjungimus, quòd incertum sit nobis, quo potius loco sit laudandus, ALVARUS GARSIAS DE SANCTA MARIA is est, cujus in referenda summi viri mascula prole nuper meminimus. Quem Joanni Regi Castellæ à secretis fuisse, & Joannis Infantis, Ferdinandi & Alphonfi Aragoniæ Regum filii, & germani fratris. Quæstorem sive rationibus præpositum Hieronymus Surita lib. 13. *Amalium Aragonia* cap. 37. refert. Quo loco, & alibi^o ad Alphonsum venisse eum cum alio, ait, Castellæ ac Legionis urbium procuratoribus, Burgensium nomine, ut ejusdem Alphonfi in Castellani ditionem cum exercitu ingressum communibus officiis & protestationibus moraretur. Verè enim is in magna olim floruerat gratia Ferdinandi prius memorati, qui ex Castellæ Infante in Aragoniæ Regem cooptari promeruit; quem & in hoc regnum sequutus, laterique ejus adhæsisse dicitur in *Prologo historiæ Joannis II. Regis*, quem Laurentius Galindi Carvaxalius confecit, & ad Carolum V. Imperatorem direxit.

283. In hoc eodem prologo scripsisse ait Alvarum historiæ prædicti Joannis Regis principium ab Henrici exorsus parentis obitu, usque ad vicesimum hujus sæculi annum, sive regni ejus decimum quartum. Que quidem historiæ pars potissimum, aut vix nisi Ferdinandi Infantis, nuper laudati, res in tutela Joannis Regis, atque inde in capessendo Aragoniæ regno enarrat gestas. Atque exstant quidem in ea, quæ in vulgus emanavit, Joannis II. Regis historia, prologus, & capita viginti quinque nostri Alvari, eas res continentia, quæ ante mortem Henrici

Re-

Regis tertii Joannis hujus parentis contingere.

284. At illa, quibus inchoasse eum, ac per aliquot annos prosequutum fuisse Joannis Chronicon supra monuimus, supererant ea quidem, cum Carvaxalius prædictus ad memoratum Joannis Chronicon à se recognitum præloquutus fuit. Ibi enim refert recordari se Ferdinando V. Regi cognomento Catholico, Castellanorum & Aragonensium Regi, oblatum à quodam equite istud Alvari cominentarium, quasi Ferdinandi Aragoniæ, non Joannis Castellæ Regis, verè esset Chronicon. Subjungit verò ibidem historiam hanc Alvari Garsia usque ad annum sæculi vicesimum tantum ab eo perductam anonymum quendam ad usque quintum supra tricesimum continuasse; quem Joannem fuisse Menam, poetam ejus ævi clarissimum, fama est.

285. De tribus aliis hujus Helene procis, Petro Carrillo Albornozi, & Lupo Barriento, ac Ferdinando Perezio Guzmano, dicendi locus alius nos manet, dummodo interim hic notemus, horum postremum Guzmanum, cui tota nunc *historia Joannis II. Regis Castellæ* adscribitur, Alvari Garsia commentaria & aliorum ita sua fecisse, ut nullum jam illarum partium, quæ cujusque eorum fuere, vestigium deprehendere valeamus. Et hanc auctorum sub uno nomine misturam sefellisse magnum virum Suritam existimo; quandoquidem de Alvaro Garsia loquens dicto cap. 37. lib. 13. *Amalium*, fuisse eum Alvaro de Luna Comestabili addiessimum, rerumque ab hoc gestarum magnum chronographum, affirmat. Cum verè is annum decimum quartum regni Joannis, qui decimus quintus ætatis ejus fuit, Carvaxalio auctore, non prætergressus, nequiquam potuerit de Alvaro Comestabili narrare alicujus momenti rem; cujus hominis, nedum gestorum ejus, toto hoc tempore *historiæ Joannis* auctor vix meminerit. Quare alium ab Alvaro Garsia fuisse eum oportet (anonymum illum forsan continuatorem) quem Surita rerum ab Alvaro Luna gestarum auctorem laudare voluit. Immo descripsit quoque Alvarus Garsias *Hemici III. Regis* tempora, uti ex aliis Stephanus Garibajus lib. 15. cap. 48. refert: quod opus nunquam sese ait vidisse. De aliis Paulli Burgensis Episcopi filiis, Alphonso & Gundifalvo, suis locis mentio à nobis habebitur.

286. In Lusitania per eosdem annos floruit ALPHONSUS DE ALFAMA, Carmelitarum ordinis vicarius generalis, præter merita propria eo nomine memorabilis, quòd magni illius Lusitanorum Comestabilis Nonni Alvari Pereire post suspensum à se in Ulyssipponensi Carmelitarum templo fatalem illum tot palmarum gladium, sæculo renunciantis, sacramentum religiosam vitam in eodem ordine profitendi, factus ex munere tantæ rei spectator & auctor, suscepit. Scripsisse verò eum ajunt *super Cassiani collationes* librum unum, cui titulus: *doctrinale patrum*. necnon & *De ordinis sui progressu* libros 2. Ulyssipponæ natus dicitur.

287. Eidem Lusitaniæ annus sæculi tricesimus octavus, circa quem versamur, fuisse fuisse, Tingensis in Africa superioris anni cladis malum cumulate Regis EDUARDI obitu Joannis I. ac Philippe Lencastrie hic filius, Visenti in urbe ferè cum sæculo in lucem editus: quinque tantum annis regno præfuit, cum secundum jam super tricesimum agens patri successisset. Multas ei animi & corporis, mentis nimirum, doctrinæ, præsertim philosophorum, cupidæ, justitiæ ac religiosorum rituum curiosissimæ, pulchri etiam aspectus & magnarum virium, atque item maximæ in equestribus cunctis exercitationibus dexteritatis, summæ adhæc in loquendo venustatis & eloquentiæ, dotes, Lusitanorum historiæ attribuunt^p. Bonis suis felix, nisi adversata ei omnia essent, continua ferè toto regno pestis, infelix bellum, mors denique apud Tomaris cœnobium XIII. Kalen. Octobris immatura.

288. Scripsit in philosophia morum non contemnenda vulgaris Lusitaniæ suæ linguæ opuscula, scilicet q *De consiliario fideli*. r *De bono regimine justitiæ*. Cujus libri fragmenta aliquot haud parvi momenti se vidisse in codice admodum antiquo Lusitaniæ magnus historicus Bernardus Brittus ait^s, necnon & *De misericordia*. Quæ tria idem Brittus laudat. Auctor autem historiæ hujus Eduardi Regis, quæ cæteras superiorum Regum sequitur, ac Roderici Pinæ vulgò existimatur opus, secundum illum *De regimine justitiæ* Latinè ab eo fuisse formatum commentarium refert, cujus aliquam portionem in domo Ulyssipponensi, uti vocant, supplicationis suæ adhuc tempore superfuisset ait. Aliud verò *De fideli consiliario* Reginæ conjugii nuncupatum, vernaculæ certius linguæ adscribendum, vel hoc uno nuncupationis indicio existimamus. Tertium præter hos duos laudat librum laudatæ historiæ auctor, *De re equestri, sive equitandi arte*.

289. THOMAS MIERES, Catalanus, Gerundensis, jurisconsultus sui temporis primarius, Alphonso V. Regi Aragoniæ à consiliis, regique patrimonii in Catalonia advocatus fiscalis, publicavit anno sæculi xxxix. *Apparatum super constitutionibus curiarum generalium Cataloniae*. Quod opus ornavit postea Sigismundus Despujol *indice singularum materiarum doctorum practitorum Cataloniae, in quo latebre, que in Thomæ hoc Apparatu existebant abdite, demonstrantur*. Editus dicitur hic Apparatus Barcinone MDXXXIII. duobus tomis, rursusque MDCX. in folio. Scripsisse quoque fertur *De homagio & oppressionibus*.

290. In Catalonia vivebat, ut fama est, his annis JOANNES FRANCES Barcinonensis natu, qui vernaculo gentis idiomate, quod Lemosinum vulgus vocat, copiosè ac verè *historiam Regum Aragoniæ atque Comitum Barcinonis* composuit: quæ in schedis adhuc latet paucis visa. Hanc tamen laudat Joannes Franciscus Andreas Ustarrozius Aragoniæ regni chronographus in libro *Coronationum Regum Aragoniæ*^u, quem cum notationibus suis

p Brito in
elegiis Regum
Portugallie,
vulgaris lin-
guæ. Valcon-
zelos in *Ant-
cephalasti Reg.
Lust. Mariana*
lib. 21. cap. 13.
Garibay lib.
35. cap. 9.
q *Dò fiel*
Conselheiro.
r *Dò bon go-
verno da justi-
za.*
s Ubi pro-
ximè.
t *Damiseri-
cordia.*

o Cap. 36.
ejusdem lib. 3.

m Este libro
se escribió en
la muy noble
ciudad de Bur-
gos, cabeza de
Castilla, y ac-
abóse en el mes
de Setiembre año
del nacimiento
de nuestro Señor
Jesu Christo
de mil y quin-
ientos y seten-
ta y un años, el
qual libro con
el consejo, avi-
sacion, e ayuda
divina escribió
Fernan Mar-
tinez de Bur-
gos, escrivano
publico que fue
de la dicha ciu-
dad, el qual
Juan Marti-
nez fino fraire
en el monasterio
de S. Domingo
de Beufica, cer-
ca de la ciudad
de Lisboa, en
el regno de
Portugal.

n Sic legi-
tur pro: Ferdi-
nando Martini.

u Nota mar-
ginal. pag. 40.

fuis foras emisit; eamque cccx. capitibus comprehensam definire tandem ait in Alphonso IV. coronationis solemnitate; quam ante centum & ultra annos, hoc est MCCCXXVIII. Cæsar-augusta urbs regni princeps omnium superiorum magnificentissimam vidit; de qua Hieronymus Surita lib. 7. cap. 1. *Amalium Aragonensium* agit, laudato dumtaxat rei auctore Raymundo Montanerio, æquali ejus temporis, non autem Joanne nostro, quem forsitan non viderat. Idcirco idem Ustarrozius * hunc Joannem Francés distinguit ab alio ejusdem nominis, JOANNE FRANCÉS BOSCAN, optimæ fidei historico, cujus quidem veras relationes Suritam in iisdem *Amalibus* laudare ait.

291. Matriti penes Marchionem Mondexarensis liber exstat ms. qui hanc historiam continet. Cujus tamen titulus hic est: *En nom de nostro Senyor Jesu Christ Salvador se Redentor &c. Com sia cosa natural que tota persona desige saber e hoir nobles fets, per rabò desio Jo. Francesc natural de Briha comès à dictar e ordenar questa obra. La tal es appellada, libre de les nobles dels Reys, sò es dels nobles fets e valentias, e cavallerias que feren en fets darmes &c. Comens assí à parlar del primer Rey que avia fò al mon, lo tal avie nom Ambrot, senyor de Troja &c. Patriæ nomen auctoris iisdem literis quibus scriptum est descriptum, quibus vix videtur Baroino urbs notari. Convenit autem cum relatione Andree Ustarrozi, quod hæc historia usque ad inaugurationem Alphonso Regis IV. Jacobi II. filii extenditur.*

292. Anno hujus sæculi quadragesimo fama fert in carcere demortuum Setabitanæ urbis regni Valentini, ob contumaciam muneris Justitiæ Aragoniæ contra fidem Regi Alphonso præstitam, non cedendi, MARTINUM DIDACI DE AUX, qui ante sex annos id obtinuerat. Rem narrat ex Martini Pertusæ scriptis consulendus Hieronymus Blancas in *Aragonensium rerum commentario*. Ubi de Justitiatús hoc munere §. 42. *Industria is valuit* (ut ejusdem verbis de eo quod ad rem nostram pertinet Auxium laudemus) & *usu complurium negotiorum multum. Præterea is vir fuit, qui ex comitali decreto regni nostri Scita, quæ Sala-nova, Hospitalis, & alii veteres, eorum observatores hospederant, undique tanquã flosculos carpens, coëgit in genera, in illudque redegit, quod nunc sub Observantiarum nomine conexum exstat legibus nostris volumen. Qua in re eorum omnium diligentiam superavit; auctoritate verò longè operam vicit; quandoquidem huic ejus labori is magnus cumulus dignitatis accessit, ut publicarum legum instar publica ipsa lege sanciretur: sic fecit quod quisque eorum fecit, & quod omnibus defuit explevit.* Hæc ille.

293. Ejusdem temporis æqualem Valentia urbs jactat JACOBUM (*Jaime* vulgus vocat) ROIG, poetam vernaculã ejus regni, quæ eadem Lemolina est, linguã facetum & ingeniosum; qui professione medicus hanc artem exercuit apud Mariam Reginam Alphonso V. Aragoniæ ac Neapolis Regis magni conjugem.

294. Scripsisse dicitur, alia inter metrica,

genere quodam versificandi, quod *Cudolada* Valentini vocant, librum adversus fœminas, cui inscripsit *Consejos*. quod opus & auctorem laudat Gaspar Escolanus *Historiæ Valentini regni* & *urbis* lib. 3. cap. 14. §. 4. & lib. 4. cod. 4. §. 10. Augustinus item Morla in *Emporii juris præfatione*, in qua agit de viris doctrinã & scriptis in ea urbe claris, adjungens, conversum jam in Castellanam linguam legi posse hunc poetam. Planè edita Barcinone Jaímii Roig opera anno MDLXI. in 4°. in catalogo quodam librorum bibliothecæ regiæ Elicorialis olim legimus.

Anno XLIV. hujus sæculi obiit in Africano carcere Ferdinandus Portugalliæ Infans, cujus Vitam ANONYMUS ferè æqualis in scriptum redegit. Vidimus eum in Vaticano codice, ex manuscriptis 3634. cum hoc titulo: *Incipit martyrium pariter & gesta magnifici ac potentis Infantis dom. Ferdinandi magnifici ac potentis. Regis Portugalliæ filii, apud Fez pro fidei zelo & ardore & Christi amore.* Incipit: *Diebus istis novissimis pater misericordiarum & Deus totius consolationis &c.* E regione hujus tituli visitur Ferdinandi imago, ex vivo, ut credere par est, deducta: scriptura enim æqualis ejus videtur temporis.

295. Hujus forsitan auctor est JOANNES ALVAREZ presbyter militaris de Avis, Ferdinandoque à secretis. Nam huic inscriptam legimus *Avida do santo Infante D. Fernando*, quam à Hieronymo Lopez, Joannis Regis III. Portugalliæ familiari (*escudeiro* vocant) acceptam Ulyssipponensis quidam typographus anno MDXXVII. in lucem emisit. Nisi quod hæc Lusitanè, superior verò illa scripta sit Latinè.

296. Anno quinto super quadragesimum, xv. die Julii, Calatajubii decessit HENRICUS Infans Aragoniæ, Alphonso V. magni germanus frater, Ferdinandi Castellæ Infantis, deindeque Aragoniæ Regis filius, magister ordinis S. Jacobi, postquam unã cum Joanne Rege Navarrae fratre ad Ulmetum Castellæ veteris prælio victus atque fugatus fuisset. *Vir magni quidem* (ait Mariana noster y) *sed inquieti animi, neque otium patientis,* & qui magnas turbas, dum vixit, Castellæ Regi Joanni II. fratrum, Aragoniæ & Navarrae Regum, ac propriis viribus, dedit. Fama fert, atque editi libri fides confirmat, delectatum eum fuisse in vertendis in vulgarem sermonem veterum Mythicorum fabulis, quibus per allegorica mysteria non mediocri secretioris philosophiæ thesaurus comparatur. Liber exstat huic adscriptus cum hoc titulo: *Quatro libros de las fabulas de Esopo, las extravagantes, orras de la translacion de Remigio, las de Arriano, las collectas de Alfonso y Poggio, como largamente se dize en el prologo.* Editus fuit Burgis per Fredericum Aleman MCDXCVI. in folio.

297. Anno MCDXLVIII. die xx. Maji mensis occisus in prælio diem suum obiit PETRUS Portugalliæ Infans, Joannis I. Regis filius è Philippa Lencastrina Regina, idemque Alphonso V. ex fratre Eduardo nepotis socer. Hic duobus supra triginta annis natus ne

otio, & vitis otii affectis, juventutem marcescere, atque aciem virtutis absque aliquo stimulo, quod cotis vice esset, hebetari sineret, orbis terrarum magnæ partis aggressus peregrinationem, post visitatum sanctum Domini nostri sepulchrum Hierosolymis, magnique Turcarum Imperatoris atque Ægyptiorum Soldani aulas, Italiæ, Germaniæ, Daciæ, quod tunc temporis vigeat, Angliæ, Navarrae, Castellæ regna, magni ubique habitus: omnes enim harum Reges, sive propinquitate sive amicitia obnoxios habebat, multorum denique hominum, ut cum poeta loquar, mores vidit & urbes, pace belloque (nam & hoc exercuit) æquè bonus, tandem Alphonso Regis generi ex fratreque nepotis indignationem malis consiliatorum artibus in se convertens, bello tueri se opus habuit: quo quidem optimus Princeps strenuè sese defendens in acie occubuit.

298. De hoc multis agit Portugalliæ Regum historicus antiquus in Chronico Joannis I. cap. 99. & Alphonso V. cap. 21. Hujus nomine scripta est Lusitanicè vernaculo sermone historia Infantis Petri, *que anduvo las siete partidas del mundo* nuncupata, quæ quidem in Castellanum translata, cum pueri essemus, vix è puerorum manibus cadere solebat: multis licet fabulis potius illius sæculi genio, quod hujusmodi inventionibus delectabatur, quam veritati conformata. Cujus quidem historiæ hic memoriam relinquere, quo tempore in vivis esse desiit Petrus Infans, cum veri auctoris ignoretur ætas, opportunum existimavimus. Exstant quoque, que non vidimus carmina sive de eo sive ab eo scripta, quæ edita cum hoc titulo novimus: *Las coplas del Infante Don Pedro de Portugal, con glosa.*

299. JACOBUS (vulgò JAIME) MARQUILLES, jurisconsultus Catalanus, circa hæc tempora egregiam illustrandis legibus patriis navavit operam. *Usaticæ* hæc audiunt, à Gothicis originem ducentes, ad quæ post Jacobum de Monte-Judaico, Jacobum, & Guilielmum de Valle-sicca, Jacobumque Calicum, præsumpsit non absque fructu se novum commentarium ex iis, quæ illi præoccupassent, & quæ adjungere proprii laboris poterat, se confecturum. Quare eum cæterorum Cataloniae doctorum parentem Hieronymus appellat Pujades.

300. Presbyter hic, & civis Barcinonensis urbis, Vice-cancellarius egit Martini Regis, ut ipse alicubi testatur^a, postquam in gymnasio Ilerdensi Scita utriusque juris edoctus, baccalaureatus, quod in præfatione commentarii sui ipse notat, insignia reportasset. Exstat hic, *Manna Jacobi de Marquilles super Usaticæ Barcinonæ* inscriptus, & in hac urbe ab Joanne Lufchner Alemanno ann. MDV. in folio editus. Publicavit hunc cum magno auctoris elogio Joannes Andreas Riquerius jurisconsultus, ac regiæ curiæ Barcinonensis judex, Petro Cardonæ Urgelleni Episcopo, & principatus Cataloniae Cancellario nuncupatum. Sed audire ipsum Marquilles de se loquentem, ut ferebat sive hominis, sive æta-

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

tis, quæ vixit, genius, juvat librum suum dirigentem. N. & *N. civitatis Barcinonensis consiliarius Jacobus Marquilles presbyter minimus in decretis baccalaureorum, civis & incola civitatis cujus supra, & in octogenaria etate cum uno constitutus, nullumque obtinens beneficium, nisi quandam in Barcinonensi Ecclesia cappellaniam valoris septem librarum cum dimidia Barcinonensium, vel circa.* Quasi hoc scire omnes quicquam interesset.

301. Post alia subjungit: *Prædictum librum Usaticorum dominis Jacobo de Monte-Judaico, Berivando de Seva, Jacobo de Valle-sicca, & Jacobo Calis, & aliis dominis & doctoribus, & ipsorum dictis me adberendo, nihilque eis detrahendo, tremebundè assumpsi glossandum.* Absolvitque his proœmium: *Regnante victoriosissimo principe & Rege Aragonum, Comitæque Barcinonæ, dom. Alphonso IV. die Martis secundæ mensis Aprilis anno à Nativ. Domini MCDXLVIII. regni que ipsius domini Regis XXXIII. Hæc in jure.*

302. Cæterum scripsisse eum quoque opus *Genealogicum* circa annum MCDL. è tabulariis publicis atque aliis authenticis instrumentis, *casas solariegas de Cataluña*, hoc est, *De Cataloniae nobilibus familiis*, inscriptum, nonnusquam legimus.

303. GUNDISALVUS GARZIAS DE SANCTA MARIA, Paulli Burgenfis Episcopi filius è legitimo toro natus, Alphonso ejusdem urbis præsulis, & Alvari Garziæ germanus frater, non indignum ea se stirpe summorum virorum fœcunda, & Regum apud quos vixit, Joannis Castellæ, & Alphonso Aragoniæ gratiã præstitit. Cum enim esset apprime ornatus non tantum Latinè pronuciandi peritiã, sed & juris doctrinã atque historica rei cognitione, Alphonso Aragonensi, quem diximus, adhærens, præcipuus habitus ab eo fuit, qui alios inter sex ad Concilium Constantiense tollendi schismatis causã coacti legatus mitteretur. Quo loco in electione Otonis Cardinalis Columnæ, qui Martinus dictus fuit quintus, ad summum Pontificatum unum è sex Hispanicæ nationis suffragium habuit: quod ex Hieronymi Suritæ *Annalium Aragonensium* lib. 12. cap. 63. & 66. constat. Interfuisse idem Concilio Basileensi refertur, aliæque munera regia obiisse. At in Ecclesiasticis plura obtinuit: Beroviscæ prius archidiaconatum in Ecclesia Burgenfi, atque inde infulas Asturicensis, Placentinæ, Seguntinæque hoc ordine sedium, extinctus in hac ultima xvii. Decembris MCDXLVIII. quod in sepulchro ejus ad S. Paullum Dominicanorum Burgenfis urbis, è regione sepulchri Paulli parentis extracto dicitur, in *Theatro Seguntinæ Ecclesiæ* Ægidii Gundisalvi Avila videndo.

304. At Gundisalvus ad nos pertinet. Scripsit enim Latino stylo *Aragonie Regum historiam*, sed cujusnam temporis non ait Hieronymus Surita lib. 12. cap. 55. in fine.

305. Miratus sum cum legerem in Notis quas ad librum coronationum Regum Aragoniæ scripsit Joannes Franciscus Andreas Ustarrozius ejusdem regni chronographus,

* In Elencho auctorum quibus mss. usus fuit in Coronationum opere.

y Lib. 22. cap. 2.

z In Histor. Catal.

a In Usaticæ: Princeps namque ver. Ea propter: & in Usatic. Porestatem, quest. ultima.

phus, vir exquisitæ industriæ, pag. 4. laudatam Aragonensem historiam Gauberti Fabricii de Vagad Cisterciensis, atque hujus historiæ Latinum interpretem Gundisalvum Garfiam à S. Maria. Cum verè Gaubertus quinquaginta annis post Gundisalvi obitum suum opus vulgaverit. Alium ergo oportet Gundisalvum Garfiam esse; eum nempe qui recognovit Fabricii historiam, cujus hominis in ejusdem initio & fine, atque item navatæ ab eo hujus operæ, mentio fit. De quo nos in altera Bibliothecæ prius edita parte, & in additionibus ad eandem in hac altera parte antiquioris ævi.

CAPUT VI.

FERDINANDUS LOPEZ. *Quorumnam Regum Portugalliæ Vitas scripserit. Damianus Goësius laudatur. PETRUS DE CAVALLERIA Caesar-augustinus. JOANNES RODRIGUEZ DEL PADRON. DIDACUS DE VALENTIA. ANTONIUS DE CASTELLANOS historie rerum D. Alvari de Luna scriptor. ALVARUS ipse DE LUNA. MARCUS GARZIA. ALPHONSUS MARTINEZ A TOLETO archiepiscopus de Talavera. DIDACUS DE S. PETRO poeta. FERDINANDUS GOMEZIUS DE CIVITATE-REGALI Joannis II. Regis medicus. JOANNES SANCII A MENDOZA. JOANNES DE LUCENA. GUTERIUS GAMIZ. JOANNES SERRA. ANONYMUS poeta. JOANNES ALPHONSUS DE BAENA. Canticaria systemata (vulgò Cancioneros) inter nos plura. LEANDER DE MURCIA Mercenariorum ordinis. GUILIELMUS DE LOARTE. GUILIELMUS SANCHEZ DE MENDOZA. DIDACUS DE HERRERA. PETRUS DIAZIUS DE TOLETO Senecæ vulgaris interpres. PETRUS TAFUR. LUPUS DE ESPEJO. PAULUS Lusitanus. ANONYMUS scriptor Breviarii historiarum Castellæ Regum.*

306. **L**USITANORUM Regum, qui ab initio nascentis Portugalliæ nominis imperiique, usque ad nostrum vivere seculum, historiam resque gestas posteritas forsitan desiderasset, nisi hoc vixisset, instrumentaque omnia huic operæ necessaria cum à natura tum ab Eduardo Rege, qui anno tricesimo octavo vitæ functus fuit, accepisset, FERDINANDUS LUPUS, seu LOPEZ, ejusdem gentis homo, quem b. turris do Tombo (ita vocant) sive archivi regii Ulyssipponensis archicustodem, atque Infantem Ferdinando, Eduardi Regis germano fratri, à secretis intimis c. fuisse ajunt.

307. Hunc verò eas formasse omnes historias, quas singulorum regni ejus ab Alphonso I. Regum Lusitani manu tantum exaratas in ulnis & manibus diu habuere, compendio earum contenti, quod Eduardus Nonnius de Leone jurisconsultus Eboracensis, regiusidem fenator, amolendo ex earum prolixitate delicatarum fastidio edidit, jure quidem existimat, atque aliis persuadere Damianus Goësius, Emmanuelis Regis chronographus, diligens æquè disertusque,

contendit. Hic in hujus Regis historiæ parte 4. cap. 38. dum magnâ diligentiam judicioque de Portugalliæ Regum omnibus historiis, earumque auctoribus censet, multa certè adducit huic rei confirmandæ; quorum momenta hic insinuare haud quidem erit extra rem agere. De historiis loquimur Alphonsi Regis primi (nam Henrici Portugalliæ Comitis, Alphonsi patris, existisse aliquam, Lusitanis incertum est) Sancii I. Alphonsi II. Sancii II. Alphonsi III. Dionysii, Alphonsi IV. Petri, Ferdinandi, Joannis I. atque Eduardi, sub quo Ferdinandus Lupi forsitan diem suum obiit. Quas distinctè appellare opus fuit, eò quod in asserendo uno omnium auctore altera alteri opem fert & conjurat amicè.

308. In primis Ferdinandum nostrum fuisse curæ huic impositum ab Eduardo adhuc principe, cum Joannes genitor etiam nunc in vivis esset, ut literis Eduardus fuit & bonis artibus non perfunditorie deditus, conjectari rectè possumus ex eo quod Gomezius Joannis (Gomezianus vulgus appellat) de Zurara in *Chronico Septembris urbis* cap. 3. refert Ferdinandum hunc scilicet multum ac diu vagatum fuisse jussu Eduardi toto regno, ut publicis chartophylaciis excussis, epitaphiisque Ecclesiarum & monasteriorum exceptis, bene de iis doctus ad eum rediret; eundemque Eduardum in Castellæ quoque regnis multa instrumenta conquiri fecisse. Quæ quidem cura veterum regni monumentorum eo studio promota, nisi eò, quod credimus, tenderet, inutilis prorsus futura fuit; nec ullius usus in conficienda tantum Joannis Regis, quam Ferdinandum habere auctorem in confesso est, historiâ, superstitum quidem, non demortuorum testimonio in latebris jam antiquiorum tabulariorum delitescens comprobanda: quod prudenter Goësius expendit.

309. Existare etiam subjungit ipse antiquum librum Portorii, seu vestigialium Ulyssipponensis urbis, cujus quodam versu scriptum legitur: *Ferdinando Lupi turris do Tombo archicustodi assignatam à Rege senmam fuisse quingentorum regalium (Reaes) singulis mensibus, dum viveret, super Portorio Ulyssipponensi, ob magnum laborem ab eo exantlatum, deindeque exantlandum, in formatione Chronici rerum à Portugalliæ Regibus gestarum.* Quoquidem documento idoneè satis additum eum vixisse huic rei gerendæ probari nemo ambiget.

310. Ut verò ad rem propius veniamus, ac singulas consideremus historias, in ejus, quæ Petri Regis est, prologo, prosequutum sese illum ordinem auctor ait, quem in primo prologo sibi prescripserat; hoc est, ut in primis ejus, de quo acturus est, Regis mores, vitæque formam referat. Quod quidem nisi ad generalem totius historiarum systematis præcedium referas, vix est ut aliquem idoneum sensum habeat. In hoc etiam Petri Chronico tribuit sibi auctor Alphonsi IV. ibidemque Joannis I. historias. In Chronico Ferdinandi cap. 39. refert se ad eandem

Al-

Alphonsi IV. & cap. 83. ad eum locum, ubi eventum quendam temporis Sancii II. Cappelli cognomento, in literas retulit. Quod si Sancii hanc, & Alphonsi illam idem scripserit, nonne & intermedias duas Alphonsi III. Dionysii? Planè ex Joannis historia, quam nullus non Ferdinando adscribit, id ipsum quod intendimus, non semel vincitur. Cap. 50. hæc verba habet ex Lusitano Latina: *Juxta id quod loco suo scripsimus, ubi de diminutione monetarum à Ferdinando Rege facta loquuti sumus. Quæ ad hujus Regis historiam utique respiciunt à se confectam.* Cap. 58. magis adhuc apertè, *Eo modo (inquit) quo in principio hujus operis nonnullorum virorum nobilium mentionem fecimus, qui operam suam Comiti Henrico in expellendis à regno nostro Mauris navaverunt, similiter nunc in secundo isto volumine quorundam recordabimur, qui intendo ab hostibus eodem regno comites Magistro fuere.* De Joanne loquitur, qui ex Avisionis ordinis Magistro sibi ad Portugalliæ regnum viam vi aperuit. Unus ergo idemque est integri hujus, seu omnium Regum Chronici, ab Henrico, hujusve filio Alphonso, ad Joannem usque, quod in volumina duo se divisisse laudatis verbis significat auctor Ferdinandus Lupi, Joannis historiæ certus scriptor.

311. His tamen omnibus historiis sub eandem scriptoris manum, Goësii judicio, non temerè remissis, observandum tamen est de prima Alphonsi primi, penultima & ultima Joannis primi & Eduardi Regum, non solidè id ipsum in confesso esse. Alphonsi etenim primi historiam, quæ quidem non eodem ac aliæ stylo exarata est, Eduardus, Galvanus, Emmanuelis Regis jussu, schedis & vigiliis usus, ut creditur, Ferdinandi Lupi, sive reformavit, sive in compendium redigere: quam quidem ms. asservari ad S. Crucis Conimbricæ, in Bibliothecæ hujus altera parte, quæ jam dudum prodiit, cum de Galvano dicendi occasio esset annotavimus. Quod quidem ipsum non in hac solùm, sed & in cæteris quoque subsequentiis Regum historiis facere, ut fecit postea Eduardus alter Nonnius Leonius, de quo nuper diximus, Galvanus meditatus forsitan fuit; cum audiamus in bibliotheca excellentissimi Comitis Villumbrosani Ex-prefidis supremi Castellæ Consilii ms. codicem *Historia do reyno de Portugal por Duarte Galvaon* inscriptum Matrili existare.

312. De altera verò Joannis primi ut jam dicamus, publicata ea quidem fuit statim atque res Portugalliæ post quadragesimum hujus, quod excurrit, sæculi annum ad Brigantinam domum conversæ sunt; cujus partem primam vidimus anno MDCXLIV. ad Antonio Alvari Ulyssipponem in folio editam, quam sequuta est forsitan posterior pars. Ea disertè adscribitur Ferdinando Lupi, ut ex hac inscriptione quam subjecimus, manifestum sit. *Chronica del Rey D. Joam I. de boa memoria, e dos Reis de Portugal o decimo. Primeira parte, en que se contem a defenzam do reino a te ser eleito Rey, ofrecida à Magestade del Rey D. Joam o quarto nosso señor de mirabilia.* Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

culosa memoria. Composta per Fernan Lopez. Manu exaratum exemplar tribus comprehensum tomis habet Matrili bibliotheca Villumbrosana.

313. Nondum tamen certum est ejusdem esse auctoris integram hanc historiam, cum Gomezius Joannis de Zurara, Alphonsi V. historicus, qui quidem juvenis Ferdinandum noscere potuit, non obscurè scriptum cap. 3. laudati jam commentarii vulgaris linguæ d. *De Septæ urbis Africæ expugnatione* reliquerit, Goësii testimonio, non ultra hujus Septæ urbis tempus, hoc est annum MCDXV. Ferdinandum fuisse res Joannis gestas prosequutum. Ipsi tamen Goëzio certius videtur non alii quam Ferdinando totam deberi hanc historiam; quinimmo nec dubitare se ait Eduardi Joannis filii etiam illam, quæ superiorem consequitur, ejusdem esse; si tamen quædam exceperis à Gomezio eodem Joannis addita, ut breviorum Eduardi rerum commentarium locupletaret; cui Spartæ ornandæ Rodericum Pinam tertium accessisse ait. Nihilominus tam Ferdinando Lupi quam Zuraræ recentiores tribuunt ejus gentis homines e totum historiæ Joannis Regis corpus tribus voluminibus comprehensum.

314. PETRUS DE CAVALLERIA Caesar-augustinus circa annum MCDL. tractatum quendam scripsit, *Zelum Christi contra Judæos, Sarracenos, & infideles* nuncupatum; cujus exemplum à se repertum cum alio Savonensi contulit doctus vir Martinus Alphonsus Vibaldus Toletanus, auctor *Candelabri aurei* moralis, scripti famigeratissimi, ac primus in lucem prodire curavit, glossis adjunctis affatim eruditus, apud Baretium de Baretis typographum Venetum anno MDXCII. in 4. ut in altera parte jam diximus, cum de Vibaldo sermo nobis esset.

315. JOANNES RODRIGUEZ DEL PADRON, Gallæcus, cognomen ab oppido hujus appellationis in regno isto, ut videtur, sortitus, in Joannis II. Regis aula bonam vitæ partem vanis amoribus colens carmineque celebrandis, qua versificatoria arte plurimum valuit, contrivisse dicitur. Perterritus tandem violenta Mazie sibi per familiaris morte, quam ei ardentissimi cujusdam amoris obstinatio peperit (cujus quidem cadaver, ne id ex occasione taceamus, in cappella Catharinæ martyri dicata castelli oppidi Arjonilla, provincie Beticæ, regni que Giennensis sepultum hac inscriptione dignoscitur: *Aqui jace Mazias el enamorado.* Quod in *Annalibus Ecclesiæ Giennensis* annotatum reliquit posteris Martinus Ximena) perterritus, inquam, amici eadem viâ deerrantis casu, cujus Joannes de Mena ejus temporis poeta meminit g, ac in se reversus, laicum statum, moreque infantie impensos pro religiosa vita commutare voluit, & Franciscanorum sacramento in patria addictus, magno inter eos virtutum omnium, viro hujus conversionis dignarum, exemplo vixit, ædificandoque ibi ejusdem instituti monasterio facultates suas elargitus est. Hanc vitæ, tum profanæ, tum religiosæ, periodum, Joannis Roderici nostri, cum

X 2

Gun-

b Guarda-mór da Torre do Tombo.

c Escrição da puidade.

d Da Toma da de Septa.

e Toscanus in Paratellis cap. 28. & 44.

f Pag. 171.

g In labyrintho, ord. 3. de Venar. copla 105. & ibi Ferdinandus Pincianus in glossa.

h Pol. 272. Gundifalvus Argote de Molina in lib. 2. *Nobilis Batice* h, tum Lucas Wadingus *De scriptoribus ord. Minorum* agens, describere; quorum ultimus videndus est sub nomine Joannis de Herbon, quo item nomine, familiaris forsan, idem fuit appellatus.

316. Varia scripsit carmina, & in iis *Infernum amoris*.

317. Item aliud opus *Cadira de honor*, hoc est, *sedem seu cathedram honoris*, ut interpretor, quod laudat Ferdinandus Mexia in suo *Nobiliario* lib. 1. cap. 45.

318. Necnon & genealogicum opus, quod vulgò ei attribui solet, *Compendio de linages* dictum, nisi alius sit ejusdem nominis, quod valdè suspicatur.

319. Sub eodem Joanne II. & Alvari de Luna Comestabilis Castellæ, cui quidem Joannes totus obnoxius fuit, clientela DIDACUS DE VALENTIA vixit; de quo nil aliud novimus quàm ejusdem Alvari auspiciis jusfucque librum edidisse vulgaris linguæ *Arbol de batallas* inscriptum, è Gallico tamen Honorii Bonet conversum, qui quidem Honorius dicavit opus hoc suum, de sacris, ut videtur, Bibliorum historis conceptum, ut in translatione legimus, *Ala santa corona de Francia, en la qual el dia de boy por la ordenanza de Dios reyna Carlos sexto en este nombre*. Hoc est, *santæ coronæ Francicæ, in qua hodie Carolus hujus nominis sextus divina ordinatione regnat*. Doctorem se ibi auctor Decretorum, ac de *Lalo* (ita sonat Hispana scriptura) priorem vocavit. Verus libri Gallici & auctoris titulus: *L'Arbre des batailles fait & composé par Maître Honoré Bonet docteur en Decret, & Prior de Challon, à l'honneur de Dieu, & en faveur du Roy Charles le bien aimé*. Latine appellatur hæc dignitas *Prior Catalaunensis*, Maresio de *Joanna Papiſſa* pag. 11. qui ait habere se hunc librum ms. & compositum ante ccc. annos.

320. Nil magis in historia Castellæ Regum decantat fama, duratque ad posterorum documentum, quàm Joannem II. additum, plusquam deceret, majorem vitæ partem vixisse, ac nihil non detulisse Alvaro à Luna Aragonensi, quem Castellæ Comestabilem, S. Jacobi ordinis Magistrum, sexagintaque oppidorum & arcium toparcham, magnâ omnium aliorum Castellæ Magnatum injuriâ, nec minori invidia, creaverat. Hunc ipsum, variante fortuna vices, anno hujus sæculi quinquagesimo tertio Pincianum municipium in foro suo, Regis ejusdem sententiâ, decapitatum vidit. Cujus quidem rerum gestarum historiam cum hac inscriptione: *Chronica del Condestable Don Alvaro de Luna* edidit nefcio quis, absque nomine tamen auctoris, Mediolani anno MDXLVI. in folio. Quam apud Marchionem Acropolitanum olim Matriti vidimus.

321. At hujus Chronici auctorem ANTONIUM DE CASTELLANOS, hominem aliunde ignotum, rebus tamen, quas descripsit, equalem, paullòve inferiorem, ut ex stylo apparet, fuisse affirmatè nos docuit hujusmodi monumentorum cognitione m. vir sub-

actus D. Josephus Pellizerius, regius historicus Philippi IV. & Caroli II. non uno loco; hujus historiae hunc architectum laudans. An autem hæc sit eadem cum ea quæ sine nomine auctoris ms. servatur in bibliotheca Villumbrosana Matritensi, exscripta, ut ibidem annotatur, ex codice bene antiquo castri five arcis villæ de Cornago, nondum affirmare possumus.

322. Eidem tamen ALVARO DE LUNA tribuitur liber *De las claras mugeres Hebreas, Gentiles, y Christianas*. sive *De claris mulieribus Hebreis, Eibnicis, atque Christianis*. in exemplo hujus operis ms. quod in supellectile sua libraria ditissima excellentissimus Comes Villumbrosanus servat. ubi & annotatur anno MCDXLVI. *en el real sobre Atienza*, idest, in obsidione Atienzæ oppidi, publicatum fuisse.

323. Magis quòd ad hunc eundem Alvarum pertinet, quàm quod hujus temporis esse noscamus, laudandus venit nunc liber, *Defensa contra la conjuracion de D. Alvaro de Luna* qui in bibliotheca Olivariensi olim existit, ut ex ejus catalogo constat, apposito *Bacalauri Marquillos* auctoris nomine: cuius quidem veram fuisse appellationem MARCUM GARZIA, cui munus, *Alcade mayor de Toledo*, in ejusdem catalogi ms. ora notatum voluit, aliquis non ineruditus homo, qui totum, quantum ille est catalogus, marginalibus hujusmodi animadversionibus locupletavit.

324. Hujusmet Regis Joannis cappellæ minister fuit, & archipresbyter de *Talavera* (quod municipium est in agro Toletano nobilissimum) ALPHONSUS MARTINI A TOLETO, cujus existat liber non parum utilis admonendæ juventuti, & ab amasarum laqueis servandæ, hoc titulo insignis, in editione Lucroniensi MDXXIX. in folio Michaëlis de Eguia: *Compendio breve y muy provechoso para informacion de los que no tienen experiencia de los males y daños que causan las malas mugeres à los locos amadores, y de otras cosas anexas à este proposito, nuevamente añadido y impresso*. Hoc est, *Breve compendium, sed valdè utile, ad informandos eos, qui damna nondum experti sunt, quæ insanis amantibus inhonestè inferunt feminæ*. Prodiit iterum Hispali anno MDXLVII. in 8°. ex officina Andreæ de Burgos. Opus hoc à quibusdam *Corvacho* appellatum novimus.

325. Eundem quoque auctorem habuit liber *Atalaya de las Coronicas*, sive, *Specula Chronicorum*, nuncupatus, quem inter libros nostri olim, dum viveret, amici, religiosi viri Fr. Ludovici Emmanuelis de Espinosa domus B. Virginis de Monte-serrato Matritensis abbatis, ejusdemque illustrissimi Dom. Joannis Emmanuelis de Espinosa Tarracoenſis præfuls, germani fratris, manu exaratum contrestavimus. Possedit olim (idem, an aliud?) exemplum Didacus Colmenares Segobienſium rerum historicus, quod penes Marchionem de Cabregas nunc esse monuit nos in *Dissertationibus suis Ecclesiasticis* Acropolitanus olim, hodie jam Mondexarenſis, Marchio. Alphonsus hic duorum istorum

i Memorial por la grandezza de los Condes de Miranda fol. 37. & in libro nuncupato *Informe de los Sarmientos* fol. 83.

1 Origen de la casa de los Sarmientos de Villa-mayor fol. 20.

* Dissertaciones Ecclesiasticas por el honor de los antiguos eutelaros, contra las ficciones modernas. par. 1. dissertation T. C. 4. §. 32.

operum scriptor magis notus est archipresbyteri de *Talavera* dignitate, quàm proprio suo & familiaris nomine.

326. In poetarum temporis ejusdem Joannis Regis, sub quo maximè apud nos huic arti sese dedere ingeniosi homines, aliquo numero fuisse dicitur DIDACUS DE S. PETRO decurio Vallis-oletani municipii, cujus ad eundem Regem directum exstare opus metricum, *De los llantos* inscriptum, versibus dodecasyllabis ferè jam antiquatis, nulliusque inter nos hodie præ hendecasyllabis ab Italia acceptis pretii, D. Josephus Pellizerius alicubi affirmat. Hoc idem hominis nomen præ se fert profanicum opus, *Carcel de amor*, hoc est, *Carcer amoris* dictum, & ad Didacum Ferdinandum, quem *Alcayde de los donzeles* vocat, directum, cujus quidem Antuerpiensem Martini Nucii anni MDXCVIII. editionem laudare possumus. At neque alium à Vallis-oletano decurione & poeta hunc esse, confirmari potest è nuncupatione ipsa. Didacus enim Ferdinandum à Corduba, Comarensium Marchionum progenitum, hujusmet ætatis, quam percurrimus, domicellorumque, seu puerorum regiorum magister præfektusve, quod munus *Alcayde de los donzeles* vulgus appellabat, is videtur, cui librum inscriptum voluit auctor.

327. Hujus toties dicti Regis medicus fuit FERDINANDUS GOMEZUS DE CIVITATE REGALI, nescio an à municipio cognomine Castellæ novæ fortitus appellationem; qui & perpetuam sibi à baccalauri scholastico honore inditam voluit adherere notam, in aula regia quatuor supra quadraginta & amplius annorum spatio medicinam fecit, ob urbanum ac verè aulicum ingenium in paucis cum Regi, tum ejusdem proceribus opus. Joannem hic Menam poetica per id tempus laude clarissimum, cujus & ipse haud expers fuit, eundemque regium historicum res gestas ejus temporis conscribentem, crebris literis, quo Regis obsequeretur jussibus, in iisque veris eventuum narrationibus, quos apprimè callebat, instruere consuevit.

328. Quæ quidem literæ unà cum aliis ad alios missis inter cimelia præteriti istius ævi, chalcographicæque artis recens tunc natæ, paucissimorum hodie manibus teruntur. Elegantes quidem ipsæ (quæ illius temporis elegantia erat) facietis partim, saleque innoxio aspersæ, cæteroque rerum tot annis in turbulentissimo regno gestarum illustrem summam verè continent. Burgis has prodiisse docet libri frons anno MCDXCIX. sic inscripta: *Centon epistolario del Bachiller Fernan Gomez de Ciudad-real, fisico del muy poderoso e sublimado Rey D. Juan el segundo de este nombre*. Neque aliam existimo eam editionem anni MDC. in 4°. ejusdem Burgensis urbis, quam notatam inter libros Raphaëlis Tricheti præfektus ejus bibliothecæ catalogus, immo errorem in designando numero admittum fuisse. Nihilominus subleſti aliquid in ea editione ab eo, qui intrusus eò familiaris suæ, aliàs nobilissimæ, cognomine notatis aliquot viris, eam magnificare voluit,

commissum, atque ut antiquitatem repræsentaret, veterum characterum alicubi reperiuntur, aut de novo fusorum, habitu eam vestitam fuisse, sunt inter nos equidem qui valdè suspicentur.

329. Colligemus nunc quorundam, qui sub eodem Joanne II. Castellæ ac Legionis Rege, anno MCDLIV. fato functo, florere; nec de eorum obitu quicquam certò affirmari potest, nomina & literarum monumenta.

330. JOANNES SANCII A MENDOZA, quem familiarem hujusce Regis appellatum invenimus, laudari solet ex opere heraldico & genealogico hujus tituli: *Discurso de armas y linages*. qui ms. exstat.

331. JOANNES DE LUCENA, eidem Joanni Regi à consiliis, scriptum reliquit vulgari sermone opus *De vita beata*, commutantibus verba duobus dialogistis, eximiis quidem virtute & proficua doctrinâ viris, Alphonso Burgenſi, Episcopo de *Cartagena* dicto, & Enneco Lupi à Mendoza, sanctæ Julianæ Marchione, ac disquirentibus in quo nam vita hominis beata consistat: quod ferè post sæculum prodiit typis editum Medinæ Campi ex officina Petri de Castro anno MDXLI. in 4°.

332. GUTERIUS quidam GAMIZ per hæc tempora scripsisse dicitur *la historia del Conde de Buelna D. Pedro Niño*: cujus ipse signifer fuisse dicitur, quam vsq; ad an. MCDXLVI. perductam, hoc est ad mortem Beatricis Portugallicæ fuisse legimus in libro indice *Bibliothecæ Villumbrosanæ* Matritensis fol. 106. in qua asseratur ejus quoddam exemplum.

333. JOANNES SERRA Valentinus notum se posteris, atque à nobis scriptores persequentibus Hispanos commendandum, reddidit, scribens hoc ipso tempore, aut circiter, librum quendam *De controversia trium animæ potentiarum, invicem de præstantia disceptantium* inscriptum, ac Dominico S. R. E. Cardinali S. Crucis in Hierusalem nuncupatum, qui ms. asseratur inter Vaticanos codices. Hic est Dominicus Capranica, celeberrimus hujus temporis sub Eugenio IV. Nicolao V. & Callisto III. summis Pontificibus, cunctisque virtutibus ornatus, ac literatorum Mæcnas, idemque ipse doctissimus sacri senatus pater, cujus res gestas luculenter habemus à Ciacionio, & qui Ciacionium continuaverunt, inter Cardinales Martini V. descriptos. Obiit is anno hujus sæculi quinquagesimo octavo: Nicolaus autem Papa, sub quo liber scriptus fuit, quòde agimus, anno quinquagesimo quinto.

334. ANONYMI poetæ carmen existat Joannis quoque tempore scriptum *De las fazanas de Hercules*, sive *De laboribus & expeditionibus Herculis* versibus vernaculis dodecasyllabis, cujus fragmentum in bibliotheca fuorum operum Valentis MDCLXXI. edita D. Josephus Pellizerius regius historicus, tanquam totius operis specimen, publicavit.

335. JOANNES ALPHONSUS DE BAENA, nescio quis, compilavit, aut ipse auctor fuit, systematis cujusdam variorum carminum, quod *Cancionero Español recopilado en tiempo del Rey D. Juan*

m Marques de Santillana.

n Ultima editionis Rom. an. MDCLXXVII. tom. 2. col. 837.

o Fol. 119.

D. Juan el segundo por Juan Alonso de Baëna, in eodice chartaceo ms. regie Escorialensis bibliothecæ inscriptum exstat. Sed ex occasione hic adjungam, in eadem bibliotheca, juxta meum ejusdem catalogum, sub titulo *Poëtas y grammaticos en Castellano de à folio de mano*, unâ cum jam laudato Baëna, ut sic dicam, Canticario, tres alios ejusdem cum eo nuncupationis, hos scilicet, reperiri,

336. *Cancionero Español, que comienza*: Este jamas perdió su reposo.

337. *Cancionero de devocion, que empieza*: Diversas virtudes y vicios.

338. *Cancionero de devocion de una obra larga continuada*.

339. LEANDER DE MURCIA cognomen fortasse ab urbe patria habuit. Hujus viri fama, qui sodalis fratrum D. Mariæ de Mercede in Murciae urbis cœnobio, dum rerum Joannes II. Castellæ Rex potiretur, vixit, extincta ferme apud nos est, cum & libri ab eo conscripti atque ea ipsa hominis fama inter exteros etiam nunc duret. Insignem habuisse cognitionem literarum prodicit, floruisseque eâ poëticæ artis facultate, ut in consuetudinem proverbii de eo venerit, vel vivere in Leandro, vel fuscitatum à Leandro Virgilium fuisse. Eruditionem quoque cum pietate conjunxisse, qui, ut sibi viveret, conditionem honestissimam docendi Latinas literas Ferdinandi Castellæ infantis, Joannis Regis patris, filios repudiaverit. Scripta hujus profla versâque oratione hæc memorantur:

340. *Christias*. hoc est, *Vita Christi*.

Difficilon morale.

Annales sacri.

Anagrammatum varietas.

Hæc omnia desumptum ex *Historia ordinis Mercenariorum* Alphonsi Ramonis lib. 10. cap. 11. ne hic desiderarentur. Cæterum vellem ab eo adduci hujus hominis, atque horum ejus operum, idonea documenta.

341. Eiusdem ordinis GUILIELMUS (vulgò GUILLEN) DE LOARTE, Aragonensis, qui diu Granatæ commoratus, opus instituti sui agens, Regi prius valde charus, postea versò in odium amore, quod Mauros quosdam nobiles ad Christi fidem convertisset, ab eodem Rege in carcerem detrusus fuit, durissimeque tractatus. Nec nisi post mortem ejus solutus vinculis libertatem obtinuit. Reversus Pincia, in monasterio ordinis, quoad vixit, continuit se, asperrimè corpus tractans, ac religiosissimè in omnibus agens. Scripsisse dicitur quosdam, qui perire, tractatus, & in primis *De obligatione Principis Christiani ad redimendos elemosynis suis captivos, qui à Mauris detinentur*. Historia ordinis Mercenariorum lib. 10. cap. 19. Lanuza *Hist. Aragon.* lib. 4. prioris partis cap. 36.

342. JOANNES SANCHEZ DE MENDOZA in familia ejusdem Regis Joannis fuisse dicitur, scripsisseque nescio quid *De armas y li-nages*.

343. DIDACUS DE HERRERA in montanis Burgensibus natus, ad S. Bartholomæi Salmanticæ olim sodalis, atque inde mona-

chus Hieronymianus in Melioratæ Ulmeto propinqua domo: cujus vitæ sanctitatem historici hujusce ordinis enixè laudant, scripsisse dicitur inter alia, quorum perit memoria, cum theologus & philosophus esset eximius, memoriaque ad miraculum singulari,

In libros metaphysicorum Aristotelis commentaria.

In Boëthii libros De consolatione

glossam quandam. Obiit, cum esset iterum domus suæ præfectus, floruitque hoc eodem tempore sub Joanne II. Rege. Præter Hieronymianos Vegam lib. 2. cap. 23. & Seguntinum parte 2. lib. 4. cap. 7. vide Vergaram in *Historia collegii S. Bartholomæi Salmanticensis* pag. 97.

344. PETRUS quoque DIAZIUS DE TOLETO circa hæc tempora, ejusdemque Regis auspiciis, de literis antiquis mereri quadantenus voluit, Seneca in manus sumpto, quem nondum iis communicatum, qui Latine nescirent, civibus suis agrè ferebat. Sed, quæ erat illius ævi infelicitas, cum nondum critica sagacitas vera opera antiquorum auctorum ab supposititiis, subque magno aliquo nomine sese venditantibus, distinxisset, pro Senecæ germanis libris eos propemodum Hispana donavit civitate, qui in Senecæ sacrarium profani violentique irruerunt; non quidem aliàs viro probo doctoque, attamen Cordubensi illo sopho indigni.

345. Sed antequam huc accedamus, præmittere opus est, Petrum hunc nostrum proverbium vulgaris linguæ amplissimi ejus temporis Hispaniarum Magnatis Enneci Lupi à Mendoza, Marchionis de Santillana, excellentissimorum Ducum Infantatûs progenitoris, de quo infra erit nobis tractandum, quæ carminibus auctor complexus fuit, scholiis quibusdam unicuique eorum subjectis exposuisse. Præloquitur his Petrus ad Henricum principem, sese hanc glossam genitoris ejus Joannis Regis præcepto ductum confecisse. Ubi & refert, iisdem auspiciis jussuque *Proverbia Senecæ* jam olim se in Hispanum sermonem vertisse. Multis quidem prudentibus documentis hæc plena glossa est; sæpe tamen ob ignorantiam rerum & hominum veterum deficiens.

346. Polycratum sæpe uti auctorem laudat, quæ operis Joannis Saresberienfis compellatio est. Elimandum quoque in *Historia Romanorum* citat, qui Helinandus forsitan est, Gallorum historicus. Armenii etiam Bononiensis in libro *De Florica Fidei Argivi uxore*, nescio cujus testimonio utitur. Brasenum quendam in septenario Atheniensium, sive Græciæ sapientum, collocat. Pompejum ait in Numantino prælio in campis Philippicis à Cæsare victum. Platonem Stoicorum magistrum magnum vocat. De officiis librum Senecæ tribuit, ac fortasse alia, viro forsitan jurisprudentiæ dedito (nam & doctor in his monumentis audit) ad amœna hæc historiæ divertenti condonanda.

347. Hæc autem duo proverbiorum, quibus lucem noster commodare voluit, syste-

mata Marchionis Sant-Julianæ alterum, ut sic dicam, glossatum, Pseudo-Senecæ alterum Hispanè conversum, simul prodire Antuerpiensibus typis anno MDLII. in 8. hac inscriptione: *Proverbios del Marques de Santillana, glossados por el doctor Pedro Diaz de Toledo*. unaque los proverbios y sentencias de Seneca. Hæc eadem Senecæ proverbiorum interpretatio vulgaris cum aliis ejusdem libris similiter conversis simul prodit Medinæ, ut credimus (liber enim nunc ad manus non est) anno MDLV. in folio ex officina Adriani Ghemart. Quæ collectio hæc continet. Primum los proverbios. Sed ii Publii Syri & Laberii Mimi sunt, ut in rebus Senecæ annotavimus, multorum, qui aliàs crediderunt, & in his Joannis Saresberienfis, errorem arguentes.

348. Annotat in præfatione hujus libri auctor sese non hunc dumtaxat Senecæ, sed & alium ejusdem librum, quem *De las costumbres y hechos* appellat, vernaculo interpretatum sermone; necnon & ex Aristotelis philosophia morali (ethicorum libros intelligo) testimonia quædam ex Latina ex Arabico versione desumpta; quo quidem ostenditur illo tempore non è Græco Aristotelem, sed è Græco-Arabico Latinum fuisse habitum. Sequuntur II. epistolæ, las epistolæ. Sed ex cxxiv. quibus hodie fruimur, quinque tantum & septuaginta, & alio, quam nunc eduntur, ordine. III. *De la vida bienaventurada*. IV. *De las siete artes liberales*. qui non libri, sed epistola est Senecæ octogesima octava. V. *De las amonestaciones y doctrinas*. qui Senecæ non est. Incipit: *No hay cosa tan útil à los ingenios humanos como la luxuria*. VI. *De la providencia de Dios*. in versis tamen capitibus. VII. *Libro segundo de la providencia de Dios*. cum unus tantum exister Senecæ. Non tamen scimus quem intellexerit, cum ista solum inscriptione contentus, ad quorundam fragmentorum interpretationem sese convertat, quæ ex Senecæ operibus aliquis antiquus racemator decerpserit. Pertinet autem ad auctoris laudem quod sequitur, hætenus pertingere hanc compilationem, quam primam sive priorem vocat, *Senecæ dictorum è nostra* (ut ait) *magna dictorum ejus atque doctrina compilatione depromptam*. VIII. *Fragmentos de las declamaciones*. quas quidem fortè existimavit esse ejusdem Senecæ, cum patris Marci sint. Hætenus hæc sylloge.

349. PETRUS TAFUR, Cordubensis eques, *Itinerarium* quoddam reliquit scriptum; quo quidem adhuc in schedis servato Ambrosino Morales usus fuit, dum in opusculo *De genealogia S. Dominici*, quod in finem historiae suæ Hispanæ conjecit, Bononiensis urbis, atque in ea corporis ejusdem Dominici asservati, insigniumque Guzmanicæ domus sepulchro inscriptorum meminit. Familiarem eum Joannis Regis II. fuisse ibidem ait. Hunc & consulebat Gundisalvus Argote de Molina: siquidem in libris suis, quos ad manum habuit, cum *Betice nobilitatis* conficeret commentarios, Petrum Tafur laudat.

350. LUPUS DE ESPEJO Oriolanus Nicolao V. Pontifici sese commendavit ad eum directâ epistolâ ex Neapolitana urbe anno hujus sæculi quinquagesimo tertio, præambulâ opusculi, quod appellavit: *Propositionem adversus quosdam curiosos detractores Ecclesiæ*, quia possidet, & super statu ejus facta coram eodem Papa. Incipit: *Loquebar de testimoniis tuis &c.* In epistolæ principio ferè ostendit patriam, ac de se aliqua. *Et ut consutandò respondeream, Beatiss. Pater, alicui fortè me in promptu arguenti quod injustè detrabo de bis quæ non sentio, noverit ipse reprehensor quod in ea natus fuerim, quæ non tunc, sed nunc est civitas Oriola* (facta scilicet post natalem auctoris annum civitas) *pulchra, fertilis, amœna, de regno Valentia, & ibidem usque ad duplex septennium educatus, demum inter coetaneos nostros in adolescentia nostra in studiis nostrarum regionum totius Hispaniæ in arte componendi metra cujuscumque generis per dactylos & spondeos & cæteros pedes, de quibus facit mentionem Hieronymus in prologo super Job, non tantum primus, sed solus fui, non tamen sic eleganter, quia in Italia fui supremus, aut nullus &c.* Inscriptit sese epistolæ: *Humillimum servulum & devotum Lupum de Espejo*.

351. In fine sunt hi versus, quasi compendium operis:

Pars prior hortatur quod sacras quisque loquatur Semper Scripturas, clerus & ipse magis.

Pars quæ secunda gemit laicorû murmur iniquum Ecclesiæ contra, ne bona possideat;

Ecclesiæ & Petri Papæ quoque tractat honorem, Atque potestatem triplice lege probans.

Tertia pauca tenens, multa excellentiâ tangit Alphonso Regi munera cessa Dei.

Quarta parum dixit, fidei nisi robur, & altas Ecclesiæ vires. Sic citò claudit opus.

Vidimus ejusdem Lupi de Espejo Italico sermone scriptam

352. *Historia de' primi Rè delli regni de Napoli e d' Aragona*. ad Alphonsum de Aragonia Calabriae Ducem, quod interpretor, Alphonsum Ferdinandi filium, qui post patrem regnavit. Librum servant Carmelitani PP. exalceati hospitii Romanæ urbis sanctæ Annæ sacri.

353. Hoc eodem tempore PAULLUS Lufitanus, congregationis S. Joannis Evangelistæ canonicorum regularium in Portugallia, scripsit hujusmet suæ congregationis Chronicon, quod Cardoso vidit, atque eo utitur in Hagiologio Lusitano die XII. Martii, unde vixisse anno hujus sæculi LVIII. suspicari possumus.

354. Sub eodem Rege Joanne II. natum fuit opus historicum incerti auctoris, quod continebat Breviarium, seu abbreviationem (hoc enim verbo auctor usus forsitan fuit) historiarum omnium Castellæ Regum. Quam vidisse videtur Hieronymus Surita, eam laudans in prologo ad opus suum, ante paucos annos publicatum, *Emendationum & animadversionum ad Chronica regia D. Petri Lupi ab Ayala*.

CAPUT VII.

De ALPHONSO TOSTATO *Abulensi Episcopo . Insignes animi ejus dotes & doctrina . Ferdinandi Pulgaris elogia laudantur . Adventus in curiam Pontificiam , ubi propugnata quedam theses , Apologetici argumentum ei præbuere , & occasione Joannis Turre-crematae scripto . Collatus eidem ab Eugenio Pontifice Abulensis Episcopatus . Immensa vis & alacritas ingenii in commentando , mirabilisque ejus memoria . Bibliorum operum editiones . De die mortis Christi sententia Tostati sequaces habuit . Propositionum ejusdem à Turre-cremata impugnatarum congruus sensus . In Eusebium commentaria vernaculæ lingue , & alia .*

355. **D**UO sequuntur ordine temporis , qui sub eodem Joanne Rege clarissimi vixere , quantumvis post ejus obitum , Henrico IV. jam rerum domino , diem suum intra eundem annum obierint . Quibus singula dabimus capita . Prior est ALPHONSUS TOSTATUS , notior Europæ integræ , quam peculiari egeat laude , nisi deberemus hic nos præscriptis operi legibus obtemperare . *Madrigal Castellæ* oppidum patriam habuit , à quo maluit quàm à proprio cognomine , cum in studiis literarum celebrari cœpisset , appellari . Unde vel *Alphonsum Testatum* , vel *Alphonsum de Madrigal* , vel *Abulensem* , ab Episcopatu hujusce urbis , quem gessit , vocatum offendimus .

356. Anno MCD. aut circiter Alphonsum nostrum genitori ejusdem nominis honestæque familiæ Maria de Ribera mater edidit . Grammaticis literis , statim atque compos rationis factus , Arevali , inter Franciscanos fratres , philosophiâ atque theologiâ Salmanticæ instructus , adjunxit in eadem amplissima Academia canonici ac civilis juris prudentiam , linguarum Hebraicæ Græcæque notitiam , liberalium cæterarum artium doctrinam . Capacissimum quippe omnium ingenium , quocumque transferres (ut Senecæ utar verbis) idem poterat .

357. Factusque brevi tempore totius encyclopædiæ opum dives , giganteis veluti passibus cæteros omnes ejus gymnasii doctos , atque aliâs antiquiores magistros post se relinquens , & magisterii pileum vigintiquinque natus annos promeruit , & unus , veluti gerens omnium vices , adeptus fuit , ut ex cathedra memoratas istas ferè omnes , sive scientias sive artes , publico salario (triplici ajunt discretè alii) ornatus simul doceret ; gestientibus omnibus illo uti magistro , quem , ut Livium Patavinum è Gadibus usque olim aliquem , viros æque tunc plerisque doctrinâ claros homines , tam nostrates quàm externos , Salmanticam venisse fama est ab æqualibus ad posteros fidis utique literarum monumentis propagata .

358. Planè inter alia exstat Ferdinand Pulgaris , quem sæculum hoc idem protulit elogium Tostato dictum , sobrium quidem ac prudentiæ plenum moderationisque , ut

cætera ejusdem , catholicorum Regum Ferdinandi atque Elisabethæ chronographi , simul jam olim edita . In quo gnarus ille humanæ debilitatis , vix audeat eo niti , ut contendat Alphonsum nostrum omnium scientiarum perfectam cognitionem consequutum ; credere se tamen ait , in artium ac theologiæ , necnon philosophiæ utriusque , naturalis atque moralis , astronomiæ insuper , & astrologiæ , doctrinâ nusquam gentium tempore suo equalem habuisse .

359. Admissus interim ad collegium S. Bartholomei (ad laurum Possévinus addidit , ignoto aliis hujusce domus cognomento) quod ante aliquot annos Didacus de Añaja Maldonado , vir clarissimus , Hispalensis antistes , in eadem academia , virorum undique eminentissimorum promptuarium futurum , extruxerat , ei aliquando presuit rector , inter præcipua & singularia hujus sodalitiî ornamenta nunquam non accensendus . Cujus quidem viri famæ ut secundaret Eugenius IV. Pontifex , canonicatum & scholasticam Salmanticensis Ecclesiæ , penes quam dignitatem ultimò dictam jus est omne academicum , ei contulit ; quod ille munus integerrimè rexit & constantissimè . At quod vasti & subtilissimi ingenii viribus eò forsân penetraverit , quod aliis arduum & impervium videretur , quorundam incurrisse dicitur in curia ipsa Papæ Romani censuram ; quæ à viris utique non mediocri doctrinâ scriptis etiam confirmata eò usque percussit constantem hætenus de magno literarum coryphæo estimationem ; ut juxta aliquos rerum ejus doctores , & necesse habuerit quàm primum eò sese conferre , & in conspectu hujus E. totius compendii , Eugenio prius diffidit , tandemque propitio , nominis sui causam dicere , palamque atque editis scriptis defendere .

360. Venisse tamen eum non ea necessitate ad Pontificem , sed cum aliâs venisset , in Senarum urbe , in qua Eugenius morabatur , theses quamplures ex theologia ostentationis causâ disputandas proposuisse , quarum aliqua censuræ prius dictæ subjacere , verosimilius est , & narrationi *Defensorii* libri magis consonum ; à quo nec discedit Joannes Mariana lib. 21. cap. ultimo , & Raynaldus *Annal. Eccles.* tom. 8. ad annum MCDXLIV. Quo quidem anno id existimat contigisse , cum potius proximè præcedenti contigerit , ut postea videbitur ; in eo tamen explicatione etiam indigens , quòd Abulensem Episcopum jam eo tempore Tostatum vocat , qui in privato adhuc ordine numerabatur . Planè Joannem Turre-crematam Hispaniæ civem , & ex ordine S. Dominici assumptum , postea S. R. E. Cardinalem , parium inter se doctrinæ ac dignitatis famæque hominem , adversarium inter alios habuit .

361. Numerantur & alii duo , Anconitanus & Rhegiensis antistes . Anconitanus autem hujus temporis Joannes Casarellus Romanus , Rhegiensisque Guilielmus Logotheta ejus urbis civis fuere . Quibus omnibus , & curiæ integræ approbare is tandem conatus est se quidem subtiliter paradoxæque ,

æque , nec tamen à catholicæ , aut contra perpetuam Ecclesiæ persuasionem , quicquam in publica ista disputatione propugnasse . At tamen propositiones ejus , de quibus statim agemus , acri censione notatas docet antagonista Turre-cremata in tractatu super his ms. qui inter Vaticanos libros servatur .

362. E. Roma Basileam transiisse , idque anno sæculi quadragesimo , hoc est , ante hoc tempus , quod à nonnullis dicitur , vix credimus ; nuper dictâ ibi in Concilio Eugenii IV. exauctoratione , ac Felicis exaltatione , hoc est , indicto bello in Eugenium ; quem , qui Basileensibus communicaret patribus , damnare quodammodo videretur . Quamquam non diffitear eos in præcipuo themate , quo quasi fundamento Eugenio adversantes nitentur , Alphonsum , ut ex aliquo ejus testimonio liquidum est , secundantem habuisse . Crederem potius Basileam cum aliis Hispanis theologis venire potuisse , indeque Romam circa annum MCDXLIII. ut inde alii , & inter eos Joannes ipse de Turre-cremata , recesserunt .

363. Est & qui è publicis monumentis Tarraconensis Scalæ-Dei monasterii Carthusianorum confirmare velit , in Hispaniam reversum , ac strictioris vivendi normæ desiderio tactum in ea domo sese Carthusianis sodalem dedisse ; tribus tamen ferè elapsis mensibus huic instituto renunciare opus habuisse , ut regis expostulationibus , nec minus publicorum negotiorum , quibus sese subtraxerat , necessitati obsequeretur . Ascitus enim fuerat à Joanne Rege in consilium suum , majorque cancellarius , & abbas Pincianæ collegiæ Ecclesiæ dictus .

364. Tandem , ne pontificali dignitati vis quodammodo injuriæque ultra fieri videretur , idem Eugenius Pontifex rogatu Joannis Regis Abulensis urbis antistitem Alphonsum Tostatum in locum Alphonfi Fonseca ad Hispalensem Ecclesiam translatis , anno MCDXLIX. renunciavit . Quo munere per sexennium piissimè atque integerrimè functus , naturæ tandem concessit in oppido suæ diocesis *Bonilla de la sierra* dicto , iii. die Septembris MCDLV. ætatis suæ anno LV. cum ante aliquot menses publicis novi Regis Henrici hujus nominis IV. coronationis comitiis interfuisset . In quo quidem assignando ætatis anno , nimis à vero abeunt qui quadragenarium eum obiisse ajunt .

365. Statura fuit mediocri (Pulgaris ait jam laudatus) crasso quidem corpore , sed aptè formato , grandi capite robustoque , hoc est , virili vultu , eoque breviori collo subnixo . Quibus autem viribus ingenii memoriæque ad pertingendum literarum omnium apicem , nomenque suum in eminenti quodam loco , quò quidem eniti datum fuit paucissimis , collocandum accesserit , perpetuæque usus fuerit , monumenta ipsa ab eo relicta immensæ molis , neque imparis doctrine , clamant . Quæ quidem si annorum quinquaginta quinque , quos vixit , diebus componas , nisi fallit curiosorum hominum , qui jam olim supputaverunt , calculus , singulis

Bibliothecæ veteris Hispanæ Tom. II.

eorum dierum tria non minùs expansæ chartæ folia Tostatum exaravisse integra oportet , sive , ut adstrictius dicam , ferè quinque aut sex omnino , pueritiæ si demas adolescentiæque planè discendi , non docendi , aut scribendi , annos , stupendo ad posterorum omnium , sive documentum , sive æmulationem , exemplo .

366. Memoriâ item viguit felicitatis tenacitatisque vix credendæ , ad eò ut quæcumque semel etiam legisset , veluti è fidelissimo deposito statim & quodcumque reddiderit . Mira prorsus res traditur Gundisalvi de Ajoira catholicorum Regum historici fide confirmata , Bononiæ eum libri cujusdam usum , ut legeret , quin tamen exscriberet , à possessore adeptum , legisse quidem illum semel atque iterum eâ animi contentione , ut domum veniens facillè integrum è memoriâ penu depromptum schedis commiserit . Quo quidem Charmidam illum apud Plinium lib. 7. cap. 24. laudatum ex æquo provocari , quis non videt ? Recensentur alia ejusdem documenta rei cum Cyri , Cineæque , Scipionis , aut Mithridatis , quorum idem recordatur ibidem auctor , conferenda . Hujusque non ultimum amplissimæ indicium est ejus memoriæ , quòd in sic vasta librorum ab eo relictorum mole nil contradictorium , aut , in quo à se ipse abierit , reperitur : quod in præfatione ad Eusebianum ejusdem commentum sodales Bartholomæani collegii admonent . Alia notavit Bovosius statim laudandus .

367. Et hac tanta opus quidem ei fuit memoria , ut tot libris sic doctè copioseque de tot gravissimis , tam sacrarum quàm profanarum rerum atque historiarum quæstionibus à se subtiliter inventis , acutissimè atque nervosissimè tractatis , cumque admiranda soliditate & perspicuitate resolutis , unus homo tam immaturè rapiendus disputare posset . Hac tanta , inquam , opus ei fuit memoria , ut de re quacumque disputare posset , Gorgiæ illius rhetoris exemplo , qui se in auditoriis (si fides aliqua est antiquitatis) qua quisque de re vellet , interrogari permittebat , locumque dare , ut de se prædicaretur .

Hic stupor est mundi , qui scibile discutit omne ,
Atque item admirabilem theologum , universalemque scientiarum oceanum ab aliquo magnæ doctrinæ viro , scriptorum mole , cognitione antiquitatis , multiplici eruditione ad miraculum clarum . à Joanne Mariana virum multiscium , cujus numerosa & variis capite rebus , tum sacrarum profanis , edita volumina Didymo illi Alexandrino parem faciunt , ab Alvaro Gomezio , ab aliis aliter audire .

368. Prætermitti nequiquam debet Alphonfi Garcia Matamori elogium , qui ex tam infinita doctorum hominum (ait) multitudine , quantam hæc ætas habuit , nemo citra controversiam ad Alphonfi Tostati Episcopi Abulensis laudem aspiravit ; cui si alio , quàm suo sæculo , vivere contigisset , neque Hippone Augustinum , neque Stridone Hieronymum , nec alium quempiam ex illis proceribus Ecclesiæ antiquis nunc

z Referunt Joanes de Guzman in *Rhetorica* , Vergara in *Hist. collegii S. Bartholomei* pag. 89. Egid. Gonzalez in *Theatro Eccl. Abulensi*.

s Patz. 2. Defensorii.

t Valls in libro vulgaris linguæ .

p Num. 24.

u *Hist. Regis Joannis II.* ad hunc annum . x Bellarminus , Labbeus , Possévinus .

a Quintilianus lib. 2. *Institut. orat.* cap. ultimo .

b Lib. 21. cap. ult.

c Lib. 5. *De rebus gestis Fræncisci Ximenii Cardinalis*.

q *Ital. sacre* tomo 1. col. 384. r Ejusdem operis tom. 9. col. 446.

y Vide præfationem collegii ipsius S. Bartholomei ad *Commentum Eusebianum Tostati* .

invideremus. Excellentis vir ingenii fuit, & admirandæ memoriæ, divinæ etiam sapientiæ, & antiquitatis peritissimus; dignus fortasse qui post quatuor Ecclesiæ doctores cum Isidoro & Thoma de quinto loco certaret. Quod si purior quedam splendidiorque consuetudo loquendi suis temporibus fuisset, non dubito quin posteriores omnes in sui admirationem esset conversurus. Hæc ille in Apologetico ad rem dignissimè. Raynerii Bovofii canonici regularis elogium, de quo infra dicemus, lectu non minus dignum est.

369. Sed jam ad scripta, quæ quidem asservata olim in monasterio Hieronymianorum S. Mariæ de Guadalupe, & in Salmantino gymnasio MSS. uti Ferdinandus Pulgaris refert, nos hîc recenserebimus ex editione Veneta anni MDCXV. apud Ambrosium Dei, quæ viginti quatuor voluminibus, industriâ Paullini Berti Lucensis, Ordinis eremitarum S. Augustini congregationis Lombardiæ, vetustissimo (ut ait) originali configurata, ac tribus indicibus insignita, scilicet questionum, conceptuum ad prædicatorum usum, & sententiarum sacræ Scripturæ ab auctore expositarum, Latina omnia nostri opera hæctenus edita comprehendit. Quibus præmittitur Raynerii Bovofii canonici regularis congregationis S. Salvatoris de auctore atque ejus editione ad lectorem præfatio. Sequuntur opera:

370. I. Tomus. Commentaria in Genesin. Quibus præit Commentarius in epistolam Sancti Hieronymi ad Paullinum, qui prologus audit Galeatus, & in præfationem ejusdem in Penateuchum.

II. In Exodum. Duabus partibus.

III. In Leviticum.

IV. & V. In Numeros. Duabus partibus.

VI. In Deuteronomium.

VII. & VIII. Super Josuë. Duabus partibus.

IX. Super Judices & Ruth.

X. Super primum librum Regum. Duabus partibus.

XI. Super 2. & 3. Regum.

XII. Super quartum Regum.

XIII. Super primum Paralipomenon.

XIV. Super secundum Paralipomenon.

371. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI. hoc est septem non minus volumina, in Evangelium Matthæi, quorum sextum anno MCDXLVI. absolvit, septimū MCDXLIX. Interest enim vel minuta de viris summis hæc notari. Quæ sunt omnes ferè historiales libri veteris Testamenti, & copiosissima novi ab Evangelista Matthæo scripta historia, quos quidem ad literam (ut ajunt) relinquens, aliis moralia explanare conatus fuit.

372. XXII. Tomus continet opuscula, quæ hæctenus edita sunt, nempe:

1. Defensorium trium propositionum, quod emisit anno MCDXLIII. videlicet Senis in curia Eugenii IV. coram magna prælatorum, & eruditissimorum virorum frequentia, viginti & unam conclusiones à se propositas publicè, uti antea diximus, per biduum defendit, quarum quatuor parum sanè quibusdam visæ sunt. Exstat quidem in bibliotheca Vaticana à Joannis à Turrecremata tra-

ctatus, in quo ponuntur impugnationes quarundam propositionum, quas quidam magister in theologia, nominatus Alphonsus de Matricali posuit & asseruit in disputatione publica in Romana curia XXI. die Junii anni MCDXLIII. Propositiones sunt, 1. In nullo anno ætatis Christi cum mortuum dicere possumus, nisi quando incepit temporis sui annus tricesimus tertius. 2. Quod die Annuntiationis Virginis, scilicet xxv. Martii, ut communiter asseritur, Christum passum fuisse dici non potest, sed die tertio Aprilis cum mortuum fuisse dici necesse est. 3. Nullum peccatum, cujuscumque conditionis, & pro quocumque statu irremissibile esse. 4. Quod à pœna & à culpa Deus non absolvit. 5. Quod neque aliquis sacerdos absolvere potest.

373. Harum tribus ultimis adversus impugnatores vindicandis Defensorii sui priorum partem, quæ Guterio Toletano hujus urbis præfati, duabus primis posteriorem, quæ Joanni Carvaxalio Cardinali S. Angeli directæ est, addidit. Censoriâ quidem notâ eas tunc confixas fuisse, scilicet duas de Christi mortis die, ut temerarias & scandalosas, tres autem reliquas de absolutione peccatorum, uti falsas, erroneas, & hereticas, in judicio trium Cardinalium, & aliorum egregiorum, & in utroque jure, divino & humano, clarissimorum doctorum, Joannes Turrecremata in fine tractatus sui refert. Nihilominus tamen Defensorium suum Toftatus huic promulgatè jam sententiæ intrepidè opposuisse videtur. Neque tamen sine assertoribus & vindicibus viris nostro & superiori sæculo rerum mathematicarum doctissimis e Alphonsi ea opinio de die mortis Christi, cujus primus ille fuit auctor, derivavit ad posteros. Et fanè ex hoc fonte, & Paulli Burgensis in Mattheum apostillis (Gerardus Joannes Vossius ait¹) juniores ferè hortos suos irrigarunt, ut qui vix adferant quod non apud duos illos legerint, vel eos qui bos exscripserant.

374. Neque etiam absque rationis ulla specie is dixisse videtur, quamvis nullum peccatum irremissibile sit, hoc est ex sua natura, ab eo tamen nec Deum, nec sacerdotem absolvere, sed à reatu illius duntaxat. Culpa enim durat dum committitur; commissa transit, nec jam est quod absolvatur, quum pœnitentia intervenit. Item nec à pœna Deum aut sacerdotem absolvere ajebat; quia pœna non est propriè vinculum, quod absolutum dici possit: obligatur enim homo ad pœnam, necesseque est differre obligationem ab eo, ad quod est homo obligatus. Quæ quidem paradoxè ac rigoroso verborum atque scholastico usu, & ut ingenii vires exereret, creditit Alphonsus verè dici; adversarius verò Joannes tanquam novè, & adversus communem sacrarum Scripturarum ac theologorum veterum phrasin usurpata, sensu alio reprobavit.

375. II. Liber de quinque figuratis paradoxis. Habeo editionem hujus operis Venetam Joannis & Gregorii de Gregoriis anni MDVIII. quæ in fine directionem habet ad gloriosissimum Cæsarem, & magnificum trium-

phatorem semper Augustum illustrissimum Castellæ ac Legionis Regem, &c. Joannem II. scilicet. Incipit: Humillimus vassallus, &c. Cum epistola nuncupatoria Benedicti Binni Veneti Francisco Simanesio Cardinali. Hic est Franciscus Ximenez Toletanus antistes.

III. De sanctissima Trinitate. Incipit: Juxta conditionem temporis vernalis. Est penes me MS.

IV. Libellus super: Ecce virgo concipiet, &c. Isaiæ cap. 7. Incipit: Hoc mihi propositi, &c. apud me MS.

V. Libellus contra sacerdotes publicos concubinos.

VI. Libellus de statu animarum post mortem. editus aliàs cum Barthol. Sibyllæ & Joannis Trithemii De Deo & Intelligentiis, Antuerpiæ apud Belleros MDCXXI. in 8°.

VII. Libellus De optima politia. Ms. codex noster, qui aliqua è superioribus continet, hoc opus sic inscriptum habet: Amantissimi ingenii, omniumque disciplinarum laude, & humanarum rerum usu ac consilio instructissimi, D. Alphonsi Episcopi Abulensis. Repetitio de optima politia. Incipit: Nuper cum valdè adolescentibus, &c.

376. XXIII. Tomus. Index rerum est præcipuarum, quæ in commentariis ac operibus omnibus Alphonsi Toftati, &c. continentur, auctore Francisco Fontano sacræ theologiæ magistro, per R. D. Raynerium Bovofium canonicum Regularem restitutus, nunc tandem per Paullinum Berti, &c. à mendis expurgatus & auctus. Hic est Franciscus de la Fuente Ellerenensis, Complutensis Ecclesiæ canonicus, qui suum hunc indicem Carolo V. Imperatori dedicavit, editum Pinciaè in folio duobus tomis, ut in altera bibliothecæ hujus parte diximus.

377. XXIV. Index conceptuum ad prædicatorum usum in totum anni cursum ex ejusdem operibus desumptus per eundem Paullinum Berti. Item: Index questionum ex omnibus dictis operibus ab eodem Berti confectus; & index tertius auctoritatum sacræ Scripturæ, quas idem in suis commentariis obiter exponit.

378. His XXIV. voluminibus comprehensa sunt in hac editione opera omnia Alphonsi Latina, quæ reperiri potuerunt. Sed princeps editio eorum, quæ in sacræ Scripture libros historicos commentaria sunt, Venetiis facta est à Gregorio de Gregoriis tredecim voluminibus anno MDVII. si non fallit Gesnerus, ut ex ejus constat epitome. Sumptus videlicet præbente magno illo Toletano præfule & S. R. E. Cardinali Francisco Ximeno de Cisneros; & cujus an eximie sanctitati, an auctoris meritis tribuere debeamus patrum non obscurè in manuscriptis codicibus miraculum, cum in Italiam navi ad editores iterum divulgandi perveherentur ambigua res profus est.

379. Quassata navi vectorum substantia omnis periit, unaque arca, doctissimarum lucubrationum custos, Alphonsi Poli Conchenensis canonici curæ commissa, qui cum cæteris ad provinciæ litus prope oppidum Malon thesauro illo spoliatus ægrè evasit. Pro-

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

ximo autem mane coram innumeris unica præteriti naufragii præda ex alto ad litus arca ejecta fuit, salvumque in ea quicquid Alphonsus tot vigiliis elucubraverat, quicquid tot hominum doctorum ardentissimis expectabatur votis, paullo post publicandum. Cujus rei examen factum Romæ apud Auditorem Cameræ anno MDXXV. sedecim non minus rogatis testibus, qui rem videre, publicoque instrumento consignatum in tabulario Bartholomæani collegii Salmanticensis urbis asservatur^h. Quin verò eventum hunc primæ ac secundæ attribuamus editionis temporis, eò cogit nos viginti ferè annorum intervallum inter priorem illam anni MDVII. editionem, & sumptum Romæ eo, quod nuper diximus, de recuperata è mari librorum arca testimonium; quod ceteri de hoc scribentes non animadvertunt.

380. Hujus quidem alterius editionis Caroli V. auspiciis ac jussu Venetiis nuper (ut ait) factæ, meminit Franciscus Fontanus in nuncupatoria indicis ad eum epistola circa annum MDXLVII. quo is liber prodiit, scripta; in quo tamen auctore obscurum mihi est, quod alibi dixerit, se indicem istum ad exemplar eorum, quæ Venetiis semel tantum excusa fuerant, accommodasse. In hac etenim urbe, tam prima illa anni MDVII. quam secunda Carolina hæc, factæ sunt. Quæ quidem urbs & tertium edidit apud Seflas anno MDXCVI. qua editione xxvii. tomis distinctâ usum se, cum historice De scriptoribus Ecclesiasticis dissertationi navaret operâ, Philippus Labbeus testatur. Coloniensem quartam anni MDCXIII. ex officina Joannis Gymnici prodiisse novimus, quam tomis tredecim comprehensam nostra Veneta, cujus ordini adhesimus, anni MDCXV. sequuta est. Audio tamen eorum operum quedam Antuerpiæ MDLI. atque item Hispali & Salmantice recocta fuisseⁱ.

381. Prodiit quoque in publicam hominum lucem ejusdem Alphonsi opus Hispanicum præcipue celebritatis, quod inscribitur: Comentario sobre Eusebio. five in ejus Chronicon, quinque voluminibus Salmantice per Hans Gifser MDVI. in folio, expensis ejusdem Francisci Ximenii Toletani præfulis. Simulque

382. Tratado de los Dioses de la gentilidad, ó las catorze Questiones. Quæ iterum Burgis prodiere anno MDXLV. in folio, curâ Ludovici Ortiz computatoris tormentariæ rei Caroli V. Cæsaris, Petro Ferdinandi à Velasco Castellæ Comestabili dicata; necnon & Antuerpiæ apud Martinum Nucium anno MDLI. in 8°. Quibus quatuordecim Questionibus comprehenduntur quatuor illæ à Guterio Toletano, Palentino Episcopo, auctori propositæ. 1. scilicet: Cur tam frequenter scriptores sacri, tum Joannis Baptistæ, tum Apostolorum, Deipare autem Virginis sic raro meminerint. 2. Cur Deus Moyse præceperit ut faceret tabulas lapideas duas, quibus inscriberetur lex, nulla artificii curâ. Vasa autem omnia & instrumenta tabernaculi non nisi artificiosissime à Beseleel, & Ooliab, & aliis consocienda eidem

^h Egidius Gonzalez Davila in Theat. Eccl. Abulens. & Alphonsi vita pag. 92.

ⁱ Idem Gonzalez in Theat. Abulens. Eccl.

^g Constat id ex epist. dedicata Benedicti Binni Veneti ad editionem Questionum paradoxarum an. MDCVIII. de qua nos supra.

^e Joannes Lucidus Deemend. temp. in opus. De die Passionis Christi cap. 9. Plures laudat Riccius Almaghesti part. 1. lib. 5. cap. 18. §. 5. Levera De invicta verit. anni mens. & diei Passionis Christi pag. 51. Mariana in opus. De anno & die mortis Christi cap. 10. Baronium vide ad annum Christi xxxiv. nu. 153. ^f De tempore Domin. Passionis §. 8.

injunxerit. III. *Vita ne contemplativa, an activa, fructuosa magis ac meritoria sit.* IV. *Naturalis an moralis philosophia utilis sit.* *Quæstiones autem decem, quæ sequuntur, ferè de diis gentium agunt; nempe v. De Apolline. vi. De Neptuno. vii. De Luna. viii. De Narcisso. ix. De Venere. x. De vitæ humanæ ætatibus. xi. De quatuor virtutibus moralibus, quas cardinales appellamus, ac de earum dignitate & præcellentia. xii. Quod potius frequens fuerit Dei alicujus aut Deæ nominibus res naturales significare. xiii. De Minerva. xiv. De Cupidine.*

383. *Confessional, en el qual despues de haver tratado de todos los pecados, pone en fin los casos al Obispo y sumo Pontifice pertenecientes.* Lucronii apud Michaëlem de Eguia MDXXIX. in 4°. iterumque alibi anno MDXLV. in 8°. opus nuncupatum ab auctore Mariæ Reginae Joannis Regis II. uxori.

384. Nescimus autem an diversum opus sit id quod in quodam catalogo librorum amplissime & manuscriptis ditissime bibliothecæ invenimus sub hac inscriptione laudatum: *Suma de casos de conciencia de Alfonso de Madridal.*

385. *Artes y instruccion para todo fiel Cristiano como bà de dezir Missa, y su valor.* Cæsar-auguste MDIII. in 4°. Diversus ab hoc videtur

386. *Respuesta à una peticion del Conde Don Alvaro de Zuniga sobre la exposicion de la Missa, y como el Cristiano bà de estar en la Iglesia à oir los divinos officios.* Cujus editionem anno MDCXVII. Salmanticæ sese procurasse ait Ægidius Gonzalez Davila.

387. *Breve obra de los fechos de Medea.* Quod auctor ipse laudat in principio *Quæstionis octavæ libri 14. Quæstionum.*

388. *Tratado que hizo el muy sciente maestro en santa theologia el Toftado, Obispo de Avila, estando en el estudio, por el qual prueva como al home es necessario amar.* Extat sic inscriptus in bibliotheca regia Elicorialis manu exaratus, atque item in Colonæa Hispanensis almæ Ecclesiæ, ut ab ejus bibliothecario D. Joanne de Loaisa accepimus.

CAPUT VIII.

DE ALPHONSO DE S. MARIA, sive DE CARTHAGENA, Burgenfi Episcopo, Paulli etiam post Episcopi Burgenfis filio. Ejus magnæ virtutes atque dignitas in Concilio Basileensi satis perspectæ, miræque laudatæ. Ejusdem legationes & scripta, controversia præcedentiæ inter Angliæ & Castellæ Regum oratores, & super insularum Fortunatarum dominio inter Castellæ & Portugallie. Diversa olim opinio de non repellendis ab honore & dignitate ulla è Judaismo conversis. De JOANNE DE MENA Cordubensi poeta, & regio Joannis II. Castellæ Regis historico, & ejus carminibus. De JACOBO DE S. JOANNE, FERDINANDO PETRI DE GUZMAN, Joannis ejusdem Regis II. chronographo, & ALPHONSO CARRILLO DE ALBORNOZ. De ALPHONSO item Aragoniæ & utriusque Siciliæ magno Rege,

ejusque in literas & literatos amore. De BERNARDO DE MONTESA Carmelitarum sedali, ac BERNARDO altero Cisterciensi monacho: CALLISTO Papa III. & DIDACO DE COMONTES.

389. **A**LTER, post nunquam satis laudatum Abulensem Episcopum, ALPHONSUS huic loco sistendum se offert, utpote decem tantum ab obitu Toftati mensibus fato fundus. Paulli Burgenfis Episcopi ex legitima conjuge filius, DE SANCTA MARIA, atque etiam GARSIAS DE S. MARIA, ac DE CARTHAGENA, cognominatus, Burgenfis & idem quoque præful; nec ipse minor, existimatione hujus sæculi, Alphonso Abulensi, si virtus, & animi robur, necnon insignis Ecclesiasticæ & publicæ rei utilis doctrinæ, simulque prudentiæ atque facundia dotes, considerentur. Quibus, dum viveret, Hispaniarum omnia regna, Germaniæ nationes, atque ipsam summi Ecclesiæ sacerdotis aulam, sive famâ, sive coram præceptis, cum singulari quadam, nec facile aliis communi, famæ celebritate complevit.

390. Natus hic, uti creditur, anno superioris sæculi sexto supra nonagesimum, & sub disciplina magni parentis ad sacram tempore suo ineundam vitæ rationem educatus, integerrimis & gravissimis moribus, quos vultus ipse ac status decore & honestate pleni commendabant, eximiam juris utriusque prudentiam, naturalisque totius philosophiæ cognitionem, veluti monogrammæ ac lineari picturæ colores, adjunxit. Decanum ille tunc gerebat Compostellanæ Ecclesiæ (addunt, & Segobienfis) cumque Portugalliæ Rege Joanne, anno scilicet xxiii. Joannis Castellæ Regis sui nomine pacem pepigerat, cum idem Joannes Castellæ Rex secundus Hispaniam pro dignitate rei ad Basileensem Oecumenicam Synodum legationem adornaturus, (quæ Synodus anno MCDXXXI. & aliquot sequentibus, favente olim Eugenio Papa, mox ab eo diris devota, perduravit) Alphonsum eò nostrum, unâ cum Alvaro de Osorna Conchenfi antistite, & Joanne de Sylva Cifontano Comite, destinavit. Quo in loco & munere nactus is idoneum & apertum explicandæ suæ virtutis campum, mirares quantum honoris & plausus ab omnibus ejusdem Concilii patribus & confessu integro reportaverit.

391. Cujus rei quia egregium satis præsentemque gestis omnibus habemus testem, Æneam nempe Sylvium, qui Pius aliquando II. Papa fuit creatus, ex ejus Commentariis de hoc Concilio ea quæ ad propositum spectant, quod liber ille non adeò vulgaris est; sive quia præstat omnia simul haberi, quæ vir laudatissimus de viro laudari dignissimo consignavit scriptis suis, defumemus. Libro I. ait ex Hispaniis unum Episcopum Conchensem, cum inchoaretur Concilium, præsentem ad fuisse. *nondum enim delicia Hispaniarum (infir) Burgenfis ex legatione ad Cæsarem erat reversus.* Unde liquet medio isto tempore postquam ex Hispaniis fuerat profectus, Burgen-

sis cum Ecclesiæ infulis per renunciationem (quod suo loco diximus) Paulli patris ornatum fuisse. Nam paulò post Æneas de congressu quodam inter patres habito, *plurima etiam (ait) prælatorum decus Burgenfis Episcopus ac elemosynarius Regis Aragonum (alius à nostro hic est) non minus eloquentiâ quam doctrinâ præclarus, disputavere.* Deinde ad quæstionem de superioritate Papæ aut Concilii multa respondisse sic doctè atque verisimiliter, ut omnes ab ejus ore avidè dependere, jam non (ut in aliis sit) orationis finem, sed longam continuationem desiderantes, ipsamque unicum esse scientiæ speculum prædicarent. Sequuntur alia minus ad rem pertinentia. Loco autem alio: *Primus igitur Burgenfis Episcopus inter omnes consilio & facundia præstans, differri conclusionem &c. suadebat.* Et mox: *Instabat magnopere Burgenfis Episcopus, ut si posset, inter discordes patres concordiam sereret, & qua ipse sibi perpetuo fruitur, elargiri pacem aliis satagebat.* Constat autem ex primo isto, quem laudamus, *Commentariorum* libro, Hispaniæ omnes præfules, quum de exauctorando Eugenio actum fuit, à sessione abfuisse. Nec ulla ulterior in Concilii gestis apud Æneam Alphonfi mentio.

392. Carthaginensem quoque fuisse eum Episcopum nescio unde eliciunt qui hunc fuisse prætermisum in hujus Ecclesiæ præfulum albo, Ægidio Gundisalvi Davilæ, & Francisco Cascalio *Murcianarum rerum* historico, confundentes hunc cum Paulo genitore, culpæ vertunt. Ferdinandus enim Pulgarius in elogio altum tacet de hoc munere.

393. Oportet autem, uti diximus, si Compostellanus erat decanus, cum Basileam fuit destinatus, & ab Eugenio IV. Papa creatus fuit Romæ Burgenfis Episcopus (quæ duo Pulgarius disertè docet) in ejus transitu per Romanam curiam Basileam aut Germaniam versus id contigisse, cum intra breve tempus cum in Concilium venisset, Burgenfis jam ab Ænea Sylvio appelletur Episcopus. Porro eam vel adhuc absentis opinionem Eugenio concepisse nostri auctores referunt, ut cum certior factus fuisset brevi eum in curiam venturum, coram sacro Cardinalium senatu, se, præsentem Alphonso, in Petri cathedra non sine verecundia sessurum ingenuè ac modestè pronunciaverit.

394. Dicitur quoque Alphonfus noster publico nomine, sive Joannis Regis, sive Concilii ipsius Basileensis, Albertum II. Austriacum Imperatorem & Ladislaum Poloniæ Regem super Bohemiæ regno dissidentes conciliasse: quod quidem post è Basilea discessum circa annum MCDXXXVIII. sequentemve, quo tempore Albertus imperavit, oportet factum.

395. Multis Pulgarius celebrat Alphonfi virtutes, mentis atque corporis æqualem mundiciam, animi demissionem, temporarium abstinentiam, muneris sui gestionem ad unguem exacti, & insignem piarum erogationum munificentiam. Alphonfus item Palentinus in gestis Hispaniensibus suorum dierum, sive *Amalibus* adhuc mss. gravitate

honestateque insignem virum ac doctrinâ singularem prædicat. Opera autem nobis hæc reliquit, quorum non minus quam rectè & laudabiliter gestorum auctoramento, posteritati se commendavit. Aliquot autem eorum lucem viderunt, cætera remansisse Burgenfis in cappella, in qua tumulatus fuit, Pulgarius refert.

396. *Anacephalæosis nempe Regum Hispanorum, Romanorum Imperatorum, summorum Pontificum, necnon Regum Francorum (ad Burgense capitulum, ut ex præfatione colligitur, quâ innuitur etiam, quâ formâ voluerit auctor hanc recapitulationem, seu arborem historiâ expositum, chartis consignari) ex illa nempe majoris operæ, quam Joanni, nuper defuncto, Regi nuncupatam olim obtulerat, ad majorem brevitate redacta, & ab Athanarico Gotthorum Rege usque ad Henrici Castellæ Regis IV. initium, sive ad ultimum usque Februarii diem anni MCDLVI. quod in fine ait, continuata.* Hanc primum in lucem emisit Xantus, seu Sancius, Nebriffensis, Antonii filius, unâ cum Roderici Ximennii Toletani, Joannis Gerundensis, antistitum, ejusdemque Antonii Nebriffensis catholicorum Regum historiis, Granatæ anno MDXLV. in folio. Unde iterum commissa fuit *Hispaniæ illustratæ* corpori ab Andrea Schoto. Sub *Genealogiæ Regum Hispanorum* titulo laudat hunc commentarium Didacus Roderici de Almela in *Valerio suo historiarum* lib. 8. tit. 6. cap. 9. Attamen *Anacephalæosis* titulum præferret codex antiquus, qui apud Olivarensem comitem fuit manu scriptus. Uulgari autem lingua

397. *Doctrinal de cavalleros.* quem rogatu Didaci Gomezii Sandovalis Comitis de Castro ac de Denia scriptum librum Burgis editum anno MCDLXXXVII. atque iterum MCDXCII. in folio: quæ duæ editiones in eximii viri D. Laurentii Ramirezii à Prato bibliotheca fuere. Continet hic liber nobilium virorum ad ea quæ noscere ac facere tenentur, ex legibus olim à Regibus Hispaniarum promulgatis, instructionem.

398. *Oracional à tratado que contiene (apponimus inscriptionem integram editionis posthumæ) respuesta à algunas quæstiones que hizo el noble cavallero Fernan Perez de Guzman al reverendo P. virtuoso Prelado D. Alonso de Carthagenæ de buena memoria, Obispo de Burgos, tocante à la fiel y devota oracion.* Sequitur: *Contemplacion mezclada con oracion, compuesta en Latin y tornada en lenguaje Castellano, sobre el Psalmo de David: Judica me Deus.* Item: *Declaracion de un tratado que hizo S. Juan Chrysostomo, el qual demuestra y concluye, que ninguna persona es dañada sino por si misma; que le mandò el Rey D. Juan el II. bazer.* Adjungitur carmen seu epicedion Ferdinandus ejusdem Rodericii in Alphonfi obitu. Quæ omnia Didaci Roderici de Almela, qui familiaris fuit Alphonso, ut credimus, operâ Murciæ ex typographia Gabrielis Loiffii Arimo, & Lupi de la Roca MCDLXXXVII. in folio prodierunt. Hoc *Oracionale* opus, aliàs *duodenario*, quod quæstionibus constaret duodecim,

a Garibay lib. 56. cap. 21.

b Garibay lib. 17. cap. 4. Ægidius Gonzalez in *Theatro Ecclesiæ Burgenfis*, Joannes Mariana lib. 21. cap. 6.

decim, nuncupatum, idem Didacus Roderici in epistola quadam ad Joannem Cordubensem scripta, quæ unâ it cum ejus opere *De las batallas campales* sub hac laudat epigraphæ.

399. *Conflatorum* (nescio cujus argumenti) laudat idem Almela in *Valerii historiarum* sæpitis dicto loco.

400. *Defensorium fidei*. Hunc librum differtis verbis laudant idem Almela in *Valerii historiarum* lib.8. tit.6. cap.9. Alphonfus Venerus in *Enchiridio temporum*, & alii. Atque hunc editum typis fuisse alicubi legimus.

401. *Super altercatione præminentie sedium inter oratores Regum Aragoniæ & Angliæ in Concilio Basileensi*. Ita inscribitur in codice Vaticanæ bibliothecæ manuscriptæ num. 4150. Noltris auctoribus non cum Aragoniæ, sed cum Castellæ, controversiam Anglis legatis fuisse affirmantibus. Planè Castellæ dignitatem ab eo contra oratores Anglos, qui priora sibi vendicabant, scripto defensam, & patribus oblatam, Stephanus Garibajus lib.16. cap.23. & Joannes Mariana lib.21. cap.6. docent, quo quidem scripto Anglorum audaciam fregit. Ac verè res inter Anglos & Castellanos gesta argumentum est libelli, quem plures viderunt. Quare mendum irrepsisse in Vaticanæ codicis inscriptionem consonum vero est. Nam codici ejusdem bibliothecæ 4151. *Propositio* inscribitur facta per rev. P. Alphonsum, Ep. Burgensem, super altercatione &c. inter Ambasciatores sereniss. & potentiss. principis dom. nostri Regis, & Ambasciatores illustriss. principis dom. Regis Angliæ &c. Incipit: *Memor sum, reverendiss. reverendique PP. ejus sententiæ, quam dixisse fertur Demosthenes &c.* Hoc autem fortasse opus est, *De las sessiones*, hoc est, Sessionum, quod nostro tributum à Didaco Valera in *Ceremoniali principum*, quod manuscriptum exstat, observavimus.

402. Item. *Super Canariæ insulis pro Rege Castellæ allegationes*. quæ sunt in Vaticano codice 4151. mss. Lis nimirum erat super dominio Fortunatarum, sive Canariarum insularum, inter Henricum Portugalliæ Infantem Joannis I. Regis filium, cui Betancurtius Gallus nullo jure eas vendiderat, & Joannem II. Castellæ Regem; reque ad Eugenium Papam delata, Ludovico Alvari de Pace Joannis procuratore, dicta pro eo sententia fuit; quod anno hujus sæculi tricesimo primo contigisse, Franciscus Lupi à Gomora in *Historia generali Indiarum* docet, atque eo adhuc distinctius Joannes Nonnius Peña in nova istarum insularum descriptione & historia cap.7. Aderat fortè Alphonfus sub idem tempus Romæ Basileam venturus, cui commendatæ simul cum Ludovico causam instruendi partes fuere. Adjungit Almela simul agitatum fuisse de jure ad expeditiones in proximis Hispaniæ oræ regnis Africæ Fessano & Marochitano faciendis: Meminit etiam hujus operis Alphonfus Madridius Alcoritanus archidiaconus in *historia* ms. *Palentine urbis*.

403. *Orationem* quoque habuit in *Concilio Basileensi*, quæ in Vaticano 232. ms. codice exstat.

404. *Defensorium unitatis Christiane, ad sereniss. principem dom. Joannem Castellæ & Legionis &c. Regem potentissimum*. Converterum ex Hebraismo agit causam, ut scilicet benevolè, & ex Christianæ charitatis legibus; non verò cum honorum indignis & expertibus ad Ecclesiæ gremium reciperentur. Liber est doctissimus, suoque artifice dignus, sacrarum Scripturarum, Ecclesiæ universalis, atque Hispanæ Conciliorum, nec minùs sanctorum patrum, & juris utriusque testimoniis doctè atque nervosè explanatis, constans. Cujus tres partes sunt. *Prima* (ipsius auctoris verbis) aliquantò generaliter, *secunda* particulari distinctione specialiter hanc sanctam (ait) unitatem defendere tentat. *Tertia* quantum errorem incurrant qui contra eam aliquid dogmatizare præsumunt, ac quid ad eorum reductionem seu punitionem superioribus suis incumbat agendum, ostendit.

405. *Prima* quidem pars continet capita 10. *secunda* in quatuor theoremata subdividitur. I. Demonstrat per redemptorem mundi Christum Jesum dominum nostrum populum Israëliticum fuisse quoad sufficientiam salvatum. II. Gentes quoque universas eodem modo per eundem Salvatorem gratiam recepisse. III. Tam Israëlitas quam Gentiles per sacri baptismatis januam ad fidem catholicam ingredientes, non duos populos, aut duas gentes diversas manere, sed ex utriusque venientibus unum populum novum creari. IV. Tam hinc quam illinc ad fidem catholicam venientes, quamcumque eminentiam, nobilitatem, aliâve dotem, quam primò habebant, in quantum Ecclesiasticæ hierarchiæ institutis non obviat, recuperare, habilitatemque de novo obtinendi acquirere. Primum theoremata octo capita, secundum tria, tertium sex, quartum triginta quatuor habet capita.

406. *Tertia* demum pars operis capitibus quatuordecim continetur. Incipit prologus ad Regem: *Scripseram quidem vestræ regni majestati, potentissime princeps, sub vestro Hispano idiomate, quæ mihi tunc occurrebant ad exhortationem reductionemque illorum, si aliqui sunt, quos inadvertentia &c. quæ unitatem Ecclesiæ catholice &c. offendere possent. Unde liquet aliud aliquid operæ in eadem adornanda Sparta ante hoc tempus eundem navasse. Absolvitur totum opus his verbis: Valeat prosperè, quinimmo feliciter, (ut unico verbo bona fortune & virtutis includam) regia serenitas vestra, & hoc parvulum munusculum in humilitate cordis, cum ardore charitatis, oblatum, regali gratiositate acceptare, & ubi opus fuerit, corrigere atque emendare, dignetur. Anno quinquagesimo post quadragesimam & mille ab incarnatione Verbi æterni conscriptum, sacri Romani tempore Jubilæi pio & optato currente. Laus Deo.*

407. Hujus commentarii hoc specimen nobis benignè huc inferendum subministravit æternum colendus amicus noster D. Joannes Lucas Cortesius ex ms. codice, quem apud se; habet, quemque nos ipsi vidimus, Attamen commune hoc inter doctissimos viros trium ferè sæculorum de hac re iudicium non potuit hætenus quampluribus stabilitum

tum Ecclesiarum & gymnasiorum sanctionibus, Pontificia etiam auctoritate nitentibus, contrarium iudicium persuasionemque, non infrequentibus confirmatam apostatarum exemplis, labefactare. Occasionem verò huic dedisse Alphonfi scripto, quod quidem anno hujus sæculi sui quinquagesimo confecisse dicitur, primum de hac interdictione ab certis honoribus sive sedendi & suffragium ferendi locis novis Christianis facta statutum Toletanum quoddam superiore anno XLIX. factum admonuit nos cujusdam curiosi hominis oræ libri de quo loquimur affixa nota.

408. *Memorial de virtudes*. Quod à superius jam laudato *Defensorio fidei* distinguimus, quamvis confundere videantur alii, eo quòd vernacula inscriptio, quam omnes laudant, id suadeat, seorsumque ab illo habeant memorati Almela domesticus testis ac Venerus.

409. At nescimus planè quò respexerit Ludovicus Ariz benedictinus *Historiæ Abulensis* tertia parte fol. 12. quum *Lucam Tudensem in additionibus Alphonfi de Carthagena* (quod interpretor *additiones Burgenfis nostri ad Tudensem Episcopum*) laudat; nisi *Anacephaleosin* significare voluerit.

410. Jussu quoque is Joannis Regis è Latino in vernaculum vertit Senecæ aliquot libros (duodecim Almela expressit) locisque opportunis glossas adjunxit. Interpretatus quoque est finem operis *De casibus virorum illustrium* Joannis Boccaccii à Petro Lupi de Ajala majorem in partem è Latino in Hispanum translatis, uti de Petro loquentes annotavimus. Necnon & cum Leonardo Aretino de Aristotelis Ethicorum interpretatione ab eo confecta, cum in Italia esset disputasse dicitur, scriptoque disputationem consignasse: quod Pulgarius & Almela referunt, quorum posterior *Declinationes* opus vocat. Planè is fuit Leonardus, de cujus facultate interpretandi præclarum erat *Andronii Thessalonicensis iudicium. Verum quippe eum & fidelissimum Græcorum librorum interpretem appellare solebat, ceteros autem magis paraphrastas; in quo tamen majorem Romani sermonis castimoniam Erasmus requirebat. Quod totidem verbis ait Petrus Daniel Huëtius, vir eruditissimus, De interpretatione libro secundo.*

411. Decessit noster Alphonfus sexaginta annos natus Villafandini Burgenfis sacri territorii oppido, cum visitato Jacobi Apostoli sepulchro è Compostella rediret, XII. Julii MCDLVI. Directas ad eum habemus Ferdinandi Gomez de Civitate-regali, Joannis II. Regis medici, diserti facitque hominis, tres epistolas 24. 30. & 31. lectu non indignas. Multis nostrum laudibus efferunt Hispanarum rerum scriptores, Garibajus lib.16. cap.23. & lib.17. cap.4. Egidius Gonzalez in *Theatro Burgenfis Ecclesiæ*, & quis non?

412. Hic idem annus sæculi quinquagesimi sextus clarissimum ejus ævi poetam JOANNEM DE MENA Cordubensem extinxit. Poëtam dicimus, quamvis & historicus Joannis II. Regis idem fuerit, eò quòd hujus studii monumenta absoluta nulla, istius autem celeberrima in posteritatis manus ve-

nire fecerit. Corduba eum in lucem edidit, alma ingeniorum parens, genitore Petro Ariæ honestæ conditionis, matre autem Roderici Ferdinandi à Peña-Iosa, civis ac decurionis ejusdem urbis, Toparchæ Almenaræ oppidi, filia; unde illi, ut credere par est, opportuno tempore decurionatus idem munus contigit. Orbatus parentibus, unâ cum sorore unica inter cognatos adolevit, nec ante annum ætatis vicessimum tertium, amore tactus literarum jam inde, Cordubæ primùm, postea Salmantica, tandemque Romæ, sedulo semper studio, historiarum præsertim, universæque antiquitatis, & humanioris doctrine totus incubuit. Uxore autem in patria Garfiæ ac Lupi Vaccarum sorore ducta, amœnitate ingenii, morum jucunditate, ac singulari poëticæ artis, quæ aspero & rudi illo sæculo emergere poterat, excellentiâ, viris Hispaniæ principibus, & inter alios Enneco Lupi à Mendoza Santillanæ Marchioni, literatorum Mecenati, & ipsi literarum eximio cultori, necnon primi inter poëtas subfellii, mutuis benevolentia & obsequiorum officiis se se devinxit.

413. Jamque vulgò notus ac in pretio habitus, facilè etiam se in Joannis II. gratiam, qui carmina vehementer amavit, & poëtis non mediocriter delectabatur, omnibusque bonis artibus & earum professoribus propitius fuit, insinuavit; ut & chronographi quoque munus ei aliquando exhiberet, in hunc bene de posteritate merendi, resque ejus gestas in commentarios digerendi, locum allectus.

414. Nec defuit Joannes commissæ sibi Spartæ; nam scribere eum equalem ejus temporis nutu Regis historiam, ignorare nos venterunt ex epistolis, quas Ferdinandi Gomezii de Civitate-regali, regii medici nuper laudati, jam vulgares legimus, eæ quæ ad nostrum Joannem directæ sunt. In vicefima etenim adhortatur eum, ut metrico circulo septem, quod in manibus habemus, atque idem confecerat iis jam diebus, poëmati, compendium historiale succedere faciat. Et in epistola 47. quod vernaculo dabimus testimonio. *E ya sabe su señoria* (hic honoris titulus tunc dabatur Regibus, quem jam in aliquo vix pretio magnates nostri habent) *que escribi su historia à manera de comentos, e le placera ver algunos capitulos, cã es codicioso de loa, como de meterse en arduos fechos, e me manda que os narre la poridad de lo que à su señoria le mandan de fuera, e lo que su señoria manda tambien.* Hoc est: Novit jam Rex historiam ejus te scribere commentariorum ordine, quod placet ei; cujus & aliquot vide-re capita gratum haberet: est enim laudis non minus quam aggrediendi magna queque laudeque digna cupidus. Porrò mihi in mandatis dedit ut tecum quicquid novi ad eum aliunde scribitur, ipseque aliò scribit, confidenter communicarem. Et in epistola 49. jussum se à Rege ait ad eum mittere relationem eorum que in expugnatione Ximene oppidi Maurorum gesta essent: & in fine ait, Regi se legisse conclusionem *tertiæ circuli* (Veneris scilicet, in

eo, quod laudavimus, poemate) Regemque ura cum precum divinarum libro ad manus hoc habere, idemque in eas sumere frequenter ac ponere.

415. Necnon in epist. 74 referens ei pluisse juxta Roam Castellæ oppidum, dum Rex venatum eò exisset, punicos ac spongiosos lapides, adeoque leves, ut quamvis mortuorum quedam rotundorum, quedam & cervicalium medietatis, nonnulla quoque femimodiorum equarent magnitudinem, semilibre vix pondus haberent, & absque aliquo nocumento vel capitibus exciperentur. Ex iis lapidibus quosdam ad Menam deferri ab eodem Rege impositum sibi fuisse ait.

416. Improbis tandem, libros loco liberorum post se propagatores sui relinquens, cum & Joanni Regi à secretis, ut ajunt, fuisset, Turri-lacune anno MCDLVI. ætatis sue quadragesimo quinto, pleuritide confectus obiit, illatusque sepulchro fuit, Enneci Mendozii Sanctæ Julianæ Marchionis prædicti, eorum temporum magni heroïs, impensâ in templo patriæ ejusdem oppidi, quod diœcesis Toletanæ est, juxta aram constructo. Quod totum ex Lucii Marinæ Siculi elogio, quod libro 6. (nonnisi in antiqua editione quaerendo) *De laudibus Hispaniæ*, consignavit, Francisco Tarrafa *De Hispaniæ Regibus* in Joanne II. item ex epicedio quodam à Valerio Francisco Romero, in Ferdinandi Nonnii Guzmani (Menam qui commentario suo illustravit) morte dicto, necnon Gomezii Manrici carmine ad Marchionis Sanctæ-Julianæ obitum, Petro Salazario Mendoza, in magni Mendozæ Cardinalis Hispaniæ rebus gestis cap. 23. §. 3. & aliis constat.

417. Poëta hic sublimis venę ingeniique, cui & multæ lætionis, ac veteris ævi monumentorum ornamentum adjunxit, nisi antiquatum hoc jam tempore phrasim genus, legentium auribus quodammodo grave & ingratum esset, summis hujus artis principibus comparandus; & qui tantum omnes Hispanos ad id tempus poëtas, ut Marinæ Siculus ait, quantum Latinos Virgilius, superasse videri potest, hæc post se reliquit Apollinis signata & Musarum notis.

418. *El Laberinto, ó las Trecentas*. A numero octoadum, sive, ut vocavit illa ætas, copularum octo versibus dodecasyllabis constantium: cujus operis argumentum secunda hæc earum ostendit, ut exteris demus nostrę istius sæculi poëseos gustum, hic à nobis posita:

*Tus casos fallaces, Fortuna, cantamos,
E stados de gentes que giras e trocas;
Tus muchas mudanzas, tus firmezas pocas,
Y los que en tu rueda que xosos ballamos,
Hasta que al tiempo de agora vengamos,
Y bechos passados codiciami pluma,
Y de los presentes hazer breve suma:
De fin Apolo, pues nos comenzamos.*

419. Quibus inde eum ejusdem Regis jussu sexaginta quinque alias subicere deberet, ut anni dierum equaret numerum. Fecit quidem viginti quatuor saltem, quę trecentorum clausulæ & argumento conne-

stuntur optimè, adeò ut dubitari nequeat ejusdem esse Joannis hanc appendicem: quod & glossator ex clausula, quam diximus, bene confirmat, simileque profus priori est, alterius partis dicendi genus. Glossator inquam Ferdinandus Nonnius de Guzman, vir summus, qui cum adolescens primam suæ doctrinæ specimen in his dedisset, bonarum postea literarum, & critici studii quasi principatum, Compluti, Salmanticeque, Græcam linguam, necnon Rhetoricam artem, & naturalem historiam professus obtinuit; in qua glossa singularem jam habere se antiquitatis & bonorum auctorum peritiam abundè ostendit, qui nec dissimulat in commentarii colophone jus quidem & equum esse condonari sibi errores, quos intentati hætenus ab alio, quodque plures aggredi non sunt ausi multæ scientiæ ac doctrinæ viri, operis difficultatem apud doctos homines excusaturam non desperabat. Planè non hic, sed alius, adfuturum deinde *Labyrintho* viginti quatuor octoadum commentarium, seu glossam, confecit, ut ex ejus initio apparet.

420. *Labyrintho* subjiciuntur in editione, quâ utimur, Hispanensi apud Joannem Varelam anni MDXXVIII. in folio,

Poëmata quedam levioris operæ, necnon &

421. *La coronacion al ilustre cavallero Don Inigo Lopez de Mendoza Marques de Santillana*, hoc est, ejusdem Marchionis veri Mecanatis in Parnasso coronationem, quam ipse propriis declarationibus, ne obscura & abditi sensus quedam lectores morarentur, explanavit. In quibus declarationibus affectato, ac versibus simili, prose orationis genere usus, notum posteris fecit, eam loquendi formam tunc placuisse. Toleti hæc edita *Coronatio* est cum glossis in 4°. anno MDIV. *Coronationem* hanc sequuntur quidam alii versus, tandemque

422. *El tratado de vicios y virtudes* (Prudentii *Psychomachiam* dixeris) quem ab eo imperfectum relictum, Hieronymus de Olivares, Alcantaræ ordinis eques, cujus pater equalis Menæ fuerat, quod in prologo docemur, absolvit. Huic sanè immortalis videtur Mena, quod scribere se prudentiorem ætate factum, & profanorum pertæsum, non dissimulat.

423. Omnia hæc carmina prodierunt simul, primumque; forsitan, Hispali ann. MDXII. atque ibidem iterum ex typographia Joannis Varela MDXXVIII. atque inde Pincia anno MDXL. in folio, & Compluti ex Joannis Villæ MDLXVI. in 8°. item Antuerpiæ MDLII. in 8°.

424. *Invocacion que hizo Juan de Mena que comienza: Gaitia tu Christiana Musa*, est in codice quodam miscellaneo Hispanensis Ecclesiæ.

425. Idem esse dicitur auctor non minimæ partis *Historiæ rerum Joannis Regis*, earum nempe quæ ab anno ejus ætatis vicefimo usque ad tricesimum quintum contigere, de quo videndus in prologo hujus historiæ à se recognitæ Laurentius Galindi Caravaxalius

sius Caroli V. Cæsaris chronographus & consiliarius, ut in Ferdinandi Perezii Guzmani mentione iterum extensiusque annotabimus. Item penes Acropolitanum Marchionem, qui jam, quum hæc scribimus, Mondexarenfis appellatur, librum manu exaratum vidimus hujus tituli:

426. *Memorias de algunos linages antiguos e nobles de Castilla, que va escribiendo Juan de Mena coronista de su Alteza, el muy serenissimo (barbarissimus forsitan scriptoris) y muy esclarecido principe Don Juan el segundo de Castilla y Leon, por mandado del muy ilustre señor D. Alvaro de Luna Condestable de Castilla*. unâ cum depictis uniuersujusque insignibus. In bibliotheca, quæ fuit excellentiss. Comitum de Villa-umbrosa, & nunc est lectissimæ ejus viduæ, liber ms. in 4°. hac inscriptione notatur:

427. *Trenta y seys capitulos de Homero traducidos en Castellano por Juan de Mena, y dedicados al Rey D. Juan el segundo*. Codex est membranaceus, & coloribus variegatus. Gomezii Manrici carminis, de quo suo loco monebimus, poëta nobilissimi, de Marchionis Sanctæ-Julianæ obitu poëseos adversus mortem querelam continentis hæc ad nostrum pertinent:

*Esta muerte que condena
A buenos y comunales,
Me llevò à Juan de Mena,
Cuya pluma fue tan buena,
Que vi pocas sus iguales.*
Prosequiturque (ne de altero isto egregio, ac Menæ equali, poëta nihil dicamus)
*Y por mas me lastimar
Llevòme sin mas tardar
Aquel de gran perfeccion
D. JUAN DE IXAR de Aragon,
Orador muy singular.*

Plura qui noscere de hoc hujus temporis viro inclyto desideraverit, collecta ea inveniet in *Aragonensium Vincentii Blasii Lanuzæ Historiarum* volum. 2. lib. 5. cap. 50.

428. Hoc ipso tempore floruisse dicitur JACOBUS (vulgò JAIMUS) DE S. JOANNE, natus in oppido Cervera Catalonia, in quo & Dominicanorum sodalium instituto se addixit, scripturus Latino sermone

429. *Vitam S. Raymundi de Peña-fort*. Barcinone, dum ibi essent Petrus Queralt Prior provincialis Aragoniæ, ac minister generalis Martialis Auribellus an. MCDLVI. hoc ipso nempe de quo agimus. Laudat hominem & opus Franciscus Diago Dominicanus in *Historia prov. Aragoniæ* hujus ordinis lib. 2. cap. 17. Qui ait fuisse primum Barcinonensis urbis Inquisitorem, postquam à Nicolao IV. Papa hoc munus seorsum haberi jussim fuit à totius provinciæ Aragoniæ Inquisitoria dignitate. Alius forsitan est ejusdem nominis JAIMUS DE S. JOANNE Cæsar-augustani cœnobii, quem inter scriptores duorum posteriorum sæculorum laudatum dimissimus.

430. FERDINANDUS PETRI GUZMANUS (vulgò Fernan Perez de Guzman) clarissimus Castellæ totius familiæ de Guzman, de Toletana Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

do, ac de Ajala progenitus, patrem habuit Petrum Suarezium Guzmanum Toparcham de Batres, archinotarium provinciæ Beticæ, quod munus Cancellarium regium denotat, matrem verò Elviram de Ajala, Ferdinandi Perezii Ajalæ filiam. Qui quidem Petrus Suarezius, cum natus esset Petro alii Suarezio à Toletæ ex Maria Ramirezia Guzman, Joannis Ramirezii Guzmani domini de Aviados filia, insuper habito genitoris, quantumvis nobilissimi, genitricis nomen sibi posterisque suis adscriptit.

431. E Ferdinando autem, quem laudandum suscipimus, & domina Marquésa de Avellaneda uxore, genitus fuit Petrus Guzmanus, cujus filia Sancia, quam ei peperit Maria de Ribera, Toparchiam de Batres in domum mariti Garfiæ Lassõ de la Vega, regii apud Pontificem legati, ordinis S. Jacobi equitis, & in Legionensi regno commendatarii majoris, transfuit. E quo conjugio nati sunt Petrus Lassus & Garfiæ Lassus de la Vega, à quorum priore hodierna Comitum de los Arcos, ac de Añover domus derivat. Posterior autem ille est, Hispanæ poëseos lumen, de quo altera hujus bibliothecæ parte nos agemus. Neque extra rem historicum hunc celebrem, à decessorum & posterorum claritate non minus quam ab literarum studiis laudamus, ut nostri discant homines, quorum olim partes essent res principum gestas stylo ducere, ac posteritatem omnem propriis laboribus demereri.

432. Charissimus fuit Alphonso Burgenfi Episcopo, Paulli à Sancta Maria filio, cui quidem, alteri veluti Senecæ, Lucillii se loco fuisse alicubi ait. Alphonfi autem testimonio, libri *Orationalis* initio, Ferdinandus in virili ætate, cum pangendi suaviter carminis, tum sacrorum studiorum & contemplationis divini cultus merito censetur; cujus studii quedam se legisse ait, à Joanne etiam Rege, cum legisset & ipse, laudata.

433. Hujus autem nomen *Historia* presertim Joannis ejusdem *secundi Castellæ Regis*; sed non tota ejus est, nisi quod ab aliis accepta reformavit ac propria fecit. Verè enim Joannis res gestas (quod Laurentius refert Galindi Carvaxalius, cui quidem hujus historiæ debetur publicatio) Alvarus Garfiæ de Sancta Maria, Paulli & Alphonfi Burgenfium antistitum filius & germanus frater, primus omnium describere cœpit; de quo jam diximus cap. 5. ab initio nempe ejus regni, hoc est sæculi anno vi. usque ad vicefimum; aliis inde continuavit usque ad quintum supra tricesimum, copiose & ordinate, quem Joannem de Mena fuisse nonnullis placet. Ab hoc tempore usque ad Regis mortem annotata quedam à Petro Carrillo Albornoziõ, aucupio ejusdem Regis præfecto, quæ & Lupus Barrientus, Henrici principis magister, locupletaverat, ad manum habuit Ferdinandus Perezius, unde, & ex his quæ volerat ipse, historiam prosequeretur, & colophone donaret. Cui certè typis committendæ Caroli Cæsaris jussu Laurentius jam laudatus chronographus regius nonnulla præmisit inseruitque

d Carmine quodam in Alphonfi obitu.

que in prologo ejus ad prædictam historiam videnda, quæ edita fuit primum . . . . . atque iterum Hispali ab Andrea de Burgos anno MDXLIII. in folio. Huic subjungitur liber inscriptus, quasi historię appendix,

434. *Las generaciones, semblanzas, ó obras de los excelentes Reyes de España D. Enrique el tercero, e D. Juan el segundo, y de los venerables prelados, y notables caballeros, que en los tiempos de estos Reyes fueron.* Quem librum auctori suo refert Laurentius; nec tamen dissimulat quædam se correxisse atque addidisse. Annotat verò *Generationum* hoc opus ante historiam ab eo scriptū, immo priusquam ad scribendam historiam animum applicuisset, anno scilicet seculi quinquagesimo, ut ex eisdem Ferdinandi verbis in *Ferdinandi Castellæ Infantis elogio*, sive capite quarto, constat. Alia quoque habemus partim ab eo scripta, partim ei adscripta, quorum certè non fuit auctor. Planè ejus sunt

435. *Las setecientas coplas de bien vivir. Exposicion del Pater noster y Ave Maria, y Confessionario.* Qui liber editus exstat Ulyssipone MDLXIV. in 4°. apud Germanum Guillart; ad quem allusisse videtur Alphonsus Burgenfis presul, cum opera noslri sacra, ut supra diximus, celebravit. Nescio autem an diversus ab isto liber alius sit, quem diverso hoc inscriptum titulo extare ajunt:

436. *Las sentencias, que son bien científicas, y de grandes y diversas materias, muy provechosas por las quales qualquier hombre puede tomar regla, doctrina, y exemplo de bien vivir.* Ulyssipone MDXII. in 4°. Vidit Petrus Alva.

437. *Canciones de nuestra señora.* Ms. servatur in bibliotheca Regia Escorialensi. Idem Petrus Alva in *Militia conceptionis*.

438. *Placer de los Emperadores, Reyes, y Principes,* Ferdinando nostro adscriptum vidit D. Thomas Tamajus. In bibliotheca, quam olim habuit Matriti vir magnus, & senatūs Castellæ preses, D. Petrus Nuñes de Guzman, Comes de Villa-umbrosa, exstabat codex ms. cum hoc titulo: *Varias poesias antiguas del tiempo del Rey D. Juan el II. y Enrique IV. compuestas por Herman Perez de Guzman, abuelo de Garcilasso de la Vega, y de Alvar Garcia de Santa Maria, y del Marques de Santillana.* Ms. in folio. *Vicios y virtudes hymnos rimados a Loores divinos embiados al muy bueno y disoreto Alvar Garcia de Santa Maria del consejo del Rey nuestro señor por Fernan Perez de Guzman.* Exstat ms. hujus tituli liber in Miscellaneorum quodam codice bibliothecæ Hispalensis Ecclesiæ.

439. Cæteris, quæ nomen ejus sibi arrogant, vel causam præstitit, vel auctoritatem accommodavit; nempe ei libro cui *Oracional* nomen dedit auctor ejus Alphonsus, Burgenfis aliàs laudatus Episcopus, qui quidem Ferdinando de rebus ad orationi Christianæ vacandum spectantibus sese consulenti opere isto respondit.

440. *Valerius* autem *historiarum Ecclesiasticarum*, atque item alius *Recopilacion de las*

batallas campales &c. dictus libri non utique hujus sunt, sed Didaci Roderici de Almela Carthaginensis sive Murciana Ecclesiæ canonici, ut loco suo monebimus.

441. At quia Ferdinandi hujus occasione *Petrum* * ALPHONSUM CARRILLO DE ALBORNOZ laudavimus, hic ille est, qui, uti diximus, annotata quædam, sive Adversaria de rebus Joannis Regis in schedis reliquit, quæ speciem potius compendii quàm historię præferunt, eventuum nempe, diei, mensis, & anni distinctorum notis, usque ad Joannis obitum compilationem, quam quidem Lupus Barrientus, Henrici Joannis filii preceptor, Conchensis aliquando Ecclesiæ presul, paucis, quibus ipse interfuerat, adjunctis, integram sibi adscripsit. Quod utique disertè refert Laurentius Galindez de Caravajal regius Ferdinandi Catholici Consiliarius, in ea quam prædictæ Joannis II. Regis historię, præfationem adjunxit.

442. Nihilominus tamen Petro Carrillo tanquam historię sui temporis scriptore in referenda Henrici Villenæ Marchionis morte Hieronymus Surita lib. 14. cap. 22. utitur; eandemque auctori suo adscriptum vidit Jo: Franciscus Andreas Ustarrozius, Chronographus & ipse regni Aragoniæ, qui in notis ad coronationem ejusdem Regni librum verba refert laudati Alphonsi, quibus historię hujus suæ publicationem vivente se nequaquam fieri calidis votis exoptat.

443. Quinquagesimo octavo seculi anno immortalis vitæ fuit redditus, qui, mortalis cum viveret, immortalis sibi & suis omnibus gestis famam quesivit obtinuitque, ALPHONSUS Ferdinandi Honesti Aragoniæ Regis filius, Aragoniæ idem Neapolitani & Siculi regnorum Rex, magnanimus, justus, fortis, literarum & literatorum valdè amans, omniumque heroïcarum regiarumque virtutum exemplar. Cujus quidem hic non meminissim; bibliothecæ dumtaxat scriptorum construendæ intentus, nisi epistolæ quædam, & orationes ejus invitarent Latinâ linguâ scriptæ, diæque, à Lucio Maringeo Siculo in *Genealogia Regum Aragoniæ* vulgares factæ, ne absque hujus maximi heroïs mentione obscurior aliquantò hic noslter labor ad posteros propagaretur.

444. Et quidem ejus laudibus plena sunt omnia hujus temporis Latina, Italica, Gallica, Hispanica rerum in Europa gestarum commentaria, præter ea, quæ Bartholomæus Facius, Antonius Panhormita, & uti fama est, Laurentius Valla; de eo specialia edidere. Quod autem magis aliis admirandum est, quinquagenarium literas didicisse, nec cum tam ingentibus laboriosissimæ vitæ curis intentus viveret, indignatum, aut impeditum, quin pueri patientiâ, & veluti nihil aliud agentis intensione animi, prima Latinæ grammaticæ rudimenta doceri se permiserit; cujus eam cognitionem & linguæ Romanæ usum adeptus fuit, quam laudata paullo antè monumenta Christianæ totius, ac moralis sapientiæ plena, tantoque viro prorsus digna præferunt.

445. Sed

445. Sed & in Senecæ epistolis, vertendis forsan non nihil ab eo elaboratum credere debemus Carolo Vianæ Principi, ex Joanne fratre nepoti, qui in versionis ab eo factæ *Aristotelis ethicorum* nuncupatione, animatum se ait illius exemplo, qui regium ingenium in Senecæ epistolis exercuisset. *Vulgaria* ejus verba sunt: *Tomando por exemplo el exercicio de vuestro real ingenio en las epistolas de Seneca.*

446. Ad hunc certè annum domestici testes memoriam referunt BERNARDI DE MONTESA, Bilbilitani, (Galatajubiensis intelligo Aragoniæ regni) qui Carmelitarum fuit sodalis, patrii cœnobii alumnus, atque item aliquando præfectus. Hic scripsisse dicitur

447. *In librum Joannis Patriarchæ Hierosolymitani De institutione monachorum elucidationes.* Itemque

448. *In librum Philippi Ribboti De peculiaribus gestis Carmelitarum.* Ac tandem

449. *In librum D. Thomæ Aquinatis De quatuor virtutibus cardinalibus commentaria.*

450. Necnon ex Italico in Hispanicum vertisse cujusdam veteris jurisconsulti librum *De moribus politicis.* Quæ omnia propria auctoris manu exarata in domus Cæsar-augustanæ bibliotheca asservari iidem scriptores affirmant domestici. Miror tamen hunc Bernardi commentarium ad Joannis Hierosolymitani *De institutione primorum monachorum in lege veteri exortorum*, & in nova perseverantium librum à multis apocryphum existimatum, & à Petro Wastelio sedulâ admodum navatâ operâ eidem vindicari procuratum, ejusdem Wastelii diligentissimi omnium, quæ ubique essent, ordinis sui veterum monumentorum indagatoris cognitionem fugisse: qui quidem inter alios hujus familiæ viros legitimum Joannis hunc scetum agnoscentes, vix alium libro 1. *Vindiciarum* sect. 1. art. 1. Bernardo Montesæ præferre debuit, quem idem opus Joannis Patriarchæ commentario illustrasse atque illustrasse nuper audivimus. Quid etiam quod Philippi Ribboti *De peculiaribus gestis Carmelitarum* libri explanator hic Montesa nil minus potuit, quàm ejusdem Ribboti de legitimitate istius *De institut. primorum monachorum* operis testimonium aperitissimum calculo suo approbare; cujus quidem approbationis aut explanationis idem Wastelius verba Ribboti eodem loco adducens, nullam habet mentionem. Franciscum itidem Bonæ-spei *Historico-theologici Carmeli armamentarii* doctum scriptorem, qui omnium postremus origines ordinis sui adversus impugnantes defendit, duorum Montesæ horum operum latuit notitia.

451. Hęc scilicet de libro adhuc non viso suspicantibus fors contigit ipsum codicem ms. Cæsar-augustanum contrectandi manibus, & oculis lustrandi, missum nobis mutuo, Reverendissimi P. M. F. Raymundi Lumbier Carmelitani doctissimi theologi operâ, Statimque agnovimus Montesam falsò jactatum fuisse apud domesticos horum operum auctorem; qui tantum fuit exscriptor. Primum *Bibliotheca vetus Hispana* Tom. II.

ibi exstat opus decem librorum *De institutio. ne & peculiaribus gestis monachorum Carmelitarum.* cujus prologus incipit: *Cum populum Israël Dominus.* cujusque operis auctorem ostendit se in eodem prologo *Philippus Ribboti* (ita, non Riboti) *Mag. in sacra pagina, Prior provincialis provinciæ Cataloniæ.* Et in fine: *Hęc de nostre Religionis origine & primæva institutione in primo libro, & de primis fundatoribus & professoribus Religionis prædictæ in secundo &c. à me Fr. Philippo Ribboti (ita hic) magistro in sacra pagina, necnon Priori provinciali in provinciæ Cataloniæ existenti post veteres patres bujus ordinis scripta & dicta sufficiant. Immenas autem de hoc opere reddo gratias &c. Perfectus fuit hic liber nona die Augusti vespere S. Laurentii, an. à Nativ. Dom. MCDLVIII.* (mistis Latinis cum Arabibus numerorum characteribus) & est *Fr. Bernardi de Montesa ord. S. M. de Monte-carmelo.* Vide de his decem libris quæ in Philippo isto Ribot supra scripsimus ad ann. MCCCXCI. lib. 9. cap. 7.

452. Sequitur in codice Cæsar-augustano opusculum quoddam vulgaris linguæ Castellanæ quod incipit: *A la buena mente*, &c. In cujus fine est hæc notula: *Explicit libellus super quibusdam Senecæ (fortè sanctè, nam obscura scriptura est) dictis, editus à quodam Italico bachallario, & à quodam jurisperito in hoc idioma reductus. Scriptus à Fratre Bernardo de Montesa prima die mensis Junii anno Domini MCDLVIII.* Barbaris hic notis idem annus significatus, qui in superiori opere Latino-barbaris. Sequitur *Tractat. super quatuor virtutibus cardinalibus S. Thomæ de Aquino* cum eadem nota scriptoris Montesæ ix. die Augusti MCDLVIII. in fine. Tria hæc sunt quæ continentur in laudato codice opera, Bernardo Montesæ per errorem negligenter librum manu exaratum inspicientium (quod sæpè contingit) adscripta. Unde nos documentum sumpsimus non facilè cuivis de rebus suis referenti sive jactanti credendi.

453. BERNARDUS quidam Cisterciensis monachus, abbas S. Paulli in Portugalia, ante hunc an. MCDLVI. quo denata dicitur Elisabetha Regina Alphonsi V. uxor, ejusdem Elisabethæ jussu, & auspiciis Landulphi Carthusiani *De vita Christi* opus celeberrimum aggressus fuit in vernaculum è Latino convertere. Quam quidem ab eo perfectam Eleonora Emmanuelis regia conjux post multum tempus fecit exire in publicum anno MCDXCV. utilissimam legendibus futuram interpretationem. Cujus rei testimonium Georgius Cardosus in schedis ad *Bibliothecam Lusitanam* mihi præstitit.

454. CALLISTUS III. Romanus Pontifex, Alphonsus aliàs Borgia, Setabitanus ex Valentino regno, non quidem collocatur à nobis loco isto, ut de rebus ejus gestis quicquam iis adjungamus, quæ tot Pontificalium gestorum scriptores literis tradidere: sed ut, quia ipsum inter scriptores *Bibliothecæ Pontificiæ* auctor recensuerit, nos indictum non relinquamus. Adscribuntur ergo ei

455. *Epistole* quædam *Latine.* quarum

novem inter Anez Sylvi leguntur epistolæ, plures apud Lucam Wadingum *Azzaroni* auctorem, quarum aliquæ ad Joannem Capistranum directæ, in Hungaria tunc agentem pro bello Turcis inferendo: qui quidem Joannes Capistranus hoc tempore, quo hæc scribimus, scilicet anno MDCLXXIX. canonizationis decretum ab Innocentio XI. Pont. Maximo obtinuit.

456. *Opus* idem *sest* *Transfigurationis* *domini nostri Jesu Christi* composuisse dicitur; non autem festum instituisse: quod ex Platina & Genabrado quidam affirmant. hoc enim ante Callisti tempora tam apud Latinos quam apud Græcos celebrari solitum, Baronius Cardinalis ad *Martyrologium* die Augusti VI. Notis, & ex aliis Andreas Vitorinus in *Additionibus ad Ciceroni Pompeii Vitis*, admonere.

457. Obiit Callistus Romæ MCDLVIII. jam octogesimo annu agens, cuius ossa in hospitali Aragonensis, ut vocant, coronæ templo, unâ cum Alexandri VI. ossibus, ab Ecclesia S. Petri eo translata, nullo sepulchro honore, dum Borgiarum Gandiæ Ducum pius ad hoc funus exornandum non adhuc intendit animus, asservantur. Excellenti doctrina, ingenio, & integritate prædicitum fuisse, Egidius Cardinalis Viterbiensis in historia *ms.* quæ apud Augustinianos est, Angeli Roche bibliothecæ Romane custodis, ut præteream notiores alios, refert.

458. DIDACUS DE COMONTES, Garfæ Alphonsi Toparchæ de Comontes ex Theresia Alphonsi filius, qui se vocat in donationis quodam instrumento Auditorem majorem domini Regis, & Carthaginensem Episcopum; quam ejus genealogiam D. Josephus Pellizerius in illustrationibus domus seu familiæ *caþera de Vaca* fol. 52. nos docuit, vixisse dicitur circa hæc tempora, in scriptis quæ reliquit *Carthaginensium ac Mencia* *verbis Episcoporum* *epistolam*, Egidio Gundisalvi Davila teste in Theatro hujus Ecclesiæ, qui per errorem *Dialatum Deza Montes* vocavit.

CAPUT IX.

De ENNECO LUPi DE MENDOZA *Santæ Julianæ Marchione*. *Ejus animi corporisque doctæ. Res gestæ, fama, laudes, & scripta.* EMMANUEL DIDACI, vel DIEZ, *Catalanus* De re veterinariæ scriptor. ANTONIUS CERDA *Majoricensis, Cardinalis*. PETRUS BELLUGA *Valentinus parisiensis*. *Ejus exilium & scripta.* RUPERTUS, sive ROBERTUS, *Catalanus, Alphonsi Regis coquis*. ALPHONSUS DE ESINA *Minorum socialis*. *Ejus sanctitatis mirabile quoddam documentum.* *Ejusdem opera.* JOANNES MARTERELUS *Valentinus*. CAROLUS *Viana princeps*. ANONYMUS *qui Aristotelis Morales ad Nicomachon Hispanicè vertit.*

459. VIRUM describet capitis hoc initium nobilitatis Hispanæ decus maximum deliciasque. ENNECUS (idem est

INNIGUS) LUPi DE MENDOZA *Santæ Julianæ* (*Santillana* vocant) *Marchio, Comes del Real de Marçaneros*, *zatem*, cuius erga literas recentioris merita, in paucis ornavit. Parentibus hic nobilissimis Didaco Hurtado à Mendoza, Hitz & Buistragi domino, Castellæ archiducibus, atque Eleonora de la Vega in parentum ditionis oppido Carrione Comitum, anno millesimo trecentesimo nonagesimo octavo falso fidei fuit in lucem editus, quibus tamen orbanus in septimo serè ætatis anno, sub tutela studio literarum, quibus impartiri decet virorum principum reipublicæ natorum ingenia, simulque omnis generis armorum, equestrumque velitationum exercitationibus, eam corporis & animi vim & contentionem applicuit, ut major annis factus, in fortissimum, nec minus prudentem, doctumque ordinis sui dynamam, evaserit.

460. Multa gessit bello pæcæque, optimo, magnanimo, sapientissimo, ac verè Christiano viro digna sub Joanne II. Rege, temporum iniquitate sublimi virtute superata, honorem vitæ, ac bonum nomen fallacibus delinimentis omnibus, quæ magnam quamque fortunam veluti pedisequi comitantur, præferens. Cujus fama non quidem inclusit se Hispaniarum spatiis, sed quod de Livio & Roma Hieronymus tenuit, huic verè contigisse Joannes Mena testificatur: quos nempe ad contemplationem in Hispania non traxit, unius hominis famam de ultimis Europe finibus perduxisse. Tandemque sub Henrico IV. quem optimis consiliis, quamdiu vixit, in statu manere fecit, veluti Neronem, quamdiu dicto ejus audiens imperavit, Seneca, Martii die, vicesima quinta, anni MCDLVIII. placidissima & Christiano heroe digna morte gloriosissimum vitæ cursum Guadalaxaræ abiit.

461. Ne autem immoremur ultra in virtutum ejus atque gestorum commemoratione, suadet nos eorum celebratissima ubique fama, historiam omnem hujus temporis, & recentiorum, quancumque mentio ejus faciendâ est, veluti proprium suæ claritatis theatrum nata. Elogium præcipuè, lector, adeas rogo Ferdinandi Pulgaris, quo sepius utimur, meritoque: nam procul ab omnibus adulationis aut odii caulis, videtur mihi, quos ætate adeptus fuit principes aulæ viros ingenia probitate ac viris veluti coloribus expressisse. Nec Joannes Mena, quamvis viventis adhuc virtutibus *Coronacione* sua ei dicta multum contexit seruum, uti jam diximus, minoris existimationis loco habendus, qui Lucanum civem suum imitatus, vera sublimiter dicendi artificio tantum, absque ulla fingendi licentia poëtæ simul & historici laudem affectavit. Gomezium quoque Manricium poëtam nobilissimum idem amor impulit germanum describendi carmine virtutis exemplum epicedio illo, quod in ejus morte cecinit, apud nos vulgari.

462. Eiusdemque notæ melioris sunt Ferdinandi Perezii Guzmani, in *Joannis II. Regis historia*, Ferdinandi Metiæ in *Nobiliario*, Lucii

Lucii Marini Siculi lib. 6. *De Hispaniæ laudibus*, atque his recentiorum Garibaji lib. 17. cap. 5. & in *Nobiliario* ms. Gundisalvi Argote de Molina in *Historia nobilitatis Beticæ* lib. 2. cap. 233. Joannis Marianæ lib. 22. cap. 19. Petri Salazarii Mendozæ in *Petri de Mendoza Cardinalis* (Enneci nostri filii) *Chronico*, Alphonsi Lupi de Haro lib. 4. *Nobiliarii* sui cap. 13. & plurium aliorum testimonia.

463. Quo tamen in *Bibliotheca Hispanorum scriptorum* proprium sibi locum fabricavit noster, studium philosophiæ fuit moralis, quam ut versibus, ipsius veluti sapientiæ stylo ductis, suaviorem ac venustiore redderet atque auribus propinaret, otii sui, quando cumque suppeteret, negotium facere consueverat. Primum autem inter hujus generis poëmata obtinet locum:

464. *Los proverbios, ò centiloquio*. Cujus hoc initium, & metri genus:

*Hijo mio muy amado
Para mientes:
No contrastes alas gentes
Mal su grado.
Ama, y serás amado,
Y podrás
Hazer lo que no harás
Desamado.*

Quo opere Salomonem imitatus, Joannis Regis jussu, speculum optimi principis Henrico ejus filio proposuit, & ad eum cum docta epistola, & quibusdam glossis ad librum oram opportunè conjecit, remisit.

465. Hoc ipsum deinde præcepto ejusdem Regis Petrus Didaci à Toledo luculentioribus prose orationis declarationibus exornavit, & ad eundem principem Henricum direxit, cujus editionem habemus Martini Nucii anno MDXCIV. cum aliis aliorum, Antuerpiensium. Præcesserat tamen alia ejusdem loci anni MDLXXXI. Duabusque his antiquior Hispanensis anni MDXXXIII. *Centiloquii*, nuncupatione usus fuit, quæ antiquis duobus Bethem Arabi *De consuetudinibus in astrorum judiciis*, atque Hermæ Græco, *Aphorismorum* scriptoribus, placuisse, legitur. Necnon &

466. *Doctrina de privados*, infelicis Alvari Lunæ exitus arrepta occasione, diverso aliquantulum metri genere, scripsit. Quod carmen sic incipit:

*Vi tesoros ajuntados
Por gran daño de su dueño.
Asi como sombra ò sueño
Son nuestros dias contados.*

Alia ejus carmina conjecta sunt in librum qui *Cancionero*, sive *Cantionario*, inter nos appellatur, atque Hispali anno MDXXXVIII. in folio editus existat.

467. Celebratur & quædam ejus epistola ad Alphonsum Episcopum Burgensem, cujus in proximo capite meminimus, data in responsione dicati sibi ab eo *Doctrinalis nobilium* libri, bonæ frugis & ingeniosæ eruditionis plena. Certè inter libros Galliarum Regis (uti Labbeus affirmavit in *Ms. Bibliotheca* paginâ 325.) codex quidam continet *Las cartas que el Marques de Santillana escrivió al Conde*

de Alva, quando estava preso, con algunas poesias Españolas.

468. Diversus autem à nostro est alter Ennecus Lupi à Mendoza Dux quartus Infantatus, ejus abnepos, qui *Memoriale rerum notabilium* scripsit, in Bibliothecæ hujus posteriore parte à nobis laudandus. Cui quidem, an abavo, an alii ab his duobus diverso tribui debeat *Genealogicum opus Enneci Lupi à Mendoza* titulum, ut audio, præferens, doceri cupio.

469. Neque hinc discedendum nobis est, quin obsequium laudis à literarum studio venientis huic amplissime Mendozarum domui exhibeamus, adducta quadam parte testamenti D. Didaci Hurtado à Mendoza primi Infantatus Ducis, Enneci nostri Marchionis filii, confecti die xiv. Junii MCDLXXV. quam isdem Hispanis verbis transcribemus: *Otro si, allende de lo suso dicho mando al Conde de mi hijo, e quiero, que haya por mayorazgo las mis casas principales que yo tengo en la ciudad de Guadalaxara, los libros que de mi libreria y camara se hallaren, los quales es mi voluntad que no puedan ser enagenados por el ni por sus successores, mas que siempre anden y sean accessorios à los otros bienes de mayorazgo, e de aquella mesma natura e calidad, e esto porque yo deseo mucho que el y sus descendientes se den al estudio de letras, como el Marques mi señor, que santa gloria haya, e yo, e nuestros antecessores fizimos, baziendo mucho por ellos ser crecidas e alzadas nuestras personas, &c.*

470. Huic eidem anno sæculi quinquagesimo octavo, qui Alphonsum Aragoniæ ac Neapolis Regem, ut jam diximus, vitæ immortalis consecravit, adscribendus venit, ne in alio vagemur, EMMANUEL DIDACI (vulgò DIEZ) Catalanus, ut suspicor, cum ejus gentis linguâ scripserit, æconomum ejusdem Regis sese appellans, *Veterinarie artis commentarium*, quem manu exaratum in folio cum Romæ essemus, Alexander VII. Pontifex, cui veteres libros quosque undique conquisitos exportari ad se gratissimum erat, ostendi nobis, haud nostri laboris inscius, benignè curavit. Libri titulus:

471. *Libro de la Menescalia* composto per lo noble Mossen Manuel Diez. Incipit: *In nome sia de la santa Trinitat, que es Pare, e Fill, & sant Spirit, tot hum Deu. Com sia molt necessaria cosa à tot cavaller, &c.* Et paulò inferius: *Perche yo Manuel Diez Majordom del molt alt & poderòs princep & victoriòs signior Don Alfonso Re de Ragona, &c. vull fer un libre de cavalls, per mostrar als joves cavallers, &c. gran part de la practica e dela conexença dels cavalls, & de lurs malaties, e gran part de la part de les cures di aquells, &c.*

472. Tres partes hic liber continet. Primam de equis, secundam de mulabus, tertiam de utriusque generis bestiarum infirmitatibus & curationibus. Attamen tertia hæc pars non ejusdem, sed alterius videtur, duabusque veluti appendix seu complementum totius artis, ab alio adfuta. Stylus enim Semi-castellanus est, Catalanum quamvis sermonem sapiens. Incipit: *Por tal que vos, no haveis, segunt*

legens uno, multa præfata del. an. de Manaf-
cilla. neque de cunctis equorum agritudi-
nibus loqui se adjuvat, remittens se ad alios
ejusdem argumenti scriptores. *Vergilius* (inquit)
Lorenzo Ruffo Breda, qui bene videtur con-
scribere. Hierocles hic est Græcus auctor *Medi-
cæ*, quem cum Græcis aliis ejusdem ar-
gumenti *Basilis Waldens* edidit. Ruffus
autem notissimus Hippocraticus hujus rei au-
ctor, Parisiis à Christiano Wecheli officina
MDXXXI. prodit. Hunc tamen Emma-
nuelis Didaci librum post annum MD. typis
editum nonnisi legimus. Hunc librum
in Castellano sermone conversum à Mar-
tino Martinez Damptien in oppido S. Arago-
niæ nato, viro molli, adseruimus in biblio-
theca Hispaniæ Ecclesiæ sed præfatus Ce-
sar arguit in folio an. MCDLXXXIII. au-
dicimus in posteriore in Bibliothecæ parte
in Martino laudari.

473. Annus sequens MCDLIX. extra-
ordinarius fuit viro dignitate clarissimo Antonio
CERDA Majoricensi, ex oppido S. Margaritæ,
S.R.E. Card. à Nicolao V. an. MCDXLVIII.
creato. Theologorum is temporis sui maximus
habitus fuit, & princeps theologorum à Pio II.
Pontifice appellatus, canonicus olim Majo-
ricensis Ecclesiæ, Eugeni IV. cubicularius,
& ab eodem Messanenensis factus Archiepiscopus,
tandem à Nicolao sub titulo S. Chry-
sostomi purpuratorum patrum aggregatus or-
dini. Quocum non bene sit Trinitariorum
ordinis historicorum (Figuere præsentim,
cujus fides malè audit) persuasio, hujus sa-
milie sodalibus hunc aggregantium. Præfuisse
dicitur ejusdem Nicolai Pontificis jussu Her-
densi & Juvenacensi Ecclesiis, unde Cardi-
nalis Herdensis magis quam proprio notus
nomine. Pacem inter Alphonsum Neapoli-
tanum Regem & Florentinos composuit;
Romæque decessit an. Septembris eo, quem
diximus, anno, ut è sepulchro ejus apud
S. Petrum constat; cujus inscriptionem vide-
sis in locupletiore jam ab Oldoiano facta Pon-
tificum & Cardinalium historia, in prima crea-
tione Nicolai V. qui eam ob doctrinæ & san-
ctitatis merita insigniter amavit.

474. Huic Vincentius Mut in *Historia
Balearicæ* altero volumine libro 8. cap. 6. li-
brum tribuit *Instructionem principum*, de quo
aliàs altum silentium. Majoricensis Epi-
scopum fuisse Porreus monet in elogio.

475. Quibus hic ordo etatis, quem sequi-
mur, semel placuit, medicis jurisconsultos, atque
his theologos, theologis poetas, aut historicos,
nullo ordine professionum servato, commi-
scere opus, PETRUS BELLUGA, jurisconsultus,
Valentiæ natus, sub Alphonso toties memo-
rato Aragonensium & Siciliæ utriusque Re-
ge floruit, quem alicubi Hieronymus Blancas
præclarum juris interpretem, Petrus Augustinus
Morla Valentinus in *Emporii juris præfatione
Valentinorum Bartolum aut Baldum* appellant,
aliis elogiis meritò alii celebrant.

476. Doctus primas Valentie literas, Bo-
noniæ in collegio S. Clementis Hispanorum
ab anno hujus seculi decimo juris artem ex-
coluit eo progressu, Joannis Imoleæ ac Lu-

dovici Pontani auctor, ut ab eodem Rege
Nepesinam aliquando evocari addiditque pu-
blice rei in eorum. In partem hinc revertens,
Alphonso Deogre an. m. quo Pontifice sub
Castilli nomine post Romanam sedes
parva est, admodum sub chara: magnæque
apud civis omnes in prelio habuit. At pro-
pter senectam in curia ordinum Valentie regni
jura Joannis Navaræ Regis, pro Alphonso
fratre tunc abente jurisdictionem admini-
strandis indignationem incurrit. A quo in
sincerem comitatus, eque regno pulsus, Al-
monia in Castella se commisit, quo usque
Neapolim una cum Borgia veniens, causam
suam constanter doctæque propagationem Al-
phonso sapientissimo & moderatissimo prin-
cipi appellavit. Quo quidem tempore obtu-
lit eorum auctor.

477. *Speculum principum*. Hoc titulo do-
natum à Pio Rege Aragonis. Quod edi-
tum sit Parisiis anno MDXXXI. in folio,
& mox cum additionibus Camilli Borrelli
jurisconsulti Neapolitani, tum Neapoli, tum
Venetiis MDLXXX. tandemque cum in-
dem, & Antonii de Fuentes Biota Hispani
Aragonensibus brevioribus aliis, Bruxellis an.
MDCLV. in folio.

478. *Singularis etiam juri* elucubravit,
ad quæ se ipse in *Speculo* sæpius refert: quæ
lucem hætenus non viderunt. Hujus cla-
rissimi viri postrema latent, annusque & lo-
cus mortis ignota sunt. Quare huc in Al-
phonso Regis emortualem annum ejus men-
tionem coniecimus.

479. Ejusdem Alphonso Regis coquus fuit
RUFERTUS, sive ROBERTUS, Catalanus, qui
vernaculo provincie suæ sermone composuit
librum culinariæ artis, quem vidimus Ca-
stellanè ab ipso auctore conversum hoc ti-
tulo:

480. *Libro de guisados, morjeres, y pota-
ges*, atque editum Toleti MDXXIX. in 4.
Vereor tamen ne alterius Alphonso Neapolis
tantum Regis, qui prioris illius fuit nepos,
culinæ hic præfuerit.

481. Scribebat, & his maxime diebus
florebat, ALPHONSUS DE ESPINA Minorum
sodalis, de quo gravissimi ac sanctissimi ejus-
dem ordinis præfati aliquando generalis elo-
gium Francisci Gonzagæ repræsentare hic
præstat quam nostro uti. *Inter alios magni
nominis patres in hujus loci (Palentia urbis)
Ecclesia sepultos, admiranda religionis, atque
doctrinæ Alphonso à Spina jacet. Hic cum es-
set insignis concionator, animarumque salutem
supra modum sitiret; in id maxime incumberebat,
ut aliquos Christo lucrifaceret. Cumque ex
melancholica imaginatione subtristior quadam die
effectus, puteo juxta Minoritici conventus Vallis-
oletani sacrarium haberet, anxiosque cogiteret,
num frequentissimis suis concionibus aliquem fru-
ctum fecisset; vocem è sublimi delatam sibi præ-
cipientem ut situlam ex trochlea pendentem in
puteum demitteret, aquamque bauriret, audiit.
Cui cum obtemperasset, viginti quatuor subalbos
lapillos Jesu nomine insignitos, juxta viginti
quatuor sermones, quos paucis ante diebus ad
populum Vallis-oletanum de sanctissimo nomine
Jesu*

Jesu habuerat, in situla fundo invenit. Ex quo
demum eventu confirmatus, omnibus nervis præ-
dicationis officio in posterum incubuit. *Horum
lapillorum duodecim argenteæ cruci præinserti in
prædicti conventus sacrario asservantur; reliqui
verò duodecim à catholica Hispaniarum Regi-
na Elisabetha Granatam delati sunt. Quod
quidem non obscuræ sanctitatis argumen-
tum præmissimus de doctrina dicturi, quam
sanctitatis præjudicium in primis commen-
dat. Doctissimum librum (quod & Gonzaga
docere pergit) absque ullo tamen auctoris
nomine, scripsit, scilicet,*

482. *Fortalitium Fidei in universos Chri-
stiane religionis hostes &c.* Splendido titulo,
voce barbara, eruditum opus, & divinarum
rerum cognitione præstans, ait Joannes
Mariana lib. 22. cap. 13. quinque partium
libris, quorum primo arx ipsa, quam *For-
talitium* appellat, secundo hereticorum, tertio
Judæorum, quarto Sarracenorum, quinto
demum diabolorum oppugnationes cassæ &
irritæ describuntur.

483. Sed cum reticuisset ob modestiam
Alphonso se esse auctorem operis, res eò
devenit, ut ferè persuasum multis fuerit
olim & ante paucos annos, vel Bartholo-
mæum Spinam, vel Joannem de Spira, aut
Spina, vel Guilielmum Totanum, exteros
omnes, hoc opus confecisse. Duorum prio-
rum Miræus meminit in *Bibliothecæ Ecclesia-
sticæ* volumine secundo, Theophilus Ray-
naudus *De pietate Lugdunensium in B. Mariæ
Virginis conceptionem* §. 14. injuriosus tamen
(nisi fallor) Bartholomei Spinæ Dominica-
ni famæ, quem turpi abigeatu, expuncto
Alphonso nomine, librum sibi supposuisse
affirmat, ut & in opere *De bonis & malis
libris* partitione 1. erotemate 10. num. 272.
Quod quidem tanto viro indignum facinus
si contigisset, non dubito quin Bartholo-
mæum Spinam, uti *Fortalium* auctorem, do-
mestici laudassent; quorum certè nulli in
mentem venisse credimus.

484. At quia antiquæ cuidam an. MDXI.
editioni præfuit Guilielmus quidam Totani
ordinis Prædicatorum conventus Lugdunen-
sis, nec adhuc verus auctor apparebat, faci-
le fuit Guilielmo huic librum assignari: quod
fecit Antonius Possévinus in *Bibliothecæ* lib. 9.
cap. 3. Bozius *De signis Ecclesiæ* tom. 1. lib. 5.
signo 16. cap. 11. exemplo 10. ac *De ruinis gen-
tium* lib. 7. cap. 4. Pujades in *historia Catalo-
niæ*, & adhuc rei ignarus hac etiam ita ex-
cultæ etate Joannes Hoornbek in prologo sui
operis *De convertendis Judæis*.

485. Qui certè ab ipsis auctoris convin-
cuntur dictis, passim de Hispaniensibus re-
bus in prologo etiam loquentis, seque in
Hispania concionatum Medinæ-campi, Val-
lis-oleti, Segobitiæque, ab ann. MCDLVIII.
ad MCDLX. hunc librum conscribere re-
ferentis. Quare ei jam adscribitur hoc tem-
pore, & à nostris etiam prius. Videndi Ste-
phanus Garibajus lib. 16. cap. 46. Mariana
lib. 22. cap. 13. Wadingus *De scriptoribus ordi-
nis Minorum*, Daza parte 4. historię ejusdem
ordinis lib. 1. cap. 7. Editum quidem fuit No-

rimbergæ MCDXCIV. Lugduniquè ter. Pri-
mum ann. MDXI. per Joannem de Romoys
in 8. iterum MDXXV. per Joannem Moy-
lin, aliàs de Cambray, quâ nos utimur, ter-
tiod MDCXXIX. quam editionem nondum
vidimus.

486. *Sermones* quoque de sancto nomine
Jesu xxiv. scripsit, quos totâ Hispaniâ ex
ambone recitasse dicitur, id quod historicus
Hispanus Franciscanorum Daza refert. At
ipse viginti trium meminit Vallis-oleti à se
habitorum lib. 2. *De bello Judæorum* pag. 190.
Garfiæ de Bahamondæ Lucensis Episcopi,
magnæ scientiæ & bonæ conscientiæ, uti ait,
hominis, & Roderici Didaci à Mendoza stre-
nui militis atque timentis Deum, ac Ludo-
vici cujusdam ab Almanfa eodem loco men-
tione factâ.

487. *De fortuna* liber alius, serenissimo
Joanni Castellæ Regi inscriptus eodem Al-
phonso Espina auctore ordinis Minorum, ex-
stat ms. in regia bibliotheca Escorialensi.

488. Hic est qui Alvaro à Luna, dum
cervicem jam præbiturus gladio Vallis-oleti
esset, confortator, & ultimi agonis Christia-
næ sufferendi adhortator adfuit, ut Gariba-
jus jam laudatus, & auctor *Historiæ Joannis
II. Regis* annotatum relinquere; quemque in-
nuere Rodericum Sancium in historiâ suæ
quartæ partis cap. 33. mihi dubium non est,
cum se novisse virum & vitâ & sapientiâ in-
tegerimum, qui Alvarum in foro Vallis-ole-
tano ad supplicium adductum consolabatur.

489. Res Alphonso usque ad Ferdinandi.
& Elisabethæ catholicorum Regum æta-
tem domestici scriptores prorogant, & eo-
rundem concionatorem, immo sub iis crea-
tum aliquando titularem Episcopum affir-
mant, mirè tamen in hoc postremo ejus
munere variantes. Trinopolitanum Daza,
Thermopolitanum sub Athenarum metro-
poli anno MCDXCI. assumptum Wadingus
in *Annalibus Franciscanorum* hoc anno, idem
verò *De scriptoribus ordinis Minorum* scribens,
Orinopolitanum, vocant. Thermopylen-
sis quidem Episcopi sub Athenarum diocesi *Co-
dex Provincialis vetus* meminit à Miræo edi-
tus in *Notitia Episcopatum*, aliorum non
ullam alicubi factam invenimus mentionem.
Collocavimus tamen hunc loco isto aucto-
rem. Quod planè liquet, nec incertum fit
hoc tempore eum incubuisse commentario
jam dicto, & in celebri fama fuisse.

490. A gravissimo theologo ad fabula-
rum artificem stylum convertimus, JOAN-
NEM MARTORELL Valentini regni civem,
cujus est liber aliorum hujus commatis ger-
manus, *Tirant lo blanc* inscriptus, atque an-
no MCDLXXX. ut ajunt, Valentia in fo-
lio editus. More hic aliorum talium otioso-
rum consueto fingit se hunc librum ex An-
glica in Lusitanam, deinde è Lusitana in
Valentinam linguam anno MCDLX. trans-
tulisse. At in fine advertitur, quartam ope-
ris partem à Martorello intactam relictam,
Martinum Joannem de Galla equitem, in-
stante domina Elisabetha de Loris, simili
interpretatione donasse.

1 Lib. 1. tit.
Qualis debet
esse predicatio.
lib. 2. fol. 77.
& 85. & 92.
lib. 3. fol. 117.
& 119. editio-
nis anni
MDXXV.

491. CAROLUS Princeps Vianæ regni sui Navarrae obtinendi causâ, Blanchæ Reginae matris successor, quæ ex Joanne cum Aragoniæ & Navarrae Rege procreaverat, cum patre diu bellum gessit, aut belli præambulum pacem habuit, non semel ab eo in prælio victus, & vel fugatus, vel captus, consilium amicorum turbatis rebus fruendum in patrem charitati & contrariæ fortunæ documentis præferens: de qua re Joannis rerum consulendi scriptores, hic enim haud historici nos, sed elogiis tantum inhæremus, nisi quod circa hoc tempus, scilicet MCDLXI. Septemb. xxiii. die fato Barcinone functum fuisse è re nostra est adnotare. Quæ mors ei quadragenario contigit, viginti & plus annorum, si Joannæ matris obitum confideremus, Navarrae, at nomine tenus, Regi, postquam ex Hispaniæ regnis exsul Neapolim ad Alphonsum Regem Aragoniæ patrum, dum adhuc in vivis ageret, confugisset, honorificentissime ac benigne admodum ab eo exceptus, & in Siciliam se post ejusdem obitum transfulisset, ne tumultuum aliqua Neapolitanis prolem Aragonici sanguinis legitimam, cui se submitterent, non obscure desiderantibus, causâ, ne dum auctor, esset.

492. Ibidem Messanæ agens, ut erat literis, & philosophorum atque poetarum, necnon & historicorum plusquam militiae studiis, à teneris etiam annis deditus, ad S. Placidi, hanc urbem ac Tauromenem inter, Benedictinorum cœnobium frequens fuisse dicitur, bibliothecæ optimorum librorum divitis, quæ in eo asservabatur, causâ; quos quidem libros in Hispaniam suam, dummodo per Pontificem Pium secundum liceret, eorum loco aliis religiosorum hominum prioribus relictis, transportare in votis & in animo habuit, cujus rei memoria inter sodales, cum in peregrinatione sua Hieronymus Surita ad hunc locum accederet, ut ipse libro 17. *Annalium Aragonensium* cap. 24. reliquit scriptum, perdurabat.

493. Ad eodem insignibus floruit virtutibus princeps Carolus, eoque siderum aspectu fuerat natus, qui quidem acceptissimum omni hominum ordini, gestis tamen infelicissimum, si quo modo res inde formantur nostræ, ipsum reddebat; mirum ut videri certè debeat quantum à populis Hispaniæ totius, Neapolisque, & Siciliae regnorum amoris meruerit vivus, venerationem autem & sanctitatis, miraculis etiam, ut fama est, comprobata opinionem post mortem adeptus sit. *Princeps omnium virtutum splendore præclarus, moribus integerrimus, qui- que & justitiâ, modestiâ, liberalitate, clementiâ, humanitate, ceterisque rebus, quæ ad optimum perfectumque principem pertinent, omnes principes antecessit.* Quæ verba sunt Marinei Siculi eorum temporum hominis, res Joannis Aragoniæ & Navarrae Regis lib. 13. *Historiæ suæ Hispaniensis* sine, cum & prolixius & luculentius jam in superioribus laudasset, describens; cujus quidem virtuti & eruditioni (Joannes Mariana ait lib. 23. cap. 3.) fortuna non respondit.

494. Apponam facta de eo verba equalis etate hominis, Gundisalvi nempe Garfiæ à S. Maria, cujus ms. *De rebus Joannis II. Aragoniæ Regis*, Caroli nostri parentis, historia in archivo istius regni custoditur. *Hic primigenius* (ait Latine scribens) *habitu & statura corporis mediocri, aut aliquanto supra mediocrem fuit, facie macra, vultu & modesto & gravi, aliquid mororis præ se ferente; undique, etiamsi à vitæ repetere velimus, generosus &c.* Et mox: *Magnificus præterea ac munificus erat, utpote quem Blanca mater ita à pueritia educaverat, ut quinos aureos singulis diebus, quibus vellet, largiretur. Musicæ plurimum delectabatur, gaudebat literatorum consortio, quodcumque discipline genus, philosophiæ moralis præsertim ac theologiæ, maxime colebat. Habuit ingenium mechanicis artibus, picturæ præsertim, supra quod cuique credibile est, aptissimum.* Hæc ille.

495. Quod verò ad vitæ sanctitatem pertinet, confirmatur egregio encomio Ferdinandi cujusdam de Bolea & Galloz, qui in quadam epistola ad Henricum IV. Castellæ Regem scripta (fuerat is cubicularius, & præcipuo loco apud Principem, de quo Surita semel atque iterum agit) hæc verba habet, quæ Hispana, ne quid mutemus, dabimus. *El premio de su loable vida que la divina esencia le ha de tal manera colocado en la durable felicidad, que todos los dolientes incurables, vi- bando à donde su cuerpo està, quedan sanos; e tanto numero dellos hay, que un millar de Santos con sus miraglos justamente podriam ser canonizados &c.* Transcripsit hæc & alia de hoc principe ad nos missurus: Didacus Josephus Dormer, chronographus Aragoniæ regni, ex codice quodam ms. qui fuit Joannis Garriz domus hospitalis Cæsar-augustanæ S. Mariæ de Gratia computatoris.

496. Ex libris Carolus, doctorumque, quos, ubicumque essent, per literas communicare solitus fuit, virorum consuetudine, conspirante in primis eximia indole, non vulgarem philosophiæ totius eruditionem, moralis præcipue, imbibit; cum & pangendis versibus, & rerum olim gestarum cognitione admodum delectaretur. Leonardus Brunus, Aretinus à patria dictus, jam eo tempore Ethicorum Aristotelis ad Nicomachum Latinam translationem, quam tot alii ante & post eum fecere, quandam præcipue cujusdam Dominicanæ sodalis pessimam excus- surus è legentium manibus, publicaverat, anno hujus sæculi quadragesimo tertio è vivis sublatus. Huic insistens Carolus, ex hujus Latino Hispanè Aristotelem fecit loqui, Ethicorum versionem vernaculè tantum scientibus utilissimam planè futuram sciens, quam Alphonso Neapolis Regi, patruo suo, cujus hortatu rem aggressus fuerat, nancupavit.

497. Cæsar-augustæ ea prodiit ex ædibus Georgii Coci Germani anno MDIX. in folio, unâ cum ejusdem Aristotelis *Politicoorum*, & *Oeconomicorum* simili alia versione Hispana; quam ANONYMUS quidam, ex occasione hæc laudandus, & alicui loco, cum ignoretur præ-

prior, inferendus, exemplo Caroli principis, uti ait, invitatus edidit.

498. Primus quidem noster Carolus Aristotelis hos libros, quod Leonardus religione quadam ductus non utique fecerat, in capita dissectuit, cujus exemplum interpretes alii sequuti sunt, unusquisque partitionis calculo suo usus. Nec annotari extra rem erit quorundam vocabulorum Latini sermonis meliorem interpretationem Hispanam se dedisse, Græcorumque supplevisse defectum, ja- dare Carolum, fortitudine (exempli gratiâ) quæ de animi & corporis viribus æquivoce dici videtur, non *fortaleza*, sed *esfuerzo*; mediâque inter ambitionem remissionemque virtute, quam Aristoteles innominatam reliquit, *comedimiento*; quoniam cum benefa- ctis ponderat & metitur honores, appellatis.

499. Reliquit idem princeps *Rerum Navarrae regni historiam*, quæ nunquam edita in lucem fuit, quâ se usum in sua formanda Garibajus libri 21. cap. 1. & libri 28. cap. 16. admonet: quam quidem à principio Hispanarum rerum usque ad Ennecum Aristam dictum, hujus regni Regem, indeque usque ad Caroli avi sui initium, perduxit; erroribus tamen ob scriptorum incuriam, facta circumduci exempla idem conqueritur. Duo exempla hujus historiæ mss. asservantur Martiti in bibliotheca quæ fuit Comitum de Villaumbrosa, alterum cum hoc titulo: *Chronica de los Reyes de Navarra, compuesta por el principe Don Carlos de Viana, hasta el año de MCDLIV.* alterum cum his adjunctis titulo eidem verbis: *y continuó Mossen D. Ramirez Davalos, dirigida al señor Emperador Carlos V.* In Aragoniæ regno alia exemplaria sunt. nempe in archivo regni, in monasterio S. Joannis de la Peña, atque item apud D. Ludovicum de Exea Talajero, ejusdem regni, ut vocant, Justitiam; D. Michaëlem Marinum de Villa-nueva & Palafox Comitum S. Clementis & apud Didacum Josephum Dormer, Aragoniæ chronographum. Meminit historiæ hujus Arnaldus Oihenartus *Notitiæ utriusque Wasconie* lib. 2. cap. 12. & alibi sæpius.

CAPUT X.

De BARTHOLOMEO CATANIO *Minorita*, & MICHAELE MASSOTO *Carmelita*. CATHARINA *Portugalliæ Infans*. LUDOVICUS FERNANDEZ DE TARANCON *Beatiensis*. JOANNES DE MELLA *Zamorenensis*, negotiorum experientissimus. *Munera ab eo obita*. *Cardinalis à Callisto III. creatus*. JOANNES DE TURRE-CREMATA. *Ejus patria parentisque inter auctores controversa. Concilio Basileensi interfuit. Florentiæ. Latinarum propugnator. Res alia ab eo gesta; honores obtenti. Cardinalis creatur. Ejus scripta.* ALPHONSUS DE OROPESA *Hieronymianus*.

500. BARTHOLOMÆUS CATANIUS Majori- centis, ordinis fratrum Minorum, regularis observantiæ in ea insula propaga- tor & auctor, de quo videndus *Franciscano- Bibliothecæ vetus Hispana Tom. II.*

rum Annalium insignis scriptor Lucas Wadingus ad annum MCDXLIV. num. 58. & 71. magnæ inter cives suos auctoritatis, prudentiæ, pietatisque.

501. *Homiliæ scripsit & sermones multi- plices pro universis anni diebus, in quibus prædicari solet.* Habentur in magno codice sanctæ Mariæ Angelorum cœnobii extra muros ejusdem urbis Majoricensis ab eo constructi. Obiit anno MCDLXII. cujus corpus eodem loco, in sanctitatis præcipuam comprobationem usque ad hoc tempus incorruptum servari refert idem Wadingus etiam *De scriptoribus ordinis Minorum* agens.

502. Hic idem annus MICHAELI MASSOTO Carmelitæ Catalano fatalis fuisse dicitur, theologo, & utriusque juris doctori, postquam scripsisset in Peraladæ cœnobio *Sermonum* librum unum.

503. Sequens sexagesimus tertius annus transfudit in cœlum CATHARINAM Portugalliæ Infantem, Eduardi Regis filiam, quæ cum destinata esset uxor Caroli nuper à nobis dicti, Vianæ principis, immatura ejusdem morte ei relata, in monasterium Vlyssipponense S. Salvatoris Dominicanorum Deo sacrarum Virginitatis anno MCDLX. secessit, post triennium & ipsa, iterum Eduardo Angliæ Regi III. jam pacta conjux, septimum supra vicimum annum agens, moritura. Jacet corpus ejus cum magna sanctitatis opinione defunctæ in capella quadam monasterii (quod quidem translatum fuit) S. Eligii ejusdem urbis ab illustrissimo ejus etatis viro Georgio Costa Catharinæ olim in grammaticis præceptore, deinde S. R. E. Cardinali, & Ulyssipponensi antistite, pro se & Infantis ossibus constructa. Transfuisse ea dicitur in vernaculum Portugalliæ sermonem præter alia *S. Laurentii Justiniani Patriarchæ Aquilejensis librum De regula & perfectione monachorum*. quem librum inter Justiniani opera non invenio, nisi *De regimine & institutione Prælatorum*, qui inscribitur intelligamus, quam interpretationem in cœnobio suo S. Crucis anno MDXXXI. Conimbricenses ediderunt. Cardosus de re agit in *Hagiologiæ Lusitaniæ*, & Junii mensis die decima septima, & alii, quos idem collegit eo antiquiores.

504. LUDOVICUS FERNANDEZ DE TARANCON, quem canonicum ex munere, ac Priorem oppidi de *Ximena* Episcopatus Giennensis (Priores ibi audiunt parœci) vocant, natu Beatiensis, librum scripsit à Martino Ximena Jurado *Annalium Giennensium* auctore pag. 367. laudatum, scilicet:

505. *Kalendario de cosas acaecidas en su tiempo en la ciudad de Baëza*. ms. Quem Ludovicum circa annum MCDLXV. vixisse docet.

506. JOANNES DE MELLA, Zamoræ ingenuis parentibus Alphonso Ferdinandi à Mella & Catharina Alphonso ejusdem urbis civibus circa annum MCCCXCVII. editus, unus è primis S. Bartholomæi Collegii, quod in Academia Salmantina illustrissimus vir Archiepiscopus Hispalensis D. Didacus de Anaja magno literarum compendio extru-

xit, sodalibus, eò vocatis, fuisse dicitur, & in eodem gymnasio Decretorum cathedrę presuisse, doctorali sacrorum canonum pileo munitus. Porrò juris utriusque prudentiam ingenii perspicacia & soliditate iudicii, atque in primis negotiorum gravissimorum tractatione & usu eo successu excoluit, ut inter viros sui sæculi experientissimos ab iis qui veterum facta revelant posteris, numeretur.

507. Missum verò Romam ab Archiepiscopo collegii fundatore, legationis seu procurationis principem, ad Martinum V. qui paullo ante predictum Archiepiscopum hoc munere inauditum spoliaverat, defensionis causâ, decretæ restitutionis Pontificium instrumentum, sive, uti appellant, bulla, manifestum reddidit, quo Mellam summus ille sacrorum administrator decretorum doctorem atque Cauriensem decanum vocat.

508. Quomodo autem cum hoc stare possit Bononiensis S. Clementis Hispanorum, quod audit, collegii persuasio, Joannis huius Mellæ effigiei subscriptione confirmata, nec nisi è libris receptionum, ut credere par est, eò inducenda, quod scilicet ibidem loci fodalit fuerit, anno MCDXXIV. receptus, doceri cupimus. Cui quidem rei quantumvis expeditæ bullæ dies, Idus nempe Januarii mensis MCDXXIII. anni, non resistat, & post absolutum procurationis munus, Româ discedens, Bononiam potuerit noster se conferre, atque istius tunc jam celeberrimi collegii togam induere, quod recens nati Bartholomeani rudiora adhuc tempora, nec ingratis Didaci ipsius fundatoris, admittere potuisse videntur, eo forsan consilio capto, ut occasione illius in Italiam profectio Mellæ quicquid novæ plantæ incremento & juvamine esse posset, in Bononiensi illo, ad cuius exemplar Salmanticæ constructum fuerat Bartholomeanum, disceret, nihilominus nos hanc litem iis, quorum res agitur, instruendam, & apud saniores harumce controversiarum iudices propugnandam relinquimus.

509. Mansisse tunc in Italia nostrum id forsan confirmat, quod ab eodem Martino V. Papa, qui MCDXXXI. obiit, Rotæ Romanæ iudex (Auditorum vocant) creatus sit. Immo & Bononiæ eum mansisse, aut postea fuisse, Barbatæ testimonio compro-

batur, qui in cap. *Novit. De officio Ordinarium* ait reverendum Cardinalem Aretinum legatum Bononiensem constituisse sibi *Locum-tenentem famolissimum jurisconsultum Joannem de Mella compatrem suum*. Neque diversum indicat Jacobi Piccolomini Cardinalis Papiensis elogium, dum in *Commentariorum* lib. 2. quum eos Cardinales enumerat, qui Paulli II. electioni adfuere, cum magna nostri laude *Joannes (ait) tituli sanctæ Priscæ, Zamorensis civis & præsul. Huius prima juventus ingressa urbem in extremum nunc senium perseverat, vir laboriosus, & justitiæ minister intrepidus. Diversis quoque temporibus cunctos penè nostræ curiæ magistratus solus administravit*. Atque item Joannis hæc Gobellini, sive Æneæ Sylvii ipsius, *Commentariorum Pii II. Pontificis* lib. 1. ubi de creatione agit Cardinalium, cuius pars ille fuit. *Joannem (ait) Episcopum Zamorensium natione Hispanum, scientiâ juris excellentem, qui annis uno de quadraginta in muneribus curiæ prudenter castèque fuerat obversatus*. Unde facile colligimus, ab anno huius sæculi xxvi. curiæ districtum occupationibus absque intervallo vixisse. Legatum interim Eugenii IV. Basileam anno xxxiii. sæculi venisse Protonotarium Apostolicum ex *Historiæ Concilii Basileensis* sectione 10. cap. 24. constat, quam Augustinus Patricius Senensis canonicus concinnavit, ac Philippi Labbei operâ in appendicem Concilii Basileensis tomo 13. Conciliorum editionis col. 1488. conjectam habemus; ex cuius etiam cap. 28. apparet eum in primis cum Tarentino Archiepiscopo in Basileensi Concilio ad bonam mentem redire parato, Eugenii iussu, dum Basileam accedere possent Cardinales ad munus hoc destinati, Pontificias vices habere debuisse.

510. Certè is hoc, quod jam diximus, Auditoris munere ornatus, ac publicis Ecclesiæ rebus nunquam non impensus, meruit tandem post Zamorensium sibi collatam Ecclesiam, à Callisto III. Pontifice ad Cardinalium augendum numerum an. CDLVI. supra millesimum cum aliis assumi, Seguntini post biennium Episcopatus, Zamorensis loco, infulis ornatus. Romę obiit, ad Sanctum Jacobum, Hispanorum nationis templum, sub hoc titulo terrę mandatus, quem ideo hic subiungimus, quod in *Theatro Zamorensis Ecclesiæ* Ægidii Gundisalvi Avilę corruptus legatur.

JOANNI DE MELA^h GENERE HISPANO
FAMILIA INGENVA. CÆSARII AC PONTI-
FICII IVRIS CONSVLTISSIMO. S. LAV-
RENTII IN DAMASO PRESBYTERO CARDINALI
SACRVM.
VIXIT ANNOS LXX. OBIIT XIII. OCTOBRIS
MCCCCLXVII.
PONTIFICATVS MAXIMI PAVLI II. ANNO IV.

Scripta ejus aliqua juris commentaria Romæ asservantur, manu adhuc exarata, scilicet:

511. *Portugalliæ leges quadraginta due,*

feu constituciones Portugalliæ Regis Joannis anno MCDXIX. xviii. Novembris promulgatæ in civitate Olissipone, & glossatæ per Joannem de Mella Episcopum Zamorensium, sive de cogni-

^h Ita exculpta legitur.

gnitionibus propriis regalium sive Ecclesiasticorum tribunalium. Ita opus inscriptum exstat in Vaticana bibliotheca ms. cod. 2617. pag. 19. Aliàs: *Allegationes factæ per Joannem de Mella super xlii. legibus factis per dominum Regem Portugalliæ anno XXVII. vi. Julii Romæ de mandato dominorum S. Martini & Bononiensis Cardinalium*. Incipit: *Reverendissimi patres ac domini præclarissimi &c.* In Vaticano alio codice 2688. Hoc autem circa hunc annum sæculi vicesimum septimum scriptum opus fuisse, antequam honoribus, quos postea obtinuit, auctor frueretur, nudum ita inscriptum huic codici nomen ejus persuadet; cuius quidem exemplum fuerit per nos istud, quod priore loco laudavimus, scriptum, cum Zamorensis jam esset Episcopus: neque enim, si leges illæ anno xxvii. promulgatæ sunt, opponi tardius debuit *Allegationum*, seu *glossarum* scutum.

512. *Elucidarium*. Continetur hic liber unâ cum aliis cod. Vaticano ms. 4066. cuius codicis hæc est nota, eorum quæ intus habet, index. *Pantaleon contra hæreses Græcorum. Germani Patriarchæ De processione spiritus sancti. Joannis de Mella Elucidarium*. Reperitur id fol. 67. cum hoc initio: *Sæpius rogatus à condiscipulis quasdam quæstionculas enodare, importunitati eorum non fuit facilitas obviare. Sequitur ruber titulus: Incipit liber primus de Ecclesiasticis rebus (dialogisticus). Magister rogo, ut ad inquisita mihi ne pigriteris respondere ad honorem Dei, & utilitatem Ecclesiæ. Magister. Equidem faciam quantum vires ipse dabit, nec me labor iste gravabit. Discip. Oro, quod nemo sciat quid sit Deus, valde absurdum videtur adorare quod nesciamus: ab ipso ergo exordium sumamus: & in primis dic mihi quid sit Deus? &c.* Ita verò inscriptum fuisse librum è prologo ipso constat, ubi ait tacere se nomen, ne ob invidiam scriptum contemneretur, & titulum operis esse *Elucidarium*, quia in eo *obscuritas diversarum rerum elucidatur*. Tertii autem operis recordatur Ciaconius in *De Viris Pontificum & Cardinalium*, de his, quos creavit Callistus, verba faciens, laudati tamen à Piccolomineo Cardinali, vulgò dicto Papiensi.

513. *Clericis nempe licitum non esse urbes pestilenti lue infectatas deserere, ob injuncti sacerdotii curam*.

514. Hunc nostrum inter Cardinales doctrinâ illustres, & præcipuos illius evi jurisconsultos, Garimburtus *De Viris Pontificum* scribens collocat. *Quamvis facie deformem, Cardinalatum non sædasse, adnotat multiplex Historiæ Pontificum ante paucos annos recoctus scriptor. Huius autem germanum fratrem fuisse Alphonsum Mellam Franciscanum eò monere volumus, quod tum Historiæ Joannis II. auctor ad annum XLII. cap. 36. tum Joannes Mariana lib. 21. cap. 17. admonuere, Fraticellorum sectæ Durangi Cantabriæ oppido suscitatore hunc fuisse, qui pœnæ metu unâ cum grege perditarum mulierum ad Mauros fugiens, Granatæ cannis confixus miserè tandem obiit. Huius Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.*

manarum rerum varietatis, & eodem ventrem natorum hominum in diversa tendentium dissimilitudinis exemplum jugi recordatione dignissimum.

515. Hunc qui sequutus fuit, anno MCDLXVIII. decessit è vivis Romę etiam, celeberrimus ejus ætatis theologus & jurisconsultus JOANNES DE TURRE-CREMATA, ingentis, cum viveret, & post obitum, famæ vir futurus, dum corda hominum literarum amor & sapientiæ studium infederit. Burgis, an Pinciæ, hoc est Vallis-oleti, natus, & cujusnam ordinis parentibus, fuerit, in dubium vertitur. Nam Ferdinandus Pulgaris, & Lucius Marinus Siculus, ætate æquales, Burgis ortum; ac prior ille, cui credidit Joannes de Cruce in *Chronico Dominicanorum* ab Antonio Senensi laudatus in sua *Bibliotheca ejusdem ordinis*, Judæorum è genere ad Christianam fidem converforum prognatum fuisse ajunt.

516. Ex adverso alii Vallis-oletanum asserunt, Alvari Ferdinandi à Turre-cremata decurionis filium, Petri Ferdinandi nepotem, Lupi Alphonfi illius, quem inter equites, de la Banda dictos, Alphonso Rex Castellæ XI. cooptavit, pronepotem affirmant. Dominicani ante alios, Antonius Senensis, Ferdinandus Castellus*, Joannes Pontanus¹, (non Xyffus Senensis, quem hi laudant) & cum his Balthassar Porreñus^m, Pulgaris obnituntur dicto, injuriam sibi à propinquo Joannis nostri factam hoc mendacio vindicare volentis. Quod non statim credent absque alio rei indicio qui neque odio neque adulatione ducuntur. Planè quod non ullius dedecoris fuit Paulo & Alphonso Burgenfibus, Francisco item Cauriensi, Episcopis, ab eodem Pulgare, Nicolao Lyrano, Raymundo Martini, cæterisque aliis ob eximias dotes & literarum studia laudatis; cur ingenio & more huius nostri temporis, quod quidem huius originis homines ab honoribus arcet, & ætate illa (quod exemplis convincitur) non sic viles aut inhonestos, excipiemus & reputabimus?

517. A Turre-cremata oppido oriundum fuisse alii affirmant, è quorum numero Guido Pancirola lib. 3. cap. 37. *De claris legum interpretibus*, Petrus Alva in *Sole veritatis*, veritate 195. hisque antiquior Blondus decade 4. lib. 1. *Historiarum*, cognominis, ut credimus, argumento ducto. Certè Vallis-oleti ad ordinem Predicatorum fratrum receptus, literis hic primò grammaticis & philosophicis, in urbe autem Parisiorum deinde theologorum & jurisconsultorum studiis impensè operam dedit; nec ante quàm doctoris ornaretur insignibus ab ea discessit. At reversus, opportunusque muneribus domigerendis, cum in patria ad S. Paulli, tum in urbe Toletò ad S. Petri martyris cœnobium, sodalibus præfuit.

518. Hinc autem eum Romam declinandæ invidiæ, quæ inter domesticos plerumque accendi solet, se contulisse fama est; non ut Joannis II. Regis legationem obiret, quod Marinus credidit. Ille enim

ⁱ In Bibliotheca Dominicana.
^k Hist. ord. Predicat. cent. 1. lib. 3. cap. 42.
^l Convencencia de Monarquias lib. 1. cap. 13. §. 3.
^m Elogios de los Cardenales de España.

ad urbem prius accesserat, quum Joannis ejusdem Regis (uti Pulgaris refert) iussu oratoribus ejus se comitem dedit.

519. Næ illi in ordinem fortasse redigendi sunt, qui Constantiensi Concilio interfuisse Turre-crematam affirmare non verentur. Neque ejusdem Pulgaris error ferendus est; cui si credimus, discisso jam Eugenio inter & Basileenses atque Felicem schismate, è Toletum Romam venit. Constantiæ namque urbis Concilium anno hujus sæculi xviii. dimissum fuit; quo anno tricesimum, aut circiter, ætatis agebat noster Joannes, cum nec præfessè jam duobus maximis ac præcipuis cœnobii potuerit, nec Joannis Regis, qui adhuc puer sub tutela erat Ferdinandi Infantis, legationem gerere, legatiffè adhaerere. Et tamen Guido Pancirolo testem hujus in Concilio isto præsentis Turre-crematam ipsum adducit in *Comm. Decreti*, dist. 17. cap. 1. num. 14. quem nunc ad manum non habemus.

520. Basileam autem venit florente ibi adhuc Concilio, nondumque damnabili, quod ex actis in eo ab eodem constat, sacri Palatii Magister ab Eugenio jam creatus. Secessisse tamen cum Hispanis aliis creditur, quum eò res perducta est, ut senatus ille patrum facultatem sibi exauctorandi Pontificis adrogasset. Ab eo enim in conventum Nurembergensem Germaniæ nationis fuit missus anno MCDXXXVIII. ut ex *Historia* ejusdem *Basileensis Concilii* constat Augustini Patricii superius adducta, nempe ex cap. ejus 82. Cumque Florentiæ, quò evocatum fuerat è Basilea Concilium, adesset, ibique partes Latinæ adversus Græcam Ecclesiam, atque ejus dogmatum sectatores strenuè propugnasset, ab eodem Eugenio IV. die xviii. Decembris anni MCDXXXIX. (malè alii MCDXXXV.) cum sedecim aliis, in quibus Bessarion Græcus, Joannes Carvaxalius, Alphonsus Borgia, qui postea Callistus III. Papa, Hispani, clarissimi numerantur viri, S. R. E. Cardinalis creatus fuit, post mensem utique à renunciato Basileæ Felice Sabaudie olim Duce in Eugenio locum Pontifice.

521. Cum verò Bituricis anno sequenti quadragesimo Carolus VII. Francorum Rex consilio super hac re capiendo Synodum cogerisset, eò destinatus fuit ab Eugenio Joan-

nes Cardinalis (quò & pro Felice directus fuerat Joannes Segobienis jam antea dictus) & in causa obtinuit, Carolo adherere se Eugenio partibus ex consilio patrum declarante. Meminit Augustinus Patricius in *Historie Basileensis Concilii* nuper laudatæ cap. 112. Quæ quidem legatio ad Gallum Regem anam porrexisset quorundam errori suspicamur, qui reversum aliquando in Castellam Pontificis legatum Turre-crematam, nullo veteris historiæ suffragio muniti asseruere.

522. Destinatum quoque eum cum aliis pro sedando inter Galliæ atque Angliæ Reges bello constat ex Eugenio Papæ epistola apud Raynaldum tomo 18. *Annal.* anno MCDXXXIX. num. 39. Infixus tamen vel absentis amor & existimatio adeo erat Joanni Castellæ, ut à Ferdinando Gomezio de Civitate-regali ejusdem medico in quadam epistola ad Gomezium Benavidium directâ, nonnisi ex vero scriptum fuisse videatur, contulisse Regem Guterio Toletano Hispanensis Ecclesiæ Pontificium, quo morem aliis gereret, non autem ex animi sui sententia. Quod quidem (ait n) *Joanni Turre-crematæ Dominicano libentius dedisset; cujus quidem sapientia & religio plusquam aliorum nobilitas honore isto dignior est.* Obtinuit utique inter nos Mindoniensis & Auriensis Ecclesiarum infulas cum abbatibus Pinciana, & Burgensi Fonceana; Romæ autem titulos Episcopatuum Albanensis, Nicolai V. Sabinensisque, Pii II. tempore, atque in eadem urbe edificatis ad sanctæ Mariæ supra Minervam Dominicanorum ædis maximæ impluvio, & in templo ipso ejusdem Deiparæ Virginis ab angelo annunciatae cappellâ, legatum ei reliquit à sodalibus pii collegii ab eodem creati administrandum, cujus fructus maritandis Romanis virginibus quotannis infunderentur. Atque hoc pium opus adeo semper usque nunc ab eo tempore increvit, ut Annunciationis festo die summus ipse Pontifex cum Cardinalium collegio in hoc sese templum conferens dotum cheirographa trecentis non minus aut quadringentis manu propria distribuere soleat.

523. Romæ decessit octogenarius, jacetque in cappella jam antè dicta sub hoc epitaphio:

F. IOANNI HISPANO VALLISOLETANO
EX VETERI PVRA NOBILIQVE FAMILIA
DE TVRRE-CREMATA
ORDINIS PRÆDICATORVM.
S. R. E. CARDINALI EPISCOPO SABINENSI
PIETATE AC DOCTRINA CLARISSIMO
MVLTI LEGATIONIBVS EGREGIE FVNCTO
BEATÆ VIRGINIS ANNUNCIATÆ
SODALITAS
AVCTORI SVO POSVIT
OBIIT ROMÆ VI. KAL. OCTOBRIS
ANN. DOMINI MCCCCLXVIII.
ÆTATIS VERO SVÆ LXXX.

524. A Flavio Blondo illius ævi famigerato scriptore, dum de creatione agit, quâ

Joannes declaratus fuit Cardinalis, theologus insignis audit lib. I. decadis 4. *Historiarum*; à Græco

rerum Florentini Concilii scriptore philosophus Latinorum & dialecticæ peritissimus. Ab eodena Blondo, Nicolao Perotto, Jo. Antonio Campano; & Bessarione Cardinali Nicæno amatus & magni habitus. Jacobus item Amanatus Cardinalis, vocatus Papiensis, vir eloquens, & *Commentariorum de sua ætatis rebus*, necnon & summi pretii epistolarum auctor, dum Cardinales enumerat qui Paullum II. elegerunt, *Commentariorum* lib. 2. post laudatum cum aliis Joannem Carvaxalium, virum gestis clarissimum, *Ab eadem natione* (inquit) *Joannes Turre-cremata Sabinorum Episcopus. Hujus umbratilis gloria præcedentium non cessit laboribus, primas inter theologos sui temporis tenens, propter auctoritatem sedis apud Gallos defensam, quamquam ex Prædicatorum esset ordine, nullaque adhuc dignitate insignis, ad Cardinalatum Eugenio sedente, vocatus est. Scripsit Commentarios divinarum rerum complures, utiles illos & magni in Ecclesia æstimatos. Elogia tanti viri vide sis (ut ab antiquis discedamus Pulgari & Marineo) apud Alphonsum Ciaconium in *Vita Eugenio IV.* Ferdinandum Ughellum *Italiae sacre auctorem in Episcopis Sabinensibus*, Balthassarem Porreum in *elogiis Cardinalium Hispanorum* ineditis, & in epistola cujusdam Joannis de Turre-cremata, nostro cognominis, quæ Salmantinæ editioni *Summæ illius Ecclesiasticæ* anni MDLX. præponitur. Sed jam ad enarranda ejus opera transeundum est. Scripsit nempe*

525. *In Gratiani decretum Commentarios*, quinque partibus. Quarum I. est in primam decretorum, sive *distinctiones*. II. in *causarum* primum volumen. III. in secundum. IV. in tractatum *De consecratione*. V. in tractatum *De penitentia*. Quatuor tamen voluminibus integrum opus comprehendit Veneta editio Hieronymi Schoti MDLXXVIII. in folio, quam præcessisse dicitur alia Lugdunensis Joannis Boërii. Manuscriptam vidimus in Barberina bibliotheca Romæ *Compilationem novam decreti, Turrim auream decretorum nominatam; compilatam à rever. P. Joanne de Turre-cremata, & Nicolao V. Pontifici dicatam.* Incipit operis nuncupatoria: *Cupienti mihi opus quod auxiliante Deo inchoavimus in quinque libros, juxta quinque libros decretalium &c.* Finitur autem sic: *Finitum est opus Romæ x. Januarii MCDLI.*

526. *Summam Ecclesiasticam.* Hoc est contra Ecclesiæ, & primatus Petri adversarios, quatuor partibus. In quarum prima agit *De universa Ecclesia.* In secunda *De Ecclesia Romana & Pontificis primatu.* In tertia *De universalibus Conciliis.* In quarta *De schismaticis & hereticis,* Nicolao V. Papæ dicatam. Hæc profat Salmanticæ edita apud Joannem Mariam Terra-novam MDLX. in folio, & Venetiis apud Michaëlem Tramezinum ann. MDLXI. in 4°. In bibliotheca Olivariensi erat tractatus *De potestate Papæ & Imperatoris* ms. in folio, quem haud diversum à *Summa* existimamus; cum in hac de potestate etiam Imperatoris agatur lib. 2. cap. 94. 95. & sequentibus. Exstat in Vaticanis codicibus 2577-2578. & 2701.

527. *De aqua benedicta, ejusque virtute & efficacia.* Romæ apud Antonium Bladum MDLIX. aliàs MDXLVII. Quem librum ei tributum scio à Trithemio, Possivino, Ant. Senensi, & aliis. Hunc tamen Alphonsus Castrensis, cum *adversus hæreses* scriberet, reperire se non potuisse quæsitum ait, forsitan adhuc in editum.

528. *Meditationes de vita Christi.* Has Coloniae edi curavit Franciscus Swertius cum Vita ejusdem Turre-crematæ, & precibus selectis quibusdam MDCVII. in 12°. apud Bern. Gualterium, ut in mentione dicti Swertii monet Valerius Andreas in *Bibliotheca Belgica.*

529. *Commentaria in Regulam S. Benedicti,* quæ unà cum Smaragdi in eandem commentariis Coloniae prodierunt ex officina Gervini Galeni anno MDLXXV. in folio. Hæc direxit auctor ad Arsenium monachum cœnobii S. Benedicti, quod ipse (Trithemius ait) in commendis habebat, Florentiæ, ut credimus, *opus magnum & non abjiciendum,* appellans.

530. *Expositionem brevem & utilem super Psalmos.* ad Pium II. Pont. Max. Prodiit hæc primum, ut credere par est, Romæ apud Franciscum Lupum Gallum die xxi. Februarii MCDLXXVI. quam editionem vidimus Cajetæ in bibliotheca Dominicanorum; item in Burgo (locum ignoramus) MCDLXXX. in fol. quæ est inter libros Sapientiæ Romanæ. Duo alia exemplaria penes se habere absque ulla loci nota, eaque in ipsis typographiæ incunabulis edita, Labbeus monet *De scriptoribus Ecclesiasticis.* Item prodiit *Cæsar-augustæ* MCDLXXXII. in folio Venetiis apud Lazarum de Soardis MDXIII. in 8°. & apud Stephanum de Sabio MDXXIV. in 8°. *Desumpta nempe (ut auctor ait) ex Hieronymo, Augustino, Remigio, & Cassiodoro.*

531. *Questiones spirituales super Evangelia totius anni, tam de tempore quam de Sanctis.* Aliquando editæ hæ sunt absque loci mentione Brixia anno MDCXCVIII. in 4°. quam editionem habet Ecclesia Hispanensis inter Colonæos libros. Deinde verò Lugduni MDIX. in 8°. apud Stephanum Gueynardum, & adhuc prius ibidem MD. in 8°. & Parisiis MDX. apud Joann. Barbier. In prologo auctor ait se has scripsisse Cardinalium collegio dicatas, ut dum epularentur, recitari sibi eas juberent. Parisiensem hanc editionem recognovit Guilielmus Totanus Dominicanus, ille, cui falsò adscribi solet, propter similem curam etiam in eo infusam, Alphonsi Spinæ *Fortalium fidei*, uti loquentes de hoc monimus. In codice Vaticano ms. 975. servantur cum titulo *Collationum pro dominis Cardinalibus pro colloquutionibus post mensam, & hoc initio: Sacro & colendissimo &c.* quod idem initium habent *Questiones.* Trithemio teste diversum opus est.

532. *Sermones de tempore ac de Sanctis.* Quos à præcedenti, præter ipsum Trithemium, Possivinus & alii distinguunt.

533. *Contra principales errores perfidi Machome-*

ebometi. Editio princeps fortè illa est, quam in bibliotheca Sapientiae Romanæ vidimus absque loci nota. Prodiit etiam Romæ apud Guilielmum Faciotum MDCVI. in 8°. Ms. exstat liber in Vaticana bibliotheca codic. 1043. & 974. cum hac inscriptione: *Tractatus contra principales errores Machometi, propter diætam principum proximè celebrandam.* ad Pium II. Incipit: *Post humilem recommendationem.* Hæc diæta, five conventus, fuit Mantuæ à Pio II. indictus, ut Christianorum principum communibus consiliis & copiis inmanissimo Turcarum tyranno bellum inferretur. Reque ipse sese eò contulit Pius: principes verò aut legati eorum rari, discessumque suadentibus, utpote in re jam desperata, aliis Cardinalibus, & in Romam reditum: *Fuerunt tamen* (Gobellinus ait in *Commentariis Pii II.* libri 3. initio) *Cardinales melioris consilii, qui perseverantiam suadebant, ut Bessarion Nicænus, & Joannes S. Xysti, Græcus alter, Hispanus alter.* Quibus verbis designari Turre-crematam nemo non videt: quemadmodum & cum lib. 3. accersitos eisdem Nicænum, & Joannem S. Xysti, Cardinales, ad colloquium privatè ab eodem Pontifice cum Florentinis legatis habitum.

534. *Tractatum De veritate conceptionis beatissimæ Virginis, pro faciendâ relatione coram patribus Concilii Basileæ anno Domini MCDXXXVII. mense Julio, de mandato sedis Apostolicæ legatorum eidem sacro Concilio præsentium.* Romæ prodiit primùm ex officina Antonii Bladii Afulani MDXLVII. in 4°. Recognitus quidem, & nova capitum divisione clarior redditus, Alberti Duimii de Catharo ord. Prædicat. in Sapientia Rom. sacræ Scripturæ interpretis operâ, jubente Bartholomæo Spina, sacri Palatii Apostolici Magistro, & sumptus præstante illustrissimo domino D. Joanne de Toletto Cardinali, ejusdem ordinis Prædicatorum, cum in Concilio Tridentino proposita esset hæc res à defensoribus alterius partis. Ita enim præfert integra libri inscriptio, quam dedimus pro hujus operis atque ejus editionis historia. Apud Ciaconium per errorem editum fuit: *De conceptione Domini.* fortè, *matris Domini.*

535. Quam quidem relationem seu tractatum exhibiturus jam Concilio, quo minus id facere posset, impeditus fuit schismatis illius causâ, quæ per eos dies ortum habere cœpit, quum legati Eugenii Papæ recedere inde, & cum eis Joannes noster, in mandatis habuere: quod ipse ait in commentario ad caput *Firmissime.* De consecratione. dist. 4. n. 11. Eandem sibi impositam fuisse à Concilio curam repetit ad cap. *Pronunciandum.* dist. 3. Et tamen à Petro Alva Franciscano, qui in defendendo immaculatæ conceptionis beatissimæ Virginis articulo modum tenere nescivit, majorem hujus operis partem non Turre-crematæ, sed Bartholomæi Spinæ, aut magis Alberti Duimii esse, multipliciter in *Sole veritatis* contenditur, prolixiore quam res ac præscriptum sibi refendi, non disputandi genus petebat, tempusque permisisse videtur, commentarium causante; cum sanè non mi-

noris esse molis deberet opus, quo majori adhuc Turre-crematæ isti Joannis Segobienfis *Allegationum & Avisamentorum* operi jam patribus exhibitò, ex munere sibi imposto respondere debuit.

536. Et quidem potuit statim ab edito patrum anni MCDXXXV. Junio mense publicato, expediri negotium colligendi ex omnibus bibliothecis & archivis monumenta omnia, quæ de hac quæstione concepta reperirentur, & ex his omnibus, thesauroque sue memoriæ, & proprio studio potuit etiam Joannes Cardinalis colligere auctororum testimonia in hoc libro exstantia, quæ tantum cogitabat exhibere sacro Concilio, postmodumque auditis Joannis de Monte-nigro, cujus primæ in hac re partes fuere, allegationibus, hæcque sequuntis Joannis Segobienfis aliis præcedentium *Allegationum* refutatoriis ampliari opus suum, & ex breviori justum & integrum reddere, ne tertius jam disputator in arenam descendens, aridior & imbecillior decessoribus suis appareret: quod esset veluti causam adversariis tradere. Et hoc sanè argumento validissimè quatiuntur & corruunt omnia quæ pro abjudicando Turre-crematæ libro isto pervicaciter enixeque Petrus Alva, & si qui ante eum alii, contenderunt. Quorum cogitata expendèda iis relinquimus, qui non ullo præjudicio, sed veritatis amore ducti, in hunc locum inciderint.

537. *Flores sententiarum D. Thomæ Aquinatis de auctoritate summi Pontificis, collectos in eodem Concilio Basileensi an. MCDXXXVII.* jussu Juliani Cardinalis. Hanc materiam LXXIII. quæstionibus explicuit, dedicavitque eidem Cardinali. Incipit: *Mandatis, reverendissime pater, & domine præstantissime Juliane, dignissime presbyter Cardinalis &c.* Editus fuit liber cum aliis argumenti ejusdem à Remigio Florentino Dominicanò Venetiis anno MDLXII. Manuscriptusque codex asservatur Romæ in Vaticana cod. 4117. & Patavii in bibliotheca S. Joannis in Viridario canonicorum Lateranensium, Thomassino teste in *Bibliotheca Patavina manuscripta.* Julianus iste est Cardinalis Cæsarinus, S. Angeli dictus, Basileensis Concilii coactor & præses, qui tandem in Polonia infeliciter obiit à Turcarum copiis occisus. Item

538. *De eadem Pontificis & generalis Concilii auctoritate, ad Basileensem oratorem* (ut præfert) *responsionem.* quam Venetiis edidit MDLXIII. in 4°. Joannes Zilettus operâ Camilli Campegii theol. Parisiensis, & Labbeus in Conciliorum Parisinam editionem suam volum. 13. col. 1661. conjecit.

539. *Super decreto unionis Græcorum in Concilio Florentino edito apparatus.* Editum Venetiis cum decreto ipso Eugenii anno MDLXI. in 4°. unâ cum *Summa Ecclesiast.* ms. Patavii in bibliotheca Benedicti Silvatici, teste Thomassino, & in Vaticana biblioth. cod. 4165. Exstant quidem in actis ejusdem Concilii, quæ per dialogum inter se & Ludovicum de Ponte Romanum Andreas Sanctacrucius, & ipse Romanus, concinnavit, legunturque in Conciliorum editionibus, & in postrema

strema Parisiensi volum. 13. quædam Joannis Turre-crematæ facta ad Concilium verba de consecratione in azymo seu in fermentato, & de forma ipsius consecrationis p. Sed is, quòde agimus, *Apparatus ad decretum Eugenii Papæ,* seu diffinitionem, quæ incipit: *Latentur cæli &c.* q. factus videtur, quo ea omnia, in quibus convenerunt Græci cum Latinis, continentur. Planè ob defensam in Concilio isto Florentino Apostolicæ sedis auctoritatem adeptus fuisse Joannes dicitur *universalis prorectoris fidei* titulum: quod Ferdinandus Ughellus in suæ *Italiae sacræ Sabinensibus Episcopis* refert. Alii, ut Antonius Senensis, quemadmodum & Joannes Lopez Monopolitanus Episcopus, meritum ab eo hunc honorem ajunt Pii II. tempore jam Cardinali. In antiquis nos nihil de hoc legimus, nisi in iis Vincentium Bandellum computemus, quem auctorem rei Senensis laudat.

540. *De salute animæ.* Incipit: *Docet nos divina Scriptura.* Joanne Trithemio, Alphonso Venero, Marieta, Bellarmino, Possævino, Antonio Senensi testibus, quorum nullus de editione loquitur.

541. *Tractatum de corpore Christi adversus Bobemos.* Cujus Antonius idem Senensis, Alphonfus Ciaconius, Possævinus, Bellarminus, & alii, meminere.

542. *Revelationes S. Birgittæ ex commissione sedis Apostolicæ recognovit, & apologiam apposuit.* *Expositionem regulæ S. Birgittæ* (nisi de alio loquatur opere) Antonius appellat Senensis, ex testimonio Hieronymi Almonazir Complutensis collegii Dominicanorum studiorum præfecti, referens asservari hanc in collegio eorundem Pinciano. Nos autem nihil aliud indicatum ab eò credimus, nisi apologiam prædictam, quæ cum iisdem *revelationibus,* & ad eas Gonsalvi Duranti Notis, cum Romæ tum Colonie anno MDCXXVIII. typis edita fuit.

543. *Tractatum, in quo ponuntur impugnationes quarundam propositionum, quas magister in theologia Alphonfus de Madrigal posuit & asservit in disputatione publica in Romana curia xxi. die Junii anno MCDXLII.* Exstat in bibliotheca Vaticana ms. cod. 5606. De quo jam diximus in Alphonso Toftato.

544. *Symbolum veritatum fidei Romanæ Ecclesiæ pro informatione Manichæorum* ms. inter Vaticanos libros manu exaratos cod. 974. Miserat nimirum Bosnæ Rex ad Papam viros sui regni tres Manichæorum errore obsecratos, ut Romæ catechizarentur. Incipit: *Beatissime pater.* Et in fine notatur factum Romæ in Ecclesia S. Petri die 1x. Maji anno MCDLXI. Historiam narrat Ciaconius in *Vita Eugenii IV.* & hoc ejus Cardinali.

545. *Contemplationes,* quæ scriptæ dicuntur Romæ in monasterio Prædicatorum de Minerva. Ms. codice Vaticano 973. inter manu exaratos.

546. Præter jam dicta opera, pluribus aliis publicam Ecclesiæ rem juvâsse credendus omnino est: cum in Vaticana bibliotheca hæc alia opuscula exstant non dum edita:

547. *Libellus velociter compositus, & edius contra certos hereticos noviter impugnantem paupertatem Christi, & suorum Apostolorum.* Cod. ms. 974. fol. 55.

548. *Libellus quidam pro defensione Romani Imperii.* Ibidem fol. 65.

549. *Libellus de nuptiis spiritualibus.* Ibidem fol. 68.

550. *Tractatus contra Concilium Basileense.* Incipit: *Notâstis, teneo, superiori die pro vestra sapientia & humanitate, reverendissimi patres, sanctissimam & religiosam intentionem sanctissimi Domini nostri &c.* In fine: *Explicit oratio facta per Mag. Joann. de Turre-cremata sacri & Apostol. Palatii Magistr. anno Incar. MCDXXXIX.* Qui justo quidem volumine visitur inter eisdem libros Vaticanos mss. cod. 2579.

De eodem Concilio Basileensi aliqua ejus sunt in cod. 4136.

551. In codice 5606. ubi est censura in Toftati propositiones, leguntur & ista:

Tractatus de decreto irritante, factus in Concilio Basileensi in responsione ad hoc quæsitum: An in omni lege licita, ad obviandum abusibus curiæ Rom. multiplicibus possit per generale Concilium simpliciter & indistinctè poni decretum irritans summis Pontificibus. in quo respondet negativè.

552. *Quæstio quædam facta per reverendiss. D. Cardinalem S. Xysti, dum erat Magister sacri Palatii, coram Eugenio Papa IV. ac reverendiss. dominis Cardinalibus, & prælatis curiæ Romanæ.* Incipit: *Notâstis, teneo, superiori die &c.* scilicet circa propositionem factam in Basileensi Concilio, quòd *veritas de potestate Concilii generalis universalem Ecclesiam representantis, supra Papam & quemlibet alterum, declarata per Constantiense & Basileense generalia Concilia est veritas fidei catholice.* In fine notatur factam fuisse hanc quæstionem five orationem anno MCDXXXIX. Sed vereor ne idem hoc sit opus cum paullò antè laudato contra Concilium Basileense, in duobus codicibus Vaticanis repetitum: cum libri initium in utroque conveniat.

553. *Responsio in blasphemam & sacrilegam invecivam ad sanctissimum canonem justissimæ condemnationis damnatissimæ congregationis Basileensium.* Incipit: *Dissimulare non possumus.* In fine advertitur factam eam fuisse per Turre-crematam Card. S. Xysti, dum esset in Bituricis apud illustrissimum Regem Franciæ orator Eugenii Papæ.

554. *Responsiones quædam breves triginta octo articulorum, qui dicuntur esse Hussitarum, qui sunt in regno Bobemiæ, factæ per eximium virum Mag. Fr. Joann. de Turre-cremata, qui postmodum fuerat Cardin. S. Xysti.* Incipiunt: *Primus articulus.* Et in fine: *Explicit reprobationes xxxviii. articulorum Bobemorum, qui sunt in Moldavia (an in Moravia?) ita perfunctoriè & celeriter factæ ad mandatum sanctiss. domini nostri Eugenii Papæ IV. Florentiæ anno Domini MCDXLII. die xxviii Julii per studium domini Card. S. Xysti.*

555. *Collecta per dom. Cardin. S. Xysti tempore sanctiss. Dom. Papæ Eugenii IV. super petitione domini Regis Franciæ, ut aliud testium cele-*

p Col. 1141.
& 1153.

q Col. 1165.

r In Bibl.
ord. Prædic.
s Pat. s. Hist.
ord. S. Domin.
lib. 1. cap. 19.

celebraretur generale Concilium. Incipit: *Quod autem convenientissimum esset.*

556. *Tractatus factus contra avisamentum quoddam Basileensium, quod non liceat appellare à Concilio ad Papam.* Incipit: *Circa hoc avisamentum.* Qui factus fuit in eodem Concilio Basileensi, ut patet ex his ad finem: *Explicit votum Mag. Joann. de Turre-cremata in materia appellationum in deputatione reformatorii ix. Martii anno Domini MCDXXXVI.*

557. *Votum aliud ejusdem super avisamento, quod Papa debeat jurare servare decreta de Conciliis generalibus continuandis, & electionibus confirmandis, aliàs cadat à jure Papatus.* Incipit: *Circa avisamentum.* Respondetque non licere Papam ad id ligari per Concilium. Factum est in eadem deputatione reformatorii.

558. *Repetitiones quadam ejusdem Cardin. cum esset in minoribus constitutus Basileæ super quibusdam propositionibus Augustini de Roma.* Incipit: *Reverendissimi reverendique patres.* In fine: *Explicit votum Mag. Joann. de Turre-cremata Apost. Palatii Mag. relatum coram iudice fidei, & aliorum reverendissimorum reverendorumque patrum, & eximiorum utriusque juris DD. multitudine copiosa in domo fratrum Minorum ita compilatum, & in scriptum redactum ad mandatum inclytæ nationis Italie anno Domini MCDXXXV. in mense Julio.*

559. *Propositio ejusdem cum esset orator ad dietam Moguntinam ex parte S. D. N. Eugenii super justitia translationis Concilii de Basilea in Ferrariam, & tandem de Ferraria in Florentiam.* De congressu isto Moguntino agit Oedericus Raynaldus tomo 18. *Annal. Ecclesiast.* anno MCDXXXIX. num. 19.

560. *Tractatus quidam contra Madiamitas & Ismaëlitas, adversarios & detractores illorum, qui de populo Israëlito originem traxerunt.* Incipit: *Turris fortitudinis à facie inimici.* Invehitur contra eos malos Christianos & perversos homines (ut ille ait) qui omni Dei timore postposito, malitiæ spiritu inflati, fideles Christi de populo Israëlito descendentes, quantumcumque fide, virtute, ac donis divine gratiæ resplendeant, odio mortali, injuriis, opprobriis clamisque molestant & persequuntur. Occasionem huic scripto datam refert, dicens, quod libellos infamatorios sub nomine processuum ad varias orbis partes demandatos viderit, & præcipuè processum legerit per quendam Spoleti factum per quosdam impios homines domino & Regi suo naturali rebelles, qui capita factionum, & iniquitatum Toleti commissarum fuere: quem scilicet domino nostro Nicolao Papæ V. per quendam eorum collegam cum certis literis ad curiam Romanam demandaretur. Qui processus à nobis diligenter lectus & examinatus visus est nobis ex multiplici capite impius, & iniquus, ac plurimum scandalosus, ac multis erroribus plenus, &c. In fine ait, finitum esse Romæ anno MCDL. tempore Jubilæi.

561. Hoc ipsum est magnum opus contra statuta aliquot Ecclesiarum, quibus arcentur ab earum collegiis qui ex stirpe Iudæica descendunt. Quod quidem contra Ismaëlitas nostri temporis inscriptum Antonius ait Senen-

sis servari manu exaratum in collegio Prædicatorum Pinciano: optimo jure admonens non ab argumento propugnato isto colligi debere nostrum Joannem ex eadem stirpe fuisse ortum. Planè de hujusmodi legibus plures doctissimi, iidemque nobilissimo & puro sanguine viri, similiter censuere.

562. Sed neque nostri omnia hæctenus inedita codex hic continet. Nam ut index ms. librorum præfert, quem totum legimus, codices tamen omnes in eo notatos manibus contrectare haud potuimus, codices 1130. 2267. & sequentes, usque ad 2273. & codex 2566. sequentesque, usque ad 2580. Turre-crematæ opera jam dicta, vel alia continent. Codex 1043. fol. 265. *Questiones de præceptis juris naturalis.* Codex 4223. fol. 166. *Super tractatum de penitentia.* de quo monet etiam Ciaconius, qui & *De penitentia* addidit. Sed hæ partes sunt postille decretorum.

563. *De Deo & angelis questiones sunt cum tractatu De aqua benedicta* in bibliotheca SS. Joannis & Paulli Venetiis, Thomafino & Spizelio testibus.

564. Falsum ne quid diffimulemus, venditari existimamus nobis in titulo quodam libri bibliothecæ Olivariensis, qui *Tor-quemada lecturarum super institutiones Justiniani* conceptus est in ejus indice seu catalogo.

565. Hoc ipso anno, Turre-crematæ fatali, vitâ functus est ALPHONSUS DE OROPESA Hieronymianus, Guadalupensis domus, à patria sic appellatus, de quo multa Josephus Seguntinus in historia hujus ordinis lib. 3. cap. 17. 18. & sequentibus. Præfectus fuit sodalium Talavere, atque inde in Bartholomeano Lupianensi cœnobio, hoc est totius ordinis generalis minister, creatus an. MCDLVII. & famâ clarus habendarum concionum Evangelicarum artifex. Christianæ autem puritatis & unitatis zelo ardens, quam frequentes ex Judaïsimo converforum apostasiæ turbabant, indignantibus Christianis veteribus adversus noviter ad Ecclesiæ gremium receptos, quorum omnium sive simulationem sive inconstantiam parem credebant, auctor Henrico Regi IV. fuisse dicitur imponendi hoc munus regnorum prælatis, ut unusquisque in sua diœcesi in hujusmodi gentis vendendi morem inquireret, granumque à palea secerne-re, ut æquum fuit, satageret: quod Oropesa ipse Alphonsi Carrilli antistitis mandato fecisse Toleti dicitur. Hac occasione scripsit librum hujus tituli:

566. *Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tue Israël, qui mansit ineditus, vixque è domesticis bibliothecis hæctenus erupit:* quod Seguntinus ait lib. 3. cap. 18. Cujus libri hæc intentio est, ut eos reprehendat, qui non ex præcepto charitatis converfos amant, neque fraternè cum eis agunt. Censetque tam his, quam veteribus Christianis cum obstinatis Hebræis consuetudinem prohiberi, hisque ultimis honorum participationem denegari oportere. In hoc eodem codice ms. existant

567. *Sermo quinta feriæ majoris hebdomadæ. Vita S. Joannis Chrysostomi.*

568. *Epi-*

568. *Epistola satis prolixa ad Hieronymianos sodales Aragoniæ regnorum.* quâ eos adhortatur ne derelinquant cœnobia sua propter declinandas ibi ortas dissensiones inter Joannem Regem & Carolum ejus filium.

569. *Sermones docti admodum in quatuor capitulis generalibus annorum MCDLIX. MCDLXII. MCDLXV. ac MCDLXVIII.* habiti, cum ipse his singulis annis crearetur Generalis Præfectus. Sub cujus duodennalis præfecturæ finem, xxviii. die Octobris anni MCDLXVIII. diem vidit extremum.

CAPUT XI.

LUPUS BARRIENTUS *Dominicanus.* ejus honores & scripta. NICOLAUS SAGUNTINUS. RODERICUS DIDACI DE QUESADA. LUPUS DE SALINAS *Franciscanus.* D. JOANNES CARVALIUS *Cardinalis.* ANTINCHUS DE BAGES. RODERICUS SANCII DE AREVALO. *Honores ac munia ab eo obita, item scripta.* FR. THOMAS DE TOLEDO *Dominicanus.* JOANNES VALERUS *Majoricensis.*

570. **S**UCCEDIT ordine temporis dicendus à nobis LUPUS BARRIENTUS (vulgò de Barrientos) sequenti anno MCDLXIX. è vivis ereptus. Patria fuit ex oppido *Medina del campo*, ex nobili & antiquo illius civium genere, Petri Guterii filius, anno præteriti sæculi MCCCLXXXII. in lucem editus. Qui quidem sodalium Dominicanorum ad S. Andreæ patrium cœnobium instituto aggregatus, religione ac literis clarus brevi tempore adeo apparuit, ut ei primo omnium sui ordinis primus theologiam docendi locus & fedes Salmantinæ academiæ jure ac meritò commendaretur. Vocatus inde in curiam, Joannis Castellæ Regis lateri à secretis conscientiæ adhæsit; atque eodem tempore Henricum principem literas docuit, & Christianæ vitæ præcepta; cujus & à confessionibus minister fuit.

571. Factus hinc Segobienfis Episcopus, & Castellæ archicancellarius, Abulensem aliquantò post pro Segobienfi sua permutavit Ecclesiam, ne isthic manens, Joannis Paciæci Ville-natum Marchionis à Rege averfi, atque in ea urbe cum Henrico principe, cujus gratiam obtinebat, frequenter commorantis, impotentia viribus subjaceret. Porrò ad Conchensem anno hujus sæculi XLV. promotus, in illud tempus incidit, quo fatalis illa in Pincia foro maximo recitata fuit Alvari Lunæ supplicii tragœdia; quo excusso jugo, Joannes Rex, probus aliàs & justus, ne solus, aut ne quidem tunc, subiret regendi onus, Lupum nostrum, & Gundisalvum ab Illescas Hieronymianum, Guadalupensis monasterii præfectum, viros ea ætate (ait Mariana lib. 22. cap. 14.) integerrimos sanctosque, administrandæ publicæ rei consiliarios acivit, ac dum vixit secum habuit. Eo mortuo, cum Henrici successoris prostitutam lenitatem ac lenitudinem minus probaret, auditus hac re super ab eo, & non exauditus, ad Ecclesiam suam proprio pastoris munere fundaturus rediit, ubi *Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.*

anno superius dicto MCDLXIX. Maji tricesima die obiit.

572. Res ejus, quarum compendium fecimus, latiùs enarrant Ægidius Gundisalvi Davila *Theatri Ecclesiastici* auctor, in Abulensibus, Conchensibus, ac Segobienfibus Episcopis, atque in hujus ultimo dicte *Segobienfis urbis historia* excultus historicus Didacus Colmenares, Ant. Cianca in *Historia S. Secundi Episc. Abulensis* §. 87. Joannes Monopolitanus Episc. in *Historia ordinis Prædicatorum*, tertia parte lib. 2. cap. 46. Ludovicus Ariz in *Abulensi historia*. Ab hoc habemus quædam vulgaris linguæ opuscula, quorum nunquam factus fuit publicus usus. Vidimus nos in codice quodam ms. qui olim fuit Didaci ejusdem Colmenaris, & postea domini Christophori de Zambrana & Villa-lobos Calatravensis equitis, nostri amici, qui bene instructam bonorum librorum Matrivi habuit bibliothecam: quorum nos, uti prostant, epigraphas dabimus.

573. *Tratado del caso y fortuna, compilado por mandamiento del Christianissimo Rey Don Juan el segundo de Castilla y Leon, por la su humilde fechora inutil Obispo de Cuenca, su confessor, y maestro del serenissimo principe Don Henrique su amado hijo.* Incipit: *Rey Christianissimo, principe de gran poder.*

574. *Tratado del dormir y despertar, y del soñar, y de las adivinanzas, y agueros, y profecias, compilado &c. eodem initio.*

575. *Tratado del adivinar, y de sus especies, y del arte magica.* eodem principio.

Fuerunt & in bibliotheca Olivariensi item

576. *Llave de la sabiduria.* Quem tractatum, sive Latinum sive vulgarem, *historia ordinis Dominicani*, quam nuper laudavimus, eidem attribuit.

577. *Opusculum super intellectu quorundam verborum cujusdam decreti contenti in volumine decretorum, ubi Gratianus tractans de materia sacrilegii in causa 17. & quest. 4. ait: Sacrilegii quoque reatum incurrit qui Judæis publica officia committit.* Incipit: *Quæsitum à domino &c.* Ac desinit: *Hæc sunt, disertissime baccalauree, quæ breviter sentimus circa tui quæsitii propositionem &c.* Opusculum hoc ms. habet Matrivi D. Joannes Lucas Cortesius, civis meus, toties à me laudatus: atque idem, & alii tres tractatus supra memorati, hodie sunt antiquissimè ms. in bibliotheca, quæ Comitum Villumbrosani Castellæ præsidis olim fuit, nunc autem est excellentissimæ conjugis, quæ studia hæc & libros amat.

578. *Instruccion synodal.* Quam asservari in archivo Segobienfis Ecclesiæ, cui quidem facta fuit, occasione forsan Synodi in loco *Turvegano* ejusdem diœcesis anno MCDXL. celebratæ, Colmenarius refert.

579. *Indicem quoque Latinum confecisse dicitur ad S. Antonini Florentini præsulis Summam theologicam, in eodem tabulario Segobienfis Ecclesiæ, ut idem ait, exstantem.* Quædam de Barriento diximus in Henrico Villenatum Marchione supra.

580. In bibliothecæ regis S. Laurentii

Bb

Sc

Scorialis indice librorum mss. lego exstare ibi Onofandri *De re militari* librū à NICOLAO SAGUNTINO traductū, scriptumque MCDLXIX. Onofander Platonicus philosophus *Strategem*, sive *De optimo Imperatore atque ejus officio*, opus suum inscripsit ad Q. Varannium: cujus hujusce traductionis è Græco in Latinum meminuit etiam Gesnerus in Bibliotheca, atque ejus epitomator. Prodiisse autem unā cum Vegetio ait Venetiis, & Basileæ apud Robertum Vinter. At hunc interpretem non temerè Hispanis contribuere nos, ut credatur, Saguntini, à patria Sagunto, quod in ruinis suis adhuc semivivum Valentia regni oppidum est, cognomen speramus efficiet.

581. Anno MCDLXX. scribebat RODERICUS DIDACI DE QUESADA, hujus oppidi civis in Bætica, commentarium quendam *De cosas acacidas en la villa de Quesada*. quem penes se habere Martinus de Ximena Jurado in *Annalibus Ecclesie Giennensis* scriptum reliquit.

582. Circa hunc ipsum ann. MCDLXX. florebat, & fato cessit, LUPUS SALINAS Franciscanus, custodiæ Burgensis, quæ in provinciam postea erecta fuit, fundator, & restitutæ disciplinæ regularis (ait Wadingus *De scriptoribus sui ordinis*) in Hispania indefessus propagator, Comitibus de Haro charissimus. Hujus ascetica quadam opuscula in vetusto magno codice bibliothecæ cœnobii S. Stephani ad Ulmos ab eo fundati prope Burgos haberi adjungit idem; nempe:

583. *Espejo de superiores religiosos.*

Esuela de la perfeccion regular, hasta subir al perfecto amor de Dios.

Antidoto de los abusos y males que relaxan la vida monastica.

Conferencias espirituales sobre el Evangelio de la Transfiguracion.

Su testamento. In quo multa salutaria dogmata suis discipulis præscribit.

Item in cœnobio S. Mariæ angelorum urbis S. Dominici Calceatensis asservari ait

Reglas, y formas de vivir, constituciones, y catecismos, para el mejor gobierno de los religiosos de la dicha custodia.

Jacet apud moniales Sanctæ Claræ oppidi *Medina de Pomar*, in sepulchro ibi à loci domino Hari Comite constructo.

584. Annus idem sæculi sexagesimus nonus Romæ abstulit magnum purpurati fenatū lumen D. JOANNEM CARVAXALIUM Truxillensem, nobilissima hac stirpe natum; qui Rotæ prius judex ob eximiam juris doctrinam assumptus, indeque gubernator Romanæ urbis, Placentinus in Hispania Episcopus, tandemque S. R. E. Cardinalis, ut ab Eugenio IV. anno MCDXLVI. allegeretur, jure obtinuit meritoque. In eo honorificentissimo munere usque ad extremam senectutem sic de Ecclesia atque ejus pastoribus summis, Eugenio, Nicolao, Callisto, Pio, tandemque Paulo II. meruit, legationibus haud minus triginta duabus præstanter obitis, sententiā nunquam non doctè, eloquenter, modestè, atque integerrimè, in senatu dictā; ut si exemplar hujus muneris posteri-

tati commendandum esset, non ita facile alium à Carvaxalio, vel sapientissimi censoris elegissent. Profuit quoque scribens

585. *In Apostolica sedis defensionem.*

Legationum suarum relationem compendiarium.

Epistolas à doctis multum laudatas: quod ait Cardinalis Papiensis, qui & multas ad eum scripsit. Romæ obiit septuagenarius vi. Decembris anni MCDLXIX. jacetque ad S. Marcelli Servitarum templum, in sepulchro, quod procuravit ei Bessario Cardinalis Nicænus.

586. Vivebat hoc tempore in Aragoniæ regno ANTINCHUS DE BAGES (ANTINCH vocant) Cæsar-augustanus, legum (quæ *Observantia* audiunt) Aragoniæ regni glossator, cujus hoc opus in tabulario disputationis ejusdem custodiri, Michaël Molinus in *Repertorio suo fororum Aragoniæ* notatum reliquit; at alia passim, & penes se quoddam exemplum esse, Joannes Franciscus Andreas Ustarozius docuit in *Notitia auctorum mss.* quibus in libro suo *Coronationum* usus fuit; quo loco annotat Bagesium colligendis originalibus Cæsar-augustanæ urbi concessis privilegiis anno MCDLXXI. primū incubuisse, illustrandisque: cujus operæ suam subjunxisse ann. MDXLIX. alium, Michaëlem Anchias vocatum, exindeque duo volumina in folio nata: Antinchum quoque ait Alphonso V. & Joanni Aragoniæ Regibus à secretis fuisse. Hunc vocatum Joannem (alterius Joannis filium) Antinch de Bages fuisse, & *Arborem genealogicam Aragoniæ Regum*, jussu Alphonso Regis, cui à secretis erat, uti diximus, formasse, ex monumentis publicis ordinum hujus regni admonuit nos Didacus Josephus Dormer ejusdem regni chronographus.

587. RODERICUS SANCII DE AREVALO dicendus nobis nunc succedit, proprioque, ex ejus maximè operibus, veluti pennicillo, describendus. Qui enim tot opera elucubravat aliis, multa de se in his dicere, ne à posteris ignorarentur, fas & æquum fuit. Natus is in oppido S. Mariæ de Nieva Segobienensis diœcesis anno hujus sæculi quarto, post decursum in Salmantina academia & juris studio decennium integrum, susceptaque doctoratū insignia, sacerdos factus, variis inde per Hispaniam dignitatibus, nempe in Burgensi Ecclesia Treviniensis archidiaconatū annis viginti, septemque aliis Legionensis decanatū, duobusque Hispalensis, quod ipse de se alicubi testatum voluit, perfunctus est.

588. Planè è quodam libro ejus *De remediis schismatis*, inter Vaticanos codices ms. cujus postea meminimus, constat, archidiaconus Treviniensis cum esset, & Regis secretarius, inscripsisse eum hunc librum Garfiæ Henrici Hispalensis Archiepiscopo, & paullo antè, hoc est circiter ann. MCDXL. in curia Frederici Imperatoris egisse legatum Joannis II. Regis, cujus nomine habita ad Cæsarem oratio exstat in Vaticano quodam codice manu exarato. Quemadmodum aliæ, quas eodem munere functus habuit ad Eugenium IV. de rebus Basileensibus ad Philip-

pum

pum Mariam Mediolani Ducem, ad Carolum Franciæ Regem. Ex quibus certò constat, à tempore ipso Concilii Basileensis circa annum sæculi quadragesimum has publicas vices de rebus utique magnis eum sæpius obiisse. Immo è Roma ipsa profectum Nicolai V. Papæ nomine apud Philippum Burgundiæ Ducem oratorem egisse. Porro autem cum decanus adhuc esset Hispalensis Ecclesie, denuò Romam se contulit ad Callistum III. &c. Pontificem recens electum, orator obedientiæ, ut vocant, Henrici Regis, ut ait ipse parvis quartæ *Historie Hispanice* cap. 36.

589. Quo in loco, ut credimus, hinc perpetuò mansit, Ovetensis brevi factus Episcopus. Nam huic sedi jam præerat quum electo in Callisti locum Pio II. quod anno contigit MCDLVIII. ejusdem Regis Henrici jussu, atque ejus regnorum nomine, *puram, debitam, ac solitam reverentiam, & obedientiam* (ut verbis ejusdem cap. 40. ejusdem partis dicam) præstitit. Quocum ad inferendum ultra mare Turcis bellum auxiliares principum copias Ancone frustra exspectate, quum ægritudine animi oppressus diem ibi suum obiit, transfretare paratum se fuisse ibidem ait. Sub Paulo autem II. Pii successore adhuc majoribus cumulatus honoribus in urbe usque ad obitum vixit. *Hic Pontifex* (ait) *quæ die apicem summi Pontificatus assumpsit, de sacri collegii assensu, non sine singulari confidentia, me indignum sed fidum præfectum Castellani castri S. Angeli de urbe instituit* (Hispanum Venerus!) *quippe qui jocula, & Ecclesie Romanæ thesauros fidei meæ commisit. Deinde* (subjungit) *pro sua animi nobilitate & munificentissima liberalitate me ipsum indignum primò ad Zamorensem Ecclesiam, deinde ad Calagurritanam, tandem ad Palentinam transtulit.*

590. At quia stylo ejusdem hucusque usi fumus, præstat cætera quoque non alio prosequi. *Verum cum jussu sue sanctitatis* (ait) *pluribus annis castri S. Angeli* (hec est arx Romanæ urbis Tyberi fluvio adjacens, & Adriani Cælaris vetus & amplissimum sepulchrum cingens) *curam & administrationem gererem, ubi satis otii supererat; de ejusdem sue beatitudinis mandato ad gloriam omnipotentis Dei, & Ecclesie Dei exaltationem & decorem, ac veritatis dilucidationem nonnulla opuscula inculto rudi que eloquio edidi.* Sunt quidem ea parum exculito stylo, ut fatetur, & quandoque barbaro, edita, sed utique doctissima, & humaniorum disciplinarum floribus sæpius conspersa. Horum sequemur ordinem ab ipso servatum, adnecentes quænam publicata, aut quibus locis sint, & quænam inedita, & ubi remanserint. Primò ait se scripsisse magni voluminis librum.

591. *Defensorium status Ecclesiastici* dictum, *contra querulos, emulos, & detractores prelatorum & clericorum, divisum in decem tractatus.* De cujus editione nihil novimus. Ms. vidimus in codice Vaticano 4106. ad Paulum II. Papam. Incipit: *Clamat propheta in vocem gaudii dicens: Lauda steriles, que non parit, &c.* volumen est vastum in folio char-

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

taceum. In fine: *Explicit Defensorium Ecclesie editum & compilatum per reverendum dominum Rodericum Episcopum Zamorensem, veriusque juris doctorem summum, anno MCDLXVII. anno D. N. Pauli II. tertio.* Meminit auctor ipse hujus operis nuper à se editi in *Speculi paullo post laudandi lib. I. cap. I.*

592. *De paupertate Christi & Apostolorum: & an Christus & Apostoli mendicarent, & quo sensu dici potest eos mendicasse.* Ibi denique (ait) *deducitur prelatos & clericos modernos non deviare à vita Apostolica; licet obtineant propria, possessiones & præbendas distinctas, & quamquam segregatim in domibus propriis habitent, nihilominus eos vitam communem à sanctis patribus institutam ducere censendos fore.* Integra dedimus auctoris verba pro libri argumento. Liber ms. exstat in codice Vaticano 969. cum hac inscriptione: *Ad sanctissimum & clementissimum patrem & dominum Paulum Papam II. libellus incipit: De paupertate Christi creatoris & dominatoris omnium, necnon Apostolorum ejus, & quæ, & qualis inopia & mendicitas fuit in eodem & Apostolis, & de concordantia constitutionum, quæ super eadem re à Nicolao III. & Joanne XXII. emanarunt.* Incipit: *Clamat Jeremias propheta, &c.* Justum est volumen in folio. Rursus prosequitur: *Jussu ejusdem Pontificis edidi*

593. *Librum, ubi agitur: An sine peccato fideles licet fugiant à locis ubi sevit pestis.* Ms. servatur in codice Vaticano 4881. cum aliis pluribus ejusdem, & in bibliotheca Ambrosiana Mediolani. Item librum.

594. *De monarchia orbis. In quo ostenditur apud Romanum Pontificem residere veram orbis monarchiam.* Habetur in eodem Vaticano codice 4881. cum hac inscriptione: *Liber de monarchia orbis, & de origine & differentia cujusvis principatus, tam imperialis quam regalis, & de antiquitate & justitia utriusque, duobus libris. Primus agit de prædictis, & an Imperatores moderni justè possint pretendere jurisdictionem universalem & supremam super omnes orbis nationes, & an aliqua regna & provinciæ, præsertim Francia & Hispania, sint de jure libera & exempta ab imperio.* Ostenditur etiam veram orbis monarchiam solum residere in Romano Pontifice. Secundus liber agit, à quo, & ex quibus causis Reges & principes orbis recognoscunt aut non recognoscunt superiore in terris possint puniri aut deponi. Ubi deducitur solum ad Romanos Pontifices spectare eandem punitionem, & non ad populum, nec ad barones cujusvis regni. Dedimus totum libri argumentum, utpote adhuc inediti, ex ipsa ejus epigraphe, quam habet in dicto codice Vaticano. Meminit verò auctor ipse, tanquam nuper à se editi, sive, ut intelligo, publicati, lib. I. *Speculi vite humanæ*, de quo infra cap. I. Item

595. *Defensorium hujus libri de monarchia orbis contra quosdam detractores super eisdem & aliis utilibus materiis.* In eodem codice Vaticano 4881. Habet hunc titulum: *Clypeus, sive defensio monarchie, editus ab eodem Episcopo, in quo confutat nonnulla scripta per quen-*

Bb 2 dam

dam æmulum conantem adstruere universalem monarchiam orbis in temporalibus residere apud Imperatores. Continet duas partes. In prima ostendit decem errores qui resultant ex eisdem scriptis emuli. In secunda confutat decem conclusiones per eundem æmulum adductas. Item librum

596. Apparatus, sive commentum super bullam Cruciatæ indicte per Papam Pium contra perfidos Turcos. Item librum

597. Super commento bullæ depositionis Regis Bohemæ per sanctissimum dominum Paulum II. publicatæ. Hic fuit Georgius Podiebratius, seu Poggiebratius, Bohemæ Rex, Hussitarum heresi coinquinatus, à Paulo exauctoratus, de quo, & isto ad Bullam exauctoratoris commento Odericus Raynaldus agit *Annal. Ecclesiast.* volum. 18. ad an. MCDLXVI num. 25. & 26.

598. De remediis afflictæ Ecclesiæ militantis. In quo adhibentur remedia contra omnes persecutiones quas Ecclesia à domesticis & persecutoribus patitur.

599. Idem videtur liber *De remediis afflictæ Ecclesiæ militantis adversus extrinsecas Turcarum persecutiones, pressuras, & angustias: & an generalis Synodus hoc tempore sit expediens & sufficiens remedium ad eas extirpandas. Demum ostenditur, quando, & quomodo, & ex quibus causis generalia Concilia congregari debent.* Rursus deducitur Romanam Pontificem habere in terris supremam auctoritatem, foreque summum ordinarium tribunal ad levanda quævis mala & incommoda ab Ecclesia Dei. ad Benefarionem Cardinalem Nicænum. Incipit: *Cunctorum sapientum ista semper verissima fuit sententia, &c.* Ms. exstat Patavii sic inscriptus in bibliotheca canonicorum S. Joannis in Viridario, ut affirmat *Bibliotheca Pontificie* auctor lib. II. Item librum dictum

600. *Speculum vite humane, de prosperis & adversis, dulcibus & amaris omnium statuum vite mortalis, tam in statu spirituali quam temporalis.* Editum hoc sæpè fuit ita inscriptum: *Speculum omnium statuum totius orbis terrarum, Imperatoris, Papæ, Regum, &c. sortem generis humani, ejusque commoda & incommoda representans.* Nuncupavit Paulo II. Papæ, in cuius libri præfatione educationem refert suam sub matre, contentionem inter eandem cognatosque de studiorum genere, cui addicere se puer deberet, instante ea ut theologix, ceteris ut juris doctrinæ; quam quidem persequutum se ait, non tamen pretermittis sacrarum literarum & moralis philosophiæ exercitiis. Rursus super capiendo vitæ statu dissidentibus eadem parente & propinquis, sæcularem his, matre autem Ecclesiasticum preferentibus; vicissè tandem subjungit melius matris votum, cuius rei occasione disceptatum inter eos fingit, & huic scripto occasionem inde quæsitam supponit.

601. Editum id sub idem tempus ferè quo scriptum fuit Romæ, an. MCDLXVIII. quam editionem Labbeus y laudat. De alia ibidem anni MCDLXXIII. (nisi error sit) alicubi legimus. Bisuntii certius prodit MCDLXXXVIII. in 4.º. deinde Argentinæ apud Jo. Prys MDVII. Parisiis MDXLII.

in 8.º. Brixie MDLXX. in 16.º. Basileæ MDLXXV. in 8.º. Hanovix apud heredes Joannis Aubrii MDCXIII. in 4.º. quâ utimur, unâ cum Macabri cujusdam *Speculo mortuino*, curâ Melchioris Goldasti Haïmingsfeldii, in cuius epistola libri nuncupatoria habere opus ait multa præclara & lectu dignissima, nec minus jucunda, unde se multum profecisse ingenuè fatetur. Argentinæque iterum apud Lazarum Zetznerum MDCXVI in 12.º. & Parisiis tandem MDCLVI. in 12.º.

602. Fuit sanè facta in Hispanum *Speculi* hujus translatio non multò post priores Latinas editiones, cum titulo: *Espejo de la vida humana*, edita Cæsar-augustæ MCDXCI. Suspicio tamen non ita antiquam hanc editionem fuisse, ex quo cujusdam manu exaratum novimus Hispanum hoc *Speculum* anno MCDXCVIII. quod utique post editionem frustra fuisset. In codice Vaticano ms. 4800. exstat, cuius notam hic dabimus. *Comenza el libro intitulado Espejo de la vida humana, porque en el todos los hombres en qualquier estado ó officio, espiritual ó temporal, fueron constituidos, mirarán las prosperidades y adversidades de qualquier arte y vida, y los preceptos y enseñanzas de bien vivir. Compuesto por el reverendo Obispo de Zamora D. Rodrigo alcaz de del castillo de Sant-angelo, e Referendario del muy santo padre Paulo el segundo; y à su santidad enderezado.* Cum hoc scilicet initio: *Como yo guardando este castillo de Sant-angelo de la ciudad de Roma.*

603. Neque dicitur exscriptumne, an ab eo, qui scribit è Latino versum; nisi hæc nota in fine posita quicquam indicet de auctore versionis existimandum. *Acabóse el excelente libro intitulado Espejo de la vida humana, escrito por mi el bachiller Francisco de Arce en la muy noble ciudad de Toledo. Acabóse de escribir vispera de S. Matheo Apostol 20. de Setiembre año del nacimiento de nuestro Salvador Jesu Christo de MCDXCVIII. años.* Librum hunc aureis fragmentis pretiosisque lapidibus coagmentatum Ægidius noster Gundisalvi Davila jure ac meritò ait; quantique statim ab ejus publicatione apud Germanos fuerit Joannis Botzheimi quædam epistola an. MD. data, Hanoviensi (& forsitan aliis) editioni præfixa testimonio est. Nec minus quòd ex hoc *Speculo* synopsis dedit Jodocus Lorchius theologus Monachii MDLXXXIX. in 8.º. *Optimum librum* vocat Alphonsus Ciaconius in schedis. Item librum.

604. *De regno dividendo, & quando primogenitura sit licita.* In codice Vaticano 4881. sæpius memorato habet hanc inscriptionem: *De regno sive principatu divisibili aut indivisibili, & an possint duo vel plures simul regnare pro diviso vel indiviso. Agitur etiam de primogenitura, quando & quomodo sit justa & tolerabilis de jure divino, naturali, & humano, tam in regnis quam in ducatibus & baroniis, & an sint securi inducentes tali primogenitura, & ea utentes.* Item librum

605. *De pace & bello, & de necessitate & utilitate bellorum.* In eodem codice Vaticano sic inscriptus legitur: *De pace & bello, habens duas*

duas partes. In prima inserit laudes & præconia pacis adducta per eloquentissimum virum B. Platina. In secunda Rodericus Episcopus agit de laudibus bellorum, & eorum necessitate & utilitate, & quòd omnia quodam conflictu & bello reguntur, & respondet ad rationes Platine: & quando sit pax digna commendatione. Baptista (quem aliqui Bartholomeum vocant ob perpetuam forsitan ejus consuetudinem B. tantum, quod & ad codicem istum Vaticanum transtulit, proprii loco nominis scribendi) Platina, celebris ille Pontificum historicus, librum edidit ad Paulum II. *De pace Italie componenda, & bello Turcis inferendo.* Cui tam honesti voti argumento, nescio sanè quid noster opponere habuit. Item librum

606. *De eruditione puerorum.* In eodem codice Vaticano habet hunc titulum: *De disciplina alendi & erudiendi filios, & ceteros pueros; & quibus rudimentis sint instruendi.* Item

607. *Librum confutatorium sectæ & superstitionis Machometi, & quorundam errorum in ea contentorum in quibusdam epistolis per quendam eloquentem oratorem missis perfido Turco.* Item

608. *Librum dialogi De auctoritate Rom. Pontificis, & Generalium Conciliorum, & de pena subtrahentium obedientiam à sede Apostolica, & de remediis schismatum.* Hæc ille, subjungens: *Item alios plures tractatus & epistolas que siquidem opuscula eidem sanctissimo Pontifici (Paulo II.) pro majore parte dedicata sunt, & sub illius glorioso & æterno nomine potius, quam studio & ingenio meo conquiescunt.* Et liber hic *De auctoritate Papæ & Concilii* Paulo eidem II. dicatus, atque ejus anno quarto, Christi verò MCDLXVII. compositus, servatur ms. Patavii in bibliotheca Benedicti Silvatici, teste Tomafino paginâ 84. Supplebimus tamen nos ejus hoc silentium, in medium adductis aliis, quorum hic non meminit: præsertim è Vaticano isto, quem frequenter laudamus, codice 4881. qui totus compactus est è Roderici operibus, estque magni voluminis in folio. Præter ea igitur quæ exinde producta hucusque sunt, continet ille sequentia hæc:

609. *Librum de castellanis & custodibus arcium & castrorum, & de ducibus exercitus bellorum, & de eorum officio, & quales debeant esse.*

610. *Librum de questionibus ortholanis, introductum inter reverendum patrem Alphonsum Episcopum Burgensem ex una, & eundem Rodericum Episcopum ex altera: quis sensus corporaliter altero sit utilior & præstantior, & præsertim an visus sit excellentior & utilior auditu.* Hic est Alphonsus de Carthagera Burgensis, præsul doctissimus, de quo jam diximus. *Hortolanas* fortè vocavit ab horto aliquo, in quo habitæ, aut *ortholanas* à matutino tempore, quasi *matutinas*, à simili Græco nomine *Orthanos, matutinus.*

611. *Tractatum ad quendam religiosum Caribusensem, quando liceat religiosis curias principum sequi aut frequentare. Et quod aliquando expedit eos apud principes manere.*

612. *Tractatum De mysterio SS. Trinitatis, & an possit probari naturalibus rationibus.* ad Pium II.

613. Sed antequam ad orationes & pias alias conciones in eodem codice exstantes deveniamus, ceteros tractatus, quorum alibi notitia superest, enarrabimus; nempe

614. *Libellum ad beatiss. & clementiss. D. D. Paulum II. P. M. in quo testimonium juris divini, naturalis, & humani, clametur appellatio à sententia Romani Pontificis non bene, ut ajunt informati ad eundem bene informatum. Adducuntur pro utraque parte rationes juris & auctoritates, tandem veritas multis testimoniis comprobatur, declaraturque quotuplex & qualis sit superioritas quæ in appellatione requiritur.* Incipit: *Ad Romanos scripsit vas electionis, &c.* Exstat inter libros mss. Vaticanos num. 4167. folio 177. & Patavii in bibliotheca canonicorum Lateranensium Sancti Joannis in Viridario, teste Tomafino in *Bibliotheca Patavina manuscriptorum.*

615. *Dialogum De remediis schismatis:* Cujus præfatio est: *Reverendissimo in Christo patri ac D. D. Garzia Henrici Dei, & Apostolicæ sedis gratiæ Archiepiscopo Hispanensi, serenissimi ac illustrissimi principis ac domini Joannis eadem divina providentia Castellæ & Legionis &c. Regis domini nostri inclitissimi consiliario* (Hic est Garzia Henriquez Oforio, qui ab anno MCDXLII. ad MCDXLVIII. sedem administravit Hispanensem; quo medio tempore hic liber scriptus) *vestræ dignissimæ amplitudini humilis servitor & devotus capellanus Rodericus de Arevalo archidiaconus de Treviño, ejusdem regie majestatis secretarius, seipsum, &c.* Et mox ait de re ipsa libri præfatus: *Nuper itaque, cum apud serenissimum principem Romanorum Imperatorem, aliquandiu demorarer, ad cœnam me traxit invitum quidam Theodericus juris professor insignis, vir arbitrato meo doctissimus, ac multarum rerum experientissimus. Ad mensam itaque nobis inter epulas confidentibus, ecce, ut puto, illius industriâ verbum prodit de hac stabili Ecclesiæ scissura, in qua re paullo antè egeram ipse verbum coram Cæsarea majestate. Tangebatur vir ille plurima in rebus ipsis sciscitans, quidnam causæ tantorum esset malorum, quidve remedium futurum videretur, &c.* Tandem concludit, rogatum se ut de remedio discurreret, confecisse hunc tractatum, qui dialogus est inter prædictum Theodericum & se Rodericum. Incipit: *Vidi nuper (Roderice charissime) coram regia majestate, &c.* De schismate agit, ut credimus, è Basileensi Concilio circa annum MCDXXXIX. nato inter Eugenium & Felicem, quo super missus fuerat forsitan Rodericus noster ad Fredericum Imperatorem, Regis sui, Joannis nempe II. cuius se vocat secretarium, orator. Quid enim aliud in Germania vir Hispanus, & sacerdos, Regi suo à secretis ageret? Librum continet Vaticanus ms. codex 4002.

616. *Epistolam ad doctissimum & religiosissimum virum Fr. Alphonsum de Palenzuela, in qua agitur de multiplici onere & periculo Pontificalis dignitatis, & de ambitionis vitio, ac modernis abusibus prælatorum.* Agitur etiam de modo

modo piscendi gregem, & de pluribus ad curam præfulatus spectantibus. Incipit: Redditæ sunt mihi literæ tuæ reverende in Christo pater ac mi præceptor amatissime, &c. Epistola est decem foliis comprehensa. in Vaticano cod. ms. 3899. fol. 37.

617. Epistolam lugubrem & maestam, simul & consolatoriam, de infelici expugnatione insulæ Eubææ dictæ Necropontis, à perfido crucis Christi hoste Turcarum impiissimo principe & tyranno nuper inflicta, ad rever. P. ac sapientiss. dom. dom. Bessarionem Cardinalem Sabinum, & Patriarcham Constantinopolitanum. Incipit: Auro divo, & conturbatus est venter meus &c. Exstat in cod. Vatic. ms. 5869. fol. 94. Et hanc epistolam scripsit ille uno ante obitum anno MCDLXX. quo malum hoc expugnata à Machometo II. Eubææ in Ægæo mari Venetorum insulæ orbi Christiano contigit. Vide Raynaldum tomo 19. Annal. hoc anno §. 12.

618. Præter theologica hæc & juridica majori ex parte opera, ut historicis accensetur, edidit Henrici IV. Regis obsequutus præcepto, ut ille ait,

619. Historiam Hispanam, quatuor partibus ad eundem Henricum; ab origine rerum scilicet usque ad sua tempora, ut quod Rodericus Toletanus Episcopus (quod ipse ait) Latinis literis usque ad suam ætatem perduxerat, Rodericus alter iisdem usque ad suam absolveret. Præstans opus quidem, & amœnorum literarum, exemplorumque veteris ævi ad præsentia facta accommodatorum misturâ variegatum, lectuque jucundum; quamquam & nævos aliquot habeat, quos excusabit aliquis exscriptorum oscitantia. Nam & propria Gotthorum nomina fædè corrupta ibidem legas. *Limbam* pro *Liuba*, *Leonogildum* pro *Leovigildo* (à quo credidit Leonem urbem dictam) *Hermegildum* pro *Hermenegildo*, *Gundannirum* pro *Gundemaro*, *Enrigium* pro *Ervigio*; Fulgentium etiam vocat *Tingitanum* pro *Astigitano* Episcopo. Utitur quoque barbaris verbis, utpote, *effectualiter*, *deordinare*, *servitor*, *auctoritative*, & aliis. Hanc se vidisse manuscriptam in bibliotheca Colonæa Hispali, dum illius curam ageret, prægrandi volumine; Romæ aut saltem in Italia editam, *Chronici Hispaniæ* cap. 4. Joannes Vafæus testatur; quam & Raphaëlem Volaterranum ait citare, & Vallisoleti eam in bibliotheca Cardinalis de Mendoza à se quoque visam. Raphaëlem ergo Maffæum Volaterranum *Geographiæ* lib. 2. dum de Hispaniæ Regibus, & Henrico IV. agit, afferentem legi, novisse nostrum se castri S. Angeli custodem sub Paulo Papa.

620. Ad historiam autem ejus paullo ante respicit quum in referendis Hispanis rebus Lucam Tudensem, & Rodericos duos sequiturum se ait. *Palentinam* historiam vocavit Mariana, ab auctoris munere ita dictam, piam magis quam elegantem appellans, lib. 23. cap. 9. magis autem vulgare est, ut ita audiat: *Alphonfi de Palentia Regum catholicorum chronographi Hispania historia*, nondum edita. Cavendum fanè est à Prudentii Sandovalis inadvertentia, qui auctorem hujus Rodericum

Lainez alicubi appellat. At quidem hæc ejus prodiit historia ante annum MD. Palentia scilicet MCDLXX. in fol. sed renovata fuit editio Franco-furti apud Aubrios anno MDCIII. *Hispaniæ illustratæ* vol. 1. *Palentini Episcopi descriptionem Hispaniæ* in Italia editam laudat Alphonsus Ciaconius in schedis ad Bibliothecam universalem, quas possidemus, de nostro Roderico indubiè intelligendus.

621. Sed redeundum jam est ad codicem Vaticanum 4881. ms. aliaque ibi contenta opera quæ hoc loco dabimus,

Orationem scilicet ad sanctiss. Papam Eugenium ex parte serenissimi Regis Hispaniæ (Joannis II.) contra factiones Basileensium. Ubi multa de devotione Regum Hispaniæ ad Romanam Ecclesiam. fol. 194.

622. Orationem aliam ad sacrum collegium Cardinalium super eadem materia. fol. 198.

623. Orationem ex parte ejusdem Regis Hispaniæ ad Philippum Mariam Ducem Mediolani exhortatoriam ad pacem Italiæ, & ut purè & simpliciter adbereret dom. Eugenio (Papæ) & Basileensem factionem respueret. fol. 199.

624. Orationem ex parte ejusdem Regis Hispaniæ ad sereniss. Fredericum Imperatorem exhortatoriam ad unitatem & pacem Ecclesiæ, & quod deceat Imperatores agere pro unione ac defensione Ecclesiæ, inducens eundem Imperatorem ad puram adhesionem dom. Eugenii, & ad detestationem Basileensium. fol. 202.

625. Orationem ad sereniss. Carolum Regem Franciæ ex parte ejusdem Regis Hispaniæ, de laudibus ejusdem Caroli, & gloriöse domus Franciæ & Hispaniæ, exhortatoriam, ad tollendas omnes occasiones dissidii inter utramque regiam domum. fol. 204.

626. Orationem ex parte sanctiss. dom. Nicolai Papæ ad illustrissimum Ducem Burgundiæ, (Philippum) ubi multa de devotione & favore ejusdem principis ad incrementa fidei. fol. 209.

627. Orationem ad sanctiss. Papam Pium II. nomine Regis Hispaniæ (Henrici IV.) in præstatione obedientiæ, ubi congratulatur de assumptione. Exhortatur ad extirpationem Turcorum, & multa de devotione Regum Hispaniæ ad Ecclesiam Romanam. fol. 212.

628. Orationem lugubrem de obitu sereniss. Regis Joannis Hispaniæ ad sereniss. Regem Carolum Franciæ, & de laudibus ejus Regis Joannis. fol. 216.

629. Orationem habitam ad sanctissimum dominum Callistum Papam secundum (ita semper nominat, quem vulgus Callistum III.) in præstatione obedientiæ, & congratulatoriam de assumptione, & multa pia opera adducit, & singularem devotionem Regum Hispaniæ ad sedem Apostolicam. fol. 218.

630. Orationem habitam Romæ in nativitate primogenitæ serenissimi Regis Hispaniarum, (Henrici) & de causis gaudendi ob eundem natalem. Hæc est Joanna, alterius Joannæ Portugalliæ Infantis, & Castellæ Reginæ, Henrici Regis conjugis filia, quam licet uti primogenitam & heredem regnorum solenniter juratam, exclusit postea Elisabetha certior, quam quod Joanna filia esset, Henrici foror

a Notæ à
lor Obispo pag.
356.

foror & hæres. Hanc, magno errore eorum qui Hispanam Roderici exscripsere historiam, appellatam *Elisabetam* in partis 4. cap. 36. legitur.

631. Orationem ad sanctiss. Pium II. de felici victoria, & acquisitione civitatis de Gibraltar in stricto Oceani maris sitæ, per capitaneos Regis Hispaniæ, & ibi multa de situ illius urbis, & de utilitate fidei. fol. 225. Id contigit anno MCDLXII.

632. Orationem ad eundem Pontificem in conventionem Mantuana ex parte Regis Hispaniæ. Commendat dictum conventum pro expeditione contra Turcas. Exhortatur ad eandem expeditionem, & pollicetur omnia auxilia ex parte ejusdem Regis. Exhortatur & ad pacem Principum Christianorum. fol. 227.

633. Sequuntur in eodem codice sermones aliqui de rebus sacris, nempe

Sermo coram sanctissimo Nicolao Papa V. in Dominica Passionis in Quadragesima. fol. 231.

634. Sermo coram sacro collegio Cardinalium in die S. Thomæ de Aquino. fol. 234.

635. Sermo coram sanctissimo domino Callisto in die Ascensionis Domini. fol. 238.

636. Sermo coram eodem in die Annuntiationis B. Mariæ Virginis. fol. 239.

637. Sermo coram sanctissimo domino Pio in die sanctæ Trinitatis. fol. 242.

638. Sermo coram sanctissimo domino Nicolao in die Apostolorum Petri & Pauli. fol. 244.

639. Sermo coram sanctiss. dom. Pio in die Pentecostes. fol. 247. In bibliotheca etiam collegii S. Benedicti Cantabrigiæ in Anglia urbis codex visitur, cui titulus: *Opuscula Roderici Episcopi Calagurritani, Castellani S. Angeli de Urbe, & epistolæ ejusdem ad quosdam doctissimos & eloquentissimos viros, & illorum ad eum. uti scribit Thomas James in catalogo mss. librorum in bibliothecis Angliæ existentium.*

640. Ex quibus omnibus in hoc & aliis, quos memoravimus, mss. codicibus contentis tractatibus, quæstionibus, votis, orationibus, sacrifque concionibus, manifestum redditur unum Rodericum ferè omnes, tam Joannis quam Henrici, regias vices Romæ, & alibi, eundemque theologi, jurisconsulti, atque oratoris, statusque ministri, partes, pro datis sibi rerum agendarum occasionibus, eadem industria & facilitate, summorumque quinque Pontificum, Eugenii, Nicolai, Callisti, Pii, atque Pauli, duorumque suorum Regum, quos laudavimus, commendatione plausuque tractasse. Cujus rei non postremum argumentum videri debet, quod summus ille Pontificum apex Pius II. ex Ænea Sylvio, viro eloquentissimo, & literarum ornamentis clarissimo, ad hanc sedem exaltatus, historiam suam, quam referissimam vocat Rodericus, & aliqua opuscula præclarè ingenti que elegantia descripta, eidem suo referendario, antequam edita forent, communicare dignatus fuerit. quod ipse refert *Historiæ Hispaniæ* quartæ partis cap. 40.

641. Huic eidem, Ovetensis dum esset Episcopus, à Jacobo quodam directam Gre-

carum *Bruti epistolarum* in Latinum translationem, à doctissimo Ranutio (ut ait) Nicolai summi Pontificis secretario factam, continet alius codex Vaticanus numero 1043. signatus, fol. 233. Cujus dedicationis auctor miris extollit nostrum laudibus, Castellæ Regis legatum & consiliarium amantissimum appellans.

642. Jacet in Hispanorum templo Romano S. Jacobi Apostoli, in sepulchro marmoreo parieti infero, cujus inscriptio tantum habet obiisse iv. Nonas Octobris, Pontificatus Pauli anno septimo, hoc est, non, ut Ægidius Gundifalvi Davila existimavit, anno MCDLXXI. sed MCDLXX. Cujus quidem anni die xxix. Septembris incepit annus Pontificatus Pauli septimus, cujus altero mense, nempe Octobri, Rodericum obiisse necesse est, cum sequentis anni Octobri mense Paulus jam Julii xxviii. die in vivis esse desierit. Stephanus Garibajus lib. 17. cap. 15. Roderici nostri memoriæ debitum meritè laudis officium exhibet.

643. FR. THOMAS DE TOLEDO Dominicanus Castellaniæ provinciæ, S. T. Mag. in literis sacris ac theologia, quæ ab schola vocatur, apprimè versatus, præter tabulas, sive indices (utilissimo id tempus labore) in S. Thomæ Summam, Jacobi de Voragine, & Joannis à S. Geminiano Sermones, Nicolai Lyrani quædam opera, item Anonymi *De vitiis & virtutibus*, Innocentii Papæ in psalmos pœnitentiales, Alberti Brixienfis Summam, & alia; scripsit super Quodlibeta D. Thomæ, necnon *Mariale*, atque item tractatum, sic diversus est, *De laudibus portæ Paradisi*, hoc est Deip. Virginis. Claruisse dicitur circa hunc annum MCDLXX. De quo consuli possunt bibliographi Dominicani.

644. Alphonsi Joannisque Aragonensium Regum consiliarius & à secretis fuisse dicitur JOANNES VALERUS Majoricensis, qui, teste Vincentio Mut in *Historiæ Balearis* tomo 2. lib. 8. cap. 6. *Rosarium* scripsit *summæ veritatis*.

CAPUT XII.

De BONIFACIO Lusitano, auctore operis cui titulus: *Peregrina*. JOANNES STEPHANUS Valentinus. JACOBUS PONS Catalanus, PETRUS DE TURRI, & FRANCISCUS ROMANUS de eadem re scriptores. *Certamen quoddam poeticum hujus seculi*. JOANNES VILLAR Catalanus. PETRUS DE CIXAR, sive SITJAR, Aragonensis. MARTINUS ALPHONSUS A CORDUBA Augustinianus. JOANNES DE SOCARRATS Catalanus jurisconsultus. LUDOVICUS FONTANUS, JOANNES MARTINEZ, & LAURENTIUS COMPANIS Mercenariorum sodales. D. FRANCISCUS DE TOLETO. JOANNES VALENTINUS, seu DE VALENTIA, Minorum fratrum sodalis. JOANNES DE S. FACUNDO. *Ejus merita ac virtutes*. PETRUS UXAMENSIS, atque ejus laudes & scripta. FR. VINCENTIUS MAZUELA. LAURENTIUS Lusitanus, monachus Cisterciensis. GOMEZIUS JOANNES DE ZURARA. CARSIAS MENESIUS orator

orator celebris. ANONYMUS poeta. LUPUS
VASQUEZ DE SERPA. PETRUS DE CANALES.

645. **BONIFACIUS** Lusitanus, filius Petri Garfiae, Ulyssipponensis, qui serenissimæ dominæ Joannæ Reginae Castellæ & Legionis auditorem sese appellat, hunc locum fortiri debet. Existimamus enim de Joana intelligendum eum, Eduardi Portugalliæ Regis filiâ, Henricique Regis Castellæ uxore, quam verisimile est in Castellam Lusitanam Lusitanam sequutum.

646. Hunc absque dubio auctorem habet juridicum opus *Peregrina*, sive *Peregrina glossa Bonifaciana* de nomine compilatoris inscriptum; quæ veluti index est juris legum, conclusionumque ab eo, ut verbo utar barbaro, glossatarum. Vidimus id excussum cum hac ad calcem, juxta morem recentis typographiæ, nota: *Exactum absolutumque hoc præclarum atque insigne opus Peregrinæ mandato, operâ, & impensis Lazari de Gazanis sociorumque, impressum per nos Meinardum Ungut Alemannum & Stanislaum Polonum socios, anno Incarnationis salutiferæ MCDXCVIII. die xx. Decembris.* grandi quidem volumine. Diversus est ab eo auctor alius ejusdem ferè argumenti, certè nuncupationis operis, *Peregrinæ glossæ* etiam inscripti, Gundisalvus Episcopus Segobienensis, de quo supra egimus.

647. Anno septuagesimo secundo sæculi scripsit JOANNES STEPHANUS Valentinus, & in urbe ipsa regni principe notarius, nuncupavitque Ferrario Torrellæ medicinæ, uti vocat, professori eximio, dictionarium quoddam & phrasilogium duarum linguarum, Valentiniæ vulgaris & Latiniæ, quod *librum elegantiarum* inscriptum Venetiis editum in folio vidimus operâ atque impensâ Paganini de Paganinis anno MCDLXXXIX. apud amicum nostrum D. Hippolytum Samper Montefiani ordinis sacerdotem, virum probum atque eruditum, post alia munera capellanum regium, & Matritensis Aragoniæ coronæ nosocomii rectorem.

648. His qui artem arma tractandi, præcipueque gladio ferendi ac se tuendi docent, noti sunt, etiam hujus sæculi & ætatis homines hac eadem arte instructi, atque ejus præceptores, quæ non infima est inter mathematicas, bellicisque decertationibus valdè utilis. Alter est JACOBUS (sive appellatione gentis, JAIMES) PONS Catalanus, Perpiniensis, alter PETRUS DE TURRI. Quorum quemlibet anno MCDLXXIV. de hoc argumento seorsum scripsisse, auctor est nostri temporis professor insignis, nulli verò secundus, Ludovicus Paciecus de Narvaëz Beatiensis in libro suo cui, *Engaño y desengaño de la destreza de las armas* inscriptis fol. 48.

649. Quibus adjungendus venit FRANCISCUS ROMANUS, quem Hieronymus de Carranza, alter in gente nostra hujus studii veluti Achilles, dialogo secundo libri sui *De la destreza de las armas*, nescio cujus sæculi, ejusdem doctrine magistrum laudat.

650. Vidimus quidem hujusmet anni MCDLXXIV. apud amicum nostrum nu-

per laudatum D. Hippolytum Samper poetam certamen olim Valentiniæ habitum hoc anno sub auspiciis D. Ludovici Despuig Montefiæ ordinis Magistri, regnique Pro-regis *De laudibus Mariæ Deiparæ Virginis*, in quo ei qui quavis lingua ceteris melius designatorum judicium sententiâ fecisset satis argumento, ferici texti, quantum sufficeret conficiendo thoraci coloris nigri, dictum fuit præmium. Cujus certaminis exitus quidem ille fuit, ut, ne ulli ex ad bravium currentibus fieret injuria, Deiparæ ipsi præmium, quæ disertas fecerat linguas poetarum, decerneretur. Id quod propter antiquitatis venerationem, poeticiæque artis, etiamnum rudis, hoc genus velitationem posteris commendandum pretermittere nolimus. Editio in 4°. prodiit Valentiniæ, ut credimus.

651. JOANNES VILLAR, juris doctor, Catalanus, ut suspicari æquum est, anno MCDLXXV. edidit Barcinone vernaculam hujus lingue translationem operis *De epidemia & peste magistri Valasti Tarentini, artium medicinæque doctoris eximii.* quam vidimus. *Valescus de Taranta Monspeliensis* hic audit apud Lindanum *De scriptis medicis*, diligentem auctorem, qui tamen hoc opus *De epidemia & peste* non laudat, neque Villarium interpretem.

652. Floruisse his annis refertur inter sodales instituti redimendi captivos sub invocatione Deiparæ Virginis de Mercede PETRUS DE CIXAR (SITJAR cognomine vocat Vincentius Mut mox laudandus) Aragonensis, sacre ac civilis literature, necnon & amœniorum disciplinarum studiis vir ornatissimus. Qui quidem Cæsar-augustanæ domui præerat (referentibus Alphonso Ramone ^a, Marco Salmerone ^b, Mercenariorum historicis, atque item Vincentio Mut in *Historiæ regni Balearis* secundo volumine lib. II. cap. 9. qui tamen Balearum patriâ fuisse eum contendit) quum familiæ suæ munus redimendi captivos ab infidelium manu & potestate libello edito defendit, quo tempore id rei non sine multorum oppositione transigeretur. Nempe à quinque tractatis in eo quæstionibus ejusdem argumenti taliter inscriptus liber prodiit:

653. *Opusculum tantum quinque.* Barcinone editum anno MCDLXXXI. Scripsit item, eandem forsitan causam agens,

654. *De potestate Papæ, & votorum commutatione in redemptionem captivorum, ingeniosas decretorum ac theologorum auctoritatibus argutissime probatas quæstiones.* Parisiis editas anno MDVI. apud Joannem de Gourmont, uti Verderius refert in *Supplemento bibliothecæ Germanicæ.* Quod opus ei quoque attribuunt Franciscus Zamel in *Vitis SS. PP.* hujus sui ordinis, & Petrus à S. Cæcilio, *De scriptoribus* ejusdem scribens, adhuc ineditus. Quorum posterior adjungit collegisse eum, & in unum volumen conjecisse pleraque summorum Pontificum privilegia ordini suo concessa & elargita, claruisseque Xysto IV. Pontifice Maximo (qui electus fuit v. idus Augusti MCDXXI.) anno Domini MCDLXXV.

a Lib. 2. Historiæ Mercenar. cap. ult.
b Recuerdos historicos de su orden.

Videndus Bernardus de Vargas lib. 2. historiæ ejusdem ordinis primæ partis cap. 16. ad annum MCDLIX. Item scripsisse dicitur

655. *Historiam ordinis Mercenariorum* Latinam; cujus originalis scriptura in archivo domus Barcinonensis asservatur, atque ejus exempla in Matritensi, Burgenfi, & Pinciano cœnobiiis. Hujus notitiæ nobis auctor fuit illustrissimus dominus D. Fr. Gabriel Adarzo de Santander ejusdem instituti, concionator regius magni nominis, qui præsul Hydruntinus ante aliquot annos obiit, dum de sui ordinis viris illustribus commutarem aliquando inter nos literas. Idem nobis retulit docuisse Cixarem nostrum Barcinone decretorum è cathedra, scripsisseque etiam

656. *Sermones de Dominicis & Sanctis.* Quos uno volumine characteribus adhuc rudibus Barcinone editos fuisse mihi retulit.

657. Gallum falso hunc appellat Ludovicus Jacobus à S. Carolo *Bibliothecæ Pontificiæ* auctor, qui & ait sub Julio II. eum floruisse. At nos domesticorum fidem, nec tam mortis tempus, quod ignoratur, quam quo maximè is floruisse dicitur, sequuti sumus. Lapius idem auctor fuit pro uno eodemque tres Rodericos laudans rerum Pontificiarum scriptores; *Rodericum scilicet Novotensem, pro Ovetsensi; Rodericum Zamorensem, & Rodericum Sancium de Azeculo Episcopum Ovatsensem ac deinde Palentinum, pro Roderico Sancio de Arevalo.* Aded est res ardua in rebus exteris plerumque non labi.

658. MARTINUS ALPHONSUS A CORDUBA, natus in cognomine urbe, ut creditur, ibique inter Augustinianos sodales regularis vite sacramento addictus, Joannis & Henrici Regum tempore integritate morum, doctrinæque perutili valdè floruit. Cum Galliæ Tolosam, & apud nos Salmanticam professor theologus nobilitasset, haud mediocri equalium ejus. evi compendio navavit sacris concionibus operam, aded quidem totus Deo impensus, ac temporalium securus, ut nec Pacensis Ecclesiæ infulis, nec præcipuo quodam apud eos loco dignitatis & charitatis iisdem duobus Regibus olim invitatus, animi propositum, quod sibi fecerat, in paupertate, longeque à secularibus manendi, usquam mutaverit. Immo & magnatum illius temporis immensam, nullisque officiis exorabilem dominandi libidinem perosus, curiâ quoque decessit. Nulla hujus viri mentio ultra annum MCDLXXVI. habita in Augustiniani monumentis, suadet nos hæc tempora eum non excessisse; saltem Vallis-oleti decessisse constans fama est.

659. Plura scripsit, atque ea quidem à sodalibus Pincianis, ignotum quâ causâ, pignori apud Benedictinos posita, Hieronymus Romanus in *Chronico Augustiniano* scriptum reliquit. Latina hæc scilicet:

660. *Hexæmeron, sive in Genesis priora capita de opere sex dierum.*

661. *In divi Pauli epistolas commentaria & quæstiones.* Quod saltem opus apud laudatos sodales S. Benedicti Pincianos asservari ad Philippum II. Regem Ambrosius Morales

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

retulit, in *Itinerario* suo, quod cum inscriptione *del santo viage* confecit, servaturque manu exaratum.

662. *Apocalypsis explanationem.*

663. *Logicam & philosophiam.* Vulgaris quoque linguæ hæc:

664. *Vergel de nobles doncellas.* Ad Elisabetham tunc Infantem, Henrici IV. sororem, nondum, ut credimus, regno inauguratam. Editum fuit anno MDXLII. in 4°.

665. *Alabanzas de la virginidad.* Ad Virgines Deo sacras. Quæ quidem ei Alphonsus de Horosco, vir sanctitate & doctrinâ clarissimus, adtribuit opera. Romanus verò aliud præter ista servari adhuc Pincie ad S. Benedictum acceperat; nempe

666. *De prospera y adversa fortuna.* Alvaro à Luna Comestabili, fato quodam, qui exemplum exstitit utriusque mirabile, nuncupatum, auctores de his habuimus Josephum Pamphilum *De scriptoribus Augustinianis*, Hieron. Romanum, & Alphonsum de Horosco, in historiis hujusmet ordinis, & Thomam de Herrera in ea quam scripsit *Augustiniana domus Salmantine.*

667. JOANNES DE SOCARRATS Catalanus, jurisconsultus, in oppido S. Joannis de Abbatiss Vicensis diocesis natus, civis Barcinonensis, quo tempore Ferdinandus Aragoniæ Infans, vivo adhuc Joanne patre, propter Elisabetham conjugem Castellæ jam & Legionis ab anno LXXIV. regni præerat, opus juridicum dicavit ei, ita inscriptum:

668. *In feudorum consuetudines Cataloniae Principatus commentaria, sive in consuetudines Cataloniae inter dominos & vasallos, ac nonnullas alias, quæ commemorationes Petri Alberti appellantur.* Quæ ait absoluta à se xxix. Octobris anni MCDLXXVI. fuisse. Prodiit liber Barcinone ex officina Joannis Guardiolæ MDLI. in folio, Lugduni que eodem anno. Petrus Albertus canonicus Barcinonensis scripsit sub Ferdinando I. Aragonis Rege. Laudantur quoque ejusdem Socarrati

669. *Additiones ad titulum de pace & tregua.*

670. Mercenariorum historiæ clarum his diebus hujus instituti virum celebrant LUDOVICUM FONTANUM (DE LA FUENTE vulgò) quæ ajunt in primam S. Pauli ad Corinthios epistolam eleganter scripsisse, & Romæ aliquando professorem fuisse, sub Xysto IV. anno circiter MCDLXXIX. maximè florentem. Videnti Alphonsus de Roxas in *catalogo virorum sui ordinis illustrium*, & Petrus de S. Cæcilio *De ejusdem scriptoribus.*

671. Ejusdem religiosi ordinis pars fuit JOANNES MARTINEZ Cataloniae civis, quem nuper laudati rerum domesticarum illustratores anno MCDLXXVIII. vixisse referunt, scripsisseque

672. *Ordinis sui historiam.* Atque item

673. *De perfectione quarti voti Mercenariorum se pretio eorum infidelibus sistendi & mancipandi, quorum apostasia prudenter timeri potest.*

674. At præcipuum quendam locum in hoc Mercenariorum albo LAURENTIUS COM-

PANIS Valentinus habet, vitæ sanctimoniâ & miraculorum etiam laude insignis. Patriâ fuit ex oppido *Puzg* ejus regni prope Valentiam, ob eximiam virtutem in vicissimum ordinis sui Præfectum Generalem electus. At cum in captivitate totis duodecim annis fuisset, pignori à se ipso pro iis quos redimere non aliter poterat, oblatum Mauris, de captivitate librum composuisse dicitur. Mortuus est sanctissimè in domo Podii, seu *del Puig*, quæ ei & vitæ religiosæ natalia dedit circa annum MCDLXXIX. uti idem Petrus à S. Cæcilio refert. Ad eundem tamen indignitatus Stephanum de Corbera in *Vita venerabilis matris Mariæ de Socòs*, cap. 14. qui mira de rebus ejus sanctè gestis prodit.

675. Sub Xysto Papa IV. qui ab anno MCDLXXI. usque ad MCDLXXXIV. Sedi Romanæ præfuit, D. FRANCISCUS à patria DE TOLETO dictus, valde magnæ vir famæ, Cauriensis Episcopus, Hispanæ genti honoris & Pontificiæ auctoritati compendii plurimum attulit. Extrema è paupertate is emergens, succollatus virtutis perpetuè humeris, idem semper & bonus, doctrinæ, quam in Parisiensi schola Regine Aragoniæ Mariæ sumptibus ibi per decennium exhibitis acquisiverat, vitæque innocentiam, plusquam opibus aut generis commendatione munitus, eò devenit præcipuè cujusdam inter æquales existimationis, quò paucissimi, quos æquus (veteri verbo) amavit Jupiter, pervenere. Nam si vera dixit in orationis Romæ in ejus funere habitæ N. Rancanus auctor, quam typis editam vidimus, in deferenda Elisabethæ Infantæ ab Henrico fratre Castellæ regnorum successione, opera ejus & sententia præcipuè valuit.

676. Eidem oratori fidem habentes (& quid nî gesta nuper defuncti coram sacro Cardinalium collegio recitanti?) missum novimus eum ab Henrico Rege ad Paulum II. Pontificem, qui an. hujus sæculi LXIV. Pio successerat, minimè verò novum Romanæ curiæ hospitem. Constat enim Dominici Capranicæ Cardinalis, ab Episcopatu suo Firmani dicti, atque optimis comparandi, familiaris olim adscriptum, sacramentales ejus confessiones ex munere audivisse; morientique officium supremæ ejus voluntatis executioni mandandæ exhibuisse: quod quidem Ferdinandus Pulgaris in elogio ejus vulgaris linguæ affirmat.

677. Legimusque in Dominici hujus Capranicæ Cardinalis rebus à Joanne Baptista Poggio descriptis, quo auctore in eo laudando inter Martini V. Cardinales Alphonsus Ciaconius fuit usus, Franciscum archidiaconum Toletanum aliis ejus familiaribus viris utique lectissimis, in quibus Æneas Sylvius, Pius deinde II. Papa, Jacobus Amanatus, Cardinalis postea dictus Papiensis, Amicus Aquilanus, & ipse Cardinalis, Blondus quoque Foro-livienfis, fuere, nec sine elogio viri, tum bonitate tum scientia sacrarum literarum omnium illius ætatis faciliè principis annumeratum. Atqui mortuus fuit Capranicenfis anno MCDLVIII. Cujus si volunta-

tem defuncti exsequutus est, Romæ tunc esse debuit. Immo & Pulgaris testimonio post Cardinalis obitum familiaris Pontificiæ à Pio II. adscriptus, & archidiaconatu Toletanæ Ecclesiæ tunc primum honoratus, varia legationum munera exercuit; quibus propter facultatē atque prudentiā dotes sapientissimo Pontifici aptus natus fuit visus. Ad Ludovicum nempe XI. Galliarum Regem, & Alphonsum Aragoniæ & Neapolis, non semel, nec non & in Bohemiam bis pro reducendis ad viam salutis ejus regni hæreticis, cui negotio totis doctrinæ theologicæ, quâ pervicacem ornaverat animum, incubuit viribus.

678. Cui quidem ad nos (si Deo placet) post exhibita hæc officia reverso, iterum in urbem veniendi ad exhibendam Paulo Pape post sexennium exaltato obedientiam commissæ ab Henrico Rege partes fuere. Xysti autem IV. tempore majores adhuc honores fuit consequutus. Datarius enim Papæ creatus, homo exterus, Cauriensem quoque ab eo Episcopatum obtinuit; Hispaniæque regnorum negotia unâ cum regiis vicibus apud eundem Pontificem administravit, raro ad hoc tempus exemplo, ut idem & Xysti Papæ & Henrici Regis minister esset. Genuensem & ipse legationem ejusdem Paulli pro sedandis ejus urbis tumultibus cum magna laude & successu obivit. Sacroque purpuratorum patrum collegio jamjam accensendus, quinquagesimo quinto ætatis anno Romæ decessit, ad S. Jacobi Hispanorum sepultus, vir constantissimo castè, sobriè, piè, atque integrè vivendi tenore ad summam dignitatem & auctoritatem evectus.

679. Scriptisse dicitur quædam philosophicæ atque theologicæ doctrinæ opera, & in iis *Conciones*, necnon & *Theologico-juridicum contra eos qui ad dividenda & conferenda privatis factionibus regna impotenter aguntur, commentarium*, occasione, ut credimus, declarati per eos dies ab Hispanis magnatibus Alphonsi Infantis, exauctorato Henrico fratre, Castellæ Regis.

680. Nam alius non est Franciscus Toletanus (quem tamen decanum vocat Ecclesiæ istius) cujus prolixè meminit huc deveniens Alphonsus de Palentia, ut vidimus; quasi meritum eo tempore, non dedecus haberetur divina ope in lucem à barathro infidelitatis emergere. Quantum ab illo nunc mutata existimatio gentis nostræ! Simile aliud Lucii Marinæi elogium lib. 6. *De rebus Hispaniæ* legere est. Suumque Ægidius Gundisalvi Davila in *Cauriensis Ecclesiæ theatro* symbolum dedit.

681. Nec video quemnam alium hominem significare Joannes Eifengreinius voluerit, in *Testium veritatis catalogo* suo hæc annotans: *Franciscus de Toletis philosophus, rethor, atque theologus suæ ætatis clarissimus, & cum in disputationibus vir magnus, tum in argumentorum ac demonstrationum probationibus argutus atque subtilis, omni doctrina consummatissimus, contra Joannem Rokizanam Bohemum Hussi discipulum de Eucharistia scripsit*. Hæc ille minus aptè ad ann. MCCCLXXXVII. cum Rokizana non hujus, sed inferioris, cui nunc insistimus, sæculi fuerit. Meminit etiam Possévinus.

682. Hominem descripsit, ætatis sui paucissimis cessurum, eleganti calamo Ferdinandus Pulgaris, qui nec tacet more suo Judaici sanguinis majores ejus fuisse; in quo convenit ei Alphonsus de Palentia, ut vidimus; quasi meritum eo tempore, non dedecus haberetur divina ope in lucem à barathro infidelitatis emergere. Quantum ab illo nunc mutata existimatio gentis nostræ! Simile aliud Lucii Marinæi elogium lib. 6. *De rebus Hispaniæ* legere est. Suumque Ægidius Gundisalvi Davila in *Cauriensis Ecclesiæ theatro* symbolum dedit.

683. JOANNES VALENTINUS (DE VALENTIA vulgus dixerit, nisi patrium velis agnomen credere) Minorum fratrum sodalis, à Luca Wadingo *Amalium* sui ordinis volum. 7. ad annum MCDLXXX. pag. 76. laudatur, eo quòd opus scripserit

684. *Doctrinale salutis* nuncupatum. Hujus tamen *De scriptoribus* agens non meminit.

685. Superiore anno MCDLXXIX. tertio idus Junii vir sanctissimus evolavit ad cælos JOANNES DE S. FACUNDO, vulgò de S. Bibliotheca vetus Hispania Tom. II.

HAGUN, à patria, quod Castellæ veteris oppidum est, cognominatus, familiaris aliquando Alphonsi de Carthagera Burgenfis Episcopi, canonicus inde hujus Ecclesiæ; quibus & aliis beneficiis, ut nudus & pauper Dei opus ageret, concionator verè Apostolicus, renunciatis, tenui cappellanæ cujusdam Burgenfis dote contentus vixit, mira in Ecclesiasticis ad unguem gerendo munere operatus. In Bartholomeæanum inde collegium tunc recens constructum admissus fuit ad cappellani, ut vocant, interioris officium. Quo post quadriennium dimisso, concionibus ferè quotidianis ad populum habendis, cui ministerio totum se inflammatum sentiebat, Salmantina reipublicæ sumptibus sufficienter exhibitis omnem impendit operam. Neque intermisit quicquam, postea dicto inter eremitas S. Augustini religiosæ vitæ sacramento in ejusdem urbis cœnobio; quod quidem sanctissimè vitæ functi exuviis, honorificentissimo propriæ cappellæ sepulchro commendatis, gaudet.

686. Nihil nobis aliud quàm summa capita ex historia tanti viri decerpere animus fuit. Virtutibus enim ejus heroicis uberibusque, & miris captis è concionum semine fructibus, patratisque supra vires naturæ operibus, duorum usque ad hunc diem sæculorum plena sunt commentaria. Incidimus jam & in id tempus, quo solennis dies canonizationis, ut vocant, sancti herois ab Innocentio XI. Pontifice assignandus quotidie expectatur. Hoc enim anno, quo hæc scribimus, MDCLXXIX. decretum S. Congregationis Rituum ab eodem Pontifice approbatum, deveniri posse ad hunc actum, quando sanctissimo placuisset, emanavit. Neque alienum dicas ab instituto Bibliothecæ nostræ scriptorem quarundam vitæ suæ confessionum, quas Augustini parentis exemplum sequutus post se reliquit, in actisque causæ sanctitatis ejus laudantur, & in *Biblia marginalium notarium*, quarum eas, quæ legi potuerunt, ex auctographo ipso, quod Augustini Antolinez Compostellani presulis fuit, ad historiam suam *Salmantine Augustiniane domus* transtulit vir diligens Thomas de Herrera ejusdem ordinis cap. 12. qui & Notas ejusdem alias *super Summam Bartolinam* (nescio autem quò respiciens) laudat. Dies ejus obitus Junii undecima fuit, ad quam in *Martyrologio Hispano* Joannes Tamajus celebratores Saha-guntini herois rerum collegit.

687. Nec tantus sanctitate vir dedignabatur post semittere hoc in loco PETERUM UXAMENSEM, qui quantumvis à veræ doctrinæ via deerraverit, citò pedem retulit ad se reversus, PETERUS DE OSMA hic vulgò ab urbe natali dictus, quæ *Uxama* olim audit, Salmantini gymnasi, cum nondum desiperet, in paucis honos & lumen fuit, magister theologus renunciatus, & sacri hujus studii primarius; & antemeridianus professor, idem & canonicus Salmantine hujus urbis Ecclesiæ, & Bartholomeæani togatorum collegii an. MCDXLIV. receptus sodalis. Qui cum in libro quodam *De confessione* inscripto non-

a Jam interdivos relatus est ab Alexandro VIII. anno MDCC. CARD. DE AGUIRRE.

nullis erroribus se implicuisset, apud Synodum provincie Toletanæ, expediendi huic rei Pontificia Xysti IV. Papæ auctoritate ab Alphonso Carrillio antistite MCDLXXIX. Compluti congregatam, salubriter admonitus iis renuciavit, dogmatibusque catholicis adherere se in posterum velle, ex animi sententia protestatus fuit. Rem, uti facta est, cum capitum damnatorum, & abjuratōnis de iis factæ publici instrumenti notitia, Bartholomæus Carranza in *Summa Conciliorum* prodidit.

688. Virum autem, nisi hac macula se se fœdasset, optimis Hispaniæ doctoribus annumerandum his verbis laudat Antonius Nebrissensis: *Quanto ingenio & eruditione fuerit magister Petrus Oxomensis (in Apologia inquit earum rerum, quæ sibi obijcerentur) nemo est qui ignoret, cum post Testatum illum, omnium iudicio apud nos fuerit, nostra ætate in omni genere doctrinæ facillè princeps. Is fuit ex portione beneficiarius in Ecclesia Salmanticensi (non ergo canonicus, sed portionarius, contra id quod aliorum fidem sequuti diximus) cui ex decani & capituli decreto delegata fuit provincia libros Ecclesiasticos emendandi, proposita illa mercede laboris, ut pro quinque quotidie chartis emendandis mereretur quas appellant distributiones quotidianas, tametsi rei divinæ non interesset. Est in ea Ecclesia utriusque Testamenti codex pervetustus, qui mihi sæpe fuit usui ad eam rem, de qua nunc agitur. Ab eo castigatōnem suarum initium Oxomensis fecit, conferens illum, opinor, ad aliquem è recentioribus libris, atque dispungens vera, & inducens falsa, distorsit à prototypo exemplari plusquam sexcentos locos, quos tibi pater clementissime (ad Franciscum Ximenium Toletanum antistitem loquitur) ostendi, cum illic esset curia.*

689. Præter hanc collatam Bibliorum recognitioni operam, scripsit Petrus noster super sex libris *Ethicorum Aristotelis ad Nicomachum commentaria*, quæ grandi volumine MSS. exstant in Toletanæ sacræ ædis maximæ bibliotheca pluteo 37. num. 2. atque in lucem prodidisse Salmantice anno MCDXCVI. in folio è Ciaconio didicimus: quæ quidem editio est in bibliotheca Hispanensis Ecclesiæ, quæ fuit Ferdinandi Coloni, ut sepius diximus.

690. Librum item *De confessione memoratum*, unde ei tota mali labes.

691. Necnon super libros *metaphysicorum*, ac denique *De comparatione deitatis, proprietatis, & personæ, disputationem seu repetitionem*. quæ fuit inter libros MSS. Antonii Augustini Tarraconensis Archiepiscopi.

692. FR. VINCENTIUS MAZUELA, nescio cuius religiosi ordinis, vertisse dicitur è Gallica in vernaculam nostræ gentis linguam

693. *El peregrinaje de la vida humana*. Tolosæ editum per Henricum Aleman ann. MCDLXXX. Auctor operis Gallici Fr. Guilielmus de Gralleville abbas Silvanestensis urbis, qui versibus composuit; at profaicum fecit religiosus alter anonymus, iussu serenissimæ Joannæ Siciliæ Reginæ. Hæc totidem ferè verbis D. Thomas Tamajus in *Ma-*

gna collectione librorum Hispanorum, quam vidimus MS. Vereor tamen, ne Tolosana illa editio non versionis Hispanæ, sed anonymi illius Galli, qui prosâ loqui fecit primum auctorem, Gallicæ transformationis sit; Vincentiusque Hispanus interpres, recentior aliquis, aut non hujus sæculi.

694. Sub Alphonso V. Portugalliæ Rege, qui anno MCDLXXXI. fato functus est, LAURENTIUS monachus monasterii *de Alcobaça* Cisterciensis ordinis floruit, cujus ignotum posteris genus, at non sanctitas morum. Hunc sexta Martii in Hagiologio suo Lusitano Georgius laudat Cardoso, adjiciens inter schedas suas reliquisse eum nonnulla opera, præcipuumque in his tractatum *De conceptione Deiparæ Virginis*.

695. Fatalem hunc laudato Alphonso Regi annum destinavimus memoriæ historici cujusdam ejus famæ celebris. GOMEZIUS JOANNIS (vulgò EANEZ) DE ZURARA hujus temporis æqualis fuit, ordinis Jesu Christi eques, ac regii Ulyssipponensis tabularii custos (*Guardamor da torre do Tombo* audit munus) qui rei sibi ab Alphonso Rege commendatæ facturus fatis, Ferdinandi Lupi veteris chronographi Eduardi, hujus Alphonfi parentis, filo in manus sumpto, historiæ suorum temporum telam continuavit. Obscurum quidem in Lusitaniæ Regum chronicis habetur, cujusnam auctoris, quodque eorum sit, inde scilicet contractis tenebris, quod absque auctoris nomine, solo Regis, cuius rebus gestis inhærebat, ornatum titulo, unumquodque per exempla circumferretur.

696. Attamen Damianus à Goes, Emmanuelis historicus, rem hanc, quæ potuit homo diligens ac industrius, luce donavit. Ex eo & aliis Lusitaniæ scriptoribus colligimus historiæ Joannis I. Regis, quæ ante aliquot annos Ulyssipponæ in lucem è tenebris tandem emerit, non totam Ferdinandi Lupi esse. Quandoquidem Gomezius ipse in historia sua *expugnationis Septensis in Africa urbis* paullo post laudanda, disertè ait Ferdinandum hucusque, hoc est ad hujus expugnationis tempus, Joannis Regis res gestas perduxisse. Neque huic affirmationi contrarium est, quod Ferdinandus ipse hujus historiæ secundæ partis capiti 149. consignaverit verba hæc, quæ pro Lusitanis Latina damus.

697. *Habuit Rex filium, cui Eduardo nomen, in urbe Visensi natum, qui post eum regnavit, ut in sequentibus audietis.* Ex quibus Goësius duo colligit, alterum, scriptum ita fuisse defuncto jam Rege Joanne, & alterum, Eduardi quoque vitam ab eodem Ferdinando conscriptam fuisse. Sed prius concedi, posterius autem negari, nec temerè, potest. Cum neque à vero absolum sit, post Joannis obitum ejus historiæ conscribendæ dedisse adhuc operam Ferdinandum Lupi; atque id, quod de Eduardo promisit se scripturum, intra spem, quam conceperat, factamque ejus etiam partis promissionem, steterit. Certè clavus mihi trabalis est Gomezii asseveratio, Ferdinandum in Joannis historia expugna-

ta à Mauris Septæ urbis tempora non excessisse. Quicquid ergo abhinc ibidem legitur Gomezii esse, non dubitavit Franciscus Suarez Toscanus in *Parallelorum* suorum cap. 28. & 44. laudatam Joannis Regis historiæ, vel Gomezio, vel utique & Ferdinando Lupi & Gomezio Joannis, tribuens. Sed & is conscripsit specialem commentarium, ejusdem Alphonfi Regis iussu, eorum quæ post laudatam Septensem expeditionem sub primo ejus urbis præfeto D. Petro Menesio contigere: quod ut qua majori poterat diligentia conficeret, in Africam transfretare iussus fuit, ibique certiora magni hujus ducis monumenta colligere. Id circumfertur cum Lusitano, quâ linguâ scriptum est, hoc titulo: *Chronica dos feitos do Conde D. Pedro de Meneses primeiro capitão que foi de Septa.* nec hactenus lucem vidit.

698. Nihilominus celeberrimi ejusdem inter Lusitanos herois bello paceque gesta ante quadraginta ferè annos D. Augustinus Emmanuel Vasconzelius eques Lusitanus, vir disertus, atque infelici fato suo ad posteros clarus; eleganti quodam libello renovatæque operâ describens, Gomezii commentarium, stylo quantumvis rudi, & ex temporis captu, necnon quandoque inopem, & supplementi, quod à se procuratum ait, ne jam desideraretur, indigentem, plurimum certi ac diligentis continere ait. Sed ab confecta per Gomezium, auspiciis præceptoque Regis Alphonfi, hac historia, quæ duorum Petri atque Eduardi ejus filii Septæ præfectorum gestas res comprehendit, rectè meo iudicio Goësius colligit, jam eo tempore absolutam fuisse historiæ Eduardi Regis, Alphonfi parentis. Neque enim alienis ornandis virtutibus, historiæque propagandis tam sedulo Alphonfus incubuisset, quin prius res patris gestas literis tradi procurasset.

699. Sed idem Goësius de Eduardi historia ita censet, Ferdinandi Lupi eam esse, cui Gomezius orationes quasdam, ut volumen parvum hoc augmento ditaret, adjecit; necnon & relationem exsequiarum Joannis Regis, quæ prior erat historiæ ejusdem Joannis, quàm Eduardi filii. Sed & his duobus tertium subjunxit, Rodericum de Pina scilicet, qui cum iis partem habuit in absolvenda Eduardi hac historia.

700. Præter hanc, describendis Alphonfi rebus incubuit, saltem (ait Goësius) usque ad Petri Infantis obitum. Nec dubitabat, quin & expugnationem Arcillæ urbis Africanæ oræ, quæ anno MCDLXXI. contigit, idem descriperit, cum instrumentum quoddam ejus manu sequenti MCDLXXII. roboratum ipse viderit, nec nisi aliquot post hunc annis fato functus sit.

701. Hæc omnia de Gomezio nostro à Goëσιο desumi opus fuit. Cui quidem etiam tributum vidimus *De Guineæ inventionem*, tempore Eduardi Regis Henricique ejus fratris, cuius auspiciis hæc expeditio facta fuit, librum, quem cum aliis, qui Garsie Loaisæ olim fuere, inventum, Joannes Tamajus Salazarius non nusquam laudat. Certè hic apud

D. Hieronymum Mascareñas Segobiensem Episcopum, cum in vivis esset, fuit. Neque ad alium oculos habere potuit vir cætera diligens Antonius de Leon Pinelo, quum in *epitome bibliothecæ*, indiceque hujusmet, Gomezii historiæ *De las conquistas y descubrimientos de la India* manuscriptam extare ait. Neque enim nisi post plures annos Indicæ res Lusitanis Argonautis patuere.

702. Sed & opus ab his aliud *De miraculis magni Portugalliæ Comestabilis D. Nonni Alvarez Pereira*, vernaculâ non minùs linguâ scriptum, Georgius Cardoso in Hagiologio duodecima die Maji laudatum reliquit. Hæc de Zurara.

703. Ab Alphonfi Regis historico sejungendus non est laudatissimus orator. Hic est GARSIAS MENESIUS, amplissimæ hujus familie ornatissima proles, qui cum florente adhuc ætate militarem vitam egisset, ad sacram conversus, atque Eborensis Ecclesiæ præsul factus, cum classe ad Italiam ivit in Neapolitani Regis Ferdinandi auxilium adversus Turcas Hydruntum in Apulia occupantes; occasioneque opportuna interim capta, Romam ivit ad Xystum IV. Pontificem Regis sui legatus; ad quem orationem elegantissimam habuit in templo Pauli Apostoli coram purpuratorum patrum senatu, quâ eum mirum in modum, omnibusque rhetoricæ doctrinæ armis usus, bello ut hostibus Christianæ religionis inferendo, expellendisque ab Italia Turcis, auxilium ferret, exhortatus fuit.

704. Hanc pronuciâsse eum sic aptè atque acriter pro rei dignitate bene Latinam atque elegantem fama est, ut Pomponius Letus, celebris ejus ævi philologus & rhetor, concioni præfens, *Pater sancte (ad Xystum dixisse feratur) quis est iste barbarus, qui tam disertè loquitur? Eo enim opprobrii nomine quoscumque externos Itali vocabant, quo tempore iis auctoribus renascebantur literæ, ut olim Greci quoscumque alios qui Greci non erant. Gaspar quidem Barreiros Lusitanus, cum in urbem, Cardinalis Henrici Portugalliæ mandato agendi gratias Paulo III. Papæ pro misso sibi Cardinalitii galeri ornamento, instructus se contulisset, hanc orationem, Romæ olim eo ipso anno quo recitata fuit, millesimo quadringentesimo septuagesimo tertio aut circiter editam à Jacobo Sadoletto Cardinali eloquentissimo accepit; ac in Portugalliam reversus, unâ cum *Itinere suo* vulgaris linguæ à *Pacensi urbe usque ad Mediolanum* anno MDLI. iterum edidit, cujus ad orationem eam prolocutio lectu dignissima est. Ea enim singularis à Sadoletto & aliis præstitum oratoris Lusitani facundiæ & actioni testimonium laudis continet.*

705. ANONYMUS quidam ejusdem Alphonfi Portugalliæ Regis iussu confecit, atque ei nuncupavit, *Desprecio del mundo, en oçtuvas Castellanas exemplificadas*. Quem librum aservari in Brigantinx domus bibliotheca, testis est mihi Georgius Cardoso in schedis.

706. Sub eodem Rege, atque ejus dicto audiens, LUPUS VASQUEZ DE SERPA, ab

oppido isto Trans-taganæ provinciæ forsan dictus, ex Latino in vernaculum vertit *la to-ma de Constantinopla per lo gran Turco*. sive expugnatione Constantinopolitanæ urbis Turcarum armis factam, quam scribebat Monte-forti xvii. Julii MCDLX.

707. Debemus quidem nil relinquere ad argumentum pertinens, quamvis informe & indigestum, excitaturi alios, ut majori industria rem perficiant. Ludovicus Pons Icart in vulgari libro *De las grandezas de Tarragona*, cives hujus urbis scriptores colligens, PETRUM DE CANALES monachum Benedictinum monasterii S. Cucufatis (vulgò *S. Cugat de Valls*) Cataloniae Principatus, refert Joannis Regis Aragoniæ jussu historiam quandam à Latino in vulgarem fermonem, hoc est Castellanicam, ut credimus, vertisse. nec ultra de ea quicquam.

CAPUT XIII.

DIDACUS DE VALERA *Conchenfis*. *Ejus peregrinatio*. Scripta. B. AMADEUS LUSITANUS. ANONYMUS *Scriptor libri De las virtudes*. ALPHONSUS HISPALENSIS DE CORDUBA *Tabularum astronomicarum auctor*. ANONYMUS *Valentinus*. FERDINANDUS CORDUBENSIS. D. JOANNES MOLES MARGARIT *Gerundensis Episcopus*, & *S. R. E. Cardinalis*. PETRUS DE OPTA *auctor operis cui titulus: Splendor fidei*.

708. **P**OSTREMAM gerebat his diebus, quos prosequimur, ætatem DIDACUS DE VALERA *Conchenfis* natus, animi fortitudine, prudentia, & literarum amore, atque scriptis frugibus operibus transmitti ad posteros impensè dignus. A tenera ætate videtur is curiam sequutus, Joannis Castellæ Regis familiam auxisse, sive Henrici principis, quum formata ei propria familia fuit, puerorum numerum; si quidem cum domicelli titulo (*donzel* vulgò) regisq; literis instructus, ne in aula otio marcesceret, patriam reliquit, Europæ magnam peragraturus partem, regiarumq; in ea curiarum notatu & imitatione dignum quicquid esset observaturus. Gallicanam prius Caroli Regis septimi adiit, Austriacam deinde Alberti Ducis ante annum hujus sæculi septimum supra tricesimum. Cujus aciem sequutus, contra Bohemos bello interfuit. Viennam hinc reversus, ad cœnamq; ab Alberto cum aliis invitatus, Austriaco cuidam proceri de regio Castellæ vexillo in Alcobazæ monasterio sibi ostenso procax dictum prudenter non minus quam fortiter repulit, quod Garibajus noster cap. 26. libri 16. *Compendii sui historialis* narrat. In cujus gratissimæ sibi rei testimonium (idem auctor ait) certior factus, Joannes edixit Rex *Mossen Didacum*, quod præcipui honoris titulum exprimit, exinde nominari eum debere. Alicubi & ipse scriptum reliquit se Pragæ Bohemorum anno MCDXXXVII. eundem Albertum jam Imperatorem (in Sigismundi fœderi locum hoc

ipso fuerat anno electus) Barones ritu solenni creantem vidisse.

709. In patriam reverso, cum annus ageret sæculi quadragesimus, isq; inter Hispanos fortissimus & duellis aptissimus reputaretur, nulli alii per Joannem licuit Regem provocationi Petri Cherneli cujusdam Burgundionum Ducis subditi, pro more illorum temporum sese paratum offerre; atque ea occasione Regis nomine Daciæ Reginam, Angliæ Regem, atque eundem Burgundiæ Ducem adiit, ut Stephanus Garibajus ejusdem 16. lib. *historiarum* cap. 28. refert. A quo tempore nil memoriæ consignatum fecisse novimus, usque ad annum quadragesimum octavum, quo, ut legitur in vulgari *Joannis II. historia*, procurator cum esset suæ Conchenfis urbis, unâ cum aliis, ad comitia totius regni evocatus, irato Regi adversus quosdam illius magnates, severaque omnia proponenti ut assensum quomodocumque suffragiaq; extorqueret, cæteris sive tacentibus, sive secundantibus, in faciem pari modestia ac virtute resistit; nec eo contentus, idem clementiæ paciæque magis conforme votum literis ad Regem datis constantissimè, Alvari Lunæ contrarium suo consilium, atque impotentem iram nihili ducens, confirmavit. Quo animi vigore Petro Stunicæ Placentiæ Comiti adeò se commendavit, ut ad ejus evocari domum, Petriq; nepotis formandis moribus præfici meruerit.

710. Post hujus Petri obitum in Alvari Stunicæ, atque ejus filii Petri alterius, alumni sui, comitatu mansisse videtur. Ipse enim annotatum nonnusquam voluit sequutum se nuper laudatum Petrum eo tempore quo Theresiam Guzmanam Joannis Alphonsi primi Ducis Afidonensis filiam conjugem duxit. Sed rexisse eum ann. MCDLXXXIX. urbem Segobiensem, aliunde compertum est. Jam verò rerum dominis Ferdinando & Elisabethæ, Catholicis cognominatis Regibus, pro merito suo commendatus, cum chronographi & consilarii, tum etiam (quod in Chronici cujusdam sui fronte reliquit annotatum) epularum diribitoris (*maestre-sala* vocant) functus fuit muneribus. Cuiam autem veteri testimonio credens Thomas Tamajus his addiderit cappellani etiam aliud munus, nescire me ajo; nisi sacris, post laica officia omnia prius dicta, initiatus, ministerium hoc iis quoque prestiterit.

711. Apud Marinum Siculum lib. 6. *De rebus Hispaniæ* hoc elogium habet: *Didacus quoque Valerianus & literarum & rei militaris gloria splendidus fuit, qui sermone Hispano plures composuit historias, atque magis ingenio quam doctrinâ fretus*. Ad scripta ejus opera jam accedentibus nota hæc sunt, quæ laudemus,

712. *La Chronica de España, abreviada por mandado de la muy poderosa señora Doña Isabel Reyna de Castilla por Mossen Diego de Valera su maestre-sala, y de su consejo*. Prodiit primum Cæsar-augustæ an. MCDXCIII. ex officina Pauli Huruz Constantiensis, deinde Hispali MDXXXIV. atque iterum è

Sebastiani de Truxillo anno MDLXVII. fol. Hanc se absolvissè auctor ait in pervigilio S. Joannis MCDLXXXI. in Portu S. Mariæ (Gaditani sinus admodum celebri nunc oppido) cum ætatis ageret sexagesimum (alias septuagesimum) nonum. Priorem enim numerum Cæsar-augustana, posteriorem aliæ editiones præferunt. *Nunquam satis laudatum Chronicon* in Notis ad Luitprandum Thomas Tamajus vocat, cujus & Joannes Vafæus meminit in præambuli ad suum *Chronicon Hispaniæ* cap. 5. An autem distincta sit *Chronica de los Reyes catolicos Don Fernando y Doña Isabel*, quod opus nostro attribuitur in ms. codice bibliothecæ Villumbrosanæ, nondum compertum habeo.

713. *Coronica de algunos Reyes de Castilla, desde el Rey D. Sancho el de Zamora*. Fuit in bibliotheca Olivariensi in fol. ms. ut ex ejus constat catalogo, ad cuius oram curiosus quidam homo, qui bibliothecam tanquam digitos notam habebat, monitos lectores voluit, hunc librum esse ipsum quem manu sua scripsit auctor Didacus de Valera, continereq; historias Alphonsi VI. Urracæ Reginæ, Alphonsi VII. & successorum, usque ad Berengariam Ferdinandi Sancti matrem inclusivè.

714. *Chronica de la antiguedad de Francia*. Ms. exstitit in eadem Olivariensi bibliotheca in folio.

715. *De los ilustres varones de España* liber quoque eidem tribuitur.

716. *Historia del Rey D. Henrique quarto* inter libros fuit, quibus ad Beticam describendam nobilitatem Gundifalvus Argote de Molina usus fuit, ut ipse testatur.

717. *Libro de las divisiones*. Hunc etiam laudat Gundifalvus Argote. Diversus, an idem, cum eo qui sequitur?

718. *Tratado de las armas*. Hunc vidimus ms. in domo Marchionis de Benamexi, nostri ex forore nepotis, ex quo codice specimen totius operis, inediti ad hoc tempus, dare hic placuit. Nuncupatio: *Introduccion al muy alto, muy eccelente, e virtuoso principe Don Alonso V. Rey de este nombre de Portugal y del Algarve, señor de Cepta y Alcazer Zaguer en el tratado de las armas, compuesto por Diego de Valera*. Quod quidem scriptum fuisse ante annum MCDLXXI. facillè cuivis persuadebit silentium, inter nova, hoc est Africana, dominia Regis, Arzillæ, ac Tingi hoc anno expugnatarum. Tribus partibus opus constat. *La primera trata de las armas necesarias, que por querrela se bazen, y las costumbres de los Rietos en Francia, España, y Inglaterra*. *La segunda de las armas voluntarias, que sin necesidad alguna se emprenden, como son las hechas por prueva de valor ò destreza, ò en defensa de alguna divisa*. *La tercera de las señales, que llaman comunemente armas, de que usan los nobles*. Huic ita inscripto, ac breviter descripto operi, subjungitur in eodem ms. codice:

719. *El ceremonial de principes, compuesto por Mossen Diego de Valera, al muy magnifico y inclito señor D. Juan Pacheco Marques de Villena*.

720. *Tratado de la nobleza y lealtad*. Pinxi hunc editum à Didaco Gumiel anno MDII. in 4°. vidit alicubi D. Thomas Tamajus. At in libris Comitum Olivariensis erat unâ cum Ferdinandi Mexiæ *Nobiliario* sic inscriptus: *De la nobleza y cavalleria*.

721. *Libro de los linages*. Fuit in eadem bibliotheca Olivariensi.

722. Habeo apud me librum ejusdem, ac forsan eundem, hoc titulo: *Libro de las armas y blasones de muchos linages del Rey no de Castilla, y Leon, Galicia, Toledo, Andalucía &c.* Incipit improprie satis: *Del Preste Juan de las Indias*. Deinde de Regum Hierusalem, Cypri, & aliorum initis & insignibus: unde ad Hispanorum Regum principia & stemmata nobiliumq; Hispaniæ familiarum tractanda procedit. Scripturæ genus auctori equale, & si credimus cuidam notæ initio affixæ, auctoris autographum.

723. *Arbol de batallas, traducido de Frances en Castellano por Mossen Diego Valera à instancia de D. Alvaro de Luna*, præfert codex membranaceus bibliothecæ Comitum de Villaumbrosa, in qua & alter exstat liber cum hac epigraphe: *Obras de Mossen Diego Valera, en que se contienen varios tratados historiales*. additurq;: *Fue este libro de su visnieto Don Bartolome Basurto*. Ms. in folio.

724. *Historia de la casa de Zuñiga*. Alvari Placentiæ Ducis, cujus supra meminimus, tempore, an. videlicet MCDLXXXIII. hanc scriptam, & Joanni Stunicæ Alvari filio Alcantarenis ordinis magistro dicatam, non ab alio auctore esse, quàm à Didaco Valera, eorundem procerum domesticum, quem quidem tota styli & sententiarum aptè usurpatarum facie, atque ipsa admonendi libertate, propemodum reddit; in *Memoriali Mirandensis Stunicarum familie*, historicus regius D. Josephus Pellizerius, valdè suspicatur. Hujus viri memoriæ, cum ignoretur mortis annus, non incongruum fuit visum nobis hunc assignare, quo historiæ seu Chronici compendium, cujus supra meminimus, absolvissè dicitur.

725. Sequenti verò ad superos abiit sanctitate vir clarissimus, & Lusitanæ magnus honos, Joannes Menesius de Sylva, aliàs B. AMADEUS, dictus à patria LUSITANUS. Natus hic è familiis nobilissimis, patrem habuit Arium Gomezii à Sylva præfectum (*Alcaide major* vocant) Campi majoris & Ouguellæ, matrem verò Elisabetham de Meneses, Petri Comitum de Viana filiam, Beatricis de Sylva heroinæ sanctissimæ, sacrarum Deo sub Conceptionis Mariæ Deiparæ appellatione Virginum fundatricis, germanus frater, Eleonoram Augustam Eduardi Portugalliæ Regis filiam, Frederico Cæsari desponsatam sequutus, in Italia restitit. Ibi enim sæcularium rerum pertæsus, eremitarum S. Hieronymi prius, deinde Minorum ordini sub laico habitu Assisi nomen dixit. In Infubriam inde vocatus à Francisco Sfortia Mediolanensium Principe, auctoritateq; Pontificiâ instructus, novum Amadeorum ordinem seu congregationem instituit. Ipse enim Joannis

nis nomen, cum primùm seculo vale dixit, in *Amatoris*, seu *Amadei* commutaverat.

726. Xysto autem IV. cui ob insignem virtutem, Minoritæ olim, charus valde fuerat, ad Petri sedem exaltato, Romam venit humanè ab eo invitatus, à quo & sacerdotalem ordinem, insuperque sodalibus suis habitandum S. Petri, quod à Monte-aureo vocant, monasterium accepit; cui & conscientia arcanorum fidem commisit. Desiderio tandem revisendi Infubricam religiosi fœtus originem, qui eo tractu & alibi jam octo supra viginti habitabat cœnobia, Mediolanum veniens vicefimo secundo Minoriticæ professionis anno, atque hujus seculi octogesimo secundo, in B. Mariæ Pacis diem clausit extremum, clarusque ante & post mortem miraculis sepultus jacet, magnaque in veneratione habetur. De cujus mira seculi abstinentia, exorandique aut contemplandi Deum ferè nunquam intermissa occupatione, aliisque egregiis virtutibus, apud Gonzagam & Wadingum Minoritarum chronographos multa lectu dignissima collecta habentur. Hæc Amadeorum congregatio sub Generali totius ordinis Præfecto ab initio sui usque ad Leonis X. tempus habita, ab hincque sub observantiæ, ut vocant, novo creato tunc ministro, Pio V. demum auctore in ejusdem observantiæ corpus unâ cum aliis peculiaris notæ congregationibus tranfuit. In secessu quidem S. Petri Romam (ait Gonzaga)

727. De revelationibus & prophetiis pulcherrimum libellum composuit: *Romane Ecclesiæ statum, angelicum quendam Pontificem, regnorum, dominiorum, atque religionis mutationem concernentibus. Quem tamen alii quidem (prosequitur) propriis imaginationibus conspurcantes adeo obscurârunt, atque in ordinem pro libito redegerunt, ut ipsorum potius quam B. Amadei dicendus libellus jure optimo veniat.* Cui convenit Theophilus Raynaudus in suo *S. Joanne Evangelio*, sect. 2. puncto 2. *Dolendum est (inquit) fluente spiritus, quibus B. Amadei hortus rigatus est, pura ad nos non manasse, ut sincerè proditur in Minorum Chronico, notaruntque etiam Cornelius à Lapide ad cap. 1. Apocalypsis, Adamus Tannerus disput. 5. De angelis dub. 4. & Jacobus Hautinus De angelo custode cap. 1. §. 1. num. 1. Infectæ quippe sunt B. Amadei revelationes peregrinitate doctrinæ & falsiloquiis; cujusmodi sunt quæ in iis nunc leguntur de quibusdam dæmonibus fatuellis & bebetudine ingenii laborantibus; de angelis in celo empyreo diu ante caelos mobiles ac terram conditos; de celo creato prima mundi die; de materia prima eadem die producta & insignita nomine terræ, de Adæ corpore à tribus angelis creato. Passim Scoti sententiæ ut cœlestia oracula funduntur in iisdem revelationibus, quales nunc habentur: ut propterea non dubitaverit vir gravis dicere, angelum B. Amadei fuisse Scotistam. Exemplo enim non novo interpolatores dum bonori ordinis velificantur, puros latices cœnosa admisione inficiunt, quod hic contigit. Ipse tamen revelationes, quales à B. Amadeo exaratae erant, il-limes prostabant ac labis puræ.* Hæc Raynaudus.

Hæc & alia observavit in his carbone notanda Cardinalis Robertus Bellarminus in schedis, quas è manu Hyacinthi Libelli Dominici ex Magistro Sac. Palatii Pontificii Archiepiscopi Avenionensis creati à se habitas Julius Bartholœcius Cisterciensis, amicus noster bono Hebraicarum literarum natus vir, *Bibliothecæ suæ magnæ Rabbincæ* tomo 1. pag. 241. & sequentibus in publicum edidit.

728. In regia Laurentina domo ipsum, ut existimant, servatur autographum; ex quo à se habitum quoddam exemplum posuit in bibliotheca sacri Montis Granatæ urbis D. Petrus de Castro Archiepiscopus Granatensis, & Hispalensis, inclytæ hujus canonicorum domus auctor, sub titulo *Apocalypsis novæ*. Aliud possident Salicerani, apud nos cœnobii Franciscani sodales, aliudque Romæ Augustiniani nudipedes Hispani Hildephonsini hospitii bene antiquum. De quo opere jam per manus omnium curiosorum passim eunte judicium abstinere fatius est, quam ut viri præstantissimi, totiusque ordinis sui Generalis olim Præfecti, & aliorum prius laudatorum, censuræ quicquam adjungamus. Cui Wadingus consonat, videndus *Annalium Franciscanorum* sexto & septimo voluminibus, & in *De scriptoribus*, ubi notat Henricum Willotum falsò huic tribuisse *Homilias de beata Virgine*, quæ Amadei Lausanensis sunt; hujusque nostri Possevinum quater sub *Amadei, Amatoris, Ameoli, & Amodei*, titulis meminisse.

729. ANONYMUS quidam hujus temporis dicavit Alphonso Carrillo Archiepiscopo Toletano librum, qui *De las virtudes* inscriptus in ejusdem Ecclesiæ bibliotheca servatur, Ægidio Gundisalvi Davila teste in *Seguntinæ Ecclesiæ theatro*.

730. ALPHONSUS HISPALENSIS DE CORDUBA (sic enim audit, quin sit alicui, quod sciam, notum à quam harum urbium originem aut agnomen acceperit) artium & medicinæ doctor, qui circa MCDLXXXIV. claruisse dicitur. Scripsit

731. *Tabulas astronomicas, atque in eisdem demonstrationum theorematum, Elisabethæ Reginæ dicatas. Quas quidem Venetiis unâ cum Tabulis Alphonfi Regis editas fuisse legitur in Epitome bibliothecæ Gesnerianæ.*

732. ANONYMUS alter Valentinus circa eadem hæc tempora scripsit *Repertorium Inquisitorum pravitatis hereticæ*. In quo omnia quæ ad hæresum cognitionem, ac S. Inquisitionis forum pertinent, continentur. Opus hoc Michaëli Alberto J. C. Valentino recognoscendum & emendandum tradidit. Præfationem absolvit his verbis auctor (cum jam id dedicasset reverendissimis dominis sacri Concilii generalis Inquisitionis &c.) *Sed quum tibi Michaël Albert uriusque juris clarissimo doctore placuit videre quæ mea insufficientia reportavit, nimis te exoro, ut ea diligenter examines &c.* In fine hæc nota legitur: *Explicit Repertorium perutile de pravitate hereticorum & apostatarum, summâ curâ examinatum emendatumque per præstantissimum virum ingenii, juris utriusque interpretem, ac doctorem famosum Mi-*

Michaëlem Albert Valentinum in nobili civitate Valentina impressum à Nativitate Domini ann. MCDLXXXIV. die verò XVII. mensis Septembris. Quam editionem vidi in bibliotheca S. Isidori Agricola cœnobii Franciscanorum Hibernorum in Romana curia, quæ fuit Luca Wadingi.

733. Prodiit autem idem opus correctionibus & annotationibus præstantissimorum jurisconsultorum *Quintiliani Mandosii & Petri Vandræmeni decoratum & auctum*, Venetiis ann. MDLXXV. in 4°. ex officina Zenari, atque iterum ex eadem an. MDLXXXVIII. in 4°. Direxit hanc Venetam editionem Simon Galafus canonicus Messanenensis Joanni Baptistæ Cardinali Castaneo, tunc Romani Archiepiscopo, & apud Rempubliam Venetam legato, qui postea Urbanus VII. Pontifex fuit. Notatque Galafus auctorem operis ignorari; constare tamen ex opere ipso notarium fuisse sanctæ Inquisitionis, deindeque Inquisitorem, & clericum conjugatum, scripsisseque post publicata Joannis Imolenfis & Jasonis Maini scripta, formatumque indicem operum abbatis per Joannem Corsetum, quos allegat. Totum insuper ait Joannis Calderini *De hereticis* librum, ac quamplurima *De Inquisitorum Directorio*, in hanc sparsim tabulam contulisse. *Quas autem instructiones (Galafus inquit) quæ delitescere creduntur, ex parte tertia Directorii conjicere possumus composuisse; quoniam ibi multa ad hujusmodi instructionem pertinentia traduntur, quod prope diem è latebris in vulgus speratur exiturum.* Hæc ille de Directorio loquens Nicolai Eimerici, de quo nos suo loco.

734. Sub Xysto Papa IV. qui ad annum hujus seculi octogesimo quartum Ecclesiæ clavum moderatus fuit, Romæ floruit FERDINANDUS CORDUBENSIS, à patria forsân urbe nostræ Bæticæ inclyta cognominatus, qui se subdiaconum appellans sedis Apostolicæ, scripsit in gratiam ejus curiæ *De jure medios exigendi fructus, quos vulgò annatas dicunt, & de Romani Pontificis in temporalibus auctoritate, ad eundem Xystum Papam.* Incipit: *Esi indignos, quorum sententias refelli conveniat &c.* Sed in fine nota hæc posita fuit: *Secundam hujus operis partem De potestate Papæ in temporalibus ob id in alterum transtulimus volumen, quod altissima materia sit, & speciale desideret opus, & quod principalior de mediis fructibus tractatus in majus volumen surrexerit.*

735. Manuscriptum vidimus librum Romæ in Barberina bibliotheca cod. 465. necnon & typis editum in folio absque loci temporisve annotatione in alia Sapientiæ Romanæ, quæ Ducis Urbini fuit, ab Alexandro VII. Papa in hac gymnasio Romani domo collocata. Exstat quoque in Hispalensis Ecclesiæ bibliotheca Colonæ. Miror utique hunc invisum fuisse Antonio Massæ Galefio, cultissimo atque eruditissimo jurisconsulto, qui de eodem argumento commentarium nobis reliquit. Quæstio est, *an liceat Pontifici Maximo, ejusque Cardineo collegio, Beneficiorum vacantium medios fructus exigere.*

736. Aliud ejusdem hominis, ut creditur, *Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.*

mus, opus est, quod in bibliotheca Vaticana cod. ms. 3177. hunc titulum habet: *Ferdinandi Cordubensis De artificio omnis, & investigandi, & inveniendi naturæ scibilis. Ad Rever. in Christo patrem, & omnium sapientissimum, D.D. Besserionem Episcopum Sabinensem, S. R. E. Cardinalem, & Patriarcham Constantinopolitanum, Nicenum vulgò appellatum.* Initium: *Quos vides inter scholasticos & præstanti ingenio viros, vel sustulisse penitus, vel in dubium revocasse, sit ne artificio, quo omne naturæ scibile in singulis disciplinis, & investigari, & inveniri possit, eos constat rerum origines nescisse videri.* Et mox: *Itaque hæc ars nobis subtiliter & artificiosissime investiganda est, & tuo jussu, & mea promissione debita. Nam de duabus philosophiis, idest Platonis & Aristotelis, utra alteri præstet, differentem me, subitò è cursu suo revocavit voluntas tua; quippe qui jussisti intermittendum esse opus, & in artificio omnis investigandi & inveniendi scibilis calamum esse referendum. Nam quod ad comparationem cum Aristotele Platonis attinet, ad multam partem ejus operis tractationem perduxeram.*

737. In processu prologi damnat, quasi ineptiis plenam, & fructu, quam promittit, vacuum, Raymundi *Artem*, refertque se ipsum ad tractatum *De discretione spirituum à se factum.* De Raymundo ita censet: *Unde facile conjicere potes hunc laicum merè fuisse, & omnium literarum expertem; sed per humorem melancholicum elevatum habuisse ingenium; quo, ubi fundamentis carcas eruditionis atque doctrinæ, & phantastico ingenio conjungas, nihil periculosius esse possit, ut in extremos, & fidei orthodoxæ adversos, labaris errores. Omnia hæc non prætermittere opus fuit, quo de aliis ejus operibus hoc ab ipso oblatum specimen daremus, nec judicium ejus de Raymundo Lullo, atque illius *Arte* factum ignoraretur. Exemplum hujus *Artificii* è Vaticano extractum codice penes nos habemus.*

738. Item in Vaticano cod. ms. 5739. alius ejusdem commentarius *De Pontificii pallii mysterio* conservatur, & an pro eo aliquid temporale absque simonia labe exigi possit. *Ad reverendum in Christo patrem & dominum dominum Franciscum Piccolominæ S. R. E. Cardinalem Diaconum S. Eustachii, Senensem vulgò appellatum.* Incipit: *Pallii, quo in argumentum supremi fastigii Pontificiæ dignitatis amirari solios constat novi Testamenti Pontifices maximos, tanta majestas est, ut inter sacratas vestes nihil vel concipi sacratius possit. Justæ molis opus est, vereque luce dignum.*

739. Idem hic Ferdinandus ad opus Alberti Magni *De animalibus* præfationem formavit, quæcum editus fuit commentarius hic Romæ anno MCDLXXXVIII. in folio, quem & ipsi vidimus in Vaticana bibliotheca, præfixo catalogo nominum ipsorum animalium, quod in præfatione facturum in se receperat, Græcè & Arabicè redditorum. In hac etiam editione vocat se Xysti IV. sanctæque sedis Apostolicæ subdiaconum, artiumque ac theologiæ magistrum. Jacet Romæ noster Ferdinandus in Ecclesia S. Jacobi

cobi nationis Hispanæ ad levam portæ majoris templi. Hunc eundem esse cum illo Ferdinando Cordubensi, quem in *Bibliothecæ* altera parte Abrahami Bzovii verbis laudavimus, affirmantibus inficias non ibimus.

740. D. JOANNES MOLES MARGARIT, Gerundensis Episcopus, S.R.E. Cardinalis, memorandus hoc loco venit, aliàs dictus JOANNES GERUNDENSIS, Chronici cujusdam Hispaniæ scriptor. Gerundæ in Catalonia hic natus ex familia præclara, quod Joannes Rex Aragoniæ II. expressit quodam in privilegio, quo huic & Bernardo Margarit ejus germano fratri, ob egregia utriusque de se merita concessit, ut supra suis propriarum familiarum insignibus, Aragoniæ, Navarræ, atque Siciliæ regnorum insignia in parvis, seu scutis, & quomodocumque, portare possent. Instrumentum hujus rei publicum anno MCDLXV. confectum, & ex archivo Barcinonensis urbis solemniter habitum, in *Historia Romanorum Pontificum* Ciaconii & aliorum, ubi de Xysti IV. Cardinalibus sermo est, legitur.

741. Sub Nicolao V. Papa Romam venit, ab eoque Camera, ut vocant, clericus

JOANNI MOLES
S. Romanæ Ecclesiæ Cardinali,
Gerundæ in Iberia illustri genere orto,
eloquentiâ, doctrinâ, ac pietate insigni,
discordiis inter summum Pontificem Nicolaum V.
& Alphonsum Regem I. sua solertia sedatis,
Regum Aragoniæ & Castellæ ad Pontifices Max.
Pium II. ac Xystum IV. aliosque principes,
& Reipub. ad eorum bella pacanda oratori,
atque Italiæ pacis compositor.
Julius Molés

Ne tanti viri sue gentis post annos CXXV.
memoriæ periret P. MDCVII.
Romæ lucem amisit Nonis Novembris
anno MCDLXXXIV.

Manfit etenim Molefia hæc familia in regno Neapolitano, à Francisco Molès, Cardinalis Joannis ex aliquo latere nepote, ibidem propagata; cujus filius Julius hic exstitit; atque ejus & cæterorum, qui frequenter reipublicæ gerendæ admoti sunt, & gravissima gesserunt munera, in *Additionibus ad Bibliothecam Neapolitanam* honorifica mentio fit, sub hujusce *Julii Molès* nomine pagina 140.

Scriptis noster, ut ad perennatura magis monumenta jam veniamus,

742. *Paralipomenon Hispaniæ libros decem.* Nam Græca hæc operis inscriptio, ad exemplum sacrorum Bibliorum cujusdam portio, auctoris est; is licet *Obliteratorum Hispaniæ* titulo in nuncupatoria ad catholicos Reges epistola non semel usus sit, initium à descriptione adventuque orientalium gentium in Hispaniam sumitur. Liber autem decimus, qui ad Theodosii Magni tempora, Gotthorumque in Hispaniam ingressum extendere narrata debuit, imperfectus mansit. Motum se ad scribendum ait, quod vidisset

institutus, eo decedente, Joanni Regi Navarræ adhefisse dicitur, necnon Alphonso Neapolis & Aragoniæ ejus fratri, cujus nomine sub Pio II. Papa Mantuano Concilio interfuit. Postea ad Xystum IV. à Ferdinando Castellæ legatus meruit ad sacram affum purpuratorum patrum dignitatem. Legatus fuit Campaniæ & maritimæ, quæ hodie legatio per gubernatorem non Cardinalem geritur, obtinuitque in Hispania Oscensis, & in Sicilia Pactensis Ecclesiarum administrationem, retento, ut credimus, titulo Gerundensis. Præfuit quoque, ante Gerundensem istam, Elnensi Ecclesiæ annis octo, quod idem, dum de Ruscilionis terra in Chronico, de quo jam dicimus, ageret, lib. I. refert. Mortuus fuit anno MCDLXXXIV. octogenarius Romæ calculo, & in templo S. Mariæ de Populo juxta portam Flaminiam sepultus. Cænotaphium, inscriptione quadam laudes & munera Gerundensis continens (propinqui alicujus ferè post sesqui-sæculum curâ & operâ) Neapoli in S. Spiritus Ecclesia marmore cælata hodie legitur, hæc scilicet:

tam grandia clarissimaque Hispaniæ gesta nusquam, vel fatis aridè, tradita fuisse à quatuor gentis historicis, quorum tres *laudabiles*, Trogum à Justino abbreviatum, Paullum Orosium, & Isidorum Hispalensem; quartum verò Rodericum Archiepiscopum Toletanum *tolerabilem* appellat. Ab his si abieris, cæteros ait ignorantium catervam, somnia contexuisse.

743. Ac verè quidem plurima is ad Hispaniæ res pertinentia ex antiquorum monumentis, quos quatuor illi prætermiserunt, in medium protulit, alioqui solidè laudandus, nisi errores non tolerandos ex non perfecta antiquitatis cognitione, & ignoratione veteris geographiæ, aut cum nova idoneæ collationis admiscuisset. Nam ecce in præfatione ipsa, Isidori Chronicon ab Isidoro & Sulpicio continuatum prodit, non alium intelligens à Severo (nullus enim hujus nominis fuit, ad quem respicere potuerit historicum) qui tamen duobus ante Isidorum sæculis in vivis esse desiit. Nec sine arrogantia quadam nota, eorum, quibus usum se fuisse ait, antiquo-

rum historicorum & geographorum nomina in fine ejusdem præfationis cumulavit; cum eorum major pars non solum ejusce Gerundensis ætate, sed diu antè deperdita, quædam tantum prælegmina, veluti è naufragio tabulas, in aliorum scriptis conservaverint.

744. Sequutum quippe se ait *Hipparcum*, *Eudorim* (*Eudoxum* potiùs) *Eratosthenem*, *Hippiam*, *Sebosum*, *Bionem*, *Xenophontem*, *Betonem* (*Barbonem Sinopensem* fortè) *Themam* (immo *Timæum* Siculum) *Dionysium*, & *totius artis splendorem & constantem artificem Claudium Ptolemæum*, *Plinium insuper*, *Pomponium Melam*, *Polybium*, *Artemidorum*, *Posidonium*, ac *Strabonem Cretensem* (potiùs *Amafenum*) *Diodorum*, *Titum Livium*, *Trogum Pompejum*, *aliosque plurimos*. Cum planè laudatis tantum, quos videre potuit, Xenophonte, Dionysio (si Afer est) Ptolemæo, Polybio, Strabone, Diodoro, Græcis, sive historicis sive geographis, atque itidem Plinio, Pomponio Mela, Tito Livio, Trogo Pompejo per Justinum abbreviato, contentus esse debuisset.

745. Insuper quoque opus totum est quam pluribus parum aptè ac verè dictis, dum antiquitatem omnem exhaurire voluisse videtur. Nam in descriptione Hispaniæ veteris partium, Lusitaniam inter Bætiam Tagumque collocat, cum Lusitaniam ad meridiem Anas annis limes fuerit; Oretanorum, qui mediterranei populi sunt, Orantiam, sive Oriolam urbem (*Origuela* nunc) paucis à mari leucis distitam, caput constituit. Deinde quamplura populorum, veluti antiqua, memorat vocabula, quorum (si Deo placet) vel in geographiæ, aut rerum olim gestarum scriptoribus, vel in lapidibus inscriptis, aliisve antiquæ rei monumentis, non ulla memoria superest. Nec minùs in designanda Pompejanorum reliquiis fatali ad interioris maris oram *Munda* urbe à vero abijt, quam in Portugallia ad Oceanum & Mondegi fluminis ripam exstitisse credit. *Ascapam* esse hodiernum *Caspe*; Numantiam Ibero fluvio allui, atque eam suo jam tempore Cæsar-Augustam appellari Melam dixisse; hodiernam urbem *Leon*, non à *Legione* Romani temporis, sed ab *Eleona* Libyæ provincia; *Numantiam*que à *Numidia* ejusdem Libyæ nomen accepisse; *Astures* coloniam fuisse Asturum Libyæ gentis secundum Ptolemæum, qui *Astacurum*, non *Asturum*, in ea plaga meminit. Cantabrorum hodiernam linguam à Latina non admodum distare; Eram Cæsaris viginti sex tantum annis Incarnationis Christi annum antecedere; aliaque plura passim hujus commatis, nemo eruditiorum admittet. Planè in rebus Valentinis nihil veritati conformum ab eo dictum, notavit in *Historiæ Valentini* lib. I. cap. 21. num. 8. Gaspar Escolanus.

746. Interim ex hujus operis lib. 3. ubi de Galatis seu Gallæcis loquitur, perspicuum est, auctorem anno MCDLXXVII. in comitatu Ferdinandi Castellæ Regis Biscajam venisse, ubi oculatus testis quædam de illius populi moribus reticenda potiùs quam postea *Bibliotheca veteris Hispaniæ*. Tom. II.

ritati communicanda literis consignata reliquit. Hanc quidem historiam, tanquam ignoti adhuc sibi auctoris, primus edidit Xanthus, seu Sancius Nebriffensis, Antonii grammatici filius, unà cum Roderici Toletani alia, Alphonfi Carthagenæ *Anacephalæsi*, Antoniique parentis, tum *catholicorum Regum*, tum *Navarrensis belli historiis*, Granatæ anno MDXLV. in folio, tertio stylo hac Rodericianâ, neque, ut istam, Gothicum fonantem, jure existimans. Andreas Schotus postea in collectione Latinorum, qui Hispaniæ res scriptis suis illustraverunt, auctorum, Joannem Margarinum, cujus cognomentum hactenus ignorabatur, natalibus suis, uti ait, à se restitutum, iterum edidit. Ejusdem Gerundensis Episcopi est

747. *Epistola*, seu *libellus De educatione Ferdinandi Aragoniæ principis*. Eidem nuncupata, unà cum præfatione ad illius præceptores seu magistros. Incipit: *Siquidem principem, dive Cæsar, moribus atque præstantiâ verè institutum esse convenit*, &c. Absolviturque: *Vale Aragonensium expectatio, ex urbe Gerunda*. Atque in hoc libello, ne de auctore dubitetur, refert se ad historiam supra dictam his verbis: *Ut alio volumine Hispaniæ antiquitates, antecessorumque tuorum gesta renovare, que cæteri omnes scriptores Hispaniæ omiserunt* (significata intelligis *Paralipomena*) *opus sum usque ad medium persequutus*. Ms. vidimus in codice qui fuit D. Garzerani Albelli præfulis Granatensis, ac nunc est penes Thomam de Leone Jesuitam, virum doctissimum æquè ac nobis amicissimum, in eadem Granata urbe.

748. Alphonso Carrillo antistiti Toletano, qui anno MCDLXXXII. obiit, PETRUS quidem DE OPTA (an DE HUETE, ab ea urbe dictus?) baccalaurei contentus nomine, & artium professoris, nuncupavit opus quoddam; *Splendor Fidei* inscriptum; quod asservari apud Benedictinos Pincianos scriptum reliquit in *Sacra* sua expeditione toties à nobis laudata, & adhuc inedita, magnus vir Ambrosius Morales.

CAPUT XIV.

MICHAEL VERINUS poeta. JOANNES VELASCUS Lusitanus orator. PETRUS DAGUI Catalanus. MARTINUS DE ALMODOVAR Catalravensis eques. DIDACUS DE TORRES astrologiæ professor Salmanticensis. FERDINANDUS DIEZ PROVERE Valentinus. JOANNES ANDREAS ex Machometano Christianus. LUDOVICUS DE ESCOBAR Minorita. DIDACUS RODRIGUEZ DE ALMELA. *Ejus scripta*. FERDINANDUS PEREZIUS GUZMANUS. PETRUS DIAZ DE LA COSTANA. PETRUS GARZIA Setabitanus. BERNARDUS DE BOIL cremita. JOANNES (aliàs LUDOVICUS) TEIXEIRA Lusitanus. ALPHONSUS DE LA TORRE. JOANNES PEREZ DE VALENTIA Augustinianus. PAULLUS HÉREDIA ex Hebræo Christianus. JOANNES LOPEZ DE SALAMANCA, & JOANNES LOPEZ Salmantinus, forsan unicus auctor. LUPUS GARZIA DE SALAZAR Cantaber. ALPHONSUS DE PA-

LENTIA. *Ejus scripta.* ALPHONSUS DIDACI A MONTALVO *Jurisconsultus.* HIERONYMUS CUCALON, & FRANCISCUS A VELASCO.

749. CIRCA hoc tempus, nempe anno MCDLXXXIII. decessit Florentiæ MICHAEL VERINUS poëta, qui cum optimis moribus adolescens disticha *De puerorum moribus* scripsisset, in morbum incidens, quem usu Veneris expellere potuit, *ne se pollueret* (ut Politianus ait) *maluit ipse mori*; & quidem anno ætatis decimo septimo. Hunc Balearum suum fuisse contendunt, ac *Michaëlem de Veri* appellant, ex nota ibi familia, ut videre est in *Historiæ Balearicæ* altero volumine, qui D. Vincentium Mut habet auctorem, lib. 8. cap. 6. & 9. Quod & creditur Martinus de Ibarra Cantaber in Vita hujus poëtæ, *Distichis* ejus, quæ Barcinone anno MDLXXXI. in 8°. ex officina Jacobi Cortesii emisit in publicum, præfixa. Attamen insigniter errant. Michaël enim hic Verinus Ugolini Verini filius fuit, Florentini ejusdem, atque poëtæ celebris; de quibus adiri possunt Michaël Pocciantius in *Catalogo scriptorum Florentinorum*; Vossius *De historicis Latinis* lib. 3. cap. 8. pag. 626. Daumius epistolâ 57. inter amœbæas Thomæ Reinesii & ejus.

750. JOANNES VELASCUS LUSITANUS (*Pontificiæ bibliothecæ* auctor ait) Joannis II. Portugalliæ Regis orator, scripsit

Orationem habitam Romæ in aula regia nomine sui Regis ad Innocentium VIII. Pontificem Maximum, qui anno MCDLXXXIV. Pontificatum inivit.

751. PETRUS DAGUI Catalanus presbyter, si Montis-albi, ut libri præferunt, appellatio, *Mont-blanc* oppidum hujus provinciæ significare positum est, sacrarum literarum magister ac professor in arte Raymundi Lulli peritissimus, idemque à sacris Ferdinando & Elisabethæ catholicis Regibus, composuit in majori Balearum insularum, quam *Majoricam* vocant, in Podio Randæ anno MCDLXXXV.

752. *Metaphysicam*, sive *De formalitatibus*, cum tribus præambulis, quæ quidem priorem & majorem libri partem conficiunt. Typis ea fuit Hispali edita anno MCDXCI. in 4°. ab Stanislao Polono, impensis Joannis de Monferrat artium magistri, ad quem auctor direxerat. Vidimus quoque ejusdem

753. *Juvenam Artis Raymundi Lulli*, ibidem eodem anno.

754. Post hanc sequuntur, *absolutæ distinctiones per dominum fratrem MARTINUM DE ALMODOVAR*, ordinis militiæ de Calatrava. In fine libri apponitur hæc nota: *Et talis est sententia dicti magistri Petri, quam nos uniformiter laudamus*, Antonius Episcopus Fanensis, Nojanus Episc. Xephalensis (an Cephaludensis in Sicilia) Ferdinandus Cordubensis subdiaconus domini nostri (Xysti nempe IV. hic est enim Ferdinandus de Corduba superiore capite à nobis laudatus) Joannes abbas S. Bernardi Valentini, Jacobus Conil, Guilielmus Bodonit. Omnes nempe Raymundinæ doctrinæ affecte.

755. Valentini regni, ut videtur, civis sequenti anno MCDLXXXVI. *Immaculata Virginis Deiparæ conceptionis mysterium*, recens à Xysto IV. Pontifice approbatum, defendit scripto FERDINANDUS DIEZ PROVERE, cujus hæc inscriptio est patriæ linguæ: *Comenza la obra de la sacratissima concepcio de la intemerrata mure de Deu, examinada, & dignament aprovada per multos mestres en sacra theologia, divulgada & publicada en la insigne ciutat de Valencia, dins la casa de la loable Cofraria de la gloriosa Señora nostra, en lo anni de nostro Señor Deu Jesu Christ fill seu MCDLXXXVI.* Valentini editum eodem anno, in 8°.

756. Vidimus Matriti penes excellentissimum Marchionem Mondexarensis, tot locis in hoc opere à nobis laudatum, *Astrologicum commentarium*, regulas continentem, quibus uti debent ii, qui judiciaria arte futura se indagare profitentur. Libri titulus deest, sed id quod subscribitur, auctoris temporisque notam retinet. *Explicit hoc opus compilatum per dominum licentiatum in artibus & medicina, cathedricum in astrologia Salmantine universitatis DIDACUM DE TORRES anno MCDLXXXVII. mense Maji xxv die.* Idem hic procul dubio est cum Didaco de Torres Mathesis professore Salmantino, cujus librum quendam astrologico-medicum vidit D. Thomas Tamajus de Vargas regius historicus ita inscriptum vernaculâ linguâ: *Medicinas preservativas y curativas de la pestilencia que significa el eclipse del sol del año MCDLXXXV.* Salmanticæ editum anno MCDLXXXV. in 4°.

757. Hujusmet anni MCDLXXXVII. res est JOANNES ANDRÉAS, eo factus ex Mauro seu Machometano Christianus & sacerdos, qui *Confusionem sectæ Machometanæ* scripsisse perhibetur. Cujus mentionem non alii debemus quam Joanni Henrico Ursino *Analektorum sacrorum* lib. 4. cap. 7. qui disertè Hispanum vocat.

758. Circa hunc ipsum in vivis erat LUDOVICUS DE ESCOBAR, ordinis Minorum, cujus è literario habitu cum principe illius temporis viro Frederico Henrici Castellæ architalasso, neque illi infructuoso, commercio, natus dicitur liber ille inscriptus: *Las quatrocientas respuestas à otras tantas preguntas del Almirante D. Fadrique Enriquez, que hizo à un fraile Menor.* Pinciz MDL. in folio.

759. In urbe Murcia natus, atque ejusdem urbis cathedralis Ecclesiæ canonicus fuit DIDACUS RODRIGUEZ DE ALMELA, doctrinâ historicâ & probitate morum suo tempore spectatus. Nec potuit aliter in domo magni illius Burgensis antistitis Alphonsi à Carthagena à puero habitus, cui & à cubiculo major annis fuit. Hunc enim, quotiescumque data est ei in scriptis suis nominandi occasio, dominum suum reverenter appellat. Deinde catholicorum Regum domesticus, Elisabethæ gloriosissimarum Reginarum principi in cappella ministravit, & uti fama est, chronographi munus ab ea obtinuit. Bello autem adversus Granatæ Dynastiam Saracenorum validè ab iis suscepto, non domi mansit,

sit, aut asymbolus venit; sed quod sacrum quamvis hominem non dedecuit, equitibus duobus, peditibus sex suo ære exhibitis, Christianarum copiarum vires & robur auxit: quod ex monumentis à se visis Franciscus Cascales, dum in *Murciæ urbis historia* familiæ hujus de Almela meminit, posteritati consignatum reliquit. Dignitatem hominis non obscurè id ostendit, quod in quibusdam ejus operum, quæ mox subjecturi sumus, exemplis venerabilis nuncupatione ornatus legitur. Hæc autem ejus opera ad nos pervenerunt.

760. *El Valerio de las historias escolasticas y de España.* Murcia apud Joannem de la Roca MCDLXXXVII. in folio, indeque Matriti MDLXVIII. in 8°. & Medinæ-Campi apud Franciscum del Canto MDLXXXIV. in 8°. quarum primam & ultimam vidimus Romæ in bibliotheca gymnasii Sapientiæ amplissima, libris omnibus Urbinatum Ducis ultimi typis mandatis, quos Alexander VII. literarum Mæcenas, ab hæredibus ei fini coëmit, instructa. *Valerium* appellavit opus hoc historicum, quia Valerium Maximum *De dictis factisque memorabilibus*, Latinum atque gravissimum auctorem, cujus ordinem argumentumque novis tamen & hucusque intactis exemplis imitaretur, ante oculos habuit. Id enim inter nos fecit Almela noster, quod Italicâ olim linguâ, quæ quidem in Latinam post conversâ fuit, Baptista Fulgosius, sive Fregosius, Dux aliquando Genuensium, *De factis dictisque memorabilibus* simili commentario in lucem emisso.

761. Nec indictum relinquam huic libro alium, nempe FERDINANDUM PEREZIUM GUZMANUM, cujus est majori ex parte *Joannis II. Regis Castellæ historia*, auctorem non nunquam datum fuisse; cum Almela ipse in aliis infra laudatis operibus sætum hunc domi natum agnoscat & profiteatur; diserteque id ipsum confirmet cum aliis, doctus planè vir, atque Hispaniæ nostræ decus, D. Thomas Tamajus, cum in *Defensione historie Joannis Marianæ adversus Pet. Mantuanum* fol. 285. tum etiam in Notis ad Luitprandum pag. 34. Historiam hanc Joannes Vasæus *Cronici Hispaniæ* cap. 4. tam diligentia quam varietate laudabilem censet.

762. *Tratado de copilacion de las batallas campales, que son contenidas en las estorias escolasticas e de España.* Dirigido à D. Fr. Juan de Ortega Malvenda Obispo de Coria. Qui anno MCDLXXXIX. obiit electus proximo superiore. Prodiit cum *Valerio historiarum* in editione Murcienfi MCDLXXXVII. & aliis,

763. *Coronica general de España.* Quam dicatam catholicis Regibus inter libros Adami Centurionis Marchionis Estepani olim, dum viveret, fuisse, nunc jam successoris illa laudabili permissione dispersos, à Martino Vasquo Siruela, portionario Hispanensis Ecclesiæ ac Musarum corculo, certiores facti sumus. Hujusmet aliud exemplum historiæ est, quod se vidisse D. Thomas Tamajus in collectione affirmavit *Hispanorum librorum* hæcenus inedita, cum hoc titulo: *Copilacion y*

genealogia de los Reyes de España. Cui etiam attestanti credimus visa etiam sibi fuisse

764. *Copilacion de los vitoriosos milagros de Sant-Jago.* Itemque

765. *Epistolas à diversas personas.* Quarum duas à Francisco Cascales, Murcianarum rerum, uti supra diximus, enarratore, laudatas novimus. Altera est ad Antonium Martinez de Cascales directa, urbis Toletanæ juridicum (*Alcalde* vocat vernaculi sermonis titulo) *sobre los matrimonios e casamientos entre los Reyes de Castilla e de Leon de España con los Reyes y casa de Francia.* sive, de matrimoniis inter Castellæ ac Legionis Hispaniarum Regibus, & Francicam domum regiam initis. Cui argumento illustrando valde consulit hac nostra ætate Petrus Rosellus sacerdos Gallus *De antiqua Gallias inter atque Hispanias in divinis & humanis rebus communi* Lugduni edito MDCLX. commentario historico. Posterior verò ad juratum (sic vocamus secundi subfellii atque ordinis administrationi urbium præpositos, & quasi plebis tribunos) Joannem à Corduba, *De como no se deven dividir, partir, ni enagerar los reynos y señorios de España.* Hoc est, de dominio & regnis Hispaniæ non dividendis nec alienandis. Editæ sunt epistolæ istæ cum *Valerio historiarum* Murcia MCDLXXXVII.

766. Salmantino gymnasio debuit educationem in literis theologicis, & honores vigiliis scholasticis debitos, PETRUS DIAZ DE LA COSTANA, quodam loco diocesis Burgensis natus, & in Bartholomæi Apostoli collegium anno hujus sæculi septimo supra quadragesimum, quod in monumentis ejusdem domus amplissimæ legitur, admixtus. Sacras literas de loco superiore ibidem vespertinus professor, & magister creatus docuit. Jamque sacerdotio canonico Burgensis Ecclesiæ ornatus, in ea tempora incidit, erecti novi à catholicis Regibus adversus fidei perduelles sanctæ Inquisitionis utilissimi magistratus, qui latrantibus, quantum volent, hæreticis, suæque infelicitatis miserè securis, Hispaniam, quanta est, cum ditionibus, quæ participaverit, ab hæresis & schismatis contagione, quæ ceteras Europe Christianas regiones, atque ipsam Christianissimam & horentissimam Galliam, turpiter inficit, nec labii unius in colendo Deo esse permittit, felicissimè hætenus præservavit. Hujus ordinis inter primos judices fuit cooptatus noster, unâ cum Francisco Sanctio Fontano, ad S. Bartholomæi item collega, ut per ditionem Toletanæ sedis uterque sartam rectam curaret religionis causam. Canonicus idem fuit ac decanus ejusdem Toletanæ Ecclesiæ ab anno MCDLXXXVI. atque unus ex his, qui de Petri Oxomensis scriptis in Compluteni Synodo anni MCDLXXX. cum aliis censuit, nominatus ea propter in bulla Xysti IV. quæ in *Bullarii* primo volumine pag. 431. legitur. Scripsit hic

767. *De confessione sacramentali adversus ejusdem Petri Oxomensis errores*, librum, obiitque anno MCDLXXXVIII. loco sepulture in S. Eugenii facello ejusdem Toletani majoris

ris templi accepto. Scripti ab eo catholici huius operis & vite gestorum notitiam debemus Petro Salazario Mendozio in *Vita D. Petri Gundisalvi à Mendoza Cardinalis lib. 1. cap. 56. §. 1. & D. Francisco de Vergara & Alava in Vita D. Didaci de Anaja Hispanensis præfulis, notitiæque virorum illustrium Bartholomæani collegii ab eo fundati, num. 79.*

768. Sed & alius ab hoc, ut videtur, existat liber ejusdem auctoris in Hispanensis Ecclesie bibliotheca, que olim fuit D. Ferdinandi Coloni; nempe hoc titulo insignis:

Petrus de Costana licentiatas, super Decalogo, & septem peccatis mortalibus, aliisque materiis moralibus. Salmantica MDII.

769. PETRUS GARZIA Valentinus ex urbe Setabi (hodie *Xativa*) sacre theologie magister Parisiensis, cum in famulatio esset Roderici Borgie Cardinalis Vice-cancellarii, quem postea vidit Roma & Christianus orbis sub Alexandri VI. nomine sibi præfectum, scripsit ad Innocentium Papam VIII. hoc eodem anno MCDLXXXVIII. factus jam Uffelenis in Sardinia Episcopus

770. *Determinaciones magistrales contra conclusiones apologales Joannis Pici Mirandulani Concordie Comitum.* Que editæ sunt Romæ per Eucharium Silver, aliàs Franck Alemanum anno MCDLXXXIX. in folio. Que, quod rarus valdè liber sit, ne ignoretur Garzie nostri cum *Phœnice literarum* (quomodo suo audit èvo) Joanne Pico isto contentionis materies, conclusiones hic ponemus.

Prima est *De descensu Christi ad inferos secundum animam.*

II. *De pœna mortali peccato debita secundum quantitatem temporis.*

III. *De adoratione crucis & imaginis Christi, & reliquiarum aliorum Sanctorum.*

IV. *De assumptibilitate nature irrationalis quoad potentiam Dei absolutam.*

V. *De libertate actûs credendi fidei Christiane.*

VI. *De existentia accidentium in sacramento altaris.*

VII. *De possibili existentia corporis & sanguinis Christi cum substantia panis & vini in sacramento altaris.*

VIII. *De forma consecrationis panis & vini quoad suppositionem personalem vel materiale.*

IX. *De intellectu & intelligere divino, quomodo & qualiter dicuntur de Deo.*

X. *De intelligere abdito animæ humane corpori conjunctæ.*

XI. *De magia & cabala secundum se & omnes suas partes, quoad prohibitionem & certificationem de divinitate Christi.*

XII. *De miraculis Christi, quomodo sunt argumentum certissimum suæ divinitatis.*

771. Mortum se ait ex eo, quod cum Papa remisisset ei legendum & examinandum *Apologeticum librum* Joannis Pici, in quo magorum & cabalistarum superstitiones fuscitasse videtur, & in quo nonnulla etiam ad fidem catholicam pertinentia falsò interpretata & defensa esse deprehenderentur, plurimæque ex philosophicis disciplinis ad sacre

Scripturæ contrarium sensum exponerentur; existimavit gratam rem illi facturum & professioni suæ convenientissimam, si adversus eos errores fidei clypeis Davidicæ turris pro modulo intelligentiæ suæ muniret, aut potius munitam demonstraret: quam rem eò libentius & confidentius se fecisse ait, quod idem Pontifex (Innocentius) prædictos errores damnavit atque anathematizavit. Humili autem stylo & scholastico, Parisiensium more, se scribere inquit. Laudat autem Picum his verbis: *Scio enim & expertum habeo, pluribus concertationibus super hoc habitis coram rever. Patre domino Joanne Episcopo Tornacensi, tuæ sanctitatis magistro domus, & in hujusmodi causa commissario dignissimo, præfatum virum singulari ingenio pariter doctrinâ ac eloquentiâ esse præditum.* Hæc ille ait in fine libri.

772. Planè Apologeticus hic Pici liber apologia est floridissima stylo & varietate rerum pro nongentis conclusionibus à se Romæ, cum eò Innocentii Papæ deosculaturus pedes accessisset, ad ostendendam doctrinam & ingenium propugnatis, Laurentio Mediceo dicata, & inter opera ejusdem Joannis, & Joannis Francisci, Picorum, Mirandulæ & Concordie Comitum, typis edita. In cujus calce propositiones istæ duodecim inter quadraginta sex, quas pro catholicis agnoscere se ac defendere aiebat, & nunc leguntur. At quidem Joannem Picum patruum suum altero libro à Petri Garzie accusatione Joannes Franciscus defendit, qui licet hodie non alia inter existet hujus opera, indicatur tamen ab auctore in quadam epistola ad Liliam Giralduum, quæ incipit: *Quoniam desideras, ubi Joannis Pici apologiam* (inter alia inquit, catalogum ei postulanti operum à se factorum exhibens) à Petri Garzie calumniis vindicavimus. Legitur altero volumine utriusque Pici operum Basileensis Henric-petrinæ editionis pag. 879. lib. 4. epistolarum.

773. Malè hunc confundit cum Petro Garzia de Galarza *Euangelicarum institutionum* auctore Alphonsus Ciaconius in schedis ad *bibliothecam universalem*. Garzie meminit Gaspar Escolanus *Valentine historie* lib. 9. cap. 22. in fine; & ante eum æqualis tempore Gaubertus Fabricius de Vagad Cisterciensis in prologo 3. ad historiam rerum Aragoniæ, & Joannes Eckius in *Christo passo*.

774. BERNARDUS DE BOIL sacerdos, eremiticam agens vitam in Montis-Serrati Cataloniæ Deiparæ Virginis sacri rupibus, edidisse dicitur à se versum vernaculum *Isaaci de religione* librum, qui editus fuit in monasterio S. Cucufatis Vallis Aretanæ anno MCDLXXXIX. in 4°. Inter multos verò Isaacos, quos Ant. Possévinus laudat, aliique, nullum adhuc inveni, qui hujus inscriptionis librum edidisse memoretur.

775. JOANNES (aliàs LUDOVICUS) TEIXEIRA Lusitanus, hoc eodem anno sæculi octogesimo nono orationem habuit ad Joannem Regem II. hujus regni, cum Petro Menesio Marchionatûs de Villa-regali dignitatem conferret, Latinam, ut credimus; siquidem hanc in vernaculum conversam Michaëlis Suare-

zii operâ Conimbricenses typi anno MDII. in 4°. dederunt foras. Ludovicum aliàs vocari audio, equitemque ordinis S. Jacobi fuisse, Angeli Politiani in Italia discipulum, Græcæ ac Latinæ linguarum, poetice ac Juris artium doctum, Regisque Cancellarium. Huic attribuant *Commentaria in subtilem & necessarium Digestorum titulum De rebus dubiis.* Venetiis in fol. MDVII. deinde Senis MDXV. edita, ac Emmanuelli Regi dicata, cujus filii Joannis III. Regis præceptor fuisse dicitur.

776. ALPHONSUS DE LA TORRE, baccalaurei appellatione, qui primus & infimus academicus honorum gradus est, juxta hujus ævi morem contentus, neque aliud de se enuncians, foras dedit hujus notæ opus:

777. *Vision delectable de la filosofia, y artes liberales, metafisica, y filosofia moral.* Quod excusum vidimus Hispani anno MDXXXVI. à Jacobo Cromberger in folio, Joanni Beaumontio, equiti Hierosolymitano, & Navarræ Priori, dicatum. Attamen mandatum typis olim jam Tolosæ ann. MCDLXXXIX. in catalogo regiæ bibliothecæ Scorialensis librorum annotatum legimus. Cui convenit ævo, quod Catalonia linguâ conversum, ac Barcinone editum anno MCDLXXXIV. in bibliotheca domini Laurentii Ramirez de Prado olim existit. Ms. existat in bibliotheca olim Olivariensi, nunc Marchionis del Carpio, ut ex ejus catalogo, quem penes nos habemus: in cujus ora notatur, ad nutum Caroli Navarræ principis hunc librum formatum ab auctore fuisse. Boethii nempe Severini inventum ac propositum imitatus, per somnum sibi dictatam, quæ opere isto exponitur, doctrinam confingit, duabus partibus commentarium distinguens; alterâ liberalium artium conditionem, finemque, utilitatemque speculatur; alterâ de virtutum, ut appellamus Christiani, moralium potestate in affectuibus moderandis edisserit.

778. *Las poesias del gran filosofo Alonso de la Torre.* In bibliothecæ Regis Galliarum codice 993. alterius partis seu xysti extare ait Philippus Labbeus in *Bibliotheca sua manuscripta* pag. 324. Hunc Joannem vocat magno errore D. Thomas Tamajus in *magna librorum collectione* adhuc inedita.

779. JACOBUS PEREZ DE VALENTIA (vulgari nomenclatura JAIME PEREZ, in Valentino regno atque oppido *Ajora* Oriolensis diocesis, quod in Castellæ situm est confinio, natus, eremitarum S. Augustini amplexatus institutum, titularis, ut vocant, sive suffraganeus Roderici Borgiæ Cardinalis & Archiepiscopi Valentini, antequam summus electus fuisset Pontifex, Episcopus fuit Christopholitani, nomine tenus dictus, quod oppidum *Christopol* est hodie, olim autem *Neapolis Thraciæ*. Divinis ille atque humanis literis, & quod ante alia est, probitate morum vitæque multum se commendavit æqualibus, quem admodum & posteritati libris verè doctis utilibusque. Celebres autem in primis sunt ejus

780. *In centum & quinquaginta psalmos expositiones*, Roderico prædicto nuncupatæ, in

quo de Christo & Ecclesia omnes Davidis prophetias subtiliter interpretatur. Accedunt

781. *In cantica feriale in Bibliis contenta.*

782. *In cantica Evangelica: Benedictus, Magnificat, Nunc dimittis, & Gloria in excelsis.*

783. *In canticum Ambrosii & Augustini.* Quæ omnia simul edita sunt, præmissis

784. *Questionibus, & earum subtilissimis resolutionibus contra Judæos fidei Christianæ adversarios.* Quem librum laudat Joannes Martinus Figuerola in opere suo *Lumbre de fe contra el Alcoran* inscripto, quamvis equivocatus appellet eum *Episcopum de Valencia*. Adjicitur in fine

785. *Symbolum S. Athanasii cum expositione.* Omnia hæc Jodocus Badius Ascensius, celebris ævi sui chalcographus tradita sibi à Joanne Focauo Clare-vallensi abbate, & quidem operâ monachi cujusdam sedulò correctæ, & indice alphabetico illustrata, primum anno MDVI. atque iterum ac tertium MDXVIII. typis mandavit.

786. *In cantica canticorum Salomonis expositiones, cum illius questionis discussione: Utrum solus Christus sit metrum, largitor bonorum omnium, & reparator humane nature.* Alphonsus Aragonio Archiepiscopo Cæsar-augustano dicatum hoc opus Parisiis, Lugduni, Venetiisque prodidisse, auctores sunt Valerius Taxisander in *De scriptoribus Hispanis*, & Thomas de Herrera in *Alphabeto Augustiniano*.

787. Desiit autem Jacobus in vivis esse anno salutis MCDXC. conditus honorificè in domo Augustinianorum Valentina; cujus pia spolia revoluto sepulchri lapide anno hujus, quod vivimus, sæculi decimo, in omnium oculos incurrerunt; admirationique præcipuè lingua, sive potius cerebrum, fuit: integrum id quidem, & ab omni noxa putrefactionis illæsum. Quæ illustrissimo præfati ejusdem sedis D. Joanni à Ribera jubendi occasio fuit, ut de Jacobi vita, rebusque ab eo gestis, & miraculis, eo intercedente à Deo dispensatis, testimonia ritu solenni acciperentur. Gaspar Escolanus videndus lib. 9. *Historiæ Valentine* cap. 1.

788. Unus ex iis, quos sterilis damnaque à Deo Hebræorum planta, raros quidem, ad bonos, in Hispania produxit fructus, PAULLUS fuit HEREDIA cognominatus, quem Hispanum omnes, Aragonenses civem suum jactant; qui ex Judaismo ad veritatis per Christum revelatæ fidem conversus, pugnavit, ut strenuus, adversus hostes, jam olim fratres, ejusdemque cæcitate confortes, Evangelicæ aciei miles, scribens

789. *De mysteriis fidei* librum. In quo ex arcanis Judæorum Rabbincis & cabalisticis multa scitu dignissima in Latina castra, veluti auxiliares copias, ad Judæos errorum suorum convincendos, transtulit. Editum hunc in Italia monet Conradus Gesnerus.

790. *Coronam regiam ad Innocentium VIII. Pontificem Maximum pro intemerata conceptione Mariæ Virginis.* Simulque

791. *Nebumi filii Haccanæ epistolam de secretis ad Haccanam filium, atque aliam ejusdem Haccanæ Nebumi filii pro adventu Messie Christi*, Latine è se conversas cum propriis scholiis. Operis titulus: *Nigbereth bazodorb. hoc est, epistola secretorum*. interrogationesque octo seu petitiones continet Antonini Consulis urbis Romæ à Rabbino Haccados, quarum hic meminit in libro suo *Gale Razaya*, hoc est *secretorum revelatore*. Nuncupavit hanc interpretationem cum postillis illusterrimo ac sapientissimo domino D. Ennico de Mendoza Comiti Tendillæ, sacræ majestatis Regis Hispaniæ legato, scilicet apud Innocentium VIII. Cujus ad Pontificatus finem anno MCDXCII. locum Herediæ, cum de ulteriore hujus vita non aliunde constet, nos hic dedimus:

792. JOANNES quidam LOPEZ Dominicanus vulgari lingua Castellæ reddidit *los Evangelios desde Adviento hasta la Dominica in Passione*, Ducissæ Arevali rogatu, quæ Zamore edita anno MCDXC. in folio vidit D. Thomas Tamajus de Vargas. Nescio an alius sit JOANNES LOPEZ DE SALAMANCA, quem Dominicum ad ordinem receptum in cœnobio S. Stephani ejusdem urbis, scripsisse *Controversias contra Judæos*; Egidius ait Gundifalvi de Avila in *Salmantina historia*, atque item JOANNES LOPEZ Salmantinus, quem laudat Antonius Senensis in *Bibliotheca Dominicana*, quem ait ad preces dominæ Eleonoræ Pimentelliæ, Comitissæ Placentiæ, scripsisse B. Vincentii Ferrerii vitam. Sed quod ex Vincentio Justiniano Antistio in ejusdem argumenti commentario adjungit, æqualem eum vixisse eidem B. Vincentio, qui anno MCDXVIII. aut sequenti ad superos abiit, falsum est; cum Eleonora Pimentellia uxor secunda fuerit Alvari Stunice secundi Comitissæ Placentiæ, & primi Ducis de Arevalo ac de Bejar, catholicorum Regum tempore.

793. LUPUS GARZIA DE SALAZAR è Cantabriæ hujus familiæ equitibus, qui vixit Joannis II. & Henrici Regum, & fortasse Ferdinandi & Elisabethæ hoc tempore, reliquit nobis manuscriptum opus historicum, quod ita appellatum quidam dicunt:

794. *Primera, segunda, y tercera parte de los sumarios de la historia del mundo*. Adjungit D. Thomas Tamajus: *Escriviolas estando preso en su casa de S. Martin. Acabólas Cristoval Mieres. Están reparadas en veinte y cinco libros. Escrivieronse año de MCDXCII*. Ms. in fol. Hæc Tamajus. Ms. vidit in bibliotheca serenissimi Ferdinandi Cardinalis Infantis D. Petrus de la Escalera Guevara, usus hoc opere in historia *Del origen de los Monteros de Espinosa* cap. 11.

195. Vidimus nos penes Marchionem Acropolitanum, jam Mondexarensis, aliquam hujus historiæ partem, scilicet quinque posteriores libros, quorum XXI. est de familiarum Guipuscoç, Viscayæ, Alabæ, & orç maritimæ quatuor, ut vocant, villarum usque ad Astures. XXII. de diffidiis & præliis inter privatos nobiles earundem partium. XXIII. de eadem re. XXIV. de eadem re. XXV. de Asturum

familiis, & earum diffidiis. In fine XXIV. libri de rebus suis non perfunctoriè agit, usus ea excusatione, ne periret earum memoria, quæ pro defensione honoris sui, semperque ab adversariis provocatus, atque ideo nunquam non feliciter, gessisset. Opus integrum in fine cujusque libri cum historiam generaliter, tum *La bienandanza y fortunas* in specie vocat. In bibliotheca Olivariensi fuere tomus 1. & 2. hujus historiæ: nunc, ut credimus, in Marchionis del Carpio. Necnon & scripsisse dicitur *Historia de los Condes de Viscaya*, quam aliquam majoris jam laudati operis portionem existimamus.

796. Usque ad hæc tempora sacri belli Granatensis à catholicis & victoriosissimis Regibus nostris feliciter continuati productis vitam creditur ALPHONSUS DE PALENTIA, seu PALENTINUS (dubium an domo ex hac urbe Castellæ veteris nobilissima) natus anno hujus sæculi XXXIII. De qua ejus origine fidem facit nota quedam ab eo subjecta grammatico statim laudando, *De synonymis operi, hæc scilicet: Anno Dom. MCDLXXII. quo quidem anno ipse auctor duodecimo Kalendas Augusti quadragesimum nonum suæ ætatis annum complevit*. Septemdecim verò annis natus in familia Burgenfis antistitis Alphonfi à Carthagena censebatur: quod idem disertè monet in MSS. commentariis Latinis *De rebus Henrici Regis IV.* lib. 1. cap. 3. Grammaticæ igitur professioni adjunxit historiam, atque in hoc ævum incidens, quo de Henrici IV. Castellæ Regis successione inter Joannam in matrimonio ejus cum Joanna Regina Portugalliæ Infante natam, atque Elisabetham sororem, quæ legitimæ prolis orbo Regi jure Hispano succedebat, perniciosissimis totius regni factionibus, vivo etiam & vidente Henrico, decertabatur, Elisabethæ saniori parti adharens, de rebus Henrici elucubratus fuit, nescio an omnino ingenuè, aut potius (quod moris est iis qui obnoxio animo in literas gesta quæque referunt, sive de rebus, sive etiam de hominibus, per quæ res agerentur, indicandum fuit) partibus omnia deservire faciens. Cui ejus historiæ iccirco contraria est alia Didaci Henrici à Castello, eadem quantumvis tempora & res complexa, ad gustum tamen Henricianorum & Joannæ, utpote ab ejusdem Henrici Regis cappellano formata: de quo homine statim agendum nobis est, cum de Alphonfi Palentini hoc & aliis operibus mentio facta sit. Nempe is scripsit, uti jam diximus,

797. *Coronica del Rey D. Henrique quarto. Primera y segunda parte*. Quæ lucem hætenus typorum non vidit, per manus eorum in schedis ambulans, quorum studium est, ut historica ista rerum olim gestarum ab æqualibus erecta, & posteritati sacra monumenta permaneant. Ms. tum alibi, tum Matrili est in Villumbrosana bibliotheca horum ditissima, de qua statim dicemus. Nec eo contentus, generalem sui temporis aliam, sed Latinam, formavit historiam, cujus primam partem *Annales Hispaniæ sui temporis*, sive *Historiæ Regis Henrici IV. primam decadem*, inscri-

inscriptam excellentissima Marchionissa de Mont-alegre, D. Petri Guzmani, senatus Castellæ præfidis, Comitissæ Villumbrosani vidua, magni mariti lectissima curiosisque literis bene imbuta conjux, in suppellectili libraria ditissima, cujus mentio sæpius facienda occurret, Matrili habet. Sed continuasse hunc eundem historicum eisdem annales per totam Henrici vitam, immo & Ferdinandi & Elisabethæ successorum Henrici, usque ad Bazæ urbis in Granatæ regno expugnationem res gestas cœptæ jam telæ pertexuisse, Garibajus libro 18. cap. 1. sui *Compendii* testatur. Necnon & Marinæus Siculus initio libri 20. *De Hisp. rebus* hunc recensuit inter eos, qui de Granatensi bello commentati sunt.

798. Certè hujus Latini commentarii annalium meminit *elogium Alvari de Luna Castellæ Comestabilis*, quod cum aliis aliorum *Historiæ Joannis II. Regis* subjicitur Laurentio Galindo Carvaxialio auctore, sive ampliatore, quo loco de matre Alvari ad ea se refert, quæ, cum Ferdinandus Perezus Guzmanus, tum eo luculentius Alphonfus Palentinus in *Chronico sui temporis*, Latine scriptum reliquerat. Cujus elogii meminit Palentini hoc opus, quod nec se vidisse, nec ab alio citatum invenisse, laudaturus ait Joannes Vasæus *Hispaniæ Chronici* cap. 4.

799. Indigitavit planè hoc annalium Latinum opus *Gesta Hispaniæ ex annalibus suorum dierum*, decadibus quibusdam divisum. In præfatione 1. decadis ait: *Magna cum voluptate qui retuli jam dudum antiquitatem Hispaniæ gentis* (ad aliud opus à se confectum certè respicit, de quo infra) *cogor nuper scribere quæ calamus borret; nil mirumque, si stylus præ fœditate rerum decidat, atque obscuretur mens, cum nil clarum offeratur; sed diu anceps fuerim inter alterutrum, vel omittendi vel adeundi præsentis historiæ considerationem &c.* Recordatur ipse auctor conceptæ jam à se hujus historiæ in *Dictionary*, de quo paullo post loquemur, sine, ubi mentionem operum suorum habet: *Solicitatur demum haud lentè animus, non solum ad continuationem annalium belli Granatensis, quod post decades tres nostræ tempestatis scribendum accepi; sed ea omnia resumere prisorum principum gesta qui eximè in recuperatione partis maxime Hispaniæ à Mauris occupatæ prævaluerunt, & ab obscuritate vulgari hæc omnia in lucem Latini sermonis traducere, si obstamenta senectutis meæ impedimento non essent.*

800. Decades quatuor sunt, tres priores integræ, quarta ad librum 34. tantum pervenit; exstantque in bibliotheca ms. regia Escorialensi tres quidem priores elegantissimè descriptæ, quarta autem quibusdam locis deleta, & addita à manu forsitan ipsius auctoris. Tres habuit Matrili D. Alphonfus Slicæus, selectissimæ possessor bibliothecæ, unde nos exemplar quo utimur exscribi curavimus. Habet & D. Joannes Lucas Cortesius in ditissima suppellectili sua libraria. Primam verò Marchio Mondexarensis, alias fortè alii; sed dimidiatæ & imperfectæ, quatuorve aut *Bibliotheca vetus Hispana* Tom. II.

quinque libris constantis quartæ decadis, in qua res catholicorum Regum, ac de bello adversus Granatenfes Reges Mauros ab iis gesto tractaturus fuit, reliquias inter Escorialenses adhuc latere libros fama est, nec foras unquam communicatas fuisse. Nec dissimulandum est, me alicubi legisse integram & absolutam tributam decadem, hoc est decem libros, huic parti in bibliotheca ista relicta; quæque, uti & pars aliqua decadis tertiæ ad catholicorum Regum historiam pertinet.

801. Dignissimum lectu, & manibus omnium nostrum, oculisque versari & contrectari fœdissimorum temporum commentarium planè elegans; ut emicaret magis portio ultima, de qua nuper loquuti sumus, Ferdinandi & Elisabethæ res continens; laborantisque ambitione procerum, & inertia Regum, & quasi naturalium huic tempori omnis generis vitiorum Hispaniæ in aliud felicissimum & justissimum restauratio, ad utriusque status longè habenda horribilia mala, & appetenda procurandaque Republicæ bona, veluti pædagogum ac ducem experientissimum præstaret sese omnibus nobis, qui rerum vicissitudines, & data hujusce rei exempla, quam philosophorum ac theologorum monita, ipsiusque rationis & naturæ regulas intentius contemplari, procliviusque suevimus consequi. Vereor tamen ne alio opus capite, & quarundam splendidarum hodie familiarum respectu, de quarum origine aut hominibus tacenda ibi dicuntur, calamo tantum exaratum, paucarumque bibliothecarum angulis, tanquam insula vinculo, inclusum, veluti fato quodam scriptorum veritati litantium, silentii & obscuritatis damnationem fortiaur. Præter hæc Hispaniæ linguæ historicum aliud opus composuit

802. *De la historia de España*, ab exordio rerum sumpto initio, nostræ gentis origines & bella cum exteris nationibus gesta, usque ad tempus illud, quo sive Romanorum, sive Arabum Maurorum juga subiit, accuratè & cum judicio pertractans. Meminit ipse in jam laudato *Dictionary Latino-Hispanico*, de quo infra. *Decem namque libris antiquitatem Hispaniæ gentis enarraveram eo animo, ut decem aliis imperium Romanorum in Hispania, & Gothorum deinde ferociam, usque ad Arabicam rabiem explicarem*. Cujus historiæ hoc secundum volumen, quod Pænorum, & Romanorum res apud nos gestas prosequitur, Matrili habet D. Joannes Lucas Cortesius. Inter historica hæc pensa, grammaticis ut gratam rem faceret, ante quam Antonius Nebrissensis ab Italis rediens mercatum hunc faustioribus avibus instituisset, dedit foras, anno hujus, quod persequimur, sæculi secundo & septuagesimo, biennio scilicet ante Henrici Regis obitum.

803. *De synonymis tres libros* ad Alphonsum de Fonseca & Azevedo Compostellanum præfulem, alterum ex tribus, qui huic Ecclesiæ præfuerunt, ejusdem nominis & familiaris; qui libri editi sunt absque nota loci aut

temporis in folio. Necnon jussu Reginae catholicae

804. *El universal vocabulario en Latin y Romance*, anno MCDXC. etiam in folio editum Hispali apud Paullum de Colonia & socios, cum hoc titulo: *Universale compendium vocabulorum ex lingua Latina eleganter collectorum, cum vulgari expositione*. Vastum opus, & quod vix in aliqua parte cedere debeat subsequenti ejusdem propositi magni illius Antonii Nebriffensis, idque ut dicto audiret selectissimæ heroinæ sui sæculi Elisabethæ principi. Vertit quoque è Latino in Hispanum idioma

805. *Los libros de Flavio Josefo de las guerras de los Judios con los Romanos, y contra Apion Gramatico*. Hispali MCDXCI. in folio.

806. *Las vidas de Plutarco*. duobus tomis; quibus adjuncta est *la vida de Carlo Magno, de Donato Acciajolo*. Hispali prodire ex officina Paulli de Colonia MDVIII. fol. Quod opus D. Roderico Petro Pontio de Leon Gaditano Duci nuncupatum fuit. Quarum vitarum aliquas ex Joannis de Castro Salinas altera interpretatione recentiore habemus Antuerpiæ anno MDLXII. publicatas

Item ex Italica lingua in vernaculam

807. *El espejo de la Cruz*. Nescio è cujus fonte. Quam interpretationem se confecisse ait in ejus fine rogatum à Ludovico de Medina centurione Hispalensis urbis, Thesaurarioque domus monetariæ rei, sumptibusque Fr. Joannis Melgarejo cænobii S. Isidori de Campo, ut vocant, prope Hispalim, ordinis Hieronymianorum præfati, qui librum Italicum ex Italia primus in Hispaniâ invexerat. Prodiit Hispali ex officina Antonii Martinez de la Talla MCDLXXXV. in 4°. In Ecclesiæ cathedralis Toletanæ bibliotheca loculo 17. num. 27. ms. exstat. Habemus quoque ejusdem

808. *Alphonso Palentini De perfectione triumpho militaris*, minori, ut loquuntur, forma; hoc est, ut credimus, in 4°. qui quidem liber etiam ms. in regia bibliotheca Escorialensi asservatur, D. Alphonso Carrillo Archiep. Toletano dicatus, ab eo autem ipso auctore conversus in sermonem vulgarem, Ferdinandoque Guzmano Militiæ Calatravæ Commendatario, seu Præceptorum majori, nuncupatus. Prodiit in 4°. sine loci mentione. Affixa tamen ad calcem nota prodit scriptum fuisse opus *De la perfeccion del triumpho militar* anno MCDLIX. Hanc & superiorem versionem in bibliotheca vidimus D. Joannis Lucas Cortesii.

809. Meminit aliorum à se scriptorum operum ipse auctor in fine *Dictionarii*, quorum hæc series, ejusmet verbis explicata: *Bellum luporum cum canibus morali sub figmento descripti. Vitam beatissimi Ildephonsi Archiepiscopi Toletani ad evidentem notitiam exempli accuratioris explicui. Sufficiens etiam Canariorum in insulis Fortunatis habitantium mores atque superstitiones profectò mirabiles enarravi. De vera sufficientia ducum atque legatorum, & de obliteratis mutatisque nominibus provinciarum fluminumque Hispaniæ breviter mentionem feci. Quid*

nihilominus sentirem de adulatoris salutationibus, laudationumque epibetis, opinione, non ratione usitatis, explicui &c.

810. Ignoratur sanè mortis Alphonso tempus: ex eo tamen quòd Marinus Siculus, dum adhuc viveret Regina Elisabetha (que quidem anno sequentis sæculi quanto obiit) in literas quicquam redigens de Alphonso, uti jam fato functo, *claruisse eum literis*, nisi fallor, dixerit, colligimus rectè, vivà adhuc clarissimâ Reginâ cessisse eundem vitâ.

811. Joannis atque Henrici Regum ætate florere doctrinæ laude cœperat, qui Ferdinandi atque Elisabethæ catholicorum præcipuè nobilitavit evum, ALPHONSUS DIDACI (sive DIAZ) A MONTALVO, Juris olim professor clarus, deinde eorum consiliarius, & judex clarissimus. Maximâ is fuit rerum ex præscripto Juris agendarum, totiusque practicæ artis peritiâ vir; atque eo equitatis studio, ut non antequam vocatis coram se litigatoribus negotii rationes ac momenta perpendisset, omnemque transigendæ inter eos rei conatum frustra adhibuisset, suscipi ab adversario judicium, aut (uti vocant) contestari litem, pateretur. Quod ex fide, ut suspicor, ejusdem Montalvi, nonnusquam de se id affirmantis, Antonius Quesada jurisconsultus tradit *Juris questionum* tricesimo capite. Horatianam nempe illam viri boni appellationem amulatus fuit, cui poëtæ talis est:

Quo multa magnaque secantur iudice lites.

812. Explanando atque illustrando hic nostro Juri maximè incubuit; cujus rei testimonium perhibent Hispanæ ferè omnes leges, sive legum compilationes ab eo explicatæ, & glossis seu interpretationibus luculentiores redditæ, ac veluti ornatiores & justiores demonstratæ. Nimirum post Vincentii Arii antiquiorem operam, de quo suo loco diximus,

813. *El fuero real de España glossado &c.* Credimus hoc opus editum Salmanticæ anno MD. ac Medinæ MDXLIV. in folio, & Salmanticæ iterum apud Joann. Bapt. Terranovam MDLXIX. in folio. Hæc est collectio Hispanicarum legum omnium (si de mas Gotthorum constitutiones, quas *Forus* continet *judicium*) antiquissima, vulgari sermone promulgatarum ab Alphonso Rege Castellæ Legionisque, hujus nominis ultimo. Inferta huic commentario Alphonso voluit opuscula, sive tractatus duos à se olim elucubratos. Prior est *circa perduellionis cujusdam Daciæ Comitum pœnam*, Joannis II. Regis jussu scriptus, quem auctor titulo 4. libri 1. *Fori* hujus adjunxit. Posterior est *De Judæis ad fidem conversis, ad officia publica Ecclesiæque honores admitendis*. Quæ Toleti quæstio per eos dies ventilata fuit, ejusdem Regis præcepto editus, & commentariis legis secundæ tituli tertii libri 4. insertus. Persuasum enim nobis est Alphonsum sub Rege Joanne hoc opus compilasse, regioque consiliario Ferdinando Didaci primùm exhibuisse, diuque postea in multis auctiora commentaria iterum, hoc est sub catholicis Regibus,

gibus (quod apparet è prologo his præfixo) edidisse; nec tamen quicquam ex his mutasse, quæ olim inibi legebantur; unde factum, ut Joannis II. Regis mentio, veluti tunc adhuc viventis permaneret. At insumptam hoc in libro operam alia sequuta fuit iis, quæ inde ab aliis Regibus promanaverunt, sanctionibus, æquè utiliter addita, in commentario illo, qui præferebat hanc inscriptionem:

814. *Secunda compilatio legum & ordinationum Regni Castellæ, quæ à Regibus Hispaniæ in generalibus curiis conditæ & promulgatæ fuerunt, usque ad serenissimum Regem Ferdinandum, & serenissimam Reginam Elisabetham laboriosè & utiliter compilatæ, & abbreviatæ, ac de idiomate (ita vocat vernaculam linguam) in Latinum translate*. Quæ Hispali anno MCDXCVI. prodiit. Nimirum index est alphabeticus verborum Juris, adjuncta singulis verbis regiâ quæ exstabat circa rem, constitutione, unâ cum glossis & additionibus ex utroque Jure. Septem-partitum quoque Jus nolens intactum finire, ante Gregorium Lopezium id publicavit primus, & glossam addidit; quod opus ita inscriptum typi dedere:

815. *Las siete Partidas del sabio Rey Don Alonso el Nono, por las quales son divididas las quæstiones y pleitos que en España ocurren, sabiamente sacadas de las leyes canonicas y civiles, con la glosa del insigne doctor Alonso Diaz de Montalvo, e con las addiciones, emiendas, e decisiones, que por los Reyes sucesores fueron hechas, nuevamente sobre todos los exemplares hasta agora publicados, corregidas y ordenadas*. Ita habet Lugdunensis Galliæ editio anni MDL. in folio. regali ex typographia Mathiæ Bon-homme. Hæc sequuta est Complutensem MDXLII. quæ antiquior fuit alia Veneta MDXXVIII. apud Lucam Antonium de Junta Florentinum, correctione doctoris Francisci de Velasco præcedente; & utramque Hispana præcesserat, princeps forsan, Burgenfis anni MDXVIII.

816. Alphonsum hic se appellat *Didaci de Montalvo, indignum doctorem, Regum catholicorum (Ferdinandi Elisabethæque) suorumque progenitorum antiquiorem, & minimum consiliarium, & Auditorem*. Refertque in grandæva admodum ætate jam constitutum se esse. Unde palam fit non catholicis tantum Regibus, sed (uti diximus) Henrico & Joanni eorum decessoribus à consiliis, hoc est, à munere juris pro iis dicendi fuisse. Publicasse autem hoc suum opus innuit post Granatensis belli laborem exantlatum.

817. Meminit quoque ibi doctoris HIERONYMI CUCALON, & FRANCISCI A VELASCO, quos ait *primam ex septem Partitis*, sive, quod idem est, partibus, expurgasse à mendis, puritati que ac nitore suo restituisse. Cujus quidem Velasci (ut se vocat) Burgasii (pro Burgenfi fortè) *Compendium seu summarium titulorum & legum* ad calcem totius operis exstat. Unde forsan in novioribus *Partitarum* editionibus titulorum ac legum inscriptiones, sive summaria, quæ hodie legi-

Bibliotheca vetus Hispana. Tom. II.

mus iis præfixa, mutuavit aliquis. *Partitarum* verò harum auctoritas à quo venerit, Montalvus ipse ostendit in Commentarii fine. *Cujus sacratissima leges (ait) à Christianissimis Regibus Ferdinando & Elisabetha jubentur, ut jacent, ad unguem inviolabiliter observari, reservata suæ regali majestati earum legum interpretatione.*

818. Editas igitur eo fine tunc temporis fuisse dicas, ut in posterum observarentur; nec nos contra dicimus, si adjungamus, non tunc primùm auctoritatem iis *Partitis* datam, quas omni dubio procul Alphonso hujus nominis ultimus an. MCCCLXXXVI. Compluti manens, quadam promulgata sanctione, quamvis usque ad id tempus hac auctoritate carentes, (quod in lege 1. *Tauri* legimus) pro legibus suis haberi voluit.

819. Sed juris Hispani origines dabit peculiari opusculo huic operi, si per eum non steterit, inserendo, eruditus æquè atque amicus noster civisque D. Joannes Lucas Cortesius, regius criminum vindicandorum olim judex in curia Matritensi, nunc jam Indicarum rerum consilii senator optimus. At Lugdunensis ea, quam vidimus, editio quædam adjunxit, non è Montalvi penu, *leges* scilicet appendicis loco quibusdam adjectas titulis, è nova illa collectione *Taurinarum legum* à Joanna & Carolo filio post Alphonso Montalvi obitum promulgatarum.

820. Compilatorem sive formatorem eundem Montalvum fuisse alterius operis, *Ordenamiento real* nuncupati, affirmat in hujus Commentario Didacus Perezus ad leg. 2. tit. 28. lib. 2. his verbis: *Virum mihi (ait) sanè literatissimum, & veritatis plenum, in suis commentariis Fori & Partitarum, qui etiam fuit compilator istius libri Ordinationum, ideoque maxima in estimatione, veneratione, & pretio sunt ejus dicta à quocumque tenenda*. Hæc ille. Has etiam *Ordinamenti* leges, quas in syllogem istam redelegerat, & glossis exposuerat, elencho exornavit; nam & ejus exstat cum eodem *Ordinamento*, & ad id glossis & additionibus.

821. *Repertorium super easdem leges* Hispali primùm operâ Meynardi Hungut & Stanislai Poloni anno MCDXCVI. in fol. deinde Salmanticæ editum MDXLIX. in folio.

CAPUT XV.

FERDINANDUS MEXIA Nobiliarii auctor. Fortè idem cum FERDINANDO ARIA MEXIA. FRANCISCUS DE LEONE historiographus. BERNARDUS FENOLLAR Valentinus. JOANNES LOPEZ Segobienfis. VINCENTIUS DE BURGOS. JULIANUS Toletanus medicus. MICHAEL PEREZ Valentinus. PETRUS XIMENEZ DE PREXANO, sive PREXAMO. *Munera ab ipso obita. Ejus scripta*. HIERONYMUS TORRELLAS Valentinus. ALPHONSUS CAMARA Conchenfis. VASCUS DA GAMMA Lusitanus. JOANNES ARIAS DE AVILA Segobienfis. HIERONYMUS PAULLUS. JULIANUS GUTIERRES Toletanus, medicus. F. THOMAS DE TOR-QUEMADA Dominicanus. *Ejus res gestæ*. JOANNES DE CA-

PUA . GAUBERTUS FABRICIUS DE VAGAD Cisterciensis . *Ejus Chronicon quo apud eruditos loco habetur* . ALPHONSUS ALVARUS DE VILLA-SANDINO poeta . ANGELUS ESTANYOL *Barcinonensis* , ordinis *Prædicatorum* . FERDINANDUS VASURTO . GEORGIIUS MANRIQUIUS , & GOMEZIUS MANRIQUIUS . *Hic illius patruus* .

822. **H**UJUS temporis est FERDINANDUS MEXIA, urbis Giennensis in Bætica decurio , auctor cujusdam operis genealogici , quod vocavit *Nobiliario vero* , Hispali editum anno MCDXCII. folio , apud Petrum Brum & Joannem Gentilem . Unde multa de nobilitate conditione , statuque , & muneribus , ac nobilitatis originibus , armorumque , & insignium gestamine & usu juxta mores nostros hauriri possunt . Nescio tamen an diversus idemve sit FERDINANDUS ARIAS MEXIA, quem è libro ejus *De la genealogia de España* laudavit Alphonfus Vaneegas Toletanus in libro suo *De la agonia de la muerte* puncto 6. pag. 320. Ait de genere materno suo , lib. 2. cap. 15. Rodericum de Narvaéz , celeberrimum illum temporis sui Antiquariæ urbis præfectum, avi sui fratrem fuisse .

823. Alphonso de Cardenas magno Magistro militaris ordinis S. Jacobi, qui hac florebat ætate , dicatam ejusdem ordinis historiam à FRANCISCO DE LEONE , qui se vocat *Comendatarius* , laudatam invenio à D. Josepho Pellizerio regio chronographo in *Informatione domûs de Sarmiento* fol. 13.

824. Anno MCDXCIII. in 4°. Valentie editum vidimus à Jacobo de Villa poematum vulgari linguæ istius regni, auctore BERNARDO FENOLLAR presbytero, cujus inscriptio hec : *Istoria de la Passió de nostre senyor Jesu Christ, ab algunes altres piadoses contemplacions, segunt lo Evangelista sant Johan : parlant per aquell Pere Martinez, & per tots los altres Mossen Bernat Fenollar* . Dicatum opus Elisabethæ de Villena , monasterii sanctæ Trinitatis in Valentina eadem urbe abbatissæ . Servat Matriti D. Hippolytus Samper sacerdos ordinis S. Mariæ de Montesa , & rector domûs Hospitalis Coronæ Aragoniæ .

825. JOANNES LOPEZ Segobienfis, à Salmantinis præceptoribus acceptâ juris utriusque disciplinâ , deinde in hujus urbis gymnasio præceptor & ipse claruit . Porro canonicum Decanumque Segobiensem anno MCDLXXVIII. jam creatum, Synodus per eos dies à Joanne Aria Davila , hujus civitatis præfule, habita , cui quidem is interfuit , in literas relata prodit . Eum exinde novercali fastidio tumens patria longè à se Romam usque expulit . Quò vindicandi honoris , parum ex decore apud suos tractati , causâ profectus , variisque eo etiam loci erumnis, necnon & castri S. Angeli carcere aliquot mensum vexatus ; liber tandem Ecclesiæ urbis Senarum pro Francisco Piccolomini antistite, eodemque S. R. E. Cardinali, Pontificeque sub Pii III. nomine nonnunquam creando , vicarium , turbatissimis Ita-

liæ atque hujusce urbis sub Caroli VIII. Galliarum Regis Italicam expeditionem temporibus integrè gessit .

826. Ejus quidem vel hodie superflites libri auctoris sui commendationem , solidæque doctrinæ meritum ad posteros ferunt . Tractatus nempe

De matrimonio & legitimatione .

827. *De libertate Ecclesiastica* . Parisiis editus à Joanne Petit MDXIII. in 8°. & prius Senis cum sequenti

828. *De confæderatione principum, & potestatum, unâ cum questionibus aureis, notatæque dignissimis* . In cujus tractatus epistola nuncupatoria ad eundem Franciscum Piccolomini Cardinal. data Senis vi. Kal. Septemb. MCDXCI. Joannem Lupi de Segobia , & Protonotarium sedis Apostolicæ se appellat . Prodiit Argentinæ ann. MDXI. Parisiisque MDXIII. in 8°. necnon

829. *De bello & bellatoribus* . Quorum duo priores inter *Doctorem tractatus* vol. 9. ac reliqui 16. circumferuntur . Eiusdem alium

830. *De hæresi* tractatum inseruit suis in Partitarum leges commentariis Alphonfus Montalvus , nempe ad titulum 26. partitæ 6. Cujus rei admoniti sumus in commentario summi viri Didaci Covarrubiæ ad Reg. *Pecatum* . parte 2. principio , num. 7. *De regulis Juris* in 6. Erat quidem inter libros Olivariensis bibliothecæ , priusquam discerperetur inter varios post Comitum Olivarum obitum, Joannis Lupi decani Segobienfis *De hæresi & hereticorum reconciliatione, eorumque pertinacium damnatione* tractatus in folio . De ulteriore autem Joannis vita post editionem horum de bellicis rebus tractatum , quæ hac ferè tempestate Gallorum Regis Caroli huc adventantis, nempe circa annum MCDXCIV. & sequentem in urbe ipsa Senarum facta dicitur, deque exitu vitæ, nihil dum ex libris certum, aut evi illius aliis vestigiisprehendimus . Virum laudat Didacus Colmenares in *Viris illustribus Segobienfis suæ urbis* ad calcem historiæ .

831. Hoc eodem anno sæculi senescentis xciv. editam novinus Tolosæ Gallorum ab Henrico Mejer in folio Hispanam versionem libri famigeratissimi Thomæ Anglici *De natura & proprietate rerum*, cui *De la naturaleza y propiedad de las cosas* inscriptus auctor VINCENTIUS DE BURGOS ordinis . . .

832. JULIANUS quidam Toletanus medicus, qui de curia se vocat Regis & Reginæ Hispaniæ, duo edidit his annis opera, alterum *De regimine potus in lapidis præservationem*, MDXCIV. alterum *De computatione dierum criticorum* MDXCV. Toleti è Joannis Tellez officina emissa .

833. Legimus per eos dies produisse ex urbe Barcinonensi vernaculâ gentis linguâ MICHAELIS PEREZ Valentini *Deipara Mariæ Virginis vitam*, ann. scilicet MCDXCV. Cujus Castellanam versionem Hispali editam MDXXXI. in folio à Joanne Cromberger cum hoc titulo vidimus : *Vida y excelencias de nuestra señora, y de sus milagros* .

834. PE-

834. PETRUS XIMENEZ DE PREXANO (alii DE PREXAMO enunciant) natus in oppido quodam hujus nominis Calagurritani sacri territorii, eximius vir morum honestate, literis, prudentiaque in Salmanticensi lyceò sub Alphonso Tostato præceptore, simul & ad S. Bartholomæum collega, sacras literas didicit, idemque eas postmodum vespertinis horis S. T. Magister docuit. Ab scholæ muneribus Joannis Ariæ Davila Segobienfis Episcopi vicarius generalis, atque inde Toleti canonicus magistralis (uti vocant eum qui ex providentia Apostolica concionibus ad populum habendis præest) & quidem primus ab institutione fuit, necnon in eadem Ecclesia decanus, Complutensisque Synodi sub Alphonso Carrillo an. MCDLXXIX. ad examinandos Petri Oxomensis errores habitæ, non minima pars. Certè illius in primis meminit bullato suo diplomate circa eam rem expedito Xystus Papa IV. Pacensi postea Ecclesiæ anno LXXXVII. Cauriensisque præpositus anno LXXXIX. diem suum obiit in oppido Sanctæ-Crucis ejusdem diocesis anno MCDXCV.

835. A Lucio Marineo Siculo inter viros ejus sæculi principes hoc elogium meruit : *Hoc loco Petrus Ximenius Episcopus, præstantissimus theologus, & vitæ sanctissimus, commemorandus est . Hic enim & doctrina singulari & vitæ integritate maximam quidem meruit laudem . Nam cum in juventute Salmanticiæ literis laboriosissime diligentissimeque operam dedisset, doctissimus evasit, adeò ut omnium suffragiis theologie professionem fuerit assequutus . Quam quidem facultatem plures annos professus, fructum uberrimum cunctis præbuit auditoribus . Postea verò suis meritis Toleti decanus electus est, deinde virtute ejus magis perspectâ, & vitæ sanctitate, Pacensis Episcopus institutus . Qua dignitate eisi libenter contentus, non ultra quæverit quicquam statuerat : à Ferdinando tamen & Elisabetha, Christianissimis Hispaniæ Siciliæque principibus accersitus, Cauriensis Episcopatûs onus suscepit . Ubi ætate jam ingravescente atque urgente senectâ, non se otio, non voluptatibus, non deliciis, ut plerique, sed componendis libris & clarissimis operibus destinavit .*

836. Sequuntur in elogio, eo ordine quod dabimus, elucubrata ab eo monumenta. Opera namque, & volumina Abulensis Episcopi, quæ latius & in immensum ferè diffusa erant, in duo volumina rededit,

Floretum scilicet nuncupans, hoc est, summam commentariorum illius in Mattheum, Hispali MCDXCI. duobus tomis in folio . *Composuit præterea (ait) opus excellentissimum, quod*

837. *Confutatorium errorum contra claves Ecclesiæ nuper editorum* appellavit, Alphonso eidem Carrillo Archiepiscopo dicatum, hoc est Petri Oxomensis à Synodo Complutensi damnatam doctrinâ Toleti MCDLXXXVI. Existat & ms. in bibliotheca S. Ecclesiæ Toletanæ pluteo 30. num. 10. *Scriptis quoque (prosequitur) opus aliud egregium Hispano sermone ad communem omnium utilitatem: quod, quia Christianis lumen præbet immensum, Christianæ*

vite Luciferum vocant . Prodiit quidem hoc ita vernaculè inscriptum :

838. *Lucero de la vida Christiana* . Ad Elisabetham Reginam, Salmanticiæ ann. MCDXCV. in folio . Prohibitum tamen expurgatorio nostro ultimo libro quam ratione fuerit, nobis non adhuc notum . *Edidit præterea (Marinæus inquit) & alia quæ ad Christianam religionem fidemque Catholicam plurimum pertinent* . Quorum quidem non ullam alibi factam mentionem legimus . Prexani certè meminit historicus Henrici IV. Didacus Henrici à Castello in historia sua hujus Regis cap. 100. ut conficiam eum traducens consignatæ in manus procerum, qui ab Henrico desciverant, Segobiæ urbis, unâ cum Petro Aria Davila rationum regiarum præfesto, & Joanne Aria Segobienfi Episcopo, ejus fratre, cujus noster vicarium tunc temporis agebat . Sed Didacus Henrici totus est in rebus Henrici impotenter tuendis, & contrariis quibuscumque vituperandis .

839. HIERONYMUS TORRELLAS, medicus Valentinus, parente editus medico, & mathematico (si laudato filio credimus) egregio . . . . Neapolis Reginæ . . . . conjugii, Ferdinandi Regis Hispaniarum catholici forori medicas operas ex munere habuit mancipatas . Scripsit denique ad eundem Ferdinandum Regem catholicum

840. *De imaginibus astrologicis* completum opus, ut ipse loquitur, anno MCDXCVI. editum verò abique anni mentione in 4°. Valentia apud Alphonsum de Orta; scilicet de hac questione: *An imagines cælestes auro impressæ habere vim morborum expultricem sine ulla superstitione valeant* . Quod tandem in fine operis ex sententia S. Thomæ improbare videtur . De hac re vulgare Gallicæ linguæ opus exstat Jacobi Cafarelli *Curiositez inouyées*, hoc est, *Curiositates inaudite* . Quod in Latinum versum cum Notis eruditus in lucem emisit Gregorius quidam Michaël Danus Flensburgensis Hamburgi MDCLXXVI. in 8°. duobus tomis .

841. Meminit ibidem alterius operis à se editi hisce verbis : *Saltem sequendo communem opinionem eorum qui tenent callos moveri ab intelligentis per intellectum & voluntatem (ut aliquibus doctoribus placuit) aut per potentiam exsequitivam ab intellectu & voluntate distinctam, ut magne auctoritatis viri pro diffinito habent, sicut in opusculo nostro de hac materia ad utramque partem edito legere poterit Majestas tua &c.* Hic ille absque dubio est dominus Torrellas insignis astronomus, medicusque regius præstantissimus, ad quem literas dedit hac honoris nota inscriptas Lucius Marineus Siculus, quæ hodie lib. 17. epistolarum illius leguntur, gratias ut ei haberet, quòd Ferdinando egrotanti sanguinem scissâ venâ minuendum jam sexagenario non censuisset .

842. ALPHONSUS CAMARA, patriâ, ut præ se fert, ex oppido Viena Conchenfis diocesis, auctor est *Recollectionis, sive Brachylogiæ, vel epitomatis Sacramentorum sanctæ matris Ecclesiæ* . Quod opus à se ante novem annos

con-

conscriptum additionibus & Notis marginalibus locupletius in lucem emisit unâ cum *De doctrina Christiana* libello, Hispani apud Joannem Nuremberg MCDXCVI. in 4°.

843. Magnus ille Asiaticæ Indiæ navigationis ope inventor, Lusitanus Typhis, VASCUS DA GAMA, gentis suæ ornamentum ad omnem hominum memoriam perennaturum, de quo nihil dicere quàm pauca factius est, dedit reversus Emmanueli suo Regi populari Portugalliæ idiomate *Navigacionis suæ ad Indium anno MCDXCVII. relationem*, quæ lucem vidit.

844. Eodem anno MCDXCVII. vitâ cessit Romæ JOANNES ARIAS DE AVILA, filius Didaci, frater Petri Arias, sub Henrico Rege rationum regiarum utriusque magistrus, Segobienensis urbis suæ Episcopus, quem de rebus Henrici ejusdem IV. Regis, cujus partes enixè fuit sequutus, quamvis vir honestus, & mores Regis averatus, quo testimonio laudis ornat eum Alphonsus Palentinus in historiæ suæ Latinæ ms. lib. 10. cap. 1. aliquid commentatum fuisse, ad aures delatum fuit industrii, nec facilè aliis creduli, viri Didaci Colmenaris. Attamen ille ait *Segobienensis urbis historiæ* cap. 35. §. 13. neque se unquam vidisse, neque alium à se visam hanc historiam affirmantem audivisse ^a.

845. JULIANUM GUTIERRES, sive à patria, sive cognomine TOLETANUM, Catholici Reges medicum habuere, qui per hæc tempora scripsit *De la cura de la piedra, y dolor de la bijada*, atque edidit Toleti anno MCDXCVIII. typis Petri Hagembach Germani in folio, quam editionem penes nos habemus.

846. FR. THOMAS DE TOR-QUEMADA, oriundus ex hoc veteris Castellæ oppido, Dominicanorum sodalis in Pinciano cœnobio, animi virtute, literarum cultu, ac vitæ religiosæ sincera professione, ad eam claritudinem & apud omnes existimationem pervenit, ut nulli ex altioribus Ecclesiæ honoribus non par videretur. Catholicis enim Regibus fuit à confessionum sacramentalium munere, iisque auctor præcipuus existit purgandi regna sua Hebræorum fæce, atque instituendi anno sæculi octogesimo tertio novum hoc sacrorum fidei speculatorum vindicumque tribunal, quod ab inquirendi cura sanctam Inquisitionem nos appellamus: cujus ille principem locum tenuit. Atque eo quidem successu, ut obstinatorum judæizantium & hæreticorum multa millia capitum rogo tradiderit, multoque majorem poenitentium & converforum numerum Ecclesiæ gremio exceperit. Ejusdem consilio post novem annos Judæis omnibus, qui hucusque inter nos vixerant, quorumque conversatione quamplures ex Christianorum numero quotidie perverti experientiâ fuit comperit, dictum fuit eodem tempore ab Hispaniæ provinciis omnibus Ferdinando atque Elisabethæ subditis exilium, atque iisdem ditionibus vera & robusta fidei salus, quæ in posterum vigerent, restituta.

847. Nullo interim horum eximiorum

facinorum premio alio signari voluit, quàm *Inquisitionis Generalis* munere, priorisque, ut vocant, cœnobii Segobienensis urbis appellatione; quo eum appellatum omnes historiæ clamant. Adeo ut neque Magistri pileum inter domesticos, presentati nominatione contentus, neque ab sic obnoxiiis Regibus Hispanensis Ecclesiæ infulas sibi oblatas ut acceptaret, exorari se passus sit. Huic debet sanctæ Inquisitionis Magistratus & Inquisitionum ordo *Directorium* pro eorum instructione & muneris exercitio. Obiitque sanctissime xvi. Kal. Octobris MCDXCVIII. in Abulensi S. Thomæ Aquinatis domo, nutu suo ex damnatorum bonis extracta. Videri poterunt præter domesticos testes Hieronymus Surita lib. 20. *Annalium*, cap. 49. & lib. 1. *Rerum olim Ferdinandi Regis* cap. 6. Garibajus lib. 18. cap. 17.

848. Merces nostra forsitan est, quanquam Italicum quicquam appellatio hominis præferat, liber, quem vidisse se olim asseveravit D. Thomas Tamajus, scilicet JOANNIS DE CAPUA, *Exemplario contra engaños y peligros del mundo*. interpretationem scilicet Hispanam ex aliqua orientalium linguarum; cum auctor dicat loquutum hunc librum Indicâ, Persicâ, Arabicâ, Hebræicâ, & Latinâ linguis. Versionem verò hanc Hispanicam se consecisse ait in obsequium Matthei Cardinalis S. Mariæ in Porticu. Burgis prodiit operâ M. Frederici MCDXCVIII. in folio. Nos autem nullum invenire potuimus Cardinalem, cui Mattheo nomen, S. Mariæ in Porticu, inter plures, quos Xystus IV. Innocentius VIII. Alexander VI. horum annorum Pontifices, creavere.

849. GAUBERTUS FABRICIUS DE VAGAD, Cisterciensis monachus Aragoniæ regni, & monasterii sanctæ Fidei Cæsar-augustanæ urbis primùm, deinde S. Joannis Pinnatenensis, postquam in sæculari conditione vitæ (ut credimus) archivexilliferum egisset Joannis Aragonensis, Ferdinandi Regis fratris, & antistitis Cæsar-augustani, idem factus historicus regius, onus sibi sensit impositum elucubrandi res Aragoniæ Regum gestas: quod quidem excussis tabulariis publicis urbis Barcinonensis, monasteriorumque S. Victoriani ac de Populeto, & plusquam duodecim (ut alicubi ait) chronicis, id opus perduxit circa hujus sæculi finem. Exstat enim *La esclarecida coronica de los muy altos y muy poderosos principes y Reyes Cristianissimos de los siempre constantes y fidelissimos reynos de Sobrarbes, de Aragon, de Valencia, y otros*, Castellæ idioma formata, atque edita Cæsar-augustæ operâ Paulli Huris Constantiensis MCDXCIX. in folio. Fortè eadem est, quam sub nomine *Chronica antigua de Aragon* Valentia prædiisse anno MDXXIV. in folio in catalogo librorum Fresnei Tricheti habemus.

850. Dubius autem sum, an Latina prodierit ab auctore: nam versam eam è Latino in vulgarem Gundisalvi à S. Maria operâ nonnusquam legimus. Hujus historiæ neque in *Annalibus* vulgaris linguæ, neque in Latinis *Indicibus rerum ab Aragoniæ Regibus gestarum*

starum factam à Surita mentionem vix credimus, raroque à Hieronymo Blanca.

851. Ceterum varia est Aragonensium aliorum scriptorum de ea opinio. Vincentius Blascus Lanuza lib. 5. cap. 42. historiæ suæ hujus regni, libris eum destitutis, aliisque rerum gestarum monumentis, frequenter inquit hallucinari, plurium Regum mentionem omittit, aliorum nomina mutare, verbisque ventosis ac superfluis supra modum effundi. Convenit Martinus Carrillo abbas Mont-aragonensis in quadam ad Joannem Brizium epistola ^b. Eandem historiam, si laudes immodicas, & non necessarias detrahas, in exiguum opusculum redigendam Joannes Vasus in Chronici sui quarto capite censuit. Asperrimè in eandem investus est Joannes de Molina, vernaculus interpres Latinæ Aragoniæ Regum Marini Siculi historiæ, Valentia, hac ex versione, anno MDXXIX. apud Joannem Jofre publicatè; odio hanc & oblivione damnatam jacere ajens, forsitanque aliquantò magis hac ejus reprobatioris memoria, quam ex se ipsa posteris agnoscam. Superfluitatem hanc, & injucundas, nec necessarias digressiones, nullus non agnoscit, reprehenditque.

852. Attamen fidem à Lanuza ei denegatam afferunt eidem alii, diligentiamque ab eo adhibitam, Joannes Murillus nempe in *Historia imaginis sanctæ Mariæ del Pilar*, & Hieronymus à S. Josepho Carmelita excalceatus in *Genio historie*, qui ait multæ auctoritatis hanc esse historiam propter antiquitatem ejus, & originales notitias, quibus fuit usus, quampluraque pulcherrimè scripta in eadem reperiri. Nec dicas Suritam ad hanc Fabricii historiam respicere in indicibus ad an. DCCLVIII. quum veterem Aragonensium auctorem nullius artificii & diligentie, multa de regni origine scripsisse refert. Hunc enim ante ducentos annos facta Regum composuisse ait; intra autem eandem centuriam Surita & Gaubertus huic orandè Sparte incubuere.

853. Ad hoc exeuntis sæculi tempus refero ALPHONSI ALVARI DE VILLASANDINO poetæ *Cantionarium* (*Cancionero* vulgus vocat) quo ad rem genealogicam illustrandam sese inter alios usum non ineptos verificatores, Gundisalvus ait Argote à Molina in *Betica Nobilitatis* commentariis.

854. ANGELUS ESTANYOL Barcinonensis, ex sodalibus Predicatoribus, sacre theologiæ Magister, doctorque Parisiensis, quem catalogistæ hujus ordinis scriptorum prætermittere solent, scripsit *Opera logicalia secundum Viam D. Thomæ*, Barcinone edita MDIV. in 4°.

855. FERDINANDUS DE VASURTO, verosimiliter Aragonensis, circa finem hujus sæculi scripsit carmine vulgaris linguæ *Vitam S. Eurosia*, duce usus libro quodam hujus argumenti prosaico, qui jam non existat, portionarii cujusdam Jaccensis Ecclesiæ; cujus rei auctor est Vincentius Blascus Lanuza *Historiarum Aragonensium* parte 1. lib. 3. cap. 21. & Fr. Martinus de Cruce in historia vulgari

ejusdem sancte virginis passim hoc opus laudat. Prodiit Cæsar-augustæ an. MDXXXIX. apud Georgium Cocci, quo tempore adhuc vivebat auctor, natus, atque etiam florens, hoc quod percurramus sæculo. Nam & Granateni bello interfuit circa an. MCDXCII. Cujus & dialogus exstat Hispanus inter equitè quendam venatorem ac senem piscatorem, D. Petro Martini à Luna primo Comiti de Morata nuncupatus, in quo multa Hispaniæ, atque in primis Aragoniæ regni, historica complectitur. Cujus rei certior factus sum ab amico nostro Didaco Josepho Dormer Aragoniæ chronographo.

856. Dabimus hic par quoddam heroum, quorum innatus generis splendor vix adequavit meritum literarum, ac totius virtutis, studio & exercitatione quæsitum. Manriqueia domus utrumque produxit, Gomezium & Georgium, de quibus seorsum agendum est. GEORGIUS MANRIQUIUS eques ordinis S. Jacobi, & Commendatarius, Roderici Manriqui ejusdem ordinis præfeci, seu proprio verbo Magistrus, Comitibus de Paredes de Nava ex Beatrice Mendoza filius, quem speciali elogio Ferdinandus Pulgar, uti fortissimum militem, bisque Marinus Siculus, & alii, celebravere, Petri Manriqui regni Legionensis Adelantati, ut vocant, nepos, viri tempore suo, hoc est Joannis II. Regis, in paucis clari, qui & ipse Ferdinandi Perezii à Guzman elogium promeruit.

857. Exstat, uti nuper diximus, libro 5. Marini Siculi *De rebus sive laudibus Hispaniæ* semel atque iterum Roderico Manriquio redditum non perfunctorium laudis obsequium, in quorum primo elogio, *Moriens autem* (ait) *Georgium quendam reliquit filium, virum ingenio satis illustrem. Quippe qui multa scripsit eloquio Hispano, atque genere carminis, quæ vatibus & moralibus philosophis digna censerentur debent. Eum enim poetam ac philosophum natura formavit ac peperit*. Cujus deinde filium Alphonsum, literis, cum hæc scriberet, Salmanticæ vacantem, paternæ virtutis imitatorum celebrat.

858. In his omnibus, quæ tempus edax ferè perdidit, veluti principatum obtinuit semper elegantissimum, & omnibus numeris absolutum, illius licet ætatis rudioris, carmen, quo parentis sui obitum deplorans, mundi vanitatem, & rerum inconstantiam veluti penicillo descripsit. Carminis principium:

*Recuerde el alma dormida,
Avive el seso, y dispierte,
Contemplando
Como se passa la vida,
Como se viene la muerte
Tan callando.*

Huic glossam, metricam quoque eam, subjunxit Franciscus de Guzman in bibliothecæ altera parte à nobis dicendus, dedicavitque opus Antuerpiæ excusum cum aliis anno MDXCIV. serenissimæ Eleonoræ, cum viveret Francorum Regina.

859. Frater fuit Alphonsi Manriqui Hispanensis antistitis, sanctæque Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, natus forsitan in Paredes oppido

^a Hoc loci scriptum erat auctoris manu: Hic de Hieronymo Paulo. Sed tamen hujus scriptoris notitia destituitur. Quod annotare visum est, ne ab aliquo supinitatis aut negligentie acculerentur Bibliothecæ auctor, undecumque circumspectus ac diligens. CARD. DE AGUIRRE.

^b Principio Historie sancti Joannis de la Peña.

do diœcesis Palentine, quod se non nunquam audivisse Ægidius Gundisalvi Davila alicubi refert. De anno, quo vitâ functus fuit, certiores fieri cupimus.

860. Alter fuit GOMEZIUS MANRIQUIUS Petri Manriqui filius, Legionensis Adelantati proximè laudati, Roderici ordinis S. Jacobi Magistri germanus frater, Georgii, de quo nuper sumus loquuti, patruus. Hunc non alio magis idoneo quàm Lucii ejusdem Marinei Siculi, hujus temporis equalis, testimonio commendatum posteris tradere possumus. Hic enim dum de Petro genitore ejus, atque Jacobo seu Didaco fratre, primogenito Triviniensi Comite, verba fecisset, Gomezium insuper (ait lib. 5. *De laudibus Hispaniæ*) me minus de se tacere permittit. Fuit enim in administranda republica ceterisque negotiis prudentissimus. Ideoque Toleti sibi respublica commissa est. Plurimum namque consilio claruit. In bello quoque gerendo fortissimus fuit, atque in literis eruditus. Quare licet Hispano sermone, multos tamen libros, tum carmine, tum soluta oratione elegantissimè compositos reliquit. Nam cum eloquentia singulari quandam quoque vim poëticam illi natura concesserat. Erat præterea justitiæ maximus cultor, atque veritatis summus amator, utpote qui non cum hoc tum illud (ut plerique solent) sed semper idem dicebat. Suos autem & familiares & domesticos non minus à se erudiri, & mores optimos atque urbanitatem edoceri, quàm sibi servire cupiebat. Ideoque domus ejus cunctis Hispaniæ principibus ad bene beateque vivendum semper exemplo fuit; quapropter ab omnibus mirum in modum colebatur.

861. Ex his Marinei prætermittere quicquam piaculum esset. Præstat enim exemplaria hæc fructuosæ ac verè nobilitatis, quæ, dicente poëta, *unica virtus est*, frequenter ob oculos poni; cum jam non ii simus, neque quod verè nobiles, sed quod ventosos & nullius pretii ac frugis reddit, consequi majoris partis cura & votum habeatur. Hujus Gomezii est pro aliis quæ desiderantur, solatio & specimini semper futurum, *Epicedium metricum*, quod in obitum magni Sanctæ-Julianæ Marchionis Enneci Lupi à Mendoza olim composuit, de quo in hujus mentione egimus.

862. Certè Thomas Tamajus meminit libri cujusdam *Regimiento de principes dicti*, ac versibus scripti, Gomezii Manriqui nomen præferentis, ac typis ruzii adhuc typographiæ arte editi, quem hætenus non vidimus.

863. In quodam miscellaneo codice Hispanensis metropolitane Ecclesiæ, quæ fuit Ferdinandi de Colon, Christophori Magni filii, servatur epistola quedam Gomezii hujus ad Didacum Arias Davila regiarum rationum præfectum, *sobre que no le havia querido librar los maravedis que tenia en los libros del Rey*. Atqui utriusque horum literis, & virtute bellica, & civili clarorum ejusdem nobilissimæ domûs virorum, cum, quandonam obierint, ignoremus, aliquando, hoc est ad hujus sæculi finem, celebrari memoria debuit.

GUILIELMUS DE MONSERRAT *Catalanus*.

GUILIELMUS GORRIS *Aragonensis*. GUNDISALVUS DE FRIAS *Hieronymianus monachus*. GOMEZIUS *quidam Franciscanus*. JOANNES ALVAREZ GATO *Matriensis poëta*. JOANNES ALPHONSUS DE BENAVENTE. *Ejus opera*. HIERONYMUS *quidam Cisterciensis monachus*. JOANNES IVANDUS DE BARDAXI *Aragonensis*. TRISTANUS DE SYLVA *Civitatis*. FERDINANDUS DE RIBERA *poëta & historicus*. ALPHONSUS DE FLORES *Salmanticensis*. DIDACUS HENRIQUEZ DEL CASTILLO *Segobienensis*. JOANNES CONSOBRINUS *Lusitanus*. PETRUS NUÑEZ DE OSMA. ALPHONSUS DE SOTO *Civitatis*. BONIFACIUS *quidam Lusitanus*. PETRUS CASTROVOL *foran Hispanus*. JOANNES HISPALENSIS *Augustinianus*. DIDACUS BERNALDEZ *parochus in diœcesi Hispalensi*. ANONYMUS *quidam auctor historiæ D. Roderici Ponze de Leon*. MARTINUS PERTUSA *jurisconsultus*. ANTONIUS GARSIAS DE VILLALPANDO *Toletane Ecclesiæ canonicus*. PETRUS TERRASA *Carmelitanus*. PETRUS TOMICH *Catalanus*. *Ejus in historia errores, seu potiùs deliramenta*. ANONYMUS, DE PALMA *cognominatus*. ALPHONSUS DE FUENTIDUEÑA *Franciscanus*. BERNARDUS SENOLLAR *Catalanus poëta*. PETRUS DE LA PANDA.

864. DUO Guilielmi capite isto agmen ducent. Alter GUILIELMUS DE MONSERRAT Cataloniae ac Tarraconensis, sive urbis sive tractus, civis, de quo videndus Ludovicus Pons Icart in *Antiquitatibus Tarraconensibus* cap. 42. patriâ relicta, studiorum ad mercatum Parisios se contulit; in qua urbe gratiam se promeruisse Guidonis de Rochefort, qui sub Ludovico XII. circa an. MCDXCVII. Franciæ cancellarius fuit, eidem referenti credere debemus. Agebatur tunc temporis quæstio in Galliis de sanctione pragmatica quam Carolus VII. Rex anno MCDXXXIX. promulgaverat: quæ deinde Francisco I. Rege, concordatis cum Leone X. Pontifice stabilitis anno MDXV. bona ex parte mollita fuit, sive potiùs de quibusdam ejusdem sanctionis effectibus & usu. Qua arrepta occasione de regno isto bene merendi, & aliquo edito in publicum grato opere, non inutilem se vivere Galliarum civem ostendendi, Georgio de Amboise Rhotomagensi Archiepiscopo & S. R. E. Cardinali obtulit.

865. *Super pragmatica ista sanctione quendam commentarium*, quinque partibus divisum, quarum prima est *De potestate generalis Concilii, ac de Episcoporum electione*. II. *De intellectu regulæ cujusdam circa banc Basileensis Concilii*. III. *De reservationibus per Papam ex rationabili causa factis*. V. *De regia prerogativa in electivis dignitatibus*. In cujus operis præfatione ad laudatum Cardinalem, sibi ait in neutram partem curæ fuisse adherere, cum utrique sit ignotus & advena, nec ferre sententiam, quæ ad se non pertinet; affirmat- que

que demum tenere se & approbare quod sancta mater Ecclesia tenet atque approbat, cuius judicio ac determinationi se humiliter submittit. Citatur sæpiùs hic liber à Philippo Probo in *Additionibus ad glossam super banc pragmaticam*, & à Ludovico Gomezio in *Regulas Cancellariæ sub nomenclatura Guilielmi Hispani*. Prodiit hac nostra etate primùm, ni fallimur, in *Historiæ pragmaticæ prædictæ & concordatorum altera parte*, Parisiis editæ anno MDCLXVI. Scripsit idem

866. *De successione Regum Franciæ tractatum*, qui legitur volum. 13. *Tractatum doctorum*.

867. GUILIELMUS alter GORRIS Aragonensis (quem Lucas Wadingus Franciscanis suis annumerat, hac una conjectura ductus, quod Scoto illustrando infudaverit) scripsit in usum pauperum & peregrinantium librum, qui sic inscriptus extat:

868. *Scotus pauperum, in quo doctorum, & Scoti opiniones in quatuor libris Sententiarum contentæ dilucidantur, Tolosæ (additur) editum per eximium artium & Sac. theologiae professorem Guilielmum Gorris Aragonensem, ad pauperum utilitatem feliciter incipit: Quamquam componendi codices &c.* Vidimus in 4.º editum Tolosæ absque temporis ulla nota in bibliotheca Barberina Romæ, ubi & vidit Alba, qui in *Militia conceptionis* opus laudat. Dirigitur ad illustrissimum D.D. Alphonsum de Aragonia Cæsar-augustanum antistitem dignissimum, cui (ut adjungit auctor) *subditus Guilielmus Gorris post devotissima pedum oscula se humillimè commendat*. Quæ subditi appellatio magis indicat, secularem quàm regularem clericum Guilielmum fuisse. Scripsisse autem eum ante MD. annum ex eo liquet, quod prophetiæ cujusdam meminerit indicentis Machometanæ impietati hujus anni exitum.

869. Non diversi temporis est GUNDISALVUS DE FRIAS Hieronymianus monachus domûs del Parral, natus in oppido *Arroyuelo* diœcesis Burgenfis. Qui cum olim in Salmantino gymnasio philosophiam, theologiamque, atque artes rhetoricam & mathematicas per quindecim annos avidissimè didicisset, & scholasticam docuisset theologiam, concionum habendarum operi magno fructu addictus in Granatensis nuper à Mauris receptæ urbis cœnobio, coram ejus antistite Ferdinando Talabricensi eximiam laudem reportavit. Plura de eo Josephus Seguntinus lib. 4. *Historiæ ordinis S. Hieronymi* cap. 42. Qui reliquisse eum refert in cœnobio *del Parral* manu propria, & minutis characteribus exarata sedecim aut septemdecim volumina. Pars eorum transcripta aliunde juxta necessitatem eorum temporum, quibus editiones sic erant raræ, qualia sunt S. Thomæ *Summa*, *Boëthii De consolatione*, & aliorum opera, pars propriæ inventionis, scilicet

870. *Philosophiam, ethicam, politicam, & æconomicam*.

871. *Sermonum duo volumina, alterum pro Dominicis & feriis per annum, alterum De Sanctis*.

872. *Super cantica Salomonis volumen Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.*

grande ad preces Joannis Lopez, Elisabethæ Reginae à secretis.

873. *Epistolarum grande aliud volumen*.
874. *Historiam foundationis monasterii Sancti Hieronymi Granatensis*. Et alia, quæ deperdita inter manus incuriosorum juvenum fuisse lamentatur idem auctor lib. 11. cap. 21.

875. Accumulamus jamjam absoluturi hujus sæculi descriptionem scriptores quosdam, quorum tempora licet in incerto sint quodammodò; ex bonis tamen conjecturis vix alio, quàm quod percurrimus, florere potuerunt. GOMEZIUS quidam Franciscanus celebratur sic à Possævino, unde Wadingus profecit, nihil de domestico adjungens: *Gomezium Hispanus ordinis Minorum, scripsit De uniuscujusque scientiæ, ac præsertim de naturalis philosophiæ, subjecto. Incipit: Verum secundum philosophos*. Hæc Possævini. Franciscus Gonzaga: *De cujuscumque scientiæ subjecto*. Librum non vidimus; existimamus tamen eundem cum Gomezio Lusitano esse, cui inscriptum extat inter alia Hermici Cajadi, de quo poëta Lusitano in altera parte Bibliothecæ nos agimus, hoc epigramma:

876. Ad Gomezium Lusitanum theologum.

Communi grator patriæ, que te quoque alumnum Inter delicias gaudet habere suas. Gramina dum terræ fuerint, dum sydera cælo, Per te tolletur noster ad astra Tagus. Tu rerum causas nôsti, tu mystica sacra, Queque sub obscura nube latere solent. Occulit natura nihil tibi. Tu potes ipsos Sublimi baud dubiè scandere mente polos. Quid sanctos referam mores, vitamque probatam? Quid lingue referam plectra Latina tue? Nil mortale sapiis. Divinas cuncta Gometi: E citra cineres diceris esse Deus.

877. JOANNES ALVAREZ GATO Matriensis, temporibus Joannis II. Henrici IV. & Ferdinandi Regum equalis, poëta fuit pro hujus ævi captu celebris, & Elisabethæ Reginae catholice œconomus, quod munus ejus authentico instrumento comprobari Ægidius Gundisalvi Davila in *Magnalium Matriensium* opere pag. 198. ait. Sepultumque in Ecclesiâ S. Salvatoris parochiali jacere, cujus sepulturæ inscriptionem ibidem adducit. Carmina ejus, tam sacra quàm profana, in oppido *Chinchon* penes Garfiam Diaz Gato, ejusdem, ut videtur, familiæ, existare, idem refert. Avila.

878. JOANNES ALPHONSUS DE BENAVENTE, ex quo nobilissimo veteris Castellæ oppido fuit oriundus, laudandus à nobis hoc loco venit, non aliis quàm Lucii Marinei Siculi verbis, qui inter alios viros Hispaniæ claros ejus meminit lib. 7. *De Hispaniæ laudibus*: *Atqui Joannes Alphonsus Beneventanus, doctor egregius, laudem quidem inter viros literis excellentes meruit non mediocrem; qui quanto doctrina & ingenio claruerit, sua quidem opera, que multa & egregiè scripta reliquit, facile declarant. Tempore enim quo Salmantice Jis profitebatur Pontificium, plura composuit, atque in primis pulcherrimam concionem, quam die Sancti Lucæ publicè in Salmantino literarum gymna-*

so de scientiarum laudibus habuit. Item composuit De arte studendi legendique; Item De memoria & pronuntiatione. Item scripsit xx. repetitiones. Item in Decretalibus ac Decreto multas interpretationes. Atque cum etiam neque theologia neque philosophiam ignoraverit, in Evangelia, atque Aristotelis ethicam atque rhetoricam plura edidit; aliosque tractatus permultos. Denique hujus scripta atque editiones sexaginta numerum excedunt. Fuit præterea Salmanticae plures annos canonici Juris præstantissimus professor, & qui plurimum auditoribus profuit. Subjungitque Joannis Alphonfi patris mentionem, ejus filii Alphonfi. Caterùm huic filius Alphonfus (inquit) Beneventanus doctor (ita communiter audiebatur: Dotor de Benavente) in professione successit, qui nostra tempestate magna & doctrina & auctoritate Jus idem Pontificium plenissime docet. Hec Marinæus, qui ejusdem operis lib. 2. memorans professores Salmantini gymnasii temporis quo id scribebat, Proficitur (ait) & Jus Pontificium Alphonfus etiam Beneventanus doctor insignis, qui Joanni patri suo, viro doctissimo ac præstantissimo, de quo scripturi sumus cum de viris literis excellentibus loquimur (alludit ad testimonium id quod exhibuimus) successit.

879. Si autem credimus eidem filio Alphonso de patre referenti, ut par est in viro tam aliis claro, quemque facere, omnes ferè disciplinas Joannes Alphonfus & liberales artes fuit prosequutus, nec minus quam sexaginta, & ultra, annis in academia ista, non Juris tantum Pontificii, Decretalium nempe ac Decreti, verum & rhetoricæ & philosophiæ professor fuit. Ita Alphonfus in ad opus parentis præfatione, quod in schedis relictum post ejus obitum ipse edidit, scilicet:

880. *Tractatum De penitentis & actibus penitentium, & confessorum, cum forma absolutionum, & canonibus penitentiaris.* Salmanticae apud Joannem Gyffer de Silgenstad ann. MDII. in 40. atque iterum Burgis MDXVI. in 4°. Editio Salmanticensis exstat Hispali in bibliotheca majoris Ecclesiæ. Cui operi subjungimus ea, quorum Marinæus recordatur, forsitan typis nondum commissorum,

881. *Orationem De scientiarum laudibus, in gymnasio Salmantino die S. Lucae habitam, quo inchoantur studia,*

882. *De arte studendi legendique.*

883. *De memoria & pronuntiatione.*

884. *Repetitiones diversorum canonum xx. Et interpretationes item plurimas*

885. *In Aristotelis ethicam & rhetoricam.*

886. *In Evangelia.* Et alios multos tractatus, ultra sexaginta.

887. HIERONYMUS quidam Cisterciensis monachus monasterii S. Mariæ de Benifazâ laudatur, eo quod scriperit vulgari sermone Historiam Joannis II. Aragoniæ Regis, atque item Arborem genealogico more expansam successione Regum Aragoniæ. Vincentius Blacus lib. 5. cap. 37. Historiarum Aragonensium auctor est.

888. JOANNES IVANDUS DE BARDAXI

Aragoniæ civis scripsisse dicitur in Foros hujus regni, quomodo leges appellant gentis; quem auctorem doctissimi & prudentissimi jurisconsulti appellatione ornatum laudat Cenedus in questione 45. Dominum vocant de Ballester & Seiva; ad eumque pertinet, ut audio, commentarius ita inscriptus: *Suma de los fueros y observaciones del reyno de Aragon, y determinacion, y practica, referidas por Miffier Miguel en su Repertorio.* Cæsar-augustæ apud Joannem Alaraque MDLXXXVII.

889. TRISTANUS DE SYLVA Civitatis eques nobilissimus, inter eos accenseri solet, qui de rebus catholicorum Regum gestis aliquid in literas retulere. Marinæi Siculi verba hæc testimonio sunt principio xx. libri: *Meminerunt etiam belli Granatensis protonotarius Petrus Martyr, Gonzalus Ayora Cordubensis, regius historiographus, Alphonfus Palentinus, & Tristanus Sylvius.* Id quod confirmat Stephanus Garibajus lib. 18. *Compendii Historiarum Hispania* cap. 1.

890. Eiusdem ordinis est FERDINANDUS DE RIBERA, civis urbis Baticæ provinciæ Baza dictæ, quem idem Stephanus Garibajus cap. 1. lib. 18. sui *Compendii* scripsisse ait vulgari carmine eleganti, nec minori fide, *Catholicorum eorundem Regum res*, nisi quod in manus deveniens liber D. Henrici Regis Ferdinandi avunculi, ac domus Magistri, effugere (id quod fama fert) neutiquam potuit; quin ab eo quod erat in multis diversis exierit, atque eo quidem vultu, quem appinxit ei laudatus Henricus, quem malè habebat, ea non pro desiderio atque ambitu suo ab historico poeta referri.

891. Adjungimus ejusdem Garibaji fide his duobus Ferdinandi & magnæ conjugis historicis ALPHONSUM DE FLORES Salmanticensem. Nam & hic partem aliquam habuit in de horum rebus admonenda posteritate, *De his præcipue, quæ in bello Lusitano juxta urbes Taurum Zamoramque contigere.*

892. Conjicimus in hoc & alia capita, quibus absolvendus est liber ultimi hujus seculi nomenclator, eos omnes, quos quidem eo vixisse, non tamen, quo ejus anno vitâ functi sunt, compertum habemus. DIDACUS HENRIQUEZ DEL CASTILLO unus ex his est, cujus diem obitus cives etiam ejus Segobienfes ignorant. In hac etenim urbe natus, ex Castellorum familia, quæ jam extincta fuit, Didacus Colmenares in historia ejusdem urbis, ubi celebrat viros ejus illustres, disertè ait. Archi-cappellanus fuit, & à consiliis Henrico Castellæ Regi IV. & intimè charus, magnique habitus, utpote qui ejus partibus intemerata fide quoquo tempore addictus, legationem non unam ejus nomine obivit. Neque contemnendum hujus magnæ de eo estimationis indicium Henricus dedit, cum venienti ad se Roderico Borgiæ Cardinali, qui Alexander VI. Pontifex aliquando fuit, Xysti Papæ IV. nomine cum viro aliquo à Rege destinando de rebus magni ponderis acturo, unum inter tot alios Castellum delegit, cui fidiissimo erga se, & negotiis quibuscumque tractandis idoneo, id munus committeret:

quod

quod idem refert historiographus historie laudatæ cap. 159.

893. Huic eidem partes tradite sunt conscribendorum Regis sui temporisque gestorum, quam difficillimam turbatissimis rebus domesticis, & inter factiones diviso imperio, alioque, atque aliò tractis, partium odio aut amore, judiciis hominum, provinciam non sine laude, etiam eorum qui ex adverso erant, & victricis demum causæ defensorem gessisse visus fuit. Alphonfus enim Palentinus Elisabethæ Reginæ sequutus partes, ejusdem temporis, earundemque rerum descriptionem, plaudente narratis exitu felicius peregit. Nec tamen in Castello desideres, quoties honestas expetit, veri dicendi amorem. Regi enim exprobrat non obscuris verbis immoderatam erga Joan. Paciecur, quamvis aliàs virum multis virtutibus commendabilem, animi alienationem, quam & malis artibus ac veneficiis procuratam ab eo fuisse, claris admodum indiciis in suspicionem hominum venisse ait. Elisabetham Reginam eo quo decebat verborum obsequio prosequuta ubique fuit, nec dissimulat Joannæ causam quampluribus haud legitimorum argumentis natalium premi: laudatque Dei optimi maximi providentiam in disponenda per tot casuum discrimina Elisabethæ successione.

894. Excusat certè is in historiæ proœmio, si quid minus compertum in enarrandis Henrici rebus prosperis sibi excidisset. Dum enim ea gererentur, Segobiam is captus, & in potestate magnatum Regi adversantium, non sine magno vitæ periculo fuit; omniumque ad hoc tempus à se historie corpori commissorum jacturam fecit. Quod nos hic subijciemus, verbis usi laudati Alphonfi Palentini lib. 10. historie suæ ejusdem temporis & argumenti ms. cap. 1. dum captam ab Alphonso Rege Segobiam urbem, in qua degebat Castellus, refert. *Postquam Segobiam & suburbia omnia possedere Alphonfi duo equites, quorum alter Toletani (Archiepiscopi) alter verò Magistri S. Jacobi, perceperere quodam in hospitio muliercula repositas fuisse sarcinulas cujusdam historiographi Henriciani, & jumenta duo. Prorumpunt confestim, & deductis jumentis arces duas portatiles reserant. Sed ubi vident libellos tantum in iis esse, monumenta recondita deferunt ad Archiepiscopum. Qui primus aperit libellos monumentorum, & reperit Henrici Annales contineri innumeris mendaciis plenos. Haud multò post ducitur historiographus ille, cui nomen Didacus del Castillo. Tunc Toletanus coram optimatibus aperit novissimam narrationem Ulmetensis prælii, quod ad dies quadraginta debinc acciderat, presentibus commune atque recens. Perlegit in codice manifestas inconditasque nugas. Silet auctor; neque interrogantibus rectè respondit. Jubet Rex Alphonfus plebii: obstitit in sine Ecclesiasticum nomen. Mibi codicilli traduntur observandi, ut modus investigaretur publicationi nugarum. Sed ut omnia præcipiebantur, precibus nonnullorum procerum, & mendax auctor evasit & libellos Toletano restituit. Hucusque Palentinus.*

895. Nec mirum partes sequutum Hen-

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

rici Castellum, venalem aut obnoxium calamum ad historiam adduxisse. Vero autem simile videtur, eo mortuo prævalenteque adversaria parte, ad incudem scripta revocasse, multaque in ea quam hodie habemus adhuc ineditam ejus historiam in melius commutasse. Quæ incipit: *Quanto los principes señalados &c.* & CLXVIII. capitibus continetur, de qua videndus Colmenares laudatus, & Garibajus lib. 17. cap. 3. Exempla ejus quædam sunt in bibliotheca Villumbrosana Matritensi, & passim alibi.

896. JOANNIS CONSOBRINI (vulgò SOBRIÑO) Lusitani tempus mortis incomperatum est: vixisse autem exeunte hoc sæculo, Joanni Trithemio haud credentes, qui extinctum diu antè, anno sæculi LXXV. scriptum reliquit, Lusitani asserunt. Civis enim eorum fuit Ulyssipone natus, ordini Carmelitarum aggregatus. Neque dicunt, quo fato Lusitanus homo in Angliam venerit adolescens, ibique in Oxoniensi academia literis operam dedit. His adjungunt, in Italico Bononiæ urbis gymnasio theologum doctorem creatum, atque in patria concionatorem regium, Portugalliæ provinciam præfectum, necnon & Alphonsum V. & genitorem ejus Eduardum docuisse literas. Cujus rei non impossibilis, eodem scilicet præceptore usum utrumque, fidem affirmantibus, non derogamus. Concionibus operam habendis magna cum laude dedisse fertur, ac post edita quædam in publicum opera veneno sublatum dolo Judæorum fuisse.

897. Scripsit tractatum utilissimum *De justitia commutativa, arte camporia, ac alearum ludo.* Prodiit ex officina Parisiensi Guidonis, aliàs Gedionis, mercatoris in campo Gaithardi anno MCDXCVI. in 8°. Georgius quidem Cardoso in *Hagiologio Lusitano*, qui Consobrini meminit, die XI. Januarii, editum opus anno MCDLXXXVI. in 4°. referens deceptus fortè fuit.

898. *Super Aristotelem* lucubrationes quædam ejus, & *Sermones varios* laudat Joannes Trithemius. Hos autem sermones produisse etiam foras audio.

899. Francisci necnon Mayronis *Constatiale*, sive hujus appellationis opus logicum, cujus Wadingus in Mayrone meminit, rededit in compendium. Item *De conceptione Dæparæ Virginis*, ac vernaculè ad Eduardum Regem discipulum *O regimento de ouvrir con perfeição o santo sacrificio da Missa.* Hoc est, *Instructionem ad perfectè audiendum sacrum.*

900. PETRI NUÑEZ DE OSMIA nomen præfert liber quidam ms. in quo hæc habentur: *Los libros de los Macabeos traducidos en Romance à instancias de Love de Acuña*

901. *Suma de virtuoso dese.*

902. *Un sumario de los Reyes de Leon y Castilla, desde Don Pelayo hasta los Reyes Catholicos.* Exstat in bibliotheca Comitum olim de Villaumbrosa, Castellæ magni Consilii præfidis.

903. Fini hujus sæculi adjudicamus ALPHONSUM DE SOTO Civitatisensem, cujus fama in aperto loco posita est, non item res in pa-

tria gestæ. Saltem vixisse Romæ juris praxi deditum per viginti duos annos, atque in eadem Romana academia, & alibi id ipsum jus docuisse novimus, ejus hæc verba legentes: *Nam viginti tribus annis volvi & revolvi Jus canonicum & civile, quorum xxii. practica vi in civia, & legi hic quinque, & in partibus tribus, tamen nunquam reperi &c. in glossate ad Regulam de triennali*, de quo opere jam dicemus. Floruit hic maximè sub Innocentio VIII. qui anno hujus sæculi xcii. in vivis esse desit. Cujus temporis est monumentum quod nobis doctrinæ suæ reliquit, scilicet

904. *Glossam perpetuam ad Regulas Cancellariæ Innocentii VIII. Papæ.* Hæc sunt leges, quibus unusquisque Pontifex statim ab electione sua beneficialia negotia omnia expediri debere statuit, quæ nimirum eadem ferè omnium sunt, nec nisi rarò mutantur. Hanc glossam edidit, sed non primus, Joannes à Chokier Leodiensis Ecclesiæ canonicus, cum suis ad eandem Regulas Cancellariæ nomine Paulli V. promulgatas commentariis anno MDCXXI. Colonia in 4°. sed absque nota loci temporisve typis editam olim novimus cum hac epigrapha: *Alphonfi à Soto Civitatis, & Salmantini Thesaurarii opusculum, seu commentarius in Regulas Cancellariæ Innocentii VIII. in 4°.* Cujus quidem Alphonfi veterem operam veluti utilem & doctam ii laudant, qui post eum etiam ante Chokier prædictum eidem incubuerunt operi, seu aliàs *De beneficiis* re commentati sunt.

905. Meminit quidem ejus glossæ Quintilianus Mandosius, qui Regulis Julii III. commentarium librum apposuit, in ipso illius principio, uti & Hieronymus Gonzalez in proemio ad legem 8. At & alibi Mandosius dixit Alphonsum terminos quosdam præclaris etiam doctoribus ignotos declarasse, pluresque nodos insolubiles solvendi viam ostendisse: quod Chokier ipse testatur in præfatione ad lectorem suorum commentariorum; ubi etiam notat ex Garfiae testimonio in tractatu *De Beneficiis* hanc glossam maximi factam semper in Auditorum, ut vocant, Rotæ dicasterio. Id Garfia habet par. 5. *De Beneficiis* cap. 1. §. 5. num. 275. Sed & Æneas de Falconibus in tractatu *Reservationum* secunda quæst. principali, num. 2. *Alphonfi à Soto* (inquit) *qui commentavit Regulas Cancellariæ tempore Innocentii VIII. de quo nonnulli curiales truffantur; sed judicio meo non est commendandus &c.* Approbantur planè ejus dicta in pluribus sacræ Rotæ decisionibus, quarum aliquas collegit *singularium ex Rotæ decisionibus* parte 3. Theodosius Rubeus Privernas. Scripsisse autem eum alia nonnulla opera, ex hac ipsa glossa, quam unam habemus, liquet; nimirum

906. *Tractatum Jubilæi Xysto IV. dicatum.* Meminit ipse ad proemium *Regularum*.

907. *Tractatum Camerariatis.*

908. *Tractatum de futuro Concilio ad eundem Xystum.*

909. Alium item directum *Dom. Episcopo* (ut credimus) *Trafasonensi*. quorum omnium

in ejusdem glossæ ad proemium sine recodatur.

910. Diximus lib. 9. cap. 7. de Gundisalvo Gundisalvi de Bustamante Segobienfi Episcopo cujusdam operis auctore *Peregrina* appellati, hunc ab alio distinguentes alterius pari nuncupatione donati libri auctore. Is est BONIFACIUS Lusitanus, Petri Garfiae Ulyssipponensis filius, qui notum sese posteris voluit Joannæ Reginæ Castellæ & Legionis (quæ Henrici IV. uxorem fuisse significatam credimus, quæ Lusitana fuit) auditoris titulo.

911. Composuit & hic *Peregrinam* alteram, à compilatore dictam *Bonifacianam*, quæ incipit à verbo: *Abbas, clericus.* & glossa ipsa: *Sacratissima assistant mihi præsidia Trinitatis.* Sequiturque pro faciendis dictorum à nobis fide: *Ita certè mihi videtur Bonifacio filio quondam Petri Garfiae Ulixboniensis civitatis in regno Portugallie, & sereniss. dom. Joannæ Reginæ Castellæ & Legionis auditori.* Est quidem veluti Juris index, & sententiarum, seu conclusionum ejus ab auctore glossatarum, satis vasto volumine, quod excusum vidimus operâ & impensis (ut ait) Lazari de Gazanis sociorumque, per Meinardum Ungut Alemannum, & Stanislaum Polonum socios, anno Incarnationis salutiferæ MCDXCVIII. die xx. Decembris.

912. PETRUS CASTROVOL Hispanus videtur, dum aliunde haud nosfer appareat, si quidem Pampilone anno MCDXCVI. edidit *Commentarium in Aristotelis Oeconomica*, quem asservari in Ecclesiæ Toletanæ bibliotheca pluteo seu scalâ 37. num. 15. ex ejus indice novimus.

913. Floruit quidem sub hujusce finem sæculi, immo & sequens attigisse dicitur, nonno ejus fato functus, JOANNES HISPALENSIS (hoc est, DE SEVILLA propriè cognominatus, Augustinianorum sodalis, quibus aggregatus fuit Salmanticæ anno hujus sæculi octogesimo secundo, multis clarus virtutibus, & sanctitatis famâ; siquidem Gundisalvo Ferdinandi à Corduba magno, ut cognominari adeptus fuit, Duci, nuncupavit à se scriptam *Vitam sancti viri Joannis de Sabagan* ejusdem ordinis, propediem cælitum catalogo, cum sanctitati placuerit Innocentii XI. solenniter a adscribendi; quam penes se manuscriptam velut sanctissimi viri pignus, in magno pretio haberi à Salmantinis sodalibus auctor est Thomas de Herrera in historia hujus cœnobii.

914. Celebratur non iniquâ famâ hujus temporis historicus, qui ea quæ vidit, aut saltem eo vivo contigerunt, scripsit, DIDACUS BERNALDEZ parochus in oppido *Los Palacios*, diocesis Hispalensis, in eo opere quod *Coronica de los Reyes Catolicos* inscripsit, nescio quo bonorum auctorum fato hætenus ineditum; sed à Roderico Caro in *Chorographia conventus juridici Hispalensis* non semel laudatum, aliisque. Cujus Chronici duo exempla Hispali possident D. Didacus Ortiz de Zuñiga, Annalium urbis Hispalensis accuratissimus & doctus conditor, jam cum hæc exa-

a Jam inter divos relatus est ab Alexandro VIII. Pont. Max. an. hujus sæculi decimi septimi nonagesimo, simul cum aliis quatuor virtutum herobibus ut alibi notavimus. CARD. DE AGUIRRE.

ramus ad meliorem vitam translatus, & Felix Escudero, ejusdem urbis civis. Quare autem hæc historia in *elencho librorum* mss. *Comitis Villumbrosani* baccalaureum Medina præ se auctorem ferat, certiores fieri cupimus.

915. ANONYMUS scripsit *Historia de Don Rodrigo Ponce de Leon Marques de Cadiz, llamada Tesoro de buenos.* quam inter libros mss. ejusdem bibliothecæ Villumbrosanæ Martiti existare novimus; ejusque ignotum hunc auctorem hoc loco laudamus, quod Rodericus Marchio sub anno hujus sæculi nonagesimo secundo in vivis esse desierit.

916. Ad hujusmet sæculi finem consignare juvat memoriam MARTINI cujusdam PERTUSA, qui proximè ad ætatem Alphonfi Regis V. Aragoniæ vixisse, at non quo devixerit anno, dicitur. De hoc nil debeo aliud quam verbis Hieronymi Blancæ virum laudare. *Ita enim rem gestam exponit* (ille ait in *Aragonensium rerum commentariis*, & *Martino Didaci Auxio Justitia* pag. 822.) *Martinus Pertusa juris & literarum peritissimus, huic ætati adjunctus proximè, quem constat tum civem gravem, tum in magnorum patronorum numero habitum fuisse illis temporibus: nam & Zalmetina fuit, & multa de legibus nostris scripsit, quæ extant apud nonnullos non edita, ex quibus colligitur ingenii acumine floruisse nimium. Is ergo, dum Forum Yathia, De officio Justitiæ Aragonum editum in comitiis Alcaçniti, Justitia hoc assidente, anno Christi MCDXXXVI. habitis interpretatur &c.* Apponit statim auctoris verba.

917. Ipso sæculi anno millesimo quingentesimo Petrus Hagembach Germanus ex officina sua emisit in lucem doctoris ANTONII GARSIAE DE VILLALPANDO, Toletanæ Ecclesiæ canonici, qui ad familiam pertinebat summi viri D. Francisci Ximenii Toletani antistitis, & S. R. E. Cardinalis, ejusque vices generales in visitanda diocesi obtinebat, *Instructionem vitæ Christianæ* vernaculâ linguâ Toleti in 4°.

918. Hujus quoque sæculi pars fuit PETRUS TERRASA Carmelitanus, cujus *Oratio Romæ habita coram Xysto IV. Pont. Max. De divina providentia, quæstâ Dominicâ Quadragesimæ anni MCDLXXXIII.* impressâ fuit Romæ eodem anno in 4°.

919. Sub ejusdem finem, Catholicis regnantibus Ferdinando & Elisabetha Castellæ & Aragoniæ Regibus, PETRUS TOMICH Catalanus historiam scripsit *Aragoniæ Regum, Barcinonensiumque eorundem Comitum*, usque ad Joannis laudati Ferdinandi parentis obitum, sive annum sæculi nonum supra septuagesimum, & quidem gentis vernaculo sermone, quæ edita est. Familiaris hic Bernardi Garcerani Pinofii Vice-comitis de *Ilia & de Canet*, quod ipse affirmat auctor, librum dirigens Dalmatio de Mur Cæsar-augustano antistiti; quem dicti Bernardi Vice-comitis fratrem appellat. Attamen cum in eadem præfatione operis scribere se Tomichus hæc referat Bagæ an. MCDXLVIII. nec post an. MCDLVI. Dalmatius Cæsar-augustanus vixerit; necesse est, ut vel alterius auctoris sint capita

duo postrema, quibus Alphonfi V. & Joannis ejus geniti regna brevissimè, neque pro dignitate, pertractantur; vel ipse auctor annum supergressus septuagesimum nonum sæculi, quo Joannis ultimi horum Regum mors contigit, hæc de novo completæ jam olim ac nuncupatæ historiæ adjunxerit.

920. Cui quidem historico fatius fuisset abstinere manum ab ultima antiquitate, resque idoneorum testium dictis notiores, utpote recentiores, persequi, quam in origines urbium nominumque Cataloniæ suæ, conjecturâ tantum duce, eaque veteribus memoriis parum subactâ, inquirere. Profectò non ei opprobriari posset, quod Ilerdam, sive (quomodo corrupti hodie vocant) *Leida*, quasi caput legum à Julio Cæsare, Toletum à duobus equitibus *Tol & Letum*, Segobiam à duobus aliis *Segorbin & Cobia*, nominatis, dictam affirmet. Quod itè Pelagium Regem *peragrinum*, nec aliò vocet nomine, Ermenefendam ejus filiam, Alphonfi Catholici uxorem. *Faucilliam*, prolemque eo ex matrimonio natam Alphonsum, qui verè Froilanus fuit, appellet; *Filomenam* Carolo Magno Francorum Regi à secretis, historicum, nulli usquam notum adducat. De quatuor primis Francorum Regibus, *Moroyno*, *Clodoveo*, *Clomo*, & altero *Moroyno* (quomodo eos appellat) colore nigris, ac duobus aliis *Clodoveo II.* & *Childerico* subnigris: quod ejusdem forsitan pseudo-historici fide primum ex his Regibus Christianissimo initiatum, non *Clodoveum*, sed *Childericum* vocet. Quod ultimam hujus primæ Francorum propaginis stirpem, *Bercam* nomine, *Arvoti* filiam, à Carolo Martello ductam uxorem, omnesque hujus primæ genealogiæ Reges cruce signatos, in scapulis natos fuisse prodit. Quod expeditionem referat Caroli Regis Magni in Cataloniam anno DCCXC. unâ cum Romano Pontifice, qui hoc anno Adrianus erat, factam, multiplicatorum coram iis ab eremitis quibusdam in valle quadam Pyrenæorum montium duorum panum, ut olim à domino nostro in deserto, adeo ut millia hominum duo fatiantur, miraculo celebrem. Multos ex istis errores reprehendit Michaël Carbonellus, qui operâ Hieronymi Paulli adjutus viri clarissimi, *Chronicon Hispaniæ*, vulgaris item Cataloniæ Principatus linguæ majori diligentia formatum nobis dedit.

921. ANONYMUS, de PALMA cognominatus, tituloque baccalaurei ornatus, direxit ad catholicos Reges librum, *Restauracion divinã* dictum. Hujus hominis & operis meminit Ferdinandus Mexia in *Nobiliario* suo lib. 3. cap. 6.

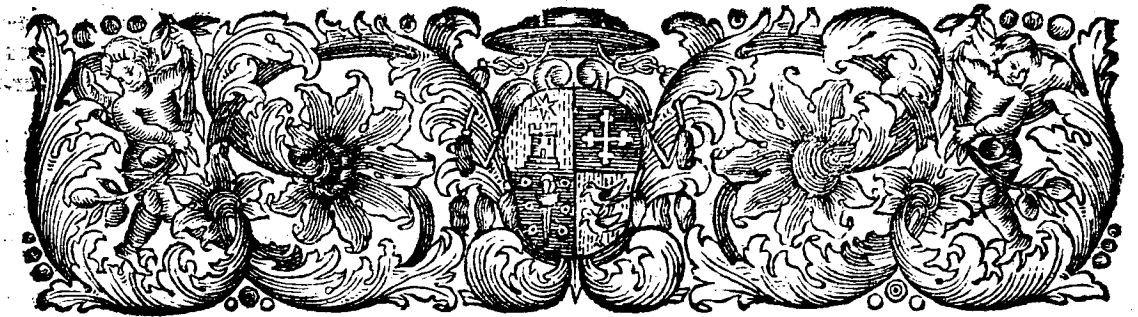
922. Eodem floruit tempore inter Franciscanos sodales FR. ALPHONSUS DE FUENTIDUENA, ab hujus nominis loco, qui Tago adjacet in Toletano regno, fortè dictus, scripsit opus *Titulo virginal de nuestra señora*, vernaculo sermone, quod editum fuit in folio anno MCDXCIX. auspiciis, ut dicitur, nobilissimæ ac devotissimæ dominæ Dom. Briandæ Manriquæ, magnificentissimi domini Dom. Ludovici de Beaumonte conjugis. Exstat in biblio-

bibliotheca Colona Hispanensis Ecclesiæ. Auctorem hunc non suo loco dedimus in altera, seu posteriore parte hujus bibliothecæ, sed in titulo libri malè positum fuit pro *Virginal, original*. atque item annus editionis falso dicitur fuisse anno MDXCIX. cum fuerit MCDXCIX.

923. Catalanus poëta BERNARDUS SENOLLAR edidit *en coplas Catalanas* librum pium, *Contemplationem Christi* inscriptum, Valentiniis typis Jacobi de Villa MCDXCIII. in 4°.

924. PETRUS DE LA PANDA inscriptus legitur cuidam volumini antiqui characteris, sed qui hujus quidem temporis est, tria opuscula continentis, quod asservatur ms. in bi-

bliotheca Hispanensis Ecclesiæ, quæ Ferdinandi Columbi, seu Coloni, fuit. Primi opusculi titulus: *Las quatro virtudes ó doctrinas, que compuso Seneca*. Secundi: *Letra fecha por Moissen Pedro de la Panda al muy illustre Conde D. Rodrigo Manrique*. (Comes fuit de Paredes, magnanimus, & ex heroibus seculi hujus) Sequitur epistolam libellus Leonardus Aretini . . . . . ab eodem Panda ex Latino in vernaculum sermonem versus, ac *De la orden de la Cavalleria* vocatus. Tertii: *De la condicion de la nobleza*, N. de Angelo Mediolanensis, translatus quoque, ut existimo, ab ipso Petro Panda, & Santillanæ magno Marchioni dedicati.

BIBLIOTHECA ARABICO-HISPANA,

S I V E

DE SCRIPTORIBUS ARABIBUS,

*Qui unquam usquamve in Hispania
aliquid literis consignarunt.*

A

ABDALA NARACH Hispanus, medicæ artis peritus à Nicolao Monardes medico Hispanensi laudatur, nullo ejus tamen designato opere, in tractatu suo *De la piedra Bezoar*, folio 152.

similiter ab Alphonso Ciaconio in *Bibliotheca* ms.

ABDALLAH IBEN BACCAL EL TOLAITALI, hoc est, Toletanus. Liber ejus absolutus *De agricultura* exstat in Escorialensi regia bibliotheca, scriptus, ut ibi dicitur, *Toleti libraria Joseph Ibn Lisban Ibn Nebemie*, anno à computo *Alcusri* MCLXIX. Tolaitali vocabulo pro Toleti Arabes utuntur, ut observatur, productis exemplis, ab amico nostro D. Gaspare de Mendoza Ivañez de Segobia, olim Marchione Acropolitano, nunc Mondexarensi, in doctissimo suo *De originibus Hispanie* commentario, nondum typis edito.

ABEL MADI (fortè ABEN MADI) Abibæ filius. Hic *Miramamolini Cordubæ historiam* scripsisse dicitur; quâ utitur in *Annotacionibus ad Episcoporum Isidori, Sebastiani, Sampiri, & Pelagii*, veterum nostræ gentis Chronicorum a, Prudentius Sandovalius. Ait enim circa annum CMLXXXIV. Miramamolinum Cordubæ Regem formari jussisse Maurorum, à primo eorum in Hispaniam ingressu ad sua usque tempora, hoc est, ducentorum quinquaginta quatuor annorum; in hisque xxv. Regum Cordubæ historiam: tot enim imperave-

rant, pro libito à Mauris, quotuscumque displicebat, ferro sublato. Hanc historiam Abel Madi laudato Abibæ filio tribuere Sandovalius videtur: nec tamen, quo loco, aut quo sermone, aut saltem quo interprete translatum ex Arabico in vulgarem linguam viderit, admonere nos voluit.

Ad Miramamolinum Cordubæ quod attinet, is circa hæc tempora Abderragman, Mahomadi filius fuit, qui mutato nomine *Almunacer Ledimelle*, hoc est, *Defensor legis Dei*, atque item communi appellatione *Amiramomeni*, quod *Rex creditum* interpretatur, se vocari fecit, ut in *Historia Arabum* cap. 30. Rodericus prodit Toletanus. Hic anno Arabum CCC. imperio præfectus, quinquaginta regnavit, usque ad CCCL. scilicet, de quo ab eodem auctore monemur. Annus verò hic Arabum, seu Hegiræ, quo mortuus est Abderragman Amiramomeni, ferè anno Christiano CMLX. consonat, juxta rationem combinandi utramque epocham, quam viri hujus callentissimi nos docuere.

Quare ante hunc annum obitus Miramolini consignandus memoriæ à Sandovalio fuit ejus historicus, nisi & hæreditarium factum, quod non legimus, elogium hocce, cognomentumque usurpaverit etiam ejus filius & successor Alachan, qui xvi. annis, hoc est, usque ad CMLXXVI. aut Inem Alhacane natus, qui sub administratione Mahometi, dicti Almanzor, & Abdelmelic ejus filii, nomine tenus Rex, uti diximus, domi semper otio ac deliciis emarcuit.

ABEN ALFANGE Valentinus, ex Maurorum secta, qui deinde transit ad castra Ecclesiæ, Ro-

Roderici Didaci, cognominati Cidi, domesticus, scripsisse dicitur quandam historiam De rebus ejusdem Hispani herois (nisi fabulosus auctor sit) quâ usum se ait Beuterus in prologo ad *Hispaniæ historiam*, & Escolanus in *Valentine* lib. 6. cap. 26. num. 4. Hunc quia ex Judaica secta Christianam religionem amplexus dicitur, in Bibliothecæ Hispanæ albo designavimus.

ABEN GEZAR scripsisse dicitur *De admirandis urbium Hispaniæ*, laudatus à D. Thoma Tamajo in Notis ad Luitprandi Chronicon pag. 157. quum de Galiavâ, quod vocant, palatio juxta Toletum, verba facit.

ABEN (seu IBNU, quod idest est) HABAR, Beticæ provinciæ historiographus Maurus, cum Mauris ea subjeceretur Regibus, laudatur à Joanne Leone Africano in elogio Averrois, libro *De scriptoribus Arabicis*, quem Hottingerus edidit in *Bibliothecario suo*, & pluraque refert de hoc philosopho Cordubensi ab eo narrata.

ABEN JAHIE ACIROVICLA. Laudatur in indice librorum regiæ Laurentinæ bibliothecæ inter mathematicos existans Arabes ejus liber, *Lamina generalis astrolabii* dictus, sive hujus argumenti.

ABEN PACE, sive (ut Arabum in more est multis appellari nominibus) EBNO EL SAYEG, sive (quod est in *Historia medicorum Arabum* auctore Ebn Abi Osaiba) ABU BECR MOHAMMED EBN YAHYA EBNO EL SAYEG. notior tamen nomine EBN BAJAH, vulgò ABEN PACE. Cordubæ natus dicitur, ut Joannes Genesius Sepulveda *De regno & Regis officio* lib. 3. pro comperto affirmat. Ex Hispania certè eum fuisse liquere nobis debet è testimonio Ebn Tophail infra adducendo.

Summus audit philosophus, & perspicacissimi ingenii; quem immatura mors studiis Fessæ Africæ urbe vitæque famæque abripuit anno Hegiræ DXXXIII. sive, ut alii, DXXXV. veneno, si verum dixit Ebn Chalican, ex invidia sublatus, quæ quidem ei plures inimicos suscitavit. Et fuere (ut idem inquit Chalican) qui ipsum, quasi de Alcorano & Machometica doctrina minus honorificè sentiret, incusarent. Hujus acumen & judicium Abu El Hasen Ali quidam, qui opera ejus in unum collegit volumen, ipsum eo nomine omnibus qui inter Machometanos philosophiæ operam dederunt, præferre non veretur, adeò ut asserat neminem post Alpharabium ei comparandum, atque ejus dicta iis quæ ab Avicena & Algazali prolata sunt, si inter se conferantur, præponderare. Hæc iisdem ferè verbis retulimus, quibus hominem laudavit Eduardus Pocockius in præfatione ad interpretationem epistolæ Ebn Tophail, & elencho scriptorum, de quibus in ea mentio fit. Nimirum hic Maurus, & ipse Hispanus, de quo suo loco à nobis agendum est, epistolam quandam scripsit *De vita Hai Ebn Yokdhan*, philosophicæ doctrinæ plenam, quam ex Arabico translata laudatus Pocockius Latinè edidit Oxonii

MDCLXXI. in 4°. Curiosè hic de Andalusensis, hoc est Hispanis, inter Mauros sapientibus agit epistolæ auctor, cujus verba dabimus, quæ ad nostrum pertinent.

Deinde successerunt illis & alii, ipsis perspicaciores, & qui ad veritatem propius accederent; inter quos haud fuit alius ingenii acutioris, nec qui res melius perspiceret, aut veriùs perciperet, quàm Abu Becr Ebn Al-Sayeg (hic noster est Aben Pace) nisi quòd eum occupatum teneret mundus, donec ipsum preriperet mors, antequam patefierent thesauri scientiæ ejus, aut vulgarentur occulta sapientiæ ipsius: ac pleraque, quæ è scriptis ejus reperuntur, imperfecta sunt, & sine mutila, veluti liber ipsius De anima, & De regimine ejus qui vitæ solitariæ se dedit, & quæ scripsit De logica & scientia naturali.

Libri autem ejus perfecti tractatus sunt compendiosi, & epistolæ raptim scriptæ. Atque hoc ipse declaravit dicens, illud, cujus demonstratio illi proposita fuit in epistola Alettesal (idest conjunctionis intellectus cum homine) non eo sermone prorsus manifestam fieri, nisi post difficultatem & molestiam gravem, & quod methodus explicationis suæ aliquibus in locis viâ minus perfecta ordinata fuerit: quod si amplius illi temporis spatium concederetur, in animo sibi fuisse illam mutare. Atque ita se habet (Tophail prosequitur) quod ad nos pervenit de scientia hujus viri. Nos autem ipsum non vidimus, & qui cum eo eodem tempore vixerunt, ejusmodi sunt, ut non dicantur illi pares gradu fuisse: nec quid ab ipsis compositum vidimus. At qui ipsis successerunt è coætaneis nostris, sunt illi, qui vel adhuc sunt in statu incrementi, vel qui subsisterunt contra perfectionem, vel qui quomodo se revera habuerint, nondum ad nos notitia pervenit. Hæc Ebn Tophail de Aben Pace, atque ejus doctrina & libris, ex quibus etas utriusque indicatur. Vide in *Tophail*, sive *Jaafar Abu Jaafar Ebn Tophail* lit. I.

ABEN ZOHAR majore sæculi duodecimi parte famam in arte medica non vulgarem apud nos ortus & florens obtinuit, cognomento tum sapiens, tum gloriosus dictus, qui, si credimus Joanni Leoni Africano in libello *De viris quibusdam apud Arabes illustribus*, quem Joannes Henricus Hottingerus in *Bibliothecario* suo fecit publici usus, è nobilibus fuit Hispalensis civitatis (perperam editum fuit civitatis Siciliæ, pro civitatis Sibilie, ut notum ex aliis. Vite ejus monumentis, & quòd Hispanus vulgò audit) sive aliàs non longè ab ea urbe, natus in oppido Peña-flor ad Batim flumen, pari Cordubam inter & Hispalim intervallo, quod veterum *Ilipa* est. Huic namque ortum nostri adjudicat, nescio unde eo accepto, Nicolaus Monardes medicus Hispalensis bene doctus.

In ejus nomine aliquantulum variatur. Nam & ABU MENON ABEN ZOHAR audit in editione libri *Tbeizir*. AB HOMERON appellat Joannes Antonius Vander-Linden

den *De scriptis medicis* scribens. ABU MERON legitur apud Averroem in fine operis *Colliget*, & lib. 7. ejusdem cap. 3. Joannes quidem LEO IBNU ZOHAR, sive (quod idem est) ABEN ZOHAR, vocavit tantum. Avum habuit & patrem utrumque medicum, quos ipse laudat. Et quidem se à patre ait medicinam didicisse, qui à se adhuc puero & discipulo extorsit juramentum, nullatenus usurum medicinis mortiferis & venenosis: quod ipse docet in opere *Tbeizir*, de quo postea. Decennem cœpisse patri artem docenti aures dare, nec ante quadraginta etatis eam exercuisse, Averroës ejus discipulus memorat, ex quo id in *Vitis illustrium medicorum* Petrus Castellanus annotavit: *Cum juvenis essem* (verba ejus audis) & *novus in medicina, ibam de una civitate in aliam practicando*. Joannes Leo ait servisse eum Hispali Ibnu Habad rebeli, ac ejus filio, donec magistratu suo ac dignitate privatus fuit. Consonat prorsus hoc cum *Historia Arabum* Roderici Toletani, qui cap. 47. meminit Hispalis trium dominorum dissipato Cordubensi regno, Abul Cazim, qui an. Arabum CDXXXIII. Habet ejus filii, qui anno CDLXI. mortem obiit; ac tandem Mahomet Aben Habè: posterioris filii, qui etiam obtinuit Cordubam: quem post triginta regni annos, scilicet anno Arabum CDLXXXIV. Joseph Tessephin, ex Almoravidum genere primus, dominio & libertate dejecit. Nimirum hic Mahomet Aben Habè Aldephonsi Regis, qui Toletum cœperat (hoc fuit an. MLXXXV.) timore percussus, Josephum illum Aben Tessephin ex Africa in auxilium ciens, hostem ac deturbatorem expertus fuit.

Hujus Josephi Aben Tessephin, qui longè lateq; in Hispania & Africa Almoravidum extendit imperium, ut ex ejusdem Roderici cap. 47. & 48. Historiæ constat, servitio dicatus Aben Zohar (ut Leo inquit) ingentibus divitiis & latifundiis, tam à majoribus quàm à suæ etatis principibus, quibus beneficentissimis fuit usus, habitis (à pauperibus enim artificibusque nullum suæ artis præmium unquam accepit) affluentem longissimamque, ut jam dicemus, sortitus fuit vitam, elemosynis, in inimicos etiam, nedum pauperes quoslibet, effusissimè dispensatis. Omnia hæc Joannes Leo.

Sed jam alias, quas ipse reliquit, notas de etate sua gestisque rebus, libro suo *Tbeizir* consignatas, cum eadem *Arabum* Rodericiana historia convenire doceamus. Lib. 10. tract. 9. cap. 9. ait, quòd dum esset cum patre studens coram ipso in medicina, vocatus fuit ad fratrem de Bentamin dominum Sibilie, quem ait se curasse à toxico quod propinabant ei quotidie servi; advertens quòd medici omnes non potuerunt eum curare, donec frater alongavit eum à Sibilie. Verba Latini interpretis prorsus barbara hæc sunt.

Ejusdem lib. tract. 4. c. 1. refert se ab *Habitaculo veteris Hispana* Tom. II.

d Avum lib. 1. Tbeizir tract. 11. cap. 2. Patrem lib. 1. tractat. 2. cap. 3

e Lib. 1. tract. 2. cap. 5.

f Lib. 4. Coliget cap. 40.

g Aliter Garibay lib. 38. cap. 8. ex eodem Roderico Toletano lib. 6. Hist. Hisp. cap. 31.

c In lib. vulgari De la piedra Bezar fol. 112.

li vocatum, Josephi filio, venisse Cordubam. Et tract. 15. cap. 3. quendam ex familia Hali sanitati se restituisse. Et tract. 16. cap. 6. *Sicut accidit mihi* (ait) *cum essem juvenis, quoniam passus fui laborem maximum à propinquis, & ab illis qui erant de cognatione Hali, propter quoddam verbum dictum à patre meo, cum essem juvenis, qui voluit ulcisci de me modis quibus potuit.* Et tract. 13. cap. 6. *Sicut accidit* (inquit) *Azit filio Hali, qui erat Comestabilis Regis, qui misit per me* (Hispanismum audis, an ab Hispano interprete usurpatum? *embio por mi*) *ut ad eum Sibilie ire deberem, & invenire eum &c.* Tract. autem 2. cap. 5. hæc habet: *Quum autem liberatus fui, & evasi à manibus Hali & suorum hominum, rediens Sibiliam vidi in via quandam herbam &c.* Cujus Cordubensis Regis Hali carceris calamitatem à se toleratam aliis in locis memorat.

Hic, de quo toties loquitur, Hali jam Ben Tamin vocans, non alius, credo, quàm ille est Hali Aben Hamit, qui ex Septa Africæ, cui præerat, in Hispaniam accitus, Cordubense regnum, Zulemane mortuo, invasit, obtinuitque ante annum Arabum quadringentesimum octavum (hoc est Christi MXXXVII.) quo nempe occisus à suis dicitur *Historia Arabum* c. 42. h Huic subrogatus fuit Alcazim frater ejus, qui Hispali morabatur, ut in ejusdem historiæ cap. 43. legitur; quem eundem cum eo esse, quem sanitati Aben Zohar restituit, suspicari proclive est. Contingere autem hæc juveni, & coram patre (uti ait) studente, recenti adhuc duodecimo isto sæculo convenienter potuere, qui tamen ipse longæ beneficio etatis Mahometi Aben Habè Hispalensis imperii, expulsorisque ejus Josephi Tessephini Almoravidis Cordubensis regni, ejusdem nempe sæculi ad finem vergentis, tempora equavit. Nam vixisse dicitur triginta quinque supra centum annos. Contra id quod Joannes Leo prodit, nonagesimo nimirum secundo ætatis eum decessisse.

Nomen verò suum ad posteritatem omnem unico illo opere, medicinæ totius thesauro, propagavit, quod *Tbeizir* inscriptum omnes laudant. Vera autem inscriptio hæc est: *Liber Tbeizir dahamodana vabaliadabir*. quod interpretatur: *Rectificatio medicationis & regiminis*. Editus in Arabico à perfecto viro Abu Marban Aben Zohar (ita vocat Monardes, qui codicem fortè ms. aut principis editionis vidit) prosequiturque: *translatus de Hebraico in Latinum Venetiis à magistro Paravicino physico, ipso sibi vulgarizante magistro Jacobo Hebræo, ann. Dom. Jesu Christi MCLXXX. primo mense Augusti, die Jovis in meridie, secundo, ducante Venetiis viro egregio & præclaro domino Joanne Dandolorum, secundo anno sui Ducatus, an. autem regni DCXXX. menses quatuor, dies duos.*

Vestibulum forsan ita habet editionis Venetæ principis, quam dedit MCDXCVI. Octavius Schotus in folio. Unde novimus

Gg mus

h Moral. lib. 17. cap. 32.

i Pet. Castellanus De vitis illustrium medicorum. Zacutus Lusitan. in præfatione ad opus De veterum medicorum. Hist. Garibay lib. 38. cap. 12.

mus non habere nos Latina ex Arabico, sed ex Hebraico sermone, in quem olim ex Arabico translatio facta fuit. Repetita est editio in eadem Venetiarum urbe apud Gregorium de Gregoriis MDXIV. & unâ cum *Antidotario* ejusdem Aben Zohar, & Averrois *Colliget*, Lugd. MDXXXI. Legimus quoque de editione Veneta ann. MDXXX. in folio Ab-Homeris Aben Zohar & Averrois *De medicina*, quo prioris *Thezir*, ac posterioris *Colliget*, significata existimamus; quæ eadem sunt in Lugdunenfi anni proximè sequentis.

Scriptum à se opus auctor ait in gratiam Miramamolini (Josephum Tefsefin Marrochensem Regem & *Africa*, & *ultramarinum*, & *cismarinum* *Monarcham* Rodericum appellat, intelligo) juxta captum etiam eorum, qui non adeò provecti essent. Argumentum operis videtur his auctor voluisse comprehendere: *Post hæc incipiunt compilare res nobiles, aggregando medicinas convenientes symptomatibus & causis inducentibus passiones.* In editione laudata Lugdunensi prologus exstat Hieronymi Suriani de Arimino, physici præclarissimi, qui veteres editiones istorum duorum Aben Zohar & Averrois operum se correxisse & supplevisse miserè depravata & mutila, sensuque proprio sæpe defraudata, ignorare posteros noluit.

Laudantur & alia Aben Zoharis opuscula. *Excerpta de balneis* exstant in editione Veneta de iisdem. *De febribus* liber legitur, in *De febribus* systemate etiam Veneto. In Laurentina Regis Hispaniarum bibliotheca, uti ex ejusdem constat elenchis, operis *Thezir* plura exempla, diversimodè tamen notata, immo Aben Zohari plures inscripti, diversorum tamen ejusdem, ut suspicor, nominis, libri asservantur.

Num. 1. *Muhammed Iben Zohar*, Latine *Aben Zohar*, liber absolutus in modum compendii, scriptus ad faciliem introductionem librorum medicine, perperam inscriptus Hispanicè: *Liber de fulgurationibus*.

Num. 8. *Muhammed Iben Zohar*, Latine *Aben Zohar*, liber absolutus ad principia & elementa medicine practicæ & theoreticæ deserviens, inscriptus ab eo Altezir, id est, introductorius. Qui cum superiore idem videtur.

Num. 25. *Abdic Meliq Ibn Zohar*, Latine *Aben Zohar*, liber inscriptus *Eltaizir*, de re medica, id est, liber de facili medicatione morborum. Sed adjungitur: scriptus anno à fuga DCCXXII, perperam inscriptus anonymus.

Num. 54. *Iben Zohar De experimentis medicinalibus* liber absolutus, scriptus anno à computo *Alcufri* o *MCCLXXX. E. A. optimus*. Hi sunt in laudata bibliotheca ex jam dicto elencho.

At aliunde didici exstare quoque ibi cum libri vari elogio: *Aben Zohar De proprietatibus animalium*.

Prostat quidem *Abo Hali Aben Zohar Arabis, medici præstantissimi & vetustissimi, De regimine sanitatis liber*, publicatus à Joanne

Georgio Schentio Basileæ apud Konig MDCXVIII.

In bibliotheca D. Gasparis de Guzman Comitum Olivariensis olim fuit, si catalogo ejusdem credimus, *Abrahami Aben Zoharo* (ita legitur) *del juicio de las estrellas*. hoc est, *de Judicio ex astris*.

Iben Ho Zohar quoque liber *De alimentis* laudatur à Samuèle Bocharto in *Hierozoico* suo, sive *De animalibus S. Scripturæ* operis posteriore parte lib. 1. cap. 15.

Iterumque ex alio forsitan opere lib. 2. cap. 3. *De scriptis medicis* laudat Lindanus libellum *Zohar medici Arabis De cura calculi*, unâ cum Rhafis operibus editum Venetiis apud Octavium Schotum ann. MCDXCVII. in fol.

Sed cum hi omnes sub eodem *Aben Zohar* cognomento, quod filium *Zohar* sonat, vel Muhammedis, vel Abdic Meliq, vel Abo Hali, vel Abrahami nomina præ se ferant, vix est ut eundem omnium auctorem fuisse credamus. Quorum aliqua Aben Zohar alteri, ejus, de quo nunc loquimur, filio, attribui posse, statim dicemus.

Deperditum sanè novimus, *Aben Zohari* huic nostro certè adscribendum, librum *De decoratione* inscriptum, cujus ipse meminit in principio *Thezir*, referens pudere se de quibusdam vocabulis, cum *De causis mali & corrupti odoris* ageret, in eo usurpatis.

In hoc sanè præceptore suo non perfunctoriis laudibus ornando frequens Averroës est discipulus, quantumvis aliàs ad calumniandum pronus, Castellani p. judicio, aliorumque insectator. Is enim absoluturus *Colliget* opus, unicuique volenti (ait) *ad hujusmodi præclaritatis scientiam* (medicinam) pervenire, bonum est ut libros *Abu Meron Aben Zohar* studiosè legat; nam ibi *medicinæ thesaurus* continetur. Alibiq: *Coronam* (inquit) *ei exhibendam*, cum viderit & cognoverit quantum humanitus videri, cognosci, & observari licet. Item de filiis ejus: *Sed nobiles* (ait) *viri filii Aben Zohar testificati sunt hoc*; & illi sunt quibus debet attribui *scientia medicine*. Ex recentioribus laudant Jacobus Philippus Bergomensis lib. 12. *Supplementi Chroniconum*. Joannes Leo Africanus, qui elogium scripsit antea memoratum, Stephanus de Garibay lib. 38. *Compend. histor. Hispania* cap. 12. Matamorus, qui per errorem eum *Zourum* nominat in apologetico *De doctis Hispania viris*. Zaccutus Lusitanus in proemio ad opus suum *De veterum medicorum historia*, & alii præter eos, qui medicorum vitas in commentarios digesserunt.

ABEN ZOHAR JUNIOR, qui & IBNU, alterius Aben Zohar medici Hispanensis, de quo nuper loquuti sumus, filius fuit. Hunc notum habemus ex Joannis Leonis Africani libello *De viris quibusdam Arabum illustribus*, quem dedit nobis in *Bibliothecario* suo Joannes Henricus Hottingerus, cujus elogium subjungere operè pretium duximus: *Ibnus*

*Ibnus Zohar, vel Zor, qui Rhafis dicitur, supradicti Ibnus Zohar filius, à patre medicinam didicit, & fuit vir doctissimus & præstantissimus in vita sua, & maxime ei fuerunt divitiæ. Quando autem venit Manzor Pontifex & Rex Marrochi (non alium intelligo quàm Josephum Aben Tefsefin ex Almoravidis, qui, ut Rodericus ait Toletanus Episcopus, Monarcha ultramarinus & bismarinus fuit, Beticam subjugavit, & Marrochi regiam suam fixam habuit. Manzor enim, quod Defensorem, & Amivolumentum, corruptè Miramamolim, quod Credentium Imperatorem sonat, usurpatum promiscuè ab his qui longè lateque imperii sui ditionem inter Mauros extendissent, verisimile est). Cum venit Manzor (inquam) Pontifex & Rex Marrochi in Beticam (anno Arabum quadringentesimo octogesimo quarto, ut Rodericus ait cap. 48. *Histor. Arabum*) secum duxit Rhafim in medicum, eumque maxime venerabatur. Dixit Ibnus Guilgul, quod Ibnus Zor, quando separatus, & quasi à suis repulsus, apud Marrochium, ceu desperatus, erat, eoque ad sui propositum aliqua carnina scripsit. Quadam die ingressus Manzor ejus domum, invenit dicta carnina, eaque se non vidisse finxit; statimque cum foris esset, misit nuncium ad gubernatorem Sibilæ, ut ei adduceret totam familiam ipsius Ibnus Zor. Post viginti octo dies fuerunt in Marrochio, & Manzor dedit eis quandam domum ornatam; fecitque ut Ibnus Zor ad eam iret causa mendedi quandam infirmam advenam. Cum autem domum ingressus fuisset, invenit totam familiam suam, omnesque suos, & vehementer admiratus est, & præ gaudio quasi insanus effectus est. Postea cognoscens Manzorem hoc ordinasse, re peracta gratias ei dedit immortales, & ita multiplicavit stipendium suum.*

Convenit hæc omnia his quæ Rodericus refert, post primam suam Hispanicam expeditionem, cujus occasione notum habuit sibi obnoxium Aben Zohar seniore, nostri junioris patrem, ut de eo loquentes ex eodem Leone diximus, Tefsefinum rediisse Marrochum, proprium suum regnum, atque inde iterum venisse in Beticam, rursumque in Africam repedasse; ac tunc potuit, mortuo jam genitore, in medicum ejusdem Tefsefini Marrochum acciri, domo & familiâ Hispali relicta, unde doloris ei ob orbitatis malum causa.

Sed pergit Leo: *Mortuus autem est Ibnus Zor etatis sue anno septuagesimo quarto, de Helegira verò anno quingentesimo nonagesimo quarto, in Marrocho. Composuit etiam multa opera in medicina. Unum videlicet De cura oculorum. aliud cui titulus est: Provisio peregrini &c. Hæc ille. Diximus supra, cum in senioris, sive patris rebus versaremur, varia circumferri Zohari adscripta, quæ illius sine, an hujus sint, in obscuro est.*

ABI MUHAMED ALI, filius Alamed, filii Hazm, Andalusius, *Descriptionem variarum sectarum & religionum* duobus voluminibus. *Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.*

nibus edidit, quæ servantur in bibliotheca Leidensi, ut ex ejus constat catalogo pag. 332. Ejus est illustratio Corani, nisi alius est ille Aben Muhamed Ali, Andalusius, auctor libri *De amore*, qui in eadem exstat bibliotheca, testimonio ejusdem catalogi pag. 371.

ABI ZELTI Andalusius, quem Hottingerus laudans, *Smegmatis orientalis de bibliothecis orientalibus* lib. 3. par. 2. cap. 2. *Danitam* Andalusium vocat, *Dianensis* fortè loco, si fuit ex urbe, nempe Dianio, nunc *Denia* Valentini regni. Hottingerus meminit hujus auctoris *Astrologie* hoc loco, *Tractatumque arithmeticoarum*, atque item *musicorum*, ibidem v.

ABU BAHAR IBNU CHALSON, Granatenfis, Maurus, celebratur à Joanne Leone per hæc tempora. Mortuum quippe ait anno octingentesimo vicesimo octavo, Egræ scilicet, qui annus est Christianus MCDL. in eadem civitate Granatæ. Philosophum, medicum, & astrologum gratiâ plenum vocat, elegantemque poetam in epistolis suis.

ABU BECRUS EBN AL SAJEG idem est cum ABEN PACE, de quo supra.

ABU BECRUS (potius quàm EUBECRUS) MAHOMET ABEN ZACHARIA, de medicina unum Toleti (ut notatur) librum *De dignoscendis morbis & signis exterioribus*, alium ann. Nativitatis Mahometi DCXVIII. sive Christi nati MCCXL. aut circiter, ac tertium alium, medicæ item doctrinæ Arabicæ scripsit, qui adhuc inediti bibliothecæ regiæ Laurentinæ libros augent, in qua & exstant, ut in catalogis ejus legitur.

ABU CHALID Andalusius, hoc est Hispanus, laudatur à Samuèle Bocharto *De animalibus sacræ Scripturæ* 2. par. lib. 2. cap. 15. a proposito ejus (ex nescio quo opere) fragmento, in quo de *Chotaph*, sive hirundine pisce: *Chotaph* (seu hirundo) *pisces est in mari Septæ* (notæ urbis in Africana ora Herculei nostri freti) *nigris alis duabus à tergo instructus, quibus è mari exiens super arbores volat, atque inde redit ad mare.*

ABU CHATIM Andalusius, sive Hispanus, ab eodem Bocharto, absque operis seu libri nota, laudatur eadem altera parte *Hierozoici* sive *de animalibus sacræ Scripturæ* lib. 2. cap. 30. b in mentione *Zummag* cujusdam aquilæ speciei.

Nota de Andalusia nomine.

Quoniam toties occurrit Andalusii tributum Abu Chatimio, & aliquot aliis præ laudatis nomen, præmittendum non debet moneri lectores de hujus gentilitii vocabuli apud scriptores, qui Arabicè scripserunt, proprietate. Non enim id *Andaluziam*, quæ olim Beticâ fuit, Romanorum tempore dicta, hoc est, partem Hispaniæ magis australem eorum usu & acceptione significat; sed Hispaniam integram. Alforanus in *Elementis astronomicis* cap. 9. quintum clima mundi describens, post alias terras eo comprehensas, *Deinde* (ait) *intra Romano-*

G g 2 rum

x Cap. 47 & 48.

1 Fol. 474. m Fol. 106.

n Apud Hottinger. in Biblioth. Orient. pag. 333.

o Legendum est Alcufri, seu Eze Cestorum.

t In Hiff. Arab. cap. 48.

x Pag. 252.

y Pag. 249 & 250.

z Libello De viris illustribus apud Arabes, apud Hottinger. in Bibliothecario lib. 2. cap. 3. pag. 286.

a Col. 236.

b Col. 336.

p De Viris medicorum.

q Lib. 4. cap. 4c.

r Fol. 513.

rum fines excurrit per Charxenam, Caram, & magnam Romam: tum per borealia mediterranei maris littora, & tandem per Andalusiam, donec desinit ad mare Hesperium. Quo loco per Andalusiam ei climati subjacentem ea Hispaniae pars, quae borealior est, significatur, distincta à meridiali, sive Andalusia hodierna, quam climate quarto contineri certo certius est.

Interpretem Alfergani praestat optimum, egregieque rem confirmat Nubiensis geographus climatis quinti prima parte. Pars haec prima climatis quinti complectitur portionem plage septentrionalis Andalusiae, terram scilicet Galliciae, & partem Castiliae. Rursusque climatis quarti prima parte: Toram Hispaniae peninsulae mari tenebroso (nempe oceano) circumdatam Andalusiam vocat. Et clarius adhuc alibi: Peninsulae Andalusiam mediam secat per longitudinem oblongus mons Sarat vocatus, cujus in parte meridionali occurrit urbs Tolaitela totius Andalusiae umbilicus. Et alibi: Atque haec sunt universae provinciae Hispaniarum, quae simul sumptae vocantur Andalusia. Et passim concinit in Historia Dynastiarum Gregorius Abulpharajus: Ante hoc tempus occupaverant Franci (pro Christianis, nam de Alphonso VI. intelligendus est) urbem Tolaitelam, aliasque in regione Andalusiae. Certum quippe est Alphonsum Toleti expugnatorem ad propriam Baeticam viatorias suas neququam prorogasse.

Iben Chalicam, celebris Arabum historicus, jucundam narrat de filia cujusdam Regis insulae (sic vocant Hispaniam, pro peninsula) Andalusiae, fabulam verbis, quae in Joannis Henrici Hottingeri Historiae orientalis lib. I. cap. 8. h legi possunt, unde haec sunt in Latinum translata: Erant tum in insula Andalusia multi Reges. Singulae enim regiones aut binae suum habebant Regem.

Salomonis etiam Vegae haec sunt in libro Historiae Judaicae: Pyrrhus autem captivos omnes navibus impositos in Hispaniam antiquam, quae Andalusia dicitur, & in urbem Toletum avexit.

Laudatur quoque pro hoc nominis inter Arabes usu à Gaspare Escolano lib. I. cap. 8. num. 1. Historiae suae Valentinae urbis & regni. Scriptor quidam Cacim Aben Hegi Historia de la perdida de España, quem debuerat, quisnam homo esset, unde translatus, & Hispaniam familiarem habitum viderit, non tacere, nisi idem fuerit cum Abul Cacim Tarif Aben Tariquo in hoc adducendo, ex cujusdam argumenti libro huic & illi communis.

Arabicæ, inquam, linguae hoc vocabulum esse, non à Wandalis derivatum, quasi pro Andalusia invaluerit Andalusium dici, vero magis simile ducimus. Si enim Wandali hanc partem Hispaniae, quam Baeticae nomenclaturam dignoscebant Romani, Andalusiae vocabulo, aut ipsi non longi temporis incolae, aut occasione ipsorum eidem provinciae dominantium, alii

appellasset, mansisset id quidam, aut ejus aliquod vestigium, in Gotthorum historicis, atque ejus gentis tot Ecclesiasticis & profanis, quae adhuc extant, monumentis, nec minus in Romanis aut Latinis, si in vulgarem semel usum ivisset, ut ab habitatoribus Wandalis Andalusiae nomen ei provinciae inhæssisset. At cum toto hoc medio plusquam trecentorum annorum tempore à Wandalarum ab Hispania in Africam transmigratione usque ad Arabum in illam ingressum, immo & quingentorum aliorum insuper usque ad Ferdinandi III. Sancti Castellae Regis tempora, quibus Rodericus Toletanus praesul primus, ut credimus, Andalusiae fuit usus nomine, nulla hujus, aut Andalusiae, mentio usquam fiat; oportet sane credere, novum & linguae suae germanum vocabulum induxisse Arabes ut Hispaniam indigiterent, non autem aliquod tot annis sepultum, & vel ipsis Hispanis inauditum, velut ab inferis suscitasse.

Rodericus enim aperte censuit Wandalos suam provinciae Baeticae appellationem gentis reliquisse Historiae Wandalarum cap. 12. hanc & in cap. 31. lib. 6. historiae suae De rebus Hispaniae Andalusiae, sive ejus incolas Mauros Wandalarum vocabulo significans. Cum Isidorus Pacensis, seculi octavi scriptor, non nisi citerioris & ulterioris Hispaniae utatur, nec ullus alius usque ad Rodericum Wandalaria. Quo argumento prudenter utitur inter alios Franciscus Bivarius in ad Braulionem, ut credit voluit, Notis; cujus additiones ad Pseudo-Maximum, ejusdem cum hoc auctore commatis sunt.

Sed quod adjungit de Ampelusia Africae promontorio, unde nomen inditum Andalusiae à Mauris conjectatur, parum propitius Musis conceptum ab eo fuisse, nullus credo eruditorum in geographiae atque etymologiae regulis non censerebit.

Haberemus quidem veram originem hujus vocabuli, si certiori aliquo fundamento niterentur, quae Anastasio Antiocheno Patriarchae, Anastasii alterius Sinaitae vocati & martyris successori, de S. Jacobi majoris Apostoli in Hispaniis predicationi imputantur. Rei auctores sunt Josephus Stephanus, & Bartholomeus Laurentius, hic in Indice auctorum qui de adventu S. Jacobi ad nos agunt, lib. I. De potestate coactiva Rom. Pontificis; alter cap. 8. num. 2. & ex his duobus doctissimus Gaspar Sancius tract. 2. De adventu eodem D. Jacobi, & predicatione in Hispaniis, cap. 2. quem commentariis suis in Acta Apostolorum subjecit. Duo illi scriptum reliquere vidisse Romae se, dum ibi commorarentur, in bibliotheca cujusdam Ignatii Patriarchae Antiocheni librum quendam laudati Anastasii Arabicam linguam antiquam scriptum, unde fragmentum hocce Latine (nec dicunt cujusnam operam) redditum habuere, multiplicibus martyrum affectus est S. Jacobus Apostolus frater Joannis filii Zebedaei,

Zebedaei, idque postquam abiit in occidentem in civitatem Andiat, & fecit apud eos miracula, &c. Difficile visum, civitatis hujus nomen de tota gente intelligi, iis qui videre: praesertim Laurentio laudato, qui ex Andiat corruptum fuisse Andlis vocabulum existimat, quo quidem apud Arabes Hispaniam totam significari, ab hujus linguae peritis se didicisse ait. Vellem tamen hujus vocabuli usum apud Arabes compertioribus documentis, quam haec sunt, prodi; unde proclive esset Andalusiae aliud, sive pro significanda Baetica, unde ad integram Hispaniam extendi potuit, sive pro tota Hispaniae peninsula, quomodo certissimum redditum jam à nobis fuit, loquutos Arabes, proximè derivare. Sufficit autem nobis in praesentiarum de usu nominis Andalusiae docuisse, ut confirmemus Andaloferos pro Hispanis dictos eos omnes, quos jam laudavimus, ac deinde laudabimus, hujus linguae scriptores ab Arabibus ita indiguitatos.

Cujus rei occasione neque alteram silebimus proximam huic observationem de Hispaniae nomine sub jugo Machometanorum majorem partem positam, atque ejus usu apud auctores etiam non hujus seculi. Hispania nempe audit vulgò ea tantum Hispaniae pars, cui Mauri dominabantur. Cetera autem propriis regnorum Gallaciae, Oveti, Legionis, vocabulis significabatur. Testimonium id comprobatur Sebastiani Salmanticensis, sive Alphonso magni, & scriptae cujusdam donationis monasterio SS. Facundi & Primitivi martyrum à Sancto Legionis Rege cognomento Crasso factae, Josephus Moretus amicus noster, vir antiquitatum & regni sui Navarrensis vindex Investigationum ejusdem regni lib. 2. cap. 10. §. 2. Quibus adjungere lubet alterum ab eo, quo usus fuit Moretus, ejusdem Chronici testimonium, quod Alphonso magni Regis germanum esse passiva jam doctorum hominum persuasio est. Iterum (ait) Nortmanni piratae bis temporibus ad nostra littora pervenerunt. Deinde Hispaniam perrexerunt, omnem ejus maritimam gladio ignique praedando dissipaverunt. Atque item de eisdem Nortmannis ab litore Asturum à Ramiro I. fugatis; qui verò ex eis remanserunt, civitatem (inquit) Hispaniae Hispalim (hoc est Maurorum) irruerunt. Similiter Sampirus loquitur in Adephonso III. Ob cujus imperium Dux quidam Hispaniae (id est Maurus) & Proconsul, nomine Abobalut, bello comprehensus, Regis obtutibus est praesentatus.

ABU HAMED Hispanus, à Samuele Bocharto lib. 6. De animalibus S. S. cap. 14. auctor adducitur pro confirmanda fabula cujusdam avis mirae magnitudinis Ruch dictae, cujus alae mille ulnis patent. Hunc tamen non veritus fuit Bochartus auctorem aegyptiorum, hoc est, fide dignissimum, vocare. Laudans ejus librum magni (ut inquit) nominis beneficium animorum (Arabicè) Thochphabibolalabi, ut adjungit in indice auctorum dicti. In quo de Talb pisce, qui in mini-

mas partes dissectus moveri non desinit, ac statim de alio pisce prope urbem Septam ab eo auctore, ut asserit, visò ex specie ejus, quem juxta Alcorani fabulam Moses & Josue manducavere, loquitur. Meminit & ejusdem Abu Hamedi lib. 5. cap. 17. De crocodilo; & lib. 6. cap. 15. p. ubi de pisce humanæ formae agit.

ABU HAZEN Andalusius. Hujus opuscula chimica cum scholiis Algieldhi tribus voluminibus in 4.º reposuit, cum aliis pluribus libris ex oriente allatis, in publica Leidensis academiæ Hollandorum bibliotheca Jacobus Golius, Arabicè vir doctissimus; cujus rei testis est Philip. Labbeus in Nova bibliotheca mss. librorum.

ABU LABAS Cordubensis, commentatus fuit in Alcoranum, cujus verba pro asserenda fabula Raabam avis, quae sola scit Mosis sepulchrum, citantur à Samuele Bocharto par. 2. Hierozoici lib. 2. cap. 26. qui & sub appellatione Cordubensis Alcorani commentatoris iterum laudat lib. 6. cap. 14. quo sub nomine extare dicitur in bibliotheca Leidensi tredecim tomis inter libros in ea positos è legato Levini Warneri, & ex ejus bibliothecae constat catalogo, ante paucos annos typis edito.

ABU LCACIM TARIF ABEN TARIC gente patriaque Arabs, sed is tamen qui, si verus & non suppositivus auctor esset, Hispanis accenserit scriptoribus optimè poterat; utpote qui de rebus Hispanis, quum primum haec nostra gens Machometanorum jugum subiit, latè ac luculenter scripserit. Prodiit quippe initio saeculi ex Arabico sermone Michaëlis à Luna regii interpretis operam in Hispanum translata Vera historia Roderici Regis Gotthorum ultimi, Valentiaequè anno MDCVI. à Patricio Mey edita. In proemio ejus auctor refert, sese huic Hispaniensi bello ab ingressu in Hispaniam Tarifi, unà cum Juliano Comite, omnibusque istius Machometani ducis expeditionibus, exceptis tantum Carmonae atque Emeritae urbium expugnationibus continuo interfuisse, atque ab iis qui rebus praefuere, omnia illa instrumenta documentaque, quibus utitur, accepisse.

Prima totius operis continet pars eorum omnium, quae Arabes in conquiendo Califae Walido Almanzor, seu Mahometani imperii totius principi, Hispaniae, quae Gotthorum fuit, regno gesserunt, narrationem. Quibus adjungit res alias gestas in Arabia & in Hispania sub eodem Walid atque ejus filiis, itemque aliqua de Califae Aben Cirix, atque ejus tempore gestis inter tyrannos, seu rebelles ejus, qui in Hispaniis dominabantur, bellis. Altera pars haec continet. Primò supra laudati Califae Abid Walidi Jacobi Almanzor, cujus auspiciis facta est Hispania subdita Maurorum, vitam. Secundò descriptionem ipsius Hispaniae, ac de Hispanorum moribus relationem. Tertio narrat novam Hispaniae atque Africae expugnationem ab eodem Aben Cirix, Abdalazifio, summo du-

o Col. 778.

p Col. 858.

q Col. 305.

r Col. 855.

k Pag. 77.
& seqq.

l Pag. 471.

m Pag. 55.
edit. Pampilonen.

n Col. 854.

cc,

ce, & à rebellium despotarum manibus recuperationem. Quarto regnum in Hispania ejusdem Machometi Abdalazisi, post obitum Aben Cirix Calise, ejusque mortem describit.

Sed multa, ut jam iudicium meum proferam, in tota historia enervant ejus fidem, retardantque lectorum assensum. Quantumvis enim, ut Gaspar Escolanus alicubi ait 9, liber Aben Tariqui Arabicus, quem Hispanum habemus, in regia bibliotheca Escorialensi extiterit, de quo tamen neque ejus indices, neque interpretis ipse Luna consulti quicquam docent; potuit sane à Mauro aliquo, qui inter nos vixit, relatio hæc fabulæ, quam historiæ propior, emanare, quam exhilarandis ac recreandis otiosorum animis veris falsâ miscendo compinxit auctor; quemadmodum alius ille, qui *De bellis civilibus Granatensis regni* paullo prius quam in catholicorum Regum manus perveniret, gestis jucundæ narrationis librum inscripsit. Planè etenim historia hæc novitatem in multis sapit; Arabismi genium minimè redolet. Instrumenta quippe regia mandatorum, deputationum, editorum, iisdem ferè clausulis, ut cum foro loquar, eodem verborum tenore constant, quæ notarii recentiores usurpare solent. Meminit jam eo tempore, quo scribere se fingit, recentiorum nominum, quæ sub illam Maurorum irruptionem ignota adhuc fuisse ac nondum inventa, rerum antiquarum gnari homines prudenter existimant, scilicet Granatæ, Vandaluziæ, Castellæ, Aragoniæ, aliarumque, vel à Mauris ipsis, vel ab inferioris ævi mortalibus, impostorum.

Vitam insuper Abil Walidi, quam quidem fatetur cujusdam Ali Aben Enfian opus, non suum esse, cum iis veterum commentariis reputo, quibus optimi Rex, copiarum dictator, munerumque aliorum administratores, non quòd aliqui fuerint, sed quòd ita esse deberent, à celeberrimis tam Græcorum quam Latinorum, necnon & vulgariis quarumcunque linguarum auctoribus describuntur. Nihil enim tallium de Califa Walido Almanzor, quamvis aliàs prudenti & forti ac fortunato principe, cæteri Machometanarum rerum historici narrant. Et tamen Gallicè nuper prodiit hæc Vita ex Hispanico à quodam F. d'Obeilch verfa, & anno MDCLXXI. Amsterodamensibus typis edita, magna cum & exaggerata fidei commendatione ab interprete factâ.

Sequitur *Hispaniæ descriptio*, sana quidem ut plurimum, sibi que ac vero consona, sed nec immunis eorum vadorum, in quibus hærent criticorum ingenia. Potuit quidem auctor à Judæis, sive eorum libris, aut potius è sacris Bibliis, principium rerum & reparati post diluvium orbis res doceri. Atque eò magis non debuit, cum de primis Hispaniæ incolis sermonem habet, à biblicis hominum vocabulis divertere. At hoc facit, *Tubal*, Noachi nepotem, *Sem To-*

fail appellans 1. Marianon autem, qui Castellæ hodiernam provinciæ ditionem à Bética, sive ab hac Tarraconensem veterè dividit, appellatum fuisse ait 5 tunc temporis à Christianis incolis *Sierra Morena*, quod non ejus temporis est vocabulum, sed recentius, & usu introductum, ad significandum fuscum Maurorum colorem. A Mauris enim *Moros* dicimus (quo nomine etiam ab Italis Æthiopes, quòd eo colore sint, vocantur) & à *Moro morena* quamlibet sem decolorem, & albo in contrarium colorem declinantem.

Quod ipsum cenfeo de *Mancha* 1 nomine, sive Australioris novæ Castellæ partis, quam sic vocatam ab iisdem incolis fuisse refert. De quo tamen amplissimi tractus vocabulo consulendus magnus Surita in *Animadversionibus & emendationibus* vulgari lingua scriptis ad *Chronica Regum Castellæ, Petri, Henrici, Joannis, & alterius Henrici*, quæ Petrum Lupi de Ajala auctorem habent, ac nuper editæ sunt. Isti etiam Mariano Monti adversus omnium, qui olim de eo loquuti sunt, auctoritatem, incendium illud rivis argenti liquefacti ditissimum tribuit 11, quod nullus non illo- rum Pyrenæo adscripsit. Latere inde ait Guadianam fluvium, seu terrâ absorberi per milliarium CL. spatium, qui paullo plus viginti dumtaxat latet. Quem errorem vix potuit is, qui tot annis apud nos habitavit, admittere. Ridiculus tandem est quum tritici species quinque hodiernis nominibus, quasi jam olim in usu fuissent, non à seipso interpretis, sed quasi auctoris sui verbis loqueretur, appellat 12.

Tertia & quarta pars sequitur alterius partis de Califa Aben Cirix, ejusque duce Machometo Abdalazis, qui Africam & Hispaniam Dynastis Arabum denuò vendicavit, sibi que tandem asseruit. Cui quidem contradicunt non solum Arabicè illius Califarum successione historici, Elmacinus, Abulfarajus, omnes alii, atque itidem Græcus Theophanes; sed qui inter nos de Arabico in Hispaniis dominatu, tyrannisque urbium, sive portionum totius regni, sine missione inter se belligerantibus, quicquam scripsere. Nullus enim Aben Cirixi Arabicus, nullus Abdelazisi nomine Hispanis præfuisse apud eos refertur, si demas illum ultimò dicti cognominem Musæ filium, & ab eo in Hispania, dum reverteretur ad Validum Califam, Hispanici belli rationem redditurus, pro se relictum; cujus Isidorus meminit Pacensis Episcopus ad annum Arabum XCIV. qui nempe, ut idem ait Isidorus, intra triennium occisus non potuit non diversus ab eo esse, qui ut in Hispaniam dux veniret, deperditum Califarum imperium recuperaturus anno Arabum CXIV. hoc est orbis redempti anno DCCXXXIV. teste ipso rei auctore Abulcacino, in mandatis habuit. Et tamen auctor noster Abdulazisio huic Egilonæ olim Roderici Regis conjugis matrimonium tribuit; non autem Musæ filio, ut Isido-

1 Cap. 1.

5 Cap. 1.

12 Cap. 4.

11 Cap. 3.

12 Cap. 6.

rus & alii rerum nostrarum scriptores. **ABU NAZARUS PHATHUS** filius Chahan, aut noster est, aut inter nos vixit; cujus rei documentum nobis idoneum præbet, quòd librum scripserit *De studiis populi Andalusis*, hoc est, *Hispanorum*, ut supra notavimus: qui liber rarò inter Arabes repertus à singulari usu commendatur: *Eximium magni ingenii specimen*. Quæ verba sunt Jo. Henrici Hottingeri in *Bibliothecarii* sui lib. 2. cap. 3. 2 quo post insertum huic capiti librum integrum ex Arabico Latino Joannis Leonis Africani *De scriptoribus Arabicis*, specimen subjunxit aliorum ejusdem gentis scriptorum à litera A. incipientium, ex Iben seu Aben Chalican, quem celeberrimum Arabum prosopographum vocat.

Idem ait multa scripsisse Abu Nazarum, & in his *Sylogis poetarum Arabum*, quos & doctè explicat. Hæc Hottingerus infelicissimus heterodoxus, quem insignis linguarum orientalium ac totius historicæ rei doctrina minimè defendit à miserrima sui ipsius ac ferè integræ familiæ in fluvio Rhodano, dum patria urbe in Lugdunense gymnasium à Batavis evocatus iret, suffocatione.

Abu Nasaris itidem *Super physicam* librum extare in regia Escorialensi bibliotheca ms. notat Spizelius in *Specimine bibliothecæ universalis*.

ABU SAID HONEIN IBN IISHAQEL ABEDI, grammaticus, anno Hegiræ, sive à fuga Muhamedis DCLVI. hoc est, redempti orbis MCCLXXVIII. sub Alphonso Regis X. tempora Hispani apud nos (unde genti nostræ ex conjectura tantum adjudicari potest) *Galenii Pergameni tractatus priores usque ad decimum libri De compositione simplicium medicamentorum* transtulit ex Græca in Arabicam linguam.

Item ejusdem Galeni quendam alium in *Hippocratem* librum, seu libros, Arabicè etiam vertit. Quæ duæ hujus linguæ interpretationes extant in regia Escorialensi bibliotheca, ut è catalogo Castellæ apud Hottingerum in *bibliothecæ orientalis* appendice.

AHMED, filius Muhamedis, Andalusenus, *Demonstrationes de abneganda falsa religione* scripsit, quæ asservantur Arabicè in Lugduno-Batava bibliotheca inter libros Levin Warneri, ut ex ejus catalogo docemur.

ALI ABEN RAGEL Toleti sub Almenone, seu **Hali-Menone Rege**, Ferdinandi I. atate 3, qui regnare cœpit in Castellanis anno undecimi sæculi secundo supra tricesimum, astrologico studio celebris, eoque libro vixit, quo posteris Apotelesmaticam, sive judicariam astronomiam amantibus professe voluit.

Is dicitur *De judiciis seu factis stellarum Venetiis* editus ab Erhardo Radelz anno MCDLXXXV. & Basileæ apud Henricum Petri. Interpretatus quisnam fuerit ex Arabico, nondum legi. Hispanè etiam conversum fuisse ab anonymo, apud Pe-

trum Alcozerium lib. 1. cap. 45. *Histor. Tolet.* legere est, & Garibajum lib. 38. cap. 2. Manuscriptum tamen extare in codice 26. bibliothecæ Gabrielis Naudæi monet alicubi 4 Theophilus Spizelius. Cordubæ natum Morales credidit in *Antiquitatibus Hispaniæ* 5. Toletanum Petrus de Alcozar nuper laudatus. Est & in Ambrosiana cum aliis ejusdem operibus, ut audio.

ALI ALBUCAZEM, Toletanus, scripsisse dicitur *De astrologia judiciaria*. Qui quidem liber, absque interpretis nomine, Latinè atque Hispanè, scripturâ formâ & idiomate antiquis inter nos extat; laudaruntque eum, qui certiores hujus editionis facti sunt, D. Thomas Tamajus in *Collectione librorum Hispanorum*, & Petrus Alcozerius *Historiæ Toletanæ urbis* lib. 1. cap. 45. mentionem habentes. Floruisse dicitur eodem, quo Ali Aben Ragel, tempore, qui natus fuit anno CMLVI. si credimus Joanni Baptistæ Ricciolo in *Chronici astronomorum* &c. par. 2. quod *Chronicon Almagesto suo novo* præmisit. Alius ab hoc videtur *Abul Cazimus* medicus, de quo videri Spizelius poterit in *Specimine bibliothecæ universalis*.

ALMEONEM Almanzor (filium intelligo) ejusque *Observationem de maxima obliquitate signiferi*, quæ ad se pervenisset, laudat, unum ex Hispanis, Ismaël Bullialdus in *Prolegom. ad Astronomiam philolaicam*; vixisseque eum circa annum Christi MCL. affirmat.

ANONYMUS, qui Manzoris Granatæ Regis tempore vixisse refertur, in linguam Arabicam è Latino vertisse dicitur *Theaurum agriculturæ*. Hujus libri & operæ meminit Joannes Leo Africanus in *Descriptione Africæ* lib. 1. cap. *Quos habeat Africæ aer* &c. pag. 80. *Multi sunt Africani rustici, qui cum nunquam ne literas quidem norint, discretissime tamen de rebus astrologicis disputant, rationibusque validissimis argumenta comprobant. Quicquid hac in re cognitionis habent, id ad illos è Latinis manavit fontibus: menses quoque ad eum, quo Latini, appellant modum. Exstat & penes eos ingens quoddam in tres divisum partes volumen (Theaurum agriculturæ vocant) hic iis temporibus Latino in eorum linguam versus est, cum Mansor apud Granatas rerum potiretur. Hæc Joannes Leo. De quo autem Latini auctoris opere hunc theaurum intelligat, non facile dixerim.*

ARABI, aliàs **IBEN**, seu **EBEN** (quæ filium notant Arabicæ linguæ vocabula) **ARABI** Andalusenus, cujus hæc laudantur opera: *De occulto rerum consensu*. Qui liber extat in Leidensi bibliotheca, ut ex ejus apparet catalogo 6.

Et laudat Hottingerus *Smegmatis orientalis, seu bibliothecæ*, lib. 3. par. 2. cap. 2. 4 *De inspiratione divina gemmæ scientiarum IBEN ARABI*, seu *de diversimodo divini munitis afflatu*. Quod opus extare cum *Davidis Cæsarensis commentariis* idem affirmat Hottingerus dict. cap. 2. pag. 202.

Extatque inter libros Golii eidem acad-

4 In Specimine biblioth. univers. verb. Aben Ragel, quod est pars operis, De arcanis bibliothecarum de- tellis.

5 Fol. 113. tom. 2. Histor. Hispan.

2 Marmol. lib. 2. Hist. Afr. cap. 29. Garibajus lib. 38. Compend. hist. Hispan.

c Pag. 292.

d Pag. 244.

c Pag. 298.

academia donatos, De sapientia inspirata. Item De dispositionibus divinis in constitutione imperii humani. hoc est, De providentia Dei, aliàs De divino verum humanarum regimine, ut in catal. Leid. quorum duorum idem auctor meminit ibidem. Theologica & philosophica hac omnia, & quæ si sanè tractentur, communicari dignissima sint hominibus nostris, ut agnoscant non aliud his sectariis Muhammedis nisi fidei lumen defuisse. In biblioth. autem Leidensis catalogo liber iste De sapientia inspirata, Mobiddin Ibn-Arabi Hatemi Taji Andalusii nomine inscriptus est.

f Pag. 307.

Fortè cum his coincidunt jam laudatis hujus operibus Tebritii scholia in librum dictum Gemmam sapientie Ibn El Arabi, necnon & Tebritii commentaria in Fenol Arabi theologia scholasticorum ut in eadem Leidensis biblioth. servatorum meminit ejus catalog. g in qua & exstant Notæ Ibn Arabi in poemata mysticam Busiride Egyptii h. Necnon & Abdi Apbendi commentaria in poemata Ibnol Arabi & Taji El Hatemi El Andalusii. Nec fortè discedimus ab eodem auctore quum Taji Andalusii contra Sophos librum, præcipuè in questionibus De Dei essentia, ibidem exstantem * laudamus.

g Pag. 320.

h Pag. 308.

i Pag. 337.

k Pag. 384.

ARATIUS ABEN ZACHARIAS (si alius est ab Abubecro Mabummed Aben Zacharia, cujus aliàs meminimus) medicum quendam commentarium anno Machomeri DLXXV. exaravit; qui exstabat in bibliotheca Scorialesi.

ARFARACIDES, seu IBEN ARFARACIDES, poemata confecisse credendus est De arte chimica. siquidem in bibliotheca Lugduno-Batava inter libros à Golio eidem donatos exstant Commentaria Eidemeri fil. Ali, fil. Eidemeri Giedelbehei in Ibn Arfaracide Andalusii poemata De arte chimica tribus voluminibus.

ARZACHEL, sive ARZACHEL, aliis ABRAHAM EIZARAKEEL (quem omnes Hispanum vocant, & quidam Toletanum) duodecimo floruit sæculo, hoc est, uno super septuaginta annos prior Abrahamo Aben Esra, eo tempore quo librum scribebat, cui titulus est: Sepher Meaz Hagamuth, sive liber astrologicus, in cujus prima parte, seu libro cui Reserth bochma, sive Initium sapientie inscriptis, neminem illo sæculo in observandis cæli motibus cum Arzachele comparandum fuisse ait, seque illo LXXI. annis posteriorem fatetur. Quod si ad annum Aben Esrae obitus referas, cum incertum sit quonam hic opus istud scripserit, & annus ille obitus, si auctori libri Juchasim credimus, varias aliorum opinionones referenti, tandemque eorum approbanti, qui ad annum mundi MMMCMLIV. (id est, Christi MCXCIV.) ejus mortem referunt, hoc anno contigerit; necessum, fateor, est, Arzachelem ineunte isto duodecimo sæculo in vivis fuisse inter hujus illustres astronomica doctrinâ viros præcipuo loco habitum. Nec disconvenit ætas ei à Joanne Gerardo Vossio assignata, in

De scientiis mathematicis cap. 35. §. 13. qui celebratum eum fuisse ait circa annum MLXXX. testimoniis usus Henrici Bruci & Josephi Blancani, qui catalogos primus astrologorum, alter verò mathematicorum, confecerunt. Atque Aben Esrae maximi estimandum esse testimonium huic exhibitum, cum & ipse astronomus insignis fuerit (ut ex elogio ejus in Bibliotheca magna Rabbimica R. Patris D. Julii Bartholocii Cisterciensis monachi, Hebraicè doctissimi, nostrique, dum Romæ simul conviveremus, amici, constat) nemo inficiabitur.

De obliquitate is Zodiaci, quæ observavit, literis consignavit, & inter alia, (ut Vossius inquit) maximam solis declinationem tempore suo graduum XXIII. ac XXXIV. minutorum esse, Georgius autem Joachimus Rheticus in præfatione ad suas ephemeridas hunc auctorem ait fuisse Toletanarum tabularum, & reliquias observationes ccccii. solares de constituendo solis apogeo, ut ex eo refert Joannes Baptista Ricciolus in Chronico astrologorum &c. cum Almagesto ejus edito. Quod si ad Alphonsum (ut vocant) referas tabulas, resistit Alphonfi Regis earum promotoris tempus, qui sæculo decimo tertio vixit, atque eo exeunte obiit. Nisi cum Gesnero in Pandectis dicamus ex Albategni & Arzachelis antiquioribus tabulis nunquam editis desumptas postea Toletanas fuisse; quod quidem circa Albategnianas verum & compertum sit dedisse Toletanis exemplar seu regulam, agnoscente eodem Ricciolo in Alphonfi mentione, de quo nos superius diximus, eundem Regem laudantes. Nec de Arzachele resistimus, cum & ejus sub Zarchielis nomine tabulas in eo libro inferi Alphonfus jufferit, quo Albategni canones in vulgarem linguam ex Arabico transferri olim fecit. de quo etiam eodem loco diximus.

Nescio qua ratione motus Gesneri epitomator nostrum hunc Archezel Albategni vocet, cum ab Albategno De scientia stellarum editi libri auctore statim distinguat: nisi deceptus fuerit duorum horum conjuncta alicubi mentione, quos unum eundemque esse existimavit.

AVERROES, ab aliis Arabicum nomen exprimere volentibus, ABEN-RUST^m, sive ABEN-ROSTⁿ, sive tandem ABEN-RAST^o, aut ABEN-RASD^p audit. Nomen integrum ABUAL-WALID MOHUMMED EBEN AHMED, EBEN MOHUMED, EBEN ROSHD, quod notat vir exquisitè doctus Thomas Reinesius epist. 15. ad Hofmannum. Joannes Leo sic interpretatur: Averrois nomine proprio vocatus est Muhammed, cognomine Abul Guail. Averrois autem nomen proprium est primi hujus domus. Rectum Arabicè est Ibnu Rosdin, quoniam Ibnu (idem est Eben, seu Ebn) significat filium, & Rosdin nomen proprium significat Rectum. Inter Arabes quoque doctos vocatur Ibnu Rosdin Elbasidu, qui Latine interpretatur nepos, ad differ-

l Tit. 6. De astronomis §. Tabulæ motuum fol. 92.

m Ira Reudinus lib. 1. Cabale.

n Raym. Martini in Pagine fidei sepius.

o Zacutus in discursu proem. ad veter. medicor. histor.

p Apud Plantavitin in Biblioth. Rabbim. verbo Aben-Rasda.

q Did. lib. De Arabibus illustribus, in Hottingeri Bibliothecario pag. 271.

r Tract. 1.

s Lego secundum, ut infra, qui de nostro loquitur.

t Ita scripsit Hottingerus interpres, sive editor: sed rectius videtur partium principem. u Marroch.

ventiam avi sui, qui ejusdem nominis erat. Patria ei Corduba urbs fuit, summorum virorum alitrix. Iste autem (prosequitur Leo) natus erat in civitate Cordubæ, & nobili quidem familia, cujus pater judex & caput existit sacerdotum totius provincie & Bætice (lego Bætice) & regni Valentie.

De patria ipse auctor est lib. 2. Colliget, seu ita nuncupati operis, cap. 22. dum præfert aliis climatibus quintum, in quo hæc urbs sita est. Ambrosius Morales lib. 16. cap. 8. omnia ejus testimonia, unde liquet id, quod natali de loco dicimus, collegit. In paraphrasi ad Platonis Rempublicam cum dixisset Platonem Græcos plurimum naturâ habiles ad suscipiendam scientiam verè affirmasse; adjungit Averroës hoc ipsum dici debere de propinquis Græciæ nationibus, necnon de regione (ait) nostra Wandalia, Samia, atq; Ægypto. De avo autem & patre idem Leo: Ita etiam avus ejus maximus ac præstantissimus legista fuit, & secundus Malich (hic fuit unus ex quatuor primarii juris Mahummedanorum canonici interpretibus) & theologus secundum Escharim. Et quando populus Cordubæ rebellis effectus est contra patriam principem & caput, qui terram more principis ac domini possidebat, avus Averrois legatus fuit ad Regem Marroch, ut ei terram traderet: qui honore ab ipso Rege affectus fuit, adeoque gratus, ut quicquid nomine communitatis sue petierat à Rege, summâ gratiâ ei concessum fuerit à Rege prædicto; & ei duos magistratus largitus est, totius videlicet regni Cordubæ judicium: atque sacerdotum caput in patriam suam cum honore ornatumque summo reversus est. Post longum verò tempus obiit: cujus filius in judicem & sacerdotem maximum voce populi Cordubæ electus est, & Rex Marrochi eum confirmavit. Hic fuit pater Commentatoris (nostri scilicet Averrois) qui simplex legista existit. At ex sua praxi dati sunt ei magistratus prædicti, qui per multos annos vitam duxit letam, & post hujus mortem itidem filium ejus in prædictos magistratus elegit populus; quoniam hic tum legista, tum theologus magnus ac excellentissimus fuit, qui summam exercuit justitiam.

x Vide infra.

Quibus tamen præceptoribus ac libris usus fuerit, ut encyclopædiam assequeretur, jam audiamus; quos omnes ejus magistratos Cordubenses, aut saltem Hispanos, fuisse verosimilius est. Legis scientiam à patre accepit, etiamque ab Albadi Ibnu Handin, totumque compendium Schuum cum commentario sui avi. Sic etiam Moaltam de Melich cum commento Albagi, & etiam recepit scientiam Alchorani: artem scilicet lecturæ, ab excellenti magistro Soraih Lesabi, ab ipsoque audivit omnia opera Eldeni cum commento ipsius Maschbari & Ibnu Hatbia. Postea se theologiae omnino dedit secundum Escharim, eamque scientiam recepit ab Ibnu Chabil theologo. Post quæ physica operam dedit, & omnes Aristotelis textus cum quodam commento brevi cujusdam, Abu Bacar Græci ab Ibnu Thophail, medicinamque ab Ibnu Zohar (hic est Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

Aben Zohar) addidit, astrologiamque & mathematicam ab Ibnu Saigh doctus. coque universalis effectus est. Hæc ille ex Bætica historia Ibnu El Habar, qui alius procul dubio est ex Mauro-Hispanis scriptor historię hujus suę provincie. Sicut & avum Averrois in hunc album recipere debemus ob scriptum istum, qualis ille fuerit, commentarium in compendium Schuum.

Adjungit idem El Habar alia de prudentia, patientia, liberalitate, ac pietate, apud eundem Leonem. Item quòd fuerit pinguis carne, quantumvis parum comederet, hoc est, semel in die ac nocte. Majoris noctis partem vigilare solitum, legis libris ac philosophiæ intentum; quorum tædio si caperetur, poëseos ac historiæ libris delectatum fuisse; nunquam luisse, nunquam inter vana ac inutilia tempus abire passum; benignam, omnibus gratum, poëticis auctoritatibus & jocis urbanis uti cum paribus consuevisse. Legista (insit Leo) fuit secundum Malich, & theologus secundum Escharim. hoc est, secundum opinionem ejus, ac secundum opinionem vocum imitabatur Aristotelem. Sectas duas, Melchitarum & Ascharitarum, quæ, alias inter, in Muhammedismo prævalebant, significare voluit. Melchitæ ab auctore Melche Ibnu Ames. De his & Ascharitis Hottingerum consule in Historia orientali. Similia dixit Leo, cum de avo nostri loqueretur.

Accusatum deinde ait apud Mansorem Marochi, quòd hæreticus esset, operâ scilicet Aben Zohar junioris, præceptoris ejus filii, & post causam dictam condemnatum, honoribus spoliatum, & bonis multatum, aliquamdiu cum Judæis in eorum vico, quasi exilio deputatum, habitasse. Marochum revocatum, publicæque ignominie expositum, ac hæresi suæ renunciare coactum fuisse. Dimissus inde, in Fes urbem rediit, abhinc Cordubam, donec populis omnibus conquerentibus de ignorantia ejus, qui in locum nostrum judicem exercere jussus fuerat, magno omnium consensu Marochum è patria evocatus à Rege, suoque muneri ac bonis fuit restitutus. Qua dignitate factus, in eadem Marochensi urbe usque ad obitum diem permansit. Hæc ferè ex Leone & El Habar.

Docuisse eum in academia Marochiana, auspiciis Jacobi III. ex Almohadis, qui Almoravidas è regno dejecerant, observavit Reinesius. Sed Aben Jacob secundus Almohadum, non tertius fuit, filius Abdelmonis, ex ea stirpe primi. Successerat hic patri ante annum MCLXXVII. quo anno in ditionem venisse Alphonfi Castellæ Regis VIII. Concham urbem, qui Jacobo huic parebat, historiæ nostræ docent. At hunc ipsum in Lusitania MCLXXXIV. lethaliter vulneratum, & Tago flumine haustum, ex iisdem novimus. Hi nimirum constituendi sunt fines Averrois professioni Marochianæ, si ea fuit sub Aben

y Lib. 2. cap. 7. §. 2. & 5. pag. 552. & 553.

z Epist. 15. ad Hofmannum.

a Roderic. Tolet. Hist. Hispan. lib. 7. cap. 10.

b Mariana lib. 11. cap. 14.

c Mariana lib. 11. cap. 16.

Hh Jaco-

Jacobo: circa enim hoc tempus eum in vivis esse id confirmat, quod in *paraphrasi super libros Platonis De republica* terræ motus meminerit, quem contigisse ait se vivo anno MCLXVI.

Duos item filios Averroës in aula Frederici Imperatoris (secundi scilicet hujus nominis, non Barbarossæ cognominati, qui primus fuit, in quo plures, auctorem hujus rei laudantes, falluntur & fallunt) verfos fuisse, scriptis consignavit Ægidius Columna, sive Romanus. Nam hunc Fredericum tempore suo mortem obiisse ait, quod verum est: nam cœpit an. MCCXIX. absolvit imperium MCCL. cum ante triennium Ægidius in lucem editus fuisset.

Id mihi confirmat Averroëm ad hoc usque sæculum XIII. vixisse, non vero diem suum obiisse superioris anno nonagesimo octavo, sive Egiræ DXCV. quod ait Reinesius. Vix enim potuit, quinquaginta ferè annos ante ortum Ægidii Romani demortuus, reliquisse filios, quos ille in Frederici aula cognoscere posset. Et quidem Averroës ipse fatetur in fine libri hoc anno MCXCVIII. se paraphrasin in Aristotelem *De partibus & generatione animalium* absolvisse. Joannes quidem Leo, qui veteres Arabicorum sapientum historicos consulebat, hæc ait de Averroës morte: *Postremò mortuus est Averroës in civitate Marochi, & fuit sepultus extra portam covariarum, tempore Mahumedis Manzoris Pontificis ac Regis, anno sexcentesimo tertio de Egira.* Mahumedus iste quartus est Almoadam Rex, filius Aben Josephi, qui successit fratri Aben Jacobo, & uterque Abdelmonis ejus generis primi filius fuit.

Inquiramus ergo, ut quo tempore nosster obierit auctor inde palam fiat, in Mahumedis hujus regni initium. Rodericus Toletanus ait: *Post hæc mortuo Abdelmuno, filius ejus Aben Jacob successit in regno, qui in Hispanias veniens, à quodam Christiano occisus fuit in Portugallia* (diximus id contigisse an. MCLXXXIV.) cui successit frater ejus Aben Joseph, qui in bello Alarcouris repulit Christianos. Infelix hoc prælium patratum fuit anno MCXCV. sed aliquot deinde annis supervixisse ex eo videtur, quod anno ferè MCC. h eum adierit Marochi degentem Sancius Navarræ Rex, cognomento Fortis, eo animo, ut ad bellum Castellæ Regi Alphonso, molestissimo sibi per id tempus hosti, contra idæi fœderis leges, inferendum impelleret. Sæculum ergo absolvit adhuc superstes Aben Josephus, quo mortuo (Rodericus prosequitur) successit ei filius ejus Aben Mahomed, qui in Navis Tolose ab Aldefonso Rege nobili (anno scilicet MCCX.) fuit victus. *Quæ victoria discessionis & exterminii Almoadam causam dedit.* Hæc ille.

Annus verò Egiræ sexcentessimus tertius, quo Leo ait Averroëm obiisse, si Calvisio & Labbeo credimus, sæculi hujus sextus erit, ut mittamus Hottingerum

(nisi error sit scripturæ) qui vicessimum quintum assignavit. Planè convenit Calvisii computo cum tabella illa quam in *Chronologica sua isagoge*, ad dignoscendos, & cum Christianis conferendos, Egiræ annos, idem Calvisius dedit, & cum Mahumedis regni, cujus tempore vitæ functus Averroës fuit, ratione.

Risù quidem excipiendus venit, & excipitur quidem à Joanne Pico Mirandulano, Petrus Aponensis, dictus *Conciliator* (de quo mentionem confulas Pauli Langii in *Chronico Citizenensi*) qui in secundum *De calo* librum Aristotelis, anno Christi CL. Averroëm floruisse scribere non erubuit.

Circa doctrinam verò & opera, quò jam deveniendum est, propter excellentiam in philosophia, Iustratumque totum Aristotelem vel commentario vel paraphrasi Arabica, *Commentatoris* nomen obtinuit. Super quo tamen præstat Joannem Ludovicum Vivem lib. 5. *De causis corruptæ eloquentiæ* audire, de Averroë cententem: *Homo qui in Aristotele enarrando nihil minus explicat, quàm eum ipsum, quem suscipit declarandum. Sed nec potuisset explicare, etiam si divino fuisset ingenio, cum esset humano, & quidem intra mediocritatem. Nam quid tandem adferebat; quò in Aristotele enarrando posset esse probè instructus? Non cognitionem veteris memoriæ, non scientiam placitorum præscæ discipline, & intelligentiam sectarum, quibus Aristoteles passim scater. Itaque videas eum pessimè philosophos omnes antiquos citare, ut qui nullum unquam legerit, ignarus Græcitatatis ac Latinitatis. Pro Peto Ptolemaem ponit, pro Protagora Pythagoram; pro Cratylo, Democritum; libros Platonis titulis ridiculis inscribit, & ita de his loquitur, ut vel cæco perspicuum sit, literam in iis eum legisse nullam. At quàm confidenter audet pronunciare hoc aut illud ab eis dici, & quod impudentius est, non dici, cum solos viderit Alexandrum, Themistium, & Nicolaum Damascenum, & hos, ut apparet, versos in Arabicum perversissimè ac corruptissimè? Citat enim eos nonnunquam & contradicit, & cum eis rixatur, ut nec ipse quidem, qui scripsit, intelligat. Aristotelem verò quomodo legi? non in sua origine purum & integrum, non in Latinam lacunam derivatum (non enim potuit linguarum expertus) sed de Latino in Arabicum transfusatum; in qua transfusione ex Græcis bonis facta sunt Latina non bona; ex Latinis verò malis Arabica pessima. Hæc Vives doctè & nervosè.*

In medica autem arte non eque ut in philosophia præstantem fuisse, medicorum filii quidam censent. Theoreticum alii verius quam præcticum vocant. Non sic è noviorum classe Zacutus Lusitanus, vir doctrinæ exquisitæ & elegantis, cujus hæc sunt P: *Averroës plusquam commentator, seu malleus medicorum verius appellandus, dictus Arabicè Aben-Rast, vir acutissimus, subtilissimus, & philosophiæ scientiæ clarus; aded ut præcorum philosophorum & medicorum dicta exacto examine non solum ad Aristophanis,*

1 Cap. 13. pag. 95.

m De part. pren. lib. 3. cap. 4.

n Pag. 829. inter German. rerum scriptor. tomo 2. o In Conciliatore diffra. 9.

q De vitia medicorum. r Centur. 4. curat. 44. in scholiis. s In præf. ad interpretat. collectan. Averroës De remedia.

t In dicta præf. libror. De part. 6. generat. animal. ad Leonem X.

u Lib. 1. Adversus astrologos. x In Apologia.

p In Discurso proemiali ad veteres medicorum historiar.

nis, sed ad Cleantis lucernam pensata explicaverit. Constat hoc apertè ex vasto illo, quod super omnia Aristotelis opera conscripsit, volumine ingeniosissimo & laboriosissimo, sed ob temporis tunc injuriam ineleganter admodum traducto. *Scriptis opus Colliget (Latine sonat, universale) in septem distinctum libros, in quibus summam eruditionem, rarum ingenium, reconditamque doctrinam palam fecit.*

Distinguunt alii, uti diximus, in philosophia primas ferè ei concedentes. Petrus Castellanus *disputatorem subtilissimum; Amatus Lusitanus philosophum post Aristotelem admirandum; Joannes Brujerinus, post Aristotelem summum philosophum.* qui & adjungit: *& post Galenum medicum summum.* Jacobus quoque Mantinus interpretis multorum nostris operum: *Nam ut rerum naturalium (ait) cognitionem sine Aristotele adipisci difficile est; ita Aristotelem sine Averroë profiteri, meo quidem judicio, non valdè est probabile.* Joannes Picus Mirandulanus: *Celebrem in Aristotelica familia philosophum, & rerum naturalium gravem estimatorem, appellat.* Qui & alibi *soliditatem ei doctrinæ disertè magis attribuit: Est apud Arabes (ait) in Averroë firmum, & inconcussum in Aben Pace, in Alpharabio grave & meditatatum, in Avicena divinum atque Platonicum. Idem tamen (quem laudavimus) Amatus vocat insignem philosophum; non aded tamen in medicina excellentem, ut illi auctoritatem (ait) dare debemus. Item Averroës fidem non multum valere apud medicos sectatores, nisi in quantum Hippocratis aut Galeni testimoniis utitur, quidam alii censent.*

Propter aliquos tamen magnos ejus errores adversus Christianam philosophiam atque theologiam commissos, petiisse olim Raymundus Lullus dicitur à Clemente Papa V. tentatà etiam Philippi Pulchri Galliarum Regis interpositione, quod precibus ac supplicibus libellis, & conscripto ea re super libello fecit, ut Averroës in Aristotelem commentarii prosciberentur, atque igni subicerentur. Negat autem Carolus Bovillus in Vita Lulli, quem hujusce rei auctorem habemus, quicquam vel à Papa vel à Rege impetrare circa id potuisse. Unà etenim cum Aristotele, quem post Petri Lombardi theologorum scholasticorum antesignani perpetuum de philosopho isto silentium, Albertus Magnus (ut creditur) in scholam Parisiensem, discipulique ejus in alias, primi invexerunt, increbuit apud omnes Commentatoris ejus, hoc est Averroës, fama; aded ut, quemadmodum Melchior Canus lib. 10. *Locorum theologorum* cap. 5. de tempore suo loquens ait: *Superiore sæculo, & paucis anterioribus, oraculi loco, esset Averroës in scholis, & præsertim in Italia, quæ occasio fuit magnorum in illis oris errorum & inutilis diligentia, quæ aliqui non minus in pervoluntando Averroë collocabant opera, quàm in sacris literis ponunt, qui his maximè delectantur.* Nunc Averroës (subjungit) *in scholis omnino jacet.* Nempe ut Mahomedanus plura circa di-

Bibliotheca vetus Hispana. Tom. II.

vina falsò docuit. Quare procacissimum Christianorum adversariorum Joannes eum vocavit Gerson y.

Hujus errores multi observaverunt & impugnaverunt. Ambrosius sanè Leo Nolanus superiore sæculo fat grandi volumine castigationes adversus eundem Leoni X. Pontifici nuncupavit. Isidorus quoque Isolanus discipulis & sectæ ejus bellum intulit, in Averroëstas *De aternitate mundi* libris quatuor disputans, Lugduni editus apud Carolum Pernot an. MDLXXXII. in 4º.

Opera autem Averroës, quæ pars sunt philosophica, pars medica, continentur post alias in editione Veneta operum Aristotelis, quæ ex officina Juntarum MDLXII. prodit in 8º. undecim, seu potius quatuordecim voluminibus, cum primùm in tres, sextum in duas dividatur partes cum hoc titulo: *Aristotelis omnia, quæ exstant, opera, selectis translationibus &c. Averroës Cordubensis in ea opera omnes, qui ad hæc usque tempora pervenere, commentarii.* Nonnulli etiam illius in logica, philosophia, & medicina, cum Levi Gersonidis in libros logicos annotationibus, quorum plurimi sunt à Jacobo Mantino in Latinum conversi; Græcorum, Arabum, & Latinorum lucubraciones quædam ad hoc opus pertinentes. Marci Antonii Zimara philosophi in Aristotelis & Averroës dicta in philosophia contradictionum solutiones propriis locis annexæ. Bernardini Tomitani, logici atque philosophi præstantissimi, in Aristotelis & Averroës dicta in primo libro Posteriorum resolutæ. Contradictionum solutiones, necnon ejusdem libri locorum, qui obscuriores habentur, conversiones & animadversiones in Averroëm. *Quæsitæ demonstrativa argumenta, & magnorum commentariorum graviores sententiæ certo ordine collectæ. Quæ omnia ex ejusdem Tomitani lectionibus excerpta fuere.* Item ejusdem Zimara tabula, quæ undecimo toto volumine continetur.

Integram ostendimus faciem editionis, ut in unicum conspectum veniret quicquid ea comprehendit, singulas ejus partes deinde representaturi. Nempe Aristotelem continua paraphrasi seu commentario illustrare, & Arabibus philosophis in ducem & principem commendare, animo concepit Averroës, & voto functus fuit, cum Avicena ante eum, potius quàm in aliorum, in Platonis doctrina sibi placuisset. Immo inter Latinos ipsos jam Latine sonans non mediocri augmento Aristotelis nomen & famam decoravit. Ejus quidem Aristotelis, quæ Græcorum censebat sapientissimum, invenisseque eum non modò, sed & complevisse logicam, physicam, & metaphysicam artes, alicubi reliquit scriptum, his verbis usus, quæ habemus à barbaro interprete: *Inveni. Quia quicquid invenitur scriptum ab antiquis in hac scientia, non est dignum quòd sit pars artis hujus, nec ambiguitas ejus, nec dum quòd principia essent. Complevit. Quia nullus eorum, qui sequuti sunt eum, usque ad hoc tempus, quod est mille & quingentorum annorum (scribebat ergo hæc an-*

y Tract. 9. super Magnificat. tom. 3. operum fol. 457. z Bern. Lutschemb. in Catal. beretic. verbo: Averroës. Jacob. Gaddius De scriptor. non Eccllesiasticis tomo 1.

a Jo. Picus Mirand. in Exam. doctrinæ gentium lib. 1. cap. 2.

d Quodlib. 2. quæst. 20.

e Phil. Elsius in Encyclopaedia Augustino. Male Mirandulanus, qui MCCXXX. obiisse ait lib. 3. De rerum præf. cap. 4. f In Vossii De philosophia cap. 14. magnus error in Barbarossæ ætate subrepsit.

g Marian. lib. 11. cap. 18.

h Idem lib. 11. cap. 20. Garibay lib. 24. cap. 11.

i In Chron. opere anno MCCVI. k In Concord. Chronol. 1. part. Technicæ cod. anno.

no MCLXXVIII. Aristoteles enim ob-
iisse dicitur anno ante Christum natum
CCCXXII. nihil addidit, nec invenit in ejus
verbis errorem alicujus quantitatis. In quibus
prævaricationis & incongruæ præsumptionis
sæpe arguitur à Joanne Pico Mirandulano^b.
Hic nimirum mos fuit sectatorum alicujus
scholæ, ut scientiæ illius originem sectæ suæ
principibus tribuerent: quod Averroës, qui
hisce verbis Aristotelem, & Lucretii, qui
Epicurum, sapientiæ inventorem appellant,
exemplis vir doctissimus Petrus Gassendus
in libro præmiæ De philosophia universæ cap. 3.^c
confirmat.

Prodiisse primum hæc omnia *Commentaria*
in Aristotelem Averroës anno MD. Venetiis
in folio, alicubi legimus. Immo & omnia
Averroës opera etiam Venetiis ex eadem
Juntarum officina anno MDLIII. in folio
sex voluminibus. Quam editionem non
vidimus. Interpretatio scilicet aliqua
præcesserat Græci textus philosophi in
Arabicum, quæ usus fuit Averroës. Qualis
illa fuit omnium Galeni operum ab Albategnio
facta, Joanne Serapione teste^d. Quomodo &
Platonem, Ptolemæum, Hippocratem, Euclidem,
alios è Græca origine in linguam istam
translatos habuere, nimirum à Chanin Ibn
Isaac Hebræo medico, quem transtulisse in
Arabicum philosophiam Græcam, scriptum
reliquisse Abn Walid Mahumed Ben Shecina,
historicum adhuc ineditum, Joannes Seldenus
notavit ad *Euticii origines*^e; sive aliis, qui
nostrum hoc sæculum, de quo agimus, præ-
cesserunt. Nam Averroëm Græcè neciisse
communis doctorum hominum persuasio est^f.

At hunc ejus commentarium Hebræi
suum fecere incerto interprete: quam
interpretationem penes Joannem Plantavium
fuisse Lodovensem Episcopum, ex ejus
Bibliotheca Rabbinnica notum habemus.
Latinam quoque versionem antiquam facile
fieri potuisse in Hispania, cum Alphonsus
Rex X. Castellæ, cognomento *Sapiens*, rerum
potiretur, aut in Gallia, eò ex Hispania
ductis Arabibus exemplis, Joannes Picus
Mirandulanus observavit^g. Hæc tamen
ejus temporis, sive alia, quæ ad nos
pervenit, & cultiora Latinitatis sæcula,
jure quidem optima arguitur inelegantia
à Zacuto.

Vix autem aliquos Arabici textus Averroës
codices in Europa reperiri Scaliger putabat,
solamque conversionem ab Armengaudo Blasii,
Jacobo Mantino, Joanne Francisco Burana,
Abrahamo de Balmis, Vitale Nisso, Calo
Calonymo, Joanne Brujerino Campegio,
Paullo Iraëlita, aliisque, adornatam in
lucem venisse. At ego (ait Pet. Daniel Huetius
De interpretatione lib. 2. id referens) bis
versavi manibus Averroës librum ex oriente
huc olim à Postello deventum, quod miror
Scaligerum fugisse, Postello olim amicitia
& literaria consuetudine conjunctum. Eo
libro continentur in

logicam, rhetoricam, & poeticam commentaria,
quæ ad Jacobi Mantini & Abrahami de
Balmis interpretationem à me expensa, fidem
eorum & artem aperte mihi comprobaverunt.
Hucusque Huetius.

Neque annotatu indignum est aut inutile,
ante Averroëm positam fuisse ab alio
quo alio ejusdem sectæ ac linguæ operam
in explanando Aristotele. Ab hoc enim
nostro Averroë distingui necessariò debet
is, quem Alsheich Abu Ali nomine laudatum
reperies in epistola Abi Jaafar Ebn Tophail
de Hai Ebn Zokdhan, quam philosophi
autodidacti vocabulo inscriptam, & à se
in Latinum conversam, Eduardus Pocochius
edidit: cujus epistolæ in laudati Tophail
elogio plenius meminimus. Unde verba hæc
exscripsimus (ex pag. 19.): Quod autem ad
libros Aristotelis, quorum vicem nobis
supplet Alsheich Abu Ali in sua eorum
explicatione, sectam ejus sequutus, & phi-
losophiæ ejus viâ incedens Alshepha (id est,
sufficiencia) cujus initio &c. Nam præterquam
quòd nulli ex nominibus, quibus dictum
fuisse Averroëm supra diximus, conveniat
hoc nomen hominis; Averroës verè inferior
ætate fuit, quàm ut eum potuerit famam
jam ex suis scriptis clarum Jaafarus Ebn
Tophail laudare, qui (uti dicitur) Averroës
præceptor fuit in medicina, Joanne Leone
referente superius memorato. Nunc autem
jam persequemur editionis Venetæ omnia
volumina, quænam Averroës opera, & ad
eum pertinentia in singulis continentur,
annotantes; adjunctis quæ circa unumquodque
eorum aliàs observavimus.

In primi voluminis prima parte hæc habentur.

I. *Averroës in Porphyrium, in Prædicamenta, & in librum De interpretatione commentaria, à Jacobo Mantino in Latinum conversa.* Hebræicè hæc pars versa dicitur à R. Jacobo Antoli anno MCCXXXII. Quæ
translatio exstat in bibliotheca Cæsarea
Viennensi, ut in Commentariorum de eadem
lib. I. h. Petrus Lambecius refert.

II. *Expositio media in libros Priorum, Joanne Francisco Burana Veronensi, qui ex Hebræico transtulit, non ex Arabico.* Editam
hanc seorsum vidimus in bibliotheca Hispalensis
Ecclesiæ, quæ fuit Ferdinandi Coloni, magni
Christophori Columbi, ut vocant, filii. Averroës
Questiones in libros Priorum. Interprete Helia
Judæo, in Vaticana adservantur cod. 4552. eadem-
que in Colonæ.

III. *Levi Gersonidis in Porphyrium, in Prædicamenta Aristotelis, in lib. De interpretatione, & in Averroëm annotationes.*

In secunda parte.

I. *Expositio magna, sive magna commentaria Averroës in Posteriorum resolutionum libros ab Abrahamo de Balmis, à Joanne Fran-*

Francisco Burana, & à Jacobo Mantino Hebræo philosopho in Latinum conversa. Scipio
Florillus, medicus ac philosophus Neapolitanus,
expositionem edidit prologi Averroës super
hos libros Posteriorum. Neapoli MDLXXIV.
in 4°. Immo & aliam Joannes Franciscus
Longus, quem Florillus ipse præceptorem,
ac ætatis suæ philosophum eminentissimum
vocat, & ipse Neapolitanus, publicaverat
ibidem apud Raymondum Amatam MDLXX.
in fol.

II. *Epitome in libros logicæ Aristotelis, Abrahamo de Balmis interprete.*

III. *Quæstia varia in logica juxta ordinem
librorum logicæ, eodem interprete.*

IV. *Epistola una, eodem interprete.*

In tertia primi voluminis parte.

I. *Expositio in VIII. libros Topicorum, Abrahamo de Balmis interprete; cui annexa
est illa super quatuor primos libros à Mantino
facta versio, quam morte occupatus absol-
vere non potuit.*

II. *Expositio in libros Elenchorum, eodem
Abrahamo interprete.*

Planè in logicam hi omnes ferè sunt
commentarii, in quos elucidatio exstat
Levi Ben Gerson ms. in bibliotheca
Leidentis academice. Et Hebræica editio
universæ rei logicæ Aristotelis ex compendiis
Averroës prodiit Rivæ de Trento anno
MDLX. in 8°.

In secundo autem volumine.

I. *Paraphrasis in libros tres Rhetoricorum, interp.
Abrahamo de Balmis.* Aliàs dicitur
interp. Antonius Majoranus. Hebræica
versio R. Todros in bibliotheca Cæsarea,
in qua absolutum opus dicit ab Averroë
anno MCXCII. ab interprete anno
MCCCXXXVII. ut notat Lambeciusⁱ.

II. *Paraphrasis in lib. Poëtice, Jacobo Mantino
interprete.* Hebræicè in eadem Cæsarea
bibliotheca. Latinè prodiit Venetiis
MDLII.

In tertio volumine.

I. *In libros x. Moralium Nicomacheorum
expositio, interprete Joanne Bernardo Feliciano.*
Prodiit olim Venetiis anno MDVIII. in
folio.

II. *Paraphrasis in libros Platonis De re-
publica, Jacobo Mantino interprete.* Quæ
primum prodiit Latina Romæ ex officina
fratrum Brixianorum, Paullo III. Pont. Max.
ab eodem Mantino nuncupata anno MDXXXIX.
in 8°. Edita inde fuit unà cū Francisci
Philelphi De morali disciplina, & Francisci
Robertelli in libros Politicorum Aristotelis
Venet. MDLII. in 4°. à Gualtero Schoto.
Nempe quia nondum viderat, ut fatetur
ipse Averroës^k, Aristotelis Politicæ, ne
hæc pars deesset applicuit operam ei
illustrandæ ex Platonis doctrina; cui

^k Ferè in principio.

quidem aliqua interferit de moribus Arabi-
cæ suæ reipublicæ. Hebræicam fecit hanc
paraphrasin R. Samuel Jehuda, quæ
servatur in bibliotheca Cæsarea. In ethica
& politica commentarium, quem ad hæc
duo opera referimus, Lugduni prodiisse
legimus anno MDXXX. aliàs *Epitome* vocatur
in translatione in Hebræicum ex Arabico
facta à R. Josepho Ben Caspi, qui huic
versioni finem imposuit an. MCCCXXX.
sicut Averroës anno MCXCIV. ut Lambecius
notat^m.

In quarto volumine.

I. *In De physico auditu libros VIII. antea
quidem difficillimus, nunc ad maximam redactus
claritatem, commentarius, tum ex Mantini
nova translatione, tum ex antiqua castigatissima.*
Vidimus editum olim Gotthico caractere,
sine loci aut temporis aliqua nota, à Marco
Antonio Zimara Sancti-Petrinate Hydruntino,
unà cum De celo & mundo, de quo postea.
Hebræicè est in bibliotheca Cæsareaⁿ. Editionem
hanc Hebræicam Rivæ de Trento habet etiam
bibliotheca Bodlejana anni MDLXXX. in
8°. Laudatur Petri Feltri *Expositio præmiæ*
Averroës in physicam. Commentarius in
Aristotelis physicam Latinè cum explanatione
Augustini Niphi Venetiis prodiit anno
MDLXIX. in folio.

II. *Expositio media super tres primos libros,
Jacobo Mantino interprete, qui quinque
super reliquos morte præventus intactam
reliquit.*

In quinto Volumine.

I. *In libros de celo commentarii Averroës.*
Hi cum libris De generatione & corruptione
prodierunt Venetiis MDVII. folio. De celo
& mundo Mediolani MDXI. folio.

II. *Paraphrasis in eosdem, Paullo Iraëlita
interprete.* Prodiit olim cum titulo: In libros
De celo & mundo cum Averroë & Zimara
Lugduni MDXXXIX. in 8°. Arabicum
exemplar in Escorialensi regia bibliotheca
reperitur. In librum 2. De celo commentario
3. ne id omittam, meminit auctor duarum
columnarum Herculis, quas idola vocat, in
ultimo Hispaniæ occidenti, Gadibus scilicet,
unamque earum quæ dicebatur *Idolum Indiae*,
sese adhuc elevatam vidisse. Deinde (ait)
fuit corruptum in prælio, quod crevit inter
barbaros & homines illius insule in anno
DXXX. à prædicatione Mabometi, à quibusdam
se erigentibus super illas regiones maris
in illo tempore. Hæc ille.

III. *In libros De generatione & corruptione
expositio, cum De celo & mundo, Venetiis
olim ut supra.*

IV. *In eosdem paraphrasis, Vitale Nisso
interprete.* Ex Arabico in Hebræum
translatio R. Moysis Tabon Ben R. Samuel
exstat in bibliotheca Cæsarea p.

V. In

^b De stud. philosoph. lib. 2. cap. 3. & in Exam. var. doct. lib. 4. cap. 2. & 3. in fin. & lib. 6. cap. 12.

^c Tom. 1. ejus oper. pag. 7.

^d Volaterranus lib. 21. Comment. pag. 494.

^e Pag. 157.

^f Voss. De philosoph. sectis cap. 17. §. 19. post. 10. Picus Mirand. ubi supra lib. 4. cap. 5. in fine.

^g Ubi supra lib. 4. cap. 2.

ⁱ Lambec. lib. 1. Commem. pag. 181.

^m Diët. lib. 1. pag. 181.

ⁿ Lambec. d. lib. 1. pag. 180.

ⁱ Diët. lib. 1. pag. 181.

^h Pag. 183.

^o Mirum eo tempore, quo latebat India utraque, & quasi prædictio inventionis ejus India, quæ ad occidentem plus ultra has columnas nondum nota erat.

^p Lambec. d. lib. 1. pag. 178.

V. *In libros Meteorologicorum expositio media.* Hæc antea prodierat seorsum cum expositione Joan. Bapt. Confalonerii ann. MDXXXV. Hebraica interpretatio Eliæ Judæi Cretensis exstat in Vaticana in folio cod. 4550. sive potius ex Hebraico in Latinum translatio laudati Eliæ. Prodiit namque ea Venetiis an. MCDLXXXVIII. ex bibliotheca Bodlejana.

In sexti voluminis prima parte.

I. *Paraphrasis in libros IV. De partibus animalium, Jacobo Mantino interprete.*

II. *Commentarii in tres libros De anima.*

III. *Commentum quintum libri tertii De anima, ultra antiquam translationem à Mantino Latinitate donatum.*

IV. *Tricesimum sextum etiam commentum ejusdem libri ab eodem translatum, quod prius vix intelligi poterat, cum titulo Digressionum Averrois in tres libros De anima. unâ cum Zimara, editio Veneta profertur anni MDXXX. in 8°. & alia MDXL. etiam in 8°. Hebraica translatio in bibliotheca Cæsarea.*

In sexti voluminis altera parte.

I. *Paraphrasis in librum De sensu & sensibili.*

II. *In librum De memoria & remissionem.*

III. *In libros De somno & vigilia, De somniis, De revelatione per somnium.*

IV. *In libros V. De generatione animalium. Hanc in hos libros, & in quatuor alios De partibus animalium à se in Latinum conversam edidit Mantinus ipse Romæ anno MDXXI. in folio, unâ cum epistola ejusdem Averrois De connexionem intellectus. Quam paraphrasim ille brevem, sed divinam, vocat.*

V. *In librum De longitudine & brevitate vitæ.*

In septimo volumine nihil.

In octavo volumine.

I. *In metaphysicorum libros XIV. commentarii. Item*

II. *Proœmium in 12. librum, antea quidem à Paulo Israëlita, nunc verò à Mantino in Latinum conversa.*

III. *Epitome ejusdem in metaphysicæ libros. Prodiit fortè prima ex Aristotelis operibus Metaphysicæ Averroë interprete, ut notat Philippus Labbeus, anno MCDLXXIII. Vidimus nos textum hunc Metaphysicæ cum Averroë commentario Venetiis editæ Jacobo Mantino interprete, Bononiæ MDXXIII. ubi signatè dicitur Mantinus Dertusensis & Hebræus medicus, ab hæredibus Octaviani Schoti MDVIII. in fol. Iterum Lugduni MDXLII. in 8°. nescio an integra*

Commentaria, an Epitome. In Vaticano codice MMMMDL. inter mss. exstat Latina Eliæ Judæi interpretatio in primum librum Metaphysicorum.

In nono volumine.

I. *Averroës sermo De substantia orbis, castigatus, ac duobus capitulis auctus; ab Abrahamo de Balmis Hebræo Latinitate donatus. Prodiit seorsum Venetiis MDL. Ad hunc librum, cum Antonius Massa Braslavolus, ut in Gesneri epitome legitimus, tum Nicolaus Vittigozius patricius Ragusinus, unâ cum in ejusdem Averroës propositiones De causis, Venetiis apud Bernardum Juntam MDLXXX. in 40. Ibidemque eodem anno Nicolaus Riffius Gallus, Tiberius item Bacilerius Bononiensis, cum aliis ejusdem in Aristotelem Papiæ MDVIII. in fol. & Joannes de Janduno Gandavensis Expositionem, atque item Questiones, Venetiis apud Lucantonium Juntam MDLI. fol. cum aliis operibus, & forsitan antea ibidem apud Octavianum Schotum, necnon Augustinum Niphum Suëssanus, eodem epitomatore Gesneri teste, & Naudæo; qui editum fuisse hunc Niphi commentarium Venetiis ab Schoto MDVIII. meminit, laudatque; idem editiones MDXIX. & MDXLVI. & MDLIX. & Dominicus Pantaleonius Florentinus, Dominicanus, auctore mihi Michaële Pocciantio in Catalogo Script. Florentinorum, commentaria scripsere. Cum commentariis Maïnetii Bonon. MDLXXX. & cū J. de Janduno Venet. MDLXXXVIII. prodiisse eundem librum, ex catalogo bibliothecæ Bodlejane novimus.*

II. *Destructio destructionum philosophi Algazelis, Calo Calonymo Hebræo interprete. Titulus Arabicus est: Habapalab al-hapalab, hoc est, ad verbum: Destructorium destructionum. Quem librum cum citasset Scaliger primo De plantis, occasionem dedit viro medicæ artis doctissimo Gasparo Hofmanno conferendi per epistolam cum amicissimo sibi Thoma Reinesio, exquisitæ eruditionis medico, & polyhistoro, atque argutandi hac super Arabica inscriptione. Sed lumen accendit cæcutientis oculis Reinesius, monstrato vero verborum illorum, quem diximus, sensu. Ms. est in bibliotheca academice Lugduno-Batavæ, ut ex ejus constat catalogo pag. 286. editum Venetiis MDXXVII. Algazel fanè, qui Abubamed (aliàs Chamad) Mohammed Algazali nuncupatus, magnæ famæ inter Arabes, scripsit librum Habapalab cavanob, hoc est, Destructorium, seu ruinam opinionum philosophorum. Quem, credo, Joannes Leo Africanus Errores philosophorum nuncupat. * Atque hunc invitus; quem & explicuit R. Almosnini, ut notat Hottingerus in Bibliotheca sua orientali. Algazelis huic Destructioni opposuit noster priorum omnium censor acerrimus (uti Reinesius*

s Inter Reinesianas vide epist. 5.

t Epist. 15.

u Vide Pocochium Miscel. ad Mossa Maïmonidis partem Mossa pag. 118. Joann. Leonem De Arabibus illustris. apud Hottingerum in Bibliothecario pag. 262. x Ubi proximè pag. 264.

nescius vocat) Destructionem hanc Destructorii, sive Ruinam ruinæ philosophorum Algazelis.

Idem est, ut credimus, Averroës contra Al-Gazelem De æternitate mundi, qui ms. reperitur in ea quæ fuit Bessarionis Cardinalis bibliotheca, teste Thomassinio. Latine, ut suspicor, in Destructorium commentaria scripsit Augustinus Niphus, sive, ut se ipse vocat, Euty chius Augustinus Niphus Philotheus Suëssanus, eximius sui temporis philosophus, quæ Venetiis anno MDXVII. ab hæredibus Octaviani Schoti, & Lugduni apud Juntam MDXLII. in 8°. edita fuere. Observatione dignum existimamus, quòd in opere isto Christi hostis coactus sit, veritate impellente, literis tradere, Romanos post susceptam Jesu Nazareni legem sapientiores effectos. Quod scribit Joannes Picus Mirandulanus lib. 3. De morte Cbristi cap. 6.

Adhæret Destructorio, in editione quam Iustramus,

III. *Tractatus De animæ beatitudine. Cui addita est*

IV. *Epistola De intellectu. Quæ idem est cum dicti libelli parte, eodem Calonymo interprete. Tractatus hic ab Augustino Nipho (ait Naudæus in Bibliotheca politica) philosopho celeberrimo, haud penitendis questionibus illustratus, etiamnum hodie præ curiosorum manibus habetur. Editum opus fuit Venetiis apud Octav. Schot. MDVIII. & MDXXIV. in folio.*

In decimo volumine.

I. *Colliget, sive ita vocatum opus medicum, libris VII. Quorum primus est De anatomia. Secundus De sanitate omnium membrorum, & eorum operationibus. Tertius De speciebus & causis ægritudinum. Quartus De signis sanitatis & ægritudinis. V. De medicinis & cibis. VI. De conservatione sanitatis. VII. De medicatione ægritudinum. Venetiis excudit typographus aliquis ex castigatione Hieronymi Suriani anno MCDLXIX. si credimus Bibliothecæ medicæ, aliisque anno MCDXC. & MDXIV. Ediderunt quidem unâ cum Aben Zohar in eadem urbe Joannes & Gregorius fratres de Forlivio MCDXC. Lugduni etiam prodiit MDXXXI. in 16°.*

Colliget autem titulus, non Latinum, ut credidere, quibus Collectorium aliàs enunciare mos fuit; sed ex Arabico corruptum Kollijon, hoc est, universalis; sive Kollijeton, univèrsale; uti observatum novimus à Christiano Daumio epist. 96. ad Reinesium. Quare melius alii De medicina reddidere ab argumento.

De scribendi proposito medicum hoc opus ipse Averroës in principio: Quando ventilata (inquit) super me fuit voluntas per nobile præceptum ex parte nobilis domini Audelach Sempse à Mirelmomini de Marocho pro consilio suorum philosophorum

Avoznit & Aben-Cbalit; & præcepit mihi compilare unum librum, in quo contineretur tota scientia medicinalis in Arabico, quæ affirmaret & judicaret intentiones priorum auctorum, quæ earum essent retinendæ, & quæ dimittendæ: tunc declinavi virtutes meas ad suum præceptum &c. Et mox: Et non expectes à me quòd dividam partes suas (nempe librorum septem, in quos dividere se dixerat totum opus) in numerum capitulorum, neque quòd appropriet unicuique rei casum per se, quia in illa re vana gloriati sunt sapientes Hispaniæ Andalusii, & major pars præteritorum auctorum. Nescio an ad hoc opus referendum sit Averroës cum expositione Culier De medicina, cujus ms. Arabicum exemplar in Laurentina bibliotheca regia exstat alicubi scriptum vidimus.

II. *Libri quinti Colliget cap. 57. 58. 59. à Jacobo Mantino ob rei difficultatem olim translata, cum antiqua translatione.*

III. *Collectaneorum sectiones tres, tribus Colliget libris, secundo scilicet, sexto, & septimo respondentes, à Joanne Brujerino Campegio elegantissime Latinitate donatæ, post antiquam translationem. Nempe I. Sectio de sanitatis functionibus ex Aristotele & Galeno. II. De sanitate tuenda ex Galeno. III. De curandis morbis. Prodiert seorsum Lugduni ex officina Sebast. Gryphii MDXXXVII. in 4°.*

IV. *Commentaria in Avicene cantica diligentissime emendata, unâ cum Avicene textu, in partes, tractatus, & capita distincto, atque castigationibus Andreae Bellunen- sis exornato. Hic est Andreas Alpagus Bellunen- sis. Arabicum Avicene libri titulum Alargioza in medicina fuisse Joannes Leo notat. Expositionem verò Averroës, Scholia in Institutiones medicas versibus conscriptas ab Ibn Sina Hottingerus nuncupat in Bibliotheca orientali. Hebraicus interpres, qui exstat in Viennensi ms. ארן חבארזאב Cantica medica cum commentario Iben Rufchad, Spizelio teste.*

Textum Avicene & Averroës Arabicum, cujus exemplar servat Escorialensis bibliotheca regia, quem item servari in Lugduno-Batava publica ex ejus apparet catalogo, ibi anno MDCLXXIV. typis edito, transtulit primus in Latinum Armengaudus Blasius Monspelien- sis anno MCCXCI. sub Philippo Ludovici Sancti Galliarum Regis filio, commentariumque proprium adjecit: quod observavit Paullus Colomesius in Gallia orientali. Prodiit in publicum hæc versio Armengaudi Venetiis primùm à Gregorio de Gregoriis MCDLXXXIV. in folio. Hanc ab Andrea Alago Bellunensi (idem enim est, non duo, Andreas Alpagus, & Andreas Bellunen- sis, in quod non animadvertit Lindanus Medicorum scriptorum strenuus collector) castigatam ediderunt Juntæ in eadem urbe MDLV. in fol. Exstat & in Averroës operum editione volumine 10. edi-

editionis quoque Venetæ Juntarum ann. MDLII. in folio.

V. *Tractatus de Theriaca*, nunquam apud Latinos visus, nunc primum ex scriptis Andrea à Cruce chirurgi repertus. Non quidem primum visus in editione hac Veneta anni MDLXII. cum in altera operum Averrois Veneta MDLII. etiam comprehensus fuerit, & ut credo, ex translatione ab Andrea Alpago, simul cum scholiis ad *Cantica Avicene* castigata. Meminit quoque hujus operis, Alpago adhuc antiquior, Philippus Bergomenis. Hactenus Veneta Aristotelis & Averrois operum editio, quam descripsimus. Sed & nonnulla alia ejusdem nostri auctoris laudari solent.

De venenis liber Lugduni editus à Jacobo Mit anno MDXVII. in 4°. una cum *Regimine sanitatis* Magnini ms. in bibliotheca Ambrosiana Mediolani.

De febribus liber existat operis Veneti *De febribus* pag. 109. ait Lindanus. Prodiit Venetiis MDLXXV.

De sectis librum tribuunt ei Lucius Marinæus Siculus (*De septis* tamen per errorem operum forte appellans) & Jacobus Philippus Bergomenis^d.

De balneis liber ms. in bombycinis chartis fuit in bibliotheca Cardinalis Carpenfis, ut in ejusdem legitur catalogo.

De diluvis laudant idem Bergomenis & Marinæus. Notius ac certius est ejusdem opus

De simplicibus medicinis (nisi pars sit libri *Colliget*) Haber bibliotheca Bodlejana Argentinae MDXXXI. editum.

Collectanea De sanitatis functionibus, De sanitate tuenda, & De curandis morbis. Latine per Jo. Brujerinum Campegium edita scimus Lugduni MDXXXVII. in 4°.

Compendium, sive *Epitome magnæ Ptolemei constructionis*, hoc est, *Almagesti*, cujus meminit Jo. Picus Mirandulanus in opere *Contra astrologos*, ex eoque Josephus Blancanus in *Mathematicorum chronologia*^e, & Vossius *De scientiis mathematicis*^f. Hebraicum existare hoc in Cesarea bibliotheca, ex Spizelio^g & Lambecio^h constat; interprete nimirum, si Deo placet, Jacobo filio Samsonis, ut in bibliothecæ Regis Galliarum cod. 1853. notatur, teste Labbeoⁱ.

In *Avicene orgioza*, hoc est, *articulus logicæ*, commentarium Averrois laudat Joannes Leo in *Vita Avicene*.

Certè Averrois opera ferè omnia philosophica ex castigatione Augustini Niphi Venetiis primum anno MCDXLVI. prodiiisse annotavit Gesnerus in *Bibliotheca*. Quo ipso anno ex eadem urbe prodiiisse ait librum *Colliget*, cum translatione barbara incerti, ex castigatione Hieronymi Suriani, una cum Aben Zohar libro *Theffir*, & *Aquidotario*.

Ex libris *Colliget*, qui septem sunt, secundus, sextus, & septimus castigati, & in purum Latinum conversi à Jo. Brujerino Campegio, Lugduni prodierunt apud

Gryphium anno MDXXXVII. in 4°. Ceterum Abrahamus de Balmis plurimum Averrois operum à se vel recognitorum vel novè converforum Venetiis procuravit anno MDXXXIII.

Multi quidem, vel pro Averroë explanando, vel pro eo atque Averroistis incusandis, lucubrationes suas scriptis mandaverunt. Ex prioribus Zimaram, Longum, Florillum Tomitanum, alios supra laudavimus. Antonius quoque Possius *Thessaurum* dedit in *Aristotelem & Averroem*, Venetiis apud Juntas MDCLXII. in 8°. Ac nescio quis alius *Methodum legendi Averroem* scripsit. Jo. item Philippus Bonus edidit *Concordantias contradictionum in Aristotelis & Averrois sententiis*, in folio. Laudatur à Michaële Pocciantio inter Florentinos scriptores *Joannes Baptista Bagolinus*, qui què hujus in Averroem scripta imperfecta ab eo relicta emendaverunt & abolverunt Romulus Fabius & Marcus de Odis Patavinus. Planè Marcus Antonius Zimara, is, quem ex aliis ejus in nostrum lucubrationibus jam commendavimus, scripsit quoque *Solutiones contradictionum Averrois*. hoc est, *Super VIII. libros physicorum, & super totâ metaphisicam*. Quod opus Venetiis prodit apud heredes Octaviani Schoti MDVIII. in folio. Posterioribus duces se præstiterunt Ambrosius Leo Nolanus & Hieronymus Isolanus. Operis Nolani inscriptio: *Ambrosii Leonis Nolani, Marini filii, Castigationum adversus Averroem ad angustissimum Leonem X. Pontif. Max. plures libri. Venetiis MDXVII. apud Bernardinum atq; Matbiam de Vitali fratres*. Quod opus magnum ac totius philosophiæ thesaurum Gesnerus vocavit. Necnon & olim Raymundus Lullus, scripto libro *Lamentationis philosophiæ contra Averroistas*, & alio *De reprobatione errorum Averrois*. Inter Augustini Niphi opera, ex eorum catalogo, quod Naudæus confecit, *Averrois* legitur *De missione defensio*.

B

BAITAR, aliàs IBNU EL BAITAR, de quo Joannes Leo in *De scriptoribus Arabicis* apud Hottingerum. *Ibnu El Baitar natus est* (inquit) *in civitate Malagæ in Bética*, (nomen hodie retinet in ora maris) *philosophus & medicus fuit præstantissimus, herbariusque maximus. Eo que è patria sua discedens, ad orientem versus profectus est, perquirens Africam universam, atque Asiam ferè totam. Cum verò ex India regressus esset, pervenit ad Chairum, & in servitiis Saladini Soldani primi ex Chairo ingressus est, quem magno affectu honore* (Soldanus hic Ægypti, qui anno MCLXXXVII. Hierosolymorum urbem Christianis eripuit) *at post mortem dicti Saladini* (contigit hæc an. MCXCIII.) *præfatus Ibnu El Baitar reversus est domum suam, & ibi composuit præstantissimum librum De virtutibus herbarum, De venenis,*

nis, De metallis, De animalibus, secundum ordinem alphabeti tribus voluminibus completum. Qui obiit Malcha (immo Malagæ, aut Malacæ) *anno quingentesimo nonagesimo quarto de El-Hagira &c.* hic est annus Christianus millesimus ducentessimus decimus sextus. Hottingerus in *Bibliotheca orientalis* lib. 3. par. 2. cap. 2. refert hujus mortem ad annum Hegiræ DCXLVI. libique laudat hujus librum *De simplicibus medicamentis*.

Idem in appendice, ubi de Escorialensi bibliotheca¹, sic vocat tanquam in ea existentem: *Iben Ibitaris Malaquensis librum absolutum *** de morbis per administrationem medicamentorum simplicium *** auctoris authenticis electorum, scriptum à fuga DCCCXVIII.* Alterifci denotant lacunam in catalogo, quo is utebatur.

Sed in anno fugæ seu hegiræ insignis error fuit contractus. Hic namque respondet anno Christi MCDXLIX. nisi hunc alium à prius laudato libro credat aliquis: nam & in eadem Escorialensi bibliotheca, ut ex eodem catalogo apparet^m, *Iben Ilbeitaris liber est primus De simplicium medicamentorum viribus*, ordine alphabetico ab *Elich* usque ad *H.* Item secundus à lit. *D.* consequenterⁿ. In eodem catalogo Escorialensi legitur de alio ejusdem operis codice: *Iben El Baitaris Malachiensis Botanicon, id est De simplicium medicamentorum viribus. Primus liber absolutus & traductioni congruus. Inveniuntur enim in isto libro plusquam duo millia simplicia, que in libro Dioscoridis non inveniuntur: & ob hoc dicit in principio hujus libri approbatum eum fuisse ab Arabibus Persiæ & Alexandriæ.*

BRAFOME, filius MUDIR, cujus meminit Prudentius Sandovalius in rebus Pelagii Regis, sive *Notis ad Episcoporum Chronica* pag. 80. referens hunc Christiano habitu indutum in Roderici Regis curia aliquamdiu vixisse, Juliani Comitæ, qui in Africæ vicinia degebat, exploratorem; qui quidem de rebus sui temporis in literas quicquam retulit; cujus quidem scripta pervenisse ait ad cujusdam historici, qui ante CCC. annos vixit, manus, unde sibi de hoc Mauro auctore, ac de his rebus ab eo scriptis constare docet. Quem quidem huic loco præfatus, quantumvis Africanum, ut verosimile est, aut ex Arabia oriundum, eò quòd de historia nostra, si is homo qui dicitur fuit, bene mereri voluit.

C

CACHAM, aliàs IBEN CACHAM, Andalusius, ut Hispani cæteri, vocatus, scripsit *Varias principum literas, aut saltem carmina, & dissertationes*, historiam Africæ & Asiæ spectantes, insigni stylo scriptas, ut legitur in catalogo Leidensis bibliothecæ^o inter libros Warnerianos eidem donatos. Laudat & Hottingerus *Smegmatis orientalis* lib. 3. parte 2. cap. 2.^p

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

Cacham nomen sapientem sonat Arabicè; eoque vocatum Abrahamum Aben Efram Hebræum ingentis famæ Toletanum, Bartholoccius annotavit in *Bibliotheca magna Rabbinnica*.

CHATIIB, aliàs IBEN CHATIIB, Andalusii, *Praxis medica* existat in codice quodam ms. Arabico Leidensis bibliothecæ, inter Warnerianos libros^q, cum aliis auctoribus.

CACIM ABEN HEGI, quem sæpius laudat Gaspar Escolanus in *Historia Valentina*, nescio unde sibi cognitum, aut ubinam visum, scripsisse ab eodem Escolano dicitur *Hispaniæ descriptionem*, ac *De Cordubensis urbis Regibus*, suæ scilicet Machumetanæ sectæ.

E

EVANAFLA, Hispanensis, secta Mahometanus, quem astronomum fuisse novimus ex relatione Rabbi Mosis Maïmonidis Hebræi Cordubensis celebratissimi: cujus in *Mores Hamevochim*, sive *Dubiorum ductoris*, lib. 2. cap. 10. dum inquireret, Sintne infra aut supra solem sphaera Mercurii, & alia sphaera Veneris, hæc verba sunt: *Post eum* (Ptolemaum) *fuerunt alii in Hispania valde subtiles in mathematicis, & exposuerunt secundum propositiones Ptolemei, quòd Venus & Mercurius sunt supra Solem.* *De hac autem materia quendam librum fecit Maurus quidam, cujus nomen Evanafla, de civitate Hispanensi; & ego vidi filium ejus. Post istum verò studuit in hac materia philosophus bonus, Maurus quidam, scilicet Abu Bacus, & sui discipulus cujusdam discipulorum ejus. Et infra iterum de posteriore hoc libro 3. cap. 30. Hoc etiam dixit Maurus Abu Bac in expositione libri De auditu. Hæc Moses Maïmonis filius.*

Ex quibus eorum ætatis notis asserere possumus, tam Evanaflam quam Abu Bac XII. sæculi mathematicos fuisse, cum Maïmonides XIII. sequenti maxime floruerit; conjectariq; non minus Abu Bacum quam Evanaflam Hispaniæ debere nos adscribere, eò quòd in testimonio præcesserit Hispanorum in mathematicis valde subtilium mentio, atque ipsius Maïmonidis affirmatio, sese discipuli cujusdam ejus discipulum fuisse: quod in Hispania contingere necessarium fuit, à qua non discessit Moses, nisi adultus & aliorum magister.

EZAR HARAGUI medicus, cujus elogium reliquit nobis Joannes Leo Africanus in *De scriptoribus Arabicis* libello ab Joanne Henrico Hottingero in lucem edito^s, quod subjecimus: *Ezarharagui fuit medicus Mansoris Cordubæ consiliarii, & proximus Rasis, qui composuit librum, sicut Canon Avicene, in arte medicinae utilissimum quidem, quo etiam adhuc Mabumedani medici utuntur. Vixit annos centum & unum. Qui obiit anno belli Cordubæ, de El-Hegira anno quadringentesimo quarto. Hic Egiræ annus concurret cum sæculi . . . . . vicefimo sexto, annusque belli Cordubæ*

Li for-

^c De laud. Hisp. lib. 6.

^d In Supplement. Chron. an. MCCLIX. lib. 12.

^e Pag. 27.

^f Cap. 15. §. 22.

^g In Arcan. bibl. detestis. Lib. 1. Comment. pag. 177. Biblioth. MS. pag. 299.

^q Pag. 212.

^r Infra, ut credimus.

^s Bibliothecarii lib. 2. cap. 3. Pag. 256.

^u Pag. 247.

^v Pag. 22.

^m Pag. 100.

ⁿ Pag. 12.

^o Pag. 295.

^p Pag. 278.

forfan dicitur, vel eo quod Alphonfus V. Legionis Rex jam tum cum infidelibus Mauris belligeraret, qui fequenti anno ad Vifeum fagittâ ictus occubuit; vel potiùs Zulemanis Cordubæ per id tempus Regis bellum contra Haïranum fufceptum, à quo & extinctus fuit, Leo intellexit.

Almanzor Cordubæ confiliarius, ille eft Mahomet Ibn Aben Hamir, Alagib etiam, hoc eft, Vice-Rex dictus, quem Hiffen Regi puero coadjutorem datum, & Almanzor, feu Defenforem appellatum, referunt hiftoriæ Arabum u. Hic eft qui ex Perfia ufque vocavit Rafem, magnoque fipendio & honore obftrictum Cordubæ habuit, ut idem Leo docet nos in Rafis elogio x. At quod hujus Rafis proximum Ezarharagium, de quo loquemur, Leo appellaverit, ad originem ejus Perficam fortè nos advocat. Sed cum Cordubæ hunc floruiſſe dicamus, nec proximitatis Latinum ex Arabico vocabulum adeo nos constringat, ut nonniſi de unius atq; ejuſdem regni civibus intelligi valeat; manemus interim in ſententia Hiſpanæ ejus patriæ atque originis afferendæ. Canonica, five Regulam in arte medicina, quod Avicena fecit, ſcripſiſſe dicitur; in deperditis Arabum operibus, ut ſuſpicor, computandum, addendumque accurato De ſcriptis medicis Joannis Antonidæ Lindani commentario.

F

FARAMELLA, ſeu PHARAMELLA, filius Abdelabi Cordubenfis, miſit ad Joannem Epifcopum Toletanum Prophetationem, five judicium (titulum libri audis) de his que eventura erant anno Egire DLXXII. (five Chriſti MCLXXXVI) menſe Septembri, contra id quod quidam aſtologi de partibus occidentis annuſciaverant. Quod judicium ad Anglos perductum, inferuit Annalibus y ſuis Rogerus Hoveden, cum aliis Anglorum poſt Bedam hiftoricis anno MDCI. Franco-furti apud Vecheſium editum. Refert in eo auctor nutritum ſe in palatio magni Regis Eben Jacob, qui cognominatur (ita editum fuit) Hebimiramoli, aliàs Helimiramuli; legendum tamen Amrolmumenini, hoc eſt. . . . . Credentium imperatoris.

G

GERBER, aliàs MAHOMED GERBER, filius AFFLAH, quomodo vocatur ab Alpe- tragio, qui eum citat in Theorica planetarum phyſica cap. 4. quantumvis Arabs communiter dictus ab origine & uſu linguæ, Mahomedanis omnibus, quacumque diſperſi degerent, vernaculæ; vulgari tamen noſtrorum hominû traditione z Hiſpanus, & Hiſpalenſis eſſe dicitur. Id quod agnoſcerunt & exteri, Lucas Gauricus a, Hier-

onymus Cardanus b, Athanaſius Kircherus, Joannes Baptiſta Ricciolus c, Gerardus Jo. Voſſius d. Quod mihi perſuadet etiam ſilentium de eo Georgii Abulpharaji in Hiftoria dynaſtiarum, ab Eduardo Pacockio edita Arabico-Latinè, qui mentionem facit ſapientum omnium orientis, eorum verò qui apud nos floruerunt, non facit.

Hiſpalenſibus quidem meis perſuaſum eſt fabricaſſe eum in hac urbe altiffimam & pulcherrimam turrim, quæ vel nunc exſtat, meſquitamque inſuper, quæ jam in templum totius Hiſpaniæ maximum Deiparæ Virgini ſacrum novâ Chriſtianorum fabricâ tranſiit, turri adhaerentem; immo & turrim ad ripam Batis fluminis aliam, cui Aneæ nomen cives ob pulchritudinem, five quod ibi olim gaza Indica ſervaretur, impoſuere. Similes huic Hiſpalenſi duas alias turres, alteram in Marrochana, alteram in Rabatha Arabiæ Petrææ, ut exiſtimo, urbibus, erexiſſe idem dicitur. Hæc in architectoria arte. Sed non ob id inter ſublimia hunc orbis ingenia, quæ duodecim fuiſſe ait, undecimo eum loco ponit Cardanus f; ſed quod mathematicas omnes artes inſigniter calluerit.

Pars quoque eorum, quos Alphonſus Caſtellæ Rex Sapiens viros in re aſtronomica peritiſſimos maximis ſumptibus undique evocavit ad conficiendas novas motuum aſtrorum Tabulas, ſi famæ credimus, fuit. Convenit quippe tempus. Et viciniſſis aliis erat. Lucas Gauricus in his nominat g Omar Haly Aben Ragel, Geber Hiſpalenſem, Jacutum Calo Calonymum. Joannes tamen Baptiſta Ricciolus, mathematicus hoc tempore magni nominis, Geberum & Arzahelem Hiſpalenſes ſæculo undecimo vixiſſe, ac de cœleſtium motuum inſtaurandis Tabulis cogitaſſe; quorum laboribus, inter aliorum alios, uſos ait h fuiſſe eos, qui jufſu Alphonſi Tabulas, quæ Alphonſinæ dicuntur, compoſuere.

Nec item Geberum noſtrum his annumerare Chriſtmannus i, & Auguſtinus Riccius k, à Kirchero l laudati, ſed Alfabi- um, Aben Ragel, Proſatium, Mahummed, Haomar, & inter cæteros principem Iſaacum Hazan, Synagogæ Toletanæ cantorem Hebræum, de quibus in Alphonſo Rege diſquiſivimus.

Inventorem quoque Algebræ fuiſſe (que à Geberi nomine, articulo al præpoſito, nuncupata dicitur) quibuſdam m placuit. Sed Algebra interpretantur qui Arabicè ſciunt, ab al articulo, & gabar, quod eſt inſtaurare. Reſtaurationem numeri. Dictam etiam Almu Cabala, aliàs ſcientiam Coſſicam, Hiſpanis Arte de la coſa. de qua inſcripſit opuſculum quoddam Joann. Geſſius, editum ab Alſtedio in ſuæ Encyclopediæ parte ſecunda. Obſervavit amicus noſter Joannes Caramuel, nunc Epifcopus Viglevanenſis, ingeniorum flos, in

b De ſubtilit. lib. 16. c In præfat. Almageſti novi. d De philoſophia cap. 14. pag. 117.

o Ger. Re- naldinus in præfat. ad Ar- tem analiti- cam mathema- ticam.

p Jo. Regio- montanus præ- fat. in Alfer- ganum. Voſſ. De ſcientiis ma- them. in adden- dis pag. 412.

q In Synopſi math. pag. 230.

f Ubi ſuprà.

g In orat. 8. De laudibus aſtronomiæ.

h In præfat. Almageſti novi.

i In Hiftor. aſtronom. k. Præfat. Almag. Ptole- mæi. l In arith- metologie par. 1. cap. 4. pag. 49.

m Roderic. Caro Aurig. de Sevilla. cap. 11.

Maibefi ſua bicipiti parte r. pag. 117. & 118. Nec tamen recentem eſſe inventio- nem, ut ad Geberum referri ea poſſit, cum aliis o exiſtimat. Quare Diophanto Alexandrino, qui ſub Antonino Cæſare floruiſſe creditur, cujuſque opera exſtant commentariis eruditis D. Bauchet de Meſeriac Sebuſiani de novo illuſtrata. Lau- dem hujus admirandæ Artis inventæ, de qua ipſe gloriatur, idonei magis ſcripto- res accenſent p. Quicquid autem ſit de ætate Geberis, quem hoc loco haud temerè collocatum iri exiſtimavimus, aut de Algebræ invento, auctor ſanè hic fuit aliorum operum, tam aſtronicorum quam chemicorum; ſcilicet ſcripſit Ara- bicè

De aſtronomia, five expoſitionem in Pto- lemæi novem libros, è Gerardi Carmonenſis interpretatione Latina Norimbergæ edi- tam anno MDXXXIII. à Petreo quodam, cum Inſtrumento primi mobilis Petri Appia- ni. Nicolaus Copernicus Calumniatorem Ptolemæi Geberum vocat propter hoc ſcriptum; ex quo quidem, ut Merſennius ait q, Multa ſumpſit Georgius Purbachius, & Jo. Regiomontanus, dum prædictum opus Ptolemæicum in epitomen ordinatiſſimè redi- gunt.

Hujus operis Gebri epitomen dedit An- dreas Striberius Bojus Vienneniſis cano- nicus ſub Maximiliano Imperatore, uti docet Jo. Baptiſta Ricciolus in Chronico aſtronomicorum, principio Novi Almageſti. Co- dex Vaticanus ms. qui ſignatus eſt num. 2059. ita inſcriptus eſt: Verba Gebri filii Aſſem Hiſpalenſis, qui corrigit in pluribus Ptolemæum. Incipit: Scientia ſpecies ha- bet, quarum melior &c. Volumen in ſo- lio juſtum eſt.

Chimiam, five Traditionem ſummæ per- fectionis, & investigationem magiſterii. Hæc incerto interprete Baſilææ prodiit anno MDLXXII. Poſt ſæculum ferè integrum Georgius Hornius medicus Reip. Nurem- bergeniſis iterum edidit, adjungens Me- dullam alchimie Gebriæ, Lugduni Bata- vorum apud Arnol. Doude MDCLXVIII. in 16°. niſi quod medio iſto tempore interceſſiſſe aliam Zezneri an. MDXCVIII. (id eſt, Argentinenſem) editionem idem Hornius ait in Medulla hujus prologo. Monet quoque in editionis præſatione apud ſe eſſe alteram hujusce operis partem, communicatam ſibi à Jacobo Golio, quam, quia nunquam occidenti innouit, in Latinum tranſlatam chemicis aliquan- do communicaturum in ſe recepit. In præloquio is ad Medullam, inventorem hunc, ſi tollas Hermetem Ægyptium, hujus Artis putat. Quippe qui (ut ait) pri- mus omnium Artem hanc ex multis aliorum erroribus difficulter & laborioſè conjecturâ longâ & tedioſâ experientiâ, multorumque ſumptuum interpoſitione, collectam & inven- tam, literis & methodo nature convenienti, ad- mirabili dexteritate complexus eſt. Et poſtea: Equidem peritiſſima perſuaſione indu- Bibliotheca vetus Hiſpana Tom. II.

cor, ſi quid eſt in alchimia ſolidi & veri, aut hoc eſſe quod ſtatuit cum Gebro una- nimis omnium & antiquiſſimorum virorum conſenſus, aut nugæ & quiſquillas me- ras, proprièque cerebri commenta, quæcumq; aliorum recentiorum cum primis, ſcripta alia mente & manu in vulgus proſeminantur.

Petrus quidem Borellus in Bibliotheca chimica in plura unicum ferè hoc diſper- tit opera, laudati Geberi Summa antiqua; quam vidiffe ait excuſam cum Rigrini Danielis Cantilena, & aliis: Geberi De inve- ſtigatione metallorum perfectionis, Summa per- fectionis metallorum, De inventione veritatis ſeu perfectionis metallorum. Quæ omnia idem ſunt.

De fornacibus conſtruendis libro uno Ber- næ edito MDXLV. in 4o.

Geberi libro Claritatis alchimie ms.

Item Traditione de alchimia, libris duo- bus Argentinæ apud Zeznerum anno MDXCVIII.

Libro Radicum.

Libro Luna, ex lilio de ſpinis evulſo.

Gebri teſtamento De extractione ſalium. De ponderibus artis ex Nazario (Joanne Baptiſta ſcilicet, Brixiano, quem alibi chemicorum aliorum auctorem operum laudat) Summario Summæ.

Libro Denudatorum.

De tribus ordinibus medicinarum.

Libro Regni.

Clavi Theſaurorum.

Gemma ſalutis.

Artis chimice. Omnibus ſcilicet his ex eodem Nazario.

Laudat quoque Aldemanum canoni- cum Carthuſianum, & Guilielmum quen- dam, qui gloſſam ad lib. Gebri De per- fecto magiſterio ſcripſere. Diverſus forſan ab aliis liber hic eſt De perfecto magiſterio, quem laudat Raymundus Lullus, five alius quilibet ſit auctor Codicilli, ſeu Va- de-mecum. De quo nos in Lullo lib. 9. cap. 3.

H

H AJAN, aliàs IBNU HAJAN, è Luſitania, ut videtur, nam Luſitaniæ chrono- graphum affirmavit eum Joannes Leo Africanus in libro ſuo De Arabicis ſcripto- ribus ab Hottingero edito r, ubi de Rha- ſe agit. Ejus hæc ſunt verba: Dixit Ibnu Hajan Luſitaniæ chroniſta, quod Rhafis in ſuis cauſis minus fortunatus exiſterat.

HALI UXAFAL neſcio quis Maurus laudatur in ſuo Judiciario à Franciſco Ximen in ſuo magno opere Chreſtiâ, ſeu De regimine prin- cipum & republica nuncupato, par. 1. cap. 24. quem ex conjectura Hiſpanum credimus, eò quod aſtologicum ex eo Judiciario ad- ducitur judicium de Barciñonenſi urbe.

HAMECH BEN SERIF, ut ſcriptor libri De vir- tutibus plantarum, & lapidum, & anima- lium, uſibus medicinæ deſervientium, laudatur à Monarde in libello Hiſpanico De lapide Bezoar fol. 112.

t De quo Rodericus Toletanus in Hiſt. Arabum cap. 40. juncto cap. 41. ubi anno Arabi corru- geſta narran- tur. u Idem Ro- dericus cap. 31.

x Pag. 234.

y Poſteriore parte de Henri- co II. pag. 627.

z Hieron. Torrellæ tract. De imaginibus, Egid. Gonzalez Davila in Theat. Hiſpa- niæ Ecclæſiæ, Joan. de la Cueva in prol. ad lib. Conquiſta de la Beſica. a In orat. de aſtronomia Fer- rariæ habita.

r Pag. 234.

HANI, aliàs IBEN HANI, Andalusius poëta fuit, cujus carminum opus inter alios Hottingerus laudat *Smegmatis orientalis* lib. 3. par. 2. cap. 2. pag. 265.

HASEN, aliàs IBEN HASEN, Granatensis, ab eodem Hottingero ibidem laudatur pag. 279. tanquam scriptor cujusdam tractatus inter alios aliorum, quod ad philologiam spectare ait, nec tamen ulterius aliquid de ejus argumento.

I

JAFAAR, aliàs ABU JAFAAR EBN TOPHAIL, sive ABU BECR, Hispanus homo fuit vel Andalusius, quo nomine se Hispani cives Mauri vernaculo appellabant. Hujus memoriam Eduardo Pocockio Anglo, linguarum orientalium eruditissimo, debemus, ex quo ejus epistolam (sic enim breviores quosque tractatus appellare solent Arabes & Judæi) de Hai Ebn Yordhan ex Arabico sermone Latinis communicavit Oxonii anno MDCLXXI.

Hunc nempe Hajum Yordhani filium auctor fingit epistolæ in insula quadam inhabitata è terra natum, sive derelictum infantem, absque ullo hominum commercio, nedum præceptore ullo, scientiam omnem naturalem & artificialia multa unius naturæ ductu didicisse. Quam epistolam bonæ frugis plenam etiam Hebræi in linguam suam verterunt, & ad eam commentarium Moses Narbonensis Judæus confecit; qui simul & Mardocheus Comtino ejusdem gentis virum non semel laudans, Abu Becr nominant, juxta morem Arabum pluribus se nominibus compellandi.

Æqualem hunc Averroë Pocockius existimabat, ex eo quod Ebn Abi Ofai-bea, qui *De medicorum vitis* historiam scripsit, in vita Averroëis disquisitionum quarundam inter istum & Abu Becrum Ebn Tophail meminerit, itidemque Moses Narbonensis jam laudatus, in sua ad hanc epistolam suoque commentarios præfatione annotaverit ipsum Averroë, ubi de epiciclis & eccentricis agens circulos, ipsos negat ex principiis naturalis philosophiæ consistere posse, hunc nostrum his verbis compellasse & laudasse: *Amico autem nostro honorato judici Abu Becro Ben Tophail, sunt in hac re fundamenta egregia, quæ in subsidium vocanda sunt in hac dispositione. Atque idem Averroës in commentario ad lib. secundum Meteor. Aristotelis: Et socius noster (dixerit) Abu Becher filius Tophail bonum tractatum in intentione propositionum, quas ipse fecit in hac declaratione, etiam ipse destruxit ipsum &c. Ubi disputat Averroës, utrum loca juxta æquinoctialem sint habitationi idonea. Quibus argumentis extra dubium poni ait Pocockius Abu Jaafarum hunc vixisse simul cum Averroë, qui anno Hegiræ DXCV. sive Christi MCXCVIII. obiisse dicitur.*

Sed ne prolixus sim, digitem ad Pococ-

kii hos fontes intendere, quam dicta ejus transcribere, satius duxi; apud quem videre lector poterit scopum epistolæ, atque ejus magnam Arabes inter & Hebræos existimationem, ut à pluribus commendaretur, immo & commentarii exornaretur, propter ejus elegantiam, dictorumque subtilitatem & fructum, quousque enim disputat ratio hominis suis viribus, nec aliunde adjuncta, in rerum sublimiorum cognitione pertingere possit. Locum verò ex ipsamet epistola libens huc advocabo pro asserenda Jaafari hujus Hispani habitatione sive patria, unde & studia nostrorum Hispano-Arabum quæ eo tempore florent, non obscure lector deduxerit.

Duo contemplationis genera (ex Avicennæ doctrinæ, ut videtur,) distinguit auctor (ut possit utique Christianus homo asceticæ doctrinæ exercitissimus) alteram speculativam apprehensionis, quæ elicitur ratiocinationibus, alteram prædicam apprehensionis veri, sive cum Deo conjunctionis. Priorem scripturæ incapacem affirmat, posteriorem verò usque ad illud tempus vix aliquo verbis tentatam, utpote quæ, jam verba ejus audis: *Rarior sit sulphure rubro, & præcipue in his regionibus, in quibus nos degimus: quoniam adeo peregrina est, ut non assequatur, vel parum aliquid de ea, nisi unicus post unicum (id est, singulis sæculis aut ætatibus singuli) & qui consequuti sunt de ea aliquid, illud hominibus non declararunt nisi per obscura quedam indicia. Si quidem secta Hanistica & lex Mubammedica vetat homines in eam se immittere, & cavere ab ea monuit. Neque putes (inquit) philosophiam, quæ ad nos pervenit in libris Aristotelis, & Abu Nasri, & in libro Alsepha absolvere hunc scopum quem voluisti, neque quemquam ex Andalusensis scripsisse de eo aliquid quod sufficere possit: idque quia qui in Andalusia educati sunt ex civis indole præstantibus, antequam in illa propagata esset scientia logica & philosophiæ vitam suam impenderant disciplinis mathematicis, & gradum in eis excelsum assequuti sunt, nec plusquam illud præstare potuerunt. Deinde successit illis ætas hominum qui illos aliquam logicæ peritiâ superarunt, cui operam dederunt; ita tamen ut non deduceret eos ad veram perfectionem. Dixit ergo ex his quidam:*

Malè me habet quod scientiæ hominum ducunt, nec sit quod iis addatur.

Vera, quæ difficulter acquiritur; & falsa, cujus acquisitio nihil prodest.

Deinde successerunt illis & alii perspicaciores, & qui ad veritatem propius accederent, inter quos haud fuit alius ingenii acutioris, nec qui res melius perspiceret, quam Abu Becr Ebn Al Sajeg &c. Transit inde ad hunc Abu Becrum Al Sajegui filium, & opera ejus laudanda. de quo nos suo loco. Cæterum quod de patria apud nos conjectatum ivimus, expressum est in vita ejus à Joanne Leone Africano conscripta, quæ inter alias ejus legitur in Hottingeri Bibliothecario^s, quam, cum brevis sit, & liber

liber non omnibus ad manus, hic dabitur.

IBNU Tophail ex civitate Sirvilia nobili genere ortus, cujus prædecesores venerunt cum exercitu ex Syria, qui oppugnarunt Beticam, sui etiam adstiterunt semper servituti Pontificum. Postquam verò defecit dignitas illa & titulus, multi in ea provincia rebellaverunt, & pater ejus omni officio omnibusque bonis suis privatus fuit. Quapropter filius ejus literis incubuit, adeoque præstantissimus philosophus effectus fuit ac medicus, à quo etiam didicerat Averroës & Rabbi Moses Aegyptius, & multi alii. Omnes Aristotelis textus ab eo audierunt, quem multoties in suis commentariis citaverat Averroës. Mortuus est autem iste, qui totius hæresis causa existit, anno DLXXI. in civitate Sirvilia. Hucusque Bibliothecarius Hottingeri ex Joanne Leone, quem Pocockium non vidisse mirum valde est. Planè hinc egregiè confirmantur quæ de Abu Becri hujus cum Averroës amicitia, & synchronismo aliunde is collegat, & post hujus mortem, quæ incidit in annum MCLXXIV. aut sequentem, viginti alios quatuor annos Averroëm vixisse.

JAHIA (quod est Joannes) filius MUHAMED, filius ABI SUKER Africani, Andalusius, auctor est *Theorie planetarum demonstrata, & secundum novas observationes emendata*. quæ Arabicè scriptam Lugduno-Batava bibliotheca inter Warnerianos libros ex oriente allatos, atque eidem donatos, possidet. Ibidem quoque exstat *Theodosius De sphericis figuris*, continuante (fortè interpretem denotat) *Jahia filio Muhammedis Andaluseno*. Est ne alius ab hoc diversus

JAHIA IBEN HAMETIS IBN EDDEN? cujus liber *De re medica* completus & integer in Escorialensi bibliotheca exstare dicitur, & dicitur Regi Albuhaem ad examinandos suæ civitatis Granatæ medicos, & totius regni, scriptus, ut notatur in eo, à fuga an. DCCXIX. idest Christi MCCCXLI.

JALJAL, aliàs EBEN JALJAL Andalusenus, adducitur in testimonium pro medico Basorense quodam à Gregorio Abulfarajo in historia Dynastiarum Pocockianæ versione² ita loquente: *Refert Ebn Jaljal Andalusenus Maserjaurvaibum medicum Basorensem linguâ Syrum, Religione Judæum fuisse. Nec titulum operis adjungit.*

JASÆ GAFAKÆI Andalusii *Historia orientalis* laudatur inter historias Arabicè scriptas de rebus Asiaticis & Africanis in *Bibliotheca orientali* lib. 3. par. 2. cap. 2.^a

IBEN IBRAHIM Hispanus, *De supputatione temporis*, scriptor Arabicus, asservatur inter Warnerianos libros Leidensis bibliothecæ^b cum aliis in eodem codice.

IBNULC HATIB, celeberrimus inter Arabes theologus, philosophus, poëta, & historicus, ad Hispanam rem pertinet, quamvis exterus. Natus is in Ray civitate, ut Joannes Leo in elogio ejus docet^c. Hæc Parthiæ urbs, eademque Phasis medici famigeratissimi patria, aliter *Reba*, cujus in quarto climate Alferganus in *elementis*

astronomicis meminit, ad quem Jacobi Golii nota locuples & luculenta consuli potest.

Hic, inter alia multa, scripsit *Chronica Granatæ*, omniumque hominum, notabilium, doctissimorum, & dominorum, qui ingressi fuerant in Granatam. duodecim voluminibus. Quam quidem distinguit idem Joannes Leo ab *Historia Regum ac dominorum Granatæ*, quam deinde laudat. Aliquando enim apud nos, & in hac urbe Granatensi fuisse dicitur, indeque expilato Regis Abu Habdillæ thesauro in Fezam discessisse, quo in loco ob hæresin & furtum hocce anno Hegiræ DCCLXXVII. qui, si hæc incipit anno DCXXII. anno Christiano MCCCXCIX. respondet, suffocatus fuit, ejusdem Joannis Leonis testimonio. Verumtamen si extremo hoc sæculo vixit decessitque, falsum Leo dixit, æqualem eum Averroë, fama que ejus permotum, venire ad hunc voluisse, in principio elogii referens. Averroës etenim, uti supra annotavimus, ante ducentos præter propter obierat annos.

JOLEUS JOLI Toleti civis anno MCCLIX. collectionem ex variis auctoribus compilatam *De virtute plurium barbarum & plantarum* in literas retulit; cujus operis & auctoris mentio est in catalogo regiæ bibliothecæ Escorialensis, in qua exstabat.

ISAACUS ABEN ZULAIMÉ Judæus professione, Murcia scriptis anno Pseudo-Prophetæ DXC. hoc est Christi MCXCIV. medicum quandam commentarium, qui inter libros exstitit bibliothecæ regiæ Escorialensis, ut ex catalogis constat.

ISAI IBEN CAADA EL LAUXI EL GARNATI, qui se vocat discipulum Muhammedis Aben Icam El Rocati, Granatensis videtur fuisse, cujus *De re medica* liber Arabicus exstare dicitur absolutus in Escorialensi bibliotheca^e.

ISMAEL Andalusius *De lectionibus* opus confecit, quas ad Coranum inter commentaria sive observationes Hottingerus refert, qui laudat in *Biblioth. orientalis* lib. 3. parte 2. cap. 2.^f

K

KOTOBI Castiliensis (hoc est, è Castellæ regno) scripsit aliquid *De theologia ascetica*: inter cujus doctrinæ scriptores, quæ Persis maximè, & in iis Zophorum, ordini potissimum curæ est (Hottingerus ait) dedit hujus auctoris & operis memoriam locum lib. 2. *Bibliothecæ orientalis* par. 2. cap. 2.^g Idem, nec diversus, esse videtur Katabus Castiliensis, qui in *Sunæ* librum summæ post Coranum auctoritatis inter Machometanos quicquam scripsit, laudante eodem auctore^h.

L

LESANODDINUS, filius CHATIBI, videtur posse Hispanis scriptoribus Arabicis an-

^t In Arabico videtur fuisse vel. . . . . quorum illud regionis, hoc potissimum religionis significatum includere annotat in ora libri Hottingerus.

^u Catalogus pag. 307.

^x Pag. 336.

^y Catal. Castilli apud Hottinger. in append. biblioth. orient. pag. 14.

^z Pag. 126.

² Pag. 268.

^b Catal. pag. 369.

^c In Bibliothecario Hottingeri pag. 280.

^s Pag. 270.

^d Pag. 210. editionis Amstelodamensis MDCLXIX.

^e Ejus Catal. apud Hotting. pag. 4.

^f Pag. 162.

^g Pag. 207.

^h Pag. 169.

numerari, cum Granatensem conscripserit historiam, Hottingero teste lib. 2. par. 2. cap. 2. *Bibliotheca orientalis* 1.

M

MAGRIBI Hispani *Commentaria in Coranum* servantur in bibliotheca Lugduno-Batava inter libros Warnerianos, ut in ejus catalogo legitur κ.

MOHIDDIN IBEN ARABI, vide supra in ARABI.

MUGARIBUS Granatensis. De eo Joannes Leo Africanus in descriptione Africae, ubi de Fessae urbis rebus, & in ea alchimiis agit 1, *Scriptit quoque* (ait) *ejus artis* (chimiæ) *cantica seu articulos Mugaribus quidam Granatensis, quem commentatus est Mammalucus doctissimus, patriâ Damascenus; sic tamen ut multò facilius textum quam commentaria intelligas.* Hæc ille. Paschalis in *Bibliotheca medica*, & ex eo Petrus Borellus in *Bibliotheca chimica* pag. 164. laudant opus, *Mugaribi scilicet Granatim articulos de alchimia per cantica descriptos, & in eadem commentaria Mammaluci cujusdam.*

MUHAMMED ABEN ISAAC Judæus professione, commentarium quendam *De re medica* Toleti anno MCCLXV. elucubravit, qui inter libros regie bibliothecæ Escorialensis erat, ut ex ejus constat catalogo.

MUHAMMED IBEN CACIM IBEN ADEME EL GAFIQUE scripsit *De re medica* librum, quem absolutum extare in Escorialensi regia bibliotheca scriptum Malacæ anno à fuga DCCXCI. qui est annus Christianus MCDXIII. ex ejus catalogo apud Hottingerum constat.

MUSLIMUS Cordubensis quicquam scripsit circa librum *Sunæ*, qui continet jus Muhammedicum universum, cæremoniale, civile, & forense, summæ post Coranum (inter Muhammedi consecratos) auctoritatis ait Hottingerus lib. 2. *Bibliotheca orientalis* part. 2. cap. 2. qui hunc librum Muslimi paulò post laudat.

P

PHATECHADDINUS, filius SEID ALPHAS, Andalusius (ut & Muslimus nuper laudatus) aliquid circa *Sunæ* Muhammedanorum librum scripsit, laudatus ab eodem Hottingero, ubi de *Muslimo*.

R

RASIS seu **RASES**. De hoc vide tomo I. pag. 369. num. 280. & seqq.

S

SAED, aliàs **AKADI SAED EBEN AHMED**, Andalusenus, judex urbis Toleti. Hunc

adducit ex quodam opere, ubi *De Arabum generibus* egit, Georgius Abulfarajus in *Historia dynastiæ*, quam habemus ex interpretatione Eduardi Pocockii in Anglia editam. Hic nempe auctor in *Dynastia* 9. hoc nomine eum vocat, adjuncto quòd judex fuerit urbis *Tolaitela*, hoc est Toleti, omnibus Arabicè scribentibus & Arabicum interpretantibus, dynastiam hanc novam, quæ ad Arabes & Mohammedanos spectat, Pocockius seorsum edidit, doctissimis Notis lecturæ dignissimis illustratam, ut nostri homines non ignorent quàm subtiliter Arabum populi, etiam si falsis præventi persuasionibus, & iniqua Corani lege excæcati, in omnes ferè, quæ nunc in schola vigent, philosophicas theologicasque quæstiones ingenii aciem jecerint, & scriptis libris sensa quique sua & sectam, cui adhærebant, exposuerint.

Quicquid autem Abulpharajus in fragmento isto *De Arabum populis eorumque moribus*, quomodo inscriptis opus interpres Pocockius, ex Saed Eben Ahmed ferè auferat, ut idem ait interpres in præfatione. Verùm autem hujus scriptoris nomen *Saed* fuisse existimo, filii Ahmed, & Alkadi muneris esse vocabulum, quo nomine eum jure laudat Theophilus Spizelius. Idem forsan est cum Abu Hamed, quem ex Borcharto supra laudavimus.

SAIGH, aliàs **ABEN**, sive **IBEN SAIGH**, Bæticus, de quo unicum Joannis Leonis Africani testimonium, quod proferamus, habentes, transcribere integrum, nonnullis glossæ in speciem aliunde additis, è re lectoris duximus. *Ibnu Saigh in civitate Mariæ natus est.* Exstat in Bæticæ ora *Portus S. Mariæ* in conspectu Gadium: quod tamen oppidum, nondum tempore isto ditionis Christianorum factum, vix potuit Christianum hoc nomen jam accepisse, cum ante Maurorum in Hispanias ingressum (Romanorum scilicet an Hispanorum veterum nomenclatura?) sive *Menestei*, sive *Gaditanus portus*, appellatus vulgò existimatur P.

Cujus antecessores fuerunt Hebræi, qui maximus inter philosophos & medicos erat; quam quidem didicit ab Ibnu Sobarsen (forte Ibnu Zobar) philosophiam autem à Maslama. Composuit librum epistolarum, & alios quamplures, inter quos composuit epistolam Cerva, quæ Arabicè dicitur Epistola Simonis (forte Tinonis, à ..... quod lutum significat) quoniam nomen habuit ab eo qui natus est ex luto. Edidit etiam Epistolam ad fratres Claros in vita (lego in via) philosophorum, quæ omnia sapientiâ scientiaque humanâ plena sunt. Commentatus est etiam librum Euclidis, & quando pater Averrois fuit judex Cordubæ, dicitur Ibnu Saigh, missus fuit in carcerem propter heresim. At multi principes pro eo deprecati sunt, eoquæ à judice liberatus est. Dixit Ibnu Giulgiul (in Philosophorum vitis, quem ejus librum sæpè auctor laudat) Nescit pater Averrois filium suum eo multò pejorem fore. Mortuus est an-

n Oxonii
MDCI. in 4.

o In fac. Biblioth. illust. arcanis restitit, ibique specimen Bibliothecæ universalis in Abulfarajo.

p Cartis in Chorographia Corvencis Hispanensis c. 22.

no quingentesimo (Egiræ scilicet) in civitate *Mariæ provincie Bæticæ*. Hucusque Joannis Leonis elogium.

Circa id verò quod de patria, eodemque emortuali hujus docti philosophi loco, supra diximus, an suspicari lubet, non alium designari à Leone quàm hodiernum *S. Mariæ Portum*? quod quidem eò referendum sit, ut vel antiquæ sub Mauris appellationi recentiore bene notam, Leo subrogavit, vel jam olim Gotthi, aut Gotthis superiores Bæticæ incolæ Christiani, Deiparæ Virginis nomine hunc locum vocaverint; quod nomen sibi aliàs, quamvis infidelibus venerationi habitum, conservavisse Mauros, à vero non abludit. Nam in *Geographia Nubiensi*, cujus auctor hoc eodem vixit sæculo 9, mentio est *Faucium S. Petri*, hoc est, illius angusti freti, quo Gadium insula à continenti separatur, ubi nunc visitur *S. Petri* dicta insula.

Quinimmo sub Maurorum eadem ditione conservabat nomen suum à Maria Deipara olim ei dictum, cum cognomine quodam à novis incolis Arabicè loquentibus impositum, *Civitas S. Mariæ de Hairum* in Lusitaniæ, sive Algarbiorum regni ora maritima, quæ meridiem spectat, eo scilicet anno quo Anglicas quasdam naves Riccardum Regem in Palæstinam vecturas illac transire contigit. *Deinde transierunt* (ait Rogerus de Hoveden in *Annaliis* posteriori parte) *per civitatem paganorum, quæ dicitur S. Mariæ de Hairum, &c.* cum iis quæ sequuntur, ad rem valde aptis quam prosequimur, asserendi Aben Saigh patriam *S. Mariæ* hodiernum Portum. Quominus autem non statim hac via spontè incedamus, facit silentium de de hoc oppido in eadem *Geographia Nubiensi*; cujus auctor iter ab *Insula viridi*, quæ ad fretum fuit, Hispalim usque, idque maritimum, describens, nullam hujus oppidi *S. Mariæ* mentionem fecit. Cum verè omnem oram hujus tractus maritimam veluti descriperit.

Nec abstinere meam huc loci deveniens operam in conferendo cum Arabe isto geographo præsentem hujus oræ & locorum conspectu. *Ab insula viridi ad Siviliam* (inquit) *habetur iter quinque dierum, & insula viridis, Arabicè Gezira Albadra* (ut notavit Rodericus Toletanus lib. 3. cap. 19.) est locus ille, quo vestigia urbis, olim *las Algeziras* dictæ, conspiciuntur. Faciem loci describit paulò antè idem geographus: *Inter insulam Tarif & insulam viridem intercedit spatium xvij. passuum millium.* Egrediens enim ex insula, deveniens ad *Vadi-inesa* amnem fluentem, indeque ad *insulam viridem, quam fluvius intersecat, fluvius Mellis vocatus; est enim dulcis, & potum civibus administrat.* Non potuit expressius oppidum *las Algeziras* destructum hodie significari.

Insula Tarif urbs est *Gibraltar* hodierna, corrupto nomine à *Gebel*, quod est mons,

& *Tarif*, seu *Tarec*, filio Abdallahi Maurorum duce, qui copias eorum in Hispanias hac parte invexit, ut apud eundem auctorem statim legitur. Hanc non ideo *Gezira* insulam vocat urbem, quòd insula sit, sed quòd Arabes verbo isto pro urbe etiam utuntur. Nec parum melius ab hoc usu *Algeiræ* urbis Africae notissimæ, *Gezeir*, hoc est, insulæ, ab Afris dictæ, nomenclaturam deduxeris, quàm (id quod Joanni Leoni Africano valde absone placuit) ab insulis Balearibus, quibus adjacere eam dicit. Planè inter *Gibaltar* urbem & situm, ubi *las Algeziras* quondam fuere, XVIII. passuum millia geographus noster, ubi duodecim non plus, hoc est, quatuor leucas, novit recens geographia. Quæ differentia fortè venit ex diversa passuum Arabes inter & nos mensura.

Locus tamen quòd idem sit, ex his quæ subsequuntur, signis patebit. Egrediens enim ex insula (*Tarif*) deveniens (inquit) ad *Vadi-inesa* amnem fluentem. Hic unus è duobus est fluvius, qui hoc in spatio mare fubeunt; quorum prior à *Gibaltar* duabus leucis, *Guadarranque*; ulterior unà abhinc leucà, *Rio de Palmones*, audiunt. *Indeque ad insulam viridem, quam fluvius intersecat, fluvius (inquit) Mellis vocatus.* Non potuit insulam, sed urbem fluvius secare, hoc est, in duas partes dividere. Hic sanè fluvius antiquum vel hodie nomen retinens, ac *de la Miel* vocatus, bipartitam urbem *las Algeziras*, ideo dictam plurativo numero, utrimque habuit. Sed pergamus in legenda ora, seu itinere maritimo ab insula *Viridi* ad *Siviliam*, hoc est, *Hispalim*, juxta geographum anonymum describendo.

Ab insula viridi ad Arenas, quæ in mari cernuntur, indeque ad ostium fluminis Barbate, xxviij. habentur millia passuum.

Exstat nunc oppidum *Barbate* in hac ora, quindecim tamen leucarum intervallo à fluvio *de la Miel* & *Algezarum* loco distitum, quæ XLV. passuum millia conficiunt. Error forsan in geographi milliarium sedit numero.

Ad ostium fluminis Vacca sex millia passuum.

Totidem, hoc est leucæ duæ, inter *Barbate* & *Conil* oppidum numerantur; juxta quod tamen nullum recentiores geographi fluvium agnoscunt.

Tum ad fauces S. Pietro dictas xij. millia passuum.

Hæc est insula *S. Petri*, juxta brevissimum inter Gades insulam & continentem spatium, quod trium arcuum sternitur ponte, *de Suazo* vulgò dicto. Huc tamen loci à *Conil* jam laudato oppido, non nisi duarum leucarum, sex millium scilicet passuum, constitui solet intervallum.

Inde ad Alcanater (Arcus, sive pontes, vertit interpres) quos fretum sex miliaribus in latitudinem porrectum separat ab insula Gades, quam prospectant xij. quoque mill. pass.

Nihil variat ferè numerus leucarum, quas

t Aliàs à Gebel Tar, quod est Mons summus, Alderete Antig. de España y Africa lib. 2. cap. 2. u Eadem pag. 154. x Notat Alderete ejusdè operis lib. 4. cap. 3. pag. 524 Aliter tamen Didacus de Haedo in Hist. urbis Algeriæ Hispana in Descriptione Africae lib. 4. De Algeriæ.

z Flumen mulierum.

q Præfationem consule Gab. Sionitæ & Jo. Hefronitæ ad suam editionem Parisiæ. anni MDCXIX.

r In Anglica- rum rerum scriptorib. Franco- luti editis MDCV. pag. 670.

s Climatis 4. r. part. pag. 154

1 Pag. 269.

x Pag. 331.

1 Pag. 352.

m Pag. 169. & 170.

quas à ponte de Suazo ad ostium fluminis Guadalete, quod urbem Portus S. Mariae dictam alluit, interjacet, nec ab eo quod Nubiensis notat sex milliarium spatio ab-
Iudit sinus maris illius, quod ad Gadium usq; insulam solventes è Portu trajiciunt, latitudo. Quare hic confluenti sunt, ubi Lethe fluvius in mare influit, Alcanater, five arcus, aut pontes geographi. Convenitque hodierna loci facies. Vestigia enim & pilæ magni cujusdam pontis in ostio ipso fluminis, quod Maurorum fortè opus fuit, conspiciuntur. Indeque ad Rotam oppidum, quod Speculam Rotæ Nubiensis appellat, octoque milliium passuum intervallo diffitum ponit, leucarum duarum spatium hodie statuimus.

Nec tamen (ut jam post aliquantum à via discessum ad Aben Saigh redeamus patriam, & judicium nostrum, ex conjectura tamen, proferamus) contendat aliquis ex silentio geographi, Mariæ oppidum, rerum cum Mauri potirentur, nulum hic existisse. Oram enim legentibus maritimo itinere opus non fuit appellare urbem, quæ quidem si ab eo quod olim fuit, loci nil mutavit, adverso flumine ab ostio ipso semi-leucâ distabat. Inclina-
mus ergo, ut non de alio oppido quam de isto loquutus sit Joannes Leo, five is quem ille in prodenda Aben Saigh patria ante oculos habuit; nec aliter intelligendum esse quam de instauracione loci jam olim habitati, Alphonfi Regis X. cognomento Sapientis circa hunc operam; cujus Stephanus Garibajus lib. 13. cap. 9. & Joannes Mariana lib. 13. cap. 15. meminere.

SAMUEL EBEN JUDA. De eo Georgius Abulpharajus in *Historia dynastiarum*, dynast. 9.^a Hoc tempore (ait loquens de Califa Almoftadio Almoftaniedi filio, qui an. Hegiræ DLXVI. hoc est Christi MCLXXXVIII.

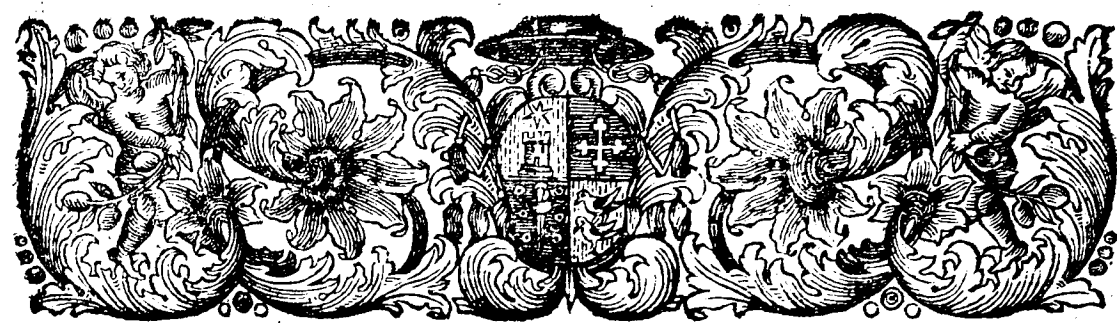
regnum suum inchoavit) è medicis in oriente celebratus fuit Samuel Ebn Juda Mogrebinius (occidentalem sonat) Andalosenus, medicus Judæus, qui unâ cum patre in orientem venerat. Pater aliquid in philosophia didicerat. Filius verò ipsius Samuel varias philosophiæ species legit, & scientiis mathematicis operam navavit, earumque fundamenta, & quicquid in eis utile & rarum est, probè calluit. Suntque ipsi bis de rebus libri.

Libros etiam in arte medica composuit in Adarbigianum (Mediam, ut interpretatur Pocockius ad Alfargani elementa^c) migrans operam collocavit Pablavvanidis, & imperii ipsorum principibus. In urbe Maraga commoratus, ubi filios genuit, qui ejus vestigiis in medicando institerunt. Deinde Islamismum (Muhammedismum) amplexus, librum composuit ad regenda Judæorum vitia, & locos unde constaret illos legem immutasse. Obiit Maragæ prope annum quingentesimum septuagesimum. Hæc ille. At hic est annus Christi MCXCII. Maraga autem ejusdem provinciæ Adarbigianæ urbs, five Media, cujus sæpè alibi Abulpharajus idem meminit.

SIKOURI LACHMENS Granatensis, De remediis morborum omnium partium humanarum scripsit commentarium, qui existat Arabicè in bibliotheca Leidensi inter libros Warnerianos, cum Iben Chatiji Praxi medica, de quo supra. Vide hujus catalogum d.

Z

ZOURUS nescio quis, SAPIENS cognominatus, qui ab Alphonso Garzia Matamoros in *De academiis & doctis viris Hispanie* inter Arabo-Hispanos laudatur, non est alius ab Aben Zoar.

BIBLIOTHECA HISPANA SCRIPTORUM INCERTI TEMPORIS.

A

GIDIUS, ordinis Minorum, scriptor inter hujus familiæ alios à Wadingo laudatur sub Hispani nomine, *Sermonum de Sanctis*, qui incipiunt: *Philosophia est divinarum rerum speculatio.*

ÆMILIUS, adnominatus Hispanus, multo medicus, five medicus equorum, quem alii Africanum fuisse volunt, teste Lindano *De scriptis medicis*; *De multo-medici-na* capita aliquot scripsit, quæ cum aliis hujus veterinarie artis scriptoribus Græcè edita exstant Basileæ apud Joannem Valderum MDXXXVII. in 4°. Latinaque ex interpretatione Joannis Ruëllii Parisiis apud Simonem Colinaum MDXXX. in folio. Gesnerus quoque meminit.

AMERICUS DE GAUSA Ballivus (Bayle vocant) generalis Cataloniae, scripsisse dicitur *Relacion de los sucesos de Cataluña*. Meminit hujus operis D. Josephus Pellizerius in *Memoriali Comitis de Villazor*, & domus, five familiæ de Alagon fol. 64.

ALPHONSUS DE MADRID, Benedictinus monachus S. Salvatoris de Oña, reliquit scriptam *Historiam regii hujus monasterii*, quæ membranaceo codice, Notisque antiquioribus exarata, in ejusdem bibliotheca asservatur, & magno in pretio habetur, eò quòd auctor hujusce domus abbas, valdeque doctus fuisse dicitur. Rem narrat D. Petrus de la Escalera Guevara in opere suo *Del origen de los Moneros de Espinosa* cap. 1. & 8. post Antonium de Jeyes in *Historia Benedictina* cent. 6. cap. 3. num. 43.

ALPHONSUS DE PERALTA, nescio quis, auctor cujusdam libri, *Artificium prudentiæ*, dicti, fertur.

ANGELUS PACENSIS quidam, quem Lusitani ab urbe sua Pace, nunc Beja oriundum dixerint, incerti, verè tamen antiqui temporis scriptor, Lusitanis tantum notus, & ab eorum chronographo Bernardo Britto Cisterciensi monacho in bibliotheca *Bibliotheca vetus Hispana* Tom. II.

monasterii S. Mariæ de Alcobazia repertus; cujus rei fidem faciunt Hieronymus de Souto, auditor seu judex territorii hujus monasterii, & Fr. Franciscus de S. Clara Generalis Reformator Congregationis Portugalliae, atque ejusdem monasterii abbas, *Monarchie* laudati Britti *Lusitanæ* præambulis adjunctam.

Opera hujus Angeli sic laudant hi testes: *Estaon mais as obras de Angelo Pacense, onde à vistas de muitos Santos Portugueses, & junto com ellas alguns Concilios antigos feitos por Aldeberto, & muitas memorias de cousas Portuguesas.* id est: *Sunt ibi & opera Angeli Pacensis, in quibus plures Vitæ Sanctorum Lusitanorum, ac simul cum iis Concilia quedam antiqua per Aldebertum facta, multaque alia verum Lusitanorum monumenta.* Ex quibus omnibus in eodem codice contentis Vitæ dumtaxat illæ Sanctorum ad Angelum pertinuisse videntur, in quibus est S. Mancii Christi discipuli martyrisque Eborensis, quam idem Brittus referens lib. 5. *Monarchie* cap. 6. Angeli hujus meminit: *Sanctorum Verissimi & sociorum martyrum, ut lib. .... cap. .... S. Petri Archiepiscopi Brucarensis* lib. 2. cap. 6.

Hæc autem ejus opera translata fuisse ab eodem ex Alcobazia in Escorialensè regium monasterium & bibliothecam, Lusitani ajunt noviores. Attamen Alcobazienfes istæ à Britto nobis objectæ antiqui temporis merces, in quibus Laïmundus est, Petrus Allardius, magister Menegaldus, rerum Lusitanarum scriptores Latinitatis non contemnendæ (ut præ se ferunt initia & fines eorum in supra laudatis testificationibus expressa) non parum suspectæ sunt, cum nec Alcobaziae, nec in Laurentina regia reperiantur bibliotheca, nec aliquis ferè alius post Brittum viderit, aut his auctoribus usus sit. De quibus nos latius supra de Laïmundo agentes. Quare dum nondum cum his antiquitatis, quæ jaçantur, notis comparuerit Angelus, cæteri que, judicium de iis faciendum ampliabimus.

ANONYMUS quidam scripsit *De initiis Aragonie regni monumentum aliquod*, cui Hieronymus Blancas, nominis atque ævi ignarus, testimonium perhibet in *Commentariis Aragonensium rerum*, & primo interregno Regum, quos appellat, *Suprabienfium*, his verbis: *Quomodo huiusmodi inscriptionem, quam vetustus quidam scriptor in tumulo Joannis primi Anachoretæ inventam refert, instauratam ac renovatam conjicio. Ergo Joannes primus &c.* Et post hanc inscriptionem: *Istius vero scriptoris nomen non comperi. Vide infra in Macario.*

ANONYMUS, cognomento ALMENAR, Valentini regni civis, nobili genere natus, Toparcha locorum *Rocafort & Godella*, laudatur à Gaspare Escolano lib. 5. *Historiæ Valentiniæ* cap. 23. eo quod opera duo, alterum *De re astrologica*, alterum *De morbo Gallico*, scripta reliquerit.

ANONYMUS Hispanus, seu Arabo-Hispanus, scripsisse videtur *Glossarium Arabo-Hispanum*, quod esse in bibliotheca Leidensi inter libros à Josepho Scaligero eidem legatos, ejus ostendit catalogus, anno MDCLXXIV. typis editus Lugduno-Batavis, qui ita habet pag. 280. *Hispanum glossarium optimum, ante sexcentos plus minus annos scriptum Latino-Arabicè: Latina characterè Longobardico difficillimo: Arabica characterè Africano elegantissimo descripta, partim in membranis, partim in charta. In fine quinque pagine sunt mutilæ. Atque hic liber profecto haberi debet instar thesauri, si legibilis est: antiquæ enim, & vagientis adhuc, eque Latina in vernaculam rudem & inconditam, non sine Arabicæ quadam mistura transformari cæptæ nostratis linguæ principia, quæ vix alibi reperire est, si non fallit diligentissimè scriptus index, continet.*

ANONYMUS Castellæ vernaculâ scripsit *De rebus Portugaliæ*, quod Stephanum Garibajum lib. 34. cap. 1. audire proprio idiomate loquentem præstat: *Entre las obras que en lengua Castellana he visto de los Reyes de Portugal, la mejor es una que sin nombre de autor anda de mano; la qual aunque no contiene tan copiosa relacion, quanto merecia la historia de semejantes Principes; tiene buen discurso en la succession de los Reyes, y muchos notables puntos, de quien entiendo prevalecerme mas que de ningun otro autor en lo que me pudiere aprovechar para el progreso desta Cronica.*

ANONYMUS Lusitanus scripsit cujusdam *Historiæ antiquæ* nondum typis editæ, ac ipsius testimonio auctoris ex illis quas legimus, & Castellæ antistites scripserunt (quibus Toletani ac Tudenfis, necnon & antiquiorum Isidori, Sebastiani, Sampiri, Pelagiique historias significare videtur) desumptæ, quam vidit Prudentius Sandovalius, laudatque in *Historia Alphonsi Regis Castellæ* lib. 7. fol. 152.

ANONYMUS Gerundensis Ecclesiæ canonicus *Vitam S. Olegarii Barcinonensis prius Episcopi, deinde Tarraconensis Archie-*

piscopi. Latine edidit. quæ quidem exstat in *Legendario antiquo* ms. archivi ejusdem Barcinonensis Ecclesiæ capituli, cujus cum nostris Diago, Rebullosa, & aliis, vi. Martii pag. 482. Bollandus & Henschenius in magno opere de *Actis Sanctorum*, & Antonius Joannes Garzia de; Caralps in historia ejusdem Sancti par. 2. cap. 11. & 12. meminere.

ANONYMUS Lusitanus hacce lingua scripsit *Vitam Nonnii Alvari Pererii* Portugaliæ Comestabilis, cujus hic est Lusitanus titulus: *Chronico do Condestable de Portugal D. Num. Alvarez Pereira principiadora da casa de Braganza, sem mudar da antiguidade de suas palavras, nem stilo.* Ulyssipone MDXXXVI. & iterum ibid. MDCXXIII. apud Ant. Alvarez in fol. Hoc *Chronicon* Latine vertisse Joannem Ferdinandum, quem Theodosius Brigantiæ Dux unico filio Joanni præceptorem dedit, ex aliorum fide Joannes Vasæus refert *Chronici Hispaniæ* cap. 4.

ANONYMUS incertæ ætatis scripsit *Vitam Roderici Didaci Bivarii*, cognomento Cidi, fortissimi herois, qui sub Ferdinando I. & filiorum ejus Castellæ ac Legionis Regibus floruit. Exstat ea sic nuncupata: *Historia del famoso cavallero Cid Rui-Diaz, con su genealogia*, Burgis MDXCIII. Hispani MDXXI. Quæ ms. servatur in monasterio S. Petri de Cardena, ubi Rodericus ipse jacet. Nescio autem quo argumento rei nitatur opinio hunc librum Mauro cuidam *Aben Alfsange* dicto adscribens, ex cuius Arabico idiomate in Hispanum fuerit inde versus. Informem eam, & chronologiæ luce orbam, verisque millia fabularum miscentem, existimat Prudentius Sandovalius (ut & alii) in *Historia Alphonsi VI.* folio 31.

ANONYMUS scripsit Roderici Gotthorum in Hispania ultimi Regis historiam: *Chronica del Rey D. Rodrigo, con la destruccion de España, y como los Moros la ganaron.* nuncupatam in editione Complutensi MDLXXXVII. in folio, sed dudum Hispani anno MDXXVII. in fol. prodierat. Differt hæc ab altera ejusdem argumenti *Historia de la perdida de España*, quam diu post superioris publicationem ex Arabico Latinam Michaël de Luna interpretis regius edidit; de qua nos in Arabico-Hispana bibliotheca, sub nomine *Abu Hachim Tariq Aben Tariquii* loquuti sumus. Atque item diversa est ab ea, quam fabulosæ ac Sarracenæ taxat nominibus Ferdinandus Perezus Guzmanus, cujus quidem auctor fuisse Petrus quidam del Corral dicitur. Hac tamen sæpe usos Alvarum Gomezium & Hieronymum Suritam in Latinis *rerum Aragonensium Indicibus* observatum ab Hieronymo Romano ab Higuera legimus in manuscripta etiam nunc *Toletanæ urbis & regni historia* lib. 14. cap. 1. qui subjungit, plura ibi exaggerata valde reperiri, qualis est penitentia ejusdem Regis, nonnullaque nomina conficta; sed

sed alia esse multum his conformia, quæ Sebastianus, Isidorus Pacensis, Rodericus Toletanus, Lucas Tudenfis, & Rafis Maurus breviter scripserunt. Hæc ille.

ANONYMUS Catalanâ linguâ scripsit *Historiam Regum Aragoniæ & Comitum Barcinonis* à tempore conditæ Hispanæ Republicæ usque ad Alphonsi IV. regnum. Vidit quidem, atque eâ usum se esse ait, Joannes Franciscus Andreas Ustarrozius Aragoniæ chronographus, in *Coronationum* hujus regni Regum libro; adjungens fuisse olim in archivo regio Barcinonensi, habereque plures Michaëlis Carbonelli notas, atque ejus, & Antonii de Viladamor Cataloniæ historicorum signis munitam esse; atque insuper ait Comitem de Guimera in hujus sui oppidi archivo se reperisse dicere, voluminisque compacti, & characterum formam antiquitatem plusquam ducentorum quinquaginta annorum præ se ferre videri. Hæc Ustarrozius.

ANONYMUS scripsit, incertum quo tempore, *Annales*, quos à monasterio Cataloniæ, in quo exstant, *de Ripoll* vulgus appellat, magni quidem habitos ad hujus provinciæ & Aragoniæ regni antiquitatum cognitionem.

ANONYMUS canonicus regularis S. Isidori Legionensis vertit Hispanè, quam olim Latine ediderat Lucas Episcopus Tudenfis, *La historia de la vida, milagros, y translaciones de S. Isidoro Arzobispo de Sevilla, que escrivió D. Lucas de Tuy por mandado de la Reyna D. Berenguela, muger del Rey D. Alonso, de quien fue coronista, y la traduxo un canonigo veglar de S. Isidoro de Leon, y la vida del Doctor Martino su canonigo y compañero.* Sic enim inscripta est editio Salmanticensis anni MDXXV. in 4°. cujus curam habuit baccalaureus Joannes de Robles.

ANONYMUS, clericus regularis S. Augustini, edidit *La vida, generacion, y excelencias de la gloriosa S. Ana y S. Joachim.* Salmanticiæ MDXXVIII. in 4°.

ANONYMUS quidam scripsit librum ita inscriptum: *Arbor Archiepiscopalis, ad Archiepiscopum Toletanum*, qui servatur in bibliotheca Toletanæ Ecclesiæ pluteo 30. num. 9. Hispano sermone, ut suspicor, quamvis sub inscriptione Latina. Prologus enim Hispanus est, unde verba hæc pro facièdo specimine operis, desumpimus: *Este quadero, señor, os mostrará quatro cosas. Lo primero, que soys, y que es el oficio que tenays, & en que silla estays asentado, & quantos grados tiene vuestro estado. Lo segundo, como haveys de regir y gobernar el pueblo encomendado. Lo tercero, que es la cuenta que haveys de dar. Lo quarto, que es el fruto que congreys de buena cuenta à mala.* Incertum omnino est cuiusnam auctoris, & ad quem Archiepiscopum directus sit. Attamen in exemplo meo catalogi hujus bibliothecæ, quem magni habeo, ad oram unâ cum jam laudata operis divisione non Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

tatum legitur, alteram ab eodem auctore, *Arborem exemplificalem* dictam, quæ deest ab ista bibliotheca, scriptam fuisse.

ANONYMUS quidam scripsit *Chronicon Comitis Castellæ Ferdinandi Gundisalvi*, (*Historia del Conde Fernan Gonzalez*) sermone vernaculo, quod Compluti editum fuit MDLXXXIV. in folio. Diversa est à de ejusdem rebus gestis historia, quam elucubrâsse dicitur Gundisalvus de Arredondo & Alvarado Benedictinus monachus, quæ inedita etiamnum exstat, & per varia mss. exempla doctis quibusdam hominibus jam communicata fuit; de qua nos in Bibliothecæ altera parte mentionem sub auctoris nomine habuimus. Hujus antiquioris, & prius dictæ historiæ haud meminit, nisi fallimur, ejusdem Comitis res enarrans Prudentius Sandovalius; quomodo & alterius à Gundisalvo scriptæ.

ANONYMUS scripsit *Historiam Hispanicarum rerum*. quam vidit, & antiquissimam vocat Prudentius Sandovalius in proximè dicta *Vita Ferdinandi Gundisalvi Comitis Castellæ*, quam editioni Episcoporum veterum Hispaniæ historicorum subjecit pag. 289. atque inde habitum vernaculi fatis antiqui carminis fragmentum producit.

ANONYMUS scriptor, sive Navarrenfium sive Aragonensium rerum, ms. fuit in bibliotheca egregii viri Martini ab Aspilcueta Doctoris Navarri; quo libro utitur in *Historia Gallica Bearnensi* Petrus Marca Parisiensis præsul lib. 4. cap. 6.

ANONYMUS Armenteriæ in Gallæcia monachus Cisterciensis conscripsit olim *Vitam* admirabilem *B. Eronis*, ejusdem loci abbatis, quæ inter alia continet historiam illi similem, quæ vulgò narratur, de monacho Affligemiensi, qui per annos CC. ad cantum cujusdam aviculæ in exstasi permanfit. Vitam hanc in antiquo codice repetam publicavit reverendissimus Malachias de Affo (sic legendum) parentibus nobilibus in Aragonia natus, tunc quidem Armenteriæ abbas, postmodum verò anno MDXCV. Laccensis in Aragonia creatus Episcopus, ubi mira sanctitatis opinione floruit usque ad annum Domini MDCVI. quo obiit xxviii. Aug. de quo vide *Menologium Cisterciense* Chrysofomi Henriquez eodem anno, qui etiam compendiosam inferuit Eronis *Vitam Fasciculo* suo lib. 2. dist. 26. cap. 6. Hæc Carolus Vichius in *Bibliotheca Cisterciensi*.

ANONYMUS Catalanus forsan scripsit *Genealogia de los Condes de Barcelona*, cujus autographum servari ajunt in monasterio Rivi-pulli Benedictinorum ejusdem Principatus Cataloniæ. Exemplum ejus habet D. Raphaël de Vilofa, senator olim regius Consilii Aragoniæ *Matriti*, atque aliud fuit penes Jacobum Ramon Vila curiosissimum historiæ virum, qui hoc cum aliis libris monasterio S. Hieronymi de la Murta prope Barcinonem reliquit.

ANONYMUS quidam vertit Biblia è Latino vulgato in Valentinum, hoc est, re-

gni Valentiae vernaculum sermonem: cuius operæ interfuisse dicitur S. Vincentius Ferrerius, si fidem habemus Cypriano de Valera in præfatione ad interpretationem Hispanam, quam ipse fecit ex Hebræo, quæque Amsterodami prodiit an. MDCII. ubi ait hanc Valentiam versionem ante centum & amplius annos in folio regali typis commissam fuisse.

ANONYMUS, seu ANONYMI, Hispano-Hebræi in Italia jam post expulsionem de gentes, versionem quandam sacrorum librorum ex Hebræico sermone in Castellano fecere: cuius hic est conspectus: *Biblia en lengua Española traducida palabra por palabra de la verdad Hebraica, por muy excelentes letrados, vista y examinada por el oficio de la Inquisición, con privilegio del ilustrísimo señor Duque de Ferrara*. Hucusque; titulus libri nuncupatio autem talis: *Al ilustrísimo y excelentísimo señor D. Hercole da Este el II. quarto Duque de Ferrara*. Cui se subscribunt: *Criados de V. E. Geronymo de Vargas, y Duarte Pinel*. Ad finem operis hæc leguntur: *A gloria y honor de nuestro Señor se acabó la presente Biblia en lengua Española, traducida de la verdadera origen Hebraica por muy excelentes letrados, con industria y diligencia de Duarte Pinel Portugues, estampada en Ferrara à costa y despesa de Geronymo de Vargas Español, en 1. de Marzo de MDLIII. en folio*.

Hæc autem Ferrariensis interpretatio, seu potius editio, recocta fuit Amstelodami, non jam Christianorum operâ, ut contigisse illi credimus, sed Hebræorum, ut constat ex notato ibi mundi anno, ut Hebræi solent: *A bona y gloria de Dios fue reformada à quinze de Sebath MMMMCCCXC*. Editio autem facta fuit in domo Gillis Joost Amstelodami anno MMMMCDXVI. Hanc verò interpretationem hic posuimus inter opera anonymorum qui ante annum MD. vixere: stylus enim sapit majorem adhuc duorum seculorum antiquitatem; eaque utilissima est iis, quibus hujusmodi versionibus uti licet, ad exquirendos literales Bibliorum sensus, & conferendum cum antiqua illa præsentem Hispaniæ nostræ linguam, atque ejus vocabula.

ANONYMUS scripsit *Historiam Hispanicarum rerum ab Ranimiro I. usque ad Ferdinandum III. Castellæ Regem*. quæ fuit in bibliotheca D. Joannis Ferdinandi à Velasco Castellæ Comestabilis, eruditi viri, Medinæ de Pomar oppidi suæ ditionis ab eo reperta inter libros ibi à magno illo decessore ejus Petro Comite de Haro, qui sub Joanne II. Rege vixit, relictos. Scriptamque existare hanc historiam in membranis, antiquatâ jam hodie sermonis Castellani formâ, quæ ante trecentos annos vulgaris forsan fuerat, Petrus Mantuanus, dicti Joannis Ferdinandi à Velasco Castellæ Comestabilis domesticus, vir apprime historiarum nostrarum peritus, in *Advertentiis* (ut vocat) sive *Animadversio-*

nibus ad Joannis Marianæ historiam annotatum reliquit pag. 142. & 152. Ad hanc fortè respexit Joannes de Pineda Jesuita, docens existare eam penes Marchionem de Tarifa (altero scilicet exemplo) in *Memoriali pro Rege Ferdinando III. Sancto*. Ne tamen hoc fileam, titulum inesse ei monet, *De las antigüedades de España*, pertingereque usque ad nuper laudatum S. Regem.

ANONYMUS alius scripsit aliam *Historiam Regum Castellæ*, sive auctor ejus fuerit Martinus Fernandez Bonifaz notarius, quam vidit inter libros ejusdem Comitatus de Haro Petrus idem Mantuanus jam laudatus ubi proximè pag. 142. & 152. testimonium inde adducens pro primogenitura Berengariæ Regine, Ferdinandi III. Sancti genitricis. Libri titulus: *Libro escrito por Martin Fernandez Bonifaz notario para el Conde de Haro D. Pedro de Velasco. Acabóse de escribir à 16. dias de Febrero año de MCCCCXXXII*.

ANONYMUS scripsit Chronicon hoc titulo: *Relacion de la descendencia de los inclitos Reyes de Navarra*. tempore nimirum Joannis Labretani & Catharinæ Fuxiæ. quod Arnaldus Oihenartus *Notitiæ Wasconie* lib. 2. cap. 3. pag. 96. laudat.

ANONYMUS auctor est cujusdam alius *Chronici Navarra Regum*, quos prætermisit Rodericus Toletanus. forsan Theobaldi Regis. Vidit idem Oihenartus, meminitque lib. 2. cap. 11. pag. 235. & 236. qui laudatum se legisse ait à Didaco Ramirezio Avalos dela Piscina in *Historia sua Navarrensis regni*, atque idem sibi cum eo videri, quod Theobaldi Regis nomine (patris, aut filii, similiter appellatorum) justive conscriptum, Garibajus laudat lib. 21. cap. 1. quantumvis nunquam sibi visum, atque item auctor cujusdam *Recopilationis rerum Ipsocæ provincie* vulgaris linguæ Castellane.

ANONYMI est aliud ab hoc diversum Chronicon, seu *Series Navarra Regum*, ab Enecone Arista ad Sancium usque Garfiæ filium, Sancii majoris nepotem, contenta in codice ms. Legerensis monasterii, quo Regulæ S. Benedicti continentur, quo usum se ait idem Oihenartus eodem cap. pag. 235.

ANONYMUS Benedictinus monachus in monasterio S. Dominici de Silos historiam scripsit *De Regibus Asturiarum & Legionis à Pelagio usque ad Alphonsum VI*. Est inter libros MSS. excellentissimæ Comitissæ de Villaumbrosa, qui fuerunt D. Petri de Guzman ejus conjugis, magni Castellæ senatus Præsidis. Sed de hoc auctore & opere, quod *Chronicon Exiliense* audit, alibi diximus.

ANONYMUS vertit ex Latino in Hispanum sermonem *La Cronica de los quatro Imperios, compuesta en Latin por Marino Polono*. Exstat ms. inter libros ejusdem excellentissimæ Comitissæ.

ANONYMUS Toletanus, Philosophus nuncupa-

cupatus, subministravit ei, qui *Cibimicorum librorum theatrum compilavit*, nonnullum hujus argumenti scriptum, quod ab ejus ipsius initio *Desiderabile desiderium* appellatum, seu *Rosarium philosophorum, compilatum à Toletano Philosopho*, in hujus systematis tertio volumine nunc legitur.

ANONYMUS, nescio quis, Hispanum dedit opus, *Arbol de las barallas* appellatum; ex Gallico, ut putamus, Honorati Bonnet Cabillonensis Prioris: qui liber exstat Gallicus, fuitque in bibliotheca Caroli de Montchal Archiepiscopi Tolosani, Labbeo teste in *Nova bibliotheca manuscripta* inter libros dicti antistitis codice 60. in quo notatur scriptum fuisse ab auctore tempore schismatis inter Clementem VII. & Urbanum VI. dicatumque Carolo Regi VI. Francorum. Sed de hoc opere diximus in *Didaco de Valera*.

ANONYMUS scripsit *Chronicon monasterii S. Victoriani* in Aragoniæ regno, quo usus fuit ad conscribendam Hispaniæ historiam adhuc ineditam Laurentius de Padilla, ut ipse in vestibulo ejus docet.

ANONYMUS, ejusdem Padillæ testimonio monachus forsan Benedictinus, scripsit *Chronicon monasterii S. Salvatoris de Oña* nuncupati in Castella veteri.

ANONYMUS alius, ejusdem etiam Padillæ testimonio scripsit *Chronicon monasterii de la Oliva ordinis Cisterciensis* in regno Navarræ, ubi plura de hujus regni Regibus.

ANONYMUS scripsit quandam *Hispaniarum rerum historiam*, quæ fuit penes Marchionem Veleziorum (D. Petrum forsan heroem illustrem à Consilio Statûs Philippo II. Regi) ajente eodem Padilla, qui eâ se usum ait.

ANONYMUS scripsit ab hac diversam *Hispanicarum rerum historiam*, quæ olim fuit Ferdinandi Didaci à Toledo, Referendarii Joannis Regis Castellæ II. uti refert ibidem Laurentius Padilla.

ANONYMUS cognominatus OCHOA DE SALAZAR scripsit adhuc aliam *De Hispaniæ rebus historiam*, quam etiam se vidisse & in usu habuisse, monuit lectores suos Padilla laudatus.

ANONYMUS auctor est cujusdam historiarum antiquæ ms. *De rebus nostris*, quam asservari in Toletana Ecclesia reliquit scriptum in libro *De descensione Deiparæ virginis ad eandem Ecclesiam*, Franciscus Portocarrero cap. 32.

ANONYMUS auctor *Annalium* quorundam, quos *Toletanos* vocant, magne est auctoritatis, utpote equalis ferè rerum, quas literis commisit; dignus omnino publica luce cum aliis hujusmodi adhuc latentibus, quos præire in officinis typographorum aliis nauci operibus æquum esset. Meminit cum laude Alphonsus Fernandez in *Amalibus Placentiæ* urbis lib. 1. cap. 9.

ANONYMUS alius scripsit *Annales* quosdam *Latinos*, magne etiam auctoritatis, ante

quadringentos annos scriptos in codice quodam Ecclesiæ Compostellane. Exinde adducta quædam verba ad eram MXXXIII. spectantia, cum hoc operis elogio videri possunt in Ambrosii Moralis *Historia Hispanæ* libro 10. cap. 24. in fine.

ANONYMUS Darocensis Ecclesiæ canonicus in Aragoniæ regno, post veterem alium Cataloniæ civem, qui propriâ gentis linguâ hoc tractavit argumentum, iterum descripsit ipse ac celebravit commentario Hispanico mysterium quod vocat *De los Corporales de Daroca*. cujus mysterii relationem Martinus Viciana in *Historia Valentina*, Petrus Antonius Beuter in *Historia Hispaniæ*, Petrus Medina *De las grandezas de España*, & alii magno numero fecere.

ANONYMUS quidam Castellæ vernaculo sermone scripsit *Regum Portugalliæ historiam*, quâ usus fuit Stephanus Garibajus, eamque laudat lib. 32. *Compendii historialis* cap. 1.

ANONYMUS quidam vertit in Hispanicum ex Latino sermone *El Valerio Maximo, de los exemplos memorables*. quem ms. servat excellentissimus Marchio Mondexarensis in amplissima sua bibliotheca cum hac nota: *Este libro de Valerio Maximo escribió Diego de Lombrana, criado de Alfonso Gonzalez de Leon, contador del Rey, por mandado del dicho Alfonso Gonzalez, en la muy noble ciudad de Sevilla, año del Señor de MCDXXXIV. años*.

ANONYMUS incertus vertit in sermonem vernaculum *Lucani Pharsaliam* soluta oratione, quæ interpretatio servatur ms. apud eundem Marchionem Mondexarensis antiquis characteribus.

ANONYMUS scripsit *Historia de España*, quæ à Pelagii rebus usque ad expugnationem Antiquariensis urbis per Ferdinandum Castellæ Infantem, Aragoniæ deinde Regem, sub Joanne II. res nostræ gentis prosequitur. Incipit: *Empieza en el libro de la historia &c.* Exstat Matriti apud eundem Marchionem Mondexarensis.

ANONYMUS scripsit Annalisticum quoddam opus de Aragoniæ rebus, quod *Annal antiguo de Aragon* magnus Surita vocat, laudans in marginalibus Notis ad codicem, quo usus fuit, ms. historie Catalanæ scriptæ à Jacobo I. Aragoniæ Rege, quem hodie possidet Marchio S. Clementis Cæsar-augustæ.

ANONYMUS, ut credo, Hispanus, scripsit olim Latine *Dialogum Ecclesiæ & Synagoga, sanè pro Ecclesia contra Synagogam*. qui incipit: *Acute sagittas &c.* Hunc in publicum dedit, cum fortè fortuna in eum nudo auctoris inscriptum nomine incidisset, Gundisalvus Garfiæ à S. Maria: Cæsar-augustinus civis & advocatus magni nominis sub Ferdinando Rege Catholico, nuncupatum D. Didaco à Mendoza Hispani Archiepiscopo, ut in ejus elogio in Bibliothecæ altera parte, quæ prius edita fuit, dicimus. Locum autem editionis ignoramus.

ramus, quòd inde absit; forma certè in 4° est. Continetque redargutionem absurditatum Hebraici libri *Talmud* dicti, & fundamenta probationesque fidei Christianæ ex sacris libris ab Ecclesia productis, audiente & contradicente Synagoga, quas inter dialogum liber continet. Hispanum suspicari me dixi, eò quòd nullum ex SS. Patribus, nisi Isidorum Hispalensem semel atque iterum laudet. Sed audi sis de eo verba Gundisalvi Garfiae: *Siquidem olim incidi in quoddam opus scriptum haud quidem longum, sed re ipsa magnum & admirabile, sine descriptione ac nomine auctoris. Quæsi vi diu ac diligentissime, à quo editum fuit; nusquam reperi, nec ab aliquo lectum, nec ejusdem exempli alterum codicem.* Possidet exemplum hoc, quod vidimus, Matrili D. Joann. Lucas Cortesius, noster in primis amicus, millies per totum hoc opus, nunquam tamen satis, à nobis laudatus.

ANONYMUM auctorem cujusdam historie, sive, ut vocat, *Chronici*, & quidem antiqui *de Val de Ilzarie*, (loci nomen in quo asseruntur) laudat Josephus Moretus Jesuita in *Congressibus apologeticis pro veritate investigationum regni Navarrae*, congressione 4. pag. 122.

ARNOLDUS, sive ARNALDUS, de MORARIA Catalanus, eorum censui adscribi solet, qui in *Consuetudines*, seu leges hujus provinciae commentati olim sunt.

ARNOLDUS DE PODIO, vulgò DE PUIG, si Catalanus est, ordinis S. Dominici. Hujus nomini adscriptam *Artem prædicandi* ad Hugonem Dertusanum Episcopum directam fuisse in bibliotheca summi viri D. Antonii Augustini Tarraconensis præfulis in membranarum annorum CL. legimus in hujus bibliothecæ catalogo.

AYBERTUS, abbas Cisterciensis ordinis in Hispania, scripsisse dicitur opus quoddam *De ejusdem ordinis viris sanctitate illustribus*, maximè Hispanis, si fides habenda est Chrysofomo Henriquez in *Menologio Cisterciensi* ad dies XII. Septembris XI. Octobris, & I. Novembris, referente Carolo Vischio in *Bibliotheca Cisterciensi*.

B

BRENGARIUS natione Catalanus (ait *Bibliotheca medica* auctor) scripsit in *Avicennam quædam quæstiones*, & in *Hippocratem*. Ita & Gesneri *Epitome*.

BERENGARIUS DE NOJA Gallæcus, forsan ex ita dicto oppido, laudatur auctor operis cujusdam ad rem metricam spectantis ab Enneco Lupi à Mendoza Santillanæ Marchione, in prologo *Ceniloquii*, illis verbis, quæ in Raymundo Vidal inferius exscriptimus.

BERNARDUS quidam Hispanus, Prædicatorum ordinis, si credimus Leandro Alberto, sed incertæ ætatis, floruit doctrinâ philosophicâ atque theologicâ, scripsitque quædam opera, quæ ipsa Bernardo Trilix à Domi-

nicanorum scriptorum laudatoribus tribuuntur, ut videre est apud Antonium Senensem, Altamuram, alios. Admonuimus pridem nos lectores lib. 8. cap. 6. hujus antiquioris partis Bibliothecæ.

BERNARDUS DE CEVA Catalanus scripsit in *Consuetudines* (hæc sunt leges) Cataloniæ, quas *Usaticos* vocant.

BERTRANDUS quidam Hispanus, ut legimus in eadem Gesneri *Epitome*, scripsit *super Clementinas*.

C

CYPRIANUS BENETUS, hoc est, ut credimus, BENEDICTUS, quod Valentiniæ gentis linguâ *Benet* effertur solet, scripsisse dicitur librum quendam *De non mutando Paschate*, quem ms. asservari in bibliotheca Medicea Florentiæ, legitur in Theophili Spizeli *De sacris illustrium bibliothecarum arcanis* pag. 93.

D

DIDACI CAMPI-DOCTI *Chronicon* adducit pro se de Alphonso VIII. tempore loquens, atque ejus infano erga Hebræam quandam amore, Alphonso de Spina in *Fortalio fidei* lib. 3. fol. 192. per hæc verba: *Secundum quod legitur in Chronico Didaci Campi-docti*. Quod sanè quò referam nescio, nisi historia significetur Roderici Didaci Cidi appellati, & vulgò *el Campeador* dicti; de quo neque locus, neque magnum operæ pretium est ulterius querendi.

DOMINICUS DE CATALONIA, Dominicanus, scripsisse dicitur *De conceptione Deiparæ Virginis*. Fernandez in *Catalogo scriptorum hujus ordinis*.

DOMINICUS, archidiaconus Ecclesiæ Segobienensis, transtulit ex Arabico in Latinum Al-Gazelis Arabis *librum philosophiæ* editum anno MDVI. cum nota factæ ab eo hujus translationis in Toletana urbe. Vidimus nos in bibliotheca Ferdinandi Colon, quæ nunc ex legato ejus est Hispalensis Ecclesiæ.

DOMINICUS DE S. JOANNE Majoricensis, ordinis S. Mariæ de Mercede, scholasticus, ut dicitur, Salmanticensis Ecclesiæ, & Parisiensis academiarum professor, scripsit, si Vincentio Muto vol. 2. lib. II. cap. 9. *Historiæ Balearis* credimus, *super Aristotelem* nescio quid.

DOMINICUS SEMINIVERBIUS, cum Hispani compellatione, adducitur à Petro de Alva in *Militia Conceptionis*, quasi auctor libri *Viola animæ* appellati, formâ dialogi inter Raymundum Sebundium & Dominicum Seminiverbium, *De hominis natura, propter quem omnia facta sunt, ad cognoscendum se, Deum, & homines*. Quem librum ait anno MD. Toleti editum in 4°. Attamen hic Dominicus dialogista est, non utique libri

au-

auctor, à Remundo sive Raymundo Sebunde scripti. De quo pluribus egimus in hujus Raymundi mentione.

E

EDUARDUS nescio quis citatur sæpius à Ferdinando Mexia in *Nobiliario* suo, quod *verum* appellavit, uti scriptor cujusdam operis *Contra Anriquina* dicti, adversus aliquem forsan Anricum, sive Enricum; de quo altum alibi silentium. Utitur hoc opere Ferdinandus lib. I. cap. 51. 64. & 73. & lib. 2. cap. 2. & 5.

EMMANUEL BRUDUS Lusitanus Judaicæ sectæ, idemque medicus, nisi fallimur; de quo Salomon filius Virgæ in *Historia Judaica*, quam Latinè Georgius Gentius dedit, Amstelodami publicavit anno MDCLI. pag. 338. *Modium* (ait) *omnemque rationem, quæ ad immolandum Paschalem victimam pertinerent, admirandâ verum copiâ descripsit Cl. Manuel Brudo in libro quem, de præceptorum ratione, composuit*. Hæc Salomon. Idem nomen medici cujusdam est, qui *De victus ratione* scripsit in febribus secundum Hippocratem in genere & sigillatim, libris tribus, qui prodierunt Venetiis anno MDXXXIV. in 8°. Tiguri apud Gesneros fratres MDLV. in 8°. Venetiis iterum apud Petrum Rubeum MDLIX. Colonia apud Petrum Horst, & cum aliis in *Enchiridio rei medicæ* Conradi Gesneri.

F

FERDINANDUS ZAMORENSIS, ignotus aliàs, reliquit in schedis librum, *Summam de ordine judicario* dictum, qui Castellano, sed valdè antiquo sermone, manu exaratus in folio asservatur in bibliotheca Colonæ Hispalensis almæ Ecclesiæ.

FRANCISCUS DE PACE, Mercenariorum instituto addictus, *Commentariorum in libros Regum*, atque alterius operis, *De regia potestate* quod dicitur, auctor celebratur in *Catalogo virorum illustrium*, hujusce ordinis ab Alphonso de Roxas. Ignoratur quidem, sub quo magistro generali, aut quibus annis vixerit: quod ait Petrus à S. Cecilio in ms. commentario *De ordinis sui Mercenariorum scriptoribus*.

G

GALAF, Israëlita sive Judæus, Catalanus ex Ilerda urbe (hodie *Levida*) vir in medicis rebus eruditus, scripsit *Antidotarium excellentissimum*, auctor ait *Bibliotheca medica*.

GARSIA LUPUS DE RONCES-VALLES, in eorum albo, qui de Navarrenis rebus quicquam scribere, laudatum inter alios legimus in congressione 4. (fol. 121.) *Congressionum apologeticarum pro veritate investigationum regni*

Navarra, qui thesaurarium (alicujus ne Ecclesiæ dignitatem, an ob seculare munus gestum?) appellat.

GERARDUS CARMONENSIS, famâ bene notus ob multiplicem Arabicorum operum in Latinum idioma translationem, penè fuit hætenus patriæ suæ Hispaniæ subreptus, cum Carmonæ urbis Beticæ provinciæ cum Cremona insubrum Italarum equivocatio passim vulgoque magis in laudandis Gerardi versionibus, & interprete ipso apud Italos, qui ediderunt, ignoto in notum transformato nomine, prævaluisset.

Qui ergo Gerardus Cremonensis ferè ubique audit, Gerardus Carmonensis est Beticus è Carmonæ antiquo, & à Julio Cæsare, Hirtio, Ptolemæo, Strabone, Antonino, & aliis memorato Turdetanorum oppido, quæ nunc *Carmona* urbs est, sex ab Hispali, duabus à Beti fluvio ad Lævam disparata leucis. Cui errori ab eorum persuasione exterminando, qui urbi favent Itale nobilissimæ & amplissimæ, satis esse deberet, Gerardum Hispaniæ nostræ nunquam non incolam, Toleti vacasse Spartæ suæ ornandæ; qua in gente & vicinia Maurorum potius quam in Italia natum eo tempore hominem, cum nulla ibi Arabicæ linguæ discendæ occasio esset, neque studium peregrinarum rerum doctrinæque valuisset adhuc, Arabicis vertendis libris navasse operam, vero similis omnino est. Neque aliter conjectari nos Raphaël Maffæus Volaterranus efficit, quantumvis Gerardi, atque ejus patriæ, non in transcurso & aliud agens, sed in celebrandis Cremonæ urbis rebus, virisque doctrinâ claris, disertè meminerit. *Ornatur insuper* (lib. 4. *Geographiæ* ait) *hec urbs ingenis, Marco Furio Bibaculo poeta, Quintilio Varo Virgiliti familiari, Gerardo Sabloneta medicine theologiæque, tum Chaldearum Arabicarumque literarum peritissimo, qui Avicennam Rasimque sive Almanzorem convertit*. Quem Gesnerus in *Bibliotheca* exscribens, aliquid ultra ait ex Volaterrano, quod ille non dixit, *Sublonetam* (*Sabloneta* est hodie arx munitissima Guzmanorum Stigliani principum) natalem fuisse Gerardi locum in agro Cremonensi, unde ei cognomen: cum verè is Cremonæ natus, à Subloneta, ut passim solent homines, ab non suis urbibus oppidisve cognominari potuerit. Quamvis non disteat Volaterranum alio loco (21. nimirum libro) dum claros celebrat in quibusdam artibus, præcipuè in medicina viros, cum Gesnero consentire videri. Joannes quidem Trithemius Gerardum Fulginatam vocavit, à *Fuligno Umbriæ* urbe scilicet, quæ valdè à Cremona distat, nescio unde doctus. Atque ideo prætermisit eum in *bibliotheca Umbriæ Jacobillæ*.

Attamen pro Hispanis ejus natalibus sunt editio Basileensis, omnium aliarum optima, anni MDLVI. ex Hervagiana officina Avicennæ operum ex nostri versione, quæ quidem cum Gerardum Carmon-

nen-

nensem disertè vocat. Garfias item ab Orta Lusitanus medicus in libro jam ex vulgari à Carolo Clusio in Latinum versò *De aromatibus & simplicibus Indis*, natum Gerardum in Bética Hispaniæ non aliis verbis ait. Conspiratque Andreas Alpagus Bellunensis in editione Veneta anni MDLXII. *Avicene Canonum*, ubi laudat interpretem Gerardi Carmonensis appellatione, quod quidem à Roderico Caronotatum invenimus ad oram libri sui *Chorographiæ conventus Hispanensis*, ubi de Carmonone agit, quodcumque iteraretur typis, intus accipiendum.

Conveniunt Josephus Scaliger, eoque laudato Vopiscus Fortunatus Plempius in prologo ad suam *Canonis Avicene* postremam interpretationem ex Arabico fonte in Latinam linguam, Petrus Daniel Huetius, vir præstantis eruditionis & iudicii lib. II. *De interpretatione* pag. 140. ubi de claris interpretibus. Thomas item Reinesius medicus, criticus, & philologus eximie famæ lib. I. *Variarum lectionum* cap. II. ubi Gerardum de Carmona qui ante annos trecentos Toleti vixit ac docuit, vir scriptorum omnium gentium, omniumque doctrinarum curiosissimus, palam vocat.

Ac certè Toleti eum vixisse, non alibi notum, iidem hi, quibus Cremonensis audit, consentunt. Immo Lindanus, medicorum scriptorum collector, hac una re persuasus duos ex eodem Gerardo fecit, laudans prius Gerardum Cremonensem, & mox Gerardum Toletanum: necnon & de Abu Becro Rhase loquens, hujus interpretem Gerardum Toletanum Cremonensem vocat. Quare nil video cur æquivocatio facillimè contingens de alio in aliud adeò vicini soni nomen, Hispanum virum Arabicè doctum è Maurorum communicatione, Toletanumque consensu omnium civem, à soli natalis possessione, absque magna injuria, deturbare debeat. In hac enim urbe Toletana floruisse & Avicene Canones eum vertisse, agnoscunt Simphorianus Camperius, ex eoque Gesnerus in *Bibliotheca*, Plempius, Reinesiusque laudati, & editio antiquissima istius Canonis, Toleti in Hispania factum versionis opus clamat. Cum verò ante CCC. annos absque alia exactiori notitia dicatur is vixisse (error quippe absurdus est in Justo *Chronologia medica*, & in Lindani opere *De scriptis medicis*, vixisse eum circa annum MDLV.) non abs re auctoribus incertæ ætatis eundem immiscuimus. Cujus quidem laudantur opera hæc à Camperio & Gesnero:

Introductorium medicinæ lib. singularis.
Commentarius in viaticum Constantini monachi, nempe Benedictini, cujus idem Gesnerus Lindanusque & alii meminere.

In astronomia verò
Theoricæ planetarum, ante Georgium Purbachium; cujus discipulus Joannes Regiomontanus peculiari dialogo acerrimè has nostri antiquiores infectatus fuit. Meminit hujusce operis Raphaël Volaterranus lib.

21. *Commentariorum urbanorum*, a, sub nomine eodem Gerardi Cremonensis, & Ricciolus in *Almagesto novo*, & *Chronico astronomorum* secundo, in ejus principio edito.

Ex Arabico idioma in Latinum vertit: *Canonæ medicinæ* prædictum *Avicene*. de quo Daniel Huetius ita: *In multis Arabum convertendis voluminibus, sed Avicene præsertim, horrido stylo & inculta oratione usus est Gerardus Carmonensis; nec satis emendati codices ei contigerunt; & in pluribus à vero auctoris sensu, propter medicæ artis, & Græcæ linguæ, è qua doctrinam suam Arabes hausserunt, ignorantem, fædissimè aberravit; in eo tamen laudandus, quod fideliter & adstrictè quæcumque affectus est, representavit.* Nec minus ei detrahit Joannes Baptista Montanus, professor Patavinus medicæ artis, in oratione quadam ad discipulos de Avicene interpretatione: *Avicena fuit translatus primò (inquit) de lingua Arabica in Hebræam, postea in Hispanicam, postremò à quodam Cremonensi fuit traductus in Latinam, qui fuit multum ignarus, & in multis peccavit.*

Audiamus tamen Plempium Arabicè doctissimum, atque adeò idoneiorem testem, qui relatæ huic Montani censuræ subjecit, eum taxans, quod crediderit factam à Gerardo Carmonensi fuisse hanc versionem ex Hispano in Latinum sermonem, non verò ex Arabico. *Quod verò ait illum (idem prosequitur) in multis peccasse, convenit in illum quod in nos omnes, qui homines sumus. At eum multum ignarum fuisse, multum fallitur. Quàm in medicina nostra excelluerit haud scio. Verùm Arabismi fuisse gnarissimum, patet omnibus ejus linguæ peritis. Versio ejus fidelis est, non virvida: at eo sæculo sic loquebantur. Hæc Plempius pro nostro. Quod dictum velim de aliis ejus versionibus, quæ sequuntur:*

Cantica quoque Avicene.

De viribus cordis.

De removendis nocementis in regimine sanitatis.

De syrupo acetoso. Omnia ejusdem Avicene. Quæ simul cum *Canone* prodierunt ex castigatione Andreae Alpigi Bellunensis, atque idem cum annotationibus Joannis Costæi, & Joannis Paulli Mongii sæpius, ut apud Lindanum legitur de Avicena loquentem.

Præterea:

Rhasis Practicam, & Antidotarium.

Rhasis item opus, quod *Liber divisionum* audit, quo describuntur curationes omne genus morborum, de quo Gesnerus in *Rhasi*.

Item in *librum* ejusdem Rhasis ad *Almansorem* nonnullas additiones interlineares adjecisse Lindanus ait, quæ exstant in *operum parvorum Rhasis* editione Lugdunensi Vincentii à Portonariis MDX. in 8º. Idem Lindanus in *Gerardo Toletano* ait *Opera Abu Becri Rhasis* Latinitate à nostro donata, Basileæ apud Henricum Petrum anno MDXLIV. prodidisse.

Li-

Librum Alben Gesnit philosophi De facultatibus medicinarum & ciborum, Argentorati MDXXXI. in folio, cum Tacuini sanitatis, ut Gesnerus ait in *Alben Gesnit*.

Commentarios quosdam anonymi Arabis in *Prognostica Hippocratis*, qui cum Joannicio (scripsit is *Introductionem in artem parvam Galeni*) olim excusi sunt chartis 14. in folio, cum veteri simul ac nova textus *Prognosticorum* translatione; licet nonnulli dicant (Gesnerus inquit) bis etiam *Commentarios* fuisse traductos, in quibus multoties ponuntur multa dicta *Humain*, qui aliquot opera Hippocratis & Galeni *Commentariis* suis explicuit.

Artem quoque *parvam Galeni* eum interpretatum fuisse ait Gesnerus. quod intelligit ex Arabica Galeni versione in Latinam linguam. Hæc ille de Carmonensis interpretationibus; sed adjungunt alii alias.

Lindanus ait

Jani Damasceni librorum VII. *Therapeuticæ metaphrasin* à Gerardo nostro confectam exstare Venetiis editam: quem Janum Damascenum, si à Lindano querar, nunquam certè noveris; nam & Janum monachum Damascenum laudat presbyterum, cognomento Manzurem, Decapolitanum, hujus *Therapeuticæ* auctorem; & alibi Joannem Damascenum monachum Benedictinum, filium Mesuë filii Hamach, filii Heli, filii Abdele Regis Damasci, qui, sive Græcè sive Arabicè, scripsit circa annum MCLVIII. aut, secundum alios, MCLV. Cui postremo, licet non Lindanus, libens ego tribuerim *Therapeuticam* opus medicum Arabum proli & Arabico scriptori, ex qua lingua Carmonensis transtulerit, quam Joanni Damasceno, celeberrimo illi cognomento Manzuri, & Chrysothoro, octavi sæculi scriptori, neque medico, neque Arabicâ linguâ uso, quod Gesnerus facit. Prodiit autem *Therapeuticæ* hæc *methodus*, sive *curandi artis* libri VII. partim Albano Torino Vitodurano paraphraste, partim Gerardo Iatro (ita pro medico Lindanus protulit) Cremonensi metaphraste, Basileæ apud Henricum Petrum MDXLIII. in folio.

Albu Carsæ, seu *Albu Carissi*, *Chirurgum*, aliàs *medendi methodum*, Latinam ex Arabica Henricus Petrus anno MDXLV. cum aliis Basileæ publicavit absque nota Latini interpretis. Quem Gerardum esse nostrum constat ex codice ms. bibliothecæ Regis Galliarum, teste Labbeo in *Nova bibliotheca manuscripta* pag. 50.

Geherum De astronomia libris novem doctentem Latinitate donavit, ut nos docet Ricciolus in *Chronico astronomorum* &c. *Almagesti sui novi* primo volumine. Vide in *Gebero* lib. II. cap. 3. *Bibliotheca*.

Kirami, seu *Kirannida*, *Regis Persarum*, opus, sive *librum physicalium virtutum; compassionum & curationum*. hoc est, de magia naturali, Gerardum Carmonensem vertisse in Latinum, Gaspar Barthius lib. II. *Bibliotheca vetus Hispana* Tom. II.

Adversariorum cap. 16. sive 17. opinatus fuit. Sed præterquam quod hunc librum *Kirannida*, non ab auctore hujus nominis, sed à *caraa* verbo Arabico, quod colligere est, vccatum fuerit, observavit; haud rectè dici ejus fuisse Latinum interpretem Gerardum Carmonensem Thomas Reinesius docuit lib. I. *Variar. lection.* cap. II.

GOFREDUS DE FEXA Benedictinus monachus scripsisse dicitur *De re metrica*, laudatum opus ab Enneco Lupi à Mendoza Santillanæ Marchione in prologo ad *Centiloquium*, cujus verba dedimus in *Raymundo Vidal* hujusmet syllabi auctorum incertæ ætatis.

GOMESANUS, si Arnaldo Uuioni aures damus, in *Ligno vitæ* lib. 2. cap. 68. unde profecit Possévinus, verba ejus referens in *Apparatu suo*, *monachus & abbas Ildensis monasterii*, scripsit *Vitam S. Ildephonsi*, cujus compendium, ut licet inde colligere, excusum est cum eodem Ildephonso *De laudibus Beate Virginis* Basileæ MDLVII. in 8º. Error tamen est Uuionis, exscriptorem libri istius *De virginitate Deiparæ Virginis*, sive *De laudibus* (quomodo in Basileensi illa editione nuncupatus prodit) pro scriptore *Vitæ S. Ildephonsi* accipientis.

Diximus de Gomefano hoc & transcripto ab eo Ildephonsi libro in ejusdem S. Doctoris elogio lib. 5. cap. 6. Nec aliò nos avertere debet Labbeus in Bibliothecæ manuscriptorum librorum supplemento VII. pag. 286. quod est ex bibliotheca regia Parisiensi deductum, dum codice 1183. unà cum Tychonis quibusdam operibus reperiri ait *S. Ildephonsi Vitam scriptoribus Juliano & Helladio Episc. Toleran.*, Gomefani presbyteri Pampilonensis in laudem B. Virginis Mariæ, de *Nativitate B. Virginis Mariæ*, in *B. Virginem sermonem incerti auctoris*. Quam collectionem ex eodem codice regio totidem verbis laudat in *Arca nis bibliothecarum* relectis Theophilus Spizelius. Referrî enim Gomefani hæc memoria eò debet, non ut auctor sit ejus libri *De laudibus beate Virginis*, sed exscriptor tantum, ut aliàs diximus: forteque idem is Regis Christianissimi codex est quem Gomefani dono accepit Pampilone transiens à Compostellana peregrinatione in Aquitaniam Gothifcalchus Episcopus. quod in eodem codice notari, dum de hoc libro in rebus Ildephonsi lib. 5. cap. 6. tractaremus, animadversum à nobis fuit.

GUILIELMUS DOMIMICI (vulgò *Domenge*, aut *Domeneç*) Catalanus, scripsisse dicitur in *Usaticos*, sive *leges Barcinonensis urbis*. Cum aliis ms. exstabat in bibliotheca summi viri Antonii Augustini.

GUNDISALVUS quidam Hispanus (auctore Joanne Valensi Franciscano in *Florilegio de vita & dictis illustrium philosophorum* à Wadingo edito Romæ MDCLV. in 8º.) scripsit *De ortu scientiarum*, atque

L I item

item librum *De anima*. Priores lucubrationes laudat parte 1. cap. 1. his verbis: *Huic ultimæ diffinitioni addit Gundisalvus in libro De ortu scientiarum &c.* ubi ad oram Wadingus: *Hispanus, scripsit De divisione philosophiæ, De anima, & libros De cælo & mundo (Aristotelis nempe) ex lingua Arabica transfudit in Latinum.* Et hunc *De anima* librum idem Walensis laudat in *Breviloquio De sapientia Sanctorum* cap. 1. quod ad calcem *Florilegii* editum fuit. Vivebat autem Joannes hic Walensis circa annum MCCC.

H

HIERONYMUS à S. BERNARDO, Cisterciensis monachus domûs Alcobazie in Lusitania, Sancio Regi (primone an secundo non dicitur) dicavit opus à se Parisiis habitum & in vulgarem linguam translatum, *De una pratica que hinc Rey de Persia tene com bum*. . . . Prodiit Ulissippone anno MDLX. Gaspar Cardosus auctor est in schedis.

HIERONYMUS, abbas Cisterciensis monasterii de Benifazà, scripsisse dicitur: *Arbol de la descendencia de los Reyes de Aragon*: atque etiam *De rebus Joannis Aragonie Regis* (II. ut credimus) auctore Barnaba de Mont-albo *Chronici Cisterciensis* parte 1. lib. 2. cap. 33.

HUGO Catalanus, notus dumtaxat nobis ex testimonio Joannis de Turre-cremata, S. R. E. Cardinalis sapientissimi, in proemio super *Decretum Gratiani* pag. 11. ubi eos omnes enarrans, qui sanctorum Patrum canones & decreta in unum collegerunt, post laudatos Isidorum & Ivonem Carnotensem, ita ait: *Tertius fuit quidam Hugo nominatus, natione Catalanus, qui opus presatum D. Ivonis (eò quòd etiam non parvæ quantitatis esset) abbreviavit, & libellum quendam portabilem dicitur composuisse, qui appellatur Summa Decretorum Ivonis.* Hec Turre-cremata.

Incidimus post hæc annotata in editione novam Antonii Augustini *De emendatione Gratiani*, ab Stephano Baluzio procuratam, in cujus prefatione ad lectorem ita legimus de Ivone & Hugone: *Sequitur Ivo Carnotensis Episcopus, vir magni in Ecclesia Dei nominis, cujus lucubrationes in omnibus versantur. Exstant duo canonum aut Decretorum collectiones antiquæ huic auctori tribuæ, quarum una Decretum Ivonis vulgò vocatur, altera Pannormia: utraque eandem habens prefationem. Quo factum est ut viri docti putaverint Pannormiam non esse Ivonis opus, sed Hugonis cujusdam Catalanensis, aut alterius incerti scriptoris, qui decretum in compendium redegerit, fundam suæ illius opinionis accipientes ex Vincentio Bellovacensi, qui libro 25. Speculi historialis cap. 84. testatur Hugonem illum ex eodem volumine abbreviatio libellum portabilem composuisse, qui Summa decretorum Ivonis appellatur. Sed opus*

illud diversum fuisse à Pannormia, vel hæc res indicio est, quòd Summa decretorum Ivonis inscriptum fuerit, cum Pannormia in vetustissimo codice S. Victoris Parisiensis, in duobus etiam codicibus mss. monasterii S. Albini Andegavensis, denique in omnibus editionibus Pannormia semper vocetur, nunquam Summa decretorum. Præterea vir istarum rerum peritissimus Antonius Augustinus ex eo collegit Pannormiam non esse epitomen decretorum Ivonis, quòd pauca sint, in quibus hæc due collectiones inter se conveniant. Ceterum aut valde me fallit amor suscepti negotii, aut deprehendisse mihi videor Victorinum Pannormiæ codicem multò antiquiorem esse Hugone Catalanensi, quisquis tandem homo ille fuerit. Unde certo colligi potest Vincentium de quodam alio opere loqui, quo caremus absque aliquo bonarum literarum dispendio. Hactenus Baluzius. At cum tam is quam Turre-cremata Catalanum, vel Catalanensem vocarint, non Catalaunensem, aut Catalaunensem, quomodo vocatam gentem Gallicam, ubi Chalons hodierna nunc est, olim positam ex historicis & geographis constat, jure nos hunc hominem ad Catalanos nostros referimus.

b Videtur
tiam Galliarum
Hadriani
Valeii.

I

JACOBUS Catalanus ordinis Prædicatorum scripsisse dicitur *De conceptione Virginis Mariæ*.

JACOBUS CONESA, protonotarius regius (ait Petrus Augustinus Morlà in *Emporii sui Juris* proemio, ubi Valentinus scriptores laudat, dum ad historicos accedit) *Græcorum & Trojanorum res gestas, atque Iliæ conversionem, patri sermone Valentino, nec sine ingenii industria & arte, donavit.* Guidonis de Columna Siculi forsàn interpres, qui Latinam, quæ in manibus est, & in varias Europe linguas conversa, *De rebus Trojanis historiam*, decimo tertio sæculo ex Daretæ Phrygio ac Dicti Cretenfi, fabulosis auctoribus, continuavit.

JACOBUS LUPI REBELLO Lusitanus scripsit *Fructus sacramenti penitentiae*. forsàn sæculi xv. auctor; nam editum opus Parisiis anno MCDLXXXIX. necnon & MDII. in 4°. Cardosus ait in schedis.

JACOBI tres, DE MONELLIS, CARDONI, & MATTHEI, Catalani jurisconsulti, scripsisse dicuntur in *Consuetudines*, sive (ut vocant) *Usaticos principatus Cataloniae*.

JOANNES, conversus ex Judæo, in *Concordia legum* forsàn Hispanus, laudatur ab Alphonso Spina in *Fortalio fidei* lib. 3. pag. 109.

JOANNES ANDREAS, ex Machometana secta conversus ad Christianam fidem, Valentinus, ut credimus, & olim, dum in cæcitate sua cæcorum dux maneret, civitatis Setabensis (*Xativa* nunc) Alphaquinus, ita enim vocant falsæ religionis magistrum, custodemque seu ministrum. Illuminatus hic mentem veræ pietatis radio, insurrexit ala-

alacer in suos olim consecratos scribens *Anti-Alcorani* opus multis libris constans, quorum duodecimum laudat cum ejus auctore, & his ejus notis Joannes Martinus Figuerola, vir Arabicè doctus, in eo libro, quem ineditum reliquit Hispanâ linguâ: *Contra Alcorani ejusdem errores* lib. 1. cap. 18. per hæc verba, quæ ex vernaculis Latina reddidimus: *Et ea quæ à nobis dicuntur, ex quodam libro erunt, quem Joannes Andreas, Alphaquinus olim de Xativa, conscripsit. Ei quidem quod experientia vigeret, præsumitur, ac verum planè est, quod ego expertus sum, certa cum ex Alcorano adducere.*

Meminit quoque Joannis Andree hujusque ejusdem operis Lupus de Obregon, Abulensis urbis parochus, in *Consutationis Alcorani vernaculæ proemio*, his verbis Latinè versis: *Declarare se nempe ait quæ in Corano sunt contradictiones ex ipsis Machometanorum libris, necnon & eo quem confecit Joannes Andreas olim Maurus, posteaque gratiâ Dei Christianus, & canonicus Granatensis Ecclesiæ. Laudatur item ab Hieronymo Pujades lib. 6. Historiæ Catalanæ, gentis linguâ scriptæ, cap. 64.*

JOANNES ANDREAS alius canonicus Ecclesiæ Ilerdensis, quem uti metaphysicæ Christianæ scriptorem laudat in prologo secundo *Chronici sui Aragonensis regni* Gaubertus Fabricius de Vagad, catholicorum Regum temporis auctor. Quem Joannem Andream à Fabricio memoratum ignotum sibi esse hominem ait Lanuza in *Commentariis verum Aragonensium*, dum scriptores hujus regni sedulâ operâ collegisset.

JOANNIS ARAGONENSIS *Iter rectum viatorum* ms. iii 4°. Patavii in bibliotheca exstabat Nicolai Trivisani, teste Philippo Thomasio *Bibliotheca Patavina* auctore.

JOANNES Hispanus laudatur à Joanne Andrea in prologo *Speculi*, uti auctor cujusdam *Lecturæ super decretalibus*; cujus & Labbeus meminit in *Bibliotheca manuscriptæ* pag. 51. Idem an alius ab eo, qui cum titulo Hispani diaconi scripsit opus *Florem decretorum* dictum, quod in *Indice scriptorum Juris* inter eos auctores refertur, qui super Decreto scripsere, & quidem hoc, ut ibi innuitur, typis editum.

FR. JOANNES EUANGELISTA DE CORDUBA, ordinis Minorum, intactus Luca Wadingo inter scriptores hujus familiæ, scripsisse dicitur *De conceptione Deiparæ Virginis* librum quandam, cujus Bernardinus de Buftis in *Mariali* sermone 9. *De Conceptione* meminit. Laudant Maraccius in *Catalogo Mariano* ad ann. MCDLIX. & in *Bibliotheca Mariana* fol. 721. & Alva in *Militia conceptionis*. Bernardinus autem de Buftis florebat circa annum MD.

JOANNES GUNDISALVI, qui magister audit, & SALOMON quidam interpretati sunt (quo tempore incertum) ex Arabico in sermonem Latinum *Avicennæ physicorum libros quatuor*. Quam quidem interpretationem in Vaticana bibliotheca inter libros, qui *Bibliotheca vetus Hispana* Tom. II.

Ducis Urbini fuerunt, asservari ms. in fol. membranaceo testis est rever. Pater D. Julius Bartholoccus amicus noster in *Magna bibliotheca Rabbiniæ* primo volumine, verbo *Avicena*.

JOANNES HISPALENSIS, sive à patria, sive cognomine ita vulgò laudatus, incertus evi, non autem doctrinæ astronomicæ, pariumque aliarum mathematicarum, necnon & Arabicè doctus, additufque ferè semper vertendis ex hacce in Latinam linguam principibus veterum astronomorum & astrologorum libris. At verò ante omnia hunc alium diversumque fuisse nullus dubito à Joanne Hispalensi Archiepiscopo, qui, ut Rodericus Toletanus ait lib. 3. cap. 4. *Sacras scripturas catholicis expositionibus declaravit, quas in formationem posteriorum Arabicè conscriptas reliquit.* Et vulgò creditur versionem quandam Arabicam sacrorum Bibliorum confecisse; cujus nos meminimus supra lib. 6. cap. 9.

Nunc ad nostri Joannis junioris opera deveniendo,

Epitomen totius astrologiæ Joachimus Hellerus Leuco-petræus vulgavit Norimbergæ anno MDXLVIII. in 4°. qui Hellerus plures apud se habere Arabicorum scriptorum libros, in Latinum ab eodem Joanne conversos, eumque ante quadringentos annos floruisse, asserit.

Joannis Hispalensis & Guidonis Donati astronomia, cum Reinardi collectionibus, exstat in Regis Galliarum bibliotheca, teste Labbeo in *Bibliotheca manuscripta* pag. 48.

Algorismus ibidem servatur codice 1089. Labbeus pag. 47.

Chiromantia ejusdem ex Arabico in Latinum conversa exstat in bibliotheca Joannis Francisci Lauredani Venetiis, quod Thomasinus refert *Bibliotheca Venetæ manuscriptæ* pag. 96.

Liber Mesalach, de receptione, versus à Joanne Hispalensi de Arabico in Latinum visitur in bibliothecæ Vaticanæ codice 2226.

Alcabitiis cum commentario Joannis Hispalensis, ibidem codice 4077. ms. uti habet nota codici affixa. Verus tamen titulus ex editione hujus operis desumendus est, scilicet: *Libellus isagogicus Abdilazi, id est, servi gloriosi Dei, qui dicitur Alcabitiis, ad magisterium judiciorum astrorum, interpretatus à Joanne Hispalensi.* quem præfert editio Veneta Nardi Radolf Augustani anno MCDLXXXI. in 8°. Exstat cum aliis hæc editio Alcabitiis in ejusdem bibliothecæ Vaticanæ cod. 8392. typis edita. Atque idem videtur opus cum eo, quod in bibliotheca Regis Galliarum codice 1805. ms. sic inscribitur: *Joannis Hispalensis isagoge de judiciis astrorum.* Et inter codices mss. Renati Moreau Parisini medici, *Joan. Hispalensis isagoge astrologica*, ut Labbeus refert ejusdem *Bibliothecæ manuscriptæ* par. 4. sect. 4. & pag. 218. Prodiit quoque Alcabitiis ex nostri interpretatione Venetiis iterum MCDXCI. tertioque MDXXI. cum expo-

sitione Joannis de Saxonia ex emendatione Antonii de Fontis Tarvisini medici, ut Vossius observavit *De scientiis mathematicis* cap. 64. §. 1. Item Lugduni apud Guilielmum Huyon in 4°.

Alfarganum quoque convertisse Joannem Hispalensem, auctores sunt Jacobus Christmannus & Josephus Blancanus, quos laudat Vossius *De scientiis mathematicis* cap. 35. §. 18. *Elementa* hujus auctoris *astronomica* intelligo, quæ habemus in editione Amstelodamensi ex Jacobi Golii versione. Notatum verò apud Vossium legitur, circa annum MCXLII. hanc versionem Joannem fecisse; quod vellem non per transennam dictum. Quod ipsum dico de Joanne Baptista Ricciolo, qui in *Chronico mathematicorum* hanc eandem ætatem Joanni Hispalensi assignavit: sed citissime huc, & (ut in proverbio est) tanquam canis ad Nilum, accedens.

Mercurii Trismegisti operum interpretem eundem hunc nostrum laudat Michaël de Medina vir eruditissimus lib. 2. *De reſta in Deum fide* cap. 2. dum eos enarrat, qui de chiromantia & physiognomia scripserunt. Nescio tamen cui credens animadverterit Joannem id opus à se traductum ex Arabico Elisabethæ Reginae catholicæ (quæ anno obiit MDIV.) dedicasse. Cum Joannes Picus Mirandulanus hujusmet evi, quo Elisabetha vixit, scriptor celebris, ad Alphonsi X. Castellæ Regis tempus ætatem Joannis refert, ut videre est in cap. ultimo lib. 12. in *astrologiam*, ubi ait, in gratiam Alphonsi multa monumenta astronomica Græcorum & Arabum, per Joannem præsertim Hispalensem, & Michaëlem Schotum, scriptorem nullius ponderis, multæ verò superstitionis, ad nos pervenisse.

Necnon clarissime ad superiorem, quam ut Medina scopum ferret, ætatem pertinuisse eum evincit, quod Joannes Ægidius Zamorensis, Sancti Regis ultimi tempore scribens, hoc est, decimo quarto sæculo, in quibusdam historiæ fragmentis jam ejus meminert. In *arte magica, & mathematica, & scientia astrologiæ philosophis Hispanis peritiores paucissimi* (ait) *existerunt, sicut declarant libri & tabulæ Toletanæ, ubi ferè omnes libri philosophici sunt translati de Arabico in Latinum. Joannes igitur Hispalensis, & alii quamplures Hispali & Murcia in astrologia peritissimi existerunt.* Hæc Zamorensis. Nil ergo invenire est, quo pedem sistamus de Joannis ætate curiosi.

FR. JOANNES MANCIPE, Augustinianus, cœnobii de Loret, quod duobus passuum millibus ab Osca regni Aragoniæ urbe distitum est, præfectus, cuidam libro suo *Lumen domus* inscripsit, quem Joannes Franciscus Andreas Ustarrozius laudat in opere *De patria S. Laurentii* pag. 210.

JOANNES DE PASTRANA, grammaticus, primus fortè gentem nostram docuit grammaticam artem, quo & aliis rudibus adhuc magistris aliarum gentium utebamur. Omnes enim Pastranæ grammaticam regnasse in

scholis nostris, antequam ex Italia reversus ex Bononiensi universitate ac S. Clementis Hispanorum collegio suam artem Hispaniæ invexisset Antonius Nebriffensis, in ore habent, ignari tamen, quisnam homo, aut cujus temporis: quod ex scriptis ejus hauriri posse nullus dubito. Interim tamen, dum rarissimum librum non videmus, in bibliotheca Hispalensis almæ Ecclesiæ asservatur *Joannis Pastranæ commentum grammaticæ* ms. in 4°. caractere satis antiquo.

JOANNES DE QUADROS scriptor Aragonensis historiæ, nobis ex quo D. Laurentius de Padilla usum se eo refert inter eos auctores, quos ad scribendæ historiæ suæ munus sub oculis habuit.

JOANNES RAYMUNDUS DE TRASMIERA scripsit *Trinſo Raymundino, ò coronacion, en que se celebran las antiguedades y linages de la ciudad de Salamanca.* Ineditus manet hactenus, & asservatur tum alibi, tum in bibliotheca excellentissimæ Comitissæ Villumbrosanæ ac de Quintana manu exaratus.

JOANNEM SANCHEZ laudatum vidimus tanquam veteris *Chronici Cataloniæ* scriptorem. Planè eo usus fuit D. Philadelphus Muñoz in *Theatri genealogici regni Siciliae* tom. 1. in familia *Castellet* pag. 247. ubi ad libroram legitur: *D. Giovan de Sanchez nella vita del Rè Pietro I.* Necnon & alicubi legitimus iterum ab eodem Musio laudari tertio volumine ejusdem operis in familia *Segona*, quod forsan ineditum adhuc manet. In schedis familiæ de *Rocaberti* antiquissimæ, hujus quoque mentionem factam legisse nos memoria suppetit.

JOANNES SENIOR Toletanus, non aliunde notus mihi, quam quod Michaël Medina lib. 1. *De reſta in Deum fide* cap. 4. ejus inter eos meminerit, qui Judæorum cecitatem scriptis commentariis dispellere conati sunt.

JOANNES VENTALLOL Majoricensis, de geometria quicquam scripsit, quod Vincentius Mut refert tom. 2. *Historiæ Balearicæ* lib. 8. cap. 6.

JOANNES VESPERTILIO (nisi error sit in nomine, & subrogandus sit Martinus de Alpartilio, de quo egimus lib. x. cap. 1.) ut historiæ generalis Cataloniæ auctor laudatur in schedis familiæ *Rocabertinae*.

JORDANUS Dominicanus (Lusitanum, atque Eborensem fuisse Lusitani credunt) scripsit *Certamen gloriosum in oriente FF. Thome de Tolentino, Jacobi de Padua, Demetrii de Tifolio, ac Petri Senensis, martyrum Franciscanorum* anno MCCCXXI. martyr & ipse postea, de quo Georgius Cardofus agit tomo 2. *Hagiologiæ Lusitani* fol. 307. in commentario.

L

LUDOVICUS DE ANGULO natione Hispanus, scripsit librum quendam *De imagine*

gine bujus mundi; ad solatium serenissimi principis & domini sui excellentissimi Razerii Dei gratiâ Regis Siciliae. Exstat ms. penes me. Hæc totidem verbis Antonius Verderius in *Supplemento epitomes bibliothecæ Gesnerianæ*, quod editum fuit anno MDLXXXV. Lugduni in fol. Cujus tempus scripti planè incertissimum redditur à malè concepto Regis Siciliae nomine, quod nusquam fuit. Idem videtur cum eo cujus aliud opus è bibliothecæ regis Gallicæ ms. codice 1805. Labbeus in *Bibliotheca sua manuscripta* laudat par. 4. sect. 4. *Alcabitii nempe introductio astrologica cum scholiis Ludovici de Angulo Hispani, qui ex Catalanico in Latinum sermonem reddidit librum Abrahæ Aben Esræ De nativitatibus.* Hæc Labbeus.

LUDOVICUS DE AVIÑON, nescio cujus historiæ *De rebus Cataloniae* laudatur scriptor, vixisseque circa annum MCD. alicubi refertur.

M

MACARIUS quidam refertur scripsisse *Acta Sanctorum Joannis Ataresi, Felicitis, & Vori Pinnatensium* in regno Aragoniæ. Hieronymus Blancas in *Commentariorum Aragonensium*, & primo interregno Regum, quos *Suprabienſes* vocat, cujusdam vetusti auctoris meminit, cujus nomen se non reperisse ait. *Sed in iis* (adjungit) *quæ illius exstant monumentis de vetustiori altero Macario conqueritur, quod istius Joannis eremite vitam scribens hæc omnia silentio præterisset.* Hæc Blancas.

MARCUS quidam Toletanus vertit ex Arabico in Latinum *De motibus manifestis & obscuris librum*, qui inter Galeni spurios habetur, translatione Arabica usus, quam ex Græco fecerat Joannitius quidam, qui *Introductionem in artem parvam Galeni*, & alia scripsit. Hæc *Bibliothecæ medicæ* auctor de Marco Toletano. Hic videtur idem cum Marco Toletanæ Ecclesiæ canonico, qui fecit *Alcorani interpretationem Latinam*, quam exstare in bibliotheca Cæsarea Viennæ Austriæ in ejusdem secundo volumine lib. 2. cap. 8. pag. 979. Petrus Lambecius auctor est.

MARTINUS DE CORDUBA, magistri ornatus titulo, scripsit librum *Diversarum historiæ, quem laudat Ferdinandus Mexia in suo Nobiliario* lib. 1. cap. 76.

MARTINUS INDALETIUS scripsit *la perdida y restauracion de España*; cujus rei auctor est D. Petrus de la Escalera jurisconsultus & advocatus curiæ Matritensis in *Historia de los Moneros de Espinosa* cap. 7. affirmans se vidisse hunc librum literis antiquis exaratum Burgis apud D. Ferdinandum de Azevedo hujus urbis antistitem, Castellæque senatus præsidem, qui magni eum faciebat.

MARTINUS PEREZ scriptor *De sacramentis* exstat ms. in bibliotheca Colonæa sanctæ Hispalensis Ecclesiæ. Cujus titulus est:

Aqui comienzan ciento y dos capitulos, con ciento y dos rubricas del libro de Martin Perez, e es este el tercero libro de Martin Perez, en que habla de los sacramentos. Scriptus liber fuit, ut è nota constat ad finem apposita, per Joannem Fernandez, alterius Joannis Fernandez de Alajejos filium, anno MCDXXXVII.

MARTINUS TOLETANUS. De eo Alphonsus Espina in *Fortalio fidei* lib. 2. fol. 78. ait: *Fertur etiam quod est liber quidam apud eos (Judæos Hispani) quem composuit magister Toletanus astrologus contra fidem catholicam; qui liber ne cognoscatur quod ab ipso factus esset, verso nomine suo ipsum intitulavit, quod ipse linguâ nostrâ vocatur Martinus, & sic verso nomine intitulavit illum Nitram.* Hæc ille.

FR. MATTHÆUS ORTIZ Dominicanus, Hispanus, hereticæ pravitate per Gallias Inquisitor, scripsit in dictum Paulli: *Volo quinque verba loqui adversus hæreses* librum unum. Hucusque Xyftus Senensis lib. 4. *Bibliothecæ*, nisi quod per errorem Mattheum Oryum appellavit. Sed hic *Matthæus Oryus*, sive vulgò *Ori*, Gallus fuit, trium Pontificum Julii III. Marcelli II. & Paulli IV. pœnitentiarius, qui alia opera scripsit, ut notârunt distinguentes à Mattheo Ortizio nostro, qui adversus hereses scripsit, Antonius Senensis, Michaël Pius parte 2. *De viris illustribus ordinis Predicatorum* lib. 1. ad annum MCCXCVIII. & lib. 4. ad annum MDLVI. Alphonsus Fernandez in *Concertatione prædicatorum*, & Altamura in *Nova* ejusdem ordinis *bibliotheca* ad annum MCDLXXXV. Incertissimum inde est qua ætate vixerit; siquidem, ut vidimus, postremo isto scriptorum Dominicanorum albo ad ann. MCDLXXXV. apud Pium ad MCCXXVIII. cum Seraphino Razzio, qui ante MCCC. eum floruisse ait, Fernandez scripsisse ait circa annum MCDXC. Tenebræ undique.

MAURICIUS ne Hispanus, an Mauricius de Hibernia Anglus, magister Parisiensis uterque, auctor fuerit *Distinctionum*, quas vocant Mauricii, ambiguum est. Meminit *historia academiæ Parisiensis* tomo 2. in *catalogo illustrum academicorum*, & Joannes Launoy *De varia Aristotelis fortuna in universitate Parisiensi* cap. 4.

MELCHIOR DE LA TORRE notus mihi auctor est cujusdam operis, incerti quidem argumenti, sed quo de providentia Dei nonnulla continentur. Salomon filius Virgæ Hebræus in *Historia Judaica*, quam ex ea lingua vertit in Latinam Georgius Gentius, refert pag. 433. adductum aliquando ad Henricum Castellæ Regem anno ejus secundo sylvestrem quendam hominem, qui dixit se vocari D. Henricum de Mendoza, atque à patre ejusdem Regis in exilium ejus loci, unde adductus fuerat, olim missum, eo quod consilium ei dedisset, omnes ut Judæos à regno suo expelleret. Idem fassus fuit librum à se conscriptum *De mundi ortu*, quod fabulosè gentis homo Hebræus fortè confinxit. Sed cum de rebus

rebus hujusmodi Rex & Henricus colloquerentur, *Quid sentis*, inquit Rex (verba sunt Salomonis Virgè) *de Dei cura rerum creaturarum, quam providentiam appellamus? Respondit Sylvester: De ea re jam olim Melchior de la Torre ibericus scripsit; cujus verba hic adscribere est visum* &c. Subjungit deinde quedam ex libro illo, quem non alio indicio significat, Melchioris de la Torre.

MENDUS GOMEZ quidam de rebus Lusitanorum Regum scriptor à Bernardo Britto in prolegomenis ad *Monarchiam Lusitanam* laudatur; cujus scriptum hoc in Alcobazienfi Cisterciensium monasterio exstare, & abbatis ejusdem domus, & judicis cujusdam jurisdictionem in territorio illo exercentis confirmat testimoniis. At hic liber, qui cum Zacuti Lusitano-Hebræi alio *De climate Portugallie* compactum esse aiebat Brittus, seu Britti fidei iustores prædicti, jam non ibi videtur fuisse, quo tempore Antonius Brandanus, ejusdem monasterii iudalis, continuandæ *Monarchie* incumberebat. Vide ejus prologum, ubi disertis id testatur verbis, & quæ nos in *Laimundo* loco suo annotavimus.

MENEGALDUS MAGISTER ejusdem farinae auctor, & in Alcobazienfi quoque bibliotheca à Britto repertus, ut eodem loco ac testimoniis dicitur, *Historiam mundi generalem* scripsisse refertur, quæ incipit: *Ajyriorum igitur Rex*. Concluditurque: *Obtinuit solus*. Quam Gothicis literis anno MCCXXXVI. in membranarum exaratam, alboque corio coopertam, se vidisse testes ajunt laudati. Nihil autem horum librorum (quod mirum, si ibi asserabantur) Antonius Brandanus vidit. Hunc Hispanum adscripsimus, quod in Hispania sit repertus, nihil ultra de incerto homine & libro ejus curantes. Exstare autem Menegaldum in Escorialensi bibliotheca, in quodam ejus catalogo vidimus.

N

NARCISSUS DE S. DIONYSIO, canonicus Barcinonensis Ecclesiæ, *Compendium scripti constitutionum Cataloniæ generalium*, in quo ordinem titulorum codicis Justiniani sequutus est, opus in decem partes divisum; quod exstabat in bibliotheca MSS. Antonii Augustini Tarraconensis antistitis viri clarissimi cod. 410. ut ex ejusdem catalogo docemur. Item ibidem fuit ejusdem *Compendium constitutionum Cataloniæ* sermone patrio versum, in charta annorum CL. & quidem codice 417.

O

OTÆ cuidam tributa historia aliqua ad nos forsan pertinet, quæ MS. exstat apud S. Vincentium urbis Ulyssipponensis, atque in lucem alicubi edita, teste Joan-

ne Marquez in *Origine eremitarum S. Augustini* cap. 18. §. 1. & aliquot sequentibus.

P

DE PADILLA anonymus (quem *El cavallero de Padilla* vocant) reliquit *Historiam* quandam MS. quâ utitur D. Josephus Pellizerius regius chronographus in *Memoriali por el Marques de Ribas D. Joseph de Saavedra* fol. 50.

PETRUS ALLADIUS, si Bernardo à Britto credimus, *Monarchie Lusitanæ* vulgaris linguæ ejus regni curioso scriptori, auctor fuerit *Historiæ Lusitanorum veterum*, quâ sæpissimè is utitur, eadem Lusitanorum antiqua gesta & eventus partim ex *Laimundo*, partim ex *Allodio* confirmans, cujus etiam verba quandoque producere solet.

Item aliud, quod necesse est opus, quod *De sacris*, seu *sacrificiis*, *Lusitanorum* disertè vocat: quamquam testes ab eo adducti, ut supra diximus, de veritate horum auctorum,

Petri Alladii unum tantum, *De ritibus & moribus veterum Lusitanorum*, opus se vidisse in Alcobazienfi domus bibliotheca testentur, quod quidem incipit: *Antiquitas apud nationes*. Definitque: *omnibus ad nihilum redactis*. Et quidem codice anno MCCXXXIV. manu exarato.

Duo autem diversa commentaria Britto fuisse, ex ejus libro 3. cap. 30. apertissimum fiet legentibus. Hic tamen auctor, ut à Britto videretur & contrectaretur, interim apud Alcobazienfes, si Deo placet, exstitit; mortuo autem eo disparuit: nam Antonius Brandanus, ejus in eadem Sparta ornanda successor, ut in prologo continuationis *Monarchie Lusitanæ* fatetur, nulum horum vidit librorum, quos Brittus olim historiæ suæ Atlantes jactaverat.

PETRUS quidam interpretatus fuit Hispanicè *Ijaacum De febribus*, & alia ex Latino, quem ex Arabico dederat Magister Constantinus. Exstat hæc Hispana versio in bibliotheca regia Escorialensi.

PETRUS DESPENS Catalanus, scripsisse olim dicitur in *Cataloniæ Usaticos*.

PETRUS DE ESCABIAS Præfectus urbis Iiturgitanæ in Bætica (*Alcaide de Anduxar*) quandam Historiam scripsisse videtur, à Gundisalvo Argote de Molina in libris quos ad manum habuit MSS. laudatam.

PETRUS FIGUEROLA Hispanus, ut ex Hispano apparet cognomine, *Compilationem supra Logicam* scripsit, quem librum, auctore *Magistro Petro Figuerola* adscriptum in suppellectile libraria fuisse, quam ad usum suum Benedictus XIII. Anti-Papa secum portabat quocumque iret, ex ejus constat catalogo, quem MS. vidimus.

PETRO cuidam Archiep. Hispanensi tributum legimus librum *De vita animarum*, Hispanâ linguâ scriptum, qui fuit in bibliotheca Comitum Ducis Olivarum, nisi nos index

R

RAIMIRUS GADITANUS, cujus *Divinationem sideralem* laudat Gesnerus in *Bibliotheca*. qui & foras emissam ait.

RAYMUNDUS VIDAL Artem poeticam scripsit; cujus, & aliorum ejusdem artis illustratorum, meminit in prologo ad *Centiloquium* suum Ennecus Lupi à Mendoza Marchio Santillanæ his verbis Hispanis: *Los quales creeria yo no haver leido las reglas del trobar, escritas y ordenadas por Remon Vidal de Besaduc, hombre assaz entendido, y gran trobador, ni la continuacion del trobar becha por Jusre de Texa monge negro, ni del moral llamado Berenguer de Noja*.

REGINALDUS DE ARCA Catalanus, in *Usaticos* Cataloniæ scripsit, ut audio.

RENALLUS (an RAYNALDUS?) quidam magister sedis Barcinonensis, quo forsan nomine scholarcha, sive caput scholæ, intelligitur, reliquit ibidem MS. librum *De passione S. Eulaliæ Barcinonensis*; quo usum se ait Hieronymus Pujades in *Historia* sua *principatus Cataloniæ*.

RICARDUS, Hortensis monasterii Cisterciensium monachus, scripsit carmine *Vitam S. Martini*, vulgo *sancti Sacerdotis*, ex *abbate Hortensi Episcopi Seguntini*, quam edidit Chrysofostomus Henriquez lib. 1. *Fasciculi* dist. 7. cap. 8. Videri potest Angelus Manriquez tom. 2. *Annal. Cisterciensium* anno MCLXIV. cap. 8. ubi plurima carmina ex hac *Vita* profert. Adscribitur hic S. Martinus diei xvi. Septemb. in *Menologio Cisterciensi*; de quo agit etiam Vincentius Blascus Lanuza lib. 4. *Historiar. Aragon.* cap. 11. qui appellatum fuisse eum ait *Martinum Muñoz de Finojosa*. Scripsit idem Ricardus *Vitam Roderici Archiep. Toletani*, & aliorum forsan virorum illustrium ejusdem monasterii: nam imagini pietæ illius in presbyterio Ecclesiæ Hortensis positæ inscriptum legitur: *Ricardus monachus, sanctorum historicus monachorum*. *Fasciculum* vide Chrysofostomi Henriquez eodem lib. 1. dist. 7. cap. 10. ex quo profecit Carolus Vischius in *Bibliotheca Cisterciensi*.

ROLANDUS Ulyssipponensis. Inter libros quos collegerat Renatus Moreau medicus doctor Parisiensis, Labbeo teste in *Bibliotheca manuscripta* pag. 216. liber exstitit hujus tituli: *Rolandi Ulixboniensis physici illustrissimi principis Joannis, patris domini nostri Regis Franciæ gubernantis & regentis regnum Franciæ, insigne opus de physiognomia*.

V

VINCENTIUS, quem cum Hispani dumtaxat nota veterum monumentis laudari videas, jurisconsultus magni nominis, & interpres vetus Decretalium fuit. Hunc passim ac per totum in *Decretalium*

index decipit: cujus nominis cum ei Ecclesiæ præfuerint *Petrus*, cui successit Alphonfus de Vargas decimoquarto seculo, *Petrus Gomezus Albornozius* circa annum MCCCLXXI. *Petrus Gomezus Barrosus* circa MCCCLXXV. *Petrus de Luna* circa MCDI. *Petrus Gundisalvi Mendozius*, ac *Petrus de Castro*; incerti omnino sumus ad quemnam istorum hoc referendum opus sit, præsertim invisum nobis, ex cujus stylo auctoris ætatem conjectari possemus.

PETRUS Hispanus. Hujus nomen præ se ferebat titulus operis cujusdam in bibliotheca MS. Antonii Augustini codice 397. exstantis in membranarum annorum quinquaginta supra centum, *De ordine judiciorum* inscripti; in quo erant & alia juridica. Catalogo ejusdem bibliothecæ adhæremus.

PETRUS Hispanum huic adjungimus, nisi idem homo sit (quod neque studiorum genus respuit) *Antiquarum juris canonici decretalium compilationum veterem notatorem*, seu *glossatorem*, quem laudant Joannes Andree in proemio ad *Decretales*, Guilielmus Durandus in præfat. ad *Speculum Juris*.

PETRUS ILERDENSIS *Hispaniarum Ecclesiæ Episcopus*, edidit *diversis solennitatibus congruentes orationes*, & *mixtas eleganti sensu & aperto sermone*. Hæc totidem verbis auctor anonymus *De XIII. scriptoribus Ecclesiasticis*, qui subjungitur Isidori atque Ildephonfi ejusdem argumenti & inscriptionis libellis; cujus auctoris ætatem, sicut anonymi, qui eum laudat, ignoramus.

PETRUS PAEZ Lusitanus, ordinis, ut credere par est, Prædicatorum, scripsisse dicitur *B. Egidii Santarenensis*, ejusdem ordinis viri sanctissimi, *Vitam*, semi-barbaro stylo, quæ MS. in ejusdem urbis Santarenensis Dominicanorum monasterio asservatur, ex qua suam confecit Andreas Refendius. Georgium Cardosum vide sis Lusitanum in *Hagiologio* tom. 3. die xiv. Maji pag. 352. De hoc tamen auctore bibliographi Dominicani altam silent.

PETRUS TERRENI scripsisse refertur in *Cataloniæ Usaticos*.

PHILO Gaditanus laudatur inter antiquos geometras, qui *De quadratura circuli* scripsere, ab Gerardo Joanne Vossio *De scientiis mathematicis* cap. 16. §. 36.

PICATRIX Hispani libri astrologici *De consuetudinibus imaginibus astrologicis*, exstiterunt apud Renatum Moreau medicum Parisiensem, teste Labbeo in *Bibliotheca manuscripta* pag. 216.

PTOLEMÆUS DE HISPANIA librum reliquisse dicitur *Argerzelli introductorium* dictum; quem exstare MS. docuit nos Alphonfus Ciaconius in schedis ad *Bibliothecam universalem*.

lium quinque libros commentarium laudat abbas antiquus Guilielmus Durantius in proemio *Speculi*, ad quod etiam *præfatione* Joannes Andreæ, atque idem in proemio *ad decretales*, quamvis abstinentes Hispani appellatione. Sed Antonius Augustinus in epistola dedicatoria *Antiquarum compilationum* ad Gregorium XIII. Papam, & in Notis ad *Primam* pag. 431. & 446. disertè *Vincenium Hispanum veterem earum interpretem* vocat. Glossavit hic quatuor *Compilationes Decretalium*, & facta Gregoriana compilatione, glossavit etiam illam, ut ait Joannes Andreas præfatione ad *Speculum*.

WULSA Episcopus (cujusnam urbis non dicitur) sub Gotthis Regibus scripsisse refertur quoddam *Chronicon* eorundem Regum; cuius operis fidei eximium quidem testimonium præbuit eruditus admodum vir Joannes Baptista Perezus, Toletanus canonicus, qui postea fuit Segobriensis Episcopus. Hic enim cum auspiciis rogatuque D. Gasparis à Quiroga, præfulis tunc Conchenfis, in cuius familia erat, collectionem quandam confecisset Hispaniæ Conciliorum ex MSS. codicibus, quos videre potuit, ut ad Gregorium XIII. mitteret Papam, adjunxit *Chronologiam Regum Gothorum*, de qua præfatus in epistola ad lectorem, hujusce collectionis desumere se ait priores Reges ex Isidoro; posteriores verò ex *Wulsa Episcopi perbrevis*, sed *aureo Chronico*, quod in quodam libro *bibliothecæ regie* & aliis vetustis exstat: de cuius in scribendo fide nihil est quod dubitetur, cum & tempora ab illo notata exactè cum Conciliis quadrent, & posteriorum Regum menses & dies ita minutatim definiant, ut vixisse sub Hispaniæ excidium videatur. Hæc Perezus.

Ex hac Perezii chronologia suam desumpsit, multis tamen multatam, D. Gasparis Loaisa, & collectioni suæ *Conciliorum* Matrini editæ anno MDXCIII. præfixit, *Ordinem* vocans *Regum Gothorum Hispaniæ*, & eorum *chronologiam ex Conciliis* MSS. & *Isidoro* & *Wulsa*; quibus addere potuit: & *Alphonso Rege Ovetensium III.* nam & hujus inter alios *Chronici* cuiusdam scriptoris pro se & chronologia sua advocavit Perezus, Alphonso scilicet, cui *Magni* cognomentum contigit, cuius esse id *Chronicon*, quod sub Sebastiani Salmanticensis Episcopi exstat nomine; jam, de Alphonso isto seu Sebastiani loquentes, annotavimus.

Hunc autem *Wulsam* Perezus pro annis, quibus singuli vixerunt Reges, à Wallia ipso, qui anno Christi CDXVI. regnare cœpit, ad Egicæ usque electionem & unctionem, quam contigisse ait anno DCLXXXVII. testem adducere pergit. Ut, si verus homo fuerit, usque ad hoc tempus historiam seu chronologiam istam Gothicam eum prosequutum, aut eo vixisse, conjectari valeamus. Planè hunc auctorem ejus historiæ fuisse, confirmare

etiam possumus, & maximè quidem, Ambrosii Moralis iudicio, qui talem credidit. Hujus enim verba Latina ex Hispanis redidit à libri II. cap. 17. huc præ aliis pertinent: *Chronicon hoc loco Wulsa nominavimus* (cum de Walliæ rebus ageret) *quod ab hinc sæpe huic historia incidet. Episcopus hic fuit tempore Gothorum Regum postremorum in Hispania, ut videtur, quamvis in Conciliis nusquam subscriptio ejus legatur, quæ scilicet pauca, nullumve fuit adeptus. Scripsit brevissimam summam Gothorum Regum, notatis annis, mensibusque, diebusque, quibus singuli regnavere. Quo nihil potest ad historiæ continuationem exactius desiderari: quæ ego utor, eam ex codice Gothico Ecclesiæ Ovetensis exscripsi, qui pro Alphonso Rege Toleti expugnatore quingentis fere ab hinc annis fuit scriptus, in aliis etiam antiquissimis libris à me visam. Hæc ille, Wulsa hoc breve Chronicon passim laudaturus.*

His quidem testimoniis, & quidem gravissimis, *Wulsa* fides innititur. In quo tamen auctoris nomine quicquam subodorati sunt incerti, de opere tamen ii minimè dubitantes, quidam noviores, non prorsus temerè codicum à se haud visorum scripturæ litem moventes, quasi ob legendorum veterum characterum difficultatem, pro hac lectione *Wise-gothorum Regum Hispaniæ Chronicon*, ea se laudantibus intruferit: *Wulsa Gothorum Regum Hispaniæ Chronicon*; aut pro hac: *Ep. Wise-gothorum Hispaniæ Regum*, quo *Epitome* eorundem Regum per compendium scriptum sit, hæc alia: *Episcopi Wulsa Gothorum* &c. nec inepto quidem aut incauto de rebus librisque sic antiquis iudicio, cum de hoc Hispaniæ Episcopo *Wulsa* nusquam aliàs habeatur mentio. In codice manuscripto, quem apud D. Joannem Lucam Cortesium hic Matrini vidimus, ita concepta est epigraphæ: *Incipit Chronicon Regum Wulsa Gothorum* erà CD. ex qua interpolatione nominis *Wulsa* sic inepta importunaque non obscure colligimus conjecturam de *Wise-Gothorum Chronico*, nulli auctori, cui nomen *Wulsa* fuerit, attribuendo, non ex nihilo esse.

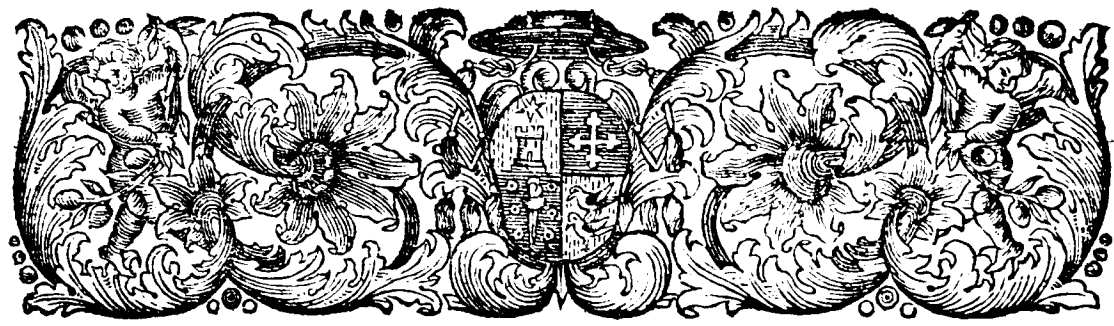
Præterquamquod ad ejusdem codicis, qui Ambrosii morales fuit, oram notatum legimus, in alio codice Gotthico Soriani disertè scriptum *Chronicon Wise-Gothorum* fuisse. Quæ res etiam salivam movit Hieronymo Higuerae Toletano, cuius in opere isto toties meminimus, & ut erat conjectationum suarum pro antiquis commendandarum cupidus, auctorum à se datorum scriptis eam, quam de *Wulsa Chronico* isto fecerat, expromere sese tutè posse visus sibi, ut aliàs, fuit. Huc enim hæc apud Luitprandum in *Chronico* ad ann. DCCCCLX. num. 361. edit. Antwerp. respiciunt: *S. Julianus scripsit Vitam S. Aldephonsi: Felix præterea scripsit Vitam S. Juliani Toletani Episcopi, idemque Felix adjecit Chronico, quod sic incipit: In nomine*

Domini, incipit *Chronicon*, quod Sanctus Julianus composuit: *Illud: Natus est autem Witiza, alii tribuunt Gumberrico. Nihil de additione certè hæctenus reperitur.* Hucusque Luitprandus, unus ex iis oraculis, per quæ loqui Hieronymus amabat Higuera.

Sed alterum audi Juliani nomen præ se ferens in *Chronico* ad ann. DCXCII. num. 359. *S. Julianus, qui Archiepiscopus Toletanus post fuit, continuat Chronicon Regum Wise-Gothorum ab Athanasio ad Ervigium; cætera addidit Archiepiscopus Toletanus ad finem usque.* Quibus duobus locis domi formatis minimè dubius sum

quin *Wulsa* tributum *Chronicon* partim Juliano adscribi debuisse Toletano Archiepiscopo, partimque ejus successoribus, Felici aut Gunderico, Higuerae placuerit; utpote cui præ Toletanis Episcopis fungos habere alios omnes, frugesque confumere natos, perpetuum fuit. Julianus sanè Toletanus Episcopus gesta Wambanis Regis adversus Paullum perduellem literis consignavit, nullum autem aliorum Regum *Chronicon*; cuius utique oblivisci minimè debuit Felix Vitæ ejus auctor. De *Wulsa* hæc dicere habuimus, dum certiora & exactiora alius.

**FRAGMENTUM
CHRONICI FLAVII MARCI DEXTRI:
MAXIMI CÆSAR-AUGUSTANI EPISCOPI
EJUSDEM CHRONICI CONTINUATIO:
EUTRANDI TICINENSIS DIACONI CHRONICI,
SIVE SUPERIORUM CONTINUATIONIS
FRAGMENTUM.**

HOC EST

Germana & legitima, si quæ è Germana, & Fuldensi bibliotheca
in Hispaniam superiore sæculo transmissa sunt,
horum historicorum monumenta.

Ex codice, qui Gasparis Escolani Valentini historici olim fuerat, postea
D. Joannis à Fonseca, serenissimi deinde Ferdinandi Hispaniarum
Infantis, & nunc Estepani Marchionis in bibliotheca
adservatur, fideliter exscripta.

CHRONICON FLAVII MARCI DEXTRI ACEPHALON.

*Chronici nuncupatoria epistola occurrit ante alia: non parùm
tamen ea mihi suspecta.*

Sanctissimo domino Paulo Orofio presbytero Tarraconensi
Flavius Marcus Dexter.

^a [An. CDXVI.] hæc nota hic inserta legitur, quam ut peregrinam huc fecedere fecimus

^b [Idest, ad an. CDXXX.] hæc nota, ut superiorem, à textu epistolæ migrare huc fecimus.

DOSTEAQUAM ex oriente (ubi, sicuti nôsti, Præfectus prætorio fui ^a) domum redii, cœpit me vehementer tædere functionis munerum publicorum, totumque me converti ad ea studia, in quibus bonam vitæ meæ partem transegi, si non cum laude, citra notam pudoris tamen. Porrò *Omnimodum historiam*, quam ab orbe condito ad hæc nostra tempora ^b produxeram, & S. Hieronymo dedicaveram, quoniam ad manus ejus jam defuncti pervenire non potuit, auctam & locupletatam tibi nuncupo, ut historiarum scriptori, & patris mei amantissimo. Vale.

^c AUGUSTO ET SYLVANO COSS. CHRISTUS NASCITUR ANNO URBIS DCCLII.

Jacobus ad Hispaniam venit. XXXVI.
Jacobus reliquit in Hispania Athanasium Cæsar-augustæ, & Petrum Bracaræ Episcopos. XLV.

Petrus ad Hispaniam venit, & Sexi-Firmi ^d Episcopum reliquit. LVII.

Prima sub Nerone persecutio. Multi ubique patiuntur. LXV.

Paullus in Hispaniam venit ^e.
S. Maria Magdalena in Gallia moritur. ^f XXXI.

Mantius Christi discipulus Eborensibus in Lusitania prædicat. LXXXII.

Theodosius primus Barcinone Episcopus floret. LXXXVI.

^c Cæsar quædam breviter hæc sumaria digniorum memoriam eventuum, quarum hæc in Thetiana & Barcinonensi Ecclesiis successerunt, quas ex scriptor præcipuas habuit

^d Epeneti nomen forte prætermisit propertias exscriptor. ^e Deest numeralis nota. ^f Fortè LXXI.

Mar-

Marcus Marcellus, Marci Marcelli Urbis Præfecti filius, qui & Eugenius, quondam S. Petri Apostoli, postea verò S. Clementis Papæ discipulus, ab eodem & Dionysio Areopagita missus in Hispaniam prædicat, & Toletanus docet. XCV.
S. Mantius sub Pallidio patitur. CIII.
S. Pelagius Episcopus Toletanus xxiv. annos CXXXII.
S. Victor Barchinonensis Episcopus. CXLII.
Patruinus fidelis Dei servus Toleti Episcopus xix. annos. CXVI.
Facundus & Primitivus ad amnem Coam ^g patiuntur. CLXXI.
Turibius Toletanus Episcopus pro fide multa patitur xxviii. annos CLXXXIV.
Lucius Barchinonensis quatuor annos.

CLXXXVIII.
Fulca Barchinonensis Episcopus xii. annos CC.
Vincentius Toleti xviii. CCII.
Adeodatus Barchinonensis.
Theodorus Barchinonensis.
Leodegarius Carcilonenfis.
Parelatus ^h Toletanus.
Lucius xxix. Barcilonenfis ad annum CCL.
Alexander Barcilonenfis.
Albertus ⁱ Barcilonenfis.
Armegaldus Barcilonenfis.
Gandemarus Barcilonenfis.
Olympius Toletanus Episcopus ad annum CCCXLVIII.
Severus Martyr Barcilonenfis.
Pater meus.

^h Paulatus inferior multò est: quare nil muto.

ⁱ Inauditum eo tempore nomen.

Cætera desunt ad annum CCCL.

ANNO URBIS	<i>Deinde ordinatè & integrè gestorum series, & in dextro latere urbis condita, in sinistro CHRISTI anni curiosè digesti.</i>	ANN. CHR.
1102	Occiso Constante Magnentius tyrannus imperium occidentis invadit.	350
1103	Olympio decrepito Episcopo Toletano Audentius, acri vir judicio & mira eruditione, succedit.	351
1104	Hosii diligentia Cordubæ Synodus collecta in causa Athanasii. Interfuerunt illi Audentius Episcopus Toletanus, Sempronianus Hispalensis, Augustalis Illiberitanus, Coctus Cæsar-augustanus, Annianus Castulonensis, Domitianus Pacis-Augustæ, Florentinus Emeritenfis, Prætextatus Barchinonensis, & alii numero quadraginta, Hosio præside, qui omnes Athanasium præsentem ^k absolverunt.	352
1105	Synodus Mediolanensis contra Athanasium.	353
1106	Liberius Papa à Constantio Augusto in exilium mittitur. Liberio pulso Felix intruditur. Hosius Cordubensis exsulat.	354
1108	Synodus Ancyrana. Concilium Sirmiense. Hosius minis & verberibus exterritus hæreticis consentit.	356
1109	Hosius se Catholicum testamento posteritati testatus, major centenariò decedit Cordubæ.	357
1110	Felix Papa causâ fidei martyrio coronatur.	358
1111	Synodus Ariminensis.	359
1112	Synodus Achastanorum [Acacianorum] Constantinopolitana.	360
1113	Synodus Cæleriensis. Julianus imperium iniit.	361
1114	Constantius Imperator obiit. Scribit Audentius Toletanus Episcopus contra Arianos.	362

^k Fortè præsentem, ut significetur interfuisse & aliorum procuratores.

JULIANUS IMPERATOR.

1115	Synodus Alexandrina. Martinus militare incipit. Synodus Macumena ^l . Julianus occiditur. Illi succedit Jovianus ^m .	363
1116	Synodus Laodicensis ⁿ .	364

^l Fortè Antiochena; de qua Baronius hoc anno sect. 143. meminit Eusebium continuans Hieronymus anno cccclxvii.

VALENTINIANUS IMPERATOR.

1117	Synodus Arianorum Lampfacena.	365
1118	Damasus ex Hispania Lusitanus post Liberium in sede Romana locatur.	366
1119	Urficinus [Antipapa] causâ decedit.	367
1120	Synodus Romana contra Arianos.	368
1121	Ambrosius Mediolanensis Episcopus consecratur.	369
1122	Evagnus ^o Episcopus Homousianus Athanasio succedit. Basilius Magnus Cæsareæ Episcopus obiit.	370
1123	Petrus Homousianus floret.	371
1124	Gregorius Nazianzenus Episcopus dictus floret theologus. Aquilius Severus Toletanus floret.	372
1125	Synodus Valentia in Gallia.	373
1126	Achilius Severus in Hispania claret, <i>Toleti natus p regit.</i>	374
1127	Valentinianus Imperator obiit creato Gratiano Imperatore. <i>Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.</i>	375

^m Jovianus. ⁿ De qua dubitat Baronius in appendice tom. 4.

^o Athanasii successor fuit Petrus, de quo statim.

^p Aliàs degit fortè: Toleti ubi natus, degit

Mm 2

GRA-

GRATIANUS IMPERATOR.

q Abhinc Pro-
per incipit A-
quitanus ferè
iisdem verbis
ex editione Pi-
thori & Labbei
in Bibliis. vol.
1. pag. 56. ex-
cepto quòd nò
utitur in mar-
gine, nisi annis
Imperatorum.
Notabimus
nos quoniam se-
quentium in eo
desunt.
r Inmo Ma-
ximus, ut sta-
tim.
s Addit Pro-
per: *quantum
altius colligere
potuimus.*
t *Emerita.*
Deest id in Pro-
pero, cum se-
quenti nota de
Concilio Cæ-
sar-augustano.
u Phœbadius.
x Rem Hi-
spaniæ propriâ
omisit Prosper.
y Lugduni
adjunxit Pro-
per.
z Deest in
Prospero.
a Theodosi
quod Prosper
expressit.
b Prosper.
Arcadio &
Bautone Cos-
is scilicet quem
communiter
Eusebiano, &
Hieronymiano
adnectit Chro-
nico, non hic
notter, in quo
id denderatur.
c *Eluit.* Ita
Prosper.
d Desidera-
tur hæc in Pro-
pero usque ad
sequentis anni
res gestas.
e Hujus me-
minerunt Ru-
finus 2. 32.
Theodoretusq.
5. 24.
f Mentio Pa-
ciani & reliquo-
rum Hispaniæ
Episcoporum
deest apud Pro-
perum: qui tam-
en hic Damasi
Pape obitus, &
Syricii exalta-
tionis n. emittit
g Baronium
vide anno
ccclxxx. 16. &
ccclxxxv. 30.
h Baron.
ccclxxxvi. 57.
i Baronius
ccclxxxvi. 40.
& 51.
k Serapidis.
vide Baronium
ccclxxxix. 73.
l Desidera-
tur hoc in Pro-
pero.
m *Arbogaste.*
n Baron. hoc
eodem anno
cccxix. 3.
o Paululum
discedit Pro-
per.
p Absit à
Prospero.
q Numeralis
nota xvi. aut
xvii. (quot an-
nis regnavit)
facili errore de-

1128 DOROTHEUS Arianus Episcopus Antiochenus.
1129 Ulphilas Gotthorum Episcopus, qui & literas eorum invenit. 377
1130 Priscillianus Hispanus hæreticus, audax, laborum patiens, subdolos & arrogans. 378
Hoc anno Valens occiditur.
1131 Igitur Valente à Gotthis in Thracia concremato, cum fratre Valentiniano Gratia- 379
nus regnat annos sex. Hic parvulum fratrem habens regni consortem probatæ ætatis vi-
rum, Theodosium Hispanum in regni societatem adsciscit. Hic Gratianus valde religioni
favens & Ecclesiis, per omnia promptus fuit.
1132 Martinus Turonensis Episcopus Apostolicis virtutibus insignis habetur. 380
1133 Theodosius in orientis partibus rempublicam reparavit. 381
1134 Maximinus tyrannus in Britannia à militibus Imperator constituitur. 382
Incurfantes Pictos & Scotos Maximus strenuè superavit.
Priamus quidam regnat in Francia.
Meritæ in Lusitania Idatius Concilium habet.
Synodus Cæsar-augustæ cogitur contra Priscillianum hæreticum: illi præfuit Fortia-
dius Episcopus Aquitanus. Interfuere Delphinus Burdegalensis, Itatius Emeritenfis,
Ithatus Ossonobensis, Audentius Toletanus, & alii Hispani & Aquitani; in his Mar-
tinus Episcopus Turonensis.
1135 Ambrosius libros contra Arianorum perfidiam luculentissimos ad Gratianum Augu- 383
stum scribit.
Audentius Episcopus Toletanus contra Priscillianum, & Gnosticorum sæditatem
libris editis egregiè depugnat.
1136 Maximus in Gallias transfretavit, & conflictu contra Gratianum habito, eundem fu- 384
gientem necat. Post Damasum Syricius Romanæ Ecclesiæ regimen accipit.

THEODOSIUS IMPERATOR.

1137 MAXIMUS timens orientalis imperii principem a cum Valentiniano sædus iniit. 385
Burdigalæ coacta Synodo damnatus Priscillianus ad Maximum provocat b.
Apud Treveros Manichæi convicti summo Maximi studio exterminantur.
1138 Justina mater Valentiniani Arianis favens in Ambrosium, & omnem Mediolanen- 386
sem Ecclesiam diversa injuriarum genera congerit.
Reliquiæ Gervasii & Protasii ab Ambrosio primùm Mediolani repertæ.
1139 Hymni ab Ambrosio compositi. Qui nunquam antè ab Ecclesiis Latinis modulis ca- 387
nebantur.
Maximus indignum ducens contra Ecclesiæ statum agi, locum rumpendi, quod cum
Valentiniano junxerat, sædus reperit. Valentinianus veritus imminentem jam cervicibus
suis tyrannum ad Theodosium confugit.
Augustinus Mediolani rhetoricam apprimè docens, omiffis scholis, ad fidem rectam con-
vertitur, cum antea Manichæus fuisset.
1140 Theodosius cum exercitu in Italiam transgrediens Maximum interfecit, & Valentinia- 388
num proprio regno reddidit. Justina, quæ Ecclesiis vexaverat, ne regnum cum filio recipe-
ret, morte præventa est. Immane Thessalonicæ gestum facinus extincti populi egregio pœ-
nitentiæ exemplo Imperator religiosus elicit c. Galla Placidia Theodosio nascitur.
1141 Hæresis Apollinaristarum ab Apollinari cœpta. Prima d Synodus Arausicæ collecta, 389
cui Hilarius præfuit. Interfuere Audentius Toletanus Episcopus, Augustanus Illiberitanus,
Theodosio Augusto II. & Cynegio Coss.
1142 Arianis, qui totum penè orientem atque occidentem commaculaverant, edicto gloriosi 390
principis Ecclesiis expoliati. Quæ catholicis deputatæ sunt.
1143 Joannes e Ægyptius monachus, qui ob vitæ puritatem gratiam prophetiæ à Domino 391
meruit, insignis habetur.
Paciano Barchinonensi Episcopo parenti meo succedit Lampius, & Augustano Illiberita-
no Maturius f. Apud Alexandriam defuncto Petro Timotheus g, & post hunc Theophilus,
Episcopi constituuntur. Hierosolymis post Cyrellum Joannes h Ecclesiam recipit. Apud An-
tiochiam defuncto Meletio substituitur Flavianus i.
1144 Ingens inter nostros contentio suborta, quòd scilicet Episcopi qui ab hæreticis depulsi 392
fuerant nollent iis ab Imperatore dejectis alios quàm se substitui sacerdotes. Terribile in
cælo signum columnæ per omnia simile apparuit.
1145 Apud Alexandriam templa destructa, in quibus Seraphis k antiquissimum & notissi-
mum templum, quod quasi quædam columna ruentem sustinebat idolatriam.
Maturio l Illiberitano Gregorius Episcopus ex Præfecto pretorio Galliarum substituitur.
Valentinianus Viennæ ab Argobasto m Comite suo exstinguitur n, in cujus locum
Eugenius tyrannidem invadit.
1146 Ad vindicandum Valentiniani interitum o, & opprimendam Eugenii tyrannidem 393
Theodosius in Italiam transgreditur aperto Dei favore, & conspirantibus in id ipsum ele-
mentis.

1147 Audentio P Asturium Toletanus succedit. 394
Eugenio superato Theodosius undecimo q sui regni anno diem obiit.
HONORIUS IN OCCIDENTE.
1148 CONSTANTINOPOLIS imminentem iram Dei r igne super nube terribiliter fulgurante for- 395
midans, toto ad pœnitentiam animo conversa subterfugit.
Rufinus Bosphoritani s cum ad summam militiam pervenisset, sibi præferri Stiliconem
non ferens, ab eodem interficitur, Hunnorum t, quo fulciebatur, præsidio superato.
Claudianus poëta admiratione dignus habetur.
1149 Gildo Africanus u rebellionem commota consuetâ Romanis stipendia subtrahit. 396
x Vigilantius hæreticus natione Gallus Barchinonensem maculat Ecclesiam, contra quem
Hieronymus, & alii [Hispani y] doctores editis libris fortissimè dimicant [ex quodam
Chronico.]
1150 Prudentius lyricus poëta [Hispanus z] noster ingenii sui robur exercet. In pervigilio 397
paschatis a Ambrosius Mediolanensis decedit.
Emerio Episcopo Tarraconensi Paulus Episcopus ex monacho sufficitur, homo im-
pensè turbulentus, iniquus, & negotiator. Rufus ex laico Episcopus in Hispania creatur b,
qui post aliquot annos Pseudo-Christum quendam adorans deponitur.
c Magister militiæ in Mauritania interficitur, Africa ad pristinum jus redacta.
1151 Anastasius XL. Papa Syricio succedit. Toto orbe Romano d antiqua superstitionis tem- 398
pla destructa. Paullinus Romanus e à lampio Barchinonensi Episcopo factus presbyter, post-
modum vero Episcopus, admirabili exemplo venditis omnibus, cum esset dominus innu-
merabilium prædiorum, religionem expeditus eligit.
1152 Joannes Constantinopolitanus Episcopus dictis factisque clarescit. Martinus post egre- 399
giè actam vitam corpore exiit f.
Pelagius Britannus g doctrina execrabili Ecclesias maculare conatur. Frequentes Syno-
di Toleti h habentur. Simplicianus Mediolanensis Episcopus floret.
1153 Contentio ex doctrina Origenis Synodum apud Alexandriam i movit, cujus exit senten- 400
tia, ut extra Ecclesiam fieret quicumque supradicti viri opera probavisset.
Romanæ Ecclesiæ cathedram Innocentius XLII. tenet k.
1154 Asturium Toletanus corpora Justi & Pastoris martyrum l Compluti divinitus invenit. 401
Solis m defectio. Augustinus Episcopus Hipponensis plurima libris innumerabilibus
disputat.
1155 Severus ex disciplina S. Martini ejus vitam tribus n explicat libris. 402
1156 Sæva Italiæ barbarici motus tempestas incumbit: siquidem Radagaisus Rex Gottho- 403
rum Italiæ limitem transgreditur. Ex hoc Ariani, qui Romano procul fuerant orbe fugati,
barbararum nationum, ad quas se contulere, præsidio erigi cœperunt.
1157 Multis antè vastatis urbibus Radagaisus occubuit, cujus in tres partes per diversos prin- 404
cipes divisus exercitus aliquam repugnandi Romanis aperuit facultatem. Insigni triumpho
exercitum tertie partis hostium circumactis Hunnorum auxiliariis, Stilico usque ad inter-
necionem delevit.
1158 Toleti Synodus o Episcoporum XIX. cogitur, cui Paternus Episcopus Bracarenfis præfuit. 405
1159 Joannes Chrysostomus in exilio moritur. 406
Arcadius orientis imperium gubernans vitam explet, parvum admodum Theodosium
imperii successorem relinquit p. Diversarum gentium rabies Gallias dilacerare exorsa q im-
missu quàm maximè Stiliconis indignè ferentis filio suo regnum negatum.
1160 Uticæ Hispaniæ r 407
In foro Trajani s terra diebus septem mugitum dedit. Inter alia multum reipublicæ
morte Stiliconis consultum est, qui saluti Imperatoris tendebat insidias.
Nestorius t Constantinopolis Episcopus ad hæresim, quæ Deum ab homine separat,
revertitur.
1161 Joannes Comes Africæ occisus est à populo. Asturio succedit u Olympius Toletanus 408
Episcopus, qui libris editis illustris evasit.
Procultans x Massiliensis Episcopus clarus habetur. Theodosius, quo annuente ma-
gna de suscepto adulterio Remedii y Episcopi quæstio agitur.
Hac tempestate præ valetudine z Romanorum vires funditus attenuatæ Britanniæ
Saxonum incurfione.
1162 Devastatam Galliam, partim Wandali, partim Alani vastavere a. 409
1163 Constantinus tyrannus obsidebat Hispaniarum partem maximam, quam Suëvi occu- 410
pavere. Ipsa denique, orbis caput, Roma prædationi Gotthorum sædissimè patuit.
Paulus b Orosius Tarraconensis hortatu Augustini historias scribere incipit.
1164 Constantinus tyrannus occiditur. Rursus alia prædatio Galliarum, Gotthis, qui Ala- 411
rico duce Romam ceperant, alpes transgredientibus.
1165 Jovinus c tyrannidem invadit industriâ viri strenui, qui solus tyranno non cessit, 412
Dardani.
Provincia d Carthaginensis Hispaniæ in Toletanam, seu Carpetanam, & Cartha-
ginensem dividitur.

clinavit in xi.
certè ita est in
Prospero, utri-
nos editum ha-
bemus hunc
Dextri locum.
r Baronius
cccxcvi. 4.
s Mirum,
cum ex Clau-
diano lib. 1. in
Rufinum, aliis-
que *Elufanum*
è Gallia fuisse
constet.
t Meminit
horum Clau-
dianus.
u Prosper.
Africa in rebel-
lionem: videtur
legendum: in
Africa rebellio-
ne.
x Deest in
Prospero.
y Glossa vi-
detur, quam
comprobare
glossographus
volens, adjecit,
ex quodam
Chronico. quod
auctor non so-
let.
z Abundat
Hispanus, cum
idem importet
notter. Sed Pro-
sperum exscri-
psit, qui ita ha-
bet: *Pœtra notter*
Hispanus gene-
re.
a Deest in
Prospero. Am-
broii obitus
mentio: sicuti
& Emerii Tar-
raconensis.
b Rem nar-
rat Sulpitius
Severus *De vi-
ta S. Marini*
cap. 25. non
Prosper.
c Prosper ha-
bet. *Silico ma-
gister militiæ*
*Gildonem Mau-
ritaniæ interse-
cit.*
d Baron.
cccxcix. 54. hic
tamen ponit
Prosper Inno-
centii ingres-
sum, nulla Ana-
stasii habita
mentione.
e Prosper:
*Paulinus Na-
lanus postmo-
dum Episcopus.*
Romanum
haud fuisse, sed
Aquitanum,
Urbanus docet
Vita: ejus scri-
ptor, & alii.
Lampii non
meminit Pro-
sper: meminit
Paulinus ipse
ep. 45. ad Ali-
pium.
f Baronius
ann. cdi. 49.
g Vix est ut
hoc anno Pela-
gius grassari
occeperit. Pro-
per habet: *Pela-
gius: cesarius.*
h Fortè ex-
cidit *et alibi.*
Sed qua occa-
sione Toleti ?
Deest quidem
id in Prospero.
i Baron. ad
an. cccxcix. 36.
k Baron. an.
cdii. assam-

pram fuisse re-
ter, sed Pro-
per ante bien-
nium Innocen-
tium Pontifica-
tum addidit.
I S. Idae-
phonius De
script. Eccles.
m Idatius
Arcadii & Ho-
norii ann. viii.
n Tria opu-
scula sunt non
unius generis,
vita, epistolae,
dialogi. S. mili-
ter omnino
Prosper.
o Baronius
hoc anno XLIII.
Desideratur
hac nota in
Prospero, uti &
sequens de
Joannis Chry-
sostomi morte.
p Interierit
hoc loco Pro-
sper Celestini
Papae initium.
q Baronius
eodem anno
fest. 33.
r Conjun-
genda videntur
haec ex Prospe-
ro, lacunaque
complenda. *Uer-
ce in foro Tra-
jani nisi legere
mavis utrobi-
que: Uer in foro
Trajani. Mar-
cellinus tamen
Comes Basilio
& Philippo
Coss. contigisse
hoc ait in foro
Pacis.*
s Nestorius
Felice & Tau-
ro Coss. fuit or-
dinatus, hoc est
post xx. ferme
annos. Vide Bar-
on. cxxxviii.
t 19. Prosper ha-
bet: *ueritur.*
u Deest Pro-
spero.
v Proculus
corrigenda nam ita
Prosper: *Procu-
lus Massiliensis
Episcop. clarus
habetur. Quo
amiente &c.*
x Remedii
Prosper.
y Prosper
funditus atte-
nuat. *Britanni
Saxones incur-
sione devastata
tam Galliarum
partem Wanda-
li, atque Ala-
ni vastare.*
z Coniungit
haec Prosper
cum sequenti-
bus. *Quod reli-
quum fuerat
Constantinus
tyrannus obli-
debat. Deinde
Hispaniam Suedi
occupaverit.*
a Non me-
minit Prosper.
b Diversè
ista in Prospero.
c Jovinus tyran-
nidem intravit.
d Scorsimque In-
dustria viri bre-
mii, qui S. T.
non cessit. Dar-
dani Athaul-
phus qui post
Alaricum Got-
this imperabat,

- Olympio e Toletano Praefuli Pentadius sufficitur, qui cum Patribus in Concilio Africano collectis Pelagium damnat. Vincentius Caesar-augustinus Episcopus Valerio subrogatur, Athaulphus f, qui post Alaricum Gotthis imperabat, a societate Jovini avertitur. Salustius g quoque & Sebastianus occisi.
- 1166 Valentia nobilissima Galliarum civitas a Gotthis effringitur, ad quam fugiens se Jo-
vinus contulerat.
- 1167 Maximus h tyrannus dominatum Hispaniae vi obtinet.
Aquitania i Gotthis traditur. Patroclus Arelatenfis Episcopus infami mercatura fa-
cerdotia vendere ausus.
- 1168 Heraclius k Comes Africae, qui ad Romanae urbis reparationem strenuum exhibue-
rat ministerium, nova quaedam molitus interimitur.
- 1169 Tumultus l in Hispania magni. 415
Praedestinatorum m haeresis, quae ex Augustini libris malè intellectis accepisse dicitur 416
initium, iis temporibus serpere exorsa.
- Gregorius n Cordubensis Episcopus literis & sanctimoniâ clarus.
Mortuo Innocentio o Zosimus Pontifex maximus sufficitur. Olympius p Toletanus
Comes Africae.
- 1170 Placidia q soror Imperatoris, prius captiva, postea Regis uxor, Rege fraude sublato, 417
postmodum Constanti connubio jungitur.
- 1171 Gotthi cum se iterum, Athaulpho Barchinonae perempto movissent, Constantis re- 418
pelluntur occursum. Solis facta defectio. Bonifacius r Ecclesiam Romanam regit.
- 1172 Pentadio s vitâ defuncto Istitius regit Ecclesiam Toletanam. Signum caelo admirabile 419
apparuit.
- Gregorius t Bæticus justum volumen de fide Gallae Placidiae Augustae dicat.
Constantius u dignitate imperii decoratur: post octo menses relicto Valentiniano filio
infante moritur.
- 1173 Honorius, x Minervius, Castor, Jovinianus, singulorum monasteriorum patres, in 420
Galliis florent. Vincentius y ex Palatino monachus fit.
- 1174 Avitus Tarraconensis presbyter floret. 421
- 1175 Orosius peregrinationibus celebris habetur. 422
z Gallia Placidia, cum infidias fratri tenderet, deprehensa est, Romam a ad exilium
deportata.
Paullo Tarraconensi Episcopo b Bonifacius Cald-aquensis ex Hispania Episcopus suf-
ficitur.

e THEODOSIUS JUNIOR ADHUC.

- 1176 ISTITIUS Toletanus successorem habuit Martinum, qui Concilio interfuit Africano. Cae- 423
lestinus Papa Ecclesiam Romanam gubernat.
Placidia ad Theodosium auxilium precatum mittit.
- 1177 Sigiulfus d ad Africam contra Bonifacium. In Galliis Exsuperantius Praefectus à mi- 424
litibus occiditur.
Muro Carthago circumdata, quae ex tempore, quo vetus illa destructa est, sanctione
Romanorum, ne rebellionem esset, munimento murorum non est permessa vallari e.
Aëtius Gaudentii Comitis à militibus in Galliis occisi filius cum Hunnis f Joanni opem
laturus Italiam ingreditur. Toleti g fit monasterium [h Sancti Augustini dictum Sista. ex
Chronico S. Augustini MS.]
- 1178 Valentinianus Romae Imperator factus. Arelas à Gotthis per Aëtium liberat. 425
- 1179 Placidia tandem illata optato regno. Clodius regnat in Francia. 426
- 1180 Cassianus compertas in Aegypto vitas Patrum, doctrinasque, & regulas libris ad plu- 427
rimos datis exponens, in Galliis floret.
- 1181 Aëtius i Luthungorum gentem delere intendit. 428
- 1182 Viginti ferè millia militum in Hispaniis contra Wandalos pugnancia caesa. Wanda- 429
li in Africam transfretantes laceratâ omni provinciâ Romanis cladem dedere.
- 1183 Gregorius k Cordubensis moritur. 430

Explicit fragmentum Chronici Fl. Dext.

Hæ duæ m sequentes epistolæ erant post Chronicon in membrana
pervetusta literis Gothicis scriptæ.

E P I S T O L A

MAXIMI CÆSAR-AUGUSTANI EPISCOPI

A D

ARGEBATUM EPISCOPUM PORTUGALENSEM.

PRO SUO CHRONICO.

Sancto & venerabili fratri Episcopo Argebato Maximus.

CUM essemus in urbe regia ad Concilium vocati à domino nostro gloriosissimo Rege
Gundemaro, sæpe inter nos convenimus, cum & sermo multus esset de historiis
Regum Gotthorum, quas non multò antè in lucem edideram, efflagitasti à me satis ve-
recundè, ut tibi continuarem Chronicon illud, quod nomine Dextri Barchinonensis cir-
cumferretur. Et cum tu pro tua in me benevolentia, & mea in te observantia jubere
potuisses; maluit sanctitas tua à me precibus contendere, quod quasi pro jure suo bene
poterat jubere vel exigere. Feci quod iussisti, connectens seriem temporum more nostro
per eras & annos Christi, prætermisique computandi rationem, quam per annos Urbis
& Augustorum Dexter sequitur. Utinam tam diligenter fecerim imperata tua, beatissime
Pater, quam conatus sum facere libenter. Perdixi namque rerum narrationem ab era
CDLXIX. (hoc est post annum Christi CDXXXI.) ubi finem facit Dexter, produxi-
que ad eram DCXLIV. hoc est usque ad mortem Regis Gundemari. Tu me, Pater,
in orationibus tuis Christo commenda. Vale.

C H R O N I C O N

MAXIMI CÆSAR-AUGUSTANI EPISCOPI

AB ANNO CDXXX.

- 468 n AUGUSTINUS in Africa moritur.
- 469 o Hispania tumultuatur.
- 470 Asperitas frigoris etiam saluti plurimorum pernicies fuit.
A consulatu Aëtius edito Bonifacium, qui à Regina p accitus ex Africa fuerat, decli-
nans ad munitionem contendit.
Bonifacius contra Aëtium certamine habito percussus, victor quidem, sed moritu-
rus abscedit.
Cum ad Hunnorum gentem, cui tunc Rugila præerat, post prælium se Aëtius con-
tulisset, impetrato auxilio ad Romanum solum revertitur.
Gotthi ad ferendum Romanis auxilium acciti.
Germanus Episcopus Antisiodorensis virtutibus & vitæ districtione claruit.
- 471 Aëtius in gratiam receptus. q Regila Rex Hunnorum, cum quo pax firmata, mori- 433
tur, cui Bleda succedit.
- 472 Gallia ulterior Tibatonem principem rebellionis sequuta, à Romana societate disces- 434
sit, à quo tracto initio omnia penè Galliarum servitia in Bagaudam conspiravere.
Isidorus r Cordubensis Episcopus moritur.
- 473 Bellum contra Burgundionum gentem memorabile exarsit. Quo universa penè 435
gens cum Rege Peresio s deleta.
- 474 Capto Tibatone, & cæteris seditionis, partim principibus victis, partim necatis, Ba- 436
gaudarium commotio conquiescit.
Athaulpho Sigericus, Sigerico Walaia, Walaia Theodericus u, Reges Gotthi suc-
cedunt. Interea à Wandalis x Carthago deletur.
- 475 Castinus v post Martinum Toletanum Episcopus efficitur. 437
Theodosianus liber omnium legum legitimorum principum in unum collectarum
hoc anno editus.
Lampio z succedit Bangius Episcopus Barchinonensis.
Silvius turbata admodum mentis post militiæ in palatio exacta munera, aliqua de re-
ligione conscribit a.

à societate Jo-
vini avertitur.
Jovinum & Se-
bastianum fra-
tres arripuisse
tyrannidem re-
ferunt Idatius,
& Comes Mar-
cellinus.
d Desunt in
Prospero, sicuti
sequens de To-
letanis Episco-
pis nota.
e Imò *Asu-
rio*. Ita nota-
tum erat in ora-
ms. quo usi su-
mus.
f Suspicor
glossama esse,
quod de presen-
tia Toletani
Episc. dicitur
in Concil. Car-
thaginensi.
g Discerpta
hæc sunt à su-
perioribus.
h *Sarur*, non
Sallustius for-
san: *Sarineni*
tyranni menti-
nit Sozomenus
lib. 9. cap. 13.
Sallust. tamen
est apud Ida-
tium.
i Meminit
idem Sozome-
nus 9. 13. &
Orosius 7. 42.
Deest tamen
in Prospero.
k Cæsa ei ab
Honorio, ut ait
Jordanes *De
Reb. Geticis*.
l *Heraclius*
mur. sic enim
vulgò audit.
m Prosper id
non habet, sed
Placidia hic
meminit, ut
postea dicemus
n Prosper
Tiro Labbea-
nus. *Praedesti-
natorum haer-
sis, que ab Au-
gustino accepisse
dicitur initium*
430
431
432
o Sed in mar-
gine Labbeus
adnotat in Oy-
selliano quodã
codice ita legi
alia manu ab
Augustini libris
male intellectis.
ut hic.
p Deest in
Prospero men-
tio Gregorii.
q Prosper
Innocentio hic
Xystum subji-
cit, manifesto
errore, & exscri-
ptori ad Judi-
candum.
r Deest
tunc nota in
Prospero.
s *Que de
Placidia &
Gotthis à Con-
stantio re-
pressis hic no-
ster ante præ-
destinatorum
haeresis men-
tionem Prosper
collocavit.*
t Bonifacii
non meminit
Prosper, qui Zo-
simo successit.
u Deest To-
letana hæc me-
moria in Pro-
spero.

476 Pacatis motibus Galliarum Aëtius ad Italiam regreditur. 438
 Deferta Valentiae [in b Hispania] rura Alanis, quibus Sambida praeerat, partienda 439
 traduntur.
 Sabino c Hispalensi Episcopo expulso Epiphanius intruditur.
 Britanniae usque ad hoc tempus cladibus eventibusque laceratae in ditionem Saxo-
 num rediguntur.
 478 Ecclesiae Romanae Leo XLV. d recipit principatum. 440
 479 Alani, quibus terrae Galliae e ulterioris cum incolis dividendae à Patricio Aëtio tradi-
 tae fuerant, resistentes armis subigunt, & expulsis dominis terrae possessionem vi ad-
 piscuntur.
 480 Sapaudia f Burgundionum reliquiis datur cum indigenis dividenda. 442
 Carthago à Wandalis capta cum omni simul Africa lacrymabili clade & damno
 imperii Romani potentiam dejecit; ex hoc quippe à Wandalis possidetur g.
 481 Thracia Hunnorum incurfione concutitur. 443
 482 Bleda Hunnorum Rex Attilae fratris fraude percutitur, cui ipse succedit. 444
 Synodus h Arauficana posterior.
 483 Nova iterum in oriente confurgit ruina, quae septuaginta non minus civitates Hun-
 norum depredate vastatae, cum nulla ab occidentalibus ferrentur auxilia. 445
 484 Morobæus regnat in Francia. 446
 485 Leo i scribit ad Episcopos Hispaniae, & praecipue ad Turibium Asturicensem Epi-
 scopum. 447
 486 Ad k aquas Celenas oppidum Gallaciae in Hispania conveniunt Episcopi frequentes, 448
 sed praecipue Turribius Asturicensis, Idatius Lamacensis, Afcanius Tarraconensis, Campejus
 Toletanus, Epiphanius Hispalensis, Valconius Bracarenfis, Nundinarius Barchinonensis,
 Silvanus Calagurritanus, contra errores Priscilliani nondum sopitos l.
 487 Eucherius Lugdunensis Episcopus, & Hilarius Arelatensis, egregiam vitam morte 449
 consummant.
 Haereticus nefaria à quodam Archimandrita m Eutyhete commota; cui favorem præ-
 bens Theodosius, obiit septem super viginti annis in imperio exactis.

VALENTINIANUS ET MARCIANUS.

488 **H**AC tempestate valde miserabilis reipublicae status apparuit, cum ne una quidem n fit 450
 absque barbaro cultore provincia, & infanda Arianorum haereticis, quae se nationi-
 bus barbaris miscuit, catholicae nomen fidei toto orbe diffusam praesumat.
 Attila Gallias ingressus, quasi jure debitam poscit uxorem, ubi gravi clade inflata
 & accepta, ad propria recedit.
 489 Plurima hoc anno signa apparuerunt. 451
 Imperata o Gallias clade accepta, furivus Attila Italiam petit, quam incolae metu
 subito perterriti praesidio nudavere.
 490 Synodus Chalcedonensis, ubi Eutyhete Dioscoroque damnatis, omnes qui se ab 452
 eis retraxerant, in communionem recepti, confirmata universaliter fides, quae de Incarn-
 atione Verbi per sanctum Leonem Papam praedicabatur.
 491 Attila in suis p aedibus moritur. 453
 Galla q Placidia Augusta post irreprehensibilem conversationem vitam explet.
 492 Petro r Caesar-augustano, qui successerat Valeriano, subrogatur Simplicius s [primus.] 454
 493 Mortem Aëtii mors Valentiniiani consequuta est. 455
 494 Ex Africa venit Romam Genfericus, illamque occupat u. 456
 495 Majorianus Imperator creatur occiso Sabino x, regnatque quatuor annos. 457
 496 Claudianus Episcopus Viennensis floret. 458
 497 Sabinus y Episcopus Hispalensis victor è Gallia rediens cum ingenti gratulatione sedem 459
 suam repetit.
 Theodericus z duce Hunerico Beticam invadit.
 498 Masdra a Suevorum Rex moritur. 460
 499 Suericus b ad Gallias redit. 461
 500 Sancto Leoni c Hilarius sufficitur. 462
 Majoriano Augusto ad Detorsuam d Italiae interfecto succedit Severus.
 501 Campijo mortuo Santicio Toletanus succedit, & Trontius e Sabino Hispalensi. 463
 502 In conventu Bracarenfi duarum naturarum portentum cernitur f, item in tractu Le-
 gionis.
 503 Ajax Gallus g Ariana peste infectus virus suum in Suevos effundit. 465
 504 Mortuo Severo interregnum fuit unius anni & novem circiter mensium. 466
 505 Afcanius Tarraconensis Episcopus floret. 467
 506 Hilarius Synodum Romae cogit. 468
 507 Curicus h Rex Wisigotthorum miserè Galliam afflicta, & Sanctus Volusianus Epi-
 scopus Turonensis in Hispania relegatur.
 508 Remimundus i Suevorum Rex Conimbriam, & prodente Lusidio k Ulyssipponem, 470
 urbes Lusitaniae primarias, occupat.

509 Paullus Orosius nonagenario major adhuc Tarracone superest.
 510 Siuticione mortuo Praumatus Toletanam sedem regit.
 511 Hunnericus Wandalorum in Africa Rex catholicos miris modis vexat.
 512 Hunnerici jussu Liberatus abbas, Bonifacius diaconus, Rusticus subdiaconus, Rogatus,
 Septimius, Maximus, monachi, pro fide martyres fiunt.
 513 Hildefredus obsessa Tarraconae maritimis urbibus potitur.
 514 Hunnericus adhuc crudelius in catholicos desavit.
 515 Hunnericus scitens vermibus dignam vitam obiit.
 516 Sidonius Apollinaris poeta celebris Episcopus Arvernorum literis & sanctitate micat.
 517 Petrus Mongus ab Ecclesia Alexandrina detrusus haereticam Eutyhianam excitat.
 518 Mortuo Hunnerico Gundemundus pacem Ecclesiae restituit.
 519 Euricus Wisigotthorum Rex videt Arelate tela Palatinorum o variis coloribus infecta.
 520 Euricus Arelatae moritur, cui succedit Alaricus filius.
 521 Felix Papa Simplicii p legatum facit in Hispania Zenonem Episcopum Hispalensem.
 522 Simplicio Caesar-augustano succedit Joannes.
 Synodus Romana in Vaticano habita.

AUGUSTULUS ULTIMUS OCCIDENTIS IMPERATOR.

523 **P**ETRUS in sede Toletana Praumato sufficitur.
 Synodus Romana.
 524 Epiphanius Episcopus Ticinensis vitae sanctitate claret.
 525 Gundemundo catholico Wandalorum Regi succedit Trasamundus haereticus crude-
 526 lissimus.
 527 Fulgentius Episcopus Ruspensis multa pro fide catholica ab Arianis patitur.
 528 Clodoveus Rex bellum Turingis movet.
 529 Theodericus foedus in it, Idiare de regno partiendo.
 530 Synodus Epaunensis.
 531 Synodus Romana.
 Celsus Petro Toletano successit.
 532 Gelasius Papa obiit, cui sufficitur Anastasius junior.
 533 Celsus verbo & exemplo floret.
 534 Olympius in sanctam Trinitatem debacchatus, tribus telis igneis confossus deperit.
 535 Flavianus Antiochenam regit Ecclesiam.
 536 Synodi Romanae sub Papa Symmacho.
 Symmachus ter Episcopos Romae convocat ad Concilium.
 537 Mundabundus cum Avito Viennensi Episcopo disputat.
 538 Petrus tyrannus in Hispania captus & interfectus est.
 539 Alaricus in Gallia grassatur.
 540 Joanni Caesar-augustano Vincentius succedit.
 541 Justus Episcopus Aucensis floret.
 542 Alaricus Clodovei s foedus violat.
 543 Clodoveus Alaricum hastam confodit.
 544 Galalaricus Rex Wisigotthorum ex Hispania fugit.
 546 Theodericus Ostro-Gotthorum Rex in Hispaniam venit; cui nubit Sanctina Toletana
 virgo nobilissima.
 547 Tres alie Synodi sub Symmacho Romae.
 548 Symmachus Papa obiit. Galasius t in Gallia moritur.
 549 Hormisda Symmacho succedit.
 550 Hormisda missis literis, Joannem Episcopum Tarraconensem honestat.
 551 Synodo Tarraconae contracte praesidet Joannes Tarraconensis metropolitanus, & inter
 alios interest Hektor metropolitanus Carthaginis.
 552 Severianus ex Sanctina Theoderico Regi nascitur. Synodus habetur in Batica & Lu-
 sitania.
 553 Hormisda vices suas in Batica & Lusitania delegat Sallustio Episcopo Hispalensi.
 554 Canidio Episcopo Vicensi succedit Sanctus Justus.
 555 Vincentio Caesar-augustano succedit Joannes Episcopus.
 556 Dacius Mediolanensem regit Ecclesiam.
 557 Gilimer Wandalorum Regem Ildericum regno deturbat.
 558 Justinus Imperator edicit, ut Arianorum Ecclesiae catholicis credantur.
 559 Belisarius Africam repetit, Constantinopolim ducto Gilimere.
 560 Agnellus Episcopus Ravennas ingnis.
 u * * * * *

564 Synodus Valentina habita sub Celsio Toletano Episcopo.
 565 Amalaricus Rex Wisigotthorum Clotildem uxorem catholicam afflicta habet.
 Celsio succedit Montanus in Toletana sede.
 566 Joanni Caesar-augustano Episcopo Eleutherius.
 567 Aprungius x Episcopus Pacensis floret.

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

n Subjungit hoc loco Pro-
fer. ante men-
tionem Euche-
ri & Hilarii,
ad Hunnos de-
fectivem.
o Deest in
Prospero no-
men Eutyche-
ris, quod verè
taie fuit.
p Ita loque-
batur Prosper,
rebus quas
narrat, equalis:
Maximus verb
nihil minus po-
tuit, quam de
preteritis, ut
de presentibus
loqui.
q Prosper in
Gallia.
r Scilicet ita
Prosper, qui
alia adjungit.
s Obitus Pla-
cidia mentio-
nem Prosper
eodem quo
Theodosii, an-
no, habuit: Ba-
ronius conve-
nit ad annum
c. d. x. c. v. i. i.
Cur ergo huc
videmus trans-
iisse?
t Deest in
Prospero.
u Glossa vi-
detur.
x Defunt
hic quæ Pro-
sper notat de
causâ interfe-
ctionis Aëtii,
& de forma
necis Valenti-
niani.
y Hucusque
pertingit Pro-
speri Tyrone
Chronicon
z Nulla hu-
jus Sabini,
quod sciam, in
Romanis hi-
storis mentio.
Majorianus, de-
jecit folio Avi-
tini, non occi-
dit.
a Sabini re-
ditum Joannes
Vasens ad an-
no c. d. l. v. i. i. retort
ex Idatio.
b Ex Idatio
Majoriani an-
no ii. Sunier-
cum appellans
ducem.
c Ex Idatio
Majoriani iv.
anno.
d Idatio ii.
anno Severi.
e Baron. ad
ann. c. d. l. x. i. ex
Idatio.
f Fortè in
reditu suo ad
Italiam ut ex
Idatio constat
vejidem Ma-
joriani anno:
vel potius ad
Dertornam, ut
est in Chron.
Marcellini
Goff. Dagalaf-
fo & Severino.
g Zenon est
in catalogo
Hispal. præful-
lunt.
h Remitur:
seu oritur.
i Idatius iv.
anno Sever.
Galatan. pro

568 Synodus Toletana sub Montano Toletano Episcopo.
569 Amalaricus Rex moritur, cui Theudius succedit.
570 Agapeto succedit Silverius.
571 Sanctus Gaudiosus Episcopus Tirafoensis floret.
572 Synodus Aurelianensis secunda.
573 Silverius in exilium mittitur.
574 Julianus succedit sancto Pontifici Montano in sede Toletana, qui Celsus y famâ sancti-
tatis clarus pridie non. April. migrat in cælum.
575 Theobaldus Gotthorum Rex in Italia regnat.
576 Leander Severiani filius Murciæ in Hispania nascitur ex matre Theodosia.
577 Lauranus in Pannonia Mediolanum, inde Hispalim venit.
578 Severiano Theodora, post uxor Regis Leovigildi, Murciæ nascitur.
579 Eleutherio Cæsar-augustano scribit Vigilus Papa.
580 Sanctina Severiani mater, edificato monachis, quos Benedictus primùm misit in Hispa-
niam, ad Sanctum Petrum z Radinensem canobio, Toleti moritur, & in eodem mona-
sterio conditur.
581 Magnus Episcopus Mediolanensis, pulso Dacio, à Gothis creatur.
582 Theudius Wisi-Gotthorum Rex indignè perimitur.
583 Theudisefus illi subrogatur.
584 Bacauda Toletanam sedem post Julianum xvi. annos regit.
585 Agila Wisi-Gotthis imperat, Eleutherio Cæsar-august. Episcopo succedit Vincentius.
586 Synodus Toletana sub Bacauda.
587 Synodus universalis Constantinopolitana.
588 Prope oppidum Oset Lusitanie in diocesi Pacis-Auguste fontes divinitus manant sub
b Ilderico.
589 Vigilus Papa rescribit ad Profuturum Episcopum Bracarensem.
590 Crispinus Episcopus Hispalensis floret.
591 Atanagildus contra Agilam rebellatur.
592 Severianus excisa iterum Carthagine nova, ejusque agro vastato, Hispalim in exilium
mittitur, antè natâ Florentinâ filiâ.
593 Fulgentius Hispali nascitur.
594 Saturius sanctus eremita in Cantabria moritur.
595 Athanagildus Rex in planitie suburbii Toletani ædificat monasterium [c ordinis
Sancti Benedicti] in honorem Sancti Juliani apud Arvernos passu, dictum Agaliense [sub
Agalia villula propinqua, quod distat minus quam 150. passus ab Ecclesia Prætorienfi SS.
Petri & Pauli, inter occidentem & septentrionem sita] & ibi constituit primum abbatem
sanctum virum Euphemium, qui postea fuit vocatus ad primam Toleti sedem.
596 Sanctus Æmilianus monachus & presbyter in Cantabria moritur.
597 Monasterium Cislæ Toleti [d ordinis S. Augustini] ab Athanagildo ædificatur.
598 Hermenegildus ex Theodora Leovigildo nascitur.
599 Isidorus Hispali nascitur.
600 Selvæ Tarraconensi Episcopo succedit Euphemius.
601 In Gallia Gotthica mons multos dies mugit.
602 Theodemirus Suëvorum Rex in Gallia e creatur.
603 Petrus Bacaudæ successit duodecim annos Ecclesiæ Toletanæ præsidet.
604 Reccaredus Hispali nascitur.
605 Leander fit monachus.
606 Severianus Hispali moritur.
607 Joannes monachus ex Agaliensi monasterio studiorum causâ Constantinopolim profi-
ciscitur.
608 Synodus Bracaræ habetur anno iii. Theodemiri Regis, præsentibus Lucretio metropo-
litano, Ilderico Pacensi, Andrea Idienfi f, Suuncio Lamacensi, Martino Dumienfi, Timo-
theo Asturienfi, Choto Empuritano, Malolo Tudenfi, Episcopis.
609 Theodora cognomento Cervilia clarissima Severiani uxor Hispali moritur.
610 Longobardi Rege Alboïno in Italiam irruunt.
611 Dracontius poëta Complutensis floret.
612 Leovigildus dux Regis Athanagildi Vatestanæ g & Malacæ regiones vastat.
613 David Stephanus h Hispalensis Episcopus succedit.
614 Alboïnus Longobardorum Rex Beronæ perimitur.
615 Dracontius poëta Cæsar-augustæ moritur.
616 Leovigildus, qui postea fuit Rex Gotthorum, Constutonenos i egregiè depugnat.
617 Paulo Emeritenfi Episcopo succedit Fidelis.
618 Theodora Leovigildi uxor Toleti moritur, & k sanctam Leocadium sepelitur.
619 Imago Crucifixi à quodam Judæo Toleti percussa divinitus sanguine permanat, tota urbe
regia annunciante admirabilem novitatem, obstupente Petro Toletano Episcopo.
620 Leovigildus l Gosiuntham Athanagildi viduam uxorem ducit.
621 Leander abbas presbyter fit à David Episcopo.

530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
549
550
551
552
553
554
556
557
575
555
589
590
561
562
563
564
565
566
567
568

607 Martinus ex Dumienfi Bracarenfis jam Episcopus in Concilio Lucensi præ-
fuit.
608 Lucensis sedes fit metropolitana.
609 S. Massona Episcopus Emeritenfis Fideli succedit.
610 Petro Toletano Episcopo sufficitur Euphemius prius abbas Agaliensis, cui in regimine
monasterii succedit Exsuperius.
611 Cæsar-augustæ templum Dei genitricis sanctum, & à Divo Jacobo constructum, quod
ad Columnnam dicitur, celebre habetur.
612 Synodus Bracarenfis sub Martino metropolitano.
613 Leovigildus Agilam Comitem Patrimoniorum ad Brachildem Reginam oratorem mittit,
ut illa det Ingundem filiam conjugem Hermenegildo. Re dilata in septimum m, quod ea
nondum esset viro matura, in Hispaniam revertitur.
614 Post Didymum in sede Tyrafoenfi sequitur Sanctinus, & hunc S. Prudentius.
615 Leovigildus Hermenegildum & Reccaredum filios regni successores n facit.
616 Severus Malacitanus Episcopus contra Vincentium Cæsar-augustanum Episcopum hæ-
reticum editis libris fortiter depugnat.
617 S. Donatus o, qui primus regulam [p Eremitarum] S. Augustini [q locupletiozem] in
Hispaniam invexit, & in agro Servitano vivus mortuusque miraculis nobilitatus est, iv. Idus
Octobris ad cælum migravit.
618 David Hispalensi Episcopo Benedictus Papa scribit. Eodem David mortuo Leander
monachus [Benedictinus] Severiani Ducis filius Hispalensem regit Ecclesiam.
619 Exorto errore quod nulli essent spiritus, Epiphanius Toletanæ Ecclesiæ scribit ad Li-
cinianum & Severum Episcopos, qui illi respondent.
620 Joannes abbas, qui postea fuit Biclarenfis, anno postquam Constantinopoli rediit, fidei
causâ Barilonâ exfulat.
621 Leovigildus ædificat urbem Ricopolim, quæ prius dicta est Haurris, in confluenta
Tagi & Gudiele fluviorum, in Celtiberie confinio.
622 Euphemius Toletanus orator in Galliam mittitur multis palatinis comitantibus.
623 Massona S. Eulalie monitu ab exilio revertitur.
624 Ingundis Sigiberti & Brunchildis Francie Regum filia, virgo pulcherrima, sexdecim an-
nos nata ex Francia in Hispaniam deducitur, eam comitantibus Euphemio metropolitano
Episcopo, multisque viris palatinis Hispanie & Francie, & Episcopis, videlicet Fortunato
Pictaviensi, Salvino Albigenfi, Frontiniano Aquesi, Beltrano Burdegalensi, & Gregorio
Turonensi [Episcopo] qui s in præsentia istorum Toleti e de S. Mariæ nubit Hermenegil-
do in ipso anni principio.
625 Leovigildus filium Hermenegildum Hispali obsidet. Proditione Arianorum hic patri
traditur. Interventione quorundam palatinorum, post diram carceris custodiam prius Hispa-
li victus, & catenis alligatus, datis obsidibus dimittitur.
626 Prius tamen contra Leovigildum rebellaverant Hispalis, Corduba, Astigis, Carthago
nova, Murcia t; quæ Illigartum, Illust, quæ est Oriola, Toletum, Complutum, Delvora-
que, & Aqua-Carpentana, & aliæ civitates, quæ postea Regi paruerunt.
627 Leovigildus Hermenegildum obsidet ad Oset oppidum Lusitanie, captumque Toletum
ducit, ibique carceri mancipat: ibi Synodus, in qua Paschasius Ecclesiæ Toletanæ S. Eulalie
Episcopus præsidet. Convenerunt autem Vincentius Cæsar-augustanus, Enepotius Emeri-
tenfis [Episcopus] Ugnus Barchinonenfis, Maurila Valentinus, & Valentinus Wigicifus *
Argiduntus Portugalesis, & Gardingus Tudenfis, & alii.
628 Episcopi Catholici in exilium mittuntur. Leander Hispalensis, & Licinianus Cartha-
ginensis, metropolitani, petunt Constantinopolim, Massona Emeritenfis Complutum, Eu-
phemius Toletanus & Joannes abbas Biclarenfis Barilonam, Monitus Complutensis Cæsar-
augustam, & alii aliò.
629 Leovigildus Ibadam feminam clarissimam Gotthice gentis Fonce Comitum Patrimonio-
rum . . . uxorem Reccaredo. Ex ea Svinthilam gignit.
630 Froucistus Oxomensis Episcopus floret.
631 Iterum Leovigildus filium Hispali obsidet.
632 Filius nascitur Reccaredo Toleti ex Florifinda Hispana femina conditionis obscuræ,
nomine Sivvia x, quem intingit Massona Episcopus.
633 Pestis in Hispania grassatur.
634 Leovigildus exercitum contrahit in filium. Mironem Hueurionem y Regem in exi-
lium z suum vocat.
635 Arthuagus a Coc Gotthus [ex ordine b S. Augustini] floret.
636 Vincentio Cæsar-augustano hæretico succedit Simplicius catholicus Episcopus.
637 S. Martinus metropolitanus Bracarenfis plenus dierum & bonorum operum miraculis
clarus ad Dominum emigrat.
638 Hermenegildus Hispali dilapsus, & Cordubæ captus, Valentie exfulat sequente eum
patre cum exercitu. Nec multo post Tarraconam mittitur, ubi arctissime carceris custodia
mancipatus, & ab Euphemio metropolitano Tarraconensi visitatus, in ipso Paschatis pervi-
gilio, quod de manu Paschasii Episcopi Toletani hæretici communionem noluisse acci-
pere, iussu patris hæretici à Siberto Protospathario perimitur, & martyr miraculis nobilita-
tur.

569 Gallo vocat.
k Euricus
l Raymundus.
m Ex Ida-
cio iii. anno
Anthemii.
n Ex Ida-
cio anno ii.
Anthemii.
o Excidit
successor.
p Cum Odo-
acre.
q Clodoveo.
r Immo Ga-
laticus.
s Lacuna
hic est quatuor
annorum.
t Immo
Apringius.
u Forte Cel-
so succedens
aut Celsi suc-
cessor.
v Caradinen-
sem.
w Lacuna
trium anno-
rum.
x Ilderici
mentio in Bra-
carenfi l. infra
anno d. l. x. i.
y Quæ in
parentesi edi-
ta sunt, glosse-
mata facile di-
xeris.
z Glossa vi-
detur.
a In Galle-
tia.
b Triensi.
c Joann. Bi-
clarenfis anno
iv. Iustini Ba-
stianæ & Ma-
lacitanæ urbis.
d David Ste-
phano, ut ex se-
quentibus ad
ann. d. l. x. v. i.
e Conesta-
nos forte.
f Ad S. Leo-
cadium.
g Idem apud
Joannem Bi-
clarensem an-
no iv. Iustini.
h In septen-
nium forte.
i Confortes
ait Biclarenfis
an. vi. Iustini.
j Joannes
Biclarenfis Do-
natum abba-
tem vocat mo-
nast. Servitani.
k Glossa
mata videntur.
l Redundat.
m Que
t Placuit
Siruelæ sic le-
gere ab hinc:
Musique; Bi-
gastum, hinc
quoque Co Ori-
la, Toletum,
Complutum,
Delvoraque &
Aquis Carpe-
tanæ.
n Deest dar,
seu tradit.
o x Lege Lin-
da.
p y Suëvorum.
z Auxilium.
a Ita, &
cognomento vi-
detur significa-
re.
b Hæc glos-
sa est.

tur. Hunc Euphemius Tarraconensis & catholici dolentes nocte consequenti vi sublatum in Ecclesia sua moerentes sepelierunt.

Ingundis ejus uxor preemto marito primum ad Africam, deinde ad Siciliam delata, erepto sibi filio Theoderico, & Constantinopolim allato, Panhormi moritur.

625 Massona exful valde dolet de morte immatura Hermenegildi martyris. Leander Constantinopoli viso infante Theoderico vehementer dolet. 587

Leovigildus Rex rediens è bello contra Suëvos Toleti graviter infirmatur.

Venientem de Francia Reccaredum victorem Toletani gratanter excipiunt.

Leovigildum ingravescente morbo verè peccatorum pœnitet, & catholicam religionem amplexus in pace quievit, & in templo S. Mariæ Toleti sepelitur. Morti verò proximus in testamento commendat se, Reccaredum, & regnum, Massonæ & Leandro sanctissimis Pontificibus. Cujus morti ego interfui cum essem archidiaconus, cum domino meo Simplicio Episcopo. Obiit primâ Aprilis.

626 Theodericus puer Hermenegildi filius Constantinopoli moritur. 588

Sisbertus interfector Hermenegildi martyris ob admissum grave scelus jussu Reccardi Regis, qui tunc regni infulis jam erat decoratus, Toleti publico supplicio deputatus, turpissima morte parricidii, & aliorum scelerum pœnas luit.

Leander, Massona, Euphemius, & alii ab exilio revocantur octavo Idus Septembris. Constantinopoli veneno moritur Licimianus metropolitanus, cui suscipitur Dominicus ex presbytero Hispalensi, valde senex, meritis & sanctitate clarus. Qui subscripsit Concilio Toletano, ubi hæresis Ariana damnata est. Sub principium anni communionem facta cum Episcopis, & palatinis Arianis, ut redirent ad fidem catholicam, restituta & consecrata est Ecclesia S. Mariæ Toleti præsentibus metropolitanis Episcopis. Et ibidem Reccaredus Rex à Massona consecratur & ungitur; ab Euphemio verò & Leandro metropolitanis Toleti & Hispalis coronatur.

627 Severus Malacitanus Episcopus pius vir & doctus ineunte anno moritur. 589

Gosuntha Regina deprehensa, & de prodicione convicta, laqueo Toleti perimitur vicefimâ quartâ Novembris.

Euphemius Episcopus Tarraconensis floret opinione sanctitatis & doctrinæ.

628 Octavo idus Maji Synodus magna xxvii. Episcoporum Hispaniæ, Galliarum, & Galliciæ contrahitur Toleti in templo S. Mariæ. Inter istos erant octo metropolitani, Massona Emeritenfis, Euphemius Carpetanus, Leander Hispalensis, Nigeus Narbonensis, Nitigessius Lucensis per procuratorem Pantardum, Pantardus Bracarenfis, Euphemius Tarraconensis, Dominicus Carthaginis Spartariæ, Leandro concionem habente, & eodem cum Eutropio abbate Servitano rerum ad Concilium pertinentium curam habente. 590

Item interfuerunt Rex Reccaredus, & Regina Badda, & abbates Eutropius Servitanus, Exsuperantius Agaliensis, Aurantius SS. Cosmæ & Damiani [qui a postea fuerunt Episcopi Toletani] Maximus abbas Cæsar-augustanus sanctarum Massarum, Emilia S. Eulaliæ Barcionensis [qui a postea ejusdem urbis Episcopus] Elias abbas S. Leocadiæ Toleti [a postea Episcopus Salmanticensis] Terechristus abbas S. Eulaliæ Toleti [omnes isti ex ordine S. Benedicti] item Fulgentius presbyter, Maximus Cæsar-augustanus archidiaconus, Eugenius diaconus Toletanus, Isidorus diaconus Hispalensis, Joannes monachus Agaliensis abbas, postea Biclarenfis.

Ex palatinis verò Helladius illustrissimus aulae Regis Comes, & rerum publicarum Comes, Fonsa Comes Patrimoniorum, & focer Regis, Afrila Comes Spatharius, & procer. . . [qui postea etiam fuit Rex] Claudius Comes Limitaneus, & Dux, Witericus Comes-stabuli. . . [& hic etiam Rex] Argimundus Comes cubiculi, Gufinus Flavius, Avila, Ataulphus, Liuva, Odoacer, Gudila Comes Toleti, Ophilo Comes Hispalis, Ataulphus Comes Cordubæ, ex quibus multi catholici.

Habita est Synodus feriâ tertiâ viii. die Maji ipso die S. Michaëlis Archangeli, qui postea sequentibus annis Gotthis celeberrimus habitus est: Leander autem celebravit Missarum solennia. Et ibi post Evangelium hæresis Ariana, quam privatim abjuraverant Gotthi, publice, consensu Regis, Reginae, Cleri, procuratorum, & plebium, abjuratur.

Sedebant autem Rex & Regina in throno alto, ad dexteram Episcopi ordine suo, post Episcopos presbyteri, stabant verò diaconi; ad sinistram verò palatini omnes ordine supradicto.

629 Fides & religio Christiana in Hispania florent. Dominicus Episcopus Carthaginensis Hispaniæ adjutorium per epistolam à Rege Reccaredo petit, accepit verò Fulgentium Hispalensem presbyterum. 591

630 Fulgentius, Leandri Episcopi Hispalensis frater, succedit sancto Dominico Carthaginis Spartariæ Episcopo. 592

631 Joannes ex abbate Biclarenfi succedit Alitio in sede Gerundenfi. 593

Badda Regina catholica, uxor Regis catholici Reccardi, Toleti moritur. In æde S. Mariæ sepelitur.

632 Euphemio Toletano Episcopo succedit Exsuperius ex abbate Agaliensi, & in regimine monasterii Aurasius. 594

633 Exsuperio defuncto succedit [Adelphius, sive] Aurasius abbas Agaliensis, & eidem monasterio Adelphius [abbas Aurasius]. 595

Sim-

634 Simplicio Cæsar-augustano succedit Maximus, qui & hoc Chronicon scripsit. 596

635 Helladius Rector rerum publicarum fit monachus Agaliensis. 597

636 Rex Reccaredus ducit Gosinham ex sanguine Regum Galliarum, quam comitatur Adelphius Episcopus, & alii. 598

637 Reccaredus Remp. feliciter regit, munera mittit Romam per Adelphium & Tonicium abbates Agalien. & Sanctorum Cosmæ & Damiani. 599

638 Reccaredus hortatu Adelphii Episcopi Toletani monasterium SS. Cosmæ & Damiani [ad Septemtrionem positum, quod Toletum distat 2. m. passuum] inundationibus rivorum penè dilapsum regio sumptu reficit. 600

Adelphio succedit Conantius in sede Toletana.

639 Leander clarus miraculis è vita discedit successore fratre Isidoro. 601

Conantio succedit Aurasius in sede Toletana.

640 Reccaredus Rex catholicus acceptâ penitentiâ Toleti moritur. In æde S. Mariæ sepelitur. 602

Giruva h. ætate florenti ab Aurasio Toletano ibidem coronatur & inungitur, qui Reccaredo sacramenta ministravit.

Fulgentius ex Carthaginensi fit Episcopus Astigitanus, ut seditio orta fedaretur.

641 Decimâ quartâ Aprilis occisus Liuva Rex perfidè à Witerico, in æde S. Mariæ cum lacrymis sepelitur, quem ad Complutum fudit. 603

642 Witericus ab Aurasio Episcopo Toletano ungitur & coronatur. 604

Flavius Sisebutus fit Comes rerum publicarum.

643 Fulgentio succedit in sede Carthaginensi Vincentius [qui sedem tenuit nunc Carthagine, nunc Murtiæ, hoc est Vigastro.] 605

Witericus conatur hæresim excitare.

Sanctus Massona Emeritenfis Episcopus Emeritæ moritur i. Novemb. & in æde S. Ecclesiæ i. sepelitur.

644 Helladius monachus Agaliensis mortuo Reguilane primo abbate Agaliensi creatur. 606

Catholici pugnunt * * * *

Witericus quorundam precibus ædificat monasterium [ordinis m. S. Benedicti] Tago impositum in loco edito in honore SS. Martyrum Petri, & Felicis, & sanctæ Crucis. Ei præficitur Egila primus abbas.

Finis Chronici Maximi Cæsar-augustani.

CHRONICON EUTRANDI TICINENSIS DIACONI, ET SUBDIACONI TOLETANI.

S. Patri Regimundo Episcopo Eliberitano Eutrandus inutilis servus S.

GRATUM mihi fuit, beatissime Pater, ac domine multum venerande, quod Antapodasis nostra, in qua carmine, nunc prosa ludo, tandem ad manus tuas pervenerit. Nec minus jucundum est quod modo jubes, ut in Fuldenfis monasterii bibliotheca, ubi nunc exful commoror, quærerem tibi Chronicon Dextri, quod Maximus Cæsar-augustanus Episcopus rogatu Argebatii Episcopi, & si vacaret ad nostra tempora producerem. Nam dicis laborare vos maximâ quorundam librorum penuriâ: inter barbaros enim & inhumanos Sarracenos non suppetit copia rerum ad vitam necessariorum, nedum ut habeatis bonorum librorum copiam. Dolui quidem vicem tuam, quod ita duriter vitam exigas. Sed solatur te in tantis angustiis constitutum, qui sicut bonus pastor ovibus suis es solatio & auxilio, qui quotidie mortem subis omnium causâ. Chronicon quod petis in hac bibliotheca reperi in vetusta membrana descriptum, adjeci que, ut jussus sum, annorum seriem ad hæc usque tempora [id est usque ad eram MCCCLX.] & gratulor mihi quod cum Toletum, ubi sub sanctissimo præfule Toletano Bonito subdiaconus fui, in Italiam proficiscerer, aliquos historiæ libros mecum asportavi, in quibus ordine erat series collecta multorum Hispaniæ Episcoporum [quos in hac bibliotheca jussu, uti credo, S. Caroli Magni Imperatoris ex Hispania allatis, quos, ut ajunt, illi obtulerat sanctissimus Elipandus Archiepiscopus Toletanus, postquam illum erroris sui de adoptione Christi feriò pœnituit] Feci quod jussisti beatissime Pater: an voto conatus responderit, tu videbis, qui jussisti. Vale, & servum hunc exful exulem Deo commenda.

n Deest continetur.

o Qudd.

C H R O N I C O N

Eutrandi quondam subdiaconi Toletani.

VERUS dicitur hoc fragmentum, quandoquidem promittens superventurum esse ad annum Domini DCCCCXXII. pervenit ad annum solummodo DCXXX. defunt CCXCII. anni, & tantum reperiuntur in hoc fragmento Chronici XXV. anni. Ab anno scilicet DCVI. ad annum DCXXX. Hic auctor corruptè & hic etiam, & à Trithemio dicitur Eutrاندus. Dicit debet Luitprandus. Venit Toletum ex Italia, & ibi fuit subdiaconus. Profectus verò ad Italiam factus est diaconus, de quo scribit Trithemius.

p Hæc observatio totidem verbis legatur in ms. sive illa sit ab Scolano, sive à Fonseca, sive à quopiam alio.

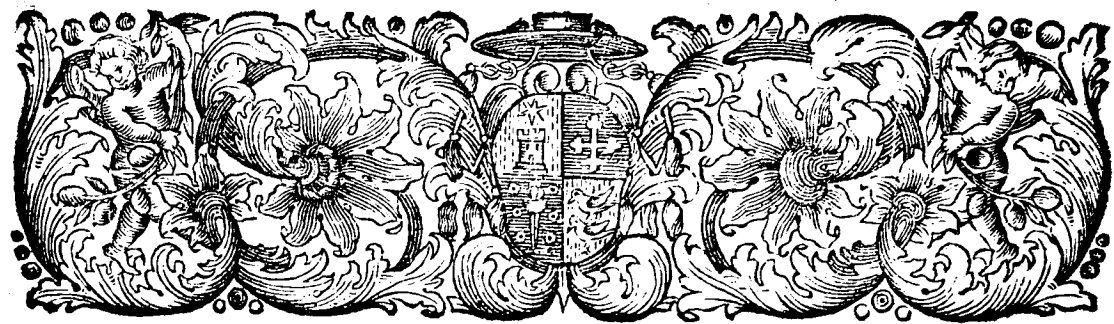
q Mediomarticum legendum.

r An Asota? ut infra.

s Heraclyus

- 644 Toleti nascitur præclaris parentibus Illephonfus, qui postea fuit Toletanus Episcopus. 606
Toleti Synodus cogitur.
- 645 Mahometus virus erroris sui infusus in Hispanias venit. Cordubæ, Hispali, Toleti incipit seminare, ab Aurasio pellitur Toletum. 607
Witericus catholicos persequitur.
- 646 Theodericus q mediomartyrum Rex Hermengam filiam Witerico patri intactam remittit. 608
- 647 Ad Secontiam duces Witerici Romanos fundunt. Synodus Lucensis in Hispania, illi præfuit Aurasius. 609
- 648 Mortuo Toleti Witerico subrogatur Gundemarus. 610
- 649 Gundemarus Concilium Toleti cogit. 611
- 650 Gundemaro succedit Sisebutus Rex. 612
- 651 Bonifacio Papæ Deus-dedit sufficitur. 613
- 652 Mortuo Aurasio invitus sufficitur in sede Toletana Helladius. S. Vir Vincentius Episcopus Carthaginensis Romæ moritur. 614
- 653 Joannes Exarchus Ravennæ populari tumultu cæditur. 615
- 654 Extruso per vim Isidoro Episcopo Hispalensi intruditur Gordianus, ad quem Deus-dedit literas dat. 616
- 655 Deus-dedit moritur. Illi succedit Bonifacius. 617
- 656 Isidorus sedi suæ restituitur. Civitas Casota r Episcopis destituitur. 618
- 657 Mahometus in Arabia festæ suæ libros invulgat. 619
- 658 Mortuo Sisebuto die 18. Novembris suffectus est in regno Gotthorum Svinthila. Isidorus secundo Concilio Hispalensi præest. Sub ejus disciplina Illephonfus multum profuit. 620
- 659 Bonifacium Papam Honorius sequitur. 621
- 660 Maximus ex monacho Cæsar-augustanus Episcopus habetur clarus. 622
- 661 Exacto Adabaldo creatur Rex Longobardorum Aubaldus. Sedes Assotæ Bigastrum transfertur. 623
- 662 Maximus Episcopus Cæsar-augustanus moritur. Reverfus Hispali Illephonfus. Eum Helladius diaconum facere volebat. Ille verò cædens sæculo vitam agit in cænobio Agaliensi, quod in suburbio Toleti est, ut nôsti [septemtrionem versus, non procul à flumine Tago, & à Prætorienfi templo S. Leocadię circiter 300. passus distat] quod ego dum fui Toleti frequenter invisi. 624
- 663 Helladius vitę sanctitate totâ Hispaniâ celebratur. Primigenius Patriarcha Gradensis. 625
- 664 Heraclytus s victor repetita Cruce Jerosolymam adiit. Kal. Januarii Fulgen. Astigitanus moritur. 626
- 665 Svinthila Rex Wisi-Gotthorum in confortium regni Rechimirum filium admittit. 627
- 666 Illephonfus monachus ab Helladio Toletano Episcopo ad diaconatum promovetur. 628
- 667 Svinthila regno pulsus moritur, sublatoque Helladio, Rege jam Sisenando, succedit Justus archidiaconus, & Joanni Cæsar-augustano Braulio. 629
- 668 630

Explicit fragmentum Eutrandi.

I N D E X

Rerum memorabilium quæ in hoc Opere continentur.

A

- BDALA Marach medicus à quibusnam laudatus. Tom. II. pag. 231. col. 1.
- Abdallahi Iben Baccal El Tolaitali Tom. II. pag. 231. col. 1. Scriptor de agricultura. ibid.
- Abel Madi, seu Aben Madi, historię cujusdam auctor. Tom. II. pag. 231. col. 1.
- Aben Agatin Maurus, Granatensis Tom. II. pag. 114. num. 321. Ejus opera quænam ibid.
- Aben Alfange ex Judæo Christianus, Valentinus Tom. II. pagin. 3. num. 8. & pag. 231. col. 2. Historiam quandam compilavit. ibid.
- Aben Gezar scriptor de admirandis Hispaniæ urbium. Tom. II. pag. 232. col. 1.
- Aben Habar Bæticæ historiographus To. II. pag. 232. col. 1.
- Aben Jahie Arcirovicla Astrolabii generalis laminam digessit. Tom. II. paginâ 232. col. 1.
- Aben Pace, seu Ebn Bajah, quorumnam operum auctor. Tom. II. pag. 232. col. 1.
- Aben Zohar & ejus opera. Tom. II. pag. 232. col. 2. & seqq.
- Aben Zohar junior, qui & Ibnu, quænam literis consignaverit. Tom. II. pag. 234. col. 2. & seq.
- Abi Muhamed Ali Andalusius Tom. II. pag. 235. col. 1. Scriptor de variis festis & religionibus. ibid.
- Abi Zelti Andalusius quænam scripserit. To. II. pag. 235. col. 2.
- Abo Bacar historię scriptor Arabicus apud Hispanos Tom. I. pag. 369. num. 285.
- Abu Bahar Ibnu Chalfon Granatensis, poëta & philosophus. Tom. II. pag. 235. col. 2.
- Abu Becrus Ebn Al Sajeg idem cum Aben Pace Tom. II. pag. 235. col. 2.
- Abu Becrus Mahomet Aben Zacharia, & ejus opera medica. Tom. II. pag. 235. col. 2.
- Abu Chalib Andalusius Tom. II. pag. 235. col. 2. Ejus laudes & scripta. ibid.
- Abu Chatim Hispanus à Bocharto laudatur. Tom. II. pag. 235. col. 2.
- Abu Hamed Hispanus quibusnam scriptis clarus. Tom. II. pag. 237. col. 1.
- Abu Hazen Andalusius de re chimica scriptor. Tom. II. pag. 237. col. 2.
- Abu Labas Cordubensis quonam opere laudandus. Tom. II. pag. 237. col. 2.
- Abu Lcacim Tarif Aben Taric gente & patriâ Arabs. Tom. II. pag. 237. col. 2. De rebus Hispaniæ scriptor. ibid.
- Ob id scriptorum Hispaniæ albo affixus. ibid.
- Cujusnam fidei in his operibus. ibid.
- Abu Nazarus Phathus, atque ipsius laudes & opera. Tom. II. pag. 239. col. 1.
- Abu Said Honein Ibn Ishaquel Abedi. To. II. pag. 239. col. 1. Quænam literis consignaverit. ibid.
- Accilia Lucana M. Annæi Lucani mater. Tom. I. pag. 40. num. 181.
- Accipitrarię rei scriptores quinam. Tom. II. pag. 98. num. 202.
- Acephalorum hæresis qualis fuerit. Tom. I. pag. 245. num. 69.
- A quonam confutata. ibid.
- Acropolitanus Marchio D. Gaspar Ivañez de Segobia laudatur. Tom. I. pag. 179. num. 4.
- Adeo-datus Barchinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 275. col. 2.
- Adriani Elii Imperatoris patria. To. I. pag. 75. num. 328. & seqq.
- An Italicæ in Hispania, vel Romæ ex patre Italicensi natus. ibid.
- Themistii de hoc error & correctio. ibid. num. 329.
- Matrem habuit Galitanam. ibid. num. 331.
- Aurelii Victoris error. ibid. num. 332.
- Doctrina ejus multiplex à veteribus commendata. ibid. num. 333.
- Libros edidit de vita sua. ibid. num. 334.

Index rerum memora bilium

- Catacrani* Antimachi imitatione ab eodem exarati . ibid. num. 335.
 Multa de hac inscriptione differuntur. ibid. & seqq.
 Sermones, orationes, declamationes, & carmina laudantur . pag. 77. nu. 340. & seqq.
 Epistola item de Christianis, quibus non adversus pag. 78. num. 344. & seq.
 Alexandriados opus non huius, sed sophistæ . ibid. num. 346.
 Quandiu vixerit, imperaveritque . ibidem num. 347.
 Ægidii Santarenensis vita à quonam scripta . Tom. II. pag. 271. col. 1.
 Ægidius Carrillus Albornozius Toletanus Archiepiscopus & Cardinalis . Tom. II. pag. 112. num. 295. & seqq.
 Ejus gesta enarrantur . ibid.
 Constitutionum Ægidianarum auctor. ibid. num. 298.
 Bononiensis S. Clementis Collegii Hispanorum fundator . ibid. num. 302.
 Elogium ipsius ex Anonymo ibid. nu. 303.
 Ægidius quidam Dominicanus auctor cujusdam epistolæ . Tom. II. pag. 46. num. 117.
 Ægidius Petri incertæ ætatis scriptor . To. I. pag. 369. num. 284.
 Ægidius quidam Minorum sodalis . Tom. II. pag. 257. col. 1.
 Eiusdem sermones de Sanctis . ibid.
 S. Æmiliani monachi obitus quando contigerit, & ubi . Tom. II. pag. 282. num. 593.
 S. Æmilianus Vercellensis Episcopus ex Aragonia . Tomo I. pag. 268. num. 191.
 Æmilius quidam Hispanus Veterinariæ rei scriptor . Tom. II. pag. 257. col. 1.
 Ætherius diaconus falsò inter poetas Hispanos recensitus . Tom. I. pag. 177. num. 476.
 Aëtius dux Italiam ingreditur . Tomo II. pag. 278. num. 1177.
 Arelatem à Gotthis liberat. ibid. num. 1178.
 Luthungos delet . ibid. num. 1181.
 Consulatu se abdicat, & cur. pag. 279. num. 470.
 Cum Bonifacio contendit . ibid.
 Ad Hunnos confugit . ibid. Romam repetit . ibid.
 In gratiam recipitur . ibid. num. 471.
 Eiusdem obitus . pag. 280. num. 493.
 Africa ad pristinum jus redigitur, & quare . Tom. II. pag. 277. num. 1150.
 Wandalis subditur, & cur. pag. 280. num. 480.
 Afrila Spathariorum Comes Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit . Tom. II. pag. 284. num. 628.
 Rex postea denunciatus . ibid.
 Agallienfe monasterium à quonam excitatum . Tom. II. pag. 282. num. 592.
 Agila Patrimoniorum Comes Wisi-Gotthis imperat . Tom. II. pag. 282. num. 582.
 Legatus mittitur ad Reginam Brachildem, & cur. pag. 283. num. 610.
 Re infecta Hispaniam repetit . ibid.
 Agnellus Ravennas Episcopus quando floruerit . Tom. II. pag. 281. num. 560.
 Agriculturæ scriptores quinam . Tomo I. paginâ 16. num. 56. & paginâ 17. num. 59.
 & pag. 18. num. 63. & Tom. II. pag. 231. col. 1.
 Ahmed Andalusenus, & ejus opus de abneganda falsa religione . Tom. II. pag. 239. col. 1.
 Ajax Gallus hæreticus Suevos sua labe confecerat . Tom. II. pag. 280. num. 503.
 Aimericus de Gausa Catalonia rerum laudator . Tom. II. pag. 247. col. 1.
 Alani Galliam populantur . To. II. pag. 277. num. 1162.
 Valentia in Hispania rura inter se partiuntur . pag. 280. num. 477.
 Per Galliam ulteriorem debacchantur. ibid. num. 479.
 Alaricus Wisi-Gotthorum Rex eligitur . To. II. pag. 281. num. 520.
 In Galliam grassatur. ibid. num. 539.
 Clodovæi frædus violat . ibid. num. 542.
 Ab eodem hasta transfigitur . num. 543.
 Albailda sive Albelda Arabicum nomen. To. I. pag. 120. num. 77.
 Quid denotet . ibid.
 Albertus Barcelonensis Episcopus an unquam existiterit . Tomo II. pag. 275. col. 2.
 Albertus monachus quænam opera ediderit . Tom. II. pag. 8. num. 40. & seq.
 Alboinus Longobardorum Rex Italiam invadit . Tom. II. pag. 282. num. 600.
 Interficitur, & ubi . num. 603.
 Albornozius. Vide Ægidius Carrillus Albornozius.
 Albutius declamator, & cujus notæ . To. I. pag. 9. num. 33.
 Ejus patria . ibid.
 Alcanadre Arabicum nomen. Quid significet . Tom. I. pag. 120. num. 77.
 Alcorani interpretes quinam . To. II. pag. 16. num. 94. & pag. 17. num. 95. & seq.
 Alexander Barcelonensis Episcopus quando floruerit . Tom. II. pag. 275. col. 2.
 Alexandriados operis quinquam auctor . To. I. pag. 77. num. 346.
 Alexandria templi destruantur, & quænam . Tomo II. pag. 276. num. 1145.
 Alexandrina Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 275. num. 1114.
 Alia, & cur. pag. 277. num. 1153.
 Ali Aben Ragel Toletanus quænam scripta vulgaverit . To. II. pag. 239. col. 1.
 Ali Albucazem Toletanus quibus operibus laudandus . Tom. II. pag. 239. col. 2.
 Allatius Leo laudatur . Tom. I. paginâ 90. num. 398.
 Allegiarum libri quinquam auctor . Tom. I. pag. 262. num. 143.
Almansoris scriptor quinquam . To. I. pag. 370. num. 290.
 Almeon Almanzor filius quænam scripserit . Tom. II. pag. 239. col. 2.
 Alphonfus de Alfama Carmelitarum sodalis . Tom. II. pag. 159. num. 286.
 Quænam scriptis consignaverit. ibid.
 Alphonfus Alvarus de Villa-sandino poëta . Tom. II. pag. 223. num. 853.
 Cantionarii scriptor . ibid.
 Alphonfus Aragoniæ & Sicilia Rex quibus scriptis clarus. To. II. pag. 178. nu. 443. & seqq.
 Alphon-

Quæ in hoc opere continentur.

- Alphonfus Bonus-homo Dominicanorum sodalis . Tom. II. pag. 105. num. 249. & seqq.
 Epistolæ cujusdam Arabicæ in Latinum interpretis . ibid.
 Alphonfus Burgenfis ex Hebræo Christianus . Tom. II. pag. 102. num. 234. & seqq.
 Ejus liber *Bellorum Domini* Hebraicæ & Hispanus . pag. 103. num. 237. & seq.
 Alphonfus Camara Conchenfis. Tom. II. pag. 221. num. 842.
 Sacramentorum Ecclesiæ recollectionis auctor . ibid.
 Alphonfus Carrillo de Alborno quænam scriptis commiserit . Tomo II. paginâ 178. num. 441. & seq.
 Alphonfus IV. Castellæ Regis historiam quis scripserit . To. II. paginâ 8. nu. 38. & seq.
 VII. gesta à quonam compilata. paginâ 14. num. 73. & seq. & pag. 18. num. 105.
 VIII. res per quemnam descriptæ. paginâ 32. num. 7.
 Alphonfus X. Castellæ & Legionis Rex, cognomento *Sapiens* . Tom. II. pag. 54. num. 186. & seqq.
 Ipsius in literas studium . ibid.
 Opera ejus nomen præferentia an omnia ipsi tribuenda . ibid.
 Alphonfus XI. Castellæ Rex hujus nominis ultimus . To. II. pag. 109. nu. 271. & seqq.
 Scripsit de Maurorum debellatione à se ipso facta . ibid. num. 272. & seq.
 Hieronymi Surite hac in re error annotatur . ibid. num. 273.
 Quænam alia ediderit, quænam formari iussit . ibid. & seqq.
 Ipsius historia à quonam exarata . pag. 116. num. 327.
 Alphonfus Chirino, sive de Guadalaxara . Tom. II. pag. 140. num. 107.
 Medicæ artis scriptor . ibid.
 Alphonfus Didaci à Montalvo jurisconsultus . Tom. II. pag. 218. num. 811. & seqq.
 Quos libros composuerit . ibid.
 Alphonfus de Espina Minorum sodalis . To. II. pag. 182. num. 481. & seqq.
 Ipsius sanctitatis mirabile documentum. ibid.
Fortalium fidei scriptor . pag. 183. num. 492.
 Quænam alia ediderit . ibid. & seqq.
 Alvaro de Luna ultimum supplicium passuro confortator adfuit . ibid. num. 488.
 Aliquando Episcopus titularis. ibid. nu. 489.
 Alphonfus de Flores Salmanticensis . To. II. pag. 226. num. 891.
 Ferdinandi & Elisabethæ Regum historicus . ibid.
 Alphonfus de Fuentidueña Franciscanus . Tom. II. pag. 229. num. 922.
 Quodnam opus ediderit . ibid.
 Alphonfus Hispalensis de Corduba . To. II. pag. 208. num. 730. & seq.
 Tabularum astronomicarum compilator . ibid.
 Alphonfus de Madrid monachus Benedictinus . Tom. II. pag. 257. col. 1.
 S. Salvatoris de Oña monasterii laudator. ibid.
 Alphonfus de Madrigal . Vide Alphonfus Tostatus.
 Alphonfus *Magnus* cognomento Hispaniæ *Bibliobeca vetus Hispana* Tom. II.
- Rex . To. I. pag. 362. num. 240. & seqq.
 An auctor Chronici Sebastiano Salmanticensi tributi . ibid.
 Pelagii Ovetensis in ipso licentia & error . pag. 363. num. 246.
 Alphonfus Martinez à Toletto archipresbyter de Talavera . Tom. II. pag. 164. num. 324. & seq.
 Scripsit de cavendo ab amasiarum laqueis . ibid.
 Item speculum Chronicorum . ibid. nu. 325.
 Alphonfus de Oropefa Hieronymianorum sodalis . Tomo II. pag. 192. num. 565. & seqq.
 Quænam literis consignaverit . ibid.
 Alphonfus de Palencia, sive Palentinus . To. II. pag. 216. num. 796. & seq.
 Quorumnam librorum auctor . ibid.
 Alphonfus de Paredes quænam scriptis commiserit . Tom. II. pag. 68. num. 283.
 Alphonfus Pecha Guadalaxarenfis, Episcopus Giennensis . Tom. II. pag. 116. num. 330.
 Epistolam scripsit de S. Birgittæ revelationibus . ibid.
 Alphonfus de Peralta, *Artificium prudentiæ* vulgavit . Tom. II. pag. 257. col. 1.
 Alphonfus de Portugallia Sententiarum libros exposuit . Tom. II. pag. 108. num. 270.
 Alphonfus Ramiri, alias Fernandi, Auriensis Episcopus . Tom. II. pag. 32. num. 6.
 Ejus opera . ibid.
 Alphonfus de Sancta Maria, sive de Carthage, Episcopus Burgenfis . To. II. pag. 172. num. 389. & seqq.
 Ejus virtutes, & in Concilio Basileensi dignitas . ibid. num. 390. & seqq.
 Eiusdem legationes, laudes, & scripta . ibid. & seqq. & pag. 173. num. 394. & seqq.
 Quando obierit . pag. 175. num. 411.
 Alphonfus de Soto Civitatenfis . Tomo II. pag. 227. num. 903. & seqq.
 Cancellariæ regulas explanavit . ibid.
 Alphonfus de la Torre philosophus celebris . Tom. II. pag. 215. num. 776. & seqq.
 Quorumnam operum auctor . ibid.
 Alphonfus Tostatus Episcopus Abulensis . Tom. II. pag. 168. num. 355. & seqq.
 Qui & Alphonfus de Madrigal . ibid.
 Ejus animi dotes & doctrina . ibid. nu. 356. & seqq.
 Ipsius gesta, & in Romanam curiam adventus . ibid. num. 360. & seqq.
 Turre-crematam habuit adversarium . ibid.
 Magna ejusdem ingenii alacritas in commentando . pag. 169. num. 365.
 Mira itidem memoria . ibid. num. 366.
 Ipsius opera . pag. 170. num. 370. & seqq.
 Biblicorum operum editiones recensentur . ibid.
 Sententia hujus de die mortis Christi sectatores habuit . ibid. num. 373.
 Commentaria in Eusebium vernaculè prodita . ibid. pag. 171. num. 381. & seqq.
 Alphonfus de Vargas Toletanus, Archiepiscopus Hispalensis . Tom. II. pag. 113. num. 305. & seqq.
 Epitaphium ejusdem . ibid. num. 306.
 Opera referuntur . ibid. num. 307.

- Alphonfus Vasquez de Miranda laudatur. To. I. pag. 288. num. 287.
 Altus Bucar historiarum auctor Arabicæ apud Hispanos. To. I. pag. 369. num. 285.
 Alvari Pelagii Franciscani munera & erga Ecclesiam merita. Tom. II. pag. 100. num. 220. & seqq.
 Ipsi opus *De planctu Ecclesiæ* celeberrimum. pag. 101. num. 224.
 Alia. ibid. & seqq.
 Alvarus Garfias de S. Maria, Paulli Burgenfis Episcopi filius. To. II. pag. 158. num. 282. & seqq.
 Eiusdem munera & scripta. ibid.
 Alvarus Gomezius etymologiarum S. Isidori illustrator laudatur. To. I. pag. 253. num. 100.
 Hispaniam versibus descripsit. To. II. pag. 21. num. 120.
 Versu de Ilipa à Joanne Tamajo interpolatus. ibid. & seqq.
 Alvarus de Luna Castellæ Comestabilis. To. II. pag. 164. num. 322.
 Opera ejusdem de claris Hebræorum, Ethnorum, & Christianorum feminis. ibid.
 Ipsi res à quonam descriptæ. ibid. num. 321.
 Alvarus de Luria & Mendoza Calatravenfis miles. To. II. pag. 46. num. 125.
 Constitutiones sui ordinis equitibus tulit. ibid.
 Alvarus Paullus Cordubensis. To. I. pag. 348. num. 171. & seqq.
 An Gotthicæ vel Hebræicæ stirpis. ibidem pag. 349. num. 171. & seqq.
 Eius studia. & cum Eulogio martyre amicitia. ibid. num. 174. & seqq.
 Omnia ejusdem opera adhuc inedita. ibid. num. 177. & pag. 350. num. 178.
Indiculi luminosi auctor. ibid. num. 179.
 Phrasis hujus scripti & aliorum ejusdem. ibid. & seqq.
 Ipsi confessio & epistolæ, quarum una corrigitur. pag. 351. num. 188. & seqq.
 Eulogii martyris gestorum scriptor. pag. 352. num. 193. & seqq.
 Opera quæ periit. pag. 353. num. 197.
 Alvarus de Villascusa epistolæ cujusdam Hebræicæ in Hispanum translator. Tom. II. pag. 136. num. 67.
Avazil quodnam verbum, ejusque significatio. Tomo II. pag. 26. num. 148.
 B. Amadeus Lusitanus, aliàs Joannes Meneffius de Silva. Tomo II. pag. 207. num. 725. & seqq.
 Eius virtutes, laudes, & scripta. ibid.
 Amalaricus Wisi-Gothorum Rex uxorem Clotidem excuriat, & cur. To. II. pag. 281. num. 565. Moritur. pag. 282. num. 568.
 S. Amando Trajectensi Episcopo falso tribuitur in Hispaniam adventus. To. I. pag. 299. num. 353. & seqq.
 Item Episcopi munus. ibid.
 Amandus poëta scriptoribus Hispanis temerè adscriptus. Tom. I. pag. 177. num. 476.
 Amanus presbyter Pseudo-Hauberti figmentum. To. I. pag. 229. num. 117.
 Ambrosii in Episcopum Mediolanensem consecratio quando facta. To. II. pag. 275. num. 1121. In Arianos invehitur. pag. 276. num. 1135.
 Hymnos componit. ibid. num. 1139.
 Moritur. pag. 277. num. 1150.
 Amoris infernus à quonam descriptus. To. II. pag. 164. num. 316.
 Carcer ejusdem. pag. 165. num. 326. & seqq.
 Amphitheatra in Hispania geographiæ monstra. To. I. pag. 113. num. 48.
Anagaram, sive *Naxera*, cujus gentis nomen & urbs. Tom. I. pag. 121. num. 84.
 De Anagrammatum varietate quisnam scripserit. Tom. II. pag. 166. num. 340.
 Anastasii Papæ I. creatio. Tom. II. pag. 277. num. 1151.
 Anastasius II. Papa quando creatus. Tom. II. pag. 281. num. 532.
 Ancyrana Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 275. num. 1108.
 Andalusie nomen unde, & quænam Hispaniæ regio. Tomo II. pag. 235. col. 2. & seqq.
 Andreas Cordubensis medicus quibus operibus laudandus. Tom. II. pag. 135. num. 66.
 Andreas de Escobar Benedictinus, Episcopus Megarensis. Tom. II. pag. 155. num. 260. & seqq.
 Græcorum errores impugnavit. ibid. num. 261.
De decimis scriptor. ibid. num. 264. Alia ejusdem opera. ibid. & seqq.
 Andreas Iriensis Episcopus Concilio cuidam Bracarenfi interfuit. Tomo II. pag. 282. num. 599.
 De Angelorum natura quisnam egerit. To. II. pag. 119. num. 360.
 Angelus Estanyol Dominicanorum sodalis Logicalium scriptor. Tom. II. pag. 223. num. 854.
 Angelus Pacensis Lusitanus quænam opera ediderit. Tomo II. pag. 257. columnâ 1. & seqq.
 Animalium historiam quis texuerit. To. II. pag. 49. num. 146. & seqq.
 De Animarum potentiis & vita quinam scripserint. Tomo II. pag. 165. num. 333. & pag. 270. col. 2.
 Annæ gens, vel potius Anneæ, unde dicta. Tom. I. pag. 14. num. 49.
 S. Annæ Vita per quemnam exarata. Tom. II. pag. 259. col. 1.
 Annales Regum Franciæ quisnam ediderit. Tom. I. pag. 368. num. 275.
 Compostellani, an iidem cum historia Compostellana. Tom. II. pag. 13. num. 67.
 An item cum historia Iriensis Ecclesiæ. ibid. num. 68.
 Monasterii de Ripoll quisnam digesserit. pag. 259. col. 1.
 Toletanos itæ & Latinos. ibid. pag. 261. col. 1.
 Annianus Castulonensis Episcopus. Tom. II. pag. 275. num. 1104.
 Cordubensi Synodo sub Hosio interfuit. ibidem.
 Anonymi Chronicon, seu Navarræ Regum series. Tom. II. pag. 260. col. 2.

- Anonymi duo auctores libri *del Becerro*. Tom. II. pag. 111. num. 292.
 Anonymi duo alii, miraculi *de los corporales de Daroca* celebratores. Tom. II. pag. 33. num. 17. & pag. 261. col. 2.
 Anonymi monumentum de initiis Aragoniæ regni. Tom. II. pag. 258. col. 1.
 Anonymi poëta carmen de laboribus Herculis. Tom. II. pag. 165. num. 334.
 Anonymi poëta carmen sub Chintilane Rege. Tom. I. pag. 286. num. 277.
 Anonymi scriptores de Alphonfi VII. Castellæ rebus. Tom. II. pag. 14. num. 73. & seqq. & pag. 18. num. 105.
 Anonymi scriptores de Hispaniæ rebus. Tom. II. pag. 15. num. 81. & pag. 42. num. 73. & pag. 111. num. 291. & pag. 259. col. 2. & pag. 260. col. 1. & pag. 261. col. 1. & seqq.
 Anonymi scriptores de rebus Navarræ Regum. Tom. II. pag. 260. col. 2.
 Anonymi scriptores rerum Navarræ Regum & Comitum Barcinonensium. Tom. II. pag. 259. col. 1. & 2. & pag. 261. col. 2.
 Anonymus, Almenar cognomento, de re astrologica scriptor. Tom. II. pag. 258. col. 1. Item de morbo Gallico. ibid.
 Anonymus Annalium Latinorum compilator. Tom. II. pag. 261. col. 1.
 Anonymus Annalium monasterii de Ripoll descriptor. Tom. II. pag. 259. col. 1.
 Anonymus qui Annales Toletanos digessit. Tom. II. pag. 261. col. 1.
 Anonymus Aragonensium rerum descriptor. Tom. II. pag. 259. col. 2.
 Anonymus *Arboris Archiepiscopalis* auctor. Tom. II. pag. 259. col. 1.
 Anonymus Armenterix monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 259. col. 2.
 B. Eronis Vitam exaravit. ibid.
 Anonymus auctor Chronici Gotthorum. Tom. II. pag. 17. num. 99.
 Anonymus auctor historiæ Ferdinandi I. Aragoniæ Regis. Tom. II. pag. 135. num. 61.
 Anonymus auctor historiæ Ferdinandi Gundisalvi Castellæ Comitis. Tom. II. pag. 259. col. 2.
 Anonymus auctor historiæ Latinæ S. Joannis Pinnatenfis. Tom. II. pag. 113. num. 304.
 Anonymus auctor historiæ Roderici ultimi Gotthorum Regis. Tom. II. pag. 258. col. 2.
 Anonymus qui Biblia Valentino sermone vertit. Tom. II. pag. 259. col. 2.
 Anonymus Burgenfis Episcopus sub Alphonso X. Castellæ Rege. Tom. II. pag. 59. num. 225.
 Hujusmet Regis historiam Latinè vertit. ibidem.
 Anonymus canonicus Gerundensis quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 258. col. 1.
 Anonymus canonicus Regularis S. Isidori Legionensis. Tom. II. pag. 259. col. 1.
 Hispanè vertit ejusdem Sancti translationis historiam. ibid.
 Anonymus Castellæ Regum chronographus. Tom. II. pag. 167. num. 354. & 260. col. 2.
 Anonymus qui Castellæ res ac Legionis descripsit. Tom. II. pag. 42. num. 74.
Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.
- Anonymus Catalanus forsan Barcinonis Comitum genealogiam descripsit. Tom. II. pag. 259. col. 2.
 Anonymus Catalonia principatus historicus. Tom. II. pag. 49. num. 148.
 Anonymus Chronici cujusdam auctor. Tom. II. pag. 262. col. 1.
 Anonymus clericus Regularis S. Augustini. Tom. II. pag. 259. col. 1.
 SS. Annæ & Joachim vitas exaravit. ibid.
 Anonymus dispensator Eleonoræ Castellæ Reginæ. Tom. II. pag. 68. num. 282.
 Hispaniæ Regum historicus. ibid.
 Anonymus epitomator Regum Hispaniæ, & quorum. Tom. II. pag. 131. num. 24.
 Anonymus forsan Hispanus, Ecclesiæ & synagogæ dialogi scriptor. Tom. II. pag. 261. col. 2.
 Anonymus Granatenfis Arabs quodnam opus ediderit. Tom. II. pag. 239. col. 2.
 Anonymus Hispanus, seu Arabo-Hispanus. Tom. II. pag. 258. col. 1.
 Glossarium Arabo-Hispanum edidit. ibid.
 Anonymus qui Lucani Pharsaliam Hispanè vertit. Tom. II. pag. 261. col. 2.
 Anonymus Lusitanus historicus. Tom. II. pag. 258. col. 1.
 Anonymus Lusitanus alter quænam scripserit. Tom. II. pag. 258. col. 2.
 Anonymus, Martini Poloni Monarchiarum historiæ Hispanè translator. Tom. II. pag. 260. col. 2.
 Anonymus monachus Benedictinus. Tom. II. pag. 3. num. 10.
 Vitæ S. Dominici Exiliensis auctor. ibid.
 An Chronici Exiliensis scriptor. ibidem num. 11.
 Anonymus monachus Benedictinus alter Asturiarum & Legionis Regum historicus. Tom. II. pag. 260. col. 2.
 Anonymus, monachus forsan Benedictinus. Tom. II. pag. 261. col. 1.
 Monasterii S. Salvatoris de Oña Chronicon digessit. ibid.
 Anonymus monasterii de Oliva Cisterciensium historiam condidit. Tom. II. pag. 261. col. 1.
 Anonymus qui monasterii S. Victoriani Aragonensis historiam compilavit. To. II. pag. 261. col. 1.
 Anonymus moralium Aristotelis in Hispanam linguam interpres. Tom. II. pag. 184. num. 497.
 Anonymus Ochoa de Salazar cognominatus. Tom. II. pag. 261. col. 1.
 Hispaniæ chronographus. ibid.
 Anonymus, de Palma dictus, quænam opera vulgaria fecerit. Tom. II. pag. 229. num. 921.
 Anonymus poëta quænam ediderit. Tom. II. pag. 205. num. 705.
 Anonymus poëta alter à Sidonio laudatus. Tom. I. pag. 190. num. 62.
 Merobaudes forsan Idatii is est, cujus exstat carmen de Christo. pag. 191. num. 63.
 Anonymus Portugalliæ Chronicon foras emisit. Tom. II. pag. 258. col. 1.
 Anonymus Portugalliæ Regum historicus. Tom. II.

Index rerum memorabilium

Quæ in hoc Opere continentur.

- Tom. II. pag. 261. col. 2.
Anonymus Prætorum arborem Bonet Hispanè vertit. Tom. II. pag. 261. col. 1.
Anonymus quidam Aragoniæ chronographus. Tom. II. pag. 103. num. 241.
An sit Petrus Marilius monachus Pinnatensis. pag. 104. num. 242.
Anonymus quidam alter, historiæ cujusdam exarator. Tom. II. pag. 229. num. 915.
Anonymus, Roderici cognomento Cidi Vitæ descriptor. Tom. II. pag. 258. col. 2.
Anonymus, Sanctorum flores sub Alphonso Casto depinxit. Tom. I. pag. 340. num. 117.
Anonymus scriptor florum philosophiæ. Tom. II. pag. 19. num. 106.
Anonymus scriptor libri de las virtudes. Tom. II. pag. 208. num. 729.
Anonymus scriptor rerum Portugalliæ. Tom. II. pag. 46. num. 116.
Item de Gotthorum excidio. ibid.
De Christianorum vivendi forma sub Maurorum jugo. ibid.
Anonymus, seu Anonymi Hispano-Hebræi. Tom. II. pag. 260. col. 1.
Sacrorum Bibliorum in Hispanum translatores. ibid.
Anonymus Toletanus, philosophus appellatus. Tom. II. pag. 260. col. 2.
Scriptor rei chemicæ. ibid.
Anonymus Valentinus, repertorii Inquisitorum auctor. Tom. II. pag. 208. num. 732. & seq.
Anonymus, Valerii Maximi in Hispanam linguam translator. Tom. II. pag. 261. col. 2.
Anonymus Vitæ Ferdinandi Portugalliæ Infantis martyrisque scriptor. Tom. II. pag. 160. num. 294.
An sit Joannes Alvarez militaris presbyter de Avis. ibid. num. 295.
Anthropomorphitarum hæresis quænam. Tom. I. pag. 244. num. 141.
Anti Alcoranus à quonam compositus. Tom. II. pag. 266. col. 2. & seq.
De Anti-Christi adventu quinam egerint. Tom. II. paginâ 79. num. 3. & pag. 114. num. 311.
Antidotaria à quibusnam scripta. Tom. II. pag. 76. num. 7. & pag. 263. col. 1.
Antichus de Bages Observantiarum Aragoniæ glossator. Tom. II. pag. 194. num. 586. Regum item Aragoniæ genealogiæ descriptor. ibid.
S. Antonini Archiepiscopi Florentini lapsus de Joanne Segobiensi. Tom. II. pag. 149. num. 182.
Antoninus diaconus falsò Hispaniæ scriptoribus affixus. Tom. I. pag. 203. num. 123.
M. Antoninus philosophus, & Imperator undenam fuerit. Tom. I. pag. 79. num. 348.
Libros edidit θ eis $\epsilon\alpha\upsilon\tau\acute{o}\nu$, sive de vitâ sua. ibid. num. 349.
Eorundem editiones. ibid. num. 350.
Antonius Andreas ordinis Minorum, & Scoti auditor. Tom. II. pag. 97. num. 188. & sequentibus.
Quorumnam operum scriptor. ibid.
Antonius Augustinus Gratiani corrector laudatur. Tom. I. pag. 126. num. 107.
Etymologiarum S. Isidori illustrator. pag. 253. num. 100.
Antonius de Castellanos Alvari de Luna historicus. Tom. II. pag. 164. num. 321.
Antonius Cerdà S.R.E. Cardinalis. Tom. II. pag. 182. num. 473. & seq.
Instructionis principum auctor. ibid.
Antonius Garfias de Villalpando canonicus Toletanus. Tom. II. pag. 229. num. 917.
Cujusnam libri scriptor. ibid.
Antonius Julianus Hispanus rhetor. Tom. I. pag. 81. num. 360.
Ab Agellio & Felice Minucio laudatus. ibidem.
De Judæis opus sub Adriano composuit. pag. 82. num. 361.
Commentaria digessit. ibid. num. 364.
S. Antonius Lusitanus, Patavinus appellatus. Tom. II. pag. 33. num. 10. & seqq.
Primus fodalium theologiæ professor Bononiæ. ibid.
Laudes ejusdem & scripta. ibid.
Ejus Vitæ scriptores quinam. ibidem num. 15.
Testimonium insigne de ejus doctrina divinitus infusa. ibid.
Antonius Tajal Mercenariorum Generalis Præfectus. Tom. II. pag. 135. num. 63. & sequentibus.
Ejusdem munera honores & scripta. ibid.
Antonius de Tanales Dominicanorum fodalibus. Tom. II. pag. 126. num. 397.
Scriptis opus de dictis & factis memorabilibus. ibid.
Apocalypsis à quibusnam exposita. Tom. II. pag. 19. num. 109. & pag. 210. num. 24. & sequenti.
Apocolocyntosis quisnam auctor, & quale opus. Tom. I. pag. 27. num. 114.
Unde huic nomen. ibid.
Apollinaristarum hæresis unde inceperit. Tom. II. pag. 276. num. 1141.
Apologeticum fidei à quonam exaratum. Tom. I. pag. 304. num. 386.
Apologeticum martyrum quisnam ediderit. Tom. I. pag. 341. num. 128.
Apostillæ in Codicem & Digestum per quemnam formata. Tom. II. pag. 44. num. 92.
Apostolicæ sedis defensionem quisnam scripserit. Tom. II. pag. 194. num. 585.
De Apostolorum & Christi paupertate scriptores dissentientes laudantur. Tom. II. pag. 97. num. 198. & seq.
Aprigius sive Apringius Pacensis Episcopus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 210. num. 23.
Pacis-Juliæ, an Augustæ Episcopus. ibid.
Ejusdem in Apocalypsin commentaria mutila. ibid. num. 24. & seq.
Quibus infusus Victorini cujusdam commentarius. pag. 211. num. 25.
Quænam alia exaraverit. ibid. num. 26.
Quando floruerit. Tom. II. pag. 281. num. 567.
De Aqua-benedicta quisnam egerit. Tom. II. pag. 189. num. 527.
Aqua-Carpetana à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 283. num. 618.

Aqua-

- Aqua-Celenensis Synodus cogitur, & quare.** Tom. II. pag. 280. num. 486.
Quot Episcopis constiterit. ibid.
Aquilus Severus Toletanus quando floruerit. Tom. I. pag. 128. num. 119. & Tom. II. pag. 275. num. 1124. & seqq.
Quænam scripserit. Tom. I. pag. 128. num. 119. & seqq.
S. Hieronymi & Pseudo-Dextri testimonia de ipso conferuntur. ibid. num. 121.
Aquitania Gotthis traditur. Tom. II. pag. 278. num. 1167.
Arabi, seu Iben, alias Eben Andalusenus, & ejus opera. Tom. II. pag. 239. col. 2.
Arabum historia à quonam scripta. Tomo II. pag. 38. num. 43.
Aragonenium leges à quonam explanatæ. Tom. II. pag. 43. num. 77.
Familiæ à quonam scriptæ. pagin. 132. num. 29.
Aragoniæ historici quinam fuerint. Tom. II. pag. 103. num. 241. & pag. 261. col. 2. & pag. 268. col. 2.
Aragoniæ Regum historiam quinam compilaverint. Tom. II. pag. 159. num. 290. & pag. 160. num. 290. & pag. 161. num. 304. & pag. 166. num. 352. & pag. 194. num. 586. & pag. 229. num. 919. & seq. & pag. 259. col. 1. & pag. 266. col. 1.
Arati Phænomena quinam Latine verterint. Tom. I. pag. 159. num. 387. & seqq.
Aratius Aben Zacharias de re medica scriptor. Tom. II. pag. 240. col. 1.
Arausica II. Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 280. num. 482.
De Arbitrii libertate quisnam scripserit. Tom. I. pag. 182. num. 19. & seqq.
De Arboribus libri quisnam auctor. Tom. I. pag. 19. num. 65.
Arcadii Imperatoris obitus quando contigerit. Tom. II. pag. 277. num. 1159.
Arcarici Bracarensis Episcopi suppositiæ literæ ad Elipandum. Tom. I. pag. 327. num. 45. & seqq.
Arcis etymon producitur. Tom. I. pag. 112. num. 44.
Arelæ à Gotthis per Aëtium liberantur. Tom. II. pag. 278. num. 1178.
Arcopagitarum munus quale, vel Romanorum Imperatorum ævo. Tomo I. pag. 90. num. 402. & seqq.
Numerus eorum incertus. ibid.
Ex quibus crearentur. pag. 91. num. 403.
Arfaracides, seu Iben Arfaracides poeta. Tom. II. pag. 240. col. 1.
Ejusdem opera. ibid.
Argaizii Gregorii levitas in rebus Damasi Papæ. Tom. I. pag. 147. num. 227. & seqq.
Contumacia & temeritas in Bonifacium IV. Hispanum asserendo. pag. 315. num. 449.
Opera frustra impensa in pseudo-historicis illustrandis. pag. 400. num. 455.
Argiduntus Episcopus Portugallensis Toletanæ Synodo interfuit. Tom. II. pag. 283. num. 619.
Argimundus Comes cubiculi Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 284. num. 628.
- Arianæ hæresis furor & debacchatio.** Tom. II. pag. 280. num. 488.
Ariani Ecclesiis spoliantur. Tom. II. pag. 276. num. 1142.
Cum Catholicis contendunt, & cur. ibid. num. 1144.
Animis iterum eriguntur, & quare. pag. 277. num. 1156.
Ariminense Concilium quando celebratum. Tom. II. pag. 275. num. 1111.
Aristoteles ineptissime Hispaniæ attributus. Tom. I. pag. 84. num. 373.
Ejusdem physica & metaphysica à quibusnam exposita. Tom. II. pag. 106. num. 1. & seqq.
Arlanza flumen an Arabicum nomen. Tom. I. pag. 120. num. 79.
Variæ ipsius appellationes. ibid.
Armegaldus Barcionensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 275. col. 2.
Arnaldus Pons sive Pontius quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 259. & seqq.
Arnaldus de Rosignol Valentinus Mercenariorum fodalibus. Tom. II. pag. 80. num. 69.
Ejus opus quoddam. ibid.
Arnaldus Villa-novanus Hispaniæ an Gallis accensendus. Tom. II. pag. 74. num. 31. & seqq.
Multa hujus in literis dignitas. pag. 75. n. 36. & seqq.
A Clemente Papa V. laudatus. ibid. nu. 39.
Errores ejusdem in religione ab Eymerico taxati. ibid. num. 40.
Variæ de ipso censionibus producuntur. p. 76. num. 40. & seqq.
Doctissimus in re chimica & medica. ibid. num. 41. & seqq.
De prædictione finis sæculi opus ei imputatur. ibid. num. 44. & seqq.
Opera ipsius germana & supposita. pag. 77. & seqq.
A quibusnam impugnatus. pag. 131. nu. 25. & pag. 141. num. 115.
Arnoldus de Morava Catalanus Usaticorum Barcionensium explanator. Tom. II. pag. 262. col. 1.
Arnoldus de Podio, vulgò de Puig, forsan Catalanus. Tom. II. pag. 262. col. 1.
Artis prædicandi inventor. ibid.
Ars Raymundina quænam. Tom. II. pag. 81. num. 72. & seqq.
De hujus utilitate scriptorum dissensio. ibid.
Ejusdem janua à quonam scripta. pag. 212. num. 752. & seqq.
Arthuagus monachus Gotthus an scriptoribus Hispanis affigendus. Tom. I. pag. 230. num. 121. & seqq.
Ejus incerta memoria. pag. 276. num. 225.
An Gotthorum historiam compilaverit. ibid.
An item auctor epistolæ ad Isidorum Hispalensem. ibid. num. 227. & seqq.
Pseudo-historicorum de ipso figmenta. ibid.
Quando floruerit. Tom. II. pag. 283. nu. 622.
Artis poëticæ præceptores quinam. Tom. II. pag. 271. col. 2.

Arza-

Index rerum memorabilium

Quæ in hoc opere continentur.

- Arzachel, sive Arzaël, vel Abraham Eizara-
keel. Tomo II. pag. 240. col. 1.
De Zodiaci obliquitate scriptor. ibid.
Alia ejusdem opera. ibid.
Africanii Tarraconensis Episcopi epistolæ dñe.
Tomo I. pag. 193. num. 73. & seq.
Synodo Aqua-Celenensi interfuit. To. II.
pag. 280. num. 486.
Quando floruerit. ibid. num. 505.
De Ascetica theologia quisnam egerit. To. II.
pag. 253. col. 2.
Assotæ sedes Bigastrum translata. Tomo II.
pag. 286. num. 661.
De Assumptione Virginis libri Isidorum lau-
dantis quisnam auctor. Tomo I. pag. 188.
num. 53. & seqq.
Astigis contra Leovigildum rebellat. To. II.
pag. 283. num. 618.
Astrolabii generalis laminam quis effinxerit.
Tomo II. pag. 232. col. 1.
Astrologiæ scriptores quinam. Tomo II. pa-
ginâ 258. col. 1. & pag. 267. col. 2. & seq.
Astrologici commentarii quisnam auctor.
Tomo II. pag. 212. num. 756.
De astrologicis imaginibus conficiendis quis-
nam scripserit. Tomo II. pag. 271. col. 1.
Astronomiæ auctores quinam. Tomo II. pa-
ginâ 251. col. 1.
Astronomiæ tabulæ à quonam exaratæ. To.
II. pag. 208. num. 730. & seq.
Astronomici poetici quisnam scriptor. To. I.
pag. 2. num. 5. & seqq.
Asturius Toletanus Episcopus Audentii suc-
cessor. Tomo II. pag. 277. num. 1147.
Justi & Pastoris martyrum corpora invenit.
ibid. num. 1153.
Athanagildus ab Agila deficit. To. II. pag.
282. num. 590.
Monasterium Agaliense construit. ibidem
num. 592.
Item Cislæ. ibid. num. 593.
Athanasius à Cordubensi Synodo sub Hosio
absolutus. To. II. pag. 275. num. 1104.
Athanasius Cæsar-augustanus Episcopus à
Jacobo Apostolo creatus. To. II. pag. 274.
col. 2.
Athanasius Kirkerus in rebus Raymundi Lul-
li laudatur. Tomo II. pag. 84. num. 85.
Athaulphus Cordubæ Comes Toletanæ Syn-
odo sub Reccaredo interfuit. Tomo II.
pag. 284. num. 628.
Athaulphus Gotthorum Rex à Jovino dis-
jungitur. Tomo II. pag. 278. num. 1165.
Occiditur. ibid. num. 1171.
Attila Hunnorum Rex Bledam fratrem in-
terimit. Tomo II. pag. 280. num. 482.
Regni moderamen arripit. ibid.
Gallias invadit. ibid. num. 488. Gravi clade
conteritur. ibid.
Ad propria remeat. ibid. Italiam petit. ibid.
num. 489.
Quando & ubi mortuus. ibid. num. 491.
Atto Pistoriensis in Italia Episcopus auctor
Vitæ S. Joannis Gualberti. Tomo II. pag. 15.
num. 82. & seq.
Alia ejusdem opera. ibid.
Qualis notæ vir. ibid. num. 90.
Diversus ab Attone Vercellensi antistite.

- ibid. num. 91.
Aubaldus Longobardorum Rex eligitur.
Tomo II. pag. 286. num. 661.
Auca diversa est à Cauca & Burgis. Tomo I.
pag. 119. num. 73. & seq.
Audentius an fuerit Episcopus Toletanus.
Tomo I. pag. 136. num. 162. & seqq.
An item in Priscilliani sectam inductus.
ibid.
Pseudo-historicorum de hoc ipso fisiones
confutantur. ibid.
Quædam de S. Basilio & Concilio Aquil-
esensi. pag. 137. num. 171. & seqq.
Quando floruerit. Tomo II. pag. 275. num.
1103.
Synodo Cordubensi sub Hosio interfuit.
ibid. num. 1104.
Arianorum infectator. ibid. num. 1114.
Cæsar-augustano Concilio in Priscillia-
num interfuit. pag. 276. num. 1134.
Priscillianum ipsum & Gnosticos scriptis
fugillat. ibid. num. 1135.
Araucanam primam Synodum concele-
bravit. ibid. num. 1141.
Averroës à quonam expositus. To. II. pag. 57.
num. 209.
Diversa ejusdem nomina, laudes, & scripta.
pag. 240. col. 2. & seqq.
Variæ scriptorum in ipso laudando senten-
tiæ. ibid.
Aurelius Gontar Catalanus Minorita. To. II.
pag. 97. num. 198. & seqq.
De paupertate Christi & Apostolorum
scripsit. ibid.
Alia ejusdem opera. ibid.
Augustalis Illiberitanus Episcopus. Tomo II.
pag. 275. num. 1104.
Synodo Cordubensi sub Hosio interfuit.
ibid.
Augustanus Illiberitanus Episcopus Arausi-
canæ I. Synodo interfuit. To. II. pag. 276.
num. 1141.
S. Augustinus Hipponensis Episcopus an au-
ctor libri de Assumptione Isidorum laudan-
tis. Tomo I. pag. 188. num. 53. & seqq.
Quisnam Isidorus in illo laudatus. ibid.
Ejusdem gesta & ad Catholicam fidem
conversio. Tomo II. pag. 276. num. 1139.
Clarus habetur, & quare. pag. 277. num.
1154.
Ubi & quando mortuus. pag. 279. num.
468.
Augustulus postremus Occidentis Imperator
quando regnavit. Tomo II. pag. 281.
num. 522.
Avicenzæ duo temerè à nonnullis asseruntur.
Tomo II. pag. 6. num. 29.
Avicena falsò inter scriptores Hispanos nu-
meratur. Tomo II. paginâ 4. num. 15.
& seqq.
Rex, non dignitate, sed ob doctrinæ ex-
cellentiam. ibid. num. 20.
Ipsius patria. ibidem num. 21. & sequen-
tibus.
Nec Hispaniæ fines ingressus. pag. 5. nu-
mero 23.
Contrarium unde increbuerit. ibid. num.
26.

Ejus

- Ejus scribendi meritum à pluribus deni-
gratum. ibid. num. 27.
De ipsius ætate Garibaji error taxatur.
pag. 6. num. 27.
Ejusdem interpres Gerardus Carmonensis.
ibid. num. 30.
Verum hujus nomen quale fuerit. ibid.
A quibusnam expositus. pag. 57. nu. 209. &
pag. 79. nu. X. & pag. 262. col. 1. & pag. 267.
col. 1.
Avienus poeta celebris, an fuerit Hispanus.
Tomo I. pag. 157. num. 377. & seqq.
Multus in Hispania & Hispanis laudan-
dis. ibid. num. 379.
Punicis libris doctus. ibid. num. 380.
Quando floruerit. pag. 158. num. 381. &
seq.
Dialogista forsitan in Macrobbi Saturnali-
bus. ibid. num. 382.
Ad eundem Macrobbium directus liber *Fa-
bularum*. ibid.
Echnicusne an Christianus. ibid. num. 383.
& seq.
Loca ejus nonnulla Christianismum redo-
lencia expenduntur. ibid. & num. 384.
Poëmata ejusdem. ibid. pag. 159. num. 386.
& seqq.
De ora maritima liber imperfectus. pag.
160. num. 390.
Livium interpretatus carmine iambico. ib.
num. 392.
Fabularum liber an ejus sit. ibid. nu. 393.
Hujus editiones. ibid. & seqq.
An ipse auctor rerum Romanarum epito-
mes Rufo tributæ. pagin. 161. num. 395.
Laudes. ibid. & seqq.
Pseudo-historicorum de ipso figmenta re-
felluntur. pag. 162. num. 398. & seqq.
Avilæ Ægidii Gundisalvi lapsus de Roderico
Lucensi Episcopo. Tomo I. pag. 340. num.
118.
De Avis equitum regulas quisnam dictaverit.
Tomo II. pag. 17. num. 97. & seq.
Avitus Bracarensis presbyter, & ejus opera.
Tomo I. pag. 186. num. 41. & seqq.
Joannis Tamaji de ipso errores. ibid.
Avitus Tarraconensis quando floruerit. To. II.
pag. 278. num. 1174.
Avitus Viennensis cum Mundabundo dispu-
tat. To. II. pag. 281. num. 537.
Aulodius presbyter Haubertinus scriptor.
Tomo I. pag. 229. num. 117.
Aulus Halo poeta Burdigalensis. Tomo II.
pag. 19. num. 112. & seqq.
Ejus carmen de S. Jacobi in Hispaniam ad-
ventu suspectum. ibid.
Tali-Christiæ pluribus versibus interpola-
tum. pag. 20. num. 117. & seqq.
Pseudo-Juliani testimonium de hoc ipso,
& cenotaphium. pag. 23. num. 136.
Aulus Seguntinus poeta Hispanis non accen-
sendus. Tomo I. pag. 177. num. 476.
Aurantius abbas Synodo Toletanæ sub Rec-
caredo interfuit. Tomo II. pag. 284. num.
628. Postea Episcopus Toletanus. ibid. &
num. 632. & pag. 285. num. 639.
Liuvam & Witericum in Reges ungit. ibid.
num. 640. & 642.

- Machomerum à Toletano expellit. pag. 286.
num. 645.
Synodo Lucensi præest. ibid. num. 647.
Moritur. ibid. num. 652.
Aurelianensis secunda Synodus quando co-
acta. Tomo II. pag. 282. num. 572.
Aurelii Victoris error de rebus Adriani Imp.
Tomo I. pag. 76. num. 332.
Aurelius philosophus pseudo-historicorum
figmentum. Tomo I. pag. 203. num. 123.
Auris Batava quid significet apud Martialem.
Tomo I. pag. 64. num. 285.
Ausias March poeta Valentinus quænam scri-
pserit. Tomo II. paginâ 105. num. 246. &
seqq.
Aybertus abbas Cisterciensis ordinis sui hi-
storicus. Tomo II. pag. 262. col. 1.

B

- B**ACAUDA Toletanam Ecclesiam quamdiu
rexit. Tomo II. pag. 282. num. 581.
Synodum coëgit. ibid. num. 583.
Bacaudæ & Bacauda quid. Tomo I. pag. 191.
num. 66.
Badda Gotthorum Regina Reccaredi uxor.
Tomo II. pag. 284. num. 628.
Synodo Toletanæ interfuit. ibid.
Ejusdem obitus. ibid. num. 631.
Bæticæ historiam quis texerit. Tomo II.
pag. 232. col. 1.
A Theuderico occupatur. ibid. pag. 280.
num. 497.
Bagaudarum motus in Gallia. Tomo II.
pag. 279. num. 473.
Eorundem sedatio, & quare. ibid. num.
474.
Baitar, aliàs Ibnu El Baitar. To. II. pag. 248.
col. 2. & seq.
Quænam opera composuerit. ibid.
Balai Joannis Angli inepta assertio de fabu-
larum Ætopicarum auctore. To. I. pag. 160.
num. 393.
Bangius Episcopus Barcinonensis quando flo-
ruerit. Tomo II. pag. 279. num. 475.
De Baptismi cognitione & ordine quinam
scripserint. To. I. pag. 289. nu. 295. & seq.
& pag. 339. num. 113.
Barbaria de Arabia, & de quavis gente Ro-
manis subdita dicta. Tomo I. paginâ 147.
num. 224.
Barbari Romanam rempublicam populantur.
Tomo II. pag. 280. num. 488.
Barberina Bibliotheca Romæ laudatur. To. I.
pag. 373. num. 308.
Barberinus Franciscus Cardinalis laudatur.
Tomo I. paginâ 79. num. 350. & pag. 359.
num. 177.
Barcinonensium Comitum historiam quinam
compilaverint. To. II. pag. 159. num. 290.
& pag. 229. num. 919. & seq. & pag. 250.
col. 1. & seq.
Barcino ubi sita. Tomo I. pag. 148. num.
231.
S. Hieronymi ævo jam Barcilo dicta. ibid.
Baronius Cardinalis non rectâ usus Theodo-
reti versione. Tomo I. pag. 112. num. 44.
Ger-

Index rerum memorabilium

Quæ in hoc opere continentur.

- Germana producitur. ibidem.
Ejusdem erratum in Justiniano II. Imperatore: & cur. pag. 306. num. 395.
- Barthius Gaspar reprehenditur. Tomo I. pag. 43. num. 198.
- Bartholocius Julius Cisterciensis laudatur. Tom. II. pag. 103. num. 238.
- Bartholomæus Catanus Minorita, Homiliarum & Sermonum scriptor. Tom. II. pag. 185. num. 500. & seqq.
- Bartholomæus Peyrò Carmelitarum sodalis & Elnensis Episcopus. Tom. II. pag. 134. n. 51. Quodnam opus exaraverit. ibid.
- Bartholomæus quidam Dominicanus, auctor Summæ grammaticalis. Tom. II. pag. 46. num. 121.
- Basilus Cæsarensis Episcopus quando mortuus. Tom. II. pag. 275. num. 1122.
- Bastania à Leovigildo vastatur. Tom. II. pag. 282. num. 601.
- Beatus presbyter opus edidit contra Felicem Urgellensem. Tom. I. pag. 325. num. 35. & sequentibus.
- Item contra Elipandum Toletanum. ibid.
- A quibusnam in lucem editus, & laudatus. ibidem.
- An fuerit monachus. ibid. num. 38.
- Beda quæstiones in quosdam Scripturæ libros observantur. Tom. I. p. 261. n. 141. & seqq.
- Belisarius Africam repetit. Tom. II. pag. 281. num. 559.
- Gilimerem Constantinopolim ducit. ibid.
- De Bello civili quisnam scripserit. Tom. I. pag. 44. num. 207.
- De Bello & duello quisnam egerit. Tom. II. pag. 48. num. 139.
- Bellorum Domini opus quale, & quisnam ejus auctor. Tom. II. pag. 103. num. 237. & seqq.
- Beltranus Burdigalensis Episcopus. Ingundem in Hispaniam comitatur. Tomo II. pag. 283. num. 617.
- Benedicti XIII. Anti-Papæ acta quisnam scripserit. Tom. II. pag. 138. num. 92. & pag. 139. num. 103.
- Benedictus Crinigandus Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 138. num. 90.
- Libros Sententiarum explanavit. ibid.
- Benedictus Papa I. literas dat Davidi Hispanensi Episcopo. Tom. II. pag. 283. num. 614.
- S. Benedictus sacerdotio haud initiatus. Tom. I. pag. 242. num. 57.
- Ejusdem regulæ à quibusnam expositæ. pag. 268. num. 182. & seqq. & Tom. II. pag. 189. num. 529.
- Bento sive Lanto Episcopus Cæsar-augustanus commentitius. Tom. I. pag. 371. nu. 298. & seqq.
- Auctor Vitæ S. Magni Famenfis abbatis. ibidem.
- Pseudo-historicorum de ipso fabulosa mentio. ibid.
- Berenice à Quintiliano laudata quænam fuerit. Tom. I. pag. 54. num. 244. & seqq.
- Bergudius Aulus pseudo-historicorum fabula. Tom. I. pag. 203. num. 123.
- Beritus monachus Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 316. num. 454.
- Bernardus de Boil cremita, vernaculè vertit
- Isaacum de religione. Tom. II. pag. 214. num. 774.
- Bernardus de Ceva Catalanus Usaticorum commentator. Tom. II. pag. 262. col. 2.
- Bernardus Compostellanus archidiaconus, tertiæ collectionis Decretalium auctor. Tomo II. pag. 43. num. 79. & seqq.
- Alia ejusdem scripta. ibid.
- Diversus à Bernardo thesaurario Compostellano. ibid.
- Bernardus Fenollar presbyter, cuiusnam operis scriptor. Tom. II. pag. 220. num. 824.
- Bernardus de Montesa Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 179. num. 446. & seqq.
- Ejusdem opera. ibid.
- Bernardus Ollerius Carmelita, ordinis sui historicus. Tom. II. pag. 114. num. 318. & seqq.
- Ipsius opus de Virginis Conceptione. ibid.
- Bernardus Oxomensis Episcopus *Principum regimen* Hispanè vertit. Tom. II. p. 111. n. 294.
- Bernardus quidam monachus Cisterciensis Christi Vitam descripsit. Tom. II. pag. 179. num. 453.
- Bernardus quidam Prædicatorum sodalis quodnam opus ediderit. Tom. II. pag. 262. col. 1.
- Bernardus de Riera Mercenarius, laudum Benedicti XIII. descriptor. Tom. II. pag. 132. num. 30.
- Bernardus de Scot Catalanus, Cataloniae chronographus. Tom. II. pag. 62. num. 243.
- Bernardus Senollar poeta Catalanus, quibus scriptis clarus. Tom. II. pag. 230. num. 923.
- Bernardus Thesaurarius Compostellanus quidnam scripserit. Tom. II. pag. 44. nu. 92.
- Diversus à Bernardo ejusdem Ecclesiæ archidiacono. ibid.
- Bernardus Toletanus Archiepiscopus Sermo num super *Salve Regina* falsus auctor. Tomo II. pag. 12. num. 62.
- Verè sunt Bernardi Claræ-vallensis. ibid.
- Bernardus Trilla Dominicanus, Hispaniæ an Gallus. Tom. II. pag. 64. num. 252. & sequentibus.
- Ejusdem opera. ibid.
- Berengarius Catalanus medicus Avicennæ & Hippocratis commentator. Tom. II. pag. 262. col. 1.
- Berengarius de Montrava jurisconsultus, & quoddam ejus opus. Tom. II. pag. 140. num. 105.
- Berengarius de Noja Gallæcus quidnam literis consignaverit. Tom. II. pag. 262. col. 1.
- Bertrandus quidam Hispanus Clementinarum explanator. Tom. II. pag. 262. col. 2.
- Biblia in Arabicum à quonam versâ. Tom. I. pag. 355. num. 210. & seqq.
- Quis in Valentinam linguam transfulerit. Tom. II. pag. 259. col. 2.
- Quinam Hispanè. pag. 260. col. 1.
- Bibliotheca Barberina Romæ laudatur. Tomo I. pag. 373. num. 308.
- Bilibis Martialis poetæ patria. Tom. I. pag. 61. num. 273.
- Ubinam sita. pag. 62. num. 273.
- Bivarii Francisci præsumptio de Gregorii Bæticis rebus. Tom. I. pag. 111. num. 41.
- Levitas in Prudentii corrigendo versu. pag. 173. num. 457. & seqq.

- Anxietas in transferendis Pseudo-Dextri testimoniis. pag. 183. num. 28. & seqq.
- Inanis labor in occultandis pseudo-historicorum dolis. pag. 190. num. 59.
- Hallucinatio de Turibio Asturicensi. p. 198. num. 102.
- A Pseudo-Dextro deceptus. paginâ 214. num. 42.
- Frequentes lapsus de Leandri Hispalensis genere. pag. 220. num. 77. & seqq.
- Supinitas in Fulgentii Ruspensis Græcarum literarum asserenda imperitia. paginâ 236. num. 24.
- Ingenium perspicax, sed fabulis obnoxium. pag. 248. num. 83.
- Opinio de duobus Isidoris Cordubensibus rejicitur. pag. 254. num. 106. & seqq.
- Eorumque seniore Chronici auctore. ibid.
- Blasius Toletanus Episcopus Pseudo-Luitprandi commentum. Tomo I. pag. 381. num. 356.
- De Blasphemix remediis quisnam egerit. Tom. I. pag. 307. num. 398.
- Bleda Hunnorum Rex quando creatus. Tomo II. pag. 279. num. 471.
- Cæditur. pag. 280. num. 482.
- Boccaccii cum Petrarcha dissidium de Senecæ tragædiis. Tom. I. pag. 36. num. 166.
- Casus *Principum* Hispanè versus, & à quonam. Tom. II. pag. 129. num. 16. & seqq.
- Bochara Persiæ urbs, Avicennæ patria. Tom. II. pag. 4. num. 21.
- Multis comprobatur. ibid. & seqq.
- Boethii libri *De consolatione* à quonam expositi. Tom. II. pag. 166. num. 343.
- Bøhemorum errores à quibusnam impugnati. Tom. II. pag. 147. num. 167.
- Bonifacius Cald-aquensis Tarraconensi Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 278. n. 1175.
- Bonifacius contra Aëtium pugnat, & quonam successu. Tom. II. pag. 279. num. 470.
- Bonifacius diaconus martyr. Tom. II. pag. 281. num. 512.
- Bonifacius Ferrerius Carthusianus. Tom. II. pag. 140. num. 114.
- Quænam scripserit. ibid.
- Bonifacius Lusitanus auctor *Peregrinæ Bonifaciane*. Tom. II. pag. 228. num. 910. & seqq.
- Bonifacius Papa IV. falsissimè Hispaniæ tribuitur. Tom. I. pag. 315. num. 449. & seqq.
- Bonifacius Primus quando Romanæ Ecclesiæ præpositus. Tomo II. paginâ 278. num. 1171.
- Bonitus Toletanus Episcopus nullius operis auctor. Tom. I. pag. 372. num. 303. & seqq.
- Ab Arvernensi diversus constituitur à Pseudo-Luitprando. pag. 375. num. 319. & seqq.
- Galesini & ejusdem de hoc ipso lapsus. ibid. num. 321.
- Bononiensium error de corpore S. Isidori Hispalensis. Tom. I. pag. 246. num. 74.
- Bracara Gallæciæ urbs, non Lusitaniæ. Tom. I. pag. 116. num. 57.
- Unde dicta. pag. 334. num. 84. & seqq.
- Bracarensem Synodum, quæ prima dicitur, alia præcessit. Tom. I. pag. 199. num. 104. & seqq.
- Bibliotheca vetus Hispana* Tom. II.
- Bracarensis Synodus cogitur. Tom. II. pag. 282. num. 599.
- Quot Episcopi interfuerint. ibid.
- Alia sub Martino Episcopo. paginâ 283. num. 609.
- Brafome filius Mudir à Sandovalio laudatus. Tom. II. pag. 249. col. 1.
- Quænam scriptis commiserit. ibid.
- Braulio Cæsar-augustanus Episcopus à S. Ildephonso laudatus. Tom. I. pag. 278. nu. 233. & seqq.
- Quot Conciliis interfuerit. ibid.
- Elogium ex Isidoro Pacensi. ibid.
- Epistola S. Isidori ad eundem explicatur. ibid. num. 234. & seqq.
- Anceps quæstio, cuiusnam S. Emiliani Vitam scripserit. ibid. num. 236. & seqq.
- An auctor Vitæ SS. Vincentii, Sabinæ, & Christetidis. pag. 279. num. 239.
- An item Patrum Vitas exaraverit. ibidem num. 240.
- An egerit de SS. Petri, Paulli, & Jacobi in Hispaniam adventu. ibid. num. 241.
- An scriptor libri *De vana sapientia*. ibid. num. 242.
- Martyrum sub Diocletiano passorum forsitan gesta descripsit. ibid. num. 243.
- Epistolas dedit ad varios. ibid. num. 244.
- S. Isidori etymologias in libros divisit. ibid. num. 245.
- Insigne documentum de additionibus ad Maximum ejus nomine fictis. pag. 280. num. 246. & seqq.
- Quando in Episcopum electus. Tom. II. pag. 286. num. 667.
- Breviarii Isidoriani quisnam fuerit auctor. Tomo I. pag. 269. num. 194. & seqq.
- Breviarii non facilè credendum, & quare. Tom. I. pag. 235. num. 16. & seqq.
- Britanni à Saxonibus vexantur. Tomo II. paginâ 277. num. 1161.
- Eisdem parere coguntur. pag. 280. num. 477.
- Bulgaranus Comes quando floruerit. Tom. I. pag. 274. num. 218.
- Munera ejusdem & epistolæ adhuc ineditæ. ibid.
- Burdigalensis Synodus in Priscillianum cogitur. Tom. II. pag. 276. num. 1137.
- Burgarii Cæsarum Arcadii & Honorii, cuiusnam ævi vocabulum. Tom. I. pag. 117. num. 61.
- Burgensis urbis conditor quisnam fuerit. Tom. I. pag. 117. num. 63.
- Quando condita. ibid.
- Roderici Toletani & Sampiri Asturicensis de hoc ipso errores. pag. 118. num. 70.
- Burgi apud Sidonium & alios cuiusnam ævi nomen. Tom. II. pag. 117. num. 61.
- Burgi aut Burgum unde dicta. Tomo I. pag. 117. num. 63.
- Et Castella seorsum nominata olim ab historicis Hispanis. pag. 118. num. 69.
- Burgum apud Vegetium cuiusnam ævi vocabulum. Tom. I. pag. 117. num. 61.
- Burgundiones usque ad interuentionem delati. Tom. II. pag. 279. num. 473.

C

CACHAM, sive Iben Cacham, epistolarum scriptor. Tom. II. pag. 249. col. 1.
Carmina item & dissertationes literis consignavit. ibid.
Caci furis imitatio à pseudo-historicis adhibita. Tom. I. pag. 123. num. 91. & seq.
Cacim Aben Hegi quorumnam operum auctor. Tom. II. pag. 249. col. 2.
Cacit Almiran significatio exponitur. Tom. I. pag. 358. num. 222. & seqq.
Cæsar-augustana Synodus in Priscillianum cogitur. Tom. I. pag. 132. nu. 141. & Tom. II. pag. 276. num. 1134.
Quot Episcopi interfuerint. ibid.
Cæsar-augustanum templum, vulgò *del Pilar*, habetur insigne. Tom. II. pag. 283. num. 609.
Cæsareensis Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 275. num. 1113.
Cag Rabbi Toletanus canones Albategni Hispanè vertit. Tom. II. pag. 56. num. 205. & seqq.
Quonam impulfore. ibid.
Calagurris duplex, Naffica & Fibularia. Tom. I. pag. 53. num. 242.
Calatravenfis ordinis constitutiones à quonam latæ. Tom. II. pag. 46. num. 125.
Caledonius, sive Caldonius, Africa, non Hispaniæ Episcopus. Tom. I. pag. 99. num. 443. & seqq.
Temerè Hispanorum censui adjudicatur. ibidem.
Callistus III. Romanus Pontifex. Tomo II. pag. 179. num. 454. & seqq.
Epistola quædam Latinæ ipsi tributæ. ibidem.
Aliud ejusdem opus. Obitus, & sepulchrum. ibidem.
Camarianus Ælius falsissimè Hispanis adscriptus. Tom. I. pag. 203. num. 123.
Campanus Joannes Antonius laudatur. Tom. I. pag. 60. num. 267.
Campejus Toletanus Episcopus Aqua-Cele-nensi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 280. num. 486.
Cancellariæ regulas quis exposuerit. Tom. II. pag. 227. num. 903. & seqq.
Canii poetæ patria. Tom. I. pag. 68. num. 299. & seqq.
Leviter emendatur de ipso Martialis epigramma. ibid.
Uxorem habuit Theophilam quandam. ibidem.
Diversus ab alio Canio Livii æquali. ibidem.
Canones paschales à quonam explanati. Tom. I. pag. 275. num. 223. & seq.
Canonici Juris Breviarium quisnam texuerit. Tom. II. pag. 44. num. 86.
Explanatores quinam. pag. 45. num. 113. & seq. & pag. 271. col. 1.
Cantionaria systemata apud Hispanos plura. Tom. II. pag. 166. num. 335.
De Captivitate quisnam scripserit. Tom. II. pag. 201. num. 674.

Carcer Amoris à quonam scriptus. Tom. II. pag. 165. num. 326. & seqq.
Cardolus Georgius, Lusitanus hagiologus, reprehenditur. Tom. I. pag. 187. num. 43.
Ejusdem errores in Idatii rebus. pag. 194. num. 76. & seqq.
Carmelitarum ordinis historiam quis digesse-rit. Tomo II. pag. 114. num. 311. & seqq. & pag. 117. num. 336. & seqq. & pag. 159. n. 286.
Carmina viri etiam gravissimi scripsere. Tomo I. pag. 35. num. 165.
Præsertim tragica. ibid.
De Carnium abstinencia quisnam egerit. Tomo II. pag. 148. num. 171.
Carolus Vianæ princeps. Tom. II. pag. 184. num. 491. & seqq.
Ejus gesta, laudes, & scripta recensentur. ibidem.
Carthaginensis provinciæ divisio in Toletanam & Carthaginensem. Tom. II. pag. 277. num. 1165.
Carthaginensium Episcoporum historiam quisnam compilaverit. Tom. II. pag. 180. num. 458.
Carthago muris cingitur. Tom. II. pag. 278. num. 1177.
Evertitur. pag. 279. num. 474.
Carthago nova à Leovigildo deficit. Tomo II. pag. 283. num. 618.
Casota urbs Episcopis orbatur. Tomo II. pag. 286. num. 656.
Cassianus quando & ubi floruerit. Tom. II. pag. 278. num. 1180.
Cassiodori locus corrigitur. Tom. I. p. 18. n. 65.
Castellæ historia, & Regum ejusdem, à quibusnam digesta. Tom. II. pag. 42. num. 74. & pag. 260. col. 2.
Castella & Burgi ab historicis Hispanis olim seorsum nominata. Tom. I. pag. 118. nu. 69.
Castinus creatur Episcopus Toletanus. Tomo II. pag. 279. num. 475.
Castor monachus quando & ubi floruerit. Tom. II. pag. 278. num. 1173.
Catacrani à quonam scripti. Tom. I. pag. 76. num. 335. & seqq.
Quare sic nuncupati. ibid.
Catalogus Haubertinus Hispaniæ Episcoporum examinatur. Tomo I. pag. 403. nu. 474. & seqq.
In hoc defunt quorum Hispaniæ Conclia meminere. ibid.
Exemplis comprobatur. ibid.
Additiones ad eundem expenduntur. pag. 409. num. 533. & seqq.
Cataloniæ nobiles familiæ à quonam descriptæ. Tom. II. pag. 161. num. 302.
Historia à quibusnam exarata. pag. 49. num. 148. & pag. 257. col. 1. & pag. 268. col. 2. & pag. 269. col. 1.
Catharina Portugalliæ Infans, Eduardi Regis filia. Tom. II. pag. 185. num. 503.
Ejus animi dotes, & scripta. ibid.
Cathedralium totius orbis notitiam quis ediderit. Tom. II. pag. 40. num. 58.
Catholici cum Arianis contendunt, & quare. Tom. II. pag. 276. num. 1144.
Per Wandalos affliguntur. pag. 281. n. 511.
Catholicorum Regum historiam quis texuerit.

rit. Tomo II. pag. 226. num. 889. & seqq. & pag. 228. num. 914.
Catulli cum Martiale comparatio. Tomo I. pag. 64. num. 282.
Cauca, non Ceuca, à Lucullo vastata. To. I. pag. 119. num. 73.
Cella aliis quàm monachis communis. To. I. pag. 244. num. 66.
Celsius Toletanus Episcopus quando floruerit. Tomo II. pag. 281. num. 531.
Ceponius Tudenfis Episcopus, & poeta. To. I. pag. 200. num. 112.
Phaëtonis fabulam descripsit ad Satanam accommodatam. ibid.
Cerealis Afer Castellonensis Episcopus à Pseudo-Luitprando confictus. Tomo I. pag. 201. num. 116. & seq.
Unde dictus Castellensis Episcopus. ibid.
Certamen poeticum sæculi xv. To. II. pag. 200. num. 650.
Chalcedonensis Synodus contrahitur. To. II. pag. 281. num. 490.
Ejusdem gesta. ibid.
Chatib, sive Iben Chatib, Andalusius, rei medicæ scriptor. Tom. II. pag. 249. col. 2.
Chimicæ scriptores quinam. To. II. pag. 260. col. 2.
De Chorepiscopis observationes quædam. Tom. I. pag. 142. num. 197.
Chotus Empuritanus Episcopus Bracarenfi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 282. num. 599.
De Christianis epistola Adriani Imperatoris. Tom. I. pag. 78. num. 344. & seq.
De Christi & Apostolorum paupertate scriptores diversi laudantur. Tom. II. pag. 97. num. 198. & seq.
Vita & mores à quibusnam descripti. pag. 107. num. XV. & pag. 119. nu. 356. & seqq. & pag. 166. num. 340. & pag. 179. num. 453.
De duabus ejusdem naturis & excellentia à quonam scriptum. pag. 125. num. 289. & seq.
Genealogiam quisnam digesserit. pag. 157. num. 276. & seq.
Natalis annus quando contigerit. pag. 274. col. 2.
Chronica per quosnam exarata. To. I. pag. 227. num. 107. & pag. 254. num. 105.
Chronici commentitii Dextri auctor quisnam. To. I. pag. 123. num. 91. & seqq.
Quonam usus artificio in transcribendo Pseudo-Dextro. ibid.
Sequendo item Ptolemeum in geographia. pag. 124. num. 94. & seq.
Errores Ptolemæanarum editionum suos facit. ibid.
Vocabula quamplurima falsa pro veris usurpat. pag. 125. num. 98. & seqq.
Chronici Flavii Dextri fragmentum. To. II. pag. 274. & seqq.
Chronicon Eusebii quisnam continuaverit. Tom. I. pag. 195. num. 86.
Chronicon Eutranti diaconi Ticinensis, vel potius fragmentum. Tom. II. pag. 285. & seq.
Chronicon Exiliense à quonam scriptum. Tom. II. pag. 3. num. 11.
Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

Chronicon Maximi Episcopi Cæsar-augustani. Tom. II. pag. 279. & seqq.
Ciaconius Alphonfus Dominicanus laudatur. Tom. I. pag. 74. num. 325.
Ciaconius Petrus etymologiarum S. Isidori illustrator. Tom. I. pag. 253. num. 100.
Cislæ monasterium à quonam constructum. Tom. II. pag. 282. num. 593.
Cisterciensis Ordinis gesta per quemnam descripta. Tomo II. pag. 262. col. 1.
Cixila Episcopus Toletanus, Vitæ S. Ildephonsi auctor. To. I. pag. 320. nu. 6. & seqq.
Claudianus Episcopus Viennensis quando floruerit. Tomo II. pag. 280. num. 496.
Claudianus poeta falsò Hispanis natalibus donatus. Tom. I. paginâ 84. num. 372. & pag. 200. num. 114.
Ægyptius ex urbe Alexandrina. ibid.
Pseudo-Dextri & Pseudo-Hauberti de ipso figmenta. ibid.
Quando clarus habitus. To. II. pag. 277. num. 1148.
Claudius Bellator, Pseudo-Juliani fabula. Tomo I. pag. 375. num. 317.
Claudius Comes Limitaneus Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tomo II. pag. 284. num. 628.
Claudius Taurinensis in Italia Episcopus Tom. I. pag. 336. num. 90. & seqq.
A Ludovico Pio in Italiam missus, & quare. ibid.
Felicis Urgellitani discipulus. ibid.
Ejus errores, præsertim circa sacras imagines. ibid.
A quibusnam impugnatus. ibid.
Diversus à Claudio Clemente Scoto. pag. 337. num. 95. & seqq.
Labbei de ipso error. ibid.
An aliqua Catholicè scripserit. ibid.
Clemens Sancii de Vercial, archidiaconus de Valderas. To. II. pag. 138. nu. 93. & seq.
Opera ejusdem. ibid.
Clementinas quisnam commentatus. Tom. II. pag. 262. col. 2.
S. Clementis Bononiense Hispanorum collegium à quonam exstructum. To. II. pag. 112. num. 302.
De Clericorum habitu & ejus significatione quisnam egerit. To. I. pag. 344. num. 144.
Clodius Franciæ Rex quando regnaverit. Tom. II. pag. 278. num. 1179.
Clodovæus Francorum Rex Turingis bellum inferit. Tom. II. pag. 281. num. 528.
Alaricum hastâ transfodit. ibid. num. 543.
Clotildes Amalarici uxor ab eodem affligitur. Tomo II. pag. 281. num. 565.
Codex Theodosianus quando editus. To. II. pag. 279. num. 475.
Cœlestinus I. Romanæ Ecclesiæ præficitur. Tomo II. pag. 278. num. 1176.
De Cæna Domini quisnam scripserit. To. II. pag. 157. num. 276.
Collectanea in Psalms quis ediderit. To. I. pag. 368. num. 279.
Collegium S. Clementis Hispanorum Bononiæ per quemnam exstructum. Tom. II. pag. 112. num. 302.
Colores rhetorum quinam. To. I. pag. 15. nu. 51.

Index rerum memorabilium

Quæ in hoc opere continentur.

Columellæ gentis origo. Tomo I. paginâ 18. num. 61. & seq.
 Cœlius Rhodiginus notatur. ibid.
 Columellæ L. Junii Moderati patria. To. I. pag. 16. num. 56. & pag. 17. num. 59.
 Agrariæ rei scriptor celeberrimus. ibid.
 Lucii Senecæ æqualis. ibid.
 Quisnam Volusius consul, cuius ipse meminit. ibid. & seqq.
 Romanus lapis ex conjectura emendatur. pag. 17. num. 58.
 Agriculturæ auctores ab eodem laudati. pag. 18. num. 63.
 De *rustica* libri celebrantur. ibid.
 Cassiodorus corrigitur. ibid. num. 65.
 De arboribus liber non hujus operis pars. pag. 19. num. 65.
 Editiones illius variæ & illustratores. ibid. num. 66. & seqq.
 An idem cum Moderato Gaditano Pythagoreo. ibid. num. 70. & seqq.
 Comitiorum generalium celebrandi modum quis docuerit. Tom. II. pag. 133. num. 44.
 Commonitorium à quonam scriptum, & quale vocabulum. Tomo I. pag. 207. nu. 4.
 Complutum à Leovigildo deficit. Tomo II. pag. 283. num. 618.
 Compostellanæ Ecclesiæ gesta quinam scripserint. To. II. pag. 13. num. 64. & seqq.
 Compostellani annales an iidem cum historia Compostellana. Tomo II. pag. 13. num. 67.
 An item cum historia Ecclesiæ Iriensis. ibid. num. 68.
 Conantius fit Episcopus Toletanus. To. II. pag. 285. num. 638.
 Conantius Palentinus Episcopus ab Ildephonso laudatus. Tomo I. pag. 238. num. 33.
 Quenam scripserit. ibid. num. 35. & seqq.
 De Conceptione Virginis scriptores. Tomo II. paginâ 114. num. 320. & paginâ 116. num. 334. & pag. 135. num. 65. & pag. 147. num. 170. & pag. 150. num. 190. & pag. 190. num. 534. & seqq. & pag. 262. col. 2.
 Concilium. Vide Synodus.
 Concionum auctores. Tomo II. paginâ 100. num. 219. & pag. 125. num. 392. & seqq.
 Concordantias Biblicas vocum indeclinabilium quis digesserit. Tomo II. pag. 149. num. 184.
 De Concordia legum quisnam egerit. To. II. pag. 104. num. 293. & seqq.
 Concordias veteris & novi Testamenti quisnam ediderit. Tomo II. pag. 19. num. 109. & pag. 33. num. III.
 Concordius Episcopus Toletanus inter Hispaniæ scriptores non numerandus. Tomo I. pag. 319. num. 5.
 Comimbria à Suevis expugnatur. Tomo II. pag. 280. num. 508.
 Consolatio in fidei tentationibus à quonam exhibita. Tomo II. pag. 137. num. 75.
 Constans Placidiam ducit uxorem. Tomo II. pag. 278. num. 1170.
 Gothos repellit. ibid. num. 1171.
 Imperator designatur. ibidem num. 1172.
 Moritur. ibid.
 Constantinopolis pœnitentiâ conteritur, & quare. Tom. II. pag. 277. num. 1148.
 Constantinopolitana Synodus Acacianorum quando celebrata. To. II. pag. 275. num. 1152.
 Occumenica quando coacta. paginâ 282. num. 584.
 Constantinus Imperator ex Crispi nece ad fidem conversus, & cuius operâ. Tomo I. pag. 103. num. 6.
 Constantinus tyrannus Hispanias invadit. Tomo II. pag. 277. num. 1163.
 Occiditur. ibid. num. 1164.
 Constitutionum imperialium ab Augustis simul conscribendarum forma. Tomo I. pag. 155. num. 367.
 Consulares fasti à quonam exarati. Tomo I. pag. 197. num. 91.
 Controversiarum auctor quisnam. Tomo I. pag. 15. num. 50. & seqq.
 Coranus Saracenorum lex. Tom. I. pag. 343. num. 136.
 A quonam explanatus. Tom. II. pag. 254. col. 1.
 Corduba prima Romanorum colonia. To. I. pag. 14. num. 49.
 Cur Patricia cognominata. ibid.
 A Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 283. num. 618.
 Cordubenses poëtæ qualis notæ. Tomo I. pag. 12. num. 42.
 Cordubensis Synodus Hosio præside contracta, & cur. Tomo II. pag. 275. nu. 1104.
 Quot Episcopis constiterit. ibid.
 Athanasium absolvit. ibid.
 Cornelius Alexander Polyhistor quis fuerit. Tom. I. pag. 1. num. 2.
 Cur Polyhistor dictus. ibid.
 L. Cornelius Balbus ex Gadibus. Tomo I. pag. 5. num. 22.
 Historiæ scriptor sub Augusto. ibid.
 Duo hujus nominis ex eodem loco. ibid. num. 23.
 Gesta utriusque distinguuntur. ibid. & sequentibus.
 Propria unicuique vendicantur. ibid.
 Vellei Paterculi locus exponitur. pag. 6. num. 24.
 Plinius corrigitur. ibid.
 An inter exteros primus Romæ triumphaverit. ibid.
 Uter ephemeridis ac Exegeticôn auctor. pag. 7. num. 28. & seqq.
 Hujusmodi opera famâ tantum nota. ibid.
 Theophanes non rectè à Capitolino appellatus. ibid. num. 30.
 Cornelius cognomento Hispanus qualis declamator. Tomo I. pag. 10. num. 37.
 Ejus patria. ibid.
 Coronam Virginis quisnam texuerit. Tom. I. pag. 301. num. 364. & seqq.
 Cortelius Joannes Lucas laudatur. Tomo I. pag. 329. nu. 57. & pag. 344. nu. 145. & alibi.
 Costinus poëta Pseudo-Hauberti inventum. Tom. I. pag. 376. num. 324.
 Costus Cæsar-augustanus Episcopus Cordubensi Synodo sub Hosio interfuit. To. II. pag. 275. num. 1104.
 Covarrubiæ Antonii correctio in Gratiani decreto laudatur. To. I. pag. 126. num. 107.
 Ipse

Ipse S. Isidori etymologiarum illustrator. pag. 253. num. 100.
 Covarrubias Didacus laudatur. Tom. I. pag. 15. num. 52.
 De Creaturarum ordine quisnam scripserit. Tom. I. pag. 266. num. 170. & seqq.
 Crispinus Episcopus Hispalensis quando floruerit. Tom. II. pag. 282. num. 589.
 Crucifixi imago Toleti sanguine manat. Tomo II. pag. 282. num. 605.
 Curicus Wisi-Gothorum Rex Galliam populatur. Tom. II. pag. 280. num. 507.
 Cymbalorum mysteria per quemnam expofita. Tom. II. pag. 79. num. IV.
 De Cynegio orientis Præfesto Idatii testimonium. Tom. I. pag. 197. num. 92.
 Cyprianus Benetus auctor libri *De non mutando paschate*. Tom. II. pag. 262. col. 2.
 Cyprianus Cordubensis archipresbyter. Tomo I. pag. 344. num. 145. & seqq.
 Veri ejus fetus recententur. ibid.
 Supposititii taxantur. pag. 345. num. XV. & sequentibus.
 Joannis Tamaji in his omnibus deliramenta. ibid. num. 148. & seqq.
 Fagmenta illius de SS. Joanne & Paulo. pag. 347. num. 163.
 Item de S. Rutilio & aliis. ibid. & seqq.

D

DACICUM bellum quisnam scripserit. Tomo I. pag. 74. num. 324.
 Marmoreâ columnâ sculptum. ibidem num. 325.
 Dacijs Mediolanensi Ecclesiæ præficitur. Tomo II. pag. 281. num. 556.
 Ab hac sede detruditur. pag. 282. num. 579.
 Dæmonum adoratores à quonam impugnati. Tom. II. pag. 125. num. 392. & seqq.
 B. Dalmatii Molner Vita per quemnam edita. Tom. II. pag. 125. num. 391.
 S. Damasus Papa certò Hispanus. Tom. I. pag. 139. num. 180. & seqq.
 Cuiusnam urbis civis incertum. ibidem num. 181.
 Lusitanis potiùs quàm Catalanis vel Castellanis adscribendus. ibid.
 Suarezii conjectura de hujusmodi re improbat. pag. 140. num. 184.
 Gesta ejusdem & laudes. num. 185. & sequenti.
 Scripta nonnulla incerta. pag. 141. num. 187. & seqq.
 De *virginitate* certissimum. num. 189.
 Ejus epistolæ germanæ. ibid. num. 190. & sequentibus.
 Supposititia est ad S. Hieronymum. nu. 191.
 Confusio Vasensis seu Vassionensis Concilii notatur. pag. 142. num. 195.
 Aliæ epistolæ ejusdem notæ. num. 196. & sequentibus.
 Duæ nuper ab Holstenio repertæ. p. 143. num. 202.
 De Lastantio judicium. ibid. num. 205.
 Pseudo-Juliani in laudanda alia epistola enormis lapsus. pag. 144. num. 208.
 Poësis laudatur. num. 210. & seqq.
 Quoddam ejus carmen Claudiano adjudicatur. num. 211.
 Epigrammata apud varios scriptores latentia. num. 212.
 De *visis Pontificum* liber non hujus est. pag. 145. num. 217. & seqq.
 Operum eorundem editiones. pag. 146. num. 220.
 Triplex ipsius Vita. ibid.
 Falsissimum est Hieronymianum fuisse monachum. pag. 147. num. 227.
 Argaizii temeritas in hoc eidem asserendo. ibidem.
 Levitas item & historiæ ignoratio. ibid.
 Patria hujus, & Pontificatus initia. Tom. II. pag. 275. num. 1118.
 Danielis Keiseri error in rebus Raymundi de Penya-fort. To. II. pag. 48. num. 134.
 David Hispalensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 282. num. 602.
 Benedicti Papæ I. literas recipit. pag. 283. num. 614.
 Deciani oratoris patria. Tom. I. pag. 69. n. 303.
 Elogium ex Martiale. ibid.
 De Decimis quisnam scripserit. Tomo II. pag. 155. num. 264.
 Declamationes à quibusnam editæ. Tom. I. pag. 10. num. 35. pag. 59. num. 261. & seqq. & pag. 77. num. 340.
 Earundem usus Romæ. pag. 8. num. 31.
 Declamatores Hispani. Tom. I. pag. 8. nu. 31.
 Quisnam eorum princeps. ibid.
 Declamatorum tetradium. pag. 9. num. 33.
 Decretalium collectionis tertie auctor quisnam. Tom. II. pag. 43. num. 79. & seqq.
 Apparatus item, casus, & scholia. ibid.
 Interpretes quinam fuerint. ibid. & p. 267. col. 1. & pag. 271. col. 2. & seqq.
 Compilationis Gregorianæ scriptor. p. 48. num. 135.
 Decretum Gratiani per quemnam explanatum. Tom. II. pag. 189. num. 525.
 Delphinus Episcopus Burdigalensis Cæsar-augustanæ Synodo in Priscillianum interfuit. Tom. II. pag. 276. num. 1134.
 Delvora contra Leovigildum rebellat. Tomo II. pag. 283. num. 618.
 Desiderii Martyris Viennensis Vita à quonam exarata. Tom. I. pag. 275. num. 222.
 Desiderius presbyter Vigilantii hæretici insectator. Tom. I. pag. 176. num. 471. & seqq.
 Determinationes in Picum Mirandulanum quisnam ediderit. Tom. II. pag. 213. num. 769. & seqq.
 Deus-dedit Papæ falsa inscriptio epistolæ ad Gordianum Hispalensem Episcopum. Tomo I. pag. 245. num. 71.
 Pontificatus initia. Tomo II. pag. 286. num. 651.
 Obitus. ibid. num. 655.
 Dexter, Paciani Episcopi Barcinonensis filius. Tom. I. pag. 154. num. 366.
 Præfectus Prætorio in Italia, non in oriente aut occidente. ibid. pag. 155. num. 667. & sequentibus.
 Contra Pseudo-Chronicon ei tributum. ibidem.

Index rerum memorabilium

- Hieronymi impulsor, ut Ecclesiæ scriptores celebraret. *ibid.* num. 370.
 Omnimodæ historiæ pars aliqua à pseudo-historicis intrusa, & cur. num. 371. & seqq.
 Supposititiæ vanitas in Priscilliani rebus. pag. 135. num. 160.
 Errores ac temerariæ præsumptiones. p. 177. num. 474. & seq.
 Audacia notatur. pag. 188. num. 52.
 Quisquilæ in fingendis duobus Isidorus Cordubensibus. pag. 189. num. 54. & seqq.
 Temeritas & petulantia retunditur. p. 192. num. 68.
 Fragmentum Chronici. Tom. II. pag. 274. seqq.
 Dialogos contra Judæos quisnam composuerit. Tom. II. pag. 7. num. 36.
 Distinuit Priscilliani erroribus favit. Tom. I. pag. 131. num. 132.
 Ipsi conversio & laudabilis fama. *ibid.* & seqq.
 Didaci Bivarii cognomento Cidi vita per quemnam descripta. Tom. II. pag. 258. col. 2.
 Didacus Ægidius (vulgò Gil) Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 100. num. 217.
 Foundationem & sui ordinis monumenta descripsit. *ibid.*
 Didacus Bernaldez parochus, Catholicorum Regum chronographus. Tom. II. pag. 228. num. 914.
 Didacus Campidoctus Chronici cujusdam auctor. Tom. II. pag. 262. col. 2.
 Didacus de Campis scriptor operis *Planetae*. Tom. II. pag. 32. num. 8.
 Didacus de Comontes, Carthaginensium & Murciæ Episcoporum historicus. Tom. II. pag. 180. num. 458.
 Didacus Henriquez del Castillo Segobienfis. Tom. II. pag. 226. num. 892. & seqq.
 Gesta ejusdem & scripta. *ibid.*
 Didacus de Herrera monachus Hieronymianus. Tom. II. pag. 166. num. 343.
 Metaphysicorum Aristotelis explanator. *ibid.*
 Boëthii libros *De consolatione* declaravit. *ibid.*
 Didacus de Quesada, cujusnam scripti auctor. Tom. II. pag. 194. num. 581.
 Didacus Rodriguez de Almela canonicus Murcienfis. Tom. II. pag. 212. num. 759. & seqq.
 Quænam opera ediderit. *ibid.*
 Generale Hispaniæ Chronicon digessit, epistolas scripsit. pag. 213. num. 763. & 765.
 Didacus de S. Petro decurio Vallis-oletanus. Tom. II. pag. 165. num. 326. & seqq.
Amoris carcerem scripsit. *ibid.*
 Didacus de Torres astrologici commentarii auctor. Tom. II. pag. 212. num. 756.
 Didacus de Valentia quorumnam librorum scriptor. Tom. II. pag. 164. num. 319.
 Didacus de Valera Conchenfis. Tomo II. pag. 206. num. 708. & seqq.
 Eiusdem peregrinatio & scripta. *ibid.*
 Dionis locus de Trajani rebus explicatur. Tom. I. pag. 73. num. 320.
 Dionysii Afri *περὶ ἱστορίας* interpretes quinam. Tom. I. pag. 159. num. 386.
 Dionysius Galvaon Lusitanus, Bracarenfis archidiaconus. Tom. II. pag. 98. num. 201.
 Fuxii opus de canibus & accipitribus vernaculè vertit. *ibid.*
 Dionysius Murcia Augustinianus, Archiepiscopus Mellanenfis. Tom. II. pag. 116. n. 331.
 Sententiarum libros exposuit. *ibid.*
 Sermones edidit. *ibid.*
 Dioscorus hæreticus ubi & quando damnatus. Tom. II. pag. 280. num. 490.
 Diptychon Toletanæ Ecclesiæ à Pseudo-Juliani impostura vindicatur. Tom. I. pag. 218. num. 62.
 S. Dominici Exiliensis Vitam quisnam scripserit. Tom. II. pag. 3. num. 10.
 S. Dominici de Silos gesta à quonam edita. Tom. II. pag. 3. num. 13.
 Dominicus archidiaconus Segobienfis cujusnam libri scriptor. Tom. II. pag. 262. col. 2.
 Dominicus Carthaginis Spartariæ Episcopus. Tom. II. pag. 284. num. 628.
 Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. *ibid.*
 Dominicus de S. Joanne Majoricenis, Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 262. col. 2.
 Quodnam opus digesserit. *ibid.*
 Dominicus Episcopus Placentinus, Alphonsi VIII. Castellæ Regis gestorum laudator. Tom. II. pag. 32. num. 7.
 S. Dominici Ordinis Prædicatorum institutor, an Hispanis scriptoribus accensendus. Tom. II. pag. 68. num. 284. & seqq.
De corpore Christi liber non hujus, sed alterius de Pantaleonibus. *ibid.*
 Voluminis ab igne servatio de ejus confessione nihil hac in re favet. num. 285.
 Testimonium cujusdam Chronici contrarium probat. pag. 69. num. 287.
 Opera nonnulla eidem falso tributa. *ibid.* & seqq.
 Dominicus presbyter Hispalensis Constantinopolitanus Episcopus designatur. Tom. II. pag. 284. num. 626.
 Dominicus de Catalonia Dominicanus. Tomo II. pag. 262. col. 2.
 Scripsit de Virginis Conceptione. *ibid.*
 Dominicus Seminiverbius, cognomento Hispanus. Tom. II. pag. 262. col. 2. Auctor libri *Viola animæ*. *ibid.*
 Domitianus Pacis-Augustæ Episcopus Synodo Cordubensi sub Hosio interfuit. Tomo II. pag. 275. num. 1104.
 Domitilla exsul in Pontia insula & martyr. Tom. I. pag. 55. num. 247. & seqq.
 Diversa à Domitilla Vespasiani Imper. filia. *ibid.*
 S. Donati gesta & obitus. Tom. II. p. 283. n. 613.
 Donatus Servitanus nullius operis auctor. Tom. I. pag. 215. num. 47. & seqq.
Regule ad Virgines, non hujus, sed alterius. *ibid.*
 Dorotheus Episcopus Antiochenus Arianus quando floruerit. Tomo II. pag. 276. num. 1128.
 Dracontii poetæ ætas, & Hexaëmerôn liber. Tom. I. pag. 192. num. 69. & seqq.
 Ab Eugenio Toletano auctus. *ibid.*
 Editiones referuntur. num. 70.

Quæ in hoc opere continentur.

- Vossio quare incertum qua ætate vixerit. *ibid.* num. 71.
 Quando floruerit. Tom. II. pag. 282. n. 600.
 Dracontius presbyter Pseudo-Hauberti inventum. Tom. I. pag. 282. num. 255.
 De Duello & bello quisnam scripserit. Tomo II. pag. 48. num. 139.
 Dulcidius Episcopus Salmanticensis, an auctor Chronici Æmilianensis. Tom. I. p. 364. num. 250.
 Pellizerii cogitata de hujus Chronici auctore refelluntur. *ibid.* & seqq.
 Carmen in eodem contentum de quibusdam Episcopis illustratur. paginâ 365. num. 258.
 Durandus de Osca è Valdensium hæresi ad Ecclesiam receptus. Tom. II. pag. 31. num. 4.
 Quænam literis commiserit. pag. 32. num. 5.
- ### E
- E Aso, non Cantabrorum olim, sed Vasconum oppidum. Tom. I. pag. 116. n. 59.
 Ebn Bajah. Vide Aben Pace.
 Ecclesiæ Arianorum Catholicis traduntur. Tom. II. pag. 276. num. 1142.
Ecclesiæ planctus cujusnam sit, & quale opus. Tom. II. pag. 101. num. 224.
 De Ecclesiæ Romanæ quadruplici jurisdictione quisnam egerit. Tom. II. pag. 111. num. 289.
 Eiusdem primatum quis defenderit. p. 138. num. 95.
 De Ecclesiæ unitate à quibusdam scriptum. Tom. II. pag. 135. num. 65.
 Ecclesiarum Cathedralium totius orbis notitia per quemnam edita. Tom. II. pag. 40. num. 58.
 Ecclesia S. Mariæ Toletana consecratur. Tomo II. pag. 284. num. 626.
 Ecclesiastica historia à quonam digesta. Tomo II. pag. 121. num. 364.
 Ecclesiastici status defensionem quis ediderit. Tom. II. pag. 195. num. 591.
 Eduardus Portugalliæ Rex quibus scriptis clarus. Tom. II. pag. 159. num. 287. & seqq.
 Eduardus quidam *Contra-Arriquine* operis auctor. Tom. II. pag. 263. col. 1.
 Egelesta Plinii quid. Tom. I. pag. 206. num. 1.
 Egilanes Episcopus Eliberitanus pseudo-historicorum fabula. Tom. I. pag. 320. num. 8. & seqq.
 Egila S. Crucis apud Toletum abbas quando floruerit. Tom. II. pag. 285. num. 644.
 Eisengreimii error in rebus Paciani Barcinonensis. Tom. I. pag. 148. num. 230.
 Elegantiarum scriptor quisnam. Tomo II. pag. 200. num. 647.
 Eleutherius Cæsar-augustanam regit Ecclesiam. Tom. II. pag. 281. num. 566.
 Elias abbas S. Leocadiæ Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 284. num. 628.
 Postea Episcopus Salmanticensis. *ibid.*
 Elias Rotensis canonicus, S. Raymundi ejusdem Ecclesiæ Episcopi Vitæ descriptor. Tom. II. pag. 14. num. 70.
 Eliberitana Synodus quando celebrata. Tomo I. pag. 103. num. 3.
 Elipandus Toletanus Episcopus hæreticus. Tom. I. pag. 323. num. 25. & seqq.
 Quænam ejus hæresis. *ibid.*
 Quibusnam Conciliis & scriptis refutata. *ibid.*
 Felix Urgellenfis sectator. *ibid.*
 Pseudo-historicorum ad hunc excusandum figmenta. pag. 326. num. 40. & seqq.
 Elisabethæ & Ferdinandi historia à quonam compilata. Tom. II. pag. 226. num. 889. & sequentibus.
 Elpidius Episcopus à S. Isidoro inter scriptores Hispanos laudatus. Tom. I. pag. 207. num. 7.
 Emeritensis Synodus sub Idatio cogitur. Tomo II. pag. 276. num. 1134.
 Emeritensium Patrum vitas quis ediderit. Tom. I. pag. 277. num. 231.
 Emila Barcilonenfis abbas, & postea Episcopus. Tom. II. pag. 284. num. 628.
 Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. *ibid.*
 Emmanuel Brudus Lusitanus, Judæus & medicus. Tom. II. pag. 264. col. 1.
 De re medica scriptor. *ibid.*
 Emmanuel Didaci, vel Diez, Catalanus. Tomo II. pag. 181. num. 470. & seqq.
 Veterinariæ artis scriptor. *ibid.*
 Emmanuel Rodriguez de Sevilla, Hispaniæ rerum generalis chronographus. Tom. II. pag. 142. num. 125.
 An etiam scripserit de Terræ sanctæ adaptione per Gofredum Bullionæum. *ibid.* num. 126. & seqq.
 Enchiridion Testamenti Veteris à quonam compactum. Tom. I. pag. 171. num. 444. & sequentibus.
 Enepotius Emeritensis Episcopus Toletanæ Synodo interfuit. Tom. II. pag. 283. n. 619.
 Ennecus Lupi de Mendoza Sanctæ Julianæ Marchio. Tom. II. pag. 180. num. 459. & sequentibus.
 Ipsi animi & corporis dotes. *ibid.*
 Gesta, fama, laudes ejusdem recensentur. *ibid.*
 Eius opera. paginâ 181. num. 464. & seqq.
 Epauensis Synodus quando coacta. Tomo II. pag. 281. num. 530.
 Epigrammatarii auctores. Tomo I. pag. 65. num. 287. & pag. 244. num. 212. & pag. 291. num. 308. & seqq. & pag. 344. num. 145. & Tomo II. pag. 23. num. 131.
 Epiphanius Episcopus Ticinensis clarus habetur. Tom. II. pag. 281. num. 524.
 Epiphanius in Episcopatum Hispalensem intruditur. Tom. II. pag. 280. num. 477.
 Aqua-Celenensi Synodo interest. *ibid.* num. 486.
 Episcopi catholici in exilium pelluntur. Tomo II. pag. 283. num. 619.
 Episcopi olim eligebantur ex civibus. Tom. I. pag. 148. num. 232.
 Episcopi quo ordine federent in Conciliis. Tom. I. pag. 208. num. 11.
 De Episcoporum auctoritate in Concilio Gene-

- Generali quisnam egerit . To. II. pag. 150. num. 188.
- Episcoporum Hispaniæ catalogus Haubertinus examinatur . To. I. pag. 403. num. 474. & seqq.
- Desunt in hoc , quorum Hispaniæ Concilia meminere . ibid.
- Exemplis firmatur . ibid.
- Additiones ad eundem expendantur . paginâ 409. num. 533. & seqq.
- Epistolæ D. Pauli à quibusnam expositæ . Tomo II. pag. 201. num. 658. & seq. & num. 670.
- Epistola Eusebii Vercellensis ad Gregorium Eliberitanum . Tomo I. pag. 106. num. 19.
- Epistolarum decretalium collectio quàm lubricæ fidei hodie apud plures . Tomo I. pag. 142. num. 196. & seqq.
- Collector quisnam fuerit ex Blondello . pag. 271. num. 205.
- Epistolarum scriptores varii . Tomo I. paginâ 141. num. 190. & seqq. & pagin. 193. num. 73. & seq. & pag. 197. num. 96. & pag. 211. nu. 27. & seqq. & pag. 218. nu. 65. & pagin. 223. num. 89. & seq. & pag. 263. num. 148. & seqq. & pag. 275. num. 221. & pag. 279. num. 244. & pag. 289. nu. 298. & pagin. 307. num. 402. & seq. & pag. 309. num. 420. & pag. 342. num. 130. & seq. & pag. 343. num. 138. & Tom. II. pag. 2. nu. 8. & pag. 3. num. 14. & pag. 14. num. 71. & seq. & pag. 16. num. 88. & pag. 46. nu. 117. & pag. 48. num. 141. & pag. 51. num. 154. & pag. 105. num. 249. & seqq. & pag. 107. nu. XII. & seq. & pag. 137. nu. 77. & pag. 179. num. 455. & pag. 194. num. 585. & pag. 197. num. 616. & pag. 213. num. 763. & seqq. & pag. 225. num. 871.
- Epitaphiorum scriptores varii . Tomo I. paginâ 291. num. 308. & seqq. & pag. 344. num. 145.
- B. Eronis Vitæ quisnam auctor . Tomo II. pag. 259. col. 2.
- Eros , sive Heros , Galliæ , non Hispaniæ Episcopus . To. I. pag. 184. num. 33.
- Ethnicorum veterum mos imprecandi hostibus mala . Tomo I. pag. 159. num. 385.
- Etymologiarum scriptores . Tomo I. pag. 251. num. 93. & seq.
- Duo genera referuntur . ibid. num. 95.
- Euagnus Episcopus Homoufianus Athanasii successor . Tomo II. pag. 275. num. 1122.
- Evanassa Hispalensis , & ejus opera . pag. 249. col. 2.
- Euangelia à quibusnam explanata . Tomo II. pag. 125. num. 390. & pag. 189. num. 531.
- Euangeliorum paraphrasin quisnam scripserit . Tomo I. pag. 126. num. 106.
- Concordia à quonam compacta . Tomo II. pag. 106. num. VIII. & seq.
- Euangelium Matthæi quis fuerit commentatus . To. II. pag. 111. num. 290.
- De Eucharistiæ sacramento adversus Bohemos quisnam egerit . Tomo II. pag. 191. num. 541.
- S. Eucheriæ peregrinatio per quemnam descripta . Tomo I. pag. 302. num. 372.
- Eucherii Lugdunensis Episcopi obitus quando contigerit . Tomo I. pag. 280. nu. 487.
- Eudocia & Eudoxia plures sæculo quarto . Tomo I. pag. 146. num. 222.
- Eugeniæ martyris Cordubensis epitaphium . Tomo I. pag. 381. num. 358. & seq.
- Eugenii III. Toletani Episcopi elogium ex Ildephonso . Tomo I. pag. 281. num. 252.
- Quando floruerit . ibid.
- Quibus Conciliis interfuerit . ibid.
- Obitus ejusdem , & in Sanctorum numerum relatio . ibid. num. 253.
- Quenam literis consignaverit . num. 254.
- Ejus de Trinitate libellus qualis . ibid.
- Dracontii libros *De creatione mundi* emendavit . pag. 282. num. 254.
- Pseudo-Juliani error de eodem . num. 258.
- Figmentum de Itinerario Antonini ab ipso correcto . ibid. num. 260.
- Eugenius diaconus Toletanus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit . Tomo II. pag. 284. num. 628.
- Eugenius Petri Apostoli discipulus in Hispaniam mittitur . Tomo II. pag. 275. col. 1.
- Dicitur etiam Marcus Marcellus , Urbis Præfecti filius . ibid.
- Toletanos Christi fidem docet . ibid.
- Eugenius tyrannus quando tyrannidem invaserit . Tomo II. pag. 276. num. 1145.
- S. Eulaliæ Barcinonensis passio à quonam descripta . Tomo II. pag. 271. col. 2.
- S. Eulogius Cordubensis martyr quando floruerit . Tomo I. pag. 340. num. 119. & seqq.
- Hujus vita à quonam edita . ibid.
- Senatorio genere ortus . ibid. num. 120.
- Monachus Benedictinus temerè à quibusdam dicitur . ibid.
- Sub Habdaragmane Cordubæ Rege passus . num. 121.
- Memoriale Sanctorum exaravit , & cur . pag. 341. num. 126. & seq.
- Apologeticum item SS. Martyrum . ibid. num. 128.
- Martyrii documentum & epistolas edidit . pag. 342. num. 129. & seqq.
- Petri de Alva in ejusdem rebus error . ibid. num. 133.
- Elogia resque gestæ apud Ghinium querendæ . num. 134.
- S. Euphemie martyris gesta quisnam compilaverit . Tomo II. pag. 32. num. 6.
- Euphemius abbas Agaliensis Toletanæ Ecclesiæ præficitur . Tomo II. pag. 282. nu. 592. & pag. 283. num. 609.
- Orator in Galliam mittitur . paginâ 183. num. 616.
- Barcionam relegatur . ibid. num. 619.
- Ab exilio revocatur . pag. 284. num. 626.
- Euphemius Carpetanus Episcopus Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit . To. II. pag. 284. num. 628.
- Euphemius Tarraconensi Ecclesiæ præficitur . Tomo II. pag. 282. num. 594.
- Clarus habetur . pag. 284. num. 627.
- Toletanam Synodum sub Reccaredo concelebrat . ibid. num. 628.
- Euricus Wisi-Gothorum Rex signa videt in armis . Tomo II. pag. 281. num. 519.

Mori-

- Moritur . ibid. num. 320.
- S. Eurosia Vita à quonam digesta . Tomo II. pag. 223. num. 855.
- Eusebii Chronicon quisnam continuaverit . Tomo I. pag. 195. num. 86.
- Versio Hispana per quemnam exarata . Tomo II. pag. 171. num. 381. & seq.
- Eusebii Vercellensis Episcopi epistola ad Gregorium Eliberitanum . Tomo I. pag. 106. num. 19.
- Eutrandi diaconi Ticinensis Chronicon , vel potius fragmentum . Tomo II. pag. 285. & sequenti.
- Eutropius abbas Servitanus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit . Tomo II. pag. 284. num. 628.
- Eidem Ecclesiæ postmodum præfectus . ibidem .
- Eutropius Episcopus Valentinus à S. Isidoro laudatus . Tomo I. pag. 214. num. 44.
- Ejusdem opera . ibid. & seqq.
- Eutyctetis hæresis debacchatur . Tomo II. pag. 280. num. 487.
- Ubi & quando damnata . ibid. num. 490.
- Exegetici auctor quisnam fuerit . Tomo I. pag. 7. num. 28. & seq.
- Exemplorum summa à quonam relata . Tomo II. pag. 138. num. 93. & seq.
- Exillense Chronicon per quemnam ordinatum . Tomo II. pag. 3. num. 11.
- Eximini Petri Sala-nova laudes & munera . Tomo II. pag. 99. num. 206. & seqq.
- Observantia* ejusdem unde dictæ . ibidem . num. 207.
- Veteres regni leges Latine è vernaculo vertit . num. 208.
- Exsuperantius abbas Agaliensis quando floruerit . Tomo II. pag. 284. num. 628.
- Toletanæ Synodo interfuit . ibid.
- Eidem postea Ecclesiæ præficitur . ibidem , & num. 632.
- Exsuperantius Præfectus occiditur . Tomo II. pag. 278. num. 1177.
- Exsuperius Agaliense monasterium regit . Tomo II. pag. 283. num. 609.
- Exteriorum primus quis Romæ triumphaverit . Tomo I. pag. 6. num. 24.
- Eyroca fluvii nomen Arabicum . Tomo I. pag. 120. num. 77.
- Ezarharagui medicus à Joanne Leone Africano laudatus . Tomo II. pag. 249. col. 2.
- Quenam scripserit . ibid.

F

- FABRICIUS Episcopus Pseudo-Hauberti quisquiliæ . Tomo I. pag. 229. num. 117.
- Fabularum libros quinam composuerint . Tomo I. pag. 163. num. 393. & Tomo II. pag. 2. num. 5. & seqq.
- Facundi martyris passio quando & ubi contigerit . Tomo II. pag. 275. col. 1.
- Familia nobiles Catalonia per quemnam descriptæ . Tomo II. pag. 161. num. 302.
- Faramella, seu Pharamella, Cordubensis . Tomo II. pag. 250. col. 1.
- Cujusnam scripti auctor . ibid.
- Bibliotheca vetus Hispana* Tomo II.
- Fasti consulares à quonam exarati . Tomo I. pag. 197. num. 91.
- Febrer poeta Valentinus tempestatem octo adibus descripsit . Tomo II. pag. 50. num. 150.
- De Febris* tractatus à quonam editus . Tomo II. pag. 270. col. 2.
- Felix Papa quando intrusus fuerit . Tomo II. pag. 275. num. 1106.
- Ejus passio & martyrium . ibid. num. 1110.
- Felix diaconus Pseudo-Haubertinus scriptor . Tomo I. pag. 229. num. 117.
- Felix Toletanus Episcopus , & de ipso pseudo-historicorum nugæ . Tomo I. p. 310. n. 421.
- Felix Urgellensis Episcopus hæreticus . Tomo I. pag. 223. num. 25. & seqq.
- Quenam ejus hæresis . ibid.
- Quibus Conciliis damnata . ibid.
- A quibusnam impugnata . ibid.
- Sectatorem habuit Elipandum præfulem Toletanum . ibid.
- Eandem abdicavit , & ubi . ibid. num. 27.
- Ferdinandi I. Aragoniæ Regis gesta à quonam exarata . Tomo II. pag. 135. num. 61.
- Ferdinandi & Elisabethæ historiam quisnam texerit . Tomo II. pag. 226. num. 889. & seqq.
- Ferdinandi Gundifalvi Castellæ Comitis gesta à quonam descripta . Tomo II. p. 259. col. 2.
- Ferdinandi Portugalliæ martyris quis Vitam digesserit . Tomo II. pag. 160. num. 294.
- Ferdinandi Pulgaris elogia de Tostato Abulensi laudantur . Tomo II. pag. 168. num. 358.
- S. Ferdinandi Regis historiam quisnam compilaverit . Tomo II. pag. 39. num. 54.
- Ferdinandus Alphonfus S. Justæ Toletanæ parochus . Tomo II. pag. 125. num. 395.
- Sanctorum Vitas vulgares fecit . ibid.
- Ferdinandus Cordubensis Sedis Apostolicæ subdiaconus . Tomo II. p. 209. n. 734. & seqq.
- Quorumnam operum scriptor . ibid.
- Ferdinandus monachus Benedictinus , translationis S. Emiliani descriptor . Tomo II. pag. 15. num. 80.
- Egit item de rebus monasterii ejusdem Sancti . ibid.
- Ferdinandus Zamorensis , & ejus Summa de ordine judiciario . Tomo II. pag. 263. col. 1.
- Ferdinandus Diez Provere quænam scripta ediderit . Tomo II. pag. 212. num. 755.
- Ferdinandus Gomezius de civitate regali . Tomo II. pag. 165. num. 327. & seq.
- Epistolarum auctor . ibid.
- Ferdinandus Guzmanus , Joannis II. Castellæ Regis chronographus . Tomo II. pag. 177. num. 430. & seqq.
- Ejusdem opera . ibid. num. 433. & seqq.
- Ferdinandus Lopez . Tomo II. paginâ 162. num. 306. & seqq.
- Quorumnam Portugalliæ Regum Vitas compilaverit . ibid.
- Ferdinandus Mexia , urbis Giennensis decurio . Tomo II. pag. 220. num. 827.
- An idem cum Ferdinando Arias Mexia . ibidem .
- Nobilium* scriptor . ibid.
- Ferdinandus Nonius de Concha . Tomo II. pag. 131. num. 26.
- Henrici III. Castellæ Regis gesta descripsit . ibid.

Index rerum memorabilium

- Ferdinandus de Pazos**, Mercenariorum fodalis. Tom. II. pag. 138. num. 95.
 Scripsit *De primatu Romane Ecclesie*. ibid. num. 96.
Ferdinandus Perezus Guzmanus quænam literis commiserit. Tom. II. pag. 213. nu. 761.
Ferdinandus de Ribera poeta, catholicorum Regum gesta descripsit. Tom. II. pag. 226. num. 890.
Ferdinandus Sancii de Tovar, aliàs de Valladolid. Tom. II. pag. 115. num. 322. & seqq. Ejusdem genus & munera. ibid. Scripta & laudes. ibid.
Ferdinandus de Vafurto, forsan Aragonensis. Tom. II. pag. 223. num. 855.
 Scripsit *Vitam S. Eurofise*. ibid.
Julius de Bolea historicus quando floruit. Tom. II. pag. 2. num. 5.
De Fide catholica quisnam disputaverit. Tom. II. pag. 144.
Fidei apologeticum a quonam compactum. Tom. I. pag. 304. num. 386.
De Fidei mysteriis quisnam scripserit. Tom. II. pag. 215. num. 789.
Fidelis Episcopus Emeritenses quando floruerit. Tom. II. pag. 282. num. 604.
De Fide opus a quonam scriptum. Tom. I. pag. 154. num. 363.
Fides catholica in Hispania sub Reccaredo floret. Tom. II. pag. 284. num. 629.
Fitzæ, seu Hitæ, oppidi nomen unde. Tom. I. pag. 113. num. 48.
Flavianus Episcopus Antiochenus quando electus. Tom. II. pag. 276. num. 1143. & pag. 281. num. 535.
Florentina Severiano nascitur. Tom. II. p. 282. num. 591.
Florentinus Franciscus Maria laudatur. Tom. I. pag. 179. num. 4.
Florentinus Emeritensis Episcopus Cordubensi Concilio sub Hosio interfuit. Tom. II. pag. 275. num. 1104.
Flores philosophiæ a quonam excerpti. Tom. II. pag. 19. num. 106.
Flores sententiarum D. Thomæ quisnam collegerit. Tom. II. pag. 189. num. 537.
L. Florus Annæus, Hispanus, ex Annæa gente. Tom. I. pag. 79. num. 351. & seqq.
 Taxantur qui eidem Gallicam imputant originem. ibid.
 An idem cum Floro poeta. pag. 80. n. 353.
 Unde huic cognomen *Flori*. ibid.
Rerum Romanarum epitome Livii non est breviarium. ibid. num. 354. & seqq.
Qualesnam hujus epitomæ stylus & virtutes. ibid. num. 355.
 Quinam ejus editores & vindices. pag. 81. num. 356. & seqq.
 An argumenta librorum Livii sint ei tribuenda. ibid. num. 359.
 An item *Ostavia* tragœdia. ibid.
Fœdus inter Odoacrem & Theodericum percutitur. Tom. II. paginâ 281. numero 529.
Fons Comæ Patrimoniorum Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 284. num. 628.
Fontes divinitus erumpunt: ubi, & quando. Tom. II. pag. 282. num. 587.
Forma inscribendarum constitutionum ab omnibus Augustis. Tom. I. pag. 155. n. 367.
Fortalium fidei a quonam exstructum. Tom. II. pag. 183. num. 482.
De Fortuitorum remediis quisnam scripserit. Tom. I. pag. 27. num. 116.
Fortunatus Pictaviensis Episcopus Ingundem in Hispaniam comitatur. Tom. II. pag. 283. num. 617.
Forum legum a quonam digestum. Tom. II. pag. 134. num. 55.
Forum Trajani terremoto concutitur. Tom. II. pag. 277. num. 1160.
Franciæ Regum annales per quemnam descripti. Tom. I. pag. 368. num. 275.
Francia olim non dicebatur de tota Gallia. Tom. I. pag. 300. num. 355. & seqq.
Franciscus de Bachone Carmelita. Tom. II. pag. 114. num. 314. & seqq.
 Auctor *Repertorii Prædicatorum*. ibid.
 Sententiarum libros exposuit. ibid.
 Sermones recitavit. ibid.
Franciscus Eximenez Minorum sodalis. Tom. II. pag. 119. num. 353. & seqq.
 Ejus patria, honores, & scripta. ibid.
 Scriptores ab eodem fidei recensentur. num. 370. & seqq.
 Gravis de hoc eidem nota inuritur. ibid.
Franciscus de Leone ordinis Jacobæi historiam compilavit. Tom. II. pag. 220. n. 823.
Franciscus Martini Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 116. num. 334. & seqq.
 De Conceptione Virginis scriptor. ibid.
Franciscus de Pace ex Mercenariorum ordine. Tom. II. pag. 263. col. 1.
 Commentaria dedit in Regum libros. ibid.
 Scripsit item *De regia potestate*. ibid.
Franciscus Romanus scriptor artis (vulgò) *de scherma*. Tom. II. pag. 200. num. 649.
Franciscus de Toletto Cauriensis Episcopus. Tom. II. pag. 202. num. 675. & seqq.
 Quænam literis consignaverit. ibid.
 Gesta ejusdem & munia. ibid.
Franciscus à Velasco, & ejus opera. Tom. II. pag. 219. num. 817. & seqq.
Franciscus Ximinius egit de Hispaniæ restauratione. Tom. II. pag. 34. num. 18. & sequenti.
Franco-fordiensis Concilii opinio non æqua de S. Ildephonsi doctrina. Tom. I. pag. 295. num. 328. & seqq.
Frigoris asperitas in Hispania multorum perniciës. Tom. II. pag. 279. num. 470.
Frontinianus Aquensis Episcopus Ingundem in Hispaniam comitatur. Tom. II. pag. 283. num. 617.
S. Fructuosus Episcopus Bracarenfis, an monachus Benedictinus. Tom. I. pag. 283. num. 267. & seqq.
 Ejus genus quale. ibid.
 Quot monasteria condiderit. ibid.
 In locum Potamii sufficitur. ibid. num. 262.
 Quando floruerit. ibid.
 Iplius Vita a quonam scripta. ibid. nu. 263. & pag. 302. num. 371.
 Hujus monachalis regula à Benedictina diversa. ibid. num. 264. & seqq.

Mabillo-

Quæ in hoc opere continentur.

- Mabillonius** in hoc ipso taxatur. pag. 284. num. 265.
Pseudo-Juliani de eodem nugæ. pag. 285. num. 273. & seqq.
Fructuofus senior fictitius. Tom. I. pag. 284. num. 268.
Fulca Barchinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 275. col. 2.
Fulgentius Episcopus Astigitanus, SS. Leandri & Isidori germanus. Tom. I. pag. 232. num. 2.
 Ejusdem Leandri verba de ipso subobscura exponuntur. pag. 232. num. 3. & seqq.
Nihil compertum de ejus Episcopatu Carthaginensi. ibid. num. 5. & seqq.
Confundi solet cum alio Ruspensi. ibid. num. 7.
De eo, non de nostro, est memoria Concilii Toletani XV. ibid. num. 8.
Item Hispanensis II. pag. 234. num. 8.
Pseudo-historicorum de ipso fabulæ. ibid. & seqq.
Hispani probabiliter ortus. num. 11. & seqq.
Quamdiu vixerit. ibid. num. 13.
Scripta ejusdem à brevioriis tantum Hispanis relata. ibid. num. 14. & seqq.
Eisdem brevioriis non facile credendum, & cur. pag. 235. num. 16. & seqq.
Uter auctor fuerit libri *De incarnatione ad Scavilam*. ibid. num. 18. & seqq.
Opuscula nonnulla huic à neotericis tributa. ibid. num. 20. & seqq.
Mythologicum opus utrum horum habeat scriptorem, an nullum. pag. 236. num. 23. & sequentibus.
Quisnam verus ejus artifex. pag. 237. n. 27.
Eruditorum crisis de hoc opere profertur. ibid.
Scriptoris nostri laudes & cultus. ibid. num. 28. & seqq.
Pseudo-Juliani commentum in hujus & fratrum memoria. ibid. num. 30. & seqq.
Quando natus, & Astigitanis datus Episcopus. Tom. II. pag. 282. num. 592. & pag. 285. num. 641.
 Ejus obitus. ibid. num. 664.
Fulgentius presbyter Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 284. num. 628.
Carthaginis Spartariæ creatur Episcopus. ibid. num. 630.
Fulgentius Ruspensis Episcopus ineptissime à Pseudo-Juliano Hispanis tributus. Tom. I. pag. 202. num. 120. & seqq.
 Ab Arianis vexatur. Tom. II. pag. 281. num. 527.
- G**
- GADARENUS**, non Gadareus, gentilis, à Gadare Palæstina. Tom. I. pag. 20. num. 73.
Gades Canii poetæ patria. Tom. I. pag. 68. num. 299.
Jocose à Martiale dictæ, & cur. ibidem. num. 301.
Gadiræus & Gaditanus idem. Tom. I. pag. 20. num. 73.
Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.
- Galaf Judæus Ilerdensis**, & ejus *Antidotarium*. Tom. II. pag. 263. col. 1.
Galenus Claudius medicus celeberrimus. Tom. I. pag. 93. num. 414. & seqq.
Falsissime Hispaniæ affigitur. ibid.
Eventus quidam temerè eidem adscripti. ibidem.
Patria Pergamensis. ibid. & seqq.
Hujus parens & avus Græci. paginâ 94. num. 416.
 Ætas. pag. 96. num. 432. & seqq.
Non Pergami Italiæ natus. pag. 98. nu. 438.
Præsumptio nonnullorum hac de re su-gillatur. ibid.
Galefini lapsus de Bonito Arvernensi. Tom. I. pag. 375. num. 321.
Galindus nomen Hispanum. Tom. I. pag. 366. num. 259.
Gallæ Placidie ortus. Tom. II. pag. 276. num. 1140.
Nuptiæ cum Imperatore Constante. pag. 278. num. 1170.
In exilium mittitur, & quare. ibidem num. 1175.
Theodosium precatum mittit. ibidem num. 1176.
In regnum restituitur. ibid. num. 1179.
Moritur. pag. 280. num. 491.
Gallia diris variisque modis vastatur. Tom. II. pag. 277. num. 1159.
A barbaris invaditur. ibidem num. 1162. & 1164.
Uterior à Romanis deficit. paginâ 279. num. 472.
Ab Alanis diripitur. paginâ 280. numero 479.
Ab Attila. ibid. num. 488.
A Wisi-Gothis affigitur. ibid. num. 507.
De Gallica lue quisnam scripserit. Tom. II. pag. 258. col. 1.
Gandemarus Barcionensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 275. col. 2.
Gardingus Tudenfis Episcopus Synodum Toletanam coëgit. Tom. II. paginâ 283. num. 619.
Garibaji Stephani error de Avicennæ ætate. Tom. II. pag. 6. num. 27.
Garnerius Joannes laudatur. Tom. I. pag. 182. num. 19.
Garfias Eugui Bajonensis in Gallia Episcopus. Tom. II. pag. 122. num. 374.
Navarræ Regum historicus. ibid.
Garfias Hispanus, Jurisconsultus, Decretalium interpres. Tom. II. pag. 62. num. 241. & seqq.
Garfias Lupi de Ronces-valles Navarræ rerum descriptor. Tom. II. paginâ 263. col. 1.
Garfias Menesius Episcopus Eborensis, & orator celebris. Tom. II. pag. 205. num. 703. & seqq.
 Ejusdem laudes, honores, & scripta. ibid.
Gafalarici Wisi-Gorthorum Regis fuga ex Hispania. Tom. II. pag. 281. num. 544.
Obitus. ibidem. num. 548.
Gaubertus Fabricius de Vagad, monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 222. num. 849. & seqq.

Index rerum memorabilium

- Munia ab ipso obita. ibidem.
Opera literis tradita. ibidem.
Quonam loco ab eruditibus habita. ibid.
Gaudentius Comes occiditur. Tom. II. pag. 278. num. 1177.
Gaudentius diaconus imprudenter à quibusdam Hispaniæ scriptoribus adscriptus. Tomo I. pag. 203. num. 123.
S. Gaudiosus Turiassonensis Episcopus. Tomo I. pag. 312. num. 434. & seqq.
A Pseudo-Braulione Hispanis scriptoribus affixus. ibid.
Plura de eodem notantur, uti & de S. Victoriano eius magistro. ibid. & seqq.
Venantii Fortunati carmen huc pertinens producit. pag. 313. num. 437.
Quando floruerit. Tom. II. pag. 282. num. 571.
Gaufredus archidiaconus Toletanus (vulgo Joffre de Loayfa.) Tom. II. pag. 64. num. 250. & seqq.
Roderici Toletani historiam continuavit. ibidem.
Geber, aliàs Mahomed Geber, filius Afflah. Tom. II. pag. 250. col. 1. & seqq.
Gesta ejusdem & scripta. ibid.
Chimicæ & astronomicæ artis scriptor. paginâ 251. col. 1. & seqq.
Scriptit item *De fornacibus construendis*. ibidem.
Gelafii Papæ obitus. Tom. II. pag. 281. n. 532.
Genesii duo pseudo-historicorum figmenta. Tomo I. pag. 300. num. 360. & seqq.
Quorum alter Episcopus Arvernensis. ibidem.
Alter Corbejenfis abbas. ibid.
Genesio Arelatenfi templa in Hispaniis dicata. Tomo I. pag. 399. num. 451. & seqq.
Non Hispano, qui nusquam exstitit. ibid.
Genfericus Wandalorum Rex Romam occupat. Tom. II. pag. 280. num. 494.
Geographicæ rei scriptores referuntur. Tomo I. pag. 5. num. 21. & pag. 50. num. 227. & pag. 275. num. 222.
Geometriæ auctores quinam. Tom. II. pag. 268. col. 2.
Georgius Jafer, Jacobi II. Aragoniæ Regis Vice-cancellarius. Tom. II. pag. 99. num. 209.
Valentini regni leges exposuit. ibid.
Georgius Manriqueus Jacobæus eques commendatarius. Tom. II. pag. 223. num. 856. & seqq.
Gesta ejusdem, laudes, & scripta recensentur. ibidem.
Gerardus Carmonensis, non Cremonensis, Hispanus, haud Italus. Tom. II. pag. 263. col. 2. & seqq.
Arabicorum operum in Latinum interpretatus. ibidem.
Constantini monachi *Viticum* explanavit. ibidem.
Medicinæ & astronomiæ scriptor. ibid.
Alia ejusdem opera. ibid. & seqq.
Gerardus Compostellanæ Ecclesiæ canonicus. Tom. II. pag. 13. num. 66.
Ejusdem Ecclesiæ historio-graphus. ibid.
Germani an ante Gotthos Hispaniam occupaverint. Tomo I. pag. 117. num. 64. & seqq.
Germanus Antistodorenfis Episcopus quan-

- do floruerit. Tom. II. pag. 279. num. 479.
SS. Gervasii & Protasii reliquiæ ubi primum & à quonam inventæ. Tom. II. pag. 276. num. 1138.
Gildo Africanus à Romanis deficit. Tom. II. pag. 277. num. 1149.
Gilimer Ildericum Wandalorum Regem regno deturbat. Tom. II. pag. 281. num. 557.
Captus Constantinopolim ducitur. ibidem num. 559.
Giraldus quidam artis veterinariæ & accipitrariæ scriptor. Tom. II. pag. 98. num. 202.
Glossarium Arabo-Hispanum à quonam digestum. Tom. II. pag. 258. col. 1.
Goësius Damianus laudatur. Tomo II. paginâ 162. num. 307.
Gofredus de Fexa monachus Benedictinus, de re metrica scriptor. Tom. II. pag. 265. col. 2.
Gofredus Joffre de Biure, canonicus Tarraconensis. Tomo I. pag. 99. num. 210.
Ejusdem Ecclesiæ constitutiones exposuit. ibidem.
Gombaldus de Uligia Prædicatorum sodalis. Tom. II. pag. 116. num. 333.
Commentaria edidit in libros Sententiarum. ibidem.
Volumen item de vitis Sanctorum. ibid.
Gomesanus monachus Ildensis, scriptor Vitæ S. Ildephonsi. Tom. II. pag. 265. col. 2.
Gomezii Manriquei gesta, elogium, & scripta. Tom. II. pag. 224. num. 860. & seqq.
Gomezii Franciscanorum sodalis, scripsit de naturali philosophia. Tomo II. pag. 225. num. 875. & seqq.
Elogium ipsius. ibidem.
Gomezii Joannes de Zurara quorumnam operum auctor. Tom. II. pag. 204. num. 695. & seqq.
Ejus gesta & laudes. ibid.
Gonzalez Tellez Emmanuel, Concilii Eliberitani illustrator, laudatur. Tom. II. pag. 103. num. 3.
Gordianus quidam an Hispanensis fuerit Episcopus. Tomo I. pag. 245. num. 71. & Tom. II. pag. 286. num. 654.
An item literas acceperit Deus dedit Papæ. ibidem.
Gosvintha Athanagildi vidua Leovigildo nubuit. Tomo II. pag. 282. num. 606.
Laqueo suspenditur, & quare. pag. 284. num. 627.
Gottescalchi monachi hæresis quænam. Tomo I. pag. 366. num. 263.
Gothicæ literæ à quonam inventæ. Tom. II. pag. 276. num. 1129.
Gotthi Romam diripiunt. Tom. II. pag. 277. num. 1163.
Valentiam Galliarum vastant. pag. 278. num. 1166.
Aquitaniam invadunt. ibid. num. 1167.
Per Constantem repelluntur. ibid. n. 1171.
Romanis auxiliantur. pag. 279. num. 479.
Gotthorum gesta à quibusdam descripta. Tomo I. pag. 256. num. 114. & seqq. & Tom. II. pag. 17. num. 99.
Excidium quis ediderit. ibidem paginâ 46. num. 116.

Quæ in hoc opere continentur.

- Leges à quonam latæ. Tomo I. pag. 380. num. 347.
Gotvilla Hibernus, civis tamen Hispanus, qualis notæ fuerit. Tom. I. pag. 373. num. 308.
Græcorum in fide errores à quonam impugnati. Tom. II. pag. 155. num. 261.
Granatenfis historia per quemnam exarata. Tom. II. pag. 253. col. 2.
Gratianus Imperator quando designatus. Tomo II. pag. 275. num. 1127.
Gesta ejusdem, & in Christianos religio. pag. 276. num. 1131.
S. Gregorii Papæ de trina mersione locus castigatur. Tomo I. paginâ 225. num. 98. & seqq.
Gregorii Turonensis historiæ libri undecimi quisnam auctor. Tom. I. pag. 374. num. 315.
Gregorius Argaizius. Vide Argaizius.
Gregorius Bæticus Episcopus Eliberitanus Hosii æqualis. Tomo I. pag. 106. num. 19. & seqq.
Quænam literis commiserit. ibid.
Eidem Hosio in Sirmienfi conventu restitit. ibid. num. 20.
Item Urfacio & Valenti in Ariminensi. ibidem.
Marcellini & Faustini Luciferianorum testimonia non profus ei favent. pag. 107. num. 21.
An liber *De Trinitate* ad Placidiam sit ipsi tribuendus. ibid. num. 24. & Tom. II. pag. 278. num. 1172.
Dextri & Luitprandi pseudo-historicorum de ipso nugæ. Tomo I. pag. 108. num. 28. & sequentibus.
Innocentii I. Papæ decretalis epistola de eodem exponitur. pag. 109. num. 32. & seqq.
Item S. Hieronymi locus. ibid.
Bivarii præsumptio fugillatur. pag. 111. num. 41.
Eidem temerè adscribitur martyrologium nuper inventum. pag. 114. num. 50. & seqq.
Figmentum purum pseudo-historicorum. ibidem.
Ab Argaizio impensè, sed frustra, laudatum. ibid. num. 51.
Solini locus explicatur. pag. 115. num. 56.
Oppidorum nominibus à Gotthis formati uti non potuit. pag. 116. num. 60.
Sicut & vocabulis ejus sæculo recentioribus. pag. 122. num. 87.
Gregorius Complutenfis Episcopus à Toletano diversus. Tomo I. pag. 113. num. 49.
Infolentior Pseudo-Dextri fabula. ibid.
Gregorius Episcopus Cordubensis quando floruerit. Tom. II. pag. 278. num. 1169.
Quando mortuus. ibid. num. 1183.
Gregorius Illiberitanus Episcopus ex Præfecto prætorio Galliarum. Tom. II. pag. 276. num. 1145.
Gregorius Nazianzenus Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 275. num. 1124.
Gregorius Toletanus præsul nullus. Tomo I. pag. 110. num. 38. & seqq.
Cui falsò Bæticæ Gregorii gesta tribuuntur. ibidem.
Pseudo-historicorum de hoc commenta curiosè examinantur. ibid. & seqq.
Refelluntur. ibidem.
In Tyanensi Cappadociæ Concilio vices gestit Liberii Papæ, si larvis credendum. pag. 111. num. 42. & seqq.
Grimoaldus, sive Grimaldus, quando floruerit. Tom. II. pag. 3. num. 13.
Scripsit Vitam S. Dominici de Silos. ibid.
S. Felicis translationem vulgavit. ibid.
Sanctorum Vitas collegit. ibid.
Groma seu Gruma quid. Tomo I. pag. 5. n. 20.
Gromatici quisnam auctor, & quale opus. Tomo I. pag. 5. num. 20.
Gudestianus presbyter Pseudo-Haubertinus scriptor. Tomo I. pag. 229. num. 117.
Gudila Comes Toleti Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tomo II. pag. 284. num. 628.
Gudila sive Gullita Toletanus falsò inter Hispanos scriptores numeratur. Tomo I. pag. 332. num. 72.
Guido de Terrena, sive de Perpiniano, Carmelita. Tom. II. pag. 106. num. 252. & seqq.
Ordinis sui generalis præfectus. ibidem num. 253.
Majoricensis item & Elnensis antistes. ibidem.
Opera ejusdem edita recensentur. ibidem num. 255. & seqq.
Inedita similiter referuntur. ibid.
Guilielmus Dominici scripsit in Usaticos Barcinonenses. Tom. II. pag. 265. col. 2.
Guilielmus Gorris Aragonensis, an Franciscanus. Tom. II. pag. 225. num. 867. & seqq.
Quodnam opus scripserit. ibid.
Guilielmus de Loarte Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 166. num. 341.
Quænam opera ediderit. ibid.
Guilielmus de Monserrat Catalanus. Tom. II. pag. 224. num. 864. & seqq.
Quibus libris clarus. ibid.
Guilielmus Præpositi, sive Despaborde. Tomo II. pag. 111. num. 293.
Scripsit de privilegio militari. ibid.
Item de pace & treuga. ibid.
Alphabetum patrii juris digessit. ibid.
Guilielmus de Rubione Minorita, Sententiarum libros exposuit. Tomo II. pag. 100. num. 218.
Gullita Toletanus Pseudo-Juliani figmentum. Tomo I. pag. 374. num. 309.
Gumefindus Toletanus Hispanis scriptoribus impudenter affixus. Tomo I. pag. 374. num. 315.
Gundemarus Gotthorum Rex quando creatus. Tom. II. pag. 286. num. 648.
Toleti Synodum contrahit. ibid. num. 649.
Gundemundus Wandalorum Rex pacis Ecclesiæ restitutor. Tomo II. pag. 281. num. 518.
Gundifalvi Hispani apud Joannem Wallenfem laus. Tom. II. pag. 71. num. 5.
Scripsisse dicitur *De divisione philosophiæ*. ibidem.
Item *De anima*. ibid.
Gundifalvus Garfias de S. Maria, Paulli Burgensis filius. Tomo II. pag. 161. num. 303. & sequentibus.
Ejusdem gesta referuntur. ibid.

Index rerum memorabilium

Quæ in hoc opere continentur.

- Aragonæ Regum historicus. ibidem numero 304.
- Gundifalvus quidam Conchenfis, auctor libri *Virginalis*. Tom. II. pag. 71. num. 6.
- Gundifalvus quidam Hispanus scriptor *De ortu scientiarum* Tom. II. pag. 265. col. 2.
- Gundifalvus de Berfeo, monachus Benedictinus. Tom. II. pag. 3. num. 12.
- Sanctorum quorundam Vitas exaravit. ibidem.
- Carmen item de prælio Septimancensi. ibidem.
- Aliud ejusdem opus *De promovenda pietate*. ibidem.
- Gundifalvus Gundifalvi de Buffamante Episcopus Segobienfis. Tomo II. pag. 123. num. 378.
- Ipsius opus *Peregrina*. ibid.
- Gundifalvus de Frias monachus Hieronymianus. Tomo II. pag. 225. num. 869. & sequentibus.
- Philosophica, moralia, politicaque edidit opera. ibid. num. 870.
- Sermones pariter & epistolas. ibid. num. 871. & seq.
- Monasterii Sancti Hieronymi Granatensis chronographus. ibid. num. 874.
- Gundifalvus de Hinojosa, Regum omnium Christianorum historiae breviarium digestit. Tom. II. pag. 96. num. 187.
- Gundifalvus Martini à Peña-tiel auctor libri *del becerro*. Tomo II. paginâ 109. num. 277.
- Gundifalvus de Valle-bona ordinis Minorum generalis. Tom. II. pag. 73. num. 28. & seqq.
- Opera ejusdem. ibid.
- Gunthericus Episcopus Toletanus iniquè Hispaniæ scriptoribus affigitur. Tomo I. pag. 319. num. 3.
- Guterius Didaci de Gamez, Petri Nisi Comititis gestorum descriptor. Tomo II. pag. 140. num. 106. & pag. 165. num. 332.
- H**
- H**ÆRESIS quod nulli darentur spiritus quando orta, & à quibus repulsa. Tomo II. pag. 283. num. 615.
- Hærefum summa à quonam compilata. Tomo II. pag. 106. num. X.
- Hæreticorum catalogus per quemnam editus. Tom. II. pag. 45. num. 110.
- Hajan, aliàs Ibnu Hajan, Lusitanus chronographus. Tom. II. pag. 251. col. 2.
- Hali Uxafal auctor astrologici iudicii de Barcinonensi urbe. Tomo II. pag. 251. col. 2.
- Halo poëta, qui & Alphonfus grammaticus. Tom. II. pag. 22. num. 130. & seqq.
- Ejusdem nonnulla epigrammata referuntur. pag. 23. num. 131. & seqq.
- Hamech Ben Serif scripsit de virtutibus plantarum. Tom. II. pag. 251. col. 2.
- Lapidum pariter & animalium. ibid.
- Hani, seu Iben Hani, cujusnam operis auctor. Tom. II. pag. 252. col. 1.
- Hafen, aliàs Iben Hafen, Granatensis, & ejus scripta. Tom. II. pag. 252. col. 1.
- Haubertinus catalogus Episcoporum Hispaniæ examinatur. Tom. I. pag. 403. num. 474. & seqq.
- In hoc defunt quorum Hispaniæ Concilia meminere. ibid.
- Exemplis firmatur. ibid.
- Additiones ad eundem expenduntur. paginâ 409. num. 533. & seqq.
- Haubertus Hispalensis chronographus supposititius. Tomo I. pag. 400. num. 454. & sequentibus.
- Ejusdem suppositio multis argumentis ostenditur. ibid.
- Ejus fictitium chronicon, & quisnam hujus auctor. ibid. pag. 118. num. 67. & pag. 401. num. 460.
- Temeritas in Priscilliani rebus refellitur. ibid. pag. 130. num. 129.
- Audacia in fabulis fingendis retunditur. ibid. pag. 203. num. 123.
- Impudentia in Bonifacio IV. Hispaniæ accensendo redarguitur. pag. 315. num. 449. & seq.
- Scriptores recensentur quos temerè finxit. ibid. pag. 203. num. 123. & pag. 229. num. 117. & pag. 316. num. 453. & seqq. & pag. 376. num. 324. & seqq.
- Hector Carthaginensis Episcopus Tarraconenfi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 281. num. 551.
- Hegiræ annus quando inceperit. Tomo I. pag. 247. num. 78.
- Helecanis Episcopi Cæsar-augustani memoria. Tom. I. pag. 374. num. 310.
- Ejusdem fragmenta supposititia. ibid. & sequentibus.
- Helladius aulae Regis Comes Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tomo II. pag. 284. num. 628.
- Fit monachus Agallienfis. paginâ 285. num. 635.
- Ejusdem monasterii abbas eligitur. ibid. num. 644.
- Toletanus Episcopus designatur. pag. 286. num. 652.
- Sanctitate habetur insignis. paginâ 286. num. 663.
- Ildephonsum diaconum creat. ibidem num. 666. Moritur. num. 667.
- Helvia, aliàs Albina, M. Annæi Senecæ uxor. Tom. I. pag. 14. num. 49.
- Qualis fœmina. ibidem.
- Henrici III. Castellæ Regis historiam quisnam scripserit. To. II. pag. 130. num. 21. & pag. 131. num. 26.
- Henricus de Aragonia Marchio de Villena. Tom. II. pag. 144. num. 151. & seqq.
- A magiæ nota, quâ inuritur, liberatur. ibid.
- Ejus scripta & laudes. pag. 145. num. 152. & seqq.
- Henricus Infans Castellæ, Magister ordinis Jacobæi. Tomo II. pag. 160. num. 296.
- Quænam opera ediderit. ibid.
- Heraclius Africæ Comes occiditur. Tomo II. pag. 278. num. 1167.

Hera-

- Heraclius Imperator Hierosolymam cum cruce Dominica ingreditur. Tomo II. pag. 286. num. 664.
- De Herbis* quisnam egerit. To. II. pag. 253. col. 2.
- Herculis labores à quibusnam descripti. To. II. pag. 146. num. 161. & pag. 165. num. 334.
- Herennius Senecio Hispanus laudatur. To. I. pag. 70. num. 308.
- Auctor vitæ Helvidii Prisci. ibid. num. 309.
- Domitiani jussu interficitur. ibid. & seqq.
- Hermenegildus Leovigildi filius nascitur. Tomo II. pag. 282. num. 594.
- Regni successor à patre constituitur. paginâ 283. num. 611.
- Ingundem uxorem ducit. ibid. num. 617.
- Hispani à patre obsidentur. ibid. num. 618.
- Vinctus eidem traditur. ibid.
- Datis obsidibus dimittitur. ibid.
- Semel iterumque obsidentur & capitur. ibid. num. 619. & num. 621.
- Variè vexatus carceribus mancipatur. ibid. num. 624.
- Occiditur. ibid.
- Hermenga Witterici Regis filia. Tomo II. pag. 286. num. 646.
- Theoderico Mediomatricum Regi nubit. ibid.
- Intacta patri remittitur. ibid.
- Heros, sive Eros, Episcopus Galliæ, non Hispaniæ. Tomo I. pag. 184. num. 33. & seqq.
- Heterius Oxomensis Episcopus Felicis Urgellensis impugnator. Tomo I. paginâ 325. num. 35.
- Item Elipandi Episcopi Toletani. ibid.
- Opera ejusdem à quibus in lucem edita. ibid. & seqq.
- Hexaëmeron opus à quonam scriptum. Tomo II. pag. 201. num. 658. & seqq.
- S. Hieronymi Granatensis monasterii historiam quis texuerit. Tomo II. pag. 225. num. 874.
- S. Hieronymi locus de Vigilantio exponitur & emendatur. Tomo I. pag. 175. num. 466. & seqq.
- Flores à quonam excerpti. To. II. pag. 143. num. 136.
- Vita per quemnam exarata. ibid. num. 142.
- In Vigilantium invectiva quando facta. pag. 277. num. 1144.
- Hieronymus à S. Bernardo monachus Cisterciensis. Tomo II. pag. 266. col. 1.
- Ejus scripta. ibid.
- Hieronymus Paullus quidam illaudatus. To. II. pag. 222. num. 844.
- Hieronymus quidam monachus Cisterciensis. Tomo II. pag. 226. num. 887.
- Joannis II. Aragoniæ Regis rerum scriptor. ibid.
- Hieronymus quidam alter abbas Cisterciensis de Benifazà. Tomo II. pag. 266. col. 1.
- Regum Aragoniæ genealogiam digestit. ibid.
- Hieronymus Michaël Carmelus Mercenarium sodalis. Tomo II. pag. 97. num. 197.
- Commentaria scripsit in Canticum Canticum. ibid.
- Hieronymus Cucalon quorumnam operum auctor. Tomo II. pag. 219. num. 817. & seqq.
- Hieronymus de Ocon Carmelita. Tom. II. pag. 138. num. 91. & seqq.
- Machabæorum libros explanavit. ibid.
- Benedicti XIII. gestorum narrator. ibid. num. 92.
- Hieronymus de S. Fide, sive Josias Lurki. Tomo II. pag. 133. num. 45. & seqq.
- Ex Hebræo Christianus. ibid.
- Ejus disputatio in Judæos coram Benedicto XIII. ibid.
- Quinam eidem interfuerint, ac de ea scripserint. ibid.
- Hieronymus Torrellas Valentinus quænam scripserit. Tom. II. pag. 221. num. 839. & seqq.
- S. Hierotheus falsò Hispanis adscribitur. To. I. pag. 87. num. 384.
- Dionysii scripta de ipso vel inter catholicos dubiæ fidei. ibid. num. 385. & seqq.
- Quando hæc primùm visa. ibid.
- Græcorum testimoniis hunc fuisse Atheniensem probatur. pag. 88. num. 388. & seqq.
- Latinorum nullis. ibid.
- Morales anam præbuit ut Hispaniæ affigeretur. ibid. num. 389. & num. 392. & seqq.
- Ejusdem æquivocatio inter hunc & Philotheum. ibid. num. 397.
- Areopagita fuit Athenis, ideoque Atheniensis. pag. 90. num. 402.
- Multa Græcorum testimonia pro hac re producuntur. pag. 91. num. 403. & seqq.
- Empuritanus à Pseudo-Luitprando confingitur. pag. 92. num. 409.
- Abfurditates in ejus historia. ibid. num. 410. & seqq.
- Macri cognomen unde ipsi affixum. pag. 93. num. 412.
- Hierusalem quælibet Ecclesia cathedralis dicta. Tomo I. pag. 266. num. 172.
- Higuera Hieronymus Romanus multiplicis fabulæ conflator. To. I. pag. 240. num. 43.
- Pseudo-chroniconum Dextri & Maximi confictor. ibid.
- Pseudo-historicorum aliorum architectus. pag. 315. num. 447. & seqq. & pag. 320. num. 8. & pag. 388. num. 397.
- Vanitas ejusdem de Joanne Hispalensi. pag. 356. num. 214. & seqq.
- Opus ejus quoddam levissimum laudatur. pag. 376. num. 327.
- Ex quo dignoscitur fabularum inventor. ibid. & seqq.
- Abfurdæ ipsius assertiones de Romanis Toletanis. ibid.
- Item de *Marinis* Gallæcis. ibid.
- Quonam Luitprandi Chronico usus, dum historiam scriberet. pag. 393. num. 415. & seqq.
- Pseudo-Juliani auctor. Tomo II. pag. 24. num. 140. & seqq.
- Testimonia ad rem producuntur ex ejus historia Ms. pag. 25. num. 145. & seqq.
- Craffissima ignoratio de Petro de Riga *Aurora* scriptore. pag. 27. num. 153.
- Higuerarum, sive ficulnearum Toleti civium fundamenta à quonam jacta. Tomo I. pag. 326. num. 44.

Hilarii

Index rerum memorabilium

Hilarii Arelatensis Episcopi obitus quando contigerit. Tomo II. paginâ 280. numero 487.
 Hilarius Papa quando creatus. Tomo II. pag. 280. num. 500.
 Romanam Synodum cogit. num. 506.
 S. Hilarius Pictaviensis Episcopus Quintilianiano imitator. Tomo I. paginâ 57. numero 255.
 Araulicanæ I. Synodo præfuit. Tomo II. pag. 276. num. 1141.
 Hildefredus Tarraconem obsidione cingit. Tomo II. pag. 281. num. 513.
 Urbes Hispaniæ maritimas capit. ibid.
 Hippocrates à quonam explanatus. Tomo II. pag. 262. col. 1.
 S. Hippolyti martyris Missa per quemnam ordinata. Tomo I. paginâ 282. numero 259.
 Hispalensis II. Synodus quando coacta. To. II. pag. 286. num. 658.
 Hispalis Fulgentii Astigitani verosimiliter patria. Tomo I. pag. 234. num. 11. & sequenti.
 Contra Leovigildum Gotthorum Regem rebellat. Tomo II. pag. 283. num. 618.
 Hispanæ historiæ scriptores quinam fuerint. Tomo II. pag. 9. num. 44. & pag. 15. num. 81. & pag. 34. num. 18. & seq. & pag. 42. num. 73. & pag. 109. num. 274. & seq. & pag. 158. num. 280. & pag. 197. num. 616. & seqq. & pag. 213. num. 763. & seqq. & pag. 237. col. 2. & paginâ 253. col. 1. & pag. 259. col. 2. & pag. 260. col. 1. & seq. & pag. 261. col. 1. & seq.
 Hispania per Constantinum tyrannum invaditur. Tomo II. pag. 277. num. 1163.
 Tumultibus fervet. pag. 278. num. 1168. & pag. 279. num. 469.
 Peste affigitur. pag. 283. num. 621.
 Sub Reccaredo fide catholica floret. pag. 284. num. 629.
 Machometi labe inficitur. pag. 286. num. 645.
 De Hispaniæ memorabilibus quisnam scripserit. Tomo I. pag. 340. num. 118.
 Ejus descriptio à quonam facta. pag. 369. num. 280. & seqq.
 Regum epitomen quisnam digesserit. To. II. pag. 131. num. 24.
 Urbium admiranda per quemnam descripta. pag. 231. col. 1.
 Casus & restauratio à quonam exarata. pag. 269. col. 1.
 Hispanorum incuria in non quærendis historiæ fontibus, & publico bono exponendis. Tomo II. pag. 10. num. 52.
 Viri insignes nonnulli qui Basileensi Concilio interfuere. pag. 148. num. 177. & seq.
 Historia à quibusnam scripta. Tomo I. pag. 5. num. 22. & pag. 71. num. 312. & seqq. & pag. 79. num. 351. & seqq. & pag. 155. num. 371. & seqq. & pag. 181. num. 12. & seqq. & pag. 193. num. 75. & seqq. & pag. 239. num. 38. & seqq. & pag. 256. num. 114. & seqq. & pag. 277. num. 231. & pag. 308. num. 407. & pag. 321. num. 14. & pag. 328. num. 52. &

seqq. & pag. 340. num. 118. & pag. 378. num. 340. & Tomo II. pag. 1. num. 2. & pag. 2. num. 5. & seqq. & pag. 3. num. 8. & pag. 8. num. 38. & pag. 13. num. 64. & seqq. & pag. 14. num. 73. & pag. 17. num. 99. & pag. 18. num. 105. & pag. 34. num. 20. & seqq. & paginâ 38. & seqq. & pag. 130. num. 21. & pag. 135. num. 61. & pag. 140. num. 106. & pag. 142. num. 125. & pag. 117. num. 342. & pag. 118. num. 348. & seq. & pag. 121. num. 364. & pag. 122. num. 374. & pag. 128. num. 5. & seqq. & pag. 158. num. 280. & paginâ 159. num. 286. & pag. 159. num. 290. & sequenti, & paginâ 160. ibid. & pag. 161. num. 302. & seqq. & pag. 162. num. 306. & pag. 163. num. 318. & pag. 164. num. 321. & seqq. & pag. 165. num. 322. & pag. 167. num. 352. & seqq. & pag. 180. num. 458. & pag. 197. num. 616. & pag. 201. num. 655. & pag. 213. num. 763. & seqq. & pag. 216. num. 793. & seq. & pag. 220. num. 823. & pag. 225. num. 874. & pag. 226. num. 887. & seqq. & pag. 229. num. 919. & pag. 232. col. 1. & pag. 251. col. 2. & pag. 257. col. 1. & pag. 258. col. 1. & seq. & pag. 259. col. 1. & seq. & pag. 260. col. 1. & seq. & pag. 261. col. 1. & seq. & pag. 262. col. 1. & seq. & pag. 266. col. 1. & pag. 268. col. 2. & seqq. & pag. 270. col. 1. & pag. 272. col. 1. & seq.
 Historia omnimoda per quemnam ordinata. Tomo I. pag. 155. num. 371. & seqq.
 Item *De memorabilibus Hispaniæ*. ibidem pag. 340. num. 118.
 Arabum à quonam scripta. Tomo II. pag. 38. num. 43.
 S. Ferdinandi Castellæ Regis. pag. 39. num. 54.
 Pontificum & Romanorum Imperatorum. ibid. num. 56.
 Castellæ ac Legionis. pag. 42. num. 74.
 Ecclesiastica. pag. 121. num. 364.
 Regum Navarra. pag. 122. num. 374.
 Henrici III. Castellæ Regis. paginâ 130. num. 21. & pag. 131. num. 26.
 Carthaginensium pariter & Murcia Episcoporum. pag. 180. num. 458.
 Ordinis Jacobæi. pag. 220. num. 823.
 Joannis II. Aragoniæ Regis. pag. 226. num. 886.
 Bætica. paginâ 253. col. 1.
 Granatensis. ibid. col. 2.
 Catalonia. pag. 257. col. 1.
 Lusitaniæ, & generalis mundi. pag. 258. col. 1. & pag. 270. col. 1.
 Historicorum suppositiorum fabulæ de Gregorii Bæti rebus. Tomo I. pag. 108. num. 28. & seqq. & pag. 110. num. 38. & seqq. & pag. 111. num. 42. & seq. & pag. 114. num. 50. & seqq.
 Figmenta de Audentio Toletano exploduntur. pag. 136. num. 162. & seqq.
 Necnon de Avieno poëta. pag. 162. num. 398. & seqq.
 Impudentia taxatur. pag. 202. num. 118. & pag. 203. num. 122.
 Mendacia refelluntur. pag. 217. num. 55. & seqq.

Quæ in hoc opere continentur.

Nugæ in Arthuago monacho. pagin. 276. num. 227. & seq.
 Licentia in S. Ildephonsi rebus retunditur. pag. 301. num. 364. & seq.
 Commenta de Juliano Toletano. pag. 306. num. 396. & seq.
 Quisquilæ in Felice Episcopo Toletano. pag. 310. num. 421.
 Necnon in Tajone Cæsar-augustano. ibid. num. 423.
 Fictiones in Juliano cognomento Luca exhibentur. pag. 322. num. 22.
 Fabulæ item de Rutilio martyre, & aliis. pag. 348. num. 163. & seqq.
 Hitæ, seu Fitæ, oppidi nomen unde. Tomo I. pag. 113. num. 48.
 De *Homagio* quisnam egerit. Tomo II. pag. 159. num. 289.
 Homiliæ à quonam scriptæ. To. II. pag. 144. num. 148.
 Honorii I. Papæ creatio quando contigerit. Tomo II. pag. 286. num. 659.
 Honorius monachus quando & ubi floruerit. Tomo II. pag. 278. num. 1173.
Hormestæ appellatio undenam adhæserit Orofii historiis. Tomo I. pag. 181. num. 12. & seqq.
 Hormisdæ Pontificis electio quando facta. Tomo II. pag. 281. num. 549.
 Joannes Tarraconensis Episcopus honoribus affectus. num. 550.
 Sallustius Hispalensis legatus constitutus, & ubi. num. 553.
 Hosius Episcopus Cordubensis scriptorum Hispaniæ princeps. Tomo I. pag. 102. num. 1.
 Hispanus, & forsan Cordubensis, non Grecus. ibid. num. 2.
 Plagis ob fidem ab ethnicis multatus. pag. 103. num. 2.
 Concilio Eliberitano interfuit. ibid. num. 3.
 A Constantino Magno plurimum cultus. num. 4.
 In Arelatensi Concilio causam dixit. ibid.
 Constantini Imperatoris conversionem fortè promovit. ibid. num. 6.
 Zosimi locus hac de re suboscuro à Baronio explanatus. ibid. & seq.
 Sozomenus reprehenditur. ibid.
 Synodo Nicænæ præfuit, vices gerens Sylvestri Papæ. ibid. num. 8.
 Princeps item in Sardicensi de causa Athanasii. pag. 104. num. 8.
 Ejusdem apud hæreticos reverentia. ibid. num. 9.
 Arianis in Sirmiensis conventu quodammo favit. ibid. num. 10.
 Ab Athanasii tamen damnatione abstinuit. ibid.
 De ejus ob illud pœnitentia eidem Athanasio credendum. ibid. num. 11. & seqq.
 S. Isidori de ejus obitu historia suspecta. ibid.
 A Græcis ut Sanctus colitur. ibid. num. 13.
 Ejus opera referuntur. pag. 105. num. 14. & seq.
 Chalcidii in Timæum commentarii dedicatio huic forsan facta. ibid. num. 16.
 An Græcè scripserit. ibid. num. 17.
Bibliotheca vetus Hispana Tomo II.

Nomen ipsius temerè appositum in Decreto Gratiani. pag. 106. num. 18.
 Cordubensem Synodum colligit. To. II. pag. 275. num. 1104.
 In exilium pellitur, & verberibus tunditur. ibid. num. 1106. & 1108.
 Hæreticis assentitur. ibid.
 Catholicus moritur, & ubi. ibid. num. 1109.
 Hugo Catalanus à Turre-cremata laudatus. Tomo II. pag. 267. col. 1.
 Quodnam opus scripserit. ibid.
 Hugo Portugallensis Episcopus Compostellanae historiæ auctor. Tomo II. pagin. 13. num. 65.
 An ejus Epistola ad Mauricium Bracarensem sit germana. To. I. pag. 99. num. 494. & seqq.
 Hunnericus Wandalorum Rex catholicos affligit. Tomo II. pag. 281. num. 511. & seqq.
 Vermibus consumitur. ibid. num. 515.
 Hunni per Thraciam discurrunt. Tomo II. pag. 280. num. 481.
 Urbes orientis quamplurimas vastant. ibid. num. 483.
 Hunnorum præsidium per Stiliconem deletur. Tomo II. pag. 277. num. 1148.
 Hyginus. Vide Julius Hyginus.
 Hymni à quibusnam scripti. To. I. pag. 291. num. 306. & seq. & pagin. 381. num. 354.
 Hymni Ambrosiani in Latinis Ecclesiis celebrantur. To. II. pag. 276. num. 1139.

I

JAAFAR, aliàs Abu Jaafar Ebn Tophail, sive Abu Becr. Tomo II. pag. 252. col. 1. & seq.
 Quenam scripta exaraverit. ibid.
 Laudes ejusdem. ibid.
 Jacobæi ordinis historiam quisnam scripserit. Tomo II. pag. 220. num. 823.
 S. Jacobi reliquiarum translatio per quemnam descripta. Tomo II. pag. 15. num. 89.
 In Hispaniam adventus quando contigerit. pag. 274. col. 2.
 Quos discipulos ibi creavit Episcopos. ibid.
 S. Jacobi epistolas quisnam exposuerit. To. II. pag. 19. num. 109.
 Jacobus I. Aragoniæ Rex. To. II. pag. 49. num. 143. & seqq.
 Ejus historia de rebus à se gestis Provinciali idioma. ibid.
 Jacobus Catalanus Dominicanorum sodalis. Tomo II. pag. 266. col. 2.
 De Conceptione Virginis libros vulgavit. ibid.
 Jacobus Dominicus Dominicanus. To. II. pag. 114. num. 310.
 Volumen edidit de rectè administrandis sui ordinis rebus. ibid.
 Jacobus de Aragonia S. R. E. Cardinalis, antullius Chronici auctor. Tomo II. pag. 118. num. 345. & seqq.
 Valerium Maximum vernaculè vertit. ibid. num. 347.
 Jacobus Calicius jurisconsultus celeberrimus. Tomo II. pag. 132. num. 31. & seqq.
 Rr Com.

Index rerum memorabilium

- Commentaria scripsit in Usaticos Barcinonenses. *ibid.* num. 32.
 Directorium item pacis & treguæ. *ibid.* num. 33.
 Processus *soni emissi*, & quid iste sonus. *ibid.* num. 34.
 Alia ejusdem opera. *ibidem.*
 Jacobus Cardoni Usaticorum Barcinonensium explanator. Tom. II. pag. 266. col. 2.
 Jacobus Conesa protonotarius regius quodnam opus ediderit. Tomo II. pag. 266. col. 2.
 Jacobus Magni Augustinianus sophologii auctor. Tom. II. pag. 134. num. 56. & seqq.
 Qualem istud opus. *ibid.*
 An fuerit Hispanus. *ibid.*
 Jacobus Marquilles jurisconsultus Usaticorum commentator. Tom. II. pag. 161. n. 299. & seqq.
 Familiarum Catalonia nobilium descriptor. *ibid.* num. 302.
 Jacobus Matthæi commentaria dedit in Usaticos Barcinonenses. Tom. II. pag. 266. col. 2.
 Jacobus de Monellis Usaticorum Barcinonensium explanator. Tomo II. pag. 266. col. 2.
 Jacobus de Monte-Judaico, sive de Montju. Tom. II. pag. 130. num. 239. & seqq.
 Usaticos Barcinonenses exposuit. *ibid.*
 Jacobus Perez de Valentia, Eremitarum Sancti Augustini sodalis. Tom. II. pag. 215. num. 779. & seqq.
 Episcopus aliquando Christopolitanus. *ibidem.*
 Commentaria edidit & explanationes diversas. *ibid.*
 Jacobus Pons Catalanus, scriptor artis vulgò *de seberma*. Tom. II. pag. 200. num. 648.
 Jacobus Lupi Rebello Lusitanus. Tomo II. pag. 266. col. 2.
 Scripsit *De sacramento penitentiae*. *ibid.*
 Jacobus Roig poeta Valentinus, & ejus opera. Tom. II. pag. 160. num. 293. & seqq.
 Jacobus de S. Joanne Dominicanus. Tom. II. pag. 177. num. 428. & seqq.
 Auctor Vitæ S. Raymundi de Peña-fort. *ibidem.*
 Jacobus à Valle-ficca Usaticorum Barcinonensium glossator. Tomo II. pag. 107. num. 264.
 Jahia filius Mahumed filius Abi Siuker auctor *Theorie plantarum*. Tom. II. pag. 253. col. 1.
 Jahia Iben Hametis Ibn Edden de re medica scriptor. Tom. II. pag. 253. col. 1.
 Jaljal, aliàs Eben Jaljal, quænam literis commiserit. Tom. II. pag. 253. col. 1.
 Janua artis Raymundinæ per quemnam formata. Tom. II. pag. 212. num. 752. & seqq.
 Jafa Gafekæus scripsit historiam orientalem. Tom. II. pag. 253. col. 1.
 Ibada Fonsæ Comitiss filia Reccaredo Regi Gotthorum nubit. Tomo II. paginâ 283. num. 620.
 Svinthilam parit. *ibidem.*
 Iben Ibrahim *De supputatione temporis* scriptor. Tom. II. pag. 253. col. 1.
 Iberia etiam Italia dicta. Tom. I. pag. 325. num. 39.
 Ibnu Habar. Vide Aben Habar.
 Ibnu Lchatib theologus, philosophus, poeta, & historicus. Tom. II. pag. 253. col. 1. & sequenti.
 Cur Hispanis scriptoribus affixus, licet non Hispanus. *ibid.*
 Idalius Barcinonensis Episcopus, & ejus opera. Tom. I. pag. 309. num. 419.
 Epistolæ ejusdem duæ ad quosdam directæ. *ibid.* num. 420.
 Idatius Clarus ex conjectura Emeritensis Episcopus. Tom. I. pag. 131. num. 136. & seqq.
 Priscilliani erroribus restitit. *ibid.*
 Diversus ab Ithacio à Severo reprehensus. pag. 132. num. 139.
 Item ab Idatio Lemicensi Episcopo. *ibid.*
 Necnon ab alio auctore libri adversus Warimadum Arianum. *ibid.* num. 140.
 Idatius, sive Hydatius, historicus, in rebus Orosii explanatur. Tom. I. pag. 179. num. 2.
 Lemicensis ex Gallæcia. pag. 193. num. 75.
 Papirii Massoni error multiplex in ejusdem rebus. pag. 194. num. 76. & seqq.
 Necnon Georgii Cardosi. *ibid.*
 Ejus ætas & in Palæstinam peregrinatio. *ibid.* num. 79.
 Episcopatus & res gestæ. *ibid.* num. 81. & sequentibus.
 Eusebiani Chronici continuator. pag. 195. num. 86.
 Quisnam auctor collectionis historicae ex eodem. pag. 196. num. 87. & seqq.
 Quisnam Toromachus, ex quo ipse in historia profecit. *ibid.* num. 88.
 Variæ ipsius collectionis editiones. *ibidem* num. 89. & seqq.
 Fasti consulares ab eodem editi. pag. 197. num. 91.
 De Cynegio orientis præfecto clarissimum ejusdem testimonium. *ibid.* num. 92.
 Diversus ab Idatio Claro Emeritensi Episcopo. *ibid.* num. 93.
 Item ab alio Ambrosii Moralis. *ibidem* num. 95.
 Synodo Aqua-Celenensi interfuit. Tom. II. pag. 280. num. 486.
 Idolorum templa ubique destructa, & quando. Tom. II. pag. 277. num. 1151.
 Jehuda Barcinonensis Hebræus scriptor. Tomo II. pag. 2. num. 6.
 Jejunii quadragesimalis institutio à quonam exposita. Tom. I. pag. 268. num. 190.
 S. Ildephonfus Episcopus Toletanus quando floruerit. Tom. I. pag. 286. num. 278.
 Ejus genus & res gestæ. *ibid.* num. 279. & sequentibus.
 Scripsit *De virginitate S. Mariæ* contra tres infideles. pag. 287. num. 284.
 Hujus libelli editiones. *ibid.* & seqq.
 Quinam fuerint isti infideles. *ibid.* num. 286. & seqq.
 Opus hoc ejus esse pluribus confirmatur. pag. 288. num. 289. & seqq.
 Alia ejusdem opuscula. *ibid.*
 Missas aliquot composuit; & quidnam ejus temporis Missa. pag. 290. num. 302. & seqq.
 Hymnos

Quæ in hoc opere continentur.

- Hymnos pariter & sermones. pag. 291. num. 306. & seqq.
 Ipsius epigrammata, & epitaphia quædam supposititia. *ibid.* num. 308. & seqq.
 Eiusdem gentis stemmatifinus ex Pseudo-Juliano. pag. 292.
 Germana, corrupta, & adulterata referuntur. pag. 293. num. 315. & seqq.
 Scriptorum Ecclesiasticorum descriptor. pag. 294. num. 323.
 Additio ejus ad Isidori Chronicon quale opus. *ibid.* num. 324. & seqq.
 Roderici Toletani locus de illo depravatus corrigitur. *ibid.* num. 327.
 Joannis Episcopi Gerundensis error notatur. pag. 295. num. 327.
 Franco-fordienfis Synodi iniqua de ipsius doctrina opinio. *ibid.* num. 328. & seqq.
 Non hujus est liber contra disputantes *De perpetua Mariæ virginitate*. *ibid.* num. 330. & seqq.
 Hujus ævi in Hispania phrasid & eloquentia describitur. pag. 296. num. 333. & seqq.
 Pseudo-historicorum de ipso licentia retunditur. pag. 298. num. 345. & seqq.
 Corona *Virginis* an ejusdem sit opus. p. 301. num. 364. & seqq.
 Ejus Vita à quonam scripta. Tomo II. pag. 265. col. 2.
 Ortus quando contigerit, & quibusnam parentibus. pag. 286. num. 644.
 Eiusdem profectus sub S. Isidori disciplina. *ibid.* num. 658.
 Hispalim reversus cœnobium ingreditur, & quare. *ibid.* num. 662.
 Diaconus Toletanus designatur. *ibidem* num. 666.
 Ildericus Pacensis Episcopus Synodo Bracarenfi interfuit. Tom. II. pag. 282. num. 599.
 Ildericus Wandalorum Rex regno deturbatur. Tom. II. pag. 281. num. 557.
 Illigartum urbs contra Leovigildum rebellat. Tom. II. pag. 283. num. 618.
 Illurgi pro Illiturgi à pseudo-historicis corruptum. Tom. I. pag. 125. num. 98.
 Imago hujus mundi à quonam descripta. Tom. II. pag. 268. col. 2. & seqq.
 Imperatorum Romanorum historiam quisnam digesserit. Tom. II. pag. 39. num. 56.
 Imperialium Constitutionum ab Augustis simul inscribendarum forma. Tom. I. p. 155. num. 367.
 De *Incarnatione* libri ad Scasilam quisnam auctor. Tom. I. pag. 235. num. 18. & seqq.
 Incarnationis fides Synodis coactis stabilitur. Tom. II. pag. 280. num. 490.
Indiculi luminosi quisnam scriptor. Tomo I. pag. 350. num. 179. & seqq.
 Pellizerii conjectura de hujus auctore improbat. pag. 351. num. 186.
Infernus amoris per quemnam descriptus. Tom. II. pag. 164. num. 316.
 Ingundis Sigeberti Francorum Regis filia. Tom. II. pag. 283. num. 617.
 Hermenegildo Gotthorum Regi nubit. *ibidem.*
 Quos comites secum in Hispaniam duxerit. *ibid.*
 Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.
 Ærumnis confecta Panhormi moritur. pag. 284. num. 624.
 Innocentius I. Papa quando creatus. Tom. II. pag. 277. num. 1153.
 Inquisitorum Directorium à quonam ordinatum. Tom. II. pag. 125. num. 388.
 Repertorii quisnam auctor. pag. 208. n. 732. & seqq.
 Interregnum unius anni factum post mortem Severi. Tomo II. paginâ 280. numero 504.
 S. Joachim Vita à quonam scripta. Tom. II. pag. 259. col. 1.
 Joannes Abbas Agaliensis Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. p. 284. num. 628.
 Joannes Ægidius Zamorensis taxatur. Tomo I. pag. 40. num. 181.
 Quando floruerit. Tom. II. pag. 71. num. 7. & seqq.
 Opus edidit *De præconiis Hispaniæ*. *ibid.* num. 10. & seqq.
 Multis erroribus scatens, præsertim in re geographica. pag. 72. num. 13. & sequentibus.
 Scripsit item de mundi ætatibus. *ibidem* num. 16.
 Necnon de viris illustribus. *ibid.*
 Indices historiarum per literas alphabeti vulgavit. pag. 73. num. 18.
 Alia ejusdem opera. *ibid.* & seqq.
 Joannes Ægyptius monachus quando floruerit. Tom. II. pag. 276. num. 1143.
 Joannes Africæ Comes occiditur. Tom. II. pag. 277. num. 1161.
 Joannes Alvarez forsan auctor Vitæ Ferdinandi Portugalliæ Infantis. Tom. II. p. 160. num. 295.
 Joannes Alvarez Gato Matritensis poeta quænam scripserit. Tomo II. paginâ 225. num. 877.
 Joannes Andreas canonicus Ilerdensis. Tomo II. pag. 267. col. 1.
 Metaphysicæ Christianæ scriptor. *ibid.*
 Joannes Andreas ex Machometano Christianus. Tom. II. pag. 212. nu. 757. & pag. 266. col. 2. & seqq.
 Confusionem edidit sectæ Machometanæ. *ibid.* num. 757.
 Anti-Alcorani scriptor. *ibid.* col. 2.
 Joannes de Aragonia Jacobi II. Regis filius. Tom. II. pag. 100. num. 219.
 Toletanus Archiepiscopus, & concionum scriptor. *ibid.*
 Joannes Arias de Avila quænam literis commiserit. Tom. II. pag. 222. num. 844.
 Joannes Alphonfus de Baëna. Tom. II. p. 165. num. 335. & seqq.
 Auctor systematis *Camionarii*. *ibid.*
 Cantionaria diversa conscripsit. pag. 166. num. 336. & seqq.
 Joannes Ballistarius Carmelita. Tomo II. pag. 114. num. 311.
 Sententiarum libros exposuit. *ibid.*
 Sui ordinis Constitutiones vulgavit. *ibidem.*
 Necnon sermones varios, & librum de Anti-Christo. *ibid.*

Index rerum memorabilium

- Joannes Ivandus de Bardaxi Aragonensis . Tom.II. pag.226. num.888.
 Quænam ejus opera. ibid.
- Joannes Alphonfus de Benavente. Tom.II. pag.225. num.878. & seqq.
 Elogia ejusdem & scripta. ibid.
- Joannes Biclarenfis abbas, patriâ Scalabitanus. Tom.I. pag.226. num.104.
 Dicitur etiam Gerundensis ab Episcopatu quem gessit. ibid.
 Constantinopolim profectus, & quare. ibidem.
 Quamdiu in eadem urbe moratus. ibidem & seq.
 Græca & Latina eruditione conspicuus. ibidem.
 De ejus monachatu Mabillonii ingenua confessio. pag.227. num.106.
 Regulam monachis specialem, atque item Chronicon scripsit. ibid. num.107.
 Vossii & Possivini in ipsius rebus hallucinationes. ibid. num.108.
 Gerundensis Episcopus à Reccaredo Rege constitutus. ibid. num.109. & Tomo II. pag.284. num.631.
 Quando obierit. Tom.I. pag.228. num.111.
 Pseudo-Maximi impostura de ejus Episcopatu Agaliensi. ibid. num.113.
 Minime fuit Hermenegildi præceptor. ibidem.
 In exsilium pellitur, & quare. Tomo II. pag.283. num.616.
 Barcelonam relegatur. ibid. num.659.
- Joannes de Capua an fuerit Hispanus. Tomo II. pag.222. num.848.
 Quænam literis consignaverit. ibid.
- Joannes de Cardalago Archiepiscopus Bracarenfis. Tom.II. pag.113. num.309.
 Auctor libri *Regalis*. ibid.
- Joannes Carvaxalius S. R. E. Cardinalis. Tomo II. pag.194. num.584. & seq.
 Gesta ejusdem & munia. ibid.
 Apostolicæ sedis defensionem edidit. ibid. num.585.
 Relationem item suarum legationum. ibid.
 Epistolas similiter. ibid.
- Joannes de Casa-nova scripsit *De potestate Papæ supra Concilium*. Tomo II. pag.155. num.259.
- Joannes de Castro-mocho, Petri *Crudelis* historicus. Tomo II. pag.118. num.348. & seqq.
- Joannes de Castro-xeris *Principum regimen* Ægidii Columnæ Hispanè vertit. Tomo II. pag.119. num.352.
- S. Joannes Chrysofomus quando floruerit. Tomo II. pag.277. num.1152.
 Quando & ubi mortuus. ibid. num.1159.
- Joannes Cirita Taurocanus abbas Cisterciensis. Tomo II. pag.17. num.97. & seqq.
 Equitibus de Avis regulas tulit. ibid.
- Joannes à Claravò, sive Clara-valle, Carmelitarum sodalis. Tomo II. pag.107. num.262. & seq.
 Libros Sententiarum explanavit. ibid.
 Sermonum item & lectionum scriptor. ibidem.
- Joannes Confobrinus Lusitanus. Tomo II. pag.227. num.896. & seqq.
- Munia ab eodem obita. ibid.
 Laudes ipsius & opera. ibid.
- Joannes de Deo auctor correctionis Cavillationum Huberti de Bovio. Tomo II. pag.44. num.93. & seqq.
 In Bononiensi gymnasio Decretorum doctor. ibid.
 Opera ejusdem inedita quænam. pag.45. num.95. & seqq.
- Joannes diaconus Matritensis S. Isidori Agricola: Vitæ descriptor. Tomo II. pag.65. num.357. & seq.
- Joannes Emmanuel Castellæ Infans. Tomo II. pag.110. num.278. & seqq.
 Ejusdem opera. ibid.
- Joannes Emmanuel, Eduardi Portugalliæ Regis filius. Tomo II. pag.125. num.396.
 Quænam scripserit. ibid.
- Joannes Episcopus Cæsar-augustanus quando floruerit. Tomo I. pag.275. num.223. & seq. & Tomo II. pag.281. num.521.
 Elogium ex S. Ildephonfo. ibid. num.223.
 Musicam modulationem cantui præscripsit. ibidem.
 Librum edidit de canonibus paschalibus. ibidem.
- Joannes Episcopus Tarraconensis ab Hormisda Pontifice honore affectus. Tomo II. pag.281. num.550.
 Tarraconensi Synodo præest. ibidem numero 551.
- Joannes Evangelista de Corduba Minorita. Tomo II. pag.267. col.1.
 Opus ejusdem *De Virginis conceptione*. ibidem.
- Joannes Eximini Cerdan jurisconsultus, & ejus opera. Tomo II. pag.156. num.267. & sequentibus.
- Joannes Francès Barcinonensis Aragoniæ Regum historicus. Tomo II. pag.159. num.290. & seq.
 Barcinonensium Comitum gesta descripsit. ibidem.
- Joannes Francès Boscan Aragonensium rerum chronographus. Tomo II. pag.160. num.290.
- Joannes Gerundensis in Ildephonfi rebus erravit. Tomo I. pag.295. num.327.
- Joannes Grial quàm benemeritus de S. Isidori operum editionibus. Tomo I. pag.251. num.92.
 Etymologiarum ejusdem illustrator. p.253. num.100.
- Joannes Gundisalvi Avicena: physicorum libros Latinè vertit. Tomo II. pag.267. col.1.
- Joannes Hierosolymorum Episcopus quando floruerit. Tomo II. pag.276. num.1143.
- Joannes Hispalensis Augustinianorum sodalis. Tomo II. pag.228. num.913.
 S. Joannis de Sahagun Vitæ descriptor. ibidem.
- Joannes Hispalensis Episcopus quonam tempore vixerit. Tomo I. pag.354. num.202.
 Isidori Pacensis, & Roderici Toletani de ipso verba rectâ interpretatione donantur. ibid. num.203. & seqq.
 An hic sit qui cum Alvaro Cordubensi literas

Quæ in hoc opere continentur.

- literas commutavit. pag.355. num.208.
 Bibliorum in Arabicum translator. ibidem num.210. & seq.
 Quænam hujus ævo vernaculæ linguæ in Hispania. ibid. num.211.
 Pseudo-Luitprandi de eodem nugæ. ibid.
 Iniquissimè confunditur à pseudo-historicis cum Toletano. pag.356. num.214. & sequenti.
 Ab Arabibus *Cacit Almitran* appellatus. pag.358. num.222.
 Vocabuli hujus significatio producitur. ibid. & seqq.
- Joannes Hispalensis Episcopus alter Pseudo-Luitprandi fabula. Tomo I. paginâ 332. num.71.
- Joannes Hispalensis omnino diversus à Joanne Archiepiscopo. Tomo II. pag.267. col.2. & seq.
 Doctrina hujus & Arabicæ linguæ peritia. ibidem.
 Epitomen dedit totius astrologiæ. ibid.
 Astronomiæ & chiromantiæ scriptor. ibid.
 Alia ejusdem opuscula. ibid.
 Mercurii Trismegisti operum interpret. pag.268. col.1.
- Joannes Hispanus canonum glossator. Tomo II. pag.45. num.113.
- Joannes Hispanus alter Decretalium explanator. Tomo II. pag.267. col.1.
- Joannes de Ixar Aragonensis, orator celebris. Tomo II. pag.177. num.427.
- Joannes Lopez Dominicanorum sodalis. Tomo II. pag.216. num.792.
 Quodnam opus exaraverit. ibid.
 An idem cum Joanne Lopez de Salamanca. ibidem.
- Joannes Lopez Segobienfis canonicus. Tomo II. pag.220. num.825. & seqq.
 Laudes ejusdem & scripta. ibid.
- Joannes de Lucena. Tomo II. pag.165. num.331.
 Scripsit *De vita beata*. ibid.
- Joannes Mancipe Augustinianus, auctor libri *Lumen domus*. Tomo II. pag.268. col.1.
- Joannes Margarit, vulgò Gerundensis Episcopus. Tomo II. pag.4. num.19.
 Qualis eruditionis & notæ fuerit. ibid.
- Joannes Martinez Mercenariorum sodalis. Tomo II. pag.201. num.671. & seq.
 Ordinis sui historiam exaravit. ibid.
 Alia ejusdem opera. ibid.
- Joannes Martorell Valentinus quænam literis commiserit. Tomo II. pag.183. num.490.
- Joannes de Mella S. R. E. Cardinalis. Tomo II. pag.185. num.506. & seqq.
 Munera ab ipso obita & laudes. pag.186. num.507. & seqq.
 Ejusdem epitaphium. ibid.
 Scripta ab eodem edita recensentur. ibid. num.511. & seqq.
- Joannes de Mena poëta Cordubensis. Tomo II. pag.175. num.412. & seqq.
 Joannis Castellæ Regis II. historicus. ibid.
 Ejusdem carmina referuntur. pag.176. num.418. & seqq.
- Joannes Moles Margarit Episcopus Gerundensis & S. R. E. Cardinalis. Tomo II. pag.210. num.740. & seqq.
- Gesta ejusdem, scripta, & laudes. ibid.
 Ipsius epitaphium. ibid.
- Joannes de Monte-sono Dominicanorum sodalis. Tomo II. pag.123. num.379. & seqq.
 Hispanusne an Gallus. ibid.
De re schismatis auctor. p.124. n.381. & seqq.
- Joannes Nonnius de Villasan, aliàs Villazan. Tomo II. pag.116. num.326. & seqq.
 Ejus munera & laudes. ibid.
 Alphonfi XI. Castellæ Regis historiographus. ibid. num.327.
 Necnon Joannis I. Chronici auctor. ibidem num.328.
- Joannes Papa XXI. Vide Petrus Joannis.
- Joannes de Pastrana grammatices scriptor. Tomo II. pag.268. col.1.
- Joannes Polemar, sive Palomar, archidiaconus Barcinonensis. Tomo II. pag.147. n.166. & seqq.
 Basileensi Concilio interfuit. ibid.
 Scripta ejusdem adversus errores Bohemorum. ibid. num.167. & seqq.
 Alia ipsius opera. ibid.
- Joannes Port-alegrensis B. Ægidii Vitæ descriptor. Tomo II. pag.46. num.118.
- Joannes presbyter historicus Pseudo-Hauberti figmentum. Tomo I. pag.177. num.476.
- Joannes presbyter poëta Pseudo-Hauberti fabula. Tomo I. pag.177. num.476.
- Joannes de Quadros Aragonensis historicus. Tomo II. pag.268. col.2.
- Joannes quidam ex Judæo conversus, cujusnam scripti auctor. Tomo II. pag.266. col.2.
- Joannes Ravennæ Exarcha à populo occisus. Tomo II. pag.286. num.653.
- Joannes Rodriguez del Padron poëta. Tomo II. pag.163. num.315. & seqq.
 Franciscanorum sodalis. ibid.
 Scripsit *Infernum amoris*. pag.164. num.316.
 Item *Sedem, seu Casbedram honoris*. ibid. num.317.
 Necnon opus genealogicum. ibid. num.318.
- Joannes Sanchez Cataloniæ chronographus. Tomo II. pag.268. col.2.
- Joannes Sanchez à Mendoza. Tomo II. p.165. num.330.
 Auctor libelli *De armis & familiis*. ibid.
- S. Joannes de Sancto Facundo, vulgò de Sahagun. Tomo II. pag.203. num.685. & sequentibus.
 Ejusdem merita & virtutes referuntur. ibidem.
 Necnon scripta & apotheosis. ibid.
 Vita ejus à quonam scripta. pag.228. n.913.
- Joannes de Segobia Concilio Basileensi interfuit. Tomo II. pag.148. num.172. & sequentibus.
 De quo errores quorundam taxantur. ibid. & seq.
 Ejusdem laudes ex Ænea Sylvio. pag.149. num.179. & seqq.
 Cardinalatus dignitate insignitus, & à quonam. ibid. num.181. & seqq.
 Necnon Cæsarensis Episcopatus. ibid.
 Ejus in monasterio quodam secessus, & cur. ibidem.
 Joannis Pinedæ & S. Antonini de ipso lapsus. ibidem.

Index rerum memorabilium

- Concordantias Biblicas vocum indeclinabilem edidit. *ibid.* num.184.
 Alia ipsius opera. *ibid.* & seqq.
 Joannes senior Toletanus quodnam opus scripserit. *Tom. II.* pag.268. col.2.
 Joannes Serra Valentinus. *Tom. II.* pag. 165. num.333.
 Scripsit *De anima potentiis*, & earum controversiis. *ibid.*
 Joannes Servus-Dei Episcopus Toletanus Pseudo-Luitprandi commentum. *Tom. I.* pag.381. num.355.
 Joannes Servus-Dei alius Pseudo-Luitprandi fabula. *Tom. I.* pag.382. num.362.
 Eiusdem epistola quædam. *ibid.* & seq.
 Joannes de Socarrats Catalanus jurisconsultus. *Tom. II.* pag.201. num.667. & seqq.
 Quorumnam operum auctor. *ibid.*
 Joannes Stephanus Valentinus *Elegantiarum* scriptor. *Tom. II.* pag.200. num.647.
 Joannes, aliàs Ludovicus, Teixeira Lusitanus. *Tom. II.* pag.214. num.775.
 Quænam opera ediderit. *ibid.*
 Joannes Raymundus de Trafimiera, Salmanticarum rerum descriptor. *Tom. II.* pag.268. col.2.
 Joannes Valentinus, seu de Valentia, Minorum sodalis. *Tom. II.* pag.203. num.683. & sequenti.
 Cujusnam operis auctor. *ibid.*
 Joannes Valerius scriptor *Rosarii summe veritatis*. *Tom. II.* pag.199. num.644.
 Joannes Vallis-toletanus ex Hebræo conversus. *Tom. II.* pag.104. num.243. & seqq.
 Scripsit *De concordia legum*. *ibid.*
 Eius operis singularia quædam annotantur ex *Fortalio fidei*. *ibid.* & seqq.
 Joannes Velasus Lusitanus cujusnam libri scriptor. *Tom. II.* pag.212. num.750.
 Joannes Ventallol Majoricensis de re geometrica scriptor. *Tom. II.* pag.268. col.2.
 Joannes Vespertilio, an idem cum Alpartilio. *Tom. II.* pag.268. col.2.
 Cataloniae historicus. *ibid.*
 Joannes Villar jurisperitus quorumnam operum auctor. *Tom. II.* pag.200. num.651.
 S. Joannis Apostoli epistolæ à quonam expositæ. *Tom. II.* pag.19. num.109.
 Joannis Aragonensis *Ier rectum viatorum* laudatur. *Tom. II.* pag.267. col.1.
 Joannis II. Aragoniæ Regis historiam quifnam texerit. *Tom. II.* pag.226. num.887.
 S. Joannis Gualberti Vita per quosnam descripta. *Tom. II.* pag.15. num.82. & pag.16. num.86.
 Joleus Joli Toletanus scripsit *De virtutibus barbararum & plantarum*. *Tom. II.* pag.253. col.2.
 Jonas Benganach Cordubensis medicus. *Tom. II.* pag.2. num.6.
 Grammaticus item celeberrimus. *ibid.*
 Scriptor Hebræus. *ibid.*
 Jordanus quidam Dominicanus & martyr. *Tom. II.* pag.268. col.2.
 Quorumdam martyrum gesta conscripsit. *ibid.*
 Jordi, sive Georgius, poëta Valentinus. *Tom. II.* pag.49. num.149.

- Imitatorem habuit Franciscum Petrar-
 cham. *ibid.* pag.50.
 Jornandes ex Roderico Toletano emenda-
 tur. *Tom. II.* pag.38. num.48.
 Josephus Aben Isaac Judæus medicus. *Tom. II.* pag.32. num.9.
 Eiusdem medicæ doctrinæ commentarius
 laudatur. *ibid.*
 Josias Lurki. Vide Hieronymus à S. Fide.
 Josiniana Ecclesia Africae est, non Hispaniæ.
Tom. I. pag.100. num.451. & seq.
 Jovianus quando fuerit Imperator designa-
 tus. *Tom. II.* pag.275. num.1115.
 Jovinianus monachus quando & ubi florue-
 rit. *Tom. II.* pag.278. num.1173.
 Jovinus tyrannidem invadit, & quibusnam
 auxiliis. *Tom. II.* pag.277. num.1165.
 Iriensis Ecclesiæ historia an eadem cum An-
 nalibus Compostellanis. *Tom. II.* pag.13.
 num.68.
 Iruna eadem est cum Pampilona. *Tomo I.*
 pag.397. num.439.
 Quid significet. *ibid.*
 Isaac Aben Zulaim Judæus de re medica
 scriptor. *Tom. II.* pag.253. col.2.
 Isaac Cordubensis Hebræus auctor. *Tom. II.*
 pag.2. num.6.
 Hebossi Granatæ Regis consiliarius. *ibid.*
 Isaias Propheta à quonam expositus. *Tom. II.*
 pag.144. num.149.
 Isai Iben Caada El Lauxi El Garnati. *Tom. II.*
 pag.253. col.2.
 Eius opus quoddam medicum. *ibid.*
 Isidori septem ex Pellizerii sententia exami-
 nantur. *Tomo I.* pag.330. num.62. & seqq.
 Isidorus Cordubensis Episcopus, an aliquid
 literis consignaverit. *Tom. I.* pag.188. nu.52.
 Dubium an unquam exstiterit. *ibid.*
 Quando obierit. *Tom. II.* pag.279. num.472.
 Isidorus Hispanensis quonam phrasi in scri-
 bendo usus. *Tom. I.* pag.214. num.42.
 De Martini Dumienensis patria exponitur.
 pag.215. num.49.
 Hispanis forsitan ejus patria. paginâ 243.
 num.61.
 Ipsius parentes & consanguinei quinam.
ibid.
 Germanorum quorundam error, natu
 Germanum contendentium. *ibid.*
 Portentum de ipso adhuc in fasciis impli-
 cito. pag.244. num.62.
 Vita ejusdem ex Luca Tudensi. *ibid.* Item
 ex alio. *Tom. II.* pag.42. num.70.
 Quam charus fuerit Leandro fratri. *ibid.*
 num.63.
 De ejus sub hoc educatione & progressu.
ibid. num.64. & seq.
 Monachus à quibusdam falsissimè habitus.
ibid. num.66.
 Unde error hujusmodi invaluerit. *ibid.*
 Non hic, sed alius Isidorus Siculo S. Gre-
 gorii auditor. pag.245. num.68.
 Apocryphum quoddam de ejus miraculosa
 Romam transportatione. *ibid.*
 Hispanensis Archiepiscopus quando ordina-
 tus. *ibid.* num.69. & *Tom. II.* pag.285. n.629.
 Acephalorum hæresis acerrimus impu-
 gnator. *ibid.*

An

Quæ in hoc opere continentur.

- An Romam venerit ad Synodum cele-
 brandam. *ibid.* num.70.
 Nec Malacam exfulavit, nec Gordianus in
 ejus locum intrusus. *ibid.* num.71.
 Certum ipsius obitus tempus ostenditur.
 pag.246. num.72.
 Eius corpus Legionem translatum, contra
 Bononienses. *ibid.* num.73. & seq.
 Machometum ab Hispania ejecisse, mera
 pseudo-historicorum fabula. *ibid.* num.75.
 & seqq.
 Ipsius doctrinæ laudes ab antiquis & re-
 centioribus. pag.248. num.84. & seqq.
 Ratramni Corbejenfis Isidoriani testimo-
 nii interpretatio adversus Hincmarum
 Rhemensem. pag.249. num.86.
 Gratiano & juris canonici scriptoribus
 quanti habitus. *ibid.* num.88.
 An disputatum fuerit, quonam loco inter
 Ecclesiæ doctores statuendus. *ibid.* num.89.
 Operum ejusdem editiones referuntur.
 pag.250. num.92.
 Etymologiæ à Braulione Cæsar-augustano
 digestæ. pag.251. num.93. & seq.
 Martini de Roa abnorme de earum au-
 ctore judicium. *ibid.* num.94.
 Grammaticorum jacula in hoc opus exci-
 piuntur & avertuntur. *ibid.* num.95.
 Etymologiæ quibusnam ineptæ, ab aliis ex-
 cusatæ. *ibid.* & seqq.
 Exscriptorum oscitantia corruptæ osten-
 duntur. pag.252. num.97.
 Earundem excellentia, editiones, & illu-
 stratores. *ibid.* num.99. & seqq.
 Chronicon ipsius unum, non duplex. pa-
 ginâ 254. num.105.
 Alia ejusdem opera. *ibid.* & seqq.
 Gotthorum, Wandalorum, & Suëvorum
 certissimus historicus. pag.256. num.114.
 & seqq.
 Josephi Pellizerii sententia in hoc repro-
 batur. *ibid.*
 Prænotatio ejusdem librorum iniquè Brau-
 lionis adjudicatur. pag.258. num.125. &
 sequenti.
 Eius verba de Hermenegildi tyrannide
 probo sensu donantur. pag.260. num.133.
 & seq.
 Libri sententiarum ab eodem digesti. *ibid.*
 num.137. & seq.
 Quæstiones item in vetus Testamentum.
 pag.261. num.139. & seq.
 Quibus Beda, non Eucherius fuit usus.
ibid. num.140.
 Allegoriarum liber falsissimè adscribitur
 Isidoro Cordubensi. pag.262. num.143.
 Alia ejusdem opera. *ibid.* & seqq.
 De ordine creaturarum ad Braulionem Epi-
 scopum urbis Romæ. pag.266. num.170.
 & seq.
 Inquiritur in hunc titulum. *ibid.*
 Commentaria in S. Benedicti regulam fal-
 sò eidem à Cajetano adscribuntur. pag.268.
 num.182. & seq.
 An sit auctor Breviarii & Missalis Isi-
 doriani. pag.269. num.194. & seqq.
 Necnon *Fori judicium* & *Decretalium col-
 lectionis*. *ibid.* & seqq.

- Glossaria ipsi tributa. pag.272. num.208.
 Pseudo-historicorum de ipso fabulæ in
 transferendis medicinæ libris. *ibid.* nu.209.
 & seqq.
 Item de Theodisco ejus successore. *ibid.*
 Quando & ubi fuerit natus. *Tomo II.*
 pag.282. num.594.
 Diaconus Toletanæ Synodo sub Recca-
 redo interfuit. pag.284. num.628.
 A fede Episcopali detruditur. pag.286.
 num.654.
 Eidem restituitur. *ibid.* num.656.
 Hispanensi Concilio præst. *ibid.* num.658.
 Isidorus Pacensis Episcopus & ejus Chroni-
 con. *Tomo I.* pag.328. num.52. & seqq.
 Corrigitur illud in annorum epocha. *ibid.*
 num.53. & seq.
 Quonam tempore digestum. *ibid.* num.54.
 Ambrosii Moralis error de ejus ætate. pa-
 ginâ 329. num.54.
 Chronicon is non vidit, licet Isidoro utatur.
ibid. & seq.
 A Roderico Toletano passim transcrip-
 tum. *ibid.* num.55.
 Pelagii Ovetensis lapsus hunc cum Hispan-
 lenfi confundentis. pag.330. num.59. &
 sequenti.
 Isidorus Setabitanus Episcopus temerè Hi-
 spaniæ scriptoribus adscribitur. *Tomo I.*
 pag.332. num.73.
 Isidorus Siculo S. Gregorii Papæ auditor.
Tom. I. pag.245. num.68.
 Isitius Toletanæ Ecclesiæ præficitur, & quan-
 do. *Tom. II.* pag.278. num.1172.
 Islamismus, Machometanorum secta. *Tom. I.*
 pag.247. num.78. & seq.
 Isinaël Andalusius scripsit opus *De lectio-
 nibus*. *Tom. II.* pag.253. col.2.
 Italia barbarorum motibus concutitur. *Tom. II.*
 pag.277. num.1156.
 Ab Attila invaditur. pag.280. num.489.
 Longobardis parat. pag.282. num.600.
 Italica duplex, Hispaniæ & Italiæ. *Tomo I.*
 pag.85. num.378.
 Italiæ in Pelignis sita, quæ & Corfinium.
ibid.
 Ab hac etiam Italicus derivatur. *ibid.*
 Italicus & Italicensis diversa gentium nomi-
 na. *Tom. I.* pag.85. num.377. & seqq.
 Itasius Emeritenfis Episcopus Synodo Cæ-
 sar-augustanæ contra Priscillianum inter-
 fuit. *Tom. II.* pag.276. num.1134.
 Ithasius Episcopus accusator Priscilliani à
 Martino Turonensi taxatus. *Tom. I.* p.130.
 num.125.
 Ithasius Orlonobensis Episcopus Concilio Cæ-
 sar-augustano in Priscillianum interfuit.
Tom. II. pag.276. num.1134.
 Juda Ben Rabbi Mosis Haccohen Arabico-
 rum operum in Latinum interpres. *Tom. II.*
 pag.57. num.209.
 Alphonso X. Castellæ Rege impulsore.
ibid.
 Judæi à quonam confutati. *Tom. II.* p.7. n.36.
 De Judæis opus à quonam editum. *Tom. I.*
 pag.82. num.361.
 Contra Judæos quifnam scripserit. *Tom. II.*
 pag.133. num.45.

Ad

Index rerum memorabilium

- Ad Judices parænesin quisnam exaraverit. Tom.I. pag.339. num.114.
- De Judiciis divinis quisnam egerit. Tom.I. pag.309. num.412.
- Juliani Petri archipresbyteri Toletani fabula de Liciniano martyre. Tom.I. pag.69. numero 305.
- Lapsus in Sancti Damasi rebus. pag. 144. num.208.
- Temeritas & petulantia retunditur. p.202. num.120. & seq.
- Fabulæ exhibentur. pag. 210. num. 22. & pag.213. num.35. & seqq.
- Commenta de Martino Bracarenfi. p.218. num.61. & seqq.
- Imposituræ fugillantur. ibid.num.62.
- Nugæ refelluntur. pag.134. num.8.& seqq. & pag.237. num.30. & seq. & pag.326. numero 40. & seq.
- Figmenta de Fulgentio Astigitano Episcopo exploduntur. pag.234. num.8. & seq.
- Item de Maximo Cæsar-augustano. p.241. num.52. & pag.243. num.59.
- Error in Eugenii III. Toletani Episcopi rebus. pag.282. num.258. & 260.
- Inventa de Fruætuoso Episcopo Bracarenfi. pag.285. num.273. & seqq.
- Quisquilæ de Bonito Arvernensi præfule. pag.293. num.321.
- Fictiones de SS. martyribus Joanne & Paulo. pag.347. num.163.
- Oscitantia in Joanne Hispalensi antistite à Thoma Tamajo observata. p.356. n.214.
- Opera curiosè examinantur. Tom.II. pag.24. num.139. & seqq.
- Uti falsa & supposititia carbone notantur. ibid.
- Quisnam eorundem architectus. ibidem num.140. & seqq.
- Fuerint aliquis hujus nominis Toleti saculo XII. pag.26. num.147.
- Julianus Petri Alvazil extra rem est. ibid. & seq.
- An quidam Conciliorum codicis scriptor Alcalagæ incola. ibid. num.149. & seqq.
- Testimonia ex scripturis Toletanæ bibliothecæ frustra adducuntur ad hujus fidei asserendam. pag.27. num.152. & seqq.
- Necnon Ecclesiæ ejusdem. ibid.
- Quidnam de semetipso narret. pag. 27. num.155. & seqq.
- Plura hic contradictoriè & inadvertenter jactata. ibid.
- Quænam opera sibi arroget. pag.28. n.158. & seqq.
- Inventum de Eutropio historico Christiano à se in Latinum translato. ibid. nu.177.
- Item de Paulli Apostoli epistola ad Hebræos Hispanos. pag.29. num.178.
- Duo de viginti argumentis cujusvis Juliani Chronicon & Adversaria refelluntur. ibid. num.185.
- Julianus Gutierrez Toletanus quorumnam scriptorum auctor. Tom. II. pag. 222. num.845.
- Julianus Imperator quando imperium aggressus. Tom.II. pag.275. num.1113.
- Quando item occisus. ibidem. num.1115.
- Julianus, Lucas cognomento, diaconus Toletanus. Tom.I. pag.321. num.16. & seqq.
- Cujusnam operis scriptor. ibid.
- Qua fide subnitatur. ibid.
- A Floriano Docampio laudatus. ibid.
- An scripserit *Medinam Sidoniam*, quæ *Affido*. ibid. num.21.
- Pseudo-historicorum de ipso figmenta. ibidem num.22.
- Julianus Pomerius Toletanus Episcopus Pseudo-Hauberti fabula. Tom.I. pag.229. num.118. & seq.
- S. Julianus Toletanus antistes diversus à Juliano Pomerio. Tom.I. pag.303. num.379.
- Monachus eidem falsò tribuitur. p.304. num.380. & seq.
- Operum ejusdem plura periere. ibidem num.382.
- Prognosticum futuri sæculi liber superest*, & quale opus. ibid. num.383.
- Ubi & quando editus. ibid. num.384.
- Varia ipsius scripta recensentur. ibidem & seqq.
- Apologia in quandam reprehensionem sibi Romæ factam. paginâ 305. num.387. & seqq.
- Hujus reprehensionis historia curiosè enodatur. ibid.
- Pseudo-historicorum hac de re nugæ. pag.306. num.396. & seq.
- Wambæ in Galliis gestorum descriptor. pag.308. num.407.
- Pseudo-Luitprandi quisquilæ exploduntur. ibid. num.408. & seq.
- Alia ejusdem opera. ibid. & seqq.
- Missas composuit per totum anni circum. pag.309. num.414. & seqq.
- Quando Episcopus designatus. Tomo II. pag.282. num.574.
- Julianus Toletanus medicus quænam opera ediderit. Tom.II. pag.220. num.832.
- C. Julius Hyginus primus inter Hispaniæ scriptores. Tom.I. pag.1. num.1.
- Augusti Imperatoris libertus. ibid.
- Vita ejusdem ex Tranquillo. ibid.
- Patria. ibid.
- Cornelii Alexandri Polyhistoris sectator. ibid. num.2.
- Palatinæ bibliothecæ præfectus. pag.2. n.2.
- C. Licinii, an C. Asinii Pollionis familiarissimus. ibid. num.4.
- Columelle circa hunc sensus exponitur. ibid.
- Fabularum liber & Astronomicum poeticum* an germana ejus opera. ibid. num.5. & seqq.
- Cuinam hoc dicatum. pag.3. num.8.
- Certiora ipsius opera recensentur, quæ periere. ibid. num.9. & seqq.
- An scripserit *De castrametatione*. pag.5. num.20.
- Junius Annæus Gallio. Vide Novatus.
- Junius Gallio declamator, & cujus notæ. Tomo I. pag.9. num.33. & pag.11. num.39.
- Ex declamatorum tetradio. ibid.
- Patria: & quando floruerit. ibid. num.40.
- Quænam literis consignaverit. ibid.
- Quisnam fuerit. ibid.
- Juris Barcinonensis alphabetum à quonam ordinatum. Tom.II. pag.111. num.293.

Juris

Quæ in hoc opere continentur.

L

- Juris canonici Breviarium quisnam digesserit. Tomo II. pag.44. num.86.
- Jus canonicum à quonam explanatum. Tomo II. pag.271. col.1.
- Justi & Pastoris martyrum corpora ubi & à quonam inventa. Tom.II. pag.277. nu.1153.
- Justina Valentini Imperatoris mater Ariana. Tom.II. pag.276. num.1138.
- Mediolanensi Ecclesiæ infensissima. ibid.
- Moritur. num.1140.
- Justinianus Episcopus Valentinus à S. Isidoro laudatus. Tom.I. pag.207. num.7.
- Quænam scripserit. ibid.
- Responsiones ad Rusticum* periere. pag.208. num.11.
- Justinus Imperator catholicis favet. Tom.II. pag.281. num.558.
- Arianorum Ecclesias eidem concedit. ibidem.
- Justinus Trogi epitomator ineptissimè Hispaniæ tribuitur. Tom.I. pag.84. num.375.
- De Justitiæ regimine quisnam egerit. Tomo II. pag.159. num.288.
- Justus archidiaconus Episcopus Toletanus eligitur. Tom.II. pag.286. num.667.
- Justus Aucensis Episcopus quando floruerit. Tom.II. pag.281. num.541.
- Justus Episcopus Toletanus quando floruerit. Tom.I. pag.276. num.229.
- Elogium ipsius ex S. Ildephonso. ibid.
- Richilani abbati Agaliensi literas dedit, & cur. ibid.
- Concilio IV. Toletano interfuit. pag.277. num.230.
- Diversus à Justo ejusdem Ecclesiæ diacono. ibid.
- Pseudo-Luitprandi oscitantia in ejus rebus. ibidem.
- Monachus monasterii Agaliensis ab infantia. ibidem.
- Justus Episcopus Vicensis quando floruerit. Tom.II. pag.281. num.554.
- Justus Episcopus Urgellitanus à S. Isidoro laudatus. Tom.I. pag.308. num.12. & seqq.
- Ejus opera quænam. ibid. num.14.
- A Pseudo Maximo Aucensis, sed temerè, appellatus. pag.209. num.16. & seq.
- Juvenalis poeta ineptissimè Hispanis natalibus donatus. Tom.I. pag.84. num.370.
- Juvenus presbyter diversus ab aliis ejusdem nominis. Tom.I. pag.126. num.104.
- Primus poeta sacer. ibid. num.105.
- Euangeliorum, præcipueque Matthæi, paraphrastes. ibid. num.106.
- Multorum de ipso judicia referuntur. ibid. num.108. & seqq.
- Quando floruerit. pag.127. num.111.
- Ejusdem Euangeliorum paraphrasis editiones. ibid. num.112. & seqq.
- Prognosticon de hoc opere prorsus Christianum. pag.128. num.116.
- Ab Ovidiano diversum. ibid.

K

- KOTOBI Castiliensis scriptor de theologia aeterna. Tom.II. pag.253. col.2.
- Bibliotheca vetus Hispana* Tom. II.

- LABARINUS poeta pseudo-historicorum figmentum. Tom.I. pag.203. num.123.
- Labbei error de Claudio Taurinensi Episcopo. Tom.I. pag.337. num.95. & seqq.
- Lactantius Firmianus falsò à Pseudo-Dextro Hispanis attributus. Tomo I. pag.177. num.475.
- Africanus forsân. ibid.
- Ejusdem locus vindicatur. ibidem pag.28. num.120.
- Lætus poeta Pseudo-Hauberti fabula. Tom.I. pag.177. num.476.
- Laimundus de Ortega malè Hispanis scriptoribus affixus. Tom.I. pag.332. num.75.
- Opus ejusdem *De antiquitatibus Lusitanorum*. ibid. & seq.
- Quando & à quibusnam confictum. ibid.
- Ejus suppositio pluribus argumentis detegitur. pag.333. num.76. & seqq.
- Lambecius Petrus laudatur. Tom.I. pag.142. num.195.
- Lampius, non Lampadius, Episcopus Barcinonensis. Tom.I. pag.149. num.234.
- S. Paullinum sacris initiavit. ibid.
- An idem cum Olympio. pag.150. num.344.
- Cuinam successerit. Tomo II. pag.276. num.1143.
- Lampfacena Synodus Arianorum quando celebrata. Tom.II. pag.275. num.1117.
- Laodicena Synodus an unquam fuerit coacta. Tom.II. pag.275. num.1116.
- Lapis Romanus ex conjectura emendatur. Tom.I. pag.17. num.58.
- De Latinæ linguæ corruptæ causis quisnam scripserit. Tom.I. pag.59. num.261.
- Latinorum annalium quisnam auctor. Tomo II. pag.261. col.1.
- Latronianus, seu Matronianus, Priscilliani erroribus addictus. Tom.I. pag.130. num.130.
- Poeta, & cujus nominis. ibid.
- Pari supplicio cum Priscilliano multatus. ibidem.
- Laureanus Dux Mediolanum & Hispalim petit. Tom. II. pag.282. num.576.
- Laurentius Companis Mercenariorum sodalis. Tom.II. pag.201. num.674.
- Scriptit *De captivitate*. ibid.
- Laurentius Lusitanus monachus Cisterciensis. Tom.II. pag.204. num.694.
- Cujusnam libri auctor. ibid.
- Laurentius Martinez à Peña-fiel auctor libri *del Becerro*. Tom.II. pag.109. num.277.
- De Lauretana sacra æde Ambrosii Nicandri carmen exhibetur. Tom.I. pag.373. nu.308.
- Lazarus Episcopus Galliæ, non Hispaniæ. Tom.I. pag.184. num.33. & seq.
- Leander Agaliensis Pseudo-Juliani fabula. Tom.I. pag.375. num.318.
- S. Leander Hispalensis Episcopus, & quale ejus genus. Tom.I. pag.220. num.74. & seqq.
- Vix Gotthicum. ibidem num.75.
- De ejus matre Theodora falsò explanantur quædam inscriptiones Hispalenses. ibid. num.76. & seq.

Sf

Xy-

Index rerum memorabilium

Quæ in hoc opere continentur.

- Xystus Senensis & Trithemius de ejus patria taxantur. pag. 221. num. 81.
 Pseudo-Maximi de eadem re fabulæ. *ibid.*
 Monachus priusquam Hispanensis antistes. pag. 222. num. 83. & seq.
 Constantinopolim ablegatur, & quare. *ibid.* num. 85. & Tom. II. pag. 283. num. 619.
 Ab exilio revocatur. pag. 284. num. 626.
 Eiusdem urbis V. generali Concilio non interfuit. Tom. I. pag. 222. num. 86.
 Contra Moralem à Luca Tudensi deceptum. *ibid.*
 In Synodo III. Toletana dux fuit Reccaredo ad renunciandum Arianismo. p. 223. num. 88. & Tom. II. pag. 284. num. 628.
 Gesta ejusdem referuntur. *ibid.*
 De ipsius amicitia cum S. Gregorio Magno. Tom. I. pag. 273. num. 89.
 Eiusdem Gregorii ad eum epistolæ. *ibid.* & seq.
 Hispanense I. Concilium coëgit. *ibid.* num. 92.
 Eius animi dotes. pag. 224. num. 92.
 Quando obierit. *ibid.* num. 93. & Tom. II. pag. 285. num. 639.
 Opera recensentur. Tom. I. pag. 224. num. 95 & seqq.
 Leander de Murcia Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 166. num. 339. & seq.
 Christiæ auctor. *ibid.* num. 340.
 Alia ejusdem opera. *ibid.*
 Leges Gotthorum quifnam tulerit. Tom. I. pag. 380. num. 347.
 Legionis historia à quonam digesta. Tom. II. pag. 42. num. 74.
 De Legum concordia à quibusnam actum. Tom. II. pag. 104. num. 243. & seqq.
 Lemica Idatii historici patria qualis urbs. Tom. I. pag. 193. num. 75.
 Leodegarius Carilonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 275. col. 2.
 De Leon Thomæ eruditissima epistola *De Cæciliæ Almiram.* Tom. I. pag. 358. num. 222. & seqq.
 Leo Primus Romanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 280. num. 478.
 Ad Episcopos Hispaniæ literas dat. *ibid.* num. 485.
 Leovigildus Gotthorum Rex quando catholicos persecutus. Tom. I. pag. 216. num. 54.
 Quando item in Regem electus. Tom. II. pag. 282. num. 604.
 Bastaniam & Malacam vastat. *ibidem* num. 601.
 Contestanos expugnat. *ibid.* num. 604.
 Cosvintham ducit uxorem. *ibidem* numero 606.
 Agilam Comitem ad Brachildem legatum mittit, & cur. pag. 283. num. 610.
 Filios regno præficit. *ibid.* num. 611.
 Ricopolim ædificat. *ibid.* num. 616.
 Hermenegildum filium Hispani obsidet, & capit. *ibid.* num. 618. & seq.
 Ipsum dimittit. *ibid.*
 Iterum obsidet. num. 621.
 Exercitum in eundem parat. *ibid.* num. 622.
 Mironem Suevorum Regem in auxilium vocat. *ibid.*
 Bello rediens ægrotat. pag. 284. num. 625.
 Catholicus evadit, Reccaredum filium Leandro & Massonæ commendans. *ibid.*
 Moritur. *ibid.*
 Leovigildus presbyter quando floruerit. Tom. I. pag. 344. num. 144.
 De habitu clericorum, & ejus significatione scripsit. *ibid.*
 Leporius Afer temerè Hispanis accensus. Tom. I. pag. 202. num. 118.
 Lefanoddinus filius Chatibi Granatensis historiæ auctor. Tom. II. pag. 253. col. 2.
 Levana, hodie *Livana*, ubi sita. Tom. I. p. 325. num. 38.
 Liberati chronographi commentitii fabulæ. Tom. I. pag. 210. num. 22.
 Liberatus abbas martyrio afficitur, & sub quo Tom. II. pag. 281. num. 512.
 Liberatus monachus Benedictinus Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 316. num. 453.
 Liberius Papa in exilium pellitur. Tom. II. pag. 275. num. 1106.
 Liciniani, seu Liciani, patria. Tom. I. pag. 69. num. 304.
 Fori & Musarum studiosus. *ibid.*
 Martialis epigramma de ipso laudatur. *ibid.*
 Licinianus Constantinopolitanus Episcopus veneno extinguitur. Tom. II. pag. 284. num. 626.
 Licinianus sive Lucinianus Carthaginensis Episcopus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 211. num. 27.
 Epistolæ ejusdem. *ibid.* & seqq.
 A Pseudo-Maximo Euphemius Toletanus appellatus, & quare. pag. 212. num. 31. & sequentibus.
 Epistola alia ipsius notha, germana alia. *ibid.* num. 33. & seq.
 Pseudo-Juliani & Pseudo-Maximi in hujus rebus figmenta. pag. 123. num. 35. & seqq.
 Lingue Pænorum & Mauritanorum ab Arabica diversæ. Tom. I. pag. 122. num. 85.
 Lipsii de Senecæ stylo judicium quale. Tom. I. pag. 25. num. 95. & seqq.
 Item de tragædis. pag. 36. num. 168.
 A Scaligero discrepans. *ibid.*
 Literæ Gotthicæ à quonam inventæ. Tom. II. pag. 276. num. 1129.
 Livii librorum argumenta à quonam exarata. Tom. I. pag. 81. num. 359.
 Versu Iambico explanatus, & per quemnam. pag. 160. num. 392.
 Liuva in Regem Gotthorum ungitur. Tom. II. pag. 285. num. 640.
 Occiditur, & à quonam. *ibid.* num. 641.
 Longobardi Italiam invadunt. Tom. II. p. 282. num. 600.
 Lucani M. Annæi Vitæ duæ antiqui auctoris. Tom. I. pag. 39. num. 179. & seqq.
 Forfan Snetonii Tranquilli. *ibid.*
 Parentes M. Annæus Mela & Acilia Lucana. *ibid.* num. 180. & pag. 40. num. 181.
 Joannes Ægidius Zamorensis in ejus rebus taxatur. *ibid.* num. 181.
 Natalis dies. *ibid.* num. 182.
 Octomestris Romam translatus. *ibid.*
 Portentum de ipso puero aliis commune. *ibid.* num. 183.

Præ-

- Preceptorem ipse habuit Annæum Cornutum. *ibid.* num. 184.
 Quisnam fuerit Cornutus iste. *ibid.*
 Declamator Græcè & Latinè. *ibid.* numero 185.
 Quæstor, & qua ætate. paginâ 41. numero 186.
 Quenam causæ indignationis in Nerone. *ibid.* num. 187.
 Conjuratio in eundem & mors. *ibidem* num. 189. & seqq.
 Carmina quædam Pharsaliæ à moriente cantata. pag. 42. num. 191.
 Quando obierit. *ibid.* num. 192.
 Opera quæ periere. *ibid.* num. 193. & seqq.
 Stadius de his sæpè enodatus. *ibid.*
 Barthius reprehenditur. pag. 43. num. 198.
 Pomponii Sabini versus de ipso, & ejus scriptis. pag. 44. num. 206.
 De bello civili decem libri superstites. *ibid.* num. 207.
 Veteris & nostri ævi de iisdem judicium. *ibid.* & seqq.
 Historicusne an poëta. *ibid.*
 Uxor Polla Argentaria, & qualis femina. pag. 45. num. 209.
 Sidonius Apollinaris de eo exponitur. *ibid.*
 Barthii in ejusdem rebus inconstantia. *ibid.* & seqq.
 An sit auctor *Panegyrici* ad Pisonem. p. 46. num. 212. & seqq.
 Quisnam iste Piso. *ibid.* & seqq.
 Pharsaliæ editiones & illustratores. pag. 47. num. 218. & seqq.
 In varias Europæ linguas versiones. pag. 49. num. 224. & seqq. & Tomo II. pag. 261. col. 2.
 Lucas Tudensis Episcopus egregii facinoris auctor. pag. 41. num. 61. & seqq.
 Ab ipso anonymo cuidam tributi. *ibid.*
 Qualis ejusdem patria, & Chronicorum libri. *ibid.* num. 62. & seqq.
 Eorundem Chronicorum vernacula versio. *ibid.* num. 65.
 Opus aliud adversus Albigenes. pag. 42. num. 68.
 S. Isidori Hispanensis Vitæ descriptor. *ibid.* num. 69.
 Necnon ejusdem Isidori translationis historiæ. *ibid.* num. 70. & seqq.
 In Hispanam linguam translata. *ibidem* num. 72.
 Lucensis sedes Metropolitana efficitur. Tom. II. pag. 283. num. 607.
 Lucensis Synodus in Hispania colligitur. Tom. II. pag. 286. num. 647.
 Quonam præside. *ibid.*
 Lucianus presbyter Græcus, haud Hispanus. Tom. I. pag. 187. num. 46.
 Joannis Tamaji de eodem frequentes errores. *ibid.* & seqq.
 Lucianus Rucumnæ in Africa, non Hispania, Episcopus. Tom. I. pag. 100. num. 451. & seqq.
 Luciferianorum error qualis. Tom. I. pag. 107. num. 22.
 Luciferi Calaritani sententia quænam. Tom. I. pag. 107. num. 22. & seqq.
 Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.
 S. Hieronymus, & Innocentii I. epistola decretalis de ipso exponuntur. *ibidem*, & pag. 109. num. 31. & seqq.
 Lucilius, ad quem Senecæ epistolæ, quisnam fuerit. Tom. I. pag. 26. num. 111.
 Lucius Barcinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 275. col. 2.
 Lucius Marcus orator Pseudo-Hauberti commentum. Tom. I. pag. 203. num. 123.
 Lucius Valerius Pseudo-Dextrii fabula. Tom. I. pag. 99. num. 442.
 Lucretius Bracarenfis Metropolitana Synodo Bracarenfi interfuit. Tomo II. pag. 282. num. 599.
 Ludovicus de Angulo scripsit *De imagine hujus mundi.* Tom. II. pag. 268. col. 2. & seqq.
 Ludovicus de Avignonæ Cataloniæ historiographus. Tom. II. pag. 269. col. 1.
 Ludovicus Petri à Castro laudatur. Tom. II. pag. 100. num. 214.
 Ludovicus de Escobar Minorita. Tomo II. pag. 212. num. 758.
 Cujusnam operis auctor. *ibid.*
 Ludovicus Fernandez de Tarazona quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 185. num. 504. & seqq.
 Ludovicus Fontanus Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 201. num. 670.
 Epistolæ I. ad Corinthios explanator. *ibid.*
 Ludovicus Panfanus Benedicti XIII. gestorum descriptor. Tom. II. pag. 139. num. 1.
 Ludovicus Pius Caroli Magni filius ex Ildegarde susceptus. Tom. I. pag. 326. num. 42.
 Non ex Galiana Toletani Regis filia. *ibid.*
 Pseudo-historicorum hac de re quisquiliæ exploduntur. *ibid.*
 Luitprandus Ticinensis diaconus & Cremonensis Episcopus. Tom. I. pag. 382. num. 365. & seqq.
 Genere Italus. *ibid.*
 Sæculi decimi celebris historicus. *ibidem* num. 366.
 Nec Toleti subdiaconus, nec rerum Hispanarum celebrator. *ibid.* & seqq.
 Higuera hac de re præsumptio retunditur. *ibidem*.
 Nonnulla ejus Vitæ cum commentitio Chronico comparantur. pag. 383. num. 367. & seqq.
 Præliminæ epistolæ duæ ad ipsius Chronicon supposititium dupliciter impugnantur. pag. 386. num. 384. & seqq.
 Affectatæ & erroribus scatentes ostenduntur. *ibid.*
 Chronicon istud Tractemundo Illiberitano, pro Regimundo, directum. *ibid.* num. 386.
 Suppositiones quamplurimæ referuntur. *ibid.* num. 387. & seqq.
 Locus ipsius historiæ difficilis enodatur. *ibid.*
 Lapsus in Adriani I. Papæ tempore notatur. pag. 387. num. 391.
 S. Jacobi Piceni supposita mentio. *ibidem* num. 392.
 Affectationes plurimæ, novitatis indices. *ibid.* num. 393. & seqq.
 Absurda & falsitates passim deprehenduntur. pag. 488. num. 396. & seqq.
 Chronicon istud nec Servo-Dei Toletano,
 Si 2 nec

Index rerum memorabilium

nec Heronio Bracarenfi commissum. paginâ 390. num. 402. & seqq.
 Cum ms. viginti trium annorum confertur. pag. 391. num. 406. & seqq.
 Additiones & interpolationes deprehenduntur. ibid. & seqq.
 Ut falsa taxantur. ibid.
 Sublata & mutata notantur. ibid.
 Topicis quibusdam locis genius & profectum ejusdem ostenditur. pag. 393. num. 419. & seqq.
 Homines exteros & Concilia petulanter Hispaniæ adscribit. ibid. num. I.
 Æquivocis nominum, virorum, aut locorum abutitur. ibid. num. II.
 Exempla hac de re afferuntur. ibid. p. 394. num. 423. & seqq.
 Quandoque etiam æquivocis abstinet. ibid. Exempla similiter exhibentur. ibid. nu. 434. & seqq.
 Hispanos venditat Sanctos alibi claros. pag. 397. num. 438. & seqq.
 Exemplis firmatur. ibid.
 In dubiis Hispaniæ historiæ rebus controversiarum judicem agit. ibid. num. 453.
 Crassissimi ejusdem errores de Q. Sereno. pag. 94. num. 218. & seqq.
 Audacia & petulantia taxatur. pag. 201. num. 116. & seqq.
 Commenta de Martino Bracarenfi. pag. 218. num. 61. & seqq.
 Figmenta de Maximo Cæsar-augustano. pag. 241. num. 52. & pag. 243. num. 59.
 Osciãtia in Justo Toletani rebus. pag. 277. num. 230.
 Somnia de Bonito Arvernenfi Episcopo. pag. 293. num. 321.
 Fabulæ de rebus Juliani Toletani. pag. 308. num. 468.
 Commenta de Elipando Toletano præfule. pag. 326. num. 40. & seqq.
 Ridiculus lapsus in Ambrosii Moralis capiendi sensu. pag. 381. num. 359. & seqq.
 De Luna familiæ gesta quinquam scripserit. Tom. II. pag. 140. num. 104.
 Luna urbs ubi olim sita. Tom. I. pag. 396. num. 437.
 Sarzanæ locum concessit. ibid.
 De Lupiano Antonius Zapata Pseudo-Haubertini Chronici conflator. Tom. I. pag. 401. num. 460.
 Ejusdem suppositio undenam pateat. paginâ 402. num. 472. & seqq.
 Lupi duo, Servatus & Ferrariensis, contra Baluzium. Tom. I. pag. 367. num. 266.
 Lupus Barrientus Dominicanus. Tomo II. pag. 193. num. 570. & seqq.
 Ejus honores & scripta. ibid.
 Lupus de Espejo Oriolanus. Tom. II. pag. 167. num. 350. & seqq.
 Opera ejusdem. ibid.
 Lupus de Olmedo Hieronymianus, reformationis auctor. Tom. II. pag. 142. n. 129. & seqq.
 Res gestæ & opinio sanctitatis. ibid.
 Elogium & scripta. pag. 143. num. 135. & sequentibus.
 Lupus Garzia de Salazar historiæ scriptor. Tom. II. pag. 206. num. 793. & seqq.

Lupus Salinas Franciscanus. Tom. II. pag. 194. num. 582. & seqq.
 Quenam scripserit. ibid.
 Lupus Vasquez de Serpa cuiusnam scripti auctor. Tom. II. pag. 205. num. 706.
 Lusitanarum antiquitatum opus Laimundo de Ortega adscriptum quando & à quibusnam confectum. Tom. I. pag. 332. num. 75.
 Ejusdem suppositio pluribus argumentis detegitur. pag. 333. num. 76. & seqq.
 Lusitaniæ historici quinam. Tom. II. pag. 46. num. 116. & pag. 258. col. I. & pag. 270. col. I. & seqq.

M

MABILLONII confessio de Joannis Biclarenfis monachatu. Tomo I. pag. 227. num. 106.
 Macarius quidam quorundam Aragoniæ Sanctorum laudator. Tom. II. pag. 269. col. 2.
 Machabæorum libri à quonam expositi. Tomo II. pag. 138. num. 91.
 Machometanæ sectæ impugnatio per quemnam edita. Tom. II. pag. 66. num. 267. & sequentibus.
 Confusio à quonam scripta. paginâ 212. num. 757.
 Machometus pseudo-propheta an in Hispaniam venerit. Tom. I. pag. 246. num. 75. & seqq. & Tom. II. pag. 286. num. 945.
 Ejusdem patria, parentes, & gesta recensentur. Tom. I. pag. 247. num. 78. & seqq.
 Errores à quibusnam impugnati. Tom. II. pag. 189. num. 533.
 Libris editis per Arabiam debacchatur. pag. 286. num. 657.
 Machometus, sive Masamedus, incertæ ætatis scriptor. Tom. I. pag. 369. num. 284.
 Macumena Synodus quando celebrata. Tomo II. pag. 275. num. 1115.
 Magibi Hispani commentaria in Coranum laudantur. Tom. II. pag. 254. col. 1.
 Magnentius tyrannus occidentis imperium invadit. Tom. II. pag. 275. num. 1102.
 Magnus Episcopus Mediolanensis quando & quomodo electus. Tom. II. pag. 282. nu. 579.
 Mahomad Arabs apud Hispanos historicus. Tom. I. pag. 369. num. 285.
 Majorianus creatur Imperator. Tomo II. pag. 280. num. 495.
 Quamdiu regnavit. ibid.
 Occiditur. ibid. num. 500.
 Malaca à Leovigildo vastatur. Tomo II. pag. 282. num. 601.
 Malioius Tudentis Episcopus Concilio Bracarenfi interfuit. Tom. II. pag. 282. nu. 599.
 Manichæi hæretici confutantur, & ubi. Tomo II. pag. 276. num. 1137.
 Exterminantur, & à quonam. ibid.
 Mansius Christi discipulus, Eborensium Apostolus. Tom. II. pag. 274. col. 2.
 Sub quonam passus. pag. 275. col. 1.
 Marcus Garzia auctor Apologiæ pro Alvaro de Luna. Tom. II. pag. 164. num. 323.
 Marcus Marcellus urbis præfecti filius. Tomo II. pag. 275. col. 1.

Quæ in hoc opere continentur.

Eugenius dictus. ibid.
 Petri Apostoli discipulus. ibid.
 In Hispaniam mittitur. ibid.
 Toletanos Christi fidem erudit. ibid.
 Marcus monachus S. Benedicti discipulus diversus à Maximo Cæsar-augustano. Tom. I. pag. 239. num. 38. & pag. 242. num. 53. & sequentibus.
 Marcus quidam Toletanus quenam literis consignaverit. Tom. II. pag. 269. col. 1.
 Mare nostrum à Latinis pro mediterraneo usurpatum. Tom. I. pag. 157. num. 378.
 S. Mariæ Magdalænæ obitus quando & ubi contigerit. Tom. II. pag. 274. col. 2.
 De Mariæ virginitate à quibusnam scriptum. Tom. I. pag. 287. num. 284. & Tom. II. pag. 3. num. 9.
 Parturitionis modus inter catholicos dubius. Tom. I. pag. 297. num. 342. & seqq.
 Corona per quemnam contexta. pag. 301. num. 364. & seqq.
 De Conceptione quisnam egerit. Tom. II. pag. 266. col. 2. & pag. 267. col. 1.
 Mariana Joannes à Baronii reprehensione defenditur. Tom. I. pag. 226. num. 103.
 Marianus poëta Pseudo-Hauberti commentum. Tom. I. pag. 203. num. 123.
 De Marinis Gallæcis absurda Higuera cogitata. Tomo I. paginâ 376. num. 327. & seqq.
 Marinus Pseudo-Hauberti fabula. Tomo I. pag. 376. num. 326. & seqq.
 De Maritima ora quisnam scripserit. Tom. I. pag. 160. num. 390.
 Martialis M. Valerii Senecæ duo, & quinam. Tom. I. pag. 14. num. 48.
 Ter memoranda domus Senecæ cur dixerit. ibidem.
 Locus explicatur. pag. 53. num. 240.
 Patria. pag. 61. num. 273.
 Versus de eadem germanæ lectioni restituitur. pag. 62. num. 273.
 Scriberius hac in re taxatur. ibid.
 Diversus à Gargilio Martiali de re rustica scriptore. ibid. num. 274.
 Unde nomen Coci ipsi adhæserit. ibidem num. 275.
 Natalis dies, & Calderini error de ejus parentibus. ibid. num. 276.
 Honores eidem concessi. ibid.
 Quonam tempore præcipue floruerit. ibid. num. 277.
 Reditus in patriam. pag. 63. num. 278. & sequenti.
 Epigramma quoddam ineptè refertur ad Adriani Imper. ævum. ibid. num. 280.
 Elogia ex Plinio juniore & aliis. ibid. & sequentibus.
 Cum Catullo comparatio. paginâ 64. numero 282.
 Variantia de ipso recentiorum judicia. ibid. num. 283. & seqq.
 Barthii inconstantia. ibid. num. 284.
 Avis Batava apud eundem quid significet. ibid. num. 285.
 Obscenè scribendi vitium non ejus, sed ævi. pag. 65. num. 286.
 Spectaculorum liber non hujus tantum

est. ibidem numero 287.
 De libris XIV. epigrammatum. ibid.
 Opera non omnia extant. ibid. num. 289.
 Castigatores, editores, & commentatores enarrantur. ibid. num. 290. & seqq.
 Vulgares ejusdem interpretes. paginâ 67. num. 298.
 Epigramma de Canio poëta leviter corrigitur. pag. 68. num. 300.
 Epigramma de Liciniano quodam laudatur. pag. 69. num. 304.
 Martini Poloni Chronicon commentis quampluribus scatur. Tom. I. pag. 249. num. 89. & sequentibus.
 Testimonium de S. Isidoro inter Ecclesiæ doctores referendo incerta historia. ibidem.
 Monarchiarum historia à quonam Hispanè versa. Tom. II. pag. 260. col. 2.
 S. Martini Sauriensis Vitæ quisnam scriptor. Tom. II. pag. 15. num. 78. & seqq.
 Martini Seguntini Episcopi Vitam quisnam ediderit. Tom. II. pag. 271. col. 2.
 Martinus Alpartilius canonicus Cæsar-augustanus. Tom. II. pag. 131. num. 27. & seqq.
 Opera ejusdem. ibid.
 Martinus Alphonfus à Corduba Augustinianus. Tom. II. pag. 201. num. 658. & seqq.
 Scripsit Hexæmeron. ibid.
 D. Pauli epistolas exposuit. ibid. num. 660. & seqq.
 Apocalypsin item. ibid. num. 662.
 Alia ejusdem scripta. ibid. & seqq.
 Martinus Alphonfus de Melo Lusitanus. Tomo II. pag. 116. num. 332.
 Historiæ sui temporis scriptor. ibid.
 Martinus de Almodovar Calatravensis eques. Tom. II. pag. 212. num. 754. & seqq.
 Quenam literis consignaverit. ibid.
 Martinus Didaci de Aux Observantiarum volumen edidit. Tom. II. pag. 160. num. 292.
 Martinus, sive Martinianus Barcinonensis Episcopus an usquam existerit. Tomo I. pag. 154. num. 365.
 An idem cum Paciano. ibid.
 Martinus de Corduba diversarum historiarum compilator. Tom. II. pag. 269. col. 1.
 Martinus Dumienensis abbas quando floruerit. Tom. I. pag. 215. num. 49. & seqq.
 Hispanis accensus, licet Pannonicus, & cur. ibid.
 A S. Isidoro laudatus. ibid.
 Venantius Fortunatus de hujus nomine exponitur. ibid.
 Idem Isidorus de ejusdem patria explicatur. ibid.
 Bracarenfis aliquando & Dumienfis præful. pag. 216. num. 53.
 Pseudo-historicorum de ipso mendacia. pag. 217. num. 55. & seqq.
 De differentiis virtutum hujus est, non Senecæ. pag. 218. num. 63. & seqq.
 Epistolæ ipsius & capitula ex Græcis Synodis. ibid. num. 65. & seqq.
 Alia quasi ejus essent à Joanne Tamajo edita. pag. 219. num. 70.
 Quoddam ipsius parum Christianum. ibidem.

Index rerum memorabilium

- Concilio Bracarenſi interfuit . Tomo II. pag.282.num.599.
 Quando electus Bracarenſis Episcopus . pag.283.num.607.
 Lucenſi Synodo præfuit . ibid.
 Moritur . ibid.num.623.
 Martinus Episcopus Toletanus quando flo-
 ruerit . Tom.II. pag.278.num.1176.
 Concilio Africano interfuit . ibid.
 Martinus Indaleſius ſcripſit *De Hiſpaniæ ca-
 ſu* . Tom.II. pag.269.col.1.
 Item de ejuſdem reſtauratione . ibid.
 Martinus Legionenſis canonicus ex rudi re-
 pentè eruditus, & quomodo . To.II. pag.19.
 num.108.
 Commentaria in Apocalypſin dedit . ibid.
 num.109.
 SS.Jacobi, Petri, & Joannis epiſtolas ex-
 planavit . ibid.
 Conciones varias vulgavit . ibid.& ſeq.
 Martinus Mindoniensis . Vide Munio.
 Martinus Perez ſcripſit de Sacramentis . To-
 mo II. pag.269.col.1. & ſeq.
 Martinus Pertuſa quænam opera ediderit .
 Tom.II. pag.229.num.916.
 Martinus de Roa de S.Iſidori etymologiis
 temerè judicavit . Tom.I. pag.251.num.94.
 Martinus Toletanus quidam cuiuſnam ope-
 ris auctor . Tom.II. pag.269.col.2.
 Martinus Turonenſis Episcopus clarus ha-
 betur . Tom.II. pag.276.num.1132.
 Cæſar-auguſtanæ Synodo in Prifcillianum in-
 terfuit . ibid.num.1134.
 Moritur . pag.277.num.1152.
 Martinus Vaſquius Siruela laudatur . To-
 mo I. pag.212.num.34.
 Martinus Ulyſſipponenſis Episcopus ſcriptor
De re ſchiſmatis . Tom.II. pag.123.num.377.
Martyrii documentum à quonam ſcriptum . To-
 mo I. pag.342.num.129.
 Martyrologium Romanum à Scaligeri ca-
 lumnia vindicatur . Tom.I. pag.56.num.249.
 Martyrum nomina portentosa, & nullius
 linguæ, à pseudo-hiſtoricis laudata . Tom.I.
 pag.122.num.88.
 Masburgium, hodie *Burgos*, Gothicum no-
 men . Tom.I. pag.116.num.60.
 Maſdra Suëvorum Rex moritur . Tom. II.
 pag.280.num.498.
 Maſſona Emeritenſis Episcopus quando crea-
 tus . Tom.II. pag.283.num.608.
 Complutum relegatur . num.619.
 Hermenegildi morte affligitur . pag.284.
 num.625.
 Ab exſilio revocatur . ibid.num.626.
 Synodo Toletanæ ſub Reccaredo inter-
 fuit . num.628.
 Moritur . pag.285.num.643.
 Ubi ſepultus . ibid.
 Matamori Alphonſi Garſiæ hallucinationes
 in M.Fabii rebuſ . Tom.I. pag.12.num.43.
 Maternus quidam à Martiali laudatus . To-
 mo I. pag.70.num.307.
 S.Matthæi Euangelium per quemnam ex-
 planatum . Tom.II. pag.111.num.290.
 Matthæus Ortiz Dominicanus quodnam
 opus vulgaverit . Tomo II. paginâ 269.
 col.2.
 Maturius Episcopus Eliberitanus quando flo-
 ruerit . Tom.II. pag.276.num.1143.
 Mauricius cancionarius Pſeudo-Hauberti fig-
 mentum . Tom.I. pag.203.num.123.
 Mauricius *Diſtinctionum* ſcriptor Hiſpanuſne
 an Angluſ . Tom. II. pag.269.col.2.
 Maurila Episcopus Valentinus Toletanæ
 Synodo interfuit . Tom.II. pag.283. nu.619.
 Mauritanorum lingua ab Arabica diverſa .
 Tom.I. pag.122.num.85.
 Maximus Cæſar-auguſtanus archidiaconus
 Synodo Toletanæ ſub Reccaredo inter-
 fuit . Tom.II. pag.284.num.628.
 Maximus Episcopus Cæſar-auguſtanus à
 S.Iſidoro laudatus . Tom.I. pag.239.num.38.
 Scripta ejuſdem periire . ibid.num.39.
 In hiſ Chronicon Gotthorum . ibid.
 Monachus falſo eidem tribuitur . ibid.
 num.41.& ſeqq.
 Nec *Marci* cognomento appellatus . ibid.
 & pag.141.num.48. & ſeqq.
 Unde ipſi à pseudo-hiſtoricis cognomen
 iſtud . ibid.num.49.
 Epitaphia nonnulla ſuppoſititia ad hoc fir-
 mandum reſelluntur . ibid.num.50.& ſeqq.
 Pſeudo-Luitprandi & Pſeudo-Juliani de-
 liramenta . ibid.num.52.& pag.243.num.59.
 Diverſus à Marco S.Benedicti diſcipulo .
 pag.239.num.38. & pag.242.num.53. &
 ſequentibus.
 Confirmatur ex veterum teſtimoniis . ibi-
 dem.
 Hiſtoricis item rationibus . ibid.
 Huius ſuppoſititiæ fabulæ quamplurimæ
 exploduntur . Tom.I. pag.212.num.31. &
 ſeqq. & pag.213.num.35. & ſeqq.
 Inſolens temeritas retunditur . ibid. nu. 38.
 & ſeq.
 Inſignia mendacia de Martino Bracarenſi,
 & Suëvorum Regibus . pag.217. num.55. &
 ſequentibus.
 Nugæ de Leandro Hiſpalenſi, & Fulgen-
 tio Aſtigitano . pag.221.num.81. & pag.234.
 num.8.& ſeqq.
 Chronicon iſtud producitur . Tomo II.
 pag.279. & ſeqq.
 Concilio Toletano ſub Reccaredo inter-
 fuit . pag.284.num.628.
 Quando deſignatus Episcopus . pag.285.
 num.634.
 Clarus hebetur . pag.286.num.660.
 Moritur . ibid.num.662.
 Maximus Hiſpaniæ tyrannidem invadit . To-
 mo II. pag.278.num.1166.
 Maximus monachus & martyr quando flo-
 ruerit . Tom.II. pag.281.num.512.
 Maximus tyrannus ubi & quando electus
 Imperator . Tom.II. pag.276. num. 1134.
 Gallias invadit . ibid. num.1136.
 Cum Gratiano conſigit, ipſumque interi-
 mit . ibid.
 Fœdus cum Valentiniano percutit . ibidem
 num.1137.
 Manichæos delet . ibid.
 Fœdus initum violat, & quare . ibidem
 num.1139.
 Occiditur . num.1140.
 Medicinæ ſcriptores quinam . Tom.II. pag.2.
 num.6.

Quæ in hoc opere continentur.

- num.6.& pag.32.num.9.& pag.51.num.153.
 & ſeqq. & pag.74. nu.31. & ſeqq. & pag.135.
 num.66. & pag.140. num.107. & pag.235.
 col.2. & pag.237.col.2. & pag.240.col.1. &
 pag.249.col.2. & pag.251.col.2. & pag.253.
 col.1. & ſeq. & pag.254.col.1. & pag.256.
 col.2. & pag.262.col.1. & pag.263.col.1. &
 pag.264.col.1.
Introduktionum à quonam ſcriptum . ibid.
 Mediolanenſis Synodus in Athanaſium cogi-
 tur . Tom.II. pag.275. num.1105.
 Medina Sidonia à quonam ſcripta . Tom. I.
 pag.322. num.21.
 Mediterraneum dictum etiam à Latinis *no-
 bram mare* . Tom.I. pag.157. num.378.
 Mela Annæus laudatur . Tomo I. pag.22.
 num.80.
 Mela M. Senecæ filius . Tom.I. pag.13. num.46.
 Lucani poetæ genitor . ibid.
 Mela Pomponii ætas . Tom.I. pag.50. nume-
 ro 227.
 Natalis ejus civitas incerta . ibid.
 Opus ejuſdem geographicum à quibuſnam
 correctum . ibid. num.228.
 Melonem pro Mela non rectè Servius ap-
 pellavit . pag.51. num.231.
 Ipſius geographiæ laudes . ibid. num.232.
 & ſeqq.
 Illuſtratores & editores quinam . ibidem
 num.233. & ſeqq.
 Interpretes in linguas vulgares . pag.52.
 num.237.
 Melaria, ſeu Mela, urbs oræ Hiſpanæ . Tom. I.
 pag.50. num.228. & ſeq.
 S.Melchades Papa falſo Hiſpanis ſcriptori-
 bus adſcribitur . Tom.I. pag.174. num.460.
 Primi Cabillonenſis Episcopi de ipſo er-
 rores quamplurimi . ibid. & ſeqq.
 Epiſtolæ duæ temerè eidem tributæ . pa-
 ginâ 175. num.463.
 Melchior de la Torre quidnam ſcripſerit .
 Tom.II. pag.269.col.2.
 Melian Petrus laudatur . Tomo I. pag.161.
 num.393.
 Avieni operum poſtremus editor . ibid.
 Mellinus Benedictus laudatur . Tomo I. pa-
 gin.145. num.218.
 Melos, Melodus, Melodæ, & Melodima,
 quid ſignificent . Tom.I. pag.238.num.35.
Memoriale Sanctorum à quonam exaratum .
 Tom.I. pag.341. num.126. & ſeq.
 A Mendoza Ferdinandus Eliberitani Con-
 cillii illuſtrator . Tom.I. pag.103.num.3.
 Ejuſdem laudes . ibid.
 Mendus Gomez Luſitanæ Regum histori-
 cus . Tom.II. pag.270. col.1.
 Mendus Vaſquez de Briteiros monachus Ci-
 ſterciensis . Tom.II. pag.98. num.203.
 Hiſtorica quædam fragmenta digeſſit . ibid.
 Menegaldus Magiſter hiſtoriam mundi ge-
 neralem condidit . Tom.II. pag.270.col.1.
Mercatoris & Peccatoris nomina Decreta-
 lium collectori indita exquiruntur . Tom.I.
 pag.271. num.203. & ſeqq.
 Mercenariorum ordinis hiſtoria à quonam
 exarata . Tomo II. pag.201. num.655. &
 671.
 Merobaudes cæcus Barcinonenſis Pſeudo-
 Dextri figmentum . Tomo I. paginâ 192.
 num.68.
 Merobaudes poeta carmen de Chriſto com-
 poſuit . Tom.I. paginâ 191. numero 63. &
 ſequentibus.
 An idem cum anonymo quodam à Si-
 donio laudato . ibid.
 Merobaudes Valentiniani Dux, utriuſque
 militiæ magiſter . Tom.I. pag.191. num.64.
 & ſeq.
 Merovæus Franciæ Rex eligitur . Tom. II.
 pag.280.num.484.
 Metaphyſica Ariſtoteliſ à quibuſnam expoſi-
 ta . Tomo II. pag.106. num.1. & ſeqq. &
 pag.166. num.343.
 Metaphyſica quiſnam ſcripſerit . Tomo II.
 pag.212. num.752.
Metaphyſicæ Chriſtiænæ auctor quiſnam . To-
 mo II. pag.267. col.1.
 De Metrica re quiſnam egerit . Tomo II.
 pag.265. col.2.
 Michaël de Fraga Dominicanus . Tomo II.
 pag.80. num.65.
 Quænam opera ediderit . ibid.
 Michaël Maſſotus Carmelita ſermones ſcri-
 pſit . Tom.II. pag.185.num.502.
 Michaël de Montagne theologiæ naturalis
 Raymundi Sabunde vindex . Tomo I.
 pag.141. num.118.
 Michaël Perez Valentinus, Mariæ Virginis
 Vitæ deſcriptor . Tom.II. pag.220. num.833.
 Michaël Verinus poeta à Politiano laudatus.
 Tom.II. pag.212. num.749.
 Diſticha de puerorum moribus edidit .
 ibidem.
 Migerii error circa paſchatis celebrationem .
 Tom.I. pag.234. num.29.
 Militia etiam dicta de togata . Tom. I. pagi-
 nâ 167. num.423.
 De Militia quiſnam ſcripſerit . Tom.II. pagi-
 nâ 194. num.580.
 Militiæ viridarium & prærogativæ à quonam
 deſcriptæ . Tom.II. pag.132. num.36. & ſeq.
 Minervius monachus quando & ubi florue-
 rit . Tom.II. pag.278. num.1173.
 Miro Suëvorum Rex Leovigildo auxiliatur .
 Tom.II. pag.283. num.622.
 De Miſericordia quiſnam ſcripſerit . Tom.II.
 pag.159. num.288.
 Miſſa S. Hippolyti martyris per quemnam
 ordinata . Tom.I. pag.282. num.259.
 Miſſarum compoſitores quinam . Tom.I. pagi-
 nâ 282. num.259. & pag.290. num.302. &
 ſeqq. & pag.309. num.414. & paginâ 381.
 num.354.
 Modii Franciſci criſis in Frontinum taxatur .
 Tom.I. pag.119. num.73.
 De Monarchia orbis quiſnam egerit . Tom.II.
 pag.195. num.594.
 De Monarchiarum genere quiſnam ſcripſe-
 rit . Tom.I. pag.302. num.377.
Monarchiarum Martini Poloni hiſtoria à
 quonam Hiſpanè verſa . Tom.II. pag.260.
 col.2.
 Monaſterii S. Hieronymi Granatenſis hiſto-
 riam quiſnam ſcripſerit . Tom.II. pag.225.
 num.874.
 Monaſterii de Ripoll annales à quonam di-
 geſti.

Index rerum memorabilium

gesti. Tomo II. pag. 259. col. 1.
 S. Victoriani in Aragonia per quemnam descripti. pag. 260. col. 1.
 De Oliva ordinis Cisterciensis. ibid.
 Item S. Salvatoris de Oña. pag. 261. col. 1.
 Monasterium Agaliense à quonam exstructum. Tom. II. pag. 282. num. 592.
 Cislæ per quemnam erectum. ibid. num. 593.
 S. Petri Radinensis. ibid. num. 578.
 De Monetis quisnam scripserit. Tomo II. pag. 132. num. 38.
 Monitus Complutensis Episcopus Cæsar-augustam relegatur. Tom. II. pag. 283. nu. 619.
 Monstra biformia variis locis visa. Tom. II. paginâ 280. num. 502.
 Montanus Toletanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 281. num. 565.
 Moritur. ibid. num. 574.
 Montis mugitus in Gallia Gotthica. Tom. II. pag. 282. num. 595.
 Moralis Ambrosii expeditio in Gallæciam & Asturiam. Tom. I. pag. 211. num. 29.
 Philippi II. iussu. ibid.
 Quam religiosa & utilis. ibid.
 Error in Dominico Carthaginensi Africæ Episcopo. pag. 213. num. 39.
 A Luca Tudenfi deceptus in Leandro Hispanensi. pag. 222. num. 86.
 Lapsus in recognoscendo Escorialensi codice. pag. 271. num. 202.
 Item in Isidori Pacensis ætate. p. 329. n. 54.
 Chronicon non vidit, licet Isidoro utatur. ibidem.
 Quibusnam aliis Chronicis usus. Tom. II. pag. 10. num. 53. & seqq.
 Mores puerorum à quonam descripti. Tomo II. pag. 212. num. 749.
 Mugaribus Granatensis rei chemicæ scriptor. Tom. II. pag. 254. col. 1.
 Mugitus montis in Gallia Gotthica. Tom. II. pag. 282. num. 595.
 Muhammed Aben Isaac scripsit de medicina. Tom. II. pag. 254. col. 1.
 Muhammed Iben Gacim Iben Ademe El Gafique medicinæ scriptor. Tom. II. paginâ 254. col. 1.
 Muhammedicum Jus à quonam descriptum. Tom. II. pag. 254. col. 1.
 De Muhammedismo quisnam scripserit. Tomo II. pag. 254. col. 1.
 De Mulieribus claris quisnam egerit. Tom. II. pag. 164. num. 322.
 Mundabundi disputatio cum Avito Vienne[n]si. Tom. II. pag. 281. num. 537.
 Mundi imago per quemnam descripta. Tom. II. pag. 268. col. 2. & seq.
 De Mundo quisnam scripserit. Tom. I. paginâ 253. num. 103.
 Munio, five Martinus Mindoniensis Episcopus. Tom. II. pag. 13. num. 64.
 Compustellanæ historiæ auctor. ibid.
 Murcia à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 283. num. 618.
 Murcia Episcoporum historia per quemnam digesta. Tom. II. pag. 180. num. 458.
 Mureti de Senecæ stylo iudicium quale. Tomo I. pag. 25. num. 95. & seq.
 De Musica quisnam egerit. To. I. p. 275. n. 223.

Muslimus Cordubensis scripsit de Jure Muhammedico. Tom. II. pag. 254. col. 1.
 Mythologici operis quisnam scriptor. Tom. I. pag. 236. num. 23. & seqq.

N

NABRISSA pro Nebriffa à Pseudo-Gregorio dicta. Tom. I. pag. 125. num. 99.
 Nahum propheta per quemnam explanatus. Tom. I. pag. 309. num. 418.
 Narcissus de S. Dionysio canonicus Barcinonensis. Tom. II. pag. 270. col. 1.
 Constitutiones Cataloniae generales in epitomen redegit. ibid.
 Navarra historia à quibusnam scripta. Tomo II. pag. 259. col. 2. & pag. 260. col. 2. & pag. 263. col. 1.
 Navarra Regum gesta per quemnam descripta. Tom. II. pag. 122. num. 374.
 Naxera, quæ & Anagarum, cujus gentis nomen & urbs. Tom. I. pag. 121. num. 84.
 Neapolitani Reges primi à quonam descripti. Tom. II. pag. 166. num. 352.
 Nebridius, five Nibradius, Egarensis Episcopus. Tom. I. pag. 207. num. 7. & pag. 208. num. 12. & pag. 209. num. 18. & seqq.
 A S. Isidoro in Hispaniæ scriptoribus laudatus. ibid.
 Neronis prima persecutio quando inceperit. Tom. II. pag. 274. col. 2.
 Quam terribilis. ibid.
 Nestorii hæresis quænam, & ejusdem debachatio. Tom. II. pag. 277. num. 1160.
 Nicander Toletanus pseudo-historicorum figmentum. Tom. I. pag. 372. num. 205.
 Hic est Ambrosius Nicander sæculi XVI. scriptor. ibid.
 Ejus carmen de Lauretana æde exhibetur. ibid. num. 306. & pag. 373. num. 307.
 Nicandri Ambrosii Toletani carmen de Lauretana æde. Tom. I. pag. 373. num. 307.
 Nicolaus Eymericus Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 82. num. 76. & seqq.
 Jurène Raymundi Lulli errores notaverit. ibidem.
 De ejus fide controversia inter Dominicanos & Franciscanos. pag. 124. num. 383. & seqq.
 Scripsit *Directorium Inquisitorum*. pag. 125. num. 388.
 Item *De potestate Pontificis* contra hæreticos. ibid. num. 389.
 De duabus Christi naturis, & Virginis Mariæ excellentia. ibid.
 De tribus personis in Deo. ibid.
 B. Dalmatii Molner Vitæ descriptor. ibid. num. 391.
 Euangeliorum explanator. ibid.
 D. Paulli epistolas nonnullas exposuit. ibid. num. 392.
 Dæmonum advocatores confutavit. ibid. & seq.
 Alia ejusdem opera. ibid.
 Nicolaus Rossel Majoricensis S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 111. num. 286. & seqq.
 Ejusdem munera. ibid. num. 287.

Roma-

Quæ in hoc opere continentur.

O

Romanorum Pontificum gesta volumine collegit. ibid. num. 288.
 Scripsit *De quadruplici Romana Ecclesiæ jurisdictione*. ibid. num. 289.
 De unitate Ecclesiæ, & schismate tollendo. ibid. num. 290.
 Historiæ ordinis sui Prædicatorum exarator. ibid.
 Virorum ejusdem insignium indicem digessit. ibid.
 Commentaria edidit in ipsius institutum. ibidem.
 Matthæi Euangelium exposuit. ibid.
 Nicolaus Saguntinus rei militaris scriptor. Tom. II. pag. 194. num. 580.
 Nigetius Narbonensis Episcopus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 284. num. 628.
 Niñi Petri gesta à quibusnam descripta. Tomo II. pag. 140. num. 106. & pag. 165. numero 332.
 Nitigesius Lucensis Episcopus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tomo II. pag. 284. num. 628.
 Nobiliarii auctor quisnam. Tom. II. pag. 220. num. 822.
 Nomina martyrum portentosa & nullius linguæ à pseudo-historicis laudata. Tom. I. pag. 122. num. 88.
 Nomina propria hominum integra transeunt in aliam linguam. Tom. I. pag. 97. num. 436.
 Nonni Alvari Pererii Portugalliæ Comestabilis Vita à quonam scripta. Tomo II. pag. 258. col. 2.
 Nonnius Lusitanus abbas scriptor Vitæ Sancti Joannis abbatis. Tom. II. pag. 12. numero 63.
 Novatianus, in quem scripsit Pacianus Barcinonensis, quisnam fuerit. Tom. I. pag. 149. num. 240.
 Novatus M. Annæus M. Senecæ rhetoris filius. Tomo I. pag. 13. num. 46. & pag. 20. num. 74.
 Post adoptionem Junius Annæus Gallio. ibidem.
 Declamator, & cujus notæ. pag. 21. num. 74. & seqq.
 Græciæ, five potiùs Achææ, proconsul. ibid. num. 76.
 An etiam consul. ibid. num. 77.
 Plinius non temerè corrigitur. ibid.
 An sibi mortem consciverit. pag. 22. nu. 78.
 Opera desiderantur. ibid. num. 79.
 Andreae Schoti & Martini del Rio lapsus in distinguendis duobus Gallionibus. ibidem.
 Novitorum institutionem quisnam docuerit. Tom. II. pag. 135. num. 65.
 De Nuce Angelus Archiepiscopus Rossanensis laudatur. Tom. I. pag. 242. num. 57.
 Nundinarius Episcopus Barcinonensis Synodo Aqua-Celenensi interfuit. Tom. II. paginâ 280. num. 486.

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

OBEDIENTIA quisnam scripserit. Tomo II. pag. 99. num. 211. & seqq.
Observantia Aragoniæ à quibusnam explanata. Tom. II. pag. 194. num. 586.
Ostavia tragædia à quonam scripta. Tom. I. pag. 81. num. 359.
 Odoacer cum Theoderico fœdus init. Tomo II. pag. 281. num. 529.
 Oeconomica Aristotelis à quonam exposita. Tom. II. pag. 228. num. 912.
 Officium transfigurationis Dominicæ à quonam editum. Tom. II. pag. 180. num. 456.
 Oldegarii Barcinonensis Episcopi Vita à quonam scripta. Tom. II. pag. 258. col. 1.
 Oldegarius, five Ollegarius, Tarraconensis Episcopus. Tom. II. pag. 14. num. 71. & seq.
 Epistolam dedit ad Innocentium II. de expulsiōne Raymundi Episcopi Barbastrensis. ibid.
 De Oliva monasterii gesta à quonam exarata. Tom. II. pag. 261. col. 1.
 Olympii hæretici horrenda mors. Tom. II. pag. 281. num. 534.
 Olympius quidam scriptor Ecclesiasticus inter Hispanos. Tom. I. pag. 150. num. 343.
 Episcopus forsitan Barcinonensis. ibidem & sequenti.
 An idem cum Lampio, qui Paullinum sacris initiavit. ibid. num. 344.
 Toletanus præsul falsò à Pseudo-Dextro effingitur. ibid. num. 346.
 Pseudo-historicorum figmenta de hujus nomine refelluntur. ibid. & seqq.
 Germanum ejusdem *De fide* opus. pag. 154. num. 363.
 Olympius Toletanus Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 275. col. 2.
 Clarus habetur. pag. 277. num. 1161.
 Olympius Toletanus fit Comes Africae. Tomo II. pag. 278. num. 1169.
 Oratio Dominica à quonam explanata. Tomo II. pag. 66. num. 269.
 Ordonius monachus scriptor Vitæ S. Rodesindi Dumienensis. To. II. p. 18. n. 100. & seqq.
 Scripsit item *Exomologeses*. ibid. num. 101.
 Orentius, five Orientius, an idem cum Oresio, ad quem Sidonius scripsit. Tomo I. pag. 206. num. 1. & seq.
 Fortè idem cum Oronzio, qui duobus Hispaniæ Conciliis interfuit. ibid. nu. 2. & seq.
 Ejusdem *Commonitorium*. pag. 207. num. 4.
 Quale hoc vocabulum. ibid.
 Venantii Fortunati de ipso carmen. ibid. num. 5.
 Orientalis historia à quonam composita. Tomo II. pag. 253. col. 1.
 Orientis urbes quamplurimæ ab Hunnis vastatae. Tom. II. pag. 280. num. 483.
 Origenis doctrina & sectarii damnantur. Tomo II. pag. 277. num. 1153.
 Oriola à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 283. num. 618.
 Oronzio orator Pseudo-Haubertinus scriptor. Tom. I. pag. 229. num. 117.

T t

Or-

Index rerum memorabilium

Orosius Legionensis Episcopus Pseudo-Maximi chimæra. Tomo I. pag. 190. numero 59.
 Orosius, Paulli Orosii nepos, fictitius scriptor. Tomo I. pag. 186. num. 40.
 Orosius Paullus Tarracone an in Lusitania natus. Tomo I. pag. 178. num. 1.
 Lusitanus potius & Bracarenfis. ibidem num. 2.
 Idatius de hoc exponitur. pag. 179. num. 2.
 Eiusdem peregrinationes ad Hieronymum & Augustinum. ibidem. num. 6. & seqq.
 An hic, vel alius, martyr Romæ ex Africa asportatus. pag. 180. num. 9.
 Eius historiarum libris undenam adhæserit *Hormestæ* appellatio. pag. 181. num. 12. & sequentibus.
 Eiusdem *Hormestæ* variæ transformationes. ibidem.
 Editiones & enarratores. ibidem. num. 16. & sequentibus.
 Apologeticus liber *De arbitrii libertate* germanum ipsius opus. pag. 182. num. 19. & seqq.
 Confusus cum libro Augustini de natura & gratia. ibidem.
 Opuscula nonnulla eidem tributa. ibidem. num. 23. & seqq.
 Supposititia quæ de ipso à pseudo-historicis finguntur. pag. 183. num. 25. & seqq.
 Multa item de successibus eidem æqualibus. pag. 184. num. 29. & seqq.
 Quando historiam scribere inceperit, & quonam impulsore. Tomo II. pag. 277. numero 1163.
 Clarus habetur. pag. 278. num. 1175.
 Nonagenario major Tarracone degit. paginâ 281. num. 509.
 Os *Hispanum* apud Agellium quid significet. Tomo I. pag. 82. num. 363.
 Osmundus Asturicensis Episcopus. Tomo II. pag. 3. num. 14.
 Epistolam dedit ad Idam Eustachii Comitiss uxorem. ibidem.
 Qua quidam historiarum scriptor. Tomo II. paginâ 270. col. 1.

P

DE Pace & treuga quisnam scripserit. Tomo II. pag. 111. num. 295.
 Paciani Episcopi Barcinonensis elogium. Tomo I. pag. 148. num. 230.
 Einsengreini de eius rebus error. ibidem.
 Quando floruerit. ibidem. num. 233. & Tomo II. pag. 275. col. 2.
 Eloquentia & sanctitas. Tomo I. pag. 149. num. 235. & seqq.
 Opera quæ exstant. ibidem. num. 238. & seqq.
 Quisnam Novatianus in quem scripsit. ibidem. num. 240.
Alphos deperditum quale opus. ibidem numero 241.
Pacis & treuga directorium quisnam scripserit. Tomo II. pag. 132. num. 33.
 De Padilla anonymus historiarum cuiusdam scriptor. Tomo II. pag. 270. col. 2.

Pætus Thrasea à Nerone occisus, & quare. Tomo I. pag. 70. num. 311.
 Pallium quibus Metropolitanis olim concederetur. Tomo I. pag. 223. num. 91.
 Pampilona eadem est cum Iruna. Tomo I. pag. 397. num. 439.
 Pannonia *Quiris* quid significet apud Venantium Fortunatum. Tomo I. pag. 216. num. 50.
 Pantardus Bracarenfis Episcopus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tomo II. pag. 284. num. 628.
 De Papæ potestate supra Concilium quisnam scripserit. Tomo II. pag. 155. num. 259.
 Papii Massoni errores in Idatii rebus. Tomo I. pag. 194. num. 76. & seqq.
Panensis ad iudices quisnam auctor. Tomo I. pag. 339. num. 114.
 Parelatus Toletanus Episcopus an usquam existerit. Tomo II. pag. 275. col. 2.
 Paschales canones à quonam explanati. Tomo I. pag. 275. num. 223. & seqq.
 Paschasius abbas monasterii de Benevivere. Tomo II. pag. 19. num. 107.
 Vitam edidit Didaci Martinez de Villamayor. ibidem.
 Paschasius Metropolita Toletanus Synodo Toletanæ præfuit. Tomo II. pag. 283. numero 619.
 De Paschatis recta celebratione quisnam egerit. Tomo I. pag. 321. num. 13.
 Pastoris & Iusti martyrum inventio quando & ubi contigerit. Tomo II. pag. 277. numero 1153.
 Paternus Episcopus Bracarenfis Synodo Toletanæ præfuit. Tomo II. pag. 277. num. 1158.
 Patrimonii Comes, non Rector, apud Gotthos munus. Tomo I. pag. 277. num. 230.
 Patroclus Episcopus Arelatensis Simoniam poluitur. Tomo II. pag. 278. num. 1167.
 Patruinus Episcopus Toletanus quando floruerit. Tomo II. pag. 275. col. 1.
 De Patrum ortu & obitu quisnam scripserit. Tomo I. pag. 256. num. 114. & seqq.
 D. Paulli Apostoli epistolæ à quibusdam expositæ. Tomo II. pag. 125. num. 392. & pag. 201. num. 658. & seqq. & num. 670.
 In Hispaniam profectio. pag. 274. col. 2.
 Paullinus Aquilejensis de *Hesperia* verbo explanatur. Tomo I. pag. 325. num. 39.
 Paullinus Nolanus presbyter efficitur, & à quonam. Tomo II. pag. 277. num. 1151.
 Episcopus designatur. ibidem.
 Virtutes eiusdem & gesta. ibidem.
 Paullus Emeritensis diaconus. Tomo I. pag. 277. num. 231.
 Emeritensium Patrum gesta descripsit. ibidem.
 A quibus primum in lucem editus. ibidem.
 Diversus à Paulo Emeritensi Episcopo, cuius ipse meminit. ibidem. num. 232.
 Quando floruerit. ibidem.
 Paullus Heredia ex Judæo Christianus. Tomo II. pag. 215. num. 788. & seqq.
 Scripsit *De mysteriis Fidei*. ibidem. num. 789.
 Alia eiusdem opera. ibidem.
 Paullus Lusitanus canonicus regularis. Tomo II. pag. 167. num. 353.

Quæ in hoc opere continentur.

Congregationis suæ S. Joannis Euangelistæ chronographus. ibidem.
 Paulus de S. Maria Episcopus Burgenfis. Tomo II. pag. 156. num. 270. & seqq.
 Ex Hebræo Christianus. ibidem.
 De ejus genere, dignitate, gestis, habitisque in matrimonio filiis. ibidem. & seqq.
 Opera eiusdem. ibidem. & seqq.
 Hispanicarum rerum scriptor. pag. 158. num. 280. & seqq.
 Ipsius epitaphium. ibidem.
 Paullus Tarraconenfis Episcopus ex monacho. Tomo II. pag. 277. num. 1150.
 Eius ingenium describitur. ibidem.
 De Paupertate quisnam scripserit. Tomo I. pag. 27. num. 116.
 De Paupertate Christi & Apostolorum scriptores diversa sentientes laudantur. Tomo II. paginâ 97. num. 198. & pag. 195. num. 592.
 Pax Lusitanæ urbs, hodie *Beja*. Tomo I. pag. 328. num. 52.
 Pelagii hæresis quando grassari cœperit. Tomo II. pag. 277. num. 1152.
 Pelagii martyris historiam quisnam scripserit. Tomo I. pag. 378. num. 336. & seqq.
 Passio quando & sub quo contigerit. ibidem.
 Pelagii Ovetensis relatio de historia Gotthorum plurifariam falsa ostenditur. Tomo I. pag. 257. num. 118. & seqq.
 Wandalorum item & Suevorum. ibidem.
 Lapsus in Isidoro Pacensi. pag. 330. num. 59. & seqq.
 Error & licentia in Chronico Sebastiani Salmanticensis. pag. 363. num. 246.
 Quando floruerit. Tomo II. pag. 8. num. 43. & seqq.
 De ejus Hispaniarum historiarum collectione. pag. 9. num. 44. & seqq.
 Et quodam earum codice ms. ibidem.
 Cujus præfatio vero haud constat. ibidem num. 46. & seqq.
 De aliis eiusdem libris. pag. 10. num. 51.
 S. Pelagius Episcopus Toletanus quando floruerit. Tomo II. pag. 275. col. 1.
 Pelagius Tyrassonenfis archidiaconus. Tomo I. pag. 228. num. 116.
 Vitam scripsit S. Prudentii eiusdem urbis Episcopi. ibidem.
 Pellizerii Josephi industria in afflicta fabula Marci Maximi. Tomo I. pag. 243. numero 58.
 Idem laudatur. ibidem. & alibi.
 Auctores historiarum Gotthorum, & Chronici, quos memorat, curiosè expenduntur. pag. 258. num. 127. & seqq.
 Sententia de septem Isidoris examinatur. pag. 329. num. 56.
 Conjectura de *Indiculi luminosi* auctore improbatur. pag. 351. num. 186.
 Item de Chronico Dulcidi. paginâ 364. num. 250. & seqq.
 Sententia de auctore Chronici *Æmilianensis* refellitur. pag. 364. num. 251. & sequentibus.
 Pentadius Episcopus Toletanus Africanæ Synodo interfuit. Tomo II. pag. 278. num. 1165.
Bibliobeca vetus Hispana Tomo II.

Pelagium hæreticum condemnavit. ibidem.
Peregrinæ operis scriptores quinam. Tomo II. pag. 123. num. 378. & pag. 200. num. 645. & seqq. & pag. 228. num. 910. & seqq.
 Peresius Burgundionum Rex extinguitur. Tomo II. pag. 279. num. 473.
 Perezus Joannes Baptista laudatur. Tomo I. pag. 208. num. 11.
 De Pestilentia quisnam scripserit. Tomo I. pag. 371. num. 292. & seqq.
 Pestis per Hispaniam grassatur. Tomo II. pag. 283. num. 621.
 Petrarchæ cum Boccaccio dissidium de tragædiis Senecæ. Tomo I. pag. 36. num. 166.
 Petri de Alva error in rebus S. Eulogii martyris Cordubensis. Tomo I. pag. 342. num. 133.
 Non recta conjectatio de Raymundo Centillis, *De conceptione Virginis* scriptore. Tomo II. pag. 92. num. 151. & seqq.
 S. Petri Apostoli epistolæ à quonam explanatæ. Tomo II. pag. 19. num. 109.
 In Hispaniam adventus quando contigerit. pag. 274. col. 2.
 Episcoporum ibidem loci designatio. ibidem.
 Petri Despens Catalani commentaria in Usaticos Catalonia. Tomo II. pag. 270. col. 2.
 Petrus Lupi de Ajala quando floruerit. Tomo II. pag. 127. num. 5. & seqq.
 Eius genus, honores, & gesta. ibidem.
 Regum quatuor historiarum digestis. ibidem. paginâ 128. num. 55. & seqq.
 Alia eiusdem opera. ibidem.
 Petrus Alberit Aragonensium familiarum historicus. Tomo II. pag. 132. num. 29.
 Petrus Albertus canonicus Barcinonensis. Tomo II. pag. 135. num. 62.
 Commemorationes edidit de jure municipali Catalonia. ibidem.
 Petrus Alladius historiarum Lusitanorum veterum scriptor. Tomo II. pag. 270. col. 2.
 Petrus Alphonfi ex Hebræo Christianus. Tomo II. pag. 7. num. 34. & seqq.
 De hoc, ejus patria, & ævo, errores quorundam. ibidem. num. 35.
 Dialogi ipsius contra Judæos. ibidem. numero 36.
 Scripsit *De scientia & philosophia*. ibidem num. 37.
 An hoc opus idem sit cum alio eiusdem *De disciplina*. pag. 8. num. 37.
 Petrus de Amerio Mercenariorum sodalis. Tomo II. pag. 46. num. 122. & seqq.
 Scripsit de differentia ætatum & vestimentorum. ibidem. num. 123. & seqq.
 Petrus IV. Aragoniæ Rex, vulgò *Ceremoniosus*. Tomo II. pag. 117. num. 341. & seqq.
 Sui temporis historiarum scriptor. ibidem. num. 342.
Ordinationum librum vulgavit. ibidem. num. 343.
 Petrus Belluga jurisconsultus. Tomo II. pag. 182. num. 475. & seqq.
 Eiusdem laudes. ibidem.
 Scripsit *Speculum Principum*. ibidem. num. 477.
 Item juris singularia. ibidem. num. 478.
 Petrus Cæsar-augustanus orator quando floruerit. Tomo I. pag. 128. num. 118.
 Petrus de Canales monachus Benedictinus. Tomo II. pag. 206. num. 707.

- Quænam literis consignaverit. *ibid.*
 Petrus Castrovól Aristotelis Oeconomica exposuit. Tom. II. pag. 228. num. 912.
 Petrus de Cavalleria Cæsar-augustanus. Tomo II. pag. 163. num. 314.
 Scripsit *Zelum Christi* contra Judæos, Saracenos, & infideles. *ibid.*
 Petrus Ciruelus Darocensis laudatur. Tomo II. pag. 52. num. 162.
 Eiusdem observatio de Petro Hispano Summularum reformatore. *ibid.* numero sequenti.
 Petrus de Cixar, sive Sitjar, Aragonensis. Tomo II. pag. 200. num. 652. & seqq.
 Scripsit *De Papæ potestate*. *ibid.*
 Alia opuscula. *ibid.*
 Historiam ordinis Mercenariorum. p. 201. num. 655.
 Sermones de Dominicis & Sanctis. *ibidem* num. 656.
 Petrus Dagui Catalanus. Tom. II. pag. 212. num. 751. & seqq.
 Metaphysica scripsit. *ibid.*
 Januam Artis Raymundinæ. *ibid.*
 Alia eiusdem opera. *ibid.*
 Petrus Diaz de la Costana scripsit *De confessione sacramentali*. Tom. II. pag. 213. nu. 766. & seqq.
 Petrus Diaz de Toletó, Senecæ vulgaris interpretis. Tom. II. pag. 166. num. 344. & sequentibus.
 Alia ipsius scripta. *ibid.*
 Petrus Episcopus Bracarenfis à Jacobo Apostolo designatur. Tom. II. pag. 274. col. 2.
 Petrus Episcopus Compostellanus, idem cum Petro de Monfoncio. Tom. II. pag. 8. numero. 42.
 Petrus Episcopus Legionensis. Tom. II. pag. 8. num. 38.
 Alphonfi VI. Castellæ Regis historicus. *ibid.* & seqq.
 Petrus Episcopus Toletanus Praumato succedit. Tom. II. pag. 281. num. 523. & pag. 282. num. 597.
 Petrus de Escabias Illiturgitanæ urbis præfatus. Tom. II. pag. 270. col. 2.
 Historiæ cuiusdam auctor. *ibid.*
 Petrus Ferdinandi, sive Fernandez, S. Domini Vitæ scriptor. Tomo II. paginâ 46. num. 119.
 Petrus Figuerola Hispanus, logicæ epitomator. Tom. II. pag. 270. col. 2.
 Petrus de Fonte-luporum Dominicanorum sodalis. Tomo II. paginâ 133. numero 44.
 Scripsit de modo celebrandi comitia generalia. *ibid.*
 Petrus Garzès de Cariñena, familiæ de Luna gesta vulgavit. Tomo II. paginâ 140. num. 104.
 Petrus Garzia Valentinus, scriptor *Determinationum* in Picum Mirandulanum. Tomo II. pag. 213. num. 769. & seqq.
 Malè à quibusdam confusus cum Petro Garzia de Galarza. *ibid.* num. 773.
 Petrus de Grañon monachus Benedictinus quando floruerit. Tomo I. paginâ 380. num. 347.
 Leges Gotthorum & Hispaniæ Regum vulgavit. *ibid.*
 Petrus Hispanus canonum explanator. Tomo II. pag. 45. num. 113.
 Petrus Hispanus Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 52. num. 159. & seqq.
 Summularum inventor. *ibid.*
 Diversus à Petro Joannis. *ibid.*
 Censiones de hoc invento. *ibid.*
 Petrus Hispanus junior Summularum reformator. Tom. II. pag. 12. num. 163. & sequentibus.
 Commentaria edidit in sphaeram Joannis à Sacro-bosco. *ibid.* num. I.
 Item in arithmetica, & geometriam Thomæ Bravadini. *ibid.* num. II.
 In Perspectivam Cantuariensis. *ibidem* numero III.
 In Aristotelis prædicamenta. *ibid.* numero IV.
 Alia eiusdem opuscula. *ibidem* & seqq.
 Egit pariter de rebus spiritualibus. *ibidem* num. 185.
 Petrus Hispanus, & ejus opus *De ordine iudiciorum*. Tom. II. pag. 271. col. 1.
 Petrus Hispanus alter juris canonici glossator. Tom. II. pag. 271. col. 1.
 Petrus Homousianus quando floruerit. Tomo II. pag. 275. num. 1123.
 Petrus Ilerdensis Episcopus quarundam orationum scriptor. Tom. II. pag. 271. col. 1.
 Petrus Joannis, sive Joannes Pontifex XXI. Tom. II. pag. 50. num. 151. & seqq.
 Doctrina eiusdem & obitus miserabilis. *ibidem*.
Thesaurum pauperum edidit, & quale opus. *ibid.* num. 153.
 Tractatus item de medenda podagra. *ibid.* num. 154.
 Necnon de oculis, & hominis formatione. *ibid.*
 Tegnus & Hippocratis de natura puerorum explanator. *ibid.*
 Canonum medicinæ scriptor. *ibid.*
 Isaacum *De dietis* exposuit. *ibid.*
 Problemata eiusdem & epistolæ. *ibidem* & seqq.
 Diversus à Petro Hispano Summularum auctore. *ibid.* num. 156. & seqq.
 Petrus de Luna, seu Benedictus XIII. Antipapa. Tomo II. pag. 138. num. 97. & seqq.
 Eiusdem libri inediti in Vaticana bibliotheca & alibi servantur. *ibid.*
 Vita à quonam scripta. pag. 139. num. 103.
 Petrus Marsilius Dominicanus, historiæ Jacobi I. Aragoniæ Regis in Latinum interpretis. Tomo II. pag. 80. num. 66.
 Petrus Marsilius monachus Pinnatensis. Tomo II. pag. 104. num. 242.
 An idem cum anonymo quodam Aragoniæ chronographo. *ibid.*
 Petrus Maza Dominicanorum sodalis Arnaldi Villanovani errores impugnavit. Tom. II. pag. 131. num. 25. & pag. 141. num. 115.
 Petrus Mongus hæresin Eutychianam exfiscitat. Tom. II. pag. 281. num. 517.
 Petrus de Monforo, sive Monfoncio, Compostellanus Episcopus. Tom. I. pag. 378. nu. 341.
 Quan-

- Quando floruerit. *ibid.*
 An auctor hymni *Salve Regina*. pag. 379. num. 342.
 Imbecillibus argumentis id à Laurentio Ramirez de Prado contenditur. *ibid.* & seqq.
 Petrus Nuñez de Osma quorumnam operum scriptor. Tomo II. pagin. 227. num. 900. & seqq.
 Petrus de Opta, sive de Huete, auctor operis *Splendor fidei*. Tomo II. pag. 211. nu. 748.
 Petrus Paéz Lusitanus forsitan Dominicanorum sodalis. Tomo II. pag. 271. col. 1.
 D. Ægidii Santarenensis Vitam scripsit. *ibid.*
 Petrus de la Panda quænam opera ediderit. Tomo II. pag. 230. num. 924.
 Petrus Paschalis, sive Petrus Nicolaus Paschalis. Tomo II. pag. 65. num. 263. & seqq.
 Episcopus Giennensis. *ibid.*
 Martyrio apud Mauros Granatenses affectus. *ibid.*
 Investiva in quendam nebulonem multa de ipso fingentem. pag. 66. num. 265.
 Machometanæ sectæ impugnationem edidit. *ibid.* num. 267. & seqq.
 Glossam super *Pater noster*. *ibid.* num. 269.
 Item super Decalogum & Apostolorum Symbolum. pag. 67. num. 280. & seqq.
Biblia parva vulgavit. *ibid.* num. 272. & seqq.
 Alia eiusdem opera. *ibid.*
 Petrus Portugalliæ Infans operis genealogici scriptor. Tomo II. pag. 107. num. 265. & seqq.
 Petrus Portugalliæ Infans alius. Tomo II. pag. 160. num. 297. & seqq.
 Quænam literis consignaverit. *ibid.*
 Petrus presbyter Pseudo-Haubertinus scriptor. Tomo I. pag. 229. num. 117.
 Petrus Pulcher scriptor incertus. Tomo I. pag. 321. num. 13.
 An Episcopus Toletanus. *ibid.*
 An item scripserit de *Paschatis recta celebratione*. *ibid.*
 Petrus quidam Archiepiscopus Hispalensis. Tomo II. pag. 270. col. 2.
 Scripsit *De vita animarum*. *ibid.*
 Petrus quidam alius Isaaci *De febribus* interpretis. Tomo II. pag. 470. col. 2.
 S. Petrus Ratistensis S. Jacobi Apostoli discipulus. Tomo I. pag. 101. num. 456.
 Primus Episcopus Bracarenfis. *ibid.*
 Petrus Ribera de Perpeja Roderici Toletani historias quasdam vernaculè vertit. Tomo II. pag. 40. num. 59. & seqq.
 Petrus de Riu, sive de Perpiniano, Carmelita. Tomo II. pag. 80. num. 67.
 Sententiarum libros exposuit. *ibid.* nu. 68.
 Quæstiones Sententiarum scripsit. *ibid.*
 Glossas in Davidis psalmos. *ibid.*
 Sermones varios. *ibid.*
 Petrus Seguinus Servandi historiam Latinam vernaculè vertit. Tomo I. pag. 321. num. 15.
 Versioni tractatum addidit de eadem re. *ibid.*
 Petrus Seguinus alius Aurienfis Episcopus. Tomo II. pag. 16. num. 92.
 Hispanusne an Gallus. *ibid.*
 Inventionem corporis S. Euphemie martyris descripsit. *ibid.* num. 93.
 Petrus Tafur Cordubensis Itinerarii scriptor. Tomo II. pag. 167. num. 349.
 Petrus Tenorius Archiepiscopus Toletanus. Tomo II. pag. 123. num. 375. & seqq.
 De re schismatis libros edidit. *ibid.*
 Petrus Terrasa Carmelita, & ejus oratio quædam, laudantur. Tomo II. pag. 229. num. 918.
 Petrus Terreni Usaticorum Barcinonensium glossator. Tomo II. pag. 271. col. 1.
 Petrus Toletanus magister, *Alcorami* Latinus interpretis. Tomo II. pag. 16. num. 94. & seqq.
 Petrus Tomich Catalanus, Aragoniæ Regum historicus. Tomo II. pag. 229. num. 919. & seqq.
 Necnon Comitum Barcinonensium. *ibid.*
 Eiusdem hisce in rebus errores & deliramenta. *ibid.*
 Petrus de Turri, scriptor artis, vulgò *De scherma*. Tomo II. pag. 200. num. 648.
 Petrus tyrannus capitur occiditurque. Tomo II. pag. 281. num. 538.
 Petrus Uxamensis, vulgò de Osma. Tomo II. pag. 203. num. 687. & seqq.
 Ipsius laudes & scripta. *ibid.*
 Petrus Ximenez de Prexano, seu de Prexamo. Tomo II. pag. 221. num. 834. & seqq.
 Munera ab eodem obita. *ibid.*
 Opera quæ scripsit. *ibid.*
Pharsaliam Lucani quisnam Hispanè verterit. Tomo II. pag. 261. col. 2.
 Phatechaddinus filius Seid Alphas scripsit de Muhammedismo. Tomo II. pagin. 254. col. 1.
 Philadelphii Mugnesii Siculi levitas in credendis fabulis. Tomo I. pag. 228. num. 114.
 Philippi Imperatoris uxor Severa, non Serena. Tomo I. pag. 96. num. 431.
 Philippus Ribot Carmelitarum sodalis. Tomo II. pag. 117. num. 336. & seqq.
 Scripsit de institutione & gestis Carmelitarum. *ibid.* num. 337. & seqq.
 Necnon de viris illustribus sui ordinis. *ibid.*
 Sermones item & epistolas. *ibid.* nu. 339.
 Epitaphium eiusdem. *ibid.* num. 340.
 Philo Gaditanus nobilis geometra. Tomo II. pag. 271. col. 1.
 Scripsit De quadratura circuli. *ibid.*
 Philo Hebræus ineptissimè à quibusdam Hispaniæ adscriptus. Tomo I. pag. 84. num. 371.
Philosophiæ flores à quonam excerpti. Tomo II. pag. 19. num. 106.
 Philosophiam naturalem quisnam scripserit. Tomo II. pag. 225. num. 875. & seqq.
 De Phlebotomia quisnam egerit. Tomo II. pag. 76. num. VIII.
 hæbadius Episcopus Aquitanus Cæsar-augustanæ Synodo in Priscillianum præfuit. Tomo II. pag. 276. num. 1134.
 Physica Aristotelis à quonam exposita. To-

Index rerum memorabilium

Tomo II. pag. 106. num. I. & seqq.
 Physicorum libri Avicena à quibusnam in
 Latinum versi. Tomo II. pag. 267. col. 1.
 De Physiognomia quisnam scripserit. To. II.
 pag. 271. col. 2.
 Picatrix quidam Hispanus scripsit de confi-
 ciendis imaginibus astrologicis. Tomo II.
 pag. 271. col. 1.
 Pictones à Maximo tyranno superantur.
 Tomo II. pag. 276. num. 1134.
 Pinedæ Joannis Jesuitæ lapsus de Joanne Se-
 gobienfi. Tomo II. pag. 149. num. 182.
 Placidia. Vide Galla Placidia.
 De *Planctu Ecclesiæ* quale opus, & à quonam
 exaratum. Tomo II. pag. 101. num. 224.
 De Planetis quisnam egerit. Tomo II. pag.
 264. col. 1.
 De Plantis quisnam scripserit. Tomo II. pag.
 251. col. 2. & pag. 253. col. 1. & seqq.
 Plinii locus duplex castigatur. Tomo I. pag. 6.
 num. 24. & pag. 21. num. 77.
 De Podagræ remediis quisnam scripserit. To.
 II. pag. 50. num. 154.
 De Pœnitentiæ sacramento scriptores quinam.
 Tomo II. pag. 213. num. 766. & seqq. &
 pag. 266. col. 2.
 Pœnorum lingua ab Arabica diversa. To. I.
 pag. 122. num. 85.
 Poëtæ Cordubenses qualis notæ. To. I. pag. 12.
 num. 42.
 De Poëtica arte quinam scripserint. Tomo I.
 pag. 144. num. 210. & seqq. & Tomo II.
 pag. 146. num. 163. & pag. 271. col. 2.
 Poëticum certamen sæculi xv. Tomo II. pa-
 ginâ 200. num. 650.
 Polla Argentaria M. Annæi Lucani uxor.
 Tomo I. pag. 45. num. 209.
 Qualis notæ femina. ibid.
 Pomponii Sabini versus de Lucano & ejus
 scriptis. Tomo I. pag. 44. num. 206.
 Pomponius Josinianæ, sive Dionysianæ Ec-
 clesiæ Episcopus. To. I. pag. 100. num. 451.
 & seqq.
 In Africa, haud in Hispania. ibid.
 De Pontificis Romani potestate quinam scri-
 pserint. Tomo II. pag. 125. num. 389. &
 pag. 190. num. 538. & pag. 200. num. 652.
 & seqq.
 Pontificum Romanorum historia à quibus-
 nam compilata. To. I. pag. 145. num. 217.
 & Tomo II. pagin. 39. num. 56. & pag. 111.
 num. 288.
 Pontius Carbonellus Catalanus, Minorum
 sodalis. Tomo II. pag. 63. num. 244. &
 seqq.
 Eiusdem Commentaria in sacram Scriptu-
 ram inedita. ibid. num. 246.
 An sit auctor *Catene aureæ* in Evangelia.
 ibid.
 Portenta in cælo visa. To. II. pag. 276. nu. 1144.
 pag. 277. num. 1148. pag. 278. num. 1172.
 pag. 280. num. 489.
 Alia variis in locis. ibid. num. 502.
 M. Portius Latro Cordubensis, declamato-
 rum princeps. Tomo I. pag. 8. num. 31. &
 seqq.
 Eius rerum historicus M. Seneca. ibid. &
 seqq.

Vita & res gestæ. ibid.
 Ex declamatorum tetradio. ibid.
 Declamationes ipsius referuntur. pag. 10.
 num. 35.
 An hujus sit quæ habetur in *Catilinam*.
 ibid. num. 36.
 Quo mortis genere obierit. ibid.
 Portugalliæ Regum historiam quinam scri-
 pserint. To. II. pag. 162. num. 306. & seqq.
 & pag. 261. col. 2.
 Possivini Antonii hallucinatio de Joanne Bi-
 clarenfi. To. I. pag. 222. num. 108.
 Confundit hunc cum Joanne Gerundenfi
 Paralipomenon auctore. ibid.
 De Prædestinatione quisnam scripserit. To. I.
 pag. 368. num. 272.
 Prædestinationis controversia inter Episcopos
 Galliæ sæculi IX. multum agitata. To. I.
 pag. 367. num. 266. & seqq.
 Prædestinationum hæresis unde, & quando in-
 ceperit. To. II. pag. 278. num. 1169.
 Prædicandi ars à quonam tradita. Tomo II.
 pag. 262. col. 1.
 Prædicatorum ordinis historia à quibusnam
 scripta. To. II. pag. 111. nu. 290. & pag. 114.
 num. 310.
 Prætextatus Barcinonensis Episcopus Synodo
 Cordubensi interfuit. Tomo II. pag. 275.
 num. 1104.
 Praumatius Toletanæ Ecclesiæ præficitur. To-
 mo II. pag. 281. num. 510.
 Priamus quidam Franciæ Rex quando regna-
 verit. To. II. pag. 276. num. 1134.
 Priapeja non unius tantum Virgilii opus. To-
 mo I. pag. 65. num. 287.
 De Primatu Romanæ Ecclesiæ quisnam scri-
 pserit. To. II. pag. 138. num. 95.
 Primatus translatio ab Hispalensi in Toleta-
 nam Ecclesiam mera fabula. To. I. pag. 274.
 num. 215. & seqq.
 Primi Episcopi Cabilonensis sphalmata de
 Melchiade Papa. To. I. pag. 174. num. 460.
 & seqq.
 Primigenius Patriarcha Gradensis quando flo-
 ruerit. To. II. pag. 286. num. 663.
 Primitivi martyris passio quando & ubi
 contigerit. To. II. pag. 275. col. 1.
 Principum regimen à quonam ordinatum. To. II.
 pag. 111. num. 294. & pag. 119. num. 357.
 Speculum & instructio à quonam scripta.
 pag. 182. num. 474. & seqq.
 Priscilliani hæretici patria, genus, hæresis, &
 supplicium. To. I. pag. 129. num. 123. & seqq.
 & To. II. pag. 276. num. 1130.
 Ingenium quale. ibid.
 Accusatores à Martino Turonensi taxati.
 pag. 130. num. 125.
 Quorundam enormis error in ipsi tribuen-
 da sanctitate. ibid. num. 127.
 Quonam scripserit. ibid. num. 128.
 Pseudo-Hauberti in ejusdem rebus temeri-
 tas. ibid. num. 129.
 Quinam ejus furori restiterint. pag. 131.
 num. 136. & seqq.
 Pseudo-Dextri vanitas in hujus historia.
 pag. 135. num. 160.
 Variis Conciliis damnatus. To. II. pag. 276.
 num. 1134. & 1137.

Pro-

Quæ in hoc opere continentur.

Proculus Episcopus Massiliensis quando flo-
 ruerit. To. II. pag. 277. num. 1161.
 Prognosticon futuri sæculi cuiusnam sit, & quale
 opus. To. I. pag. 304. num. 383.
 Propempticon quid. To. I. pag. 4. num. 16.
 Prophetationis cuiusdam quisnam auctor.
 To. II. pag. 250. col. 1.
 Prosperi Aquitani natales temerè à nonnullis
 Hispaniæ adscripti. To. I. pag. 202. num. 119.
 SS. Protasii & Gervasii reliquiæ ubi primum,
 & à quonam inventæ. To. II. paginâ 276.
 num. 1138.
 Prudentius Aurelius poëta, Calagurritanus po-
 tius quam Cæsar-augustanus. To. I. pag. 166.
 num. 416. & seqq.
 Expenduntur pro qualibet harum urbium
 argumenta. ibid.
 Gestæ ejusdem & munera. ibid. num. 419.
 & seqq.
 Quando floruerit. ibid. num. 420. & seqq. &
 To. II. pag. 277. num. 1150.
 Ephebus Romam venit. pag. 167. num. 421.
 In patriam inde reversus, & quando. ibid.
 Opera ipsius & laudes. ibid. nu. 424. & seqq.
 & pag. 168. num. 429. & seqq.
 Diversa sentientes reprehenduntur. ibid.
 num. 430. & seqq.
 Scripta ejus quæ periire. pag. 170. num. 442.
 & seqq.
 An hujus sit *Enchiridion veteris Testamenti*.
 pag. 171. num. 444. & seqq.
 Dictusne *Amanus*. ibid.
 Ipsius operum enarratores & editiones. ibid.
 num. 448. & seqq.
 Pseudo-historicorum de eodem fabulæ. pa-
 ginâ 172. num. 453. & seqq.
 Bivarii parum sana interpretatio & corre-
 ctio cuiusdam ejus carminis. pag. 173. nu. 457.
 & seqq.
 Prudentius, sive Galindo Prudentius. To. I.
 pag. 365. num. 259. & seqq.
 Episcopus Trecentis in Gallia. ibid.
 Natalibus Hispanus. ibid.
 Quando floruerit. ibid.
 Eius doctrina & laudes. pag. 366. num. 262.
 Ab Hincmaro Rhemenfi injuriâ tanquam
 hæreticus impetitus. ibid. num. 264.
 Opusculum scripsit ad eundem Hincma-
 rum & Pardulum Laudunensem. pag. 368.
 num. 271.
 Item *De prædestinatione* contra Erigenam.
 ibid. num. 272.
 Tractoriam epistolam. ibid. num. 273.
 Annales Franciæ Regum. ibid. num. 275.
 Præcepta ex veteri & novo Testamento.
 ibid. num. 276.
 Poëmata, & Vita B. Mauræ Trecentis.
 ibid. num. 277.
 Collectanea ex Psalterio Davidico. ibidem
 num. 279.
 Quando obierit. ibid.
 S. Prudentius Tyrassonensis Episcopus quan-
 do floruerit. To. II. pag. 283. num. 610.
 Psalmi nova significatio. To. I. paginâ 238.
 num. 36.
 Psalmi à quibusnam expositi. To. II. pag. 189.
 num. 530.
 In Psalmos collectanea quisnam scripserit. To-

mo I. pag. 368. num. 279.
 Psalterium dictum pro officio diurno Ecclesia-
 stico. To. I. pag. 225. num. 102.
 Ptolemæus de Hispania quemnam librum edi-
 derit. To. II. pag. 271. col. 1.
 De Puerorum educatione quisnam scripserit.
 To. II. pag. 197. num. 606.
 De moribus. pag. 212. num. 749.
 Pugio fidei à quonam scriptus. To. II. pag. 49.
 num. 142.
 Punicis libris nonnisi per interpretes Plinius
 usus fuit. To. I. pag. 157. num. 280.
 Sicut & Latinorum alii. ibid.

Q

DE Quevedo Franciscus laudatur. Tom. I.
 pag. 16. num. 52.
 Quintiliani M. Fabii patria. Tom. I. pag. 53.
 num. 239. & seqq.
 Quomodo proferendum hoc ejus cogno-
 men. ibid.
 Martialis in ejusdem rebus explicatur. ibid.
 num. 240.
 Qualis orator fuerit. pag. 54. num. 243.
 Oratio pro Berenice, & quænam hæc fe-
 mina. ibid. num. 244. & seqq.
 Primus Romæ scholam publico stipendio
 aperuit. ibid. num. 245.
 Nepotum è sorore Domitiani institutor.
 ibidem & seqq.
 Flavii scilicet, Clementis, & Domitillæ
 Vespasiani filia. ibid.
 An isti pro Christiana religione passi. ibid.
 Laus ex Juvenalis verbis. pag. 56. nu. 250.
 & seqq.
 Verus iidem exponuntur. ibid.
 Consulari honore à Cæsare affectus. ibid.
 num. 251.
 Querelæ ejus minus piæ ob amissum uni-
 cum filium Quintilianum. pag. 57. num. 252.
 Michaëlis Roussel historiæ Pontificiæ au-
 ctoris similes, sed Christianæ. ibid.
 Qualenâ oratoriarum Institutionum opus,
 à veteribus & recentioribus laudatum. ibid.
 num. 153. & seqq.
 A quibusdam taxatum. ibid. num. 255.
 Earundem inventio & editiones referun-
 tur. pag. 58. num. 256. & seqq.
 Necnon castigatores & illustratores. ibid.
 De causis corruptæ linguae Latine liber perit.
 pag. 59. num. 261.
 Item nonnullæ declamationes. ibid. &
 seqq.
 Dialogus *De oratoribus* an ipsi tribuendus.
 ibid. num. 264. & seqq.
 Sicut declamationes prolixæ & breviores.
 ibid.
 Variæ hac de re noviorum sententiæ. ibid.
 Declamationum explanatores & editores
 laudantur. pag. 61. num. 279. & seqq.
 Quintilianus à M. Seneca memoratus quis-
 nam fuerit. To. I. pag. 12. num. 43.
 Declamator, & cuius notæ. ibid.
 Eiusdem patria. ibid. & seqq.
 Quintus medicus à Galeno laudatus, diversus
 à Quinto Sammonico. To. I. pag. 96. nu. 432.

Quintus

Index rerum memorabilium

Quiris Pannonia apud Venantium Fortunatum quid significet. Tomo I. pag. 216. num. 50.

R

RADAGAIUS Gotthorum Rex Italiam invadit. To. II. pag. 277. num. 1156.
 Urbes quamplurimas populatur. ibid.
 Quando obierit. ibid.
 Radegundis haud vernaculum Hispanæ linguæ nomen. To. I. pag. 119. num. 75. & seq.
 Raguel presbyter Pelagii martyris historicus. To. I. pag. 378. num. 337. & seqq.
 Raimirus Gaditanus *Divinationem fidelem* vulgavit. To. II. pag. 271. col. 2.
 Ramizerii Laurentii genus elucubranda quale. To. I. pag. 66. num. 293.
 In reprehensione Martialis evirati iudicium non sanum. ibid.
 Imbecillitas in Petro de Monfoncio. paginâ 379. num. 342. & seq.
 Temerè contendit hunc esse auctorem hymni *Salve Regina*. ibid.
 Rases Persa genere, Hispaniæ incola. To. I. pag. 370. num. 287. & seqq.
Almanforis libri auctor. ibid. num. 290.
 Scripsit etiam *Cominens*, & *De pestilentia*. pag. 371. num. 292. & seq.
 Necnon aphorismos. ibidem numero 294.
 Rasis, seu Rases, Cordubensis historicus. To. I. pag. 369. num. 280. & seqq.
 Hispaniæ descriptor. ibid.
 Duplex hujus descriptionis translatio. ibid. num. 283.
 Ejus ætas non planè certa. ibid. num. 286.
 Diversus à Rase Persa, licèt Hispaniæ incola. pag. 370. num. 287.
 Ratramni Corbejenfis Isidoriani testimonii interpretatio. To. I. pag. 249. num. 86.
 Adversus Hincmarum Rhemensem. ibid.
 S. Raymundi Episcopi Rotensis Vita à quonam scripta. To. II. pag. 14. num. 70.
Raymundina ars quænam. Tomo II. pag. 81. num. 72. & seqq.
 De hujus utilitate scriptorum diffensio. ibid.
 Ejusdem *Janua* à quonam scripta. pag. 212. num. 752. & seqq.
 Raymundus Albert Barcinonensis. Tomo II. pag. 99. num. 211. & seqq.
 Mercenariorum Generalis Præfectus. ibid.
 Acclamationes catholicas pro Ecclesiasticis honoribus scripsit. ibid.
 Necnon de resignatione propriæ voluntatis. ibid.
 De obedientia. ibid.
 Horas recreationis, & monitiones ad orationem. ibid.
 Raymundus Lullus Majoricensis eremita. To. II. pag. 81. num. 70. & seqq.
 De ejusdem rebus scriptores. ibid.
 Gesta ipsius præcipua, & occasio conversionis. ibid. num. 72. & seq.
 Illuminatio ad *Artem* formandam. ibid. & seqq.

Mors à Mauris Africanis illata. paginâ 82. num. 76.
 Jurène an injuriâ hujus errores ab Eymérico taxentur. ibid. num. 77. & seqq.
 De ejus *Artis* utilitate scriptorū dissidium. ibid. num. 82. & seqq.
 Repudiata tanquam nova doctrina ab Academia Parisiensi. ibid. num. 83.
 Impugnatur eadem doctissimorum iudicio. ibid. num. 84.
 Ab aliis propugnatur. ibid.
 Catalogus operum ipsius ex Wadingo, aliis adjunctis. pag. 84. num. 87. & seqq.
 De *Conceptione B. Mariæ* non est ejus opus. pag. 92. num. 150. & seqq.
 Petri Alvæ conjectatio de ejus auctore refellitur. ibid. num. 151. & seqq.
 Chimica ejus opera germana ne an supposititia. pag. 93. num. 162. & seqq.
 Sectatores & assertores *Artis* ejusdem recensentur. pag. 95. num. 176. & seqq.
 Raymundus Martini auctor *Pugionis fidei*. To. II. pag. 59. num. 227. & seqq.
 De hoc opere latè differitur. ibid.
 Scaligeri error in ipso tribuendo Raymundo Sebeide. pag. 60. num. 234.
 Testimonia hac de re varia producuntur. pag. 62. num. 239. & seqq.
 Contextus ipsius operis. ibid. num. 240.
 Raymundus Montaner miles egregius, & ævi sui rerum historicus. To. II. pag. 98. num. 204. & seqq.
 S. Raymundus de Penya-fort Dominicanorum fodalit. To. II. pag. 47. num. 126. & seqq.
 Gesta ejusdem egregia erga Ecclesiam & gentem Hispanam. ibid.
 Danielis Keiseri error, hunc cum altero Parisiensi confundentis. pag. 48. num. 134.
 Collectionis sextæ Decretalium auctor. ibid. num. 135.
Summe pariter ab ejus nomine *Raymundine*. ibid. num. 136. & seqq.
 Scripsit *Dubitabilia* cum responsionibus ad capita. ibid. num. 138.
 Item de duello & bello. ibid. num. 139.
 Constitutiones sui ordinis in meliorem formam redegit. ibid. num. 140.
 Auctor epistolæ ad Petrum Nolasco. ibid. num. 141.
 Non hujus est *Pugio fidei*, sed alterius. pag. 49. num. 142.
 Ejus vita à quonam scripta. paginâ 177. num. 429.
 Raymundus de Ponte Dominicanus, Episcopus Valentinus. Tomo II. pag. 79. num. 63. & seqq.
 Scripsit librum *De sacramentis*. ibid. numero 64.
 Raymundus Sabunde incertum quisnam fuerit. Tomo II. pag. 141. num. 116. & seqq.
 Confusus cum Raymundo Martini, *Pugionis fidei* auctore. ibid. num. 117.
 Theologia ejusdem naturalis, & quale ejus argumentum. ibid. num. 118. & seqq.
 Michaël de Montagne Gallus hujus libri vindex. ibid.
 Alia ipsius opera. ibid. & seqq.

Ray.

Quæ in hoc opere continentur.

Raymundus Sebeide quisnam fuerit, & quonam tempore vixerit. Tomo II. paginâ 61. num. 234.
 Scaligeri error in ipso tribuendo *Pugione fidei*. ibid.
 Raymundus Vidal, & ejus opus *De arte poetica*. Tomo II. pag. 271. col. 2.
 Reccardi Gotthorum Regis ortus quando contigerit. Tomo II. pag. 282. num. 597.
 Regni consors à patre Leovigildo fit. paginâ 283. num. 611.
 Ibadam ducit uxorem. ibid. num. 620.
 Svinthilam ex eadem suscipit. ibid.
 Item alium filium ex Florisinda. ibid. numero 621.
 Victor è Francia redit. pag. 284. num. 625.
 A Toletanis magnâ lætitiâ excipitur. ibid.
 In regem ungitur, & coronatur. ibid. numero 626.
 Toletanæ Synodo interfuit. ibidem numero 628.
 Gosvinthæ nubit. pag. 285. num. 636.
 Munera Romam mittit, & per quosnam. ibid. num. 637.
 SS. Colmæ & Damiani monasterium ædificat, & quibusnam impulsoribus. ibidem num. 638.
 Quando obierit. ibid. num. 640.
 Reccevinthus abbas falsò inter Hispanos scriptores recensitus. Tomo I. pag. 312. numero 432. & seqq.
 Rechimirus à patre Svinthila in regni societatem adsciscitur. Tomo II. pag. 286. numero 665.
 Redemptus quidam S. Isidori Hispanensis clericus. Tomo I. pag. 275. num. 219.
 Scripsit de obitu ejusdem Isidori. ibid.
 Reges Neapolitani primi à quonam descripti. Tomo II. pag. 166. num. 352.
 Aragonenses. ibid.
 Regila Hunnorum Rex moritur. Tomo II. pag. 279. num. 471.
 Regimen principum à quonam compactum. Tomo II. pag. 111. num. 294. & pag. 119. numero 357.
 Reginaldus de Arca Catalanus scripsit in Uaticos Catalonia. Tomo II. paginâ 271. col. 2.
 Regula ad Virgines quisnam auctor. Tomo I. pag. 215. num. 47. & seqq.
 Regulas Equitum de Avis quisnam digessit. Tomo II. pag. 17. num. 97. & seqq.
 Regum libri à quonam expositi. Tomo II. pag. 263. col. 1.
 Regum speculum per quemnam scriptum. Tomo II. pag. 102. num. 232.
 Religionum varietas à quonam descripta. Tomo II. pag. 235. col. 1.
 Reliquiæ SS. Gervasii & Protasii ubi primum & à quonam inventæ. Tomo II. pag. 276. num. 1138.
 Remedii Episcopi causa agitur, & quonam impulsore. Tomo II. pag. 277. num. 1161.
 Remimundus Suevorum Rex Conimbriam & Ulyssipponem capit. Tomo II. pag. 280. numero 508.
 Renaldus, sive Raynaldus, quidam. Tomo II. pag. 271. col. 2.
 Bibliotheca vetus Hispana Tomo II.

S. Eulaliz Barcinonensis passionem descripsit. ibid.
 Refendius Andreas laudatur. Tomo I. pag. 167. num. 420. & pag. 210. num. 23. & Tomo II. pag. 15. num. 79.
 Rhetorum colores quinam. Tomo I. pag. 15. num. 51.
 Ricardus quidam Hortensis monasterii Cisterciensium monachus. Tomo II. pag. 271. col. 2.
 Vitam S. Martini Episcopi Seguntini carmine descripsit. ibid.
 Ricopolis, quæ & Haurris, ubi & à quonam constructa. Tomo II. pag. 283. num. 616.
 Ritus, seu Rit, nomen Gothicum quid significet. Tomo I. pag. 258. num. 10.
 Riparius presbyter Vigilantii hæretici impugnator. Tomo I. pag. 176. num. 471. & seqq.
 De Ripoll monasterii annales à quonam scripti. Tomo II. pag. 259. col. 1.
 Robertus Ketenenfis Anglus, Pampilonensis archidiaconus. Tomo II. pag. 17. num. 95. & sequenti.
 Ejus versio Alcorani à pluribus taxatur. ibidem.
 Roderici Gotthorum Regis ultimi historiam quisnam scripserit. Tomo II. pag. 258. col. 2.
 Rodericus Gundisalvi a Clavijo quando floruerit. Tomo II. pag. 135. num. 20. & seqq.
 Henrici III. Castellæ Regis ad Tamberlalem legatus. ibid.
 Hujus legationis historicus. ibid. num. 21.
 Ipsius epitaphium. pag. 131.
 Rodericus Lucensis Episcopus quando floruerit. Tomo I. pag. 340. num. 118.
 Historia de Hispaniæ memorabilibus hujus forsitan non est. ibid.
 Roderici Gundisalvi in ejus rebus lapsus. ibidem.
 Rodericus Sancii de Arevalo. Tomo II. p. 194. num. 587. & seqq.
 Honores ejusdem & munia. ibid.
 Scripsit *Defensorium Ecclesiastici status*. paginâ 195. num. 591.
 De paupertate Christi & Apostolorum. num. 592.
 An liceat fidelibus fugere à locis peste infectis. ibid. num. 593.
 De monarchia orbis, & hujus defensorium. ibid. num. 594. & seqq.
 Alia ejusdem opera. ibid. & seqq.
Speculum vite humane vulgavit. pag. 196. num. 600.
 De regno dividendo, & quando primogenitura sit licita. ibid. num. 604.
 De pace & bello. ibid. num. 605.
 De educatione puerorum. pag. 197. num. 606.
 Alia ipsius scripta. ibid. & seqq.
 Quando obierit. pag. 199. num. 642.
 Ubinam sepultus. ibid.
 Rodericus Simonis, vulgò Ximenez, Archiepiscopus Toletanus. Tomo II. pag. 34. num. 20. & seqq.
 Gesta ejusdem domi & belli. ibid. num. 21. & seqq.
 Eloquentia multiplex. ibid.
 Extra Hispaniam mortuus, & in Hortensi monasterio sepultus. pag. 35. num. 23. & seqq.

Index rerum memorabilium

Breviarium Ecclesie catholice ipsius adhuc ineditum. *ibid.* num. 26.
 Apud quosnam servetur. *ibid.* num. 27.
 Rerum Hispanie Chronicon quonam tempore ab ipso scriptum. *ibid.* num. 28.
 Non rectè dubitatur de ejus Ostro-Gothorum, Hunnorum, Arabum, & Romanorum historiis. pag. 36. num. 32. & seq.
 Arabum historiæ certissimus auctor. pag. 38. num. 43.
 Sphalmata in his omnibus ob sæculi barbariem. *ibid.* num. 47. & seq.
 Jornandes ex ipso emendatur. *ibid.* num. 48.
 De ejus historiæ translatione nonnulla notantur. *ibid.* num. 49. & seq.
 Atque item historiæ Hispaniæ continuatione. *ibid.*
 Non hujus est S. Ferdinandi Regis vernaacula historia. pag. 39. num. 54.
 Chronica ejusdem omnium Pontificum & Romanorum Imperatorum inedita. *ibid.* num. 56.
 Item *Provinciale* cathedralium totius orbis Ecclesiarum. pag. 40. num. 58.
 Locus ipsius in S. Ildephonsi rebus corrigitur. Tom. I. pag. 204. num. 327.
 Chronicon Isidori Pacensis sæpè transcribit. pag. 329. num. 55.
 S. Rodesindi Dumienensis gesta à quibusdam compilata. Tom. II. pag. 18. num. 100. & seq.
 Rodolphus Agricola notatur. Tom. I. pag. 36. num. 166.
 Rogatus Monachus martyrio afficitur. Tom. II. pag. 281. num. 512.
 Rolandus Ulyssipponensis scriptor de physiognomia. Tom. II. pag. 271. col. 2.
 Roldanus Magister, auctor libri *de las tasuerias*, sive *De regulis alex.* Tom. II. pag. 59. num. 226.
 Roma Imperii Romani arx. Tom. I. pag. 112. num. 44.
 Quælibet forsàn urbs regia sic appellata. pag. 266. num. 172.
 A Gotthis diripitur. Tom. II. paginà 277. num. 1163.
 A Genferico capitur. pag. 280. num. 494.
 Romæ quis primus publico stipendio scholam aperuerit. Tom. I. pag. 54. num. 245.
 De Romanæ Ecclesiæ jurisdictione quadruplici quisnam scripserit. Tom. II. pag. 111. num. 289.
 Primatum quis defenderit. paginà 138. num. 95.
 Romana respublica à barbaris vastatur. Tomo II. pag. 280. num. 488.
 Romana Synodus contra Arianos cogitur, & quando. Tom. II. pag. 275. num. 1120.
 Alia per Hilarium Papam coacta. pag. 280. num. 506.
 Item alia. pag. 281. num. 547.
 Alia in Vaticano. pag. 281. num. 522.
 Alia. *ibid.* & seq.
 Romanarum rerum epitome à quonam edita. Tom. I. pag. 80. num. 354. & seq.
 Festo Rufo adscripta an ejus sit. pag. 161. num. 395.
 Romani in Gotthos eriguntur, & quare.

Tom. II. pag. 277. num. 1156.
 Milites à Wandalis caesi. pag. 278. num. 1182.
 A Witterici ducibus fugantur. paginà 286. num. 647.
 Romanorum Pontificum gesta à quonam descripta. Tom. II. pag. 111. num. 288.
 De Romanorum Toleti familia absurda Higuera cogitata. Tom. I. pag. 376. num. 327. & seq.
 Romanus lapis ex conjectura emendatur. Tomo I. pag. 17. num. 58.
 Romanus monachus Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 376. num. 325.
 Rosarii summa veritatis quisnam auctor. Tomo II. pag. 199. num. 644.
 De Rosario Virginis Mariæ quisnam egerit. Tom. II. pag. 46. num. 120.
 Rosvitha virgo Saxonica Pelagii martyris historiam descripsit. Tomo I. pag. 378. num. 239.
 Rucumna Africa Ecclesia, non Hispaniæ. Tom. I. pag. 100. num. 451. & seq.
 Rufinus Bosphoritanus à Stilicone interficitur. Tom. II. pag. 277. num. 1148.
 Rufinus diaconus Pseudo-Haubertinus scriptor. Tom. I. pag. 229. num. 117.
 Rufus quidam ex laico creatus Episcopus. Tom. II. pag. 277. num. 1150.
 Eiusdem depositio. *ibid.*
 Rupertus, sive Robertus, Alphonso Aragoniæ & Siciliæ Regis coquus. Tom. II. pag. 182. num. 479. & seq.
 Scripsit de re culinaria. *ibid.*
 Rusticus subdiaconus martyrio afficitur. Tomo II. pag. 281. num. 512.

S

SABAUDIA Burgundionibus traditur dividenda. Tom. II. pag. 280. num. 480.
 Sabinus Episcopus Hispalensis à sede detruditur. Tom. II. pag. 280. num. 477.
 Victor è Gallia sedem repetit. *ibid.* num. 497.
 Sacramenta Ecclesiæ à quonam recollecta. Tom. II. pag. 221. num. 842.
 Saëd, alias Alkadi Saëd Eben Ahmed quænam scriptis commiserit. Tom. II. pag. 254. col. 1. & seq.
 Munia ipsius Toleti obita. *ibid.*
 Saigh, seu Aben, vel Ibnu Saigh, Bæticus. Tom. II. pag. 254. col. 2. & seq.
 Eiusdem laudes, gesta, & scripta. *ibid.*
 Salazarius Joannes Baptista laudatur. Tom. I. pag. 7. num. 26.
 Sal Hispanum in jugis Tarraconensibus quale. Tom. I. pag. 206. num. 1.
Salernitanum regimen à quonam explanatum. Tom. II. pag. 78. num. LIII.
 Salmanticiæ res à quonam descriptæ. Tom. II. pag. 268. col. 2.
 Salomon archipresbyter Toletanus. Tom. II. pag. 3. num. 9.
 An sit auctor libelli *De virginitate S. Mariæ*. *ibidem.*
 Salomon quidam Latine vertit Avicennæ libros Physicorum. Tomo II. paginà 267. col. 1.

S. Salva-

Quæ in hoc opere continentur.

S. Salvatoris de Oña monasterii historiam quinam scripserint. Tom. II. pag. 257. col. 1. & pag. 261. col. 1.
 Salvatus, alias Salvianus, auctor Vitæ S. Martini Saurientis. Tom. II. pag. 15. num. 78. & sequenti.
Salvè Regina hymni quisnam auctor. Tom. I. pag. 379. num. 342. & seq.
 Verba *O clemens, o pia, o dulcis Maria* per quemnam adjuncta. *ibid.* num. 345.
 Salvi abbatis Alveldensis elogium. Tomo I. pag. 380. num. 348. & seq.
 Regularem libellum pro virginibus scripsit. *ibid.* num. 353.
 Hymnos item, orationes, versus, & Missas. pag. 381. num. 354.
 Salvinus Albingensis Episcopus Ingundem in Hispaniam comitatur. Tom. II. pag. 283. num. 617.
 Salustius Episcopus Hispalensis Bæticæ & Lusitaniæ legatus designatur. Tom. II. pag. 281. num. 553.
 A quonam. *ibid.*
 Sampirus Episcopus Asturicensis historiæ scriptor. Tom. II. pag. 1. num. 2.
 Sampson Malacitanus abbas quando floruerit. Tom. I. pag. 343. num. 140.
 Quænam scripserit. *ibid.* & seq.
 Samuel Eben Juda medicus celebris. Tom. II. pag. 256. col. 1. & seq.
 Laudes ejusdem & opera. *ibid.*
 Samuel quidam ex Judæo Christianus. Tomo II. pag. 2. num. 8.
 Epistolæ auctor. *ibid.*
 Ostendit Christum Jesum verum Messiam venisse. *ibid.*
 Sancius Alphonso *Sapientis* filius Castellæ Rex. Tom. II. pag. 65. num. 256.
 Documentorum opus scripsisse dicitur. *ibidem.*
 Sancius de Betaran Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 141. num. 115.
 Arnaldi Villa-novani errores impugnavit. *ibidem.*
 Sancius Porra Dominicanus. Tom. II. pag. 140. num. 108. & seq.
Mariale scripsit, & sermones. *ibid.*
Sanctorale item. *ibid.*
 Sancius de Ull, sive Ul, Carmelita, Albarra-cinensis Episcopus. Tom. II. pag. 100. num. 21. & seq.
 Scripsit canones pro animarum regimine. *ibidem.*
 Necnon spiritualium pastorum cura. *ibidem.*
Santi nomen honoris aliquando, non pietatis titulus. Tom. I. pag. 179. num. 4.
 Sanctina virgo Toletana Theoderico nubit. Tom. II. pag. 281. num. 546.
 Radinense cænobium ædificat. pag. 282. num. 578.
 Toleti moritur. *ibid.*
 Ubinam sepulta. *ibid.*
 Sanctinus Tyrassonenensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 283. num. 610.
 Sanctorum Vitas quinam scripserint. Tomo II. pag. 3. num. 12. & seq. & pag. 116. num. 333. & pag. 121. num. 366. & seq. & *Bibliotheca vetus Hispana* Tom. II.

pag. 140. num. 113. & pag. 142. num. 146.
Sanfol oppidum unde dictum. Tom. I. pag. 122. num. 90.
 Santincio Episcopus Toletanus quando electus. Tom. II. pag. 280. num. 501.
 De *Sapientia vana sæculi* quisnam scripserit. Tom. I. pag. 302. num. 369.
 Saturii eremitæ obitus quando & ubi contigerit. Tom. II. pag. 282. num. 592.
 Savaronis Joannis duplex error in Juvenici Martialis rebus. Tomo I. pag. 126. numero 104.
 Scalabis Lusitaniæ municipium Joannis Biclarenensis patria. Tom. I. pag. 226. num. 104.
 Hodie *Santaren*. *ibid.*
 Scaligeri cum Lipsio discrepantia de Senecæ tragædiis. Tom. I. pag. 36. num. 168.
 Error in tribuendo *Pugione fidei* Raymundo Sebeide. Tom. II. pag. 61. num. 234.
 De *Scherma* quisnam scripserit. Tom. II. paginà 200. num. 648. & seq.
 De Schismate quisnam egerit. Tom. II. pag. 123. num. 375. & seq. & pag. 124. num. 381. & sequenti.
 Scholam quis primus aperuerit Romæ publico stipendio. Tom. I. pag. 54. num. 245.
 Scholasticus dictus etiam pro advocatione. Tomo I. pag. 167. num. 422.
 Schoti Andreæ lapsus in Gallione. Tomo I. pag. 21. num. 79.
 De Scientiarum ortu quisnam egerit. Tom. II. pag. 265. col. 2.
Scintillarum libri quisnam auctor. Tomo I. pag. 352. num. 196.
 Scoti per Maximum tyrannum debellantur. Tom. II. pag. 276. num. 1134.
 Scriptores Hispani à pseudo-historicis conficti. Tomo I. pag. 98. num. 439. pag. 136. num. 161. & seq. pag. 203. num. 123. pag. 229. num. 117. pag. 311. num. 429. & seq. & paginà 331. num. 68. & seq. pag. 371. num. 298. & seq. pag. 381. num. 355. & seq. & Tomo II. pag. 121. num. 370. & seq.
 Scriptores de paupertate Christi & Apostolorum dissentientes laudantur. Tom. II. pag. 97. num. 198. & seq.
 De Scriptoribus Ecclesiasticis quisnam egerit. Tom. I. pag. 294. num. 323.
 Scriptorum Hispaniæ opera germana nonnisi è publicis archivis eruta. Tom. I. pag. 402. num. 465. & seq.
 Aliter sentiendum de pseudo-chronicis nuper inventis. *ibid.*
Scripturarum scrutinium à quonam scriptum. Tom. II. pag. 157. num. 278.
 Sebastiani duo Salmanticensis Episcopi falso Hispaniæ & sæculo IX. adscripti. Tom. I. pag. 377. num. 335.
 Sebastianus Salmanticensis Episcopus Ranimiri II. gestorum descriptor. Tom. I. pag. 378. num. 340.
 Sectarum varietas à quonam descripta. Tomo II. pag. 235. col. 1.
 Sedulius poëta sacer, genere Scotus. Tom. I. pag. 201. num. 115.
 Temerè à quibusdam Hispaniæ affixus. *ibidem.*
 Sempronianus Episcopus Hispalensis Concilio

Index rerum memorabilium

Cordubensi sub Hofio interfuit. Tomo II. pag. 275. num. 1104.

Seneca L. Annæus quando floruerit. Tom. I. pag. 22. num. 81. & seqq.

Ejus patria. ibid.

M. Annæi Senecæ rhetoris filius. ibid.

Quos in philosophia sectatus. pag. 23. nu. 82.

In Corficam sub Claudio relegatus. ibidem num. 84.

Prætor & consul prædices. ibid.

Neronis præceptor. ibid.

Quinam de ejusdem gestis commentati. ibid. num. 87.

Laudes ipsius & ex veteribus elogia. p. 24. num. 88. & seq.

Penè Christianus, non Christianus. ibidem num. 90.

Ejus mores & stylus de quibus accusentur. ibid. num. 91. & seqq.

Lipsii & Mureti de hoc judicium prudentifima. pag. 25. num. 95. & seqq.

Scripta ab eo edita referuntur. pag. 26. numero 99. & seqq.

Consolatio ad matrem. ibid. num. 100.

Di *Vita beata* insignis opus. ibid. num. 108.

Quisnam Lucilius ad quem epistolas dedit. ibid. num. 111.

Sophologii auctor de eo corrigitur. pag. 27. num. 113.

An ipsius sint excerpta de paupertate & remediis fortuitorum. ibid. num. 116.

Apocolocyntosis de morte Claudii eximia satyra. ibid. num. 114.

Unde huic nomen. ibid.

Plura opera deperdita recensentur. pag. 28. num. 118. & seqq.

Lactantius vindicatur ab illustratore Servatio Gallæo. ibid. num. 120.

De libro *Notarum* ipsi tributo. pag. 29. numero 133. & seq.

An cum Paulo Apostolo literas commutaverit. pag. 30. num. 138. & seqq.

De *quatuor virtutibus* liber an hujus, vel Martini Dumienfis. pag. 31. n. 146. & seqq.

Operum eorundem editores & illustratores. pag. 32. num. 150. & seqq.

An idem cum tragediarum scriptore. p. 34. num. 161. & seqq.

Nonnullorum opiniones hac de re taxantur. pag. 35. num. 162. & seqq.

Sidonii Apollinaris duplex error. ibid.

Petrarcham inter & Boccaccium super hac re dissidium. pag. 36. num. 166.

Rodolphus Agricola aliique notantur. ibid.

An omnes tragediarum ipsi adscriptæ ejusdem sint. ibid. & seqq.

Quænam à veteribus eidem tributæ. ibid. num. 167. & seqq.

Lipsii judicium de ipsis quale. ibid. n. 168.

A Scaligero discrepans. ibid.

Multorum crisis de harum auctoribus. paginâ 37. num. 169. & seqq.

Ostavia ab omnibus fermè rejecta. ibidem num. 171.

Harum tragediarum stylus & virtutes. ibidem num. 172.

Editiones, ac in vulgares linguas interpretæ. ibid. num. 173. & seq.

Exemplaria manu exarata. paginâ 38. numero 177.

Opera eadem à quonam Hispanè versa. Tom. II. pag. 166. num. 344.

Seneca M. Annæus rhetor diu ignotus. Tomo I. pag. 13. num. 45.

Quis primus ipsum à filio Lucio distinxerit. ibid.

Quos filios genuerit, quæque scripserit. ibidem & seq.

Patria ejusdem & genus. pag. 14. num. 49.

Uxorem habuit Helviam, alii Albinam. ibidem.

Quando Romam venerit, & cum quibus. ibid. num. 50.

Memoria ejus mirabilis. ibid.

Suasoriarum & Controversiarum scriptor. pag. 15. num. 50. & seq.

Editores earundem & illustratores. ibid. & seqq.

Declamationes nonnullæ periere. pag. 16. num. 53.

De superstitibus judicium. ibid. num. 54.

Senecæ duo M. Valerii Martialis. Tom. I. paginâ 14. num. 48.

Senecæ unde dicti. Tom. I. pag. 14. num. 49.

Sententiarum libri ex D. Gregorii operibus cuinam tribuendi. Tom. I. pag. 310. nu. 424.

Sententiarum libri à quibusnam explanati. Tom. II. pag. 100. num. 218. pag. 102. nu. 232. pag. 106. num. IV. & seq. pag. 107. num. 262. & seq. pag. 108. num. 270. pag. 113. num. 307. pag. 114. num. 311. & 316. & pag. 115. n. 331. & seqq. & pag. 138. num. 90.

Sententiarum libros quisnam scripserit. Tomo I. pag. 260. num. 137. & seq.

Septimius monachus martyrio afficitur, & quando. Tom. II. pag. 281. num. 512.

Serapidis templum Alexandriae subvertitur. Tom. II. pag. 276. num. 1145.

Serenorum omnium origo falso Gallæciæ adscripta. Tom. I. pag. 94. num. 418. & seqq.

Luitprandi crassissimi errores. ibid.

Serenus Granius, aut Granianus, non Gravius, Asiæ proconsul. To. I. p. 97. n. 434. & seq.

De Christianis scripsit ad Adrianum Imperatorem. ibid.

Q. Serenus Sammonicus ineptissimè Hispaniæ adscribitur. Tom. I. pag. 94. num. 417. & seq.

Luitprandi in ejus rebus fabulæ. ibid.

A Caracalla occisus. pag. 95. num. 423.

Diversus à Quinto medico à Galeno laudato. pag. 96. num. 432.

Servandus Auriensis Episcopus quale opus historicum scripserit. Tom. I. p. 321. nu. 14.

Necnon genealogicum. ibid.

Liber hac de re superstes non est ille Latinus, sed vernacula Petri Seguini interpretatio. ibid. num. 15.

De Sermonum proprietate quisnam egerit. Tom. I. pag. 253. num. 103.

Sermonum scriptores varii. Tom. I. pag. 77. num. 340. & seqq. & pag. 307. nu. 402. & seq. & Tom. II. pag. 12. n. 62. pag. 32. nu. II. p. 114. num. 311. & num. 315. pag. 136. nu. 72. p. 140. num. 109. & seq. pag. 182. num. 486. pag. 185. num. 501. & seq. pag. 198. num. 621. pag. 200. num. 656. pag. 225. nu. 871. & pag. 257. col. I. Seve-

Quæ in hoc opere continentur.

Severa, non Serena, Philippi Imperatoris uxor. Tomo I. pag. 96. num. 431.

Pseudo-historicorum hac de re nugæ. ibid.

Severianus Theoderico Gotthorum Regi nascitur. Tomo II. pag. 281. num. 552.

Hispalim relegatur, & quare. pag. 282. num. 591.

Ibiq; moritur. ibid. num. 598.

Severus Imperator quando designatus. To. II. pag. 280. num. 500.

Moritur. num. 504.

Severus Lamecenfis Episcopus pseudo-historicorum figmentum. Tomo I. paginâ 203. num. 122. & pag. 214. num. 41.

Severus Malacitanus Episcopus à S. Isidoro laudatus. Tomo I. pag. 214. num. 40.

Vincentium Cæsar-augustanum hereticum confutat. Tomo II. pag. 283. num. 612.

Quando obierit. pag. 284. num. 627.

Severus martyr Barcionensis Episcopus quando floruerit. Tomo II. pag. 275. col. 2.

Severus Minoricensis præsul quænam scripserit. Tomo I. pag. 188. num. 50.

Pseudo-Dextri in hoc audacia. ibid. numero 51.

Severus monachus Pseudo-Hauberti fabula. Tomo I. pag. 332. num. 74.

Severus poëta Pseudo-Hauberti figmentum. Tomo I. pag. 229. num. 117.

Severus quidam Martini Turonensis discipulus. Tomo II. pag. 277. num. 1155.

Ejusdem vitæ scriptor. ibid.

Sextilius Hena poëta Cordubensis, & cujus notæ. Tomo I. pag. 12. num. 42.

Sextus Aurelius Victor de Trajani Imper. patria castigatur. Tomo I. pag. 71. num. 313. & seqq.

Sicanus poëta Pseudo-Hauberti quisquiliæ. Tomo I. pag. 177. num. 476.

Sidonii Apollinaris Arvernorum Episcopi carmen de Senecis obscurum. Tomo I. paginâ 13. num. 45.

Duplex sphaalma in Senecæ rebus. pag. 35. num. 162.

Quando hic floruerit. pag. 102. num. 67. & To. II. pag. 281. num. 516.

Siekouri Lachmens Granatenfis. Tomo I. pag. 256. col. 2.

Scripsit de remediis morborum omnium partium humanarum. ibid.

Sigericus Gotthorum Rex quando regnaverit. Tomo II. pag. 279. num. 474.

Signa in cælo visa. Tomo II. paginâ 276. num. 1144. & pag. 277. nu. 1148. & pag. 278. num. 1172. & pag. 280. num. 489.

Siguiulphus Bonifacium in Africa persequitur. Tomo II. pag. 278. num. 1177.

Silius Italicus an fuerit Hispanus. Tomo I. pag. 84. num. 376. & seqq.

Ejus operis editiones & illustratores. paginâ 87. num. 383.

Silverius Romanæ Ecclesiæ præficitur. To. II. pag. 282. num. 570.

In exilium pellitur. ibid. num. 573.

Silvianus Cæsar-augustanus Episcopus Aquacelenensis Synodo interfuit. To. II. pag. 280. num. 486.

Bibliotheca vetus Hispana Tom. II.

Silvius quidam *De religione* scriptor. Tomo II. pag. 279. num. 475.

Simon Poncius medicus Tarraconensis. To. II. pag. 144. num. 150.

Scripsit adversus reformationem Lupi de Olmedo. ibid.

Simplicianus Episcopus Mediolanensis clarus habetur. To. II. pag. 277. num. 1152.

De Simplicibus quisnam scripserit. Tomo II. pag. 76. num. IV.

Simplicius Cæsar-augustanus datur Episcopus. Tomo II. pag. 280. num. 492.

Quando floruerit. pag. 283. num. 622.

Sinderedus Episcopus Toletanus temerè Hispaniæ scriptoribus affixus. To. I. pag. 319. num. 4.

Siri fructibus condendis putei apud Bæticos. Tomo I. pag. 17. num. 60.

Nunc *Silos*. ibid.

Sisbertus Protospatharius Hermenegildum obruncat. Tomo II. pag. 283. num. 624.

Ultimo supplicio afficitur. paginâ 284. numero 625.

Sisebutus Gotthorum Rex, & ejus elogium. Tomo I. pag. 275. num. 220.

Gundemaro sufficitur. ibid.

Quamdiu regnaverit. ibid.

Epistolæ ejusdem ad diversos. ibid. n. 221.

S. Desiderii martyris Viennensis in Gallia Episcopi vitæ scriptor. ibid. num. 222.

Scripsit item de re geographica. ibid.

Comes rerum publicarum quando fuerit designatus. Tomo II. paginâ 285. numero 642.

Quando in Regem electus. paginâ 286. numero 650.

Moritur. ibid. num. 658.

Sisenandus Gotthorum Rex eligitur. To. II. pag. 286. num. 667.

Solini locus explicatur. Tomo I. pag. 115. numero 56.

Solis defectio. Tomo II. pag. 277. num. 1154.

Alia. pag. 278. num. 1171.

Sophologii auctor corrigitur. To. I. pag. 27. num. 113.

Sophronius Hierosolymitanus Patriarcha temerè Hispaniæ tributus. Tomo I. pag. 316. num. 455. & seqq.

Sorfanus Avicena magistri sui Vitam scripsit. Tomo II. pag. 5. num. 21.

Sozomenus in Hofii Cordubensis rebus arguitur. Tomo I. pag. 103. num. 6.

Spatha quodnam vocabulum. To. I. pag. 314. num. 441.

Spectaculorum liber non unius tantum Martialis. Tomo I. pag. 65. num. 287.

Speculum Principum à quonam scriptum. Tomo II. pag. 182. num. 477.

Speculum Regum à quonam editum. To. II. pag. 102. num. 232.

Speculum vite humane per quemnam digestum. Tomo II. pag. 196. num. 600.

Spera-in-Dei Cordubensis abbatis elogium. Tomo I. pag. 343. num. 135.

Licet sub Maurorum jugo, Sarracenorum legem impugnavit. ibid. num. 136.

Ejus epistola ad Alvarum Cordubensem. ibid. num. 138.

Index rerum memorabilium

Spiritus negans hæresis. Tomo II. pag. 283. num. 615.
 A quibus impugnata. *ibid.*
De Spiritus sancti processione quisnam scripserit. Tomo I. pag. 339. num. 114. & To. II. pag. 150. num. 187.
Statii Papinii loci enodantur. To. I. pag. 42. num. 193.
Stephanus diaconus Pseudo-Hauberti fabula. Tomo I. pag. 203. num. 123.
Stephanus monasterii Cellæ-novæ Prior. Tomo II. pag. 18. num. 100. & seqq.
 Auctor Vitæ S. Rodefini Dumienfis. *ibid.*
Stilico de Hunnis triumphat. Tomo II. paginâ 277. num. 1157.
 Gallias populatur. *ibid.* num. 1159.
 Obitus ejusdem. *ibid.* num. 1160.
Suarezii Josephi Mariæ conjectura de patria S. Damasi Papæ improbat. Tomo I. paginâ 140. num. 184.
 Laus. pag. 141. num. 189.
Suætorias quisnam scripserit. Tomo I. pag. 15. num. 50. & seqq.
Suætorum gesta à quonam descripta. Tomo I. pag. 256. num. 114. & seqq.
Svinthila Gotthorum Rex eligitur. To. II. pag. 286. num. 658.
 Filium Rechimirum in regni societatem adsciscit. *ibid.* num. 665.
 Regno pulsus moritur. *ibid.* num. 667.
Sulpicii Severi incorrecta sapiens de Priscilliano hæretico historia. Tomo I. pag. 123. num. 125. & seqq.
Sunericus Gallias repetit. To. II. pag. 280. num. 499.
Suuncius Lamacensis Episcopus Bracarenfi Concilio interfuit. Tomo II. pag. 282. numero 599.
Symmachus Papa Synodum cogit. Tom. II. pag. 281. num. 536.
 Episcopos diversos Romam convocat. *ibid.*
 Quando obierit. *ibid.* num. 552.
Synodi coguntur in Bætica & Lusitania. Tomo II. pag. 281. num. 552.
De Synodi generalis auctoritate quisnam scripserit. Tomo II. paginâ 190. numero 538.
Synodi à Pseudo-Dextro confictæ, & in Priscillianum coactæ. Tomo I. pag. 135. num. 160. & seqq.
Synodum Bracarensem, quæ I. dicitur, alia præcessit. Tomo I. pag. 199. num. 104. & seqq.
Synodus Alexandrina quando celebrata. Tomo II. pag. 275. num. 1114.
 Item alia. pag. 277. num. 1153.
 Ancyrana. pag. 275. num. 1108.
 Aqua-Celenensis. paginâ 280. numero 486.
 Quot Episcopis constiterit. *ibid.*
 Arausiana I. pag. 276. num. 1141.
 II. pag. 280. num. 482.
 Ariminensis. pag. 275. num. 1111.
 Aurelianensis II. pag. 282. num. 572.
 Barcinonensis. Tomo I. pag. 227. num. 109. & seqq.
 Bracarenfis. Tomo II. pag. 282. num. 599.

Quot Episcopi illi interfuerint. *ibid.*
 Alia sub Martino Episcopo. pag. 283. numero 609.
 Burdigalensis in Priscillianum. pag. 276. num. 1137.
 Cæsar-augustana item in Priscillianum. pag. 276. num. 1134.
 Quot Episcopis constiterit. *ibid.*
 Cæsarensis. pag. 275. num. 1113.
 Chalcedonenfis, & ejusdem gesta. pag. 280. num. 490.
 Constantinopolitana Acacianorum. paginâ 275. num. 1112.
 Constantinopolitana Generalis. pag. 282. num. 584.
 Cordubensis Hosio impulsore. paginâ 275. num. 1104.
 Quot Episcopi illi interfuerint. *ibid.*
 Athanasius ab eadem absolutus. *ibid.*
 Eliberitana. Tomo I. pag. 103. num. 3.
 Emeritensis sub Idatio. Tomo II. pag. 276. num. 1134.
 Epaunensis. pag. 281. num. 530.
 Franco-fordienfis iniquè sensit de S. Ildelphonsi doctrina. Tomo I. pag. 295. num. 328. & seqq.
 Quando celebrata. pag. 324. num. 30.
 Hispalensis II. Tomo II. pag. 286. numero 658.
 Lampfacena Arianorum. pag. 275. numero 1117.
 Laodicena an unquam coacta. pag. 275. num. 1116.
 Lucensis in Hispania. pag. 286. num. 647.
 Quonam præside. *ibid.*
 Acta ejusdem corriguntur. To. I. pag. 216. num. 52.
 Macumena. Tomo II. pag. 275. numero 1115.
 Mediolanensis in Athanasium. *ibid.* numero 1105.
 Romana in Vaticano. paginâ 281. numero 522.
 Alia. *ibid.* num. 523. Alia. *ibid.* num. 531.
 Alia. *ibid.* num. 536. Alia. num. 547.
 Alia contra Arianos. pag. 275. num. 1120.
 Alia sub Hilario. pag. 280. num. 506.
 Tarracoenfis. pag. 281. num. 551.
 Toletanæ plures. pag. 277. num. 1152.
 Toletana alia. pag. 277. num. 1158.
 Quot Episcopi illi interfuerint. *ibid.*
 Toletana sub Elipando fictitia. Tomo I. pag. 326. num. 43.
 Alia sub Bacauda Episcopo. Tomo II. pag. 282. num. 583.
 Alia sub Montano. pag. 282. num. 568.
 Alia sub Paschasio. pag. 283. num. 619.
 Sub Reccaredo Rege. pag. 284. num. 628.
 Quot Episcopis constiterit. *ibid.*
 Acta ejusdem. *ibid.*
 Alia. pag. 286. num. 644.
 Valentina in Gallia. pag. 275. num. 1125.
 Valentina sub Celfio Toletano. pag. 281. num. 564.
 Synonyma quisnam congefferit. Tomo I. pag. 263. num. 148. & seqq.
 Syricus Papa quando creatus. Tomo II. paginâ 276. num. 1136.

Tabulæ

Quæ in hoc opere continentur.

T

TABULÆ astronomicæ à quonam exaratae. Tomo II. pag. 208. num. 730. & seqq.
Tajus Episcopus Cæsar-augustanus. Tomo I. pag. 310. num. 422.
 Revelatio eidem facta de libris Moralium S. Gregorii. *ibid.*
 Carmen hujus sepulchrale Hispalense à pseudo-historicis suppletum. *ibidem* numero 423.
Libri Sententiarum ex S. Gregorii operibus eidem tributi. *ibid.* num. 424.
 Quando scripti. *ibid.*
 Carmen quoddam hujus operis præfationi affixum. *ibid.* num. 425.
 Poëta, & cujus notæ. pag. 311. num. 426.
 Fragmenta ejusdem Pseudo-Juliani fabulæ. *ibid.* num. 428.
Tali-christiæ quisnam auctor. To. II. pag. 20. num. 117. & seqq.
Tamaji Joannis frequentes errores de Avito Bracarenfi. Tomo I. pag. 186. num. 41. & seqq.
 Necnon Luciano presbytero. pag. 187. numero 43. & seqq.
 Petulantia redarguitur. pag. 199. numero 107.
 Levitas de Alvaro Cordubensi. pag. 353. num. 199. & seqq.
 Libri cujusnam notæ sint. To. II. pag. 20. num. 114.
 Fides quænam. *ibid.* num. 115.
 Hispaniæ descriptionem Alvani Gomezii interpolavit. pag. 21. num. 120. & seqq.
Tamajus Thomas laudatur. Tomo I. pag. 350. num. 177. & alibi.
Tarra monachus quando floruerit. Tomo I. pag. 228. num. 115.
 Quænam opera ediderit. *ibid.*
Tarraconensis Synodus quædam. Tomo II. pag. 281. num. 551.
Templa Alexandriæ destruuntur, & quænam. Tomo II. pag. 276. num. 1145.
 Idolorum ubique evertuntur. pag. 277. num. 1151.
Templum Cæsar-augustanum, vulgò *del Pilar,* celebre habetur. Tom. II. pag. 283. num. 609.
 Terasiæ ac Teresiæ nomina cujusnam linguæ. Tomo I. pag. 122. num. 89.
Terechristus abbas S. Eulaliæ, Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tomo II. pag. 284. num. 628.
Testamenti veteris enchiridion quisnam scripserit. Tomo I. pag. 171. numero 444. & seqq.
Testamenti veteris & novi Concordias quisnam scripserit. Tomo II. pag. 19. numero 109.
 Historia per quemnam digesta. paginâ 34. num. 26.
In Testamentum vetus quæstiones à quonam scriptæ. Tomo I. pag. 261. numero 139. & seqq.

Themistii error de Adriani Imperatoris patria. Tomo I. pag. 75. num. 229.
 Corrigitur. *ibid.*
Theobaldus Gotthorum Rex quando in Italia regnavit. Tomo II. pag. 282. numero 575.
Theodemirus monachus falsò inter Hispanos scriptores recensitus. Tomo I. pag. 374. num. 314.
Theodemirus Suætorum Rex quando & ubi creatus. Tomo II. pag. 282. num. 596.
Theodericus Gotthorum Rex an venerit in Hispaniam incertum. Tomo I. pag. 220. num. 74.
 Quando Rex salutatus. Tomo II. pag. 279. num. 479.
 Cum Odoacre sædus percutit. pag. 281. num. 529.
 Hispaniam ingreditur. *ibid.* num. 546.
 Sanctinam Toletanam uxorem ducit. *ibid.*
 Severianum ex ipsa suscipit. *ibidem* numero 552.
Theodericus Hermenegildi martyris filius Constantinopolim transfertur. Tomo II. pag. 284. num. 624.
 Ibiq; moritur. *ibid.* num. 626.
Theodericus Medio-matricum Rex Hermengam uxorem Witerico patri intactam remittit. Tomo II. pag. 286. num. 646.
Theodora Severiani filia nascitur. Tomo II. pag. 282. num. 577.
 Leovigildo Gotthorum Regi nubit. *ibid.*
 Quando obierit. *ibid.* num. 605.
 Ubi sepulta. *ibid.*
Theodora Severiani uxor moritur. To. II. pag. 282. num. 600.
Theodorus Barchinonensis Episcopus quando floruerit. Tomo II. pag. 275. col. 2.
Theodosianus codex quando editus. To. II. pag. 279. num. 475.
Theodosii Imperatoris patria, & initia principatus. Tomo I. pag. 73. num. 323. & To. II. pag. 276. num. 1131.
 Gesta in oriente. *ibid.* num. 1133.
 Maximum tyrannum occidit. *ibid.* numero 1140.
 Valentinianum juniorem in regnum restituit. *ibid.*
 Theffalonicæ horrendum facinus egregiæ pœnitentiæ expiat. *ibid.*
 Galla Placidia eidem nascitur. *ibid.*
 Ejus in Italiam reditus. *ibidem* numero 1146.
 Eugenium tyrannum superat. paginâ 277. num. 1147.
 Moritur. *ibid.*
Theodosius primus Barcinonensis Episcopus quando floruerit. Tomo II. pag. 274. col. 2.
Theodosius Junior quando Imperator designatus. Tomo II. pag. 277. num. 1159.
 Eutychetis hæresi favet. pag. 280. numero 487.
 Moritur. *ibid.*
Theodulphus Aurelianensis Episcopus ex non vana conjectura Hispaniæ adscribitur. Tomo I. pag. 339. num. 107. & seqq.
 Carmen ejus circa hoc expenditur. *ibid.* num. 108. & seqq.

Capitula

Index rerum memorabilium

- Capitula scripsit ad presbyteros suæ diocesis. *ibid.* num. 112.
 De ordine baptismi ad Magnonem Episcopum Senonensem. *ibid.* num. 113.
 De Spiritu Sancto ad Carolum Magnum Imperatorem. *ibid.* num. 114.
 Carmina ad diversos, & *Paranesin ad iudices.* *ibid.* num. 115.
 De Theologia ascetica quisnam scripserit. Tomo II. pag. 252. col. 2.
 Theophila Canii poetæ uxor qualis fœmina. Tomo I. pag. 68. num. 301.
 Theophilus Ecclesiæ Alexandrinæ præficitur. Tomo II. pag. 276. num. 1143.
 De Theriacæ præstantia quisnam egerit. Tomo II. pag. 76. num. IX.
Thefaurus pauperum quale opus, & à quonam scriptum. Tomo II. pag. 51. num. 154.
 Theudericus Baticum invadit. Tomo II. paginâ 280. num. 497.
 Theudisclus Wisi-Gothos regit. Tomo II. pag. 282. num. 580.
 Theudius Wisi-Gothorum Rex quando electus. Tomo II. pag. 282. num. 569.
 Interficitur. *ibid.* num. 580.
 Theodus an idem cum Theoderico, adjuncta terminatione *ric*, seu *ricus*. To. I. pag. 208. num. 10.
 Thomæ Dempsteri opinio de tribus Claudii Clementibus. Tomo I. pag. 337. num. 96. & seqq.
 Qualis in historia fuerit. *ibid.*
 Thomæ flores sententiarum à quonam excerpti. Tomo II. pag. 189. num. 537.
 Thomas Mieres Catalanus iuriconsultus. Tomo II. pag. 159. num. 289.
 Quenam literis consignaverit. *ibid.*
 Thomas de Templo Dominicanus scripsit de Rosario B. Virginis. Tomo II. pag. 199. num. 643.
 Thomas de Tor-quemada Dominicanorum sodalis. Tomo II. pag. 222. num. 849. & seqq.
 Munera ejusdem, gesta, & scripta. *ibid.*
 Thracia ab Hunnis diripitur. To. II. pag. 280. num. 481.
 Tibato Galliam ulteriorem ad rebellionem sollicitat. Tomo II. pag. 279. num. 472.
 Tiberianus Baticus Priscilliani erroribus infectus. Tomo I. pag. 131. num. 131.
 In Syllinam insulam relegatus. *ibid.*
 Filiam suam virginem Christo devotam matrimonio copulavit. *ibid.*
 Timotheus Episcopus Alexandrinus clarus habetur. Tomo II. pag. 276. num. 1143.
 Timotheus Episcopus Asturiensis Bracarensi Concilio interfuit. Tomo II. paginâ 282. num. 599.
 Tingi Hispana dicta etiam Julia Traducta. Tomo I. pag. 50. num. 228.
 Toletana Synodus sub Syricio Papa Priscilliani erroribus restitit. Tomo I. paginâ 132. num. 144.
 Confusa cum actis alterius, vulgò I. paginâ 133. num. 145.
 Aliæ frequenter coactæ, & cur. Tomo II. pag. 277. num. 1152.
 Alia. *ibid.* num. 1158.
 Quot Episcopi illi interfuerint. *ibid.*
 Alia sub Montano Episcopo. paginâ 282. num. 568.
 Alia sub Bacauda. *ibid.* num. 583.
 Alia sub Paschasio. pag. 283. num. 619.
 Alia sub Reccaredo Rege. pag. 284. numero 628.
 Quot Episcopis constiterit. *ibid.*
 Eiusdem acta. *ibid.*
 Alia. pag. 286. num. 644.
 Toletani annales à quonam scripti. Tomo II. pag. 261. col. 1.
 Toletum à Leovigildo deficit. To. II. pag. 283. num. 618.
 Tonantii Episcopi Palentini obitus quando contigerit. Tomo II. paginâ 286. numero 662.
 Toromachus, ex quo Idatius in historia profecit, quisnam fuerit. Tomo I. paginâ 196. num. 88.
 An idem cum Gregorio Turonensi. *ibid.*
 Tostatus. Vide Alphonsus Tostatus.
 Tractemundus pro Regimundo, ad quem directum Pseudo-Luitprandi chronicon. Tomo I. pag. 386. num. 386.
 Tragedia *Ostriva* à quonam scripta. To. I. pag. 81. num. 359.
 Trajani Imperatoris patria. Tomo I. pag. 71. num. 313.
 Ante adoptionem idem dictus M. Ulpius Trajanus. *ibid.*
 Post adoptionem Nerva Trajanus. *ibid.*
 Sextus Aurelius Victor de ejus patria aut rejicitur, aut emendatur. *ibid.* & seqq.
 Lipsii hac de re dubitationibus satisfit. pag. 72. num. 318. & seqq.
 Lapis Hispanus, & provincia Arevatum de ipso suspecta. *ibid.*
 Dio in ejus rebus explicatur. *ibidem* numero 320.
 Historiâ caret. *ibid.* num. 321.
 Dacicum bellum descripsit. pag. 74. numero 324.
 Marmoreâ columna incidi jussit. *ibidem* num. 325.
 Trajani forum terræ-motu concutitur. To. II. pag. 277. num. 1160.
 Traji & Trajani familiæ ex Hispania. To. I. pag. 73. num. 322. & seqq.
 Transfigurationis Dominicæ officium à quonam ordinatum. Tomo II. pag. 180. numero 456.
 Trafamundus Wandalorum Rex hæreticus quando regnaverit. Tomo II. pag. 281. numero 525.
 Eiusdem crudelitas. *ibid.*
 De Treuga & pace quisnam scripserit. Tomo II. pag. 111. num. 293.
 Treugæ & pacis *directorium* à quonam digestum. Tomo II. pag. 132. num. 33.
 De Trinitate libri ad Galliam Placidiam quisnam auctor. Tomo I. pag. 107. numero 24.
 De Trinitate scriptores quinam. Tomo I. pag. 107. num. 24. & pag. 289. num. 293. & Tomo II. pag. 197. num. 612.
 De Trinitatis personarum proprietate quisnam

Quæ in hoc opere continentur.

- nam egerit. Tomo I. pag. 289. num. 293.
 Triflanus de Sylva Civitatenfis. Tomo II. pag. 226. num. 889.
 Catholicorum Regum historicus. *ibid.*
 Trithemii Joannis error de quodam Vero Arausicano. Tomo I. pag. 203. num. 124.
 Item de patria Leandri Hispalensis. pag. 221. num. 81.
 Tritii Metalli nomen & significatio vera producitur. Tomo I. pag. 121. num. 80. & seqq.
 Veteri inscriptione stabilitur. *ibid.*
Tritium, duorumque an trium oppidorum vocabulum. Tomo I. pag. 121. num. 80. & seqq.
 Triumphator quis Romæ exterorum primus. Tomo I. pag. 6. num. 24.
 Trogus Pompejus temerè Hispanus fingitur. Tomo I. pag. 84. num. 374.
 Origine Gallus ostenditur. *ibid.*
 Trontius Hispalensis Episcopus quando flourit. Tomo II. pag. 280. num. 531.
 Turannius Gracula geographicæ rei scriptor. Tomo I. pag. 5. num. 21.
 Turibius Episcopus Asturicensis. Tomo I. paginâ 197. num. 96. & seqq.
 Eiusdem epistola de quibusnam Apostolorum actis ab hæreticis confictis. *ibid.*
 Leonis Papæ ad ipsum literæ. pag. 198. num. 99. & seqq.
 Idem cum Leonis ejusdem notario. *ibidem* num. 102.
 Bivarii in hujus rebus hallucinatio. *ibid.*
 Diversus à Turibio Palentino. pag. 199. num. 105. & seqq.
 Pseudo-Juliani de ipso figmenta. *ibidem* num. 106. & seqq.
 Joannes Tamajus reprehenditur. *ibidem* num. 107.
 Aqua-Celenensi Synodo interfuit. Tomo II. pag. 280. num. 486.
 Turibius Episcopus Palentinus ab Asturicensi diversus. Tomo I. pag. 199. num. 105.
 Turibius Episcopus Toletanus pro Christi fide vexatur. Tomo II. pag. 275. col. 1.
 Turingi à Clodoveo per bellum afflicti. To. II. pag. 281. num. 528.
 De Turre-Cremata Joannes S. R. E. Cardinalis. Tomo II. pag. 187. num. 515. & seqq.
 Hujus patria parentesque inter scriptores controversa. *ibid.*
 Concilio Basileensi interfuit, Constantiensi nequitquam. pag. 188. num. 519. & seqq.
 Eiusdem obitus & epitaphium. *ibid.* num. 523.
 Laudes ipsius. *ibid.* num. 524.
 Gratiani Decretum exposuit. pag. 189. num. 525.
Summam Ecclesiasticam digessit. *ibid.* num. 526.
 Scripsit de aqua benedicta, & ejus virtute. *ibid.* num. 527.
 Meditationes de Vita Christi. *ibid.* num. 528.
 Commentaria in regulam S. Benedicti. *ibid.* num. 529.
 Expositionem in psalmos. *ibid.* num. 530.
 Questiones super Evangelia. *ibid.* num. 531.
 Sermones de tempore, & de Sanctis. *ibid.* num. 532.
 Machometi impugnator. *ibid.* num. 533.
 De veritate conceptionis Virginis Mariæ. pag. 190. num. 534. & seqq.

- Flores sententiarum D. Thomæ excerptit. *ibid.* num. 537.
 De Pontificis & generalis Concilii auctoritate egit. *ibid.* num. 538.
 Alia ejusdem opuscula. *ibid.* & seqq.
 Turrinus Clodius declamator, & cujus nominis. Tomo I. pag. 11. num. 41.
 Ejus patria & res gestæ. *ibid.*
 Tuscus declamator qualis. Tomo I. pag. 9. num. 33.
 Patria ejusdem. *ibid.*
 Tyrannus idem quod Rex apud veteres. Tomo I. pag. 260. num. 134.

V

- V ALCONIUS Bracarenfis Episcopus Aquacelenensi Synodo interfuit. Tomo II. pag. 280. num. 486.
 Valens Imperator occiditur. Tomo II. pag. 276. num. 1130. & seqq.
 Valentia Galliarum à Gotthis diripitur. Tomo II. pag. 278. num. 1166.
 Valentia Hispanæ rura inter Alanos dividuntur. Tomo II. pag. 280. num. 477.
 Valentina Synodus quando celebrata. Tomo I. pag. 207. num. 8. & seqq.
 Alia sub Celfo præfule Toletano. Tomo II. pag. 281. num. 564.
 Alia in Gallia. pag. 275. num. 1125.
 Valentinianus Constanti ejus patri succedit. Tomo II. pag. 278. num. 1172.
 Imperator designatur. *ibid.* num. 1178.
 Arelatem à Gotthis liberat. *ibid.*
 Moritur. pag. 280. num. 493.
 Valentinianus senior quando regnare cœperit. Tomo II. pag. 276. num. 1131.
 Fœdus in init cum Maximo. *ibidem* numero 1137.
 Ad Theodosium confugit. *ibid.* num. 1139.
 Regno restituitur. *ibid.* num. 1140.
 Ubi & à quonam occisus. pag. 276. n. 1145.
 S. Valerius abbas, & ejus memoria insignis. Tomo I. pag. 302. num. 367. & seqq.
 Scripsit *De vana seculi sapientia*. *ibid.* numero 369.
 Epistolam de institutione novæ vitæ. p. 303. num. 370.
 Vitam S. Fructuosi Bracarenfis. *ibid.* numero 371.
 Vitam & peregrinationem S. Eucherie. *ibid.* num. 372.
 Brevem historiam Doni-Dei abbatis. *ibid.* num. 373.
 De quibusdam miraculis quorundam monachorum. *ibid.* num. 374.
 An psalmos exposuerit. *ibid.* num. 376.
 Eius fragmentum de genere monachorum. *ibid.* num. 377.
 Ubi sepultus. *ibid.* num. 378.
 Valerius Maximus à quibusnam Hispanè versus. Tomo II. pag. 118. num. 347. & pag. 261. col. 2.
 Vascus de Gama Asiaticæ Indiæ inventor. Tomo II. pag. 222. num. 843.
 Relationem exaravit suæ ad Indos navigationis. *ibid.*

Index rerum memorabilium

- Vasus Lobeira Lusitanus, auctor historię *De Amadis de Gaula*. Tom. II. pag. 69. numero 291.
- Velleji Patriculi locus exponitur. Tom. I. pag. 6. num. 24.
- Venantii Fortunati carmen de Orentio laudatur. Tom. I. pag. 207. num. 5.
De Martini Dumienfis nomine exponitur. pag. 215. num. 49.
Quando idem floruerit. pag. 313. numero 439.
- Venantius monachus Pseudo-Luitprandi figmentum. Tom. I. pag. 331. num. 68.
- Verecundus, seu Vergundus, Episcopus Africanus. Tom. I. pag. 311. num. 429. & seqq. Falsò Hispaniæ tributus à Pseudo-Luitprando. ibid.
- Verus quidam Vita S. Eutropii auctor. Tomo I. pag. 203. num. 124. & seqq. Arafricanus in Gallia Episcopus, haud Hispanensis. ibid.
Trithemii hac de re hallucinatio. ibid.
- De Vestimentorum differentia quisnam scripserit. Tom. II. pag. 46. num. 123. & seqq.
- Veterinariæ rei scriptores quinam. Tom. II. pag. 98. num. 202. & pag. 181. num. 470. & seqq. & pag. 257. col. 1.
- Ugia pro Odugia à Pseudo-Gregorio appellata. Tom. I. pag. 125. num. 98.
- Ugnus Barchinonensis Episcopus Synodo Toletanæ interfuit. Tom. II. pag. 183. numero 619.
- S. Victor Barchinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 275. col. 1.
Victor Statorius declamator, & cujus notæ. Tom. I. pag. 10. num. 38.
Ejusdem patria. ibid.
Quænam scripserit. ibid.
- Victor Tunnunensis falsò Hispaniæ adscriptus. Tom. I. pag. 229. num. 120.
- Victoriæ ara Romæ per Valentinianum seniorem permiffa. Tomo I. pag. 170. numero 439.
Postea ab eodem sublata. ibid.
A quibus demum restituta. ibid.
- S. Victoriani Aragonensis monasterii historia à quonam scripta. Tom. II. pag. 260. col. 1.
- Vigilantius hæreticus haud Hispanus, sed ex Convenis Galliarum. Tomo I. pag. 175. num. 464.
Ubinam loci sita hæc urbs. ibidem numero 465.
S. Hieronymus hac de re exponitur, & ex conjectura emendatur. ibid. num. 466. & sequenti.
- Baronii & aliorum de ejusdem patria parum recta opinio. pag. 176. num. 468. & sequentibus.
- A quibusnam impugnatus. ibid. num. 471. & seqq.
- Quanam gente fuerit. Tom. II. pag. 277. numero 1149.
- Quas Ecclesias polluerit. ibid.
A quibusnam confutatus. ibid.
- Vigilii Pape literę ad Eleutherium Cæsar-augustanum. Tom. II. pag. 282. num. 577.
Item ad Profuturum Episcopum Bracarensem. ibid. num. 588.
- De Villena Marchio. Vide Henricus de Aragonia.
- S. Vincentii levitæ & martyris corpus ubi custodiatur. Tom. I. pag. 280. num. 248. & seqq.
- Vincentius Ariæ de Balboa archidiaconus Toletanus. Tom. II. pag. 134. num. 52. & sequentibus.
Placentinus, non Palentinus Episcopus. ibidem num. 53.
Scripsit glossam ad forum legum. ibidem num. 55.
- Vincentius de Burgos quænam literis consignaverit. Tom. II. pag. 220. num. 831.
- Vincentius Carthaginensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 285. num. 643.
Ejusdem obitus quando contigerit. p. 286. num. 652.
- Vincentius Cæsar-augustanus Episcopus quâdo creatus. Tom. II. pag. 278. num. 1165.
Quando floruerit. pag. 281. num. 540.
- Vincentius Cæsar-augustanus alius Episcopus quando electus. Tom. II. pag. 282. numero 582.
Hæreticus, & à quibusnam confutatus. paginâ 283. num. 612.
Synodo Toletanæ interfuit. ibidem numero 609.
- S. Vincentius Ferrerius quando floruerit. Tom. II. pag. 136. num. 68. & seqq.
Gestorum ejusdem synopsis producitur. ibidem.
Cujusnam sint ejus nomine vulgati sermones. ibid. num. 72. & seqq.
Opera ipsius & epistolæ nonnullæ. ibid. & sequentibus.
Sepulchrum describitur. pag. 137. num. 89.
- Vincentius Hispanus canonum glossator. Tomo II. pag. 45. num. 113. & seqq.
- Vincentius Mazuela quorumnam operum scriptor. Tom. II. pag. 204. num. 692.
- Vincentius quidam Hispanus Decretalium interpres. Tom. II. pag. 271. col. 2. & seqq.
- Vincentius quidam alius ex Palatino fit monachus. Tom. II. pag. 278. num. 1173.
- Vincentius, sive Abu-Zeit Valentiaæ Rex. Tom. II. pag. 49. num. 146. & seqq.
Ex Machometismo ad fidem Christianam conversus. ibid.
Animalium historiam exaravit. ibid.
- Vincentius Toletanus Episcopus quando floruerit. Tomo II. pag. 275. col. 2.
- Viola animæ quisnam auctor. To. II. pag. 262. col. 2.
- Virgilius poëta à quonam explanatus. To. II. pag. 146. num. 163.
- Ad *Virgines regulam* quisnam scripserit. To. I. pag. 215. num. 47. & seqq.
- De Virginitate quisnam egerit. Tomo I. pag. 141. num. 189.
- De Virginitate Sanctæ Mariæ à quonam scriptum. Tomo II. pag. 3. num. 9.
- De Viris illustribus quisnam egerit. Tomo I. pag. 254. num. 112.
- De *Virtutibus quatuor* libri quisnam scriptor. Tomo I. pag. 131. num. 146. & seqq.
- De *Virtutibus* in genere quisnam scripserit. Tomo II. pag. 208. num. 729.

Visio-

Quæ in hoc opere continentur.

- Visionum expositiones* per quemnam vulgatæ. Tomo II. pag. 77. num. XV.
- Vita Ægidii Santarenensis à quonam edita. Tomo II. pag. 271. col. 1.
SS. Annæ & Joachim. pag. 259. col. 1.
Bernardi S. Salvii abbatis. To. II. pag. 16. num. 86.
B. Dalmatii Molner. pag. 125. num. 391.
S. Desiderii martyris Viennensis. Tomo I. pag. 276. num. 222.
Didaci Bivarii cognomento Cidi. To. II. pag. 258. col. 2.
S. Dominici Exiliensis. ibid. pag. 3. numero 10.
S. Dominici de Silos. ibid. num. 13.
S. Dominici ordinis Prædicatorum institutoris. pag. 46. num. 13.
B. Eronis. pag. 259. col. 1.
S. Eulogiæ martyris. Tomo I. pag. 340. num. 119. & seqq.
S. Eulogiæ. Tomo II. pag. 223. num. 855.
S. Fructuosi Episcopi Bracarenfis. Tomo I. pag. 302. num. 371.
S. Ildephonsi præfulis Toletani. Tomo II. pag. 265. col. 2.
S. Joannis à Sancto Facundo. pag. 228. numero 913.
S. Joannis Gualberti. pag. 15. num. 82.
S. Isidori antistitis Hispanensis. paginâ 42. num. 70. & seqq.
Martini Episcopi Seguntini. paginâ 271. col. 2.
Martini Sauriensis. pag. 15. num. 78.
B. Mauræ Trecentis. Tomo I. pag. 268. numero 277.
Nonnii Alvari Perezii Portugalliæ Comestabilis. Tomo II. pag. 258. col. 2.
S. Oldegarii Barchinonensis Episcopi. ibid. col. 1.
S. Petri Ratistensis. To. I. pag. 95. nu. 443. & seqq.
S. Raymundi de Penya-fort. Tomo II. pag. 177. num. 429.
S. Raymundi Rotensis præfulis. pag. 14. num. 70.
- De *Vita beata* quinam scripserint. Tomo I. pag. 27. num. 108. & Tomo II. pag. 165. num. 331.
- De Vita spiritali quisnam egerit. Tomo II. pag. 137. num. 75.
- De Vita sua libros quinam vulgaverint. Tomo I. pag. 76. num. 334. & pag. 79. num. 349. & seqq.
- Vitæ humane speculum* per quemnam editum. Tomo II. pag. 196. num. 600.
- De Vitæ perfectione à quonam scriptum. Tomo II. pag. 106. num. IV. & seqq.
- Vitalis de Canellas Ofsensis Episcopus, Aragoniæ legislator. Tomo II. pag. 42. num. 75. & seqq.
Commentaria scripsit ad leges Aragonensium. pag. 43. num. 77.
Leges item, seu tabulas legum. ibid. numero 78.
- Vitas Patrum Emeritensium quisnam scripserit. Tomo I. pag. 277. num. 231.
Pontificum Romanorum. pag. 145. nu. 217. & seqq.
- Sanctorum. Tomo II. pag. 3. num. 12. & seqq. & pag. 116. nu. 333. & pag. 121. nu. 366. & seqq. & pag. 125. num. 395.
- Ulphilas Gotthorum Episcopus quando floruerit. Tomo II. pag. 276. num. 1129.
- Ulyssippo à Sævis capitur. To. II. pag. 280. num. 508.
- M. Unicus poëta Martiali conjunctus. To. I. pag. 70. num. 306.
Elogium ejusdem ex ipso Martiali. ibid.
- Voconius Romanus saltem Hispanus à matre. Tomo I. pag. 82. num. 365. & pag. 83. numero 366.
Saguntini lapides de ipso producuntur. ibid. & seqq.
Gasparis Escolani in iisdem exponendis judicium non rectum. ibidem num. 367. & seqq.
Carmina ipsius ab Adriano Imper. laudata. ibid. num. 369.
- Volusianus Episcopus Turonensis in Hispaniam relegatur. Tomo II. pag. 280. numero 507.
- Volusius consul à Columella laudatus quisnam fuerit. Tomo I. pag. 16. num. 56. & seqq.
Romanus lapis de eo ex conjectura emendatur. pag. 17. num. 58.
- Vossii Joannis Gerardi hallucinatio de Joanne Biclarenfi. Tomo I. paginâ 227. numero 108.
- Urbes orientis quamplurimæ ab Hunnis direptæ. Tomo II. pag. 280. num. 483.
- Urbona pro *Urgabona* à Pseudo-Gregorio usurpata. Tomo I. pag. 125. num. 99.
- Ursicini Antipapæ frustranei conatus. To. II. pag. 265. num. 1119.
- Ursicini Barchinonenses à quibusnam explanati. Tomo II. pag. 103. num. 239. & seqq. & pag. 107. num. 264. & pag. 132. num. 32. & pag. 161. nu. 300. & pag. 262. col. 1. & seqq. & pag. 265. col. 2. & pag. 266. col. 2. & pag. 270. col. 2. & pag. 271. col. 1. & seqq.
- Wadingus Lucas laudatur. Tomo II. pag. 83. num. 81.
Ejusdem suffragium de renovanda Raymundi Lulli operum editione. pag. 95. numero 175.
- Walaja Gotthorum Rex quando regnare cœperit. Tomo II. pag. 279. num. 474.
- Wambæ Regis Gotthorum gesta in Gallis à quonam descripta. To. I. pag. 308. numero 407.
- Wandali Galliam invadunt. To. II. pag. 277. num. 1162.
Romanorum milites fundunt. pag. 278. num. 1182.
Africâ potiuntur, ipsamque diripiunt. ibid.
Carthaginem destruunt. pag. 279. numero 479.
Eorundem res à quonam descriptæ. To. I. pag. 256. num. 114. & seqq.
- Wisi-Gotthorum leges à quonam latæ. Tomo I. pag. 270. num. 198. & seqq.
- Wistremirus Toletanus præful falsò Hispanis scriptoribus affixus. Tomo I. paginâ 374. num. 313.

Witte-

Index rerum memorabilium.

Wittericus Comes-stabuli Synodo Toletanae sub Reccaredo interfuit. To. II. pag. 284. num. 628.
Liuvam Regem interficit. pag. 285. numero 642.
In Regem Gotthorum ungitur, & à quonam. ibid.
Arianam hæresin fuscitare conatur. ibid. num. 643.
Monasterium Benedictinorum ædificat. ibid. num. 644.
Catholicos persequitur. pag. 286. numero 645.
Duces ipsius Romanos delent. pag. 286. num. 647.
Quando obierit. ibid. num. 648.
Wulfa Episcopus Gotthorum Regum Chronicon compilavit. To. II. pag. 272. col. 1. & seqq.
An ulquam exstiterit. ibid.

X

XYSTI Senensis error de patria Leandri Hispalensis. Tomo I. pag. 221. nu. 81.

Z

ZEIT Abu-Zeit. Vide Vincētius Abu-Zeit.
Zeno Hispalensis Episcopus legatus in Hispania constituitur, & à quonam. To. II. pag. 281. num. 521.
De Zodiaci obliquitate quisnam egerit. Tomo II. pag. 240. col. 1.
Zofimi Papæ locus de Hosio Cordubensi exponitur. Tomo I. pag. 103. num. 6. & seq.
Quando idem in Pontificem electus. Tomo II. pag. 278. num. 1169.
Zourus cognomento *Sapiens* idem cum Aben Zoar. Tomo II. pag. 256. col. 2.

FINIS.